ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯେ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥା

(ପଠମୋ ଭାଗୋ)

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା

ଉତ୍ତମଂ ୱନ୍ଦନେୟ୍ୟାନଂ, ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ରତନତ୍ତଯଂ;

ଯୋ ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯମ୍ହି, ଖୁଦ୍ଦାଚାରପ୍ପହାଯିନା।

ଦେସିତୋ ଲୋକନାଥେନ, ଲୋକନିସ୍ସରଣେସିନା;

ତସ୍ସ ସୁତ୍ତନିପାତସ୍ସ, କରିସ୍ସାମତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ।

ଅଯଂ ସୁତ୍ତନିପାତୋ ଚ, ଖୁଦ୍ଦକେସ୍ୱେୱ ଓଗଧୋ;

ଯସ୍ମା ତସ୍ମା ଇମସ୍ସାପି, କରିସ୍ସାମତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ।

ଗାଥାସତସମାକିଣ୍ଣୋ, ଗେୟ୍ୟବ୍ୟାକରଣଙ୍କିତୋ;

କସ୍ମା ସୁତ୍ତନିପାତୋତି, ସଙ୍ଖମେସ ଗତୋତି ଚେ।

ସୁୱୁତ୍ତତୋ ସୱନତୋ, ଅତ୍ଥାନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ତାଣତୋ;

ସୂଚନା ସୂଦନା ଚେୱ, ଯସ୍ମା ସୁତ୍ତଂ ପୱୁଚ୍ଚତି।

ତଥାରୂପାନି ସୁତ୍ତାନି, ନିପାତେତ୍ୱା ତତୋ ତତୋ;

ସମୂହତୋ ଅଯଂ ତସ୍ମା, ସଙ୍ଖମେୱମୁପାଗତୋ।

ସବ୍ବାନି ଚାପି ସୁତ୍ତାନି, ପମାଣନ୍ତେନ ତାଦିନୋ;

ୱଚନାନି ଅଯଂ ତେସଂ, ନିପାତୋ ଚ ଯତୋ ତତୋ।

ଅଞ୍ଞସଙ୍ଖାନିମିତ୍ତାନଂ, ୱିସେସାନମଭାୱତୋ;

ସଙ୍ଖଂ ସୁତ୍ତନିପାତୋତି, ଏୱମେୱ ସମଜ୍ଝଗାତି।

୧। ଉରଗୱଗ୍ଗୋ

୧। ଉରଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂ ସମଧିଗତସଙ୍ଖୋ ଚ ଯସ୍ମା ଏସ ୱଗ୍ଗତୋ ଉରଗୱଗ୍ଗୋ, ଚୂଳଅୱଗ୍ଗୋ, ମହାୱଗ୍ଗୋ, ଅଟ୍ଠକୱଗ୍ଗୋ, ପାରାଯନୱଗ୍ଗୋତି ପଞ୍ଚ ୱଗ୍ଗା ହୋନ୍ତି; ତେସୁ ଉରଗୱଗ୍ଗୋ ଆଦି। ସୁତ୍ତତୋ ଉରଗୱଗ୍ଗେ ଦ୍ୱାଦସ ସୁତ୍ତାନି, ଚୂଳଅୱଗ୍ଗେ ଚୁଦ୍ଦସ, ମହାୱଗ୍ଗେ ଦ୍ୱାଦସ, ଅଟ୍ଠକୱଗ୍ଗେ ସୋଳସ, ପାରାଯନୱଗ୍ଗେ ସୋଳସାତି ସତ୍ତତି ସୁତ୍ତାନି। ତେସଂ ଉରଗସୁତ୍ତଂ ଆଦି। ପରିଯତ୍ତିପମାଣତୋ ଅଟ୍ଠ ଭାଣୱାରା। ଏୱଂ ୱଗ୍ଗସୁତ୍ତପରିଯତ୍ତିପମାଣୱତୋ ପନସ୍ସ –

''ଯୋ ଉପ୍ପତିତଂ ୱିନେତି କୋଧଂ, ୱିସଟଂ ସପ୍ପୱିସଂୱ ଓସଧେହି;

ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଜହାତି ଓରପାରଂ, ଉରଗୋ ଜିଣ୍ଣମିୱ ତଚଂ ପୁରାଣ''ନ୍ତି। –

ଅଯଂ ଗାଥା ଆଦି। ତସ୍ମା ଅସ୍ସା ଇତୋ ପଭୁତି ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ କାତୁଂ ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

''ଯେନ ଯତ୍ଥ ଯଦା ଯସ୍ମା, ୱୁତ୍ତା ଗାଥା ଅଯଂ ଇମଂ;

ୱିଧିଂ ପକାସଯିତ୍ୱାସ୍ସା, କରିସ୍ସାମତ୍ଥୱଣ୍ଣନ''ନ୍ତି।

କେନ ପନାଯଂ ଗାଥା ୱୁତ୍ତା, କତ୍ଥ, କଦା, କସ୍ମା ଚ ୱୁତ୍ତାତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଯୋ ସୋ ଭଗୱା ଚତୁୱୀସତିବୁଦ୍ଧସନ୍ତିକେ ଲଦ୍ଧବ୍ୟାକରଣୋ ଯାୱ ୱେସ୍ସନ୍ତରଜାତକଂ, ତାୱ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତଭୱନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ତତୋପି ଚୱିତ୍ୱା ସକ୍ୟରାଜକୁଲେ ଉପପତ୍ତିଂ ଗହେତ୍ୱା, ଅନୁପୁବ୍ବେନ କତମହାଭିନିକ୍ଖମନୋ ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା ଦେୱ-ମନୁସ୍ସାନଂ ହିତାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ତେନ ଭଗୱତା ସଯମ୍ଭୁନା ଅନାଚରିଯକେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ୱୁତ୍ତା। ସା ଚ ପନ ଆଳୱିଯଂ। ଯଦା ଚ ଭୂତଗାମସିକ୍ଖାପଦଂ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ, ତଦା ତତ୍ଥ ଉପଗତାନଂ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାତି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୱିସ୍ସଜ୍ଜନା। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଦୂରେନିଦାନଅୱିଦୂରେନିଦାନସନ୍ତିକେନିଦାନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଦୂରେନିଦାନଂ ନାମ ଦୀପଙ୍କରତୋ ଯାୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱତ୍ଥୁକଥା , ଅୱିଦୂରେନିଦାନଂ ନାମ ତୁସିତଭୱନତୋ ଯାୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱତ୍ଥୁକଥା, ସନ୍ତିକେନିଦାନଂ ନାମ ବୋଧିମଣ୍ଡତୋ ଯାୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱତ୍ଥୁକଥାତି।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅୱିଦୂରେନିଦାନଂ ସନ୍ତିକେନିଦାନଞ୍ଚ ଦୂରେନିଦାନେଯେୱ ସମୋଧାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ଦୂରେନିଦାନୱସେନେୱେତ୍ଥ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ସା ପନେସା ଜାତକଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତାତି ଇଧ ନ ୱିତ୍ଥାରିତା। ତତୋ ତତ୍ଥ ୱିତ୍ଥାରିତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱତ୍ଥୁ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ଇଧ ଆଳୱିଯଂ। ଯଥାହ –

''ତେନ ସମଯେନ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା ଆଳୱିଯଂ ୱିହରତି ଅଗ୍ଗାଳୱେ ଚେତିଯେ। ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଆଳୱକା ଭିକ୍ଖୂ ନୱକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତା ରୁକ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତିପି ଛେଦାପେନ୍ତିପି। ଅଞ୍ଞତରୋପି ଆଳୱକୋ ଭିକ୍ଖୁ ରୁକ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦତି। ତସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଏତଦୱୋଚ – 'ମା, ଭନ୍ତେ, ଅତ୍ତନୋ ଭୱନଂ କତ୍ତୁକାମୋ ମଯ୍ହଂ ଭୱନଂ ଛିନ୍ଦୀ'ତି। ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅନାଦିଯନ୍ତୋ ଛିନ୍ଦିଯେୱ। ତସ୍ସା ଚ ଦେୱତାଯ ଦାରକସ୍ସ ବାହୁଂ ଆକୋଟେସି। ଅଥ ଖୋ ତସ୍ସା ଦେୱତାଯ ଏତଦହୋସି – 'ଯଂନୂନାହଂ ଇମଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଇଧେୱ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ୟ'ନ୍ତି। ଅଥ ଖୋ ତସ୍ସା ଦେୱତାଯ ଏତଦହୋସି – 'ନ ଖୋ ମେତଂ ପତିରୂପଂ, ଯାହଂ ଇମଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଇଧେୱ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ୟଂ, ଯଂନୂନାହଂ ଭଗୱତୋ ଏତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେଯ୍ୟ'ନ୍ତି। ଅଥ ଖୋ ସା ଦେୱତା ଯେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମି; ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଏତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସି। 'ସାଧୁ, ସାଧୁ ଦେୱତେ, ସାଧୁ ଖୋ ତ୍ୱଂ, ଦେୱତେ, ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଜୀୱିତା ନ ୱୋରୋପେସି। ସଚଜ୍ଜ ତ୍ୱଂ, ଦେୱତେ, ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ୟାସି, ବହୁଞ୍ଚ ତ୍ୱଂ, ଦେୱତେ, ଅପୁଞ୍ଞଂ ପସୱେଯ୍ୟାସି। ଗଚ୍ଛ ତ୍ୱଂ, ଦେୱତେ, ଅମୁକସ୍ମିଂ ଓକାସେ ରୁକ୍ଖୋ ୱିୱିତ୍ତୋ, ତସ୍ମିଂ ଉପଗଚ୍ଛା'''ତି (ପାଚି। ୮୯)।

ଏୱଞ୍ଚ ପନ ୱତ୍ୱା ପୁନ ଭଗୱା ତସ୍ସା ଦେୱତାଯ ଉପ୍ପନ୍ନକୋଧୱିନଯନତ୍ଥଂ –

''ଯୋ ୱେ ଉପ୍ପତିତଂ କୋଧଂ, ରଥଂ ଭନ୍ତଂୱ ୱାରଯେ''ତି। (ଧ। ପ। ୨୨୨) –

ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି। ତତୋ ''କଥଞ୍ହି ନାମ ସମଣା ସକ୍ୟପୁତ୍ତିଯା ରୁକ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତିପି, ଛେଦାପେସ୍ସନ୍ତିପି, ଏକିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସମଣା ସକ୍ୟପୁତ୍ତିଯା ଜୀୱଂ ୱିହେଠେନ୍ତୀ''ତି ଏୱଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଉଜ୍ଝାଯିତଂ ସୁତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂହି ଆରୋଚିତୋ ଭଗୱା – ''ଭୂତଗାମପାତବ୍ୟତାଯ ପାଚିତ୍ତିଯ''ନ୍ତି (ପାଚି। ୯୦) ଇମଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଉପଗତାନଂ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ –

‘‘ଯୋ ଉପ୍ପତିତଂ ୱିନେତି କୋଧଂ,

ୱିସଟଂ ସପ୍ପୱିସଂୱ ଓସଧେହୀ’’ତି। –

ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି। ଏୱମିଦଂ ଏକଂଯେୱ ୱତ୍ଥୁ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ସଙ୍ଗହଂ ଗତଂ – ୱିନଯେ, ଧମ୍ମପଦେ, ସୁତ୍ତନିପାତେତି। ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଯା ସା ମାତିକା ଠପିତା –

‘‘ଯେନ ଯତ୍ଥ ଯଦା ଯସ୍ମା, ୱୁତ୍ତା ଗାଥା ଅଯଂ ଇମଂ;

ୱିଧିଂ ପକାସଯିତ୍ୱାସ୍ସା, କରିସ୍ସାମତ୍ଥୱଣ୍ଣନ’’ନ୍ତି। –

ସା ସଙ୍ଖେପତୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚ ପକାସିତା ହୋତି ଠପେତ୍ୱା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ।

୧। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା। ଯୋତି ଯୋ ଯାଦିସୋ ଖତ୍ତିଯକୁଲା ୱା ପବ୍ବଜିତୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲା ୱା ପବ୍ବଜିତୋ, ନୱୋ ୱା ମଜ୍ଝିମୋ ୱା ଥେରୋ ୱା। ଉପ୍ପତିତନ୍ତି ଉଦ୍ଧମୁଦ୍ଧଂ ପତିତଂ ଗତଂ, ପୱତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ନାମେତଂ ୱତ୍ତମାନଭୁତ୍ୱାପଗତୋକାସକତଭୂମିଲଦ୍ଧୱସେନ ଅନେକପ୍ପଭେଦଂ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବମ୍ପି ସଙ୍ଖତଂ ଉପ୍ପାଦାଦିସମଙ୍ଗି ୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ, ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା, ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା, ଉପ୍ପାଦିନୋ ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୧୭) ୱୁତ୍ତଂ। ଆରମ୍ମଣରସମନୁଭୱିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧଂ ଅନୁଭୁତ୍ୱାପଗତସଙ୍ଖାତଂ କୁସଲାକୁସଲଂ, ଉପ୍ପାଦାଦିତ୍ତଯମନୁପ୍ପତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧଂ ଭୁତ୍ୱାପଗତସଙ୍ଖାତଂ ସେସସଙ୍ଖତଞ୍ଚ ଭୁତ୍ୱାପଗତୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ତଦେତଂ ‘‘ଏୱରୂପଂ ପାପକଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୩୪; ପାଚି। ୪୧୭) ଚ, ‘‘ଯଥା ଚ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାପାରିପୂରୀ ହୋତୀ’’ତି ଚ ଏୱମାଦୀସୁ ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଯାନିସ୍ସ ତାନି ପୁବ୍ବେ କତାନି କମ୍ମାନୀ’’ତି ଏୱମାଦିନା (ମ। ନି। ୩।୨୪୮; ନେତ୍ତି। ୧୨୦) ନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ କମ୍ମଂ ଅତୀତମ୍ପି ସମାନଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସୋକାସଂ କତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା, ତଥା କତୋକାସଞ୍ଚ ୱିପାକଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ଏୱଂ କତେ ଓକାସେ ଅୱସ୍ସମୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ତାସୁ ତାସୁ ଭୂମୀସୁ ଅସମୂହତମକୁସଲଂ ଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଭୂମିଯା ଭୂମିଲଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଭୂମି ନାମ ୱିପସ୍ସନାଯ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ତେଭୂମକା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା। ଭୂମିଲଦ୍ଧଂ ନାମ ତେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତାରହଂ କିଲେସଜାତଂ। ତେନ ହି ସା ଭୂମିଲଦ୍ଧା ନାମ ହୋତୀତି। ତସ୍ମା ‘‘ଭୂମିଲଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଞ୍ଚ ପନ ନ ଆରମ୍ମଣୱସେନ। ଆରମ୍ମଣୱସେନ ହି ସବ୍ବେପି ଅତୀତାଦିଭେଦେ ପରିଞ୍ଞାତେପି ଚ ଖୀଣାସୱାନଂ ଖନ୍ଧେ ଆରବ୍ଭ କିଲେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ମହାକଚ୍ଚାଯନଉପ୍ପଲୱଣ୍ଣାଦୀନଂ ଖନ୍ଧେ ଆରବ୍ଭ ସୋରେଯ୍ୟସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତନନ୍ଦମାଣୱକାଦୀନଂ ୱିଯ। ଯଦି ଚେତଂ ଭୂମିଲଦ୍ଧଂ ନାମ ସିଯା, ତସ୍ସ ଅପ୍ପହେଯ୍ୟତୋ ନ କୋଚି ଭୱମୂଲଂ ଜହେଯ୍ୟ। ୱତ୍ଥୁୱସେନ ପନ ଭୂମିଲଦ୍ଧଂ ନାମ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ହି ୱିପସ୍ସନାଯ ଅପରିଞ୍ଞାତା ଖନ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦତୋ ପଭୁତି ତେସୁ ୱଟ୍ଟମୂଲଂ କିଲେସଜାତଂ ଅନୁସେତି। ତଂ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ସ ଖନ୍ଧେସୁ ଅପ୍ପହୀନାନୁସଯିତା କିଲେସା, ତସ୍ସ ତେ ଏୱ ଖନ୍ଧା ତେସଂ କିଲେସାନଂ ୱତ୍ଥୁ, ନ ଇତରେ ଖନ୍ଧା। ଅତୀତକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଚସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନାନୁସଯିତାନଂ କିଲେସାନଂ ଅତୀତକ୍ଖନ୍ଧା ଏୱ ୱତ୍ଥୁ, ନ ଇତରେ। ଏସେୱ ନଯୋ ଅନାଗତାଦୀସୁ। ତଥା କାମାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଅପ୍ପହୀନାନୁସଯିତାନଂ କିଲେସାନଂ କାମାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧା ଏୱ ୱତ୍ଥୁ, ନ ଇତରେ। ଏସ ନଯୋ ରୂପାରୂପାୱଚରେସୁ।

ସୋତାପନ୍ନାଦୀନଂ ପନ ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଖନ୍ଧେସୁ ତଂ ତଂ ୱଟ୍ଟମୂଲଂ କିଲେସଜାତଂ ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ପହୀନଂ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ତେ ତେ ଖନ୍ଧା ପହୀନାନଂ ତେସଂ ତେସଂ ୱଟ୍ଟମୂଲକିଲେସାନଂ ଅୱତ୍ଥୁତୋ ଭୂମୀତି ସଙ୍ଖଂ ନ ଲଭନ୍ତି। ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ପନ ସବ୍ବସୋ ୱଟ୍ଟମୂଲାନଂ କିଲେସାନଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଯଂ କିଞ୍ଚି କରିଯମାନଂ କମ୍ମଂ କୁସଲଂ ୱା ଅକୁସଲଂ ୱା ହୋତି, ଇଚ୍ଚସ୍ସ କିଲେସପ୍ପଚ୍ଚଯା ୱଟ୍ଟଂ ୱଡ୍ଢତି। ତସ୍ସେତଂ ୱଟ୍ଟମୂଲଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ଏୱ, ନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧେ ଏୱ ୱା, ନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୂତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ଅୱିସେସେନ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅନୁସଯିତତ୍ତା। କଥଂ? ପଥୱୀରସାଦିମିୱ ରୁକ୍ଖେ। ଯଥା ହି ମହାରୁକ୍ଖେ ପଥୱୀତଲଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ପଥୱୀରସଞ୍ଚ ଆପୋରସଞ୍ଚ ନିସ୍ସାଯ ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ମୂଲଖନ୍ଧସାଖପସାଖପତ୍ତପଲ୍ଲୱପଲାସପୁପ୍ଫଫଲେହି ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ନଭଂ ପୂରେତ୍ୱା ଯାୱକପ୍ପାୱସାନଂ ବୀଜପରମ୍ପରାଯ ରୁକ୍ଖପୱେଣୀସନ୍ତାନେ ଠିତେ ‘‘ତଂ ପଥୱୀରସାଦି ମୂଲେ ଏୱ, ନ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ, ଫଲେ ଏୱ ୱା, ନ ମୂଲାଦୀସୂ’’ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ଅୱିସେସେନ ସବ୍ବେସ୍ୱେୱ ମୂଲାଦୀସୁ ଅନୁଗତତ୍ତା, ଏୱଂ। ଯଥା ପନ ତସ୍ସେୱ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ପୁପ୍ଫଫଲାଦୀସୁ ନିବ୍ବିନ୍ନୋ କୋଚି ପୁରିସୋ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ମଣ୍ଡୂକକଣ୍ଟକଂ ନାମ ରୁକ୍ଖେ ୱିସଂ ପଯୋଜେଯ୍ୟ, ଅଥ

ସୋ ରୁକ୍ଖୋ ତେନ ୱିସସମ୍ଫସ୍ସେନ ଫୁଟ୍ଠୋ ପଥୱୀରସଆପୋରସପରିଯାଦିନ୍ନେନ ଅପ୍ପସୱନଧମ୍ମତଂ ଆଗମ୍ମ ପୁନ ସନ୍ତାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନ ଭୱେୟ୍ୟ, ଏୱମେୱଂ ଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତିୟଂ ନିବ୍ବିନ୍ନୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ରୁକ୍ଖେ ୱିସପ୍ପଯୋଜନଂ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଚତୁମଗ୍ଗଭାୱନଂ ଆରଭତି। ଅଥସ୍ସ ସୋ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନୋ ତେନ ଚତୁମଗ୍ଗୱିସସମ୍ଫସ୍ସେନ ସବ୍ବସୋ ୱଟ୍ଟମୂଲକିଲେସାନଂ ପରିଯାଦିନ୍ନତ୍ତା କିରିଯଭାୱମତ୍ତମୁପଗତକାଯକମ୍ମାଦି ସବ୍ବକମ୍ମପ୍ପଭେଦୋ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତଧମ୍ମତମାଗମ୍ମ ଭୱନ୍ତରସନ୍ତାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନ ହୋତି। କେୱଲଂ ପନ ଚରିମୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧେନ ନିରିନ୍ଧନୋ ୱିଯ ଜାତୱେଦୋ ଅନୁପାଦାନୋ ପରିନିବ୍ବାତି। ଏୱଂ ଭୂମିଯା ଭୂମିଲଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପିଚ ଅପରମ୍ପି ସମୁଦାଚାରାରମ୍ମଣାଧିଗ୍ଗହିତାୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାସମୂହତୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧମୁପ୍ପନ୍ନଂ। ତତ୍ଥ ୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନମେୱ ସମୁଦାଚାରୁପ୍ପନ୍ନଂ। ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ପନ ଆପାଥଗତେ ଆରମ୍ମଣେ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନମ୍ପି କିଲେସଜାତଂ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଧିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଏୱ ଅପରଭାଗେ ଅୱସ୍ସମୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଆରମ୍ମଣାଧିଗ୍ଗହିତୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କଲ୍ଯାଣିଗାମେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରତୋ ମହାତିସ୍ସତ୍ଥେରସ୍ସ ୱିସଭାଗରୂପଦସ୍ସନେନ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସଜାତଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ତସ୍ସ ''ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୬; ଅ। ନି। ୬।୫୮) ପଯୋଗୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ଅଞ୍ଞତରୱସେନ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସଜାତଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତତିମନାରୂଳ୍ହଂ ଉପ୍ପତ୍ତିନିୱାରକସ୍ସ ହେତୁନୋ ଅଭାୱା ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ତଂ ''ଅଯମ୍ପି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆନାପାନସ୍ସତିସମାଧି ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ସନ୍ତୋ ଚେୱ ପଣୀତୋ ଚ ଅସେଚନକୋ ଚ ସୁଖୋ ଚ ୱିହାରୋ ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନେ ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଠାନସୋ ଅନ୍ତରଧାପେତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୧୬୫) ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସମଥୱିପସ୍ସନାୱସେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତମ୍ପି କିଲେସଜାତଂ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଅସମୂହତତ୍ତା ଉପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଅନତୀତନ୍ତି କତ୍ୱା ଅସମୂହତୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ଥେରସ୍ସ କୁସୁମିତରୁକ୍ଖେ ଉପୱନେ ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନନ୍ତସ୍ସ ମଧୁରସ୍ସରେନ ଗାଯତୋ ମାତୁଗାମସ୍ସ ଗୀତସ୍ସରଂ ସୁତୱତୋ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସଜାତଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ତସ୍ସ ''ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ବହୁଲୀକରୋନ୍ତୋ ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନେ ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଅନ୍ତରାଯେୱ ଅନ୍ତରଧାପେତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୫।୧୫୭) ପଯୋଗୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତିୱିଧମ୍ପି ଚେତଂ ଆରମ୍ମଣାଧିଗ୍ଗହିତାୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାସମୂହତୁପ୍ପନ୍ନଂ ଭୂମିଲଦ୍ଧେନେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏୱମେତସ୍ମିଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଭୂମିଲଦ୍ଧାରମ୍ମଣାଧିଗ୍ଗହିତାୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାସମୂହତୁପ୍ପନ୍ନୱସେନାଯଂ କୋଧୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। କସ୍ମା? ଏୱଂୱିଧସ୍ସ ୱିନେତବ୍ବତୋ। ଏୱଂୱିଧମେୱ ହି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଯେନ କେନଚି ୱିନଯେନ ୱିନେତୁଂ ସକ୍କା ହୋତି। ଯଂ ପନେତଂ ୱତ୍ତମାନଭୂତାପଗତୋକାସକତସମୁଦାଚାରସଙ୍ଖାତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ଏତ୍ଥ ଅଫଲୋ ଚ ଅସକ୍କୋ ଚ ୱାଯାମୋ। ଅଫଲୋ ହି ଭୂତାପଗତେ ୱାଯାମୋ ୱାଯାମନ୍ତରେନାପି ତସ୍ସ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା। ତଥା ଓକାସକତେ। ଅସକ୍କୋ ଚ ୱତ୍ତମାନସମୁଦାଚାରୁପ୍ପନ୍ନେ କିଲେସୱୋଦାନାନଂ ଏକକ୍ଖଣମନୁପ୍ପତ୍ତିତୋତି।

ୱିନେତୀତି ଏତ୍ଥ ପନ –

''ଦୁୱିଧୋ ୱିନଯୋ ନାମ, ଏକମେକେତ୍ଥ ପଞ୍ଚଧା;

ତେସୁ ଅଟ୍ଠୱିଧେନେସ, ୱିନେତୀତି ପୱୁଚ୍ଚତି''।

ଅଯଞ୍ହି ସଂୱରୱିନଯୋ, ପହାନୱିନଯୋତି ଦୁୱିଧୋ ୱିନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦୁୱିଧେ ୱିନଯେ ଏକମେକୋ ୱିନଯୋ ପଞ୍ଚଧା ଭିଜ୍ଜତି। ସଂୱରୱିନଯୋପି ହି ସୀଲସଂୱରୋ, ସତିସଂୱରୋ, ଞାଣସଂୱରୋ, ଖନ୍ତିସଂୱରୋ, ୱୀରିଯସଂୱରୋତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ। ପହାନୱିନଯୋପି ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ, ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ, ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ, ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନଂ, ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନନ୍ତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ।

ତତ୍ଥ ''ଇମିନା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ଉପେତୋ ହୋତି ସମୁପେତୋ''ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୫୧୧) ସୀଲସଂୱରୋ, ''ରକ୍ଖତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯେ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୧୩; ମ। ନି। ୧।୨୯୫; ସଂ। ନି। ୪।୨୩୯; ଅ। ନି। ୩।୧୬) ସତିସଂୱରୋ।

''ଯାନି ସୋତାନି ଲୋକସ୍ମିଂ, (ଅଜିତାତି ଭଗୱା)

ସତି ତେସଂ ନିୱାରଣଂ;

ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂମି,

ପଞ୍ଞାଯେତେ ପିଧୀଯରେ’’ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୧୦୪୧) –

ଆଦୀସୁ ଞାଣସଂୱରୋ, ‘‘ଖମୋ ହୋତି ସୀତସ୍ସ ଉଣ୍ହସ୍ସା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୪; ଅ॰ ନି॰ ୪।୧୧୪) ଖନ୍ତିସଂୱରୋ, ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କଂ ନାଧିୱାସେତି, ପଜହତି, ୱିନୋଦେତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୬; ଅ॰ ନି॰ ୪।୧୧୪) ୱୀରିଯସଂୱରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସବ୍ବୋପି ଚାଯଂ ସଂୱରୋ ଯଥାସକଂ ସଂୱରିତବ୍ବାନଂ ୱିନେତବ୍ବାନଞ୍ଚ କାଯୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ସଂୱରଣତୋ ସଂୱରୋ, ୱିନଯନତୋ ୱିନଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ତାୱ ସଂୱରୱିନଯୋ ପଞ୍ଚଧା ଭିଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତଥା ଯଂ ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦାଦୀସୁ ୱିପସ୍ସନଙ୍ଗେସୁ ଯାୱ ଅତ୍ତନୋ ଅପରିହାନୱସେନ ପୱତ୍ତି, ତାୱ ତେନ ତେନ ଞାଣେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନତ୍ଥସନ୍ତାନସ୍ସ ପହାନଂ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନେନ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା, ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେନ ଅହେତୁୱିସମହେତୁଦିଟ୍ଠୀନଂ, ତସ୍ସେୱ ଅପରଭାଗେନ କଙ୍ଖାୱିତରଣେନ କଥଂକଥୀଭାୱସ୍ସ, କଲାପସମ୍ମସନେନ ‘‘ଅହଂ ମମା’’ତି ଗାହସ୍ସ, ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗୱୱତ୍ଥାନେନ ଅମଗ୍ଗେ ମଗ୍ଗସଞ୍ଞାଯ, ଉଦଯଦସ୍ସନେନ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯା, ୱଯଦସ୍ସନେନ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା, ଭଯଦସ୍ସନେନ ସଭଯେସୁ ଅଭଯସଞ୍ଞାଯ, ଆଦୀନୱଦସ୍ସନେନ ଅସ୍ସାଦସଞ୍ଞାଯ, ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନେନ ଅଭିରତିସଞ୍ଞାଯ, ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞାଣେନ ଅମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଯ, ଉପେକ୍ଖାଞାଣେନ ଅନୁପେକ୍ଖାଯ, ଅନୁଲୋମେନ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଯଂ ନିବ୍ବାନେ ଚ ପଟିଲୋମଭାୱସ୍ସ, ଗୋତ୍ରଭୁନା ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହସ୍ସ ପହାନଂ, ଏତଂ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ନାମ। ଯଂ ପନ ଉପଚାରପ୍ପନାଭେଦସ୍ସ ସମାଧିନୋ ଯାୱ ଅତ୍ତନୋ ଅପରିହାନିପୱତ୍ତି , ତାୱ ତେନାଭିହତାନଂ ନୀୱରଣାନଂ ଯଥାସକଂ ୱିତକ୍କାଦିପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ପହାନଂ, ଏତଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ ନାମ। ଯଂ ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗାନଂ ଭାୱିତତ୍ତା ତଂତଂମଗ୍ଗୱତୋ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଯଥାସକଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ପହାନାଯା’’ତିଆଦିନା (ଧ॰ ସ॰ ୨୭୭) ନଯେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସମୁଦଯପକ୍ଖିକସ୍ସ କିଲେସଗହନସ୍ସ ପୁନ ଅଚ୍ଚନ୍ତଅପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱେନ ସମୁଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତଂ ପହାନଂ, ଇଦଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ ନାମ। ଯଂ ପନ ଫଲକ୍ଖଣେ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତଂ କିଲେସାନଂ ପହାନଂ, ଇଦଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନଂ ନାମ। ଯଂ ପନ ସବ୍ବସଙ୍ଖତନିସ୍ସରଣତ୍ତା ପହୀନସବ୍ବସଙ୍ଖତଂ ନିବ୍ବାନଂ, ଏତଂ ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନଂ ନାମ। ସବ୍ବମ୍ପି ଚେତଂ ପହାନଂ ଯସ୍ମା ଚାଗଟ୍ଠେନ ପହାନଂ, ୱିନଯନଟ୍ଠେନ ୱିନଯୋ, ତସ୍ମା ‘‘ପହାନୱିନଯୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂତଂପହାନୱତୋ ୱା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱିନଯସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋପେତଂ ‘‘ପହାନୱିନଯୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ପହାନୱିନଯୋପି ପଞ୍ଚଧା ଭିଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱମେକେକସ୍ସ ପଞ୍ଚଧା ଭିନ୍ନତ୍ତା ଦସେତେ ୱିନଯା ହୋନ୍ତି।

ତେସୁ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିନଯଂ ନିସ୍ସରଣୱିନଯଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସେନ ଅଟ୍ଠୱିଧେନ ୱିନଯେନେସ ତେନ ତେନ ପରିଯାଯେନ ୱିନେତୀତି ପଚ୍ଚୁଚ୍ଚତି। କଥଂ? ସୀଲସଂୱରେନ କାଯୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତାନି ୱିନେନ୍ତୋପି ହି ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ କୋଧଂ ୱିନେତି, ସତିପଞ୍ଞାସଂୱରେହି ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସାଦୀନି ୱିନେନ୍ତୋପି ଦୋମନସ୍ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ କୋଧଂ ୱିନେତି, ଖନ୍ତିସଂୱରେନ ସୀତାଦୀନି ଖମନ୍ତୋପି ତଂତଂଆଘାତୱତ୍ଥୁସମ୍ଭୱଂ କୋଧଂ ୱିନେତି, ୱୀରିଯସଂୱରେନ ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କଂ ୱିନେନ୍ତୋପି ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ କୋଧଂ ୱିନେତି। ଯେହି ଧମ୍ମେହି ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନାନି ହୋନ୍ତି, ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତନି ନିବ୍ବତ୍ତନେନ ତେ ତେ ଧମ୍ମେ ପଜହନ୍ତୋପି ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାତବ୍ବଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତବ୍ବଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତବ୍ବଞ୍ଚ କୋଧଂ ୱିନେତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ପହାନୱିନଯେନ ୱିନଯୋ ନ ସମ୍ଭୱତି। ଯେହି ପନ ଧମ୍ମେହି ପହାନଂ ହୋତି, ତେହି ୱିନେନ୍ତୋପି ପରିଯାଯତୋ ‘‘ପହାନୱିନଯେନ ୱିନେତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନକାଲେ ପନ ୱିନେତବ୍ବାଭାୱତୋ ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନସ୍ସ ଚ ଅନୁପ୍ପାଦେତବ୍ବତୋ ନ ତେହି କିଞ୍ଚି ୱିନେତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ତେସୁ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିନଯଂ ନିସ୍ସରଣୱିନଯଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସେନ ଅଟ୍ଠୱିଧେନ ୱିନଯେନେସ ତେନ ତେନ ପରିଯାଯେନ ୱିନେତୀତି ପଚ୍ଚୁଚ୍ଚତୀତି। ଯେ ୱା –

‘‘ପଞ୍ଚିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆଘାତପଟିୱିନଯା, ଯତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଆଘାତୋ ସବ୍ବସୋ ପଟିୱିନେତବ୍ବୋ। କତମେ ପଞ୍ଚ? ଯସ୍ମିଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଗ୍ଗଲେ ଆଘାତୋ ଜାଯେଥ, ମେତ୍ତା ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଭାୱେତବ୍ବା…ପେ… କରୁଣା… ଉପେକ୍ଖା… ଅସତି-ଅମନସିକାରୋ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଆପଜ୍ଜିତବ୍ବୋ, ଏୱଂ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଆଘାତୋ ପଟିୱିନେତବ୍ବୋ। କମ୍ମସ୍ସକତା ଏୱ ୱା ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବା କମ୍ମସ୍ସକୋ ଅଯମାଯସ୍ମା…ପେ… ଦାଯାଦୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୫।୧୬୧) –

ଏୱଂ ପଞ୍ଚ ଆଘାତପଟିୱିନଯା ୱୁତ୍ତା। ଯେ ଚ –

‘‘ପଞ୍ଚିମେ, ଆୱୁସୋ, ଆଘାତପଟିୱିନଯା, ଯତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଆଘାତୋ ସବ୍ବସୋ ପଟିୱିନେତବ୍ବୋ। କତମେ ପଞ୍ଚ? ଇଧାୱୁସୋ , ଏକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅପରିସୁଦ୍ଧକାଯସମାଚାରୋ ହୋତି, ପରିସୁଦ୍ଧୱଚୀସମାଚାରୋ, ଏୱରୂପେପି, ଆୱୁସୋ, ପୁଗ୍ଗଲେ ଆଘାତୋ ପଟିୱିନେତବ୍ବୋ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୫।୧୬୨) –

ଏୱମାଦିନାପି ନୟେନ ପଞ୍ଚ ଆଘାତପଟିୱିନୟା ୱୁତ୍ତା। ତେସୁ ୟେନ କେନଚି ଆଘାତପଟିୱିନୟେନ ୱିନେନ୍ତୋପେସ ୱିନେତୀତି ପୱୁଚ୍ଚତି। ଅପିଚ ୟସ୍ମା –

‘‘ଉଭତୋଦଣ୍ଡକେନ ଚେପି, ଭିକ୍ଖୱେ, କକଚେନ ଚୋରା ଓଚରକା ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନି ଓକ୍କନ୍ତେୟ୍ୟୁଂ, ତତ୍ରାପି ୟୋ ମନୋ ପଦୋସେୟ୍ୟ, ନ ମେ ସୋ ତେନ ସାସନକରୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୩୨) –-

ଏୱଂ ସତ୍ଥୁ ଓୱାଦଂ,

‘‘ତସ୍ସେୱ ତେନ ପାପିୟୋ, ୟୋ କୁଦ୍ଧଂ ପଟିକୁଜ୍ଝତି;

କୁଦ୍ଧଂ ଅପ୍ପଟିକୁଜ୍ଝନ୍ତୋ, ସଙ୍ଗାମଂ ଜେତି ଦୁଜ୍ଜୟଂ।

‘‘ଉଭିନ୍ନମତ୍ଥଂ ଚରତି, ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରସ୍ସ ଚ;

ପରଂ ସଙ୍କୁପିତଂ ଞତ୍ୱା, ୟୋ ସତୋ ଉପସମ୍ମତି’’। (ସଂ। ନି। ୧।୧୮୮);

‘‘ସତ୍ତିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ସପତ୍ତକନ୍ତା ସପତ୍ତକରଣା କୋଧନଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି ଇତ୍ଥିଂ ୱା ପୁରିସଂ ୱା। କତମେ ସତ୍ତ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସପତ୍ତୋ ସପତ୍ତସ୍ସ ଏୱଂ ଇଚ୍ଛତି – ‘ଅହୋ, ୱତାୟଂ ଦୁବଣ୍ଣୋ ଅସ୍ସା’ତି। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସପତ୍ତୋ ସପତ୍ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣୱତାୟ ନନ୍ଦତି। କୋଧନାୟଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୋ କୋଧାଭିଭୂତୋ କୋଧପରେତୋ କିଞ୍ଚାପି ସୋ ହୋତି ସୁନ୍ହାତୋ ସୁୱିଲିତ୍ତୋ କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୁ ଓଦାତୱତ୍ଥୱସନୋ, ଅଥ ଖୋ ସୋ ଦୁବଣ୍ଣୋୱ ହୋତି କୋଧାଭିଭୂତୋ। ଅୟଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଠମୋ ଧମ୍ମୋ ସପତ୍ତକନ୍ତୋ ସପତ୍ତକରଣୋ କୋଧନଂ ଆଗଚ୍ଛତି ଇତ୍ଥିଂ ୱା ପୁରିସଂ ୱା (ଅ। ନି। ୭।୬୪)।

‘‘ପୁନ ଚପରଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସପତ୍ତୋ ସପତ୍ତସ୍ସ ଏୱଂ ଇଚ୍ଛତି – ‘ଅହୋ, ୱତାୟଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସୟେୟ୍ୟା’ତି…ପେ… ‘ନ ପଚୁରତ୍ଥୋ ଅସ୍ସା’ତି…ପେ… ‘ନ ଭୋଗୱା ଅସ୍ସା’ତି…ପେ… ‘ନ ୟସୱା ଅସ୍ସା’ତି…ପେ… ‘ନ ମିତ୍ତୱା ଅସ୍ସା’ତି…ପେ… ‘କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ଅପାୟଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ନିରୟଂ ଉପପଜ୍ଜେୟ୍ୟା’ତି। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସପତ୍ତୋ ସପତ୍ତସ୍ସ ସୁଗତିଗମନେନ ନନ୍ଦତି। କୋଧନାୟଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୋ କୋଧାଭିଭୂତୋ କୋଧପରେତୋ କାୟେନ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରତି, ୱାଚାୟ… ମନସା ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରତି। ସୋ କାୟେନ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରିତ୍ୱା…ପେ… ୱାଚାୟ…ପେ… ମନସା ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରିତ୍ୱା କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା…ପେ… ନିରୟଂ ଉପପଜ୍ଜତି କୋଧାଭିଭୂତୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୭।୬୪)।

‘‘କୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନାତି, କୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମଂ ନ ପସ୍ସତି…ପେ…। (ଅ। ନି। ୭।୬୪; ମହାନି। ୫);

‘‘ୟେନ କୋଧେନ କୁଦ୍ଧାସେ, ସତ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତିଂ;

ତଂ କୋଧଂ ସମ୍ମଦଞ୍ଞାୟ, ପଜହନ୍ତି ୱିପସ୍ସିନୋ। (ଇତିୱୁ। ୪);

‘‘କୋଧଂ ଜହେ ୱିପ୍ପଜହେୟ୍ୟ ମାନଂ, ସଂୟୋଜନଂ ସବ୍ବମତିକ୍କମେୟ୍ୟ। (ଧ। ପ। ୨୨୧);

‘‘ଅନତ୍ଥଜନନୋ କୋଧୋ, କୋଧୋ ଚିତ୍ତପ୍ପକୋପନୋ। (ଅ। ନି। ୭।୬୪; ଇତିୱୁ। ୮୮);

‘‘ଏକାପରାଧଂ ଖମ ଭୂରିପଞ୍ଞ, ନ ପଣ୍ଡିତା କୋଧବଲା ଭୱନ୍ତୀ’’ତି। (ଜା। ୧।୧୫।୧୯) –

ଏୱମାଦିନା ନୟେନ କୋଧେ ଆଦୀନୱଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋପି କୋଧୋ ୱିନୟଂ ଉପେତି। ତସ୍ମା ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା କୋଧଂ ୱିନେନ୍ତୋପି ଏସ ୱିନେତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

କୋଧନ୍ତି ‘‘ଅନତ୍ଥଂ ମେ ଅଚରୀତି ଆଘାତୋ ଜାୟତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୩୪୦; ଅ। ନି। ୯।୨୯) ନୟେନ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତାନଂ ନୱନ୍ନଂ, ‘‘ଅତ୍ଥଂ

ମେ ନ ଚରୀ’’ତି ଆଦୀନଞ୍ଚ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ସିଦ୍ଧାନଂ ନଓନ୍ନମେୱାତି ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ, ଖାଣୁକଣ୍ଟକାଦିନା ଅଟ୍ଠାନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକୂନୱୀସତିୟା ଆଘାତୱତ୍ଥୂନଂ ଅଞ୍ଞତରାଘାତୱତ୍ଥୁସମ୍ଭୱଂ ଆଘାତଂ। ୱିସଟନ୍ତି ୱିତ୍ଥତଂ। ସପ୍ପୱିସନ୍ତି ସପ୍ପସ୍ସ ୱିସଂ। ଇୱାତି ଓପମ୍ମୱଚନଂ, ଇ-କାର ଲୋପଂ କତ୍ୱା ୱ-ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଓସଧେହୀତି ଅଗଦେହି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ୱିସତିକିଚ୍ଛକୋ ୱେଜ୍ଜୋ ସପ୍ପେନ ଦଟ୍ଠଂ ସଦ୍ଧଂ କାଯଂ ଫରିତ୍ୱା ଠିତଂ ୱିସଟଂ ସପ୍ପୱିସଂ ମୂଲଖନ୍ଧତଚପତ୍ତପୁପ୍ଫାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରେହି ନାନାଭେସଜ୍ଜେହି ପଯୋଜେତ୍ୱା କତେହି ୱା ଓସଧେହି ଖିପ୍ପମେୱ ୱିନେଯ୍ଯ, ଏୱମେୱଂ ଯୋ ଯଥାୱୁତ୍ତେନତ୍ଥେନ ଉପ୍ପତିତଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ବ୍ଯାପେତ୍ୱା ଠିତଂ କୋଧଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ୱିନଯନୂପାଯେସୁ ଯେନ କେନଚି ଉପାଯେନ ୱିନେତି ନାଧିୱାସେତି ପଜହତି ୱିନୋଦେତି ବ୍ଯନ୍ତୀକରୋତୀତି।

ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଜହାତି ଓରପାରନ୍ତି ସୋ ଏୱଂ କୋଧଂ ୱିନେନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଯସ୍ମା କୋଧୋ ତତିଯମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବସୋ ପହୀଯତି, ତସ୍ମା ଓରପାରସଞ୍ଞିତାନି ପଞ୍ଚୋରମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନି ଜହାତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୱିସେସେନ ହି ପାରନ୍ତି ତୀରସ୍ସ ନାମଂ, ତସ୍ମା ଓରାନି ଚ ତାନି ସଂସାରସାଗରସ୍ସ ପାରଭୂତାନି ଚାତି କତ୍ୱା ‘‘ଓରପାର’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ‘‘ଯୋ ଉପ୍ପତିତଂ ୱିନେତି କୋଧଂ ୱିସଟଂ ସପ୍ପୱିସଂୱ ଓସଧେହି’’, ସୋ ତତିଯମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବସୋ କୋଧଂ ୱିନେତ୍ୱା ଅନାଗାମିଫଲେ ଠିତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଜହାତି ଓରପାରଂ। ତତ୍ଥ ଓରନ୍ତି ସକତ୍ତଭାୱୋ, ପାରନ୍ତି ପରତ୍ତଭାୱୋ। ଓରଂ ୱା ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆଯତନାନି, ପାରଂ ଛ ବାହିରାଯତନାନି। ତଥା ଓରଂ ମନୁସ୍ସଲୋକୋ, ପାରଂ ଦେୱଲୋକୋ। ଓରଂ କାମଧାତୁ, ପାରଂ ରୂପାରୂପଧାତୁ। ଓରଂ କାମରୂପଭୱୋ, ପାରଂ ଅରୂପଭୱୋ। ଓରଂ ଅତ୍ତଭାୱୋ, ପାରଂ ଅତ୍ତଭାୱସୁଖୂପକରଣାନି। ଏୱମେତସ୍ମିଂ ଓରପାରେ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ ଛନ୍ଦରାଗଂ ପଜହନ୍ତୋ ‘‘ଜହାତି ଓରପାର’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏତ୍ଥ ଚ କିଞ୍ଚାପି ଅନାଗାମିନୋ କାମରାଗସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ଇଧତ୍ତଭାୱାଦୀସୁ ଛନ୍ଦରାଗୋ ଏୱ ନତ୍ଥି; ଅପିଚ ଖୋ ପନସ୍ସ ତତିଯମଗ୍ଗାଦୀନଂ ୱିଯ ୱଣ୍ଣପ୍ପକାସନତ୍ଥଂ ସବ୍ବମେତଂ ଓରପାରଭେଦଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ‘‘ଜହାତି ଓରପାର’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଇଦାନି ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭାୱନତ୍ଥାଯ ଉପମଂ ଆହ ‘‘ଉରଗୋ ଜିଣ୍ଣମିୱ ତଚଂ ପୁରାଣ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଉରେନ ଗଚ୍ଛତୀତି ଉରଗୋ, ସପ୍ପସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସୋ ଦୁୱିଧୋ – କାମରୂପୀ ଚ ଅକାମରୂପୀ ଚ। କାମରୂପୀପି ଦୁୱିଧୋ – ଜଲଜୋ ଥଲଜୋ ଚ। ଜଲଜୋ ଜଲେ ଏୱ କାମରୂପଂ ଲଭତି, ନ ଥଲେ, ସଙ୍ଖପାଲଜାତକେ ସଙ୍ଖପାଲନାଗରାଜା ୱିଯ। ଥଲଜୋ ଥଲେ ଏୱ, ନ ଜଲେ। ସୋ ଜଜ୍ଜରଭାୱେନ ଜିଣ୍ଣଂ, ଚିରକାଲତାଯ ପୁରାଣଞ୍ଚାତି ସଙ୍ଖଂ ଗତଂ। ତଚଂ ଜହନ୍ତୋ ଚତୁବ୍ବିଧେନ ଜହାତି – ସଜାତିଯଂ ଠିତୋ, ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ, ନିସ୍ସାଯ, ଥାମେନାତି। ସଜାତି ନାମ ସପ୍ପଜାତି ଦୀଘତ୍ତଭାୱୋ। ଉରଗା ହି ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ସଜାତିଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତି – ଉପପତ୍ତିଯଂ, ଚୁତିଯଂ, ୱିସ୍ସଟ୍ଠନିଦ୍ଦୋକ୍କମନେ, ସମାନଜାତିଯା ମେଥୁନପଟିସେୱନେ, ଜିଣ୍ଣତଚାପନଯନେ ଚାତି। ସପ୍ପୋ ହି ଯଦା ତଚଂ ଜହାତି, ତଦା ସଜାତିଯଂଯେୱ ଠତ୍ୱା ଜହାତି। ସଜାତିଯଂ ଠିତୋପି ଚ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଜହାତି। ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ନାମ ଯଦା ଉପଡ୍ଢଟ୍ଠାନେ ମୁତ୍ତୋ ହୋତି, ଉପଡ୍ଢଟ୍ଠାନେ ଅମୁତ୍ତୋ ଓଲମ୍ବତି, ତଦା ନଂ ଅଟ୍ଟୀଯନ୍ତୋ ଜହାତି। ଏୱଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋପି ଚ ଦଣ୍ଡନ୍ତରଂ ୱା ମୂଲନ୍ତରଂ ୱା ପାସାଣନ୍ତରଂ ୱା ନିସ୍ସାଯ ଜହାତି। ନିସ୍ସାଯ ଜହନ୍ତୋପି ଚ ଥାମଂ ଜନେତ୍ୱା, ଉସ୍ସାହଂ କତ୍ୱା, ୱୀରିଯେନ ୱଙ୍କଂ ନଙ୍ଗୁଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା, ପସ୍ସସନ୍ତୋୱ ଫଣଂ କରିତ୍ୱା ଜହାତି। ଏୱଂ ଜହିତ୍ୱା ଯେନକାମଂ ପକ୍କମତି। ଏୱମେୱଂ ଅଯମ୍ପି ଭିକ୍ଖୁ ଓରପାରଂ ଜହିତୁକାମୋ ଚତୁବ୍ବିଧେନ ଜହାତି – ସଜାତିଯଂ ଠିତୋ, ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ, ନିସ୍ସାଯ, ଥାମେନାତି। ସଜାତି ନାମ ଭିକ୍ଖୁନୋ ‘‘ଅରିଯାଯ ଜାତିଯା ଜାତୋ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୩୫୧) ୱଚନତୋ ସୀଲଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ନରୋ ସପଞ୍ଞୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୩; ପେଟକୋ। ୨୨)। ଏୱମେତିସ୍ସଂ ସଜାତିଯଂ ଠିତୋ ଭିକ୍ଖୁ ତଂ ସକତ୍ତଭାୱାଦିଭେଦଂ ଓରପାରଂ ଜିଣ୍ଣପୁରାଣତଚମିୱ ଦୁକ୍ଖଂ ଜନେନ୍ତଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନେନ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ ନିସ୍ସାଯ ଅଧିମତ୍ତୱାଯାମସଙ୍ଖାତଂ ଥାମଂ ଜନେତ୍ୱା ‘‘ଦିୱସଂ ଚଙ୍କମେନ ନିସଜ୍ଜାଯ ଆୱରଣୀଯେହି ଧମ୍ମେହି ଚିତ୍ତଂ ପରିସୋଧେତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୧୬; ୱିଭ। ୫୧୯) ୱୁତ୍ତନଯେନ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଛଧା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ଉରଗୋ ୱିଯ, ୱଙ୍କଂ ନଙ୍ଗୁଟ୍ଠଂ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ଉରଗୋ ୱିଯ ପସ୍ସସନ୍ତୋ, ଅଯମ୍ପି ଅସିଥିଲପରକ୍କମତାଯ ୱାଯମନ୍ତୋ ଉରଗୋ ୱିଯ ଫଣଂ କରିତ୍ୱା, ଅଯମ୍ପି ଞାଣୱିପ୍ଫାରଂ ଜନେତ୍ୱା ଉରଗୋୱ ତଚଂ ଓରପାରଂ ଜହାତି। ଜହିତ୍ୱା ଚ ଉରଗୋ ୱିଯ ଓହିତତଚୋ ଯେନକାମଂ ଅଯମ୍ପି ଓହିତଭାରୋ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁଦିସଂ ପକ୍କମତୀତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ଯୋ ଉପ୍ପତିତଂ ୱିନେତି କୋଧଂ, ୱିସଟଂ ସପ୍ପୱିସଂୱ ଓସଧେହି;

ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଜହାତି ଓରପାରଂ, ଉରଗୋ ଜିଣ୍ଣମିୱ ତଚଂ ପୁରାଣ’’ନ୍ତି।

ଏୱମେସା ଭଗୱତା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ପଠମଗାଥା ଦେସିତାତି।

୨। ଇଦାନି ଦୁତିଯଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାକ୍କମୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ। ତତ୍ରାପି –

‘‘ଯେନ ଯତ୍ଥ ଯଦା ଯସ୍ମା, ଭୁତ୍ତା ଗାଥା ଅଯଂ ଇମଂ;

ୱିଧିଂ ପକାସଯିତ୍ୱାସ୍ସା, କରିସ୍ସାମତ୍ଥୱଣ୍ଣନ’’ନ୍ତି। –

ଅଯମେୱ ମାତିକା। ତତୋ ପରଞ୍ଚ ସବ୍ବଗାଥାସୁ। ଅତିୱିତ୍ଥାରଭଯେନ ପନ ଇତୋ ପଭୁତି ମାତିକଂ ଅନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନନଯେନେୱ ତସ୍ସା ତସ୍ସା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ କରିସ୍ସାମି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ ଯୋ ରାଗମୁଦଚ୍ଛିଦା ଅସେସନ୍ତି ଅଯଂ ଦୁତିଯଗାଥା।

ତସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତି – ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି ଜେତୱନେ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମେ। ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଆଯସ୍ମତୋ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାକୋ ଅଞ୍ଞତରୋ ସୁୱଣ୍ଣକାରପୁତ୍ତୋ ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତୋ। ଥେରୋ ତସ୍ସ ‘‘ଦହରାନଂ ଅସୁଭଂ ସପ୍ପାଯ’’ନ୍ତି ମନ୍ତ୍ୱା ରାଗୱିଘାତତ୍ଥଂ ଅସୁଭକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅଦାସି। ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଆସେୱନମତ୍ତମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ନ ଲଭତି। ସୋ ‘‘ଅନୁପକାରଂ ମମେତ’’ନ୍ତି ଥେରସ୍ସ ଆରୋଚେସି। ଥେରୋ ‘‘ଦହରାନମେତଂ ସପ୍ପାଯ’’ନ୍ତି ମନ୍ତ୍ୱା ପୁନପି ତଦେୱାଚିକ୍ଖି। ଏୱଂ ଚତ୍ତାରୋ ମାସା ଅତୀତା, ସୋ କିଞ୍ଚିମତ୍ତମ୍ପି ୱିସେସଂ ନ ଲଭତି। ତତୋ ନଂ ଥେରୋ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ନେସି। ଭଗୱା ‘‘ଅୱିସଯୋ, ସାରିପୁତ୍ତ, ତୁଯ୍ହେତସ୍ସ ସପ୍ପାଯଂ ଜାନିତୁଂ, ବୁଦ୍ଧୱେନେଯ୍ୟୋ ଏସୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ପଭସ୍ସରୱଣ୍ଣଂ ପଦୁମଂ ଇଦ୍ଧିଯା ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ତସ୍ସ ହତ୍ଥେ ପାଦାସି – ‘‘ହନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁ, ଇମଂ ୱିହାରପଚ୍ଛାଯାଯଂ ୱାଲିକାତଲେ ନାଳେନ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠପେହି, ଅଭିମୁଖଞ୍ଚସ୍ସ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦ ‘ଲୋହିତଂ ଲୋହିତ’ନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ’’ତି। ଅଯଂ କିର ପଞ୍ଚ ଜାତିସତାନି ସୁୱଣ୍ଣକାରୋୱ ଅହୋସି। ତେନସ୍ସ ‘‘ଲୋହିତକନିମିତ୍ତଂ ସପ୍ପାଯ’’ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ଭଗୱା ଲୋହିତକକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅଦାସି। ସୋ ତଥା କତ୍ୱା ମୁହୁତ୍ତେନେୱ ଯଥାକ୍କମଂ ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରିପି ଝାନାନି ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମାଦିନା ନଯେନ ଝାନକୀଳଂ ଆରଭି। ଅଥ ଭଗୱା ‘ତଂ ପଦୁମଂ ମିଲାଯତୂ’ତି ଅଧିଟ୍ଠାସି। ସୋ ଝାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ତଂ ମିଲାତଂ କାଳୱଣ୍ଣଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ପଭସ୍ସରରୂପଂ ଜରାଯ ପରିମଦ୍ଦିତ’’ନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଟିଲଭି। ତତୋ ନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତମ୍ପି ଉପସଂହରି। ତତୋ ‘‘ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତଦନତ୍ତା’’ତି ତଯୋପି ଭୱେ ଆଦିତ୍ତେ ୱିଯ ପସ୍ସି। ଏୱଂ ପସ୍ସତୋ ଚସ୍ସାୱିଦୂରେ ପଦୁମସ୍ସରୋ ଅତ୍ଥି। ତତ୍ଥ ଦାରକା ଓରୋହିତ୍ୱା ପଦୁମାନି ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ରାସିଂ କରୋନ୍ତି। ତସ୍ସ ତାନି ଉଦକେ ପଦୁମାନି ନଳୱନେ ଅଗ୍ଗିଜାଲା ୱିଯ ଖାଯିଂସୁ, ପତ୍ତାନି ପତନ୍ତାନି ପପାତଂ ପୱିସନ୍ତାନି ୱିଯ ଖାଯିଂସୁ, ଥଲେ ନିକ୍ଖିତ୍ତପଦୁମାନଂ ଅଗ୍ଗାନି ମିଲାତାନି ଅଗ୍ଗିଡଡ୍ଢାନି ୱିଯ ଖାଯିଂସୁ। ଅଥସ୍ସ ତଦନୁସାରେନ ସବ୍ବଧମ୍ମେ ଉପନିଜ୍ଝାଯତୋ ଭିଯ୍ୟୋସୋମତ୍ତାଯ ତଯୋ ଭୱା ଆଦିତ୍ତମିୱ ଅଗାରଂ ଅପ୍ପଟିସରଣା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ। ତତୋ ଭଗୱା ଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ନିସିନ୍ନୋୱ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଉପରି ସରୀରାଭଂ ମୁଞ୍ଚି। ସା ଚସ୍ସ ମୁଖଂଯେୱ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରି। ତତୋ ସୋ ‘‘କିମେତ’’ନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସମୀପେ ଠିତମିୱ ଦିସ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯାସନା ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଣାମେସି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ସପ୍ପାଯଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଇମଂ ଓଭାସଗାଥଂ ଅଭାସି ‘‘ଯୋ ରାଗମୁଦଚ୍ଛିଦା ଅସେସ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ରଜ୍ଜନୱସେନ ରାଗୋ, ପଞ୍ଚକାମଗୁଣରାଗସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଉଦଚ୍ଛିଦାତି ଉଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ଭଞ୍ଜତି , ୱିନାସେତି। ଅତୀତକାଲିକାନମ୍ପି ହି ଛନ୍ଦସି ୱତ୍ତମାନୱଚନଂ ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଅସେସନ୍ତି ସାନୁସଯଂ। ଭିସପୁପ୍ଫଂୱ ସରୋରୁହନ୍ତି ସରେ ୱିରୂଳ୍ହଂ ପଦୁମପୁପ୍ଫଂ ୱିଯ। ୱିଗଯ୍ହାତି ଓଗଯ୍ହ, ପୱିସିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ପୁବ୍ବସଦିସମେୱା। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯଥା ନାମ ଏତେ ଦାରକା ସରଂ ଓରୁଯ୍ହ ଭିସପୁପ୍ଫଂ ସରୋରୁହଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତି, ଏୱମେୱଂ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଇମଂ ତେଧାତୁକଲୋକସନ୍ନିୱାସଂ ଓଗଯ୍ହ –

‘‘ନତ୍ଥି ରାଗସମୋ ଅଗ୍ଗି’’; (ଧ। ପ। ୨୦୨);

‘‘କାମରାଗେନ ଦଯ୍ହାମି, ଚିତ୍ତଂ ମେ ପରିଦଯ୍ହତି’’; (ସଂ। ନି। ୧।୨୧୨);

‘‘ଯେ ରାଗରତ୍ତାନୁପତନ୍ତି ସୋତଂ, ସଯଂ କତଂ ମକ୍କଟକୋୱ ଜାଲଂ’’। (ଧ। ପ। ୩୪୭);

‘‘ରତ୍ତୋ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ରାଗେନ ଅଭିଭୂତୋ ପରିଯାଦିନ୍ନଚିତ୍ତୋ ପାଣମ୍ପି ହନତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୫୬, ୭୨) –

ଏୱମାଦିନଯମନୁଗନ୍ତ୍ୱା ରାଗାଦୀନୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେହି ସୀଲସଂୱରାଦୀହି ସଂୱରେହି ସୱିଞ୍ଞାଣକାୱିଞ୍ଞାଣକେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ଅସୁଭସଞ୍ଞାଯ ଚ ଥୋକଂ ଥୋକଂ ରାଗଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଅୱସେସଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଚ ତତୋ ଅନୱସେସମ୍ପି ଉଚ୍ଛିନ୍ଦତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନେୱ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଜହାତି ଓରପାରଂ ଉରଗୋ ଜିଣ୍ଣମିୱ ତଚଂ ପୁରାଣନ୍ତି। ଏୱମେସା ଭଗୱତା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଗାଥା ଦେସିତା। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠିତୋତି।

୩।ଯୋତଣ୍ହମୁଦଚ୍ଛିଦାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗଵା ସାଵତ୍ଥିଯଂ ଵିହରତି। ଅଞ୍ଞତରୋ ଭିକ୍ଖୁ ଗଗ୍ଗରାଯ ପୋକ୍ଖରଣିଯା ତୀରେ ଵିହରନ୍ତୋ ତଣ୍ହାଵସେନ ଅକୁସଲଵିତକ୍କଂ ଵିତକ୍କେତି। ଭଗଵା ତସ୍ସଜ୍ଝାସଯଂ ଵିଦିତ୍ଵା ଇମଂ ଓଭାସଗାଥମଭାସି।

ତତ୍ଥ ତସ୍ସତୀତି ତଣ୍ହା। ଵିସଯେହି ତିତ୍ତିଂ ନ ଉପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କାମଭଵଵିଭଵତଣ୍ହାନମେତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ସରିତନ୍ତି ଗତଂ ପଵତ୍ତଂ, ଯାଵ ଭଵଗ୍ଗା ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ଵା ଠିତନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୀଘସରନ୍ତି ସୀଘଗାମିନିଂ, ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକସମ୍ପରାଯିକଂ ଆଦୀନଵଂ ଅଗଣେତ୍ଵା ମୁହୁତ୍ତେନେଵ ପରଚକ୍କଵାଳଅମ୍ପି ଭଵଗ୍ଗମ୍ପି ସମ୍ପାପୁଣିତୁଂ ସମତ୍ଥନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏଵମେତଂ ସରିତଂ ସୀଘସରଂ ସବ୍ବପ୍ପକାରମ୍ପି ତଣ୍ହଂ –

‘‘ଉପରିଵିସାଲା ଦୁପ୍ପୂରା, ଇଚ୍ଛା ଵିସଟଗାମିନୀ;

ଯେ ଚ ତଂ ଅନୁଗିଜ୍ଝନ୍ତି, ତେ ହୋନ୍ତି ଚକ୍କଧାରିନୋ’’ତି।

‘‘ତଣ୍ହାଦୁତିଯୋ ପୁରିସୋ, ଦୀଘମଦ୍ଧାନସଂସରଂ;

ଇତ୍ଥଭାଵଞ୍ଞଥାଭାଵଂ, ସଂସାରଂ ନାତିଵତ୍ତତୀ’’ତି। (ଇତିଵୁ। ୧୫, ୧୦୫; ମହାନି। ୧୯୧; ଚୂଳନି। ପାରାଯନାନୁଗୀତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୧୦୭);

‘‘ଊନୋ ଲୋକୋ ଅତିତ୍ତୋ ତଣ୍ହାଦାସୋତି ଖୋ, ମହାରାଜା’’ତି (ମ। ନି। ୨।୩୦୫) ଚ –

ଏଵମାଦୀନଵପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣେନ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରେହି ସୀଲସଂଵରାଦୀହି ଚ ଯୋ ଥୋକଂ ଥୋକଂ ଵିସୋସଯିତ୍ଵା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଅସେସଂ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ତସ୍ମିଂଯେଵ ଖଣେ ସବ୍ବପ୍ପକାରମ୍ପି ଜହାତି ଓରପାରନ୍ତି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠିତୋତି।

୪।ଯୋ ମାନମୁଦବଧୀତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗଵା ସାଵତ୍ଥିଯଂ ଵିହରତି। ଅଞ୍ଞତରୋ ଭିକ୍ଖୁ ଗଙ୍ଗାଯ ତୀରେ ଵିହରନ୍ତୋ ଗିମ୍ହକାଲେ ଅପ୍ପୋଦକେ ସୋତେ କତଂ ନଳସେତୁଂ ପଚ୍ଛା ଆଗତେନ ମହୋଘେନ ଵୁଯ୍ହମାନଂ ଦିସ୍ଵା ‘‘ଅନିଚ୍ଚା ସଙ୍ଖାରା’’ତି ସଂଵିଗ୍ଗୋ ଅଟ୍ଠାସି। ତସ୍ସଜ୍ଝାସଯଂ ଵିଦିତ୍ଵା ଭଗଵା ଇମଂ ଓଭାସଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ମାନୋତି ଜାତିଆଦିଵତ୍ଥୁକୋ ଚେତସୋ ଉଣ୍ଣାମୋ। ସୋ ‘‘ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’’ତି ମାନୋ, ‘‘ସଦିସୋହମସ୍ମୀ’’ତି ମାନୋ, ‘‘ହୀନୋହମସ୍ମୀ’’ତି ମାନୋତି ଏଵଂ ତିଵିଧୋ ହୋତି। ପୁନ ‘‘ସେଯ୍ୟସ୍ସ ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀତି, ସେଯ୍ୟସ୍ସ ସଦିସୋ, ସେଯ୍ୟସ୍ସ ହୀନୋ, ସଦିସସ୍ସ ସେଯ୍ୟୋ, ସଦିସସ୍ସ ସଦିସୋ, ସଦିସସ୍ସ ହୀନୋ, ହୀନସ୍ସ ସେଯ୍ୟୋ, ହୀନସ୍ସ ସଦିସୋ, ହୀନସ୍ସ ହୀନୋହମସ୍ମୀ’’ତି ମାନୋତି ଏଵଂ ନଵଵିଧୋ ହୋତି। ତଂ ସବ୍ବପ୍ପକାରମ୍ପି ମାନଂ –

‘‘ଯେନ ମାନେନ ମତ୍ତାସେ, ସତ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତି’’ନ୍ତି। (ଇତିଵୁ। ୬) –

ଆଦିନା ନଯେନ ତତ୍ଥ ଆଦୀନଵପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣେନ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରେହି ସୀଲସଂଵରାଦୀହି ଚ ଯୋ ଥୋକଂ ଥୋକଂ ଵଧେନ୍ତୋ କିଲେସାନଂ ଅବଲଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ନଳସେତୁସଦିସଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାନଂ ଅତିବଲତ୍ତା ମହୋଘସଦିସେନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଅସେସଂ ଉଦବଧି, ଅନଵସେସପ୍ପହାନଵସେନ ଉଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ଵଧେତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ତସ୍ମିଂଯେଵ ଖଣେ ସବ୍ବପ୍ପକାରମ୍ପି ଜହାତି ଓରପାରନ୍ତି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠିତୋତି।

୫। ତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଇତୋ ପରାନଞ୍ଚ ଦ୍ଵାଦସନ୍ନଂ ଏକାଯେଵ ଉପ୍ପତ୍ତି। ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗଵା ସାଵତ୍ଥିଯଂ ଵିହରତି। ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଅଞ୍ଞତରୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅତ୍ତନୋ ଧୀତୁଯା ଵାରେଯ୍ୟେ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତେ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘କେନଚି ଵସଲେନ ଅପରିଭୁତ୍ତପୁପ୍ଫେହି ପୁପ୍ଫେହି ଦାରିକଂ ଅଲଙ୍କରିତ୍ଵା ପତିକୁଲଂ ପେସେସ୍ସାମୀ’’ତି। ସୋ ସନ୍ତରବାହିରଂ ସାଵତ୍ଥିଂ ଵିଚିନନ୍ତୋ କିଞ୍ଚି ତିଣପୁପ୍ଫମ୍ପି ଅପରିଭୁତ୍ତପୁପ୍ଫଂ ନାଦ୍ଦସ। ଅଥ ସମ୍ବହୁଲେ ଧୁତ୍ତକଜାତିକେ ବ୍ରାହ୍ମଣଦାରକେ ସନ୍ନିପତିତେ ଦିସ୍ଵା ‘‘ଏତେ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମି, ଅଵସ୍ସଂ ସମ୍ବହୁଲେସୁ କୋଚି ଜାନିସ୍ସତୀ’’ତି ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ପୁଚ୍ଛି। ତେ ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଉପ୍ପଣ୍ଡେନ୍ତା ଆହଂସୁ – ‘‘ଉଦୁମ୍ବରପୁପ୍ଫଂ ନାମ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଲୋକେ ନ କେନଚି ପରିଭୁତ୍ତପୁବ୍ବଂ। ତେନ ଧୀତରଂ ଅଲଙ୍କରିତ୍ଵା ଦେହୀ’’ତି। ସୋ ଦୁତିଯଦିଵସେ କାଲସ୍ସେଵ ଵୁଟ୍ଠାଯ ଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ କତ୍ଵା ଅଚିରଵତିଯା ନଦିଯା ତୀରେ ଉଦୁମ୍ବରଵନଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ଏକମେକଂ ରୁକ୍ଖଂ ଵିଚିନନ୍ତୋ ପୁପ୍ଫସ୍ସ ଵଣ୍ଟମତ୍ତମ୍ପି ନାଦ୍ଦସ। ଅଥ ଵୀତିଵତ୍ତେ ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ଦୁତିଯତୀରଂ ଅଗମାସି। ତତ୍ଥ ଚ ଅଞ୍ଞତରୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ମନୁଞ୍ଞେ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ଦିଵାଵିହାରଂ ନିସିନ୍ନୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋତି। ସୋ ତତ୍ଥ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ଅମନସିକରିତ୍ଵା, ସକିଂ ନିସୀଦିତ୍ଵା, ସକିଂ ଉକ୍କୁଟିକୋ ହୁତ୍ଵା, ସକିଂ ଠତ୍ଵା, ତଂ ରୁକ୍ଖଂ

ସଦ୍ଦସାଖାୱିଟପପତ୍ତନ୍ତରେସୁ ୱିଚିନନ୍ତୋ କିଲମତି। ତତୋ ନଂ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଆହ – ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣ, କିଂ ମଗ୍ଗସୀ’’ତି? ‘‘ଉଦୁମ୍ବରପୁପ୍ଫଂ, ଭୋ’’ତି। ‘‘ଉଦୁମ୍ବରପୁପ୍ଫଂ ନାମ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଲୋକେ ନତ୍ଥି, ମୁସା ଏତଂ ୱଚନଂ, ମା କିଲମା’’ତି। ଅଥ ଭଗୱା ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଓଭାସଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ସମୁପ୍ପନ୍ନସମନ୍ନାହାରବହୁମାନସ୍ସ ଇମା ଓଭାସଗାଥାଯୋ ଅଭାସି ‘‘ଯୋ ନାଜ୍ଝଗମା ଭୱେସୁ ସାର’’ନ୍ତି ସଦ୍ଦା ୱତ୍ତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯ ତାୱ ନାଜ୍ଝଗମାତି ନାଧିଗଚ୍ଛି, ନାଧିଗଚ୍ଛତି ୱା। ଭୱେସୂତି
କାମରୂପାରୂପସଞ୍ଞୀଅସଞ୍ଞୀନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀଏକୱୋକାରଚତୁୱୋକାରପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେସୁ। ସାରନ୍ତି ନିଚ୍ଚଭାୱଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ୱା। ୱିଚିନନ୍ତି ପଞ୍ଞାଯ ଗୱେସନ୍ତୋ। ପୁପ୍ଫମିୱ ଉଦୁମ୍ବରେସୂତି ଯଥା ଉଦୁମ୍ବରରୁକ୍ଖେସୁ ପୁପ୍ଫଂ ୱିଚିନନ୍ତୋ ଏସ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନାଜ୍ଝଗମା, ଏୱଂ ଯୋ ଯୋଗାୱଚରୋପି ପଞ୍ଞାଯ ୱିଚିନନ୍ତୋ ସଦ୍ଦଭୱେସୁ କିଞ୍ଚି ସାରଂ ନାଜ୍ଝଗମା। ସୋ ଅସାରକଟ୍ଠେନ ତେ ଧମ୍ମେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନତ୍ତତୋ ଚ ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ଅନୁପୁଦ୍ଦେନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଜହାତି ଓରପାରଂ ଉରଗୋ ଜିଣ୍ଣମିୱ ତଚଂ ପୁରାଣନ୍ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଯୋଜନା ଚ। ଅୱସେସଗାଥାସୁ ପନସ୍ସ ଯୋଜନଂ ଅୱତ୍ୱା ୱିସେସତ୍ଥମତ୍ତମେୱ ୱକ୍ଖାମ।

୬।

‘‘ଯସ୍ସନ୍ତରତୋ ନ ସନ୍ତି କୋପା,

ଇତିଭୱାଭୱତଞ୍ଚ ୱୀତିୱତ୍ତୋ’’ତି। (ଉଦା। ୨୦) –

ଏତ୍ଥ ତାୱ ଅଯଂ ‘ଅନ୍ତରସଦ୍ଦୋ’ –

‘‘ନଦୀତୀରେସୁ ସଣ୍ଠାନେ, ସଭାସୁ ରଥିଯାସୁ ଚ;

ଜନା ସଙ୍ଗମ୍ମ ମନ୍ତେନ୍ତି, ମଞ୍ଚ ତଞ୍ଚ କିମନ୍ତର’’ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୨୨୮);

‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତକେନ ୱିସେସାଧିଗମେନ ଅନ୍ତରା ୱୋସାନମାପାଦି’’ (ଅ। ନି। ୧୦।୮୪);

‘‘ଅନତ୍ଥଜନନୋ କୋଧୋ, କୋଧୋ ଚିତ୍ତପ୍ପକୋପନୋ;

ଭଯମନ୍ତରତୋ ଜାତଂ, ତଂ ଜନୋ ନାୱବୁଜ୍ଝତୀ’’ତି। (ଅ। ନି। ୭।୬୪; ଇତିୱୁ। ୮୮) –

ଏୱଂ କାରଣୱେମଜ୍ଝଚିତ୍ତାଦୀସୁ ସମ୍ବହୁଲେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ଇଧ ପନ ଚିତ୍ତେ। ତତୋ ଯସ୍ସନ୍ତରତୋ ନ ସନ୍ତି କୋପାତି ତତିଯମଗ୍ଗେନ ସମୂହତତ୍ତା ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତେ ନ ସନ୍ତି କୋପାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଭୱୋତି ସମ୍ପତ୍ତି, ୱିଭୱୋତି ୱିପତ୍ତି। ତଥା ଭୱୋତି ୱୁଦ୍ଧି, ୱିଭୱୋତି ହାନି। ଭୱୋତି ସସ୍ସତୋ, ୱିଭୱୋତି ଉଚ୍ଛେଦୋ। ଭୱୋତି ପୁଞ୍ଞଂ, ୱିଭୱୋତି ପାପଂ। ୱିଭୱୋ ଅଭୱୋତି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଏକମେୱ। ତସ୍ମା ଇତିଭୱାଭୱତଞ୍ଚ ୱୀତିୱତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ଯା ଏସା ସମ୍ପତ୍ତିୱିପତ୍ତିୱୁଦ୍ଧିହାନିସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦପୁଞ୍ଞପାପୱସେନ ଇତି ଅନେକପ୍ପକାରା ଭୱାଭୱତା ୱୁଚ୍ଚତି। ଚତୂହିପି ମଗ୍ଗେହି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ତେନ ତେନ ନଯେନ ତଂ ଇତିଭୱାଭୱତଞ୍ଚ ୱୀତିୱତ୍ତୋତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଞାତବ୍ବୋ।

୭।ଯସ୍ସୱିତକ୍କାତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତଯୋ କାମବ୍ୟାପାଦୱିହିଂସାୱିତକ୍କା, ତଯୋ ଞାତିଜନପଦାମରୱିତକ୍କା, ତଯୋ
ପରାନୁଦ୍ଦଯତାପଟିସଂଯୁତ୍ତଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକଅନୱଞ୍ଞତ୍ତିପଟିସଂଯୁତ୍ତୱିତକ୍କାତି ଏତେ ନୱ ୱିତକ୍କା ସମନ୍ତଭଦ୍ଦକେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆଦୀନୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପଟିପକ୍ଖୱୱତ୍ଥାନେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପହାନସମତ୍ଥେହି ତୀହି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗେହି ଚ ୱିଧୂପିତା ଭୁସଂ ଧୂପିତା ସନ୍ତାପିତା ଦଡ୍ଢାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ୱିଧୂପେତ୍ୱା ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁୱିକପ୍ପିତା ଅସେସା, ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଭୂତେ ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନେ ଅଜ୍ଝତ୍ତଜ୍ଝତ୍ତଭୂତେ ଚିତ୍ତେ ଚ ଯଥା ନ ପୁନ ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଏୱଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଅସେସା ଛିନ୍ନା। ଛିନ୍ନଞ୍ହି କପ୍ପିତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ ‘‘କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୂ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୨୨; ୪।୩୬୫)। ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୮। ଇଦାନି ଯୋ ନାଚ୍ଚସାରୀତି ଏତ୍ଥ ଯୋ ନାଚ୍ଚସାରୀତି ଯୋ ନାତିଧାୱି। ନ ପଚ୍ଚସାରୀତି ନ ଓହୀଯି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧୱୀରିଯେନ ହି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ପତନ୍ତୋ ଅଚ୍ଚାସରତି, ଅତିସିଥିଲେନ କୋସଜ୍ଜେ ପତନ୍ତୋ ପଚ୍ଚାସରତି। ତଥା ଭୱତଣ୍ହାଯ ଅତ୍ତାନଂ କିଲମେନ୍ତୋ ଅଚ୍ଚାସରତି, କାମତଣ୍ହାଯ

କାମସୁଖମନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ପଚ୍ଚାସରତି। ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା ଅଚ୍ଚାସରତି, ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯା ପଚ୍ଚାସରତି। ଅତୀତଂ ଅନୁସୋଚନ୍ତୋ ଅଚ୍ଚାସରତି, ଅନାଗତ ପଟିକଙ୍ଖନ୍ତୋ ପଚ୍ଚାସରତି। ପୁବ୍ବନ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଯା ଅଚ୍ଚାସରତି, ଅପରନ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଯା ପଚ୍ଚାସରତି। ତସ୍ମା ଯୋ ଏତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମଂ ପଟିପଦଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ନାଚ୍ଚସାରୀ ନ ପଚ୍ଚସାରୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସବ୍ବଂଅଚ୍ଚଗମା ଇମଂ ପପଞ୍ଚନ୍ତି ତାଯ ଚ ପନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱୋସାନାଯ ମଜ୍ଝିମାଯ ପଟିପଦାଯ ସବ୍ବଂ ଇମଂ ୱେଦନାସଞ୍ଞାୱିତକ୍କପ୍ପଭୱଂ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତଂ ତିୱିଧଂ ପପଞ୍ଚଂ ଅଚ୍ଚଗମା ଅତିକ୍କନ୍ତୋ, ସମତିକ୍କନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୯। ତଦନନ୍ତରଗାଥାଯ ପନ ସବ୍ବଂ ୱିତଥମିଦନ୍ତି ଞତ୍ୱା ଲୋକେତି ଅଯମେୱ ୱିସେସୋ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସବ୍ବନ୍ତି ଅନୱସେସଂ, ସକଲମନୂନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ପନ ୱିପସ୍ସନୁପଗଂ ଲୋକିଯଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁପ୍ପଭେଦଂ ସଙ୍ଖତମେୱ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ। ୱିତଥନ୍ତି ୱିଗତତଥଭାୱଂ। ନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱା ସୁଖନ୍ତି ୱା ସୁଭନ୍ତି ୱା ଅତ୍ତାତି ୱା ଯଥା ଯଥା କିଲେସୱସେନ ବାଲଜନେହି ଗଯ୍ହତି, ତଥାତଥାଭାୱତୋ ୱିତଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଦନ୍ତି ତମେୱ ସବ୍ବଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ। ଞତ୍ୱାତି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଜାନିତ୍ୱା, ତଞ୍ଚ ପନ ଅସମ୍ମୋହତୋ, ନ ୱିସଯତୋ। ଲୋକେତି ଓକାସଲୋକେ ସବ୍ବଂ ଖନ୍ଧାଦିଭେଦଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ‘‘ୱିତଥମିଦ’’ନ୍ତି ଞତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୧୦-୧୩। ଇଦାନି ଇତୋ ପରାସୁ ଚତୂସୁ ଗାଥାସୁ ୱୀତଲୋଭୋ ୱୀତରାଗୋ ୱୀତଦୋସୋ ୱୀତମୋହୋତି ଏତେ ୱିସେସା। ଏତ୍ଥ ଲୁବ୍ଭନୱସେନ ଲୋଭୋ। ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକମେତଂ ପଠମସ୍ସ ଅକୁସଲମୂଲସ୍ସ ଅଧିୱଚନଂ, ୱିସମଲୋଭସ୍ସ ୱା। ଯୋ ସୋ ‘‘ଅପ୍ପେକଦା ମାତୁମତ୍ତୀସୁପି ଲୋଭଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଭଗିନିମତ୍ତୀସୁପି ଲୋଭଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଧୀତୁମତ୍ତୀସୁପି ଲୋଭଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୧୨୭) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ। ରଜ୍ଜନୱସେନ ରାଗୋ, ପଞ୍ଚକାମଗୁଣରାଗସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଦୁସ୍ସନୱସେନ ଦୋସୋ, ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତକୋଧସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ମୁଯ୍ହନୱସେନ ମୋହୋ, ଚତୂସୁ ଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ ଅଞ୍ଞାଣସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁ ଲୋଭଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭି ‘‘କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହଂ ଲୋଭଂ ୱିନେତ୍ୱା ୱିଗତଲୋଭୋ ୱିହରେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଲୋଭପ୍ପହାନୂପାଯଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନଂ ୱିତଥଭାୱଦସ୍ସନଂ ଲୋଭପ୍ପହାନାନିସଂସଞ୍ଚ ଓରପାରପ୍ପହାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଇମଂ ଗାଥମାହ। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରାସୁପି। କେଚି ପନାହୁ – ‘‘ଯଥାୱୁତ୍ତେନେୱ ନଯେନ ଏତେ ଧମ୍ମେ ଜିଗୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନମାରଦ୍ଧସ୍ସ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଏକମେକାୱ ଏତ୍ଥ ଗାଥା ୱୁତ୍ତା’’ତି। ଯଂ ରୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରାସୁ ଚତୂସୁ ଗାଥାସୁ।

୧୪। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା – ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ସନ୍ତାନେ ସଯନ୍ତୀତି ଅନୁସଯା କାମରାଗପଟିଘମାନଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଭୱରାଗାୱିଜ୍ଜାନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଆକାରାନୁୱିଧାନଟ୍ଠେନ ମୂଲା; ଅଖେମଟ୍ଠେନ ଅକୁସଲା; ଧମ୍ମାନଂ ପତିଟ୍ଠାଭୂତାତିପି ମୂଲା; ସାୱଜ୍ଜଦୁକ୍ଖୱିପାକଟ୍ଠେନ ଅକୁସଲା; ଉଭଯମ୍ପେତଂ ଲୋଭଦୋସମୋହାନଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତେ ହି ‘‘ଲୋଭୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅକୁସଲଞ୍ଚ ଅକୁସଲମୂଲଞ୍ଚା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଏୱଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ଏୱମେତେ ଅନୁସଯା ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ପହୀନତ୍ତା ଯସ୍ସ କେଚି ନ ସନ୍ତି, ଏତେ ଚ ଅକୁସଲମୂଲା ତଥେୱ ସମୂହତାସେ, ସମୂହତା ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚତ୍ତବହୁୱଚନସ୍ସ ହି ସେ-କାରାଗମଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣକୋୱିଦା। ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା ପନ ‘‘ସେତି ନିପାତୋ’’ତି ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି। ଯଂ ରୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ପନ ‘‘କିଞ୍ଚାପି ସୋ ଏୱଂୱିଧୋ ଭିକ୍ଖୁ ଖୀଣାସୱୋ ହୋତି, ଖୀଣାସୱୋ ଚ ନେୱ ଆଦିଯତି, ନ ପଜହତି, ପଜହିତ୍ୱା ଠିତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତଥାପି ୱତ୍ତମାନସମୀପେ ୱତ୍ତମାନୱଚନଲକ୍ଖଣେନ ‘‘ଜହାତି ଓରପାର’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ଅନୁପାଦିସେସାଯ ଚ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଯତନସଙ୍ଖାତଂ ଜହାତି ଓରପାରନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ କିଲେସପଟିପାଟିଯା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ଚାତି ଦ୍ୱିଧା ଅନୁସଯାନଂ ଅଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କିଲେସପଟିପାଟିଯା ହି କାମରାଗାନୁସଯପଟିଘାନୁସଯାନଂ ତତିଯମଗ୍ଗେନ ଅଭାୱୋ ହୋତି, ମାନାନୁସଯସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ, ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯାନଂ ପଠମମଗ୍ଗେନ, ଭୱରାଗାନୁସଯାୱିଜ୍ଜାନୁସଯାନଂ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନେୱ। ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ପନ ପଠମମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯାନଂ ଅଭାୱୋ ହୋତି। ଦୁତିଯମଗ୍ଗେନ କାମରାଗାନୁସଯପଟିଘାନୁସଯାନଂ ତନୁଭାୱୋ, ତତିଯମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବସୋ ଅଭାୱୋ, ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ ମାନାନୁସଯଭୱରାଗାନୁସଯାୱିଜ୍ଜାନୁସଯାନଂ ଅଭାୱୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ନ ସବ୍ବେ ଅନୁସଯା ଅକୁସଲମୂଲା; କାମରାଗଭୱରାଗାନୁସଯା ଏୱ ହି ଲୋଭାକୁସଲମୂଲେନ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ପଟିଘାନୁସଯାୱିଜ୍ଜାନୁସଯା ଚ ‘‘ଦୋସୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ, ମୋହୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ’’ ଇଚ୍ଚେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଦିଟ୍ଠିମାନୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯା ପନ ନ କିଞ୍ଚି ଅକୁସଲମୂଲଂ ହୋନ୍ତି, ଯସ୍ମା ୱା ଅନୁସଯାଭାୱୱସେନ ଚ ଅକୁସଲମୂଲସମୁଗ୍ଘାତୱସେନ ଚ କିଲେସପ୍ପହାନଂ ପଟ୍ଠପେସି, ତସ୍ମା –

‘‘ଯସ୍ସାନୁସଯା ନ ସନ୍ତି କେଚି, ମୂଲା ଚ ଅକୁସଲା ସମୂହତାସେ’’। –

ଇତି ଭଗଵା ଆହ।

୧୫।ଯସ୍ସ ଦରଥଜାତି ଏତ୍ଥ ପନ ପଠମୁପ୍ପନ୍ନା କିଲେସା ପରିଳାହଟ୍ଠେନ ଦରଥା ନାମ, ଅପରାପରୁପ୍ପନ୍ନା ପନ ତେହି ଦରଥେହି ଜାତତ୍ତା ଦରଥଜା ନାମ। ଓରନ୍ତି ସକ୍କାଯୋ ଵୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ – ''ଓରିମଂ ତୀରନ୍ତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୁ, ସକ୍କାଯସ୍ସେତଂ ଅଧିଵଚନ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୩୮)। ଆଗମନାଯାତି ଉପ୍ପତ୍ତିଯା। ପଚ୍ଚଯାସେତି ପଚ୍ଚଯା ଏଵ। କିଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯସ୍ସ ପନ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧଗ୍ଗହଣାଯ ପଚ୍ଚଯଭୂତା ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ପହୀନତ୍ତା, କେଚି ଦରଥଜଵେଵଚନା କିଲେସା ନ ସନ୍ତି, ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଜହାତି ଓରପାରନ୍ତି।

୧୬।ଯସ୍ସ ଵନଥଜାତି ଏତ୍ଥପି ଦରଥଜା ଵିଯ ଵନଥଜା ଵେଦିତବ୍ବା। ଵଚନତ୍ଥେ ପନ ଅଯଂ ଵିସେସୋ – ଵନୁତେ, ଵନୋତୀତି ଵା ଵନଂ ଯାଚତି ସେଵତି ଭଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଣ୍ହାଯେତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ସା ହି ଵିସଯାନଂ ପତ୍ଥନତୋ ସେଵନତୋ ଚ ''ଵନ''ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ତଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଵସେନ ଵନଂ ଥରତି ତନୋତୀତି ଵନଥୋ, ତଣ୍ହାନୁସଯସ୍ସେତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ଵନଥା ଜାତାତି ଵନଥଜାତି। କେଚି ପନାହୁ ''ସବ୍ବେପି କିଲେସା ଗହନଟ୍ଠେନ ଵନଥୋତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଅପରାପରୁପ୍ପନ୍ନା ପନ ଵନଥଜା''ତି। ଅଯମେଵ ଚେତ୍ଥ ଉରଗସୁତ୍ତେ ଅତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଇତରୋ ପନ ଧମ୍ମପଦଗାଥାଯଂ। ଵିନିବନ୍ଧାଯ ଭଵାଯାତି ଭଵଵିନିବନ୍ଧାଯ। ଅଥ ଵା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଵିସଯେସୁ ଵିନିବନ୍ଧାଯ ଆଯତିଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ହେତୁଯେଵ ହେତୁକପ୍ପା।

୧୭।ଯୋ ନୀଵରଣେତି ଏତ୍ଥ ନୀଵରଣାତି ଚିତ୍ତଂ, ହିତପଟିପତ୍ତିଂ ଵା ନୀଵରନ୍ତୀତି ନୀଵରଣା, ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପହାଯାତି ଛଡ୍ଡେତ୍ଵା। ପଞ୍ଚାତି ତେସଂ ସଙ୍ଖ୍ୟାପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଈଘାଭାଵତୋ ଅନୀଘୋ। କଥଂକଥାଯ ତିଣ୍ଣତ୍ତା ତିଣ୍ଣକଥଂକଥୋ। ଵିଗତସଲ୍ଲତ୍ତା ଵିସଲ୍ଲୋ। କିଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନି ପଞ୍ଚ ନୀଵରଣାନି ସମନ୍ତଭଦ୍ଦକେ ଵୁତ୍ତନଯେନ ସାମଞ୍ଞତୋ ଵିସେସତୋ ଚ ନୀଵରଣେସୁ ଆଦୀନଵଂ ଦିସ୍ଵା ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ପହାଯ ତେସଞ୍ଚ ପହୀନତ୍ତା ଏଵ କିଲେସଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଈଘସ୍ସାଭାଵେନ ଅନୀଘୋ, ''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ନଯେନ ପଵତ୍ତାଯ କଥଂକଥାଯ ତିଣ୍ଣତ୍ତା ତିଣ୍ଣକଥଂକଥୋ, ''ତତ୍ଥ କତମେ ପଞ୍ଚ ସଲ୍ଲା? ରାଗସଲ୍ଲୋ, ଦୋସସଲ୍ଲୋ, ମୋହସଲ୍ଲୋ, ମାନସଲ୍ଲୋ, ଦିଟ୍ଠିସଲ୍ଲୋ''ତି ଵୁତ୍ତାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ସଲ୍ଲାନଂ ଵିଗତତ୍ତା ଵିସଲ୍ଲୋ। ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଜହାତି ଓରପାରନ୍ତି।

ଅତ୍ରାପି ଚ କିଲେସପଟିପାଟିଯା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ଚାତି ଦ୍ଵିଧା ଏଵ ନୀଵରଣପ୍ପହାନଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ। କିଲେସପଟିପାଟିଯା ହି କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀଵରଣସ୍ସ ବ୍ୟାପାଦନୀଵରଣସ୍ସ ଚ ତତିଯମଗ୍ଗେନ ପହାନଂ ହୋତି, ଥିନମିଦ୍ଧନୀଵରଣସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀଵରଣସ୍ସ ଚ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ। ''ଅକତଂ ଵତ ମେ କୁସଲ''ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୨୪୮; ନେତ୍ତି। ୧୨୦) ନଯେନ ପଵତ୍ତସ୍ସ ଵିପ୍ପଟିସାରସଙ୍ଖାତସ୍ସ କୁକ୍କୁଚ୍ଚନୀଵରଣସ୍ସ ଵିଚିକିଚ୍ଛାନୀଵରଣସ୍ସ ଚ ପଠମମଗ୍ଗେନ। ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ପନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚନୀଵରଣସ୍ସ ଵିଚିକିଚ୍ଛାନୀଵରଣସ୍ସ ଚ ପଠମମଗ୍ଗେନ ପହାନଂ ହୋତି, କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀଵରଣସ୍ସ ବ୍ୟାପାଦନୀଵରଣସ୍ସ ଚ ଦୁତିଯମଗ୍ଗେନ ତନୁଭାଵୋ ହୋତି, ତତିଯେନ ଅନଵସେସପ୍ପହାନଂ। ଥିନମିଦ୍ଧନୀଵରଣସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀଵରଣସ୍ସ ଚ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ ପହାନଂ ହୋତୀତି। ଏଵଂ –

''ଯୋ ନୀଵରଣେ ପହାଯ ପଞ୍ଚ, ଅନୀଘୋ ତିଣ୍ଣକଥଂକଥୋ ଵିସଲ୍ଲୋ;

ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଜହାତି ଓରପାରଂ, ଉରଗୋ ଜିଣ୍ଣମିଵତ୍ତଚଂ ପୁରାଣ''ନ୍ତି। –

ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେଵ ଭଗଵା ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠିତୋ। ''ଏକଚ୍ଚେ ଯେନ ଯେନ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଯା ଯା ଗାଥା ଦେସିତା, ତେନ ତେନ ତସ୍ସା ତସ୍ସା ଗାଥାଯ ପରିଯୋସାନେ ସୋ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠିତୋ''ତି ଵଦନ୍ତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଉରଗସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଧନିଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୮।ପକ୍କୋଦନୋତି ଧନିଯସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗଵା ସାଵତ୍ଥିଯଂ ଵିହରତି। ତେନ ସମଯେନ ଧନିଯୋ ଗୋପୋ ମହୀତୀରେ ପଟିଵସତି। ତସ୍ସାଯଂ ପୁବ୍ବଯୋଗୋ – କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗଵତୋ ପାଵଚନେ ଦିଵମାନେ ଵୀସତି ଵସ୍ସସହସ୍ସାନି ଦିଵସେ ଦିଵସେ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଵୀସତି ସଲାକଭତ୍ତାନି ଅଦାସି। ସୋ ତତୋ ଚୁତୋ ଦେଵେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ। ଏଵଂ ଦେଵଲୋକେ ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ଖେପେତ୍ଵା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗଵତୋ କାଲେ ଵିଦେହରଟ୍ଠମଜ୍ଝେ ପବ୍ବତରଟ୍ଠଂ ନାମ

ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଧମ୍ମକୋରଣ୍ଡଂ ନାମ ନଗରଂ, ତସ୍ମିଂ ନଗରେ ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଅଭିନିକ୍ଖନ୍ତୋ, ଗୋଯୂଥଂ ନିସ୍ସାଯ ଜୀୱତି। ତସ୍ସ ହି ତିଂସମତ୍ତାନି ଗୋସହସ୍ସାନି ହୋନ୍ତି, ସତ୍ତୱୀସସହସ୍ସା ଗାୱୋ ଖୀରଂ ଦୁଯ୍ହନ୍ତି। ଗୋପା ନାମ ନିବଦ୍ଧୱାସିନୋ ନ ହୋନ୍ତି। ୱସ୍ସିକେ ଚତ୍ତାରୋମାସେ ଥଲେ ୱସନ୍ତି, ଅୱସେସେ ଅଟ୍ଠମାସେ ଯତ୍ଥ ତିଣୋଦକଂ ସୁଖଂ ଲବ୍ଭତି, ତତ୍ଥ ୱସନ୍ତି। ତଞ୍ଚ ନଦୀତୀରଂ ୱା ଜାତସ୍ସରତୀରଂ ୱା ହୋତି। ଅଥାଯମ୍ପି ୱସ୍ସକାଲେ ଅତ୍ତନୋ ୱସିତଗାମତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଗୁନ୍ନଂ ଫାସୁୱିହାରତ୍ଥାଯ ଓକାସଂ ଗୱେସନ୍ତୋ ମହାମହୀ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଏକତୋ କାଳମହୀ ଏକତୋ ମହାମହିଚ୍ଚେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସନ୍ଦମାନା ପୁନ ସମୁଦ୍ଦସମୀପେ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା ପୱତ୍ତା। ଯଂ ଓକାସଂ ଅନ୍ତରଦୀପଂ ଅକାସି, ତଂ ପୱିସିତ୍ୱା ୱଚ୍ଛାନଂ ସାଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ନିୱେସନଂ ମାପେତ୍ୱା ୱାସଂ କପ୍ପେସି। ତସ୍ସ ସତ୍ତ ପୁତ୍ତା, ସତ୍ତ ଧୀତରୋ, ସତ୍ତ ସୁଣିସା, ଅନେକେ ଚ କମ୍ମକାରା ହୋନ୍ତି। ଗୋପା ନାମ ୱସ୍ସନିମିତ୍ତଂ ଜାନନ୍ତି। ଯଦା ସକୁଣିକା କୁଲାୱକାନି ରୁକ୍ଖଗ୍ଗେ କରୋନ୍ତି, କକ୍କଟକା ଉଦକସମୀପେ ଦ୍ୱାରଂ ପିଦହିତ୍ୱା ଥଲସମୀପଦ୍ୱାରେନ ୱଳଞ୍ଜେନ୍ତି, ତଦା ସୁୱୁଟ୍ଠିକା ଭୱିସ୍ସତୀତି ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଯଦା ପନ ସକୁଣିକା କୁଲାୱକାନି ନୀଚଟ୍ଠାନେ ଉଦକପିଟ୍ଠେ କରୋନ୍ତି, କକ୍କଟକା ଥଲସମୀପେ ଦ୍ୱାରଂ ପିଦହିତ୍ୱା ଉଦକସମୀପଦ୍ୱାରେନ ୱଳଞ୍ଜେନ୍ତି, ତଦା ଦୁବ୍ବୁଟ୍ଠିକା ଭୱିସ୍ସତୀତି ଗଣ୍ହନ୍ତି।

ଅଥ ସୋ ଧନିଯୋ ସୁୱୁଟ୍ଠିକନିମିତ୍ତାନି ଉପସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଉପକଟ୍ଠେ ୱସ୍ସକାଲେ ଅନ୍ତରଦୀପା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ମହାମହିଯା ପରତୀରେ ସତ୍ତସତ୍ତାହମ୍ପି ଦେୱେ ୱସ୍ସନ୍ତେ ଉଦକେନ ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣୋକାସେ ଅତ୍ତନୋ ୱସନୋକାସଂ କତ୍ୱା ସମନ୍ତା ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା, ୱଚ୍ଛସାଲାଯୋ ମାପେତ୍ୱା, ତତ୍ଥ ନିୱାସଂ କପ୍ପେସି। ଅଥସ୍ସ ଦାରୁତିଣାଦିସଙ୍ଗହେ କତେ ସବ୍ବେସୁ ପୁତ୍ତଦାରକମ୍ମକରପୋରିସେସୁ ସମାନିଯେସୁ ଜାତେସୁ ନାନପ୍ପକାରେ ଖଜ୍ଜଭୋଜ୍ଜେ ପଟିଯତ୍ତେ ସମନ୍ତା ଚତୁଦ୍ଦିସା ମେଘମଣ୍ଡଲାନି ଉଟ୍ଠହିଂସୁ। ସୋ ଧେନୁଯୋ ଦୁହାପେତ୍ୱା , ୱଚ୍ଛସାଲାସୁ ୱଚ୍ଛେ ସଣ୍ଠାପେତ୍ୱା, ଗୁନ୍ନଂ ଚତୁଦ୍ଦିସା ଧୂମଂ କାରାପେତ୍ୱା, ସବ୍ବପରିଜନଂ ଭୋଜାପେତ୍ୱା, ସବ୍ବକିଚ୍ଚାନି କାରାପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦୀପେ ଉଜ୍ଜାଲାପେତ୍ୱା, ସଯଂ ଖୀରେନ ଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା, ମହାସଯନେ ସଯନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ସିରିସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା, ତୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା, ଅପରଦିସାଯ ମେଘତ୍ଥନିତସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ନିପନ୍ନୋ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି ''ପକ୍କୋଦନୋ ଦୁଦ୍ଧଖୀରୋହମସ୍ମୀ''ତି।

ତତ୍ରାଯଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା – ପକ୍କୋଦନୋତି ସିଦ୍ଧଭତ୍ତୋ। ଦୁଦ୍ଧଖୀରୋତି ଗାୱୋ ଦୁହିତ୍ୱା ଗହିତଖୀରୋ। ଅହନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ନିଦସ୍ସେତି , ଅସ୍ମୀତି ଅତ୍ତନୋ ତଥାଭାୱଂ। ପକ୍କୋଦନୋ ଦୁଦ୍ଧଖୀରୋ ଚ ଅହମସ୍ମି ଭୱାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତୀତି ଏୱମାହାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଦ୍ଦେସେ ପନ ''ଇତୀତି ପଦସନ୍ଧି, ପଦସଂସଗ୍ଗୋ, ପଦପାରିପୂରି, ଅକ୍ଖରସମୱାଯୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନସିଲିଟ୍ଠତା ପଦାନୁପୁବ୍ବତାମେତ''ନ୍ତି (ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୧) ଏୱମସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱଣ୍ଣିତୋ। ସୋପି ଇଦମେୱ ସନ୍ଧାଯାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଂ ଯଂ ହି ପଦଂ ପୁବ୍ବପଦେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଏୱମାହାତି ଏତମତ୍ଥଂ ପକାସେନ୍ତୋଯେୱ ଇତିସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଛିମେନ ପଦେନ ମେତ୍ତେଯ୍ୟୋ ଇତି ୱା ଭଗୱା ଇତି ୱା ଏୱମାଦିନା ପଦସନ୍ଧି ହୋତି, ନାଞ୍ଞଥା।

ଧନିଯୋ ଗୋପୋତି ତସ୍ସ ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତସ୍ସ ନାମସମୋଧାନଂ। ସୋ ହି ଯାନିମାନି ଥାୱରାଦୀନି ପଞ୍ଚ ଧନାନି, ତେସୁ ଠପେତ୍ୱା ଦାନସୀଲାଦିଅନୁଗାମିକଧନଂ, ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁ-ଆରାମାଦିତୋ ଥାୱରଧନତୋପି, ଗୱସ୍ସାଦିତୋ ଜଙ୍ଗମଧନତୋପି ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣାଦିତୋ ସଂହାରିମଧନତୋପି, ସିପ୍ପାଯତନାଦିତୋ ଅଙ୍ଗସମଧନତୋପି ଯଂ ତଂ ଲୋକସ୍ସ ପଞ୍ଚଗୋରସାନୁପ୍ପଦାନେନ ବହୂପକାରଂ ତଂ ସନ୍ଧାଯ ''ନତ୍ଥି ଗୋସମିତଂ ଧନ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୩; ନେତ୍ତି। ୧୨୩) ଏୱଂ ୱିସେସିତଂ ଗୋଧନଂ, ତେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଧନିଯୋ, ଗୁନ୍ନଂ ପାଲନତୋ ଗୋପୋ। ଯୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ଗାୱୋ ପାଲେତି, ସୋ ''ଗୋପୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯୋ ପରେସଂ ୱେତନେନ ଭଟୋ ହୁତ୍ୱା, ସୋ ଗୋପାଲକୋ। ଅଯଂ ପନ ଅତ୍ତନୋଯେୱ, ତେନ ଗୋପୋତି ୱୁତ୍ତୋ।

ଅନୁତୀରେତି ତୀରସ୍ସ ସମୀପେ। ମହିଯାତି ମହାମହୀନାମିକାଯ ନଦିଯା। ସମାନେନ ଅନୁକୂଲୱତ୍ତିନା ପରିଜନେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱାସୋ ଯସ୍ସ ସୋ ସମାନୱାସୋ, ଅଯଞ୍ଚ ତଥାୱିଧୋ। ତେନାହ ''ସମାନୱାସୋ''ତି। ଛନ୍ନାତି ତିଣପଣ୍ଣଚ୍ଛଦନେହି ଅନୋୱସ୍ସକା କତା। କୁଟୀତି ୱସନଘରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଆହିତୋତି ଆଭତୋ, ଜାଲିତୋ ୱା। ଗିନୀତି ଅଗ୍ଗି। ତେସୁ ତେସୁ ଠାନେସୁ ଅଗ୍ଗି ''ଗିନୀ''ତି ୱୋହରୀଯତି। ଅଥ ଚେ ପତ୍ଥଯସୀତି ଇଦାନି ଯଦି ଇଚ୍ଛସୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପୱସ୍ସାତି ସିଞ୍ଚ, ପଗ୍ଘର, ଉଦକଂ ମୁଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦେୱାତି ମେଘଂ ଆଳପତି। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ପଦୱଣ୍ଣନା।

ଅଯଂ ପନ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା – ଏୱମଯଂ ଧନିଯୋ ଗୋପୋ ଅତ୍ତନୋ ସଯନଘରେ ମହାସଯନେ ନିପନ୍ନୋ ମେଘତ୍ଥନିତଂ ସୁତ୍ୱା ''ପକ୍କୋଦନୋହମସ୍ମୀ''ତି ଭଣନ୍ତୋ କାଯଦୁକ୍ଖୂପସମୂପାଯଂ କାଯସୁଖହେତୁଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ନିହିତଂ ଦୀପେତି। ''ଦୁଦ୍ଧଖୀରୋହମସ୍ମୀ''ତି ଭଣନ୍ତୋ ଚିତ୍ତଦୁକ୍ଖୂପସମୂପାଯଂ ଚିତ୍ତସୁଖହେତୁଞ୍ଚ। ''ଅନୁତୀରେ ମହିଯା''ତି ନିୱାସଟ୍ଠାନସମ୍ପତ୍ତିଂ, ''ସମାନୱାସୋ''ତି ତାଦିସେ କାଲେ ପିଯୱିପ୍ପଯୋଗପଦଟ୍ଠାନସ୍ସ ସୋକସ୍ସାଭାୱଂ। ''ଛନ୍ନା କୁଟୀ''ତି କାଯଦୁକ୍ଖାପଗମପଟିଘାତଂ। ''ଆହିତୋ ଗିନୀ''ତି ଯସ୍ମା ଗୋପାଲକା ପରିକ୍ଖେପଧୂମଦାରୁଅଗ୍ଗିୱସେନ ତଯୋ ଅଗ୍ଗୀ କରୋନ୍ତି। ତେ ଚ ତସ୍ସ ଗେହେ ସବ୍ବେ କତା, ତସ୍ମା ସବ୍ବଦିସାସୁ ପରିକ୍ଖେପଗ୍ଗିଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଆହିତୋ

ଗିନୀ’’ତି ଭଣନ୍ତୋ ୱାଳଅମିଗାଗମନନିୱାରଣଂ ଦୀପେତି, ଗୁନ୍ନଂ ମଜ୍ଝେ ଗୋମୟାଦୀହି ଧୂମଗ୍ଗିଂ ସନ୍ଧାୟ ଡଂସମକସାଦୀହି ଗୁନ୍ନଂ ଅନାବାଧଂ, ଗୋପାଲକାନଂ ସୟନଟ୍ଠାନେ ଦାରୁଅଗ୍ଗିଂ ସନ୍ଧାୟ ଗୋପାଲକାନଂ ସୀତାବାଧପଟିଘାତଂ। ସୋ ଏୱଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ୱା ଗୁନ୍ନଂ ୱା ପରିଜନସ୍ସ ୱା ୱୁଟ୍ଠିପଚ୍ଚୟସ୍ସ କସ୍ସଚି ଆବାଧସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ଆହ – ‘‘ଅଥ ଚେ ପତ୍ଥୟସୀ ପୱସ୍ସ ଦେୱା’’ତି।

୧୯। ଏୱଂ ଧନିୟସ୍ସ ଇମଂ ଗାଥଂ ଭାସମାନସ୍ସ ଅସ୍ସୋସି ଭଗୱା ଦିବ୍ବାୟ ସୋତଧାତୁୟା ୱିସୁଦ୍ଧାୟ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସିକାୟ ଜେତୱନମହାୱିହାରେ ଗନ୍ଧକୁଟିୟଂ ୱିହରନ୍ତୋ। ସୁତ୍ୱା ଚ ପନ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ ଅଦ୍ଦସ ଧନିୟଞ୍ଚ ପଜାପତିଞ୍ଚସ୍ସ ‘‘ଇମେ ଉଭୋପି ହେତୁସମ୍ପନ୍ନା। ସଚେ ଅହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମି, ଉଭୋପି ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିସ୍ସନ୍ତି। ନୋ ଚେ ଗମିସ୍ସାମି, ସ୍ୱେ ଉଦକୋଘେନ ୱିନସ୍ସିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ତଂ ଖଣେୟେୱ ସାୱତ୍ଥିତୋ ସତ୍ତ ୟୋଜନସତାନି ଧନିୟସ୍ସ ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ କୁଟିୟା ଉପରି ଅଟ୍ଠାସି। ଧନିୟୋ ତଂ ଗାଥଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭାସତିୟେୱ , ନ ନିଟ୍ଠାପେତି, ଭଗୱତି ଗତେପି ଭାସତି। ଭଗୱା ଚ ତଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ନ ଏତ୍ତକେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠା ୱା ୱିସ୍ସତ୍ଥା ୱା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ପନ ହୋନ୍ତୀ’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୁଂ –

‘‘ଅକ୍କୋଧନୋ ୱିଗତଖିଲୋହମସ୍ମି,ଅନୁତୀରେ ମହିୟେକରତ୍ତିୱାସୋ;

ୱିୱଟା କୁଟି ନିବ୍ବୁତୋ ଗିନି,ଅଥ ଚେ ପତ୍ଥୟସୀ ପୱସ୍ସ ଦେୱା’’ତି। –

ଇମଂ ପଟିଗାଥଂ ଅଭାସି ବ୍ୟଞ୍ଜନସଭାଗଂ ନୋ ଅତ୍ଥସଭାଗଂ। ନ ହି ‘‘ପକ୍କୋଦନୋ’’ତି, ‘‘ଅକ୍କୋଧନୋ’’ତି ଚ ଆଦୀନି ପଦାନି ଅତ୍ଥତୋ ସମେନ୍ତି ମହାସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ଓରିମପାରିମତୀରାନି ୱିୟ, ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ପନେତ୍ଥ କିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚି ସମେତୀତି ବ୍ୟଞ୍ଜନସଭାଗାନି ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପୁରିମଗାଥାୟ ସଦିସପଦାନଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱିସେସପଦାନଂ ପନାୟଂ ପଦତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ୱଣ୍ଣନା – ଅକ୍କୋଧନୋତି ଅକୁଜ୍ଝନସଭାୱୋ। ୟୋ ହି ସୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଆଘାତୱତ୍ଥୁସମ୍ଭୱୋ କୋଧୋ ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ସୁପରିତ୍ତୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ହଦୟଂ ସନ୍ତାପେତ୍ୱା ୱୂପସମ୍ମତି, ୟେନ ଚ ତତୋ ବଲୱତରୁପ୍ପନ୍ନେନ ଏକଚ୍ଚୋ ମୁଖୱିକୁଣନମତ୍ତଂ କରୋତି, ତତୋ ବଲୱତରେନ ଏକଚ୍ଚୋ ଫରୁସଂ ୱତ୍ତୁକାମୋ ହନୁସଞ୍ଚଲନମତ୍ତଂ କରୋତି, ଅପରୋ ତତୋ ବଲୱତରେନ ଫରୁସଂ ଭଣତି, ଅପରୋ ତତୋ ବଲୱତରେନ ଦଣ୍ଡଂ ୱା ସତ୍ଥଂ ୱା ଗୱେସନ୍ତୋ ଦିସା ୱିଲୋକେତି, ଅପରୋ ତତୋ ବଲୱତରେନ ଦଣ୍ଡଂ ୱା ସତ୍ଥଂ ୱା ଆମସତି, ଅପରୋ ତତୋ ବଲୱତରେନ ଦଣ୍ଡାଦୀନି ଗହେତ୍ୱା ଉପଧାୱତି, ଅପରୋ ତତୋ ବଲୱତରେନ ଏକଂ ୱା ଦ୍ୱେ ୱା ପହାରେ ଦେତି, ଅପରୋ ତତୋ ବଲୱତରେନ ଅପି ଞାତିସାଲୋହିତଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେତି, ଏକଚ୍ଚୋ ତତୋ ବଲୱତରେନ ପଚ୍ଛା ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ଅତ୍ତାନମ୍ପି ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେତି ସୀହଳଅଦୀପେ କାଲଗାମୱାସୀ ଅମଚ୍ଚୋ ୱିୟ। ଏତ୍ତାୱତା ଚ କୋଧୋ ପରମୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତୋ ହୋତି। ସୋ ଭଗୱତା ବୋଧିମଣ୍ଡେୟେୱ ସବ୍ବସୋ ପହୀନୋ ଉଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲୋ ତାଲାୱତ୍ଥୁକତୋ, ତସ୍ମା ଭଗୱା ‘‘ଅକ୍କୋଧନୋହମସ୍ମୀ’’ତି ଆହ।

ୱିଗତଖିଲୋତି ଅପଗତଖିଲୋ। ୟେ ହି ତେ ଚିତ୍ତବନ୍ଧଭାୱେନ ପଞ୍ଚ ଚେତୋଖିଲା ୱୁତ୍ତା, ୟେ ହି ଚ ଖିଲଭୂତେ ଚିତ୍ତେ ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମ ଖିଲେ ଭୂମିଭାଗେ ଚତ୍ତାରୋ ମାସେ ୱସ୍ସନ୍ତେପି ଦେୱେ ସସ୍ସାନି ନ ରୁହନ୍ତି, ଏୱମେୱଂ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନାଦିକୁସଲହେତୁୱସ୍ସେ ୱସ୍ସନ୍ତେପି କୁସଲଂ ନ ରୁହତି ତେ ଚ ଭଗୱତା ବୋଧିମଣ୍ଡେୟେୱ ସବ୍ବସୋ ପହୀନା, ତସ୍ମା ଭଗୱା ‘‘ୱିଗତଖିଲୋହମସ୍ମୀ’’ତି ଆହ।

ଏକରତ୍ତିଂ ୱାସୋ ଅସ୍ସାତି ଏକରତ୍ତିୱାସୋ । ୟଥା ହି ଧନିୟୋ ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ୱସ୍ସିକେ ମାସେ ନିବଦ୍ଧୱାସଂ ଉପଗତୋ, ନ ତଥା ଭଗୱା। ଭଗୱା ହି ତଂୟେୱ ରତ୍ତିଂ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥକାମତାୟ ତତ୍ଥ ୱାସଂ ଉପଗତୋ। ତସ୍ମା ‘‘ଏକରତ୍ତିୱାସୋ’’ତି ଆହ। ୱିୱଟାତି ଅପନୀତଚ୍ଛଦନା। କୁଟୀତି ଅତ୍ତଭାୱୋ। ଅତ୍ତଭାୱୋ ହି ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥୱସଂ ପଟିଚ୍ଚ କାୟୋତିପି ଗୁହାତିପି ଦେହୋତିପି ସନ୍ଦେହୋତିପି ନାୱାତିପି ରଥୋତିପି ୱଣୋତିପି ଧଜୋତିପି ୱମ୍ମିକୋତିପି କୁଟୀତିପି କୁଟିକାତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଧ ପନ କଟ୍ଠାଦୀନି ପଟିଚ୍ଚ ଗେହନାମିକା କୁଟି ୱିୟ ଅଟ୍ଠିଆଦୀନି ପଟିଚ୍ଚ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତତ୍ତା ‘‘କୁଟୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ୟଥାହ –

‘‘ସେୟ୍ୟଥାପି, ଆୱୁସୋ, କଟ୍ଠଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ, ୱଲ୍ଲିଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ, ମତ୍ତିକଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ, ତିଣଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ, ଆକାସୋ ପରିୱାରିତୋ ଅଗାରଂତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି; ଏୱମେୱ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଅଟ୍ଠିଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ, ନ୍ହାରୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ, ମଂସଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ, ଚମ୍ମଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ, ଆକାସୋ ପରିୱାରିତୋ ରୂପନ୍ତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୩୦୬)।

ଚିତ୍ତମକ୍କଟସ୍ସ ନିୱାସତୋ ୱା କୁଟି। ୟଥାହ –

‘‘ଅଟ୍ଟିକଙ୍କଲକୁଟି ଚେ ସା, ମକ୍କଟାୱସଥୋ ଇତି;

ମକ୍କଟୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୟ, କୁଟିକାୟ ପସକ୍କିୟ;

ଦ୍ୱାରେନ ଅନୁପରିୟାତି, ଘଟ୍ଟୟନ୍ତୋ ପୁନପ୍ପୁନ’’ନ୍ତି। (ଥେରଗା। ୧୨୫);

ସା କୁଟି ଯେନ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଛଦନେନ ସତ୍ତାନଂ ଛନ୍ନତ୍ତା ପୁନପ୍ପୁନଂ ରାଗାଦିକିଲେସୱସ୍ସଂ ଅତିୱସ୍ସତି। ଯଥାହ –

‘‘ଛନ୍ନମତିୱସ୍ସତି, ୱିୱଟଂ ନାତିୱସ୍ସତି;

ତସ୍ମା ଛନ୍ନଂ ୱିୱରେଥ, ଏୱଂ ତଂ ନାତିୱସ୍ସତୀ’’ତି। (ଉଦା। ୪୫; ଥେରଗା। ୪୪୭; ପରି। ୩୩୯);

ଅୟଂ ଗାଥା ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ୱୁତ୍ତା ଖନ୍ଧକେ ଥେରଗାଥାୟଞ୍ଚ। ଖନ୍ଧକେ ହି ‘‘ଯୋ ଆପତ୍ତିଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତି, ତସ୍ସ କିଲେସା ଚ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆପତ୍ତିଯୋ ଚ ଅତିୱସ୍ସନ୍ତି, ଯୋ ପନ ନ ପଟିଚ୍ଛାଦେତି, ତସ୍ସ ନାତିୱସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଇମଂ ଅତ୍ଥଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱୁତ୍ତା। ଥେରଗାଥାୟଂ ‘‘ଯସ୍ସ ରାଗାଦିଚ୍ଛଦନଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସ ପୁନ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣାଦୀସୁ ରାଗାଦିସମ୍ଭୱତୋ ଛନ୍ନମତିୱସ୍ସତି । ଯୋ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନେ କିଲେସେ ଅଧିୱାସେତି, ତସ୍ସେୱ ଅଧିୱାସିତକିଲେସଚ୍ଛଦନଚ୍ଛନ୍ନା ଅତ୍ତଭାୱକୁଟି ପୁନପ୍ପୁନଂ କିଲେସୱସ୍ସଂ ଅତିୱସ୍ସତି। ଯସ୍ସ ପନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞ୍ଚାଣୱାତେନ କିଲେସଚ୍ଛଦନସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସିତତ୍ତା ୱିୱଟା, ତସ୍ସ ନାତିୱସ୍ସତୀ’’ତି। ଅୟମତ୍ଥୋ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଭଗୱତା ହି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଛଦନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେନେୱ ନୟେନ ୱିଦ୍ଧଂସିତଂ, ତସ୍ମା ‘‘ୱିୱଟା କୁଟୀ’’ତି ଆହ। ନିବ୍ବୁତୋତି ଉପସନ୍ତୋ। ଗିନୀତି ଅଗ୍ଗି। ଯେନ ହି ଏକାଦସୱିଧେନ ଅଗ୍ଗିନା ସଙ୍ଗମିଦଂ ଆଦିତ୍ତଂ। ଯଥାହ – ‘‘ଆଦିତ୍ତଂ ରାଗଗ୍ଗିନା’’ତି ୱିତ୍ଥାରୋ। ସୋ ଅଗ୍ଗି ଭଗୱତୋ ବୋଧିମୂଲେଯେୱ ଅରିୟମଗ୍ଗସଲିଲସେକେନ ନିବ୍ବୁତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ନିବ୍ବୁତୋ ଗିନୀ’’ତି ଆହ।

ଏୱଂ ୱଦନ୍ତୋ ଚ ଧନିୟଂ ଅତୁଟ୍ଠଙ୍କେନ ତୁସ୍ସମାନଂ ଅଞ୍ଞାପଦେସେନେୱ ପରିଭାସତି, ଓୱଦତି, ଅନୁସାସତି। କଥଂ? ‘‘ଅକ୍କୋଧନୋ’’ତି ହି ୱଦମାନୋ, ଧନିୟ, ତ୍ୱଂ ‘‘ପକ୍କୋଦନୋହମସ୍ମୀ’’ତି ତୁଟ୍ଠୋ, ଓଦନପାକୋ ଚ ଯାୱଜୀୱଂ ଧନପରିକ୍ଖୟେନ କତ୍ତଙ୍କୋ, ଧନପରିକ୍ଖୟୋ ଚ ଆରକ୍ଖାଦିଦୁକ୍ଖପଦଟ୍ଠାନୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଦୁକ୍ଖେନେୱ ତୁଟ୍ଠୋ ହୋସି। ଅହଂ ପନ ‘‘ଅକ୍କୋଧନୋହମସ୍ମୀ’’ତି ତୁସ୍ସନ୍ତୋ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକସମ୍ପରାୟିକଦୁକ୍ଖାଭାୱେନ ତୁଟ୍ଠୋ ହୋମୀତି ଦୀପେତି। ‘‘ୱିଗତଖିଲୋ’’ତି ୱଦମାନୋ ତ୍ୱଂ ‘‘ଦୁଦ୍ଧଖୀରୋହମସ୍ମୀ’’ତି ତୁସ୍ସନ୍ତୋ ଅକତକିଚ୍ଚୋୱ ‘‘କତକିଚ୍ଚୋହମସ୍ମୀ’’ତି ମନ୍ତ୍ୱା ତୁଟ୍ଠୋ, ଅହଂ ପନ ‘‘ୱିଗତଖିଲୋହମସ୍ମୀ’’ତି ତୁସ୍ସନ୍ତୋ କତକିଚ୍ଚୋୱ ତୁଟ୍ଠୋ ହୋମୀତି ଦୀପେତି। ‘‘ଅନୁତୀରେ ମହିଯେକରତ୍ତିୱାସୋ’’ତି ୱଦମାନୋ ତ୍ୱଂ ଅନୁତୀରେ ମହିୟା ସମାନୱାସୋତି ତୁସ୍ସନ୍ତୋ ଚତୁମାସନିବଦ୍ଧୱାସେନ ତୁଟ୍ଠୋ। ନିବଦ୍ଧୱାସୋ ଚ ଆୱାସସଙ୍ଗେନ ହୋତି, ସୋ ଚ ଦୁକ୍ଖୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଦୁକ୍ଖେନେୱ ତୁଟ୍ଠୋ ହୋସି। ଅହଂ ପନ ଏକରତ୍ତିୱାସୋତି ତୁସ୍ସନ୍ତୋ ଅନିବଦ୍ଧୱାସେନ ତୁଟ୍ଠୋ, ଅନିବଦ୍ଧୱାସୋ ଚ ଆୱାସସଙ୍ଗାଭାୱେନ ହୋତି, ଆୱାସସଙ୍ଗାଭାୱୋ ଚ ସୁଖୋତି ସୁଖେନେୱ ତୁଟ୍ଠୋ ହୋମୀତି ଦୀପେତି।

‘‘ୱିୱଟା କୁଟୀ’’ତି ୱଦମାନୋ ତ୍ୱଂ ଛନ୍ନା କୁଟୀତି ତୁସ୍ସନ୍ତୋ ଛନ୍ନଗେହତାୟ ତୁଟ୍ଠୋ, ଗେହେ ଚ ତେ ଛନ୍ନେପି ଅତ୍ତଭାୱକୁଟିକଂ କିଲେସୱସ୍ସଂ ଅତିୱସ୍ସତି, ଯେନ ସଞ୍ଜନିତେହି ଚତୂହି ମହୋଘେହି ୱୁୟ୍ହମାନୋ ଅନୟବ୍ୟସନଂ ପାପୁଣେୟ୍ୟାସି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅତୁଟ୍ଠଙ୍କେନେୱ ତୁଟ୍ଠୋ ହୋସି। ଅହଂ ପନ ‘‘ୱିୱଟା କୁଟୀ’’ତି ତୁସ୍ସନ୍ତୋ ଅତ୍ତଭାୱକୁଟିୟା କିଲେସଚ୍ଛଦନାଭାୱେନ ତୁଟ୍ଠୋ। ଏୱଞ୍ଚ ମେ ୱିୱଟାୟ କୁଟିୟା ନ ତଂ କିଲେସୱସ୍ସଂ ଅତିୱସ୍ସତି, ଯେନ ସଞ୍ଜନିତେହି ଚତୂହି ମହୋଘେହି ୱୁୟ୍ହମାନୋ ଅନୟବ୍ୟସନଂ ପାପୁଣେୟ୍ୟଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ତୁଟ୍ଠଙ୍କେନେୱ ତୁଟ୍ଠୋ ହୋମୀତି ଦୀପେତି। ‘‘ନିବ୍ବୁତୋ ଗିନୀ’’ତି ୱଦମାନୋ ତ୍ୱଂ ଆହିତୋ ଗିନୀତି ତୁସ୍ସନ୍ତୋ ଅକତୂପଦ୍ଦୱନିୱାରଣୋୱ କତୂପଦ୍ଦୱନିୱାରଣୋସ୍ମୀତି ମନ୍ତ୍ୱା ତୁଟ୍ଠୋ। ଅହଂ ପନ ନିବ୍ବୁତୋ ଗିନୀତି ତୁସ୍ସନ୍ତୋ ଏକାଦସଗ୍ଗିପରିଳାହାଭାୱତୋ କତୂପଦ୍ଦୱନିୱାରଣତାୟେୱ ତୁଟ୍ଠୋତି ଦୀପେତି। ‘‘ଅଥ ଚେ ପତ୍ଥୟସୀ ପୱସ୍ସ ଦେୱା’’ତି ୱଦମାନୋ ଏୱଂ ୱିଗତଦୁକ୍ଖାନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତସୁଖାନଂ କତସବ୍ବକିଚ୍ଚାନଂ ଅମ୍ହାଦିସାନଂ ଏତଂ ୱଚନଂ ସୋଭତି, ଅଥ ଚେ ପତ୍ଥୟସି, ପୱସ୍ସ ଦେୱ, ନ ନୋ ତୟି ୱସ୍ସନ୍ତେ ୱା ଅୱସ୍ସନ୍ତେ ୱା ୱୁଡ୍ଢି ୱା ହାନି ୱା ଅତ୍ଥି, ତ୍ୱଂ ପନ କସ୍ମା ଏୱଂ ୱଦସୀତି ଦୀପେତି। ତସ୍ମା ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱଂ ୱଦନ୍ତୋ ଚ ଧନିୟ ଅତୁଟ୍ଠଙ୍କେନେୱ ତୁସ୍ସମାନଂ ଅଞ୍ଞାପଦେସେନେୱ ପରିଭାସତି ଓୱଦତି, ଅନୁସାସତୀ’’ତି, ତଂ ସମ୍ମଦେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

୨୦। ଏୱମିମଂ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ ଗାଥଂ ସୁତ୍ୱାପି ଧନିୟୋ ଗୋପୋ ‘‘କୋ ଅୟଂ ଗାଥଂ ଭାସତୀ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ତେନ ସୁଭାସିତେନ ପରିତୁଟ୍ଠୋ ପୁନପି ତଥାରୂପଂ ସୋତୁକାମୋ ଅପରମ୍ପି ଗାଥମାହ ‘‘ଅନ୍ଧକମକସା’’ତି। ତତ୍ଥ ଅନ୍ଧକାତି କାଳମକ୍ଖିକାନଂ ଅଧିୱଚନଂ, ପିଙ୍ଗଲମକ୍ଖିକାନନ୍ତିପି ଏକେ।

ମକସାତି ମକସାଯେୱ। ନ ୱିଜ୍ଜରେତି ନତ୍ଥି। କଚ୍ଛେତି ଦ୍ୱେ କଚ୍ଛା – ନଦୀକଚ୍ଛୋ ଚ ପବ୍ବତକଚ୍ଛୋ ଚ। ଇଧ ନଦୀକଚ୍ଛୋ। ରୁଳ୍ହତିଣେତି ସଞ୍ଜାତତିଣେ। ଚରନ୍ତୀତି ଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତି। ୱୁଟ୍ଠିମୀତି ୱାତୱୁଟ୍ଠିଆଦିକା ଅନେକା ୱୁଟ୍ଠିଯୋ, ତା ଆଳୱକସୁତ୍ତେ ପକାସଯିସ୍ସାମ। ଇଧ ପନ ୱସ୍ସୱୁଟ୍ଠିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସହେୟ୍ୟୁନ୍ତି ଖମେୟ୍ୟୁଂ। ସେସଂ ପାକଟମେୱ। ଏତ୍ଥ ଧନିଯୋ ଯେ ଅନ୍ଧକମକସା ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ରୁଧିରେ ପିୱନ୍ତା ମୁହୁତ୍ତେନେୱ ଗାୱୋ ଅନଯବ୍ୟସନଂ ପାପେନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁଟ୍ଠିତମତ୍ତେଯେୱ ତେ ଗୋପାଲକା ପଂସୁନା ଚ ସାଖାହି ଚ ମାରେନ୍ତି, ତେସଂ ଅଭାୱେନ ଗୁନ୍ନଂ ଖେମତଂ, କଚ୍ଛେ ରୁଳ୍ହତିଣଚରଣେନ ଅଦ୍ଧାନଗମନପରିସ୍ସମାଭାୱଂ ୱତ୍ୱା ଖୁଦାକିଲମଥାଭାୱଞ୍ଚ ଦୀପେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା ଅଞ୍ଞେସଂ ଗାୱୋ ଅନ୍ଧକମକସସମ୍ଫସ୍ସେହି ଦିସ୍ସମାନା ଅଦ୍ଧାନଗମନେନ କିଲନ୍ତା ଖୁଦାଯ ମିଲାଯମାନା ଏକୱୁଟ୍ଠିନିପାତମ୍ପି ନ ସହେୟ୍ୟୁଂ, ନ ମେ ତଥା ଗାୱୋ, ମୟ୍ହଂ ପନ ଗାୱୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଭାୱା ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା ୱୁଟ୍ଠିମ୍ପି ସହେୟ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ଦୀପେତି।

୨୧। ତତୋ ଭଗୱା ଯସ୍ମା ଧନିଯୋ ଅନ୍ତରଦୀପେ ୱସନ୍ତୋ ଭଯଂ ଦିସ୍ୱା, କୁଲ୍ଲଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା, ମହାମହିଂ ତରିତ୍ୱା, ତଂ କଚ୍ଛଂ ଆଗମ୍ମ ‘‘ଅହଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଆଗତୋ, ନିବ୍ଭଯେୱ ଠାନେ ଠିତୋ’’ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ଏୱମାହ, ସଭଯେ ଏୱ ଚ ସୋ ଠାନେ ଠିତୋ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଆଗମନଟ୍ଠାନା ଅତ୍ତନୋ ଆଗମନଟ୍ଠାନଂ ଉତ୍ତରିତରଞ୍ଚ ପଣୀତତରଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ‘‘ବଦ୍ଧାସି ଭିସୀ’’ତି ଇମଂ ଗାଥମଭାସି, ଅତ୍ଥସଭାଗଂ ନୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନସଭାଗଂ।

ତତ୍ଥ ଭିସୀତି ପତ୍ଥରିତ୍ୱା ପୁଥୁଲଂ କତ୍ୱା ବଦ୍ଧକୁଲ୍ଲୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଲୋକେ। ଅରିଯସ୍ସ ପନ ଧମ୍ମୱିନଯେ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ହି –

‘‘ମଗ୍ଗୋ ପଜ୍ଜୋ ପଥୋ ପନ୍ଥୋ, ଅଞ୍ଜସଂ ୱଟୁମାଯନଂ;

ନାୱା ଉତ୍ତରସେତୁ ଚ, କୁଲ୍ଲୋ ଚ ଭିସି ସଙ୍କମୋ’’। (ଚୂଳନି। ପାରାଯନତ୍ଥୁତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୧୦୧);

‘‘ଅଦ୍ଧାନଂ ପଭୱୋ ଚେୱ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପକାସିତୋ’’।

ଇମାଯପି ଗାଥାଯ ଭଗୱା ପୁରିମନଯେନେୱ ତଂ ୱଦନ୍ତୋ ଇମଂ ଅତ୍ଥଂ ଆହାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଧନିଯ, ତ୍ୱଂ କୁଲ୍ଲଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା, ମହିଂ ତରିତ୍ୱା, ଇମଂ ଠାନମାଗତୋ, ପୁନପି ଚ ତେ କୁଲ୍ଲୋ ବନ୍ଧିତବ୍ବୋ ଏୱ ଭୱିସ୍ସତି, ନଦୀ ଚ ତରିତବ୍ବା, ନ ଚେତଂ ଠାନଂ ଖେମଂ। ମଯା ପନ ଏକଚିତ୍ତେ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଞାଣବନ୍ଧନେନ ବଦ୍ଧା ଅହୋସି ଭିସି। ସା ଚ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମପରିପୁଣ୍ଣତାଯ ଏକରସଭାୱୂପଗତତ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନତିୱତ୍ତନେନ ପୁନ ବନ୍ଧିତବ୍ବପ୍ପଯୋଜନାଭାୱେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ କେନଚି ମୋଚେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାଯ ଚ ସୁସଙ୍ଖତା। ତାଯ ଚମ୍ହି ତିଣ୍ଣୋ, ପୁବ୍ବେ ପତ୍ଥିତଂ ତୀରପ୍ପଦେସଂ ଗତୋ। ଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି ଚ ନ ସୋତାପନ୍ନାଦଯୋ ୱିଯ କଞ୍ଚିଦେୱ ପଦେସଂ ଗତୋ। ଅଥ ଖୋ ପାରଗତୋ ସବ୍ବାସୱକ୍ଖଯଂ ସବ୍ବଧମ୍ମପାରଂ ପରମଂ ଖେମଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗତୋ, ତିଣ୍ଣୋତି ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ, ପାରଗତୋତି ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ । କିଂ ୱିନେୟ୍ୟ ପାରଗତୋତି ଚେ? ୱିନେୟ୍ୟ ଓଘଂ, କାମୋଘାଦିଚତୁବ୍ବିଧଂ ଓଘଂ ତରିତ୍ୱା ଅତିକ୍କମ୍ମ ତଂ ପାରଂ ଗତୋତି। ଇଦାନି ଚ ପନ ମେ ପୁନ ତରିତବ୍ବାଭାୱତୋ ଅତ୍ଥୋ ଭିସିଯା ନ ୱିଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ମମେୱ ଯୁତ୍ତଂ ୱତ୍ତୁଂ ‘‘ଅଥ ଚେ ପତ୍ଥଯସୀ ପୱସ୍ସ ଦେୱା’’ତି।

୨୨। ତମ୍ପି ସୁତ୍ୱା ଧନିଯୋ ପୁରିମନଯେନେୱ ‘‘ଗୋପୀ ମମ ଅସ୍ସୱା’’ତି ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ଗୋପୀତି ଭରିଯଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ଅସ୍ସୱାତି ୱଚନକରା କିଂକାରପଟିସାୱିନୀ। ଅଲୋଲାତି ମାତୁଗାମୋ ହି ପଞ୍ଚହି ଲୋଲତାହି ଲୋଲୋ ହୋତି – ଆହାରଲୋଲତାଯ, ଅଲଙ୍କାରଲୋଲତାଯ, ପରପୁରିସଲୋଲତାଯ, ଧନଲୋଲତାଯ, ପାଦଲୋଲତାଯ। ତଥା ହି ମାତୁଗାମୋ ଭତ୍ତପୂୱସୁରାଦିଭେଦେ ଆହାରେ ଲୋଲତାଯ ଅନ୍ତମସୋ ପାରିୱାସିକଭତ୍ତମ୍ପି ଭୁଞ୍ଜତି, ହତ୍ଥୋତାପକମ୍ପି ଖାଦତି, ଦିଗୁଣଂ ଧନମନୁପ୍ପଦତ୍ୱାପି ସୁରଂ ପିୱତି। ଅଲଙ୍କାରଲୋଲତାଯ ଅଞ୍ଞଂ ଅଲଙ୍କାରଂ ଅଲଭମାନୋ ଅନ୍ତମସୋ ଉଦକତେଲକେନପି କେସେ ଓସଣ୍ଠେତ୍ୱା ମୁଖଂ ପରିମଜ୍ଜତି। ପରପୁରିସଲୋଲତାଯ ଅନ୍ତମସୋ ପୁତ୍ତେନପି ତାଦିସେ ପଦେସେ ପକ୍କୋସିଯମାନୋ ପଠମଂ ଅସଦ୍ଧମ୍ମୱସେନ ଚିନ୍ତେତି। ଧନଲୋଲତାଯ ‘‘ହଂସରାଜଂ ଗହେତ୍ୱାନ ସୁୱଣ୍ଣା ପରିହାଯଥ’’। ପାଦଲୋଲତାଯ ଆରାମାଦିଗମନସୀଲୋ ହୁତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଧନଂ ୱିନାସେତି। ତତ୍ଥ ଧନିଯୋ ‘‘ଏକାପି ଲୋଲତା ମୟ୍ହଂ ଗୋପିଯା ନତ୍ଥୀ’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅଲୋଲାତି ଆହ।

ଦୀଘରତ୍ତଂ ସଂୱାସିଯାତି ଦୀଘକାଲଂ ସଦ୍ଧିଂ ୱସମାନା କୋମାରଭାୱତୋ ପଭୁତି ଏକତୋ ୱଡ୍ଢିତା। ତେନ ପରପୁରିସେ ନ ଜାନାତୀତି ଦସ୍ସେତି। ମନାପାତି ଏୱଂ ପରପୁରିସେ ଅଜାନନ୍ତୀ ମମେୱ ମନଂ ଅଲ୍ଲୀଯତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ସା ନ ସୁଣାମି କିଞ୍ଚି ପାପନ୍ତି ‘‘ଇତ୍ଥନ୍ନାମେନ ନାମ ସଦ୍ଧିଂ ଇମାଯ ହସିତଂ ୱା ଲପିତଂ ୱା’’ତି ଏୱଂ ତସ୍ସା ନ ସୁଣାମି, କଞ୍ଚି ଅତିଚାରଦୋସନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

୨୩। ଅଥ ଭଗୱା ଏତେହି ଗୁଣେହି ଗୋପିଯା ତୁଟ୍ଠଂ ଧନିଯଂ ୱଦନ୍ତୋ ପୁରିମନଯେନେୱ ‘‘ଚିତ୍ତଂ ମମ ଅସ୍ସୱ’’ନ୍ତି ଇମଂ ଗାଥମଭାସି, ଅତ୍ଥସଭାଗଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନସଭାଗଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ ପଦାନି। ଅଯଂ ପନ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଧନିଯ, ତ୍ୱଂ ‘‘ଗୋପୀ ମମ ଅସ୍ସୱା’’ତି ତୁଟ୍ଠୋ, ସା ପନ

ତେ ଅସ୍ସଵା ଭଵେୟ୍ୟ ଵା ନ ଵା; ଦୁଜ୍ଜାନଂ ପରଚିତ୍ତଂ, ଵିସେସତୋ ମାତୁଗାମସ୍ସ। ମାତୁଗାମଞ୍ହି କୁଚ୍ଛିଯା ପରିହରନ୍ତାପି ରକ୍ଖିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ଏଵଂ ଦୁରକ୍ଖଚିତ୍ତତ୍ତା ଏଵ ନ ସକ୍କା ତୁମ୍ହାଦିସେହି ଇତ୍ଥୀ ଅଲୋଲାତି ଵା ସଂଵାସିଯାତି ଵା ମନାପାତି ଵା ନିପ୍ପାପାତି ଵା ଜାନିତୁଂ। ମୟ୍ହଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ଅସ୍ସଵଂ ଓଵାଦପଟିକରଂ ମମ ଵସେ ଵତ୍ତତି, ନାହଂ ତସ୍ସ ଵସେ ଵତ୍ତାମି। ସୋ ଚସ୍ସ ଅସ୍ସଵଭାଵୋ ଯମକପାଟିହାରିଯେ ଛନ୍ନଂ ଵଣ୍ଣାନଂ ଅଗ୍ଗିଧାରାସୁ ଚ ଉଦକଧାରାସୁ ଚ ପଵତ୍ତମାନାସୁ ସବ୍ବଜନସ୍ସ ପାକଟୋ ଅହୋସି। ଅଗ୍ଗିନିମ୍ମାନେ ହି ତେଜୋକସିଣଂ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ ଉଦକନିମ୍ମାନେ ଆପୋକସିଣଂ, ନୀଲାଦିନିମ୍ମାନେ ନୀଲାଦିକସିଣାନି। ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ହି ଦ୍ଵେ ଚିତ୍ତାନି ଏକତୋ ନପ୍ପଵତ୍ତନ୍ତି, ଏକମେଵ ପନ ଅସ୍ସଵଭାଵେନ ଏଵଂ ଵସଵତ୍ତି ଅହୋସି। ତଞ୍ଚ ଖୋ ପନ ସବ୍ବକିଲେସବନ୍ଧନାପଗମା ଵିମୁତ୍ତଂ, ଵିମୁତ୍ତତ୍ତା ତଦେଵ ଅଲୋଲଂ, ନ ତଵ ଗୋପୀ। ଦୀପଙ୍କରବୁଦ୍ଧକାଲତୋ ଚ ପଭୁତି ଦାନସୀଲାଦୀହି ଦୀଘରତ୍ତଂ ପରିଭାଵିତତ୍ତା ସଂଵାସିଯଂ, ନ ତଵ ଗୋପୀ। ତଦେତଂ ଅନୁତ୍ତରେନ ଦମଥେନ ଦମିତତ୍ତା ସୁଦନ୍ତଂ, ସୁଦନ୍ତତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଵସେନ ଛଦ୍ଵାରଵିସେଵନଂ ପହାଯ ମମେଵ ଅଧିପ୍ପାଯମନସ୍ସ ଵସେନାନୁଵତ୍ତନତୋ ମନାପଂ, ନ ତଵ ଗୋପୀ।

ପାପଂ ପନ ମେ ନ ଵିଜ୍ଜତୀତି ଇମିନା ପନ ଭଗଵା ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପାପାଭାଵଂ ଦସ୍ସେତି, ଧନିଯୋ ଵିଯ ଗୋପିଯା। ସୋ ଚସ୍ସ ପାପାଭାଵୋ ନ କେଵଲଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧକାଲେଯେଵ, ଏକୂନତିଂସ ଵସ୍ସାନି ସରାଗାଦିକାଲେ ଅଗାରମଜ୍ଝେ ଵସନ୍ତସ୍ସାପି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତଦାପି ହିସ୍ସ ଅଗାରିଯଭାଵାନୁରୂପଂ ଵିଞ୍ଞୁପଟିକୁଟ୍ଠଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଵା ଵଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଵା ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଵା ନ ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବଂ। ତତୋ ପରଂ ମାରୋପି ଛବ୍ବସ୍ସାନି ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଏକଂ ଵସ୍ସଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ସତ୍ତ ଵସ୍ସାନି ତଥାଗତଂ ଅନୁବନ୍ଧି ''ଅପ୍ପେଵ ନାମ ଵାଲଗ୍ଗନିତୁଦନମତ୍ତମ୍ପିସ୍ସ ପାପସମାଚାରଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟ''ନ୍ତି। ସୋ ଅଦିସ୍ଵାଵ ନିବ୍ବିନ୍ନୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି –

''ସତ୍ତ ଵସ୍ସାନି ଭଗଵନ୍ତଂ, ଅନୁବନ୍ଧିଂ ପଦାପଦଂ;

ଓତାରଂ ନାଧିଗଚ୍ଛିସ୍ସଂ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସତୀମତୋ''ତି। (ସୁ। ନି। ୪୪୮);

ବୁଦ୍ଧକାଲେପି ନଂ ଉତ୍ତରମାଣଵୋ ସତ୍ତ ମାସାନି ଅନୁବନ୍ଧି ଆଭିସମାଚାରିକଂ ଦଟ୍ଠୁକାମୋ। ସୋ କିଞ୍ଚି ଵଜ୍ଜଂ ଅଦିସ୍ଵାଵ ପରିସୁଦ୍ଧସମାଚାରୋ ଭଗଵାତି ଗତୋ। ଚତ୍ତାରି ହି ତଥାଗତସ୍ସ ଅରକ୍ଖେୟ୍ୟାନି। ଯଥାହ –

''ଚତ୍ତାରିମାନି , ଭିକ୍ଖଵେ, ତଥାଗତସ୍ସ ଅରକ୍ଖେୟ୍ୟାନି। କତମାନି ଚତ୍ତାରି? ପରିସୁଦ୍ଧକାଯସମାଚାରୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ତଥାଗତୋ, ନତ୍ଥି ତଥାଗତସ୍ସ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ, ଯଂ ତଥାଗତୋ ରକ୍ଖେୟ୍ୟ 'ମା ମେ ଇଦଂ ପରୋ ଅଞ୍ଞାସୀ'ତି, ପରିସୁଦ୍ଧଵଚୀସମାଚାରୋ...ପେ... ପରିସୁଦ୍ଧମନୋସମାଚାରୋ... ପେ... ପରିସୁଦ୍ଧାଜୀଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ତଥାଗତୋ, ନତ୍ଥି ତଥାଗତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଜୀଵୋ, ଯଂ ତଥାଗତୋ ରକ୍ଖେୟ୍ୟ 'ମା ମେ ଇଦଂ ପରୋ ଅଞ୍ଞାସୀ'''ତି (ଅ। ନି। ୭।୫୮)।

ଏଵଂ ଯସ୍ମା ତଥାଗତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନ କେଵଲଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧକାଲେ, ପୁବ୍ବେପି ପାପଂ ନତ୍ଥି ଏଵ, ତସ୍ମା ଆହ – ''ପାପଂ ପନ ମେ ନ ଵିଜ୍ଜତୀ''ତି। ତସ୍ସାଧିପ୍ପାଯୋ – ମମେଵ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପାପଂ ନ ସକ୍କା ସୁଣିତୁଂ, ନ ତଵ ଗୋପିଯା। ତସ୍ମା ଯଦି ଏତେହି ଗୁଣେହି ତୁଟ୍ଠେନ ''ଅଥ ଚେ ପତ୍ଥଯସୀ ପଵସ୍ସ ଦେଵା''ତି ଵତ୍ତବ୍ବଂ, ମଯାଵେତଂ ଵତ୍ତବ୍ବନ୍ତି।

୨୪। ତମ୍ପି ସୁତ୍ଵା ଧନିଯୋ ତତୁତ୍ତରିପି ସୁଭାସିତରସାଯନଂ ପିଵିତୁକାମୋ ଅତ୍ତନୋ ଭୁଜିସ୍ସଭାଵଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଅତ୍ତଵେତନଭତୋହମସ୍ମୀ''ତି। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତଵେତନଭତୋତି ଅତ୍ତନିଯେନେଵ ଘାସଚ୍ଛାଦନେନ ଭତୋ, ଅତ୍ତନୋଯେଵ କମ୍ମଂ କତ୍ଵା ଜୀଵାମି, ନ ପରସ୍ସ ଵେତନଂ ଗହେତ୍ଵା ପରସ୍ସ କମ୍ମଂ କରୋମୀତି ଦସ୍ସେତି। ପୁତ୍ତାତି ଧୀତରୋ ଚ ପୁତ୍ତା ଚ, ତେ ସବ୍ବେ ପୁତ୍ତାତ୍ଵେଵ ଏକଜ୍ଝଂ ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସମାନିଯାତି ସନ୍ନିହିତା ଅଵିପ୍ପଵୁଟ୍ଠା। ଅରୋଗାତି ନିରାବାଧା, ସବ୍ବେଵ ଉରୁବାହୁବଲାତି ଦସ୍ସେତି। ତେସଂ ନ ସୁଣାମି କିଞ୍ଚି ପାପନ୍ତି ତେସଂ ଚୋରାତି ଵା ପରଦାରିକାତି ଵା ଦୁସ୍ସୀଲାତି ଵା କିଞ୍ଚି ପାପଂ ନ ସୁଣାମୀତି।

୨୫। ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେ ଭଗଵା ପୁରିମନଯେନେଵ ଧନିଯଂ ଓଵଦନ୍ତୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି – ''ନାହଂ ଭତକୋ''ତି। ଅତ୍ରାପି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେଵ ପଦାନି। ଅଯଂ ପନ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ତ୍ଵଂ ''ଭୁଜିସ୍ସୋହମସ୍ମୀ''ତି ମନ୍ତ୍ଵା ତୁଟ୍ଠୋ, ପରମତ୍ଥତୋ ଚ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଂ କରିତ୍ଵା ଜୀଵନ୍ତୋପି ଦାସୋ ଏଵାସି ତଣ୍ହାଦାସତ୍ତା, ଭତକଵାଦା ଚ ନ ପରିମୁଚ୍ଚସି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ଊନୋ ଲୋକୋ ଅତିତ୍ତୋ ତଣ୍ହାଦାସୋ''ତି (ମ। ନି। ୨।୩୦୫)। ପରମତ୍ଥତୋ ପନ ନାହଂ ଭତକୋସ୍ମି କସ୍ସଚି। ଅହଞ୍ହି କସ୍ସଚି ପରସ୍ସ ଵା ଅତ୍ତନୋ ଵା ଭତକୋ ନ ହୋମି। କିଂ କାରଣା? ଯସ୍ମା ନିବ୍ବିଟ୍ଠେନ ଚରାମି ସବ୍ବଲୋକେ। ଅହଞ୍ହି ଦୀପଙ୍କରପାଦମୂଲତୋ ଯାଵ ବୋଧି, ତାଵ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଭତକୋ ଅହୋସିଂ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ପନ ନିବ୍ବିଟ୍ଠୋ ନିବ୍ବିସୋ ରାଜଭତୋ ଵିଯ।

ତେନେଓ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେନ ସଦ୍ଧଞ୍ଝୁଭାୱେନ ଲୋକୁତ୍ତରସମାଧିସୁଖେନ ଚ ଜୀୱାମି। ତସ୍ସ ମେ ଇଦାନି ଉତ୍ତରିକରଣୀଯସ୍ସ କତପରିଚଯସ୍ସ ୱା ଅଭାୱତୋ ଅପ୍ପହୀନପଟିସନ୍ଧିକାନଂ ତାଦିସାନଂ ୱିଯ ପତ୍ତବ୍ବୋ କୋଚି ଅତ୍ଥୋ ଭତିଯା ନ ୱିଜ୍ଜତି। ''ଭଟିଯା''ତିପି ପାଠୋ। ତସ୍ମା ଯଦି ଭୁଜିସ୍ସତାଯ ତୁଟ୍ଠେନ ''ଅଥ ଚେ ପତ୍ଥଯସୀ ପୱସ୍ସ ଦେୱା''ତି ୱତ୍ତଙ୍ଗ, ମଯାୱେତଂ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି।

୨୬। ତମ୍ପି ସୁତ୍ୱା ଧନିଯୋ ଅତିତ୍ତୋଓ ସୁଭାସିତାମତେନ ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଚପ୍ପକାରଗୋମଣ୍ଡଲପରିପୁଣ୍ଣଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଅତ୍ଥି ୱସା''ତି। ତତ୍ଥ ୱସାତି ଅଦମିତୱୁଦ୍ଧୱଚ୍ଛକା। ଧେନୁପାତି ଧେନୁଂ ପିୱନ୍ତା ତରୁଣୱଚ୍ଛକା, ଖୀରଦାଯିକା ୱା ଗାୱୋ। ଗୋଧରଣିଯୋତି ଗବ୍ଭିନିଯୋ। ପୱେଣିଯୋତି ୱଯପ୍ପତ୍ତା ବଲୀବଦ୍ଦେହି ସଦ୍ଧିଂ ମେଥୁନପତ୍ଥନକଗାୱୋ। ଉସଭୋପି ଗୱମ୍ପତୀତି ଯୋ ଗୋପାଲକେହି ପାତୋ ଏୱ ନ୍ହାପେତ୍ୱା, ଭୋଜେତ୍ୱା, ପଞ୍ଚଙ୍ଗୁଲଂ ଦତ୍ୱା, ମାଲଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା – ''ଏହି, ତାତ, ଗାୱୋ ଗୋଚରଂ ପାପେତ୍ୱା ରକ୍ଖିତ୍ୱା ଆନେହୀ''ତି ପେସୀଯତି, ଏୱଂ ପେସିତୋ ଚ ତା ଗାୱୋ ଅଗୋଚରଂ ପରିହରିତ୍ୱା, ଗୋଚରେ ଚାରେତ୍ୱା, ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦିଭଯା ପରିତ୍ତାଯିତ୍ୱା ଆନେତି, ତଥାରୂପୋ ଉସଭୋପି ଗୱମ୍ପତି ଇଧ ମଯ୍ହଂ ଗୋମଣ୍ଡଲେ ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେସି।

୨୭। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଭଗୱା ତଥେୱ ଧନିଯଂ ୱୱଦନ୍ତୋ ଇମଂ ପଚ୍ଚନୀକଗାଥଂ ଆହ ''ନତ୍ଥି ୱସା''ତି। ଏତ୍ଥ ଚେସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଇଧ ଅମ୍ହାକଂ ସାସନେ ଅଦମିତଟ୍ଠେନ ୱୁଡ୍ଢଟ୍ଠେନ ଚ ୱସାସଙ୍ଖାତା ପରିଯୁଟ୍ଠାନା ୱା, ତରୁଣୱଚ୍ଛକେ ସନ୍ଧାଯ ୱସାନଂ ମୂଲଟ୍ଠେନ ଖୀରଦାଯିନିଯୋ ସନ୍ଧାଯ ପଗ୍ଘରଣଟ୍ଠେନ ଧେନୁପାସଙ୍ଖାତା ଅନୁସଯା ୱା, ପଟିସନ୍ଧିଗବ୍ଭଧାରଣଟ୍ଠେନ ଗୋଧରଣିସଙ୍ଖାତା ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞାନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରଚେତନା ୱା, ସଂଯୋଗପତ୍ଥନଟ୍ଠେନ ପୱେଣିସଙ୍ଖାତା ପତ୍ଥନା ତଣ୍ହା ୱା, ଆଧିପଚ୍ଚଟ୍ଠେନ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଟ୍ଠେନ ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ଚ ଗୱମ୍ପତିଉସଭସଙ୍ଖାତଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱା ନତ୍ଥି, ସ୍ୱାହଂ ଇମାଯ ସବ୍ବଯୋଗକ୍ଖେମଭୂତାଯ ନତ୍ଥିତାଯ ତୁଟ୍ଠୋ। ତ୍ୱଂ ପନ ସୋକାଦିୱତ୍ଥୁଭୂତାଯ ଅତ୍ଥିତାଯ ତୁଟ୍ଠୋ । ତସ୍ମା ସବ୍ବଯୋଗକ୍ଖେମତାଯ ତୁଟ୍ଠସ୍ସ ମମେୱେତଂ ଯୁତ୍ତଂ ୱତ୍ତୁଂ ''ଅଥ ଚେ ପତ୍ଥଯସୀ ପୱସ୍ସ ଦେୱା''ତି।

୨୮। ତମ୍ପି ସୁତ୍ୱା ଧନିଯୋ ତତୁତ୍ତରିପି ସୁଭାସିତଂ ଅମତରସଂ ଅଧିଗନ୍ତୁକାମୋ ଅତ୍ତନୋ ଗୋଗଣସ୍ସ ଖିଲବନ୍ଧନସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଖିଲା ନିଖାତା''ତି। ତତ୍ଥ ଖିଲାତି ଗୁନ୍ନଂ ବନ୍ଧନତ୍ଥମ୍ଭା। ନିଖାତାତି ଆକୋଟେତ୍ୱା ଭୂମିଯଂ ପୱେସିତା ଖୁଦ୍ଦକା ମହନ୍ତା ଖଣିତ୍ୱା ଠପିତା। ଅସମ୍ପୱେଧୀତି ଅକମ୍ପକା। ଦାମାତି ୱଚ୍ଛକାନଂ ବନ୍ଧନତ୍ଥାଯ କତା ଗନ୍ଥିତପାସଯୁତ୍ତା ରଜ୍ଜୁବନ୍ଧନୱିସେସା। ମୁଞ୍ଜମଯାତି ମୁଞ୍ଜତିଣମଯା। ନୱାତି ଅଚିରକତା। ସୁସଣ୍ଠାନାତି ସୁଟ୍ଠୁ ସଣ୍ଠାନା, ସୁୱଟ୍ଟିତସଣ୍ଠାନା ୱା। ନ ହି ସକ୍ଖିନ୍ତୀତି ନେୱ ସକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତି। ଧେନୁପାପି ଛେତ୍ତୁନ୍ତି ତରୁଣୱଚ୍ଛକାପି ଛିନ୍ଦିତୁଂ।

୨୯। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଭଗୱା ଧନିଯସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯ-ପରିପାକକାଲଂ ଞତ୍ୱା ପୁରିମନଯେନେୱ ତଂ ୱୱଦନ୍ତୋ ଇମଂ ଚତୁସଚ୍ଚଦୀପିକଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି ''ଉସଭୋରିୱ ଛେତ୍ୱା''ତି। ତତ୍ଥ ଉସଭୋତି ଗୋପିତା ଗୋପରିଣାଯକୋ ଗୋଯୂଥପତି ବଲୀବଦ୍ଦୋ। କେଚି ପନ ଭଣନ୍ତି ''ଗୱସତଜେଟ୍ଠୋ ଉସଭୋ, ସହସ୍ସଜେଟ୍ଠୋ ୱସଭୋ, ସତସହସ୍ସଜେଟ୍ଠୋ ନିସଭୋ''ତି। ଅପରେ ''ଏକଗାମଖେତ୍ତେ ଜେଟ୍ଠୋ ଉସଭୋ, ଦ୍ୱୀସୁ ଜେଟ୍ଠୋ ୱସଭୋ, ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତୋ ନିସଭୋ''ତି। ସବ୍ବେପେତେ ପପଞ୍ଚା, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ଉସଭୋତି ୱା ୱସଭୋତି ୱା ନିସଭୋତି ୱା ସବ୍ବେପେତେ ଅପ୍ପଟିସମଟ୍ଠେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥାହ – ''ନିସଭୋ ୱତ ଭୋ ସମଣୋ ଗୋତମୋ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୩୮)। ର-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ବନ୍ଧନାନୀତି ରଜ୍ଜୁବନ୍ଧନାନି କିଲେସବନ୍ଧନାନି ଚ। ନାଗୋତି ହତ୍ଥୀ। ପୂତିଲତନ୍ତି ଗଳୋଚୀଲତଂ। ଯଥା ହି ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋପି କାଯୋ ପୂତିକାଯୋ, ୱସ୍ସସତିକୋପି ସୁନଖୋ କୁକ୍କୁରୋ, ତଦହୁଜାତୋପି ସିଙ୍ଗାଲୋ ''ଜରସିଙ୍ଗାଲୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଅଭିନୱାପି ଗଳୋଚୀଲତା ଅସାରକତ୍ତେନ ''ପୂତିଲତା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦାଲଯିତ୍ୱାତି ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ଗବ୍ଭଞ୍ଚ ସେଯ୍ୟଞ୍ଚ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟଂ। ତତ୍ଥ ଗବ୍ଭଗ୍ଗହଣେନ ଜଲାବୁଜଯୋନି, ସେଯ୍ୟଗ୍ଗହଣେନ ଅୱସେସା। ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟମୁଖେନ ୱା ସବ୍ବାପି ତା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସମେତ୍ଥ ପଦତ୍ଥତୋ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଧନିଯ, ତ୍ୱଂ ବନ୍ଧନେନ ତୁଟ୍ଠୋ, ଅହଂ ପନ ବନ୍ଧନେନ ଅଟ୍ଟୀଯନ୍ତୋ ଥାମୱୀରିଯୂପେତୋ ମହାଉସଭୋରିୱ ବନ୍ଧନାନି ପଞ୍ଚୋରମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନି ଚତୁତ୍ଥଅରିଯମଗ୍ଗଥାମୱୀରିଯେନ ଛେତ୍ୱା, ନାଗୋ ପୂତିଲତଂୱ ପଞ୍ଚୋରମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନବନ୍ଧନାନି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗତ୍ତଯଥାମୱୀରିଯେନ ଦାଲଯିତ୍ୱା, ଅଥ ୱା ଉସଭୋରିୱ ବନ୍ଧନାନି ଅନୁସଯେ ନାଗୋ ପୂତିଲତଂୱ ପରିଯୁଟ୍ଠାନାନି ଛେତ୍ୱା ଦାଲଯିତ୍ୱାୱ ଠିତୋ। ତସ୍ମା ନ ପୁନ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟଂ ଉପେସ୍ସଂ। ସୋହଂ ଜାତିଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁକେହି ସବ୍ବଦୁକ୍ଖେହି ପରିମୁତ୍ତୋ ସୋଭାମି – ''ଅଥ ଚେ ପତ୍ଥଯସୀ ପୱସ୍ସ ଦେୱା''ତି ୱଦମାନୋ। ତସ୍ମା ସଚେ ତ୍ୱମ୍ପି ଅହଂ ୱିଯ ୱତ୍ତୁମିଚ୍ଛସି, ଛିନ୍ଦ ତାନି ବନ୍ଧନାନୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ବନ୍ଧନାନି ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ''ନ ଉପେସ୍ସ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅନୁପଗମୋ ଅନୁପାଦିସେସୱସେନ, ''ଛେତ୍ୱା ଦାଲଯିତ୍ୱା''ତି ଏତ୍ଥ ଛେଦୋ ପଦାଲନଞ୍ଚ ସୌପାଦିସେସୱସେନ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ଯେନ ଛିନ୍ଦତି ପଦାଲେତି ଚ, ତଂ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନ୍ତି।

ଏୱମେତଂ ଚତୁସଚ୍ଚଦୀପିକଂ ଗାଥଂ ସୁତ୍ୱା ଗାଥାପରିଯୋସାନେ ଧନିଯୋ ଚ ପଜାପତି ଚସ୍ସ ଦ୍ୱେ ଚ ଧୀତରୋତି ଚତ୍ତାରୋ ଜନା ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ

ପତିଟ୍ଠହିଂସୁ। ଅଥ ଧନିଯୋ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦଯୋଗେନ ତଥାଗତେ ମୂଲଜାତାଯ ପତିଟ୍ଠିତାଯ ସଦ୍ଧାଯ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମକାଯଂ ଦିସ୍ୱା ଧମ୍ମତାଯ ଚୋଦିତହଦଯୋ ଚିନ୍ତେସି – ''ବନ୍ଧନାନି ଛିନ୍ଦିଂ, ଗବ୍ଭଞ୍ଚ ସେଯ୍ୟୋ ଚ ମେ ନତ୍ଥୀ''ତି ଅୱୀଚିଂ ପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ଭୱଗ୍ଗା କୋ ଅଞ୍ଞୋ ଏୱଂ ସୀହନାଦଂ ନଦିସ୍ସତି ଅଞ୍ଞତ୍ର ଭଗୱତା, ଆଗତୋ ନୁ ଖୋ ମେ ସତ୍ଥାତି। ତତୋ ଭଗୱା ଛବ୍ବଣ୍ଣରସ୍ମିଜାଲୱିଚିତ୍ରଂ ସୁୱଣ୍ଣରସସେକପିଞ୍ଜରଂ ୱିଯ ସରୀରାଭଂ ଧନିଯସ୍ସ ନିୱେସନେ ମୁଞ୍ଚି ''ପସ୍ସ ଦାନି ଯଥାସୁଖ''ନ୍ତି।

୩୦। ଅଥ ଧନିଯୋ ଅନ୍ତୋ ପୱିଟ୍ଠଚନ୍ଦିମସୂରିଯଂ ୱିଯ ସମନ୍ତା ପଜ୍ଜଲିତପଦୀପସହସ୍ସସମୁଜ୍ଜଲିତମିୱ ଚ ନିୱେସନଂ ଦିସ୍ୱା ''ଆଗତୋ ଭଗୱା''ତି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ତସ୍ମିଂଯେୱ ଚ ସମଯେ ମେଘୋପି ପାୱସ୍ସି। ତେନାହୁ ସଙ୍ଗୀତିକାରା ''ନିନ୍ନଞ୍ଚ ଥଲଞ୍ଚ ପୂରଯନ୍ତୋ''ତି। ତତ୍ଥ ନିନ୍ନନ୍ତି ପଲ୍ଲଲଂ। ଥଲନ୍ତି ଉକ୍କୂଲଂ। ଏୱମେତଂ ଉକ୍କୂଲୱିକୂଲଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସମଂ କତ୍ୱା ପୂରଯନ୍ତୋ ମହାମେଘୋ ପାୱସ୍ସି, ୱସ୍ସିତୁଂ ଆରଭୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତାୱଦେୱାତି ଯଂ ଖଣଂ ଭଗୱା ସରୀରାଭଂ ମୁଞ୍ଚି, ଧନିଯୋ ଚ ''ସତ୍ଥା ମେ ଆଗତୋ''ତି ସଦ୍ଧାମଯଂ ଚିତ୍ତାଭଂ ମୁଞ୍ଚି, ତଂ ଖଣଂ ପାୱସ୍ସୀତି। କେଚି ପନ ''ସୂରିଯୁଗ୍ଗମନମ୍ପି ତସ୍ମିଂଯେୱ ଖଣେ''ତି ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି।

୩୧-୩୨। ଏୱଂ ତସ୍ମିଂ ଧନିଯସ୍ସ ସଦ୍ଧୁପ୍ପାଦତଥାଗତୋଭାସଫରଣସୂରିଯୁଗ୍ଗମନକ୍ଖଣେ ୱସ୍ସତୋ ଦେୱସ୍ସ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ଧନିଯୋ ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ଇମମତ୍ଥଂ ଅଭାସଥ ''ଲାଭା ୱତ ନୋ ଅନପ୍ପକା''ତି ଦ୍ୱେ ଗାଥା ୱତ୍ୱା।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଧନିଯୋ ସପୁତ୍ତଦାରୋ ଭଗୱତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗପଟିୱେଧେନ ଧମ୍ମକାଯଂ ଦିସ୍ୱା, ଲୋକୁତ୍ତରଚକ୍ଖୁନା ରୂପକାଯଂ ଦିସ୍ୱା, ଲୋକିଯଚକ୍ଖୁନା ସଦ୍ଧାପଟିଲାଭଂ ଲଭି। ତସ୍ମା ଆହ – ''ଲାଭା ୱତ ନୋ ଅନପ୍ପକା, ଯେ ମଯଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଦ୍ଦସାମା''ତି। ତତ୍ଥ ୱତ ଇତି ୱିମ୍ହଯତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ନୋ ଇତି ଅମ୍ହାକଂ। ଅନପ୍ପକାତି ୱିପୁଲା। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ। ସରଣଂ ତଂ ଉପେମାତି ଏତ୍ଥ ପନ କିଞ୍ଚାପି ମଗ୍ଗପଟିୱେଧେନେୱସ୍ସ ସିଦ୍ଧଂ ସରଣଗମନଂ, ତତ୍ଥ ପନ ନିଚ୍ଛଯଗମନମେୱ ଗତୋ, ଇଦାନି ୱାଚାଯ ଅତ୍ତସନ୍ନିଯ୍ୟାତନଂ କରୋତି। ମଗ୍ଗୱସେନ ୱା ସନ୍ନିଯ୍ୟାତନସରଣତଂ ଅଚଲସରଣତଂ ପତ୍ତୋ, ତଂ ପରେସଂ ୱାଚାଯ ପାକଟଂ କରୋନ୍ତୋ ପଣିପାତସରଣଗମନଂ ଗଚ୍ଛତି। ଚକ୍ଖୁମାତି ଭଗୱା ପକତିଦିବ୍ବପଞ୍ଞାସମନ୍ତବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୂହି ପଞ୍ଚହି ଚକ୍ଖୂହି ଚକ୍ଖୁମା। ତଂ ଆଲପନ୍ତୋ ଆହ – ''ସରଣଂ ତଂ ଉପେମ ଚକ୍ଖୁମା''ତି। ''ସତ୍ଥା ନୋ ହୋହି ତୁୱଂ ମହାମୁନୀ''ତି ଇଦଂ ପନ ୱଚନଂ ସିସ୍ସଭାୱୂପଗମନେନାପି ସରଣଗମନଂ ପୂରେତୁଂ ଭଣତି, ଗୋପୀ ଚ ଅହଞ୍ଚ ଅସ୍ସୱା, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂସୁଗତେ ଚରାମସେତି ଇଦଂ ସମାଦାନୱସେନ।

ତତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ମେଥୁନୱିରତିମଗ୍ଗସମଣଧମ୍ମସାସନସଦାରସନ୍ତୋସାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ''ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୮୩) ହି ମେଥୁନୱିରତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ''ଇଦଂ ଖୋ ପନ ମେ ପଞ୍ଚସିଖ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଏକନ୍ତନିବ୍ବିଦାଯା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୨୯) ମଗ୍ଗୋ। ''ଅଭିଜାନାମି ଖୋ ପନାହଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରିତା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୫୫) ସମଣଧମ୍ମୋ। ''ତଯିଦଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଇଦ୍ଧଞ୍ଚେୱ ଫୀତଞ୍ଚା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୧୭୪) ସାସନଂ।

''ମଯଞ୍ଚ ଭରିଯା ନାତିକ୍କମାମ, ଅମ୍ହେ ଚ ଭରିଯା ନାତିକ୍କମନ୍ତି;

ଅଞ୍ଞତ୍ର ତାହି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରାମ, ତସ୍ମା ହି ଅମ୍ହଂ ଦହରା ନ ମୀଯରେ''ତି। (ଜା। ୧।୧୦।୯୭) –

ଏୱମାଦୀସୁ ସଦାରସନ୍ତୋସୋ। ଇଧ ପନ ସମଣଧମ୍ମବ୍ରହ୍ମଚରିଯପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଉପରିମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯମଧିପ୍ପେତଂ। ସୁଗତେତି ସୁଗତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ। ଭଗୱା ହି ଅନ୍ତଦ୍ୱଯମନୁପଗମ୍ମ ସୁଟ୍ଠୁ ଗତତ୍ତା, ସୋଭଣେନ ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗଗମନେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା, ସୁନ୍ଦରଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ଠାନଂ ଗତତ୍ତା ସୁଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମୀପତ୍ଥେ ଚେତ୍ଥ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ, ତସ୍ମା ସୁଗତସ୍ସ ସନ୍ତିକେତି ଅତ୍ଥୋ। ଚରାମସେତି ଚରାମ। ଯଞ୍ହି ତଂ ସକ୍କତେ ଚରାମସୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଇଧ ଚରାମସେତି। ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା ପନ ''ସେତି ନିପାତୋ''ତି ଭଣନ୍ତି। ତେନେୱ ଚେତ୍ଥ ଆଯାଚନତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଚରେମ ସେ''ତିପି ପାଠଂ ୱିକପ୍ପେନ୍ତି। ଯଂ ରୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ଧନିଯୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଚରଣାପଦେସେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚିତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜପଯୋଜନଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଆହ ''ଜାତୀମରଣସ୍ସ ପାରଗୂ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକରା ଭୱାମସେ''ତି। ଜାତିମରଣସ୍ସ ପାରଂ ନାମ ନିବ୍ବାନଂ, ତଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଗଚ୍ଛାମ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ। ଅନ୍ତକରାତି ଅଭାୱକରା। ଭୱାମସେତି ଭୱାମ, ଅଥ ୱା ଅହୋ ୱତ ମଯଂ ଭୱେଯ୍ୟାମାତି। ''ଚରାମସେ''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ୱତ୍ୱାପି ଚ ପୁନ ଉଭୋପି କିର ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ''ପବ୍ବାଜେଥ ନୋ ଭଗୱା''ତି ଏୱଂ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚିଂସୁତି।

୩୩। ଅଥ ମାରୋ ପାପିମା ଏୱଂ ତେ ଉଭୋପି ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା – ''ଇମେ ମମ ୱିସଯଂ ଅତିକ୍କମିତୁକାମା, ହନ୍ଦ ନେସଂ ଅନ୍ତରାଯଂ

କରୋମୀ’’ତି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଘରାୱାସେ ଗୁଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଇମଂ ଗାଥମାହ ‘‘ନନ୍ଦତି ପୁତ୍ତେହି ପୁତ୍ତିମା’’ତି। ତତ୍ଥ ନନ୍ଦତୀତି ତୁସ୍ସତି ମୋଦତି। ପୁତ୍ତେହୀତି ପୁତ୍ତେହିପି ଧୀତରେହିପି, ସହଯୋଗତ୍ଥେ, କରଣତ୍ଥେ ୱା କରଣୱଚନଂ, ପୁତ୍ତେହି ସହ ନନ୍ଦତି, ପୁତ୍ତେହି କରଣଭୂତେହି ନନ୍ଦତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପୁତ୍ତିମାତି ପୁତ୍ତୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ। ଇତୀତି ଏୱମାହ। ମାରୋତି ୱସୱତ୍ତିଭୂମିଯଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ଦାମରିକଦେୱପୁତ୍ତୋ। ସୋ ହି ସଟ୍ଠାନାତିକ୍କମିତୁକାମଂ ଜନଂ ଯଂ ସକ୍କୋତି, ତଂ ମାରେତି। ଯଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ସପି ମରଣଂ ଇଚ୍ଛତି। ତେନ ‘‘ମାରୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପାପିମାତି ଲାମକପୁଗ୍ଗଲୋ, ପାପସମାଚାରୋ ୱା। ସଙ୍ଗୀତିକାରାନମେତଂ ୱଚନଂ, ସବ୍ବଗାଥାସୁ ଚ ଈଦିସାନି। ଯଥା ଚ ପୁତ୍ତେହି ପୁତ୍ତିମା, ଗୋପିଯୋ ଗୋହି ତଥେୱ ନନ୍ଦତି। ଯସ୍ସ ଗାୱୋ ଅତ୍ଥି, ସୋପି ଗୋପିଯୋ, ଗୋହି ସହ, ଗୋହି ୱା କରଣଭୂତେହି ତଥେୱ ନନ୍ଦତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକକାରଣଂ ନିଦ୍ଦିସତି, ‘‘ଉପଧୀ ହି ନରସ୍ସ ନନ୍ଦନା’’ତି। ତତ୍ଥ ଉପଧୀତି ଚତ୍ତାରୋ ଉପଧଯୋ – କାମୂପଧି, ଖନ୍ଧୂପଧି, କିଲେସୂପଧି, ଅଭିସଙ୍ଖାରୂପଧୀତି। କାମା ହି ‘‘ଯଂ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସଂ, ଅଯଂ କାମାନଂ ଅସ୍ସାଦୋ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୧୬୬) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ଉପଧୀଯତି ଏତ୍ଥ ସୁଖନ୍ତି ଇମିନା ୱଚନତ୍ଥେନ ଉପଧୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଖନ୍ଧାପି ଖନ୍ଧମୂଲକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ, କିଲେସାପି ଅପାଯଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ, ଅଭିସଙ୍ଖାରାପି ଭୱଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋତି। ଇଧ ପନ କାମୂପଧି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୋ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରୱସେନ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ସତ୍ତପଟିବଦ୍ଧୋ ପଧାନୋ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପୁତ୍ତେହି ଗୋହୀ’’ତି ୱତ୍ୱା କାରଣମାହ – ‘‘ଉପଧୀ ହି ନରସ୍ସ ନନ୍ଦନା’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯସ୍ମା ଇମେ କାମୂପଧୀ ନରସ୍ସ ନନ୍ଦନା, ନନ୍ଦଯନ୍ତି ନରଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଉପସଂହରନ୍ତା, ତସ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବମେତଂ ‘‘ନନ୍ଦତି ପୁତ୍ତେହି ପୁତ୍ତିମା, ଗୋପିଯୋ ଗୋହି ତଥେୱ ନନ୍ଦତି, ତ୍ୱଞ୍ଚ ପୁତ୍ତିମା ଗୋପିଯୋ ଚ, ତସ୍ମା ଏତେହି, ନନ୍ଦ, ମା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପାଟିକଙ୍ଖି। ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ହି ଏତେ ଉପଧଯୋ ନ ସନ୍ତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ତ୍ୱଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ ପତ୍ଥେନ୍ତୋପି ଦୁକ୍ଖିତୋୱ ଭୱିସ୍ସସୀ’’ତି।

ଇଦାନି ତସ୍ସପି ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକକାରଣଂ ନିଦ୍ଦିସତି ‘‘ନ ହି ସୋ ନନ୍ଦତି, ଯୋ ନିରୂପଧୀ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯସ୍ମା ଯସ୍ସେତେ ଉପଧଯୋ ନତ୍ଥି, ସୋ ପିଯେହି ଞାତୀହି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ନିବ୍ଭୋଗୂପକରଣୋ ନ ନନ୍ଦତି, ତସ୍ମା ତ୍ୱଂ ଇମେ ଉପଧଯୋ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତୋ ଦୁକ୍ଖିତୋୱ ଭୱିସ୍ସସୀତି।

୩୪। ଅଥ ଭଗୱା ‘‘ମାରୋ ଅଯଂ ପାପିମା ଇମେସଂ ଅନ୍ତରାଯାଯ ଆଗତୋ’’ତି ୱିଦିତ୍ୱା ଫଲେନ ଫଲଂ ପାତେନ୍ତୋ ୱିଯ ତାଯେୱ ମାରେନାଭତାଯ ଉପମାଯ ମାରୱାଦଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ ତମେୱ ଗାଥଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ‘‘ଉପଧି ସୋକୱତ୍ଥୂ’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସୋଚତି ପୁତ୍ତେହି ପୁତ୍ତିମା’’ତି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବଂ ପଦତ୍ଥତୋ ଉତ୍ତାନମେୱ। ଅଯଂ ପନ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ମା, ପାପିମ, ଏୱଂ ଅୱଚ ‘‘ନନ୍ଦତି ପୁତ୍ତେହି ପୁତ୍ତିମା’’ତି। ସବ୍ବେହେୱ ହି ପିଯେହି, ମନାପେହି ନାନାଭାୱୋ ୱିନାଭାୱୋ, ଅନତିକ୍କମନୀଯୋ ଅଯଂ ୱିଧି, ତେସଞ୍ଚ ପିଯମନାପାନଂ ପୁତ୍ତଦାରାନଂ ଗୱାସ୍ସୱଳଅୱହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣାଦୀନଂ ୱିନାଭାୱେନ ଅଧିମତ୍ତସୋକସଲ୍ଲସମପ୍ପିତହଦଯା ସତ୍ତା ଉମ୍ମତ୍ତକାପି ହୋନ୍ତି ଖିତ୍ତଚିତ୍ତା, ମରଣମ୍ପି ନିଗଚ୍ଛନ୍ତି ମରଣମତ୍ତମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ। ତସ୍ମା ଏୱଂ ଗଣ୍ହ – ସୋଚତି ପୁତ୍ତେହି ପୁତ୍ତିମା। ଯଥା ଚ ପୁତ୍ତେହି ପୁତ୍ତିମା, ଗୋପିଯୋ ଗୋହି ତଥେୱ ସୋଚତୀତି। କିଂ କାରଣା? ଉପଧୀ ହି ନରସ୍ସ ସୋଚନା। ଯସ୍ମା ଚ ଉପଧୀ ହି ନରସ୍ସ ସୋଚନା, ତସ୍ମା ଏୱ ‘‘ନ ହି ସୋ ସୋଚତି, ଯୋ ନିରୂପଧି’’। ଯୋ ଉପଧୀସୁ ସଙ୍ଗପ୍ପହାନେନ ନିରୁପଧି ହୋତି, ସୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି କାଯପରିହାରିକେନ ଚୀୱରେନ, କୁଚ୍ଛିପରିହାରିକେନ ପିଣ୍ଡପାତେନ, ଯେନ ଯେନେୱ ପକ୍କମତି, ସମାଦାଯେୱ ପକ୍କମତି। ସେଯ୍ୟଥାପି ନାମ ପକ୍ଖୀ ସକୁଣୋ …ପେ… ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାଯାତି ପଜାନାତି। ଏୱଂ ସବ୍ବସୋକସମୁଗ୍ଘାତା ‘‘ନ ହି ସୋ ସୋଚତି, ଯୋ ନିରୁପଧୀ’’ତି। ଇତି ଭଗୱା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ୱୋସାପେସି। ଅଥ ୱା ଯୋ ନିରୁପଧି, ଯୋ ନିକ୍କିଲେସୋ, ସୋ ନ ସୋଚତି। ଯାୱଦେୱ ହି କିଲେସା ସନ୍ତି, ତାୱଦେୱ ସବ୍ବେ ଉପଧଯୋ ସୋକଫଲାୱ ହୋନ୍ତି। କିଲେସପ୍ପହାନା ପନ ନତ୍ଥି ସୋକୋତି। ଏୱମ୍ପି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସନଂ ୱୋସାପେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଧନିଯୋ ଚ ଗୋପୀ ଚ ଉଭୋପି ପବ୍ବଜିଂସୁ। ଭଗୱା ଆକାସେନେୱ ଜେତୱନଂ ଅଗମାସି। ତେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛିକରିଂସୁ। ୱସନଟ୍ଠାନେ ଚ ନେସଂ ଗୋପାଲକା ୱିହାରଂ କାରେସୁଂ। ସୋ ଅଜ୍ଜାପି ଗୋପାଲକୱିହାରୋତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାଯତୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଧନିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ସବ୍ବେସୁ ଭୂତେସୂତି ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସବ୍ବସୁତ୍ତାନଂ ଚତୁବ୍ବିଧା ଉପ୍ପତ୍ତି – ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯତୋ, ପରଜ୍ଝାସଯତୋ, ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିତୋ, ପୁଚ୍ଛାୱସିତୋ ଚାତି। ଦ୍ୱଯତାନୁପସ୍ସନାଦୀନଞ୍ହି ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି, ମେତ୍ତସୁତ୍ତାଦୀନଂ ପରଜ୍ଝାସଯତୋ, ଉରଗସୁତ୍ତାଦୀନଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିତୋ, ଧମ୍ମିକସୁତ୍ତାଦୀନଂ

ପୁଚ୍ଛାୱସିତୋ। ତତ୍ଥ ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତସ୍ସ ଅୱିସେସେନ ପୁଚ୍ଛାୱସିତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି। ୱିସେସେନ ପନ ଯସ୍ମା ଏତ୍ଥ କାଚି ଗାଥା ତେନ ତେନ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ପୁଟ୍ଠେନ ୱୁତ୍ତା, କାଚି ଅପୁଟ୍ଠେନ ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତମଗ୍ଗନଯାନୁରୂପଂ ଉଦାନଂଯେୱ ଉଦାନେନ୍ତେନ, ତସ୍ମା କାଯଚି ଗାଥାଯ ପୁଚ୍ଛାୱସିତୋ, କାଯଚି ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଯା ଅଯଂ ଅୱିସେସେନ ପୁଚ୍ଛାୱସିତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି, ସା ଆଦିତୋ ପଭୁତି ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି। ଅଥ ଖୋ ଆଯସ୍ମତୋ ଆନନ୍ଦସ୍ସ ରହୋଗତସ୍ସ ପଟିସଲ୍ଲୀନସ୍ସ ଏୱଂ ଚେତସୋ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି – ''ବୁଦ୍ଧାନଂ ପତ୍ଥନା ଚ ଅଭିନୀହାରୋ ଚ ଦିସ୍ସତି; ତଥା ସାୱକାନଂ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ନ ଦିସ୍ସତି; ଯଂନୂନାହଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟ''ନ୍ତି। ସୋ ପଟିସଲ୍ଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଯଥାକ୍କମେନ ଏତମତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ପୁବ୍ବଯୋଗାୱଚରସୁତ୍ତଂ ଅଭାସି –

''ପଞ୍ଚିମେ, ଆନନ୍ଦ, ଆନିସଂସା ପୁବ୍ବଯୋଗାୱଚରେ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ପଟିକଚ୍ଚେୱ ଅଞ୍ଞଂ ଆରାଧେତି। ନୋ ଚେ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ପଟିକଚ୍ଚେୱ ଅଞ୍ଞଂ ଆରାଧେତି, ଅଥ ମରଣକାଲେ ଅଞ୍ଞଂ ଆରାଧେତି। ନୋ ଚେ ମରଣକାଲେ ଅଞ୍ଞଂ ଆରାଧେତି, ଅଥ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ସମାନୋ ଅଞ୍ଞଂ ଆରାଧେତି, ଅଥ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱେ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋ ହୋତି, ଅଥ ପଚ୍ଛିମେ କାଲେ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୋତୀ''ତି –

ଏୱଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ଆହ –

''ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ନାମ, ଆନନ୍ଦ, ଅଭିନୀହାରସମ୍ପନ୍ନା ପୁବ୍ବଯୋଗାୱଚରା ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ ସବ୍ବେସଂ ପତ୍ଥନା ଚ ଅଭିନୀହାରୋ ଚ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ''ତି।

ସୋ ଆହ – ''ବୁଦ୍ଧାନଂ, ଭନ୍ତେ, ପତ୍ଥନା କୀୱ ଚିରଂ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି? ବୁଦ୍ଧାନଂ, ଆନନ୍ଦ, ହେଟ୍ଠିମପରିଚ୍ଛେଦେନ ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ, ମଜ୍ଝିମପରିଚ୍ଛେଦେନ ଅଟ୍ଠ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ, ଉପରିମପରିଚ୍ଛେଦେନ ସୋଳସ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ। ଏତେ ଚ ଭେଦା ପଞ୍ଞାଧିକସଦ୍ଧାଧିକୱୀରିଯାଧିକୱସେନ ଞାତବ୍ବା। ପଞ୍ଞାଧିକାନଞ୍ହି ସଦ୍ଧା ମନ୍ଦା ହୋତି, ପଞ୍ଞା ତିକ୍ଖା। ସଦ୍ଧାଧିକାନଂ ପଞ୍ଞା ମଜ୍ଝିମା ହୋତି, ସଦ୍ଧା ବଲୱା। ୱୀରିଯାଧିକାନଂ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞା ମନ୍ଦା, ୱୀରିଯଂ ବଲୱନ୍ତି। ଅପ୍ପତ୍ୱା ପନ ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ୱେସ୍ସନ୍ତରଦାନସଦିସଂ ଦାନଂ ଦେନ୍ତୋପି ତଦନୁରୂପସୀଲାଦିସବ୍ବପାରମିଧମ୍ମେ ଆଚିନନ୍ତୋପି ଅନ୍ତରା ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? ଞାଣଂ ଗବ୍ଭଂ ନ ଗଣ୍ହାତି, ୱେପୁଲ୍ଲଂ ନାପଜ୍ଜତି, ପରିପାକଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀତି। ଯଥା ନାମ ତିମାସଚତୁମାସପଞ୍ଚମାସଚ୍ଚଯେନ ନିପ୍ଫଜ୍ଜନକଂ ସସ୍ସଂ ତଂ ତଂ କାଲଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଦିୱସେ ଦିୱସେ ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ କେଳାଯନ୍ତୋପି ଉଦକେନ ସିଞ୍ଚନ୍ତୋପି ଅନ୍ତରା ପକ୍ଖେନ ୱା ମାସେନ ୱା ନିପ୍ଫାଦେସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? ସସ୍ସଂ ଗବ୍ଭଂ ନ ଗଣ୍ହାତି, ୱେପୁଲ୍ଲଂ ନାପଜ୍ଜତି, ପରିପାକଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀତି। ଏୱମେୱଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି…ପେ… ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି। ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତମେୱ କାଲଂ ପାରମିପୂରଣଂ କାତବ୍ବଂ ଞାଣପରିପାକତ୍ଥାଯ। ଏତ୍ତକେନପି ଚ କାଲେନ ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ପତ୍ଥଯତୋ ଅଭିନୀହାରକରଣେ ଅଟ୍ଠ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ଅଯଞ୍ହି –

''ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତି, ହେତୁ ସତ୍ଥାରଦସ୍ସନଂ;

ପବ୍ବଜ୍ଜା ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି, ଅଧିକାରୋ ଚ ଛନ୍ଦତା;

ଅଟ୍ଠଧମ୍ମସମୋଧାନା, ଅଭିନୀହାରୋ ସମିଜ୍ଝତୀ''ତି। (ବୁ॰ ୱଂ॰ ୨।୫୯);

ଅଭିନୀହାରୋତି ଚ ମୂଲପଣିଧାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସତ୍ତନ୍ତି ମନୁସ୍ସଜାତି। ଅଞ୍ଞତ୍ର ହି ମନୁସ୍ସଜାତିଯା ଅୱସେସଜାତୀସୁ ଦେୱଜାତିଯମ୍ପି ଠିତସ୍ସ ପଣିଧି ନ ଇଜ୍ଝତି। ଏତ୍ଥ ଠିତେନ ପନ ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ପତ୍ଥେନ୍ତେନ ଦାନାଦୀନି ପୁଞ୍ଞକମ୍ମାନି କତ୍ୱା ମନୁସ୍ସତ୍ତଂଯେୱ ପତ୍ଥେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ପଣିଧି କାତବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ହି ସମିଜ୍ଝତି। ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତୀତି ପୁରିସଭାୱୋ। ମାତୁଗାମନପୁଂସକଉଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନକାନଞ୍ହି ମନୁସ୍ସଜାତିଯଂ ଠିତାନମ୍ପି ପଣିଧି ନ ସମିଜ୍ଝତି। ତତ୍ଥ ଠିତେନ ପନ ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ପତ୍ଥେନ୍ତେନ ଦାନାଦୀନି ପୁଞ୍ଞକମ୍ମାନି କତ୍ୱା ପୁରିସଭାୱୋଯେୱ ପତ୍ଥେତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ପଣିଧି କାତବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ହି ସମିଜ୍ଝତି। ହେତୂତି ଅରହତ୍ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତି। ଯୋ ହି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱାଯମନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ, ତସ୍ସ ସମିଜ୍ଝତି, ନୋ ଇତରସ୍ସ, ଯଥା ସୁମେଧପଣ୍ଡିତସ୍ସ। ସୋ ହି ଦୀପଙ୍କରପାଦମୂଲେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତେନତ୍ତଭାୱେନ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଅହୋସି । ସତ୍ଥାରଦସ୍ସନନ୍ତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସମ୍ମୁଖାଦସ୍ସନଂ। ଏୱଞ୍ହି ଇଜ୍ଝତି, ନୋ ଅଞ୍ଞଥା; ଯଥା ସୁମେଧପଣ୍ଡିତସ୍ସ। ସୋ ହି ଦୀପଙ୍କରଂ ସମ୍ମୁଖା ଦିସ୍ୱା ପଣିଧେସି। ପବ୍ବଜ୍ଜାତି ଅନଗାରିଯଭାୱୋ। ସୋ ଚ ଖୋ ସାସନେ ୱା କମ୍ମୱାଦିକିରିଯୱାଦିତାପସପରିବ୍ବାଜକନିକାଯେ ୱା ୱଟ୍ଟତି ଯଥା ସୁମେଧପଣ୍ଡିତସ୍ସ। ସୋ ହି

ସୁମେଧୋ ନାମ ତାପସୋ ହୁତ୍ୱା ପଣିଧେସି। ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତୀତି ଝାନାଦିଗୁଣପଟିଲାଭୋ। ପଜ୍ଜିତସ୍ସାପି ହି ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନସ୍ସେୱ ଇଜ୍ଝତି, ନୋ ଇତରସ୍ସ; ଯଥା ସୁମେଧପଣ୍ଡିତସ୍ସ। ସୋ ହି ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞୋ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ଚ ହୁତ୍ୱା ପଣିଧେସି। ଅଧିକାରୋତି ଅଧିକକାରୋ, ପରିଚ୍ଚାଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଜୀୱିତାଦିପରିଚ୍ଚାଗଞ୍ହି କତ୍ୱା ପଣିଦହତୋୟେୱ ଇଜ୍ଝତି, ନୋ ଇତରସ୍ସ; ଯଥା ସୁମେଧପଣ୍ଡିତସ୍ସ। ସୋ ହି –

‘‘ଅକ୍କମିତ୍ୱାନ ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ, ସହ ସିସ୍ସେହି ଗଚ୍ଛତୁ;

ମା ନଂ କଲଲେ ଅକ୍କମିତ୍ଥ, ହିତାଯ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୨।୫୩) –

ଏୱଂ ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗଂ କତ୍ୱା ପଣିଧେସି। ଛନ୍ଦତାତି କତ୍ତୁକମ୍ୟତା। ସା ଯସ୍ସ ବଲୱତୀ ହୋତି, ତସ୍ସ ଇଜ୍ଝତି। ସା ଚ, ସଚେ କୋଚି ୱଦେୟ୍ୟ ‘‘କୋ ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନି ସତସହସ୍ସଞ୍ଚ କପ୍ପେ ନିରଯେ ପଚ୍ଚିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ଇଚ୍ଛତୀ’’ତି, ତଂ ସୁତ୍ୱା ଯୋ ‘‘ଅହ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ ଉସ୍ସହତି, ତସ୍ସ ବଲୱତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ଯଦି କୋଚି ୱଦେୟ୍ୟ ‘‘କୋ ସକଲଚକ୍କୱାଳଂ ୱୀତଚ୍ଚିକାନଂ ଅଙ୍ଗାରାନଂ ପୂରଂ ଅକ୍କମନ୍ତୋ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ଇଚ୍ଛତି, କୋ ସକଲଚକ୍କୱାଳଂ ସତ୍ତିସୂଲେହି ଆକିଣ୍ଣଂ ଅକ୍କମନ୍ତୋ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ଇଚ୍ଛତି, କୋ ସକଲଚକ୍କୱାଳଂ ସମତିତ୍ତିକଂ ଉଦକପୁଣ୍ଣଂ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ଇଚ୍ଛତି, କୋ ସକଲଚକ୍କୱାଳଂ ନିରନ୍ତରଂ ୱେଳୁଗୁମ୍ବସଞ୍ଛନ୍ନଂ ମଦ୍ଦନ୍ତୋ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ଇଚ୍ଛତୀ’’ତି ତଂ ସୁତ୍ୱା ଯୋ ‘‘ଅହ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ ଉସ୍ସହତି, ତସ୍ସ ବଲୱତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱରୂପେନ ଚ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ପଣିଧେସୀତି।

ଏୱଂ ସମିଦ୍ଧାଭିନୀହାରୋ ଚ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଇମାନି ଅଟ୍ଠାରସ ଅଭବ୍ବଟ୍ଠାନାନି ନ ଉପେତି। ସୋ ହି ତତୋ ପଭୁତି ନ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ ହୋତି, ନ ଜଚ୍ଚବଧିରୋ, ନ ଉମ୍ମତ୍ତକୋ, ନ ଏଳମୂଗୋ, ନ ପୀଠସପ୍ପୀ, ନ ମିଲକ୍ଖୂସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଦାସିକୁଚ୍ଛିଯା ନିବ୍ବତ୍ତତି, ନ ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୋ ହୋତି, ନାସ୍ସ ଲିଙ୍ଗଂ ପରିୱତ୍ତତି, ନ ପଞ୍ଚାନନ୍ତରିଯକମ୍ମାନି କରୋତି, ନ କୁଟ୍ଠୀ ହୋତି, ନ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ ୱଟ୍ଟକତୋ ପଚ୍ଛିମତ୍ତଭାୱୋ ହୋତି, ନ ଖୁପ୍ପିପାସିକନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକପେତେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ କାଲକଞ୍ଜିକାସୁରେସୁ, ନ ଅୱୀଚିନିରଯେ, ନ ଲୋକନ୍ତରିକେସୁ, କାମାୱଚରେସୁ ନ ମାରୋ ହୋତି, ରୂପାୱଚରେସୁ ନ ଅସଞ୍ଞୀଭୱେ, ନ ସୁଦ୍ଧାୱାସଭୱେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଅରୂପଭୱେସୁ, ନ ଅଞ୍ଞଂ ଚକ୍କୱାଳଂ ସଙ୍କମତି।

ଯା ଚିମା ଉସ୍ସାହୋ ଉମ୍ମଙ୍ଗୋ ଅୱତ୍ଥାନଂ ହିତଚରିଯା ଚାତି ଚତସ୍ସୋ ବୁଦ୍ଧଭୂମିଯୋ, ତାହି ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ –

‘‘ଉସ୍ସାହୋ ୱୀରିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଉମ୍ମଙ୍ଗୋ ପଞ୍ଞା ପୱୁଚ୍ଚତି;

ଅୱତ୍ଥାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ହିତଚରିଯା ମେତ୍ତାଭାୱନା’’ତି। –

ୱେଦିତବ୍ବା। ଯେ ଚାପି ଇମେ ନେକ୍ଖମ୍ମଜ୍ଝାସଯୋ, ପୱିୱେକଜ୍ଝାସଯୋ, ଅଲୋଭଜ୍ଝାସଯୋ, ଅଦୋସଜ୍ଝାସଯୋ, ଅମୋହଜ୍ଝାସଯୋ, ନିସ୍ସରଣଜ୍ଝାସଯୋତି ଛ ଅଜ୍ଝାସଯା ବୋଧିପରିପାକାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ଯେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ନେକ୍ଖମ୍ମଜ୍ଝାସଯା ଚ ବୋଧିସତ୍ତା କାମେ ଦୋସଦସ୍ସାୱିନୋ, ପୱିୱେକଜ୍ଝାସଯା ଚ ବୋଧିସତ୍ତା ସଙ୍ଗଣିକାଯ ଦୋସଦସ୍ସାୱିନୋ, ଅଲୋଭଜ୍ଝାସଯା ଚ ବୋଧିସତ୍ତା ଲୋଭେ ଦୋସଦସ୍ସାୱିନୋ, ଅଦୋସଜ୍ଝାସଯା ଚ ବୋଧିସତ୍ତା ଦୋସେ ଦୋସଦସ୍ସାୱିନୋ, ଅମୋହଜ୍ଝାସଯା ଚ ବୋଧିସତ୍ତା ମୋହେ ଦୋସଦସ୍ସାୱିନୋ, ନିସ୍ସରଣଜ୍ଝାସଯା ଚ ବୋଧିସତ୍ତା ସବ୍ବଭୱେସୁ ଦୋସଦସ୍ସାୱିନୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେହି ଚ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି।

ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ କୀୱ ଚିରଂ ପତ୍ଥନା ୱଟ୍ଟତୀତି? ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ଦ୍ୱେ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ। ତତୋ ଓରଂ ନ ସକ୍କା। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱେତ୍ଥ କାରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ତକେନାପି ଚ କାଲେନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ପତ୍ଥଯତୋ ଅଭିନୀହାରକରଣେ ପଞ୍ଚ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ତେସଞ୍ହି –

ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତି, ୱିଗତାସୱଦସ୍ସନଂ;

ଅଧିକାରୋ ଛନ୍ଦତା ଏତେ, ଅଭିନୀହାରକାରଣା।

ତତ୍ଥ ୱିଗତାସୱଦସ୍ସନନ୍ତି ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଦସ୍ସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଅଥ ସାୱକାନଂ ପତ୍ଥନା କିତ୍ତକଂ ୱଟ୍ଟତୀତି? ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ଏକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟଂ କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ, ଅସୀତିମହାସାୱକାନଂ କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ,

ତଥା ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମାତାପିତୂନଂ ଉପଟ୍ଠାକସ୍ସ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଚାତି। ତତୋ ଓରଂ ନ ସକ୍କା। ଞାଣସ୍ସ ଅପରିପାକତୋତି ଅଯମେତ୍ଥ କାରଣଂ। ଇମେସଂ ପନ ସଙ୍ଖେପେନ ବୁଦ୍ଧସମ୍ପଦା ଅଧିକାରୋ ଛନ୍ଦତାତି ଦ୍ୱଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନୋଯେଓ ଅଭିନୀହାରୋ ହୋତି।

ଏଓଂ ଇମାଯ ପତ୍ଥନାଯ ଇମିନା ଚ ଅଭିନୀହାରେନ ଯଥାଓୁତ୍ତପ୍ପଭେଦଂ କାଲଂ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧା ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତା ଖତ୍ତିଯକୁଲେ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଖତ୍ତିଯବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକୁଲାନଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ, ଅଗ୍ଗସାଓକା ପନ ଖତ୍ତିଯବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେସ୍ୱେଓ ବୁଦ୍ଧା ଇଓ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧା ସଂୱଟ୍ଟମାନେ କପ୍ପେ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ୱିଓଟ୍ଟମାନେ କପ୍ପେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ବୁଦ୍ଧେ ଅପ୍ପତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାଲେଯେଓ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ବୁଦ୍ଧା ସଯଞ୍ଚ ବୁଜ୍ଝନ୍ତି, ପରେ ଚ ବୋଧେନ୍ତି। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ସଯମେଓ ବୁଜ୍ଝନ୍ତି, ନ ପରେ ବୋଧେନ୍ତି। ଅତ୍ଥରସମେଓ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି, ନ ଧମ୍ମରସଂ। ନ ହି ତେ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଦେସେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ମୂଗେନ ଦିଟ୍ଠସୁପିନୋ ୱିଯ ୱନଚରକେନ ନଗରେ ସାଯିତବ୍ୟଞ୍ଜନରସୋ ୱିଯ ଚ ନେସଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତି। ସବ୍ବଂ ଇଦ୍ଧିସମାପତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦାପଭେଦଂ ପାପୁଣନ୍ତି, ଗୁଣୱିସିଟ୍ଠତାଯ ବୁଦ୍ଧାନଂ ହେଟ୍ଠା ସାଓକାନଂ ଉପରି ହୋନ୍ତି, ଅଞ୍ଞେ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ଆଭିସମାଚାରିକଂ ସିକ୍ଖାପେନ୍ତି, ''ଚିତ୍ତସଲ୍ଲେଖୋ କାତବ୍ବୋ, ୱୋସାନଂ ନାପଜ୍ଜିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଇମିନା ଉଦ୍ଦେସେନ ଉପୋସଥଂ କରୋନ୍ତି, 'ଅଜ୍ଜୁପୋସଥୋ'ତି ୱଚନମତ୍ତେନ ୱା। ଉପୋସଥଂ କରୋନ୍ତା ଚ ଗନ୍ଧମାଦନେ ମଞ୍ଜୂସକରୁକ୍ଖମୂଲେ ରତନମାଳେ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା କରୋନ୍ତୀତି। ଏଓଂ ଭଗଓା ଆଯସ୍ମତୋ ଆନନ୍ଦସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ସବ୍ବାକାରପରିପୂରଂ ପତ୍ଥନଞ୍ଚ ଅଭିନୀହାରଞ୍ଚ କଥେତ୍ୱା, ଇଦାନି ଇମାଯ ପତ୍ଥନାଯ ଇମିନା ଚ ଅଭିନୀହାରେନ ସମୁଦାଗତେ ତେ ତେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ କଥେତୁଂ ''ସବ୍ବେସୁ ଭୂତେସୁ ନିଧାଯ ଦଣ୍ଡ''ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଇମଂ ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତଂ ଅଭାସି। ଅଯଂ ତାଓ ଅୱିସେସେନ ପୁଚ୍ଛାୱସିତୋ ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି।

୩୫। ଇଦାନି ୱିସେସେନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଇମିସ୍ସା ତାଓ ଗାଥାଯ ଏଓଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା – ଅଯଂ କିର ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତଭୂମିଂ ଓଗାହନ୍ତୋ ଦ୍ୱେ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗଓତୋ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଆରଞ୍ଞିକୋ ହୁତ୍ୱା ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପୂରେନ୍ତୋ ସମଣଧମ୍ମଂ ଅକାସି। ଏତଂ କିର ୱତ୍ତଂ ଅପରିପୂରେତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ପାପୁଣନ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି। କିଂ ପନେତଂ ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ନାମ? ହରଣପଚ୍ଚାହରଣନ୍ତି। ତଂ ଯଥା ୱିଭୂତଂ ହୋତି, ତଥା କଥେସ୍ସାମ।

ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଭିକ୍ଖୁ ହରତି, ନ ପଚ୍ଚାହରତି; ଏକଚ୍ଚୋ ପଚ୍ଚାହରତି, ନ ହରତି; ଏକଚ୍ଚୋ ପନ ନେଓ ହରତି, ନ ପଚ୍ଚାହରତି; ଏକଚ୍ଚୋ ହରତି ଚ ପଚ୍ଚାହରତି ଚ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ପଗେଓ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଚେତିଯଙ୍ଗଣବୋଧିଯଙ୍ଗଣୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା, ବୋଧିରୁକ୍ଖେ ଉଦକଂ ଆସିଞ୍ଚିତ୍ୱା, ପାନୀଯଘଟଂ ପୂରେତ୍ୱା ପାନୀଯମାଳେ ଠପେତ୍ୱା, ଆଚରିଯୱତ୍ତଂ ଉପଜ୍ଝାଯୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା, ଦ୍ୱେଅସୀତି ଖୁଦ୍ଦକୱତ୍ତାନି ଚୁଦ୍ଦସ ମହାୱତ୍ତାନି ଚ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତତି, ସୋ ସରୀରପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା, ସେନାସନଂ ପୱିସିତ୍ୱା, ଯାଓ ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲା ତାଓ ୱିୱିତ୍ତାସନେ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା, ୱେଲଂ ଞତ୍ୱା, ନିୱାସେତ୍ୱା, କାଯବନ୍ଧନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା, ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଂ କରିତ୍ୱା, ସଙ୍ଘାଟିଂ ଖନ୍ଧେ କରିତ୍ୱା, ପତ୍ତଂ ଅଂସେ ଆଲଗ୍ଗେତ୍ୱା, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋନ୍ତୋ ଚେତିଯଙ୍ଗଣଂ ପତ୍ୱା, ଚେତିଯଞ୍ଚ ବୋଧିଞ୍ଚ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା, ଗାମସମୀପେ ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା, ପତ୍ତମାଦାଯ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସତି, ଏଓଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ଚ ଲାଭୀ ଭିକ୍ଖୁ ପୁଞ୍ଞୱା ଉପାସକେହି ସକ୍କତଗରୁକତୋ ଉପଟ୍ଠାକକୁଲେ ୱା ପଟିକ୍କମନସାଲାଯଂ ୱା ପଟିକ୍କମିତ୍ୱା ଉପାସକେହି ତଂ ତଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିଯମାନୋ ତେସଂ ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନ ଧମ୍ମଦେସନାୱିକ୍ଖେପେନ ଚ ତଂ ମନସିକାରଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ନିକ୍ଖମତି, ୱିହାରଂ ଆଗତୋପି ଭିକ୍ଖୂନଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠୋ କଥେତି, ଧମ୍ମଂ ଭଣତି, ତଂ ତଂ ବ୍ୟାପାରମାପଜ୍ଜତି, ପଚ୍ଛାଭତ୍ତମ୍ପି ପୁରିମଯାମମ୍ପି ମଜ୍ଝିମଯାମମ୍ପି ଏଓଂ ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ପପଞ୍ଚିତ୍ୱା କାଯଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲାଭିଭୂତୋ ପଚ୍ଛିମଯାମେପି ସଯତି, ନେଓ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ହରତି, ନ ପଚ୍ଚାହରତୀତି।

ଯୋ ପନ ବ୍ୟାଧିବହୁଲୋ ହୋତି, ଭୁତ୍ତାହାରୋ ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ନ ସମ୍ମା ପରିଣମତି, ପଗେଓ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ୱତ୍ତଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱା ମନସି କାତୁଂ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଯାଗୁଂ ୱା ଭେସଜ୍ଜଂ ୱା ପତ୍ଥଯମାନୋ କାଲସ୍ସେଓ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ଗାମଂ ପୱିସତି। ତତ୍ଥ ଯାଗୁଂ ୱା ଭେସଜ୍ଜଂ ୱା ଭତ୍ତଂ ୱା ଲଦ୍ଧା ଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ ନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା, ପଞ୍ଞତ୍ତାସନେ ନିସିନ୍ନୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କତ୍ୱା, ୱିସେସଂ ପତ୍ୱା ୱା ଅପ୍ପତ୍ୱା ୱା, ୱିହାରଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା, ତେନେଓ ମନସିକାରେନ ୱିହରତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପଚ୍ଚାହରତି ନ ହରତୀତି। ଏଦିସା ଚ ଭିକ୍ଖୂ ଯାଗୁଂ ପିୱିତ୍ୱା, ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧସାସନେ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତା ଗଣନପଥଂ ୱୀତିୱତ୍ତା। ସୀହଳଦୀପେଯେଓ ତେସୁ ତେସୁ ଗାମେସୁ ଆସନସାଲାଯ ନ ତଂ ଆସନଂ ଅତ୍ଥି, ଯତ୍ଥ ଯାଗୁଂ ପିୱିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ନତ୍ଥୀତି।

ଯୋ ପନ ପମାଦୱିହାରୀ ହୋତି ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋ, ସବ୍ବୱତ୍ତାନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପଞ୍ଚୱିଧଚେତୋଖିଲୱିନିବନ୍ଧନବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନମନସିକାରମନନୁଯୁତ୍ତୋ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସିତ୍ୱା ଗିହିପପଞ୍ଚେନ ପପଞ୍ଚିତୋ ତୁଚ୍ଛକୋ ନିକ୍ଖମତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନେଓ ହରତି ନ ପଚ୍ଚାହରତୀତି।

ଯୋ ପନ ପଗେୱ ୱୁଟ୍ଠାୟ ପୁରିମଯାମେନେୱ ସଵ୍ୱଵତ୍ତାନି ପରିପୂରେତ୍ୱା ଯାୱ ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲା, ତାୱ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋତି। କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦୁୱିଧଂ – ସଵ୍ୱତ୍ଥକଂ, ପାରିହାରିୟଞ୍ଚ। ସଵ୍ୱତ୍ଥକଂ ନାମ ମେତ୍ତା ଚ ମରଣସ୍ସତି ଚ। ତଂ ସଵ୍ୱତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତଵ୍ୱତୋ "ସଵ୍ୱତ୍ଥକ"ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ମେତ୍ତା ନାମ ଆୱାସାଦୀସୁ ସଵ୍ୱତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତଵ୍ୱା। ଆୱାସେସୁ ହି ମେତ୍ତାୱିହାରୀ ଭିକ୍ଖୁ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ପିୟୋ ହୋତି, ତେନ ଫାସୁ ଅସଙ୍ଘଟ୍ଟୋ ୱିହରତି। ଦେୱତାସୁ ମେତ୍ତାୱିହାରୀ ଦେୱତାହି ରକ୍ଖିତଗୋପିତୋ ସୁଖଂ ୱିହରତି। ରାଜରାଜମହାମତ୍ତାଦୀସୁ ମେତ୍ତାୱିହାରୀ, ତେହି ମମାୟିତୋ ସୁଖଂ ୱିହରତି। ଗାମନିଗମାଦୀସୁ ମେତ୍ତାୱିହାରୀ ସଵ୍ୱତ୍ଥ ଭିକ୍ଖାଚରିୟାଦୀସୁ ମନୁସ୍ସେହି ସକ୍କତଗରୁକତୋ ସୁଖଂ ୱିହରତି। ମରଣସ୍ସତିଭାୱନାୟ ଜୀୱିତନିକନ୍ତିଂ ପହାୟ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିହରତି।

ଯଂ ପନ ସଦା ପରିହରିତଵ୍ୱଂ ଚରିତାନୁକୂଲେନ ଗହିତତ୍ତା ଦସାସୁଭକସିଣାନୁସ୍ସତୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ, ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନମେୱ ୱା, ତଂ ସଦା ପରିହରିତଵ୍ୱତୋ, ରକ୍ଖିତଵ୍ୱତୋ, ଭାୱେତଵ୍ୱତୋ ଚ ପାରିହାରିୟନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତିପି ତଦେୱ। ତତ୍ଥ ଯଂ ପଠମଂ ସଵ୍ୱତ୍ଥକକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ପାରିହାରିୟକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋତି, ତଂ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନମୁଖେନ ଦସ୍ସେସ୍ସାମ।

ଅୟଞ୍ହି ଯଥାଠିତଂ ଯଥାପଣିହିତଂ କାୟଂ ଧାତୁସୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି – ଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ୱୀସତିକୋଟ୍ଠାସେସୁ କକ୍ଖଳଂ ଖରଗତଂ, ସା ପଥୱୀଧାତୁ। ଯଂ ଦ୍ୱାଦସସୁ ଆବନ୍ଧନକିଚ୍ଚକରଂ ସ୍ନେହଗତଂ, ସା ଆପୋଧାତୁ। ଯଂ ଚତୂସୁ ପରିପାଚନକରଂ ଉସ୍ମଗତଂ, ସା ତେଜୋଧାତୁ। ଯଂ ପନ ଛସୁ ୱିତ୍ଥମ୍ଭନକରଂ ୱାୟୋଗତଂ, ସା ୱାୟୋଧାତୁ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଚତୂହି ମହାଭୂତେହି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଂ ଛିଦ୍ଦଂ ୱିୱରଂ, ସା ଆକାସଧାତୁ। ତଂୱିଜାନନକଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ତତୋ ଉତ୍ତରି ଅଞ୍ଞୋ ସତ୍ତୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ନତ୍ଥି। କେୱଲଂ ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରପୁଞ୍ଜୋୱ ଅୟନ୍ତି।

ଏୱଂ ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରିତ୍ୱା, କାଲଂ ଞତ୍ୱା, ଉଟ୍ଠାୟାସନା ନିୱାସେତ୍ୱା, ପୁଵ୍ୱେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଗଚ୍ଛତି। ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଚ ଯଥା ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନା ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ "ଅତ୍ତା ଅଭିକ୍କମତି, ଅତ୍ତନା ଅଭିକ୍କମୋ ନିଵ୍ୱତ୍ତିତୋ"ତି ୱା, "ଅହଂ ଅଭିକ୍କମାମି, ମୟା ଅଭିକ୍କମୋ ନିଵ୍ୱତ୍ତିତୋ"ତି ୱା ସମ୍ମୁୟ୍ହନ୍ତି, ତଥା ଅସମ୍ମୁୟ୍ହନ୍ତୋ "ଅଭିକ୍କମାମୀତି ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ସନ୍ଧାରଣୱାୟୋଧାତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସା ଇମଂ ପଥୱୀଧାତ୍ୱାଦିସନ୍ନିୱେସଭୂତଂ କାୟସମ୍ମତଂ ଅଟ୍ଠିକସଙ୍ଘାଟଂ ୱିପ୍ଫରତି, ତତୋ ଚିତ୍ତକିରିୟାୱାୟୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରୱସେନ ଅୟଂ କାୟସମ୍ମତୋ ଅଟ୍ଠିକସଙ୍ଘାଟୋ ଅଭିକ୍କମତି। ତସ୍ସେୱଂ ଅଭିକ୍କମତୋ ଏକେକପାଦୁଦ୍ଧାରଣେ ଚତୂସୁ ଧାତୂସୁ ୱାୟୋଧାତୁଅନୁଗତା ତେଜୋଧାତୁ ଅଧିକା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ମନ୍ଦା ଇତରା। ଅତିହରଣୱୀତିହରଣାପହରଣେସୁ ପନ ତେଜୋଧାତୁଅନୁଗତା ୱାୟୋଧାତୁ ଅଧିକା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ମନ୍ଦା ଇତରା। ଓରୋହଣେ ପନ ପଥୱୀଧାତୁଅନୁଗତା ଆପୋଧାତୁ ଅଧିକା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ମନ୍ଦା ଇତରା। ସନ୍ନିକ୍ଖେପନସମ୍ପୀଳନେସୁ ଆପୋଧାତୁଅନୁଗତା ପଥୱୀଧାତୁ ଅଧିକା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ମନ୍ଦା ଇତରା। ଇଚ୍ଚେତା ଧାତୁୟୋ ତେନ ତେନ ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପାଦକଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି । ତତ୍ଥ କୋ ଏକୋ ଅଭିକ୍କମତି, କସ୍ସ ୱା ଏକସ୍ସ ଅଭିକ୍କମନ"ନ୍ତି ଏୱଂ ଏକେକପାଦୁଦ୍ଧାରଣାଦିପ୍ପକାରେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ପକାରେ ଉପ୍ପନ୍ନଧାତୁୟୋ, ତଦୱିନିଵ୍ଭୁତ୍ତା ଚ ସେସା ରୂପଧମ୍ମା, ତଂସମୁଟ୍ଠାପକଂ ଚିତ୍ତଂ, ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଚ ସେସା ଅରୂପଧମ୍ମାତି ଏତେ ରୂପାରୂପଧମ୍ମା। ତତୋ ପରଂ ଅତିହରଣୱୀତିହରଣାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞଂ ପକାରଂ ନ ସମ୍ପାପୁଣନ୍ତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି। ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚା। ଯଞ୍ଚ ଅନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ତଦନତ୍ତାତି ଏୱଂ ସଵ୍ୱାକାରପରିପୂରଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତୋୱ ଗଚ୍ଛତି। ଅତ୍ଥକାମା ହି କୁଲପୁତ୍ତା ସାସନେ ପଵ୍ୱଜିତ୍ୱା ଦସପି ୱୀସମ୍ପି ତିଂସମ୍ପି ଚତ୍ତାଲୀସମ୍ପି ପଞ୍ଞାସମ୍ପି ସଟ୍ଠିପି ସତ୍ତତିପି ସତମ୍ପି ଏକତୋ ୱସନ୍ତା କତିକୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତି – "ଆୱୁସୋ, ତୁମ୍ହେ ନ ଇଣଟ୍ଟା, ନ ଭୟଟ୍ଟା, ନ ଜୀୱିକାପକତା ପଵ୍ୱଜିତା; ଦୁକ୍ଖା ମୁଚ୍ଚିତୁକାମା ପନେତ୍ଥ ପଵ୍ୱଜିତା। ତସ୍ମା ଗମନେ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସଂ ଗମନେୟେୱ ନିଗ୍ଗଣ୍ହଥ, ଠାନେ ନିସଜ୍ଜାୟ, ସୟନେ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସଂ ଗମନେୟେୱ ନିଗ୍ଗଣ୍ହଥା"ତି। ତେ ଏୱଂ କତିକୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଭିକ୍ଖାଚାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ଅଡ୍ଢୁସଭୌସଭଅତ୍ଟୁଗାୱୁତଗାୱୁତନ୍ତରେସୁ ପାସାଣା ହୋନ୍ତି, ତାୟ ସଞ୍ଞାୟ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତାୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସଚେ କସ୍ସଚି ଗମନେ କିଲେସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତ୍ଥେୱ ନଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଥା ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି। ଅଥସ୍ସ ପଚ୍ଛତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି ତିଟ୍ଠତି। ସୋ – "ଅୟଂ ଭିକ୍ଖୁ ତୁୟ୍ହଂ ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କଂ ଜାନାତି, ଅନନୁଚ୍ଛୱିକଂ ତେ ଏତ"ନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ପଟିଚୋଦେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ଅରିୟଭୂମିଂ ଓକ୍କମତି। ତଥା ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ନିସୀଦତି। ଅଥସ୍ସ ପଚ୍ଛତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି ନିସୀଦତୀତି ସୋୟେୱ ନୟୋ। ଅରିୟଭୂମିଂ ଓକ୍କମିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋପି ତଂ କିଲେସଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତୋୱ ଗଚ୍ଛତି। ନ କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେନ ଚିତ୍ତେନ ପାଦଂ ଉଦ୍ଧରତି। ଉଦ୍ଧରତି ଚେ, ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ପୁରିମପ୍ପଦେସଂୟେୱ ଏତି ସୀହଳଦୀପେ ଆଲିନ୍ଦକୱାସୀ ମହାଫୁସ୍ସଦେୱତ୍ଥେରୋ ୱିୟ ।

ସୋ କିର ଏକୂନୱୀସତି ୱସ୍ସାନି ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପୂରେନ୍ତୋ ଏୱ ୱିହାସି। ମନୁସ୍ସାପି ସୁଦଂ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ କସନ୍ତା ଚ ୱପନ୍ତା ଚ ମଦ୍ଦନ୍ତା ଚ କମ୍ମାନି କରୋନ୍ତା ଥେରଂ ତଥା ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା – "ଅୟଂ ଥେରୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି, କିଂ ନୁ ଖୋ ମଗ୍ଗମୂଳ୍ହୋ, ଉଦାହୁ କିଞ୍ଚି ପମୁଟ୍ଠୋ"ତି ସମୁଲ୍ଲପନ୍ତି। ସୋ ତଂ ଅନାଦିୟିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନୟୁତ୍ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ୱୀସତିୱସ୍ସବ୍ଭନ୍ତରେ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତଦିୱସେ ଚସ୍ସ ଚଙ୍କମନକୋଟିୟଂ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ଅଙ୍ଗୁଲୀହି ଦୀପଂ ଉଜ୍ଜାଲେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଚତ୍ତାରୋପି ମହାରାଜାନୋ ସକ୍କୋ ଚ

ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ, ବ୍ରହ୍ମା ଚ ସହମ୍ପତି ଉପଟ୍ଠାନଂ ଆଗମଂସୁ। ତଞ୍ଚ ଓଭାସଂ ଦିସ୍ୱା ୱନୱାସୀ ମହାତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ତଂ ଦୁତିୟଦିୱସେ ପୁଚ୍ଛି ‘‘ରତ୍ତିଭାଗେ ଆୟସ୍ମତୋ ସନ୍ତିକେ ଓଭାସୋ ଅହୋସି, କିଂ ସୋ ଓଭାସୋ’’ତି? ଥେରୋ ୱିକ୍ଖେପଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ଓଭାସୋ ନାମ ଦୀପୋଭାସୋପି ହୋତି, ମଣିଓଭାସୋପୀ’’ତି ଏୱମାଦିଂ ଆହ। ସୋ ‘‘ପଟିଚ୍ଛାଦେଥ ତୁମ୍ହେ’’ତି ନିବଦ୍ଧୋ ‘‘ଆମା’’ତି ପଟିଜାନିତ୍ୱା ଆରୋଚେସି।

କାଳଅନ୍ଧକାରମଣ୍ଡପୱାସୀ ମହାନାଗତ୍ଥେରୋ ୱିୟ ଚ। ସୋପି କିର ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପୂରେନ୍ତୋ ‘‘ପଠମଂ ତାୱ ଭଗୱତୋ ମହାପଧାନଂ ପୂଜେମୀ’’ତି ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ଠାନଚଙ୍କମମେୱ ଅଧିଟ୍ଠାସି। ପୁନ ସୋଳସ ୱସ୍ସାନି ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପୂରେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ଏୱଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନୟୁତ୍ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ପାଦଂ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେନ ଚିତ୍ତେନ ଉଦ୍ଧଟେ ପନ ପଟିନିୱତ୍ତନ୍ତୋ ଗାମସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ‘‘ଗାୱୀ ନୁ ପବ୍ବଜିତୋ ନୂ’’ତି ଆସଙ୍କନୀୟପ୍ପଦେସେ ଠତ୍ୱା, ସଙ୍ଘାଟିଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା, ଗାମଦ୍ୱାରଂ ପତ୍ୱା, କଚ୍ଛକନ୍ତରତୋ ଉଦକଂ ଗହେତ୍ୱା, ଗଣ୍ଡୂସଂ କତ୍ୱା ଗାମଂ ପୱିସତି ‘‘ଭିକ୍ଖଂ ଦାତୁଂ ୱା ୱନ୍ଦିତୁଂ ୱା ଉପଗତେ ମନୁସ୍ସେ ‘ଦୀଘାୟୁକା ହୋଥା’ତି ୱଚନମତ୍ତେନପି ମା ମେ କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିକ୍ଖେପୋ ଅହୋସୀ’’ତି ସଚେ ପନ ‘‘ଅଜ୍ଜ, ଭନ୍ତେ, କିଂ ସତ୍ତମୀ, ଉଦାହୁ ଅଟ୍ଠମୀ’’ତି ଦିୱସଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି, ଉଦକଂ ଗିଲିତ୍ୱା ଆରୋଚେତି। ସଚେ ଦିୱସପୁଚ୍ଛକା ନ ହୋନ୍ତି, ନିକ୍ଖମନୱେଲାୟଂ ଗାମଦ୍ୱାରେ ନିଟ୍ଠୁଭିତ୍ୱାୱ ୟାତି।

ସୀହଳଦୀପେୟେୱ କଲମ୍ବତିତ୍ଥୱିହାରେ ୱସ୍ସୂପଗତା ପଞ୍ଚାସଭିକ୍ଖୂ ୱିୟ ଚ। ତେ କିର ୱସ୍ସୂପନାୟିକୋପୋସଥଦିୱସେ କତିକୱତ୍ତଂ ଅକଂସୁ – ‘‘ଅରହତ୍ତଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନାଲପିସ୍ସାମା’’ତି। ଗାମଞ୍ଚ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିସନ୍ତା ଗାମଦ୍ୱାରେ ଉଦକଗଣ୍ଡୂସଂ କତ୍ୱା ପୱିସିଂସୁ, ଦିୱସେ ପୁଚ୍ଛିତେ ଉଦକଂ ଗିଲିତ୍ୱା ଆରୋଚେସୁଂ, ଅପୁଚ୍ଛିତେ ଗାମଦ୍ୱାରେ ନିଟ୍ଠୁଭିତ୍ୱା ୱିହାରଂ ଆଗମଂସୁ। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସା ନିଟ୍ଠୁଭନଟ୍ଠାନଂ ଦିସ୍ୱା ଜାନିଂସୁ ‘‘ଅଜ୍ଜ ଏକୋ ଆଗତୋ, ଅଜ୍ଜ ଦ୍ୱେ’’ତି। ଏୱଞ୍ଚ ଚିନ୍ତେସୁଂ ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଏତେ ଅମ୍ହେହେୱ ସଦ୍ଧିଂ ନ ସଲ୍ଲପନ୍ତି, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମ୍ପି? ୟଦି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମ୍ପି ନ ସଲ୍ଲପନ୍ତି, ଅଦ୍ଧା ୱିୱାଦଜାତା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ହନ୍ଦ ନେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଖମାପେସ୍ସାମା’’ତି ସବ୍ବେ ୱିହାରଂ ଅଗମଂସୁ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚାସଭିକ୍ଖୂସୁ ୱସ୍ସଂ ଉପଗତେସୁ ଦ୍ୱେ ଭିକ୍ଖୂ ଏକୋକାସେ ନାଦ୍ଦସଂସୁ। ତତୋ ୟୋ ତେସୁ ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ, ସୋ ଏୱମାହ – ‘‘ନ, ଭୋ, କଲହକାରକାନଂ ୱସନୋକାସୋ ଈଦିସୋ ହୋତି, ସୁସମ୍ମଟ୍ଠଂ ଚେତିୟଙ୍ଗଣଂ ବୋଧିୟଙ୍ଗଣଂ, ସୁନିକ୍ଖିତ୍ତା ସମ୍ମଜ୍ଜନିୟୋ, ସୂପଟ୍ଠପିତଂ ପାନୀୟପରିଭୋଜନୀୟ’’ନ୍ତି। ତେ ତତୋୱ ନିୱତ୍ତା। ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଅନ୍ତୋତେମାସେୟେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ମହାପୱାରଣାୟ ୱିସୁଦ୍ଧିପୱାରଣଂ ପୱାରେସୁଂ।

ଏୱଂ କାଳଅନ୍ଧକାରମଣ୍ଡପୱାସୀ ମହାନାଗତ୍ଥେରୋ ୱିୟ କଲମ୍ବତିତ୍ଥୱିହାରେ ୱସ୍ସୂପଗତଭିକ୍ଖୂ ୱିୟ ଚ କମ୍ମଟ୍ଠାନୟୁତ୍ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ପାଦଂ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ଗାମସମୀପଂ ପତ୍ୱା, ଉଦକଗଣ୍ଡୂସଂ କତ୍ୱା, ୱୀଥିୟୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା, ୟତ୍ଥ ସୁରାସୋଣ୍ଡଧୁତ୍ତାଦୟୋ କଲହକାରକା ଚଣ୍ଡହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦୟୋ ୱା ନତ୍ଥି, ତଂ ୱୀଥିଂ ପଟିପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ଚ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରମାନୋ ନ ତୁରିତତୁରିତୋ ୱିୟ ଜୱେନ ଗଚ୍ଛତି, ଜୱନପିଣ୍ଡପାତିକଧୁତଙ୍ଗଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ୱିସମଭୂମିଭାଗପ୍ପତ୍ତଂ ପନ ଉଦକଭରିତସକଟମିୱ ନିଚ୍ଚଲୋୱ ହୁତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି। ଅନୁଘରଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ଚ ଦାତୁକାମଂ ଅଦାତୁକାମଂ ୱା ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ ତଦନୁରୂପଂ କାଲଂ ଆଗମେନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖଂ ଗହେତ୍ୱା, ପତିରୂପେ ଓକାସେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋନ୍ତୋ ଆହାରେ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା, ଅକ୍ଖବ୍ଭଞ୍ଜନୱଣାଲେପନପୁତ୍ତମଂସୂପମାୱସେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଆହାରଂ ଆହାରେତି, ନେୱ ଦୱାୟ ନ ମଦାୟ…ପେ… ଭୁତ୍ତାୱୀ ଚ ଉଦକକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା, ମୁହୁତ୍ତଂ ଭତ୍ତକିଲମଥଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭେତ୍ୱା, ୟଥା ପୁରେ ଭତ୍ତଂ, ଏୱଂ ପଚ୍ଛା ଭତ୍ତଂ ପୁରିମୟାମଂ ପଚ୍ଛିମୟାମଞ୍ଚ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ହରତି ଚେୱ ପଚ୍ଚାହରତି ଚାତି। ଏୱମେତଂ ହରଣପଚ୍ଚାହରଣଂ ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଏତଂ ପୂରେନ୍ତୋ ୟଦି ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତି, ପଠମୱୟେ ଏୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ନୋ ଚେ ପଠମୱୟେ ପାପୁଣାତି, ଅଥ ମଜ୍ଝିମୱୟେ ପାପୁଣାତି। ନୋ ଚେ ମଜ୍ଝିମୱୟେ ପାପୁଣାତି, ଅଥ ମରଣସମୟେ ପାପୁଣାତି। ନୋ ଚେ ମରଣସମୟେ ପାପୁଣାତି, ଅଥ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ପାପୁଣାତି। ନୋ ଚେ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ପାପୁଣାତି, ଅଥ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତି। ନୋ ଚେ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତି, ଅଥ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସନ୍ତିକେ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋ ହୋତି; ସେୟ୍ୟଥାପି – ଥେରୋ ବାହିୟୋ, ମହାପଞ୍ଞୋ ୱା ହୋତି; ସେୟ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ସାରିପୁତ୍ତୋ।

ଅୟଂ ପନ ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା, ଆରଞ୍ଞିକୋ ହୁତ୍ୱା, ୱୀସତି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଏତଂ ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପୂରେତ୍ୱା, କାଲଂ କତ୍ୱା, କାମାୱଚରଦେୱଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ ଅଗ୍ଗମହେସିୟା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। କୁସଲା ଇତ୍ଥିୟୋ ତଦହେୱ ଗବ୍ଭସଣ୍ଠାନଂ ଜାନନ୍ତି, ସା ଚ ତାସମଞ୍ଞତରା , ତସ୍ମା ତଂ ଗବ୍ଭପତିଟ୍ଠାନଂ ରଞ୍ଞୋ ନିୱେଦେସି। ଧମ୍ମତା ଏସା, ୟଂ ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତେ ସତ୍ତେ ଗବ୍ଭେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ମାତୁଗାମୋ ଗବ୍ଭପରିହାରଂ ଲଭତି। ତସ୍ମା ରାଜା ତସ୍ସା ଗବ୍ଭପରିହାରଂ ଅଦାସି। ସା ତତୋ ପଭୁତି ନାଚ୍ଚୁଣ୍ହଂ କିଞ୍ଚି ଅଜ୍ଝୋହରିତୁଂ ଲଭତି, ନାତିସୀତଂ, ନାତିଅମ୍ବିଲଂ, ନାତିଲୋଣଂ, ନାତିକଟୁକଂ, ନାତିତିତ୍ତକଂ। ଅଚ୍ଚୁଣ୍ହେ ହି ମାତରା ଅଜ୍ଝୋହଟେ ଗବ୍ଭସ୍ସ ଲୋହକୁମ୍ଭିୱାସୋ ୱିୟ ହୋତି, ଅତିସୀତେ ଲୋକନ୍ତରିକୱାସୋ ୱିୟ, ଅଚ୍ଚମ୍ବିଲଲୋଣକଟୁକତିତ୍ତକେସୁ ଭୁତ୍ତେସୁ ସତ୍ଥେନ ଫାଲେତ୍ୱା ଅମ୍ବିଲାଦୀହି ସିତ୍ତାନି ୱିୟ

ଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକସ୍ସ ଅଙ୍ଗାନି ତିବ୍ବୱେଦନାନି ହୋନ୍ତି। ଅତିଚଙ୍କମନଟ୍ଠାନନିସଜ୍ଜାସୟନତୋପି ନଂ ନିୱାରେନ୍ତି – ‘‘କୁଚ୍ଛିଗତସ୍ସ ସଞ୍ଚଲନଦୁକ୍ଖଂ ମା ଅହୋସୀ’’ତି। ମୁଦୁକତ୍ଥରଣଛନ୍ନାୟ ଭୂମିୟଂ ଚଙ୍କମନାଦୀନି ମତ୍ତାୟ କାତୁଂ ଲଭତି, ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧାଦିସମ୍ପନ୍ନଂ ସାଦୁସପ୍ପାୟଂ ଅନ୍ନପାନଂ ଲଭତି। ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱାୱ ନଂ ଚଙ୍କମାପେନ୍ତି, ନିସୀଦାପେନ୍ତି, ୱୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି।

ସା ଏୱଂ ପରିହରିୟମାନା ଗବ୍ଭପରିପାକକାଲେ ସୂତିଘରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପଚ୍ଚୂସସମୟେ ପୁତ୍ତଂ ୱିଜାୟି ପକ୍କତେଲମଦ୍ଦିତମନୋସିଲାପିଣ୍ଡିସଦିସଂ ଧଞ୍ଞପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୂପେତଂ। ତତୋ ନଂ ପଞ୍ଚମଦିୱସେ ଅଲଙ୍କତପଟିୟତ୍ତଂ ରଞ୍ଞୋ ଦସ୍ସେସୁଂ, ରାଜା ତୁଟ୍ଠୋ ଛସଟ୍ଠିୟା ଧାତୀହି ଉପଟ୍ଠାପେସି। ସୋ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀହି ୱଡ୍ଢମାନୋ ନ ଚିରସ୍ସେୱ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣି। ତଂ ସୋଳସୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକମେୱ ସମାନଂ ରାଜା ରଜ୍ଜେ ଅଭିସିଞ୍ଚି, ୱିୱିଧନାଟକାନି ଚସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାପେସି। ଅଭିସିତ୍ତୋ ରାଜପୁତ୍ତୋ ରଜ୍ଜଂ କାରେସି ନାମେନ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ୱୀସତିୟା ନଗରସହସ୍ସେସୁ। ଜମ୍ବୁଦୀପେ ହି ପୁବ୍ବେ ଚତୁରାସୀତି ନଗରସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ। ତାନି ପରିହାୟନ୍ତାନି ସଟ୍ଠି ଅହେସୁଂ, ତତୋ ପରିହାୟନ୍ତାନି ଚତ୍ତାଲୀସଂ, ସବ୍ବପରିହାୟନକାଲେ ପନ ୱୀସତି ହୋନ୍ତି। ଅୟଞ୍ଚ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ସବ୍ବପରିହାୟନକାଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ତେନସ୍ସ ୱୀସତି ନଗରସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ, ୱୀସତି ପାସାଦସହସ୍ସାନି, ୱୀସତି ହତ୍ଥିସହସ୍ସାନି, ୱୀସତି ଅସ୍ସସହସ୍ସାନି, ୱୀସତି ରଥସହସ୍ସାନି , ୱୀସତି ପତ୍ତିସହସ୍ସାନି, ୱୀସତି ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନି – ଓରୋଧା ଚ ନାଟକିତ୍ଥିୟୋ ଚ, ୱୀସତି ଅମଚ୍ଚସହସ୍ସାନି। ସୋ ମହାରଜ୍ଜଂ କାରୟମାନୋ ଏୱ କସିଣପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ, ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିୟୋ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତେସି। ୟସ୍ମା ପନ ଅଭିସିତ୍ତରଞ୍ଞୋ ନାମ ଅୱସ୍ସଂ ଅଟ୍ଟକରଣେ ନିସୀଦିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଏକଦିୱସଂ ପଗେୱ ପାତରାସଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ୱିନିଚ୍ଛୟଟ୍ଠାନେ ନିସୀଦି। ତତ୍ଥ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ‘‘ଅୟଂ ସଦ୍ଦୋ ସମାପତ୍ତିୟା ଉପକ୍କିଲେସୋ’’ତି ପାସାଦତଲଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ‘‘ସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେମୀ’’ତି ନିସିନ୍ନୋ ନାସକ୍ଖି ଅପ୍ପେତୁଂ, ରଜ୍ଜୱିକ୍ଖେପେନ ସମାପତ୍ତି ପରିହୀନା। ତତୋ ଚିନ୍ତେସି ‘‘କିଂ ରଜ୍ଜଂ ୱରଂ, ଉଦାହୁ ସମଣଧମ୍ମୋ’’ତି। ତତୋ ‘‘ରଜ୍ଜସୁଖଂ ପରିତ୍ତଂ ଅନେକାଦୀନୱଂ, ସମଣଧମ୍ମସୁଖଂ ପନ ୱିପୁଲମନେକାନିସଂସଂ ଉତ୍ତମପୁରିସସେୱିତଞ୍ଚା’’ତି ଞତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ଅମଚ୍ଚଂ ଆଣାପେସି – ‘‘ଇମଂ ରଜ୍ଜଂ ଧମ୍ମେନ ସମେନ ଅନୁସାସ, ମା ଖୋ ଅଧମ୍ମକାରଂ ଅକାସୀ’’ତି ସବ୍ବଂ ନିୟ୍ୟାତେତ୍ୱା ପାସାଦଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିସୁଖେନ ୱିହରତି, ନ କୋଚି ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ଲଭତି ଅଞ୍ଞତ୍ର ମୁଖଧୋୱନଦନ୍ତକଟ୍ଠଦାୟକଭତ୍ତନୀହାରକାଦୀହି।

ତତୋ ଅଦ୍ଧମାସମତ୍ତେ ୱୀତିକ୍କନ୍ତେ ମହେସୀ ପୁଚ୍ଛି ‘‘ରାଜା ଉୟ୍ୟାନଗମନବଲଦସ୍ସନନାଟକାଦୀସୁ କତ୍ଥଚି ନ ଦିସ୍ସତି, କୁହିଂ ଗତୋ’’ତି? ତସ୍ସା ତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସୁଂ। ସା ଅମଚ୍ଚସ୍ସ ପାହେସି ‘‘ରଜ୍ଜେ ପଟିଚ୍ଛିତେ ଅହମ୍ପି ପଟିଚ୍ଛିତା ହୋମି, ଏତୁ ମୟା ସଦ୍ଧିଂ ସଂୱାସଂ କପ୍ପେତୂ’’ତି। ସୋ ଉଭୋ କଣ୍ଣେ ଥକେତ୍ୱା ‘‘ଅସୱନୀୟମେତ’’ନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପି। ସା ପୁନପି ଦ୍ୱତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପେସେତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଛମାନଂ ତଜ୍ଜାପେସି – ‘‘ୟଦି ନ କରୋସି, ଠାନାପି ତେ ଚାୱେମି, ଜୀୱିତାପି ୱୋରୋପେମୀ’’ତି। ସୋ ଭୀତୋ ‘‘ମାତୁଗାମୋ ନାମ ଦଳ୍ହନିଚ୍ଛୟୋ, କଦାଚି ଏୱମ୍ପି କାରାପେୟ୍ୟା’’ତି ଏକଦିୱସଂ ରହୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ତାୟ ସଦ୍ଧିଂ ସିରିସୟନେ ସଂୱାସଂ କପ୍ପେସି। ସା ପୁଞ୍ଞୱତୀ ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସା। ସୋ ତସ୍ସା ସମ୍ଫସ୍ସରାଗେନ ରତ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଅଭିକ୍ଖଣଂ ସଙ୍କିତସଙ୍କିତୋୱ ଅଗମାସି। ଅନୁକ୍କମେନ ଅତ୍ତନୋ ଘରସାମିକୋ ୱିୟ ନିବ୍ବିସଙ୍କୋ ପୱିସିତୁମାରଦ୍ଧୋ।

ତତୋ ରାଜମନୁସ୍ସା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସୁଂ। ରାଜା ନ ସଦ୍ଦହତି। ଦୁତିୟମ୍ପି ତତିୟମ୍ପି ଆରୋଚେସୁଂ। ତତୋ ନିଲୀନୋ ସୟମେୱ ଦିସ୍ୱା ସବ୍ବାମଚ୍ଚେ ସନ୍ନିପାତାପେତ୍ୱା ଆରୋଚେସି। ତେ – ‘‘ଅୟଂ ରାଜାପରାଧିକୋ ହତ୍ଥଚ୍ଛେଦଂ ଅରହତି, ପାଦଚ୍ଛେଦଂ ଅରହତୀ’’ତି ୟାୱ ସୂଲେ ଉତ୍ତାସନଂ, ତାୱ ସବ୍ବକମ୍ମକାରଣାନି ନିଦ୍ଦିସିଂସୁ। ରାଜା – ‘‘ଏତସ୍ସ ୱଧବନ୍ଧନତାଳନେ ମୟ୍ହଂ ୱିହିଂସା ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ଜୀୱିତା ୱୋରୋପନେ ପାଣାତିପାତୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ଧନହରଣେ ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ, ଅଲଂ ଏୱରୂପେହି କତେହି, ଇମଂ ମମ ରଜ୍ଜା ନିକ୍କଡ୍ଢଥା’’ତି ଆହ। ଅମଚ୍ଚା ତଂ ନିବ୍ବିସୟଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ଅତ୍ତନୋ ଧନସାରଞ୍ଚ ପୁତ୍ତଦାରଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ପରୱିସୟଂ ଅଗମାସି। ତତ୍ଥ ରାଜା ସୁତ୍ୱା ‘‘କିଂ ଆଗତୋସୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ଦେୱ, ଇଚ୍ଛାମି ତଂ ଉପଟ୍ଠାତୁ’’ନ୍ତି। ସୋ ତଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛି। ଅମଚ୍ଚୋ କତିପାହଚ୍ଚୟେନ ଲଦ୍ଧୱିସ୍ସାସୋ ତଂ ରାଜାନଂ ଏତଦୱୋଚ – ‘‘ମହାରାଜ, ଅମକ୍ଖିକମଧୁଂ ପସ୍ସାମି, ତଂ ଖାଦନ୍ତୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି। ରାଜା ‘‘କିଂ ଏତଂ ଉପ୍ପଣ୍ଡେତୁକାମୋ ଭଣତୀ’’ତି ନ ସୁଣାତି। ସୋ ଅନ୍ତରଂ ଲଭିତ୍ୱା ପୁନପି ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ୱଣ୍ଣେତ୍ୱା ଆରୋଚେସି। ରାଜା ‘‘କିଂ ଏତ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ବାରାଣସିରଜ୍ଜଂ, ଦେୱା’’ତି। ରାଜା ‘‘ମଂ ନେତ୍ୱା ମାରେତୁକାମୋସୀ’’ତି ଆହ। ସୋ ‘‘ମା, ଦେୱ, ଏୱଂ ଅୱଚ, ୟଦି ନ ସଦ୍ଦହସି, ମନୁସ୍ସେ ପେସେହୀ’’ତି। ସୋ ମନୁସ୍ସେ ପେସେସି। ତେ ଗନ୍ତ୍ୱା ଗୋପୁରଂ ଖଣିତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ସୟନଘରେ ଉଟ୍ଠହିଂସୁ।

ରାଜା ଦିସ୍ୱା ‘‘କିସ୍ସ ଆଗତତ୍ଥା’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ଚୋରା ମୟଂ, ମହାରାଜା’’ତି। ରାଜା ତେସଂ ଧନଂ ଦାପେତ୍ୱା ‘‘ମା ପୁନ ଏୱମକତ୍ଥା’’ତି ଓୱଦିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ତେ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସୁଂ। ସୋ ପୁନପି ଦ୍ୱତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତଥେୱ ୱୀମଂସିତ୍ୱା ‘‘ସୀଲୱା ରାଜା’’ତି ଚତୁରଙ୍ଗିନିଂ ସେନଂ ସନ୍ନୟ୍ହିତ୍ୱା ସୀମନ୍ତରେ ଏକଂ ନଗରଂ ଉପଗମ୍ମ ତତ୍ଥ ଅମଚ୍ଚସ୍ସ ପାହେସି ‘‘ନଗରଂ ୱା ମେ ଦେହି ୟୁଦ୍ଧଂ ୱା’’ତି। ସୋ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତସ୍ସ ତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚାପେସି ‘‘ଆଣାପେତୁ ଦେୱୋ କିଂ ୟୁଜ୍ଝାମି, ଉଦାହୁ ନଗରଂ ଦେମୀ’’ତି। ରାଜା ‘‘ନ ୟୁଜ୍ଝିତବ୍ବଂ, ନଗରଂ ଦତ୍ୱା ଇଧାଗଚ୍ଛା’’ତି ପେସେସି। ସୋ ତଥା ଅକାସି। ପଟିରାଜାପି ତଂ ନଗରଂ ଗହେତ୍ୱା ଅୱସେସନଗରେସୁପି ତଥେୱ ଦୂତଂ ପାହେସି। ତେପି ଅମଚ୍ଚା ତଥେୱ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତସ୍ସ

ଆରୋଚେତ୍ୱା ତେନ ‘‘ନ ଯୁଜ୍ଝିତବ୍ବଂ, ଇଧାଗନ୍ତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା ବାରାଣସିଂ ଆଗମଂସୁ।

ତତୋ ଅମଚ୍ଚା ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତଂ ଆହଂସୁ – ‘‘ମହାରାଜ, ତେନ ସହ ଯୁଜ୍ଝାମା’’ତି। ରାଜା – ‘‘ମମ ପାଣାତିପାତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ୱାରେସି। ଅମଚ୍ଚା – ‘‘ମଯଂ, ମହାରାଜ, ତଂ ଜୀୱଗ୍ଗାହଂ ଗହେତ୍ୱା ଇଧେୱ ଆନେସ୍ସାମା’’ତି ନାନାଉପାଯେହି ରାଜାନଂ ସଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ‘‘ଏହି ମହାରାଜା’’ତି ଗନ୍ତୁଂ ଆରଦ୍ଧା। ରାଜା ‘‘ସଚେ ସତ୍ତମାରଣପ୍ପହରଣୱିଲୁମ୍ପନକମ୍ମଂ ନ କରୋଥ, ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ଭଣତି। ଅମଚ୍ଚା ‘‘ନ, ଦେୱ, କରୋମ, ଭଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଲାପେମା’’ତି ଚତୁରଙ୍ଗିନିଂ ସେନଂ ସନ୍ନଯ୍ହିତ୍ୱା ଘଟେସୁ ଦୀପେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ରତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛିଂସୁ। ପଟିରାଜା ତଂ ଦିୱସଂ ବାରାଣସିସମୀପେ ନଗରଂ ଗହେତ୍ୱା ଇଦାନି କିନ୍ତି ରତ୍ତିଂ ସନ୍ନାହଂ ମୋଚାପେତ୍ୱା ପମତ୍ତୋ ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କମି ସଦ୍ଧିଂ ବଲକାଯେନ। ତତୋ ଅମଚ୍ଚା ବାରାଣସିରାଜାନଂ ଗହେତ୍ୱା ପଟିରଞ୍ଞୋ ଖନ୍ଧାୱାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସବ୍ବଘଟେହି ଦୀପେ ନିହରାପେତ୍ୱା ଏକପଜ୍ଜୋତାଯ ସେନାଯ ସଦ୍ଦଂ ଅକଂସୁ। ପଟିରଞ୍ଞୋ ଅମଚ୍ଚୋ ମହାବଲଂ ଦିସ୍ୱା ଭୀତୋ ଅତ୍ତନୋ ରାଜାନଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ‘‘ଉଟ୍ଠେହି ଅମକ୍ଖିକମଧୁଂ ଖାଦାହୀ’’ତି ମହାସଦ୍ଦଂ ଅକାସି। ତଥା ଦୁତିଯୋପି, ତତିଯୋପି। ପଟିରାଜା ତେନ ସଦ୍ଦେନ ପଟିବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଭଯଂ ସନ୍ତାସଂ ଆପଜ୍ଜି। ଉକ୍କୁଟ୍ଠିସତାନି ପୱତ୍ତିଂସୁ। ସୋ ‘‘ପରୱଚନଂ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ଅମିତ୍ତହତ୍ଥଂ ପତ୍ତୋମ୍ହୀ’’ତି ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ତଂ ତଂ ୱିପ୍ପଲପିତ୍ୱା ଦୁତିଯଦିୱସେ ‘‘ଧମ୍ମିକୋ ରାଜା, ଉପରୋଧଂ ନ କରେଯ୍ଯ, ଗନ୍ତ୍ୱା ଖମାପେମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ରାଜାନଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଜଣ୍ଣୁକେହି ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ‘‘ଖମ, ମହାରାଜ, ମଯ୍ହଂ ଅପରାଧ’’ନ୍ତି ଆହ। ରାଜା ତଂ ଓୱଦିତ୍ୱା ‘‘ଉଟ୍ଠେହି, ଖମାମି ତେ’’ତି ଆହ। ସୋ ରଞ୍ଞା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତମତ୍ତେଯେୱ ପରମସ୍ସାସପ୍ପତ୍ତୋ ଅହୋସି, ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ ସମୀପେଯେୱ ଜନପଦେ ରଜ୍ଜଂ ଲଭି। ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସହାଯକା ଅହେସୁଂ।

ଅଥ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ଦ୍ୱେପି ସେନା ସମ୍ମୋଦମାନା ଏକତୋ ଠିତା ଦିସ୍ୱା ‘‘ମମେକସ୍ସ ଚିତ୍ତାନୁରକ୍ଖଣାଯ ଅସ୍ମିଂ ଜନକାଯେ ଖୁଦ୍ଦକମକ୍ଖିକାଯ ପିୱନମତ୍ତମ୍ପି ଲୋହିତବିନ୍ଦୁ ନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ଅହୋ ସାଧୁ, ଅହୋ ସୁଟ୍ଠୁ, ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ସୁଖିତା ହୋନ୍ତୁ, ଅୱେରା ହୋନ୍ତୁ, ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜା ହୋନ୍ତୂ’’ତି ମେତ୍ତାଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା, ତଦେୱ ପାଦକଂ କତ୍ୱା, ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା, ପଚ୍ଚେକବୋଧିଞ୍ଞାଣଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା, ସଯମ୍ଭୁତଂ ପାପୁଣି। ତଂ ମଗ୍ଗସୁଖେନ ଫଲସୁଖେନ ସୁଖିତଂ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧେ ନିସିନ୍ନଂ ଅମଚ୍ଚା ପଣିପାତଂ କତ୍ୱା ଆହଂସୁ – ‘‘ଯାନକାଲୋ, ମହାରାଜ, ୱିଜିତବଲକାଯସ୍ସ ସକ୍କାରୋ କାତବ୍ବୋ, ପରାଜିତବଲକାଯସ୍ସ ଭତ୍ତପରିବ୍ବଯୋ ଦାତବ୍ବୋ’’ତି। ସୋ ଆହ – ‘‘ନାହଂ, ଭଣେ, ରାଜା, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ନାମାହ’’ନ୍ତି। କିଂ ଦେୱୋ ଭଣତି, ନ ଏଦିସା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ହୋନ୍ତୀତି? କୀଦିସା, ଭଣେ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାତି? ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ନାମ ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲକେସମସ୍ସୁ ଅଟ୍ଠପରିକ୍ଖାରଯୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତୀତି। ସୋ ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥେନ ସୀସଂ ପରାମସି, ତାୱଦେୱ ଗିହିଲିଙ୍ଗଂ ଅନ୍ତରଧାଯି, ପବ୍ବଜିତୱେସୋ ପାତୁରହୋସି, ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲକେସମସ୍ସୁ ଅଟ୍ଠପରିକ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତୋ ୱସ୍ସସତିକତ୍ଥେରସଦିସୋ ଅହୋସି। ସୋ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧତୋ ୱେହାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପଦୁମପୁପ୍ଫେ ନିସୀଦି। ଅମଚ୍ଚା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘କିଂ, ଭନ୍ତେ, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, କଥଂ ଅଧିଗତୋସୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ସୋ ଯତୋ ଅସ୍ସ ମେତ୍ତାଝାନକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅହୋସି , ତଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସନଂ ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା ଅଧିଗତୋ, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଉଦାନଗାଥଞ୍ଚ ବ୍ୟାକରଣଗାଥଞ୍ଚ ଇମଞ୍ଞେୱ ଗାଥଂ ଅଭାସି ‘‘ସବ୍ବେସୁ ଭୂତେସୁ ନିଧାଯ ଦଣ୍ଡ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ସବ୍ବେସୂତି ଅନୱସେସେସୁ। ଭୂତେସୂତି ସତ୍ତେସୁ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରଂ ପନ ରତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱକ୍ଖାମ। ନିଧାଯାତି ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ଦଣ୍ଡନ୍ତି କାଯୱଚୀମନୋଦଣ୍ଡଂ, କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଞ୍ହି ଦଣ୍ଡଯତୀତି ଦଣ୍ଡୋ, ବାଧେତି ଅନଯବ୍ୟସନଂ ପାପେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚ। ପହରଣଦଣ୍ଡୋ ଏୱ ୱା ଦଣ୍ଡୋ, ତଂ ନିଧାଯାତିପି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅୱିହେଠଯନ୍ତି ଅୱିହେଠଯନ୍ତୋ। ଅଞ୍ଞତରମ୍ପୀତି ଯଂକିଞ୍ଚି ଏକମ୍ପି। ତେସନ୍ତି ତେସଂ ସବ୍ବଭୂତାନଂ। ନ ପୁତ୍ତମିଚ୍ଛେଯ୍ଯାତି ଅତ୍ରଜୋ, ଖେତ୍ରଜୋ, ଦିନ୍ନକୋ, ଅନ୍ତେୱାସିକୋତି ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ପୁତ୍ତେସୁ ଯଂ କିଞ୍ଚି ପୁତ୍ତଂ ନ ଇଚ୍ଛେଯ୍ଯ। କୁତୋ ସହାଯନ୍ତି ସହାଯଂ ପନ ଇଚ୍ଛେଯ୍ଯାତି କୁତୋ ଏୱ ଏତଂ।

ଏକୋତି ପବ୍ବଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତେନ ଏକୋ, ଅଦୁତିଯଟ୍ଠେନ ଏକୋ, ତଣ୍ହାପହାନେନ ଏକୋ, ଏକନ୍ତୱିଗତକିଲେସୋତି ଏକୋ, ଏକୋ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଏକୋ। ସମଣସହସ୍ସସ୍ସାପି ହି ମଜ୍ଝେ ୱତ୍ତମାନୋ ଗିହିସଞ୍ଞୋଜନସ୍ସ ଛିନ୍ନତ୍ତା ଏକୋ – ଏୱଂ ପବ୍ବଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତେନ ଏକୋ। ଏକୋ ତିଟ୍ଠତି, ଏକୋ ଗଚ୍ଛତି, ଏକୋ ନିସୀଦତି, ଏକୋ ସେଯ୍ଯଂ କପ୍ପେତି, ଏକୋ ଇରିଯତି ୱତ୍ତତୀତି – ଏୱଂ ଅଦୁତିଯଟ୍ଠେନ ଏକୋ।

‘‘ତଣ୍ହାଦୁତିଯୋ ପୁରିସୋ, ଦୀଘମଦ୍ଧାନସଂସରଂ;

ଇତ୍ଥଭାୱଞ୍ଞଥାଭାୱଂ, ସଂସାରଂ ନାତିୱତ୍ତତି।

‘‘ଏୱମାଦୀନୱଂ ଞତ୍ୱା, ତଣ୍ହଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମ୍ଭୱଂ;

ୱୀତତଣ୍ହୋ ଅନାଦାନୋ, ସତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପରିବ୍ବଜେ’’ତି। (ଇତିୱୁ। ୧୫, ୧୦୫; ମହାନି। ୧୯୧; ଚୂଳନି। ପାରାଯନାନୁଗୀତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୧୦୭) –

ଏୱଂ ତଣ୍ହାପହାନଟ୍ଠେନ ଏକୋ। ସବ୍ବକିଲେସାସ୍ସ ପହୀନା ଉଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲା ତାଲାୱତ୍ଥୁକତା ଅନଭାୱଂକତା ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମାତି – ଏୱଂ ଏକନ୍ତୱିଗତକିଲେସୋତି ଏକୋ। ଅନାଚରିଯକୋ ହୁତ୍ୱା ସଯମ୍ଭୂ ସାମଞ୍ଞେୱ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି – ଏୱଂ ଏକୋ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଏକୋ।

ଚରେତି ଯା ଇମା ଅଟ୍ଠ ଚରିଯାଯୋ; ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ପଣିଧିସମ୍ପନ୍ନାନଂ ଚତୂସୁ ଇରିଯାପଥେସୁ ଇରିଯାପଥଚରିଯା , ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରାନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନେସୁ ଆଯତନଚରିଯା, ଅପ୍ପମାଦୱିହାରୀନଂ ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ସତିଚରିଯା, ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତାନଂ ଚତୂସୁ ଝାନେସୁ ସମାଧିଚରିଯା, ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନାନଂ ଚତୂସୁ ଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ ଞାଣଚରିଯା, ସମ୍ମା ପଟିପନ୍ନାନଂ ଚତୂସୁ ଅରିଯମଗ୍ଗେସୁ ମଗ୍ଗଚରିଯା, ଅଧିଗତପ୍ଫଲାନଂ ଚତୂସୁ ସାମଞ୍ଞଫଲେସୁ ପତ୍ତିଚରିଯା, ତିଣ୍ଣଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ଲୋକତ୍ଥଚରିଯା, ତତ୍ଥ ପଦେସତୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକାନନ୍ତି। ଯଥାହ – ''ଚରିଯାତି ଅଟ୍ଠ ଚରିଯାଯୋ ଇରିଯାପଥଚରିଯା''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୯୭; ୩।୨୮) ୱିତ୍ଥାରୋ। ତାହି ଚରିଯାହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଭୱେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଯା ଇମା ''ଅଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତୋ ସଦ୍ଧାଯ ଚରତି, ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱୀରିଯେନ ଚରତି, ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୋ ସତିଯା ଚରତି, ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତୋ ସମାଧିନା ଚରତି, ପଜାନନ୍ତୋ ପଞ୍ଞାଯ ଚରତି, ୱିଜାନନ୍ତୋ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ଚରତି, ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଆଯତନ୍ତୀତି ଆଯତନଚରିଯାଯ ଚରତି, ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ୱିସେସମଧିଗଚ୍ଛତୀତି ୱିସେସଚରିଯାଯ ଚରତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୯୭; ୩।୨୯) ଏୱଂ ଅପରାପି ଅଟ୍ଠ ଚରିଯା ୱୁତ୍ତା। ତାହିପି ସମନ୍ନାଗତୋ ଭୱେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋତି ଏତ୍ଥ ଖଗ୍ଗୱିସାଣଂ ନାମ ଖଗ୍ଗମିଗସିଙ୍ଗଂ। କପ୍ପସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ପକାସଯିସ୍ସାମ। ଇଧ ପନାଯଂ ''ସତ୍ଥୁକପ୍ପେନ ୱତ, ଭୋ, କିର ସାୱକେନ ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତଯମାନା''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୬୦) ଏୱମାଦୀସୁ ୱିଯ ପଟିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋତି ଖଗ୍ଗୱିସାଣସଦିସୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ପଦତୋ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

ଅଧିପ୍ପାଯାନୁସନ୍ଧିତୋ ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – ଯ୍ୱାଯଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ଦଣ୍ଡୋ ଭୂତେସୁ ପୱତ୍ତିଯମାନୋ ଅହିତୋ ହୋତି, ତଂ ତେସୁ ଅପ୍ପୱତ୍ତନେନ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଭୂତାଯ ମେତ୍ତାଯ ପରହିତୂପସଂହାରେନ ଚ ସବ୍ବେସୁ ଭୂତେସୁ ନିଧାଯ ଦଣ୍ଡଂ, ନିହିତଦଣ୍ଡତ୍ତା ଏୱ ଚ। ଯଥା ଅନିହିତଦଣ୍ଡା ସତ୍ତା ଭୂତାନି ଦଣ୍ଡେନ ୱା ସତ୍ଥେନ ୱା ପାଣିନା ୱା ଲେଡ୍ଡୁନା ୱା ୱିହେଠଯନ୍ତି, ତଥା ଅୱିହେଠଯଂ ଅଞ୍ଞତରମ୍ପି ତେସଂ। ଇମଂ ମେତ୍ତାକମ୍ମଟ୍ଠାନମାଗମ୍ମ ଯଦେୱ ତତ୍ଥ ୱେଦନାଗତଂ ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଗତଂ ତଞ୍ଚ ତଦନୁସାରେନେୱ ତଦଞ୍ଞଞ୍ଚ ସଙ୍ଖାରଗତଂ ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା ଇମଂ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି ଅଯଂ ତାୱ ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅଯଂ ପନ ଅନୁସନ୍ଧି – ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ତେ ଅମଚ୍ଚା ଆହଂସୁ – ''ଇଦାନି, ଭନ୍ତେ, କୁହିଂ ଗଚ୍ଛଥା''ତି? ତତୋ ତେନ ''ପୁବ୍ବପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧା କତ୍ଥ ୱସନ୍ତୀ''ତି ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଞତ୍ୱା ''ଗନ୍ଧମାଦନପବ୍ବତେ''ତି ୱୁତ୍ତେ ପୁନାହଂସୁ – ''ଅମ୍ହେ ଦାନି, ଭନ୍ତେ, ପଜହଥ, ନ ଇଚ୍ଛଥା''ତି। ଅଥ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଆହ – ''ନ ପୁତ୍ତମିଚ୍ଛେଯ୍ୟା''ତି ସବ୍ବଂ। ତତ୍ରାଧିପ୍ପାଯୋ – ଅହଂ ଇଦାନି ଅତ୍ରଜାଦୀସୁ ଯଂ କିଞ୍ଚି ପୁତ୍ତମ୍ପି ନ ଇଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ, କୁତୋ ପନ ତୁମ୍ହାଦିସଂ ସହାଯଂ? ତସ୍ମା ତୁମ୍ହେସୁପି ଯୋ ମଯା ସଦ୍ଧିଂ ଗନ୍ତୁଂ ମାଦିସୋ ୱା ହୋତୁଂ ଇଚ୍ଛତି, ସୋ ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ। ଅଥ ୱା ତେହି ''ଅମ୍ହେ ଦାନି, ଭନ୍ତେ, ପଜହଥ ନ ଇଚ୍ଛଥା''ତି ୱୁତ୍ତେ ସୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ''ନ ପୁତ୍ତମିଚ୍ଛେଯ୍ୟ କୁତୋ ସହାଯ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଯଥାୱୁତ୍ତେନତ୍ଥେନ ଏକଚରିଯାଯ ଗୁଣଂ ଦିସ୍ୱା ପମୁଦିତୋ ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି – ''ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ''ତି। ଏୱଂ ୱତ୍ୱା ପେକ୍ଖମାନସ୍ସେୱ ମହାଜନସ୍ସ ଆକାସେ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଗନ୍ଧମାଦନଂ ଅଗମାସି।

ଗନ୍ଧମାଦନୋ ନାମ ହିମୱତି ଚୂଳକାଳପବ୍ବତଂ, ମହାକାଳପବ୍ବତଂ, ନାଗପଲିୱେଠନଂ, ଚନ୍ଦଗବ୍ଭଂ, ସୂରିଯଗବ୍ଭଂ, ସୁୱଣ୍ଣପସ୍ସଂ, ହିମୱନ୍ତପବ୍ବତନ୍ତି ସତ୍ତ ପବ୍ବତେ ଅତିକ୍କମ୍ମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ନନ୍ଦମୂଲକଂ ନାମ ପବ୍ଭାରଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ୱସନୋକାସୋ। ତିସ୍ସୋ ଚ ଗୁହାଯୋ – ସୁୱଣ୍ଣଗୁହା, ମଣିଗୁହା, ରଜତଗୁହାତି। ତତ୍ଥ ମଣିଗୁହାଦ୍ୱାରେ ମଞ୍ଜୂସକୋ ନାମ ରୁକ୍ଖୋ ଯୋଜନଂ ଉବ୍ବେଧେନ, ଯୋଜନଂ ୱିତ୍ଥାରେନ। ସୋ ଯତ୍ତକାନି ଉଦକେ ୱା ଥଲେ ୱା ପୁପ୍ଫାନି, ସବ୍ବାନି ତାନି ପୁପ୍ଫଯତି ୱିସେସେନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଗମନଦିୱସେ। ତସ୍ସୂପରିତୋ ସବ୍ବରତନମାଳୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମଜ୍ଜନକୱାତୋ କଚୱରଂ ଛଡ୍ଡେତି, ସମକରଣୱାତୋ ସବ୍ବରତନମଯଂ ୱାଲିକଂ ସମଂ କରୋତି, ସିଞ୍ଚନକୱାତୋ ଅନୋତତ୍ତଦହତୋ ଆନେତ୍ୱା ଉଦକଂ ସିଞ୍ଚତି, ସୁଗନ୍ଧକରଣୱାତୋ ହିମୱନ୍ତତୋ ସବ୍ବେସଂ ଗନ୍ଧରୁକ୍ଖାନଂ ଗନ୍ଧେ ଆନେତି, ଓଚିନକୱାତୋ ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନିତ୍ୱା ପାତେତି, ସନ୍ଥରକୱାତୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ସନ୍ଥରତି। ସଦା ପଞ୍ଞତ୍ତାନେୱ ଚେତ୍ଥ ଆସନାନି ହୋନ୍ତି, ଯେସୁ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଦିୱସେ ଉପୋସଥଦିୱସେ ଚ ସବ୍ବପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ନିସୀଦନ୍ତି। ଅଯଂ ତତ୍ଥ ପକତି। ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧ-ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତାସନେ ନିସୀଦତି। ତତୋ ସଚେ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଅଞ୍ଞେପି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ତେପି ତଙ୍ଖଣଂ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତାସନେସୁ ନିସୀଦନ୍ତି। ନିସୀଦିତ୍ୱା ଚ କିଞ୍ଚିଦେୱ ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତି, ତତୋ ସଙ୍ଘତ୍ଥେରୋ ଅଧୁନାଗତପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ସବ୍ବେସଂ ଅନୁମୋଦନତ୍ଥାଯ ''କଥମଧିଗତ''ନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛତି। ତଦାପି ସୋ ତମେୱ ଅତ୍ତନୋ ଉଦାନବ୍ୟାକରଣଗାଥଂ

ଭାସତି। ପୁନ ଭଗୱାପି ଆୟସ୍ମତା ଆନନ୍ଦେନ ପୁଟ୍ଠୋ ତମେୱ ଗାଥଂ ଭାସତି, ଆନନ୍ଦୋ ଚ ସଙ୍ଗୀତିଯନ୍ତି ଏୱମେକେକା ଗାଥା ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଟ୍ଠାନେ, ମଞ୍ଜୂସକମାଳେ , ଆନନ୍ଦେନ ପୁଚ୍ଛିତକାଲେ, ସଙ୍ଗୀତିଯନ୍ତି ଚତୁକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭାସିତା ହୋତୀତି।

ପଠମଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୩୬।ସଂସଗ୍ଗଜାତସ୍ସାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ୱୀସତି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ପୁରିମନଯେନେୱ ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ କସିଣପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା, ପଠମଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା, ନାମରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା, ଲକ୍ଖଣସମ୍ମସନଂ କତ୍ୱା, ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଅନଧିଗନ୍ତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ସୋ ତତୋ ଚୁତୋ ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ ଅଗ୍ଗମହେସିଯା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁରିମନଯେନେୱ ୱଡ୍ଢମାନୋ ଯତୋ ପଭୁତି ''ଅଯଂ ଇତ୍ଥୀ ଅଯଂ ପୁରିସୋ''ତି ୱିସେସଂ ଅଞ୍ଞାସି, ତତ୍ପୁପାଦାଯ ଇତ୍ଥୀନଂ ହତ୍ଥେ ନ ରମତି, ଉଚ୍ଛାଦନନ୍ହାପନମଣ୍ଡନାଦିମତ୍ତମ୍ପି ନ ସହତି। ତଂ ପୁରିସା ଏୱ ପୋସେନ୍ତି, ଥଞ୍ଞପାଯନକାଲେ ଧାତିଯୋ କଞ୍ଚୁକଂ ପଟିମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପୁରିସୱେସେନ ଥଞ୍ଞଂ ପାଯେନ୍ତି। ସୋ ଇତ୍ଥୀନଂ ଗନ୍ଧଂ ଘାଯିତ୍ୱା ସଦ୍ଦଂ ୱା ସୁତ୍ୱା ରୋଦତି, ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋପି ଇତ୍ଥିଯୋ ପସ୍ସିତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ତେନ ତଂ ଅନିତ୍ଥିଗନ୍ଧୋତ୍ୱେୱ ସଞ୍ଜାନିଂସୁ।

ତସ୍ମିଂ ସୋଳସୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକେ ଜାତେ ରାଜା ''କୁଲୱଂସଂ ସଣ୍ଠପେସ୍ସାମୀ''ତି ନାନାକୁଲେହି ତସ୍ସ ଅନୁରୂପା କଞ୍ଞାଯୋ ଆନେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ଅମଚ୍ଚଂ ଆଣାପେସି ''କୁମାରଂ ରମାପେହୀ''ତି। ଅମଚ୍ଚୋ ଉପାଯେନ ତଂ ରମାପେତୁକାମୋ ତସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ସାଣିପାକାରଂ ପରିକ୍ଖିପାପେତ୍ୱା ନାଟକାନି ପଯୋଜାପେସି। କୁମାରୋ ଗୀତୱାଦିତସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା – ''କସ୍ସେସୋ ସଦ୍ଦୋ''ତି ଆହ। ଅମଚ୍ଚୋ ''ତୱେସୋ, ଦେୱ, ନାଟକିତ୍ଥୀନଂ ସଦ୍ଦୋ, ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତାନଂ ଈଦିସାନି ନାଟକାନି ହୋନ୍ତି, ଅଭିରମ, ଦେୱ, ମହାପୁଞ୍ଞୋସି ତ୍ୱ''ନ୍ତି ଆହ। କୁମାରୋ ଅମଚ୍ଚଂ ଦଣ୍ଡେନ ତାଳାପେତ୍ୱା ନିକ୍କଡ୍ଢାପେସି। ସୋ ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସି। ରାଜା କୁମାରସ୍ସ ମାତରା ସହ ଗନ୍ତ୍ୱା, କୁମାରଂ ଖମାପେତ୍ୱା, ପୁନ ଅମଚ୍ଚଂ ଅପ୍ପେସି। କୁମାରୋ ତେହି ଅତିନିପ୍ପୀଳିଯମାନୋ ସେଟ୍ଠସୁୱଣ୍ଣଂ ଦତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣକାରେ ଆଣାପେସି – ''ସୁନ୍ଦରଂ ଇତ୍ଥିରୂପଂ କରୋଥା''ତି। ତେ ୱିସ୍ସକମ୍ମୁନା ନିମ୍ମିତସଦିସଂ ସବ୍ବାଲଙ୍କାରୱିଭୂସିତଂ ଇତ୍ଥିରୂପଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେସୁଂ। କୁମାରୋ ଦିସ୍ୱା ୱିମ୍ହଯେନ ସୀସଂ ଚାଲେତ୍ୱା ମାତାପିତୂନଂ ପେସେସି ''ଯଦି ଈଦିସିଂ ଇତ୍ଥିଂ ଲଭିସ୍ସାମି, ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀ''ତି। ମାତାପିତରୋ ''ଅମ୍ହାକଂ ପୁତ୍ତୋ ମହାପୁଞ୍ଞୋ, ଅୱସ୍ସଂ ତେନ ସହ କତପୁଞ୍ଞା କାଚି ଦାରିକା ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନା ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ତଂ ସୁୱଣ୍ଣରୂପଂ ରଥଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଅମଚ୍ଚାନଂ ଅପ୍ପେସୁଂ ''ଗଚ୍ଛଥ, ଈଦିସିଂ ଦାରିକଂ ଗୱେସଥା''ତି। ତେ ଗହେତ୍ୱା ସୋଳସ ମହାଜନପଦେ ୱିଚରନ୍ତା ତଂ ତଂ ଗାମଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଉଦକତିତ୍ଥାଦୀସୁ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଜନସମୂହଂ ପସ୍ସନ୍ତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦେୱତଂ ୱିଯ ସୁୱଣ୍ଣରୂପଂ ଠପେତ୍ୱା ନାନାପୁପ୍ଫୱତ୍ଥାଲଙ୍କାରେହି ପୂଜଂ କତ୍ୱା, ୱିତାନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା, ଏକମନ୍ତଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି – ''ଯଦି କେନଚି ଏୱରୂପା ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବା ଭୱିସ୍ସତି, ସୋ କଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସ୍ସତୀ''ତି? ଏତେନୁପାଯେନ ଅଞ୍ଞତ୍ର ମଦ୍ଦରଟ୍ଠା ସବ୍ବେ ଜନପଦେ ଆହିଣ୍ଡିତ୍ୱା ତଂ ''ଖୁଦ୍ଦକରଟ୍ଠ''ନ୍ତି ଅୱମଞ୍ଞମାନା ତତ୍ଥ ପଠମଂ ଅଗନ୍ତ୍ୱା ନିୱତ୍ତିଂସୁ।

ତତୋ ନେସଂ ଅହୋସି ''ମଦ୍ଦରଟ୍ଠମ୍ପି ତାୱ ଗଚ୍ଛାମ, ମା ନୋ ବାରାଣସିଂ ପୱିଟ୍ଠେପି ରାଜା ପୁନ ପାହେସୀ''ତି ମଦ୍ଦରଟ୍ଠେ ସାଗଲନଗରଂ ଅଗମଂସୁ। ସାଗଲନଗରେ ଚ ମଦ୍ଦୱୋ ନାମ ରାଜା। ତସ୍ସ ଧୀତା ସୋଳସୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକା ଅଭିରୂପା ହୋତି। ତସ୍ସା ୱଣ୍ଣଦାସିଯୋ ନ୍ହାନୋଦକତ୍ଥାଯ ତିତ୍ଥଂ ଗତା। ତତ୍ଥ ଅମଚ୍ଚେହି ଠପିତଂ ତଂ ସୁୱଣ୍ଣରୂପଂ ଦୂରତୋୱ ଦିସ୍ୱା ''ଅମ୍ହେ ଉଦକତ୍ଥାଯ ପେସେତ୍ୱା ରାଜପୁତ୍ତୀ ସଯମେୱ ଆଗତା''ତି ଭଣନ୍ତିଯୋ ସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ''ନାଯଂ ସାମିନୀ, ଅମ୍ହାକଂ ସାମିନୀ ଇତୋ ଅଭିରୂପତରା''ତି ଆହଂସୁ। ଅମଚ୍ଚା ତଂ ସୁତ୍ୱା ରାଜାନଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଅନୁରୂପେନ ନଯେନ ଦାରିକଂ ଯାଚିଂସୁ, ସୋପି ଅଦାସି। ତତୋ ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ ପାହେସୁଂ ''ଲଦ୍ଧା ଦାରିକା, ସାମଂ ଆଗଚ୍ଛିସ୍ସତି, ଉଦାହୁ ଅମ୍ହେୱ ଆନେମା''ତି? ସୋ ଚ ''ମଯି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଜନପଦପୀଳା ଭୱିସ୍ସତି, ତୁମ୍ହେୱ ଆନେଥା''ତି ପେସେସି।

ଅମଚ୍ଚା ଦାରିକଂ ଗହେତ୍ୱା ନଗରା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା କୁମାରସ୍ସ ପାହେସୁଂ – ''ଲଦ୍ଧା ସୁୱଣ୍ଣରୂପସଦିସୀ ଦାରିକା''ତି। କୁମାରୋ ସୁତ୍ୱାୱ ରାଗେନ ଅଭିଭୂତୋ ପଠମଜ୍ଝାନା ପରିହାଯି। ସୋ ଦୂତପରମ୍ପରଂ ପେସେସି ''ସୀଘଂ ଆନେଥ, ସୀଘଂ ଆନେଥା''ତି। ତେ ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକରତ୍ତିୱାସେନେୱ ବାରାଣସିଂ ପତ୍ୱା ବହିନଗରେ ଠିତା ରଞ୍ଞୋ ପାହେସୁଂ – ''ଅଜ୍ଜ ପୱିସିତବ୍ବଂ, ନୋ''ତି? ରାଜା ''ସେଟ୍ଠକୁଲା ଆନୀତା ଦାରିକା, ମଙ୍ଗଲକିରିଯଂ କତ୍ୱା ମହାସକ୍କାରେନ ପୱେସେସ୍ସାମ, ଉଯ୍ୟାନଂ ତାୱ ନଂ ନେଥା''ତି ଆଣାପେସି। ତେ ତଥା ଅକଂସୁ। ସା ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖୁମାଲା ଯାନୁଗ୍ଘାତେନ ଉବ୍ବାଳ୍ହା ଅଦ୍ଧାନପରିସ୍ସମେନ ଉପ୍ପନ୍ନୱାତରୋଗା ମିଲାତମାଲା ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ରତ୍ତିଂଯେୱ କାଲମକାସି। ଅମଚ୍ଚା ''ସକ୍କାରା ପରିଭଟ୍ଠମ୍ହା''ତି ପରିଦେୱିଂସୁ। ରାଜା ଚ ନାଗରା ଚ ''କୁଲୱଂସୋ ୱିନଟ୍ଠୋ''ତି ପରିଦେୱିଂସୁ। ନଗରେ ମହାକୋଲାହଲଂ ଅହୋସି। କୁମାରସ୍ସ ସୁତମତ୍ତେଯେୱ ମହାସୋକୋ ଉଦପାଦି। ତତୋ କୁମାରୋ ସୋକସ୍ସ ମୂଲଂ ଖଣିତୁମାରଦ୍ଧୋ। ସୋ ଚିନ୍ତେସି – ''ଅଯଂ ସୋକୋ ନାମ ନ ଅଜାତସ୍ସ ହୋତି, ଜାତସ୍ସ ପନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଜାତିଂ ପଟିଚ୍ଚ ସୋକୋ''ତି। ''ଜାତି ପନ କିଂ ପଟିଚ୍ଚା''ତି? ତତୋ ''ଭୱଂ ପଟିଚ୍ଚ ଜାତୀ''ତି ଏୱଂ ପୁବ୍ବଭାୱନାନୁଭାୱେନ ଯୋନିସୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ

ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଦିସ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ତତ୍ଥେୱ ନିସିନ୍ନୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତଂ ମଗ୍ଗଫଲସୁଖେନ ସୁଖିତଂ ସନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ସନ୍ତମାନସଂ ନିସିନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା, ପଣିପାତଂ କତ୍ୱା, ଅମଚ୍ଚା ଆହଂସୁ – ''ମା ସୋଚି, ଦେୱ, ମହନ୍ତୋ ଜମ୍ବୁଦୀପୋ, ଅଞ୍ଞଂ ତତୋ ସୁନ୍ଦରତରଂ ଆନେସ୍ସାମା''ତି। ସୋ ଆହ – ''ନାହଂ ସୋଚକୋ, ନିସ୍ସୋକୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଅହ''ନ୍ତି। ଇତୋ ପରଂ ସବ୍ବଂ ପୁରିମଗାଥାସଦିସମେୱ ଠପେତ୍ୱା ଗାଥାୱଣ୍ଣନଂ।

ଗାଥାୱଣ୍ଣନାୟଂ ପନ ସଂସଗ୍ଗଜାତସ୍ସାତି ଜାତସଂସଗ୍ଗସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଦସ୍ସନ, ସୱନ, କାୟ, ସମୁଲ୍ଲପନ, ସମ୍ଭୋଗସଂସଗ୍ଗୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ସଂସଗ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଦିସ୍ୱା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନରାଗୋ ଦସ୍ସନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ତତ୍ଥ ସୀହଳଅଦୀପେ କାଳଅଦୀଘୱାପୀଗାମେ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରନ୍ତଂ କଲ୍ୟାଣୱିହାରୱାସୀଦୀଘଭାଣକଦହରଭିକ୍ଖୁଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତା କେନଚି ଉପାୟେନ ତଂ ଅଲଭିତ୍ୱା, କାଲକତା କୁଟୁମ୍ବିୟଧୀତା, ତସ୍ସା ନିୱାସନଚୋଳଅଖଣ୍ଡଂ ଦିସ୍ୱା ''ଏୱରୂପୱତ୍ଥଧାରିନିୟା ନାମ ସଦ୍ଧିଂ ସଂୱାସଂ ନାଲତ୍ଥ''ନ୍ତି ହଦୟଂ ଫାଲେତ୍ୱା କାଲକତୋ। ସୋ ଏୱ ଚ ଦହରୋ ନିଦସ୍ସନଂ।

ପରେହି ପନ କଥିୟମାନଂ ରୂପାଦିସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅତ୍ତନା ୱା ହସିତଲପିତଗୀତସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ସୋତୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ରାଗୋ ସୱନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ତତ୍ରାପି ଗିରିଗାମୱାସୀକମ୍ମାରଧୀତାୟ ପଞ୍ଚହି କୁମାରୀହି ସଦ୍ଧିଂ ପଦୁମସ୍ସରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ନ୍ହତ୍ୱା ମାଲଂ ଆରୋପେତ୍ୱା, ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦେନ ଗାୟନ୍ତିୟା ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା କାମରାଗେନ ୱିସେସା ପରିହାୟିତ୍ୱା ଅନୟବ୍ୟସନଂ ପତ୍ତୋ ପଞ୍ଚଗ୍ଗଳଅଲେଣୱାସୀ ତିସ୍ସଦହରୋ ନିଦସ୍ସନଂ।

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅଙ୍ଗପରାମସନେନ ଉପ୍ପନ୍ନରାଗୋ କାୟସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ଧମ୍ମଗାୟନଦହରଭିକ୍ଖୁ ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ମହାୱିହାରେ କିର ଦହରଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମଂ ଭାସତି । ତତ୍ଥ ମହାଜନେ ଆଗତେ ରାଜାପି ଅଗମାସି ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତେପୁରେନ। ତତୋ ରାଜଧୀତାୟ ତସ୍ସ ରୂପଞ୍ଚ ସଦ୍ଦଞ୍ଚ ଆଗମ୍ମ ବଲୱରାଗୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତସ୍ସ ଚ ଦହରସ୍ସାପି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ରାଜା ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ସାଣିପାକାରେନ ପରିକ୍ଖିପାପେସି। ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପରାମସିତ୍ୱା ଆଲିଙ୍ଗିଂସୁ। ପୁନ ସାଣିପାକାରଂ ଅପନେତ୍ୱା ପସ୍ସନ୍ତା ଦ୍ୱେପି କାଲକତେୟେୱ ଅଦ୍ଦସଂସୁ।

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଲପନସମୁଲ୍ଲପନେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ରାଗୋ ପନ ସମୁଲ୍ଲପନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ଭିକ୍ଖୁଭିକ୍ଖୁନୀହି ସଦ୍ଧିଂ ପରିଭୋଗକରଣେ ଉପ୍ପନ୍ନରାଗୋ ସମ୍ଭୋଗସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ଦ୍ୱୀସୁପି ଚେତେସୁ ପାରାଜିକପ୍ପତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଚ ଭିକ୍ଖୁନୀ ଚ ନିଦସ୍ସନଂ। ମରିଚିୱଟ୍ଟିନାମମହାୱିହାରମହେ କିର ଦୁଟ୍ଠଗାମଣି ଅଭୟମହାରାଜା ମହାଦାନଂ ପଟିୟାଦେତ୍ୱା ଉଭତୋସଙ୍ଘଂ ପରିୱିସତି। ତତ୍ଥ ଉଣ୍ହୟାଗୁୟା ଦିନ୍ନାୟ ସଙ୍ଘନୱକସାମଣେରୀ ଅନାଧାରକସ୍ସ ସଙ୍ଘନୱକସାମଣେରସ୍ସ ଦନ୍ତୱଲୟଂ ଦତ୍ୱା ସମୁଲ୍ଲାପଂ ଅକାସି। ତେ ଉଭୋପି ଉପସମ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସଟ୍ଠିୱସ୍ସା ହୁତ୍ୱା ପରତୀରଂ ଗତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମୁଲ୍ଲାପେନ ପୁବ୍ବସଞ୍ଞଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ତାୱଦେୱ ଜାତସିନେହା ସିକ୍ଖାପଦଂ ୱୀତିକ୍କମିତ୍ୱା ପାରାଜିକା ଅହେସୁନ୍ତି।

ଏୱଂ ପଞ୍ଚୱିଧେ ସଂସଗ୍ଗେ ଯେନ କେନଚି ସଂସଗ୍ଗେନ ଜାତସଂସଗ୍ଗସ୍ସ ଭୱତି ସ୍ନେହୋ, ପୁରିମରାଗପଚ୍ଚୟା ବଲୱରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତୋ ସ୍ନେହନ୍ୱୟଂ ଦୁକ୍ଖମିଦଂ ପହୋତି ତମେୱ ସ୍ନେହଂ ଅନୁଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକସମ୍ପରାୟିକସୋକପରିଦେୱାଦିନାନପ୍ପକାରକଂ ଦୁକ୍ଖମିଦଂ ପହୋତି, ନିବ୍ବତ୍ତତି, ଭୱତି, ଜାୟତି। ଅପରେ ପନ ''ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ସଂସଗ୍ଗୋ''ତି ଭଣନ୍ତି। ତତୋ ସ୍ନେହୋ, ସ୍ନେହା ଦୁକ୍ଖମିଦନ୍ତି।

ଏୱମତ୍ଥପ୍ପଭେଦଂ ଇମଂ ଅଡ୍ଢଗାଥଂ ୱତ୍ୱା ସୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଆହ – ''ସ୍ୱାହଂ ଯମିଦଂ ସ୍ନେହନ୍ୱୟଂ ସୋକାଦିଦୁକ୍ଖଂ ପହୋତି, ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲଂ ଖନନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିମଧିଗତୋ''ତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ତେ ଅମଚ୍ଚା ଆହଂସୁ – ''ଅମ୍ହେହି ଦାନି, ଭନ୍ତେ, କିଂ କାତବ୍ବ''ନ୍ତି? ତତୋ ସୋ ଆହ – ''ତୁମ୍ହେ ୱା ଅଞ୍ଞେ ୱା ଯୋ ଇମମ୍ହା ଦୁକ୍ଖା ମୁଚ୍ଚିତୁକାମୋ, ସୋ ସବ୍ବୋପି ଆଦୀନୱଂ ସ୍ନେହଜଂ ପେକ୍ଖମାନୋ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ''ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଂ ''ସ୍ନେହନ୍ୱୟଂ ଦୁକ୍ଖମିଦଂ ପହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତଦେୱ ସନ୍ଧାୟ ଆଦୀନୱଂ ସ୍ନେହଜଂ ପେକ୍ଖମାନୋ''ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ସଂସଗ୍ଗେନ ସଂସଗ୍ଗଜାତସ୍ସ ଭୱତି ସ୍ନେହୋ, ସ୍ନେହନ୍ୱୟଂ ଦୁକ୍ଖମିଦଂ ପହୋତି, ଏତଂ ଯଥାଭୂତଂ ଆଦୀନୱଂ ସ୍ନେହଜଂ ପେକ୍ଖମାନୋ ଅହଂ ଅଧିଗତୋତି। ଏୱଂ ଅଭିସମ୍ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଚତୁତ୍ଥପାଦୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଉଦାନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋପି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତୋ ପରଂ ସବ୍ବଂ ପୁରିମଗାଥାୟ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱାତି।

ସଂସଗ୍ଗଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୩୭.ମିତ୍ତେ ସୁହଜ୍ଜେତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟଂ ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତୋ ପୁରିମଗାଥାୟ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ବାରାଣସିୟଂ ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତୋ ପଠମଂ ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ''କିଂ ସମଣଧମ୍ମୋ ୱରୋ, ରଜ୍ଜଂ ୱର''ନ୍ତି ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଚତୁନ୍ନଂ ଅମଚ୍ଚାନଂ ହତ୍ଥେ ରଜ୍ଜଂ ନିୟ୍ୟାତେତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋତି। ଅମଚ୍ଚା

‘‘ଧମ୍ମେନ ସମେନ କରୋଥା’’ତି ୱୁତ୍ତାପି ଲଞ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱା ଅଧମ୍ମେନ କରୋନ୍ତି। ତେ ଲଞ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱା ସାମିକେ ପରାଜେନ୍ତା ଏକଦା ଅଞ୍ଞତରଂ ରାଜୱଲ୍ଲଭଂ ପରାଜେସୁଂ। ସୋ ରଞ୍ଞୋ ଭତ୍ତହାରକେନ ସଦ୍ଧିଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଆରୋଚେସି। ରାଜା ଦୁତିଯଦିୱସେ ସଯଂ ୱିନିଚ୍ଛଯଟ୍ଠାନଂ ଅଗମାସି। ତତୋ ମହାଜନକାଯା – ‘‘ଅମଚ୍ଚା ସାମିକେ ଅସାମିକେ କରୋନ୍ତୀ’’ତି ମହାସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତା ମହାଯୁଦ୍ଧଂ ୱିଯ ଅକଂସୁ। ଅଥ ରାଜା ୱିନିଚ୍ଛଯଟ୍ଠାନା ୱୁଟ୍ଠାଯ ପାସାଦଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେତୁଂ ନିସିନ୍ନୋ ତେନ ସଦ୍ଦେନ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ନ ସକ୍କୋତି ଅପ୍ପେତୁଂ। ସୋ ‘‘କିଂ ମେ ରଜ୍ଜେନ, ସମଣଧମ୍ମୋ ୱରୋ’’ତି ରଜ୍ଜସୁଖଂ ପହାଯ ପୁନ ସମାପତ୍ତିଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ସଚ୍ଛାକାସି। କମ୍ମଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛିତୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ମିତ୍ତେ ସୁହଜ୍ଜେ ଅନୁକମ୍ପମାନୋ, ହାପେତି ଅତ୍ଥଂ ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ;

ଏତଂ ଭଯଂ ସନ୍ଥୱେ ପେକ୍ଖମାନୋ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ମେତ୍ତାଯନୱସେନ ମିତ୍ତା। ସୁହଦଯଭାୱେନ ସୁହଜ୍ଜା। କେଚି ହି ଏକନ୍ତହିତକାମତାଯ ମିତ୍ତାୱ ହୋନ୍ତି, ନ ସୁହଜ୍ଜା। କେଚି ଗମନାଗମନଟ୍ଠାନନିସଜ୍ଜାସମୁଲ୍ଲାପାଦୀସୁ ହଦଯସୁଖଜନନେନ ସୁହଜ୍ଜାୱ ହୋନ୍ତି, ନ ମିତ୍ତା। କେଚି ତଦୁଭଯୱସେନ ସୁହଜ୍ଜା ଚେୱ ମିତ୍ତା ଚ। ତେ ଦୁୱିଧା ହୋନ୍ତି – ଅଗାରିଯା ଅନଗାରିଯା ଚ। ତତ୍ଥ ଅଗାରିଯା ତିୱିଧା ହୋନ୍ତି – ଉପକାରୋ, ସମାନସୁଖଦୁକ୍ଖୋ, ଅନୁକମ୍ପକୋତି। ଅନଗାରିଯା ୱିସେସେନ ଅତ୍ଥକ୍ଖାଯିନୋ ଏୱ। ତେ ଚତୂହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତା ହୋନ୍ତି। ଯଥାହ –

‘‘ଚତୂହି ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, ଠାନେହି ଉପକାରୋ ମିତ୍ତୋ ସୁହଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ପମତ୍ତଂ ରକ୍ଖତି, ପମତ୍ତସ୍ସ ସାପତେଯ୍ୟଂ ରକ୍ଖତି, ଭୀତସ୍ସ ସରଣଂ ହୋତି, ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ କିଚ୍ଚକରଣୀଯେସୁ ତଦ୍ଦିଗୁଣଂ ଭୋଗଂ ଅନୁପ୍ପଦେତି’’ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୬୧)।

ତଥା –

‘‘ଚତୂହି ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, ଠାନେହି ସମାନସୁଖଦୁକ୍ଖୋ ମିତ୍ତୋ ସୁହଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଗୁଯ୍ହମସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖତି, ଗୁଯ୍ହମସ୍ସ ପରିଗୂହତି, ଆପଦାସୁ ନ ୱିଜହତି, ଜୀୱିତମ୍ପିସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯ ପରିଚ୍ଚତ୍ତଂ ହୋତି’’ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୬୨)।

ତଥା –

‘‘ଚତୂହି ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, ଠାନେହି ଅନୁକମ୍ପକୋ ମିତ୍ତୋ ସୁହଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଅଭୱେନସ୍ସ ନ ନନ୍ଦତି, ଭୱେନସ୍ସ ନନ୍ଦତି, ଅୱଣ୍ଣଂ ଭଣମାନଂ ନିୱାରେତି, ୱଣ୍ଣଂ ଭଣମାନଂ ପସଂସତି’’ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୬୪)।

ତଥା –

‘‘ଚତୂହି ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, ଠାନେହି ଅତ୍ଥକ୍ଖାଯୀ ମିତ୍ତୋ ସୁହଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ପାପା ନିୱାରେତି, କଲ୍ଯାଣେ ନିୱେସେତି, ଅସ୍ସୁତଂ ସାୱେତି, ସଗ୍ଗସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ ଆଚିକ୍ଖତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୨୬୩)।

ତେସ୍ୱିଧ ଅଗାରିଯା ଅଧିପ୍ପେତା। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ସବ୍ବେପି ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି। ତେ ମିତ୍ତେ ସୁହଜ୍ଜେ। ଅନୁକମ୍ପମାନୋତି ଅନୁଦଯମାନୋ। ତେସଂ ସୁଖଂ ଉପସଂହରିତୁକାମୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଅପହରିତୁକାମୋ ଚ।

ହାପେତି ଅତ୍ଥନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥୱସେନ ତିୱିଧଂ, ତଥା ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥୋଭଯତ୍ଥୱସେନାପି ତିୱିଧଂ। ଅତ୍ଥଂ ଲଦ୍ଧୱିନାସନେନ ଅଲଦ୍ଧାନୁପ୍ପାଦନେନାତି ଦ୍ୱିଧାପି ହାପେତି ୱିନାସେତି। ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋତି ‘‘ଅହଂ ଇମଂ ୱିନା ନ ଜୀୱାମି, ଏସ ମେ ଗତି, ଏସ ମେ ପରାଯଣ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ନୀଚେ ଠାନେ ଠପେନ୍ତୋପି ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ହୋତି। ‘‘ଇମେ ମଂ ୱିନା ନ ଜୀୱନ୍ତି, ଅହଂ ତେସଂ ଗତି, ତେସଂ ପରାଯଣ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ଉଚ୍ଚେ ଠାନେ ଠପେନ୍ତୋପି ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ହୋତି। ଇଧ ପନ ଏୱଂ ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଏତଂ ଭଯନ୍ତି ଏତଂ ଅତ୍ଥହାପନଭଯଂ, ଅତ୍ତନୋ ସମାପତ୍ତିହାନିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସନ୍ଥୱେତି ତିୱିଧୋ ସନ୍ଥୱୋ – ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମିତ୍ତସନ୍ଥୱୱସେନ। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାଭେଦାପି ତଣ୍ହା ତଣ୍ହାସନ୍ଥୱୋ, ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଭେଦାପି ଦିଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିସନ୍ଥୱୋ, ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତତାଯ ମିତ୍ତାନୁକମ୍ପନା ମିତ୍ତସନ୍ଥୱୋ। ସୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ। ତେନ ହିସ୍ସ ସମାପତ୍ତି ପରିହୀନା।

ତେନାହ – ‘‘ଏତଂ ଭଯଂ ସଛୱେ ପେକ୍ଖମାନୋ ଅହମଧିଗତୋ’’ତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ମିତ୍ତସୁହଜ୍ଜଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୩୮।ୱଂସୋ ୱିସାଲୋତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ପୁବ୍ବେ କିର କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ତଯୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱୀସତି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପୂରେତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନା। ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ତେସଂ ଜେଟ୍ଠକୋ ବାରାଣସିରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ଇତରେ ପଚ୍ଚନ୍ତରାଜକୁଲେସୁ। ତେ ଉଭୋପି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା, ରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା, ଅନୁକ୍କମେନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ହୁତ୍ୱା, ନନ୍ଦମୂଲକପବ୍ଭାରେ ୱସନ୍ତା ଏକଦିୱସଂ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ‘‘ମଯଂ କିଂ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଇମଂ ଲୋକୁତ୍ତରସୁଖଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତା’’ତି ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନା କସ୍ସପବୁଦ୍ଧକାଲେ ଅତ୍ତନୋ ଚରିଯଂ ଅଦ୍ଦସଂସୁ। ତତୋ ‘‘ତତିଯୋ କୁହି’’ନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତା ବାରାଣସିଯଂ ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ଗୁଣେ ସରିତ୍ୱା ‘‘ସୋ ପକତିଯାୱ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋ ଅହୋସି, ଅମ୍ହାକଞ୍ଞେୱ ଓୱାଦକୋ ୱତ୍ତା ୱଚନକ୍ଖମୋ ପାପଗରହୀ, ହନ୍ଦ, ନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ମୋଚେସ୍ସାମା’’ତି ଓକାସଂ ଗୱେସନ୍ତା ତଂ ଏକଦିୱସଂ ସବ୍ବାଲଙ୍କାରୱିଭୂସିତଂ ଉଯ୍ଯାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଉଯ୍ଯାନଦ୍ୱାରେ ୱେଳୁଗୁମ୍ବମୂଲେ ଅଟ୍ଠଂସୁ। ମହାଜନୋ ଅତିତ୍ତୋ ରାଜଦସ୍ସନେନ ରାଜାନଂ ଓଲୋକେତି। ତତୋ ରାଜା ‘‘ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ କୋଚି ମମ ଦସ୍ସନେ ଅବ୍ୟାୱଟୋ’’ତି ଓଲୋକେନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ଅଦ୍ଦକ୍ଖି। ସହ ଦସ୍ସନେନେୱ ଚସ୍ସ ତେସୁ ସିନେହୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି।

ସୋ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧା ଓରୁଯ୍ହ ସନ୍ତେନ ଉପଚାରେନ ତେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ‘‘ଭନ୍ତେ, କିଂ ନାମା ତୁମ୍ହେ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ତେ ଆହଂସୁ ‘‘ମଯଂ, ମହାରାଜ, ଅସଜ୍ଜମାନା ନାମା’’ତି। ‘‘ଭନ୍ତେ, ‘ଅସଜ୍ଜମାନା’ତି ଏତସ୍ସ କୋ ଅତ୍ଥୋ’’ତି? ‘‘ଅଲଗ୍ଗନତ୍ଥୋ, ମହାରାଜା’’ତି। ତତୋ ତଂ ୱେଳୁଗୁମ୍ବଂ ଦସ୍ସେନ୍ତା ଆହଂସୁ – ‘‘ସେଯ୍ଯଥାପି, ମହାରାଜ, ଇମଂ ୱେଳୁଗୁମ୍ବଂ ସବ୍ବସୋ ମୂଲଖନ୍ଧସାଖାନୁସାଖାହି ସଂସିବ୍ବିତ୍ୱା ଠିତଂ ଅସିହତ୍ଥୋ ପୁରିସୋ ମୂଲେ ଛେତ୍ୱା ଆୱିଞ୍ଛନ୍ତୋ ନ ସକ୍କୁଣେଯ୍ଯ ଉଦ୍ଧରିତୁଂ , ଏୱମେୱ ତ୍ୱଂ ଅନ୍ତୋ ଚ ବହି ଚ ଜଟାଯ ଜଟିତୋ ଆସତ୍ତୱିସତ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଲଗ୍ଗୋ। ସେଯ୍ଯଥାପି ୱା ପନସ୍ସ ୱେମଜ୍ଝଗତୋପି ଅଯଂ ୱଂସକଳୀରୋ ଅସଞ୍ଜାତସାଖତ୍ତା କେନଚି ଅଲଗ୍ଗୋ ଠିତୋ, ସକ୍କା ଚ ପନ ଅଗ୍ଗେ ୱା ମୂଲେ ୱା ଛେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧରିତୁଂ, ଏୱମେୱ ମଯଂ କତ୍ଥଚି ଅସଜ୍ଜମାନା ସବ୍ବଦିସା ଗଚ୍ଛାମା’’ତି ତାୱଦେୱ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପସ୍ସତୋ ଏୱ ରଞ୍ଞୋ ଆକାସେନ ନନ୍ଦମୂଲକପବ୍ଭାରଂ ଅଗମଂସୁ। ତତୋ ରାଜା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘କଦା ନୁ ଖୋ ଅହମ୍ପି ଏୱଂ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଭୱେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି ତତ୍ଥେୱ ନିସୀଦିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ପୁରିମନଯେନେୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛିତୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ୱଂସୋ ୱିସାଲୋୱ ଯଥା ୱିସତ୍ତୋ, ପୁତ୍ତେସୁ ଦାରେସୁ ଚ ଯା ଅପେକ୍ଖା;

ୱଂସକ୍କଳୀରୋୱ ଅସଜ୍ଜମାନୋ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ୱଂସୋତି ୱେଳୁ। ୱିସାଲୋତି ୱିତ୍ଥିଣ୍ଣୋ। ୱକାରୋ ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ, ଏୱକାରୋ ୱା ଅଯଂ, ସନ୍ଧିୱସେନେତ୍ଥ ଏକାରୋ ନଟ୍ଠୋ। ତସ୍ସ ପରପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ତଂ ପଚ୍ଛା ଯୋଜେସ୍ସାମ। ଯଥାତି ପଟିଭାଗେ। ୱିସତ୍ତୋତି ଲଗ୍ଗୋ, ଜଟିତୋ ସଂସିବ୍ବିତୋ। ପୁତ୍ତେସୁ ଦାରେସୁ ଚାତି ପୁତ୍ତଧୀତୁଭରିଯାସୁ। ଯା ଅପେକ୍ଖାତି ଯା ତଣ୍ହା ଯୋ ସ୍ନେହୋ। ୱଂସକ୍କଳୀରୋୱ ଅସଜ୍ଜମାନୋତି ୱଂସକଳୀରୋ ୱିଯ ଅଲଗ୍ଗମାନୋ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯଥା ୱଂସୋ ୱିସାଲୋ ୱିସତ୍ତୋ ଏୱ ହୋତି, ପୁତ୍ତେସୁ ଦାରେସୁ ଚ ଯା ଅପେକ୍ଖା, ସାପି ଏୱଂ ତାନି ୱତ୍ଥୂନି ସଂସିବ୍ବିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ୱିସତ୍ତା ଏୱ। ସ୍ୱାହଂ ତାଯ ଅପେକ୍ଖାଯ ଅପେକ୍ଖୱା ୱିସାଲୋ ୱଂସୋ ୱିଯ ୱିସତ୍ତୋତି ଏୱଂ ଅପେକ୍ଖାଯ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ଅପେକ୍ଖଂ ମଗ୍ଗଞାଣେନ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ଅଯଂ ୱଂସକଳୀରୋୱ ରୂପାଦୀସୁ ୱା ଲୋଭାଦୀସୁ ୱା କାମଭୱାଦୀସୁ ୱା ଦିଟ୍ଠାଦୀସୁ ୱା ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋତି। ସେସଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ୱଂସକଳୀରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୩୯।ମିଗୋଅରଞ୍ଞମ୍ହୀତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଏକୋ କିର ଭିକ୍ଖୁ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ଯୋଗାୱଚରୋ କାଲଂ କତ୍ୱା, ବାରାଣସିଯଂ ସେଟ୍ଠିକୁଲେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅଡ୍ଢେ ମହଦ୍ଧନେ ମହାଭୋଗେ, ସୋ ସୁଭଗୋ ଅହୋସି। ତତୋ ପରଦାରିକୋ ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ କାଲକତୋ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚିତ୍ୱା ୱିପାକାୱସେସେନ ସେଟ୍ଠିଭରିଯାଯ କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ଇତ୍ଥିପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ନିରଯତୋ ଆଗତାନଂ ଗତ୍ତାନି ଉଣ୍ହାନି ହୋନ୍ତି। ତେନ ସେଟ୍ଠିଭରିଯା ଡଯ୍ହମାନେନ ଉଦରେନ କିଚ୍ଛେନ କସିରେନ ତଂ ଗବ୍ଭଂ ଧାରେତ୍ୱା କାଲେନ ଦାରିକଂ ୱିଜାଯି। ସା ଜାତଦିୱସତୋ ପଭୁତି ମାତାପିତୂନଂ ସେସବନ୍ଧୁପରିଜନାନଞ୍ଚ ଦେସ୍ସା ଅହୋସି। ୱଯପ୍ପତ୍ତା ଚ ଯମ୍ହି କୁଲେ ଦିନ୍ନା, ତତ୍ଥାପି ସାମିକସସ୍ସୁସସୁରାନଂ ଦେସ୍ସାୱ ଅହୋସି ଅପ୍ପିଯା ଅମନାପା। ଅଥ

ନକ୍ଖତ୍ତେ ଘୋସିତେ ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ତାଯ ସଦ୍ଧିଂ କୀଳିତୁଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱେସିଂ ଆନେତ୍ୱା କୀଳଅତି। ସା ତଂ ଦାସୀନଂ ସନ୍ତିକା ସୁତ୍ୱା ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ନାନପ୍ପକାରେହି ଅନୁନଯିତ୍ୱା ଆହ – ‘‘ଅଯ୍ୟପୁତ୍ତ, ଇତ୍ଥୀ ନାମ ସଚେପି ଦସନ୍ନଂ ରାଜୂନଂ କନିଟ୍ଠା ହୋତି, ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ୱା ଧୀତା, ତଥାପି ସାମିକସ୍ସ ପେସନକରା ହୋତି। ସାମିକେ ଅନାଲପନ୍ତେ ସୂଲେ ଆରୋପିତା ୱିଯ ଦୁକ୍ଖଂ ପଟିସଂୱେଦେତି। ସଚେ ଅହଂ ଅନୁଗ୍ଗହାରହା, ଅନୁଗ୍ଗହେତବ୍ବା। ନୋ ଚେ, ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବା, ଅତ୍ତନୋ ଞାତିକୁଲଂ ଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି। ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ – ‘‘ହୋତୁ, ଭଦ୍ଦେ, ମା ସୋଚି, କୀଳଅନସଜ୍ଜା ହୋହି, ନକ୍ଖତ୍ତଂ କୀଳିସ୍ସାମା’’ତି ଆହ। ସେଟ୍ଠିଧୀତା ତାୱତକେନପି ସଲ୍ଲାପମତ୍ତେନ ଉସ୍ସାହଜାତା ‘‘ସ୍ୱେ ନକ୍ଖତ୍ତଂ କୀଳିସ୍ସାମୀ’’ତି ବହୁଂ ଖଜ୍ଜଭୋଜ୍ଜଂ ପଟିଯାଦେତି। ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ଦୁତିଯଦିୱସେ ଅନାରୋଚେତ୍ୱାୱ କୀଳଅନଟ୍ଠାନଂ ଗତୋ। ସା ‘‘ଇଦାନି ପେସେସ୍ସତି, ଇଦାନି ପେସେସ୍ସତୀ’’ତି ମଗ୍ଗଂ ଓଲୋକେନ୍ତୀ ନିସିନ୍ନା ଉସ୍ସୂରଂ ଦିସ୍ୱା ମନୁସ୍ସେ ପେସେସି। ତେ ପଚ୍ଚାଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ଗତୋ’’ତି ଆରୋଚେସୁଂ। ସା ସବ୍ବଂ ତଂ ପଟିଯାଦିତଂ ଆଦାଯ ଯାନଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ଉଯ୍ୟାନଂ ଗନ୍ତୁଂ ଆରଦ୍ଧା।

ଅଥ ନନ୍ଦମୂଲକପବ୍ଭାରେ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅନୋତତ୍ତେ ମୁଖଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ନାଗଲତାଦନ୍ତପୋଣଂ ଖାଦିତ୍ୱା ‘‘କତ୍ଥ ଅଜ୍ଜ ଭିକ୍ଖଂ ଚରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ତଂ ସେଟ୍ଠିଧୀତରଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଇମିସ୍ସା ମଯି ସକ୍କାରଂ କରିତ୍ୱା ତଂ କମ୍ମଂ ପରିକ୍ଖଯଂ ଗମିସ୍ସତୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ପବ୍ଭାରସମୀପେ ସଟ୍ଠିଯୋଜନଂ ମନୋସିଲାତଲଂ, ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ନିୱାସେତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସା ପଟିପଥେ ଓରୁଯ୍ହ ବାରାଣସୀଭିମୁଖୋ ଅଗମାସି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ଦାସିଯୋ ସେଟ୍ଠିଧୀତାଯ ଆରୋଚେସୁଂ। ସା ଯାନା ଓରୁଯ୍ହ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା, ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା, ସବ୍ବରସସମ୍ପନ୍ନେନ ଖାଦନୀଯଭୋଜନୀଯେନ ପୂରେତ୍ୱା, ପଦୁମପୁପ୍ଫେନ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ହେଟ୍ଠାପି ପଦୁମପୁପ୍ଫଂ କତ୍ୱା, ପୁପ୍ଫକଲାପଂ ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ୱା, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା, ତସ୍ସ ହତ୍ଥେ ପତ୍ତଂ ଦତ୍ୱା, ୱନ୍ଦିତ୍ୱା, ପୁପ୍ଫକଲାପହତ୍ଥା ପତ୍ଥେସି ‘‘ଭନ୍ତେ, ଯଥା ଇଦଂ ପୁପ୍ଫଂ, ଏୱାହଂ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜାମି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ମହାଜନସ୍ସ ପିଯା ଭୱେଯ୍ୟଂ ମନାପା’’ତି। ଏୱଂ ପତ୍ଥେତ୍ୱା ଦୁତିଯଂ ପତ୍ଥେସି ‘‘ଭନ୍ତେ, ଦୁକ୍ଖୋ ଗବ୍ଭୱାସୋ, ତଂ ଅନୁପଗମ୍ମ ପଦୁମପୁପ୍ଫେ ଏୱଂ ପଟିସନ୍ଧି ଭୱେଯ୍ୟା’’ତି। ତତିଯମ୍ପି ପତ୍ଥେସି ‘‘ଭନ୍ତେ, ଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯୋ ମାତୁଗାମୋ, ଚକ୍କୱତ୍ତିଧୀତାପି ପରୱସଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ଅହଂ ଇତ୍ଥିଭାୱଂ ଅନୁପଗମ୍ମ ପୁରିସୋ ଭୱେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି। ଚତୁତ୍ଥମ୍ପି ପତ୍ଥେସି ‘‘ଭନ୍ତେ, ଇମଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ପରିଯୋସାନେ ତୁମ୍ହେହି ପତ୍ତଂ ଅମତଂ ପାପୁଣେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି।

ଏୱଂ ଚତୁରୋ ପଣିଧଯୋ କତ୍ୱା, ତଂ ପଦୁମପୁପ୍ଫକଲାପଂ ପୂଜେତ୍ୱା, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘ପୁପ୍ଫସଦିସୋ ଏୱ ମେ ଗନ୍ଧୋ ଚେୱ ୱଣ୍ଣୋ ଚ ହୋତୂ’’ତି ଇମଂ ପଞ୍ଚମଂ ପଣିଧିଂ ଅକାସି। ତତୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ପତ୍ତଂ ପୁପ୍ଫକଲାପଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ଆକାସେ ଠତ୍ୱା –

‘‘ଇଚ୍ଛିତଂ ପତ୍ଥିତଂ ତୁଯ୍ହଂ, ଖିପ୍ପମେୱ ସମିଜ୍ଝତୁ;

ସବ୍ବେ ପୂରେନ୍ତୁ ସଙ୍କପ୍ପା, ଚନ୍ଦୋ ପନ୍ନରସୋ ଯଥା’’ତି। –

ଇମାଯ ଗାଥାଯ ସେଟ୍ଠିଧୀତାଯ ଅନୁମୋଦନଂ କତ୍ୱା ‘‘ସେଟ୍ଠିଧୀତା ମଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ପସ୍ସତୂ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ନନ୍ଦମୂଲକପବ୍ଭାରଂ ଅଗମାସି। ସେଟ୍ଠିଧୀତାଯ ତଂ ଦିସ୍ୱା ମହତୀ ପୀତି ଉପ୍ପନ୍ନା। ଭୱନ୍ତରେ କତଂ ଅକୁସଲକମ୍ମଂ ଅନୋକାସତାଯ ପରିକ୍ଖୀଣଂ, ଚିଞ୍ଚମ୍ବିଲଧୋତତମ୍ବଭାଜନମିୱ ସୁଦ୍ଧା ଜାତା। ତାୱଦେୱ ଚସ୍ସା ପତିକୁଲେ ଞାତିକୁଲେ ଚ ସବ୍ବୋ ଜନୋ ତୁଟ୍ଠୋ ‘‘କିଂ କରୋମା’’ତି ପିଯୱଚନାନି ପଣ୍ଣାକାରାନି ଚ ପେସେସି। ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ମନୁସ୍ସେ ପେସେସି ‘‘ସୀଘଂ ସୀଘଂ ଆନେଥ ସେଟ୍ଠିଧୀତରଂ, ଅହଂ ୱିସ୍ସରିତ୍ୱା ଉଯ୍ୟାନଂ ଆଗତୋ’’ତି। ତତୋ ପଭୁତି ଚ ନଂ ଉରେ ୱିଲିତ୍ତଚନ୍ଦନଂ ୱିଯ ଆମୁତ୍ତମୁତ୍ତାହାରଂ ୱିଯ ପୁପ୍ଫମାଲଂ ୱିଯ ଚ ପିଯାଯନ୍ତୋ ପରିହରି।

ସା ତତ୍ଥ ଯାୱତାଯୁକଂ ଇସ୍ସରିଯଭୋଗସୁଖଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା କାଲଂ କତ୍ୱା ପୁରିସଭାୱେନ ଦେୱଲୋକେ ପଦୁମପୁପ୍ଫେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ସୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି ପଦୁମପୁପ୍ଫଗବ୍ଭେଯେୱ ଗଚ୍ଛତି, ତିଟ୍ଠନ୍ତୋପି, ନିସୀଦନ୍ତୋପି, ସଯନ୍ତୋପି ପଦୁମଗବ୍ଭେଯେୱ ସଯତି। ମହାପଦୁମଦେୱପୁତ୍ତୋତି ଚସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ଏୱଂ ସୋ ତେନ ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମଂ ଛଦେୱଲୋକେ ଏୱ ସଂସରତି।

ତେନ ଚ ସମଯେନ ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ ୱୀସତି ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ହୋନ୍ତି। ରାଜା ଏକିସ୍ସାପି କୁଚ୍ଛିଯଂ ପୁତ୍ତଂ ନ ଲଭତି। ଅମଚ୍ଚା ରାଜାନଂ ୱିଞ୍ଞାପେସୁଂ ‘‘ଦେୱ, କୁଲୱଂସାନୁପାଲକୋ ପୁତ୍ତୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ଅତ୍ରଜେ ଅୱିଜ୍ଜମାନେ ଖେତ୍ରଜୋପି କୁଲୱଂସଧରୋ ହୋତୀ’’ତି। ରାଜା ‘‘ଠପେତ୍ୱା ମହେସିଂ ଅୱସେସା ନାଟକିତ୍ଥିଯୋ ସତ୍ତାହଂ ଧମ୍ମନାଟକଂ କରୋଥା’’ତି ଯଥାକାମଂ ବହି ଚରାପେସି, ତଥାପି ପୁତ୍ତଂ ନାଲତ୍ଥ। ପୁନ ଅମଚ୍ଚା ଆହଂସୁ – ‘‘ମହାରାଜ, ମହେସୀ ନାମ ପୁଞ୍ଞେନ ଚ ପଞ୍ଞାଯ ଚ ସବ୍ବିତ୍ଥୀନଂ ଅଗ୍ଗା, ଅପ୍ପେୱ ନାମ ଦେୱୋ ମହେସିଯାପି କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପୁତ୍ତଂ ଲଭେଯ୍ୟା’’ତି। ରାଜା ମହେସିଯା ଏତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସି। ସା ଆହ – ‘‘ମହାରାଜ, ଯା ଇତ୍ଥୀ ସଚ୍ଚୱାଦିନୀ ସୀଲୱତୀ, ସା ପୁତ୍ତଂ ଲଭେଯ୍ୟ, ହିରୋତ୍ତପ୍ପରହିତାଯ କୁତୋ

ପୁତ୍ତୋ’’ତି ପାସାଦଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ସୀଲାନି ସମାଦିୟିତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅନୁମଜ୍ଜତି। ସୀଲୱତିୟା ରାଜଧୀତାୟ ପଞ୍ଚ ସୀଲାନି ଅନୁମଜ୍ଜନ୍ତିୟା ପୁତ୍ତପତ୍ଥନାଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତେ ସକ୍କସ୍ସ ଆସନଂ ସନ୍ତପ୍ପି।

ଅଥ ସକ୍କୋ ଆସନତାପକାରଣଂ ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା ‘‘ସୀଲୱତିୟା ରାଜଧୀତାୟ ପୁତ୍ତୱରଂ ଦେମୀ’’ତି ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଦେୱିୟା ସମ୍ମୁଖେ ଠତ୍ୱା ‘‘କିଂ ପତ୍ଥେସି ଦେୱୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ପୁତ୍ତଂ, ମହାରାଜା’’ତି। ‘‘ଦମ୍ମି ତେ, ଦେୱି, ପୁତ୍ତଂ, ମା ଚିନ୍ତୟୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଦେୱଲୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ଏତ୍ଥ ଖୀଣାୟୁକୋ’’ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ‘‘ଅୟଂ ମହାପଦୁମୋ ଉପରିଦେୱଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଇତୋ ଚୱତୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିମାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ତାତ ମହାପଦୁମ, ମନୁସ୍ସଲୋକଂ ଗଚ୍ଛାହୀ’’ତି ୟାଚି। ସୋ ଆହ – ‘‘ମହାରାଜ, ମା ଏୱଂ ଭଣି, ଜେଗୁଚ୍ଛୋ ମନୁସ୍ସଲୋକୋ’’ତି। ‘‘ତାତ, ତ୍ୱଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ପୁଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ଇଧୂପପନ୍ନୋ, ତତ୍ଥେୱ ଠତ୍ୱା ପାରମିୟୋ ପୂରେତବ୍ବା, ଗଚ୍ଛ, ତାତା’’ତି। ‘‘ଦୁକ୍ଖୋ, ମହାରାଜ, ଗବ୍ଭୱାସୋ, ନ ସକ୍କୋମି ତତ୍ଥ ୱସିତୁ’’ନ୍ତି। ‘‘କିଂ ତେ, ତାତ, ଗବ୍ଭୱାସେନ, ତଥା ହି ତ୍ୱଂ କମ୍ମମକାସି, ୟଥା ପଦୁମଗବ୍ଭେୟେୱ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସସି, ଗଚ୍ଛ, ତାତା’’ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଅଧିୱାସେସି।

ତତୋ ମହାପଦୁମୋ ଦେୱଲୋକା ଚୱିତ୍ୱା ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ ଉୟ୍ୟାନେ ସିଲାପଟ୍ଟପୋକ୍ଖରଣିୟଂ ପଦୁମଗବ୍ଭେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତଞ୍ଚ ରତ୍ତିଂ ମହେସୀ ପଚ୍ଚୂସସମୟେ ସୁପିନନ୍ତେନ ୱୀସତିଇତ୍ଥିସହସ୍ସପରିୱୁତା ଉୟ୍ୟାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସିଲାପଟ୍ଟପୋକ୍ଖରଣିୟଂ ପଦୁମସ୍ସରେ ପୁତ୍ତଂ ଲଦ୍ଧା ୱିୟ ଅହୋସି। ସା ପଭାତାୟ ରତ୍ତିୟା ସୀଲାନି ରକ୍ଖମାନା ତଥେୱ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଏକଂ ପଦୁମପୁପ୍ଫଂ ଅଦ୍ଦସ। ତଂ ନେୱ ତୀରେ ହୋତି ନ ଗମ୍ଭୀରେ। ସହ ଦସ୍ସନେନେୱ ଚସ୍ସା ତତ୍ଥ ପୁତ୍ତସିନେହୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ସା ସାମଂୟେୱ ପୱିସିତ୍ୱା ତଂ ପୁପ୍ଫଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ପୁପ୍ଫେ ଗହିତମତ୍ତେୟେୱ ପତ୍ତାନି ୱିକସିଂସୁ। ତତ୍ଥ ତଟ୍ଟକେ ଆସିତ୍ତସୁୱଣ୍ଣପଟିମଂ ୱିୟ ଦାରକଂ ଅଦ୍ଦସ। ଦିସ୍ୱାୱ ‘‘ପୁତ୍ତୋ ମେ ଲଦ୍ଧୋ’’ତି ସଦ୍ଦଂ ନିଚ୍ଛାରେସି। ମହାଜନୋ ସାଧୁକାରସହସ୍ସାନି ମୁଞ୍ଚି, ରଞ୍ଞୋ ଚ ପେସେସି। ରାଜା ସୁତ୍ୱା ‘‘କତ୍ଥ ଲଦ୍ଧୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଲଦ୍ଧୋକାସଞ୍ଚ ସୁତ୍ୱା ‘‘ଉୟ୍ୟାନଞ୍ଚ ପୋକ୍ଖରଣିୟଂ ପଦୁମଞ୍ଚ ଅମ୍ହାକଞ୍ଞେୱ ଖେତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅମ୍ହାକଂ ଖେତ୍ତେ ଜାତତ୍ତା ଖେତ୍ରଜୋ ନାମାୟଂ ପୁତ୍ତୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ନଗରଂ ପୱେସେତ୍ୱା ୱୀସତିସହସ୍ସେତ୍ଥିୟୋ ଧାତିକିଚ୍ଚଂ କାରାପେସି। ୟା ୟା କୁମାରସ୍ସ ରୁଚିଂ ଞତ୍ୱା ପତ୍ଥିତପତ୍ଥିତଂ ଖାଦନୀୟଂ ଖାଦାପେତି, ସା ସା ସହସ୍ସଂ ଲଭତି। ସକଲବାରାଣସୀ ଚଲିତା, ସବ୍ବୋ ଜନୋ କୁମାରସ୍ସ ପଣ୍ଣାକାରସହସ୍ସାନି ପେସେସି। କୁମାରୋ ତଂ ତଂ ଅତିନେତ୍ୱା ‘‘ଇମଂ ଖାଦ, ଇମଂ ଭୁଞ୍ଜା’’ତି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଭୋଜନେନ ଉବ୍ବାଳ୍ହୋ ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋ ହୁତ୍ୱା, ଗୋପୁରଦ୍ୱାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ଲାଖାଗୁଳଅକେନ କୀଳଅତି।

ତଦା ଅଞ୍ଞତରୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ବାରାଣସିଂ ନିସ୍ସାୟ ଇସିପତନେ ୱସତି। ସୋ କାଲସ୍ସେୱ ୱୁଟ୍ଠାୟ ସେନାସନୱତ୍ତସରୀରପରିକମ୍ମମନସିକାରାଦୀନି ସବ୍ବକିଚ୍ଚାନି କତ୍ୱା, ପଟିସଲ୍ଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ‘‘ଅଜ୍ଜ କତ୍ଥ ଭିକ୍ଖଂ ଗହେସ୍ସାମୀ’’ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ କୁମାରସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଏସ ପୁବ୍ବେ କିଂ କମ୍ମଂ କରୀ’’ତି ୱୀମଂସନ୍ତୋ ‘‘ମାଦିସସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦତ୍ୱା, ଚତସ୍ସୋ ପତ୍ଥନା ପତ୍ଥେସି ତତ୍ଥ ତିସ୍ସୋ ସିଦ୍ଧା, ଏକା ତାୱ ନ ସିଜ୍ଝତି, ତସ୍ସ ଉପାୟେନ ଆରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସେମୀ’’ତି ଭିକ୍ଖାଚରିୟୱସେନ କୁମାରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମାସି। କୁମାରୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ସମଣ, ମା ଇଧ ଆଗଚ୍ଛି, ଇମେ ହି ତମ୍ପି ‘ଇଦଂ ଖାଦ, ଇଦଂ ଭୁଞ୍ଜା’ତି ୱଦେୟ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ଆହ। ସୋ ଏକୱଚନେନେୱ ତତୋ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସେନାସନଂ ପାୱିସି। କୁମାରୋ ପରିଜନଂ ଆହ – ‘‘ଅୟଂ ସମଣୋ ମୟା ୱୁତ୍ତମତ୍ତୋୱ ନିୱତ୍ତୋ, କୁଦ୍ଧୋ, ନୁ, ଖୋ ମମା’’ତି। ତତୋ ତେହି ‘‘ପବ୍ବଜିତା ନାମ, ଦେୱ, ନ କୋଧପରାୟଣା ହୋନ୍ତି, ପରେନ ପସନ୍ନମନେନ ୟଂ ଦିନ୍ନଂ ହୋତି, ତେନ ୟାପେନ୍ତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚମାନୋପି ‘‘କୁଦ୍ଧୋ ଏୱ ମମାୟଂ ସମଣୋ, ଖମାପେସ୍ସାମି ନ’’ନ୍ତି ମାତାପିତୂନଂ ଆରୋଚେତ୍ୱା ହତ୍ଥିଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା, ମହତା ରାଜାନୁଭାୱେନ ଇସିପତନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ମିଗୟୂଥଂ ଦିସ୍ୱା, ପୁଚ୍ଛି ‘‘କିଂ ନାମ ଏତେ’’ତି? ‘‘ଏତେ, ସାମି, ମିଗା ନାମା’’ତି। ଏତେସଂ ‘‘ଇମଂ ଖାଦଥ, ଇମଂ ଭୁଞ୍ଜଥ, ଇମଂ ସାୟଥା’’ତି ୱତ୍ୱା ପଟିଜଗ୍ଗନ୍ତା ଅତ୍ଥୀତି। ନତ୍ଥି ସାମି, ୟତ୍ଥ ତିଣୋଦକଂ ସୁଲଭଂ, ତତ୍ଥ ୱସନ୍ତୀତି।

କୁମାରୋ ‘‘ୟଥା ଇମେ ଅରକ୍ଖିୟମାନାୱ ୟତ୍ଥ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତତ୍ଥ ୱସନ୍ତି, କଦା ନୁ, ଖୋ, ଅହମ୍ପି ଏୱଂ ୱସେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ଏତମାରମ୍ମଣଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋପି ତସ୍ସ ଆଗମନଂ ଞତ୍ୱା ସେନାସନମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଚଙ୍କମଞ୍ଚ ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା, ମଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା, ଏକଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଚଙ୍କମିତ୍ୱା, ପଦନିକ୍ଖେପଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା, ଦିୱାୱିହାରୋକାସଞ୍ଚ ପଣ୍ଣସାଲଞ୍ଚ ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା, ମଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା, ପୱିସନପଦନିକ୍ଖେପଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା, ନିକ୍ଖମନପଦନିକ୍ଖେପଂ ଅଦସ୍ସେତ୍ୱା, ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅଗମାସି। କୁମାରୋ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ପଦେସଂ ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ମଟ୍ଠଂ କତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ୱସତି ମଞ୍ଞେ ଏତ୍ଥ ସୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ପରିଜନେନ ଭାସିତଂ ସୁତ୍ୱା ଆହ – ‘‘ପାତୋପି ସୋ ସମଣୋ କୁଦ୍ଧୋ, ଇଦାନି ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦୀହି ଅତ୍ତନୋ ଓକାସଂ ଅକ୍କନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା, ସୁଟ୍ଠୁତରଂ କୁଜ୍ଝେୟ୍ୟ, ଇଧେୱ ତୁମ୍ହେ ତିଟ୍ଠଥା’’ତି ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧା ଓରୁୟ୍ହ ଏକକୋୱ ସେନାସନଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ୱତ୍ତସୀସେନ ସୁସମ୍ମଟ୍ଠୋକାସେ ପଦନିକ୍ଖେପଂ ଦିସ୍ୱା, ‘‘ଅୟଂ ସମଣୋ ଏତ୍ଥ ଚଙ୍କମନ୍ତୋ ନ ୱଣିଜ୍ଜାଦିକମ୍ମଂ ଚିନ୍ତେସି, ଅଦ୍ଧା ଅତ୍ତନୋ ହିତମେୱ ଚିନ୍ତେସି ମଞ୍ଞେ’’ତି ପସନ୍ନମାନସୋ ଚଙ୍କମଂ ଆରୁହିତ୍ୱା, ଦୂରୀକତପୁଥୁୱିତକ୍କୋ ଗନ୍ତ୍ୱା, ପାସାଣଫଲକେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ସଞ୍ଜାତଏକଗ୍ଗୋ ହୁତ୍ୱା, ପଣ୍ଣସାଲଂ ପୱିସିତ୍ୱା, ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଞାଣଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା, ପୁରିମନୟେନେୱ ପୁରୋହିତେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ

ପୁଚ୍ଛିତେ ଗଗନତଲେ ନିସିନ୍ନୋ ଇମଂ ଗାଥମାହ –

‘‘ମିଗୋ ଅରଞ୍ଞମ୍ହି ଯଥା ଅବଦ୍ଧୋ, ଯେନିଚ୍ଛକଂ ଗଚ୍ଛତି ଗୋଚରାଯ;

ୱିଞ୍ଞୂ ନରୋ ସେରିତଂ ପେକ୍ଖମାନୋ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ମିଗୋତି ଦ୍ୱେ ମିଗା ଏଣୀମିଗୋ, ପସଦମିଗୋ ଚାତି। ଅପିଚ ସବ୍ବେସଂ ଆରଞ୍ଞିକାନଂ ଚତୁପ୍ପଦାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇଧ ପନ ପସଦମିଗୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଅରଞ୍ଞମ୍ହୀତି ଗାମଞ୍ଚ ଗାମୂପଚାରଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସଂ ଅରଞ୍ଞଂ, ଇଧ ପନ ଉୟ୍ୟାନମଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ମା ଉୟ୍ୟାନମ୍ହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥାତି ପଟିଭାଗୋ। ଅବଦ୍ଧୋତି ରଜ୍ଜୁବନ୍ଧନାଦୀହି ଅବଦ୍ଧୋ, ଏତେନ ୱିସ୍ସତ୍ଥଚରିଯଂ ଦୀପେତି। ଯେନିଚ୍ଛକଂ ଗଚ୍ଛତି ଗୋଚରାଯାତି ଯେନ ଯେନ ଦିସାଭାଗେନ ଗନ୍ତୁମିଚ୍ଛତି, ତେନ ତେନ ଦିସାଭାଗେନ ଗୋଚରାଯ ଗଚ୍ଛତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଭଗୱତା –

‘‘ସେୟ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆରଞ୍ଞକୋ ମିଗୋ ଅରଞ୍ଞେ ପୱନେ ଚରମାନୋ ୱିସ୍ସତ୍ଥୋ ଗଚ୍ଛତି, ୱିସ୍ସତ୍ଥୋ ତିଟ୍ଠତି, ୱିସ୍ସତ୍ଥୋ ନିସୀଦତି, ୱିସ୍ସତ୍ଥୋ ସେୟ୍ୟଂ କପ୍ପେତି। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଅନାପାଥଗତୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଲୁଦ୍ଦସ୍ସ; ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି…ପେ… ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଅନ୍ଧମକାସି ମାରଂ ଅପଦଂ, ୱଧିତ୍ୱା ମାରଚକ୍ଖୁଂ ଅଦସ୍ସନଂ ଗତୋ ପାପିମତୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧। ୨୮୭; ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୨୫) ୱିତ୍ଥାରୋ।

ୱିଞ୍ଞୂନରୋତି ପଣ୍ଡିତପୁରିସୋ। ସେରିତନ୍ତି ସଚ୍ଛନ୍ଦୱୁତ୍ତିତଂ ଅପରାଯତ୍ତତଂ। ପେକ୍ଖମାନୋତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଓଲୋକଯମାନୋ। ଅଥ ୱା ଧମ୍ମସେରିତଂ ପୁଗ୍ଗଲସେରିତଞ୍ଚ। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ହି କିଲେସୱସଂ ଅଗମନତୋ ସେରିନୋ ତେହି ସମନ୍ନାଗତା ପୁଗ୍ଗଲା ଚ, ତେସଂ ଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ ସେରିତା। ତଂ ପେକ୍ଖମାନୋତି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ‘‘ଯଥା ମିଗୋ ଅରଞ୍ଞମ୍ହି ଅବଦ୍ଧୋ ଯେନିଚ୍ଛକଂ ଗଚ୍ଛତି ଗୋଚରାଯ, କଦା ନୁ ଖୋ ଅହମ୍ପି ଏୱଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ଇତି ମେ ତୁମ୍ହେହି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତେହି ବଦ୍ଧସ୍ସ ଯେନିଚ୍ଛକଂ ଗନ୍ତୁଂ ଅଲଭନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଯେନିଚ୍ଛକଗମନାଭାୱେନ ଯେନିଚ୍ଛକଗମନେ ଚାନିସଂସଂ ଦିସ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ସମଥୱିପସ୍ସନା ପାରିପୂରିଂ ଅଗମଂସୁ। ତତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହି। ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞୋପି ୱିଞ୍ଞୂ ପଣ୍ଡିତୋ ନରୋ ସେରିତଂ ପେକ୍ଖମାନୋ ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ମିଗଅରଞ୍ଞଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୪୦।ଆମନ୍ତନା ହୋତୀତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅତୀତେ କିର ଏକୱଜ୍ଜିକବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ନାମ ରାଜା ଅହୋସି ମୁଦୁକଜାତିକୋ। ଯଦା ଅମଚ୍ଚା ତେନ ସହ ଯୁତ୍ତଂ ୱା ଅଯୁତ୍ତଂ ୱା ମନ୍ତେତୁକାମା ହୋନ୍ତି, ତଦା ନଂ ପାଟିଯେକ୍କଂ ପାଟିଯେକ୍କଂ ଏକମନ୍ତଂ ନେନ୍ତି। ତଂ ଏକଦିୱସଂ ଦିୱାସେୟ୍ୟଂ ଉପଗତଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ଅମଚ୍ଚୋ ‘‘ଦେୱ, ମମ ସୋତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଏକମନ୍ତଂ ଗମନଂ ଯାଚି। ସୋ ଉଟ୍ଠାଯ ଅଗମାସି। ପୁନ ଏକୋ ମହାଉପଟ୍ଠାନେ ନିସିନ୍ନଂ ୱରଂ ଯାଚି, ଏକୋ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧେ, ଏକୋ ଅସ୍ସପିଟ୍ଠିଯଂ , ଏକୋ ସୁୱଣ୍ଣରଥେ, ଏକୋ ସିୱିକାଯ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଉୟ୍ୟାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଯାଚି। ରାଜା ତତୋ ଓରୋହିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଅଗମାସି। ଅପରୋ ଜନପଦଚାରିକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଯାଚି, ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ହତ୍ଥିତୋ ଓରୁୟ୍ହ ଏକମନ୍ତଂ ଅଗମାସି। ଏୱଂ ସୋ ତେହି ନିବ୍ବିନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ଅମଚ୍ଚା ଇସ୍ସରିଯେନ ୱଡ୍ଢନ୍ତି। ତେସୁ ଏକୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ରାଜାନଂ ଆହ – ‘‘ଅମୁକଂ, ମହାରାଜ, ଜନପଦଂ ମୟ୍ହଂ ଦେହୀ’’ତି। ରାଜା ‘‘ତଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋ ଭୁଞ୍ଜତୀ’’ତି ଭଣତି। ସୋ ରଞ୍ଞୋ ୱଚନଂ ଅନାଦିଯିତ୍ୱା ‘‘ଗଚ୍ଛାମହଂ ତଂ ଜନପଦଂ ଗହେତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜାମୀ’’ତି ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା, କଲହଂ କତ୍ୱା, ପୁନ ଉଭୋପି ରଞ୍ଞୋ ସନ୍ତିକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଦୋସଂ ଆରୋଚେନ୍ତି। ରାଜା ‘‘ନ ସକ୍କା ଇମେ ତୋସେତୁ’’ନ୍ତି ତେସଂ ଲୋଭେ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ସୋ ପୁରିମନଯେନେୱ ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ଆମନ୍ତନା ହୋତି ସହାଯମଜ୍ଝେ, ୱାସେ ଠାନେ ଗମନେ ଚାରିକାଯ;

ଅନଭିଜ୍ଝିତଂ ସେରିତଂ ପେକ୍ଖମାନୋ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସହାଯମଜ୍ଝେ ଠିତସ୍ସ ଦିୱାସେୟ୍ୟସଙ୍ଖାତେ ୱାସେ ଚ, ମହାଉପଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତେ ଠାନେ ଚ, ଉୟ୍ୟାନଗମନସଙ୍ଖାତେ ଗମନେ ଚ, ଜନପଦଚାରିକସଙ୍ଖାତାଯ ଚାରିକାଯ ଚ ‘‘ଇଦଂ ମେ ସୁଣ, ଇଦଂ ମେ ଦେହୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ତଥା ତଥା ଆମନ୍ତନା ହୋତି, ତସ୍ମା ଅହଂ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯାଯଂ ଅରିଯଜନସେୱିତା ଅନେକାନିସଂସା ଏକନ୍ତସୁଖା, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଲୋଭାଭିଭୂତେହି ସବ୍ବକାପୁରିସେହି ଅନଭିଜ୍ଝିତା ଅନଭିପତ୍ଥିତା ପବ୍ବଜ୍ଜା, ତଂ ଅନଭିଜ୍ଝିତଂ ପରେସଂ ଅୱସୱତ୍ତନେନ ଧମ୍ମପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଚ ସେରିତଂ ପେକ୍ଖମାନୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ

ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱାତି।

ଆମନ୍ତନାଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୪୧।ଖିଡ୍ଡା ରତୀତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିୟଂ ଏକପୁତ୍ତକବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ନାମ ରାଜା ଅହୋସି। ସୋ ତସ୍ସ ଏକପୁତ୍ତକୋ ପିୟୋ ଅହୋସି ମନାପୋ ପାଣସମୋ। ସୋ ସବ୍ବିରିୟାପଥେସୁ ପୁତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ୱତ୍ତତି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ଉୟ୍ୟାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ତଂ ଠପେତ୍ୱା ଗତୋ। କୁମାରୋପି ତଂ ଦିୱସଂୟେୱ ଉପ୍ପନ୍ନେନ ବ୍ୟାଧିନା ମତୋ। ଅମଚ୍ଚା "ପୁତ୍ତସିନେହେନ ରଞ୍ଞୋ ହଦୟମ୍ପି ଫଲେୟ୍ୟା"ତି ଅନାରୋଚେତ୍ୱାୱ ନଂ ଝାପେସୁଂ। ରାଜା ଉୟ୍ୟାନେ ସୁରାମଦେନ ମତ୍ତୋ ପୁତ୍ତଂ ନେୱ ସରି, ତଥା ଦୁତିୟଦିୱସେପି ନ୍ହାନଭୋଜନୱେଲାସୁ। ଅଥ ଭୁତ୍ତାୱୀ ନିସିନ୍ନୋ ସରିତ୍ୱା "ପୁତ୍ତଂ ମେ ଆନେଥା"ତି ଆହ। ତସ୍ସ ଅନୁରୂପେନ ୱିଧାନେନ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆରୋଚେସୁଂ। ତତୋ ସୋକାଭିଭୂତୋ ନିସିନ୍ନୋ ଏୱଂ ୟୋନିସୋ ମନସାକାସି "ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତି, ଇମସ୍ସୁପ୍ପାଦା ଇଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ"ତି। ସୋ ଏୱଂ ଅନୁକ୍କମେନ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ସେସଂ ସଂସଗ୍ଗଗାଥାୟ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ ଠପେତ୍ୱା ଗାଥାୟତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ।

ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାୟଂ ପନ ଖିଡ୍ଡାତି କୀଳଅନା। ସା ଦୁୱିଧା ହୋତି – କାୟିକା, ୱାଚସିକା ଚ। ତତ୍ଥ କାୟିକା ନାମ ହତ୍ଥୀହିପି କୀଳଅନ୍ତି, ଅସ୍ସେହିପି, ରଥେହିପି, ଧନୂହିପି, ଥରୂହିପୀତି ଏୱମାଦି। ୱାଚସିକା ନାମ ଗୀତଂ, ସିଲୋକଭଣନଂ, ମୁଖଭେରୀତି ଏୱମାଦି। ରତୀତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣରତି। ୱିପୁଲନ୍ତି ୟାୱ ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଆହଚ୍ଚ ଠାନେନ ସକଲତ୍ତଭାୱବ୍ୟାପକଂ। ସେସଂ ପାକଟମେୱ। ଅନୁସନ୍ଧିୟୋଜନାପି ଚେତ୍ଥ ସଂସଗ୍ଗଗାଥାୟ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା, ତତୋ ପରଞ୍ଚ ସବ୍ବନ୍ତି।

ଖିଡ୍ଡାରତିଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୪୨।ଚାତୁଦ୍ଦିସୋତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ପୁବ୍ବେ କିର କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ପଞ୍ଚ ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱୀସତି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପୂରେତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନା। ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ତେସଂ ଜେଟ୍ଠକୋ ବାରାଣସିୟଂ ରାଜା ଅହୋସି, ସେସା ପାକତିକରାଜାନୋ। ତେ ଚତ୍ତାରୋପି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା, ରଜ୍ଜଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା, ଅନୁକ୍କମେନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ହୁତ୍ୱା ନନ୍ଦମୂଲକପବ୍ଭାରେ ୱସନ୍ତା ଏକଦିୱସଂ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ୱଂସକଳଈରଗାଥାୟଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଞ୍ଚ ସହାୟଞ୍ଚ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଞତ୍ୱା ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ ଉପାୟେନ ଆରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଓକାସଂ ଗୱେସନ୍ତି। ସୋ ଚ ରାଜା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ରତ୍ତିୟା ଉବ୍ବିଜ୍ଜତି, ଭୀତୋ ୱିସ୍ସରଂ କରୋତି, ମହାତଲେ ଧାୱତି। ପୁରୋହିତେନ କାଲସ୍ସେୱ ୱୁଟ୍ଠାୟ ସୁଖସେୟ୍ୟଂ ପୁଚ୍ଛିତୋପି "କୁତୋ ମେ, ଆଚରିୟ, ସୁଖ"ନ୍ତି ସବ୍ବଂ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆରୋଚେସି। ପୁରୋହିତୋପି "ଅୟଂ ରୋଗୋ ନ ସକ୍କା ୟେନ କେନଚି ଉଦ୍ଧଂୱିରେଚନାଦିନା ଭେସଜ୍ଜକମ୍ମେନ ୱିନେତୁଂ , ମୟ୍ହଂ ପନ ଖାଦନୂପାୟୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ"ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା "ରଜ୍ଜହାନିଜୀୱିତନ୍ତରାୟାଦୀନଂ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ ଏତଂ ମହାରାଜା"ତି ରାଜାନଂ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଉବ୍ବେଜେତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱୂପସମନତ୍ଥଂ "ଏତ୍ତକେ ଚ ଏତ୍ତକେ ଚ ହତ୍ଥିଅସ୍ସରଥାଦୟୋ ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣଞ୍ଚ ଦକ୍ଖିଣଂ ଦତ୍ୱା ୟଞ୍ଞୋ ୟଜିତବ୍ବୋ"ତି ତଂ ୟଞ୍ଞୟଜନେ ସମାଦପେସି।

ତତୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଅନେକାନି ପାଣସହସ୍ସାନି ୟଞ୍ଞତ୍ଥାୟ ସମ୍ପିଣ୍ଡିୟମାନାନି ଦିସ୍ୱା "ଏତସ୍ମିଂ କମ୍ମେ କତେ ଦୁବ୍ବୋଧନେୟ୍ୟୋ ଭୱିସ୍ସତି, ହନ୍ଦ ନଂ ପଟିକଚ୍ଚେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ପେକ୍ଖାମା"ତି ୱଂସକଳଈରଗାଥାୟଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ପିଣ୍ଡାୟ ଚରମାନା ରାଜଙ୍ଗଣେ ପଟିପାଟିୟା ଅଗମଂସୁ। ରାଜା ସୀହପଞ୍ଜରେ ଠିତୋ ରାଜଙ୍ଗଣଂ ୱଲୋକୟମାନୋ ତେ ଅଦ୍ଦକ୍ଖି , ସହ ଦସ୍ସନେନେୱ ଚସ୍ସ ସିନେହୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ତତୋ ତେ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ଆକାସତଲେ ପଞ୍ଞତ୍ତାସନେ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଭୋଜେତ୍ୱା କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚେ "କେ ତୁମ୍ହେ"ତି ପୁଚ୍ଛି। "ମୟଂ, ମହାରାଜ, ଚାତୁଦ୍ଦିସା ନାମା"ତି। "ଭନ୍ତେ, ଚାତୁଦ୍ଦିସାତି ଇମସ୍ସ କୋ ଅତ୍ଥୋ"ତି? "ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ କତ୍ଥଚି କୁତୋଚି ଭୟଂ ୱା ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସୋ ୱା ଅମ୍ହାକଂ ନତ୍ଥି, ମହାରାଜା"ତି। "ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହାକଂ ତଂ ଭୟଂ କିଂ କାରଣା ନ ହୋତୀ"ତି? "ମୟଞ୍ହି, ମହାରାଜ, ମେତ୍ତଂ ଭାୱେମ, କରୁଣଂ ଭାୱେମ, ମୁଦିତଂ ଭାୱେମ, ଉପେକ୍ଖଂ ଭାୱେମ, ତେନ ନୋ ତଂ ଭୟଂ ନ ହୋତୀ"ତି ୱତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାୟାସନା ଅତ୍ତନୋ ୱସତିଂ ଅଗମଂସୁ।

ତତୋ ରାଜା ଚିନ୍ତେସି "ଇମେ ସମଣା ମେତ୍ତାଦିଭାୱନାୟ ଭୟଂ ନ ହୋତୀତି ଭଣନ୍ତି, ବ୍ରାହ୍ମଣା ପନ ଅନେକସହସ୍ସପାଣୱଧଂ ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି, କେସଂ ନୁ ଖୋ ୱଚନଂ ସଚ୍ଚ"ନ୍ତି। ଅଥସ୍ସ ଏତଦହୋସି – "ସମଣା ସୁଦ୍ଧେନ ଅସୁଦ୍ଧଂ ଧୋୱନ୍ତି, ବ୍ରାହ୍ମଣା ପନ ଅସୁଦ୍ଧେନ ଅସୁଦ୍ଧଂ। ନ ଚ ସକ୍କା ଅସୁଦ୍ଧେନ ଅସୁଦ୍ଧଂ ଧୋୱିତୁଂ, ପବ୍ବଜିତାନଂ ଏୱ ୱଚନଂ ସଚ୍ଚ"ନ୍ତି। ସୋ "ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ସୁଖିତା ହୋନ୍ତୂ"ତିଆଦିନା ନୟେନ ମେତ୍ତାଦୟୋ ଚତ୍ତାରୋପି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେ ଭାୱେତ୍ୱା ହିତଫରଣଚିତ୍ତେନ ଅମଚ୍ଚେ ଆଣାପେସି "ସବ୍ବେ ପାଣେ ମୁଞ୍ଚଥ, ସୀତାନି ପାନୀୟାନି ପିୱନ୍ତୁ, ହରିତାନି ତିଣାନି ଖାଦନ୍ତୁ, ସୀତୋ ଚ ନେସଂ ୱାତୋ ଉପୱାୟତୂ"ତି। ତେ ତଥା ଅକଂସୁ।

ତତୋ ରାଜା ‘‘କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତାନଂ ୱଚନେନେୱ ପାପକମ୍ମତୋ ମୁତ୍ତୋମ୍ହୀ’’ତି ତତ୍ଥେୱ ନିସିନ୍ନୋ ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ଅମଚ୍ଚେହି ଚ ଭୋଜନୱେଲାଯଂ ‘‘ଭୁଞ୍ଜ, ମହାରାଜ, କାଲୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ନାହଂ ରାଜା’’ତି ପୁରିମନଯେନେୱ ସବ୍ବଂ ୱତ୍ୱା ଇମଂ ଉଦାନବ୍ୟାକରଣଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ ଅପ୍ପଟିଘୋ ଚ ହୋତି, ସନ୍ତୁସ୍ସମାନୋ ଇତରୀତରେନ;

ପରିସ୍ସଯାନଂ ସହିତା ଅଛମ୍ଭୀ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଚାତୁଦ୍ଦିସୋତି ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ଯଥାସୁଖୱିହାରୀ, ‘‘ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ୱା ୱିହରତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୮; ଅ। ନି। ୪।୧୨୫; ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୨୮) ୱା ନଯେନ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନାଫରିତା ଚତସ୍ସୋ ଦିସା ଅସ୍ସ ସନ୍ତୀତିପି ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ। ତାସୁ ଦିସାସୁ କତ୍ଥଚି ସତ୍ତେ ୱା ସଙ୍ଖାରେ ୱା ଭଯେନ ନ ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ଅପ୍ପଟିଘୋ। ସନ୍ତୁସ୍ସମାନୋତି ଦ୍ୱାଦସୱିଧସ୍ସ ସନ୍ତୋସସ୍ସୱସେନ ସନ୍ତୁସ୍ସକୋ, ଇତରୀତରେନାତି ଉଚ୍ଚାୱଚେନ ପଚ୍ଚଯେନ। ପରିସ୍ସଯାନଂ ସହିତା ଅଛମ୍ଭୀତି ଏତ୍ଥ ପରିସ୍ସଯନ୍ତି କାଯଚିତ୍ତାନି, ପରିହାପେନ୍ତି ୱା ତେସଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ, ତାନି ୱା ପଟିଚ୍ଚ ସଯନ୍ତୀତି ପରିସ୍ସଯା, ବାହିରାନଂ ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦୀନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରାନଞ୍ଚ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଂ କାଯଚିତ୍ତୁପଦ୍ଦୱାନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତେ ପରିସ୍ସଯେ ଅଧିୱାସନଖନ୍ତିଯା ଚ ୱୀରିଯାଦୀହି ଧମ୍ମେହି ଚ ସହତୀତି ପରିସ୍ସଯାନଂ ସହିତା। ଥଦ୍ଧଭାୱକରଭଯାଭାୱେନ ଅଛମ୍ଭୀ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯଥା ତେ ଚତ୍ତାରୋ ସମଣା, ଏୱଂ ଇତରୀତରେନ ପଚ୍ଚଯେନ ସନ୍ତୁସ୍ସମାନୋ ଏତ୍ଥ ପଟିପତ୍ତିପଦଟ୍ଠାନେ ସନ୍ତୋସେ ଠିତୋ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ମେତ୍ତାଦିଭାୱନାଯ ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ, ସତ୍ତସଙ୍ଖାରେସୁ ପଟିହନନଭଯାଭାୱେନ ଅପ୍ପଟିଘୋ ଚ ହୋତି। ସୋ ଚାତୁଦ୍ଦିସତ୍ତା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ ପରିସ୍ସଯାନଂ ସହିତା, ଅପ୍ପଟିଘତ୍ତା ଅଛମ୍ଭୀ ଚ ହୋତୀତି ଏୱଂ ପଟିପତ୍ତିଗୁଣଂ ଦିସ୍ୱା ଯୋନିସୋ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି। ଅଥ ୱା ତେ ସମଣା ୱିଯ ସନ୍ତୁସ୍ସମାନୋ ଇତରୀତରେନ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ ହୋତୀତି ଞତ୍ୱା ଏୱଂ ଚାତୁଦ୍ଦିସଭାୱଂ ପତ୍ଥଯନ୍ତୋ ଯୋନିସୋ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅଧିଗତୋମ୍ହି। ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞୋପି ଈଦିସଂ ଠାନଂ ପତ୍ଥଯମାନୋ ଚାତୁଦ୍ଦିସତାଯ ପରିସ୍ସଯାନଂ ସହିତା ଅପ୍ପଟିଘତାଯ ଚ ଅଛମ୍ଭୀ ହୁତ୍ୱା ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ଚାତୁଦ୍ଦିସଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୪୩।ଦୁସ୍ସଙ୍ଗହାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ କିର ଅଗ୍ଗମହେସୀ କାଲମକାସି। ତତୋ ୱୀତିୱତ୍ତେସୁ ସୋକଦିୱସେସୁ ଏକଂ ଦିୱସଂ ଅମଚ୍ଚା ‘‘ରାଜୂନଂ ନାମ ତେସୁ ତେସୁ କିଚ୍ଚେସୁ ଅଗ୍ଗମହେସୀ ଅୱସ୍ସଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା, ସାଧୁ, ଦେୱୋ, ଅଞ୍ଞଂ ଦେୱିଂ ଆନେତୂ’’ତି ଯାଚିଂସୁ। ରାଜା‘‘ତେନ ହି, ଭଣେ, ଜାନାଥା’’ତି ଆହ। ତେ ପରିଯେସନ୍ତା ସାମନ୍ତରଜ୍ଜେ ରାଜା ମତୋ। ତସ୍ସ ଦେୱୀ ରଜ୍ଜଂ ଅନୁସାସତି। ସା ଚ ଗବ୍ଭିନୀ ହୋତି। ଅମଚ୍ଚା ‘‘ଅଯଂ ରଞ୍ଞୋ ଅନୁରୂପା’’ତି ଞତ୍ୱା ତଂ ଯାଚିଂସୁ। ସା ‘‘ଗବ୍ଭିନୀ ନାମ ମନୁସ୍ସାନଂ ଅମନାପା ହୋତି, ସଚେ ଆଗମେଥ, ଯାୱ ୱିଜାଯାମି, ଏୱଂ ହୋତୁ, ନୋ ଚେ, ଅଞ୍ଞଂ ପରିଯେସଥା’’ତି ଆହ। ତେ ରଞ୍ଞୋପି ଏତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସୁଂ। ରାଜା ‘‘ଗବ୍ଭିନୀପି ହୋତୁ ଆନେଥା’’ତି। ତେ ଆନେସୁଂ। ରାଜା ତଂ ଅଭିସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ମହେସୀଭୋଗଂ ଅଦାସି। ତସ୍ସା ପରିଜନଞ୍ଚ ନାନାୱିଧେହି ପଣ୍ଣାକାରେହି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସା କାଲେନ ପୁତ୍ତଂ ୱିଜାଯି। ତମ୍ପି ରାଜା ଅତ୍ତନୋ ଜାତପୁତ୍ତମିୱ ସବ୍ବିରିଯାପଥେସୁ ଅଙ୍କେ ଚ ଉରେ ଚ କତ୍ୱା ୱିହରତି। ତତୋ ଦେୱିଯା ପରିଜନୋ ଚିନ୍ତେସି ‘‘ରାଜା ଅତିୱିଯ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି କୁମାରଂ, ଅତିୱିସ୍ସାସନିଯାନି ରାଜହଦଯାନି, ହନ୍ଦ ନଂ ପରିଭେଦେମା’’ତି।

ତତୋ କୁମାରଂ – ‘‘ତ୍ୱଂ, ତାତ, ଅମ୍ହାକଂ ରଞ୍ଞୋ ପୁତ୍ତୋ, ନ ଇମସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ, ମା ଏତ୍ଥ ୱିସ୍ସାସଂ ଆପଜ୍ଜୀ’’ତି ଆହଂସୁ। ଅଥ କୁମାରୋ ‘‘ଏହି ପୁତ୍ତା’’ତି ରଞ୍ଞା ୱୁଚ୍ଚମାନୋପି ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱା ଆକଡ୍ଢିଯମାନୋପି ପୁବ୍ବେ ୱିଯ ରାଜାନଂ ନ ଅଲ୍ଲୀଯତି। ରାଜା ‘‘କିଂ ଏତ’’ନ୍ତି ୱୀମଂସନ୍ତୋ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ଅରେ, ଏତେ ମଯା ଏୱଂ ସଙ୍ଗହିତାପି ପଟିକୂଲୱୁତ୍ତିନୋ ଏୱା’’ତି ନିବ୍ବିଜ୍ଜିତ୍ୱା ରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତୋ। ‘‘ରାଜା ପବ୍ବଜିତୋ’’ତି ଅମଚ୍ଚପରିଜନାପି ବହୂ ପବ୍ବଜିତା , ‘‘ସପରିଜନୋ ରାଜା ପବ୍ବଜିତୋ’’ତି ମନୁସ୍ସା ପଣୀତେ ପଚ୍ଚଯେ ଉପନେନ୍ତି। ରାଜା ପଣୀତେ ପଚ୍ଚଯେ ଯଥାୱୁଡ୍ଢଂ ଦାପେତି। ତତ୍ଥ ଯେ ସୁନ୍ଦରଂ ଲଭନ୍ତି, ତେ ତୁସ୍ସନ୍ତି। ଇତରେ ଉଜ୍ଝାଯନ୍ତି ‘‘ମଯଂ ପରିୱେଣସମ୍ମଜ୍ଜନାଦୀନି ସବ୍ବକିଚ୍ଚାନି କରୋନ୍ତା ଲୂଖଭତ୍ତଂ ଜିଣ୍ଣୱତ୍ଥଞ୍ଚ ଲଭାମା’’ତି। ସୋ ତମ୍ପି ଞତ୍ୱା ‘‘ଅରେ, ଯଥାୱୁଡ୍ଢଂ ଦିଯ୍ୟମାନେପି ନାମ ଉଜ୍ଝାଯନ୍ତି, ଅହୋ, ଅଯଂ ପରିସା ଦୁସ୍ସଙ୍ଗହା’’ତି ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଆଦାଯ ଏକୋ ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତତ୍ଥ ଆଗତେହି ଚ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛିତୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ଦୁସ୍ସଙ୍ଗହା ପବ୍ବଜିତାପି ଏକେ, ଅଥୋ ଗହଟ୍ଠା ଘରମାୱସନ୍ତା;

ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କୋ ପରପୁତ୍ତେସୁ ହୁତ୍ୱା, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ସା ଅତ୍ଥତୋ ପାକଟା ଏୱ। ଅଯଂ ପନ ଯୋଜନା – ଦୁସ୍ସଙ୍ଗହା ପବ୍ବଜିତାପି ଏକେ, ଯେ ଅସନ୍ତୋସାଭିଭୂତା, ତଥାୱିଧା ଏୱ ଚ ଅଥୋ ଗହଟ୍ଠା ଘରମାୱସନ୍ତା। ଏତମହଂ ଦୁସ୍ସଙ୍ଗହଭାୱଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା ଆରଭିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି। ସେସଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ଦୁସ୍ସଙ୍ଗହଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୪୪।ଓରୋପଯିତ୍ୱାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିଯଂ କିର ଚାତୁମାସିକବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ନାମ ରାଜା ଗିମ୍ହାନଂ ପଠମେ ମାସେ ଉଯ୍ୟାନଂ ଗତୋ। ତତ୍ଥ ରମଣୀଯେ ଭୂମିଭାଗେ ନୀଲଘନପତ୍ତସଞ୍ଛନ୍ନଂ କୋୱିଳାରରୁକ୍ଖଂ ଦିସ୍ୱା ''କୋୱିଳାରମୂଲେ ମମ ସଯନଂ ପଞ୍ଞାପେଥା''ତି ୱତ୍ୱା ଉଯ୍ୟାନେ କୀଳିତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯଂ ତତ୍ଥ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେସି। ପୁନ ଗିମ୍ହାନଂ ମଜ୍ଝିମେ ମାସେ ଉଯ୍ୟାନଂ ଗତୋ। ତଦା କୋୱିଳାରୋ ପୁପ୍ଫିତୋ ହୋତି, ତଦାପି ତଥେୱ ଅକାସି। ପୁନ ଗିମ୍ହାନଂ ପଚ୍ଛିମେ ମାସେ ଗତୋ। ତଦା କୋୱିଳାରୋ ସଞ୍ଛିନ୍ନପତ୍ତୋ ସୁକ୍ଖରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ହୋତି। ତଦାପି ସୋ ଅଦିସ୍ୱାୱ ତଂ ରୁକ୍ଖଂ ପୁବ୍ବପରିଚଯେନ ତତ୍ଥେୱ ସେଯ୍ୟଂ ଆଣାପେସି। ଅମଚ୍ଚା ଜାନନ୍ତାପି ''ରଞ୍ଞା ଆଣତ୍ତ''ନ୍ତି ଭଯେନ ତତ୍ଥ ସଯନଂ ପଞ୍ଞାପେସୁଂ। ସୋ ଉଯ୍ୟାନେ କୀଳିତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯଂ ତତ୍ଥ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେନ୍ତୋ ତଂ ରୁକ୍ଖଂ ଦିସ୍ୱା ''ଅରେ, ଅଯଂ ପୁବ୍ବେ ସଞ୍ଛନ୍ନପତ୍ତୋ ମଣିମଯୋ ୱିଯ ଅଭିରୂପଦସ୍ସନୋ ଅହୋସି। ତତୋ ମଣିୱଣ୍ଣସାଖନ୍ତରେ ଠପିତପୱାଳଅଙ୍କୁରସଦିସେହି ପୁପ୍ଫେହି ସସ୍ସିରିକଚାରୁଦସ୍ସନୋ ଅହୋସି। ମୁତ୍ତାଦଲସଦିସୱାଲିକାକିଣ୍ଣୋ ଚସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ଭୂମିଭାଗୋ ବନ୍ଧନା ପମୁତ୍ତପୁପ୍ଫସଞ୍ଛନ୍ନୋ ରତ୍ତକମ୍ବଲସନ୍ଥତୋ ୱିଯ ଅହୋସି। ସୋ ନାମଜ୍ଜ ସୁକ୍ଖରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ସାଖାମତ୍ତାୱସେସୋ ଠିତୋ। 'ଅହୋ, ଜରାଯ ଉପହତୋ କୋୱିଳାରୋ'''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ''ଅନୁପାଦିନ୍ନମ୍ପି ତାୱ ଜରା ହଞ୍ଞତି, କିମଙ୍ଗ ପନ ଉପାଦିନ୍ନ''ନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଟିଲଭି। ତଦନୁସାରେନେୱ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ଚ ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ''ଅହୋ ୱତାହମ୍ପି ସଞ୍ଛିନ୍ନପତ୍ତୋ କୋୱିଳାରୋ ୱିଯ ଅପେତଗିହିବ୍ଯଞ୍ଜନୋ ଭୱେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ପତ୍ଥଯମାନୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ତସ୍ମିଂ ସଯନତଲେ ଦକ୍ଖିଣେନ ପସ୍ସେନ ନିପନ୍ନୋଯେୱ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତତୋ ଗମନକାଲେ ଅମଚ୍ଚେହି ''କାଲୋ ଗନ୍ତୁଂ, ମହାରାଜା''ତି ୱୁତ୍ତେ ''ନାହଂ ରାଜା''ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ପୁରିମନଯେନେୱ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି –

''ଓରୋପଯିତ୍ୱା ଗିହିବ୍ଯଞ୍ଜନାନି, ସଞ୍ଛିନ୍ନପତ୍ତୋ ଯଥା କୋୱିଳାରୋ;

ଛେତ୍ୱାନ ୱୀରୋ ଗିହିବନ୍ଧନାନି, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ''ତି।

ତତ୍ଥ ଓରୋପଯିତ୍ୱାତି ଅପନେତ୍ୱା। ଗିହିବ୍ଯଞ୍ଜନାନୀତି କେସମସ୍ସୁଓଦାତୱତ୍ଥାଲଙ୍କାରମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନପୁତ୍ତଦାରଦାସିଦାସାଦୀନି। ଏତାନି ହି ଗିହିଭାୱଂ ବ୍ଯଞ୍ଜଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ଗିହିବ୍ଯଞ୍ଜନାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସଞ୍ଛିନ୍ନପତ୍ତୋତି ପତିତପତ୍ତୋ। ଛେତ୍ୱାନାତି ମଗ୍ଗଞାଣେନ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ୱୀରୋତି ମଗ୍ଗୱୀରିଯସମନ୍ନାଗତୋ। ଗିହିବନ୍ଧନାନୀତି କାମବନ୍ଧନାନି। କାମା ହି ଗିହୀନଂ ବନ୍ଧନାନି। ଅଯଂ ତାୱ ପଦତ୍ଥୋ।

ଅଯଂ ପନ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ''ଅହୋ ୱତାହମ୍ପି ଓରୋପଯିତ୍ୱା ଗିହିବ୍ଯଞ୍ଜନାନି ସଞ୍ଛିନ୍ନପତ୍ତୋ ଯଥା କୋୱିଳାରୋ ଭୱେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଏୱଞ୍ହି ଚିନ୍ତଯମାନୋ ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା ଆରଭିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି। ସେସଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

କୋୱିଳାରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା। ପଠମୋ ୱଗ୍ଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

୪୫-୪୬।ସଚେଲଭେଥାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ପୁବ୍ବେ କିର କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ଦ୍ୱେ ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱୀସତି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପୂରେତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନା। ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ତେସଂ ଜେଟ୍ଠକୋ ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ ପୁତ୍ତୋ ଅହୋସି, କନିଟ୍ଠୋ ପୁରୋହିତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ଅହୋସି। ତେ ଏକଦିୱସଂଯେୱ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଏକଦିୱସମେୱ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସହପଂସୁକୀଳିତସହାଯକା ଅହେସୁଂ। ପୁରୋହିତପୁତ୍ତୋ ପଞ୍ଞୱା ଅହୋସି। ସୋ ରାଜପୁତ୍ତଂ ଆହ – ''ସମ୍ମ, ତ୍ୱଂ ପିତୁନୋ ଅଚ୍ଚଯେନ ରଜ୍ଜଂ ଲଭିସ୍ସସି, ଅହଂ ପୁରୋହିତଟ୍ଠାନଂ, ସୁସିକ୍ଖିତେନ ଚ ସୁଖଂ ରଜ୍ଜଂ ଅନୁସାସିତୁଂ ସକ୍କା, ଏହି ସିପ୍ପଂ ଉଗ୍ଗହେସ୍ସାମା''ତି। ତତୋ ଉଭୋପି ପୁବ୍ବୋପଚିତକମ୍ମା ହୁତ୍ୱା ଗାମନିଗମାଦୀସୁ ଭିକ୍ଖଂ ଚରମାନା ପଚ୍ଚନ୍ତଜନପଦଗାମଂ ଗତା। ତଞ୍ଚ ଗାମଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲାଯ ପୱିସନ୍ତି। ଅଥ ମନୁସ୍ସା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ଦିସ୍ୱା ଉସ୍ସାହଜାତା ଆସନାନି ପଞ୍ଞାପେନ୍ତି, ପଣୀତଂ ଖାଦନୀଯଂ ଭୋଜନୀଯଂ ଉପନାମେନ୍ତି, ମାନେନ୍ତି, ପୂଜେନ୍ତି। ତେସଂ ଏତଦହୋସି – ''ଅମ୍ହେହି ସଦିସା ଉଚ୍ଚାକୁଲିକା ନାମ ନତ୍ଥି, ଅଥ ଚ ପନିମେ ମନୁସ୍ସା ଯଦି ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ଅମ୍ହାକଂ ଭିକ୍ଖଂ ଦେନ୍ତି, ଯଦି ଚ ନିଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଦେନ୍ତି, ଇମେସଂ ପନ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଏୱରୂପଂ ସକ୍କାରଂ କରୋନ୍ତି, ଅଦ୍ଧା ଏତେ କିଞ୍ଚି ସିପ୍ପଂ ଜାନନ୍ତି, ହନ୍ଦ ନେସଂ ସନ୍ତିକେ ସିପ୍ପଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାମା''ତି।

ତେ ମନୁସ୍ସେସୁ ପଟିକ୍କନ୍ତେସୁ ଓକାସଂ ଲଭିତ୍ୱା ''ଯଂ, ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହେ ସିପ୍ପଂ ଜାନାଥ, ତଂ ଅମ୍ହେପି ସିକ୍ଖାପେଥା''ତି ଯାଚିଂସୁ। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ''ନ ସକ୍କା

ଅପଦ୍ଧଜିତେନ ସିକ୍ଖିତୁ’’ନ୍ତି ଆହଂସୁ। ତେ ପଦ୍ଧଜ୍ଜଂ ଯାଚିତ୍ୱା ପବ୍ବଜିଂସୁ। ତତୋ ନେସଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ‘‘ଏୱଂ ୱୋ ନିୱାସେତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ପାରୁପିତବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ଆଭିସମାଚାରିକଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ‘‘ଇମସ୍ସ ସିପ୍ପସ୍ସ ଏକୀଭାୱାଭିରତି ନିପ୍ଫତ୍ତି, ତସ୍ମା ଏକେନେୱ ନିସୀଦିତବ୍ବଂ, ଏକେନ ଚଙ୍କମିତବ୍ବଂ, ଠାତବ୍ବଂ, ସୟିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପାଟିଯେକ୍କଂ ପଣ୍ଣସାଲମଦଂସୁ। ତତୋ ତେ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପଣ୍ଣସାଲଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିସୀଦିଂସୁ। ପୁରୋହିତପୁତ୍ତୋ ନିସିନ୍ନକାଲତୋ ପଭୁତି ଚିତ୍ତସମାଧାନଂ ଲଦ୍ଧା ଝାନଂ ଲଭି। ରାଜପୁତ୍ତୋ ମୁହୁତ୍ତେନେୱ ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଆଗତୋ। ସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘କିଂ, ସମ୍ମା’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋମ୍ହୀ’’ତି ଆହ। ‘‘ତେନ ହି ଇଧ ନିସୀଦା’’ତି। ସୋ ତତ୍ଥ ମୁହୁତ୍ତଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଆହ – ‘‘ଇମସ୍ସ କିର, ସମ୍ମ, ସିପ୍ପସ୍ସ ଏକୀଭାୱାଭିରତି ନିପ୍ଫତ୍ତୀ’’ତି ପୁରୋହିତପୁତ୍ତୋ ‘‘ଏୱଂ, ସମ୍ମ, ତେନ ହି ତ୍ୱଂ ଅତ୍ତନୋ ନିସିନ୍ନୋକାସଂ ଏୱ ଗଚ୍ଛ, ଉଗ୍ଗହେସ୍ସାମି ଇମସ୍ସ ସିପ୍ପସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତି’’ନ୍ତି ଆହ। ସୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ପୁନପି ମୁହୁତ୍ତେନେୱ ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋ ପୁରିମନୟେନେୱ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଆଗତୋ।

ତତୋ ନଂ ପୁରୋହିତପୁତ୍ତୋ ତଥେୱ ଉଯ୍ୟୋଜେତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଗତେ ଚିନ୍ତେସି ‘‘ଅୟଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ କମ୍ମଂ ହାପେତି, ମମ ଚ ଇଧାଭିକ୍ଖଣଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ’’ତି। ସୋ ପଣ୍ଣସାଲତୋ ନିକ୍ଖମ୍ମ ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିଟ୍ଠୋ। ଇତରୋ ଅତ୍ତନୋ ପଣ୍ଣସାଲାୟେୱ ନିସିନ୍ନୋ ପୁନପି ମୁହୁତ୍ତେନେୱ ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋ ହୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଣ୍ଣସାଲଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ମଗ୍ଗନ୍ତୋପି ତଂ ଅଦିସ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଯୋ ଗହଟ୍ଠକାଲେ ପଣ୍ଣାକାରମ୍ପି ଆଦାୟ ଆଗତୋ ମଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ଲଭତି, ସୋ ନାମ ମୟି ଆଗତେ ଦସ୍ସନମ୍ପି ଅଦାତୁକାମୋ ପକ୍କାମି, ଅହୋ, ରେ ଚିତ୍ତ, ନ ଲଜ୍ଜସି, ଯଂ ମଂ ଚତୁକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଇଧାନେସି, ସୋଦାନି ତେ ୱସେ ନ ୱତ୍ତିସ୍ସାମି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ତଂଯେୱ ମମ ୱସେ ୱତ୍ତାପେସ୍ସାମୀ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ସେନାସନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଆକାସେନ ନନ୍ଦମୂଲକପବ୍ଭାରଂ ଅଗମାସି। ଇତରୋପି ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ଅଗମାସି। ତେ ଉଭୋପି ମନୋସିଲାତଲେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପାଟିଯେକ୍କଂ ପାଟିଯେକ୍କଂ ଇମା ଉଦାନଗାଥାୟୋ ଅଭାସିଂସୁ –

‘‘ସଚେ ଲଭେଥ ନିପକଂ ସହାୟଂ, ସଦ୍ଧିଂ ଚରଂ ସାଧୁୱିହାରି ଧୀରଂ;

ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ସବ୍ବାନି ପରିସ୍ସୟାନି, ଚରେୟ୍ୟ ତେନତ୍ତମନୋ ସତୀମା।

‘‘ନୋ ଚେ ଲଭେଥ ନିପକଂ ସହାୟଂ, ସଦ୍ଧିଂ ଚରଂ ସାଧୁୱିହାରି ଧୀରଂ;

ରାଜାୱ ରଟ୍ଠଂ ୱିଜିତଂ ପହାୟ, ଏକୋ ଚରେ ମାତଙ୍ଗରଞ୍ଞେୱ ନାଗୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ନିପକନ୍ତି ପକତିନିପୁଣଂ ପଣ୍ଡିତଂ କସିଣପରିକମ୍ମାଦୀସୁ କୁସଲଂ। ସାଧୁୱିହାରିନ୍ତି ଅପ୍ପନାୱିହାରେନ ୱା ଉପଚାରେନ ୱା ସମନ୍ନାଗତଂ। ଧୀରନ୍ତି ଧିତିସମ୍ପନ୍ନଂ। ତତ୍ଥ ନିପକତ୍ତେନ ଧିତିସମ୍ପଦା ୱୁତ୍ତା। ଇଧ ପନ ଧିତିସମ୍ପନ୍ନମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧିତି ନାମ ଅସିଥିଲପରକ୍କମତା, ‘‘କାମଂ ତଚୋ ଚ ନ୍ହାରୁ ଚା’’ତି (ମ। ନି। ୨।୧୮୪; ଅ। ନି। ୨।୫; ମହାନି। ୧୯୬) ଏୱଂ ପୱତ୍ତୱୀରିୟସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅପିଚ ଧିକତପାପୋତିପି ଧୀରୋ। ରାଜାୱ ରଟ୍ଠଂ ୱିଜିତଂ ପହାୟାତି ଯଥା ପଟିରାଜା ‘‘ୱିଜିତଂ ରଟ୍ଠଂ ଅନତ୍ଥାୱହ’’ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ରଜ୍ଜଂ ପହାୟ ଏକୋ ଚରତି, ଏୱଂ ବାଲସହାୟଂ ପହାୟ ଏକୋ ଚରେ। ଅଥ ୱା ରାଜାୱ ରଟ୍ଠନ୍ତି ଯଥା ସୁତସୋମୋ ରାଜା ୱିଜିତଂ ରଟ୍ଠଂ ପହାୟ ଏକୋ ଚରି, ଯଥା ଚ ମହାଜନକୋ, ଏୱଂ ଏକୋ ଚରେତି ଅୟମ୍ପି ତସ୍ସତ୍ଥୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନ ସକ୍କା ଜାନିତୁନ୍ତି ନ ୱିତ୍ଥାରିତନ୍ତି।

ସହାୟଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୪୭। ଅଦ୍ଧା ପସଂସାମାତି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାୟ ଯାୱ ଆକାସତଲେ ପଞ୍ଞତ୍ତାସନେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ନିସଜ୍ଜା, ତାୱ ଚାତୁଦ୍ଦିସଗାଥାୟ ଉପ୍ପତ୍ତିସଦିସା ଏୱ ଉପ୍ପତ୍ତି। ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଯଥା ସୋ ରାଜା ରତ୍ତିୟା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉଟ୍ଠହି, ନ ତଥା ଅୟଂ, ନେୱସ୍ସ ୟଞ୍ଞୋ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତୋ ଅହୋସି। ସୋ ଆକାସତଲେ ପଞ୍ଞତ୍ତେସୁ ଆସନେସୁ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ‘‘କେ ତୁମ୍ହେ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ମୟଂ, ମହାରାଜ, ଅନୱଜ୍ଜଭୋଜିନୋ ନାମା’’ତି। ‘‘ଭନ୍ତେ, ‘ଅନୱଜ୍ଜଭୋଜିନୋ’ତି ଇମସ୍ସ କୋ ଅତ୍ଥୋ’’ତି? ‘‘ସୁନ୍ଦରଂ ୱା ଅସୁନ୍ଦରଂ ୱା ଲଦ୍ଧା ନିବ୍ବିକାରା ଭୁଞ୍ଜାମ, ମହାରାଜା’’ତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଏତଦହୋସି ‘‘ଯଂନୂନାହଂ ଇମେ ଉପପରିକ୍ଖେୟ୍ୟଂ ଏଦିସା ୱା ନୋ ୱା’’ତି। ତଂ ଦିୱସଂ କଣାଜକେନ ବିଲଙ୍ଗଦୁତିୟେନ ପରିୱିସି। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଅମତଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତା ୱିୟ ନିବ୍ବିକାରା ଭୁଞ୍ଜିଂସୁ। ରାଜା ‘‘ହୋନ୍ତି ନାମ ଏକଦିୱସଂ ପଟିଞ୍ଞାତତ୍ତା ନିବ୍ବିକାରା, ସ୍ୱେ ଜାନିସ୍ସାମୀ’’ତି ସ୍ୱାତନାୟପି ନିମନ୍ତେସି। ତତୋ ଦୁତିୟଦିୱସେପି ତଥେୱାକାସି। ତେପି ତଥେୱ ପରିଭୁଞ୍ଜିଂସୁ। ଅଥ ରାଜା ‘‘ଇଦାନି ସୁନ୍ଦରଂ ଦତ୍ୱା ୱୀମଂସିସ୍ସାମୀ’’ତି ପୁନପି ନିମନ୍ତେତ୍ୱା, ଦ୍ୱେ ଦିୱସେ ମହାସକ୍କାରଂ କତ୍ୱା, ପଣୀତେନ ଅତିୱିଚିତ୍ରେନ ଖାଦନୀୟେନ ଭୋଜନୀୟେନ ପରିୱିସି। ତେପି ତଥେୱ ନିବ୍ବିକାରା ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ମଙ୍ଗଲଂ ୱତ୍ୱା ପକ୍କମିଂସୁ। ରାଜା ଅଚିରପକ୍କନ୍ତେସୁ ତେସୁ ‘‘ଅନୱଜ୍ଜଭୋଜିନୋୱ ଏତେ ସମଣା, ଅହୋ ୱତାହମ୍ପି ଅନୱଜ୍ଜଭୋଜୀ ଭୱେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି

ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ମହାରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ସମାଦାଯ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା, ମଞ୍ଜୂସକରୁକ୍ଖମୂଲେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ମଜ୍ଝେ ଅତ୍ତନୋ ଆରମ୍ମଣଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି –

''ଅଦ୍ଧା ପସଂସାମ ସହାଯସମ୍ପଦଂ, ସେଟ୍ଠା ସମା ସେୱିତବ୍ବା ସହାଯା;

ଏତେ ଅଲଦ୍ଧା ଅନୱଜ୍ଜଭୋଜୀ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ''ତି।

ସା ପଦତ୍ଥତୋ ଉତ୍ତାନା ଏୱ। କେୱଲଂ ପନ ସହାଯସମ୍ପଦନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅସେଖେହି ସୀଲାଦିକ୍ଖନ୍ଧେହି ସମ୍ପନ୍ନା ସହାଯା ଏୱ ସହାଯସମ୍ପଦାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଯୋଜନା – ଯାଯଂ ୱୁତ୍ତା ସହାଯସମ୍ପଦା, ତଂ ସହାଯସମ୍ପଦଂ ଅଦ୍ଧା ପସଂସାମ, ଏକଂସେନେୱ ଥୋମେମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କଥଂ? ସେଟ୍ଠା ସମା ସେୱିତବ୍ବା ସହାଯାତି। କସ୍ମା? ଅତ୍ତନୋ ହି ସୀଲାଦୀହି ସେଟ୍ଠେ ସେୱମାନସ୍ସ ସୀଲାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ୱୁଦ୍ଧିଂ ୱିରୂଳ୍ହିଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ସମେ ସେୱମାନସ୍ସ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମଧାରଣେନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ୱିନୋଦନେନ ଚ ଲଦ୍ଧା ନ ପରିହାଯନ୍ତି। ଏତେ ପନ ସହାଯକେ ସେଟ୍ଠେ ଚ ସମେ ଚ ଅଲଦ୍ଧା କୁହନାଦିମିଚ୍ଛାଜୀୱଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଧମ୍ମେନ ସମେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଚ ପଟିଘାନୁନଯଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଅନୱଜ୍ଜଭୋଜୀ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ଥକାମୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ। ଅହମ୍ପି ହି ଏୱଂ ଚରନ୍ତୋ ଇମଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି।

ଅନୱଜ୍ଜଭୋଜିଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୪୮।ଦିସ୍ୱାସୁୱଣ୍ଣସ୍ସାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଞ୍ଞତରୋ ବାରାଣସିରାଜା ଗିମ୍ହସମଯେ ଦିୱାସେଯ୍ୟଂ ଉପଗତୋ। ସନ୍ତିକେ ଚସ୍ସ ୱଣ୍ଣଦାସୀ ଗୋସୀତଚନ୍ଦନଂ ପିସତି। ତସ୍ସା ଏକବାହାଯଂ ଏକଂ ସୁୱଣ୍ଣୱଲଯଂ, ଏକବାହାଯଂ ଦ୍ୱେ, ତାନି ସଙ୍ଘଟ୍ଟନ୍ତି ଇତରଂ ନ ସଙ୍ଘଟ୍ଟତି। ରାଜା ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଏୱମେୱ ଗଣୱାସେ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନା, ଏକୱାସେ ଅସଙ୍ଘଟ୍ଟନା''ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ତଂ ଦାସିଂ ଓଲୋକଯମାନୋ ଚିନ୍ତେସି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ସବ୍ବାଲଙ୍କାରଭୂସିତା ଦେୱୀ ତଂ ବୀଜଯନ୍ତୀ ଠିତା ହୋତି। ସା ''ୱଣ୍ଣଦାସିଯା ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ମଞ୍ଞେ ରାଜା''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତଂ ଦାସିଂ ଉଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ସଯମେୱ ପିସିତୁମାରଦ୍ଧା । ତସ୍ସା ଉଭୋସୁ ବାହାସୁ ଅନେକେ ସୁୱଣ୍ଣୱଲଯା, ତେ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନ୍ତା ମହାସଦ୍ଦଂ ଜନଯିଂସୁ। ରାଜା ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ନିବ୍ବିନ୍ନୋ ଦକ୍ଖିଣେନ ପସ୍ସେନ ନିପନ୍ନୋଯେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତଂ ଅନୁତ୍ତରେନ ସୁଖେନ ସୁଖିତଂ ନିପନ୍ନଂ ଚନ୍ଦନହତ୍ଥା ଦେୱୀ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ''ଆଲିମ୍ପାମି, ମହାରାଜା''ତି ଆହ। ରାଜା – ''ଅପେହି, ମା ଆଲିମ୍ପାହୀ''ତି ଆହ। ସା ''କିସ୍ସ, ମହାରାଜା''ତି ଆହ। ସୋ ''ନାହଂ ରାଜା''ତି। ଏୱମେତେସଂ ତଂ କଥାସଲ୍ଲାପଂ ସୁତ୍ୱା ଅମଚ୍ଚା ଉପସଙ୍କମିଂସୁ। ତେହିପି ମହାରାଜୱାଦେନ ଆଲପିତୋ ''ନାହଂ, ଭଣେ, ରାଜା''ତି ଆହ। ସେସଂ ପଠମଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ।

ଅଯଂ ପନ ଗାଥାୱଣ୍ଣନା – ଦିସ୍ୱାତି ଓଲୋକେତ୍ୱା। ସୁୱଣ୍ଣସ୍ସାତି କଞ୍ଚନସ୍ସ ''ୱଲଯାନୀ''ତି ପାଠସେସୋ। ସାୱସେସପାଠୋ ହି ଅଯଂ ଅତ୍ଥୋ। ପଭସ୍ସରାନୀତି ପଭାସନସୀଲାନି, ଜୁତିମନ୍ତାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଅଯଂ ପନ ଯୋଜନା – ଦିସ୍ୱା ଭୁଜସ୍ମିଂ ସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ୱଲଯାନି ''ଗଣୱାସେ ସତି ସଙ୍ଘଟ୍ଟନା, ଏକୱାସେ ଅସଙ୍ଘଟ୍ଟନା''ତି ଏୱଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ସୁୱଣ୍ଣୱଲଯଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୪୯।ଏୱଂ ଦୁତିଯେନାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଞ୍ଞତରୋ ବାରାଣସିରାଜା ଦହରୋୱ ପବ୍ବଜିତୁକାମୋ ଅମଚ୍ଚେ ଆଣାପେସି ''ଦେୱିଂ ଗହେତ୍ୱା ରଜ୍ଜଂ ପରିହରଥ, ଅହଂ ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ''ତି। ଅମଚ୍ଚା ''ନ, ମହାରାଜ, ଅରାଜକଂ ରଜ୍ଜଂ ଅମ୍ହେହି ସକ୍କା ରକ୍ଖିତୁଂ, ସାମନ୍ତରାଜାନୋ ଆଗମ୍ମ ୱିଲୁମ୍ପିସ୍ସନ୍ତି, ଯାୱ ଏକପୁତ୍ତୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତାୱ ଆଗମେହୀ''ତି ସଞ୍ଞାପେସୁଂ। ମୁଦୁଚିତ୍ତୋ ରାଜା ଅଧିୱାସେସି। ଅଥ ଦେୱୀ ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହି। ରାଜା ପୁନପି ତେ ଆଣାପେସି – ''ଦେୱୀ ଗବ୍ଭିନୀ, ପୁତ୍ତଂ ଜାତଂ ରଜ୍ଜେ ଅଭିସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ରଜ୍ଜଂ ପରିହରଥ, ଅହଂ ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ''ତି। ଅମଚ୍ଚା ''ଦୁଜ୍ଜାନଂ, ମହାରାଜ, ଏତଂ ଦେୱୀ ପୁତ୍ତଂ ୱା ୱିଜାଯିସ୍ସତି ଧୀତରଂ ୱା, ୱିଜାଯନକାଲଂ ତାୱ ଆଗମେହୀ''ତି ପୁନପି ସଞ୍ଞାପେସୁଂ। ଅଥ ସା ପୁତ୍ତଂ ୱିଜାଯି। ତଦାପି ରାଜା ତଥେୱ ଅମଚ୍ଚେ ଆଣାପେସି। ଅମଚ୍ଚା ପୁନପି ରାଜାନଂ ''ଆଗମେହି, ମହାରାଜ, ଯାୱ, ପଟିବଲୋ ହୋତୀ''ତି ବହୂହି କାରଣେହି ସଞ୍ଞାପେସୁଂ। ତତୋ କୁମାରେ ପଟିବଲେ ଜାତେ ଅମଚ୍ଚେ ସନ୍ନିପାତାପେତ୍ୱା ''ପଟିବଲୋ ଅଯଂ, ତଂ ରଜ୍ଜେ ଅଭିସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ପଟିପଜ୍ଜଥା''ତି ଅମଚ୍ଚାନଂ ଓକାସଂ ଅଦତ୍ୱା ଅନ୍ତରାପଣା କାସାଯୱତ୍ଥାଦଯୋ ସବ୍ବପରିକ୍ଖାରେ ଆହରାପେତ୍ୱା ଅନ୍ତେପୁରେ ଏୱ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ମହାଜନକୋ ୱିଯ ନିକ୍ଖମି। ସବ୍ବପରିଜନୋ

ନାନପ୍ପକାରକଂ ପରିଦେୱମାନୋ ରାଜାନଂ ଅନୁବନ୍ଧି।

ରାଜା ଯାୱ ଅତ୍ତନୋ ରଜ୍ଜସୀମା, ତାୱ ଗନ୍ତ୍ୱା କତ୍ତରଦଣ୍ଡେନ ଲେଖଂ କତ୍ୱା "ଅୟଂ ଲେଖା ନାତିକ୍କମିତବ୍ବା"ତି ଆହ। ମହାଜନୋ ଲେଖାୟ ସୀସଂ କତ୍ୱା, ଭୂମିୟଂ ନିପନ୍ନୋ ପରିଦେୱମାନୋ "ତୁମ୍ହଂ ଦାନି, ତାତ, ରଞ୍ଞୋ ଆଣା, କିଂ କରିସ୍ସତୀ"ତି କୁମାରଂ ଲେଖଂ ଅତିକ୍କମାପେସି। କୁମାରୋ "ତାତ, ତାତା"ତି ଧାୱିତ୍ୱା ରାଜାନଂ ସମ୍ପାପୁଣି। ରାଜା କୁମାରଂ ଦିସ୍ୱା "ଏତଂ ମହାଜନଂ ପରିହରନ୍ତୋ ରଜ୍ଜଂ କାରେସିଂ, କିଂ ଦାନି ଏକଂ ଦାରକଂ ପରିହରିତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସ"ନ୍ତି କୁମାରଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିଟ୍ଠୋ, ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେହି ୱସିତପଣ୍ଣସାଲଂ ଦିସ୍ୱା ୱାସଂ କପ୍ପେସି ସଦ୍ଧିଂ ପୁତ୍ତେନ। ତତୋ କୁମାରୋ ୱରସୟନାଦୀସୁ କତପରିଚୟୋ ତିଣସନ୍ଥାରକେ ୱା ରଜ୍ଜୁମଞ୍ଚକେ ୱା ସୟମାନୋ ରୋଦତି। ସୀତୱାତାଦୀହି ଫୁଟ୍ଠୋ ସମାନୋ "ସୀତଂ, ତାତ, ଉଣ୍ହଂ, ତାତ, ମକ୍ଖିକା, ତାତ, ଖାଦନ୍ତି, ଛାତୋମ୍ହି, ତାତ, ପିପାସିତୋମ୍ହି, ତାତା"ତି ୱଦତି। ରାଜା ତଂ ସଞ୍ଞାପେନ୍ତୋୟେୱ ରତ୍ତିଂ ୱୀତିନାମେତି। ଦିୱାପିସ୍ସ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା ଭତ୍ତଂ ଉପନାମେତି, ତଂ ହୋତି ମିସ୍ସକଭତ୍ତଂ କଙ୍ଗୁୱରକମୁଗ୍ଗାଦିବହୁଲଂ। କୁମାରୋ ଅଚ୍ଛାଦେନ୍ତମ୍ପି ତଂ ଜିଘଚ୍ଛାୱସେନ ଭୁଞ୍ଜମାନୋ କତିପାହେନେୱ ଉଣ୍ହେ ଠପିତପଦୁମଂ ୱିୟ ମିଲାୟି। ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତୋ ପନ ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ ନିବ୍ବିକାରୋୟେୱ ଭୁଞ୍ଜତି।

ତତୋ ସୋ କୁମାରଂ ସଞ୍ଞାପେନ୍ତୋ ଆହ – "ନଗରସ୍ମିଂ, ତାତ, ପଣୀତାହାରୋ ଲବ୍ଭତି, ତତ୍ଥ ଗଚ୍ଛାମା"ତି। କୁମାରୋ "ଆମ, ତାତା"ତି ଆହ। ତତୋ ନଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ଆଗତମଗ୍ଗେନେୱ ନିୱତ୍ତି। କୁମାରମାତାପି ଦେୱୀ "ନ ଦାନି ରାଜା କୁମାରଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ଚିରଂ ୱସିସ୍ସତି, କତିପାହେନେୱ ନିୱତ୍ତିସ୍ସତୀ"ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ରଞ୍ଞା କତ୍ତରଦଣ୍ଡେନ ଲିଖିତଟ୍ଠାନେୟେୱ ୱତିଂ କାରାପେତ୍ୱା ୱାସଂ କପ୍ପେସି। ତତୋ ରାଜା ତସ୍ସା ୱତିୟା ଅୱିଦୂରେ ଠତ୍ୱା "ଏତ୍ଥ ତେ, ତାତ, ମାତା ନିସିନ୍ନା, ଗଚ୍ଛାହୀ"ତି ପେସେସି। ଯାୱ ଚ ସୋ ତଂ ଠାନଂ ପାପୁଣାତି, ତାୱ ଉଦିକ୍ଖନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠାସି "ମା ହେୱ ନଂ କୋଚି ୱିହେଠେୟ୍ୟା"ତି। କୁମାରୋ ମାତୁ ସନ୍ତିକଂ ଧାୱନ୍ତୋ ଅଗମାସି। ଆରକ୍ଖକପୁରିସା ଚ ନଂ ଦିସ୍ୱା ଦେୱିୟା ଆରୋଚେସୁଂ। ଦେୱୀ ୱୀସତିନାଟକିତ୍ଥିସହସ୍ସପରିୱୁତା ଗନ୍ତ୍ୱା ପଟିଗ୍ଗହେସି, ରଞ୍ଞୋ ଚ ପୱତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛି। ଅଥ "ପଚ୍ଛତୋ ଆଗଚ୍ଛତୀ"ତି ସୁତ୍ୱା ମନୁସ୍ସେ ପେସେସି। ରାଜାପି ତାୱଦେୱ ସକୱସତିଂ ଅଗମାସି। ମନୁସ୍ସା ରାଜାନଂ ଅଦିସ୍ୱା ନିୱତ୍ତିଂସୁ। ତତୋ ଦେୱୀ ନିରାସାୱ ହୁତ୍ୱା, ପୁତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା, ନଗରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ତଂ ରଜ୍ଜେ ଅଭିସିଞ୍ଚି। ରାଜାପି ଅତ୍ତନୋ ୱସତିଂ ପତ୍ୱା, ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନୋ ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା, ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା, ମଞ୍ଜୂସକରୁକ୍ଖମୂଲେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ମଜ୍ଝେ ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

"ଏୱଂ ଦୁତିୟେନ ସହ ମମସ୍ସ, ୱାଚାଭିଲାପୋ ଅଭିସଜ୍ଜନା ୱା;

ଏତଂ ଭୟଂ ଆୟତିଂ ପେକ୍ଖମାନୋ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ"ତି।

ସା ପଦତ୍ଥତୋ ଉତ୍ତାନା ଏୱ। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ – ୟ୍ୱାୟଂ ଏତେନ ଦୁତିୟେନ କୁମାରେନ ସୀତୁଣ୍ହାଦୀନି ନିୱେଦେନ୍ତେନ ସହୱାସେନ ତଂ ସଞ୍ଞାପେନ୍ତସ୍ସ ମମ ୱାଚାଭିଲାପୋ, ତସ୍ମିଂ ସିନେହୱସେନ ଅଭିସଜ୍ଜନା ଚ ଜାତା, ସଚେ ଅହଂ ଇମଂ ନ ପରିଚ୍ଚଜାମି, ତତୋ ଆୟତିମ୍ପି ହେସ୍ସତି ୟଥେୱ ଇଦାନି; ଏୱଂ ଦୁତିୟେନ ସହ ମମସ୍ସ ୱାଚାଭିଲାପୋ ଅଭିସଜ୍ଜନା ୱା। ଉଭୟମ୍ପି ଚେତଂ ଅନ୍ତରାୟକରଂ ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସାତି ଏତଂ ଭୟଂ ଆୟତିଂ ପେକ୍ଖମାନୋ ତଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ୟୋନିସୋ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱାତି।

ଆୟତିଭୟଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୫୦।କାମା ହି ଚିତ୍ରାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିୟଂ କିର ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ଦହରୋୱ ସେଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ଲଭି। ତସ୍ସ ତିଣ୍ଣଂ ଉତୂନଂ ତୟୋ ପାସାଦା ହୋନ୍ତି । ସୋ ତତ୍ଥ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀହି ଦେୱକୁମାରୋ ୱିୟ ପରିଚାରେତି। ସୋ ଦହରୋୱ ସମାନୋ "ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ"ତି ମାତାପିତରୋ ୟାଚି। ତେ ନଂ ୱାରେନ୍ତି। ସୋ ତଥେୱ ନିବନ୍ଧତି। ପୁନପି ନଂ ମାତାପିତରୋ "ତ୍ୱଂ, ତାତ, ସୁଖୁମାଲୋ, ଦୁକ୍କରା ପବ୍ବଜ୍ଜା, ଖୁରଧାରାୟ ଉପରି ଚଙ୍କମନସଦିସା"ତି ନାନପ୍ପକାରେହି ୱାରେନ୍ତି। ସୋ ତଥେୱ ନିବନ୍ଧତି। ତେ ଚିନ୍ତେସୁଂ "ସଚାୟଂ ପବ୍ବଜତି, ଅମ୍ହାକଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ହୋତି। ସଚେ ନଂ ନିୱାରେମ, ଏତସ୍ସ ଦୋମନସ୍ସଂ ହୋତି। ଅପିଚ ଅମ୍ହାକଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ହୋତୁ, ମା ଚ ଏତସ୍ସା"ତି ଅନୁଜାନିଂସୁ। ତତୋ ସୋ ସବ୍ବପରିଜନଂ ପରିଦେୱମାନଂ ଅନାଦିୟିତ୍ୱା ଇସିପତନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜି। ତସ୍ସ ଉଠଆରସେନାସନଂ ନ ପାପୁଣାତି, ମଞ୍ଚକେ ତଟ୍ଟିକଂ ପତ୍ଥରିତ୍ୱା ସୟି। ସୋ ୱରସୟନେ କତପରିଚୟୋ ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ଅତିଦୁକ୍ଖିତୋ ଅହୋସି। ପଭାତେପି ସରୀରପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା, ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାୟ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେହି ସଦ୍ଧିଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପାୱିସି। ତତ୍ଥ ୱୁଡ୍ଢା ଅଗ୍ଗାସନଞ୍ଚ ଅଗ୍ଗପିଣ୍ଡଞ୍ଚ ଲଭନ୍ତି, ନୱକା ଯଂକିଞ୍ଚିଦେୱ ଆସନଂ ଲୂଖଭୋଜନଞ୍ଚ। ସୋ ତେନ ଲୂଖଭୋଜନେନାପି ଅତିଦୁକ୍ଖିତୋ ଅହୋସି। ସୋ କତିପାହଂୟେୱ କିସୋ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବିଜ୍ଜି ୟଥା ତଂ ଅପରିପାକଗତେ ସମଣଧମ୍ମେ। ତତୋ ମାତାପିତୂନଂ ଦୂତଂ ପେସେତ୍ୱା ଉପ୍ପବ୍ବଜି। ସୋ

କତିପାହଂଯେୱ ବଲଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁନପି ପଵଜିତୁକାମୋ ଅହୋସି। ତତୋ ତେନେୱ କମେନ ପଵଜିତ୍ୱା ପୁନପି ଉପ୍ପଵଜିତ୍ୱା ତତିଯୱାରେ ପଵଜିତ୍ୱା ସମ୍ମା ପଟିପନ୍ନୋ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ମଜ୍ଝେ ଇମମେୱ ବ୍ୟାକରଣଗାଥଂ ଅଭାସି –

''କାମା ହି ଚିତ୍ରା ମଧୁରା ମନୋରମା, ୱିରୂପରୂପେନ ମଥେନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ;

ଆଦୀନୱଂ କାମଗୁଣେସୁ ଦିସ୍ୱା, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ''ତି।

ତତ୍ଥ କାମାତି ଦ୍ୱେ କାମା ୱତ୍ଥୁକାମା ଚ କିଲେସକାମା ଚ। ତତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁକାମା ମନାପିଯରୂପାଦଯୋ ଧମ୍ମା, କିଲେସକାମା ଛନ୍ଦାଦଯୋ ସବ୍ବେପି ରାଗପ୍ପଭେଦା। ଇଧ ପନ ୱତ୍ଥୁକାମା ଅଧିପ୍ପେତା। ରୂପାଦିଅନେକପ୍ପକାରୱସେନ ଚିତ୍ରା। ଲୋକସ୍ସାଦୱସେନ ମଧୁରା। ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ମନଂ ରମେନ୍ତୀତି ମନୋରମା। ୱିରୂପରୂପେନାତି ୱିରୂପେନ ରୂପେନ, ଅନେକୱିଧେନ ସଭାୱେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେ ହି ରୂପାଦିୱସେନ ଚିତ୍ରା, ରୂପାଦୀସୁପି ନୀଲାଦିୱସେନ ୱିୱିଧରୂପା। ଏୱଂ ତେନ ୱିରୂପରୂପେନ ତଥା ତଥା ଅସ୍ସାଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ମଥେନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଅଭିରମିତୁଂ ନ ଦେନ୍ତୀତି। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ। ନିଗମନମ୍ପି ଦ୍ୱୀହି ତୀହି ୱା ପଦେହି ଯୋଜେତ୍ୱା ପୁରିମଗାଥାସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

କାମଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୫୧.ଇତୀଚାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିଯଂ କିର ରଞ୍ଞୋ ଗଣ୍ଡୋ ଉଦପାଦି। ବାଳ୍ହା ୱେଦନା ୱତ୍ତନ୍ତି। ୱେଜ୍ଜା ''ସତ୍ଥକମ୍ମେନ ୱିନା ଫାସୁ ନ ହୋତୀ''ତି ଭଣନ୍ତି। ରାଜା ତେସଂ ଅଭଯଂ ଦତ୍ୱା ସତ୍ଥକମ୍ମଂ କାରାପେସି। ତେ ଫାଲେତ୍ୱା, ପୁବ୍ବଲୋହିତଂ ନୀହରିତ୍ୱା, ନିବ୍ବେଦନଂ କତ୍ୱା, ୱଣଂ ପଟ୍ଟେନ ବନ୍ଧିଂସୁ, ଆହାରାଚାରେସୁ ଚ ନଂ ସମ୍ମା ଓୱଦିଂସୁ। ରାଜା ଲୂଖଭୋଜନେନ କିସସରୀରୋ ଅହୋସି, ଗଣ୍ଡୋ ଚସ୍ସ ମିଲାଯି। ସୋ ଫାସୁକସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ସିନିଦ୍ଧାହାରଂ ଭୁଞ୍ଜି। ତେନ ଚ ସଞ୍ଜାତବଲୋ ୱିସଯେ ପଟିସେୱି। ତସ୍ସ ଗଣ୍ଡୋ ପୁନ ପୁରିମସଭାୱମେୱ ସମ୍ପାପୁଣି। ଏୱଂ ଯାୱ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସତ୍ଥକମ୍ମଂ କାରାପେତ୍ୱା, ୱେଜ୍ଜେହି ପରିୱଜ୍ଜିତୋ ନିବ୍ବିଜ୍ଜିତ୍ୱା, ରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା, ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା, ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା, ସତ୍ତହି ୱସ୍ସେହି ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା, ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଭାସିତ୍ୱା ନନ୍ଦମୂଲକପବ୍ଭାରଂ ଅଗମାସି।

''ଇତୀ ଚ ଗଣ୍ଡୋ ଚ ଉପଦ୍ଦୱୋ ଚ, ରୋଗୋ ଚ ସଲ୍ଲଞ୍ଚ ଭଯଞ୍ଚ ମେତଂ;

ଏତଂ ଭଯଂ କାମଗୁଣେସୁ ଦିସ୍ୱା, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ''ତି।

ତତ୍ଥ ଏତୀତି ଈତି, ଆଗନ୍ତୁକାନଂ ଅକୁସଲଭାଗିଯାନଂ ବ୍ୟସନହେତୂନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତସ୍ମା କାମଗୁଣାପି ଏତେ ଅନେକବ୍ୟସନାୱହଟ୍ଠେନ ଦଳ୍ହସନ୍ନିପାତଟ୍ଠେନ ଚ ଈତି। ଗଣ୍ଡୋପି ଅସୁଚିଂ ପଗ୍ଘରତି, ଉଦ୍ଧୁମାତପରିପକ୍କପରିଭିନ୍ନୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ଏତେ କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରଣତୋ ଉପ୍ପାଦଜରାଭଙ୍ଗେହି ଉଦ୍ଧୁମାତପରିପକ୍କପରିଭିନ୍ନଭାୱତୋ ଚ ଗଣ୍ଡୋ। ଉପଦ୍ଦୱତୀତି ଉପଦ୍ଦୱୋ; ଅନତ୍ଥଂ ଜନେନ୍ତୋ ଅଭିଭୱତି; ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ରାଜଦଣ୍ଡାଦୀନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତସ୍ମା କାମଗୁଣାପେତେ ଅୱିଦିତନିବ୍ବାନତ୍ଥାୱହହେତୁତାଯ ସବ୍ବୁପଦ୍ଦୱୱତ୍ଥୁତାଯ ଚ ଉପଦ୍ଦୱୋ। ଯସ୍ମା ପନେତେ କିଲେସାତୁରଭାୱଂ ଜନେନ୍ତା ସୀଲସଙ୍ଖାତମାରୋଗ୍ୟଂ, ଲୋଲୁପ୍ପଂ ୱା ଉପ୍ପାଦେନ୍ତା ପାକତିକମେୱ ଆରୋଗ୍ୟଂ ୱିଲୁମ୍ପନ୍ତି, ତସ୍ମା ଇମିନା ଆରୋଗ୍ୟୱିଲୁମ୍ପନଟ୍ଠେନେୱ ରୋଗୋ। ଅବ୍ଭନ୍ତରମନୁପ୍ପୱିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ପନ ଅନ୍ତୋତୁଦକଟ୍ଠେନ ଦୁନ୍ନିହରଣୀଯଟ୍ଠେନ ଚ ସଲ୍ଲଂ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକଭଯାୱହନତୋ ଭଯଂ। ମେ ଏତନ୍ତି ମେତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ। ନିଗମନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ଈତିଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୫୨.ସୀତଞ୍ଚାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିଯଂ କିର ସୀତାଲୁକବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ନାମ ରାଜା ଅହୋସି। ସୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞକୁଟିକାଯ ୱିହରତି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ପଦେସେ ସୀତେ ସୀତଂ, ଉଣ୍ହେ ଉଣ୍ହମେୱ ଚ ହୋତି ଅବ୍ଭୋକାସତ୍ତା ପଦେସସ୍ସ। ଗୋଚରଗାମେ ଭିକ୍ଖା ଯାୱଦତ୍ଥାଯ ନ ଲବ୍ଭତି। ପିୱନକପାନୀଯମ୍ପି ଦୁଲ୍ଲଭଂ, ୱାତାତପଡଂସସରୀସପାପି ବାଧେନ୍ତି। ତସ୍ସ ଏତଦହୋସି – ''ଇତୋ ଅଡ୍ଢଯୋଜନମତ୍ତେ ସମ୍ପନ୍ନୋ ପଦେସୋ, ତତ୍ଥ ସବ୍ବେପି ଏତେ ପରିସ୍ସଯା ନତ୍ଥି। ଯଂନୂନାହଂ ତତ୍ଥ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ; ଫାସୁକଂ ୱିହରନ୍ତେନ ସକ୍କା ୱିସେସଂ ଅଧିଗନ୍ତୁ''ନ୍ତି। ତସ୍ସ ପୁନ ଅହୋସି – ''ପବ୍ବଜିତା ନାମ ନ ପଚ୍ଚଯୱସିକା ହୋନ୍ତି, ଏୱରୂପଞ୍ଚ ଚିତ୍ତଂ ୱସେ ୱତ୍ତେନ୍ତି, ନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେ ୱତ୍ତେନ୍ତି, ନାହଂ ଗମିସ୍ସାମୀ''ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ନ ଅଗମାସି। ଏୱଂ ଯାୱତତିଯକଂ ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ନିୱତ୍ତେସି। ତତୋ ତତ୍ଥେୱ ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ୱସିତ୍ୱା, ସମ୍ମା ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା, ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଭାସିତ୍ୱା ନନ୍ଦମୂଲକପବ୍ଭାରଂ ଅଗମାସି।

‘‘ସୀତଞ୍ଚ ଉଣ୍ହଞ୍ଚ ଖୁଦଂ ପିପାସଂ, ୱାତାତପେ ଡଂସସରୀସପେ ଚ;

ସବ୍ବାନିପେତାନି ଅଭିସମ୍ଭୱିତ୍ୱା, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ସୀତଞ୍ଚାତି ସୀତଂ ନାମ ଦୁୱିଧଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଧାତୁକ୍ଖୋଭପଚ୍ଚଯଞ୍ଚ, ବାହିରଧାତୁକ୍ଖୋଭପଚ୍ଚଯଞ୍ଚ; ତଥା ଉଣ୍ହଂ। ଡଂସାତି ପିଙ୍ଗଲମକ୍ଖିକା। ସରୀସପାତି ଯେ କେଚି ଦୀଘଜାତିକା ସରିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସେସଂ ପାକଟମେୱ। ନିଗମନମ୍ପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ସୀତାଲୁକଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୫୩।ନାଗୋୱାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିଯଂ କିର ଅଞ୍ଞତରୋ ରାଜା ୱୀସତି ୱସ୍ସାନି ରଜ୍ଜଂ କାରେତ୍ୱା କାଲକତୋ ନିରଯେ ୱୀସତି ଏୱ ୱସ୍ସାନି ପଚ୍ଚିତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତପ୍ପଦେସେ ହତ୍ଥିଯୋନିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସଞ୍ଜାତକ୍ଖନ୍ଧୋ ପଦୁମୱଣ୍ଣସକଲସରୀରୋ ଉଳାରୋ ଯୂଥପତି ମହାନାଗୋ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ଓଭଗ୍ଗୋଭଗ୍ଗଂ ସାଖାଭଙ୍ଗଂ ହତ୍ଥିଚ୍ଛାପାୱ ଖାଦନ୍ତି। ଓଗାହେପି ନଂ ହତ୍ଥିନିଯୋ କଦ୍ଦମେନ ଲିମ୍ପନ୍ତି , ସବ୍ବଂ ପାଲିଲେଯ୍ୟକନାଗସ୍ସେୱ ଅହୋସି। ସୋ ଯୂଥା ନିବ୍ବିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପକ୍କମି। ତତୋ ନଂ ପଦାନୁସାରେନ ଯୂଥଂ ଅନୁବନ୍ଧି। ଏୱଂ ଯାୱତତିଯଂ ପକ୍କନ୍ତୋ ଅନୁବଦ୍ଧୋୱ। ତତୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଇଦାନି ମଯ୍ହଂ ନତ୍ତକୋ ବାରାଣସିଯଂ ରଜ୍ଜଂ କାରେତି, ଯଂନୂନାହଂ ଅତ୍ତନୋ ପୁରିମଜାତିଯା ଉଯ୍ୟାନଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ, ତତ୍ର ମଂ ସୋ ରକ୍ଖିସ୍ସତୀ’’ତି। ତତୋ ରତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦାୱସଂ ଗତେ ଯୂଥେ ଯୂଥଂ ପହାଯ ତମେୱ ଉଯ୍ୟାନଂ ପାୱିସି। ଉଯ୍ୟାନପାଲୋ ଦିସ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସି। ରାଜା ‘‘ହତ୍ଥିଂ ଗହେସ୍ସାମୀ’’ତି ସେନାଯ ପରିୱାରେସି। ହତ୍ଥୀ ରାଜାନଂ ଏୱ ଅଭିମୁଖୋ ଗଚ୍ଛତି। ରାଜା ‘‘ମଂ ଅଭିମୁଖୋ ଏତୀ’’ତି ଖୁରପ୍ପଂ ସନ୍ନଯ୍ହିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ତତୋ ହତ୍ଥୀ ‘‘ୱିଜ୍ଝେଯ୍ୟାପି ମଂ ଏସୋ’’ତି ମାନୁସିକାଯ ୱାଚାଯ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତ, ମା ମଂ ୱିଜ୍ଝ, ଅହଂ ତେ ଅଯ୍ୟକୋ’’ତି ଆହ। ରାଜା ‘‘କିଂ ଭଣସୀ’’ତି ସବ୍ବଂ ପୁଚ୍ଛି। ହତ୍ଥୀପି ରଜ୍ଜେ ଚ ନରକେ ଚ ହତ୍ଥିଯୋନିଯଞ୍ଚ ପୱତ୍ତିଂ ସବ୍ବଂ ଆରୋଚେସି। ରାଜା ‘‘ସୁନ୍ଦରଂ, ମା ଭାଯି, ମା ଚ କଞ୍ଚି ଭିଂସାପେହୀ’’ତି ହତ୍ଥିନୋ ୱଟ୍ଟଞ୍ଚ ଆରକ୍ଖକେ ଚ ହତ୍ଥିଭଣ୍ଡେ ଚ ଉପଟ୍ଠାପେସି।

ଅଥେକଦିୱସଂ ରାଜା ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧଗତୋ ‘‘ଅଯଂ ୱୀସତି ୱସ୍ସାନି ରଜ୍ଜଂ କତ୍ୱା ନିରଯେ ପକ୍କୋ, ୱିପାକାୱସେସେନ ଚ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତତ୍ଥପି ଗଣୱାସସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ ଅସହନ୍ତୋ ଇଧାଗତୋ। ଅହୋ ଦୁକ୍ଖୋ ଗଣୱାସୋ, ଏକୀଭାୱୋ ଏୱ ଚ ପନ ସୁଖୋ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରସୁଖେନ ସୁଖିତଂ ଅମଚ୍ଚା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା, ପଣିପାତଂ କତ୍ୱା ‘‘ଯାନକାଲୋ ମହାରାଜା’’ତି ଆହଂସୁ। ତତୋ ‘‘ନାହଂ ରାଜା’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁରିମନଯେନେୱ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ନାଗୋୱ ଯୂଥାନି ୱିୱଜ୍ଜଯିତ୍ୱା, ସଞ୍ଜାତଖନ୍ଧୋ ପଦୁମୀ ଉଳାରୋ;

ଯଥାଭିରନ୍ତଂ ୱିହରଂ ଅରଞ୍ଞେ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ସା ପଦତ୍ଥତୋ ପାକଟା ଏୱ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯଯୋଜନା। ସା ଚ ଖୋ ଯୁତ୍ତିୱସେନେୱ, ନ ଅନୁସ୍ସୱୱସେନ। ଯଥା ଅଯଂ ହତ୍ଥୀ ମନୁସ୍ସକନ୍ତେସୁ ସୀଲେସୁ ଦନ୍ତତ୍ତା ଅଦନ୍ତଭୂମିଂ ନାଗଚ୍ଛତୀତି ୱା, ସରୀରମହନ୍ତତାଯ ୱା ନାଗୋ, ଏୱଂ କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ଅରିଯକନ୍ତେସୁ ସୀଲେସୁ ଦନ୍ତତ୍ତା ଅଦନ୍ତଭୂମିଂ ନାଗମନେନ ଆଗୁଂ ଅକରଣେନ ପୁନ ଇତ୍ଥତ୍ତଂ ଅନାଗମନେନ ଚ ଗୁଣସରୀରମହନ୍ତତାଯ ୱା ନାଗୋ ଭୱେଯ୍ୟଂ। ଯଥା ଚେସ ଯୂଥାନି ୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଏକଚରିଯସୁଖେନ ଯଥାଭିରନ୍ତଂ ୱିହରଂ ଅରଞ୍ଞେ ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ, କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ଏୱଂ ଗଣଂ ୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଏକୱିହାରସୁଖେନ ଝାନସୁଖେନ ଯଥାଭିରନ୍ତଂ ୱିହରଂ ଅରଞ୍ଞେ ଅତ୍ତନୋ ଯଥା ଯଥା ସୁଖଂ, ତଥା ତଥା ଯତ୍ତକଂ ୱା ଇଚ୍ଛାମି, ତତ୍ତକଂ ଅରଞ୍ଞେ ନିୱାସଂ ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ ଚରେଯ୍ୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ଚେସ ସୁସଣ୍ଠିତକ୍ଖନ୍ଧତାଯ ସଞ୍ଜାତକ୍ଖନ୍ଧୋ, କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ଏୱଂ ଅସେଖସୀଲକ୍ଖନ୍ଧମହନ୍ତତାଯ ସଞ୍ଜାତକ୍ଖନ୍ଧୋ ଭୱେଯ୍ୟଂ। ଯଥା ଚେସ ପଦୁମସଦିସଗତ୍ତତାଯ ୱା ପଦୁମକୁଲେ ଉପ୍ପନ୍ନତାଯ ୱା ପଦୁମୀ, କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ଏୱଂ ପଦୁମସଦିସୌଜୁଗତ୍ତତାଯ ୱା ଅରିଯଜାତିପଦୁମେ ଉପ୍ପନ୍ନତାଯ ୱା ପଦୁମୀ ଭୱେଯ୍ୟଂ। ଯଥା ଚେସ ଥାମବଲଜୱାଦୀହି ଉଳାରୋ, କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ଏୱଂ ପରିସୁଦ୍ଧକାଯସମାଚାରତାଦୀହି ସୀଲସମାଧିନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞାଦୀହି ୱା ଉଳାରୋ ଭୱେଯ୍ୟନ୍ତି ଏୱଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି।

ନାଗଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୫୪।ଅଟ୍ଠାନ ତନ୍ତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ କିର ପୁତ୍ତୋ ଦହରୋ ଏୱ ସମାନୋ ପବ୍ବଜିତୁକାମୋ ମାତାପିତରୋ ଯାଚି। ମାତାପିତରୋ ନଂ ୱାରେନ୍ତି। ସୋ ୱାରିୟମାନୋପି ନିବନ୍ଧତିୟେୱ ''ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ''ତି। ତତୋ ନଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତଂ ୱିୟ ସବ୍ବଂ ୱତ୍ୱା ଅନୁଜାନିଂସୁ। ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚ ଉୟ୍ୟାନେୟେୱ ୱସିତବ୍ବନ୍ତି ପଟିଜାନାପେସୁଂ, ସୋ ତଥା ଅକାସି। ତସ୍ସ ମାତା ପାତୋୱ ୱୀସତିସହସ୍ସନାଟକିତ୍ଥିପରିୱୁତା ଉୟ୍ୟାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ପୁତ୍ତଂ ଯାଗୁଂ ପାୟେତ୍ୱା, ଅନ୍ତରା ଖଜ୍ଜକାଦୀନି ଚ ଖାଦାପେତ୍ୱା, ଯାୱ ମଜ୍ଝନ୍ହିକସମୟଂ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମୁଲ୍ଲପିତ୍ୱା, ନଗରଂ ପୱିସତି। ପିତା ଚ ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ଆଗନ୍ତ୍ୱା, ତଂ ଭୋଜେତ୍ୱା ଅତ୍ତନାପି ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା, ଦିୱସଂ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମୁଲ୍ଲପିତ୍ୱା, ସାୟନ୍ହସମୟେ ଜଗ୍ଗନପୁରିସେ ଠପେତ୍ୱା ନଗରଂ ପୱିସତି। ସୋ ଏୱଂ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଅୱିୱିତ୍ତୋ ୱିହରତି। ତେନ ଖୋ ପନ ସମୟେନ ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁ ନାମ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ନନ୍ଦମୂଲକପବ୍ଭାରେ ୱିହରତି। ସୋ ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ତଂ ଅଦ୍ଦସ – ''ଅୟଂ କୁମାରୋ ପବ୍ବଜିତୁଂ ଅସକ୍ଖି, ଜଟଂ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ''ତି। ତତୋ ପରଂ ଆୱଜ୍ଜି ''ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାୟ ନିବ୍ବିଜ୍ଜିସ୍ସତି, ନୋ''ତି। ଅଥ ''ଧମ୍ମତାୟ ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତୋ ଅତିଚିରଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଞତ୍ୱା ''ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସେସ୍ସାମୀ''ତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ମନୋସିଲାତଲତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଉୟ୍ୟାନେ ଅଟ୍ଠାସି। ରାଜପୁରିସୋ ଦିସ୍ୱା ''ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଆଗତୋ, ମହାରାଜା''ତି ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସି। ରାଜା ''ଇଦାନି ମେ ପୁତ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅନୁକ୍କଣ୍ଠିତୋ ୱସିସ୍ସତୀ''ତି ପମୁଦିତମନୋ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ୱାସଂ ଯାଚିତ୍ୱା ପଣ୍ଣସାଲାଦିୱାୱିହାରଟ୍ଠାନଚଙ୍କମାଦିସବ୍ବଂ କାରେତ୍ୱା ୱାସେସି।

ସୋ ତତ୍ଥ ୱସନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ଓକାସଂ ଲଭିତ୍ୱା କୁମାରଂ ପୁଚ୍ଛି ''କୋସି ତ୍ୱ''ନ୍ତି? ସୋ ଆହ ''ଅହଂ ପବ୍ବଜିତୋ''ତି। ''ପବ୍ବଜିତା ନାମ ନ ଏଦିସା ହୋନ୍ତୀ''ତି। ''ଅଥ ଭନ୍ତେ, କୀଦିସା ହୋନ୍ତି, କିଂ ମୟ୍ହଂ ଅନନୁଚ୍ଛୱିକ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ''ତ୍ୱଂ ଅତ୍ତନୋ ଅନନୁଚ୍ଛୱିକଂ ନ ପେକ୍ଖସି , ନନୁ ତେ ମାତା ୱୀସତିସହସ୍ସିତ୍ଥୀହି ସଦ୍ଧିଂ ପୁବ୍ବଣ୍ହସମୟେ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ଉୟ୍ୟାନଂ ଅୱିୱିତ୍ତଂ କରୋତି, ପିତା ମହତା ବଲକାୟେନ ସାୟନ୍ହସମୟେ, ଜଗ୍ଗନପୁରିସା ସକଲରତ୍ତିଂ; ପବ୍ବଜିତା ନାମ ତୱ ସଦିସା ନ ହୋନ୍ତି, 'ଏଦିସା ପନ ହୋନ୍ତୀ'''ତି ତତ୍ର ଠିତସ୍ସେୱ ଇଦ୍ଧିୟା ହିମୱନ୍ତେ ଅଞ୍ଞତରଂ ୱିହାରଂ ଦସ୍ସେସି। ସୋ ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ଆଲମ୍ବନବାହଂ ନିସ୍ସାୟ ଠିତେ ଚ ଚଙ୍କମନ୍ତେ ଚ ରଜନକମ୍ମସୂଚିକମ୍ମାଦୀନି କରୋନ୍ତେ ଚ ଦିସ୍ୱା ଆହ – ''ତୁମ୍ହେ ଇଧ, ନାଗଚ୍ଛଥ, ପବ୍ବଜ୍ଜା ନାମ ତୁମ୍ହେହି ଅନୁଞ୍ଞାତା''ତି। ''ଆମ, ପବ୍ବଜ୍ଜା ଅନୁଞ୍ଞାତା, ପବ୍ବଜିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସମଣା ନାମ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସରଣଂ କାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତପତ୍ଥିତଞ୍ଚ ପଦେସଂ ଗନ୍ତୁଂ ଲଭନ୍ତି, ଏତ୍ତକଂୱ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ଆକାସେ ଠତ୍ୱା –

''ଅଟ୍ଠାନ ତଂ ସଙ୍ଗଣିକାରତସ୍ସ, ଯଂ ଫସ୍ସୟେ ସାମୟିକଂ ୱିମୁତ୍ତି''ନ୍ତି। –

ଇମଂ ଉପଡ୍ଢଗାଥଂ ୱତ୍ୱା, ଦିସ୍ସମାନେନେୱ କାୟେନ ନନ୍ଦମୂଲକପବ୍ଭାରଂ ଅଗମାସି। ଏୱଂ ଗତେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ସୋ ଅତ୍ତନୋ ପଣ୍ଣସାଲଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିପଜ୍ଜି। ଆରକ୍ଖକପୁରିସୋପି ''ସୟିତୋ କୁମାରୋ, ଇଦାନି କୁହିଂ ଗମିସ୍ସତୀ''ତି ପମତ୍ତୋ ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କମି। ସୋ ତସ୍ସ ପମତ୍ତଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞଂ ପାୱିସି। ତତ୍ର ଚ ୱିୱିତ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା, ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଟ୍ଠାନଂ ଗତୋ। ତତ୍ର ଚ ''କଥମଧିଗତ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତୋ ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନା ୱୁତ୍ତଂ ଉପଡ୍ଢଗାଥଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ଅଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅଟ୍ଠାନ ତନ୍ତି। ଅଟ୍ଠାନଂ ତଂ, ଅକାରଣଂ ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଅନୁନାସିକଲୋପୋ କତୋ ''ଅରିୟସଚ୍ଚାନ ଦସ୍ସନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଖୁ। ପା। ୫। ୧୧; ସୁ। ନି। ୨୭୦) ୱିୟ। ସଙ୍ଗଣିକାରତସ୍ସାତି ଗଣାଭିରତସ୍ସ। ଯନ୍ତି କରଣୱଚନମେତଂ ''ଯଂ ହିରୀୟତି ହିରୀୟିତବ୍ବେନା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୩୦) ୱିୟ। ଫସ୍ସୟେତି ଅଧିଗଚ୍ଛେ। ସାମୟିକଂ ୱିମୁତ୍ତିନ୍ତି ଲୋକିୟସମାପତ୍ତିଂ। ସା ହି ଅପ୍ପିତପ୍ପିତସମୟେ ଏୱ ପଚ୍ଚନୀକେହି ୱିମୁଚ୍ଚନତୋ ''ସାମୟିକା ୱିମୁତ୍ତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ସାମୟିକଂ ୱିମୁତ୍ତିଂ। ଅଟ୍ଠାନଂ ତଂ, ନ ତଂ କାରଣଂ ୱିଜ୍ଜତି ସଙ୍ଗଣିକାରତସ୍ସ, ଯେନ କାରଣେନ ଫସ୍ସୟେତି ଏତଂ ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱଚୋ ନିସମ୍ମ ସଙ୍ଗଣିକାରତିଂ ପହାୟ ଯୋନିସୋ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି ଆହ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱାତି।

ଅଟ୍ଠାନଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

ଦୁତିୟୋ ୱଗ୍ଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

୫୫।ଦିଟ୍ଠୀୱିସୂକାନୀତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିୟଂ କିର ଅଞ୍ଞତରୋ ରାଜା ରହୋଗତୋ ଚିନ୍ତେସି – ''ଯଥା ସୀତାଦୀନଂ ପଟିଘାତକାନି ଉଣ୍ହାଦୀନି ଅତ୍ଥି, ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ଏୱଂ ୱଟ୍ଟପଟିଘାତକଂ ୱିୱଟ୍ଟଂ, ନୋ''ତି। ସୋ ଅମଚ୍ଚେ ପୁଚ୍ଛି – ''ୱିୱଟ୍ଟଂ ଜାନାଥା''ତି? ତେ ''ଜାନାମ, ମହାରାଜା''ତି ଆହଂସୁ। ରାଜା – ''କିଂ ତ''ନ୍ତି? ତତୋ ''ଅନ୍ତୱା ଲୋକୋ''ତିଆଦିନା ନୟେନ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଂ କଥେସୁଂ। ଅଥ ରାଜା ''ଇମେ ନ ଜାନନ୍ତି, ସବ୍ବେପିମେ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା''ତି ସୟମେୱ ତେସଂ ୱିଲୋମତଞ୍ଚ ଅଯୁତ୍ତତଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ''ୱଟ୍ଟପଟିଘାତକଂ ୱିୱଟ୍ଟଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଗୱେସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ରଜ୍ଜଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ଇମଞ୍ଚ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧମଜ୍ଝେ ବ୍ୟାକରଣଗାଥଞ୍ଚ –

‘‘ଦିଟ୍ଠୀୱିସୂକାନି ଉପାତିୱତ୍ତୋ, ପତ୍ତୋ ନିୟାମଂ ପଟିଲଦ୍ଧମଗ୍ଗୋ;

ଉପ୍ପନ୍ନଞାଣୋମ୍ହି ଅନଞ୍ଞନେୟ୍ୟୋ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଦିଟ୍ଠୀୱିସୂକାନୀତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତାନି। ତାନି ହି ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ୱିସୂକଟ୍ଠେନ ୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ୱିଲୋମଟ୍ଠେନ ଚ ୱିସୂକାନି। ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିୟା ୱିସୂକାନି, ଦିଟ୍ଠି ଏୱ ୱା ୱିସୂକାନି ଦିଟ୍ଠିୱିସୂକାନି। ଉପାତିୱତ୍ତୋତି ଦସ୍ସନମଗ୍ଗେନ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ। ପତ୍ତୋ ନିୟାମନ୍ତି ଅୱିନିପାତଧମ୍ମତାୟ ସମ୍ବୋଧିପରାୟଣତାୟ ଚ ନିୟତଭାୱଂ ଅଧିଗତୋ, ସମ୍ମତ୍ତନିୟାମସଙ୍ଖାତଂ ୱା ପଠମମଗ୍ଗନ୍ତି। ଏତ୍ତାୱତା ପଠମମଗ୍ଗକିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତି ଚ ତସ୍ସ ପଟିଲାଭୋ ଚ ୱୁତ୍ତୋ। ଇଦାନି ପଟିଲଦ୍ଧମଗ୍ଗୋତି ଇମିନା ସେସମଗ୍ଗପଟିଲାଭଂ ଦସ୍ସେତି। ଉପ୍ପନ୍ନଞାଣୋମ୍ହୀତି ଉପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚେକବୋଧିଞାଣୋ ଅମ୍ହି। ଏତେନ ଫଲଂ ଦସ୍ସେତି। ଅନଞ୍ଞନେୟ୍ୟୋତି ଅଞ୍ଞେହି ‘‘ଇଦଂ ସଚ୍ଚଂ, ଇଦଂ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ନ ନେତବ୍ବୋ। ଏତେନ ସୟମ୍ଭୁତଂ ଦୀପେତି, ପତ୍ତେ ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଞାଣେ ଅନେୟ୍ୟତାୟ ଅଭାୱା ସୟଂୱସିତଂ। ସମଥୱିପସ୍ସନାୟ ୱା ଦିଟ୍ଠିୱିସୂକାନି ଉପାତିୱତ୍ତୋ, ଆଦିମଗ୍ଗେନ ପତ୍ତୋ ନିୟାମଂ, ସେସେହି ପଟିଲଦ୍ଧମଗ୍ଗୋ, ଫଲଞାଣେନ ଉପ୍ପନ୍ନଞାଣୋ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅତ୍ତନାୱ ଅଧିଗତୋତି ଅନଞ୍ଞନେୟ୍ୟୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ଦିଟ୍ଠିୱିସୂକଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୫୬।ନିଲ୍ଲୋଲୁପୋତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ କିର ସୂଦୋ ଅନ୍ତରଭତ୍ତଂ ପଚିତ୍ୱା ଉପନାମେସି ମନୁଞ୍ଞଦସ୍ସନଂ ସାଦୁରସଂ ‘‘ଅପ୍ପେୱ ନାମ ମେ ରାଜା ଧନମନୁପ୍ପଦେୟ୍ୟା’’ତି। ତଂ ରଞ୍ଞୋ ଗନ୍ଧେନେୱ ଭୋତ୍ତୁକାମତଂ ଜନେସି ମୁଖେ ଖେଳଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତଂ। ପଠମକବଳେ ପନ ମୁଖେ ପକ୍ଖିତ୍ତମତ୍ତେ ସତ୍ତରସହରଣିସହସ୍ସାନି ଅମତେନେୱ ଫୁଟ୍ଠାନି ଅହେସୁଂ। ସୂଦୋ ‘‘ଇଦାନି ମେ ଦସ୍ସତି, ଇଦାନି ମେ ଦସ୍ସତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେସି। ରାଜାପି ‘‘ସକ୍କାରାରହୋ ସୂଦୋ’’ତି ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ରସଂ ସାୟିତ୍ୱା ପନ ସକ୍କରୋନ୍ତଂ ମଂ ପାପକୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ – ‘ଲୋଲୋ ଅୟଂ ରାଜା ରସଗରୁକୋ’’’ତି ନ କିଞ୍ଚି ଅଭଣି। ଏୱଂ ୟାୱ ଭୋଜନପରିୟୋସାନଂ, ତାୱ ସୂଦୋପି ‘‘ଇଦାନି ଦସ୍ସତି, ଇଦାନି ଦସ୍ସତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେସି। ରାଜାପି ଅୱଣ୍ଣଭୟେନ ନ କିଞ୍ଚି ଅଭଣି। ତତୋ ସୂଦୋ ‘‘ନତ୍ଥି ଇମସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ଦୁତିୟଦିୱସେ ଅରସଭତ୍ତଂ ଉପନାମେସି। ରାଜା ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ‘‘ନିଗ୍ଗହାରହୋ ଅଜ୍ଜ ସୂଦୋ’’ତି ଜାନନ୍ତୋପି ପୁବ୍ବେ ୱିୟ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅୱଣ୍ଣଭୟେନ ନ କିଞ୍ଚି ଅଭଣି। ତତୋ ସୂଦୋ ‘‘ରାଜା ନେୱ ସୁନ୍ଦରଂ ନାସୁନ୍ଦରଂ ଜାନାତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ପରିବ୍ବୟଂ ଅତ୍ତନା ଗହେତ୍ୱା ୟଂକିଞ୍ଚିଦେୱ ପଚିତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଦେତି। ରାଜା ‘‘ଅହୋ ୱତ ଲୋଭୋ, ଅହଂ ନାମ ୱୀସତି ନଗରସହସ୍ସାନି ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଇମସ୍ସ ଲୋଭେନ ଭତ୍ତମତ୍ତମ୍ପି ନ ଲଭାମୀ’’ତି ନିବ୍ବିଜ୍ଜିତ୍ୱା, ରଜ୍ଜଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା, ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛାକାସି, ପୁରିମନୟେନେୱ ଚ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ନିଲ୍ଲୋଲୁପୋ ନିକ୍କୁହୋ ନିପ୍ପିପାସୋ, ନିମ୍ମକ୍ଖୋ ନିଦ୍ଧନ୍ତକସାୱମୋହୋ;

ନିରାସୟୋ ସବ୍ବଲୋକେ ଭୱିତ୍ୱା, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ନିଲ୍ଲୋଲୁପୋତି ଅଲୋଲୁପୋ। ୟୋ ହି ରସତଣ୍ହାଭିଭୂତୋ ହୋତି, ସୋ ଭୁସଂ ଲୁପ୍ପତି ପୁନପ୍ପୁନଞ୍ଚ ଲୁପ୍ପତି, ତେନ ଲୋଲୁପୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ଏସ ତଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ନିଲ୍ଲୋଲୁପୋ’’ତି। ନିକ୍କୁହୋତି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ୟସ୍ସ ତିୱିଧଂ କୁହନୱତ୍ଥୁ ନତ୍ଥି, ସୋ ନିକ୍କୁହୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇମିସ୍ସା ପନ ଗାଥାୟ ମନୁଞ୍ଞଭୋଜନାଦୀସୁ ୱିମ୍ହୟମନାପଜ୍ଜନତୋ ନିକ୍କୁହୋତି ଅୟମଧିପ୍ପାୟୋ । ନିପ୍ପିପାସୋତି ଏତ୍ଥ ପାତୁମିଚ୍ଛା ପିପାସା, ତସ୍ସା ଅଭାୱେନ ନିପ୍ପିପାସୋ, ସାଦୁରସଲୋଭେନ ଭୋତ୍ତୁକମ୍ୟତାୱିରହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନିମ୍ମକ୍ଖୋତି ଏତ୍ଥ ପରଗୁଣୱିନାସନଲକ୍ଖଣୋ ମକ୍ଖୋ, ତସ୍ସ ଅଭାୱେନ ନିମ୍ମକ୍ଖୋ। ଅତ୍ତନୋ ଗହଟ୍ଠକାଲେ ସୂଦସ୍ସ ଗୁଣମକ୍ଖନାଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ନିଦ୍ଧନ୍ତକସାୱମୋହୋତି ଏତ୍ଥ ରାଗାଦୟୋ ତୟୋ, କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନି ଚ ତୀଣୀତି ଛ ଧମ୍ମା ୟଥାସମ୍ଭୱଂ ଅପ୍ପସନ୍ନଟ୍ଠେନ ସକଭାୱଂ ୱିଜହାପେତ୍ୱା ପରଭାୱଂ ଗଣ୍ହାପନଟ୍ଠେନ କସଟଟ୍ଠେନ ଚ କସାୱାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ୟଥାହ –

‘‘ତତ୍ଥ, କତମେ ତୟୋ କସାୱା? ରାଗକସାୱୋ, ଦୋସକସାୱୋ, ମୋହକସାୱୋ, ଇମେ ତୟୋ କସାୱା। ତତ୍ଥ, କତମେ ଅପରେପି ତୟୋ କସାୱା? କାୟକସାୱୋ, ୱଚୀକସାୱୋ, ମନୋକସାୱୋ’’ତି (ୱିଭ। ୯୨୪)।

ତେସୁ ମୋହଂ ଠପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ କସାୱାନଂ ତେସଞ୍ଚ ସବ୍ବେସଂ ମୂଲଭୂତସ୍ସ ମୋହସ୍ସ ନିଦ୍ଧନ୍ତତ୍ତା ନିଦ୍ଧନ୍ତକସାୱମୋହୋ, ତିଣ୍ଣଂ ଏୱ ୱା କାୟୱଚୀମନୋକସାୱାନଂ ମୋହସ୍ସ ଚ ନିଦ୍ଧନ୍ତତ୍ତା ନିଦ୍ଧନ୍ତକସାୱମୋହୋ। ଇତରେସୁ ନିଲ୍ଲୋଲୁପତାଦୀହି ରାଗକସାୱସ୍ସ, ନିମ୍ମକ୍ଖତାୟ ଦୋସକସାୱସ୍ସ ନିଦ୍ଧନ୍ତଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋ ଏୱ। ନିରାସୟୋତି ନିତ୍ତଣ୍ହୋ। ସବ୍ବଲୋକେତି ସକଲଲୋକେ, ତୀସୁ ଭୱେସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ୱା ଆୟତନେସୁ

ଭଓଓିଭଓତଣ୍ଢିରହିତୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେଓ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ତଯୋପି ପାଦେ ୱତ୍ୱା ଏକୋ ଚରେତି ଏକୋ ଚରିତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟାତି ଏଓମ୍ପି ଏତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୋ କାତବ୍ବୋତି।

ନିଲ୍ଲୋଲୁପଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୫୭।ପାପଂ ସହାୟନ୍ତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିୟଂ କିର ଅଞ୍ଞତରୋ ରାଜା ମହଚ୍ଚରାଜାନୁଭାୱେନ ନଗରଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କରୋନ୍ତୋ ମନୁସ୍ସେ କୋଟ୍ଠାଗାରତୋ ପୁରାଣଧଞ୍ଞାନି ବହିଦ୍ଧା ନୀହରନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ''କିଂ, ଭଣେ, ଇଦ''ନ୍ତି ଅମଚ୍ଚେ ପୁଚ୍ଛି। ''ଇଦାନି, ମହାରାଜ, ନୱଧଞ୍ଞାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି, ତେସଂ ଓକାସଂ କାତୁଂ ଇମେ ମନୁସ୍ସା ପୁରାଣଧଞ୍ଞାଦୀନି ଛଡ୍ଡେନ୍ତୀ''ତି। ରାଜା – ''କିଂ, ଭଣେ, ଇତ୍ଥାଗାରବଲକାୟାଦୀନଂ ୱଚ୍ଚଂ ପରିପୁଣ୍ଣ''ନ୍ତି ? ''ଆମ, ମହାରାଜ, ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି''। ''ତେନ ହି, ଭଣେ, ଦାନସାଲଂ କାରାପେଥ, ଦାନଂ ଦସ୍ସାମି, ମା ଇମାନି ଧଞ୍ଞାନି ଅନୁପକାରାନି ୱିନସ୍ସିଂସୂ''ତି। ତତୋ ନଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ଅମଚ୍ଚୋ ''ମହାରାଜ, ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ''ନ୍ତି ଆରଦ୍ଧ ୟାୱ ''ବାଲା ଚ ପଣ୍ଡିତା ଚ ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ନିୱାରେସି। ସୋ ଦୁତିୟମ୍ପି ତତିୟମ୍ପି କୋଟ୍ଠାଗାରେ ୱିଲୁମ୍ପନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ତଥେୱ ଆଣାପେସି। ତତିୟମ୍ପି ନଂ ''ମହାରାଜ, ଦତ୍ତୁପଞ୍ଞତ୍ତଂ ୟଦିଦଂ ଦାନ''ନ୍ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ନିୱାରେସି। ସୋ ''ଅରେ, ଅହଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକମ୍ପି ନ ଲଭାମି ଦାତୁଂ, କିଂ ମେ ଇମେହି ପାପସହାୟେହୀ''ତି ନିବ୍ବିନ୍ନୋ ରଜ୍ଜଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତଞ୍ଚ ପାପଂ ସହାୟଂ ଗରହନ୍ତୋ ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

''ପାପଂ ସହାୟଂ ପରିୱଜ୍ଜୟେଥ, ଅନତ୍ଥଦସ୍ସିଂ ୱିସମେ ନିୱିଟ୍ଠଂ;

ସୟଂ ନ ସେୱେ ପସୁତଂ ପମତ୍ତଂ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ''ତି।

ତସ୍ସାୟଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ୟ୍ୱାୟଂ ଦସୱତ୍ଥୁକାୟ ପାପଦିଟ୍ଠିୟା ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ପାପୋ, ପରେସମ୍ପି ଅନତ୍ଥଂ ପସ୍ସତୀତି ଅନତ୍ଥଦସ୍ସୀ, କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦିମ୍ହି ଚ ୱିସମେ ନିୱିଟ୍ଠୋ, ତଂ ଅତ୍ଥକାମୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ପାପଂ ସହାୟଂ ପରିୱଜ୍ଜୟେଥ ଅନତ୍ଥଦସ୍ସିଂ ୱିସମେ ନିୱିଟ୍ଠଂ। ସୟଂ ନ ସେୱେତି ଅତ୍ତନୋ ୱସେନ ନ ସେୱେ। ୟଦି ପନ ପରୱସୋ ହୋତି, କିଂ ସକ୍କା କାତୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପସୁତନ୍ତି ପସଟଂ , ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଲଗ୍ଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପମତ୍ତନ୍ତି କାମଗୁଣେସୁ ୱୋସ୍ସଟ୍ଠଚିତ୍ତଂ, କୁସଲଭାୱନାରହିତଂ ୱା। ତଂ ଏୱରୂପଂ ନ ସେୱେ, ନ ଭଜେ, ନ ପୟିରୁପାସେ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋତି।

ପାପସହାୟଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୫୮।ବହୁସ୍ସୁତନ୍ତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ପୁବ୍ବେ କିର କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ଅଟ୍ଠ ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପୂରେତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନାତି ସବ୍ବଂ ଅନୱଜ୍ଜଭୋଜୀଗାଥାୟ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ। ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ – ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ରାଜା ଆହ ''କେ ତୁମ୍ହେ''ତି? ତେ ଆହଂସୁ – ''ମୟଂ, ମହାରାଜ, ବହୁସ୍ସୁତା ନାମା''ତି। ରାଜା – ''ଅହଂ ସୁତବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ନାମ, ସୁତେନ ତିତ୍ତିଂ ନ ଗଚ୍ଛାମି, ହନ୍ଦ, ନେସଂ ସନ୍ତିକେ ୱିଚିତ୍ରନୟଂ ସଦ୍ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୋସ୍ସାମୀ''ତି ଅତ୍ତମନୋ ଦକ୍ଖିଣୋଦକଂ ଦତ୍ୱା, ପରିୱିସିତ୍ୱା, ଭତ୍ତକିଚ୍ଚପରିୟୋସାନେ ସଙ୍ଘତ୍ଥେରସ୍ସ ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା, ୱନ୍ଦିତ୍ୱା, ପୁରତୋ ନିସୀଦି ''ଧମ୍ମକଥଂ, ଭନ୍ତେ, କରୋଥା''ତି। ସୋ ''ସୁଖିତୋ ହୋତୁ, ମହାରାଜ, ରାଗକ୍ଖୟୋ ହୋତୂ''ତି ୱତ୍ୱା ଉଟ୍ଠିତୋ। ରାଜା ''ଅୟଂ ନ ବହୁସ୍ସୁତୋ, ଦୁତିୟୋ ବହୁସ୍ସୁତୋ ଭୱିସ୍ସତି, ସ୍ୱେ ଦାନି ୱିଚିତ୍ରଧମ୍ମଦେସନଂ ସୋସ୍ସାମୀ''ତି ସ୍ୱାତନାୟ ନିମନ୍ତେସି। ଏୱଂ ୟାୱ ସବ୍ବେସଂ ପଟିପାଟି ଗଚ୍ଛତି, ତାୱ ନିମନ୍ତେସି। ତେ ସବ୍ବେପି ''ଦୋସକ୍ଖୟୋ ହୋତୁ, ମୋହକ୍ଖୟୋ, ଗତିକ୍ଖୟୋ, ୱଟ୍ଟକ୍ଖୟୋ, ଉପଧିକ୍ଖୟୋ, ତଣ୍ହକ୍ଖୟୋ ହୋତୂ''ତି ଏୱଂ ଏକେକଂ ପଦଂ ୱିସେସେତ୍ୱା ସେସଂ ପଠମସଦିସମେୱ ୱତ୍ୱା ଉଟ୍ଠହିଂସୁ।

ତତୋ ରାଜା ''ଇମେ 'ବହୁସ୍ସୁତା ମୟ'ନ୍ତି ଭଣନ୍ତି, ନ ଚ ତେସଂ ୱିଚିତ୍ରକଥା, କିମେତେହି ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ତେସଂ ୱଚନତ୍ଥଂ ଉପପରିକ୍ଖିତୁମାରଦ୍ଧୋ। ଅଥ ''ରାଗକ୍ଖୟୋ ହୋତୂ''ତି ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୋ ''ରାଗେ ଖୀଣେ ଦୋସୋପି ମୋହୋପି ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେପି କିଲେସା ଖୀଣା ହୋନ୍ତୀ''ତି ଞତ୍ୱା ଅତ୍ତମନୋ ଅହୋସି – ''ନିପ୍ପରିୟାୟବହୁସ୍ସୁତା ଇମେ ସମଣା। ୟଥା ହି ପୁରିସେନ ମହାପଥୱିଂ ୱା ଆକାସଂ ୱା ଅଙ୍ଗୁଲିୟା ନିଦ୍ଦିସନ୍ତେନ ନ ଅଙ୍ଗୁଲିମତ୍ତୋୱ ପଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ହୋତି, ଅପିଚ, ଖୋ, ପନ ପଥୱୀଆକାସା ଏୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଇମେହି ଏକମେକଂ ଅତ୍ଥଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତେହି ଅପରିମାଣା ଅତ୍ଥା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତୀ''ତି। ତତୋ ସୋ ''କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ଏୱଂ ବହୁସ୍ସୁତୋ ଭୱିସ୍ସାମୀ''ତି ତଥାରୂପଂ ବହୁସ୍ସୁତଭାୱଂ ପତ୍ଥେନ୍ତୋ ରଜ୍ଜଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା, ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା, ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ବହୁସ୍ସୁତଂ ଧମ୍ମଧରଂ ଭଜେଥ, ମିତ୍ତଂ ଉଳାରଂ ପଟିଭାନଵନ୍ତଂ;

ଅଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ଥାନି ଵିନେଯ୍ୟ କଙ୍ଖଂ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗଵିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥାଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ବହୁସ୍ସୁତନ୍ତି ଦୁଵିଧୋ ବହୁସ୍ସୁତୋ ତୀସୁ ପିଟକେସୁ ଅତ୍ଥତୋ ନିଖିଲୋ ପରିଯତ୍ତିବହୁସ୍ସୁତୋ ଚ, ମଗ୍ଗଫଲଵିଜ୍ଜାଭିଞ୍ଞାନଂ ପଟିଵିଦ୍ଧତ୍ତା ପଟିଵେଧବହୁସ୍ସୁତୋ ଚ। ଆଗତାଗମୋ ଧମ୍ମଧରୋ। ଉଳାରେହି ପନ କାଯଵଚୀମନୋକମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଉଳାରୋ। ଯୁତ୍ତପଟିଭାନୋ ଚ ମୁତ୍ତପଟିଭାନୋ ଚ ଯୁତ୍ତମୁତ୍ତପଟିଭାନୋ ଚ ପଟିଭାନଵା। ପରିଯତ୍ତିପରିପୁଚ୍ଛାଧିଗମଵସେନ ଵା ତିଧା ପଟିଭାନଵା ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ସ ହି ପରିଯତ୍ତି ପଟିଭାତି, ସୋ ପରିଯତ୍ତିପଟିଭାନଵା। ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ଞାଣଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ଠାନାଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ପରିପୁଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ପରିପୁଚ୍ଛା ପଟିଭାତି, ସୋ ପରିପୁଚ୍ଛାପଟିଭାନଵା। ଯେନ ମଗ୍ଗାଦଯୋ ପଟିଵିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି, ସୋ ଅଧିଗମପଟିଭାନଵା। ତଂ ଏଵରୂପଂ ବହୁସ୍ସୁତଂ ଧମ୍ମଧରଂ ଭଜେଥ ମିତ୍ତଂ ଉଳାରଂ ପଟିଭାନଵନ୍ତଂ। ତତୋ ତସ୍ସାନୁଭାଵେନ ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥୋଭଯତ୍ଥଭେଦତୋ ଵା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥଭେଦତୋ ଵା ଅନେକପ୍ପକାରାନି ଅଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ଥାନି। ତତୋ – ‘‘ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦) କଙ୍ଖଟ୍ଠାନେସୁ ଵିନେଯ୍ୟ କଙ୍ଖଂ, ଵିଚିକିଚ୍ଛଂ ଵିନେତ୍ଵା ଵିନାସେତ୍ଵା ଏଵଂ କତସବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗଵିସାଣକପ୍ପୋତି।

ବହୁସ୍ସୁତଗାଥାଵଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୫୯।ଖିଡ୍ଡଂରତିନ୍ତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିଯଂ ଵିଭୂସକବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ନାମ ରାଜା ପାତୋଵ ଯାଗୁଂ ଵା ଭତ୍ତଂ ଵା ଭୁଞ୍ଜିତ୍ଵା ନାନାଵିଧଵିଭୂସନେହି ଅତ୍ତାନଂ ଵିଭୂସାପେତ୍ଵା ମହାଆଦାସେ ସକଲସରୀରଂ ଦିସ୍ଵା ଯଂ ନ ଇଚ୍ଛତି ତଂ ଅପନେତ୍ଵା ଅଞ୍ଞେନ ଵିଭୂସନେନ ଵିଭୂସାପେତି। ତସ୍ସ ଏକଦିଵସଂ ଏଵଂ କରୋତୋ ଭତ୍ତଵେଲା ମଜ୍ଝନ୍ହିକସମଯୋ ପତ୍ତୋ। ଅଥ ଅଵିଭୂସିତୋଵ ଦୁସ୍ସପଟ୍ଟେନ ସୀସଂ ଵେଠେତ୍ଵା, ଭୁଞ୍ଜିତ୍ଵା, ଦିଵାସେଯ୍ୟଂ ଉପଗଚ୍ଛି। ପୁନପି ଉଟ୍ଠହିତ୍ଵା ତଥେଵ କରୋତୋ ସୂରିଯୋ ଅତ୍ଥଙ୍ଗତୋ। ଏଵଂ ଦୁତିଯଦିଵସେପି ତତିଯଦିଵସେପି। ଅଥସ୍ସ ଏଵଂ ମଣ୍ଡନପ୍ପସୁତସ୍ସ ପିଟ୍ଠିରୋଗୋ ଉଦପାଦି। ତସ୍ସେତଦହୋସି – ‘‘ଅହୋ ରେ, ଅହଂ ସବ୍ବଥାମେନ ଵିଭୂସନ୍ତୋପି ଇମସ୍ମିଂ କପ୍ପକେ ଵିଭୂସନେ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଲୋଭଂ ଉପ୍ପାଦେସିଂ। ଲୋଭୋ ଚ ନାମେସ ଅପାଯଗମନୀଯୋ ଧମ୍ମୋ, ହନ୍ଦାହଂ, ଲୋଭଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାମୀ’’ତି ରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ଵା ଵିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ଵା ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ଖିଡ୍ଡଂ ରତିଂ କାମସୁଖଞ୍ଚ ଲୋକେ, ଅନଲଙ୍କରିତ୍ଵା ଅନପେକ୍ଖମାନୋ;

ଵିଭୂସନଟ୍ଠାନା ଵିରତୋ ସଚ୍ଚଵାଦୀ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗଵିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଖିଡ୍ଡା ଚ ରତି ଚ ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତାଵ। କାମସୁଖନ୍ତି ଵତ୍ଥୁକାମସୁଖଂ। ଵତ୍ଥୁକାମାପି ହି ସୁଖସ୍ସ ଵିସଯାଦିଭାଵେନ ସୁଖନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଥାହ – ‘‘ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ସୁଖଂ ସୁଖାନୁପତିତ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୩।୬୦)। ଏଵମେତଂ ଖିଡ୍ଡଂ ରତିଂ କାମସୁଖଞ୍ଚ ଇମସ୍ମିଂ ଓକାସଲୋକେ ଅନଲଙ୍କରିତ୍ଵା ଅଲନ୍ତି ଅକତ୍ଵା, ଏତଂ ତପ୍ପକନ୍ତି ଵା ସାରଭୂତନ୍ତି ଵା ଏଵଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ଵା। ଅନପେକ୍ଖମାନୋତି ତେନ ଅଲଙ୍କରଣେନ ଅନପେକ୍ଖଣସୀଲୋ, ଅପିହାଲୁକୋ, ନିତ୍ତଣ୍ହୋ, ଵିଭୂସନଟ୍ଠାନା ଵିରତୋ ସଚ୍ଚଵାଦୀ ଏକୋ ଚରେତି। ତତ୍ଥ ଵିଭୂସା ଦୁଵିଧା – ଅଗାରିକଵିଭୂସା, ଅନଗାରିକଵିଭୂସା ଚ। ତତ୍ଥ ଅଗାରିକଵିଭୂସା ସାଟକଵେଠନମାଲାଗନ୍ଧାଦି, ଅନଗାରିକଵିଭୂସା ପତ୍ତମଣ୍ଡନାଦି। ଵିଭୂସା ଏଵ ଵିଭୂସନଟ୍ଠାନଂ। ତସ୍ମା ଵିଭୂସନଟ୍ଠାନା ତିଵିଧାଯ ଵିରତିଯା ଵିରତୋ। ଅଵିତଥଵଚନତୋ ସଚ୍ଚଵାଦୀତି ଏଵମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଵିଭୂସନଟ୍ଠାନଗାଥାଵଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୬୦।ପୁତ୍ତଞ୍ଚଦାରନ୍ତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ କିର ପୁତ୍ତୋ ଦହରକାଲେ ଏଵ ଅଭିସିତ୍ତୋ ରଜ୍ଜଂ କାରେସି। ସୋ ପଠମଗାଥାଯ ଵୁତ୍ତପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତୋ ଵିଯ ରଜ୍ଜସିରିମନୁଭଵନ୍ତୋ ଏକଦିଵସଂ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅହଂ ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତୋ ବହୂନଂ ଦୁକ୍ଖଂ କରୋମି। କିଂ ମେ ଏକଭତ୍ତତ୍ଥାଯ ଇମିନା ପାପେନ, ହନ୍ଦ ସୁଖମୁପ୍ପାଦେମୀ’’ତି ରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ଵା ଵିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ଵା ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ପୁତ୍ତଞ୍ଚ ଦାରଂ ପିତରଞ୍ଚ ମାତରଂ, ଧନାନି ଧଞ୍ଞାନି ଚ ବନ୍ଧଵାନି;

ହିତ୍ୱାନ କାମାନି ଯଥୋଧିକାନି, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଧନାନୀତି ମୁତ୍ତାମଣିୱେଳୁରିଯସଙ୍ଖସିଲାପୱାଳଅରଜତଜାତରୂପାଦୀନି ରତନାନି। ଧଞ୍ଞାନୀତି ସାଲିୱୀହିଯୱଗୋଧୁମକଙ୍ଗୁୱରକକୁଦ୍ରୂସକପଭେଦାନି ସତ୍ତ ସେସାପରଣ୍ଣାନି ଚ। ବନ୍ଧୱାନୀତି ଞାତିବନ୍ଧୁଗୋତ୍ତବନ୍ଧୁମିତ୍ତବନ୍ଧୁସିପ୍ପବନ୍ଧୁୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧେ ବନ୍ଧୱେ। ଯଥୋଧିକାନୀତି ସକସକଓଧିୱସେନ ଠିତାନେୱ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ପୁତ୍ତଦାରଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୬୧।ସଙ୍ଗୋ ଏସୋତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିଯଂ କିର ପାଦଲୋଲବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ନାମ ରାଜା ଅହୋସି। ସୋ ପାତୋୱ ଯାଗୁଂ ୱା ଭତ୍ତଂ ୱା ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ତୀସୁ ପାସାଦେସୁ ତିୱିଧନାଟକାନି ପସ୍ସତି। ତିୱିଧନାଟକାନୀତି କିର ପୁବ୍ବରାଜତୋ ଆଗତଂ, ଅନନ୍ତରରାଜତୋ ଆଗତଂ, ଅତ୍ତନୋ କାଲେ ଉଟ୍ଠିତନ୍ତି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ପାତୋୱ ଦହରନାଟକପାସାଦଂ ଗତୋ। ତା ନାଟକିତ୍ଥିଯୋ ‘‘ରାଜାନଂ ରମାପେସ୍ସାମା’’ତି ସକ୍କସ୍ସ ଦେୱାନମିନ୍ଦସ୍ସ ଅଚ୍ଛରାଯୋ ୱିଯ ଅତିମନୋହରଂ ନଚ୍ଚଗୀତୱାଦିତଂ ପଯୋଜେସୁଂ। ରାଜା – ‘‘ଅନଚ୍ଛରିଯମେତଂ ଦହରାନ’’ନ୍ତି ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମନାଟକପାସାଦଂ ଗତୋ। ତାପି ନାଟକିତ୍ଥିଯୋ ତଥେୱ ଅକଂସୁ। ସୋ ତତ୍ଥାପି ତଥେୱ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ମହାନାଟକପାସାଦଂ ଗତୋ। ତାପି ନାଟକିତ୍ଥିଯୋ ତଥେୱ ଅକଂସୁ। ରାଜା ଦ୍ୱେ ତଯୋ ରାଜପରିୱଟ୍ଟେ ଅତୀତାନଂ ତାସଂ ମହଲ୍ଲକଭାୱେନ ଅଟ୍ଠିକୀଳଅନସଦିସଂ ନଚ୍ଚଂ ଦିସ୍ୱା ଗୀତଞ୍ଚ ଅମଧୁରଂ ସୁତ୍ୱା ପୁନଦେୱ ଦହରନାଟକପାସାଦଂ, ପୁନ ମଜ୍ଝିମନାଟକପାସାଦନ୍ତି ଏୱଂ ୱିଚରିତ୍ୱା କତ୍ଥଚି ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଇମା ନାଟକିତ୍ଥିଯୋ ସକ୍କଂ ଦେୱାନମିନ୍ଦଂ ଅଚ୍ଛରାଯୋ ୱିଯ ମଂ ରମାପେତୁକାମା ସବ୍ବଥାମେନ ନଚ୍ଚଗୀତୱାଦିତଂ ପଯୋଜେସୁଂ, ସ୍ୱାହଂ କତ୍ଥଚି ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଲୋଭମେୱ ୱଡ୍ଢେମି, ଲୋଭୋ ଚ ନାମେସ ଅପାଯଗମନୀଯୋ ଧମ୍ମୋ, ହନ୍ଦାହଂ ଲୋଭଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାମୀ’’ତି ରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ସଙ୍ଗୋ ଏସୋ ପରିତ୍ତମେତ୍ଥ ସୋଖ୍ୟଂ, ଅପ୍ପସ୍ସାଦୋ ଦୁକ୍ଖମେତ୍ଥ ଭିୟ୍ୟୋ;

ଗଳଓ ଏସୋ ଇତି ଞତ୍ୱା ମତିମା, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସଙ୍ଗୋ ଏସୋତି ଅତ୍ତନୋ ଉପଭୋଗଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ସୋ ହି ସଜ୍ଜନ୍ତି ତତ୍ଥ ପାଣିନୋ କଦ୍ଦମେ ପୱିଟ୍ଠୋ ହତ୍ଥୀ ୱିଯାତି ସଙ୍ଗୋ। ପରିତ୍ତମେତ୍ଥ ସୋଖ୍ୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣୂପଭୋଗକାଲେ ୱିପରୀତସଞ୍ଞାଯ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବତୋ କାମାୱଚରଧମ୍ମପରିଯାପନ୍ନତୋ ୱା ଲାମକଟ୍ଠେନ ସୋଖ୍ୟଂ ପରିତ୍ତଂ, ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପଭାଯ ଓଭାସିତନଚ୍ଚଦସ୍ସନସୁଖଂ ୱିଯ ଇତ୍ତରଂ , ତାୱକାଲିକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅପ୍ପସ୍ସାଦୋ ଦୁକ୍ଖମେତ୍ଥ ଭିୟ୍ୟୋତି ଏତ୍ଥ ଚ ଯ୍ୱାଯଂ ‘‘ଯଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇମେ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସଂ, ଅଯଂ କାମାନଂ ଅସ୍ସାଦୋ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୧୬୬) ୱୁତ୍ତୋ। ସୋ ଯଦିଦଂ ‘‘କୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, କାମାନଂ ଆଦୀନୱୋ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, କୁଲପୁତ୍ତୋ ଯେନ ସିପ୍ପଟ୍ଠାନେନ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେତି, ଯଦି ମୁଦ୍ଦାଯ, ଯଦି ଗଣନାଯା’’ତି ଏୱମାଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୧।୧୬୭) ନଯେନେତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ଉପନିଧାଯ ଅପ୍ପୋ ଉଦକବିନ୍ଦୁମତ୍ତୋ ହୋତି। ଅଥ ଖୋ ଦୁକ୍ଖମେୱ ଭିୟ୍ୟୋ ବହୁ, ଚତୂସୁ ସମୁଦ୍ଦେସୁ ଉଦକସଦିସଂ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅପ୍ପସ୍ସାଦୋ ଦୁକ୍ଖମେତ୍ଥ ଭିୟ୍ୟୋ’’ତି। ଗଳଓ ଏସୋତି ଅସ୍ସାଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଆକଡ୍ଢନୱସେନ ବଳିସୋ ୱିଯ ଏସୋ ଯଦିଦଂ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା। ଇତି ଞତ୍ୱା ମତିମାତି ଏୱଂ ଞତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧିମା ପଣ୍ଡିତୋ ପୁରିସୋ ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ପହାଯ ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋତି।

ସଙ୍ଗଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୬୨।ସନ୍ଦାଲଯିତ୍ୱାନାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିଯଂ କିର ଅନିୱତ୍ତବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ନାମ ରାଜା ଅହୋସି । ସୋ ସଙ୍ଗାମଂ ଓତିଣ୍ଣୋ ଅଜିନିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ୱା କିଞ୍ଚି ଆରଦ୍ଧୋ ଅନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନ ନିୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ନଂ ଏୱଂ ସଞ୍ଜାନିଂସୁ। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ଉୟ୍ୟାନଂ ଗଚ୍ଛତି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ୱନଦାହୋ ଉଟ୍ଠାସି। ସୋ ଅଗ୍ଗି ସୁକ୍ଖାନି ଚ ହରିତାନି ଚ ତିଣାଦୀନି ଦହନ୍ତୋ ଅନିୱତ୍ତମାନୋ ଏୱ ଗଚ୍ଛତି। ରାଜା ତଂ ଦିସ୍ୱା ତପ୍ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ‘‘ଯଥାଯଂ ୱନଦାହୋ, ଏୱମେୱ ଏକାଦସୱିଧୋ ଅଗ୍ଗି ସବ୍ବସତ୍ତେ ଦହନ୍ତୋ ଅନିୱତ୍ତମାନୋୱ ଗଚ୍ଛତି ମହାଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ, କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ଇମସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଅଯଂ ଅଗ୍ଗି ୱିଯ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣଗ୍ଗିନା କିଲେସେ ଦହନ୍ତୋ ଅନିୱତ୍ତମାନୋ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି? ତତୋ ମୁହୁତ୍ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କେୱଟ୍ଟେ ଅଦ୍ଦସ ନଦିଯଂ ମଚ୍ଛେ ଗଣ୍ହନ୍ତେ । ତେସଂ ଜାଲନ୍ତରଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ଏକୋ ମହାମଚ୍ଛୋ ଜାଲଂ ଭେତ୍ୱା ପଲାଯି। ତେ ‘‘ମଚ୍ଛୋ ଜାଲଂ ଭେତ୍ୱା ଗତୋ’’ତି ସଦ୍ଦମକଂସୁ। ରାଜା ତମ୍ପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ତପ୍ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେସି – ‘‘କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣେନ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଜାଲଂ ଭେତ୍ୱା

ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି। ସୋ ରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛାକାସି, ଇମଞ୍ଚ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ସନ୍ଦାଲଯିତ୍ୱାନ ସଂଯୋଜନାନି, ଜାଲଂୱ ଭେତ୍ୱା ସଲିଲମ୍ବୁଚାରୀ;

ଅଗ୍ଗୀୱ ଦଡ୍ଢଂ ଅନିୱତ୍ତମାନୋ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତସ୍ସା ଦୁତିଯପାଦେ ଜାଲନ୍ତି ସୁତ୍ତମଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅମ୍ବୁତି ଉଦକଂ, ତତ୍ଥ ଚରତୀତି ଅମ୍ବୁଚାରୀ, ମଚ୍ଛସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସଲିଲେ ଅମ୍ବୁଚାରୀ ସଲିଲମ୍ବୁଚାରୀ, ତସ୍ମିଂ ନଦୀସଲିଲେ ଜାଲଂ ଭେତ୍ୱା ଅମ୍ବୁଚାରୀୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତିଯପାଦେ ଦଡ୍ଢନ୍ତି ଦଡ୍ଢଟ୍ଠାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ଅଗ୍ଗି ଦଡ୍ଢଟ୍ଠାନଂ ପୁନ ନ ନିୱତ୍ତତି, ନ ତତ୍ଥ ଭିଯ୍ୟୋ ଆଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଗ୍ଗିନା ଦଡ୍ଢଂ କାମଗୁଣଟ୍ଠାନଂ ଅନିୱତ୍ତମାନୋ ତତ୍ଥ ଭିଯ୍ୟୋ ଅନାଗଚ୍ଛନ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ସନ୍ଦାଲନଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୬୩।ଓକ୍ଖିତ୍ତଚକ୍ଖୂତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିଯଂ କିର ଚକ୍ଖୁଲୋଲବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ନାମ ରାଜା ପାଦଲୋଲବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ୱିଯ ନାଟକଦସ୍ସନମନୁଯୁତ୍ତୋ ହୋତି। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ସୋ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗଚ୍ଛତି, ଅଯଂ ତଂ ତଂ ନାଟକଂ ଦିସ୍ୱା ଅତିୱିଯ ଅଭିନନ୍ଦିତ୍ୱା ନାଟକପରିୱତ୍ତଦସ୍ସନେନ ତଣ୍ହଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ୱିଚରତି। ସୋ କିର ନାଟକଦସ୍ସନାଯ ଆଗତଂ ଅଞ୍ଞତରଂ କୁଟୁମ୍ବିଯଭରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ରାଗଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ତତୋ ସଂୱେଗମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ଅହଂ ଇମଂ ତଣ୍ହଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ଅପାଯପରିପୂରକୋ ଭୱିସ୍ସାମି, ହନ୍ଦ ନଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାମୀ’’ତି ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପୁରିମପଟିପତ୍ତିଂ ଗରହନ୍ତୋ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଗୁଣଦୀପିକଂ ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ଓକ୍ଖିତ୍ତଚକ୍ଖୂ ନ ଚ ପାଦଲୋଲୋ, ଗୁତ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ରକ୍ଖିତମାନସାନୋ;

ଅନୱସ୍ସୁତୋ ଅପରିଡଯ୍ହମାନୋ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଓକ୍ଖିତ୍ତଚକ୍ଖୂତି ହେଟ୍ଠାଖିତ୍ତଚକ୍ଖୁ, ସତ୍ତ ଗୀୱଟ୍ଠୀନି ପଟିପାଟିଯା ଠପେତ୍ୱା ପରିୱଜ୍ଜଗହେତବ୍ବଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଯୁଗମତ୍ତଂ ପେକ୍ଖମାନୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନ ତୁ ହନୁକଟ୍ଠିନା ହଦଯଟ୍ଠିଂ ସଙ୍ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ। ଏୱଞ୍ହି ଓକ୍ଖିତ୍ତଚକ୍ଖୁତା ନ ସମଣସାରୁପ୍ପା ହୋତୀ। ନ ଚ ପାଦଲୋଲୋତି ଏକସ୍ସ ଦୁତିଯୋ, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତତିଯୋତି ଏୱଂ ଗଣମଜ୍ଝଂ ପୱିସିତୁକାମତାଯ କଣ୍ଡୂଯମାନପାଦୋ ୱିଯ ଅଭୱନ୍ତୋ, ଦୀଘଚାରିକଅନୱଟ୍ଠିତଚାରିକୱିରତୋ ୱା। ଗୁତ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯୋତି ଛସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଇଧ ୱିସୁଂୱୁତ୍ତାୱସେସୱସେନ ଗୋପିତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ। ରକ୍ଖିତମାନସାନୋତି ମାନସଂ ଯେୱ ମାନସାନଂ, ତଂ ରକ୍ଖିତମସ୍ସାତି ରକ୍ଖିତମାନସାନୋ। ଯଥା କିଲେସେହି ନ ୱିଲୁପ୍ପତି, ଏୱଂ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନୱସ୍ସୁତୋତି ଇମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ତେସୁ ତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ କିଲେସଅନ୍ୱାସ୍ସୱୱିରହିତୋ। ଅପରିଡଯ୍ହମାନୋତି ଏୱଂ ଅନ୍ୱାସ୍ସୱୱିରହାୱ କିଲେସଗ୍ଗୀହି ଅପରିଡଯ୍ହମାନୋ। ବହିଦ୍ଧା ୱା ଅନୱସ୍ସୁତୋ, ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅପରିଡଯ୍ହମାନୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ଓକ୍ଖିତ୍ତଚକ୍ଖୁଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୬୪।ଓହାରଯିତ୍ୱାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିଯଂ କିର ଅଯଂ ଅଞ୍ଞୋପି ଚାତୁମାସିକବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ନାମ ରାଜା ଚତୁମାସେ ଚତୁମାସେ ଉୟ୍ୟାନକୀଳଂ ଗଚ୍ଛତି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ଗିମ୍ହାନଂ ମଜ୍ଝିମେ ମାସେ ଉୟ୍ୟାନଂ ପୱିସନ୍ତୋ ଉୟ୍ୟାନଦ୍ୱାରେ ପତ୍ତସଞ୍ଛନ୍ନଂ ପୁପ୍ଫାଲଙ୍କତୱିଟପଂ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକକୋୱିଳାରଂ ଦିସ୍ୱା ଏକଂ ପୁପ୍ଫଂ ଗହେତ୍ୱା ଉୟ୍ୟାନଂ ପାୱିସି। ତତୋ ‘‘ରଞ୍ଞା ଅଗ୍ଗପୁପ୍ଫଂ ଗହିତ’’ନ୍ତି ଅଞ୍ଞତରୋପି ଅମଚ୍ଚୋ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧେ ଠିତୋ ଏୱ ଏକଂ ପୁପ୍ଫଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ଏତେନେୱ ଉପାଯେନ ସବ୍ବୋ ବଲକାଯୋ ଅଗ୍ଗହେସି। ପୁପ୍ଫଂ ଅନସ୍ସାଦେନ୍ତା ପତ୍ତମ୍ପି ଗଣ୍ହିଂସୁ। ସୋ ରୁକ୍ଖୋ ନିପ୍ପତ୍ତପୁପ୍ଫୋ ଖନ୍ଧମତ୍ତୋୱ ଅହୋସି। ତଂ ରାଜା ସାଯନ୍ହସମଯେ ଉୟ୍ୟାନା ନିକ୍ଖମନ୍ତୋ ଦିସ୍ୱା ‘‘କିଂ କତୋ ଅଯଂ ରୁକ୍ଖୋ, ମମ ଆଗମନୱେଲାଯଂ ମଣିୱଣ୍ଣସାଖନ୍ତରେସୁ ପୱାଳସଦିସପୁପ୍ଫାଲଙ୍କତୋ ଅହୋସି, ଇଦାନି ନିପ୍ପତ୍ତପୁପ୍ଫୋ ଜାତୋ’’ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ତସ୍ସେୱାୱିଦୂରେ ଅପୁପ୍ଫିତଂ ରୁକ୍ଖଂ ସଞ୍ଛନ୍ନପଲାସଂ ଅଦ୍ଦସ। ଦିସ୍ୱା ଚସ୍ସ ଏତଦହୋସି – ‘‘ଅଯଂ ରୁକ୍ଖୋ ପୁପ୍ଫଭରିତସାଖତ୍ତା ବହୁଜନସ୍ସ ଲୋଭନୀଯୋ ଅହୋସି, ତେନ ମୁହୁତ୍ତେନେୱ ବ୍ୟସନଂ ପତ୍ତୋ, ଅଯଂ ପନଞ୍ଞୋ ଅଲୋଭନୀଯତ୍ତା ତଥେୱ ଠିତୋ। ଇଦମ୍ପି ରଜ୍ଜଂ ପୁପ୍ଫିତରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ଲୋଭନୀଯଂ, ଭିକ୍ଖୁଭାୱୋ ପନ ଅପୁପ୍ଫିତରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ଅଲୋଭନୀଯୋ। ତସ୍ମା ଯାୱ ଇଦମ୍ପି ଅଯଂ ରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ନ ୱିଲୁପ୍ପତି, ତାୱ ଅଯମଞ୍ଞୋ ସଞ୍ଛନ୍ନପତ୍ତୋ ଯଥା ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋ, ଏୱଂ କାସାୱେନ ପରିସଞ୍ଛନ୍ନେନ ହୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ସୋ ରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ଓହାରଯିତ୍ୱା ଗିହିବ୍ୟଞ୍ଜନାନି, ସଞ୍ଛନ୍ନପତ୍ତୋ ଯଥା ପାରିଛତ୍ତୋ;

କାସାୟୱତ୍ଥୋ ଅଭିନିକ୍ଖମିତ୍ୱା, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ କାସାୟୱତ୍ଥୋ ଅଭିନିକ୍ଖମିତ୍ୱାତି ଇମସ୍ସ ପାଦସ୍ସ ଗେହା ଅଭିନିକ୍ଖମିତ୍ୱା କାସାୟୱତ୍ଥୋ ହୁତ୍ୱାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ସକ୍କା ଜାନିତୁନ୍ତି ନ ୱିତ୍ଥାରିତନ୍ତି।

ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

ତତିୟୋ ୱଗ୍ଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

୬୫।ରସେସୂତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଞ୍ଞତରୋ କିର ବାରାଣସିରାଜା ଉୟ୍ୟାନେ ଅମଚ୍ଚପୁତ୍ତେହି ପରିୱୁତୋ ସିଲାପଟ୍ଟପୋକ୍ଖରଣିୟଂ କୀଳତି। ତସ୍ସ ସୂଦୋ ସବ୍ବମଂସାନଂ ରସଂ ଗହେତ୍ୱା ଅତୀୱ ସୁସଙ୍ଖତଂ ଅମତକପ୍ପଂ ଅନ୍ତରଭତ୍ତଂ ପଚିତ୍ୱା ଉପନାମେସି। ସୋ ତତ୍ଥ ଗେଧମାପନ୍ନୋ କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚି ଅଦତ୍ୱା ଅତ୍ତନାୱ ଭୁଞ୍ଜି। ଉଦକକୀଳଅତୋ ଚ ଅତିୱିକାଲେ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ସୀଘଂ ସୀଘଂ ଭୁଞ୍ଜି। ଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ପୁବ୍ବେ ଭୁଞ୍ଜତି, ନ ତେସଂ କଞ୍ଚି ସରି। ଅଥ ପଚ୍ଛା ପଟିସଙ୍ଖାନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ‘‘ଅହୋ, ମୟା ପାପଂ କତଂ, ୟ୍ୱାହଂ ରସତଣ୍ହାୟ ଅଭିଭୂତୋ ସବ୍ବଜନଂ ୱିସରିତ୍ୱା ଏକକୋୱ ଭୁଞ୍ଜିଂ। ହନ୍ଦ ରସତଣ୍ହଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାମୀ’’ତି ରଜ୍ଜଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପୁରିମପଟିପତ୍ତିଂ ଗରହନ୍ତୋ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଗୁଣଦୀପିକଂ ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ରସେସୁ ଗେଧଂ ଅକରଂ ଅଲୋଲୋ, ଅନଞ୍ଞପୋସୀ ସପଦାନଚାରୀ;

କୁଲେ କୁଲେ ଅପ୍ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ରସେସୂତି ଅମ୍ବିଲମଧୁରତିତ୍ତକକଟୁକଲୋଣିକଖାରିକକସାୱାଦିଭେଦେସୁ ସାୟନୀୟେସୁ। ଗେଧଂ ଅକରନ୍ତି ଗିଦ୍ଧିଂ ଅକରୋନ୍ତୋ, ତଣ୍ହଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଲୋଲୋତି ‘‘ଇଦଂ ସାୟିସ୍ସାମି, ଇଦଂ ସାୟିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏୱଂ ରସୱିସେସେସୁ ଅନାକୁଲୋ। ଅନଞ୍ଞପୋସୀତି ପୋସେତବ୍ବକସଦ୍ଧିୱିହାରିକାଦିୱିରହିତୋ , କାୟସନ୍ଧାରଣମତ୍ତେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥା ୱା ପୁବ୍ବେ ଉୟ୍ୟାନେ ରସେସୁ ଗେଧକରଣଲୋଲୋ ହୁତ୍ୱା ଅଞ୍ଞପୋସୀ ଆସିଂ, ଏୱଂ ଅହୁତ୍ୱା ଯାୟ ତଣ୍ହାୟ ଲୋଲୋ ହୁତ୍ୱା ରସେସୁ ଗେଧଂ କରୋତି। ତଂ ତଣ୍ହଂ ହିତ୍ୱା ଆୟତିଂ ତଣ୍ହାମୂଲକସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଅନିବ୍ବତ୍ତନେନ ଅନଞ୍ଞପୋସୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅଥ ୱା ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନକଟ୍ଠେନ ଅଞ୍ଞେତି କିଲେସା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେସଂ ଅପୋସନେନ ଅନଞ୍ଞପୋସୀତି ଅୟମ୍ପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ସପଦାନଚାରୀତି ଅୱୋକ୍କମ୍ମଚାରୀ ଅନୁପୁବ୍ବଚାରୀ, ଘରପଟିପାଟିଂ ଅଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅଡ୍ଢକୁଲଞ୍ଚ ଦଲିଦ୍ଦକୁଲଞ୍ଚ ନିରନ୍ତରଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିସମାନୋତି ଅତ୍ଥୋ। କୁଲେ କୁଲେ ଅପ୍ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋତି ଖତ୍ତିୟକୁଲାଦୀସୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି କିଲେସୱସେନ ଅଲଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ, ଚନ୍ଦୂପମୋ ନିଚ୍ଚନୱକୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱାତି।

ରସଗେଧଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୬୬।ପହାୟପଞ୍ଚାୱରଣାନୀତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିୟଂ କିର ଅଞ୍ଞତରୋ ରାଜା ପଠମଜ୍ଝାନଲାଭୀ ଅହୋସି। ସୋ ଝାନାନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ ରଜ୍ଜଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିସମ୍ପଦଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ପହାୟ ପଞ୍ଚାୱରଣାନି ଚେତସୋ, ଉପକ୍କିଲେସେ ବ୍ୟପନୁଜ୍ଜ ସବ୍ବେ;

ଅନିସ୍ସିତୋ ଛେତ୍ୱ ସିନେହଦୋସଂ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଆୱରଣାନୀତି ନୀୱରଣାନେୱ। ତାନି ଅତ୍ଥତୋ ଉରଗସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତାନି। ତାନି ପନ ଯସ୍ମା ଅବ୍ଭାଦୟୋ ୱିୟ ଚନ୍ଦସୂରିୟେ ଚେତୋ ଆୱରନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ଆୱରଣାନି ଚେତସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତାନି। ତାନି ଉପଚାରେନ ୱା ଅପ୍ପନାୟ ୱା ପହାୟ। ଉପକ୍କିଲେସେତି ଉପଗମ୍ମ ଚିତ୍ତଂ ୱିବାଧେନ୍ତେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ, ୱତ୍ଥୋପମାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୟୋ ୱା। ବ୍ୟପନୁଜ୍ଜାତି ପନୁଦିତ୍ୱା ୱିନାସେତ୍ୱା, ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗେନ ପଜହିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବେତି ଅନୱସେସେ। ଏୱଂ

ସମଥୱିପସ୍ସନାସମ୍ପନ୍ନୋ ପଠମମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସୟସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ଅନିସ୍ସିତୋ। ସେସମଗ୍ଗେହି ଛେତ୍ୱା ତେଧାତୁକଂ ସିନେହଦୋସଂ, ତଣ୍ହାରାଗନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସିନେହୋ ଏୱ ହି ଗୁଣପଟିପକ୍ଖତୋ ସିନେହଦୋସୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱାତି।

ଆୱରଣଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୬୭।ୱିପିଟ୍ଠିକତ୍ୱାନାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିୟଂ କିର ଅଞ୍ଞତରୋ ରାଜା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଲାଭୀ ଅହୋସି। ସୋ ଝାନାନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ ରଜ୍ଜଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିସମ୍ପଦଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ୱିପିଟ୍ଠିକତ୍ୱାନ ସୁଖଂ ଦୁଖଞ୍ଚ, ପୁବ୍ବେୱ ଚ ସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସଂ;

ଲଦ୍ଧାନୁପେକ୍ଖଂ ସମଥଂ ୱିସୁଦ୍ଧଂ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ୱିପିଟ୍ଠିକତ୍ୱାନାତି ପିଟ୍ଠିତୋ କତ୍ୱା, ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଜହିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଖଂ ଦୁଖଞ୍ଚାତି କାୟିକଂ ସାତାସାତଂ। ସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ଚେତସିକଂ ସାତାସାତଂ। ଉପେକ୍ଖନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୁପେକ୍ଖଂ। ସମଥନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମଥମେୱ। ୱିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ପଞ୍ଚନୀୱରଣୱିତକ୍କୱିଚାରପୀତିସୁଖସଙ୍ଖାତେହି ନୱହି ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ୱିସୁଦ୍ଧଂ, ନିଦ୍ଧନ୍ତସୁୱଣ୍ଣମିୱ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅୟଂ ପନ ଯୋଜନା – ୱିପିଟ୍ଠିକତ୍ୱାନ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ପୁବ୍ବେୱ ପଠମଜ୍ଝାନୁପଚାରଭୂମିୟଂଯେୱ ଦୁକ୍ଖଂ, ତତିୟଜ୍ଝାନୁପଚାରଭୂମିୟଂ ସୁଖନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପୁନ ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତଂ ଚକାରଂ ପରତୋ ନେତ୍ୱା ‘‘ସୋମନସ୍ସଂ ଦୋମନସ୍ସଞ୍ଚ ୱିପିଟ୍ଠିକତ୍ୱାନ ପୁବ୍ବେୱା’’ତି ଅଧିକାରୋ। ତେନ ସୋମନସ୍ସଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୁପଚାରେ, ଦୋମନସ୍ସଞ୍ଚ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନୁପଚାରେଯେୱାତି ଦୀପେତି। ଏତାନି ହି ଏତେସଂ ପରିୟାୟତୋ ପହାନଟ୍ଠାନାନି। ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ପନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନଂ, ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନଂ, ସୁଖସ୍ସ ତତିୟଜ୍ଝାନଂ, ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ପହାନଟ୍ଠାନଂ। ଯଥାହ – ‘‘ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି ଏତ୍ଥୁପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅପରିସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୫।୫୧୦)। ତଂ ସବ୍ବଂ ଅଟ୍ଠସାଲିନିୟା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥାୟଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୬୫) ୱୁତ୍ତଂ। ଯତୋ ପୁବ୍ବେୱ ତୀସୁ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀସୁ ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସସୁଖାନି ୱିପିଟ୍ଠିକତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ସୋମନସ୍ସଂ ୱିପିଟ୍ଠିକତ୍ୱା ଇମାୟ ପଟିପଦାୟ ଲଦ୍ଧାନୁପେକ୍ଖଂ ସମଥଂ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଏକୋ ଚରେତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱାତି।

ୱିପିଟ୍ଠିକତ୍ୱାଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୬୮।ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଞ୍ଞତରୋ କିର ପଚ୍ଚନ୍ତରାଜା ସହସ୍ସଯୋଧପରିମାଣବଲକାୟୋ ରଜ୍ଜେନ ଖୁଦ୍ଦକୋ, ପଞ୍ଞାୟ ମହନ୍ତୋ ଅହୋସି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ‘‘କିଞ୍ଚାପି ଅହଂ ଖୁଦ୍ଦକୋ, ପଞ୍ଞୱତା ଚ ପନ ସକ୍କା ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପଂ ଗହେତୁ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସାମନ୍ତରଞ୍ଞୋ ଦୂତଂ ପାହେସି – ‘‘ସତ୍ତଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରେ ମେ ରଜ୍ଜଂ ୱା ଦେତୁ ଯୁଦ୍ଧଂ ୱା’’ତି। ତତୋ ସୋ ଅତ୍ତନୋ ଅମଚ୍ଚେ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଆହ – ‘‘ମୟା ତୁମ୍ହେ ଅନାପୁଚ୍ଛାଯେୱ ସାହସଂ କତଂ, ଅମୁକସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଏୱଂ ପହିତଂ, କିଂ କାତବ୍ବ’’ନ୍ତି? ତେ ଆହଂସୁ – ‘‘ସକ୍କା, ମହାରାଜ, ସୋ ଦୂତୋ ନିୱତ୍ତେତୁ’’ନ୍ତି? ‘‘ନ ସକ୍କା, ଗତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ‘‘ଯଦି ଏୱଂ ୱିନାସିତମ୍ହା ତୟା, ତେନ ହି ଦୁକ୍ଖଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସତ୍ଥେନ ମରିତୁଂ। ହନ୍ଦ, ମୟଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପହରିତ୍ୱା ମରାମ, ଅତ୍ତାନଂ ପହରିତ୍ୱା ମରାମ, ଉବ୍ବନ୍ଧାମ, ୱିସଂ ଖାଦାମା’’ତି। ଏୱଂ ତେସୁ ଏକମେକୋ ମରଣମେୱ ସଂୱଣ୍ଣେତି। ତତୋ ରାଜା – ‘‘କିଂ ମେ, ଇମେହି, ଅତ୍ଥି, ଭଣେ, ମୟ୍ହଂ ଯୋଧା’’ତି ଆହ। ଅଥ ‘‘ଅହଂ, ମହାରାଜ, ଯୋଧୋ, ଅହଂ, ମହାରାଜ, ଯୋଧୋ’’ତି ତଂ ଯୋଧସହସ୍ସଂ ଉଟ୍ଠହି।

ରାଜା ‘‘ଏତେ ଉପପରିକ୍ଖିସ୍ସାମୀ’’ତି ମନ୍ତ୍ୱା ଚିତକଂ ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଆହ – ‘‘ମୟା, ଭଣେ, ଇଦଂ ନାମ ସାହସଂ କତଂ, ତଂ ମେ ଅମଚ୍ଚା ପଟିକ୍କୋସନ୍ତି, ସୋହଂ ଚିତକଂ ପୱିସିସ୍ସାମି, କୋ ମୟା ସଦ୍ଧିଂ ପୱିସିସ୍ସତି, କେନ ମୟ୍ହଂ ଜୀୱିତଂ ପରିଚ୍ଚତ୍ତ’’ନ୍ତି? ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ପଞ୍ଚସତା ଯୋଧା ଉଟ୍ଠହିଂସୁ – ‘‘ମୟଂ, ମହାରାଜ, ପୱିସାମା’’ତି। ତତୋ ରାଜା ଅପରେ ପଞ୍ଚସତେ ଯୋଧେ ଆହ – ‘‘ତୁମ୍ହେ ଇଦାନି, ତାତା, କିଂ କରିସ୍ସଥା’’ତି? ତେ ଆହଂସୁ – ‘‘ନାୟଂ, ମହାରାଜ, ପୁରିସକାରୋ, ଇତ୍ଥିକିରିୟା ଏସା, ଅପିଚ ମହାରାଜେନ ପଟିରଞ୍ଞୋ ଦୂତୋ ପେସିତୋ, ତେନ ମୟଂ ରଞ୍ଞା ସଦ୍ଧିଂ ଯୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ମରିସ୍ସାମା’’ତି। ତତୋ ରାଜା ‘‘ପରିଚ୍ଚତ୍ତଂ ତୁମ୍ହେହି ମମ ଜୀୱିତ’’ନ୍ତି ଚତୁରଙ୍ଗିନିଂ ସେନଂ ସନ୍ନୟ୍ହିତ୍ୱା ତେନ ଯୋଧସହସ୍ସେନ ପରିୱୁତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ରଜ୍ଜସୀମାୟ ନିସୀଦି।

ସୋପି ପଟିରାଜା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ଅରେ, ସୋ ଖୁଦ୍ଦକରାଜା ମମ ଦାସସ୍ସାପି ନପ୍ପହୋତୀ’’ତି କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ବଲକାୟଂ ଆଦାୟ ଯୁଜ୍ଝିତୁଂ ନିକ୍ଖମି। ଖୁଦ୍ଦକରାଜା ତଂ ଅବ୍ଭୁୟ୍ୟାତଂ ଦିସ୍ୱା ବଲକାୟଂ ଆହ – ‘‘ତାତା, ତୁମ୍ହେ ନ ବହୁକା; ସବ୍ବେ ସମ୍ପିଣ୍ଡିତ୍ୱା, ଅସିଚମ୍ମଂ ଗହେତ୍ୱା, ସୀଘଂ ଇମସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ

ପୁରତୋ ଉଜୁକଂ ଏୱ ଗଚ୍ଛଥା’’ତି। ତେ ତଥା ଅକଂସୁ। ଅଥ ସା ସେନା ଦ୍ୱିଧା ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅନ୍ତରମଦାସି। ତେ ତଂ ରାଜାନଂ ଜୀୱଗ୍ଗାହଂ ଗଣ୍ହିଂସୁ, ଅଞ୍ଞେ ଯୋଧା ପଲାଯିଂସୁ। ଖୁଦ୍ଦକରାଜା ‘‘ତଂ ମାରେମୀ’’ତି ପୁରତୋ ଧାୱତି, ପଟିରାଜା ତଂ ଅଭଯଂ ଯାଚି। ତତୋ ତସ୍ସ ଅଭଯଂ ଦତ୍ୱା, ସପଥଂ କାରାପେତ୍ୱା, ତଂ ଅତ୍ତନୋ ମନୁସ୍ସଂ କତ୍ୱା, ତେନ ସହ ଅଞ୍ଞଂ ରାଜାନଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା, ତସ୍ସ ରଜ୍ଜସୀମାଯ ଠତ୍ୱା ପେସେସି – ‘‘ରଜ୍ଜଂ ୱା ମେ ଦେତୁ ଯୁଦ୍ଧଂ ୱା’’ତି। ସୋ ‘‘ଅହଂ ଏକଯୁଦ୍ଧମ୍ପି ନ ସହାମୀ’’ତି ରଜ୍ଜଂ ନିଯ୍ୟାତେସି। ଏତେନେୱ ଉପାଯେନ ସବ୍ବରାଜାନୋ ଗହେତ୍ୱା ଅନ୍ତେ ବାରାଣସିରାଜାନମ୍ପି ଅଗ୍ଗହେସି।

ସୋ ଏକସତରାଜପରିୱୁତୋ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ରଜ୍ଜଂ ଅନୁସାସନ୍ତୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅହଂ ପୁବ୍ବେ ଖୁଦ୍ଦକୋ ଅହୋସିଂ, ସୋମ୍ହି ଅତ୍ତନୋ ଞାଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସ ଇସ୍ସରୋ ଜାତୋ। ତଂ ଖୋ ପନ ମେ ଞାଣଂ ଲୋକିଯୱୀରିଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ନେୱ ନିବ୍ବିଦାଯ ନ ୱିରାଗାଯ ସଂୱତ୍ତତି, ସାଧୁ ୱତସ୍ସ ସ୍ୱାହଂ ଇମିନା ଞାଣେନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ଗୱେସେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି। ତତୋ ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ ରଜ୍ଜଂ ଦତ୍ୱା, ପୁତ୍ତଦାରଞ୍ଚ ସକଜନପଦମେୱ ପେସେତ୍ୱା, ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ସମାଦାଯ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା, ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱୀରିଯସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ଆରଦ୍ଧୱିରିଯୋ ପରମତ୍ଥପତ୍ତିଯା, ଅଲୀନଚିତ୍ତୋ ଅକୁସୀତୱୁତ୍ତି;

ଦଳ୍ହନିକ୍କମୋ ଥାମବଲୂପପନ୍ନୋ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଆରଦ୍ଧଂ ୱୀରିଯମସ୍ସାତି ଆରଦ୍ଧୱିରିଯୋ। ଏତେନ ଅତ୍ତନୋ ୱୀରିଯାରମ୍ଭଂ ଆଦିୱୀରିଯଂ ଦସ୍ସେତି। ପରମତ୍ଥୋ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ, ତସ୍ସ ପତ୍ତିଯା ପରମତ୍ଥପତ୍ତିଯା। ଏତେନ ୱୀରିଯାରମ୍ଭେନ ପତ୍ତବ୍ବଫଲଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଲୀନଚିତ୍ତୋତି ଏତେନ ବଲୱୀରିଯୂପତ୍ଥମ୍ଭାନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଅଲୀନତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅକୁସୀତୱୁତ୍ତୀତି ଏତେନ ଠାନଆସନଚଙ୍କମନାଦୀସୁ କାଯସ୍ସ ଅନୱସୀଦନଂ। ଦଳ୍ହନିକ୍କମୋତି ଏତେନ ‘‘କାମଂ ତଚୋ ଚ ନ୍ହାରୁ ଚା’’ତି (ମ। ନି। ୨।୧୮୪; ଅ। ନି। ୨।୫; ମହାନି। ୧୯୬) ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ପଦହନୱୀରିଯଂ ଦସ୍ସେତି, ଯଂ ତଂ ଅନୁପୁବ୍ବସିକ୍ଖାଦୀସୁ ପଦହନ୍ତୋ ‘‘କାଯେନ ଚେୱ ପରମସଚ୍ଚଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ପଞ୍ଞାଯ ଚ ନଂ ଅତିୱିଜ୍ଝ ପସ୍ସତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ଏତେନ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତୱୀରିଯଂ ଦସ୍ସେତି। ତଞ୍ହି ଦଳ୍ହଞ୍ଚ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗତତ୍ତା, ନିକ୍କମୋ ଚ ସବ୍ବସୋ ପଟିପକ୍ଖା ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା, ତସ୍ମା ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋପି ଦଳ୍ହୋ ନିକ୍କମୋ ଅସ୍ସାତି ‘‘ଦଳ୍ହନିକ୍କମୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଥାମବଲୂପପନ୍ନୋତି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ କାଯଥାମେନ ଞାଣବଲେନ ଚ ଉପପନ୍ନୋ, ଅଥ ୱା ଥାମଭୂତେନ ବଲେନ ଉପପନ୍ନୋତି ଥାମବଲୂପପନ୍ନୋ, ଥିରଞାଣବଲୂପପନ୍ନୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତେନ ତସ୍ସ ୱୀରିଯସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଞାଣସମ୍ପଯୋଗଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଯୋନିସୋ ପଦହନଭାୱଂ ସାଧେତି। ପୁବ୍ବଭାଗମଜ୍ଝିମୌକ୍କଟ୍ଠୱୀରିଯୱସେନ ୱା ତଯୋପି ପାଦା ଯୋଜେତବ୍ବା। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୬୯।ପଟିସଲ୍ଲାନନ୍ତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଆୱରଣଗାଥାଯ ଉପ୍ପତ୍ତିସଦିସା ଏୱ ଉପ୍ପତ୍ତି, ନତ୍ଥି କୋଚି ୱିସେସୋ। ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯଂ ପନସ୍ସା ପଟିସଲ୍ଲାନନ୍ତି ତେହି ତେହି ସତ୍ତସଙ୍ଖାରେହି ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ସଲ୍ଲୀନଂ ଏକତ୍ତସେୱିତା ଏକୀଭାୱୋ, କାଯୱିୱେକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଝାନନ୍ତି ପଚ୍ଚନୀକଝାପନତୋ ଆରମ୍ମଣଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନତୋ ଚ ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଯୋ ନୀୱରଣାଦିପଚ୍ଚନୀକଝାପନତୋ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନତୋ ଚ ଝାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲାନି ସତ୍ତସଞ୍ଞାଦିପଚ୍ଚନୀକଝାପନତୋ, ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନତୋଯେୱ ଚେତ୍ଥ ଫଲାନି। ଇଧ ପନ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଏୱମେତଂ ପଟିସଲ୍ଲାନଞ୍ଚ ଝାନଞ୍ଚ ଅରିଞ୍ଚମାନୋ, ଅଜହମାନୋ, ଅନିସ୍ସଜ୍ଜମାନୋ। ଧମ୍ମେସୂତି ୱିପସ୍ସନୂପଗେସୁ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାଦିଧମ୍ମେସୁ। ନିଚ୍ଚନ୍ତି ସତତଂ, ସମିତଂ, ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣଂ। ଅନୁଧମ୍ମଚାରୀତି ତେ ଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତମାନେନ ଅନୁଗତଂ ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମଂ ଚରମାନୋ। ଅଥ ୱା ଧମ୍ମାତି ନୱ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା, ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁଲୋମୋ ଧମ୍ମୋତି ଅନୁଧମ୍ମୋ, ୱିପସ୍ସନାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଧମ୍ମାନଂ ନିଚ୍ଚଂ ଅନୁଧମ୍ମଚାରୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥଂ ୱିଭତ୍ତିବ୍ୟତ୍ତଯେନ ‘‘ଧମ୍ମେସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ସିଯା। ଆଦୀନୱଂ ସମ୍ମସିତା ଭୱେସୂତି ତାଯ ଅନୁଧମ୍ମଚରିତାସଙ୍ଖାତାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ଅନିଚ୍ଚାକାରାଦିଦୋସଂ ତୀସୁ ଭୱେସୁ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଏୱଂ ଇମଂ କାଯୱିୱେକଚିତ୍ତୱିୱେକଂ ଅରିଞ୍ଚମାନୋ ସିଖାପ୍ପତ୍ତୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତାଯ ପଟିପଦାଯ ଅଧିଗତୋତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଏକୋ ଚରେତି ଏୱଂ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ପଟିସଲ୍ଲାନଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୭୦।ତଣ୍ହକ୍ଖଯନ୍ତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଞ୍ଞତରୋ କିର ବାରାଣସିରାଜା ମହଚ୍ଚରାଜାନୁଭାୱେନ ନଗରଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କରୋତି। ତସ୍ସ ସରୀରସୋଭାଯ ଆୱଜ୍ଜିତହଦଯା ସତ୍ତା ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତାପି ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ତମେୱ ଉଲ୍ଲୋକେନ୍ତି, ପଚ୍ଛତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତାପି, ଉଭୋହି ପସ୍ସେହି ଗଚ୍ଛନ୍ତାପି। ପକତିଯା ଏୱ ହି

ବୁଦ୍ଧଦସ୍ସନେ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦସମୁଦ୍ଦରାଜଦସ୍ସନେ ଚ ଅତିତ୍ତୋ ଲୋକୋ। ଅଥ ଅଞ୍ଞତରା କୁଟୁମ୍ବିୟଭରିୟାପି ଉପରିପାସାଦଗତା ସୀହପଞ୍ଜରଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ଓଲୋକୟମାନା ଅଟ୍ଠାସି। ରାଜା ତଂ ଦିସ୍ୱାୱ ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଅମଚ୍ଚଂ ଆଣାପେସି – ''ଜାନାହି ତାୱ, ଭଣେ, ଅୟଂ ଇତ୍ଥୀ ସସାମିକା ୱା ଅସାମିକା ୱା''ତି। ସୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ''ସସାମିକା''ତି ଆରୋଚେସି। ଅଥ ରାଜା ଚିନ୍ତେସି – ''ଇମା ୱୀସତିସହସ୍ସନାଟକିତ୍ଥିୟୋ ଦେୱଚ୍ଛରାୟୋ ୱିୟ ମଂୟେୱ ଏକଂ ଅଭିରମେନ୍ତି, ସୋ ଦାନାହଂ ଏତାପି ଅତୁସିତ୍ୱା ପରସ୍ସ ଇତ୍ଥିୟା ତଣ୍ହଂ ଉପ୍ପାଦେସିଂ, ସା ଉପ୍ପନ୍ନା ଅପାୟମେୱ ଆକଡ୍ଢତୀ''ତି ତଣ୍ହାୟ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ''ହନ୍ଦ ନଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାମୀ''ତି ରଜ୍ଜଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

''ତଣ୍ହକ୍ଖୟଂ ପତ୍ଥୟମପ୍ପମତ୍ତୋ, ଅନେଳମୂଗୋ ସୁତୱା ସତୀମା;

ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମୋ ନିୟତୋ ପଧାନୱା, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ''ତି।

ତତ୍ଥ ତଣ୍ହକ୍ଖୟନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ, ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠାଦୀନୱାୟ ତଣ୍ହାୟ ଏୱ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ। ଅପ୍ପମତ୍ତୋତି ସାତଚ୍ଚକାରୀ ସକ୍କଚ୍ଚକାରୀ। ଅନେଳମୂଗୋତି ଅଲାଲାମୁଖୋ। ଅଥ ୱା ଅନେଳୋ ଚ ଅମୂଗୋ ଚ, ପଣ୍ଡିତୋ ବ୍ୟତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ହିତସୁଖସମ୍ପାପକଂ ସୁତମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସୁତୱା ଆଗମସମ୍ପନ୍ନୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସତୀମାତି ଚିରକତାଦୀନଂ ଅନୁସ୍ସରିତା। ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମୋତି ଧମ୍ମୁପପରିକ୍ଖାୟ ପରିଞ୍ଞାତଧମ୍ମୋ। ନିୟତୋତି ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ନିୟାମଂ ପତ୍ତୋ। ପଧାନୱାତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିୟସମ୍ପନ୍ନୋ। ଉପ୍ପଟିପାଟିୟା ଏସ ପାଠୋ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ଏୱମେତେହି ଅପ୍ପମାଦାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତୋ ନିୟାମସମ୍ପାପକେନ ପଧାନେନ ପଧାନୱା, ତେନ ପଧାନେନ ପତ୍ତନିୟାମତ୍ତା ନିୟତୋ, ତତୋ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିୟା ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମୋ। ଅରହା ହି ପୁନ ସଙ୍ଖାତବ୍ବାଭାୱତୋ ''ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୟଥାହ ''ୟେ ଚ ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମାସେ, ୟେ ଚ ସେଖା ପୁଥୂ ଇଧା''ତି (ସୁ। ନି। ୧୦୪୪; ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୭)। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱାତି।

ତଣ୍ହକ୍ଖୟଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୭୧ ।ସୀହୋ ୱାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ କିର ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ ଦୂରେ ଉୟ୍ୟାନଂ ହୋତି। ସୋ ପଗେୱ ୱୁଟ୍ଠାୟ ଉୟ୍ୟାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ୟାନା ଓରୁୟ୍ହ ଉଦକଟ୍ଠାନଂ ଉପଗତୋ ''ମୁଖଂ ଧୋୱିସ୍ସାମୀ''ତି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ପଦେସେ ସୀହୀ ପୋତକଂ ଜନେତ୍ୱା ଗୋଚରାୟ ଗତା। ରାଜପୁରିସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ସୀହପୋତକୋ ଦେୱା''ତି ଆରୋଚେସି। ରାଜା ''ସୀହୋ କିର ନ କସ୍ସଚି ଭାୟତୀ''ତି ତଂ ଉପପରିକ୍ଖିତୁଂ ଭେରିଆଦୀନି ଆକୋଟାପେସି। ସୀହପୋତକୋ ତଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାପି ତଥେୱ ସୟି। ରାଜା ୟାୱତତିୟକଂ ଆକୋଟାପେସି, ସୋ ତତିୟୱାରେ ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ପରିସଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ତଥେୱ ସୟି। ଅଥ ରାଜା ''ୟାୱସ୍ସ ମାତା ନାଗଚ୍ଛତି, ତାୱ ଗଚ୍ଛାମା''ତି ୱତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଚିନ୍ତେସି – ''ତଂ ଦିୱସଂ ଜାତୋପି ସୀହପୋତକୋ ନ ସନ୍ତସତି ନ ଭାୟତି, କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିପରିତାସଂ ଛେତ୍ୱା ନ ସନ୍ତସେୟ୍ୟଂ ନ ଭାୟେୟ୍ୟ''ନ୍ତି। ସୋ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱା, ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପୁନ କେୱଟ୍ଟେହି ମଚ୍ଛେ ଗହେତ୍ୱା ସାଖାସୁ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ପସାରିତେ ଜାଲେ ୱାତଂ ଅଲଗ୍ଗଂୟେୱ ଗଚ୍ଛମାନଂ ଦିସ୍ୱା, ତମ୍ପି ନିମିତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗହେସି – ''କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଜାଲଂ ମୋହଜାଲଂ ୱା ଫାଲେତ୍ୱା ଏୱଂ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ''ନ୍ତି।

ଅଥ ଉୟ୍ୟାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସିଲାପଟ୍ଟପୋକ୍ଖରଣିତୀରେ ନିସିନ୍ନୋ ୱାତବ୍ଭାହତାନି ପଦୁମାନି ଓନମିତ୍ୱା ଉଦକଂ ଫୁସିତ୍ୱା ୱାତୱିଗମେ ପୁନ ୟଥାଠାନେ ଠିତାନି ଉଦକେନ ଅନୁପଲିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ତମ୍ପି ନିମିତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗହେସି – ''କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ୟଥା ଏତାନି ଉଦକେ ଜାତାନି ଉଦକେନ ଅନୁପଲିତ୍ତାନି ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଏୱମେୱଂ ଲୋକେ ଜାତୋ ଲୋକେନ ଅନୁପଲିତ୍ତୋ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ''ନ୍ତି। ସୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ''ୟଥା ସୀହୱାତପଦୁମାନି, ଏୱଂ ଅସନ୍ତସନ୍ତେନ ଅସଜ୍ଜମାନେନ ଅନୁପଲିତ୍ତେନ ଭୱିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା, ରଜ୍ଜଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା, ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

''ସୀହୋୱ ସଦ୍ଦେସୁ ଅସନ୍ତସନ୍ତୋ, ୱାତୋୱ ଜାଲମ୍ହି ଅସଜ୍ଜମାନୋ;

ପଦୁମଂୱ ତୋୟେନ ଅଲିପ୍ପମାନୋ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ''ତି।

ତତ୍ଥ ସୀହୋତି ଚତ୍ତାରୋ ସୀହା – ତିଣସୀହୋ, ପଣ୍ଡୁସୀହୋ, କାଳସୀହୋ, କେସରସୀହୋତି। କେସରସୀହୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାୟତି। ସୋୱ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ୱାତୋ ପୁରତ୍ଥିମାଦିୱସେନ ଅନେକୱିଧୋ, ପଦୁମଂ ରତ୍ତସେତାଦିୱସେନ। ତେସୁ ୟୋ କୋଚି ୱାତୋ ୟଂକିଞ୍ଚି ପଦୁମଞ୍ଚ ୱଟ୍ଟତିୟେୱ। ତତ୍ଥ ୟସ୍ମା ସନ୍ତାସୋ ଅତ୍ତସିନେହେନ ହୋତି, ଅତ୍ତସିନେହୋ ଚ ତଣ୍ହାଲେପୋ, ସୋପି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପୟୁତ୍ତେନ ୱା ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେନ ୱା ଲୋଭେନ ହୋତି, ସୋ ଚ ତଣ୍ହାୟେୱ। ସଜ୍ଜନଂ ପନ ତତ୍ଥ ଉପପରିକ୍ଖାୱିରହିତସ୍ସ ମୋହେନ ହୋତି, ମୋହୋ ଚ ଅୱିଜ୍ଜା। ତତ୍ଥ ସମଥେନ ତଣ୍ହାୟ ପହାନଂ ହୋତି, ୱିପସ୍ସନାୟ, ଅୱିଜ୍ଜାୟ। ତସ୍ମା ସମଥେନ ଅତ୍ତସିନେହଂ ପହାୟ ସୀହୋୱ ସଦ୍ଦେସୁ ଅନିଚ୍ଚାଦୀସୁ ଅସନ୍ତସନ୍ତୋ, ୱିପସ୍ସନାୟ ମୋହଂ ପହାୟ ୱାତୋୱ

ଜାଲମ୍ପି ଖନ୍ଧାଯତନାଦୀସୁ ଅସଜ୍ଜମାନୋ, ସମଥେନେୱ ଲୋଭଂ ଲୋଭସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଏୱ ଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ପହାଯ, ପଦୁମଂୱ ତୋଯେନ ସବ୍ବଭୱଭୋଗଲୋଭେନ ଅଲିପ୍ପମାନୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସମଥସ୍ସ ସୀଲଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସମଥୋ ସମାଧି, ୱିପସ୍ସନା ପଞ୍ଞାତି। ଏୱଂ ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସିଦ୍ଧେସୁ ତଯୋପି ଖନ୍ଧା ସିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନ ସୁରତୋ ହୋତି। ସୋ ସୀହୋୱ ସଦ୍ଦେସୁ ଆଘାତୱତ୍ଥୂସୁ କୁଜ୍ଝିତୁକାମତାଯ ନ ସନ୍ତସତି। ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେନ ପଟିୱିଦ୍ଧସଭାୱୋ ୱାତୋୱ ଜାଲମ୍ପି ଖନ୍ଧାଦିଧମ୍ମଭେଦେ ନ ସଜ୍ଜତି, ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେନ ୱୀତରାଗୋ ପଦୁମଂୱ ତୋଯେନ ରାଗେନ ନ ଲିପ୍ପତି। ଏୱଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାହି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେହି ଚ ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାନଂ ତିଣ୍ଣଞ୍ଚ ଅକୁସଲମୂଲାନଂ ପହାନୱସେନ ଅସନ୍ତସନ୍ତୋ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଅଲିପ୍ପମାନୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ଅସନ୍ତସନ୍ତଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୭୨।ସୀହୋ ଯଥାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଞ୍ଞତରୋ କିର ବାରାଣସିରାଜା ପଚ୍ଚନ୍ତଂ କୁପିତଂ ୱୂପସମେତୁଂ ଗାମାନୁଗାମିମଗ୍ଗଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା, ଉଜୁଂ ଅଟୱିମଗ୍ଗଂ ଗହେତ୍ୱା, ମହତିଯା ସେନାଯ ଗଚ୍ଛତି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ପବ୍ବତପାଦେ ସୀହୋ ବାଲସୂରିଯାତପଂ ତପ୍ପମାନୋ ନିପନ୍ନୋ ହୋତି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ରାଜପୁରିସୋ ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସି। ରାଜା ''ସୀହୋ କିର ସଦ୍ଦେନ ନ ସନ୍ତସତୀ''ତି ଭେରିସଙ୍ଖପଣୱାଦୀହି ସଦ୍ଦଂ କାରାପେସି। ସୀହୋ ତଥେୱ ନିପଜ୍ଜି। ଦୁତିଯମ୍ପି କାରାପେସି। ସୀହୋ ତଥେୱ ନିପଜ୍ଜି। ତତିଯମ୍ପି କାରାପେସି। ସୀହୋ ''ମମ ପଟିସତ୍ତୁ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଚତୂହି ପାଦେହି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଂ ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସୀହନାଦଂ ନଦି। ତଂ ସୁତ୍ୱାୱ ହତ୍ଥାରୋହାଦଯୋ ହତ୍ଥିଆଦୀହି ଓରୋହିତ୍ୱା ତିଣଗହନାନି ପୱିଟ୍ଠା, ହତ୍ଥିଅସ୍ସଗଣା ଦିସାୱିଦିସା ପଲାତା। ରଞ୍ଞୋ ହତ୍ଥୀପି ରାଜାନଂ ଗହେତ୍ୱା ୱନଗହନାନି ପୋଥଯମାନୋ ପଲାଯି। ସୋ ତଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ରୁକ୍ଖସାଖାଯ ଓଲମ୍ବିତ୍ୱା , ପଥୱିଂ ପତିତ୍ୱା, ଏକପଦିକମଗ୍ଗେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ପୁଚ୍ଛି – ''ଅପି, ଭନ୍ତେ, ସଦ୍ଦମସ୍ସୁତ୍ଥା''ତି? ''ଆମ, ମହାରାଜା''ତି। ''କସ୍ସ ସଦ୍ଦଂ, ଭନ୍ତେ''ତି? ''ପଠମଂ ଭେରିସଙ୍ଖାଦୀନଂ, ପଚ୍ଛା ସୀହସ୍ସା''ତି। ''ନ ଭାଯିତ୍ଥ, ଭନ୍ତେ''ତି? ''ନ ମଯଂ, ମହାରାଜ, କସ୍ସଚି ସଦ୍ଦସ୍ସ ଭାଯାମା''ତି। ''ସକ୍କା ପନ, ଭନ୍ତେ, ମଯ୍ହମ୍ପି ଏଦିସଂ କାତୁ''ନ୍ତି? ''ସକ୍କା, ମହାରାଜ, ସଚେ ପବ୍ବଜସୀ''ତି। ''ପବ୍ବଜାମି, ଭନ୍ତେ''ତି। ତତୋ ନଂ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଆଭିସମାଚାରିକଂ ସିକ୍ଖାପେସୁଂ। ସୋପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

''ସୀହୋ ଯଥା ଦାଠବଲୀ ପସଯ୍ହ, ରାଜା ମିଗାନଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ଚାରୀ;

ସେୱେଥ ପନ୍ତାନି ସେନାସନାନି, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ''ତି।

ତତ୍ଥ ସହନା ଚ ହନନା ଚ ସୀଘଜୱତ୍ତା ଚ ସୀହୋ। କେସରସୀହୋୱ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଦାଠା ବଲମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଦାଠବଲୀ। ପସଯ୍ହ ଅଭିଭୁଯ୍ୟାତି, ଉଭଯଂ ଚାରୀସଦ୍ଦେନ ସହ ଯୋଜେତବ୍ବଂ ପସଯ୍ହଚାରୀ ଅଭିଭୁଯ୍ୟଚାରୀତି ତତ୍ଥ ପସଯ୍ହ ନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଚରଣେନ ପସଯ୍ହଚାରୀ, ଅଭିଭୱିତ୍ୱା, ସନ୍ତାସେତ୍ୱା, ୱସୀକତ୍ୱା, ଚରଣେନ ଅଭିଭୁଯ୍ୟଚାରୀ। ସ୍ୱାଯଂ କାଯବଲେନ ପସଯ୍ହଚାରୀ, ତେଜସା ଅଭିଭୁଯ୍ୟଚାରୀ। ତତ୍ଥ ସଚେ କୋଚି ୱଦେଯ୍ୟ – ''କିଂ ପସଯ୍ହ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ଚାରୀ''ତି, ତତୋ ମିଗାନନ୍ତି ସାମିୱଚନଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ କତ୍ୱା ''ମିଗେ ପସଯ୍ହ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ଚାରୀ''ତି ପଟିୱତ୍ତବ୍ବଂ। ପନ୍ତାନୀତି ଦୂରାନି। ସେନାସନାନୀତି ୱସନଟ୍ଠାନାନି। ସେସଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସକ୍କା ଜାନିତୁନ୍ତି ନ ୱିତ୍ଥାରିତନ୍ତି।

ଦାଠବଲୀଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୭୩।ମେତ୍ତଂ ଉପେକ୍ଖନ୍ତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଞ୍ଞତରୋ କିର ରାଜା ମେତ୍ତାଦିଝାନଲାଭୀ ଅହୋସି। ସୋ ''ଝାନସୁଖନ୍ତରାଯକରଂ ରଜ୍ଜ''ନ୍ତି ଝାନାନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ ରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା, ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

ମେତ୍ତଂ ଉପେକ୍ଖଂ କରୁଣଂ ୱିମୁତ୍ତିଂ, ଆସେୱମାନୋ ମୁଦିତଞ୍ଚ କାଲେ;

ସବ୍ବେନ ଲୋକେନ ଅୱିରୁଜ୍ଝମାନୋ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ''ତି।

ତତ୍ଥ ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ସୁଖିତା ହୋନ୍ତୂ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ହିତସୁଖୁପନଯନକାମତା ମେତ୍ତା। ''ଅହୋ ୱତ ଇମମ୍ହା ଦୁକ୍ଖା ୱିମୁଚ୍ଚେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅହିତଦୁକ୍ଖାପନଯନକାମତା କରୁଣା। ''ମୋଦନ୍ତି ୱତ ଭୋନ୍ତୋ ସତ୍ତା ମୋଦନ୍ତି ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୂ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ହିତସୁଖାୱିପ୍ପଯୋଗକାମତା ମୁଦିତା। ''ପଞ୍ଞାଯିସ୍ସନ୍ତି ସକେନ କମ୍ମେନା''ତି ସୁଖଦୁକ୍ଖେସୁ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନତା ଉପେକ୍ଖା। ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥଂ ପନ ଉପ୍ପଟିପାଟିଯା ମେତ୍ତଂ ୱତ୍ୱା ଉପେକ୍ଖା ୱୁତ୍ତା,

ମୁଦିତା ପଚ୍ଛା। ୱିମୁତ୍ତିନ୍ତି ଚତସ୍ସୋପି ହି ଏତା ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ୱିମୁତ୍ତିୟୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମେତ୍ତଂ ଉପେକ୍ଖଂ କରୁଣଂ, ୱିମୁତ୍ତିଂ, ଆସେୱମାନୋ ମୁଦିତଞ୍ଚ କାଲେ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଆସେୱମାନୋତି ତିସ୍ସୋ ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନୱସେନ, ଉପେକ୍ଖଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୱସେନ ଭାୱୟମାନୋ। କାଲେତି ମେତ୍ତଂ ଆସେୱିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ କରୁଣଂ, ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ମୁଦିତଂ, ତତୋ ଇତରତୋ ୱା ନିପ୍ପୀତିକଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ଉପେକ୍ଖଂ ଆସେୱମାନୋ ‘‘କାଲେ ଆସେୱମାନୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଆସେୱିତୁଂ ଫାସୁକାଲେ ୱା। ସବ୍ବେନ ଲୋକେନ ଅୱିରୁଜ୍ଝମାନୋତି ଦସସୁ ଦିସାସୁ ସବ୍ବେନ ସତ୍ତଲୋକେନ ଅୱିରୁଜ୍ଝମାନୋ। ମେତ୍ତାଦୀନଞ୍ହି ଭାୱିତତ୍ତା ସତ୍ତା ଅପ୍ପଟିକୂଲା ହୋନ୍ତି। ସତ୍ତେସୁ ଚ ୱିରୋଧଭୂତୋ ପଟିଘୋ ୱୂପସମ୍ମତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ସବ୍ବେନ ଲୋକେନ ଅୱିରୁଜ୍ଝମାନୋ’’ତି। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରେନ ପନ ମେତ୍ତାଦିକଥା ଅଟ୍ଠସାଲିନିୟା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥାୟଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୨୫୧) ୱୁତ୍ତା। ସେସଂ ପୁବ୍ବୱୁତ୍ତସଦିସମେୱାତି।

ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୭୪।ରାଗଞ୍ଚ ଦୋସଞ୍ଚାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ରାଜଗହଂ କିର ଉପନିସ୍ସାୟ ମାତଙ୍ଗୋ ନାମ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ୱିହରତି ସବ୍ବପଚ୍ଛିମୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ। ଅଥ ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଦେୱତାୟୋ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ପୂଜନତ୍ଥାୟ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତିୟୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ମାରିସା, ମାରିସା, ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ଭଣିଂସୁ । ସୋ ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତୋ ତଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା, ଅତ୍ତନୋ ଚ ଜୀୱିତକ୍ଖୟଂ ଦିସ୍ୱା, ହିମୱନ୍ତେ ମହାପପାତୋ ନାମ ପବ୍ବତୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ପରିନିବ୍ବାନଟ୍ଠାନଂ, ତତ୍ଥ ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ପୁବ୍ବେ ପରିନିବ୍ବୁତପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାଟଂ ପପାତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା, ସିଲାତଲେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ରାଗଞ୍ଚ ଦୋସଞ୍ଚ ପହାୟ ମୋହଂ, ସନ୍ଦାଲୟିତ୍ୱାନ ସଂଯୋଜନାନି;

ଅସନ୍ତସଂ ଜୀୱିତସଙ୍ଖୟମ୍ହି, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ରାଗଦୋସମୋହା ଉରଗସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତା। ସଂଯୋଜନାନୀତି ଦସ ସଂଯୋଜନାନି। ତାନି ଚ ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ସନ୍ଦାଲୟିତ୍ୱା। ଅସନ୍ତସଂ ଜୀୱିତସଙ୍ଖୟମ୍ହୀତି ଜୀୱିତସଙ୍ଖୟୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିଭେଦୋ, ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଜୀୱିତସଙ୍ଖୟେ ଜୀୱିତନିକନ୍ତିୟା ପହୀନତ୍ତା ଅସନ୍ତସନ୍ତି। ଏତ୍ତାୱତା ସୋପାଦିସେସଂ ନିବ୍ବାନଧାତୁଂ ଅତ୍ତନୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଗାଥାପରିୟୋସାନେ ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରିନିବ୍ବାୟୀତି।

ଜୀୱିତସଙ୍ଖୟଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

୭୫।ଭଜନ୍ତୀତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବାରାଣସିୟଂ କିର ଅଞ୍ଞତରୋ ରାଜା ଆଦିଗାଥାୟ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରମେୱ ଫୀତଂ ରଜ୍ଜଂ ସମନୁସାସତି। ତସ୍ସ ଖରୋ ଆବାଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ୱତ୍ତନ୍ତି। ୱୀସତିସହସ୍ସିତ୍ଥିୟୋ ପରିୱାରେତ୍ୱା ହତ୍ଥପାଦସମ୍ବାହନାଦୀନି କରୋନ୍ତି। ଅମଚ୍ଚା ‘‘ନ ଦାନାୟଂ ରାଜା ଜୀୱିସ୍ସତି, ହନ୍ଦ ମୟଂ ଅତ୍ତନୋ ସରଣଂ ଗୱେସାମା’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାନଂ ଯାଚିଂସୁ। ତେ ତତ୍ଥ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତିଯେୱ, ନ କିଞ୍ଚି ଲଭନ୍ତି। ରାଜାପି ଆବାଧା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛି ‘‘ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋ ଚ ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋ ଚ କୁହି’’ନ୍ତି? ତତୋ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା ସୀସଂ ଚାଲେତ୍ୱା ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସି। ତେପି ଅମଚ୍ଚା ‘‘ରାଜା ୱୁଟ୍ଠିତୋ’’ତି ସୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ଅଲଭମାନା ପରମେନ ପାରିଜୁଞ୍ଞେନ ସମନ୍ନାଗତା ପୁନଦେୱ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ରାଜାନଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଅଟ୍ଠଂସୁ। ତେନ ଚ ରଞ୍ଞା ‘‘କୁହିଂ, ତାତା, ତୁମ୍ହେ ଗତା’’ତି ୱୁତ୍ତା ଆହଂସୁ – ‘‘ଦେୱଂ ଦୁବ୍ବଲଂ ଦିସ୍ୱା ଆଜୀୱିକଭୟେନମ୍ହା ଅସୁକଂ ନାମ ଜନପଦଂ ଗତା’’ତି। ରାଜା ସୀସଂ ଚାଲେତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଯଂନୂନାହଂ ଇମେ ୱୀମଂସେୟ୍ୟଂ, କିଂ ପୁନପି ଏୱଂ କରେୟ୍ୟୁଂ ନୋ’’ତି? ସୋ ପୁବ୍ବେ ଆବାଧିକରୋଗେନ ଫୁଟ୍ଠୋ ୱିୟ ବାଳ୍ହୱେଦନଂ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଗିଲାନାଲୟଂ ଅକାସି। ଇତ୍ଥିୟୋ ସମ୍ପରିୱାରେତ୍ୱା ପୁବ୍ବସଦିସମେୱ ସବ୍ବଂ ଅକଂସୁ। ତେପି ଅମଚ୍ଚା ତଥେୱ ପୁନ ବହୁତରଂ ଜନଂ ଗହେତ୍ୱା ପକ୍କମିଂସୁ। ଏୱଂ ରାଜା ଯାୱତତିୟଂ ସବ୍ବଂ ପୁବ୍ବସଦିସଂ ଅକାସି। ତେପି ତଥେୱ ପକ୍କମିଂସୁ। ତତୋ ଚତୁତ୍ଥମ୍ପି ତେ ଆଗତେ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅହୋ ଇମେ ଦୁକ୍କରଂ ଅକଂସୁ, ଯେ ମଂ ବ୍ୟାଧିତଂ ପହାୟ ଅନପେକ୍ଖା ପକ୍କମିଂସୂ’’ତି ନିବ୍ବିନ୍ନୋ ରଜ୍ଜଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଇମଂ ଉଦାନଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ଭଜନ୍ତି ସେୱନ୍ତି ଚ କାରଣତ୍ଥା, ନିକ୍କାରଣା ଦୁଲ୍ଲଭା ଅଜ୍ଜ ମିତ୍ତା;

ଅତ୍ତଟ୍ଠପଞ୍ଞା ଅସୁଚୀ ମନୁସ୍ସା, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଭଜନ୍ତୀତି ସରୀରେନ ଅଲ୍ଲୀୟିତ୍ୱା ପୟିରୁପାସନ୍ତି। ସେୱନ୍ତୀତି ଅଞ୍ଜଲିକମ୍ମାଦୀହି କିଂ କାରପଟିସ୍ସାୱିତାୟ ଚ ପରିଚରନ୍ତି। କାରଣଂ ଅତ୍ଥୋ ଏତେସନ୍ତି କାରଣତ୍ଥା, ଭଜନାୟ ସେୱନାୟ ଚ ନାଞ୍ଞଂ କାରଣମତ୍ଥି, ଅତ୍ଥୋ ଏୱ ନେସଂ କାରଣଂ, ଅତ୍ଥହେତୁ ସେୱନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନିକ୍କାରଣାଦୁଲ୍ଲଭା ଅଜ୍ଜ ମିତ୍ତାତି ''ଇତୋ କିଞ୍ଚି ଲଚ୍ଛାମା''ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତପଟିଲାଭକାରଣେନ ନିକ୍କାରଣା, କେୱଲଂ –

''ଉପକାରୋ ଚ ଯୋ ମିତ୍ତୋ,

ସୁଖେ ଦୁକ୍ଖେ ଚ ଯୋ ସଖା;

ଅତ୍ଥକ୍ଖାୟୀ ଚ ଯୋ ମିତ୍ତୋ,

ଯୋ ଚ ମିତ୍ତାନୁକମ୍ପକୋ''ତି। (ଦୀ। ନି। ୩।୨୬୫) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେନ ଅରିୟେନ ମିତ୍ତଭାୱେନ ସମନ୍ନାଗତା ଦୁଲ୍ଲଭା ଅଜ୍ଜ ମିତ୍ତା। ଅତ୍ତନି ଠିତା ଏତେସଂ ପଞ୍ଞା, ଅତ୍ତାନଂଯେୱ ଓଲୋକେନ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଅତ୍ତଟ୍ଠପଞ୍ଞା। ଦିଟ୍ଠତ୍ଥପଞ୍ଞାତି ଅୟମ୍ପି କିର ପୋରାଣପାଠୋ, ସମ୍ପତି ଦିଟ୍ଠେଯେୱ ଅତ୍ଥେ ଏତେସଂ ପଞ୍ଞା, ଆୟତିଂ ନ ପେକ୍ଖନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅସୁଚୀତି ଅସୁଚିନା ଅନରିୟେନ କାୟୱଚୀମନୋକମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତା। ସେସଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

କାରଣତ୍ଥଗାଥାୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

ଚତୁତ୍ଥୋ ୱଗ୍ଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ ଏକାଦସହି ଗାଥାହି।

ଏୱମେତଂ ଏକଚତ୍ତାଲୀସଗାଥାପରିମାଣଂ ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତଂ କତ୍ଥଚିଦେୱ ୱୁତ୍ତେନ ଯୋଜନାନୟେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଥାନୁରୂପଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଅନୁସନ୍ଧିତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅତିୱିତ୍ଥାରଭୟେନ ପନ ଅମ୍ହେହି ନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଯୋଜିତନ୍ତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। କସିଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂମେ ସୁତନ୍ତି କସିଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗୱା ମଗଧେସୁ ୱିହରନ୍ତୋ ଦକ୍ଖିଣାଗିରିସ୍ମିଂ ଏକନାଲାୟଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମେ ପୁରେଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତକିଚ୍ଚନ୍ତି ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚେସୁ ପୁରେଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ ନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତକିଚ୍ଚାୱସାନେ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ କସିଭାରଦ୍ୱାଜଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ''ତତ୍ଥ ମୟି ଗତେ ଯଥା ପୱତ୍ତିସ୍ସତି, ତତୋ କଥାୱସାନେ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଏସ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିସ୍ସତୀ''ତି ଚ ଞତ୍ୱା, ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା, କଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା, ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ସିୟା ''କତମଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ପୁରେଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ, କତମଂ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତକିଚ୍ଚ''ନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା ପାତୋ ଏୱ ଉଟ୍ଠାୟ ଉପଟ୍ଠାକାନୁଗ୍ଗହତ୍ଥଂ ସରୀରଫାସୁକତ୍ଥଞ୍ଚ ମୁଖଧୋୱନାଦିସରୀରପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲା, ତାୱ ୱିୱିତ୍ତାସନେ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା, ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲାୟ ନିୱାସେତ୍ୱା, କାୟବନ୍ଧନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା, ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା, ପତ୍ତମାଦାୟ କଦାଚି ଏକକୋୱ କଦାଚି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ଗାମଂ ୱା ନିଗମଂ ୱା ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିସତି, କଦାଚି ପକତିୟା, କଦାଚି ଅନେକେହି ପାଟିହାରିୟେହି ୱତ୍ତମାନେହି। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିସତୋ ଲୋକନାଥସ୍ସ ପୁରତୋ ପୁରତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ମୁଦୁଗତିୟୋ ୱାତା ପଥୱିଂ ସୋଧେନ୍ତି; ୱଲାହକା ଉଦକଫୁସିତାନି ମୁଞ୍ଚନ୍ତା ମଗ୍ଗେ ରେଣୁଂ ୱୂପସମେତ୍ୱା ଉପରି ୱିତାନଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଅପରେ ୱାତା ପୁପ୍ଫାନି ଉପସଂହରିତ୍ୱା ମଗ୍ଗେ ଓକିରନ୍ତି, ଉନ୍ନତା ଭୂମିପ୍ପଦେସା ଓନମନ୍ତି, ଓନତା ଉନ୍ନମନ୍ତି, ପାଦନିକ୍ଖେପସମୟେ ସମାୱ ଭୂମି ହୋତି, ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସାନି ରଥଚକ୍କମତ୍ତାନି ପଦୁମପୁପ୍ଫାନି ୱା ପାଦେ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତି, ଇନ୍ଦଖୀଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଠପିତମତ୍ତେ ଦକ୍ଖିଣପାଦେ ସରୀରା ଛବ୍ବଣ୍ଣରସ୍ମିୟୋ ନିଚ୍ଛରିତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣରସପିଞ୍ଜରାନି ୱିୟ ଚିତ୍ରପଟପରିକ୍ଖିତ୍ତାନି ୱିୟ ଚ ପାସାଦକୂଟାଗାରାଦୀନି କରୋନ୍ତିୟୋ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିଧାୱନ୍ତି, ହତ୍ଥିଅସ୍ସୱିହଙ୍ଗାଦୟୋ ସକସକଟ୍ଠାନେସୁ ଠିତାଯେୱ ମଧୁରେନାକାରେନ ସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତି, ତଥା ଭେରିୱୀଣାଦୀନି ତୂରିୟାନି ମନୁସ୍ସାନଂ କାୟୂପଗାନି

ଚ ଆଭରଣାନି, ତେନ ସଞ୍ଞାଣେନ ମନୁସ୍ସା ଜାନନ୍ତି ‘‘ଅଜ୍ଜ ଭଗୱା ଇଧ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିଟ୍ଠୋ’’ତି। ତେ ସୁନିୱତ୍ଥା ସୁପାରୁତା ଗନ୍ଧପୁପ୍ଫାଦୀନି ଆଦାଯ ଘରା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଅନ୍ତରୱୀଥିଂ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଗନ୍ଧପୁପ୍ଫାଦୀହି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ପୂଜେତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା – ‘‘ଅମ୍ହାକଂ , ଭନ୍ତେ, ଦସ ଭିକ୍ଖୂ, ଅମ୍ହାକଂ ୱୀସତି, ଅମ୍ହାକଂ ଭିକ୍ଖୁସତଂ ଦେଥା’’ତି ଯାଚିତ୍ୱା ଭଗୱତୋପି ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା, ଆସନଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ପିଣ୍ଡପାତେନ ପଟିମାନେନ୍ତି।

ଭଗୱା କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚୋ ତେସଂ ସନ୍ତାନାନି ଓଲୋକେତ୍ୱା ତଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ଯଥା କେଚି ସରଣଗମନେ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତି, କେଚି ପଞ୍ଚସୁ ସୀଲେସୁ, କେଚି ସୋତାପତ୍ତିସକଦାଗାମିଅନାଗାମିଫଲାନଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ, କେଚି ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗଫଲେ ଅରହତ୍ତେତି। ଏୱଂ ତଥା ତଥା ଜନଂ ଅନୁଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯାସନା ୱିହାରଂ ଗଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ମଣ୍ଡଲମାଳେ ପଞ୍ଞତ୍ତୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସୀଦତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଭତ୍ତକିଚ୍ଚପରିଯୋସାନଂ ଆଗମଯମାନୋ। ତତୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଭତ୍ତକିଚ୍ଚପରିଯୋସାନେ ଉପଟ୍ଠାକୋ ଭଗୱତୋ ନିୱେଦେତି। ଅଥ ଭଗୱା ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପୱିସତି। ଇଦଂ ତାୱ ପୁରେଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ। ଯଞ୍ଚେତ୍ଥ ନ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ବ୍ରହ୍ମାଯୁସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଗହେତବ୍ବଂ।

ଅଥ ଭଗୱା ଏୱଂ କତପୁରେଭତ୍ତକିଚ୍ଚୋ ଗନ୍ଧକୁଟିଯା ଉପଟ୍ଠାନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ପାଦେ ପକ୍ଖାଲେତ୍ୱା, ପାଦପୀଠେ ଠତ୍ୱା, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଓୱଦତି – ‘‘ଭିକ୍ଖୱେ, ଅପ୍ପମାଦେନ ସମ୍ପାଦେଥ, ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୋ ଦୁଲ୍ଲଭୋ ଲୋକସ୍ମିଂ, ମନୁସ୍ସପଟିଲାଭୋ ଦୁଲ୍ଲଭୋ, ସଦ୍ଧାସମ୍ପତ୍ତି ଦୁଲ୍ଲଭା, ପବ୍ବଜ୍ଜା ଦୁଲ୍ଲଭା, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ଦୁଲ୍ଲଭଂ ଲୋକସ୍ମି’’ନ୍ତି। ତତୋ ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଥ ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଚରିଯୱସେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଦେତି। ତେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା, ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା, ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି; କେଚି ଅରଞ୍ଞଂ, କେଚି ରୁକ୍ଖମୂଲଂ, କେଚି ପବ୍ବତାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ, କେଚି ଚାତୁମହାରାଜିକଭୱନଂ…ପେ… କେଚି ୱସୱତ୍ତିଭୱନନ୍ତି। ତତୋ ଭଗୱା ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସଚେ ଆକଙ୍ଖତି, ଦକ୍ଖିଣେନ ପସ୍ସେନ ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ମୁହୁତ୍ତଂ ସୀହସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତି। ଅଥ ସମସ୍ସାସିତକାଯୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଦୁତିଯଭାଗେ ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେତି। ତତିଯଭାଗେ ଯଂ ଗାମଂ ୱା ନିଗମଂ ୱା ଉପନିସ୍ସାଯ ୱିହରତି, ତତ୍ଥ ଜନୋ ପୁରେଭତ୍ତଂ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ସୁନିୱତ୍ଥୋ ସୁପାରୁତୋ ଗନ୍ଧପୁପ୍ଫାଦୀନି ଆଦାଯ ୱିହାରେ ସନ୍ନିପତତି। ତତୋ ଭଗୱା ସମ୍ପତ୍ତପରିସାଯ ଅନୁରୂପେନ ପାଟିହାରିଯେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମସଭାଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସଜ୍ଜ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି କାଲଯୁତ୍ତଂ ପମାଣଯୁତ୍ତଂ। ଅଥ କାଲଂ ୱିଦିତ୍ୱା ପରିସଂ ଉଯ୍ୟୋଜେତି।

ତତୋ ସଚେ ଗତ୍ତାନି ଓସିଞ୍ଚିତୁକାମୋ ହୋତି। ଅଥ ବୁଦ୍ଧାସନା ଉଟ୍ଠାଯ ଉପଟ୍ଠାକେନ ଉଦକପଟିଯାଦିତୋକାସଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ଉପଟ୍ଠାକହତ୍ଥତୋ ଉଦକସାଟିକଂ ଗହେତ୍ୱା, ନ୍ହାନକୋଟ୍ଠକଂ ପୱିସତି। ଉପଟ୍ଠାକୋପି ବୁଦ୍ଧାସନଂ ଆନେତ୍ୱା ଗନ୍ଧକୁଟିପରିୱେଣେ ପଞ୍ଞାପେତି। ଭଗୱା ଗତ୍ତାନି ଓସିଞ୍ଚିତ୍ୱା, ସୁରତ୍ତଦୁପଟ୍ଟଂ ନିୱାସେତ୍ୱା , କାଯବନ୍ଧନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା, ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଂ କତ୍ୱା, ତତ୍ଥ ଆଗନ୍ତ୍ୱା, ନିସୀଦତି ଏକକୋୱ ମୁହୁତ୍ତଂ ପଟିସଲ୍ଲୀନୋ। ଅଥ ଭିକ୍ଖୂ ତତୋ ତତୋ ଆଗମ୍ମ ଭଗୱତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଏକଚ୍ଚେ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି, ଏକଚ୍ଚେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ଏକଚ୍ଚେ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ଯାଚନ୍ତି। ଭଗୱା ତେସଂ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ସମ୍ପାଦେନ୍ତୋ ପଠମଂ ଯାମଂ ୱୀତିନାମେତି।

ମଜ୍ଝିମଯାମେ ସକଲଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଦେୱତାଯୋ ଓକାସଂ ଲଭମାନା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି ଯଥାଭିସଙ୍ଖତଂ ଅନ୍ତମସୋ ଚତୁରକ୍ଖରମ୍ପି। ଭଗୱା ତାସଂ ଦେୱତାନଂ ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ମଜ୍ଝିମଯାମଂ ୱୀତିନାମେତି। ତତୋ ପଚ୍ଛିମଯାମଂ ଚତ୍ତାରୋ ଭାଗେ କତ୍ୱା ଏକଂ ଭାଗଂ ଚଙ୍କମଂ ଅଧିଟ୍ଠାତି, ଦୁତିଯଭାଗଂ ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣେନ ପସ୍ସେନ ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ସୀହସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତି, ତତିଯଭାଗଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ୱୀତିନାମେତି, ଚତୁତ୍ଥଭାଗଂ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଂ ପୱିସିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେତି ଅପ୍ପରଜକ୍ଖମହାରଜକ୍ଖାଦିସତ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଇଦଂ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ।

ଏୱମିମସ୍ସ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତକିଚ୍ଚସ୍ସ ଲୋକୱୋଲୋକନସଙ୍ଖାତେ ଚତୁତ୍ଥଭାଗାୱସାନେ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଘେସୁ ଦାନସୀଲୌପୋସଥକମ୍ମାଦୀସୁ ଚ ଅକତାଧିକାରେ କତାଧିକାରେ ଚ ଅନୁପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନେ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନେ ଚ ସତ୍ତେ ପସ୍ସିତୁଂ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ କସିଭାରଦ୍ୱାଜଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ତତ୍ଥ ମଯି ଗତେ କଥା ପୱତ୍ତିସ୍ସତି, ତତୋ କଥାୱସାନେ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଏସ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିସ୍ସତୀ’’ତି ଚ ଞତ୍ୱା, ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା, କଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

ତତ୍ଥ ଏୱଂ ମେ ସୁତନ୍ତିଆଦି ଆଯସ୍ମତା ଆନନ୍ଦେନ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ଧମ୍ମସଙ୍ଗୀତିଂ କରୋନ୍ତେନ ଆଯସ୍ମତା ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରେନ ପୁଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅରହନ୍ତସତାନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ଅହଂ, ଖୋ, ସମଣ କସାମି ଚ ୱପାମି ଚା’’ତି କସିଭାରଦ୍ୱାଜେନ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ଅହମ୍ପି ଖୋ ବ୍ରାହ୍ମଣ କସାମି ଚ ୱପାମି ଚା’’ତିଆଦି ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ। ତଦେତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସମୋଧାନେତ୍ୱା ‘‘କସିଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ଅଯଂ ଆକାରନିଦସ୍ସନାୱଧାରଣତ୍ଥୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ। ଆକାରତ୍ଥେନ ହି ଏତେନ ଏତମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି –

ନାନାନୟନିପୁଣମନେକଜ୍ଝାସୟସମୁଟ୍ଠାନଂ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନଂ ୱିୱିଧପାଟିହାରିୟଂ ଧମ୍ମତ୍ଥଦେସନାପଟିୱେଧଗମ୍ଭୀରଂ ସବ୍ବସତ୍ତେହି ସକସକଭାସାନୁରୂପମୁପଲକ୍ଖଣିୟସଭାୱଂ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ, ତଂ ସବ୍ବାକାରେନ କୋ ସମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାତୁଂ; ଅଥ, ଖୋ, “ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ, ମୟାପି ଏକେନାକାରେନ ସୁତ”ନ୍ତି। ନିଦସ୍ସନତ୍ଥେନ “ନାହଂ ସୟମ୍ଭୂ, ନ ମୟା ଇଦଂ ସଚ୍ଛିକତ”ନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ପରିମୋଚେନ୍ତୋ “ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ, ମୟା ଏୱଂ ସୁତ”ନ୍ତି ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସକଲସୁତ୍ତଂ ନିଦସ୍ସେତି। ଅୱଧାରଣତ୍ଥେନ “ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ବହୁସ୍ସୁତାନଂ ୟଦିଦଂ ଆନନ୍ଦୋ, ଗତିମନ୍ତାନଂ, ସତିମନ୍ତାନଂ, ଧିତିମନ୍ତାନଂ, ଉପଟ୍ଠାକାନଂ ୟଦିଦଂ ଆନନ୍ଦୋ”ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୧୯-୨୨୩) ଏୱଂ ଭଗୱତା ପସତ୍ଥଭାୱାନୁରୂପଂ ଅତ୍ତନୋ ଧାରଣବଲଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସତ୍ତାନଂ ସୋତୁକମ୍ୟତଂ ଜନେତି “ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ ତଞ୍ଚ ଅତ୍ଥତୋ ୱା ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ୱା ଅନୂନମନଧିକଂ, ଏୱମେୱ, ନ ଅଞ୍ଞଥା ଦଟ୍ଠବ୍ବ”ନ୍ତି। ମେ ସୁତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମୟାସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ମେ-ସଦ୍ଦୋ, ସୋତଦ୍ୱାରୱିଞ୍ଞାଣତ୍ଥୋ ସୁତସଦ୍ଦୋ। ତସ୍ମା ଏୱଂ ମେ ସୁତନ୍ତି ଏୱଂ ମୟା ସୋତୱିଞ୍ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମାୟ ୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୟା ଉପଧାରିତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଏକଂସମୟନ୍ତି ଏକଂ କାଲଂ। ଭଗୱାତି ଭାଗ୍ୟୱା, ଭଗ୍ଗୱା, ଭତ୍ତୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମଗଧେସୁ ୱିହରତୀତି ମଗଧା ନାମ ଜନପଦିନୋ ରାଜକୁମାରା, ତେସଂ ନିୱାସୋ ଏକୋପି ଜନପଦୋ ରୁଳ୍ହୀସଦ୍ଦେନ “ମଗଧା”ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମିଂ ମଗଧେସୁ ଜନପଦେ। କେଚି ପନ “ୟସ୍ମା ଚେତିୟରାଜା ମୁସାୱାଦଂ ଭଣିତ୍ୱା ଭୂମିଂ ପୱିସନ୍ତୋ ‘ମା ଗଧଂ ପୱିସା’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ୟସ୍ମା ୱା ତଂ ରାଜାନଂ ମଗ୍ଗନ୍ତା ଭୂମିଂ ଖନନ୍ତା ପୁରିସା ‘ମା ଗଧଂ କରୋଥା’ତି ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ମଗଧା”ତି ଏୱମାଦୀହି ନୟେହି ବହୁଧା ପପଞ୍ଚେନ୍ତି। ୟଂ ରୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି। ୱିହରତୀତି ଏକଂ ଇରିୟାପଥବାଧନଂ ଅପରେନ ଇରିୟାପଥେନ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅପରିପତନ୍ତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ହରତି, ପୱତ୍ତେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦିବ୍ବବ୍ରହ୍ମଅରିୟୱିହାରେହି ୱା ସତ୍ତାନଂ ୱିୱିଧଂ ହିତଂ ହରତୀତି ୱିହରତି। ହରତୀତି ଉପସଂହରତି, ଉପନେତି, ଜନେତି, ଉପ୍ପାଦେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଥା ହି ୟଦା ସତ୍ତା କାମେସୁ ୱିପ୍ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଦା କିର ଭଗୱା ଦିବ୍ବେନ ୱିହାରେନ ୱିହରତି ତେସଂ ଅଲୋଭକୁସଲମୂଲୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ – “ଅପ୍ପେୱ ନାମ ଇମଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ଏତ୍ଥ ରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କାମେସୁ ୱିରଜ୍ଜେୟ୍ୟୁ”ନ୍ତି। ୟଦା ପନ ଇସ୍ସରିୟତ୍ଥଂ ସତ୍ତେସୁ ୱିପ୍ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଦା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେନ ୱିହରତି ତେସଂ ଅଦୋସକୁସଲମୂଲୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ – “ଅପ୍ପେୱ ନାମ ଇମଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ଏତ୍ଥ ରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅଦୋସେନ ଦୋସଂ ୱୂପସମେୟ୍ୟୁ”ନ୍ତି। ୟଦା ପନ ପବ୍ବଜିତା ଧମ୍ମାଧିକରଣଂ ୱିୱଦନ୍ତି, ତଦା ଅରିୟୱିହାରେନ ୱିହରତି ତେସଂ ଅମୋହକୁସଲମୂଲୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ – “ଅପ୍ପେୱ ନାମ ଇମଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ଏତ୍ଥ ରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅମୋହେନ ମୋହଂ ୱୂପସମେୟ୍ୟୁ”ନ୍ତି। ଇରିୟାପଥୱିହାରେନ ପନ ନ କଦାଚି ନ ୱିହରତି ତଂ ୱିନା ଅତ୍ତଭାୱପରିହରଣାଭାୱତୋତି। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରଂ ପନ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟଂ ୱକ୍ଖାମ।

ଦକ୍ଖିଣାଗିରିସ୍ମିନ୍ତି ୟୋ ସୋ ରାଜଗହଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତୋ ଗିରି, ତସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେ ଜନପଦୋ “ଦକ୍ଖିଣାଗିରୀ”ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମିଂ ଜନପଦେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ୱିହାରସ୍ସାପି ତଦେୱ ନାମଂ। ଏକନାଳାୟଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମେତି ଏକନାଳାତି ତସ୍ସ ଗାମସ୍ସ ନାମଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣା ଚେତ୍ଥ ସମ୍ବହୁଲା ପଟିୱସନ୍ତି, ବ୍ରାହ୍ମଣଭୋଗୋ ୱା ସୋ, ତସ୍ମା “ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମୋ”ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ତେନଖୋ ପନ ସମୟେନାତି ୟଂ ସମୟଂ ଭଗୱା ଅପରାଜିତପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୱରଧମ୍ମଚକ୍କୋ ମଗଧରଟ୍ଠେ ଏକନାଳଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ଦକ୍ଖିଣାଗିରିମହାୱିହାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରିପାକଂ ଆଗମୟମାନୋ ୱିହରତି, ତେନ ସମୟେନ କରଣଭୂତେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଖୋ ପନାତି ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ନିପାତଦ୍ୱୟଂ ପଦପୂରଣମତ୍ତଂ, ଅଧିକାରନ୍ତରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କସିଭାରଦ୍ୱାଜସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସାତି ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ କସିୟା ଜୀୱତି, ଭାରଦ୍ୱାଜୋତି ଚସ୍ସ ଗୋତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ପଞ୍ଚମତ୍ତାନୀତି ୟଥା – “ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୂ”ତି ଏତ୍ଥ ମତ୍ତସଦ୍ଦୋ ପମାଣେ ୱତ୍ତତି, ଏୱମିଧାପି, ତସ୍ମା ପଞ୍ଚପମାଣାନି ଅନୂନାନି ଅନଧିକାନି, ପଞ୍ଚନଙ୍ଗଲସତାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପୟୁତ୍ତାନୀତି ପୟୋଜିତାନି, ବଲିବଦ୍ଦାନଂ ଖନ୍ଧେସୁ ଠପେତ୍ୱା ୟୁଗେ ୟୋତ୍ତେହି ୟୋଜିତାନି ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱପ୍ପକାଲେତି ୱପନକାଲେ, ବୀଜନିକ୍ଖିପକାଲେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ୱପ୍ପାନି କଲଲୱପ୍ପଞ୍ଚ, ପଂସୁୱପ୍ପଞ୍ଚ। ପଂସୁୱପ୍ପଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ପଠମଦିୱସେ ମଙ୍ଗଲୱପ୍ପଂ। ତତ୍ରାୟଂ ଉପକରଣସମ୍ପଦା – ତୀଣି ବଲିବଦ୍ଦସହସ୍ସାନି ଉପଟ୍ଠାପିତାନି ହୋନ୍ତି, ସବ୍ବେସଂ ସୁୱଣ୍ଣମୟାନି ସିଙ୍ଗାନି ପଟିମୁକ୍କାନି, ରଜତମୟା ଖୁରା, ସବ୍ବେ ସେତମାଲାହି ସବ୍ବଗନ୍ଧସୁଗନ୍ଧେହି ପଞ୍ଚଙ୍ଗୁଲିକେହି ଚ ଅଲଙ୍କତା ପରିପୁଣ୍ଣଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗା ସବ୍ବଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନା, ଏକଚ୍ଚେ କାଳା ଅଞ୍ଜନୱଣ୍ଣାୟେୱ, ଏକଚ୍ଚେ ସେତା ଫଲିକୱଣ୍ଣା, ଏକଚ୍ଚେ ରତ୍ତା ପୱାଳୱଣ୍ଣା, ଏକଚ୍ଚେ କମ୍ମାସା ମସାରଗଲ୍ଲୱଣ୍ଣା। ପଞ୍ଚସତା କସ୍ସକପୁରିସା ସବ୍ବେ ଅହତସେତୱତ୍ଥନିୱତ୍ଥା ମାଲାଲଙ୍କତା ଦକ୍ଖିଣଅଂସକୂଟେସୁ ଠପିତପୁପ୍ଫଚୁମ୍ବଟକା ହରିତାଲମନୋସିଲାଲଞ୍ଛନୁଜ୍ଜଲିତଗତ୍ତଭାଗା ଦସ ଦସ ନଙ୍ଗଲା ଏକେକଗୁମ୍ବା ହୁତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ନଙ୍ଗଲାନଂ ସୀସଞ୍ଚ ୟୁଗଞ୍ଚ ପତୋଦା ଚ ସୁୱଣ୍ଣୱିନଦ୍ଧା। ପଠମନଙ୍ଗଲେ ଅଟ୍ଠ ବଲିବଦ୍ଦା ୟୁତ୍ତା, ସେସେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ, ଅୱସେସା କିଲନ୍ତପରିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଆନୀତା। ଏକେକଗୁମ୍ବେ ଏକମେକଂ ବୀଜସକଟଂ ଏକେକୋ କସତି, ଏକେକୋ ୱପତି।

ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପନ ପଗେୱ ମସ୍ସୁକମ୍ମଂ କାରାପେତ୍ୱା ନ୍ହତ୍ୱା ସୁଗନ୍ଧଗନ୍ଧେହି ୱିଲିତ୍ତୋ ପଞ୍ଚସତଗ୍ଘନକଂ ୱତ୍ଥଂ ନିୱାସେତ୍ୱା ସହସ୍ସଗ୍ଘନକଂ ଏକଂସଂ କରିତ୍ୱା ଏକମେକିସ୍ସା ଅଙ୍ଗୁଲିୟା ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ କତ୍ୱା ୱୀସତି ଅଙ୍ଗୁଲିମୁଦ୍ଦିକାୟୋ, କଣ୍ଣେସୁ ସୀହକୁଣ୍ଡଲାନି, ସୀସେ ଚ ବ୍ରହ୍ମୱେଠନଂ ପଟିମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣମାଲଂ କଣ୍ଠେ କତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣଗଣପରିୱୁତୋ କମ୍ମନ୍ତଂ ୱୋସାସତି। ଅଥସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଅନେକସତଭାଜନେସୁ ପାୟାସଂ ପଚାପେତ୍ୱା ମହାସକଟେସୁ ଆରୋପେତ୍ୱା ଗନ୍ଧୋଦକେନ ନ୍ହାୟିତ୍ୱା ସବ୍ବାଲଙ୍କାରୱିଭୂସିତା ବ୍ରାହ୍ମଣୀଗଣପରିୱୁତା କମ୍ମନ୍ତଂ ଅଗମାସି। ଗେହମ୍ପିସ୍ସ ସବ୍ବତ୍ଥ ଗନ୍ଧେହି ସୁୱିଲିତ୍ତଂ ପୁପ୍ଫେହି ସୁକତବଲିକମ୍ମଂ, ଖେତ୍ତଞ୍ଚ ତେସୁ ତେସୁ ଠାନେସୁ ସମୁସ୍ସିତପଟାକଂ ଅହୋସି। ପରିଜନକମ୍ମକାରେହି ସହ କମ୍ମନ୍ତଂ ଓସଟପରିସା ଅଡ୍ଢତେୟ୍ୟସହସ୍ସା ଅହୋସି। ସବ୍ବେ ଅହତୱତ୍ଥନିୱତ୍ଥା, ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ପାୟାସଭୋଜନଂ ପଟିୟତ୍ତଂ ଅହୋସି।

ଅଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଯତ୍ଥ ସାମଂ ଭୁଞ୍ଜତି, ତଂ ସୁୱଣ୍ଣପାତିଂ ଧୋୱାପେତ୍ୱା ପାୟାସସ୍ସ ପୂରେତ୍ୱା ସପ୍ପିମଧୁଫାଣିତାଦୀନି ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ନଙ୍ଗଲବଲିକମ୍ମଂ କାରାପେସି। ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ପଞ୍ଚ କସ୍ସକସତାନି ସୁୱଣ୍ଣରଜତକଂସତମ୍ବମୟାନି ଭାଜନାନି ଗହେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନାନି ସୁୱଣ୍ଣକଟଚ୍ଛୁଂ ଗହେତ୍ୱା ପାୟାସେନ ପରିୱିସନ୍ତୀ ଗଚ୍ଛତି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପନ ବଲିକମ୍ମଂ କାରାପେତ୍ୱା ରତ୍ତସୁୱଣ୍ଣବନ୍ଧୂପାହନାୟୋ ଆରୋହିତ୍ୱା ରତ୍ତସୁୱଣ୍ଣଦଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଇଧ ପାୟାସଂ ଦେଥ, ଇଧ ସପ୍ପିଂ, ଇଧ ସକ୍ଖରଂ ଦେଥା’’ତି ୱୋସାସମାନୋ ୱିଚରତି। ଅଥ ଭଗୱା ଗନ୍ଧକୁଟିୟଂ ନିସିନ୍ନୋୱ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପରିୱେସନଂ ୱତ୍ତମାନଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ଅୟଂ କାଲୋ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଦମେତୁ’’ନ୍ତି ନିୱାସେତ୍ୱା, କାୟବନ୍ଧନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା, ସଙ୍ଘାଟିଂ ପାରୁପିତ୍ୱା, ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା, ଗନ୍ଧକୁଟିତୋ ନିକ୍ଖମି ଯଥା ତଂ ଅନୁତ୍ତରୋ ପୁରିସଦମ୍ମସାରଥି। ତେନାହ ଆୟସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ପୁବ୍ବଣ୍ହସମୟଂ ନିୱାସେତ୍ୱା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଅଥ ଇତି ନିପାତୋ ଅଞ୍ଞାଧିକାରୱଚନାରମ୍ଭେ ଖୋତି ପଦପୂରଣେ। ଭଗୱାତି ୱୁତ୍ତନୟମେୱ। ପୁବ୍ବଣ୍ହସମୟନ୍ତି ଦିୱସସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗସମୟଂ, ପୁବ୍ବଣ୍ହସମୟେତି ଅତ୍ଥୋ, ପୁବ୍ବଣ୍ହେ ୱା ସମୟଂ ପୁବ୍ବଣ୍ହସମୟଂ, ପୁବ୍ବଣ୍ହେ ଏକଂ ଖଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଉପୟୋଗୱଚନଂ ଲବ୍ଭତି। ନିୱାସେତ୍ୱାତି ପରିଦହିତ୍ୱା, ୱିହାରନିୱାସନପରିୱତ୍ତନୱସେନେତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନ ହି ଭଗୱା ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅନିୱତ୍ଥୋ ଆସି। ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାୟାତି ପତ୍ତଂ ହତ୍ଥେହି, ଚୀୱରଂ କାୟେନ ଆଦିୟିତ୍ୱା, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଧାରେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଗୱତୋ କିର ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିସିତୁକାମସ୍ସ ଭମରୋ ୱିୟ ୱିକସିତପଦୁମଦ୍ୱୟମଜ୍ଝଂ, ଇନ୍ଦନୀଲମଣିୱଣ୍ଣଂ ସେଲମୟଂ ପତ୍ତଂ ହତ୍ଥଦ୍ୱୟମଜ୍ଝଂ ଆଗଚ୍ଛତି। ତସ୍ମା ଏୱମାଗତଂ ପତ୍ତଂ ହତ୍ଥେହି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଚୀୱରଞ୍ଚ ପରିମଣ୍ଡଲଂ ପାରୁତଂ କାୟେନ ଧାରେତ୍ୱାତି ଏୱମସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୟେନ ୱା ତେନ ୱା ହି ପକାରେନ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଆଦାୟ ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା ‘‘ସମାଦାୟେୱ ପକ୍କମତୀ’’ତି।

ୟେନାତି ୟେନ ମଗ୍ଗେନ। କମ୍ମନ୍ତୋତି କମ୍ମକରଣୋକାସୋ। ତେନାତି ତେନ ମଗ୍ଗେନ। ଉପସଙ୍କମୀତି ଗତୋ, ୟେନ ମଗ୍ଗେନ କସିଭାରଦ୍ୱାଜସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ କମ୍ମନ୍ତୋ ଗମ୍ମତି, ତେନ ମଗ୍ଗେନ ଗତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ କସ୍ମା, ଭିକ୍ଖୂ, ଭଗୱନ୍ତଂ ନାନୁବନ୍ଧିଂସୂତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଯଦା ଭଗୱା ଏକକୋୱ କତ୍ଥଚି ଉପସଙ୍କମିତୁକାମୋ ହୋତି, ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲାୟଂ ଦ୍ୱାରଂ ପିଦହିତ୍ୱା ଅନ୍ତୋଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପୱିସତି। ତତୋ ଭିକ୍ଖୂ ତାୟ ସଞ୍ଞାୟ ଜାନନ୍ତି – ‘‘ଅଜ୍ଜ ଭଗୱା ଏକକୋୱ ଗାମଂ ପୱିସିତୁକାମୋ, ଅଦ୍ଧା କଞ୍ଚି ଏୱ ୱିନେତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲଂ ଅଦ୍ଦସା’’ତି। ତେ ଅତ୍ତନୋ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗହେତ୍ୱା, ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା, ଭିକ୍ଖାଚାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତଦା ଚ ଭଗୱା ଏୱମକାସି। ତସ୍ମା ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱନ୍ତଂ ନାନୁବନ୍ଧିଂସୂତି।

ତେନଖୋ ପନ ସମୟେନାତି ୟେନ ସମୟେନ ଭଗୱା କମ୍ମନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମି, ତେନ ସମୟେନ ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପରିୱେସନା ୱତ୍ତତି, ଭତ୍ତୱିସ୍ସଗ୍ଗୋ ୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ପୁବ୍ବେ ଅୱୋଚୁମ୍ହ – ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ପଞ୍ଚ କସ୍ସକସତାନି ସୁୱଣ୍ଣରଜତକଂସତମ୍ବମୟାନି ଭାଜନାନି ଗହେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନାନି ସୁୱଣ୍ଣକଟଚ୍ଛୁଂ ଗହେତ୍ୱା ପାୟାସେନ ପରିୱିସନ୍ତୀ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି। ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ୟେନ ପରିୱେସନା ତେନୁପସଙ୍କମି। କିଂ କାରଣାତି? ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗହକରଣତ୍ଥଂ। ନ ହି ଭଗୱା କପଣପୁରିସୋ ୱିୟ ଭୋତ୍ତୁକାମତାୟ ପରିୱେସନଂ ଉପସଙ୍କମତି। ଭଗୱତୋ ହି ଦ୍ୱେ ଅସୀତିସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ୟା ସକ୍ୟକୋଲିୟରାଜାନୋ ଞାତୟୋ, ତେ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିୟା ନିବଦ୍ଧଭତ୍ତଂ ଦାତୁଂ ଉସ୍ସହନ୍ତି। ନ ପନ ଭଗୱା ଭତ୍ତତ୍ଥାୟ ପବ୍ବଜିତୋ, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ‘‘ଅନେକାନି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନି ପଞ୍ଚ ମହାପରିଚ୍ଚାଗେ ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତୋ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ମୁତ୍ତୋ ମୋଚେସ୍ସାମି, ଦନ୍ତୋ ଦମେସ୍ସାମି; ସନ୍ତୋ ସମେସ୍ସାମି, ପରିନିବ୍ବୁତୋ ପରିନିବ୍ବାପେସ୍ସାମୀ’’ତି ପବ୍ବଜିତୋ। ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ମୁତ୍ତତ୍ତା...ପେ... ପରିନିବ୍ବୁତତ୍ତା ଚ ପରଂ ମୋଚେନ୍ତୋ...ପେ... ପରିନିବ୍ବାପେନ୍ତୋ ଚ ଲୋକେ ୱିଚରନ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗହକରଣତ୍ଥଂ ୟେନ ପରିୱେସନା ତେନୁପସଙ୍କମୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱାଏକମନ୍ତଂ ଅଟ୍ଠାସୀତି ଏୱଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଚ ଏକମନ୍ତଂ ଅଟ୍ଠାସି। ଏକମନ୍ତନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ, ଏକୋକାସଂ ଏକପସ୍ସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ୱା ଉପୟୋଗୱଚନଂ, ତସ୍ସ ଦସ୍ସନୂପଚାରେ କଥାସୱନଟ୍ଠାନେ, ଯତ୍ଥ ଠିତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପସ୍ସତି, ତତ୍ଥ ଉଚ୍ଚଟ୍ଠାନେ ଅଟ୍ଠାସି। ଠତ୍ୱା ଚ ସୁୱଣ୍ଣରସପିଞ୍ଜରଂ ସହସ୍ସଚନ୍ଦସୂରିୟୋଭାସାତିଭାସୟମାନଂ ସରୀରାଭଂ ମୁଞ୍ଚି ସମନ୍ତତୋ ଅସୀତିହତ୍ଥପରିମାଣଂ, ଯାୟ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ କମ୍ମନ୍ତସାଲାଭିତ୍ତିରୁକ୍ଖକସିତମତ୍ତିକାପିଣ୍ଡାଦୟୋ ସୁୱଣ୍ଣମୟା ୱିୟ ଅହେସୁଂ। ଅଥ ମନୁସ୍ସା ପାୟାସଂ ଭୁତ୍ତା

ଅସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପରିୱାରଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱରଲକ୍ଖଣପଟିମଣ୍ଡିତସରୀରଂ ବ୍ୟାମପ୍ପଭାପରିକ୍ଖେପୱିଭୂସିତବାହୁଯୁଗଳଂ କେତୁମାଲାସମୁଜ୍ଜଲିତସସ୍ସିରିକଦସ୍ସନଂ ଜଙ୍ଗମମିୱ ପଦୁମସ୍ସରଂ, ରଂସିଜାଲୁଜ୍ଜଲିତତାରାଗଣମିୱ ଗଗନତଲଂ, ଆଦିତ୍ତମିୱ ଚ କନକଗିରିସିଖରଂ ସିରିଯା ଜଲମାନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଏକମନ୍ତଂ ଠିତଂ ଦିସ୍ୱା ହତ୍ଥପାଦେ ଧୋୱିତ୍ୱା ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ ସମ୍ପରିୱାରେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ଏୱଂ ତେହି ସମ୍ପରିୱାରିତଂ ଅଦ୍ଦସ ଖୋ କସିଭାରଦ୍ୱାଜୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଠିତଂ। ଦିସ୍ୱାନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ “ଅହଂ ଖୋ, ସମଣ, କସାମି ଚ ୱପାମି ଚା”ତି।

କସ୍ମା ପନାଯଂ ଏୱମାହ? କିଂ ସମନ୍ତପାସାଦିକେ ପସାଦନୀଯେ ଉତ୍ତମଦମଥସମଥମନୁପ୍ପତ୍ତେପି ଭଗୱତି ଅପ୍ପସାଦେନ, ଉଦାହୁ ଅଡ୍ଢତେୟ୍ୟାନଂ ଜନସହସ୍ସାନଂ ପାଯାସଂ ପଟିଯାଦେତ୍ୱାପି କଟଚ୍ଛୁଭିକ୍ଖାଯ ମଚ୍ଛେରେନାତି? ଉଭଯଥାପି ନୋ, ଅପିଚ ଖ୍ୱାସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଦସ୍ସନେନ ଅତିତ୍ତଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତକମ୍ମନ୍ତଂ ଜନଂ ଦିସ୍ୱା “କମ୍ମଭଙ୍ଗଂ ମେ କାତୁଂ ଆଗତୋ”ତି ଅନତ୍ତମନତା ଅହୋସି। ତସ୍ମା ଏୱମାହ। ଭଗୱତୋ ଚ ଲକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା “ସଚାଯଂ କମ୍ମନ୍ତେ ପଯୋଜଯିସ୍ସ, ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ମନୁସ୍ସାନଂ ସୀସେ ଚୂଳାମଣି ୱିଯ ଅଭୱିସ୍ସ, କୋ ନାମସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସ, ଏୱମେୱଂ ଅଲସତାଯ କମ୍ମନ୍ତେ ଅପ୍ପଯୋଜେତ୍ୱା ୱପ୍ପମଙ୍ଗଲାଦୀସୁ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ କାଯଦଳ୍ହୀବହୁଲୋ ୱିଚରତୀ”ତିପିସ୍ସ ଅହୋସି। ତେନାହ – “ଅହଂ ଖୋ, ସମଣ, କସାମି ଚ ୱପାମି ଚ, କସିତ୍ୱା ଚ ୱପିତ୍ୱା ଚ ଭୁଞ୍ଜାମୀ”ତି। ନ ମେ କମ୍ମନ୍ତା ବ୍ୟାପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଚମ୍ହି ଯଥା ତ୍ୱଂ ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତ୍ୱମ୍ପି ସମଣ...ପେ... ଭୁଞ୍ଜସ୍ସୁ, କୋ ତେ ଅତ୍ଥୋ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅପିଚାଯଂ ଅସ୍ସୋସି – “ସକ୍ୟରାଜକୁଲେ କିର କୁମାରୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ସୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତୋ”ତି। ତସ୍ମା “ଇଦାନି ଅଯଂ ସୋ”ତି ଞତ୍ୱା “ଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜଂ କିର ପହାଯ କିଲନ୍ତୋସୀ”ତି ଉପାରମ୍ଭଂ କରୋନ୍ତୋ ଆହ “ଅହଂ ଖୋ ସମଣା”ତି। ଅପିଚାଯଂ ତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅୱକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଭଣତି, ଭଗୱତୋ ପନ ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ପଞ୍ଞାସମ୍ପତ୍ତିଂ ସମ୍ଭାୱଯମାନୋ କଥାପୱତ୍ତନତ୍ଥମ୍ପି ଏୱମାହ – “ଅହଂ ଖୋ ସମଣା”ତି। ତତୋ ଭଗୱା ୱେନେୟ୍ୟୱସେନ ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅଗ୍ଗକସ୍ସକୱପ୍ପକଭାୱଂ ଅତ୍ତନୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ “ଅହମ୍ପି ଖୋ ବ୍ରାହ୍ମଣା”ତି।

ଅଥ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଚିନ୍ତା ଉଦପାଦି – “ଅଯଂ ସମଣୋ ‘କସାମି ଚ ୱପାମି ଚା’ତି ଆହ। ନ ଚସ୍ସ ଓଳାରିକାନି ଯୁଗନଙ୍ଗଲାଦୀନି କସିଭଣ୍ଡାନି ପସ୍ସାମି, ସୋ ମୁସା ନୁ ଖୋ ଭଣତି, ନୋ”ତି ଭଗୱନ୍ତଂ ପାଦତଲା ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଉପରି କେସନ୍ତା ସମ୍ମାଲୋକଯମାନୋ ଅଙ୍ଗୱିଜ୍ଜାଯ କତାଧିକାରତ୍ତା ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱରଲକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତିମସ୍ସ ଞତ୍ୱା “ଅଟ୍ଠାନମେତଂ ଅନୱକାସୋ, ଯଂ ଏୱରୂପୋ ମୁସା ଭଣେୟ୍ୟା”ତି ତାୱଦେୱ ସଞ୍ଜାତବହୁମାନୋ ଭଗୱତି ସମଣୱାଦଂ ପହାଯ ଗୋତ୍ତେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ସମୁଦାଚରମାନୋ ଆହ “ନ ଖୋ ପନ ମଯଂ ପସ୍ସାମ ଭୋତୋ ଗୋତମସ୍ସା”ତି।

ଏୱଞ୍ଚ ପନ ୱତ୍ୱା ତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ “ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ଇମିନା ଏତଂ ୱୁତ୍ତ”ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ଞାତୁକାମୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଗାଥାଯ ଅଜ୍ଝଭାସି। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ “ଅଥ ଖୋ କସିଭାରଦ୍ୱାଜୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଗାଥାଯ ଅଜ୍ଝଭାସୀ”ତି। ତତ୍ଥ ଗାଥାଯାତି ଅକ୍ଖରପଦନିଯମିତେନ ୱଚନେନ। ଅଜ୍ଝଭାସୀତି ଅଭାସି।

୭୬-୭୭। ତତ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ “କସି”ନ୍ତି ଯୁଗନଙ୍ଗଲାଦିକସିସମ୍ଭାରସମାଯୋଗଂ ୱଦତି। ଭଗୱା ପନ ଯସ୍ମା ପୁବ୍ବଧମ୍ମସଭାଗେନ ରୋପେତ୍ୱା କଥନଂ ନାମ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆନୁଭାୱୋ, ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ପୁବ୍ବଧମ୍ମସଭାଗେନ ରୋପେନ୍ତୋ ଆହ – “ସଦ୍ଧା ବୀଜ”ନ୍ତି। କୋ ପନେତ୍ଥ ପୁବ୍ବଧମ୍ମସଭାଗୋ, ନନୁ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ଭଗୱା ଯୁଗନଙ୍ଗଲାଦିକସିସମ୍ଭାରସମାଯୋଗଂ ପୁଚ୍ଛିତୋ ଅଥ ଚ ପନ ଅପୁଚ୍ଛିତସ୍ସ ବୀଜସ୍ସ ସଭାଗେନ ରୋପେନ୍ତୋ ଆହ – “ସଦ୍ଧା ବୀଜ”ନ୍ତି, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ଅନନୁସନ୍ଧିକାୱ ଅଯଂ କଥା ହୋତୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅନନୁସନ୍ଧିକା ନାମ କଥା ଅତ୍ଥି, ନାପି ବୁଦ୍ଧା ପୁବ୍ବଧମ୍ମସଭାଗଂ ଅନାରୋପେତ୍ୱା କଥେନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅନୁସନ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା – ଅନେନ ହି ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ଭଗୱା ଯୁଗନଙ୍ଗଲାଦିକସିସମ୍ଭାରୱସେନ କସିଂ ପୁଚ୍ଛିତୋ। ସୋ ତସ୍ସ ଅନୁକମ୍ପାଯ “ଇଦଂ ଅପୁଚ୍ଛିତ”ନ୍ତି ଅପରିହାପେତ୍ୱା ସମୂଲଂ ସୌପକାରଂ ସସମ୍ଭାରଂ ସଫଲଂ କସିଂ ଞାପେତୁଂ ମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ କସିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – “ସଦ୍ଧା ବୀଜ”ନ୍ତି। ବୀଜଞ୍ହି କସିଯା ମୂଲଂ ତସ୍ମିଂ ସତି କତ୍ତବ୍ବତୋ, ଅସତି ଅକତ୍ତବ୍ବତୋ, ତପ୍ପମାଣେନ ଚ କତ୍ତବ୍ବତୋ। ବୀଜେ ହି ସତି କସିଂ କରୋନ୍ତି, ଅସତି ନ କରୋନ୍ତି। ବୀଜପ୍ପମାଣେନ ଚ କୁସଲା କସ୍ସକା ଖେତ୍ତଂ କସନ୍ତି, ନ ଊନଂ “ମା ନୋ ସସ୍ସଂ ପରିହାଯୀ”ତି, ନ ଅଧିକଂ “ମା ନୋ ମୋଘୋ ୱାଯାମୋ ଅହୋସୀ”ତି। ଯସ୍ମା ଚ ବୀଜମେୱ ମୂଲଂ, ତସ୍ମା ଭଗୱା ମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ କସିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ କସିଯା ପୁବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ ବୀଜସ୍ସ ସଭାଗେନ ଅତ୍ତନୋ କସିଯା ପୁବ୍ବଧମ୍ମଂ ରୋପେନ୍ତୋ ଆହ – “ସଦ୍ଧା ବୀଜ”ନ୍ତି। ଏୱମେତ୍ଥ ପୁବ୍ବଧମ୍ମସଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପୁଚ୍ଛିତଂୟେୱ ୱତ୍ୱା ଅପୁଚ୍ଛିତଂ ପଚ୍ଛା କିଂ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚେ? ତସ୍ସ ଉପକାରଭାୱତୋ ଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧସମତ୍ଥଭାୱତୋ ଚ। ଅଯଞ୍ହି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପଞ୍ଞୱା, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୁଲେ ପନ ଜାତତ୍ତା ସଦ୍ଧାୱିରହିତୋ। ସଦ୍ଧାୱିରହିତୋ ଚ ପଞ୍ଞୱା ପରେସଂ ସଦ୍ଧାଯ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ଅପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ୱିସେସଂ ନାଧିଗଚ୍ଛତି, କିଲେସକାଲୁସ୍ସିଯଭାୱାପଗମପ୍ପସାଦମତ୍ତଲକ୍ଖଣାପି ଚସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲା ସଦ୍ଧା ବଲୱତିଯା ପଞ୍ଞାଯ ସହ ୱତ୍ତମାନା ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିଂ ନ କରୋତି,

ହତ୍ଥିନା ସହ ଏକଧୁରେ ଯୁତ୍ତଗୋଣୋ ୱିଯ। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ସଦ୍ଧା ଉପକାରିକା। ଏୱଂ ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସୌପକାରଭାୱତୋ ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ସଦ୍ଧାଯ ପତିଟ୍ଠାପେନ୍ତେନ ପଚ୍ଛାପି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଅଯମତ୍ଥୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୋ ଦେସନାକୁସଲତାଯ ଯଥା ଅଞ୍ଞତ୍ରାପି ''ସଦ୍ଧା ବନ୍ଧତି ପାଥେଯ୍ଯ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୭୯) ଚ, ''ସଦ୍ଧା ଦୁତିଯା ପୁରିସସ୍ସ ହୋତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୫୯) ଚ, ''ସଦ୍ଧୀଧ ୱିତ୍ତଂ ପୁରିସସ୍ସ ସେଟ୍ଠ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୭୩, ୨୪୬; ସୁ। ନି। ୧୮୪) ଚ, ''ସଦ୍ଧାଯ ତରତି ଓଘ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬) ଚ, ''ସଦ୍ଧାହତ୍ଥୋ ମହାନାଗୋ''ତି (ଅ। ନି। ୬।୪୩; ଥେରଗା। ୬୯୪) ଚ, ''ସଦ୍ଧେସିକୋ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯସାୱକୋ''ତି ଚା''ତି (ଅ। ନି। ୭।୬୭)। ବୀଜସ୍ସ ଚ ଉପକାରିକା ୱୁଟ୍ଠି, ସା ତଦନନ୍ତରଞ୍ଞେୱ ୱୁଚ୍ଚମାନା ସମତ୍ଥା ହୋତି । ଏୱଂ ଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧସମତ୍ଥଭାୱତୋ ପଚ୍ଛାପି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଅଯମତ୍ଥୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଚ ଏୱଂୱିଧୋ ଇଚ୍ଚାଯୋଜନାଦି।

ତତ୍ଥ ସମ୍ପସାଦନଲକ୍ଖଣା ସଦ୍ଧା, ଓକପ୍ପନଲକ୍ଖଣା ୱା, ପକ୍ଖନ୍ଦନରସା, ଅଧିମୁତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅକାଲୁସ୍ସିଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା, ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗପଦଟ୍ଠାନା, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନାଦିସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗପଦଟ୍ଠାନା ୱା, ଆଦାସଜଲତଲାଦୀନଂ ପସାଦୋ ୱିଯ ଚେତସୋ ପସାଦଭୂତା, ଉଦକପ୍ପସାଦକମଣି ୱିଯ ଉଦକସ୍ସ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପସାଦିକା। ବୀଜନ୍ତି ପଞ୍ଚୱିଧଂ – ମୂଲବୀଜଂ, ଖନ୍ଧବୀଜଂ, ଫଲୁବୀଜଂ, ଅଗ୍ଗବୀଜଂ, ବୀଜବୀଜମେୱ ପଞ୍ଚମନ୍ତି। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ୱିରୁହନଟ୍ଠେନ ବୀଜଂତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ଯଥାହ – ''ବୀଜଞ୍ଚେତଂ ୱିରୁହନଟ୍ଠେନା''ତି।

ତତ୍ଥ ଯଥା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ କସିଯା ମୂଲଭୂତଂ ବୀଜଂ ଦ୍ୱେ କିଚ୍ଚାନି କରୋତି, ହେଟ୍ଠା ମୂଲେନ ପତିଟ୍ଠାତି, ଉପରି ଅଙ୍କୁରଂ ଉଟ୍ଠାପେତି; ଏୱଂ ଭଗୱତୋ କସିଯା ମୂଲଭୂତା ସଦ୍ଧା ହେଟ୍ଠା ସୀଲମୂଲେନ ପତିଟ୍ଠାତି, ଉପରି ସମଥୱିପସ୍ସନଙ୍କୁରଂ ଉଟ୍ଠାପେତି। ଯଥା ଚ ତଂ ମୂଲେନ ପଥୱିରସଂ ଆପୋରସଂ ଗହେତ୍ୱା ନାଳେନ ଧଞ୍ଞପରିପାକଗହଣତ୍ଥଂ ୱଡ୍ଢତି; ଏୱମଯଂ ସୀଲମୂଲେନ ସମଥୱିପସ୍ସନାରସଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗନାଳେନ ଅରିଯଫଲଧଞ୍ଞପରିପାକଗହଣତ୍ଥଂ ୱଡ୍ଢତି। ଯଥା ଚ ତଂ ସୁଭୂମିଯଂ ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ମୂଲଙ୍କୁରପଣ୍ଣନାଳକଣ୍ଡପ୍ପସୱେହି ୱୁଡ୍ଢିଂ ୱିରୂଳ୍ହିଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ପତ୍ୱା, ଖୀରଂ ଜନେତ୍ୱା, ଅନେକସାଲିଫଲଭରିତଂ ସାଲିସୀସଂ ନିପ୍ଫାଦେତି; ଏୱମଯଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସୀଲଚିତ୍ତଦିଟ୍ଠିକଙ୍ଖାୱିତରଣମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧୀହି ୱୁଡ୍ଢିଂ ୱିରୂଳ୍ହିଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ପତ୍ୱା ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଖୀରଂ ଜନେତ୍ୱା ଅନେକପଟିସମ୍ଭିଦାଭିଞ୍ଞାଭରିତଂ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ନିପ୍ଫାଦେତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ସଦ୍ଧା ବୀଜ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ସିଯା ''ପରୋପଞ୍ଞାସକୁସଲଧମ୍ମେସୁ ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେସୁ କସ୍ମା ସଦ୍ଧାୱ ବୀଜନ୍ତି ୱୁତ୍ତା''ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ବୀଜକିଚ୍ଚକରଣତୋ। ଯଥା ହି ତେସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଂଯେୱ ୱିଜାନନକିଚ୍ଚଂ କରୋତି, ଏୱଂ ସଦ୍ଧା ବୀଜକିଚ୍ଚଂ, ସା ଚ ସବ୍ବକୁସଲାନଂ ମୂଲଭୂତା। ଯଥାହ –

''ସଦ୍ଧାଜାତୋ ଉପସଙ୍କମତି, ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋ ପଯିରୁପାସତି, ପଯିରୁପାସନ୍ତୋ ସୋତଂ ଓଦହତି , ଓହିତସୋତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି, ସୁତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଧାରେତି, ଧତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥଂ ଉପପରିକ୍ଖତି , ଅତ୍ଥଂ ଉପପରିକ୍ଖତୋ ଧମ୍ମା ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମନ୍ତି, ଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଯା ସତି ଛନ୍ଦୋ ଜାଯତି, ଛନ୍ଦଜାତୋ ଉସ୍ସହତି, ଉସ୍ସାହେତ୍ୱା ତୁଲଯତି, ତୁଲଯିତ୍ୱା ପଦହତି, ପହିତତ୍ତୋ ସମାନୋ କାଯେନ ଚେୱ ପରମସଚ୍ଚଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ପଞ୍ଞାଯ ଚ ନଂ ଅତିୱିଜ୍ଝ ପସ୍ସତୀ''ତି (ମ। ନି। ୨।୧୮୩, ୪୩୨)।

ତପତି ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ କାଯଞ୍ଚାତି ତପୋ; ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୱୀରିଯଧୁତଙ୍ଗଦୁକ୍କରକାରିକାନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇଧ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ୱୁଟ୍ଠୀତି ୱସ୍ସୱୁଟ୍ଠିୱାତୱୁଟ୍ଠୀତିଆଦିନା ଅନେକୱିଧା। ଇଧ ୱସ୍ସୱୁଟ୍ଠି ଅଧିପ୍ପେତା। ଯଥା ହି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ୱସ୍ସୱୁଟ୍ଠିସମନୁଗ୍ଗହିତଂ ବୀଜଂ ବୀଜମୂଲକଞ୍ଚ ସସ୍ସଂ ୱିରୁହତି ନ ମିଲାଯତି ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ଭଗୱତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରସମନୁଗ୍ଗହିତା ସଦ୍ଧା ସଦ୍ଧାମୂଲା ଚ ସୀଲାଦଯୋ ଧମ୍ମା ୱିରୁହନ୍ତି ନ ମିଲାଯନ୍ତି ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତେନାହ – ''ତପୋ ୱୁଟ୍ଠୀ''ତି। ''ପଞ୍ଞା ମେ''ତି ଏତ୍ଥ ଚ ୱୁତ୍ତୋ ମେ-ସଦ୍ଦୋ ଇମେସୁପି ପଦେସୁ ଯୋଜେତବ୍ବୋ ''ସଦ୍ଧା ମେ ବୀଜଂ, ତପୋ ମେ ୱୁଟ୍ଠୀ''ତି। ତେନ କିଂ ଦୀପେତି? ଯଥା, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତଯା ୱପିତେ ବୀଜେ ସଚେ ୱୁଟ୍ଠି ଅତ୍ଥି, ସାଧୁ, ନୋ ଚେ ଅତ୍ଥି, ଉଦକମ୍ପି ଦାତବ୍ବଂ ହୋତି, ତଥା ମଯା ହିରି-ଈସେ ପଞ୍ଞାଯୁଗନଙ୍ଗଲେ ମନୋଯୋତ୍ତେନ ଏକାବଦ୍ଧେ କତେ ୱୀରିଯବଲିବଦ୍ଦେ ଯୋଜେତ୍ୱା ସତିପାଚନେନ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଖେତ୍ତେ ସଦ୍ଧାବୀଜେ ୱପିତେ ୱୁଟ୍ଠି-ଅଭାୱୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଅଯଂ ପନ ମେ ସତତଂ ସମିତଂ ତପୋ ୱୁଟ୍ଠୀତି।

ପଜାନାତି ଏତାଯ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ସଯଂ ୱା ପଜାନାତୀତି ପଞ୍ଞା, ସା କାମାୱଚରାଦିଭେଦତୋ ଅନେକୱିଧା। ଇଧ ପନ ସହ ୱିପସ୍ସନାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ଅଧିପ୍ପେତା। ଯୁଗନଙ୍ଗଲନ୍ତି ଯୁଗଞ୍ଚ ନଙ୍ଗଲଞ୍ଚ। ଯଥା ହି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଯୁଗନଙ୍ଗଲଂ, ଏୱଂ ଭଗୱତୋ ଦୁୱିଧାପି ପଞ୍ଞା। ତତ୍ଥ ଯଥା ଯୁଗଂ ଈସାଯ ଉପନିସ୍ସଯଂ ହୋତି, ପୁରତୋ ହୋତି, ଈସାବଦ୍ଧଂ ହୋତି, ଯୋତ୍ତାନଂ ନିସ୍ସଯଂ ହୋତି, ବଲିବଦ୍ଦାନଂ ଏକତୋ ଗମନଂ ଧାରେତି, ଏୱଂ ପଞ୍ଞା ହିରିପମୁଖାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପନିସ୍ସଯା ହୋତି। ଯଥାହ – ''ପଞ୍ଞୁତ୍ତରା ସବ୍ବେ କୁସଲା ଧମ୍ମା''ତି (ଅ। ନି। ୮।୮୩) ଚ, ''ପଞ୍ଞା ହି ସେଟ୍ଠା କୁସଲା ୱଦନ୍ତି, ନକ୍ଖତ୍ତରାଜାରିୱ ତାରକାନ''ନ୍ତି (ଜା। ୨।୧୭।୮୧) ଚ। କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଟ୍ଠେନ ପୁରତୋ ଚ ହୋତି। ଯଥାହ – ''ସୀଲଂ ହିରୀ

ଚାପି ସତଞ୍ଚ ଧମ୍ମୋ, ଅନ୍ୱାଯିକା ପଞ୍ଞୱତୋ ଭୱନ୍ତୀ''ତି। ହିରିୱିପ୍ପଯୋଗେନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଈସାବଦ୍ଧା ହୋତି, ମନୋସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସମାଧିଯୋତ୍ତସ୍ସ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତୋ ଯୋତ୍ତାନଂ ନିସ୍ସଯୋ ହୋତି, ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧାତିଲୀନଭାୱପଟିସେଧନତୋ ୱୀରିଯବଲିବଦ୍ଦାନଂ ଏକତୋ ଗମନଂ ଧାରେତି। ଯଥା ଚ ନଙ୍ଗଲଂ ଫାଲଯୁତ୍ତଂ କସନକାଲେ ପଥୱିଘନଂ ଭିନ୍ଦତି, ମୂଲସନ୍ତାନକାନି ପଦାଲେତି, ଏୱଂ ସତିଯୁତ୍ତା ପଞ୍ଞା ୱିପସ୍ସନାକାଲେ ଧମ୍ମାନଂ ସନ୍ତତିସମୂହକିଚ୍ଚାରମ୍ମଣଘନଂ ଭିନ୍ଦତି, ସବ୍ବକିଲେସମୂଲସନ୍ତାନକାନି ପଦାଲେତି। ସା ଚ ଖୋ ଲୋକୁତ୍ତରାୱ ଇତରା ପନ ଲୋକିଯାପି ସିଯା। ତେନାହ – ''ପଞ୍ଞା ମେ ଯୁଗନଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି।

ହିରୀଯତି ଏତାଯ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ସଯଂ ୱା ହିରୀଯତି ଅକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଜିଗୁଚ୍ଛତୀତି ହିରୀ। ତଗ୍ଗହଣେନ ସହଚରଣଭାୱତୋ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ଗହିତଂଯେୱ ହୋତି। ଈସାତି ଯୁଗନଙ୍ଗଲସନ୍ଧାରିକା ଦାରୁଯଟ୍ଠି। ଯଥା ହି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଈସା ଯୁଗନଙ୍ଗଲଂ ସନ୍ଧାରେତି, ଏୱଂ ଭଗୱତୋପି ହିରୀ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତଂ ଯୁଗନଙ୍ଗଲଂ ସନ୍ଧାରେତି ହିରିଯା ଅସତି ପଞ୍ଞାଯ ଅଭାୱତୋ। ଯଥା ଚ ଈସାପଟିବଦ୍ଧଂ ଯୁଗନଙ୍ଗଲଂ କିଚ୍ଚକରଂ ହୋତି ଅଚଲଂ ଅସିଥିଲଂ, ଏୱଂ ହିରିପଟିବଦ୍ଧା ଚ ପଞ୍ଞା କିଚ୍ଚକାରୀ ହୋତି ଅଚଲା ଅସିଥିଲା ଅବୋକିଣ୍ଣା ଅହିରିକେନ। ତେନାହ ''ହିରୀ ଈସା''ତି।

ମୁନାତୀତି ମନୋ, ଚିତ୍ତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇଧ ପନ ମନୋସୀସେନ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସମାଧି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଯୋତ୍ତନ୍ତି ରଜ୍ଜୁବନ୍ଧନଂ। ତଂ ତିୱିଧଂ ଈସାଯ ସହ ଯୁଗସ୍ସ ବନ୍ଧନଂ, ଯୁଗେନ ସହ ବଲିବଦ୍ଦାନଂ ବନ୍ଧନଂ, ସାରଥିନା ସହ ବଲିବଦ୍ଦାନଂ ବନ୍ଧନନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଯୋତ୍ତଂ ଈସାଯୁଗବଲିବଦ୍ଦେ ଏକାବଦ୍ଧେ କତ୍ୱା ସକକିଚ୍ଚେ ପଟିପାଦେତି, ଏୱଂ ଭଗୱତୋ ସମାଧି ସବ୍ବେୱ ତେ ହିରିପଞ୍ଞାୱୀରିଯଧମ୍ମେ ଏକାରମ୍ମଣେ ଅୱିକ୍ଖେପଭାୱେନ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ସକକିଚ୍ଚେ ପଟିପାଦେତି। ତେନାହ – ''ମନୋ ଯୋତ୍ତ''ନ୍ତି।

ସରତି ଏତାଯ ଚିରକତାଦିମତ୍ଥଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ସଯଂ ୱା ସରତୀତି ସତି, ସା ଅସମ୍ମୁସ୍ସନଲକ୍ଖଣା। ଫାଲେତୀତି ଫାଲୋ। ପାଜେତି ଏତେନାତି ପାଜନଂ। ତଂ ଇଧ ''ପାଚନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ପତୋଦସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଫାଲୋ ଚ ପାଚନଞ୍ଚ ଫାଲପାଚନଂ। ଯଥା ହି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଫାଲପାଚନଂ, ଏୱଂ ଭଗୱତୋ ୱିପସ୍ସନାଯୁତ୍ତା ମଗ୍ଗଯୁତ୍ତା ଚ ସତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ଫାଲୋ ନଙ୍ଗଲମନୁରକ୍ଖତି, ପୁରତୋ ଚସ୍ସ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ସତି କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଗତିଯୋ ସମନ୍ନେସମାନା ଆରମ୍ମଣେ ୱା ଉପଟ୍ଠାପଯମାନା ପଞ୍ଞାନଙ୍ଗଲଂ ରକ୍ଖତି, ତଥା ହି ''ସତାରକ୍ଖେନ ଚେତସା ୱିହରତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୧୦। ୨୦) ''ଆରକ୍ଖା''ତି ୱୁତ୍ତା। ଅସମ୍ମୁସ୍ସନୱସେନ ଚସ୍ସ ପୁରତୋ ହୋତି। ସତିପରିଚିତେ ହି ଧମ୍ମେ ପଞ୍ଞା ପଜାନାତି, ନୋ ସମ୍ମୁଟ୍ଠେ। ଯଥା ଚ ପାଚନଂ ବଲିବଦ୍ଦାନଂ ୱିଜ୍ଝନଭଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତଂ ସଂସୀଦନଂ ନ ଦେତି, ଉପ୍ପଥଗମନଞ୍ଚ ୱାରେତି, ଏୱଂ ସତି ୱୀରିଯବଲିବଦ୍ଦାନଂ ଅପାଯଭଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୀ କୋସଜ୍ଜସଂସୀଦନଂ ନ ଦେତି, କାମଗୁଣସଙ୍ଖାତେ ଅଗୋଚରେ ଚାରଂ ନିୱାରେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ନିଯୋଜେନ୍ତୀ ଉପ୍ପଥଗମନଞ୍ଚ ୱାରେତି। ତେନାହ – ''ସତି ମେ ଫାଲପାଚନ''ନ୍ତି।

୭୮ ।କାଯଗୁତ୍ତୋତି ତିୱିଧେନ କାଯସୁଚରିତେନ ଗୁତ୍ତୋ। ୱଚୀଗୁତ୍ତୋତି ଚତୁବ୍ବିଧେନ ୱଚୀସୁଚରିତେନ ଗୁତ୍ତୋ। ଏତ୍ତାୱତା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଆହାରେ ଉଦରେ ଯତୋତି ଏତ୍ଥ ଆହାରମୁଖେନ ସବ୍ବପଚ୍ଚଯାନଂ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ଚତୁବ୍ବିଧେପି ପଚ୍ଚଯେ ଯତୋ ସଂଯତୋ ନିରୁପକ୍କିଲେସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଉଦରେ ଯତୋତି ଉଦରେ ଯତୋ ସଂଯତୋ ମିତଭୋଜୀ, ଆହାରେ ମତ୍ତଞ୍ଞୂତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇମିନା ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତାମୁଖେନ ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନସୀଲଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ କିଂ ଦୀପେତି? ଯଥା ତ୍ୱଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ବୀଜଂ ୱପିତ୍ୱା ସସ୍ସପରିପାଲନତ୍ଥଂ କଣ୍ଟକୱତିଂ ୱା ରୁକ୍ଖୱତିଂ ୱା ପାକାରପରିକ୍ଖେପଂ ୱା କରୋସି, ତେନ ତେ ଗୋମହିଂସମିଗଗଣା ପୱେସଂ ଅଲଭନ୍ତା ସସ୍ସଂ ନ ୱିଲୁମ୍ପନ୍ତି, ଏୱମହମ୍ପି ସଦ୍ଧାବୀଜଂ ୱପିତ୍ୱା ନାନପ୍ପକାରକୁସଲସସ୍ସପରିପାଲନତ୍ଥଂ କାଯୱଚୀଆହାରଗୁତ୍ତିମଯଂ ତିୱିଧପରିକ୍ଖେପଂ କରୋମି। ତେନ ମେ ରାଗାଦିଅକୁସଲଧମ୍ମଗୋମହିଂସମିଗଗଣା ପୱେସଂ ଅଲଭନ୍ତା ନାନପ୍ପକାରକୁସଲସସ୍ସଂ ନ ୱିଲୁମ୍ପନ୍ତୀତି।

ସଚ୍ଚଂ କରୋମି ନିଦ୍ଦାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱୀହି ଦ୍ୱାରେହି ଅୱିସଂୱାଦନଂ ସଚ୍ଚଂ। ନିଦ୍ଦାନନ୍ତି ଛେଦନଂ ଲୁନନଂ ଉପ୍ପାଟନଂ, କରଣତ୍ଥେ ଚେତଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଞ୍ହି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ''ସଚ୍ଚେନ କରୋମି ନିଦ୍ଦାନ''ନ୍ତି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯଥା ତ୍ୱଂ ବାହିରଂ କସିଂ କସିତ୍ୱା ସସ୍ସଦୂସକାନଂ ତିଣାନଂ ହତ୍ଥେନ ୱା ଅସିତେନ ୱା ନିଦ୍ଦାନଂ କରୋସି; ଏୱମହମ୍ପି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ କସିଂ କସିତ୍ୱା କୁସଲସସ୍ସଦୂସକାନଂ ୱିସଂୱାଦନତିଣାନଂ ସଚ୍ଚେନ ନିଦ୍ଦାନଂ କରୋମି। ଞାଣସଚ୍ଚଂ ୱା ଏତ୍ଥ ସଚ୍ଚନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଯଂ ତଂ ଯଥାଭୂତଞାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନ ଅତ୍ତସଞ୍ଞାଦୀନଂ ତିଣାନଂ ନିଦ୍ଦାନଂ କରୋମୀତି ଏୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ନିଦ୍ଦାନନ୍ତି ଛେଦକଂ ଲାୱକଂ, ଉପ୍ପାଟକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଯଥା ତ୍ୱଂ ଦାସଂ ୱା କମ୍ମକରଂ ୱା ନିଦ୍ଦାନଂ କରୋସି, ''ନିଦ୍ଦେହି ତିଣାନୀ''ତି ତିଣାନଂ ଛେଦକଂ ଲାୱକଂ ଉପ୍ପାଟକଂ କରୋସି; ଏୱମହଂ ସଚ୍ଚଂ କରୋମୀତି ଉପଯୋଗୱଚନେନେୱ ୱତ୍ତୁଂ ଯୁଜ୍ଜତି। ଅଥ ୱା ସଚ୍ଚନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିସଚ୍ଚଂ। ତମହଂ ନିଦ୍ଦାନଂ କରୋମି, ଛିନ୍ଦିତବ୍ବଂ ଲୁନିତବ୍ବଂ ଉପ୍ପାଟେତବ୍ବଂ କରୋମୀତି ଏୱମ୍ପି ଉପଯୋଗୱଚନେନେୱ ୱତ୍ତୁଂ ଯୁଜ୍ଜତି।

ସୋରଚ୍ଚଂ ମେ ପମୋଚନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ତଂ ''କାଯିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ, ୱାଚସିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ''ତି, ଏୱଂ ସୀଲମେୱ ''ସୋରଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତଂ

ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ୱୁତ୍ତମେୱ ଏତଂ ‘‘କାୟଗୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ, ଅରହତ୍ତଫଲଂ ପନ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତମ୍ପି ହି ସୁନ୍ଦରେ ନିଜ୍ଜାନେ ରତଭାୱତୋ ‘‘ସୋରଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପମୋଚନନ୍ତି ଯୋଗ୍ଗୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯଥା ତୱ ପମୋଚନଂ ପୁନପି ସାୟନ୍ହେ ୱା ଦୁତିୟଦିୱସେ ୱା ଅନାଗତସଂୱଚ୍ଛରେ ୱା ଯୋଜେତବ୍ବତୋ ଅପ୍ପମୋଚନମେୱ ହୋତି, ନ ମମ ଏୱଂ। ନ ହି ମମ ଅନ୍ତରା ମୋଚନଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଅହଞ୍ହି ଦୀପଙ୍କରଦସବଲକାଲତୋ ପଭୁତି ପଞ୍ଞାନଙ୍ଗଲେ ୱୀରିୟବଲିବଦ୍ଦେ ଯୋଜେତ୍ୱା ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ମହାକସିଂ କସନ୍ତୋ ତାୱ ନ ମୁଞ୍ଚିଂ, ଯାୱ ନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିଂ। ଯଦା ଚ ମେ ସବ୍ବଂ ତଂ କାଲଂ ଖେପେତ୍ୱା ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ ଅପରାଜିତପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ସବ୍ବଗୁଣପରିୱାରଂ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଉଦପାଦି, ତଦା ମୟା ତଂ ସବ୍ବୁସ୍ସୁକ୍କପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତିୟା ପମୁତ୍ତଂ, ନ ଦାନି ପୁନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି। ଏତମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟାହ ଭଗୱା – ‘‘ସୋରଚ୍ଚଂ ମେ ପମୋଚନ’’ନ୍ତି।

୭୯।ୱୀରିୟଂ ମେ ଧୁରଧୋରୟ୍ହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୀରିୟନ୍ତି ‘‘କାୟିକୋ ୱା, ଚେତସିକୋ ୱା ୱୀରିୟାରମ୍ଭୋ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱୁତ୍ତପଧାନଂ। ଧୁରାୟଂ ଧୋରୟ୍ହଂ ଧୁରଧୋରୟ୍ହଂ, ଧୁରଂ ୱହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ହି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଧୁରାୟଂ ଧୋରୟ୍ହାକଡ୍ଢିତଂ ନଙ୍ଗଲଂ ଭୂମିଘନଂ ଭିନ୍ଦତି, ମୂଲସନ୍ତାନକାନି ଚ ପଦାଲେତି, ଏୱଂ ଭଗୱତୋ ୱୀରିୟାକଡ୍ଢିତଂ ପଞ୍ଞାନଙ୍ଗଲଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଘନଂ ଭିନ୍ଦତି, କିଲେସସନ୍ତାନକାନି ଚ ପଦାଲେତି। ତେନାହ – ‘‘ୱୀରିୟଂ ମେ ଧୁରଧୋରୟ୍ହ’’ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ପୁରିମଧୁରଂ ୱହନ୍ତା ଧୁରା, ମୂଲଧୁରଂ ୱହନ୍ତା ଧୋରୟ୍ହା; ଧୁରା ଚ ଧୋରୟ୍ହା ଚ ଧୁରଧୋରୟ୍ହା। ତତ୍ଥ ଯଥା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଏକମେକସ୍ମିଂ ନଙ୍ଗଲେ ଚତୁବଲିବଦ୍ଦପ୍ପଭେଦଂ ଧୁରଧୋରୟ୍ହଂ ୱହନ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପନ୍ନତିଣମୂଲଘାତଂ ସସ୍ସସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ ସାଧେତି, ଏୱଂ ଭଗୱତୋ ଚତୁସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିୟପ୍ପଭେଦଂ ଧୁରଧୋରୟ୍ହଂ ୱହନ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପନ୍ନାକୁସଲମୂଲଘାତଂ କୁସଲସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ ସାଧେତି। ତେନାହ – ‘‘ୱୀରିୟଂ ମେ ଧୁରଧୋରୟ୍ହ’’ନ୍ତି।

ଯୋଗକ୍ଖେମାଧିୱାହନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯୋଗେହି ଖେମତ୍ତା ‘‘ଯୋଗକ୍ଖେମ’’ନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଅଧିକତ୍ୱା ୱାହୀୟତି, ଅଭିମୁଖଂ ୱା ୱାହୀୟତୀତି ଅଧିୱାହନଂ। ଯୋଗକ୍ଖେମସ୍ସ ଅଧିୱାହନଂ ଯୋଗକ୍ଖେମାଧିୱାହନଂ। ତେନ କିଂ ଦୀପେତି? ଯଥା ତୱ ଧୁରଧୋରୟ୍ହଂ ପୁରତ୍ଥିମଂ ଦିସଂ ପଚ୍ଛିମାଦୀସୁ ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ଅଭିମୁଖଂ ୱାହୀୟତି, ତଥା ମମ ଧୁରଧୋରୟ୍ହଂ ନିବ୍ବାନାଭିମୁଖଂ ୱାହୀୟତି।

ଏୱଂ ୱାହିୟମାନଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛତି ଅନିୱତ୍ତନ୍ତଂ। ଯଥା ତୱ ନଙ୍ଗଲଂ ୱହନ୍ତଂ ଧୁରଧୋରୟ୍ହଂ ଖେତ୍ତକୋଟିଂ ପତ୍ୱା ପୁନ ନିୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଅନିୱତ୍ତନ୍ତଂ ଦୀପଙ୍କରକାଲତୋ ପଭୁତି ଗଚ୍ଛତେୱ। ଯସ୍ମା ୱା ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ପହୀନା କିଲେସା ପୁନପ୍ପୁନଂ ପହାତବ୍ବା ନ ହୋନ୍ତି, ଯଥା ତୱ ନଙ୍ଗଲେନ ଛିନ୍ନାନି ତିଣାନି ପୁନପି ଅପରସ୍ମିଂ ସମୟେ ଛିନ୍ଦିତବ୍ବାନି ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମାପି ଏତଂ ପଠମମଗ୍ଗୱସେନ ଦିଟ୍ଠେକଟ୍ଠେ କିଲେସେ, ଦୁତିୟୱସେନ ଓଳାରିକେ, ତତିୟୱସେନ ଅନୁସହଗତେ କିଲେସେ, ଚତୁତ୍ଥୱସେନ ସବ୍ବକିଲେସେ ପଜହନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି ଅନିୱତ୍ତନ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଗଚ୍ଛତି ଅନିୱତ୍ତନ୍ତି ନିୱତ୍ତନରହିତଂ ହୁତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ୍ତି ତଂ ଧୁରଧୋରୟ୍ହଂ। ଏୱମେତ୍ଥ ପଦଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଞ୍ଚ ଯଥା ତୱ ଧୁରଧୋରୟ୍ହଂ ନ ତଂ ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି, ଯତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା କସ୍ସକୋ ଅସୋକୋ ନିସ୍ସୋକୋ ୱିରଜୋ ହୁତ୍ୱା ନ ସୋଚତି, ଏତଂ ପନ ତଂ ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି, ଯତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ନ ସୋଚତି। ଯତ୍ଥ ସତିପାଚନେନ ଏତଂ ୱୀରିୟଧୁରଧୋରୟ୍ହଂ ଚୋଦେନ୍ତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ମାଦିସୋ କସ୍ସକୋ ଅସୋକୋ ନିସ୍ସୋକୋ ୱିରଜୋ ହୁତ୍ୱା ନ ସୋଚତି, ତଂ ସବ୍ବସୋକସଲ୍ଲସମୁଗ୍ଘାତଭୂତଂ ନିବ୍ବାନାମତସଙ୍ଖାତଂ ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତୀତି।

୮୦। ଇଦାନି ନିଗମନଂ କରୋନ୍ତୋ ଭଗୱା ଇମଂ ଗାଥମାହ –

‘‘ଏୱମେସା କସୀ କଟ୍ଠା, ସା ହୋତି ଅମତପ୍ଫଲା;

ଏତଂ କସିଂ କସିତ୍ୱାନ, ସବ୍ବଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ତସ୍ସାୟଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ମୟା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏସା ସଦ୍ଧାବୀଜା ତପୋୱୁଟ୍ଠିୟା ଅନୁଗ୍ଗହିତା କସି, ପଞ୍ଞାମୟଂ ଯୁଗନଙ୍ଗଲଂ, ହିରିମୟଞ୍ଚ ଈସଂ, ମନୋମୟେନ ଯୋତ୍ତେନ, ଏକାବଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା, ପଞ୍ଞାନଙ୍ଗଲେ ସତିଫାଲଂ ଆକୋଟେତ୍ୱା, ସତିପାଚନଂ ଗହେତ୍ୱା, କାୟୱଚୀଆହାରଗୁତ୍ତିୟା ଗୋପେତ୍ୱା, ସଚ୍ଚଂ ନିଦ୍ଦାନଂ କତ୍ୱା, ସୋରଚ୍ଚଂ ପମୋଚନଂ ୱୀରିୟଂ ଧୁରଧୋରୟ୍ହଂ ଯୋଗକ୍ଖେମାଭିମୁଖଂ ଅନିୱତ୍ତନ୍ତଂ ୱାହେନ୍ତେନ କଟ୍ଠା, କସିକମ୍ମପରିୟୋସାନଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ପାପିତା, ସାହୋତି ଅମତପ୍ଫଲା, ସା ଏସା କସି ଅମତପ୍ଫଲା ହୋତି। ଅମତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ, ନିବ୍ବାନାନିସଂସା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ଖୋ ପନେସା କସି ନ ମମେୱେକସ୍ସ ଅମତପ୍ଫଲା ହୋତି, ଅପିଚ, ଖୋ, ପନ ଯୋ କୋଚି ଖତ୍ତିୟୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ୱେସ୍ସୋ ୱା ସୁଦ୍ଦୋ ୱା ଗହଟ୍ଠୋ ୱା ପବ୍ବଜିତୋ ୱା ଏତଂ କସିଂ କସତି, ସୋ ସବ୍ବୋପି ଏତଂ କସିଂ କସିତ୍ୱାନ, ସବ୍ବଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚତି, ସବ୍ବସ୍ମା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚତୀତି। ଏୱଂ ଭଗୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ନିବ୍ବାନପରିୟୋସାନଂ କତ୍ୱା ଦେସନଂ

ନିଟ୍ଠାପେସି।

ତତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଚ ଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ''ମମ କସିଫଲଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅପରଜ୍ଜୁ ଏୱ ଛାତୋ ହୋତି, ଇମସ୍ସ ପନ କସି ଅମତପ୍ଫଲା, ତସ୍ସା ଫଲଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସବ୍ବଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଚ ୱିଦିତ୍ୱା ପସନ୍ନୋ ପସନ୍ନାକାରଂ କାତୁଂ ପାୟାସଂ ଦାତୁମାରଦ୍ଧୋ। ତେନାହ ''ଅଥ ଖୋ କସିଭାରଦ୍ୱାଜୋ''ତି। ତତ୍ଥ ମହତିୟାତି ମହତିୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କଂସପାତିୟାତି ସୁୱଣ୍ଣପାତିୟଂ, ସତସହସ୍ସଗ୍ଘନକେ ଅତ୍ତନୋ ସୁୱଣ୍ଣଥାଲେ। ୱଡ୍ଢେତ୍ୱାତି ଛୁପିତ୍ୱା, ଆକିରିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭଗୱତୋ ଉପନାମେସୀତି ସପ୍ପିମଧୁଫାଣିତାଦୀହି ୱିଚିତ୍ରଂ କତ୍ୱା, ଦୁକୂଲୱିତାନେନ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା, ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା, ସକ୍କଚ୍ଚଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଅଭିହରି। କିନ୍ତି? ''ଭୁଞ୍ଜତୁ ଭୱଂ ଗୋତମୋ ପାୟାସଂ, କସ୍ସକୋ ଭୱ''ନ୍ତି। ତତୋ କସ୍ସକଭାୱସାଧକଂ କାରଣମାହ ''ୟଞ୍ହି...ପେ... କସତୀ''ତି, ୟସ୍ମା ଭୱଂ...ପେ... କସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ ଭଗୱା ''ଗାଥାଭିଗୀତଂ ମେ''ତି ଆହ।

୮୧। ତତ୍ଥ ଗାଥାଭିଗୀତନ୍ତି ଗାଥାହି ଅଭିଗୀତଂ, ଗାଥାୟୋ ଭାସିତ୍ୱା ଲଦ୍ଧନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମେତି ମୟା। ଅଭୋଜନେୟ୍ୟନ୍ତି ଭୁଞ୍ଜନାରହଂ ନ ହୋତି। ସମ୍ପସ୍ସତନ୍ତି ସମ୍ମା ଆଜୀୱସୁଦ୍ଧିଂ ପସ୍ସତଂ , ସମନ୍ତା ୱା ପସ୍ସତଂ ସମ୍ପସ୍ସତଂ, ବୁଦ୍ଧାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନେସ ଧମ୍ମୋତି ''ଗାଥାଭିଗୀତଂ ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଏସ ଧମ୍ମୋ ଏତଂ ଚାରିତ୍ତଂ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଗାଥାଭିଗୀତଂ ପନୁଦନ୍ତି ବୁଦ୍ଧା ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତି ନ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀତି। କିଂ ପନ ଭଗୱତା ପାୟାସତ୍ଥଂ ଗାଥା ଅଭିଗୀତା, ୟେନ ଏୱମାହାତି? ନ ଏତଦତ୍ଥଂ ଅଭିଗୀତା, ଅପିଚ, ଖୋ, ପନ ପାତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଖେତ୍ତସମୀପେ ଠତ୍ୱା କଟଚ୍ଛୁଭିକ୍ଖମ୍ପି ଅଲଭିତ୍ୱା ପୁନ ସକଲବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ପକାସେତ୍ୱା ଲଦ୍ଧଂ ତଦେତଂ ନଟନଚ୍ଚକାଦୀହି ନଚ୍ଚିତ୍ୱା ଗାୟିତ୍ୱା ଚ ଲଦ୍ଧସଦିସଂ ହୋତି, ତେନ ''ଗାଥାଭିଗୀତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତାଦିସଞ୍ଚ ୟସ୍ମା ବୁଦ୍ଧାନଂ ନ କପ୍ପତି, ତସ୍ମା ''ଅଭୋଜନେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାନୁରୂପଞ୍ଚେତଂ ନ ହୋତି, ତସ୍ମାପି ପଚ୍ଛିମଂ ଜନତଂ ଅନୁକମ୍ପମାନେନ ଚ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୟତ୍ର ଚ ନାମ ପରପ୍ପକାସିତେନାପି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଲାଭଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତି ସେୟ୍ୟଥାପି ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଘଟିକାରୋ କୁମ୍ଭକାରୋ, ତତ୍ର କଥଂ କୋଟିପ୍ପତ୍ତାୟ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାୟ ସମନ୍ନାଗତୋ ଭଗୱା ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣପ୍ପକାସନେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଲାଭଂ ସାଦିୟିସ୍ସତି, ୟତୋ ୟୁତ୍ତମେୱ ଏତଂ ଭଗୱତୋ ୱତ୍ତୁନ୍ତି।

ଏତ୍ତାୱତା ''ଅପ୍ପସନ୍ନଂ ଅଦାତୁକାମଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଗାଥାଗାୟନେନ ଦାତୁକାମଂ କତ୍ୱା, ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଭୋଜନଂ ପଟିଗ୍ଗହେସି, ଆମିସକାରଣା ଇମସ୍ସ ଦେସନା''ତି ଇମମ୍ହା ଲୋକାପୱାଦା ଅତ୍ତାନଂ ମୋଚେନ୍ତୋ ଦେସନାପାରିସୁଦ୍ଧିଂ ଦୀପେତ୍ୱା, ଇଦାନି ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଆହ ''ଧମ୍ମେ ସତୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ୱୁତ୍ତିରେସା''ତି ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିଧମ୍ମେ ୱା ଦସୱିଧସୁଚରିତଧମ୍ମେ ୱା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଚାରିତ୍ତଧମ୍ମେ ୱା ସତି ସଂୱିଜ୍ଜମାନେ ଅନୁପହତେ ୱତ୍ତମାନେ ୱୁତ୍ତିରେସା ଏକନ୍ତୱୋଦାତା ଆକାସେ ପାଣିପ୍ପସାରଣକପ୍ପା ଏସନା ପରିୟେସନା ଜୀୱିତୱୁତ୍ତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାତି।

୮୨। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ''ପାୟାସଂ ମେ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଅକପ୍ପିୟଂ କିରେତଂ ଭୋଜନଂ, ଅଧଞ୍ଞୋ ୱତସ୍ମିଂ, ଦାନଂ ଦାତୁଂ ନ ଲଭାମୀ''ତି ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ''ଅପ୍ପେୱ ନାମ ଅଞ୍ଞଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହେୟ୍ୟା''ତି ଚ ଚିନ୍ତେସି। ତଂ ଞତ୍ୱା ଭଗୱା ''ଅହଂ ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଆଗତୋ – 'ଏତ୍ତକେନ କାଲେନ ଇମଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ପସାଦେସ୍ସାମୀ'ତି, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଚ ଦୋମନସ୍ସଂ ଅକାସି। ଇଦାନି ତେନ ଦୋମନସ୍ସେନ ମୟି ଚିତ୍ତଂ ପକୋପେତ୍ୱା ଅମତୱରଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତୀ''ତି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପସାଦଜନନତ୍ଥଂ ତେନ ପତ୍ଥିତମନୋରଥଂ ପୂରେନ୍ତୋ ଆହ ''ଅଞ୍ଞେନ ଚ କେୱଲିନ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ କେୱଲିନନ୍ତି ସବ୍ବଗୁଣପରିପୁଣ୍ଣଂ, ସବ୍ବୟୋଗୱିସଂୟୁତ୍ତଂ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ମହନ୍ତାନଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଗୁଣାନଂ ଏସନତୋ ମହେସିଂ। ପରିକ୍ଖୀଣସବ୍ବାସୱତ୍ତା ଖୀଣାସୱଂ। ହତ୍ଥପାଦକୁକ୍କୁଚ୍ଚମାଦିଂ କତ୍ୱା ୱୂପସନ୍ତସବ୍ବକୁକ୍କୁଚ୍ଚତ୍ତା କୁକ୍କୁଚ୍ଚୱୂପସନ୍ତଂ। ଉପଟ୍ଠହସ୍ସୂତି ପରିୱିସସ୍ସୁ ପଟିମାନୟସ୍ସୁ। ଏୱଂ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପାଦିତେପି ପରିୟାୟମେୱ ଭଣତି, ନ ତୁ ଭଣତି ''ଦେହି, ଆହରାହୀ''ତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଅଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ''ଅୟଂ ପାୟାସୋ ଭଗୱତୋ ଆନୀତୋ ନାହଂ ଅରହାମି ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଛନ୍ଦେନ କସ୍ସଚି ଦାତୁ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଆହ ''ଅଥ କସ୍ସ ଚାହ''ନ୍ତି। ତତୋ ଭଗୱା ''ତଂ ପାୟାସଂ ଠପେତ୍ୱା ତଥାଗତଂ ତଥାଗତସାୱକଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଜୀରଣଧମ୍ମୋ''ତି ଞତ୍ୱା ଆହ – ''ନ ଖ୍ୱାହଂ ତ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସଦେୱକୱଚନେନ ପଞ୍ଚକାମାୱଚରଦେୱଗ୍ଗହଣଂ, ସମାରକୱଚନେନ ଛଟ୍ଠକାମାୱଚରଦେୱଗ୍ଗହଣଂ, ସବ୍ରହ୍ମକୱଚନେନ ରୂପାୱଚରବ୍ରହ୍ମଗ୍ଗହଣଂ ଅରୂପାୱଚରା ପନ ଭୁଞ୍ଜେୟ୍ୟୁନ୍ତି ଅସମ୍ଭାୱନେୟ୍ୟା। ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣିୱଚନେନ ସାସନପଚ୍ଚତ୍ଥିକପଚ୍ଚାମିତ୍ତସମଣବ୍ରାହ୍ମଣଗ୍ଗହଣଂ ସମିତପାପବାହିତପାପସମଣବ୍ରାହ୍ମଣଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ। ପଜାୱଚନେନ ସତ୍ତଲୋକଗ୍ଗହଣଂ, ସଦେୱମନୁସ୍ସୱଚନେନ ସମ୍ମୁତିଦେୱଅୱସେସମନୁସ୍ସଗ୍ଗହଣଂ। ଏୱମେତ୍ଥ ତୀହି ୱଚନେହି ଓକାସଲୋକୋ, ଦ୍ୱୀହି ପଜାୱସେନ ସତ୍ତଲୋକୋ ଗହିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏସ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରଂ ପନ ଆଳୱକସୁତ୍ତେ ୱଣ୍ଣୟିସ୍ସାମ।

କସ୍ମା ପନ ସଦେୱକାଦୀସୁ କସ୍ସଚି ନ ସମ୍ମା ପରିଣାମଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟାତି? ଓଳାରିକେ ସୁଖୁମୋଜାପକ୍ଖିପନତୋ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ପାୟାସେ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ

ଗହିତମତ୍ତେଯେୱ ଦେୱତାହି ଓଜା ପକ୍ଖିତ୍ତା ଯଥା ସୁଜାତାଯ ପାଯାସେ, ଚୁନ୍ଦସ୍ସ ଚ ସୂକରମଦ୍ଦୱେ ପଚମାନେ, ୱେରଞ୍ଜାଯଞ୍ଚ ଭଗୱତା ଗହିତଗହିତାଲୋପେ, ଭେସଜ୍ଜକ୍ଖନ୍ଧକେ ଚ କଚ୍ଚାନସ୍ସ ଗୁଳକୁମ୍ଭସ୍ମିଂ ଅୱସିଟ୍ଠଗୁଳେ। ସୋ ଓଳାରିକେ ସୁଖୁମୋଜାପକ୍ଖିପନତୋ ଦେୱାନଂ ନ ପରିଣମତି। ଦେୱା ହି ସୁଖୁମସରୀରା, ତେସଂ ଓଳାରିକୋ ମନୁସ୍ସାହାରୋ ନ ସମ୍ମା ପରିଣମତି। ମନୁସ୍ସାନମ୍ପି ନ ପରିଣମତି। ମନୁସ୍ସା ହି ଓଳାରିକସରୀରା, ତେସଂ ସୁଖୁମା ଦିବ୍ବୋଜା ନ ସମ୍ମା ପରିଣମତି। ତଥାଗତସ୍ସ ପନ ପକତିଅଗ୍ଗିନାୱ ପରିଣମତି, ସମ୍ମା ଜୀରତି। କାଯବଲଞାଣବଲପ୍ପଭାୱେନାତି ଏକେ ତଥାଗତସାୱକସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସେୱତଂ ସମାଧିବଲେନ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ ଚ ପରିଣମତି, ଇତରେସଂ ଇଦ୍ଧିମନ୍ତାନମ୍ପି ନ ପରିଣମତି। ଅଚିନ୍ତନୀଯଂ ୱା ଏତ୍ଥ କାରଣଂ, ବୁଦ୍ଧୱିସଯୋ ଏସୋତି।

ତେନ ହି ୱଦନ୍ତି ଯସ୍ସା ଅଞ୍ଞଂ ନ ପସ୍ସାମି, ମମ ନ କପ୍ପତି, ମମ ଅକପ୍ପନ୍ତଂ ସାୱକସ୍ସାପି ମେ ନ କପ୍ପତି, ତସ୍ମା ତ୍ୱଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅପ୍ପହରିତେତି ପରିତ୍ତହରିତତିଣେ, ଅପ୍ପରୁଳ୍ହହରିତତିଣେ ୱା ପାସାଣପିଟ୍ଠିସଦିସେ। ଅପ୍ପାଣକେତି ନିପ୍ପାଣକେ, ପାଯାସଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣକାରଣେନ ମରିତବ୍ବପାଣରହିତେ ୱା ମହାଉଦକକ୍ଖନ୍ଧେ। ସହ ତିଣନିସ୍ସିତେହି ପାଣେହି ତିଣାନଂ ପାଣକାନଞ୍ଚ ଅନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥାଯ ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଚିଚ୍ଚିଟାଯତି ଚିଟିଚିଟାଯତୀତି ଏୱଂ ସଦ୍ଦଂ କରୋତି। ସଂଧୂପାଯତୀତି ସମନ୍ତା ଧୂପାଯତି। ସମ୍ପଧୂପାଯତୀତି ତଥେୱ ଅଧିମତ୍ତଂ ଧୂପାଯତି। କସ୍ମା ଏୱଂ ଅହୋସୀତି? ଭଗୱତୋ ଆନୁଭାୱେନ, ନ ଉଦକସ୍ସ, ନ ପାଯାସସ୍ସ, ନ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ଦେୱଯକ୍ଖାଦୀନଂ। ଭଗୱା ହି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମସଂୱେଗତ୍ଥଂ ତଥା ଅଧିଟ୍ଠାସି। ସେଯ୍ୟଥାପି ନାମାତି ଓପମ୍ମନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ, ଯଥା ଫାଲୋତି ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସଂୱିଗ୍ଗୋ ଚିତ୍ତେନ, ଲୋମହଟ୍ଠଜାତୋ ସରୀରେନ। ସରୀରେ କିରସ୍ସ ନୱନୱୁତିଲୋମକୂପସହସ୍ସାନି ସୁୱଣ୍ଣଭିତ୍ତିଯା ଆହତମଣିନାଗଦନ୍ତା ୱିଯ ଉଦ୍ଧଗ୍ଗା ଅହେସୁଂ। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

ପାଦେସୁ ପନ ନିପତିତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଅବ୍ଭନୁମୋଦମାନୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ, ଭୋ ଗୋତମ, ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ, ଭୋ ଗୋତମା’’ତି। ଅବ୍ଭନୁମୋଦନେ ହି ଅଯମିଧ ଅଭିକ୍କନ୍ତ ସଦ୍ଦୋ। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନସ୍ସ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ଯସ୍ମା ଚ ଅବ୍ଭନୁମୋଦନତ୍ଥେ, ତସ୍ମା ସାଧୁ ସାଧୁ ଭୋ ଗୋତମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

‘‘ଭଯେ କୋଧେ ପସଂସାଯଂ, ତୁରିତେ କୋତୂହଲଚ୍ଛରେ;

ହାସେ ସୋକେ ପସାଦେ ଚ, କରେ ଆମେଡିତଂ ବୁଧୋ’’ତି। –

ଇମିନା ଚ ଲକ୍ଖଣେନ ଇଧ ପସାଦୱସେନ ପସଂସାୱସେନ ଚାଯଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ଅଭିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ଅଭିକନ୍ତଂ ଅତିଇଟ୍ଠଂ, ଅତିମନାପଂ, ଅତିସୁନ୍ଦରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ତତ୍ଥ ଏକେନ ଅଭିକ୍କନ୍ତସଦ୍ଦେନ ଦେସନଂ ଥୋମେତି, ଏକେନ ଅତ୍ତନୋ ପସାଦଂ। ଅଯଞ୍ହି ଏତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ, ଭୋ ଗୋତମ, ଯଦିଦଂ ଭୋତୋ ଗୋତମସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନା, ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ଯଦିଦଂ ଭୋତୋ ଗୋତମସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଆଗମ୍ମ ମମ ପସାଦୋତି। ଭଗୱତୋ ଏୱ ୱା ୱଚନଂ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥେ ସନ୍ଧାଯ ଥୋମେତି – ଭୋତୋ ଗୋତମସ୍ସ ୱଚନଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ଦୋସନାସନତୋ, ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ଗୁଣାଧିଗମନତୋ, ତଥା ସଦ୍ଧାଜନନତୋ, ପଞ୍ଞାଜନନତୋ, ସାତ୍ଥତୋ, ସବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ, ଉତ୍ତାନପଦତୋ, ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥତୋ, କଣ୍ଣସୁଖତୋ, ହଦଯଙ୍ଗମତୋ, ଅନତ୍ତୁକ୍କଂସନତୋ, ଅପରୱମ୍ଭନତୋ, କରୁଣାସୀତଲତୋ, ପଞ୍ଞାୱଦାତତୋ, ଆପାଥରମଣୀଯତୋ, ୱିମଦ୍ଦକ୍ଖମତୋ, ସୁଯ୍ୟମାନସୁଖତୋ, ୱୀମଂସିଯମାନହିତତୋତି ଏୱମାଦୀହି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ତତୋ ପରମ୍ପି ଚତୂହି ଉପମାହି ଦେସନଂଯେୱ ଥୋମେତି। ତତ୍ଥ ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତନ୍ତି ଅଧୋମୁଖଟ୍ଠପିତଂ, ହେଟ୍ଠା ମୁଖଜାତଂ ୱା। ଉକ୍କୁଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଉପରିମୁଖଂ କରେଯ୍ୟ। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନନ୍ତି ତିଣପଣ୍ଣାଦିଚ୍ଛାଦିତଂ। ୱିୱରେଯ୍ୟାତି ଉଗ୍ଘାଟେଯ୍ୟ। ମୂଳ୍ହସ୍ସାତି ଦିସାମୂଳ୍ହସ୍ସ। ମଗ୍ଗଂ ଆଚିକ୍ଖେଯ୍ୟାତି ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଏସ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ୱଦେଯ୍ୟ। ଅନ୍ଧକାରେତି କାଳପକ୍ଖଚାତୁଦ୍ଦସୀଅଡ୍ଢରତ୍ତଘନୱନସଣ୍ଡମେଘପଟଲେହି ଚତୁରଙ୍ଗେ ତମସି। ଅଯଂ ତାୱ ପଦତ୍ଥୋ।

ଅଯଂ ପନ ଅଧିପ୍ପାଯଯୋଜନା – ଯଥା କୋଚି ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତଂ ଉକ୍କୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ସଦ୍ଧମ୍ମୱିମୁଖଂ ଅସଦ୍ଧମ୍ମପତିତଂ ମଂ ଅସଦ୍ଧମ୍ମା ୱୁଟ୍ଠାପେନ୍ତେନ, ଯଥା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ୱିୱରେଯ୍ୟ; ଏୱଂ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନନ୍ତରଧାନା ପଭୁତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଗହନପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ସାସନଂ ୱିୱରନ୍ତେନ, ଯଥା ମୂଳ୍ହସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ ଆଚିକ୍ଖେଯ୍ୟ, ଏୱଂ କୁମ୍ମଗ୍ଗମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗପଟିପନ୍ନସ୍ସ ମେ ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖମଗ୍ଗଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତେନ, ଯଥା ଅନ୍ଧକାରେ ତେଲପଜ୍ଜୋତଂ ଧାରେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ମୋହନ୍ଧକାରନିମୁଗ୍ଗସ୍ସ ମେ ବୁଦ୍ଧାଦିରତନରୂପାନି ଅପସ୍ସତୋ ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକମୋହନ୍ଧକାରୱିଦ୍ଧଂସକଦେସନାପଜ୍ଜୋତଧାରଣେନ ମଯ୍ହଂ ଭୋତା ଗୋତମେନ ଏତେହି ପରିଯାଯେହି ଦେସିତତ୍ତା ଅନେକପରିଯାଯେନ ଧମ୍ମୋ ପକାସିତୋ।

ଅଥ ୱା ଏକଚ୍ଚିଯେନ ମତେନ ଯସ୍ମା ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନେନ ଅସୁଭେ ‘‘ସୁଭ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନେନ ଚ ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତୁକ୍କୁଜ୍ଜନସଦିସୋ, ସମୁଦଯଦସ୍ସନେନ ଦୁକ୍ଖେ ‘‘ସୁଖ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନେନ ଚ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୱିୱରଣସଦିସୋ, ନିରୋଧଦସ୍ସନେନ ଅନିଚ୍ଚେ ‘‘ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନେନ ଚ ମୂଳ୍ହସ୍ସ ମଗ୍ଗାଚିକ୍ଖଣସଦିସୋ, ମଗ୍ଗଦସ୍ସନେନ ଅନତ୍ତନି ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନେନ ଚ ଅନ୍ଧକାରେ ପଜ୍ଜୋତସଦିସୋ, ତସ୍ମା ସେଯ୍ୟଥାପି ନାମ ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତଂ ୱା ଉକ୍କୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ…ପେ… ପଜ୍ଜୋତଂ ଧାରେଯ୍ୟ ‘‘ଚକ୍ଖୁମନ୍ତୋ ରୂପାନି ଦକ୍ଖନ୍ତୀ’’ତି, ଏୱଂ ପକାସିତୋ ହୋତି।

ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଘାତପକାଯଗୁତ୍ତତାଦୀହି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ପକାସିତୋ ହୋତି, ପଞ୍ଞାଯ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ହିରିମନାଦୀହି ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଯୋଗକ୍ଖେମେନ ନିରୋଧୋତି ଏୱଂ ତିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ନିରୋଧୋ ଚାତି ସରୂପେନେୱ ଦ୍ୱେ ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ପକାସିତାନି। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗୋ ପଟିପକ୍ଖୋ ସମୁଦଯସ୍ସ, ନିରୋଧୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି ପଟିପକ୍ଖେନ ଦ୍ୱେ। ଇତି ଇମିନା ପରିଯାଯେନ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ପକାସିତାନି। ତସ୍ମା ଅନେକପରିଯାଯେନ ପକାସିତୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ ।

ଏସାହନ୍ତିଆଦୀସୁ ଏସୋ ଅହନ୍ତି ଏସାହଂ। ସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମୀତି ପାଦେସୁ ନିପତିତ୍ୱା ପଣିପାତେନ ସରଣଗମନେନ ଗତୋପି ଇଦାନି ୱାଚାଯ ସମାଦିଯନ୍ତୋ ଆହ। ଅଥ ୱା ପଣିପାତେନ ବୁଦ୍ଧଂଯେୱ ସରଣଂ ଗତୋତି ଇଦାନି ତଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସେସେ ଧମ୍ମସଙ୍ଘେପି ଗନ୍ତୁଂ ଆହ। ଅଜ୍ଜତଗ୍ଗେତି ଅଜ୍ଜତଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା, ଅଜ୍ଜଦଗ୍ଗେତି ୱା ପାଠୋ, ଦ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ, ଅଜ୍ଜ ଅଗ୍ଗଂ କତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପାଣେହି ଉପେତଂ ପାଣୁପେତଂ, ଯାୱ ମେ ଜୀୱିତଂ ପୱତ୍ତତି, ତାୱ ଉପେତଂ, ଅନଞ୍ଞସତ୍ଥୁକଂ ତୀହି ସରଣଗମନେହି ସରଣଂ ଗତଂ ମଂ ଭୱଂ ଗୋତମୋ ଧାରେତୁ ଜାନାତୂତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତ୍ତାୱତା ଅନେନ ସୁତାନୁରୂପା ପଟିପତ୍ତି ଦସ୍ସିତା ହୋତି। ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତାଦୀହି ୱା ସତ୍ଥୁସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇମିନା ‘‘ଏସାହ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସିସ୍ସସମ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସିତା। ତେନ ୱା ପଞ୍ଞାପଟିଲାଭଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇମିନା ସଦ୍ଧାପଟିଲାଭୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଇଦାନି ଏୱଂ ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧେନ ପଞ୍ଞୱତା ଯଂ କତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ କତ୍ତୁକାମୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଯାଚତି ‘‘ଲଭେଯ୍ୟାହ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଇଦ୍ଧିଯାଦୀହି ଅଭିପ୍ପସାଦିତଚିତ୍ତୋ ‘‘ଭଗୱାପି ଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତୋ, କିମଙ୍ଗଂ ପନାହ’’ନ୍ତି ସଦ୍ଧାଯ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚତି, ତତ୍ଥ ପରିପୂରକାରିତଂ ପତ୍ଥେନ୍ତୋ ପଞ୍ଞାଯ ଉପସମ୍ପଦଂ। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

ଏକୋ ୱୂପକଟ୍ଠୋତିଆଦୀସୁ ପନ ଏକୋ କାଯୱିୱେକେନ, ୱୂପକଟ୍ଠୋ ଚିତ୍ତୱିୱେକେନ, ଅପ୍ପମତ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ସତିଅୱିଜହନେନ, ଆତାପୀ କାଯିକଚେତସିକୱୀରିଯସଙ୍ଖାତେନ ଆତାପେନ, ପହିତତ୍ତୋ କାଯେ ଚ ଜୀୱିତେ ଚ ଅନପେକ୍ଖତାଯ ୱିହରନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞତରଇରିଯାପଥୱିହାରେନ। ନ ଚିରସ୍ସେୱାତି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପାଦାଯ ୱୁଚ୍ଚତି। କୁଲପୁତ୍ତାତି ଦୁୱିଧା କୁଲପୁତ୍ତା, ଜାତିକୁଲପୁତ୍ତା, ଆଚାରକୁଲପୁତ୍ତା ଚ। ଅଯଂ ପନ ଉଭଯଥାପି କୁଲପୁତ୍ତୋ। ଅଗାରସ୍ମାତି ଘରା। ଅଗାରାନଂ ହିତଂ ଅଗାରିଯଂ କସିଗୋରକ୍ଖାଦିକୁଟୁମ୍ବପୋସନକମ୍ମଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଅଗାରିଯନ୍ତି ଅନଗାରିଯଂ, ପବ୍ବଜ୍ଜାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ ପବ୍ବଜନ୍ତୀତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି ଉପସଙ୍କମନ୍ତି। ତଦନୁତ୍ତରନ୍ତି ତଂ ଅନୁତ୍ତରଂ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯପରିଯୋସାନନ୍ତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ପରିଯୋସାନଂ, ଅରହତ୍ତଫଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତସ୍ସ ହି ଅତ୍ଥାଯ କୁଲପୁତ୍ତା ପବ୍ବଜନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେତି ତସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ। ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନାଯେୱ ପଞ୍ଞାଯ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା, ଅପରପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ଞତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହାସୀତି ପାପୁଣିତ୍ୱା ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ୱା ୱିହାସି। ଏୱଂ ୱିହରନ୍ତୋ ଚ ଖୀଣା ଜାତି…ପେ… ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସି। ଏତେନସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଭୂମିଂ ଦସ୍ସେତି।

କତମା ପନସ୍ସ ଜାତି ଖୀଣା, କଥଞ୍ଚ ନଂ ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ନ ତାୱସ୍ସ ଅତୀତା ଜାତି ଖୀଣା ପୁବ୍ବେୱ ଖୀଣତ୍ତା, ନ ଅନାଗତା ଅନାଗତେ ୱାଯାମାଭାୱତୋ, ନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ଯା ପନ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଭାୱିତତ୍ତା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ ଏକଚତୁପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେସୁ ଏକଚତୁପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧପ୍ପଭେଦା ଜାତି, ସା ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱିତତ୍ତା ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମତଂ ଆପଜ୍ଜନେନ ଖୀଣା। ତଂ ସୋ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ପହୀନକିଲେସେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା କିଲେସାଭାୱେ ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି କମ୍ମଂ ଆଯତିଂ ଅପଟିସନ୍ଧିକଂ ହୋତୀତି ଜାନନ୍ତୋ ଜାନାତି।

ୱୁସିତନ୍ତି ୱୁତ୍ଥଂ ପରିୱୁତ୍ଥଂ, କତଂ ଚରିତଂ ନିଟ୍ଠାପିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ। କତଂ କରଣୀଯନ୍ତି ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପରିଞ୍ଞାପହାନସଚ୍ଛିକିରିଯଭାୱନାୱସେନ ସୋଳସୱିଧମ୍ପି କିଚ୍ଚଂ ନିଟ୍ଠାପିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାଯାତି ଇଦାନି ପୁନ ଇତ୍ଥଭାୱାଯ ଏୱଂ ସୋଳସକିଚ୍ଚଭାୱାଯ କିଲେସକ୍ଖଯାଯ ୱା ମଗ୍ଗଭାୱନା ନତ୍ଥୀତି। ଅଥ ୱା ଇତ୍ଥତ୍ତାଯାତି ଇତ୍ଥଭାୱତୋ, ଇମସ୍ମା ଏୱଂପକାରା ଇଦାନି ୱତ୍ତମାନକ୍ଖନ୍ଧସନ୍ତାନା ଅପରଂ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନଂ ନତ୍ଥି। ଇମେ ପନ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପରିଞ୍ଞାତା ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଛିନ୍ନମୂଲକୋ ରୁକ୍ଖୋ ୱିଯାତି ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସି। ଅଞ୍ଞତରୋତି ଏକୋ। ଅରହତନ୍ତି ଅରହନ୍ତାନଂ। ମହାସାୱକାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରୋ ଆଯସ୍ମା ଭାରଦ୍ୱାଜୋ ଅହୋସୀତି ଅଯଂ କିରେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ କସିଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଚୁନ୍ଦସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୮୩।ପୁଚ୍ଛାମିମୁନିଂ ପହୂତପଞ୍ଞନ୍ତି ଚୁନ୍ଦସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସଙ୍ଖେପତୋ ତାଵ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯପରଜ୍ଝାସଯଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିପୁଚ୍ଛାଵସିକଭେଦତୋ ଚତୂସୁ ଉପ୍ପତ୍ତୀସୁ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାଵସିକା ଉପ୍ପତ୍ତି। ଵିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗଵା ମଲ୍ଲେସୁ ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ମହତା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯେନ ପାଵା ତଦଵସରି। ତତ୍ର ସୁଦଂ ଭଗଵା ପାଵାଯଂ ଵିହରତି ଚୁନ୍ଦସ୍ସ କମ୍ମାରପୁତ୍ତସ୍ସ ଅମ୍ବଵନେ। ଇତୋ ପଭୁତି ଯାଵ ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗଵା ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯଂ ନିଵାସେତ୍ଵା ପତ୍ତଚୀଵରମାଦାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ଯେନ ଚୁନ୍ଦସ୍ସ କମ୍ମାରପୁତ୍ତସ୍ସ ନିଵେସନଂ ତେନୁପସଙ୍କମି; ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଆସନେ ନିସୀଦୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୮୯), ତାଵ ସୁତ୍ତେ ଆଗତନଯେନେଵ ଵିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ଏଵଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିସିନ୍ନେ ଭଗଵତି ଚୁନ୍ଦୋ କମ୍ମାରପୁତ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ପରିଵିସନ୍ତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନସୂପାଦିଗହଣତ୍ଥଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସୁଵଣ୍ଣଭାଜନାନି ଉପନାମେସି। ଅପଞ୍ଞତ୍ତେ ସିକ୍ଖାପଦେ କେଚି ଭିକ୍ଖୂ ସୁଵଣ୍ଣଭାଜନାନି ପଟିଚ୍ଛିଂସୁ କେଚି ନ ପଟିଚ୍ଛିଂସୁ। ଭଗଵତୋ ପନ ଏକମେଵ ଭାଜନଂ ଅତ୍ତନୋ ସେଲମଯଂ ପତ୍ତଂ, ଦୁତିଯଭାଜନଂ ବୁଦ୍ଧା ନ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞତରୋ ପାପଭିକ୍ଖୁ ସହସ୍ସଗ୍ଘନକଂ ସୁଵଣ୍ଣଭାଜନଂ ଅତ୍ତନୋ ଭୋଜନତ୍ଥାଯ ସମ୍ପତ୍ତଂ ଥେଯ୍ୟଚିତ୍ତେନ କୁଚ୍ଛିକଣ୍ଣିକାଯ ପକ୍ଖିପି। ଚୁନ୍ଦୋ ପରିଵିସିତ୍ଵା ହତ୍ଥପାଦଂ ଧୋଵିତ୍ଵା ଭଗଵନ୍ତଂ ନମସ୍ସମାନୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଅଦ୍ଦସ, ଦିସ୍ଵା ଚ ପନ ଅପସ୍ସମାନୋ ଵିଯ ହୁତ୍ଵା ନ ନଂ କିଞ୍ଚି ଅଭଣି ଭଗଵତି ଥେରେସୁ ଚ ଗାରଵେନ, ଅପିଚ ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକାନଂ ଵଚନପଥୋ ମା ଅହୋସୀ’’ତି। ସୋ ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ସଂଵରଯୁତ୍ତାଯେଵ ସମଣା, ଉଦାହୁ ଭିନ୍ନସଂଵରା ଇଦିସାପି ସମଣା’’ତି ଞାତୁକାମୋ ସାଯନ୍ହସମଯେ ଭଗଵନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ଆହ ‘‘ପୁଚ୍ଛାମି ମୁନି’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛାମୀତି ଇଦଂ ‘‘ତିସ୍ସୋ ପୁଚ୍ଛା ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନା ପୁଚ୍ଛା’’ତିଆଦିନା (ଚୂଳନି। ପୁଣ୍ଣକମାଣଵପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୧୨) ନଯେନ ନିଦ୍ଦେସେ ଵୁତ୍ତନଯମେଵ। ମୁନିନ୍ତି ଏତମ୍ପି ‘‘ମୋନଂ ଵୁଚ୍ଚତି ଞାଣଂ। ଯା ପଞ୍ଞା ପଜାନନା…ପେ… ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ତେନ ଞାଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ମୁନି, ମୋନପ୍ପତ୍ତୋତି, ତୀଣି ମୋନେଯ୍ୟାନି କାଯମୋନେଯ୍ୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ମହାନି। ୧୪) ନଯେନ ତତ୍ଥେଵ ଵୁତ୍ତନଯମେଵ । ଅଯମ୍ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ପୁଚ୍ଛାମୀତି ଓକାସଂ କାରେନ୍ତୋ ମୁନିନ୍ତି ମୁନିମୁନିଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ଆଲପତି। ପହୂତପଞ୍ଞନ୍ତିଆଦୀନି ଥୁତିଵଚନାନି, ତେହି ତଂ ମୁନିଂ ଥୁନାତି। ତତ୍ଥ ପହୂତପଞ୍ଞନ୍ତି ଵିପୁଲପଞ୍ଞଂ। ଞେଯ୍ୟପରିଯନ୍ତିକତ୍ତା ଚସ୍ସ ଵିପୁଲତା ଵେଦିତବ୍ବା। ଇତି ଚୁନ୍ଦୋ କମ୍ମାରପୁତ୍ତୋତି ଇଦଂ ଦ୍ଵଯଂ ଧନିଯସୁତ୍ତେ ଵୁତ୍ତନଯମେଵ। ଇତୋ ପରଂ ପନ ଏତ୍ତକମ୍ପି ଅଵତ୍ଵା ସବ୍ବଂ ଵୁତ୍ତନଯଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ଵା ଅଵୁତ୍ତନଯମେଵ ଵଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ।

ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ତୀସୁ ବୁଦ୍ଧେସୁ ତତିଯବୁଦ୍ଧଂ। ଧମ୍ମସ୍ସାମିନ୍ତି ମଗ୍ଗଧମ୍ମସ୍ସ ଜନକତ୍ତା ପୁତ୍ତସ୍ସେଵ ପିତରଂ ଅତ୍ତନା ଉପ୍ପାଦିତସିପ୍ପାଯତନାଦୀନଂ ଵିଯ ଚ ଆଚରିଯଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ସାମିଂ, ଧମ୍ମିସ୍ସରଂ ଧମ୍ମରାଜଂ ଧମ୍ମଵସଵତ୍ତିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଵୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

‘‘ସୋ ହି, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଭଗଵା ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦେତା, ଅସଞ୍ଜାତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ସଞ୍ଜନେତା, ଅନକ୍ଖାତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅକ୍ଖାତା, ମଗ୍ଗଞ୍ଞୂ, ମଗ୍ଗଵିଦୂ, ମଗ୍ଗକୋଵିଦୋ। ମଗ୍ଗାନୁଗା ଚ ପନ ଏତରହି ସାଵକା ଵିହରନ୍ତି ପଚ୍ଛା ସମନ୍ନାଗତା’’ତି (ମ। ନି। ୩।୭୯)।

ଵୀତତଣ୍ହନ୍ତି ଵିଗତକାମଭଵଵିଭଵତଣ୍ହଂ। ଦ୍ଵିପଦୁତ୍ତମନ୍ତି ଦ୍ଵିପଦାନଂ ଉତ୍ତମଂ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଭଗଵା ନ କେଵଲଂ ଦ୍ଵିପଦୁତ୍ତମୋ ଏଵ, ଅଥ ଖୋ ଯାଵତା ସତ୍ତା ଅପଦା ଵା ଦ୍ଵିପଦା ଵା…ପେ… ନେଵସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞିନୋ ଵା, ତେସଂ ସବ୍ବେସଂ ଉତ୍ତମୋ। ଅଥ ଖୋ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦଵସେନ ଦ୍ଵିପଦୁତ୍ତମୋତ୍ଵେଵ ଵୁଚ୍ଚତି। ଦ୍ଵିପଦା ହି ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଉକ୍କଟ୍ଠା ଚକ୍କଵତ୍ତିମହାସାଵକପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ, ତେସଞ୍ଚ ଉତ୍ତମୋତି ଵୁତ୍ତେ ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମୋତି ଵୁତ୍ତୋଯେଵ ହୋତି। ସାରଥୀନଂ ପଵରନ୍ତି ସାରେତୀତି ସାରଥି, ହତ୍ଥିଦମକାଦୀନମେତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ତେସଞ୍ଚ ଭଗଵା ପଵରୋ ଅନୁତ୍ତରେନ ଦମନେନ ପୁରିସଦମ୍ମେ ଦମେତୁଂ ସମତ୍ଥଭାଵତୋ। ଯଥାହ –

‘‘ହତ୍ଥିଦମକେନ, ଭିକ୍ଖଵେ, ହତ୍ଥିଦମ୍ମୋ ସାରିତୋ ଏକଂ ଏଵ ଦିସଂ ଧାଵତି ପୁରତ୍ଥିମଂ ଵା ପଚ୍ଛିମଂ ଵା ଉତ୍ତରଂ ଵା ଦକ୍ଖିଣଂ ଵା। ଅସ୍ସଦମକେନ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅସ୍ସଦମ୍ମୋ…ପେ… ଗୋଦମକେନ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଗୋଦମ୍ମୋ…ପେ… ଦକ୍ଖିଣଂ ଵା। ତଥାଗତେନ ହି, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅରହତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ପୁରିସଦମ୍ମୋ ସାରିତୋ ଅଟ୍ଠ ଦିସା ଵିଧାଵତି, ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତି, ଅଯମେକା ଦିସା…ପେ… ସଞ୍ଞାଵେଦଯିତନିରୋଧଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରତି, ଅଯଂ ଅଟ୍ଠମୀ ଦିସା’’ତି (ମ। ନି। ୩।୩୧୨)।

କତୀତି ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦପୁଚ୍ଛା। ଲୋକେତି ସତ୍ତଲୋକେ। ସମଣାତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଅତ୍ଥନିଦସ୍ସନଂ। ଇଙ୍ଘାତି ଯାଚନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ତଦିଙ୍ଘାତି ତେ ଇଙ୍ଘ। ବ୍ରୂହୀତି ଆଚିକ୍ଖ କଥଯସ୍ସୁ।

୮୪। ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେ ଭଗଵା ଚୁନ୍ଦଂ କମ୍ମାରପୁତ୍ତଂ ‘‘କିଂ, ଭନ୍ତେ, କୁସଲଂ, କିଂ ଅକୁସଲ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୨୯୬) ନଯେନ ଗିହିପଞ୍ହଂ ଅପୁଚ୍ଛିତ୍ଵା ସମଣପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ଵା ଆଵଜ୍ଜେନ୍ତୋ ‘‘ତଂ ପାପଭିକ୍ଖୁଂ ସନ୍ଧାଯ ଅଯଂ ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି ଞତ୍ଵା ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଵୋହାରମତ୍ତା ଅସ୍ସମଣଭାଵଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଚତୁରୋ ସମଣା’’ତି। ତତ୍ଥ ଚତୁରୋତି ସଙ୍ଖ୍ୟାପରିଚ୍ଛେଦୋ। ସମଣାତି କଦାଚି ଭଗଵା ତିତ୍ଥିଯେ ସମଣଵାଦେନ ଵଦତି; ଯଥାହ – ‘‘ଯାନି ତାନି ପୁଥୁସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଵତକୋତୂହଲମଙ୍ଗଲାନୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୦୭)। କଦାଚି ପୁଥୁଜ୍ଜନେ; ଯଥାହ – ‘‘ସମଣା ସମଣାତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଜନୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୩୫)। କଦାଚି ସେକ୍ଖେ; ଯଥାହ – ‘‘ଇଧେଵ, ଭିକ୍ଖଵେ, ସମଣୋ, ଇଧ ଦୁତିଯୋ ସମଣୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୩୯; ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୪; ଅ। ନି। ୪।୨୪୧)। କଦାଚି ଖୀଣାସଵେ; ଯଥାହ – ‘‘ଆସଵାନଂ ଖଯା ସମଣୋ ହୋତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୩୮)। କଦାଚି ଅତ୍ତାନଂଯେଵ; ଯଥାହ – ‘‘ସମଣୋତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ତଥାଗତସ୍ସେତଂ ଅଧିଵଚନ’’ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୮।୮୫)। ଇଧ ପନ ତୀହି ପଦେହି ସବ୍ବେପି ଅରିଯେ ସୀଲଵନ୍ତଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଞ୍ଚ , ଚତୁତ୍ଥେନ ଇତରଂ ଅସ୍ସମଣମ୍ପି ଭଣ୍ଡୁଂ କାସାଵକଣ୍ଠଂ କେଵଲଂ ଵୋହାରମତ୍ତକେନ ସମଣୋତି ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ଵା ‘‘ଚତୁରୋ ସମଣା’’ତି ଆହ। ନ ପଞ୍ଚମତ୍ଥୀତି ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମଵିନଯେ ଵୋହାରମତ୍ତକେନ ପଟିଞ୍ଞାମତ୍ତକେନାପି ପଞ୍ଚମୋ ସମଣୋ ନାମ ନତ୍ଥି।

ତେ ତେ ଆଵିକରୋମୀତି ତେ ଚତୁରୋ ସମଣେ ତଵ ପାକଟେ କରୋମି। ସକ୍ଖିପୁଟ୍ଠୋତି ସମ୍ମୁଖା ପୁଚ୍ଛିତୋ। ମଗ୍ଗଜିନୋତି ମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବକିଲେସେ ଵିଜିତାଵୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମଗ୍ଗଦେସକୋତି ପରେସଂ ମଗ୍ଗଂ ଦେସେତା। ମଗ୍ଗେ ଜୀଵତୀତି ସତ୍ତସୁ ସେକ୍ଖେସୁ ଯୋ କୋଚି ସେକ୍ଖୋ ଅପରିଯୋସିତମଗ୍ଗଵାସତ୍ତା ଲୋକୁତ୍ତରେ, ସୀଲଵନ୍ତପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଚ ଲୋକିଯେ ମଗ୍ଗେ ଜୀଵତି ନାମ, ସୀଲଵନ୍ତପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଵା ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗନିମିତ୍ତଂ ଜୀଵନତୋପି ମଗ୍ଗେ ଜୀଵତୀତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଯୋ ଚ ମଗ୍ଗଦୂସୀତି ଯୋ ଚ ଦୁସ୍ସୀଲୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ମଗ୍ଗପଟିଲୋମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗଦୂସକୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୮୫। ‘‘ଇମେ ତେ ଚତୁରୋ ସମଣା’’ତି ଏଵଂ ଭଗଵତା ସଙ୍ଖେପେନ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ଚତୁରୋ ସମଣେ ‘‘ଅଯଂ ନାମେତ୍ଥ ମଗ୍ଗଜିନୋ, ଅଯଂ ମଗ୍ଗଦେସକୋ, ଅଯଂ ମଗ୍ଗେ ଜୀଵତି, ଅଯଂ ମଗ୍ଗଦୂସୀ’’ତି ଏଵଂ ପଟିଵିଜ୍ଝିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ପୁନ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଚୁନ୍ଦୋ ଆହ ‘‘କଂ ମଗ୍ଗଜିନ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗେ ଜୀଵତି ମେତି ଯୋ ସୋ ମଗ୍ଗେ ଜୀଵତି, ତଂ ମେ ବ୍ରୂହି ପୁଟ୍ଠୋତି। ସେସଂ ପାକଟମେଵ।

୮୬। ଇଦାନିସ୍ସ ଭଗଵା ଚତୁରୋପି ସମଣେ ଚତୂହି ଗାଥାହି ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଯୋ ତିଣ୍ଣକଥଂକଥୋ ଵିସଲ୍ଲୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ତିଣ୍ଣକଥଂକଥୋ ଵିସଲ୍ଲୋତି ଏତଂ ଉରଗସୁତ୍ତେ ଵୁତ୍ତନଯମେଵ। ଅଯଂ ପନ ଵିସେସୋ। ଯସ୍ମା ଇମାଯ ଗାଥାଯ ମଗ୍ଗଜିନୋତି ବୁଦ୍ଧସମଣୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ମା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ କଥଂକଥାପତିରୂପକସ୍ସ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଅଞ୍ଞାଣସ୍ସ ତିଣ୍ଣତ୍ତାପି ‘‘ତିଣ୍ଣକଥଂକଥୋ’’ତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତନଯେନ ହି ତିଣ୍ଣକଥଂକଥାପି ସୋତାପନ୍ନାଦଯୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧପରିଯୋସାନା ସକଦାଗାମିଵିସଯାଦୀସୁ ବୁଦ୍ଧଵିସଯପରିଯୋସାନେସୁ ପଟିହତଞାଣପ୍ପଭାଵତ୍ତା ପରିଯାଯେନ ଅତିଣ୍ଣକଥଂକଥାଵ ହୋନ୍ତି। ଭଗଵା ପନ ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ତିଣ୍ଣକଥଂକଥୋତି। ନିବ୍ବାନାଭିରତୋତି ନିବ୍ବାନେ ଅଭିରତୋ, ଫଲସମାପତ୍ତିଵସେନ ସଦା ନିବ୍ବାନନିନ୍ନଚିତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତାଦିସୋ ଚ ଭଗଵା। ଯଥାହ –

‘‘ସୋ ଖୋ ଅହଂ, ଅଗ୍ଗିଵେସ୍ସନ, ତସ୍ସା ଏଵ କଥାଯ ପରିଯୋସାନେ, ତସ୍ମିଂଯେଵ ପୁରିମସ୍ମିଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତେ ଅଜ୍ଝତ୍ତମେଵ ଚିତ୍ତଂ ସଣ୍ଠପେମି, ସନ୍ନିସାଦେମି, ଏକୋଦିଂ କରୋମି, ସମାଦହାମୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୩୮୭)।

ଅନାନୁଗିଦ୍ଧୋତି କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ତଣ୍ହାଗେଧେନ ଅନନୁଗିଜ୍ଝନ୍ତୋ। ଲୋକସ୍ସ ସଦେଵକସ୍ସ ନେତାତି ଆସଯାନୁସଯାନୁଲୋମେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ଵା ପାରାଯନମହାସମଯାଦୀସୁ ଅନେକେସୁ ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ଅପରିମାଣାନଂ ଦେଵମନୁସ୍ସାନଂ ସଚ୍ଚପଟିଵେଧସମ୍ପାଦନେନ ସଦେଵକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ନେତା, ଗମଯିତା, ତାରେତା, ପାରଂ ସମ୍ପାପେତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତାଦିନ୍ତି ତାଦିସଂ ଯଥାଵୁତ୍ତପ୍ପକାରଲୋକଧମ୍ମେହି ନିବ୍ବିକାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେଵ।

୮୭। ଏଵଂ ଭଗଵା ଇମାଯ ଗାଥାଯ ‘‘ମଗ୍ଗଜିନ’’ନ୍ତି ବୁଦ୍ଧସମଣଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ଵା ଇଦାନି ଖୀଣାସଵସମଣଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପରମଂ ପରମନ୍ତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ପରମଂ ନାମ ନିବ୍ବାନଂ, ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଅଗ୍ଗଂ ଉତ୍ତମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପରମନ୍ତି ଯୋଧ ଞତ୍ଵାତି ତଂ ପରମଂ ପରମମିଚ୍ଚେଵ ଯୋ ଇଧ ସାସନେ ଞତ୍ଵା ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞାଣେନ। ଅକ୍ଖାତି ଵିଭଜତେ ଇଧେଵ ଧମ୍ମନ୍ତି ନିବ୍ବାନଧମ୍ମଂ ଅକ୍ଖାତି, ଅତ୍ତନା ପଟିଵିଦ୍ଧତ୍ତା ପରେସଂ ପାକଟଂ କରୋତି ‘‘ଇଦଂ ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି, ମଗ୍ଗଧମ୍ମଂ ଵିଭଜତି ‘‘ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା…ପେ… ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି। ଉଭଯମ୍ପି ଵା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂନଂ ସଙ୍ଖେପଦେସନାଯ ଆଚିକ୍ଖତି, ଵିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂନଂ ଵିତ୍ଥାରଦେସନାଯ ଵିଭଜତି। ଏଵଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ଵିଭଜନ୍ତୋ ଚ ‘‘ଇଧେଵ ସାସନେ ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ, ନ ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା’’ତି ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ ଅକ୍ଖାତି ଚ ଵିଭଜତି ଚ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଅକ୍ଖାତି ଵିଭଜତେ ଇଧେଵ ଧମ୍ମ’’ନ୍ତି। ତଂ କଙ୍ଖଛିଦଂ ମୁନିଂ ଅନେଜନ୍ତି ତଂ ଏଵରୂପଂ ଚତୁସଚ୍ଚପଟିଵେଧେନ ଅତ୍ତନୋ, ଦେସନାଯ ଚ ପରେସଂ କଙ୍ଖଚ୍ଛେଦନେନ କଙ୍ଖଚ୍ଛିଦଂ , ମୋନେଯ୍ୟସମନ୍ନାଗମେନ ମୁନିଂ, ଏଜାସଙ୍ଖାତାଯ ତଣ୍ହାଯ

ଅଭାୱତୋ ଅନେଜଂ ଦୁତିଯଂ ଭିକ୍ଖୁନମାହୁ ମଗ୍ଗଦେସିନ୍ତି।

୮୮। ଏୱଂ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ସଯଂ ଅନୁତ୍ତରଂ ମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଦେସନାଯ ଅନୁତ୍ତରୋ ମଗ୍ଗଦେସୀ ସମାନୋପି ଦୂତମିୱ ଲେଖୱାଚକମିୱ ଚ ରଞ୍ଞୋ ଅତ୍ତନୋ ସାସନହରଂ ସାସନଜୋତକଞ୍ଚ ‘‘ମଗ୍ଗଦେସି’’ନ୍ତି ଖୀଣାସୱସମଣଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ସେକ୍ଖସମଣଞ୍ଚ ସୀଲୱନ୍ତପୁଥୁଜ୍ଜନସମଣଞ୍ଚ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଯୋ ଧମ୍ମପଦେ’’ତି। ତତ୍ଥ ପଦୱଣ୍ଣନା ପାକଟାଯେୱ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା – ଯୋ ନିବ୍ବାନଧମ୍ମସ୍ସ ପଦତ୍ତା ଧମ୍ମପଦେ, ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅନୁପଗମ୍ମ ଦେସିତତ୍ତା ଆସଯାନୁରୂପତୋ ୱା ସତିପଟ୍ଠାନାଦିନାନପ୍ପକାରେହି ଦେସିତତ୍ତା ସୁଦେସିତେ, ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀପି ଅନୱସିତମଗ୍ଗକିଚ୍ଚତ୍ତା ମଗ୍ଗେ ଜୀୱତି, ସୀଲସଂଯମେନ ସଞ୍ଞତୋ, କାଯାଦୀସୁ ସୂପଟ୍ଠିତାଯ ଚିରକତାଦିସରଣାଯ ୱା ସତିଯା ସତିମା, ଅଣୁମତ୍ତସ୍ସାପି ୱଜ୍ଜସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅନୱଜ୍ଜତ୍ତା, କୋଟ୍ଠାସଭାୱେନ ଚ ପଦତ୍ତା ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମସଙ୍ଖାତାନି ଅନୱଜ୍ଜପଦାନି ଭଙ୍ଗଞାଣତୋ ପଭୁତି ଭାୱନାସେୱନାଯ ସେୱମାନୋ, ତଂ ଭିକ୍ଖୁନଂ ତତିଯଂ ମଗ୍ଗଜୀୱିନ୍ତି ଆହୂତି।

୮୯। ଏୱଂ ଭଗୱା ଇମାଯ ଗାଥାଯ ‘‘ମଗ୍ଗଜୀୱି’’ନ୍ତି ସେକ୍ଖସମଣଂ ସୀଲୱନ୍ତପୁଥୁଜ୍ଜନସମଣଞ୍ଚ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ତଂ ଭଣ୍ଡୁଂ କାସାୱକଣ୍ଠଂ କେୱଲଂ ୱୋହାରମତ୍ତସମଣଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଛଦନଂ କତ୍ୱାନା’’ତି। ତତ୍ଥ ଛଦନଂ କତ୍ୱାନାତି ପତିରୂପଂ କରିତ୍ୱା, ୱେସଂ ଗହେତ୍ୱା, ଲିଙ୍ଗଂ ଧାରେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁବ୍ବତାନନ୍ତି ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ। ତେସଞ୍ହି ସୁନ୍ଦରାନି ୱତାନି, ତସ୍ମା ତେ ସୁବ୍ବତାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପକ୍ଖନ୍ଦୀତି ପକ୍ଖନ୍ଦକୋ, ଅନ୍ତୋ ପୱିସକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁସ୍ସୀଲୋ ହି ଗୂଥପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥଂ ତିଣପଣ୍ଣାଦିଚ୍ଛଦନଂ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ଦୁସ୍ସୀଲଭାୱଂ ପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥଂ ସୁବ୍ବତାନଂ ଛଦନଂ କତ୍ୱା ‘‘ଅହମ୍ପି ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ଭିକ୍ଖୁମଜ୍ଝେ ପକ୍ଖନ୍ଦତି, ‘‘ଏତ୍ତକୱସ୍ସେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଗହେତବ୍ବଂ ଏତ’’ନ୍ତି ଲାଭେ ଦୀଯମାନେ ‘‘ଅହଂ ଏତ୍ତକୱସ୍ସୋ’’ତି ଗଣ୍ହିତୁଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ଛଦନଂ କତ୍ୱାନ ସୁବ୍ବତାନଂ ପକ୍ଖନ୍ଦୀ’’ତି। ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଖତ୍ତିଯାଦିକୁଲାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ପସାଦଂ ଅନନୁରୂପପଟିପତ୍ତିଯା ଦୂସେତୀତି କୁଲଦୂସକୋ। ପଗବ୍ଭୋତି ଅଟ୍ଠଟ୍ଠାନେନ କାଯପାଗବ୍ଭିଯେନ, ଚତୁଟ୍ଠାନେନ ୱଚୀପାଗବ୍ଭିଯେନ, ଅନେକଟ୍ଠାନେନ ମନୋପାଗବ୍ଭିଯେନ ଚ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରଂ ପନ ମେତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱକ୍ଖାମ।

କତପଟିଚ୍ଛାଦନଲକ୍ଖଣାଯ ମାଯାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ମାଯାୱୀ। ସୀଲସଂଯମାଭାୱେନ ଅସଞ୍ଞତୋ। ପଲାପସଦିସତ୍ତା ପଲାପୋ। ଯଥା ହି ପଲାପୋ ଅନ୍ତୋ ତଣ୍ଡୁଲରହିତୋପି ବହି ଥୁସେନ ୱୀହି ୱିଯ ଦିସ୍ସତି, ଏୱମିଧେକଚ୍ଚୋ ଅନ୍ତୋ ସୀଲାଦିଗୁଣସାରୱିରହିତୋପି ବହି ସୁବ୍ବତଚ୍ଛଦନେନ ସମଣୱେସେନ ସମଣୋ ୱିଯ ଦିସ୍ସତି। ସୋ ଏୱଂ ପଲାପସଦିସତ୍ତା ‘‘ପଲାପୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆନାପାନସ୍ସତିସୁତ୍ତେ ପନ ‘‘ଅପଲାପାଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପରିସା, ନିପ୍ପଲାପାଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପରିସା, ସୁଦ୍ଧା ସାରେ ପତିଟ୍ଠିତା’’ତି (ମ। ନି। ୩।୧୪୬) ଏୱଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣୋପି ‘‘ପଲାପୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ । ଇଧ ପନ କପିଲସୁତ୍ତେ ଚ ‘‘ତତୋ ପଲାପେ ୱାହେଥ, ଅସ୍ସମଣେ ସମଣମାନିନେ’’ତି (ସୁ। ନି। ୨୮୪) ଏୱଂ ପରାଜିତକୋ ‘‘ପଲାପୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ପତିରୂପେନ ଚରଂ ସମଗ୍ଗଦୂସୀତି ତଂ ସୁବ୍ବତାନଂ ଛଦନଂ କତ୍ୱା ଯଥା ଚରନ୍ତଂ ‘‘ଆରଞ୍ଞିକୋ ଅଯଂ ରୁକ୍ଖମୂଲିକୋ, ପଂସୁକୂଲିକୋ, ପିଣ୍ଡପାତିକୋ, ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ, ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ’’ତି ଜନୋ ଜାନାତି, ଏୱଂ ପତିରୂପେନ ଯୁତ୍ତରୂପେନ ବାହିରମଟ୍ଠେନ ଆଚାରେନ ଚରନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତନୋ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗସ୍ସ, ପରେସଂ ସୁଗତିମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ଦୂସନତୋ ‘‘ମଗ୍ଗଦୂସୀ’’ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୯୦। ଏୱଂ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ‘‘ମଗ୍ଗଦୂସୀ’’ତି ଦୁସ୍ସୀଲଂ ୱୋହାରମତ୍ତକସମଣଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସମ୍ମିସ୍ସୀଭାୱଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଏତେ ଚ ପଟିୱିଜ୍ଝୀ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଏତେ ଚତୁରୋ ସମଣେ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ଲକ୍ଖଣେନ ପଟିୱିଜ୍ଝି ଅଞ୍ଞାସି ସଚ୍ଛାକାସି ଯୋ ଗହଟ୍ଠୋ ଖତ୍ତିଯୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ଅଞ୍ଞୋ ୱା କୋଚି, ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ସମଣାନଂ ଲକ୍ଖଣସ୍ସୱନମତ୍ତେନ ସୁତୱା, ତସ୍ସେୱ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅରିଯାନଂ ସନ୍ତିକେ ସୁତତ୍ତା ଅରିଯସାୱକୋ, ତେଯେୱ ସମଣେ ‘‘ଅଯଞ୍ଚ ଅଯଞ୍ଚ ଏୱଂଲକ୍ଖଣୋ’’ତି ପଜାନନମତ୍ତେନ ସପ୍ପଞ୍ଞୋ, ଯାଦିସୋ ଅଯଂ ପଚ୍ଛା ୱୁତ୍ତୋ ମଗ୍ଗଦୂସୀ, ଇତରେପି ସବ୍ବେ ନେତାଦିସାତି ଞତ୍ୱା ଇତି ଦିସ୍ୱା ଏୱଂ ପାପଂ କରୋନ୍ତମ୍ପି ଏତଂ ପାପଭିକ୍ଖୁଂ ଦିସ୍ୱା। ତତ୍ଥାଯଂ ଯୋଜନା – ଏତେ ଚ ପଟିୱିଜ୍ଝି ଯୋ ଗହଟ୍ଠୋ ସୁତୱା ଅରିଯସାୱକୋ ସପ୍ପଞ୍ଞୋ, ତସ୍ସ ତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ସବ୍ବେ ‘‘ନେତାଦିସା’’ତି ଞତ୍ୱା ୱିହରତୋ ଇତି ଦିସ୍ୱା ନ ହାପେତି ସଦ୍ଧା, ଏୱଂ ପାପକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତଂ ପାପଭିକ୍ଖୁଂ ଦିସ୍ୱାପି ନ ହାପେତି, ନ ହାଯତି, ନ ନସ୍ସତି ସଦ୍ଧାତି।

ଏୱଂ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ତେସଂ ଅସମ୍ମିସ୍ସୀଭାୱଂ ଦୀପେତ୍ୱା ଇଦାନି ଇତି ଦିସ୍ୱାପି ‘‘ସବ୍ବେ ନେତାଦିସା’’ତି ଜାନନ୍ତଂ ଅରିଯସାୱକଂ ପସଂସନ୍ତୋ ଆହ ‘‘କଥଞ୍ହି ଦୁଟ୍ଠେନା’’ତି। ତସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧୋ – ଏତଦେୱ ଚ ଯୁତ୍ତଂ ସୁତୱତୋ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ, ଯଦିଦଂ ଏକଚ୍ଚଂ ପାପଂ କରୋନ୍ତଂ ଇତି ଦିସ୍ୱାପି ସବ୍ବେ ‘‘ନେତାଦିସା’’ତି ଜାନନଂ। କିଂ କାରଣା? କଥଞ୍ହି ଦୁଟ୍ଠେନ ଅସମ୍ପଦୁଟ୍ଠଂ, ସୁଦ୍ଧଂ ଅସୁଦ୍ଧେନ ସମଂ କରେଯ୍ୟାତି? ତସ୍ସତ୍ଥୋ – କଥଞ୍ହି ସୁତୱା ଅରିଯସାୱକୋ ସପ୍ପଞ୍ଞୋ, ସୀଲୱିପତ୍ତିଯା ଦୁଟ୍ଠେନ ମଗ୍ଗଦୂସିନା ଅଦୁଟ୍ଠଂ ଇତରଂ ସମଣତ୍ତଯଂ, ସୁଦ୍ଧଂ ସମଣତ୍ତଯମେୱଂ ଅପରିସୁଦ୍ଧକାଯସମାଚାରତାଦୀହି ଅସୁଦ୍ଧେନ ପଚ୍ଛିମେନ ୱୋହାରମତ୍ତକସମଣେନ ସମଂ କରେଯ୍ୟ ସଦିସନ୍ତି ଜାନେଯ୍ୟାତି। ସୁତ୍ତପରିଯୋସାନେ

ଉପାସକସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ୱା ଫଲଂ ୱା ନ କଥିତଂ। କଙ୍ଖାମତ୍ତମେୱ ହି ତସ୍ସ ପହୀନନ୍ତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଚୁନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ପରାଭୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂମେ ସୁତନ୍ତି ପରାଭୱସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତଂ କିର ସୁତ୍ୱା ଦେୱାନଂ ଏତଦହୋସି – ‘‘ଭଗୱତା ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତେ ସତ୍ତାନଂ ୱୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ସୋତ୍ଥିଞ୍ଚ କଥଯମାନେନ ଏକଂସେନ ଭୱୋ ଏୱ କଥିତୋ, ନୋ ପରାଭୱୋ। ହନ୍ଦ ଦାନି ଯେନ ସତ୍ତା ପରିହାଯନ୍ତି ୱିନସ୍ସନ୍ତି, ତଂ ନେସଂ ପରାଭୱମ୍ପି ପୁଚ୍ଛାମା’’ତି। ଅଥ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତଂ କଥିତଦିୱସତୋ ଦୁତିଯଦିୱସେ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ଦେୱତାଯୋ ପରାଭୱସୁତ୍ତଂ ସୋତୁକାମା ଇମସ୍ମିଂ ଏକଚକ୍କୱାଳେ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଏକୱାଲଗ୍ଗକୋଟିଓକାସମତ୍ତେ ଦସପି ୱୀସମ୍ପି ତିଂସମ୍ପି ଚତ୍ତାଲୀସମ୍ପି ପଞ୍ଞାସମ୍ପି ସଟ୍ଠିପି ସତ୍ତତିପି ଅସୀତିପି ସୁଖୁମତ୍ତଭାୱେ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ସବ୍ବଦେୱମାରବ୍ରହ୍ମାନୋ ସିରିଯା ଚ ତେଜେନ ଚ ଅଧିଗଯ୍ହ ୱିରୋଚମାନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସିନ୍ନଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ତତୋ ସକ୍କେନ ଦେୱାନମିନ୍ଦେନ ଆଣତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞତରୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପରାଭୱପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି। ଅଥ ଭଗୱା ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

ତତ୍ଥ ‘‘ଏୱଂ ମେ ସୁତ’’ନ୍ତିଆଦି ଆଯସ୍ମତା ଆନନ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପରାଭୱନ୍ତଂ ପୁରିସ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଏକନ୍ତରିକା ଗାଥା ଦେୱପୁତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତା, ‘‘ସୁୱିଜାନୋ ଭୱଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଏକନ୍ତରିକା ଏୱ ଅୱସାନଗାଥା ଚ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତା, ତଦେତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସମୋଧାନେତ୍ୱା ‘‘ପରାଭୱସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଏୱଂ ମେ ସୁତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱକ୍ଖାମ।

୯୧।ପରାଭୱନ୍ତଂ ପୁରିସନ୍ତିଆଦୀସୁ ପନ ପରାଭୱନ୍ତନ୍ତି ପରିହାଯନ୍ତଂ ୱିନସ୍ସନ୍ତଂ। ପୁରିସନ୍ତି ଯଂକିଞ୍ଚି ସତ୍ତଂ ଜନ୍ତୁଂ। ମଯଂ ପୁଚ୍ଛାମଗୋତମାତି ସେସଦେୱେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ତାନଂ ନିଦସ୍ସେତ୍ୱା ଓକାସଂ କାରେନ୍ତୋ ସୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଗୋତ୍ତେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆଲପତି। ଭୱନ୍ତଂ ପୁଟ୍ଠୁମାଗମ୍ମାତି ମଯଞ୍ହି ଭୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମାତି ତତୋ ତତୋ ଚକ୍କୱାଳା ଆଗତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତେନ ଆଦରଂ ଦସ୍ସେତି। କିଂ ପରାଭୱତୋ ମୁଖନ୍ତି ଏୱଂ ଆଗତାନଂ ଅମ୍ହାକଂ ବ୍ରୂହି ପରାଭୱତୋ ପୁରିସସ୍ସ କିଂ ମୁଖଂ, କିଂ ଦ୍ୱାରଂ, କା ଯୋନି, କିଂ କାରଣଂ, ଯେନ ମଯଂ ପରାଭୱନ୍ତଂ ପୁରିସଂ ଜାନେଯ୍ୟାମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତେନ ‘‘ପରାଭୱନ୍ତଂ ପୁରିସ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ପରାଭୱତୋ ପୁରିସସ୍ସ ପରାଭୱକାରଣଂ ପୁଚ୍ଛତି। ପରାଭୱକାରଣେ ହି ଞାତେ ତେନ କାରଣସାମଞ୍ଞେନ ସକ୍କା ଯୋ କୋଚି ପରାଭୱପୁରିସୋ ଜାନିତୁନ୍ତି ।

୯୨। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ସୁଟ୍ଠୁ ପାକଟୀକରଣତ୍ଥଂ ପଟିପକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଦେସନାଯ ପରାଭୱମୁଖଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସୁୱିଜାନୋ ଭୱ’’ନ୍ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯ୍ୱାଯଂ ଭୱଂ ୱଡ୍ଢନ୍ତୋ ଅପରିହାଯନ୍ତୋ ପୁରିସୋ, ସୋ ସୁୱିଜାନୋ ହୋତି, ସୁଖେନ ଅକସିରେନ ଅକିଚ୍ଛେନ ସକ୍କା ୱିଜାନିତୁଂ। ଯୋପାଯଂ ପରାଭୱତୀତି ପରାଭୱୋ, ପରିହାଯତି ୱିନସ୍ସତି, ଯସ୍ସ ତୁମ୍ହେ ପରାଭୱତୋ ପୁରିସସ୍ସ ମୁଖଂ ମଂ ପୁଚ୍ଛଥ, ସୋପି ସୁୱିଜାନୋ। କଥଂ? ଅଯଞ୍ହି ଧମ୍ମକାମୋ ଭୱଂ ହୋତି ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥଧମ୍ମଂ କାମେତି, ପିହେତି, ପତ୍ଥେତି, ସୁଣାତି, ପଟିପଜ୍ଜତି, ସୋ ତଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ସୁତ୍ୱା ଚ ଜାନିତବ୍ବତୋ ସୁୱିଜାନୋ ହୋତି। ଇତରୋପି ଧମ୍ମଦେସ୍ସୀ ପରାଭୱୋ, ତମେୱ ଧମ୍ମଂ ଦେସ୍ସତି, ନ କାମେତି, ନ ପିହେତି, ନ ପତ୍ଥେତି, ନ ସୁଣାତି, ନ ପଟିପଜ୍ଜତି, ସୋ ତଂ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ସୁତ୍ୱା ଚ ଜାନିତବ୍ବତୋ ସୁୱିଜାନୋ ହୋତୀତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଭଗୱା ପଟିପକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଧମ୍ମକାମତଂ ଭୱତୋ ମୁଖଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସ୍ସିତଂ ପରାଭୱତୋ ମୁଖଂ ଦସ୍ସେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୯୩। ଅଥ ସା ଦେୱତା ଭଗୱତୋ ଭାସିତଂ ଅଭିନନ୍ଦମାନା ଆହ ‘‘ଇତି ହେତ’’ନ୍ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଇତି ହି ଯଥା ୱୁତ୍ତୋ ଭଗୱତା, ତଥେୱ ଏତଂ ୱିଜାନାମ, ଗଣ୍ହାମ, ଧାରେମ, ପଠମୋ ସୋ ପରାଭୱୋ ସୋ ଧମ୍ମଦେସ୍ସିତାଲକ୍ଖଣୋ ପଠମୋ ପରାଭୱୋ। ଯାନି ମଯଂ ପରାଭୱମୁଖାନି ୱିଜାନିତୁଂ ଆଗତମ୍ହା, ତେସୁ ଇଦଂ ତାୱ ଏକଂ ପରାଭୱମୁଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ୱିଗ୍ଗହୋ, ପରାଭୱନ୍ତି ଏତେନାତି ପରାଭୱୋ। କେନ ଚ ପରାଭୱନ୍ତି? ଯଂ ପରାଭୱତୋ ମୁଖଂ, କାରଣଂ, ତେନ। ବ୍ୟଞ୍ଜନମତ୍ତେନ ଏୱ ହି ଏତ୍ଥ ନାନାକରଣଂ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ପରାଭୱୋତି ୱା ପରାଭୱତୋ ମୁଖନ୍ତି ୱା ନାନାକରଣଂ ନତ୍ଥି। ଏୱମେକଂ ପରାଭୱତୋ ମୁଖଂ ୱିଜାନାମାତି ଅଭିନନ୍ଦିତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ଞାତୁକାମତାଯାହ ‘‘ଦୁତିଯଂ ଭଗୱା ବ୍ରୂହି, କିଂ ପରାଭୱତୋ ମୁଖ’’ନ୍ତି। ଇତୋ ପରଞ୍ଚ ତତିଯଂ ଚତୁତ୍ଥନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଇମିନାୱ ନଯେନତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୯୪। ବ୍ୟାକରଣପକ୍ଖେପି ଚ ଯସ୍ମା ତେ ତେ ସତ୍ତା ତେହି ତେହି ପରାଭୱମୁଖେହି ସମନ୍ନାଗତା, ନ ଏକୋଯେୱ ସବ୍ବେହି, ନ ଚ ସବ୍ବେ ଏକେନେୱ,

ତସ୍ମା ତେସଂ ତେସଂ ତାନି ତାନି ପରାଭଓମୁଖାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅସନ୍ତସ୍ସ ପିୟା ହୋନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାୟ ଏଓ ଦେସନାୟ ନାନାଓିଧାନି ପରାଭଓମୁଖାନି ବ୍ଯାକାସୀତି ଓେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ରାୟଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଅତ୍ଥଓଣ୍ଣନା – ଅସନ୍ତୋ ନାମ ଛ ସତ୍ଥାରୋ, ଯେ ଓା ପନଞ୍ଞେପି ଅଓୂପସନ୍ତେନ କାୟଓଚୀମନୋକମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତା, ତେ ଅସନ୍ତୋ ଅସ୍ସପିୟା ହୋନ୍ତି ସୁନକ୍ଖତ୍ତାଦୀନଂ ଅଚେଲକକୋରଖତ୍ତିୟାଦୟୋ ଓିୟ। ସନ୍ତୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାଓକା। ଯେ ଓା ପନଞ୍ଞେପି ଓୂପସନ୍ତେନ କାୟଓଚୀମନୋକମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତା, ତେ ସନ୍ତେ ନ କୁରୁତେ ପିୟଂ, ଅତ୍ତନୋ ପିୟେ ଇଟ୍ଠେ କନ୍ତେ ମନାପେ ନ କୁରୁତେତି ଅତ୍ଥୋ। ଓେନେୟ୍ୟଓସେନ ହେତ୍ଥ ଓଚନଭେଦୋ କତୋତି ଓେଦିତବ୍ବୋ। ଅଥ ଓା ସନ୍ତେ ନ କୁରୁତେତି ସନ୍ତେ ନ ସେଓତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ଯଥା ‘‘ରାଜାନଂ ସେଓତୀ’’ତି ଏତସ୍ମିଞ୍ହି ଅତ୍ଥେ ରାଜାନଂ ପିୟଂ କୁରୁତେତି ସଦ୍ଦଓିଦୂ ମନ୍ତେନ୍ତି। ପିୟତି ପିୟମାନୋ, ତୁସ୍ସମାନୋ, ମୋଦମାନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସତଂଧମ୍ମୋ ନାମ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି, ଦସାକୁସଲକମ୍ମପଥା ଓା। ତଂ ଅସତଂ ଧମ୍ମଂ ରୋଚେତି, ପିହେତି, ପତ୍ଥେତି, ସେଓତି। ଏଓମେତାୟ ଗାଥାୟ ଅସନ୍ତପିୟତା, ସନ୍ତଅପ୍ପିୟତା, ଅସଦ୍ଧମ୍ମରୋଚନଞ୍ଚାତି ତିଓିଧଂ ପରାଭଓତୋ ମୁଖଂ ଓୁତ୍ତଂ। ଏତେନ ହି ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁରିସୋ ପରାଭଓତି ପରିହାୟତି, ନେଓ ଇଧ ନ ହୁରଂ ଓୁଡ୍ଢିଂ ପାପୁଣାତି, ତସ୍ମା ‘‘ପରାଭଓତୋ ମୁଖ’’ନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ଓିତ୍ଥାରଂ ପନେତ୍ଥ ‘‘ଅସେଓନା ଚ ବାଲାନଂ, ପଣ୍ଡିତାନଞ୍ଚ ସେଓନା’’ତି ଗାଥାଓଣ୍ଣନାୟଂ ଓକ୍ଖାମ।

୯୬।ନିଦ୍ଦାସୀଲୀ ନାମ ଯୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି, ନିସୀଦନ୍ତୋପି, ତିଟ୍ଠନ୍ତୋପି, ସୟାନୋପି ନିଦ୍ଦାୟତିଯେଓ। ସଭାସୀଲୀ ନାମ ସଙ୍ଗଣିକାରାମତଂ, ଭସ୍ସାରାମତମନୁୟୁତ୍ତୋ। ଅନୁଟ୍ଠାତାତି ଓୀରିୟତେଜଓିରହିତୋ ଉଟ୍ଠାନସୀଲୋ ନ ହୋତି, ଅଞ୍ଞେହି ଚୋଦିୟମାନୋ ଗହଟ୍ଠୋ ଓା ସମାନୋ ଗହଟ୍ଠକମ୍ମଂ , ପବ୍ବଜିତୋ ଓା ପବ୍ବଜିତକମ୍ମଂ ଆରଭତି। ଅଲସୋତି ଜାତିଅଲସୋ, ଅଚ୍ଚନ୍ତାଭିଭୂତୋ ଥିନେନ ଠିତଟ୍ଠାନେ ଠିତୋ ଏଓ ହୋତି, ନିସିନ୍ନଟ୍ଠାନେ ନିସିନ୍ନୋ ଏଓ ହୋତି, ଅତ୍ତନୋ ଉସ୍ସାହେନ ଅଞ୍ଞଂ ଇରିୟାପଥଂ ନ କପ୍ପେତି। ଅତୀତେ ଅରଞ୍ଞେ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ଉଟ୍ଠିତେ ଅପଲାୟନଅଲସା ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ଅୟମେତ୍ଥ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତତୋ ଲାମକପରିଚ୍ଛେଦେନାପି ପନ ଅଲସୋ ଅଲସୋତ୍ୱେଓ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ଧଜୋଓ ରଥସ୍ସ, ଧୂମୋଓ ଅଗ୍ଗିନୋ, କୋଧୋ ପଞ୍ଞାଣମସ୍ସାତି କୋଧପଞ୍ଞାଣୋ। ଦୋସଚରିତୋ ଖିପ୍ପକୋପୀ ଅରୁକୂପମଚିତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଏଓରୂପୋ ହୋତି। ଇମାୟ ଗାଥାୟ ନିଦ୍ଦାସୀଲତା, ସଭାସୀଲତା, ଅନୁଟ୍ଠାନତା, ଅଲସତା, କୋଧପଞ୍ଞାଣତାତି ପଞ୍ଚଓିଧଂ ପରାଭଓମୁଖଂ ଓୁତ୍ତଂ। ଏତେନ ହି ସମନ୍ନାଗତୋ ନେଓ ଗହଟ୍ଠୋ ଗହଟ୍ଠଓୁଡ୍ଢିଂ, ନ ପବ୍ବଜିତୋ ପବ୍ବଜିତଓୁଡ୍ଢିଂ ପାପୁଣାତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ପରିହାୟତିଯେଓ ପରାଭଓତିଯେଓ, ତସ୍ମା ‘‘ପରାଭଓତୋ ମୁଖ’’ନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି।

୯୮।ମାତାତି ଜନିକା ଓେଦିତବ୍ବା। ପିତାତି ଜନକୋଯେଓ। ଜିଣ୍ଣକଂ ସରୀରସିଥିଲତାୟ। ଗତଯୋବ୍ବନଂ ଯୋବ୍ବନାତିକ୍କମେନ ଆସୀତିକଂ ଓା ନାଓୁତିକଂ ଓା ସୟଂ କମ୍ମାନି କାତୁମସମତ୍ଥଂ। ପହୁ ସନ୍ତୋତି ସମତ୍ଥୋ ସମାନୋ ସୁଖଂ ଜୀଓମାନୋ। ନ ଭରତୀତି ନ ପୋସେତି। ଇମାୟ ଗାଥାୟ ମାତାପିତୂନଂ ଅଭରଣଂ, ଅପୋସନଂ, ଅନୁପଟ୍ଠାନଂ ଏକଂଯେଓ ପରାଭଓମୁଖଂ ଓୁତ୍ତଂ। ଏତେନ ହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଯଂ ତଂ –

‘‘ତାୟ ନଂ ପାରିଚରିୟାୟ, ମାତାପିତୂସୁ ପଣ୍ଡିତା;

ଇଧେଓ ନଂ ପସଂସନ୍ତି, ପେଚ୍ଚ ସଗ୍ଗେ ପମୋଦତୀ’’ତି। (ଇତିଓୁ। ୧୦୬; ଅ। ନି। ୪।୬୩) –

ମାତାପିତୁଭରଣେ ଆନିସଂସଂ ଓୁତ୍ତଂ। ତଂ ନ ପାପୁଣାତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ‘‘ମାତାପିତରୋପି ନ ଭରତି, କଂ ଅଞ୍ଞଂ ଭରିସ୍ସତୀ’’ତି ନିନ୍ଦଞ୍ଚ ଓଜ୍ଜନୀୟତଞ୍ଚ ଦୁଗ୍ଗତିଞ୍ଚ ପାପୁଣନ୍ତୋ ପରାଭଓତିଯେଓ, ତସ୍ମା ‘‘ପରାଭଓତୋ ମୁଖ’’ନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି।

୧୦୦। ପାପାନଂ ବାହିତତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣଂ, ସମିତତ୍ତା ସମଣଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲପ୍ପଭଓମ୍ପି ଓା ବ୍ରାହ୍ମଣଂ, ପବ୍ବଜୁପଗତଂ ସମଣଂ, ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଓାପି ଯଂକିଞ୍ଚି ଯାଚନକଂ। ମୁସାଓାଦେନ ଓଞ୍ଚେତୀତି ‘‘ଓଦ, ଭନ୍ତେ, ପଚ୍ଚୟେନା’’ତି ପଓାରେତ୍ୱା ଯାଚିତୋ ଓା ପଟିଜାନିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅପ୍ପଦାନେନ ତସ୍ସ ତଂ ଆସଂ ଓିସଂଓାଦେତି। ଇମାୟ ଗାଥାୟ ବ୍ରାହ୍ମଣାଦୀନଂ ମୁସାଓାଦେନ ଓଞ୍ଚନଂ ଏକଂଯେଓ ପରାଭଓମୁଖଂ ଓୁତ୍ତଂ। ଏତେନ ହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଇଧ ନିନ୍ଦଂ, ସମ୍ପରାୟେ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ସୁଗତିୟମ୍ପି ଅଧିପ୍ପାୟଓିପତ୍ତିଞ୍ଚ ପାପୁଣାତି। ଓୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ସୀଲଓିପନ୍ନସ୍ସ ପାପକୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୪୯; ଅ। ନି। ୫।୨୧୩; ମହାଓ। ୨୮୫)।

ତଥା –

‘‘ଚତୂହି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଯଥାଭତଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ ଏୱଂ ନିରଯେ। କତମେହି ଚତୂହି? ମୁସାୱାଦୀ ହୋତୀ’’ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୪।୮୨)।

ତଥା –

‘‘ଇଧ, ସାରିପୁତ୍ତ, ଏକଚ୍ଚୋ ସମଣଂ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପୱାରେତି, ‘ୱଦ, ଭନ୍ତେ, ପଚ୍ଚଯେନା’ତି, ସୋ ଯେନ ପୱାରେତି, ତଂ ନ ଦେତି। ସୋ ଚେ ତତୋ ଚୁତୋ ଇତ୍ଥତ୍ତଂ ଆଗଚ୍ଛତି। ସୋ ଯଂ ଯଦେୱ ୱଣିଜ୍ଜଂ ପଯୋଜେତି, ସାସ୍ସ ହୋତି ଛେଦଗାମିନୀ। ଇଧ ପନ ସାରିପୁତ୍ତ…ପେ… ସୋ ଯେନ ପୱାରେତି, ନ ତଂ ଯଥାଧିପ୍ପାଯଂ ଦେତି। ସୋ ଚେ ତତୋ ଚୁତୋ ଇତ୍ଥତ୍ତଂ ଆଗଚ୍ଛତି। ସୋ ଯଂ ଯଦେୱ ୱଣିଜ୍ଜଂ ପଯୋଜେତି, ସାସ୍ସ ନ ହୋତି ଯଥାଧିପ୍ପାଯା’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୭୯)।

ଏୱମିମାନି ନିନ୍ଦାଦୀନି ପାପୁଣନ୍ତୋ ପରାଭୱତିଯେୱ, ତସ୍ମା ‘‘ପରାଭୱତୋ ମୁଖ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୦୨।ପହୂତୱିତ୍ତୋତି ପହୂତଜାତରୂପରଜତମଣିରତନୋ। ସହିରଞ୍ଞୋତି ସକହାପଣୋ। ସଭୋଜନୋତି ଅନେକସୂପବ୍ଯଞ୍ଜନଭୋଜନସମ୍ପନ୍ନୋ। ଏକୋ ଭୁଞ୍ଜତି ସାଦୂନୀତି ସାଦୂନି ଭୋଜନାନି ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତାନମ୍ପି ଅଦତ୍ୱା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋକାସେ ଭୁଞ୍ଜତୀତି ଏକୋ ଭୁଞ୍ଜତି ସାଦୂନି। ଇମାଯ ଗାଥାଯ ଭୋଜନଗିଦ୍ଧତାଯ ଭୋଜନମଚ୍ଛରିଯଂ ଏକଂଯେୱ ପରାଭୱମୁଖଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତେନ ହି ସମନ୍ନାଗତୋ ନିନ୍ଦଂ ୱଜ୍ଜନୀଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିନ୍ତି ଏୱମାଦୀନି ପାପୁଣନ୍ତୋ ପରାଭୱତିଯେୱ, ତସ୍ମା ‘‘ପରାଭୱତୋ ମୁଖ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସଙ୍ଖଂ ସୁତ୍ତାନୁସାରେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ଅତିୱିତ୍ଥାରଭଯେନ ପନ ଇଦାନି ଯୋଜନାନଯଂ ଅଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅତ୍ଥମତ୍ତମେୱ ଭଣାମ।

୧୦୪।ଜାତିତ୍ଥଦ୍ଧୋ ନାମ ଯୋ ‘‘ଅହଂ ଜାତିସମ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ମାନଂ ଜନେତ୍ୱା ତେନ ଥଦ୍ଧୋ ୱାତପୂରିତଭସ୍ତା ୱିଯ ଉଦ୍ଧୁମାତୋ ହୁତ୍ୱା ନ କସ୍ସଚି ଓନମତି। ଏସ ନଯୋ ଧନଗୋତ୍ତତ୍ଥଦ୍ଧେସୁ। ସଞ୍ଞାତିଂ ଅତିମଞ୍ଞେତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଞାତିମ୍ପି ଜାତିଯା ଅତିମଞ୍ଞତି ସଙ୍କା ୱିଯ ୱିଟଟୂଭଂ। ଧନେନାପି ଚ ‘‘କପଣୋ ଅଯଂ ଦଲିଦ୍ଦୋ’’ତି ଅତିମଞ୍ଞତି, ସାମୀଚିମତ୍ତମ୍ପି ନ କରୋତି, ତସ୍ସ ତେ ଞାତଯୋ ପରାଭୱମେୱ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଇମାଯ ଗାଥାଯ ୱତ୍ଥୁତୋ ଚତୁବ୍ବିଧଂ, ଲକ୍ଖଣତୋ ଏକଂଯେୱ ପରାଭୱମୁଖଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୦୬।ଇତ୍ଥିଧୁତ୍ତୋତି ଇତ୍ଥୀସୁ ସାରତ୍ତୋ, ଯଂକିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥି, ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଦତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ଇତ୍ଥିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଥା ସବ୍ବମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସୁରାପାନପଯୁତ୍ତୋ ସୁରାଧୁତ୍ତୋ। ନିୱତ୍ଥସାଟକମ୍ପି ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଜୂତକୀଳନମନୁଯୁତ୍ତୋ ଅକ୍ଖଧୁତ୍ତୋ। ଏତେହି ତୀହି ଠାନେହି ଯଂକିଞ୍ଚିପି ଲଦ୍ଧଂ ହୋତି, ତସ୍ସ ୱିନାସନତୋ ଲଦ୍ଧଂ ଲଦ୍ଧଂ ୱିନାସେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂୱିଧୋ ପରାଭୱତିଯେୱ, ତେନସ୍ସେତଂ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ତିୱିଧଂ ପରାଭୱମୁଖଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୦୮।ସେହି ଦାରେହୀତି ଅତ୍ତନୋ ଦାରେହି। ଯୋ ଅତ୍ତନୋ ଦାରେହି ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ୱେସିଯାସୁ ପଦୁସ୍ସତି, ତଥା ପରଦାରେସୁ, ସୋ ଯସ୍ମା ୱେସୀନଂ ଧନପ୍ପଦାନେନ ପରଦାରସେୱନେନ ଚ ରାଜଦଣ୍ଡାଦୀହି ପରାଭୱତିଯେୱ, ତେନସ୍ସେତଂ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ଦୁୱିଧଂ ପରାଭୱମୁଖଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୧୦।ଅତୀତଯୋବ୍ବନୋତି ଯୋବ୍ବନମତିକ୍କ ଆସୀତିକୋ ୱା ନାୱୁତିକୋ ୱା ହୁତ୍ୱା ଆନେତି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ତିମ୍ବରୁତ୍ଥନିନ୍ତି ତିମ୍ବରୁଫଲସଦିସତ୍ଥନିଂ ତରୁଣଦାରିକଂ। ତସ୍ସା ଇସ୍ସା ନ ସୁପତୀତି ‘‘ଦହରାଯ ମହଲ୍ଲକେନ ସଦ୍ଧିଂ ରତି ଚ ସଂୱାସୋ ଚ ଅମନାପୋ, ମା ହେୱ ଖୋ ତରୁଣଂ ପତ୍ଥେଯ୍ଯା’’ତି ଇସ୍ସାଯ ତଂ ରକ୍ଖନ୍ତୋ ନ ସୁପତି। ସୋ ଯସ୍ମା କାମରାଗେନ ଚ ଇସ୍ସାଯ ଚ ଡଯ୍ହନ୍ତୋ ବହିଦ୍ଧା କମ୍ମନ୍ତେ ଚ ଅପ୍ପଯୋଜେନ୍ତୋ ପରାଭୱତିଯେୱ, ତେନସ୍ସେତଂ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ଇମଂ ଇସ୍ସାଯ ଅସୁପନଂ ଏକଂଯେୱ ପରାଭୱମୁଖଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୧୨।ସୋଣ୍ଡିନ୍ତି ମଚ୍ଛମଂସାଦୀସୁ ଲୋଲଂ ଗେଧଜାତିକଂ। ୱିକିରଣିନ୍ତି ତେସଂ ଅତ୍ଥାଯ ଧନଂ ପଂସୁକଂ ୱିଯ ୱିକିରିତ୍ୱା ନାସନସୀଲଂ। ପୁରିସଂ ୱାପି ତାଦିସନ୍ତି ପୁରିସୋ ୱାପି ଯୋ ଏୱରୂପୋ ହୋତି, ତଂ ଯୋ ଇସ୍ସରିଯସ୍ମିଂ ଠପେତି, ଲଞ୍ଛନମୁଦ୍ଦିକାଦୀନି ଦତ୍ୱା ଘରାୱାସେ କମ୍ମନ୍ତେ ୱା ୱଣିଜ୍ଜାଦିୱୋହାରେସୁ ୱା ତଦେୱ ୱାୱଟଂ କାରେତି। ସୋ ଯସ୍ମା ତସ୍ସ ଦୋସେନ ଧନକ୍ଖଯଂ ପାପୁଣନ୍ତୋ ପରାଭୱତିଯେୱ, ତେନସ୍ସେତଂ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ତଥାୱିଧସ୍ସ ଇସ୍ସରିଯସ୍ମିଂ ଠପନଂ ଏକଂଯେୱ ପରାଭୱମୁଖଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୧୪।ଅପ୍ପଭୋଗୋ ନାମ ସନ୍ନିଚିତାନଞ୍ଚ ଭୋଗାନଂ ଆଯମୁଖସ୍ସ ଚ ଅଭାୱତୋ। ମହାତଣ୍ହୋତି ମହତିଯା ଭୋଗତଣ୍ହାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ, ଯଂ ଲଦ୍ଧଂ, ତେନ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ। ଖତ୍ତିଯେ ଜାଯତେ କୁଲେତି ଖତ୍ତିଯାନଂ କୁଲେ ଜାଯତି। ସୋ ଚ ରଜ୍ଜଂ ପତ୍ଥଯତୀତି ସୋ ଏତାଯ ମହାତଣ୍ହତାଯ ଅନୁପାଯେନ ଉପ୍ପଟିପାଟିଯା ଅତ୍ତନୋ ଦାଯଜ୍ଜଭୂତଂ ଅଲଦ୍ଧୁନେଯ୍ଯଂ ୱା ପରସନ୍ତକଂ ରଜ୍ଜଂ ପତ୍ଥେତି, ସୋ ଏୱଂ ପତ୍ଥେନ୍ତୋ ଯସ୍ମା ତମ୍ପି ଅପ୍ପକଂ ଭୋଗଂ

ଯୋଧାଜୀୱାଦୀନଂ ଦତ୍ୱା ରଜ୍ଜଂ ଅପାପୁଣନ୍ତୋ ପରାଭୱତିଯେୱ, ତେନସ୍ସେତଂ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ରଜ୍ଜପତ୍ଥନଂ ଏକଂଯେୱ ପରାଭୱମୁଖଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୧୫। ଇତୋ ପରଂ ଯଦି ସା ଦେୱତା ''ତେରସମଂ ଭଗୱା ବ୍ରୂହି…ପେ… ସତସହସ୍ସିମଂ ଭଗୱା ବ୍ରୂହୀ''ତି ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ତମ୍ପି ଭଗୱା କଥେୟ୍ୟ। ଯସ୍ମା ପନ ସା ଦେୱତା ''କିଂ ଇମେହି ପୁଚ୍ଛିତେହି, ଏକମେତ୍ଥ ୱୁଡ୍ଢିକରଂ ନତ୍ଥୀ''ତି ତାନି ପରାଭୱମୁଖାନି ଅସୁୟ୍ୟମାନା ଏତ୍ତକମ୍ପି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ହୁତ୍ୱା ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସି, ତସ୍ମା ଭଗୱା ତସ୍ସାସଯଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି ''ଏତେ ପରାଭୱେ ଲୋକେ''ତି।

ତତ୍ଥ ପଣ୍ଡିତୋତି ପରିୱୀମଂସାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ। ସମୱେକ୍ଖିଯାତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା। ଅରିଯୋତି ନ ମଗ୍ଗେନ, ନ ଫଲେନ, ଅପିଚ ଖୋ, ପନ ଏତସ୍ମିଂ ପରାଭୱସଙ୍ଖାତେ ଅନଯେ ନ ଇରିଯତୀତି ଅରିଯୋ। ଯେନ ଦସ୍ସନେନ ଯାଯ ପଞ୍ଞାଯ ପରାଭୱେ ଦିସ୍ୱା ୱିୱଜ୍ଜେତି, ତେନ ସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନୋ। ସ ଲୋକଂ ଭଜତେ ସିୱନ୍ତି ସୋ ଏୱରୂପୋ ସିୱଂ ଖେମମୁତ୍ତମମନୁପଦ୍ଦୱଂ ଦେୱଲୋକଂ ଭଜତି, ଅଲ୍ଲୀଯତି, ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପରାଭୱମୁଖାନି ସୁତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନସଂୱେଗାନୁରୂପଂ ଯୋନିସୋ ପଦହିତ୍ୱା ସୋତାପତ୍ତିସକଦାଗାମିଅନାଗାମିଫଲାନି ପତ୍ତା ଦେୱତା ଗଣନଂ ୱୀତିୱତ୍ତା। ଯଥାହ –

''ମହାସମଯସୁତ୍ତେ ଚ, ଅଥୋ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତକେ;

ସମଚିତ୍ତେ ରାହୁଲୋୱାଦେ, ଧମ୍ମଚକ୍କେ ପରାଭୱେ।

''ଦେୱତାସମିତୀ ତତ୍ଥ, ଅପ୍ପମେୟ୍ୟା ଅସଙ୍ଖିଯା;

ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଚେତ୍ଥ, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିଯୋ''ତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ପରାଭୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଅଗ୍ଗିକଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂମେ ସୁତନ୍ତି ଅଗ୍ଗିକଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତଂ, ''ୱସଲସୁତ୍ତ''ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି ଜେତୱନେ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମେ। କସିଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତକିଚ୍ଚାୱସାନେ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗିକଭାରଦ୍ୱାଜଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ସରଣସିକ୍ଖାପଦାନଂ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ''ତତ୍ଥ ମଯି ଗତେ କଥା ପୱତ୍ତିସ୍ସତି, ତତୋ କଥାୱସାନେ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଏସ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସରଣଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସିକ୍ଖାପଦାନି ସମାଦିଯିସ୍ସତୀ''ତି ଞତ୍ୱା, ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା, ପୱତ୍ତାଯ କଥାଯ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଯାଚିତୋ ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ''ଏୱଂ ମେ ସୁତ''ନ୍ତିଆଦିଂ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ, ''ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯ''ନ୍ତିଆଦି କସିଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଅଗ୍ଗିକଭାରଦ୍ୱାଜସ୍ସାତି ଯଂ ଯଂ ଅପୁବ୍ବପଦଂ, ତଂ ତଦେୱ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ସୋ ହି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅଗ୍ଗିଂ ଜୁହତି ପରିଚରତୀତି କତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିକୋତି ନାମେନ ପାକଟୋ ଅହୋସି, ଭାରଦ୍ୱାଜୋତି ଗୋତ୍ତେନ। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଗ୍ଗିକଭାରଦ୍ୱାଜସ୍ସା''ତି। ନିୱେସନେତି ଘରେ। ତସ୍ସ କିର ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ନିୱେସନଦ୍ୱାରେ ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂ ଅଗ୍ଗିହୁତସାଲା ଅହୋସି। ତତୋ ''ନିୱେସନଦ୍ୱାରେ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ତସ୍ସପି ପଦେସସ୍ସ ନିୱେସନେଯେୱ ପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ''ନିୱେସନେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମୀପତ୍ଥେ ୱା ଭୁମ୍ମୱଚନଂ, ନିୱେସନସମୀପେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଗ୍ଗି ପଜ୍ଜଲିତୋ ହୋତୀତି ଅଗ୍ଗିଯାଧାନେ ଠିତୋ ଅଗ୍ଗି କତଭ୍ଭୁଦ୍ଧରଣୋ ସମିଧାପକ୍ଖେପଂ ବୀଜନୱାତଞ୍ଚ ଲଭିତ୍ୱା ଜଲିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ସମୁଗ୍ଗତଜିସମାକୁଲୋ ହୋତି। ଆହୁତି ପଗ୍ଗହିତାତି ସସୀସଂ ନ୍ହାଯିତ୍ୱା ମହତା ସକ୍କାରେନ ପାଯାସସପ୍ପିମଧୁଫାଣିତାଦୀନି ଅଭିସଙ୍ଖତାନି ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଞ୍ହି କିଞ୍ଚି ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ଜୁହିତବ୍ବଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ''ଆହୁତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସପଦାନନ୍ତି ଅନୁଘରଂ। ଭଗୱା ହି ସବ୍ବଜନାନୁଗ୍ଗହତ୍ଥାଯ ଆହାରସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା ଚ ଉଚ୍ଚନୀଚକୁଲଂ ଅୱୋକ୍କମ୍ମ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସପଦାନଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରମାନୋ''ତି।

ଅଥ କିମତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରସମ୍ପନ୍ନଂ ସମନ୍ତପାସାଦିକଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନପ୍ପସୀଦତି? କସ୍ମା ଚ ଏୱଂ ଫରୁସେନ ୱଚନେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ସମୁଦାଚରତୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଅଯଂ କିର ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ''ମଙ୍ଗଲକିଚ୍ଚେସୁ ସମଣଦସ୍ସନଂ ଅୱମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ଏୱଂଦିଟ୍ଠିକୋ, ତତୋ ''ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ

ଭୁଞ୍ଜନତ୍ଥେଲାୟ କାଠଅକଣ୍ଡୀ ମୁଣ୍ଡକସମଣକୋ ମମ ନିଵେସନଂ ଉପସଙ୍କମତୀ’’ତି ମନ୍ତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ନପ୍ପସାଦେସି, ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ଦୋସଵସଂଯେଵ ଅଗମାସି। ଅଥ କୁଦ୍ଧୋ ଅନତ୍ତମନୋ ଅନତ୍ତମନଵାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେସି ‘‘ତତ୍ରେଵ ମୁଣ୍ଡକା’’ତିଆଦି। ତତ୍ରାପି ଚ ଯସ୍ମା ‘‘ମୁଣ୍ଡୋ ଅସୁଦ୍ଧୋ ହୋତୀ’’ତି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଦିଟ୍ଠି, ତସ୍ମା ‘‘ଅଯଂ ଅସୁଦ୍ଧୋ, ତେନ ଦେଵବ୍ରାହ୍ମଣପୂଜକୋ ନ ହୋତୀ’’ତି ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ମୁଣ୍ଡକା’’ତି ଆହ। ମୁଣ୍ଡକତ୍ତା ଵା ଉଚ୍ଛିଟ୍ଠୋ ଏସ, ନ ଇମଂ ପଦେସଂ ଅରହତି ଆଗଚ୍ଛିତୁନ୍ତି ସମଣୋ ହୁତ୍ୱାପି ଇଦିସଂ କାଯକିଲେସଂ ନ ଵଣ୍ଣେତୀତି ଚ ସମଣଭାଵଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ସମଣକା’’ତି ଆହ। ନ କେଵଲଂ ଦୋସଵସେନେଵ, ଵସଲେ ଵା ପଵାଜେତ୍ୱା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ ସମ୍ଭୋଗପରିଭୋଗକରଣେନ ପତିତୋ ଅଯଂ ଵସଲତୋପି ପାପତରୋତି ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ଵସଲକା’’ତି ଆହ – ‘‘ଵସଲଜାତିକାନଂ ଵା ଆହୁତିଦସ୍ସନମତ୍ତସଵନେନ ପାପଂ ହୋତୀ’’ତି ମଞ୍ଞମାନୋପି ଏଵମାହ।

ଭଗଵା ତଥା ଵୁତ୍ତୋପି ଵିପ୍ପସନ୍ନେନେଵ ମୁଖଵଣ୍ଣେନ ମଧୁରେନ ସରେନ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଉପରି ଅନୁକମ୍ପାସୀତଲେନ ଚିତ୍ତେନ ଅତ୍ତନୋ ସଵ୍ଵସତ୍ତେହି ଅସାଧାରଣତାଦିଭାଵଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଜାନାସି ପନ, ତ୍ୱଂ ବ୍ରାହ୍ମଣା’’ତି। ଅଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭଗଵତୋ ମୁଖପ୍ପସାଦସୂଚିତଂ ତାଦିଭାଵଂ ଞତ୍ୱା ଅନୁକମ୍ପାସୀତଲେନ ଚିତ୍ତେନ ନିଚ୍ଛାରିତଂ ମଧୁରସ୍ସରଂ ସୁତ୍ୱା ଅମତେନେଵ ଅଭିସିତ୍ତହଦଯୋ ଅତ୍ତମନୋ ଵିପ୍ପସନ୍ନିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ନିହତମାନୋ ହୁତ୍ୱା ତଂ ଜାତିସଭାଵଂ ଵିସୌଗ୍ଗିରସଦିସଂ ସମୁଦାଚାରଵଚନଂ ପହାୟ ‘‘ନୂନ ଯମହଂ ହୀନଜଚ୍ଚଂ ଵସଲନ୍ତି ପଚ୍ଚେମି, ନ ସୋ ପରମତ୍ଥତୋ ଵସଲୋ, ନ ଚ ହୀନଜଚ୍ଚତା ଏଵ ଵସଲକରଣୋ ଧମ୍ମୋ’’ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ‘‘ନ ଖ୍ୱାହଂ, ଭୋ ଗୋତମା’’ତି ଆହ। ଧମ୍ମତା ହେସା, ଯଂ ହେତୁସମ୍ପନ୍ନୋ ପଚ୍ଚଯାଲାଭେନ ଫରୁସୋପି ସମାନୋ ଲଦ୍ଧମତ୍ତେ ପଚ୍ଚଯେ ମୁଦୁକୋ ହୋତୀତି।

ତତ୍ଥ ସାଧୂତି ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ ଆଯାଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସମ୍ପହଂସନସୁନ୍ଦରଦଳ୍ହୀକମ୍ମାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ସାଧୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଭଗଵା ସଂଖିତ୍ତେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୂ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୪।୯୫; ଅ। ନି। ୭।୮୩) ହି ଆଯାଚନେ। ‘‘ସାଧୁ, ଭନ୍ତେତି ଖୋ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭଗଵତୋ ଭାସିତଂ ଅଭିନନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନୁମୋଦିତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୮୬) ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେ। ‘‘ସାଧୁ, ସାଧୁ, ସାରିପୁତ୍ତା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୪୯) ସମ୍ପହଂସନେ।

‘‘ସାଧୁ ଧମ୍ମରୁଚୀ ରାଜା, ସାଧୁ ପଞ୍ଞାଣଵା ନରୋ;

ସାଧୁ ମିତ୍ତାନମଦ୍ଦୁବ୍ଭୋ, ପାପସ୍ସାକରଣଂ ସୁଖ’’ନ୍ତି। (ଜା। ୨।୧୮।୧୦୧) –

ଆଦୀସୁ ସୁନ୍ଦରେ। ‘‘ତଂ ସୁଣାଥ, ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋଥା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧) ଦଳ୍ହୀକମ୍ମେ। ଇଧ ପନ ଆଯାଚନେ।

ତେନ ହୀତି ତସ୍ସାଧିପ୍ପାଯନିଦସ୍ସନଂ, ସଚେ ଞାତୁକାମୋସୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। କାରଣଵଚନଂ ଵା, ତସ୍ସ ଯସ୍ମା ଞାତୁକାମୋସି, ତସ୍ମା, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ସୁଣାହି, ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋହି, ତଥା ତେ ଭାସିସ୍ସାମି, ଯଥା ତ୍ୱଂ ଜାନିସ୍ସସୀତି ଏଵଂ ପରପଦେହି ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ର ଚ ସୁଣାହୀତି ସୋତିନ୍ଦ୍ରିଯଵିକ୍ଖେପଵାରଣଂ, ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋହୀତି ମନସିକାରେ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମନିଯୋଜନେନ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଵିକ୍ଖେପଵାରଣଂ। ପୁରିମଞ୍ଚେତ୍ଥ ବ୍ୟଞ୍ଜନଵିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହଵାରଣଂ, ପଚ୍ଛିମଂ ଅତ୍ଥଵିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହଵାରଣଂ । ପୁରିମେନ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସଵନେ ନିଯୋଜେତି, ପଚ୍ଛିମେନ ସୁତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଧାରଣୂପପରିକ୍ଖାଦୀସୁ। ପୁରିମେନ ଚ ‘‘ସବ୍ୟଞ୍ଜନୋ ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ, ତସ୍ମା ସଵନୀଯୋ’’ତି ଦୀପେତି, ପଚ୍ଛିମେନ ‘‘ସାତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ମନସି କାତବ୍ବୋ’’ତି। ସାଧୁକପଦଂ ଵା ଉଭଯପଦେହି ଯୋଜେତ୍ୱା ‘‘ଯସ୍ମା ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରୋ ଚ ଦେସନାଗମ୍ଭୀରୋ ଚ, ତସ୍ମା ସୁଣାହି ସାଧୁକଂ। ଯସ୍ମା ଅତ୍ଥଗମ୍ଭୀରୋ ପଟିଵେଧଗମ୍ଭୀରୋ ଚ, ତସ୍ମା ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋହୀ’’ତି ଏତମତ୍ଥଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ସୁଣାହି ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋହୀ’’ତି।

ତତୋ ‘‘ଏଵଂ ଗମ୍ଭୀରେ କଥମହଂ ପତିଟ୍ଠଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ’’ତି ଵିସୀଦନ୍ତମିଵ ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ସମସ୍ସାସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଭାସିସ୍ସାମୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଯଥା ତ୍ୱଂ ଞସ୍ସସି, ତଥା ପରିମଣ୍ଡଲେହି ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ଉତ୍ତାନେନ ନଯେନ ଭାସିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏଵମଧିପ୍ପାଯୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତତୋ ଉସ୍ସାହଜାତୋ ହୁତ୍ୱା ‘‘ଏଵଂ ଭୋ’’ତି ଖୋ ଅଗ୍ଗିକଭାରଦ୍ୱାଜୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭଗଵତୋ ପଚ୍ଚସ୍ସୋସି, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛି ପଟିଗ୍ଗହେସୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ଵା ପଟିପଜ୍ଜନେନ ଅଭିମୁଖୋ ଅସ୍ସୋସୀତି। ଅଥସ୍ସ ‘‘ଭଗଵା ଏତଦଵୋଚା’’ତି ଇଦାନି ଵତ୍ତବ୍ବଂ ସନ୍ଧାୟ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘କୋଧନୋ ଉପନାହୀ’’ତି ଏଵମାଦିକଂ।

୧୧୬। ତତ୍ଥ କୋଧନୋତି କୁଜ୍ଝନସୀଲୋ। ଉପନାହୀତି ତସ୍ସେଵ କୋଧସ୍ସ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମେନ ଉପନାହେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ପରେସଂ ଗୁଣେ ମକ୍ଖେତି ପୁଞ୍ଛତୀତି ମକ୍ଖୀ, ପାପୋ ଚ ସୋ ମକ୍ଖୀ ଚାତି ପାପମକ୍ଖୀ। ଵିପନ୍ନଦିଟ୍ଠୀତି ଵିନଟ୍ଠସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ଵିପନ୍ନାୟ ଵା ଵିରୂପଂ ଗତାୟ ଦସଵତ୍ଥୁକାୟ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ। ମାଯାଵୀତି ଅତ୍ତନି ଵିଜ୍ଜମାନଦୋସପଟିଚ୍ଛାଦନଲକ୍ଖଣାୟ ମାଯାୟ ସମନ୍ନାଗତୋ। ତଂ ଜଞ୍ଞା ଵସଲୋ ଇତୀତି ତଂ ଏଵରୂପଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଏତେସଂ ହୀନଧମ୍ମାନଂ ଵସ୍ସନତୋ ସିଞ୍ଚନତୋ ଅନ୍ଵାସ୍ସଵନତୋ ‘‘ଵସଲୋ’’ତି ଜାନେଯ୍ୟାତି, ଏତେହି ସଵ୍ଵେହି ବ୍ରାହ୍ମଣମତ୍ଥକେ ଜାତୋ। ଅଯଞ୍ହି

ପରମତ୍ଥତୋ ୱସଲୋ ଏୱ, ଅତ୍ତନୋ ହଦଯତୁଟ୍ଠିମତ୍ତଂ, ନ ପରନ୍ତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଭଗୱା ଆଦିପଦେନେୱ ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ କୋଧନିଗ୍ଗହଂ କତ୍ୱା "କୋଧାଦିଧମ୍ମୋ ହୀନପୁଗ୍ଗଲୋ"ତି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଚ ଦେସନାଯ କୋଧାଦିଧମ୍ମେ ଦେସେନ୍ତୋ ଏକେନ ତାୱ ପରିଯାଯେନ ୱସଲଞ୍ଚ ୱସଲକରଣେ ଚ ଧମ୍ମେ ଦେସେସି। ଏୱଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଚ "ତ୍ୱଂ ଅହ"ନ୍ତି ପରୱମ୍ଭନଂ ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନଞ୍ଚ ଅକତ୍ୱା ଧମ୍ମେନେୱ ସମେନ ଞାଯେନ ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱସଲଭାୱେ, ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣଭାୱେ ଠପେସି।

୧୧୭। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଦିଟ୍ଠି "କଦାଚି ପାଣାତିପାତଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀନି କରୋନ୍ତୋପି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଏୱା"ତି। ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ପଟିସେଧେନ୍ତୋ, ଯେ ଚ ସତ୍ତୱିହିଂସାଦୀସୁ ଅକୁସଲଧମ୍ମେସୁ ତେହି ତେହି ସମନ୍ନାଗତା ଆଦୀନୱଂ ଅପସ୍ସନ୍ତା ତେ ଧମ୍ମେ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ତେସଂ "ହୀନା ଏତେ ଧମ୍ମା ୱସଲକରଣା"ତି ତତ୍ଥ ଆଦୀନୱଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅପରେହିପି ପରିଯାଯେହି ୱସଲଞ୍ଚ ୱସଲକରଣେ ଚ ଧମ୍ମେ ଦେସେତୁଂ "ଏକଜଂ ୱା ଦ୍ୱିଜଂ ୱା"ତି ଏୱମାଦିଗାଥାଯୋ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଏକଜୋତି ଠପେତ୍ୱା ଅଣ୍ଡଜଂ ଅୱସେସଯୋନିଜୋ। ସୋ ହି ଏକଦା ଏୱ ଜାଯତି। ଦ୍ୱିଜୋତି ଅଣ୍ଡଜୋ। ସୋ ହି ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ଅଣ୍ଡକୋସତୋ ଚାତି ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଜାଯତି। ତଂ ଏକଜଂ ୱା ଦ୍ୱିଜଂ ୱାପି। ଯୋଧ ପାଣନ୍ତି ଯୋ ଇଧ ସତ୍ତଂ। ୱିହିଂସତୀତି କାଯଦ୍ୱାରିକଚେତନାସମୁଟ୍ଠିତେନ ୱା ୱଚୀଦ୍ୱାରିକଚେତନାସମୁଟ୍ଠିତେନ ୱା ପଯୋଗେନ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେତି। "ପାଣାନି ହିଂସତୀ"ତିପି ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ଏକଜଂ ୱା ଦ୍ୱିଜଂ ୱାତି ଏୱଂପଭେଦାନି ଯୋଧ ପାଣାନି ହିଂସତୀତି ଏୱଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ସ ପାଣେ ଦଯା ନତ୍ଥୀତି ଏତେନ ମନସା ଅନୁକମ୍ପାଯ ଅଭାୱଂ ଆହ। ସେସମେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଇତୋ ପରାସୁ ଚ ଗାଥାସୁ, ଯତୋ ଏତ୍ତକମ୍ପି ଅୱତ୍ୱା ଇତୋ ପରଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି ପଦାନି ପରିହରନ୍ତା ଅୱଣ୍ଣିତପଦୱଣ୍ଣନାମତ୍ତମେୱ କରିସ୍ସାମ।

୧୧୮।ହନ୍ତୀତି ହନତି ୱିନାସେତି। ପରିରୁନ୍ଧତୀତି ସେନାଯ ପରିୱାରେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଗାମାନି ନିଗମାନି ଚାତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦେନ ନଗରାନୀତିପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ନିଗ୍ଗାହକୋ ସମଞ୍ଞାତୋତି ଇମିନା ହନନପରିରୁନ୍ଧନେନ ଗାମନିଗମନଗରଘାତକୋତି ଲୋକେ ୱିଦିତୋ।

୧୧୯।ଗାମେ ୱା ଯଦି ୱାରଞ୍ଞେତି ଗାମୋପି ନିଗମୋପି ନଗରମ୍ପି ସବ୍ବୋୱ ଇଧ ଗାମୋ ସଦ୍ଧିଂ ଉପଚାରେନ, ତଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସଂ ଅରଞ୍ଞଂ। ତସ୍ମିଂ ଗାମେ ୱା ଯଦି ୱାରଞ୍ଞେ ଯଂ ପରେସଂ ମମାଯିତଂ, ଯଂ ପରସତ୍ତାନଂ ପରିଗ୍ଗହିତମପରିଚ୍ଚତ୍ତଂ ସତ୍ତୋ ୱା ସଙ୍ଖାରୋ ୱା। ଥେଯ୍ୟା ଅଦିନ୍ନମାଦେତୀତି ତେହି ଅଦିନ୍ନଂ ଅନନୁଞ୍ଞାତଂ ଥେଯ୍ୟଚିତ୍ତେନ ଆଦିଯତି, ଯେନ କେନଚି ପଯୋଗେନ ଯେନ କେନଚି ଅୱହାରେନ ଅତ୍ତନୋ ଗହଣଂ ସାଧେତି।

୧୨୦।ଇଣମାଦାଯାତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ କିଞ୍ଚି ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ନିକ୍ଖେପଗ୍ଗହଣେନ ୱା, କିଞ୍ଚି ଅନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା "ଏତ୍ତକେନ କାଲେନ ଏତ୍ତକଂ ୱଡ୍ଢିଂ ଦସ୍ସାମୀ"ତି ୱଡ୍ଢିଗ୍ଗହଣେନ ୱା, "ଯଂ ଇତୋ ଉଦଯଂ ଭୱିସ୍ସତି, ତଂ ମଯ୍ହଂ ମୂଲଂ ତୱେୱ ଭୱିସ୍ସତୀ"ତି ୱା "ଉଦଯଂ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ସାଧାରଣ"ନ୍ତି ୱା ଏୱଂ ତଂତଂଆଯୋଗଗ୍ଗହଣେନ ୱା ଇଣଂ ଗହେତ୍ୱା। ଚୁଜ୍ଜମାନୋ ପଲାଯତି ନ ହି ତେ ଇଣମତ୍ଥୀତି ତେନ ଇଣାଯିକେନ "ଦେହି ମେ ଇଣ"ନ୍ତି ଚୋଦିଯମାନୋ "ନ ହି ତେ ଇଣମତ୍ଥି, ମଯା ଗହିତନ୍ତି କୋ ସକ୍ଖୀ"ତି ଏୱଂ ଭଣନେନ ଘରେ ୱସନ୍ତୋପି ପଲାଯତି।

୧୨୧।କିଞ୍ଚିକ୍ଖକମ୍ୟତାତି ଅପ୍ପମତ୍ତକେପି କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ ଇଚ୍ଛାଯ। ପନ୍ଥସ୍ମିଂ ୱଜନ୍ତଂ ଜନନ୍ତି ମଗ୍ଗେ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଯଂକିଞ୍ଚି ଇତ୍ଥିଂ ୱା ପୁରିସଂ ୱା। ହନ୍ତ୍ୱା କିଞ୍ଚିକ୍ଖମାଦେତୀତି ମାରେତ୍ୱା କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ତଂ ଭଣ୍ଡକଂ ଗଣ୍ହାତି।

୧୨୨।ଅତ୍ତହେତୁତି ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱିତକାରଣା, ତଥା ପରହେତୁ। ଧନହେତୁତି ସକଧନସ୍ସ ୱା ପରଧନସ୍ସ ୱା କାରଣା। ଚ-କାରୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିକପ୍ପନତ୍ଥୋ। ସକ୍ଖିପୁଟ୍ଠୋତି ଯଂ ଜାନାସି, ତଂ ୱଦେହୀତି ପୁଚ୍ଛିତୋ। ମୁସା ବ୍ରୂତୀତି ଜାନନ୍ତୋ ୱା "ନ ଜାନାମୀ"ତି ଅଜାନନ୍ତୋ ୱା "ଜାନାମୀ"ତି ଭଣତି, ସାମିକେ ଅସାମିକେ, ଅସାମିକେ ଚ ସାମିକେ କରୋତି।

୧୨୩।ଞାତୀନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୀନଂ। ସଖୀନନ୍ତି ୱଯସ୍ସାନଂ ଦାରେସୂତି ପରପରିଗ୍ଗହିତେସୁ। ପଟିଦିସ୍ସତୀତି ପଟିକୂଲେନ ଦିସ୍ସତି, ଅତିଚରନ୍ତୋ ଦିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସାହସାତି ବଲକ୍କାରେନ ଅନିଚ୍ଛଂ। ସମ୍ପିଯେନାତି ତେହି ତେସଂ ଦାରେହି ପତ୍ଥିଯମାନୋ ସଯଞ୍ଚ ପତ୍ଥଯମାନୋ, ଉଭଯସିନେହୱସେନାପୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୧୨୪।ମାତରଂ ପିତରଂ ୱାତି ଏୱଂ ମେତ୍ତାଯ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତମ୍ପି, ଜିଣ୍ଣକଂ ଗତଯୋବ୍ବନନ୍ତି ଏୱଂ କରୁଣାଯ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତମ୍ପି । ପହୁ ସନ୍ତୋ ନ ଭରତୀତି ଅତ୍ଥସମ୍ପନ୍ନୋ ଉପକରଣସମ୍ପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱାପି ନ ପୋସେତି।

୧୨୫।ସସୁନ୍ତି ସସ୍ସୁଂ। ହନ୍ତୀତି ପାଣିନା ୱା ଲେଡ୍ଡୁନା ୱା ଅଞ୍ଜେନ ୱା କେନଚି ପହରତି। ରୋସେତୀତି କୋଧମସ୍ସ ସଞ୍ଜନେତି ୱାଚାଯ ଫରୁସୱଚନେନ।

୧୨୬।ଅହନ୍ତି ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥେସୁ ଯଂକିଞ୍ଚି। ପୁଚ୍ଛିତୋ ସନ୍ତୋତି ପୁଟ୍ଠୋ ସମାନୋ। ଅନତ୍ଥମନୁସାସତୀତି ତସ୍ସ ଅହିତମେୱ ଆଚିକ୍ଖତି। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନେନ ମନ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋପି ଯଥା ସୋ ନ ଜାନାତି, ତଥା ଅପାକଟେହି ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନେନ ୱଚନେନ ମନ୍ତେତି, ଆଚରିଯମୁଟ୍ଠିଂ ୱା କତ୍ୱା ଦୀଘରତ୍ତଂ ୱସାପେତ୍ୱା ସାୱସେସମେୱ ମନ୍ତେତି।

୧୨୭।ଯୋ କତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ମଯା ପୁବ୍ବଭାଗେ ପାପିଚ୍ଛତା ୱୁତ୍ତା। ଯା ସା ''ଇଧେକଚ୍ଚୋ କାଯେନ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରିତ୍ୱା, ୱାଚାଯ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରିତ୍ୱା, ମନସା ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରିତ୍ୱା, ତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛାଦନହେତୁ ପାପିକଂ ଇଚ୍ଛଂ ପଣିଦହତି, ମା ମଂ ଜଞ୍ଞାତି ଇଚ୍ଛତୀ''ତି ଏୱଂ ଆଗତା। ଯଥା ଅଞ୍ଞେ ନ ଜାନନ୍ତି, ତଥା କରଣେନ କତାନଞ୍ଚ ଅୱିୱରଣେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନା ଅସ୍ସ କମ୍ମନ୍ତାତି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକମ୍ମନ୍ତୋ।

୧୨୮।ପରକୁଲନ୍ତି ଞାତିକୁଲଂ ୱା ମିତ୍ତକୁଲଂ ୱା। ଆଗତନ୍ତି ଯସ୍ସ ତେନ କୁଲେ ଭୁତ୍ତଂ, ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଗେହମାଗତଂ ପାନଭୋଜନାଦୀହି ନପ୍ପଟିପୂଜେତି, ନ ୱା ଦେତି, ଅୱଭୁତ୍ତଂ ୱା ଦେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୨୯।ଯୋ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱାତି ପରାଭୱସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

୧୩୦।ଭତ୍ତକାଲେଉପଟ୍ଠିତେତି ଭୋଜନକାଲେ ଜାତେ। ଉପଟ୍ଠିତନ୍ତିପି ପାଠୋ, ଭତ୍ତକାଲେ ଆଗତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ରୋସେତି ୱାଚା ନ ଚ ଦେତୀତି ''ଅତ୍ଥକାମୋ ମେ ଅଯଂ ବଲକ୍କାରେନ ମଂ ପୁଞ୍ଞଂ କାରାପେତୁଂ ଆଗତୋ''ତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଅପ୍ପତିରୂପେନ ଫରୁସୱଚନେନ ରୋସେତି, ଅନ୍ତମସୋ ସମ୍ମୁଖଭାୱମତ୍ତମ୍ପି ତସ୍ସ ନ ଦେତି, ପଗେୱ ଭୋଜନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୩୧।ଅସତଂ ଯୋଧ ପବ୍ରୂତୀତି ଯୋ ଇଧ ଯଥା ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି ''ଅସୁକଦିୱସେ ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ତେ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଏୱଂ ଅସଜ୍ଜନାନଂ ୱଚନଂ ପବ୍ରୂତି। ''ଅସନ୍ତ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ଅଭୂତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପବ୍ରୂତୀତି ଭଣତି ''ଅମୁକସ୍ମିଂ ନାମ ଗାମେ ମଯ୍ହଂ ଇଦିସୋ ଘରୱିଭୱୋ, ଏହି ତତ୍ଥ ଗଚ୍ଛାମ, ଘରଣୀ ମେ ଭୱିସ୍ସସି, ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ତେ ଦସ୍ସାମୀ''ତି ପରଭରିଯଂ ପରଦାସିଂ ୱା ୱଞ୍ଚେନ୍ତୋ ଧୁତ୍ତୋ ୱିଯ। ନିଜିଗୀସାନୋତି ନିଜିଗୀସମାନୋ ମଗ୍ଗମାନୋ, ତଂ ୱଞ୍ଚେତ୍ୱା ଯଂକିଞ୍ଚି ଗହେତ୍ୱା ପଲାଯିତୁକାମୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୩୨।ଯୋ ଚତ୍ତାନନ୍ତି ଯୋ ଚ ଅତ୍ତାନଂ। ସମୁକ୍କଂସେତି ଜାତିଆଦୀହି ସମୁକ୍କଂସତି ଉଚ୍ଚଟ୍ଠାନେ ଠପେତି। ପରେ ଚ ମୱଜାନାତୀତି ତେହିଯେୱ ପରେ ଅୱଜାନାତି, ନୀଚଂ କରୋତି। ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ । ନିହୀନୋତି ଗୁଣୱୁଡ୍ଢିତୋ ପରିହୀନୋ, ଅଧମଭାୱଂ ୱା ଗତୋ। ସେନ ମାନେନାତି ତେନ ଉକ୍କଂସନାୱଜାନନସଙ୍ଖାତେନ ଅତ୍ତନୋ ମାନେନ।

୧୩୩।ରୋସକୋତି କାଯୱାଚାହି ପରେସଂ ରୋସଜନକୋ। କଦରିଯୋତି ଥଦ୍ଧମଚ୍ଛରୀ, ଯୋ ପରେ ପରେସଂ ଦେନ୍ତେ ଅଞ୍ଞଂ ୱା ପୁଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତେ ୱାରେତି, ତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ପାପିଚ୍ଛୋତି ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନିଚ୍ଛାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ। ମଚ୍ଛରୀତି ଆୱାସାଦିମଚ୍ଛରିଯଯୁତ୍ତୋ। ସଠୋତି ଅସନ୍ତଗୁଣପ୍ପକାସନଲକ୍ଖଣେନ ସାଠେଯ୍ୟେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ଅସମ୍ମାଭାସୀ ୱା ଅକାତୁକାମୋପି ''କରୋମୀ''ତିଆଦିୱଚନେନ। ନାସ୍ସ ପାପଜିଗୁଚ୍ଛନଲକ୍ଖଣା ହିରୀ, ନାସ୍ସ ଉତ୍ତାସନତୋ ଉବ୍ବେଗଲକ୍ଖଣଂ ଓତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ଅହିରିକୋ ଅନୋତ୍ତପ୍ପୀ।

୧୩୪।ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ। ପରିଭାସତୀତି ''ଅସବ୍ବଞ୍ଞୂ''ତିଆଦୀହି ଅପୱଦତି, ସାୱକଞ୍ଚ ''ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ''ତିଆଦୀହି। ପରିବ୍ବାଜଂ ଗହଟ୍ଠଂ ୱାତି ସାୱକୱିସେସନମେୱେତଂ ପବ୍ବଜିତଂ ୱା ତସ୍ସ ସାୱକଂ, ଗହଟ୍ଠଂ ୱା ପଚ୍ଚଯଦାଯକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ବାହିରକଂ ୱା ପରିବ୍ବାଜକଂ ଯଂକିଞ୍ଚି ଗହଟ୍ଠଂ ୱା ଅଭୂତେନ ଦୋସେନ ପରିଭାସତୀତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ପୋରାଣା।

୧୩୫।ଅନରହଂ ସନ୍ତୋତି ଅଖୀଣାସୱୋ ସମାନୋ। ଅରହଂ ପଟିଜାନାତୀତି ''ଅହଂ ଅରହା''ତି ପଟିଜାନାତି, ଯଥା ନଂ ''ଅରହା ଅଯ''ନ୍ତି ଜାନନ୍ତି, ତଥା ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେତି, କାଯେନ ପରକ୍କମତି, ଚିତ୍ତେନ ଇଚ୍ଛତି ଅଧିୱାସେତି। ଚୋରୋତି ଥେନୋ। ସବ୍ରହ୍ମକେ ଲୋକେତି ଉକ୍କଟ୍ଠୱସେନ ଆହ – ସବ୍ବଲୋକେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି । ଲୋକେ ହି ସନ୍ଧିଚ୍ଛେଦନନିଲ୍ଲୋପହରଣଏକାଗାରିକକରଣପରିପନ୍ଥତିଟ୍ଠନାଦୀହି ପରେସଂ ଧନଂ ୱିଲୁମ୍ପନ୍ତା ଚୋରାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସାସନେ ପନ ପରିସସମ୍ପତ୍ତିଆଦୀହି ପଚ୍ଚଯାଦୀନି ୱିଲୁମ୍ପନ୍ତା। ଯଥାହ –

‘‘ପଞ୍ଚିମେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ମହାଚୋରା ସନ୍ତୋ ସଂଵିଜ୍ଜମାନା ଲୋକସ୍ମିଂ। କତମେ ପଞ୍ଚ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ମହାଚୋରସ୍ସ ଏଵଂ ହୋତି ‘କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହଂ ସତେନ ଵା ସହସ୍ସେନ ଵା ପରିଵୁତୋ ଗାମନିଗମରାଜଧାନୀସୁ ଆହିଣ୍ଡିସ୍ସାମି ହନନ୍ତୋ, ଘାତେନ୍ତୋ, ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ, ଛେଦାପେନ୍ତୋ, ପଚନ୍ତୋ ପାଚେନ୍ତୋତି, ସୋ ଅପରେନ ସମଯେନ ସତେନ ଵା ସହସ୍ସେନ ଵା ପରିଵୁତୋ ଗାମନିଗମରାଜଧାନୀସୁ ଆହିଣ୍ଡତି ହନନ୍ତୋ…ପେ… ପାଚେନ୍ତୋ। ଏଵମେଵ ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଇଧେକଚ୍ଚସ୍ସ ପାପଭିକ୍ଖୁନୋ ଏଵଂ ହୋତି ‘କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହଂ ସତେନ ଵା…ପେ… ରାଜଧାନୀସୁ ଚାରିକଂ ଚରିସ୍ସାମି ସକ୍କତୋ, ଗରୁକତୋ, ମାନିତୋ, ପୂଜିତୋ, ଅପଚିତୋ, ଗହଟ୍ଠାନଞ୍ଚେଵ ପବ୍ବଜିତାନଞ୍ଚ ଲାଭୀ ଚୀଵର…ପେ… ପରିକ୍ଖାରାନ’ନ୍ତି। ସୋ ଅପରେନ ସମଯେନ ସତେନ ଵା ସହସ୍ସେନ ଵା ପରିଵୁତୋ ଗାମନିଗମରାଜଧାନୀସୁ ଚାରିକଂ ଚରତି ସକ୍କତୋ…ପେ… ପରିକ୍ଖାରାନଂ। ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ପଠମୋ ମହାଚୋରୋ ସନ୍ତୋ ସଂଵିଜ୍ଜମାନୋ ଲୋକସ୍ମିଂ।

‘‘ପୁନ ଚପରଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପାପଭିକ୍ଖୁ ତଥାଗତପ୍ପଵେଦିତଂ ଧମ୍ମଵିନଯଂ ପରିଯାପୁଣିତ୍ଵା ଅତ୍ତନୋ ଦହତି, ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଦୁତିଯୋ…ପେ… ଲୋକସ୍ମିଂ।

‘‘ପୁନ ଚପରଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପାପଭିକ୍ଖୁ ସୁଦ୍ଧଂ ବ୍ରହ୍ମଚାରିଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରନ୍ତଂ ଅମୂଲକେନ ଅବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ ଅନୁଦ୍ଧଂସେତି। ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ତତିଯୋ…ପେ… ଲୋକସ୍ମିଂ।

‘‘ପୁନ ଚପରଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଇଧେକଚ୍ଚୋ, ପାପଭିକ୍ଖୁ ଯାନି ତାନି ସଙ୍ଘସ୍ସ ଗରୁଭଣ୍ଡାନି ଗରୁପରିକ୍ଖାରାନି, ସେଯ୍ଯଥିଦଂ – ଆରାମୋ, ଆରାମଵତ୍ଥୁ, ଵିହାରୋ, ଵିହାରଵତ୍ଥୁ, ମଞ୍ଚୋ, ପୀଠଂ, ଭିସି, ବିମ୍ବୋହନଂ, ଲୋହକୁମ୍ଭୀ, ଲୋହଭାଣକଂ, ଲୋହଵାରକୋ, ଲୋହକଟାହଂ, ଵାସି, ଫରସୁ, କୁଠାରୀ, କୁଦାଲୋ, ନିଖାଦନଂ, ଵଲ୍ଲି, ଵେଳୁ, ମୁଞ୍ଜଂ, ପବ୍ବଜଂ, ତିଣଂ, ମତ୍ତିକା, ଦାରୁଭଣ୍ଡଂ, ମତ୍ତିକାଭଣ୍ଡଂ, ତେହି ଗିହିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି ଉପଲାପେତି। ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଚତୁତ୍ଥୋ…ପେ… ଲୋକସ୍ମିଂ।

‘‘ସଦେଵକେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଲୋକେ…ପେ… ସଦେଵମନୁସ୍ସାଯ ଅଯଂ ଅଗ୍ଗୋ ମହାଚୋରୋ, ଯୋ ଅସନ୍ତଂ ଅଭୂତଂ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମଂ ଉଲ୍ଲପତୀ’’ତି (ପାରା। ୧୯୫)।

ତତ୍ଥ ଲୋକିଯଚୋରା ଲୋକିଯମେଵ ଧନଧଞ୍ଞାଦିଂ ଥେନେନ୍ତି। ସାସନେ ଵୁତ୍ତଚୋରେସୁ ପଠମୋ ତଥାରୂପମେଵ ଚୀଵରାଦିପଚ୍ଚଯମତ୍ତଂ, ଦୁତିଯୋ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଂ, ତତିଯୋ ପରସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ଚତୁତ୍ଥୋ ସଙ୍ଘିକଗରୁଭଣ୍ଡଂ, ପଞ୍ଚମୋ ଝାନସମାଧିସମାପତ୍ତିମଗ୍ଗଫଲପ୍ପଭେଦଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣଧନଂ, ଲୋକିଯଞ୍ଚ ଚୀଵରାଦିପଚ୍ଚଯଜାତଂ। ଯଥାହ – ‘‘ଥେଯ୍ଯାଯ ଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ରଟ୍ଠପିଣ୍ଡୋ ଭୁତ୍ତୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ଯ୍ଵାଯଂ ପଞ୍ଚମୋ ମହାଚୋରୋ, ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ଭଗଵା ‘‘ଚୋରୋ ସବ୍ରହ୍ମକେ ଲୋକେ’’ତି। ସୋ ହି ‘‘ସଦେଵକେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଲୋକେ…ପେ… ସଦେଵମନୁସ୍ସାଯ ଅଯଂ ଅଗ୍ଗୋ ମହାଚୋରୋ, ଯୋ ଅସନ୍ତଂ ଅଭୂତଂ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମଂ ଉଲ୍ଲପତୀ’’ତି (ପାରା। ୧୯୫) ଏଵଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଧନଥେନନତୋ ଅଗ୍ଗୋ ମହାଚୋରୋତି ଵୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ତଂ ଇଧାପି ‘‘ସବ୍ରହ୍ମକେ ଲୋକେ’’ତି ଇମିନା ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦେନ ପକାସେସି।

ଏସୋ ଖୋ ଵସଲାଧମୋତି। ଏତ୍ଥ ଖୋତି ଅଵଧାରଣତ୍ଥୋ, ତେନ ଏସୋ ଏଵ ଵସଲାଧମୋ। ଵସଲାନଂ ହୀନୋ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମକୋତି ଅଵଧାରେତି। କସ୍ମା? ଵିସିଟ୍ଠଵତ୍ଥୁମ୍ହି ଥେଯ୍ଯଧମ୍ମଵସ୍ସନତୋ, ଯାଵ ତଂ ପଟିଞ୍ଞଂ ନ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ତାଵ ଅଵିଗତଵସଲକରଣଧମ୍ମତୋ ଚାତି।

ଏତେଖୋ ଵସଲାତି। ଇଦାନି ଯେ ତେ ପଠମଗାଥାଯ ଆସଯଵିପତ୍ତିଵସେନ କୋଧନାଦଯୋ ପଞ୍ଚ, ପାପମକ୍ଖିଂ ଵା ଦ୍ଵିଧା କତ୍ଵା ଛ, ଦୁତିଯଗାଥାଯ ପଯୋଗଵିପତ୍ତିଵସେନ ପାଣହିଂସକୋ ଏକୋ, ତତିଯାଯ ପଯୋଗଵିପତ୍ତିଵସେନେଵ ଗାମନିଗମନିଗ୍ଗାହକୋ ଏକୋ, ଚତୁତ୍ଥାଯ ଥେଯ୍ଯାଵହାରଵସେନ ଏକୋ, ପଞ୍ଚମାଯ ଇଣଵଞ୍ଚନଵସେନ ଏକୋ, ଛଟ୍ଠାଯ ପସଯ୍ହାଵହାରଵସେନ ପନ୍ଥଦୂସକୋ ଏକୋ, ସତ୍ତମାଯ କୂଟସକ୍ଖିଵସେନ ଏକୋ, ଅଟ୍ଠମାଯ ମିତ୍ତଦୁବ୍ଭିଵସେନ ଏକୋ, ନଵମାଯ ଅକତଞ୍ଞୁଵସେନ ଏକୋ, ଦସମାଯ କତନାସନଵିହେସନଵସେନ ଏକୋ, ଏକାଦସମାଯ ହଦଯଵଞ୍ଚନଵସେନ ଏକୋ, ଦ୍ଵାଦସମାଯ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକମ୍ମନ୍ତଵସେନ ଦ୍ଵେ, ତେରସମାଯ ଅକତଞ୍ଞୁଵସେନ ଏକୋ, ଚୁଦ୍ଦସମାଯ ଵଞ୍ଚନଵସେନ ଏକୋ, ପନ୍ନରସମାଯ ଵିହେସନଵସେନ ଏକୋ, ସୋଳସମାଯ ଵଞ୍ଚନଵସେନ ଏକୋ, ସତ୍ତରସମାଯ ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନପରଵମ୍ଭନଵସେନ ଦ୍ଵେ, ଅଟ୍ଠାରସମାଯ ପଯୋଗାସଯଵିପତ୍ତିଵସେନ ରୋସକାଦଯୋ ସତ୍ତ, ଏକୂନଵୀସତିମାଯ ପରିଭାସନଵସେନ ଦ୍ଵେ, ଵୀସତିମାଯ ଅଗ୍ଗମହାଚୋରଵସେନ ଏକୋତି ଏଵଂ ତେତ୍ତିଂସ ଚତୁତ୍ତିଂସ ଵା ଵସଲା ଵୁତ୍ତା। ତେ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଏତେ ଖୋ ଵସଲା ଵୁତ୍ତା, ମଯା ଯେ ତେ ପକାସିତା’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯେ ତେ

ମଯା ପୁଟ୍ଠେ "ଜାନାସି ପନ ତ୍ୱଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ୱସଲ"ନ୍ତି ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱସଲା ୱୁତ୍ତା, ତେ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଏତେ ଖୋ ପକାସିତାତି। ଅଥ ୱା ଯେ ତେ ମଯା ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ୱୁତ୍ତା, ତେ ଧମ୍ମୱସେନାପି ଏତେ ଖୋ ପକାସିତା। ଅଥ ୱା ଏତେ ଯେୱ ୱସଲା ୱୁତ୍ତା ଅରିଯେହି କମ୍ମୱସେନ, ନ ଜାତିୱସେନ, ମଯା ଯେ ତେ ପକାସିତା "କୋଧନୋ ଉପନାହୀ"ତିଆଦିନା ନଯେନ।

୧୩୬। ଏୱଂ ଭଗୱା ୱସଲଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯସ୍ମା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସକାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଅତୀୱ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ପଟିସେଧେନ୍ତୋ ଆହ "ନ ଜଚ୍ଚା ୱସଲୋ ହୋତୀ"ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପରମତ୍ଥତୋ ହି ନ ଜଚ୍ଚା ୱସଲୋ ହୋତି, ନ ଜଚ୍ଚା ହୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ଅପିଚ ଖୋ କମ୍ମୁନା ୱସଲୋ ହୋତି, କମ୍ମୁନା ହୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ଅପରିସୁଦ୍ଧକମ୍ମୱସ୍ସନତୋ ୱସଲୋ ହୋତି, ପରିସୁଦ୍ଧେନ କମ୍ମୁନା ଅପରିସୁଦ୍ଧୱାହନତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୋତି। ଯସ୍ମା ୱା ତୁମ୍ହେ ହୀନଂ ୱସଲଂ ଉକ୍କଟ୍ଠଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ମଞ୍ଞଥ, ତସ୍ମା ହୀନେନ କମ୍ମୁନା ୱସଲୋ ହୋତି, ଉକ୍କଟ୍ଠେନ କମ୍ମୁନା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୋତୀତି ଏୱମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ଞାପେନ୍ତୋ ଏୱମାହ।

୧୩୭-୧୩୯। ଇଦାନି ତମେୱତ୍ଥଂ ନିଦସ୍ସନେନ ସାଧେତୁଂ "ତଦମିନାପି ଜାନାଥା"ତିଆଦିକା ତିସ୍ସୋ ଗାଥାଯୋ ଆହ। ତାସୁ ଦ୍ୱେ ଚତୁପ୍ପାଦା, ଏକା ଛପ୍ପାଦା, ତାସଂ ଅତ୍ଥୋ – ଯଂ ମଯା ୱୁତ୍ତଂ "ନ ଜଚ୍ଚା ୱସଲୋ ହୋତୀ"ତିଆଦି, ତଦମିନାପି ଜାନାଥ, ଯଥା ମେଦଂ ନିଦସ୍ସନଂ, ତଂ ଇମିନାପି ପକାରେନ ଜାନାଥ, ଯେନ ମେ ପକାରେନ ଯେନ ସାମଞ୍ଞେନ ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କତମଂ ନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଚେ? ଚଣ୍ଡାଲପୁତ୍ତୋ ସୋପାକୋ…ପେ… ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପପତ୍ତିଯାତି।

ଚଣ୍ଡାଲସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ଚଣ୍ଡାଲପୁତ୍ତୋ। ଅତ୍ତନୋ ଖାଦନତ୍ଥାଯ ମତେ ସୁନଖେ ଲଭିତ୍ୱା ପଚତୀତି ସୋପାକୋ। ମାତଙ୍ଗୋତି ଏୱଂନାମୋ ୱିସ୍ସୁତୋତି ଏୱଂ ହୀନାଯ ଜାତିଯା ଚ ଜୀୱିକାଯ ଚ ନାମେନ ଚ ପାକଟୋ।

ସୋତି ପୁରିମପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧିତ୍ୱା ସୋ ମାତଙ୍ଗୋ ଯସଂ ପରମଂ ପତ୍ତୋ, ଅଚ୍ଚୁତଂ ଉତ୍ତମଂ ଅତିୱିସିଟ୍ଠଂ ଯସଂ କିତ୍ତିଂ ପସଂସଂ ପତ୍ତୋ। ଯଂ ସୁଦୁଲ୍ଲଭନ୍ତି ଯଂ ଉଳାରକୁଲୁପପନ୍ନେନାପି ଦୁଲ୍ଲଭଂ, ହୀନକୁଲୁପପନ୍ନେନ ସୁଦୁଲ୍ଲଭଂ। ଏୱଂ ଯସପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଚ ଆଗଚ୍ଛୁଂ ତସ୍ସୁପଟ୍ଠାନଂ, ଖତ୍ତିଯା ବ୍ରାହ୍ମଣା ବହୂ, ତସ୍ସ ମାତଙ୍ଗସ୍ସ ପାରିଚରିଯତ୍ଥଂ ଖତ୍ତିଯା ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ ଅଞ୍ଞେ ଚ ବହୂ ୱେସ୍ସସୁଦ୍ଦାଦଯୋ ଜମ୍ବୁଦୀପମନୁସ୍ସା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଆଗମିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ଉପଟ୍ଠାନସମ୍ପନ୍ନୋ ସୋ ମାତଙ୍ଗୋ ୱିଗତକିଲେସରଜତ୍ତା ୱିରଜଂ, ମହନ୍ତେହି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ମହାପଥଂ, ବ୍ରହ୍ମଲୋକସଙ୍ଖାତଂ ଦେୱଲୋକଂ ଯାପେତୁଂ ସମତ୍ଥତ୍ତା ଦେୱଲୋକଯାନସଞ୍ଞିତଂ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଯାନଂ ଅଭିରୁଯ୍ହ, ତାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା କାମରାଗଂ ୱିରାଜେତ୍ୱା, କାଯସ୍ସ ଭେଦା ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପଗୋ ଅହୁ, ସା ତଥା ହୀନାପି ନ ନଂ ଜାତି ନିୱାରେସି ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପପତ୍ତିଯା, ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପପତ୍ତିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଅତୀତେ କିର ମହାପୁରିସୋ ତେନ ତେନୁପାଯେନ ସତ୍ତହିତଂ କରୋନ୍ତୋ ସୋପାକଜୀୱିକେ ଚଣ୍ଡାଲକୁଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ସୋ ନାମେନ ମାତଙ୍ଗୋ , ରୂପେନ ଦୁଦ୍ଦସିକୋ ହୁତ୍ୱା ବହିନଗରେ ଚମ୍ମକୁଟିକାଯ ୱସତି, ଅନ୍ତୋନଗରେ ଭିକ୍ଖଂ ଚରିତ୍ୱା ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେତି। ଅଥେକଦିୱସଂ ତସ୍ମିଂ ନଗରେ ସୁରାନକ୍ଖତ୍ତେ ଘୋସିତେ ଧୁତ୍ତା ଯଥାସକେନ ପରିୱାରେନ କୀଳନ୍ତି। ଅଞ୍ଞତରାପି ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲଧୀତା ପନ୍ନରସସୋଳସୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକା ଦେୱକଞ୍ଞା ୱିଯ ରୂପେନ ଦସ୍ସନୀଯା ପାସାଦିକା "ଅତ୍ତନୋ କୁଲୱଂସାନୁରୂପଂ କୀଳିସ୍ସାମୀ"ତି ପହୂତଂ ଖଜ୍ଜଭୋଜ୍ଜାଦିକୀଳନସମ୍ଭାରଂ ସକଟେସୁ ଆରୋପେତ୍ୱା ସବ୍ବସେତୱଳୱଯୁତ୍ତଂ ଯାନମାରୁଯ୍ହ ମହାପରିୱାରେନ ଉଯ୍ୟାନଭୂମିଂ ଗଚ୍ଛତି ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକାତି ନାମେନ। ସା କିର "ଦୁସ୍ସଣ୍ଠିତଂ ରୂପଂ ଅୱମଙ୍ଗଲ"ନ୍ତି ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ତେନସ୍ସା ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକାତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖା ଉଦପାଦି।

ତଦା ସୋ ମାତଙ୍ଗୋ କାଲସ୍ସେୱ ୱୁଟ୍ଠାଯ ପଟପିଲୋତିକଂ ନିୱାସେତ୍ୱା, କଂସତାଳଂ ହତ୍ଥେ ବନ୍ଧିତ୍ୱା, ଭାଜନହତ୍ଥୋ ନଗରଂ ପୱିସତି, ମନୁସ୍ସେ ଦିସ୍ୱା ଦୂରତୋ ଏୱ କଂସତାଳଂ ଆକୋଟେନ୍ତୋ। ଅଥ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକା "ଉସ୍ସରଥ, ଉସ୍ସରଥା"ତି ପୁରତୋ ପୁରତୋ ହୀନଜନଂ ଅପନେନ୍ତେହି ପୁରିସେହି ନୀଯମାନା ନଗରଦ୍ୱାରମଜ୍ଝେ ମାତଙ୍ଗଂ ଦିସ୍ୱା "କୋ ଏସୋ"ତି ଆହ। ଅହଂ ମାତଙ୍ଗଚଣ୍ଡାଲୋତି। ସା "ଇଦିସଂ ଦିସ୍ୱା ଗତାନଂ କୁତୋ ୱୁଡ୍ଢୀ"ତି ଯାନଂ ନିୱତ୍ତାପେସି। ମନୁସ୍ସା "ଯଂ ମଯଂ ଉଯ୍ୟାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଖଜ୍ଜଭୋଜ୍ଜାଦିଂ ଲଭେଯ୍ୟାମ, ତସ୍ସ ନୋ ମାତଙ୍ଗେନ ଅନ୍ତରାଯୋ କତୋ"ତି କୁପିତା "ଗଣ୍ହଥ ଚଣ୍ଡାଲ"ନ୍ତି ଲେଡ୍ଡୂହି ପହରିତ୍ୱା "ମତୋ"ତି ପାଦେ ଗହେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତେ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା କଚୱରେନ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ଅଗମଂସୁ। ସୋ ସତିଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯ ମନୁସ୍ସେ ପୁଚ୍ଛି – "କିଂ, ଅଯ୍ୟା, ଦ୍ୱାରଂ ନାମ ସବ୍ବସାଧାରଣଂ, ଉଦାହୁ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂଯେୱ କତ"ନ୍ତି? ମନୁସ୍ସା ଆହଂସୁ – "ସବ୍ବେସଂ ସାଧାରଣ"ନ୍ତି। "ଏୱଂ ସବ୍ବସାଧାରଣଦ୍ୱାରେନ ପୱିସିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖାହାରେନ ଯାପେନ୍ତଂ ମଂ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକାଯ ମନୁସ୍ସା ଇମଂ ଅନଯବ୍ୟସନଂ ପାପେସୁ"ନ୍ତି ରଥିକାଯ ରଥିକଂ ଆହିଣ୍ଡନ୍ତୋ ମନୁସ୍ସାନଂ ଆରୋଚେତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଘରଦ୍ୱାରେ ନିପଜ୍ଜି – "ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକଂ ଅଲଦ୍ଧା ନ ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ"ତି।

ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ''ଘରଦ୍ୱାରେ ମାତଙ୍ଗୋ ନିପନ୍ନୋ''ତି ସୁତ୍ୱା ''ତସ୍ସ କାକଣିକଂ ଦେଥ, ତେଲେନ ଅଙ୍ଗଂ ମକ୍ଖେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତୂ''ତି ଆହ। ସୋ ତଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ''ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକଂ ଅଲଦ୍ଧା ନ ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମି''ଚ୍ଚେୱ ଆହ। ତତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ''ଦ୍ୱେ କାକଣିକାଯୋ ଦେଥ, କାକଣିକାଯ ପୂୱଂ ଖାଦତୁ, କାକଣିକାଯ ତେଲେନ ଅଙ୍ଗଂ ମକ୍ଖେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତୂ''ତି ଆହ। ସୋ ତଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ତଥେୱ ୱଦତି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସୁତ୍ୱା ''ମାସକଂ ଦେଥ, ପାଦଂ, ଉପଡ୍ଢକହାପଣଂ, କହାପଣଂ ଦ୍ୱେ ତୀଣୀ''ତି ଯାୱ ସତଂ ଆଣାପେସି। ସୋ ନ ଇଚ୍ଛତି, ତଥେୱ ୱଦତି। ଏୱଂ ଯାଚନ୍ତାନଂଯେୱ ସୂରିଯୋ ଅତ୍ଥଙ୍ଗତୋ। ଅଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ପାସାଦା ଓରୁୟ୍ହ ସାଣିପାକାରଂ ପରିକ୍ଖିପାପେତ୍ୱା ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଯାଚି – ''ତାତ ମାତଙ୍ଗ, ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକାଯ ଅପରାଧଂ ଖମ, ସହସ୍ସଂ ଗଣ୍ହାହି, ଦ୍ୱେ ତୀଣୀ''ତି ଯାୱ ''ସତସହସ୍ସଂ ଗଣ୍ହାହୀ''ତି ଆହ। ସୋ ତୁଣ୍ହୀଭୂତୋ ନିପଜ୍ଜିଯେୱ।

ଏୱଂ ଚତୂହପଞ୍ଚାହେ ୱୀତିୱତ୍ତେ ବହୂମ୍ପି ପଣ୍ଣାକାରଂ ଦତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକଂ ଅଲଭନ୍ତା ଖତ୍ତିଯକୁମାରାଦଯୋ ମାତଙ୍ଗସ୍ସ ଉପକଣ୍ଣକେ ଆରୋଚାପେସୁଂ – ''ପୁରିସା ନାମ ଅନେକାନିପି ସଂୱଚ୍ଛରାନି ୱୀରିଯଂ କତ୍ୱା ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥଂ ପାପୁଣନ୍ତି, ମା ଖୋ ତ୍ୱଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଜି, ଅଦ୍ଧା ଦ୍ୱୀହତୀହଚ୍ଚଯେନ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକଂ ଲଚ୍ଛସୀ''ତି। ସୋ ତୁଣ୍ହୀଭୂତୋ ନିପଜ୍ଜିଯେୱ। ଅଥ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ସମନ୍ତା ପଟିୱିସ୍ସକା ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ''ତୁମ୍ହେ ମାତଙ୍ଗଂ ୱା ଉଟ୍ଠାପେଥ, ଦାରିକଂ ୱା ଦେଥ, ମା ଅମ୍ହେ ସବ୍ବେ ନାସଯିତ୍ଥା''ତି ଆହଂସୁ। ତେସଂ କିର ଅଯଂ ଦିଟ୍ଠି ''ଯସ୍ସ ଘରଦ୍ୱାରେ ଏୱଂ ନିପନ୍ନୋ ଚଣ୍ଡାଲୋ ମରତି, ତସ୍ସ ଘରେନ ସହ ସମନ୍ତା ସତ୍ତସତ୍ତଘରୱାସିନୋ ଚଣ୍ଡାଲା ହୋନ୍ତୀ''ତି। ତତୋ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକଂ ନୀଲପଟପିଲୋତିକଂ ନିୱାସାପେତ୍ୱା ଉଳୁଙ୍କକଟଚ୍ଛୁପିକାଦୀନି ଦତ୍ୱା ପରିଦେୱମାନଂ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ନେତ୍ୱା ''ଗଣ୍ହ ଦାରିକଂ, ଉଟ୍ଠାଯ ଗଚ୍ଛାହୀ''ତି ଅଦଂସୁ। ସା ପସ୍ସେ ଠତ୍ୱା ''ଉଟ୍ଠେହୀ''ତି ଆହ, ସୋ ''ହତ୍ଥେନ ମଂ ଗହେତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାପେହୀ''ତି ଆହ। ସା ନଂ ଉଟ୍ଠାପେସି। ସୋ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଆହ – ''ମଯଂ ଅନ୍ତୋନଗରେ ୱସିତୁଂ ନ ଲଭାମ, ଏହି ମଂ ବହିନଗରେ ଚମ୍ମକୁଟିଂ ନେହୀ''ତି। ସା ନଂ ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ନେସି। ''ପିଟ୍ଠିଯଂ ଆରୋପେତ୍ୱା''ତି ଜାତକଭାଣକା। ନେତ୍ୱା ଚସ୍ସ ସରୀରଂ ତେଲେନ ମକ୍ଖେତ୍ୱା, ଉଣ୍ହୋଦକେନ ନ୍ହାପେତ୍ୱା, ଯାଗୁଂ ପଚିତ୍ୱା ଅଦାସି। ସୋ ''ବ୍ରାହ୍ମଣକଞ୍ଞା ଅଯଂ ମା ୱିନସ୍ସୀ''ତି ଜାତିସମ୍ଭେଦଂ ଅକତ୍ୱାୱ ଅଡ୍ଢମାସମତ୍ତଂ ବଲଂ ଗହେତ୍ୱା ''ଅହଂ ୱନଂ ଗଚ୍ଛାମି, 'ଅତିଚିରାଯତୀ'ତି ମା ତ୍ୱଂ ଉକ୍କଣ୍ଠୀ''ତି ୱତ୍ୱା ଘରମାନୁସକାନି ଚ ''ଇମଂ ମା ପମଜ୍ଜିତ୍ଥା''ତି ଆଣାପେତ୍ୱା ଘରା ନିକ୍ଖମ୍ମ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା, କସିଣପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା, କତିପାହେନେୱ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ପଞ୍ଚ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ''ଇଦାନାହଂ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକାଯ ମଗ୍ଗୋ ଭୱିସ୍ସାମୀ''ତି ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ନଗରଦ୍ୱାରେ ଓରୋହିତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକାଯ ସନ୍ତିକଂ ପେସେସି।

ସା ସୁତ୍ୱା ''କୋଚି ମଞ୍ଞେ ମମ ଞାତକୋ ପବ୍ବଜିତୋ ମଂ ଦୁକ୍ଖିତଂ ଞତ୍ୱା ଦଟ୍ଠୁଂ ଆଗତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଚିନ୍ତଯମାନା ଗନ୍ତ୍ୱା, ତଂ ଞତ୍ୱା, ପାଦେସୁ ନିପତିତ୍ୱା ''କିସ୍ସ ମଂ ଅନାଥଂ ତୁମ୍ହେ ଅକତ୍ଥା''ତି ଆହ। ମହାପୁରିସୋ ''ମା ତ୍ୱଂ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକେ ଦୁକ୍ଖିନୀ ଅହୋସି, ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପୱାସୀହି ତେ ସକ୍କାରଂ କାରେସ୍ସାମୀ''ତି ୱତ୍ୱା ଏତଦୱୋଚ – ''ଗଚ୍ଛ ତ୍ୱଂ ଘୋସନଂ କରୋହି – 'ମହାବ୍ରହ୍ମା ମମ ସାମିକୋ ନ ମାତଙ୍ଗୋ, ସୋ ଚନ୍ଦୱିମାନଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ମମ ସନ୍ତିକଂ ଆଗମିସ୍ସତୀ'''ତି। ସା ଆହ – ''ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲଧୀତା ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପାପକମ୍ମେନ ଇମଂ ଚଣ୍ଡାଲଭାୱଂ ପତ୍ତା, ନ ସକ୍କୋମି ଏୱଂ ୱତ୍ତୁ''ନ୍ତି। ମହାପୁରିସୋ ''ନ ତ୍ୱଂ ମାତଙ୍ଗସ୍ସ ଆନୁଭାୱଂ ଜାନାସୀ''ତି ୱତ୍ୱା ଯଥା ସା ସଦ୍ଦହତି, ତଥା ଅନେକାନି ପାଟିହାରିଯାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଥେୱ ତଂ ଆଣାପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱସତିଂ ଅଗମାସି। ସା ତଥା ଅକାସି।

ମନୁସ୍ସା ଉଜ୍ଝାଯନ୍ତି ହସନ୍ତି – ''କଥଞ୍ହି ନାମାଯଂ ଅତ୍ତନୋ ପାପକମ୍ମେନ ଚଣ୍ଡାଲଭାୱଂ ପତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ କରିସ୍ସତୀ''ତି। ସା ଅଧିମାନା ଏୱ ହୁତ୍ୱା ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଘୋସନ୍ତୀ ନଗରଂ ଆହିଣ୍ଡତି ''ଇତୋ ଛଟ୍ଠେ ଦିୱସେ, ପଞ୍ଚମେ, ଚତୁତ୍ଥେ, ତତିଯେ, ସୁୱେ, ଅଜ୍ଜ ଆଗମିସ୍ସତୀ''ତି। ମନୁସ୍ସା ତସ୍ସା ୱିସ୍ସତ୍ଥୱାଚଂ ସୁତ୍ୱା ''କଦାଚି ଏୱମ୍ପି ସିଯା''ତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଘରଦ୍ୱାରେସୁ ମଣ୍ଡପଂ କାରାପେତ୍ୱା, ସାଣିପାକାରଂ ସଜ୍ଜେତ୍ୱା, ୱଯପ୍ପତ୍ତା ଦାରିକାଯୋ ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ''ମହାବ୍ରହ୍ମନି ଆଗତେ କଞ୍ଞାଦାନଂ ଦସ୍ସାମା''ତି ଆକାସଂ ଉଲ୍ଲୋକେନ୍ତା ନିସୀଦିଂସୁ। ଅଥ ମହାପୁରିସୋ ପୁଣ୍ଣମଦିୱସେ ଗଗନତଲଂ ଉପାରୂଳ୍ହେ ଚନ୍ଦେ ଚନ୍ଦୱିମାନଂ ଫାଲେତ୍ୱା ପସ୍ସତୋ ମହାଜନସ୍ସ ମହାବ୍ରହ୍ମରୂପେନ ନିଗ୍ଗଚ୍ଛି। ମହାଜନୋ ''ଦ୍ୱେ ଚନ୍ଦା ଜାତା''ତି ଅତିମଞ୍ଞି। ତତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ଆଗତଂ ଦିସ୍ୱା ''ସଚ୍ଚଂ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକା ଆହ, ମହାବ୍ରହ୍ମାୱ ଅଯଂ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକଂ ଦମେତୁଂ ପୁବ୍ବେ ମାତଙ୍ଗୱେସେନାଗଚ୍ଛୀ''ତି ନିଟ୍ଠଂ ଅଗମାସି। ଏୱଂ ସୋ ମହାଜନେନ ଦିସ୍ସମାନୋ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକାଯ ୱସନଟ୍ଠାନେ ଏୱ ଓତରି। ସା ଚ ତଦା ଉତୁନୀ ଅହୋସି। ସୋ ତସ୍ସା ନାଭିଂ ଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠକେନ ପରାମସି। ତେନ ଫସ୍ସେନ ଗବ୍ଭୋ ପତିଟ୍ଠାସି। ତତୋ ନଂ ''ଗବ୍ଭୋ ତେ ସଣ୍ଠିତୋ , ପୁତ୍ତମ୍ହି ଜାତେ ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଜୀୱାହୀ''ତି ୱତ୍ୱା ପସ୍ସତୋ ମହାଜନସ୍ସ ପୁନ ଚନ୍ଦୱିମାନଂ ପାୱିସି।

ବ୍ରାହ୍ମଣା ''ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକା ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପଜାପତି ଅମ୍ହାକଂ ମାତା ଜାତା''ତି ୱତ୍ୱା ତତୋ ତତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତଂ ସକ୍କାରଂ କାତୁକାମାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ସମ୍ପୀଳଅନେନ ନଗରଦ୍ୱାରାନି ଅନୋକାସାନି ଅହେସୁଂ। ତେ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକଂ ହିରଞ୍ଞରାସିମ୍ହି ଠପେତ୍ୱା, ନ୍ହାପେତ୍ୱା, ମଣ୍ଡେତ୍ୱା, ରଥଂ ଆରୋପେତ୍ୱା, ମହାସକ୍କାରେନ ନଗରଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କାରାପେତ୍ୱା, ନଗରମଜ୍ଝେ ମଣ୍ଡପଂ କାରାପେତ୍ୱା, ତତ୍ର ନଂ ''ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପଜାପତୀ''ତି ଦିଟ୍ଠଟ୍ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ୱସାପେନ୍ତି ''ଯାୱସ୍ସା ପତିରୂପଂ ୱସନୋକାସଂ କରୋମ, ତାୱ ଇଧେୱ ୱସତୂ''ତି। ସା ମଣ୍ଡପେ ଏୱ ପୁତ୍ତଂ ୱିଜାଯି। ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧଦିୱସେ ସଦ୍ଧିଂ

ପୁତ୍ତେନ ସସୀସଂ ନ୍ହାପେତ୍ୱା ମଣ୍ଡପେ ଜାତୋତି ଦାରକସ୍ସ ‘‘ମଣ୍ଡବ୍ୟକୁମାରୋ’’ତି ନାମଂ ଅକଂସୁ। ତତୋ ପଭୁତି ଚ ନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣା ‘‘ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପୁତ୍ତୋ’’ତି ପରିୱାରେତ୍ୱା ଚରନ୍ତି। ତତୋ ଅନେକସତସହସ୍ସପ୍ପକାରା ପଣ୍ଣାକାରା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣା କୁମାରସ୍ସାରକ୍ଖଂ ଠପେସୁଂ, ଆଗତା ଲଦ୍ଧୁଂ କୁମାରଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ଲଭନ୍ତି।

କୁମାରୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ୱୁଡ୍ଢିମନ୍ୱାଯ ଦାନଂ ଦାତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ। ସୋ ସାଲାଯ ସମ୍ପତ୍ତାନଂ କପଣଦ୍ଧିକାନଂ ଅଦତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂଯେୱ ଦେତି। ମହାପୁରିସୋ ‘‘କିଂ ମମ ପୁତ୍ତୋ ଦାନଂ ଦେତୀ’’ତି ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂଯେୱ ଦାନଂ ଦେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଯଥା ସବ୍ବେସଂ ଦସ୍ସତି, ତଥା କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଆକାସେନ ଆଗମ୍ମ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଘରଦ୍ୱାରେ ଅଟ୍ଠାସି। କୁମାରୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘କୁତୋ ଅଯଂ ଏୱଂ ୱିରୂପୱେସୋ ୱସଲୋ ଆଗତୋ’’ତି କୁଦ୍ଧୋ ଇମଂ ଗାଥମାହ –

‘‘କୁତୋ ନୁ ଆଗଚ୍ଛସି ଦୁମ୍ମୱାସୀ, ଓତଲ୍ଲକୋ ପଂସୁପିସାଚକୋୱ;

ସଙ୍କାରଚୋଳଂ ପଟିମୁଞ୍ଚ କଣ୍ଠେ, କୋ ରେ ତୁୱଂ ହୋସି ଅଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋ’’ତି।

ବ୍ରାହ୍ମଣା ‘‘ଗଣ୍ହଥ ଗଣ୍ହଥା’’ତି ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଆକୋଟେତ୍ୱା ଅନଯବ୍ୟସନଂ ପାପେସୁଂ। ସୋ ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ବହିନଗରେ ପଚ୍ଚଟ୍ଠାସି । ଦେୱତା କୁପିତା କୁମାରଂ ଗଲେ ଗହେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଂପାଦଂ ଅଧୋସିରଂ ଠପେସୁଂ। ସୋ ଅକ୍ଖୀହି ନିଗ୍ଗତେହି ମୁଖେନ ଖେଳଂ ପଗ୍ଘରନ୍ତେନ ଘରୁଘରୁପସ୍ସାସୀ ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦଯତି। ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକା ସୁତ୍ୱା ‘‘କୋଚି ଆଗତୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ଆମ, ପବ୍ବଜିତୋ ଆଗଚ୍ଛୀ’’ତି। ‘‘କୁହିଂ ଗତୋ’’ତି? ‘‘ଏୱଂ ଗତୋ’’ତି। ସା ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଖମଥ, ଭନ୍ତେ, ଅତ୍ତନୋ ଦାସସ୍ସା’’ତି ଯାଚନ୍ତୀ ତସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ଭୂମିଯା ନିପଜ୍ଜି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ମହାପୁରିସୋ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା, ଯାଗୁଂ ଲଭିତ୍ୱା, ତଂ ପିୱନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି, ସୋ ଅୱସିଟ୍ଠଂ ଥୋକଂ ଯାଗୁଂ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକାଯ ଅଦାସି। ‘‘ଗଚ୍ଛ ଇମଂ ଯାଗୁଂ ଉଦକକୁମ୍ଭିଯା ଆଲୋଲେତ୍ୱା ଯେସଂ ଭୂତୱିକାରୋ ଅତ୍ଥି, ତେସଂ ଅକ୍ଖିମୁଖକଣ୍ଣନାସାବିଲେସୁ ଆସିଞ୍ଚ, ସରୀରଞ୍ଚ ପରିପ୍ଫୋସେହି, ଏୱଂ ନିବ୍ବିକାରା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। ସା ତଥା ଅକାସି। ତତୋ କୁମାରେ ପକତିସରୀରେ ଜାତେ ‘‘ଏହି, ତାତ ମଣ୍ଡବ୍ୟ, ତଂ ଖମାପେସ୍ସାମା’’ତି ପୁତ୍ତଞ୍ଚ ସବ୍ବେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଚ ତସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିପଜ୍ଜାପେତ୍ୱା ଖମାପେସି।

ସୋ ‘‘ସବ୍ବଜନସ୍ସ ଦାନଂ ଦାତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱଦିତ୍ୱା, ଧମ୍ମକଥଂ କତ୍ୱା, ଅତ୍ତନୋ ୱସନଟ୍ଠାନଂଯେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା, ଚିନ୍ତେସି ‘‘ଇତ୍ଥୀସୁ ପାକଟା ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକା ଦମିତା, ପୁରିସେସୁ ପାକଟୋ ମଣ୍ଡବ୍ୟକୁମାରୋ, ଇଦାନି କୋ ଦମେତବ୍ବୋ’’ତି। ତତୋ ଜାତିମନ୍ତତାପସଂ ଅଦ୍ଦସ ବନ୍ଧୁମତୀନଗରଂ ନିସ୍ସାଯ କୁମ୍ଭୱତୀନଦୀତୀରେ ୱିହରନ୍ତଂ। ସୋ ‘‘ଅହଂ ଜାତିଯା ୱିସିଟ୍ଠୋ, ଅଞ୍ଞେହି ପରିଭୁତ୍ତୋଦକଂ ନ ପରିଭୁଞ୍ଜାମୀ’’ତି ଉପରିନଦିଯା ୱସତି। ମହାପୁରିସୋ ତସ୍ସ ଉପରିଭାଗେ ୱାସଂ କପ୍ପେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଉଦକପରିଭୋଗୱେଲାଯଂ ଦନ୍ତକଟ୍ଠଂ ଖାଦିତ୍ୱା ଉଦକେ ପକ୍ଖିପି। ତାପସୋ ତଂ ଉଦକେନ ୱୁଯ୍ହମାନଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘କେନିଦଂ ଖିତ୍ତ’’ନ୍ତି ପଟିସୋତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମହାପୁରିସଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘କୋ ଏତ୍ଥା’’ତି ଆହ। ‘‘ମାତଙ୍ଗଚଣ୍ଡାଲୋ, ଆଚରିଯା’’ତି। ‘‘ଅପେହି, ଚଣ୍ଡାଲ, ମା ଉପରିନଦିଯା ୱସୀ’’ତି। ମହାପୁରିସୋ ‘‘ସାଧୁ, ଆଚରିଯା’’ତି ହେଟ୍ଠାନଦିଯା ୱସତି, ପଟିସୋତମ୍ପି ଦନ୍ତକଟ୍ଠଂ ତାପସସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଆଗଚ୍ଛତି। ତାପସୋ ପୁନ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଅପେହି, ଚଣ୍ଡାଲ, ମା ହେଟ୍ଠାନଦିଯଂ ୱସ, ଉପରିନଦିଯାଯେୱ ୱସା’’ତି ଆହ। ମହାପୁରିସୋ ‘‘ସାଧୁ, ଆଚରିଯା’’ତି ତଥା ଅକାସି, ପୁନପି ତଥେୱ ଅହୋସି। ତାପସୋ ପୁନପି ‘‘ତଥା କରୋତୀ’’ତି ଦୁଟ୍ଠୋ ମହାପୁରିସଂ ସପି ‘‘ସୂରିଯସ୍ସ ତେ ଉଗ୍ଗମନୱେଲାଯ ସତ୍ତଧା ମୁଦ୍ଧା ଫଲତୂ’’ତି। ମହାପୁରିସୋପି ‘‘ସାଧୁ, ଆଚରିଯ, ଅହଂ ପନ ସୂରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ନ ଦେମୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ସୂରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ନିୱାରେସି । ତତୋ ରତ୍ତି ନ ୱିଭାଯତି, ଅନ୍ଧକାରୋ ଜାତୋ, ଭୀତା ବନ୍ଧୁମତୀୱାସିନୋ ତାପସସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ, ଆଚରିଯ, ଅମ୍ହାକଂ ସୋତ୍ଥିଭାୱୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ତେ ହି ତଂ ‘‘ଅରହା’’ତି ମଞ୍ଞନ୍ତି। ସୋ ତେସଂ ସବ୍ବମାଚିକ୍ଖି। ତେ ମହାପୁରିସଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ‘‘ସୂରିଯଂ, ଭନ୍ତେ, ମୁଞ୍ଚଥା’’ତି ଯାଚିଂସୁ। ମହାପୁରିସୋ ‘‘ଯଦି ତୁମ୍ହାକଂ ଅରହା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ମଂ ଖମାପେତି, ମୁଞ୍ଚାମୀ’’ତି ଆହ।

ମନୁସ୍ସା ଗନ୍ତ୍ୱା ତାପସଂ ଆହଂସୁ – ‘‘ଏହି, ଭନ୍ତେ, ମାତଙ୍ଗପଣ୍ଡିତଂ ଖମାପେହି, ମା ତୁମ୍ହାକଂ କଲହକାରଣା ମଯଂ ନସ୍ସିମ୍ହା’’ତି। ସୋ ‘‘ନାହଂ ଚଣ୍ଡାଲଂ ଖମାପେମୀ’’ତି ଆହ। ମନୁସ୍ସା ‘‘ଅମ୍ହେ ତ୍ୱଂ ନାସେସୀ’’ତି ତଂ ହତ୍ଥପାଦେସୁ ଗହେତ୍ୱା ମହାପୁରିସସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ନେସୁଂ। ମହାପୁରିସୋ ‘‘ମମ ପାଦମୂଲେ କୁଚ୍ଛିଯା ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଖମାପେନ୍ତେ ଖମାମୀ’’ତି ଆହ। ମନୁସ୍ସା ‘‘ଏୱଂ କରୋହୀ’’ତି ଆହଂସୁ। ତାପସୋ ‘‘ନାହଂ ଚଣ୍ଡାଲଂ ୱନ୍ଦାମୀ’’ତି। ମନୁସ୍ସା ‘‘ତୱ ଛନ୍ଦେନ ନ ୱନ୍ଦିସ୍ସସୀ’’ତି ହତ୍ଥପାଦମସ୍ସୁଗୀୱାଦୀସୁ ଗହେତ୍ୱା ମହାପୁରିସସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ସଯାପେସୁଂ। ସୋ ‘‘ଖମାମହଂ ଇମସ୍ସ, ଅପିଚାହଂ ତସ୍ସେୱାନୁକମ୍ପାଯ ସୂରିଯଂ ନ ମୁଞ୍ଚାମି, ସୂରିଯେ ହି ଉଗ୍ଗତମତ୍ତେ ମୁଦ୍ଧା ଅସ୍ସ ସତ୍ତଧା ଫଲିସ୍ସତୀ’’ତି ଆହ। ମନୁସ୍ସା ‘‘ଇଦାନି, ଭନ୍ତେ, କିଂ କାତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଆହଂସୁ। ମହାପୁରିସୋ ‘‘ତେନ ହି ଇମଂ ଗଲପ୍ପମାଣେ ଉଦକେ ଠପେତ୍ୱା ମତ୍ତିକାପିଣ୍ଡେନସ୍ସ ସୀସଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେଥ, ସୂରିଯରସ୍ମୀହି ଫୁଟ୍ଠୋ ମତ୍ତିକାପିଣ୍ଡୋ ସତ୍ତଧା ଫଲିସ୍ସତି। ତସ୍ମିଂ ଫଲିତେ ଏସ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଗଚ୍ଛତୂ’’ତି ଆହ। ତେ ତାପସଂ ହତ୍ଥପାଦାଦୀସୁ ଗହେତ୍ୱା ତଥା ଅକଂସୁ। ସୂରିଯେ

ମୁଞ୍ଚିତମତ୍ତେ ମତ୍ତିକାପିଣ୍ଡୋ ସତ୍ତଧା ଫଲିତ୍ୱା ପତି, ତାପସୋ ଭୀତୋ ପଲାୟି। ମନୁସ୍ସା ଦିସ୍ୱା ''ପସ୍ସଥ, ଭୋ, ସମଣସ୍ସ ଆନୁଭାୱ''ନ୍ତି ଦନ୍ତକଟ୍ଟପକ୍ଖିପନମାଦିଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ''ନତ୍ଥି ଇଦିସୋ ସମଣୋ''ତି ତସ୍ମିଂ ପସୀଦିଂସୁ। ତତୋ ପଭୁତି ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ଖତ୍ତିୟବ୍ରାହ୍ମଣାଦୟୋ ଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତା ମାତଙ୍ଗପଣ୍ଡିତସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଅଗମଂସୁ। ସୋ ଯାୱତାୟୁକଂ ଠତ୍ୱା କାୟସ୍ସ ଭେଦା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ତେନାହ ଭଗୱା ''ତଦମିନାପି ଜାନାଥ…ପେ… ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପପତ୍ତିୟା''ତି।

୧୪୦-୧୪୧। ଏୱଂ ''ନ ଜଚ୍ଚା ୱସଲୋ ହୋତି, କମ୍ମୁନା ୱସଲୋ ହୋତୀ''ତି ସାଧେତ୍ୱା ଇଦାନି ''ନ ଜଚ୍ଚା ହୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, କମ୍ମୁନା ହୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତି ଏତଂ ସାଧେତୁଂ ଆହ ''ଅଜ୍ଝାୟକକୁଲେ ଜାତା …ପେ… ଦୁଗ୍ଗତ୍ୟା ଗରହାୟୱା''ତି। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝାୟକକୁଲେ ଜାତାତି ମନ୍ତଜ୍ଝାୟକେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ଜାତା। ''ଅଜ୍ଝାୟକାକୁଠଏ ଜାତା''ତିପି ପାଠୋ। ମନ୍ତାନଂ ଅଜ୍ଝାୟକେ ଅନୁପକୁଟ୍ଠେ ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ଜାତାତି ଅତ୍ଥୋ। ମନ୍ତା ବନ୍ଧୱା ଏତେସନ୍ତି ମନ୍ତବନ୍ଧୱା। ୱେଦବନ୍ଧୂ ୱେଦପଟିସ୍ସରଣାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେ ଚ ପାପେସୁ କମ୍ମେସୁ ଅଭିଣ୍ହମୁପଦିସ୍ସରେତି ତେ ଏୱଂ କୁଲେ ଜାତା ମନ୍ତବନ୍ଧୱା ଚ ସମାନାପି ଯଦି ପାଣାତିପାତାଦୀସୁ ପାପକମ୍ମେସୁ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପଦିସ୍ସନ୍ତି, ଅଥ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଗାରୟ୍ହା ସମ୍ପରାୟେ ଚ ଦୁଗ୍ଗତି ତେ ଏୱମୁପଦିସ୍ସମାନା ଇମସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ମାତାପିତୂହିପି ''ନୟିମେ ଅମ୍ହାକଂ ପୁତ୍ତା, ଦୁଜ୍ଜାତା ଏତେ କୁଲସ୍ସ ଅଙ୍ଗାରଭୂତା, ନିକ୍କଡ୍ଢଥ ନେ''ତି, ବ୍ରାହ୍ମଣେହିପି ''ଗହପତିକା ଏତେ, ନ ଏତେ ବ୍ରାହ୍ମଣା, ମା ନେସଂ ସଦ୍ଧୟଞ୍ଞଥାଲିପାକାଦୀସୁ ପୱେସଂ ଦେଥ, ମା ନେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଲ୍ଲପଥା''ତି, ଅଞ୍ଞେହିପି ମନୁସ୍ସେହି ''ପାପକମ୍ମନ୍ତା ଏତେ, ନ ଏତେ ବ୍ରାହ୍ମଣା''ତି ଏୱଂ ଗାରୟ୍ହା ହୋନ୍ତି। ସମ୍ପରାୟେ ଚ ନେସଂ ଦୁଗ୍ଗତି ନିରୟାଦିଭେଦା, ଦୁଗ୍ଗତି ଏତେସଂ ପରଲୋକେ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ପରାୟେ ୱାତିପି ପାଠୋ। ପରଲୋକେ ଏତେସଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗତି ଦୁଗ୍ଗତି, ଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତିୟେୱ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ନେ ଜାତି ନିୱାରେତି, ଦୁଗ୍ଗତ୍ୟା ଗରହାୟ ୱାତି ସା ତଥା ଉକ୍କଟ୍ଠାପି ଯଂ ତ୍ୱଂ ସାରତୋ ପଚ୍ଚେସି, ଜାତି ଏତେ ପାପକମ୍ମେସୁ ପଦିସ୍ସନ୍ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ''ସମ୍ପରାୟେ ଚ ଦୁଗ୍ଗତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାୟ ଦୁଗ୍ଗତିୟା ୱା, ''ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଗାରୟ୍ହା''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାୟ ଗରହାୟ ୱା ନ ନିୱାରେତି।

୧୪୨। ଏୱଂ ଭଗୱା ଅଜ୍ଝାୟକକୁଲେ ଜାତାନମ୍ପି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଗାରୟ୍ହାଦିକମ୍ମୱସେନ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ପତିତଭାୱଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଦୁଗ୍ଗତିଗମନେନ ଚ ସମ୍ପରାୟେ ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିୟା ଅଭାୱଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ''ନ ଜଚ୍ଚା ହୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, କମ୍ମୁନା ହୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତି ଏତମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ସାଧେତ୍ୱା ଇଦାନି ଦୁୱିଧମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ନିଗମେନ୍ତୋ ଆହ, ଏୱଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ –

''ନ ଜଚ୍ଚା ୱସଲୋ ହୋତି, ନ ଜଚ୍ଚା ହୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ;

କମ୍ମୁନା ୱସଲୋ ହୋତି, କମ୍ମୁନା ହୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତି।

ସେସଂ କସିଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ। ୱିସେସତୋ ୱା ଏତ୍ଥ ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତଂ ୱାତିଆଦୀନଂ ଏୱଂ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା – ଯଥା କୋଚି ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତଂ ୱା ଉକ୍କୁଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ଏୱଂ ମଂ କମ୍ମୱିମୁଖଂ ଜାତିୱାଦେ ପତିତଂ ''ଜାତିୟା ବ୍ରାହ୍ମଣୱସଲଭାୱୋ ହୋତୀ''ତି ଦିଟ୍ଠିତୋ ୱୁଟ୍ଠାପେନ୍ତେନ, ଯଥା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ୱିୱରେୟ୍ୟ, ଏୱଂ ଜାତିୱାଦପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ କମ୍ମୱାଦଂ ୱିୱରନ୍ତେନ, ଯଥା ମୂଳ୍ହସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ ଆଚିକ୍ଖେୟ୍ୟ, ଏୱଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୱସଲଭାୱସ୍ସ ଅସମ୍ପିନ୍ନୋଜୁମଗ୍ଗଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତେନ, ଯଥା ଅନ୍ଧକାରେ ୱା ତେଲପଜ୍ଜୋତଂ ଧାରେୟ୍ୟ, ଏୱଂ ମାତଙ୍ଗାଦିନିଦସ୍ସନପଜ୍ଜୋତଧାରଣେନ ମୟ୍ହଂ ଭୋତା ଗୋତମେନ ଏତେହି ପରିୟାୟେହି ପକାସିତତ୍ତା ଅନେକପରିୟାୟେନ ଧମ୍ମୋ ପକାସିତୋତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଅଗ୍ଗିକଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ମେତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

କରଣୀୟମତ୍ଥକୁସଲେନାତି ମେତ୍ତସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ହିମୱନ୍ତପସ୍ସତୋ କିର ଦେୱତାହି ଉବ୍ବାଳ୍ହା ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ସାୱତ୍ଥିଂ ଆଗଚ୍ଛିଂସୁ। ତେସଂ ଭଗୱା ପରିତ୍ତତ୍ଥାୟ କମ୍ମଟ୍ଠାନତ୍ଥାୟ ଚ ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ଅଭାସି। ଅୟଂ ତାୱ ସଙ୍ଖେପୋ।

ଅୟଂ ପନ ୱିତ୍ଥାରୋ – ଏକଂ ସମୟଂ ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିୟଂ ୱିହରତି ଉପକଟ୍ଠାୟ ୱସ୍ସୂପନାୟିକାୟ। ତେନ ଖୋ ପନ ସମୟେନ ସମ୍ବହୁଲା ନାନାୱେରଜ୍ଜକା ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱସ୍ସଂ ଉପଗନ୍ତୁକାମା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମନ୍ତି। ତତ୍ର ସୁଦଂ ଭଗୱା ରାଗଚରିତାନଂ ସୱିଞ୍ଞାଣକାୱିଞ୍ଞାଣକୱସେନ ଏକାଦସୱିଧଂ ଅସୁଭକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ଦୋସଚରିତାନଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ମେତ୍ତାଦିକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ମୋହଚରିତାନଂ

ମରଣସ୍ସତିକମ୍ମଟ୍ଠାନାଦୀନି, ୱିତକ୍କଚରିତାନଂ ଆନାପାନସ୍ସତିପଥୱୀକସିଣାଦୀନି, ସଦ୍ଧାଚରିତାନଂ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିକମ୍ମଟ୍ଠାନାଦୀନି, ବୁଦ୍ଧିଚରିତାନଂ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନାଦୀନୀତି ଇମିନା ନଯେନ ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସପ୍ପଭେଦଚରିତାନୁକୂଲାନି କମ୍ମଟ୍ଠାନାନି କଥେତି।

ଅଥ ଖୋ ପଞ୍ଚମତ୍ତାନି ଭିକ୍ଖୁସତାନି ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସପ୍ପାଯସେନାସନଞ୍ଚ ଗୋଚରଗାମଞ୍ଚ ପରିଯେସମାନାନି ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଚ୍ଚନ୍ତେ ହିମୱନ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକାବଦ୍ଧଂ ନୀଲକାଚମଣିସନ୍ନିଭସିଲାତଲଂ ସୀତଲଘନଚ୍ଛାଯନୀଲୱନସଣ୍ଡମଣ୍ଡିତଂ ମୁତ୍ତାତଲରଜତପଟ୍ଟସଦିସୱାଲୁକାକିଣ୍ଣଭୂମିଭାଗଂ ସୁଚିସାତସୀତଲଜଲାସଯପରିୱାରିତଂ ପବ୍ବତମଦ୍ଦସଂସୁ। ଅଥ ଖୋ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ତତ୍ଥେକରତ୍ତିଂ ୱସିତ୍ୱା ପଭାତାଯ ରତ୍ତିଯା ସରୀରପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ଅଞ୍ଞତରଂ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସିଂସୁ। ଗାମୋ ଘନନିୱେସସନ୍ନିୱିଟ୍ଠକୁଲସହସ୍ସଯୁତ୍ତୋ, ମନୁସ୍ସା ଚେତ୍ଥ ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନା, ତେ ପଚ୍ଚନ୍ତେ ପବ୍ବଜିତଦସ୍ସନସ୍ସ ଦୁଲ୍ଲଭତାଯ ଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ଏୱ ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତା ହୁତ୍ୱା ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଭୋଜେତ୍ୱା ''ଇଧେୱ, ଭନ୍ତେ, ତେମାସଂ ୱସଥା''ତି ଯାଚିତ୍ୱା ପଞ୍ଚପଧାନକୁଟିସତାନି କାରାପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ମଞ୍ଚପୀଠପାନୀଯପରିଭୋଜନୀଯଘଟାଦୀନି ସବ୍ବୂପକରଣାନି ପଟିଯାଦେସୁଂ।

ଭିକ୍ଖୂ ଦୁତିଯଦିୱସେ ଅଞ୍ଞଂ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସିଂସୁ। ତତ୍ଥାପି ମନୁସ୍ସା ତଥେୱ ଉପଟ୍ଠହିତ୍ୱା ୱସ୍ସାୱାସଂ ଯାଚିଂସୁ। ଭିକ୍ଖୂ ''ଅସତି ଅନ୍ତରାଯେ''ତି ଅଧିୱାସେତ୍ୱା ତଂ ୱନସଣ୍ଡଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସବ୍ବରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯା ହୁତ୍ୱା ଯାମଗଣ୍ଡିକଂ କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲା ୱିହରନ୍ତା ରୁକ୍ଖମୂଲାନି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ନିସୀଦିଂସୁ। ସୀଲୱନ୍ତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ତେଜେନ ୱିହତତେଜା ରୁକ୍ଖଦେୱତା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିମାନା ଓରୁଯ୍ହ ଦାରକେ ଗହେତ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିଚରନ୍ତି। ସେଯ୍ୟଥାପି ନାମ ରାଜୂହି ୱା ରାଜମହାମତ୍ତେହି ୱା ଗାମକାୱାସଂ ଗତେହି ଗାମୱାସୀନଂ ଘରେସୁ ଓକାସେ ଗହିତେ ଘରମାନୁସକା ଘରା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ର ୱସନ୍ତା ''କଦା ନୁ ଖୋ ଗମିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ଦୂରତୋ ଓଲୋକେନ୍ତି; ଏୱମେୱ ଦେୱତା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିମାନାନି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିଚରନ୍ତିଯୋ ଦୂରତୋୱ ଓଲୋକେନ୍ତି – ''କଦା ନୁ ଖୋ ଭଦନ୍ତା ଗମିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି। ତତୋ ଏୱଂ ସମଚିନ୍ତେସୁଂ ''ପଠମୱସ୍ସୂପଗତା ଭିକ୍ଖୂ ଅୱସ୍ସଂ ତେମାସଂ ୱସିସ୍ସନ୍ତି। ମଯଂ ପନ ତାୱ ଚିରଂ ଦାରକେ ଗହେତ୍ୱା ଓକ୍କମ୍ମ ୱସିତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସାମ। ହନ୍ଦ ମଯଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଭଯାନକଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସେମା''ତି। ତା ରତ୍ତିଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସମଣଧମ୍ମକରଣୱେଲାଯ ଭିଂସନକାନି ଯକ୍ଖରୂପାନି ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ପୁରତୋ ପୁରତୋ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଭେରୱସଦ୍ଦଞ୍ଚ କରୋନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୂନଂ ତାନି ରୂପାନି ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ତଞ୍ଚ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣନ୍ତାନଂ ହଦଯଂ ଫନ୍ଦି, ଦୁବ୍ବଣ୍ଣା ଚ ଅହେସୁଂ ଉପ୍ପଣ୍ଡୁପଣ୍ଡୁକଜାତା। ତେନ ତେ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ କାତୁଂ ନାସକ୍ଖିଂସୁ। ତେସଂ ଅନେକଗ୍ଗଚିତ୍ତାନଂ ଭଯେନ ଚ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସଂୱିଗ୍ଗାନଂ ସତି ସମ୍ମୁସ୍ସି। ତତୋ ନେସଂ ମୁଟ୍ଠସ୍ସତୀନଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧାନି ଆରମ୍ମଣାନି ପଯୋଜେସୁଂ। ତେସଂ ତେନ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧେନ ନିମ୍ମଥିଯମାନମିୱ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ ଅହୋସି, ବାଳ୍ହା ସୀସୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ, ନ ଚ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଆରୋଚେସୁଂ।

ଅଥେକଦିୱସଂ ସଙ୍ଘତ୍ଥେରସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନକାଲେ ସବ୍ବେସୁ ସନ୍ନିପତିତେସୁ ସଙ୍ଘତ୍ଥେରୋ ପୁଚ୍ଛି – ''ତୁମ୍ହାକଂ, ଆୱୁସୋ, ଇମଂ ୱନସଣ୍ଡଂ ପୱିଟ୍ଠାନଂ କତିପାହଂ ଅତିୱିଯ ପରିସୁଦ୍ଧୋ ଛୱିୱଣ୍ଣୋ ଅହୋସି ପରିଯୋଦାତୋ, ୱିପ୍ପସନ୍ନାନି ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଏତରହି ପନତ୍ଥ କିସା ଦୁବ୍ବଣ୍ଣା ଉପ୍ପଣ୍ଡୁପଣ୍ଡୁକଜାତା, କିଂ ୱୋ ଇଧ ଅସପ୍ପାଯ''ନ୍ତି? ତତୋ ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଆହ – ''ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ରତ୍ତିଂ ଇଦିସଞ୍ଚ ଇଦିସଞ୍ଚ ଭେରୱାରମ୍ମଣଂ ପସ୍ସାମି ଚ ସୁଣାମି ଚ, ଇଦିସଞ୍ଚ ଗନ୍ଧଂ ଘାଯାମି, ତେନ ମେ ଚିତ୍ତଂ ନ ସମାଧିଯତୀ''ତି। ଏତେନେୱ ଉପାଯେନ ସବ୍ବେ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆରୋଚେସୁଂ। ସଙ୍ଘତ୍ଥେରୋ ଆହ – ''ଭଗୱତା ଆୱୁସୋ ଦ୍ୱେ ୱସ୍ସୂପନାଯିକା ପଞ୍ଞତ୍ତା, ଅମ୍ହାକଞ୍ଚ ଇଦଂ ସେନାସନଂ ଅସପ୍ପାଯଂ, ଆଯାମାୱୁସୋ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ, ଗନ୍ତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ସପ୍ପାଯଂ ସେନାସନଂ ପୁଚ୍ଛାମା''ତି। ''ସାଧୁ ଭନ୍ତେ''ତି ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଥେରସ୍ସ ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ୱା ସବ୍ବେ ସେନାସନଂ ସଂସାମେତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ଅନୁପଲିତ୍ତତ୍ତା କୁଲେସୁ କଞ୍ଚି ଅନାମନ୍ତେତ୍ୱା ଏୱ ଯେନ ସାୱତ୍ଥି ତେନ ଚାରିକଂ ପକ୍କମିଂସୁ। ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସାୱତ୍ଥିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମିଂସୁ।

ଭଗୱା ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ଏତଦୱୋଚ – ''ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନ୍ତୋୱସ୍ସଂ ଚାରିକା ଚରିତବ୍ବାତି ମଯା ସିକ୍ଖାପଦଂ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ, କିସ୍ସ ତୁମ୍ହେ ଚାରିକଂ ଚରଥା''ତି। ତେ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଂ ଆରୋଚେସୁଂ। ଭଗୱା ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ଅନ୍ତମସୋ ଚତୁପ୍ପାଦପୀଠକଟ୍ଠାନମତ୍ତମ୍ପି ତେସଂ ସପ୍ପାଯଂ ସେନାସନଂ ନାଦ୍ଦସ। ଅଥ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଆହ – ''ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତୁମ୍ହାକଂ ଅଞ୍ଞଂ ସପ୍ପାଯଂ ସେନାସନଂ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥେୱ ତୁମ୍ହେ ୱିହରନ୍ତା ଆସୱକ୍ଖଯଂ ପାପୁଣେଯ୍ୟାଥ। ଗଚ୍ଛଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତମେୱ ସେନାସନଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱିହରଥ। ସଚେ ପନ ଦେୱତାହି ଅଭଯଂ ଇଚ୍ଛଥ, ଇମଂ ପରିତ୍ତଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହଥ, ଏତଞ୍ହି ୱୋ ପରିତ୍ତଞ୍ଚ କମ୍ମଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

ଅପରେ ପନାହୁ – ''ଗଚ୍ଛଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତମେୱ ସେନାସନଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱିହରଥା''ତି ଇଦଞ୍ଚ ୱତ୍ୱା ଭଗୱା ଆହ – ''ଅପିଚ ଖୋ ଆରଞ୍ଞକେନ ପରିହରଣଂ ଞାତବ୍ବଂ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ସାଯଂପାତଂ କରଣୱସେନ ଦ୍ୱେ ମେତ୍ତା, ଦ୍ୱେ ପରିତ୍ତା, ଦ୍ୱେ ଅସୁଭା, ଦ୍ୱେ ମରଣସ୍ସତୀ ଅଟ୍ଠ ମହାସଂୱେଗୱତ୍ଥୁସମାୱଜ୍ଜନଞ୍ଚ। ଅଟ୍ଠ ମହାସଂୱେଗୱତ୍ଥୂନି ନାମ ଜାତି ଜରା ବ୍ୟାଧି ମରଣଂ ଚତ୍ତାରି ଅପାଯଦୁକ୍ଖାନୀତି । ଅଥ ୱା

ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧିମରଣାନି ଚତ୍ତାରି, ଅପାୟଦୁକ୍ଖଂ ପଞ୍ଚମଂ, ଅତୀତେ ୱଟ୍ଟମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅନାଗତେ ୱଟ୍ଟମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଆହାରପରିଯେଟ୍ଠିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି। ଏୱଂ ଭଗୱା ପରିହରଣଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ମେତ୍ତତ୍ଥଞ୍ଚ ପରିତ୍ତତ୍ଥଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସନାପାଦକଝାନତ୍ଥଞ୍ଚ ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ଅଭାସୀତି।

୧୪୩। ତତ୍ଥ କରଣୀଯମତ୍ଥକୁସଲେନାତି ଇମିସ୍ସା ପଠମଗାଥାଯ ତାୱ ଅଯଂ ପଦୱଣ୍ଣନା – କରଣୀଯନ୍ତି କାତବ୍ବଂ, କରଣାରହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥୋତି ପଟିପଦା, ଯଂ ୱା କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନୋ ହିତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅରଣୀଯତୋ ଅତ୍ଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅରଣୀଯତୋ ନାମ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ। ଅତ୍ଥେ କୁସଲେନ ଅତ୍ଥକୁସଲେନ, ଅତ୍ଥଛେକେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯନ୍ତି ଅନିଯମିତପଚ୍ଚତ୍ତଂ। ନ୍ତି ନିଯମିତୋପଯୋଗଂ। ଉଭଯମ୍ପି ୱା ଯଂ ତନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। ସନ୍ତଂ ପଦନ୍ତି ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ତତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣତୋ ସନ୍ତଂ, ପତ୍ତବ୍ବତୋ ପଦଂ, ନିବ୍ବାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅଭିସମେଚ୍ଚାତି ଅଭିସମାଗନ୍ତ୍ୱା। ସକ୍କୋତୀତି ସକ୍କୋ, ସମତ୍ଥୋ ପଟିବଲୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉଜୂତି ଅଜ୍ଜୱଯୁତ୍ତୋ। ସୁଟ୍ଠୁ ଉଜୂତି ସୁହୁଜୁ। ସୁଖଂ ୱଚୋ ଅସ୍ମିନ୍ତି ସୁୱଚୋ। ଅସ୍ସାତି ଭୱେଯ୍ୟ। ମୁଦୂତି ମଦ୍ଦୱଯୁତ୍ତୋ। ନ ଅତିମାନୀତି ଅନତିମାନୀ।

ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା – କରଣୀଯମତ୍ଥକୁସଲେନ ଯନ୍ତ ସନ୍ତଂ ପଦଂ ଅଭିସମେଚ୍ଚାତି। ଏତ୍ଥ ତାୱ ଅତ୍ଥି କରଣୀଯଂ, ଅତ୍ଥି ଅକରଣୀଯଂ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତୋ ସିକ୍ଖତ୍ତଯଂ କରଣୀଯଂ, ସୀଲୱିପତ୍ତି, ଦିଟ୍ଠିୱିପତ୍ତି, ଆଚାରୱିପତ୍ତି, ଆଜୀୱୱିପତ୍ତୀତି ଏୱମାଦି ଅକରଣୀଯଂ। ତଥା ଅତ୍ଥି ଅତ୍ଥକୁସଲୋ, ଅତ୍ଥି ଅନତ୍ଥକୁସଲୋ।

ତତ୍ଥ ଯୋ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ନ ଅତ୍ତାନଂ ସମ୍ମା ପଯୋଜେତି, ଖଣ୍ଡସୀଲୋ ହୋତି, ଏକୱୀସତିୱିଧଂ ଅନେସନଂ ନିସ୍ସାଯ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ୱେଳୁଦାନଂ, ପତ୍ତଦାନଂ, ପୁପ୍ଫଦାନଂ, ଫଲଦାନଂ, ଦନ୍ତକଟ୍ଠଦାନଂ, ମୁଖୋଦକଦାନଂ, ସିନାନଦାନଂ, ଚୁଣ୍ଣଦାନଂ, ମତ୍ତିକାଦାନଂ, ଚାଟୁକମ୍ୟତଂ, ମୁଗ୍ଗସୂପ୍ୟତଂ, ପାରିଭଟ୍ୟତଂ, ଜଙ୍ଘପେସନିଯଂ, ୱେଜ୍ଜକମ୍ମଂ, ଦୂତକମ୍ମଂ, ପହିଣଗମନଂ, ପିଣ୍ଡପଟିପିଣ୍ଡଦାନାନୁପ୍ପଦାନଂ, ୱତ୍ଥୁୱିଜ୍ଜଂ, ନକ୍ଖତ୍ତୱିଜ୍ଜଂ, ଅଙ୍ଗୱିଜ୍ଜନ୍ତି। ଛବ୍ବିଧେ ଚ ଅଗୋଚରେ ଚରତି । ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ୱେସିଯଗୋଚରେ
ୱିଧୱାଥୁଲ୍ଲକୁମାରିକପଣ୍ଡକଭିକ୍ଖୁନିପାନାଗାରଗୋଚରେତି। ସଂସଟ୍ଠୋ ଚ ୱିହରତି ରାଜୂହି ରାଜମହାମତ୍ତେହି ତିତ୍ଥିଯେହି ତିତ୍ଥିଯସାୱକେହି ଅନନୁଲୋମିକେନ ଗିହିସଂସଗ୍ଗେନ। ଯାନି ୱା ପନ ତାନି କୁଲାନି ଅସଦ୍ଧାନି ଅପ୍ପସନ୍ନାନି ଅନୋପାନଭୂତାନି ଅକ୍କୋସକପରିଭାସକାନି ଅନତ୍ଥକାମାନି ଅହିତଅଫାସୁକଅଯୋଗକ୍ଖେମକାମାନି ଭିକ୍ଖୂନଂ…ପେ… ଉପାସିକାନଂ, ତଥାରୂପାନି କୁଲାନି ସେୱତି ଭଜତି ପଯିରୁପାସତି। ଅଯଂ ଅନତ୍ଥକୁସଲୋ।

ଯୋ ପନ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ସମ୍ମା ପଯୋଜେତି, ଅନେସନଂ ପହାଯ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାତୁକାମୋ ସଦ୍ଧାସୀସେନ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରଂ, ସତିସୀସେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରଂ, ୱୀରିଯସୀସେନ ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିଂ, ପଞ୍ଞାସୀସେନ ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନଂ ପୂରେତି ଅଯଂ ଅତ୍ଥକୁସଲୋ।

ଯୋ ୱା ସତ୍ତାପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧସୋଧନୱସେନ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରଂ, ଛଦ୍ୱାରେ ଘଟ୍ଟିତାରମ୍ମଣେସୁ ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରଂ, ଅନେସନପରିୱଜ୍ଜନୱସେନ ୱିଞ୍ଞୁପସତ୍ଥବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧସାୱକୱଣ୍ଣିତପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନେନ ଚ ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନଂ, ଚତୁଇରିଯାପଥପରିୱତ୍ତନେ ସାତ୍ଥକାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚ ସୋଧେତି, ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥକୁସଲୋ।

ଯୋ ୱା ଯଥା ଉସୋଦକଂ ପଟିଚ୍ଚ ସଂକିଲିଟ୍ଠଂ ୱତ୍ଥଂ ପରିଯୋଦାଯତି, ଛାରିକଂ ପଟିଚ୍ଚ ଆଦାସୋ, ଉକ୍କାମୁଖଂ ପଟିଚ୍ଚ ଜାତରୂପଂ, ତଥା ଞାଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ସୀଲଂ ୱୋଦାଯତୀତି ଞତ୍ୱା ଞାଣୋଦକେନ ଧୋୱନ୍ତୋ ସୀଲଂ ପରିଯୋଦାପେତି। ଯଥା ଚ କିକୀ ସକୁଣିକା ଅଣ୍ଡଂ, ଚମରୀମିଗୋ ୱାଲଧିଂ, ଏକପୁତ୍ତିକା ନାରୀ ପିଯଂ ଏକପୁତ୍ତକଂ, ଏକନଯନୋ ପୁରିସୋ ତଂ ଏକନଯନଂ ରକ୍ଖତି, ତଥା ଅତିୱିଯ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧଂ ରକ୍ଖତି, ସାଯଂପାତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋ ଅଣୁମତ୍ତମ୍ପି ୱଜ୍ଜଂ ନ ପସ୍ସତି, ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥକୁସଲୋ।

ଯୋ ୱା ପନ ଅୱିପ୍ପଟିସାରକରସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନପଟିପଦଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ତଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା କସିଣପରିକମ୍ମଂ କରୋତି, କସିଣପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥକୁସଲୋ। ଯୋ ୱା ପନ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ଅଯଂ ଅତ୍ଥକୁସଲାନଂ ଅଗ୍ଗୋ।

ତତ୍ଥ ଯେ ଇମେ ଯାୱ ଅୱିପ୍ପଟିସାରକରସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାନେନ, ଯାୱ ୱା କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନପଟିପଦାଯ ପଗ୍ଗହଣେନ ମଗ୍ଗଫଲେନ ୱଣ୍ଣିତା ଅତ୍ଥକୁସଲା, ତେ ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଅତ୍ଥକୁସଲାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତଥାୱିଧା ଚ ତେ ଭିକ୍ଖୂ। ତେନ ଭଗୱା ତେ ଭିକ୍ଖୂ ସନ୍ଧାଯ ଏକପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଦେସନାଯ

‘‘କରଣୀଯମତ୍ଥକୁସଲେନା’’ତି ଆହ।

ତତୋ ‘‘କିଂ କରଣୀଯ’’ନ୍ତି ତେସଂ ସଞ୍ଜାତକଙ୍ଖାନଂ ଆହ ‘‘ଯନ୍ତ ସନ୍ତଂ ପଦଂ ଅଭିସମେଚ୍ଚା’’ତି। ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ତଂ ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧେହି ୱଣ୍ଣିତଂ ସନ୍ତଂ ନିବ୍ବାନପଦଂ ପଟିୱେଧୱସେନ ଅଭିସମେଚ୍ଚ ୱିହରିତୁକାମେନ ଯଂ କରଣୀଯନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଗାଥାପାଦସ୍ସ ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତମେୱ କରଣୀଯନ୍ତି। ଅଧିକାରତୋ ଅନୁୱତ୍ତତି ତଂ ସନ୍ତଂ ପଦଂ ଅଭିସମେଚ୍ଚାତି। ଅଯଂ ପନ ଯସ୍ମା ସାୱସେସପାଠୋ ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ‘‘ୱିହରିତୁକାମେନା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଥ ୱା ସନ୍ତଂ ପଦଂ ଅଭିସମେଚ୍ଚାତି ଅନୁସ୍ସୱାଦିୱସେନ ଲୋକିଯପଞ୍ଞାଯ ନିବ୍ବାନପଦଂ ସନ୍ତନ୍ତି ଞତ୍ୱା ତଂ ଅଧିଗନ୍ତୁକାମେନ ଯନ୍ତଂ କରଣୀଯନ୍ତି ଅଧିକାରତୋ ଅନୁୱତ୍ତତି, ତଂ କରଣୀଯମତ୍ଥକୁସଲେନାତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ‘‘କରଣୀଯମତ୍ଥକୁସଲେନା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘କି’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତାନଂ ଆହ ‘‘ଯନ୍ତ ସନ୍ତଂ ପଦଂ ଅଭିସମେଚ୍ଚା’’ତି। ତସ୍ସେୱଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଲୋକିଯପଞ୍ଞାଯ ସନ୍ତଂ ପଦଂ ଅଭିସମେଚ୍ଚ ଯଂ କରଣୀଯଂ, ତନ୍ତି। ଯଂ କାତବ୍ବଂ, ତଂ କରଣୀଯଂ, କରଣାରହମେୱ ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

କିଂ ପନ ତନ୍ତି? କିମଞ୍ଞଂ ସିଯା ଅଞ୍ଞତ୍ର ତଦଧିଗମୂପାଯତୋ। କାମଞ୍ଚେତଂ କରଣାରହତ୍ଥେନ ସିକ୍ଖତ୍ତଯଦୀପକେନ ଆଦିପଦେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯଂ ଅୱୋଚୁମ୍ହା ‘‘ଅତ୍ଥି କରଣୀଯଂ ଅତ୍ଥି ଅକରଣୀଯଂ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତୋ ସିକ୍ଖତ୍ତଯଂ କରଣୀଯ’’ନ୍ତି। ଅତିସଙ୍ଖେପଦେସିତତ୍ତା ପନ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ କେହିଚି ୱିଞ୍ଞାତଂ, କେହିଚି ନ ୱିଞ୍ଞାତଂ। ତତୋ ଯେହି ନ ୱିଞ୍ଞାତଂ, ତେସଂ ୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ଯଂ ୱିସେସତୋ ଆରଞ୍ଞକେନ ଭିକ୍ଖୁନା କାତବ୍ବଂ, ତଂ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୋ ‘‘ସକ୍କୋ ଉଜୂ ଚ ସୁହୁଜୂ ଚ, ସୁୱଚୋ ଚସ୍ସ ମୁଦୁ ଅନତିମାନୀ’’ତି ଇମଂ ତାୱ ଉପଡ୍ଢଗାଥଂ ଆହ।

କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ସନ୍ତଂ ପଦଂ ଅଭିସମେଚ୍ଚ ୱିହରିତୁକାମୋ ଲୋକିଯପଞ୍ଞାଯ ୱା ତଂ ଅଭିସମେଚ୍ଚ ତଦଧିଗମାଯ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ଆରଞ୍ଞକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥପଧାନିଯଙ୍ଗସମନ୍ନାଗମେନ କାଯେ ଚ ଜୀୱିତେ ଚ ଅନପେକ୍ଖୋ ହୁତ୍ୱା ସଚ୍ଚପଟିୱେଧାଯ ପଟିପଜ୍ଜିତୁଂ ସକ୍କୋ ଅସ୍ସ, ତଥା କସିଣପରିକମ୍ମୱତ୍ତସମାଦାନାଦୀସୁ, ଅତ୍ତନୋ ପତ୍ତଚୀୱରପଟିସଙ୍ଖରଣାଦୀସୁ ଚ ଯାନି ତାନି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଉଚ୍ଚାୱଚାନି କିଂ କରଣୀଯାନି, ତେସୁ ଅଞ୍ଞେସୁ ଚ ଏୱରୂପେସୁ ସକ୍କୋ ଅସ୍ସ ଦକ୍ଖୋ ଅନଲସୋ ସମତ୍ଥୋ। ସକ୍କୋ ହୋନ୍ତୋପି ଚ ତତିଯପଧାନିଯଙ୍ଗସମନ୍ନାଗମେନ ଉଜୁ ଅସ୍ସ। ଉଜୁ ହୋନ୍ତୋପି ଚ ସକିଂ ଉଜୁଭାୱେନ ସନ୍ତୋସଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯାୱଜୀୱଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅସିଥିଲକରଣେନ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଉଜୁ ଅସ୍ସ। ଅସଠତାଯ ୱା ଉଜୁ, ଅମାଯାୱିତାଯ ସୁହୁଜୁ। କାଯୱଚୀୱଙ୍କପ୍ପହାନେନ ୱା ଉଜୁ, ମନୋୱଙ୍କପ୍ପହାନେନ ସୁହୁଜୁ। ଅସନ୍ତଗୁଣସ୍ସ ୱା ଅନାୱିକରଣେନ ଉଜୁ, ଅସନ୍ତଗୁଣେନ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଲାଭସ୍ସ ଅନଧିୱାସନେନ ସୁହୁଜୁ। ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନେହି ପୁରିମଦ୍ୱଯତତିଯସିକ୍ଖାହି ପଯୋଗାସଯସୁଦ୍ଧୀହି ଚ ଉଜୁ ଚ ସୁହୁଜୁ ଚ ଅସ୍ସ।

ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଉଜୁ ଚ ସୁହୁଜୁ ଚ, ଅପିଚ ପନ ସୁୱଚୋ ଚ ଅସ୍ସ। ଯୋ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ‘‘ଇଦଂ ନ କାତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ ‘‘କିଂ ତେ ଦିଟ୍ଠଂ, କିଂ ତେ ସୁତଂ, କୋ ମେ ହୁତ୍ୱା ୱଦସି, କିଂ ଉପଜ୍ଝାଯୋ ଆଚରିଯୋ ସନ୍ଦିଟ୍ଠୋ ସମ୍ଭତ୍ତୋ ୱା’’ତି ୱଦତି, ତୁଣ୍ହୀଭାୱେନ ୱା ତଂ ୱିହେଠେତି, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱା ନ ତଥା କରୋତି, ସୋ ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ଦୂରେ ହୋତି। ଯୋ ପନ ଓୱଦିଯମାନୋ ‘‘ସାଧୁ, ଭନ୍ତେ, ସୁଟ୍ଠୁ ୱୁତ୍ତଂ, ଅତ୍ତନୋ ୱଜ୍ଜଂ ନାମ ଦୁଦ୍ଦସଂ ହୋତି, ପୁନପି ମଂ ଏୱରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ୱଦେଯ୍ୟାଥ ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାଯ, ଚିରସ୍ସଂ ମେ ତୁମ୍ହାକଂ ସନ୍ତିକା ଓୱାଦୋ ଲଦ୍ଧୋ’’ତି ୱଦତି, ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଞ୍ଚ ପଟିପଜ୍ଜତି, ସୋ ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ହୋତି। ତସ୍ମା ଏୱଂ ପରସ୍ସ ୱଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା କରୋନ୍ତୋ ସୁୱଚୋ ଚ ଅସ୍ସ।

ଯଥା ଚ ସୁୱଚୋ, ଏୱଂ ମୁଦୁ ଅସ୍ସ। ମୁଦୂତି ଗହଟ୍ଠେହି ଦୂତଗମନପ୍ପହିଣଗମନାଦୀସୁ ନିଯୁଞ୍ଜିଯମାନୋ ତତ୍ଥ ମୁଦୁଭାୱଂ ଅକତ୍ୱା ଥଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଯଂ ସକଲବ୍ରହ୍ମଚରିଯେ ଚ ମୁଦୁ ଅସ୍ସ ସୁପରିକମ୍ମକତସୁୱଣ୍ଣଂ ୱିଯ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିନିଯୋଗକ୍ଖମୋ। ଅଥ ୱା ମୁଦୂତି ଅଭାକୁଟିକୋ ଉତ୍ତାନମୁଖୋ ସୁଖସମ୍ଭାସୋ ପଟିସନ୍ଥାରୱୁତ୍ତି ସୁତିତ୍ଥଂ ୱିଯ ସୁଖାୱଗାହୋ ଅସ୍ସ। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ମୁଦୁ, ଅପିଚ ପନ ଅନତିମାନୀ ଅସ୍ସ, ଜାତିଗୋତ୍ତାଦୀହି ଅତିମାନୱତ୍ଥୂହି ପରେ ନାତିମଞ୍ଞେଯ୍ୟ, ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ୱିଯ ଚଣ୍ଡାଲକୁମାରକସମେନ ଚେତସା ୱିହରେଯ୍ୟାତି।

୧୪୪। ଏୱଂ ଭଗୱା ସନ୍ତଂ ପଦଂ ଅଭିସମେଚ୍ଚ ୱିହରିତୁକାମସ୍ସ ତଦଧିଗମାଯ ୱା ପଟିପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ୱିସେସତୋ ଆରଞ୍ଞକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଏକଚ୍ଚଂ କରଣୀଯଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ତତୁତ୍ତରିପି ୱତ୍ତୁକାମୋ ‘‘ସନ୍ତୁସ୍ସକୋ ଚା’’ତି ଦୁତିଯଂ ଗାଥମାହ।

ତତ୍ଥ ‘‘ସନ୍ତୁଟ୍ଠୀ ଚ କତଞ୍ଞୁତା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦେନ ଦ୍ୱାଦସୱିଧେନ ସନ୍ତୋସେନ ସନ୍ତୁସ୍ସତୀତି ସନ୍ତୁସ୍ସକୋ। ଅଥ ୱା ତୁସ୍ସତୀତି ତୁସ୍ସକୋ, ସକେନ ତୁସ୍ସକୋ, ସନ୍ତେନ ତୁସ୍ସକୋ, ସମେନ ତୁସ୍ସକୋତି ସନ୍ତୁସ୍ସକୋ। ତତ୍ଥ ସକଂ ନାମ ‘‘ପିଣ୍ଡିଯାଲୋପଭୋଜନଂ ନିସ୍ସାଯା’’ତି (ମହାୱ। ୭୩) ଏୱଂ

ଉପସମ୍ପଦମାଳକେ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ଅତ୍ତନା ଚ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତଂ ଚତୁପଚ୍ଚଯଜାତଂ। ତେନ ସୁନ୍ଦରେନ ଵା ଅସୁନ୍ଦରେନ ଵା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଵା ଅସକ୍କଚ୍ଚଂ ଵା ଦିନ୍ନେନ ପଟିଗ୍ଗହଣକାଲେ ପରିଭୋଗକାଲେ ଚ ଵିକାରମଦସ୍ସେତ୍ଵା ଯାପେନ୍ତୋ ‘‘ସକେନ ତୁସ୍ସକୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ସନ୍ତଂ ନାମ ଯଂ ଲଦ୍ଧଂ ହୋତି ଅତ୍ତନୋ ଵିଜ୍ଜମାନଂ, ତେନ ସନ୍ତେନେଵ ତୁସ୍ସନ୍ତୋ ତତୋ ପରଂ ନ ପତ୍ଥେନ୍ତୋ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତଂ ପଜହନ୍ତୋ ‘‘ସନ୍ତେନ ତୁସ୍ସକୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ସମଂ ନାମ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ଅନୁନଯପଟିଘପ୍ପହାନଂ। ତେନ ସମେନ ସବ୍ବାରମ୍ମଣେସୁ ତୁସ୍ସନ୍ତୋ ‘‘ସମେନ ତୁସ୍ସକୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି।

ସୁଖେନ ଭରୀଯତୀତି ସୁଭରୋ, ସୁପୋସୋତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ସାଲିମଂସୋଦନାଦୀନଂ ପତ୍ତେ ପୂରେତ୍ଵା ଦିନ୍ନେପି ଦୁମ୍ମୁଖଭାଵଂ ଅନତ୍ତମନଭାଵମେଵ ଚ ଦସ୍ସେତି, ତେସଂ ଵା ସମ୍ମୁଖାଵ ତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ‘‘କିଂ ତୁମ୍ହେହି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତି ଅପସାଦେନ୍ତୋ ସାମଣେରଗହଟ୍ଠାଦୀନଂ ଦେତି, ଏସ ଦୁବ୍ଭରୋ। ଏତଂ ଦିସ୍ଵା ମନୁସ୍ସା ଦୂରତୋଵ ପରିଵଜ୍ଜେନ୍ତି ‘‘ଦୁବ୍ଭରୋ ଭିକ୍ଖୁ ନ ସକ୍କା ପୋସିତୁ’’ନ୍ତି। ଯୋ ପନ ଯଂକିଞ୍ଚି ଲୂଖଂ ଵା ପଣୀତଂ ଵା ଅପ୍ପଂ ଵା ବହୁଂ ଵା ଲଭିତ୍ଵା ଅତ୍ତମନୋ ଵିପ୍ପସନ୍ନମୁଖୋ ହୁତ୍ଵା ଯାପେତି, ଏସ ସୁଭରୋ। ଏତଂ ଦିସ୍ଵା ମନୁସ୍ସା ଅତିଵିଯ ଵିସ୍ସତ୍ଥା ହୋନ୍ତି – ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଭଦନ୍ତୋ ସୁଭରୋ ଥୋକଥୋକେନପି ତୁସ୍ସତି, ମଯମେଵ ନଂ ପୋସେସ୍ସାମା’’ତି ପଟିଞ୍ଞଂ କତ୍ଵା ପୋସେନ୍ତି। ଏଵରୂପୋ ଇଧ ସୁଭରୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ।

ଅପ୍ପଂ କିଚ୍ଚମସ୍ସାତି ଅପ୍ପକିଚ୍ଚୋ, ନ କମ୍ମାରାମତାଭସ୍ସାରାମତାସଙ୍ଗଣିକାରାମତାଦିଅନେକକିଚ୍ଚବ୍ଯାଵଟୋ। ଅଥ ଵା ସକଲଵିହାରେ ନଵକମ୍ମସଙ୍ଘଭୋଗସାମଣେରଆରାମିକଵୋସାସନାଦିକିଚ୍ଚଵିରହିତୋ, ଅତ୍ତନୋ କେସନଖଚ୍ଛେଦନପତ୍ତଚୀଵରପରିକମ୍ମାଦିଂ କତ୍ଵା ସମଣଧମ୍ମକିଚ୍ଚପରୋ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ସଲ୍ଲହୁକା ଵୁତ୍ତି ଅସ୍ସାତି ସଲ୍ଲହୁକଵୁତ୍ତି। ଯଥା ଏକଚ୍ଚୋ ବହୁଭଣ୍ଡୋ ଭିକ୍ଖୁ ଦିସାପକ୍କମନକାଲେ ବହୁଂ ପତ୍ତଚୀଵରପଚ୍ଚତ୍ଥରଣତେଲଗୁଳଆଦିଂ ମହାଜନେନ ସୀସଭାରକଟିଭାରାଦୀହି ଉଚ୍ଚାରାପେତ୍ଵା ପକ୍କମତି, ଏଵଂ ଅହୁତ୍ଵା ଯୋ ଅପ୍ପପରିକ୍ଖାରୋ ହୋତି, ପତ୍ତଚୀଵରାଦିଅଟ୍ଠସମଣପରିକ୍ଖାରମତ୍ତମେଵ ପରିହରତି, ଦିସାପକ୍କମନକାଲେ ପକ୍ଖୀ ସକୁଣୋ ଵିଯ ସମାଦାଯେଵ ପକ୍କମତି, ଏଵରୂପୋ ଇଧ ସଲ୍ଲହୁକଵୁତ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସନ୍ତାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅସ୍ସାତି ସନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ, ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣାଦୀସୁ ରାଗାଦିଵସେନ ଅନୁଦ୍ଧତିନ୍ଦ୍ରିଯୋତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନିପକୋତି ଵିଞ୍ଞୂ ଵିଭାଵୀ ପଞ୍ଞଵା, ସୀଲାନୁରକ୍ଖଣପଞ୍ଞାଯ ଚୀଵରାଦିଵିଚାରଣପଞ୍ଞାଯ ଆଵାସାଦିସତ୍ତସପ୍ପାଯପରିଜାନନପଞ୍ଞାଯ ଚ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ନ ପଗବ୍ଭୋତି ଅପ୍ପଗବ୍ଭୋ, ଅଟ୍ଠଟ୍ଠାନେନ କାଯପାଗବ୍ଭିଯେନ, ଚତୁଟ୍ଠାନେନ ଵଚୀପାଗବ୍ଭିଯେନ, ଅନେକଟ୍ଠାନେନ ମନୋପାଗବ୍ଭିଯେନ ଚ ଵିରହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଟ୍ଠଟ୍ଠାନଂ କାଯପାଗବ୍ଭିଯଂ (ମହାନି। ୮୭) ନାମ ସଙ୍ଘଗଣପୁଗ୍ଗଲଭୋଜନସାଲାଜନ୍ତାଘରନ୍ହାନତିତ୍ଥଭିକ୍ଖାଚାରମଗ୍ଗଅନ୍ତରଘରପଵେସନେସୁ କାଯେନ ଅପ୍ପତିରୂପକରଣଂ। ସେଯ୍ଯଥିଦଂ – ଇଧେକଚ୍ଚୋ ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ ପଲ୍ଲତ୍ଥିକାଯ ଵା ନିସୀଦତି, ପାଦେ ପାଦମୋଦହିତ୍ଵା ଵାତି ଏଵମାଦି, ତଥା ଗଣମଜ୍ଝେ, ଗଣମଜ୍ଝେତି ଚତୁପରିସସନ୍ନିପାତେ, ତଥା ଵୁଡ୍ଢତରେ ପୁଗ୍ଗଲେ। ଭୋଜନସାଲାଯଂ ପନ ଵୁଡ୍ଢାନଂ ଆସନଂ ନ ଦେତି, ନଵାନଂ ଆସନଂ ପଟିବାହତି, ତଥା ଜନ୍ତାଘରେ। ଵୁଡ୍ଢେ ଚେତ୍ଥ ଅନାପୁଚ୍ଛା ଅଗ୍ଗିଜାଲନାଦୀନି କରୋତି। ନ୍ହାନତିତ୍ଥେ ଚ ଯଦିଦଂ ‘‘ଦହରୋ ଵୁଡ୍ଢୋତି ପମାଣଂ ଅକତ୍ଵା ଆଗତପଟିପାଟିଯା ନ୍ହାଯିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ , ତମ୍ପି ଅନାଦିଯନ୍ତୋ ପଚ୍ଛା ଆଗନ୍ତ୍ଵା ଉଦକଂ ଓତରିତ୍ଵା ଵୁଡ୍ଢେ ଚ ନଵେ ଚ ବାଧେତି। ଭିକ୍ଖାଚାରମଗ୍ଗେ ପନ ଅଗ୍ଗାସନଅଗ୍ଗୋଦକଅଗ୍ଗପିଣ୍ଡତ୍ଥଂ ଵୁଡ୍ଢାନଂ ପୁରତୋ ପୁରତୋ ଯାତି ବାହାଯ ବାହଂ ପହରନ୍ତୋ, ଅନ୍ତରଘରପ୍ପଵେସନେ ଵୁଡ୍ଢାନଂ ପଠମତରଂ ପଵିସତି, ଦହରେହି କାଯକୀଳନଂ କରୋତୀତି ଏଵମାଦି।

ଚତୁଟ୍ଠାନଂ ଵଚୀପାଗବ୍ଭିଯଂ ନାମ ସଙ୍ଘଗଣପୁଗ୍ଗଲଅନ୍ତରଘରେସୁ ଅପ୍ପତିରୂପଵାଚାନିଚ୍ଛାରଣଂ। ସେଯ୍ଯଥିଦଂ – ଇଧେକଚ୍ଚୋ ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ ଅନାପୁଚ୍ଛା ଧମ୍ମଂ ଭାସତି, ତଥା ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ଗଣେ ଵୁଡ୍ଢତରେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଚ। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସେହି ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଵୁଡ୍ଢତରଂ ଅନାପୁଚ୍ଛା ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ଅନ୍ତରଘରେ ପନ ‘‘ଇତ୍ଥନ୍ନାମେ କିଂ ଅତ୍ଥି, କିଂ ଯାଗୁ ଉଦାହୁ ଖାଦନୀଯଂ ଭୋଜନୀଯଂ, କିଂ ମେ ଦସ୍ସସି, କିମଜ୍ଜ ଖାଦିସ୍ସାମି, କିଂ ଭୁଞ୍ଜିସ୍ସାମି, କିଂ ପିଵିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏଦମାଦିଂ ଭାସତି।

ଅନେକଟ୍ଠାନଂ ମନୋପାଗବ୍ଭିଯଂ ନାମ ତେସୁ ତେସୁ ଠାନେସୁ କାଯଵାଚାହି ଅଜ୍ଝାଚାରଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ଵାପି ମନସା ଏଵ କାମଵିତକ୍କାଦିନାନପ୍ପକାରଅପ୍ପତିରୂପଵିତକ୍କନଂ।

କୁଲେସ୍ଵନନୁଗିଦ୍ଧୋତି ଯାନି କୁଲାନି ଉପସଙ୍କମତି, ତେସୁ ପଚ୍ଚଯତଣ୍ହାଯ ଵା ଅନନୁଲୋମିଯଗିହିସଂସଗ୍ଗଵସେନ ଵା ଅନନୁଗିଦ୍ଧୋ, ନ ସହସୋକୀ, ନ ସହନନ୍ଦୀ, ନ ସୁଖିତେସୁ ସୁଖିତୋ, ନ ଦୁକ୍ଖିତେସୁ ଦୁକ୍ଖିତୋ, ନ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ କିଚ୍ଚକରଣୀଯେସୁ ଅତ୍ତନା ଵା ଯୋଗମାପଜ୍ଜିତାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇମିସ୍ସା ଚ

ଗାଥାଯ ଯଂ ‘‘ସୁୱଚୋ ଚସ୍ସା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅସ୍ସା’’ତି ୱଚନଂ, ତଂ ସବ୍ବପଦେହି ସଦ୍ଧିଂ ‘‘ସନ୍ତୁସ୍ସକୋ ଚ ଅସ୍ସ, ସୁଭରୋ ଚ ଅସ୍ସା’’ତି ଏୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

୧୪୫। ଏୱଂ ଭଗୱା ସନ୍ତଂ ପଦଂ ଅଭିସମେଚ୍ଚ ୱିହରିତୁକାମସ୍ସ ତଦଧିଗମାଯ ୱା ପଟିପଜ୍ଜିତୁକାମସ୍ସ ୱିସେସତୋ ଆରଞ୍ଞକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତତୁତ୍ତରିପି କରଣୀଯଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ଇଦାନି ଅକରଣୀଯମ୍ପି ଆଚିକ୍ଖିତୁକାମୋ ‘‘ନ ଚ ଖୁଦ୍ଦମାଚରେ କିଞ୍ଚି, ଯେନ ୱିଞ୍ଞୂ ପରେ ଉପୱଦେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ଇମଂ ଉପଡ୍ଢଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଏୱମିମଂ କରଣୀଯଂ କରୋନ୍ତୋ ଯଂ ତଂ କାଯୱଚୀମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଖୁଦ୍ଦଂ ଲାମକନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ନ ଚ ଖୁଦ୍ଦଂ ସମାଚରେ। ଅସମାଚରନ୍ତୋ ଚ ନ କେୱଲଂ ଓଳାରିକଂ, କିଂ ପନ କିଞ୍ଚି ନ ସମାଚରେ, ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ଅଣୁମତ୍ତମ୍ପି ନ ସମାଚରେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ତତୋ ତସ୍ସ ସମାଚାରେ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକମେୱାଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଯେନ ୱିଞ୍ଞୂ ପରେ ଉପୱଦେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ଅୱିଞ୍ଞୂ ପରେ ଅପ୍ପମାଣଂ। ତେ ହି ଅନୱଜ୍ଜଂ ୱା ସାୱଜ୍ଜଂ କରୋନ୍ତି, ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜଂ ୱା ମହାସାୱଜ୍ଜଂ। ୱିଞ୍ଞୂ ଏୱ ପନ ପମାଣଂ। ତେ ହି ଅନୁୱିଚ୍ଚ ପରିଯୋଗାହେତ୍ୱା ଅୱଣ୍ଣାରହସ୍ସ ଅୱଣ୍ଣଂ ଭାସନ୍ତି, ୱଣ୍ଣାରହସ୍ସ ଚ ୱଣ୍ଣଂ ଭାସନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ୱିଞ୍ଞୂ ପରେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇମାହି ଅଡ୍ଢତେୟ୍ୟାହି ଗାଥାହି ସନ୍ତଂ ପଦଂ ଅଭିସମେଚ୍ଚ ୱିହରିତୁକାମସ୍ସ, ତଦଧିଗମାଯ ୱା ପଟିପଜ୍ଜିତୁକାମସ୍ସ ୱିସେସତୋ ଆରଞ୍ଞକସ୍ସ ଆରଞ୍ଞକସୀସେନ ଚ ସବ୍ବେସମ୍ପି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିହରିତୁକାମାନଂ କରଣୀଯାକରଣୀଯଭେଦଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନୂପଚାରଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ତସ୍ସ ଦେୱତାଭଯସ୍ସ ପଟିଘାତାଯ ପରିତ୍ତତ୍ଥଂ ୱିପସ୍ସନାପାଦକଜ୍ଝାନୱସେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନତ୍ଥଞ୍ଚ ‘‘ସୁଖିନୋ ୱ ଖେମିନୋ ହୋନ୍ତୂ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ମେତ୍ତକଥଂ କଥେତୁମାରଦ୍ଧୋ।

ତତ୍ଥ ସୁଖିନୋତି ସୁଖସମଙ୍ଗିନୋ। ଖେମିନୋତି ଖେମୱନ୍ତୋ, ଅଭଯା ନିରୁପଦ୍ଦୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସବ୍ବେତି ଅନୱସେସା। ସତ୍ତାତି ପାଣିନୋ। ସୁଖିତତ୍ତାତି ସୁଖିତଚିତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ କାଯିକେନ ସୁଖେନ ସୁଖିନୋ, ମାନସେନ ସୁଖିତତ୍ତା, ତଦୁଭଯେନାପି ସବ୍ବଭଯୂପଦ୍ଦୱୱିଗମେନ ୱା ଖେମିନୋତି ୱେଦିତବ୍ବା। କସ୍ମା ପନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ? ମେତ୍ତାଭାୱନାକାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଏୱଞ୍ହି ମେତ୍ତା ଭାୱେତବ୍ବା ‘‘ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ସୁଖିନୋ ହୋନ୍ତୂ’’ତି ୱା, ‘‘ଖେମିନୋ ହୋନ୍ତୂ’’ତି ୱା, ‘‘ସୁଖିତତ୍ତା ହୋନ୍ତୂ’’ତି ୱା।

୧୪୬। ଏୱଂ ଯାୱ ଉପଚାରତୋ ଅପ୍ପନାକୋଟି, ତାୱ ସଙ୍ଖେପେନ ମେତ୍ତାଭାୱନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିତ୍ଥାରତୋପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯେ କେଚୀ’’ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ଅଥ ୱା ଯସ୍ମା ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣେ ପରିଚିତଂ ଚିତ୍ତଂ ନ ଆଦିକେନେୱ ଏକତ୍ତେ ସଣ୍ଠାତି, ଆରମ୍ମଣପ୍ପଭେଦଂ ପନ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା କମେନ ସଣ୍ଠାତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ତସଥାୱରାଦିଦୁକତିକପ୍ପଭେଦେ ଆରମ୍ମଣେ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ସଣ୍ଠାନତ୍ଥମ୍ପି ‘‘ଯେ କେଚୀ’’ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ଅଥ ୱା ଯସ୍ମା ଯସ୍ସ ଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ ୱିଭୂତଂ ହୋତି, ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ସୁଖଂ ତିଟ୍ଠତି। ତସ୍ମା ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଯସ୍ସ ଯଂ ୱିଭୂତଂ ଆରମ୍ମଣଂ, ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ସଣ୍ଠାପେତୁକାମୋ ତସଥାୱରାଦିଦୁକତ୍ତିକଆରମ୍ମଣପ୍ପଭେଦଦୀପକଂ ‘‘ଯେ କେଚୀ’’ତି ଇମଂ ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ।

ଏତ୍ଥ ହି ତସଥାୱରଦୁକଂ ଦିଟ୍ଠାଦିଟ୍ଠଦୁକଂ ଦୂରସନ୍ତିକଦୁକଂ ଭୂତସମ୍ଭୱେସିଦୁକନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ଦୁକାନି, ଦୀଘାଦୀହି ଚ ଛହି ପଦେହି ମଜ୍ଝିମପଦସ୍ସ ତୀସୁ, ଅଣୁକପଦସ୍ସ ଚ ଦ୍ୱୀସୁ ତିକେସୁ ଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ ଦୀଘରସ୍ସମଜ୍ଝିମତ୍ତିକଂ ମହନ୍ତାଣୁକମଜ୍ଝିମତ୍ତିକଂ ଥୂଲାଣୁକମଜ୍ଝିମତ୍ତିକନ୍ତି ତଯୋ ତିକେ ଦୀପେତି। ତତ୍ଥ ଯେ କେଚୀତି ଅନୱସେସୱଚନଂ। ପାଣା ଏୱ ଭୂତା ପାଣଭୂତା। ଅଥ ୱା ପାଣନ୍ତୀତି ପାଣା। ଏତେନ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସପଟିବଦ୍ଧେ ପଞ୍ଚୱୋକାରସତ୍ତେ ଗଣ୍ହାତି। ଭୱନ୍ତୀତି ଭୂତା। ଏତେନ ଏକୱୋକାରଚତୁୱୋକାରସତ୍ତେ ଗଣ୍ହାତି। ଅତ୍ଥୀତି ସନ୍ତି, ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି।

ଏୱଂ ‘‘ଯେ କେଚି ପାଣଭୂତତ୍ଥୀ’’ତି ଇମିନା ୱଚନେନ ଦୁକତ୍ତିକେହି ସଙ୍ଗହେତବ୍ବେ ସବ୍ବେ ସତ୍ତେ ଏକତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସବ୍ବେପି ତେ ତସା ୱା ଥାୱରା ୱା ଅନୱସେସାତି ଇମିନା ଦୁକେନ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି।

ତତ୍ଥ ତସନ୍ତୀତି ତସା, ସତଣ୍ହାନଂ ସଭଯାନଞ୍ଚେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଥାୱରା, ପହୀନତଣ୍ହାଭଯାନଂ ଅରହତଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ନତ୍ଥି ତେସଂ ଅୱସେସନ୍ତି ଅନୱସେସା, ସବ୍ବେପୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଞ୍ଚ ଦୁତିଯଗାଥାଯ ଅନ୍ତେ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ସବ୍ବଦୁକତିକେହି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ – ଯେ କେଚି ପାଣଭୂତତ୍ଥି ତସା ୱା ଥାୱରା ୱା ଅନୱସେସା, ଇମେପି ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଭୱନ୍ତୁ ସୁଖିତତ୍ତା। ଏୱଂ ଯାୱ ଭୂତା ୱା ସମ୍ଭୱେସୀ ୱା ଇମେପି ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଭୱନ୍ତୁ ସୁଖିତତ୍ତାତି।

ଇଦାନି ଦୀଘରସ୍ସମଜ୍ଝିମାଦିତିକତ୍ତଯଦୀପକେସୁ ଦୀଘା ୱାତିଆଦୀସୁ ଛସୁ ପଦେସୁ ଦୀଘାତି ଦୀଘତ୍ତଭାୱା ନାଗମଚ୍ଛଗୋଧାଦଯୋ। ଅନେକବ୍ୟାମସତପ୍ପମାଣାପି ହି ମହାସମୁଦ୍ଦେ ନାଗାନଂ ଅତ୍ତଭାୱା ଅନେକଯୋଜନପ୍ପମାଣାପି ମଚ୍ଛଗୋଧାଦୀନଂ ଅତ୍ତଭାୱା ହୋନ୍ତି। ମହନ୍ତାତି

ମହନ୍ତଉଭାୱା ଜଲେ ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପାଦଯୋ, ଥଲେ ହତ୍ଥିନାଗାଦଯୋ, ଅମନୁସ୍ସେସୁ ଦାନୱାଦଯୋ। ଆହ ଚ – ‘‘ରାହୁଗ୍ଗଂ ଅତ୍ତଭାୱୀନ’’ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୪। ୧୫)। ତସ୍ସ ହି ଅତ୍ତଭାୱୋ ଉବ୍ବେଧେନ ଚତ୍ତାରି ଯୋଜନସହସ୍ସାନି ଅଟ୍ଠ ଚ ଯୋଜନସତାନି, ବାହୂ ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନସତପରିମାଣା, ପଞ୍ଞାସଯୋଜନଂ ଭମୁକନ୍ତରଂ, ତଥା ଅଙ୍ଗୁଲନ୍ତରିକା, ହତ୍ଥତଲାନି ଦ୍ୱେ ଯୋଜନସତାନୀତି। ମଜ୍ଝିମାତି ଅସ୍ସଗୋଣମହିଂସସୂକରାଦୀନଂ ଅତ୍ତଭାୱା। ରସ୍ସକାତି ତାସୁ ତାସୁ ଜାତୀସୁ ୱାମନାଦଯୋ ଦୀଘମଜ୍ଝିମେହି ଓମକପ୍ପମାଣା ସତ୍ତା। ଅଣୁକାତି ମଂସଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଅଗୋଚରା, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁୱିସଯା ଉଦକାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତା ସୁଖୁମତ୍ତଭାୱା ସତ୍ତା, ଊକାଦଯୋ ୱା। ଅପିଚ ଯେ ତାସୁ ତାସୁ ଜାତୀସୁ ମହନ୍ତମଜ୍ଝିମେହି ଥୂଲମଜ୍ଝିମେହି ଚ ଓମକପ୍ପମାଣା ସତ୍ତା, ତେ ଅଣୁକାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଥୂଲାତି ପରିମଣ୍ଡଲତ୍ତଭାୱା ମଚ୍ଛକୁମ୍ମସିପ୍ପିକସମ୍ବୁକାଦଯୋ ସତ୍ତା।

୧୪୭। ଏୱଂ ତୀହି ତିକେହି ଅନୱସେସତୋ ସତ୍ତେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ‘‘ଦିଟ୍ଠା ୱା ଯେୱ ଅଦିଟ୍ଠା’’ତିଆଦୀହି ତୀହି ଦୁକେହିପି ତେ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି।

ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠାତି ଯେ ଅତ୍ତନୋ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥମାଗତୱସେନ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବା। ଅଦିଟ୍ଠାତି ଯେ ପରସମୁଦ୍ଦପରସେଲପରଚକ୍କୱାଳାଦୀସୁ ଠିତା। ‘‘ଯେୱ ଦୂରେ ୱସନ୍ତି ଅୱିଦୂରେ’’ତି ଇମିନା ପନ ଦୁକେନ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଦୂରେ ଚ ଅୱିଦୂରେ ଚ ୱସନ୍ତେ ସତ୍ତେ ଦସ୍ସେତି। ତେ ଉପାଦାଯୁପାଦାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅତ୍ତନୋ ହି କାଯେ ୱସନ୍ତା ସତ୍ତା ଅୱିଦୂରେ, ବହିକାଯେ ୱସନ୍ତା ଦୂରେ। ତଥା ଅନ୍ତୋଉପଚାରେ ୱସନ୍ତା ଅୱିଦୂରେ, ବହିଉପଚାରେ ୱସନ୍ତା ଦୂରେ। ଅତ୍ତନୋ ୱିହାରେ ଗାମେ ଜନପଦେ ଦୀପେ ଚକ୍କୱାଳେ ୱସନ୍ତା ଅୱିଦୂରେ, ପରଚକ୍କୱାଳେ ୱସନ୍ତା ଦୂରେ ୱସନ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଭୂତାତି ଜାତା, ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତା। ଯେ ଭୂତା ଏୱ, ନ ପୁନ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେସଂ ଖୀଣାସୱାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସମ୍ଭୱମେସନ୍ତୀତି ସମ୍ଭୱେସୀ। ଅପ୍ପହୀନଭୱସଂଯୋଜନତ୍ତା ଆଯତିମ୍ପି ସମ୍ଭୱଂ ଏସନ୍ତାନଂ ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅଥ ୱା ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୁ ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜା ସତ୍ତା ଯାୱ ଅଣ୍ଡକୋସଂ ୱତ୍ଥିକୋସଞ୍ଚ ନ ଭିନ୍ଦନ୍ତି, ତାୱ ସମ୍ଭୱେସୀ ନାମ। ଅଣ୍ଡକୋସଂ ୱତ୍ଥିକୋସଞ୍ଚ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ବହି ନିକ୍ଖନ୍ତା ଭୂତା ନାମ। ସଂସେଦଜା ଓପପାତିକା ଚ ପଠମଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ସମ୍ଭୱେସୀ ନାମ। ଦୁତିଯଚିତ୍ତକ୍ଖଣତୋ ପଭୁତି ଭୂତା ନାମ। ଯେନ ୱା ଇରିଯାପଥେନ ଜାଯନ୍ତି, ଯାୱ ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ନ ପାପୁଣନ୍ତି, ତାୱ ସମ୍ଭୱେସୀ ନାମ। ତତୋ ପରଂ ଭୂତାତି।

୧୪୮। ଏୱଂ ଭଗୱା ‘‘ସୁଖିନୋ ୱା’’ତିଆଦୀହି ଅଡ୍ଢତେୟ୍ୟାହି ଗାଥାହି ନାନପ୍ପକାରତୋ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ହିତସୁଖାଗମପତ୍ଥନାୱସେନ ସତ୍ତେସୁ ମେତ୍ତାଭାୱନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅହିତଦୁକ୍ଖାନାଗମପତ୍ଥନାୱସେନାପି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ନ ପରୋ ପରଂ ନିକୁବ୍ବେଥା’’ତି। ଏସ ପୋରାଣପାଠୋ, ଇଦାନି ପନ ‘‘ପରଂ ହୀ’’ତିପି ପଠନ୍ତି, ଅଯଂ ନ ସୋଭନୋ।

ତତ୍ଥ ପରୋତି ପରଜନୋ। ପରନ୍ତି ପରଜନଂ। ନ ନିକୁବ୍ବେଥାତି ନ ୱଞ୍ଚେଯ୍ୟ। ନାତିମଞ୍ଞେଥାତି ନ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମଞ୍ଞେଯ୍ୟ। କତ୍ଥଚୀତି କତ୍ଥଚି ଓକାସେ, ଗାମେ ୱା ନିଗମେ ୱା ଖେତ୍ତେ ୱା ଞାତିମଜ୍ଝେ ୱା ପୂଗମଜ୍ଝେ ୱାତିଆଦି। ନନ୍ତି ଏତଂ। କଞ୍ଚୀତି ଯଂ କଞ୍ଚି ଖତ୍ତିଯଂ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱା ଗହଟ୍ଠଂ ୱା ପବ୍ବଜିତଂ ୱା ସୁଗତଂ ୱା ଦୁଗ୍ଗତଂ ୱାତିଆଦି। ବ୍ୟାରୋସନା ପଟିଘସଞ୍ଞାତି କାଯୱଚୀୱିକାରେହି ବ୍ୟାରୋସନାଯ ଚ, ମନୋୱିକାରେନ ପଟିଘସଞ୍ଞାଯ ଚ। ‘‘ବ୍ୟାରୋସନାଯ ପଟିଘସଞ୍ଞାଯା’’ତି ହି ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ବ୍ୟାରୋସନା ପଟିଘସଞ୍ଞା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା ‘‘ସମ୍ମ ଦଞ୍ଞାଯ ୱିମୁତ୍ତା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ସମ୍ମ ଦଞ୍ଞା ୱିମୁତ୍ତା’’ତି, ଯଥା ଚ ‘‘ଅନୁପୁବ୍ବସିକ୍ଖାଯ ଅନୁପୁବ୍ବକିରିଯାଯ ଅନୁପୁବ୍ବପଟିପଦାଯା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ଅନୁପୁବ୍ବସିକ୍ଖା ଅନୁପୁବ୍ବକିରିଯା ଅନୁପୁବ୍ବପଟିପଦା’’ତି (ଅ। ନି। ୮।୧୯; ଉଦା। ୪୫; ଚୂଳୱ। ୩୮୫)। ନାଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଦୁକ୍ଖମିଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଂ ନ ଇଚ୍ଛେଯ୍ୟ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ନ କେୱଲଂ ‘‘ସୁଖିନୋ ୱା ଖେମିନୋ ୱା ହୋନ୍ତୂ’’ତିଆଦି ମନସିକାରୱସେନେୱ ମେତ୍ତଂ ଭାୱେଯ୍ୟ। କିଂ ପନ ‘‘ଅହୋ ୱତ ଯୋ କୋଚି ପରପୁଗ୍ଗଲୋ ଯଂ କଞ୍ଚି ପରପୁଗ୍ଗଲଂ ୱଞ୍ଚନାଦୀହି ନିକତୀହି ନ ନିକୁବ୍ବେଥ, ଜାତିଆଦୀହି ଚ ନୱହି ମାନୱତ୍ଥୂହି କତ୍ଥଚି ପଦେସେ ଯଂ କଞ୍ଚି ପରପୁଗ୍ଗଲଂ ନାତିମଞ୍ଞେଯ୍ୟ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଚ ବ୍ୟାରୋସନାଯ ୱା ପଟିଘସଞ୍ଞାଯ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ନ ଇଚ୍ଛେଯ୍ୟା’’ତି ଏୱମ୍ପି ମନସି କରୋନ୍ତୋ ଭାୱେଯ୍ୟାତି।

୧୪୯। ଏୱଂ ଅହିତଦୁକ୍ଖାନାଗମପତ୍ଥନାୱସେନ ଅତ୍ଥତୋ ମେତ୍ତାଭାୱନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେୱ ଉପମାଯ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ମାତା ଯଥା ନିଯଂ ପୁତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଥା ମାତା ନିଯଂ ପୁତ୍ତଂ ଅତ୍ତନି ଜାତଂ ଓରସଂ ପୁତ୍ତଂ, ତଞ୍ଚ ଏକପୁତ୍ତମେୱ ଆଯୁସା ଅନୁରକ୍ଖେ, ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାଗମପଟିବାହନତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ଆଯୁମ୍ପି ଚଜିତ୍ୱା ତଂ ଅନୁରକ୍ଖେ, ଏୱମ୍ପି ସବ୍ବଭୂତେସୁ ଇଦଂ ମେତ୍ତମାନସଂ ଭାୱଯେ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଜନଯେ ୱଡ୍ଢଯେ, ତଞ୍ଚ ଅପରିମାଣସତ୍ତାରମ୍ମଣୱସେନ ଏକସ୍ମିଂ ୱା ସତ୍ତେ ଅନୱସେସଫରଣୱସେନ ଅପରିମାଣଂ ଭାୱଯେତି।

୧୫୦। ଏୱଂ ସଙ୍ଖାକାରେନ ମେତ୍ତାଭାୱନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତସ୍ସେୱ ୱଡ୍ଢନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ମେତ୍ତଞ୍ଚ ସଙ୍ଖଲୋକସ୍ମୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ମିଜ୍ଜତି ତାଯତି ଚାତି ମିତ୍ତୋ, ହିତଜ୍ଝାସଯତାଯ ସିନିଯ୍ହତି, ଅହିତାଗମତୋ ରକ୍ଖତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ମିତ୍ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମେତ୍ତଂ। ସଙ୍ଖସ୍ମିନ୍ତି ଅନୱସେସେ। ଲୋକସ୍ମିନ୍ତି ସତ୍ତଲୋକେ। ମନସି ଭୱନ୍ତି ମାନସଂ। ତଞ୍ହି ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଭାୱଯେତି ୱଡ୍ଢଯେ। ନାସ୍ସ ପରିମାଣନ୍ତି ଅପରିମାଣଂ, ଅପ୍ପମାଣସତ୍ତାରମ୍ମଣତାଯ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଉଦ୍ଧନ୍ତି ଉପରି। ତେନ ଅରୂପଭୱଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅଧୋତି ହେଟ୍ଠା। ତେନ କାମଭୱଂ ଗଣ୍ହାତି। ତିରିଯନ୍ତି ୱେମଜ୍ଝଂ। ତେନ ରୂପଭୱଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅସମ୍ବାଧନ୍ତି ସମ୍ବାଧୱିରହିତଂ, ଭିନ୍ନସୀମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୀମା ନାମ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକୋ ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମିମ୍ପି ପୱତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱେରନ୍ତି ୱେରୱିରହିତଂ, ଅନ୍ତରନ୍ତରାପି ୱେରଚେତନାପାତୁଭାୱୱିରହିତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅସପତ୍ତନ୍ତି ୱିଗତପଚ୍ଚତ୍ଥିକଂ। ମେତ୍ତାୱିହାରୀ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ମନୁସ୍ସାନଂ ପିଯୋ ହୋତି, ଅମନୁସ୍ସାନଂ ପିଯୋ ହୋତି, ନାସ୍ସ କୋଚି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକୋ ହୋତି, ତେନସ୍ସ ତଂ ମାନସଂ ୱିଗତପଚ୍ଚତ୍ଥିକତ୍ତା ‘‘ଅସପତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପରିଯାଯୱଚନଞ୍ହି ଏତଂ, ଯଦିଦଂ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକୋ ସପତ୍ତୋତି। ଅଯଂ ଅନୁପଦତୋ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥୱଣ୍ଣନା – ଯଦେତଂ ‘‘ଏୱମ୍ପି ସଙ୍ଖଭୂତେସୁ ମାନସଂ ଭାୱଯେ ଅପରିମାଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ଚେତଂ ଅପରିମାଣଂ ମେତ୍ତଂ ମାନସଂ ସଙ୍ଖଲୋକସ୍ମିଂ ଭାୱଯେ ୱଡ୍ଢଯେ, ୱୁଦ୍ଧିଂ, ୱିରୂଳ୍ହିଂ, ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଗମଯେ। କଥଂ? ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ଚ ତିରିଯଞ୍ଚ, ଉଦ୍ଧଂ ଯାୱ ଭୱଗ୍ଗା, ଅଧୋ ଯାୱ ଅୱୀଚିତୋ, ତିରିଯଂ ଯାୱ ଅୱସେସଦିସା। ଉଦ୍ଧଂ ୱା ଆରୁପ୍ପଂ, ଅଧୋ କାମଧାତୁଂ, ତିରିଯଂ ରୂପଧାତୁଂ ଅନୱସେସଂ ଫରନ୍ତୋ। ଏୱଂ ଭାୱେନ୍ତୋପି ଚ ତଂ ଯଥା ଅସମ୍ବାଧଂ, ଅୱେରଂ, ଅସପତ୍ତଞ୍ଚ, ହୋତି ତଥା ସମ୍ବାଧୱେରସପତ୍ତାଭାୱଂ କରୋନ୍ତୋ ଭାୱଯେ। ଯଂ ୱା ତଂ ଭାୱନାସମ୍ପଦଂ ପତ୍ତଂ ସଙ୍ଖତ୍ଥ ଓକାସଲାଭୱସେନ ଅସମ୍ବାଧଂ। ଅତ୍ତନୋ ପରେସୁ ଆଘାତପଟିୱିନଯେନ ଅୱେରଂ, ଅତ୍ତନି ଚ ପରେସଂ ଆଘାତପଟିୱିନଯେନ ଅସପତ୍ତଂ ହୋତି, ତଂ ଅସମ୍ବାଧଂ ଅୱେରଂ ଅସପତ୍ତଂ ଅପରିମାଣଂ ମେତ୍ତଂ ମାନସଂ ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ତିରିଯଞ୍ଚାତି ତିୱିଧପରିଚ୍ଛେଦେ ସଙ୍ଖଲୋକସ୍ମିଂ ଭାୱଯେ ୱଡ୍ଢଯେତି।

୧୫୧। ଏୱଂ ମେତ୍ତାଭାୱନାଯ ୱଡ୍ଢନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତଂ ଭାୱନମନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ ୱିହରତୋ ଇରିଯାପଥନିଯମାଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତିଟ୍ଠଂ ଚରଂ…ପେ… ଅଧିଟ୍ଠେଯ୍ୟା’’ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଏୱମେତଂ ମେତ୍ତଂ ମାନସଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ସୋ ‘‘ନିସୀଦତି ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା, ଉଜୁଂ କାଯଂ ପଣିଧାଯା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୪; ମ। ନି। ୧।୧୦୭; ୱିଭ। ୫୦୮) ୱିଯ ଇରିଯାପଥନିଯମଂ ଅକତ୍ୱା ଯଥାସୁଖଂ ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେରିଯାପଥବାଧନୱିନୋଦନଂ କରୋନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠଂ ୱା ଚରଂ ୱା ନିସିନ୍ନୋ ୱା ସଯାନୋ ୱା ଯାୱତା ୱିଗତମିଦ୍ଧୋ ଅସ୍ସ, ଅଥ ଏତଂ ମେତ୍ତାଝାନସ୍ସତିଂ ଅଧିଟ୍ଠେଯ୍ୟ।

ଅଥ ୱା ଏୱଂ ମେତ୍ତାଭାୱନାଯ ୱଡ୍ଢନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱସୀଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତିଟ୍ଠଂ ଚର’’ନ୍ତି। ୱସିପ୍ପତ୍ତୋ ହି ତିଟ୍ଠଂ ୱା ଚରଂ ୱା ନିସିନ୍ନୋ ୱା ସଯାନୋ ୱା ଯାୱତା ଇରିଯାପଥେନ ଏତଂ ମେତ୍ତାଝାନସ୍ସତିଂ ଅଧିଟ୍ଠାତୁକାମୋ ହୋତି। ଅଥ ୱା ତିଟ୍ଠଂ ୱା ଚରଂ ୱାତି ନ ତସ୍ସ ଠାନାଦୀନି ଅନ୍ତରାଯକରାନି ହୋନ୍ତି, ଅପିଚ ଖୋ ସୋ ଯାୱତା ଏତଂ ମେତ୍ତାଝାନସ୍ସତିଂ ଅଧିଟ୍ଠାତୁକାମୋ ହୋତି, ତାୱତା ୱିତମିଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାତି, ନତ୍ଥି ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ଦନ୍ଧାଯିତତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ତିଟ୍ଠଂ ଚରଂ ନିସିନ୍ନୋ ୱ ସଯାନୋ, ଯାୱତାସ୍ସ ୱିତମିଦ୍ଧୋ। ଏତଂ ସତିଂ ଅଧିଟ୍ଠେଯ୍ୟା’’ତି।

ତସ୍ସାଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଂ ତଂ ‘‘ମେତ୍ତଞ୍ଚ ସଙ୍ଖଲୋକସ୍ମି, ମାନସଂ ଭାୱଯେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ତଥା ଭାୱଯେ, ଯଥା ଠାନାଦୀସୁ ଯାୱତା ଇରିଯାପଥେନ, ଠାନାଦୀନି ୱା ଅନାଦିଯିତ୍ୱା ଯାୱତା ଏତଂ ମେତ୍ତାଝାନସ୍ସତିଂ ଅଧିଟ୍ଠାତୁକାମୋ ଅସ୍ସ, ତାୱତା ୱିତମିଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ଏତଂ ସତିଂ ଅଧିଟ୍ଠେଯ୍ୟାତି।

ଏୱଂ ମେତ୍ତାଭାୱନାଯ ୱସୀଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏତଂ ସତିଂ ଅଧିଟ୍ଠେଯ୍ୟା’’ତି ତସ୍ମିଂ ମେତ୍ତାୱିହାରେ ନିଯୋଜେତ୍ୱା ଇଦାନି ତଂ ୱିହାରଂ ଥୁନନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ବ୍ରହ୍ମମେତଂୱିହାରମିଧମାହୂ’’ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯ୍ୱାଯଂ ‘‘ସୁଖିନୋୱ ଖେମିନୋ ହୋନ୍ତୂ’’ତିଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ‘‘ଏତଂ ସତିଂ ଅଧିଟ୍ଠେଯ୍ୟା’’ତି ସଂୱଣ୍ଣିତୋ ମେତ୍ତାୱିହାରୋ, ଏତଂ ଚତୂସୁ ଦିଙ୍ଖବ୍ରହ୍ମଅରିଯୈରିଯାପଥୱିହାରେସୁ ନିଦ୍ଦୋସତ୍ତା ଅତ୍ତନୋପି ପରେସମ୍ପି ଅତ୍ଥକରତ୍ତା ଚ ଇଧ ଅରିଯସ୍ସ ଧମ୍ମୱିନଯେ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରମାହୁ, ସେଟ୍ଠୱିହାରମାହୂତି। ଯତୋ ସତତଂ ସମିତଂ ଅଙ୍ଖୋକିଣ୍ଣଂ ତିଟ୍ଠଂ ଚରଂ ନିସିନ୍ନୋ ୱା ସଯାନୋ ୱା ଯାୱତାସ୍ସ ୱିତମିଦ୍ଧୋ, ଏତଂ ସତିଂ ଅଧିଟ୍ଠେଯ୍ୟାତି।

୧୫୨। ଏୱଂ ଭଗୱା ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ନାନପ୍ପକାରତୋ ମେତ୍ତାଭାୱନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯସ୍ମା ମେତ୍ତା ସତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଯା ଆସନ୍ନା ହୋତି ତସ୍ମା ଦିଟ୍ଠିଗହଣନିସେଧନମୁଖେନ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ତଦେୱ ମେତ୍ତାଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଅରିଯଭୂମିପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ଅନୁପଗ୍ଗମ୍ମା’’ତି। ଇମାଯ ଗାଥାଯ ଦେସନଂ ସମାପେସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯ୍ୱାଯଂ ‘‘ବ୍ରହ୍ମମେତଂ ୱିହାରମିଧମାହୂ’’ତି ସଂୱଣ୍ଣିତୋ ମେତ୍ତାଝାନୱିହାରୋ, ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଯେ ତତ୍ଥ ୱିତକ୍କୱିଚାରାଦଯୋ ଧମ୍ମା, ତେ, ତେସଞ୍ଚ ୱତ୍ଥାଦିଅନୁସାରେନ ରୂପଧମ୍ମେ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଇମିନା ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦେନ ‘‘ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରପୁଞ୍ଜୋଯଂ, ନ ଇଧ ସତ୍ତୂପଲବ୍ଭତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୭୧) ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ଅନୁପଗ୍ଗମ୍ମ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଲୋକୁତ୍ତରସୀଲେନ ସୀଲୱା ହୁତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରସୀଲସମ୍ପଯୁତ୍ତେନେୱ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତେନ ଦସ୍ସନେନ ସମ୍ପନ୍ନୋ। ତତୋ ପରଂ ଯୋପାଯଂ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ ଗେଧୋ କିଲେସକାମୋ ଅପ୍ପହୀନୋ ହୋତି, ତମ୍ପି ସକଦାଗାମିଅନାଗାମିମଗ୍ଗେହି ତନୁଭାୱେନ ଅନୱସେସପ୍ପହାନେନ ଚ କାମେସୁ ଗେଧଂ ୱିନେଯ୍ୟ ୱିନଯିତ୍ୱା ୱୂପସମେତ୍ୱା ନ ହି ଜାତୁ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟ ପୁନରେତି ଏକଂସେନେୱ ପୁନ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟଂ ନ ଏତି, ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତୀତି।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଦେସନଂ ସମାପେତ୍ୱା ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଆହ – ‘‘ଗଚ୍ଛଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତସ୍ମିଂଯେୱ ୱନସଣ୍ଡେ ୱିହରଥ। ଇମଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ମାସସ୍ସ ଅଟ୍ଠସୁ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଦିୱସେସୁ ଗଣ୍ଡିଂ ଆକୋଟେତ୍ୱା ଉସ୍ସାରେଥ, ଧମ୍ମକଥଂ କରୋଥ, ସାକଚ୍ଛଥ, ଅନୁମୋଦଥ, ଇଦମେୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଆସେୱଥ, ଭାୱେଥ, ବହୁଲୀକରୋଥ। ତେପି ୱୋ ଅମନୁସ୍ସା ତଂ ଭେରୱାରମ୍ମଣଂ ନ ଦସ୍ସେସ୍ସନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଅତ୍ଥକାମା ହିତକାମା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। ତେ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ଭଗୱତୋ ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯାସନା ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା, ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା, ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା, ତଥା ଅକଂସୁ। ଦେୱତାଯୋ ଚ ‘‘ଭଦନ୍ତା ଅମ୍ହାକଂ ଅତ୍ଥକାମା ହିତକାମା’’ତି ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତା ହୁତ୍ୱା ସଯମେୱ ସେନାସନଂ ସମ୍ମଜ୍ଜନ୍ତି, ଉଣ୍ହୋଦକଂ ପଟିଯାଦେନ୍ତି, ପିଟ୍ଠିପରିକମ୍ମପାଦପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତି, ଆରକ୍ଖଂ ସଂୱିଦହନ୍ତି। ତେ ଭିକ୍ଖୂ ତଥେୱ ମେତ୍ତଂ ଭାୱେତ୍ୱା ତମେୱ ଚ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ସବ୍ବେୱ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଅନ୍ତୋତେମାସେ ଅଗ୍ଗଫଲଂ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ମହାପୱାରଣାଯ ୱିସୁଦ୍ଧିପୱାରଣଂ ପୱାରେସୁନ୍ତି।

ଏୱଞ୍ହି ଅତ୍ଥକୁସଲେନ ତଥାଗତେନ,

ଧମ୍ମିସ୍ସରେନ କଥିତଂ କରଣୀଯମତ୍ଥଂ;

କତ୍ୱାନୁଭୁଯ୍ୟ ପରମଂ ହଦଯସ୍ସ ସନ୍ତିଂ,

ସନ୍ତଂ ପଦଂ ଅଭିସମେନ୍ତି ସମତ୍ତପଞ୍ଞା।

ତସ୍ମା ହି ତଂ ଅମତମବ୍ଭୁତମରିଯକନ୍ତଂ,

ସନ୍ତଂ ପଦଂ ଅଭିସମେଚ୍ଚ ୱିହରିତୁକାମୋ;

ୱିଞ୍ଞୂ ଜନୋ ୱିମଲସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞା,

ଭେଦଂ କରେଯ୍ୟ ସତତଂ କରଣୀଯମତ୍ଥନ୍ତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ମେତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ହେମୱତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଅଜ୍ଜପନ୍ନରସୋତି ହେମୱତସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ପୁଚ୍ଛାୱସିକା ଉପ୍ପତ୍ତି। ହେମୱତେନ ହି ପୁଟ୍ଠୋ ଭଗୱା ‘‘ଛସୁ ଲୋକୋ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ’’ତିଆଦୀନି ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ‘‘ଅଜ୍ଜ ପନ୍ନରସୋ’’ତିଆଦି ସାତାଗିରେନ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ଇତି ସାତାଗିରୋ’’ତିଆଦି ସଙ୍ଗୀତିକାରେହି, ‘‘କଚ୍ଚିମନୋ’’ତିଆଦି ହେମୱତେନ, ‘‘ଛସୁ ଲୋକୋ’’ତିଆଦି ଭଗୱତା, ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସମୋଧାନେତ୍ୱା ‘‘ହେମୱତସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ସାତାଗିରିସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏକଚ୍ଚେହି।

ତତ୍ଥ ଯାଯଂ ‘‘ଅଜ୍ଜ ପନ୍ନରସୋ’’ତିଆଦି ଗାଥା। ତସ୍ସା ଉପ୍ପତ୍ତି – ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଭଦ୍ଦକପ୍ପେ ୱୀସତିୱସ୍ସସହସ୍ସାଯୁକେସୁ ପୁରିସେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସୋଳସୱସ୍ସସହସ୍ସାଯୁକାନି ଠତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବୁତସ୍ସ ଭଗୱତୋ କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମହତିଯା ପୂଜାଯ ସରୀରକିଚ୍ଚଂ ଅକଂସୁ। ତସ୍ସ ଧାତୁଯୋ

ଅୱିକିରିତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିଯ ଏକଗ୍ଘନା ହୁତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ଦୀଘାଯୁକବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଏସା ଧମ୍ମତା। ଅପ୍ପାଯୁକବୁଦ୍ଧା ପନ ଯସ୍ମା ବହୁତରେନ ଜନେନ ଅଦିଟ୍ଠା ଏୱ ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ଧାତୁପୂଜମ୍ପି କତ୍ୱା ‘‘ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଜନା ପୁଞ୍ଞଂ ପସୱିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଅନୁକମ୍ପାଯ ‘‘ଧାତୁଯୋ ୱିକିରନ୍ତୂ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତି। ତେନ ତେସଂ ସୁୱଣ୍ଣଚୁଣ୍ଣାନି ୱିଯ ଧାତୁଯୋ ୱିକିରନ୍ତି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ।

ମନୁସ୍ସା ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଏକଂଯେୱ ଧାତୁଘରଂ କତ୍ୱା ଚେତିଯଂ ପତିଟ୍ଠାପେସୁଂ ଯୋଜନଂ ଉବ୍ବେଧେନ ପରିକ୍ଖେପେନ ଚ। ତସ୍ସ ଏକେକଗାୱୁତନ୍ତରାନି ଚତ୍ତାରି ଦ୍ୱାରାନି ଅହେସୁଂ। ଏକଂ ଦ୍ୱାରଂ କିକୀ ରାଜା ଅଗ୍ଗହେସି; ଏକଂ ତସ୍ସେୱ ପୁତ୍ତୋ ପଥୱିନ୍ଧରୋ ନାମ; ଏକଂ ସେନାପତିପମୁଖା ଅମଚ୍ଚା; ଏକଂ ସେଟ୍ଠିପମୁଖା ଜାନପଦା ରତ୍ତସୁୱଣ୍ଣମଯା ଏକଗ୍ଘନା ସୁୱଣ୍ଣରସପଟିଭାଗା ଚ ନାନାରତନମଯା ଇଟ୍ଠକା ଅହେସୁଂ ଏକେକା ସତସହସ୍ସଗ୍ଘନିକା। ତେ ହରିତାଲମନୋସିଲାହି ମତ୍ତିକାକିଚ୍ଚଂ ସୁରଭିତେଲେନ ଉଦକକିଚ୍ଚଞ୍ଚ କତ୍ୱା ତଂ ଚେତିଯଂ ପତିଟ୍ଠାପେସୁଂ।

ଏୱଂ ପତିଟ୍ଠିତେ ଚେତିଯେ ଦ୍ୱେ କୁଲପୁତ୍ତା ସହାଯକା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସମ୍ମୁଖସାୱକାନଂ ଥେରାନଂ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିଂସୁ। ଦୀଘାଯୁକବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ସମ୍ମୁଖସାୱକାଯେୱ ପବ୍ବାଜେନ୍ତି, ଉପସମ୍ପାଦେନ୍ତି, ନିସ୍ସଯଂ ଦେନ୍ତି, ଇତରେ ନ ଲଭନ୍ତି। ତତୋ ତେ କୁଲପୁତ୍ତା ‘‘ସାସନେ, ଭନ୍ତେ, କତି ଧୁରାନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ଥେରା ‘‘ଦ୍ୱେ ଧୁରାନୀ’’ତି କଥେସୁଂ – ‘‘ୱାସଧୁରଂ, ପରିଯତ୍ତିଧୁରଞ୍ଚା’’ତି। ତତ୍ଥ ପବ୍ବଜିତେନ କୁଲପୁତ୍ତେନ ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯାନଂ ସନ୍ତିକେ ପଞ୍ଚ ୱସ୍ସାନି ୱସିତ୍ୱା, ୱତ୍ତପଟିୱତ୍ତଂ ପୂରେତ୍ୱା, ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଦ୍ୱେ ତୀଣି ଭାଣୱାରସୁତ୍ତନ୍ତାନି ଚ ପଗୁଣଂ କତ୍ୱା, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା, କୁଲେ ୱା ଗଣେ ୱା ନିରାଲଯେନ ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା, ଅରହତ୍ତସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ଘଟିତବ୍ବଂ ୱାଯମିତବ୍ବଂ, ଏତଂ ୱାସଧୁରଂ। ଅତ୍ତନୋ ଥାମେନ ପନ ଏକଂ ୱା ନିକାଯଂ ପରିଯାପୁଣିତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ୱା ପଞ୍ଚ ୱା ନିକାଯେ ପରିଯତ୍ତିତୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ସୁୱିସଦଂ ସାସନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ, ଏତଂ ପରିଯତ୍ତିଧୁରନ୍ତି। ଅଥ ତେ କୁଲପୁତ୍ତା ‘‘ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଧୁରାନଂ ୱାସଧୁରମେୱ ସେଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ମଯଂ ପନମ୍ହା ଦହରା, ୱୁଡ୍ଢକାଲେ ୱାସଧୁରଂ ପରିପୂରେସ୍ସାମ, ପରିଯତ୍ତିଧୁରଂ ତାୱ ପୂରେମା’’ତି ପରିଯତ୍ତିଂ ଆରଭିଂସୁ। ତେ ପକତିଯାୱ ପଞ୍ଞୱନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ସକଲେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ପକତଞ୍ଞୁନୋ ୱିନଯେ ଚ ଅତିୱିଯ ୱିନିଚ୍ଛଯକୁସଲା ଅହେସୁଂ। ତେସଂ ପରିଯତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାଯ ପରିୱାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ପରିୱାରଂ ନିସ୍ସାଯ ଲାଭୋ, ଏକମେକସ୍ସ ପଞ୍ଚସତପଞ୍ଚସତା ଭିକ୍ଖୂ ପରିୱାରା ଅହେସୁଂ। ତେ ସତ୍ଥୁସାସନଂ ଦୀପେନ୍ତା ୱିହରିଂସୁ, ପୁନ ବୁଦ୍ଧକାଲୋ ୱିଯ ଅହୋସି।

ତଦା ଦ୍ୱେ ଭିକ୍ଖୂ ଗାମକାୱାସେ ୱିହରନ୍ତି ଧମ୍ମୱାଦୀ ଚ ଅଧମ୍ମୱାଦୀ ଚ। ଅଧମ୍ମୱାଦୀ ଚଣ୍ଡୋ ହୋତି ଫରୁସୋ, ମୁଖରୋ, ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାଚାରୋ ଇତରସ୍ସ ପାକଟୋ ହୋତି। ତତୋ ନଂ ‘‘ଇଦଂ ତେ, ଆୱୁସୋ, କମ୍ମଂ ସାସନସ୍ସ ଅପ୍ପତିରୂପ’’ନ୍ତି ଚୋଦେସି। ସୋ ‘‘କିଂ ତେ ଦିଟ୍ଠଂ, କିଂ ସୁତ’’ନ୍ତି ୱିକ୍ଖିପତି। ଇତରୋ ‘‘ୱିନଯଧରା ଜାନିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଆହ। ତତୋ ଅଧମ୍ମୱାଦୀ ‘‘ସଚେ ଇମଂ ୱତ୍ଥୁଂ ୱିନଯଧରା ୱିନିଚ୍ଛିନିସ୍ସନ୍ତି, ଅଦ୍ଧା ମେ ସାସନେ ପତିଟ୍ଠା ନ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପକ୍ଖଂ କାତୁକାମୋ ତାୱଦେୱ ପରିକ୍ଖାରେ ଆଦାଯ ତେ ଦ୍ୱେ ଥେରେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ସମଣପରିକ୍ଖାରେ ଦତ୍ୱା ତେସଂ ନିସ୍ସଯେନ ୱିହରିତୁମାରଦ୍ଧୋ। ସବ୍ବଞ୍ଚ ନେସଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ କରୋନ୍ତୋ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ୱତ୍ତପଟିୱତ୍ତଂ ପୂରେତୁକାମୋ ୱିଯ ଅକାସି। ତତୋ ଏକଦିୱସଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ତେହି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିଯମାନୋପି ଅଟ୍ଠାସିଯେୱ। ଥେରା ‘‘କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତବ୍ବମତ୍ଥୀ’’ତି ତଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ସୋ ‘‘ଆମ, ଭନ୍ତେ, ଏକେନ ମେ ଭିକ୍ଖୁନା ସହ ଅଜ୍ଝାଚାରଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱିୱାଦୋ ଅତ୍ଥି। ସୋ ଯଦି ତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଇଧାଗନ୍ତ୍ୱା ଆରୋଚେତି, ଯଥାୱିନିଚ୍ଛଯଂ ନ ୱିନିଚ୍ଛିନିତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ଥେରା ‘‘ଓସଟଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଯଥାୱିନିଚ୍ଛଯଂ ନ ୱିନିଚ୍ଛିନିତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ଆହଂସୁ। ସୋ ‘‘ଏୱଂ କରିଯମାନେ, ଭନ୍ତେ, ମମ ସାସନେ ପତିଟ୍ଠା ନତ୍ଥି, ମଯ୍ହେତଂ ପାପଂ ହୋତୁ, ମା ତୁମ୍ହେ ୱିନିଚ୍ଛିନଥା’’ତି। ତେ ତେନ ନିପ୍ପୀଳିଯମାନା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିଂସୁ। ସୋ ତେସଂ ପଟିଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ଆୱାସଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ସବ୍ବଂ ୱିନଯଧରାନଂ ସନ୍ତିକେ ନିଟ୍ଠିତ’’ନ୍ତି ତଂ ଧମ୍ମୱାଦିଂ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଅୱମଞ୍ଞନ୍ତୋ ଫରୁସେନ ସମୁଦାଚରତି। ଧମ୍ମୱାଦୀ ‘‘ନିସ୍ସଙ୍କୋ ଅଯଂ ଜାତୋ’’ତି ତାୱଦେୱ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଥେରାନଂ ପରିୱାରଂ ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଆହ – ‘‘ନନୁ, ଆୱୁସୋ, ଓସଟଂ ୱତ୍ଥୁ ଯଥାଧମ୍ମଂ ୱିନିଚ୍ଛିନିତବ୍ବଂ, ଅନୋସରାପେତ୍ୱା ଏୱ ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅଚ୍ଚଯଂ ଦେସାପେତ୍ୱା ସାମଗ୍ଗୀ କାତବ୍ବା। ଇମେ ପନ ଥେରା ନେୱ ୱତ୍ଥୁଂ ୱିନିଚ୍ଛିନିଂସୁ, ନ ସାମଗ୍ଗିଂ ଅକଂସୁ। କିଂ ନାମେତ’’ନ୍ତି? ତେପି ସୁତ୍ୱା ତୁଣ୍ହୀ ଅହେସୁଂ – ‘‘ନୂନ କିଞ୍ଚି ଆଚରିଯେହି ଞାତ’’ନ୍ତି। ତତୋ ଅଧମ୍ମୱାଦୀ ଓକାସଂ ଲଭିତ୍ୱା ‘‘ତ୍ୱଂ ପୁବ୍ବେ ‘ୱିନଯଧରା ଜାନିସ୍ସନ୍ତୀ’ତି ଭଣସି। ଇଦାନି ତେସଂ ୱିନଯଧରାନଂ ଆରୋଚେହି ତଂ ୱତ୍ଥୁ’’ନ୍ତି ଧମ୍ମୱାଦିଂ ପୀଳେତ୍ୱା ‘‘ଅଜ୍ଜତଗ୍ଗେ ପରାଜିତୋ ତ୍ୱଂ, ମା ତଂ ଆୱାସଂ ଆଗଚ୍ଛୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ତତୋ ଧମ୍ମୱାଦୀ ଥେରେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ‘‘ତୁମ୍ହେ ସାସନଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ‘ଅମ୍ହେ ଉପଟ୍ଠେସି ପରିତୋସେସୀ’ତି ପୁଗ୍ଗଲମେୱ ଅପେକ୍ଖିତ୍ଥ, ସାସନଂ ଅରକ୍ଖିତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲଂ ରକ୍ଖିତ୍ଥ, ଅଜ୍ଜତଗ୍ଗେ ଦାନି ତୁମ୍ହାକଂ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ୱିନିଚ୍ଛିନିତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ଅଜ୍ଜ ପରିନିବ୍ବୁତୋ କସ୍ସପୋ ଭଗୱା’’ତି ମହାସଦ୍ଦେନ କନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘ନଟ୍ଠଂ ସତ୍ଥୁ ସାସନ’’ନ୍ତି ପରିଦେୱମାନୋ ପକ୍କାମି।

ଅଥ ଖୋ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ସଂୱିଗ୍ଗମାନସା ‘‘ମଯଂ ପୁଗ୍ଗଲମନୁରକ୍ଖନ୍ତା ସାସନରତନଂ ସୋବ୍ଭେ ପକ୍ଖିପିମ୍ହା’’ତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପାଦେସୁଂ । ତେ ତେନେୱ କୁକ୍କୁଚ୍ଚେନ ଉପହତାସଯତ୍ତା କାଲଂ କତ୍ୱା ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତିତୁମସକ୍କୋନ୍ତା ଏକାଚରିଯୋ ହିମୱତି ହେମୱତେ ପବ୍ବତେ ନିବ୍ବତ୍ତି ହେମୱତୋ ଯକ୍ଖୋତି ନାମେନ। ଦୁତିଯାଚରିଯୋ ମଜ୍ଝିମଦେସେ ସାତପବ୍ବତେ ସାତାଗିରୋତି ନାମେନ। ତେପି ନେସଂ ପରିୱାରା ଭିକ୍ଖୂ ତେସଂଯେୱ ଅନୁୱତ୍ତିତ୍ୱା ସଗ୍ଗେ

ନିବ୍ବତ୍ତିତୁମସକ୍କୋନ୍ତା ତେସଂ ପରିୱାରା ଯକ୍ଖାୱ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ତେସଂ ପନ ପଚ୍ଚଯଦାଯକା ଗହଟ୍ଠା ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ହେମୱତସାତାଗିରା ଅଟ୍ଠୱୀସତିଯକ୍ଖସେନାପତୀନମବ୍ଭନ୍ତରା ମହାନୁଭାୱା ଯକ୍ଖରାଜାନୋ ଅହେସୁଂ।

ଯକ୍ଖସେନାପତୀନଞ୍ଚ ଅଯଂ ଧମ୍ମତା – ମାସେ ମାସେ ଅଟ୍ଠ ଦିୱସାନି ଧମ୍ମୱିନିଚ୍ଛଯତ୍ଥଂ ହିମୱତି ମନୋସିଲାତଲେ ନାଗୱତିମଣ୍ଡପେ ଦେୱତାନଂ ସନ୍ନିପାତୋ ହୋତି, ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପତିତବ୍ବନ୍ତି। ଅଥ ସାତାଗିରହେମୱତା ତସ୍ମିଂ ସମାଗମେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଦିସ୍ୱା ସଞ୍ଜାନିଂସୁ – ‘‘ତ୍ୱଂ, ସମ୍ମ, କୁହିଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତ୍ୱଂ କୁହି’’ନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିପ୍ପଟିସାରିନୋ ଅହେସୁଂ। ‘‘ନଟ୍ଠା ମଯଂ, ସମ୍ମ, ପୁବ୍ବେ ୱୀସତି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଏକଂ ପାପସହାଯଂ ନିସ୍ସାଯ ଯକ୍ଖଯୋନିଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନା, ଅମ୍ହାକଂ ପନ ପଚ୍ଚଯଦାଯକା କାମାୱଚରଦେୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତା’’ତି। ଅଥ ସାତାଗିରୋ ଆହ – ‘‘ମାରିସ, ହିମୱା ନାମ ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତସମ୍ମତୋ, କିଞ୍ଚି ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ୱା ସୁତ୍ୱା ୱା ମମାପି ଆରୋଚେଯ୍ୟାସୀ’’ତି। ହେମୱତୋପି ଆହ – ‘‘ମାରିସ, ମଜ୍ଝିମଦେସୋ ନାମ ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତସମ୍ମତୋ, କିଞ୍ଚି ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ୱା ସୁତ୍ୱା ୱା ମମାପି ଆରୋଚେଯ୍ୟାସୀ’’ତି। ଏୱଂ ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ସହାଯେସୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ କତିକଂ କତ୍ୱା, ତମେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଅୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ୱସମାନେସୁ ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ୱୀତିୱତ୍ତଂ, ମହାପଥୱୀ ଏକଯୋଜନତିଗାୱୁତମତ୍ତଂ ଉସ୍ସଦା।

ଅଥମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଦୀପଙ୍କରପାଦମୂଲେ କତପଣିଧାନୋ ଯାୱ ୱେସ୍ସନ୍ତରଜାତକଂ, ତାୱ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା, ତୁସିତଭୱନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା, ତତ୍ଥ ଯାୱତାଯୁକଂ ଠତ୍ୱା, ଧମ୍ମପଦନିଦାନେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଦେୱତାହି ଆଯାଚିତୋ ପଞ୍ଚ ମହାୱିଲୋକନାନି ୱିଲୋକେତ୍ୱା, ଦେୱତାନଂ ଆରୋଚେତ୍ୱା, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାଯ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତେସୁ ୱତ୍ତମାନେସୁ ଇଧ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ କମ୍ପେତ୍ୱା। ତାନି ଦିସ୍ୱାପି ଇମେ ରାଜଯକ୍ଖା ‘‘ଇମିନା କାରଣେନ ନିବ୍ବତ୍ତାନୀ’’ତି ନ ଜାନିଂସୁ। ‘‘ଖିଡ୍ଡାପସୁତତ୍ତା ନେୱାଦ୍ଦସଂସୂ’’ତି ଏକେ। ଏସ ନଯୋ ଜାତିଯଂ ଅଭିନିକ୍ଖମନେ ବୋଧିଯଞ୍ଚ। ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେ ପନ ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିଯେ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ଭଗୱତି ତିପରିୱଟ୍ଟଂ ଦ୍ୱାଦସାକାରଂ ୱରଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତେ ମହାଭୂମିଚାଲଂ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ ପାଟିହାରିଯାନି ଚ ଏତେସଂ ଏକୋ ସାତାଗିରୋୟେୱ ପଠମଂ ଅଦ୍ଦସ। ନିବ୍ବତ୍ତିକାରଣଞ୍ଚ ତେସଂ ଞତ୍ୱା ସପରିସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମ୍ମ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଅସ୍ସୋସି, ନ ଚ କିଞ୍ଚି ୱିସେସଂ ଅଧିଗଚ୍ଛି। କସ୍ମା? ସୋ ହି ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ହେମୱତଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ‘‘ଆଗତୋ ନୁ ଖୋ ମେ ସହାଯକୋ, ନୋ’’ତି ପରିସଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ‘‘ୱଞ୍ଚିତୋ ମେ ସହାଯୋ, ଯୋ ଏୱଂ ୱିଚିତ୍ରପଟିଭାନଂ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ନ ସୁଣାତୀ’’ତି ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଅହୋସି। ଭଗୱା ଚ ଅତ୍ଥଙ୍ଗତେପି ଚ ସୂରିଯେ ଦେସନଂ ନ ନିଟ୍ଠାପେସି।

ଅଥ ସାତାଗିରୋ ‘‘ସହାଯଂ ଗହେତ୍ୱା ତେନ ସହାଗମ୍ମ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୋସ୍ସାମୀ’’ତି ହତ୍ଥିଯାନଅସ୍ସଯାନଗରୁଳଯାନାଦୀନି ମାପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚହି ଯକ୍ଖସତେହି ପରିୱୁତୋ ହିମୱନ୍ତାଭିମୁଖୋ ପାଯାସି, ତଦା ହେମୱତୋପି। ଯସ୍ମା ପଟିସନ୍ଧିଜାତି-ଅଭିନିକ୍ଖମନ-ବୋଧିପରିନିବ୍ବାନେସ୍ୱେୱ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି ହୁତ୍ୱାୱ ପଟିୱିଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଚିରଟ୍ଠିତିକାନି ହୋନ୍ତି, ଧମ୍ମଚକ୍କପୱତ୍ତନେ ପନ ତାନି ସୱିସେସାନି ହୁତ୍ୱା, ଚିରତରଂ ଠତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତସ୍ମା ହିମୱତି ତଂ ଅଚ୍ଛରିଯପାତୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଯତୋ ଅହଂ ଜାତୋ, ନ କଦାଚି ଅଯଂ ପବ୍ବତୋ ଏୱଂ ଅଭିରାମୋ ଭୂତପୁବ୍ବୋ, ହନ୍ଦ ଦାନି ମମ ସହାଯଂ ଗହେତ୍ୱା ଆଗମ୍ମ ତେନ ସହ ଇମଂ ପୁପ୍ଫସିରିଂ ଅନୁଭୱିସ୍ସାମୀ’’ତି ତଥେୱ ମଜ୍ଝିମଦେସାଭିମୁଖୋ ଆଗଚ୍ଛତି। ତେ ଉଭୋପି ରାଜଗହସ୍ସ ଉପରି ସମାଗନ୍ତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଆଗମନକାରଣଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ହେମୱତୋ ଆହ – ‘‘ଯତୋ ଅହଂ, ମାରିସ, ଜାତୋ, ନାଯଂ ପବ୍ବତୋ ଏୱଂ ଅକାଲକୁସୁମିତେହି ରୁକ୍ଖେହି ଅଭିରାମୋ ଭୂତପୁବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ଏତଂ ପୁପ୍ଫସିରିଂ ତଯା ସଦ୍ଧିଂ ଅନୁଭୱିସ୍ସାମୀତି ଆଗତୋମ୍ହୀ’’ତି । ସାତାଗିରୋ ଆହ – ‘‘ଜାନାସି, ପନ, ତ୍ୱଂ ମାରିସ, ଯେନ କାରଣେନ ଇମଂ ଅକାଲପୁପ୍ଫପାଟିହାରିଯଂ ଜାତ’’ନ୍ତି? ‘‘ନ ଜାନାମି, ମାରିସା’’ତି। ‘‘ଇମଂ, ମାରିସ, ପାଟିହାରିଯଂ ନ କେୱଲ ହିମୱନ୍ତେଯେୱ, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୂସୁ ନିବ୍ବତ୍ତଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ଅଜ୍ଜ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି, ତେନ କାରଣେନା’’ତି। ଏୱଂ ସାତାଗିରୋ ହେମୱତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ କଥେତ୍ୱା, ତଂ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଆନେତୁକାମୋ ଇମଂ ଗାଥମାହ। କେଚି ପନ ଗୋତମକେ ଚେତିଯେ ୱିହରନ୍ତେ ଭଗୱତି ଅଯମେୱମାହାତି ଭଣନ୍ତି ‘‘ଅଜ୍ଜ ପନ୍ନରସୋ’’ତି।

୧୫୩। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଜାତି ଅଯଂ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱୋ ପକ୍ଖଗଣନତୋ ପନ୍ନରସୋ, ଉପୱସିତବ୍ବତୋ ଉପୋସଥୋ। ତୀସୁ ୱା ଉପୋସଥେସୁ ଅଜ୍ଜ ପନ୍ନରସୋ ଉପୋସଥୋ, ନ ଚାତୁଦ୍ଦସୀ ଉପୋସଥୋ, ନ ସାମଗ୍ଗୀଉପୋସଥୋ। ଯସ୍ମା ୱା ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସଅଟ୍ଠଙ୍ଗୋପୱାସପଞ୍ଞତ୍ତିଦିୱସାଦୀସୁ ସମ୍ବହୁଲେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଉପୋସଥସଦ୍ଦୋ ୱତ୍ତତି। ‘‘ଆଯାମାୱୁସୋ, କପ୍ପିନ, ଉପୋସଥଂ ଗମିସ୍ସାମା’’ତିଆଦୀସୁ ହି ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସେ ଉପୋସଥସଦ୍ଦୋ। ‘‘ଏୱଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ ଖୋ ୱିସାଖେ ଉପୋସଥୋ ଉପୱୁତ୍ଥୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୮।୪୩) ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣିଆଦିକେସୁ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗେସୁ। ‘‘ସୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱେ ସଦା ଫଗ୍ଗୁ, ସୁଦ୍ଧସ୍ସୁପୋସଥୋ ସଦା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୭୯) ଉପୱାସେ। ‘‘ଉପୋସଥୋ ନାମ ନାଗରାଜା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୪୬; ମ। ନି। ୩।୨୫୮) ପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ। ‘‘ତଦହୁପୋସଥେ ପନ୍ନରସେ ସୀସଂନ୍ହାତସ୍ସା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୮୫; ମ। ନି। ୩।୨୫୬) ଦିୱସେ। ତସ୍ମା ଅୱସେସତ୍ଥଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଆସାଳ୍ହୀପୁଣ୍ଣମଦିୱସଂୟେୱ ନିଯାମେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଅଜ୍ଜ ପନ୍ନରସୋ ଉପୋସଥୋ’’ତି। ପାଟିପଦୋ

ଦୁତିୟୋତି ଏୱଂ ଗଣିୟମାନେ ଅଜ୍ଜ ପନ୍ନରସୋ ଦିୱସୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦିୱି ଭୱାନି ଦିବ୍ବାନି, ଦିବ୍ବାନି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଦିବ୍ବା। କାନି ତାନି? ରୂପାନି। ତଞ୍ହି ରତ୍ତିଂ ଦେୱାନଂ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁତୋ ସନ୍ନିପତିତାନଂ ସରୀରୱତ୍ଥାଭରଣୱିମାନପ୍ପଭାହି ଅବ୍ଭୁଦିତପଟଲ୍ଲିଲେସୱିରହିତାୟ ଚନ୍ଦପ୍ପଭାୟ ଚ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପୋ ଅଲଙ୍କତୋ ଅହୋସି। ୱିସେସାଲଙ୍କତୋ ଚ ପରମୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସରୀରପ୍ପଭାୟ। ତେନାହ ''ଦିବ୍ବା ରତ୍ତି ଉପଟ୍ଠିତା''ତି।

ଏୱଂ ରତ୍ତିଗୁଣୱଣ୍ଣନାପଦେସେନାପି ସହାୟସ୍ସ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦଂ ଜନେନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ କଥେତ୍ୱା ଆହ ''ଅନୋମନାମଂ ସତ୍ଥାରଂ, ହନ୍ଦ ପସ୍ସାମ ଗୋତମ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅନୋମେହି ଅଲାମକେହି ସବ୍ବାକାରପରିପୂରେହି ଗୁଣେହି ନାମଂ ଅସ୍ସାତି ଅନୋମନାମୋ। ତଥା ହିସ୍ସ ''ବୁଜ୍ଝିତା ସଚ୍ଚାନୀତି ବୁଦ୍ଧୋ, ବୋଧେତା ପଜାୟାତି ବୁଦ୍ଧୋ''ତିଆଦିନା (ମହାନି। ୧୯୨; ଚୂଳନି। ପାରାୟନତ୍ଥୁତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୯୭; ପଟି। ମ। ୧।୧୬୨) ନୟେନ ବୁଦ୍ଧୋତି ଅନୋମେହି ଗୁଣେହି ନାମଂ, ''ଭଗ୍ଗରାଗୋତି ଭଗୱା, ଭଗ୍ଗଦୋସୋତି ଭଗୱା''ତିଆଦିନା (ମହାନି। ୮୪) ନୟେନ ଚ ଅନୋମେହି ଗୁଣେହି ନାମଂ। ଏସ ନୟୋ ''ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନୋ''ତିଆଦୀସୁ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦୀସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦେୱମନୁସ୍ସେ ଅନୁସାସତି ''ଇମଂ ପଜହଥ, ଇମଂ ସମାଦାୟ ୱତ୍ତଥା''ତି ସତ୍ଥା। ଅପିଚ ''ସତ୍ଥା ଭଗୱା ସତ୍ଥୱାହୋ, ଯଥା ସତ୍ଥୱାହୋ ସତ୍ତେ କନ୍ତାରଂ ତାରେତୀ''ତିଆଦିନା (ମହାନି। ୧୯୦) ନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନୟେନାପି ସତ୍ଥା। ତଂ ଅନୋମନାମଂ ସତ୍ଥାରଂ। ହନ୍ଦାତି ବ୍ୱସାନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ପସ୍ସାମାତି ତେନ ଅତ୍ତାନଂ ସହ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱଚନଂ। ଗୋତମନ୍ତି ଗୋତମଗୋତ୍ତଂ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି ? ''ସତ୍ଥା, ନ ସତ୍ଥା''ତି ମା ୱିମତିଂ ଅକାସି, ଏକନ୍ତବ୍ୱସିତୋ ହୁତ୍ୱାୱ ଏହି ପସ୍ସାମ ଗୋତମନ୍ତି।

୧୫୪। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ହେମୱତୋ ''ଅୟଂ ସାତାଗିରୋ 'ଅନୋମନାମଂ ସତ୍ଥାର'ନ୍ତି ଭଣନ୍ତୋ ତସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପକାସେତି, ସବ୍ବଞ୍ଞୁନୋ ଚ ଦୁଲ୍ଲଭା ଲୋକେ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁପଟିଞ୍ଞେହି ପୂରଣାଦିସଦିସେହେୱ ଲୋକୋ ଉପଦ୍ଦୁତୋ। ସୋ ପନ ଯଦି ସବ୍ବଞ୍ଞୂ, ଅଦ୍ଧା ତାଦିଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତୋ ଭୱିସ୍ସତି, ତେନ ତଂ ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତାଦିଲକ୍ଖଣଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଆହ – ''କଚ୍ଚି ମନୋ''ତି।

ତତ୍ଥ କଚ୍ଚୀତି ପୁଚ୍ଛା। ମନୋତି ଚିତ୍ତଂ। ସୁପଣିହିତୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ଠପିତୋ, ଅଚଲୋ ଅସମ୍ପୱେଧୀ। ସବ୍ବେସୁ ଭୂତେସୁ ସବ୍ବଭୂତେସୁ। ତାଦିନୋତି ତାଦିଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତସ୍ସେୱ ସତୋ। ପୁଚ୍ଛା ଏୱ ୱା ଅୟଂ ''ସୋ ତେ ସତ୍ଥା ସବ୍ବଭୂତେସୁ ତାଦୀ, ଉଦାହୁ ନୋ''ତି। ଇଟ୍ଠେ ଅନିଟ୍ଠେ ଚାତି ଏୱରୂପେ ଆରମ୍ମଣେ। ସଙ୍କପ୍ପାତି ୱିତକ୍କା। ୱସୀକତାତି ୱସଂ ଗମିତା। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯଂ ତ୍ୱଂ ସତ୍ଥାରଂ ୱଦସି, ତସ୍ସ ତେ ସତ୍ଥୁନୋ କଚ୍ଚି ତାଦିଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ସତୋ ସବ୍ବଭୂତେସୁ ମନୋ ସୁପଣିହିତୋ, ଉଦାହୁ ଯାୱ ଚଲନପଚ୍ଚୟଂ ନ ଲଭତି, ତାୱ ସୁପଣିହିତୋ ୱିୟ ଖାୟତି। ସୋ ୱା ତେ ସତ୍ଥା କଚ୍ଚି ସବ୍ବଭୂତେସୁ ସମଚିତ୍ତେନ ତାଦୀ, ଉଦାହୁ ନୋ, ଯେ ଚ ଖୋ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ରାଗଦୋସୱସେନ ସଙ୍କପ୍ପା ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ, ତ୍ୟାସ୍ସ କଚ୍ଚି ୱସୀକତା, ଉଦାହୁ କଦାଚି ତେସମ୍ପି ୱସେନ ୱତ୍ତତୀତି।

୧୫୫। ତତୋ ସାତାଗିରୋ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱେ ବ୍ୱସିତତ୍ତା ସବ୍ବେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣେ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ଆହ ''ମନୋ ଚସ୍ସ ସୁପଣିହିତୋ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସୁପଣିହିତୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ଠପିତୋ, ପଥୱୀସମୋ ଅୱିରୁଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ, ସିନେରୁସମୋ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତାଚଲନଟ୍ଠେନ, ଇନ୍ଦଖୀଲସମୋ ଚତୁବ୍ବିଧମାରପରୱାଦିଗଣେହି ଅକମ୍ପିୟଟ୍ଠେନ। ଅନଚ୍ଛରିୟଞ୍ଚେତଂ, ଭଗୱତୋ ଇଦାନି ସବ୍ବାକାରସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱେ ଠିତସ୍ସ ମନୋ ସୁପଣିହିତୋ ଅଚଲୋ ଭୱେୟ୍ୟ। ଯସ୍ସ ତିରଚ୍ଛାନଭୂତସ୍ସାପି ସରାଗାଦିକାଲେ ଛଦ୍ଦନ୍ତନାଗକୁଲେ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସୱିସେନ ସଲ୍ଲେନ ୱିଦ୍ଧସ୍ସ ଅଚଲୋ ଅହୋସି, ୱଧକେପି ତସ୍ମିଂ ନପ୍ପଦୁସ୍ସି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ତନୋ ଦନ୍ତେ ଛେତ୍ୱା ଅଦାସି; ତଥା ମହାକପିଭୂତସ୍ସ ମହତିୟା ସିଲାୟ ସୀସେ ପହଟସ୍ସାପି ତସ୍ସେୱ ଚ ମଗ୍ଗଂ ଦସ୍ସେସି; ତଥା ୱିଧୁରପଣ୍ଡିତଭୂତସ୍ସ ପାଦେସୁ ଗହେତ୍ୱା ସଟ୍ଠିଯୋଜନେ କାଳପବ୍ବତପପାତେ ପକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସାପି ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ତସ୍ସେୱ ଯକ୍ଖସ୍ସତ୍ଥାୟ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ତସ୍ମା ସମ୍ମଦେୱ ଆହ ସାତାଗିରୋ – ''ମନୋ ଚସ୍ସ ସୁପଣିହିତୋ''ତି।

ସବ୍ବଭୂତେସୁତାଦିନୋତି ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ତାଦିଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତସ୍ସେୱ ସତୋ ମନୋ ସୁପଣିହିତୋ, ନ ଯାୱ ପଚ୍ଚୟଂ ନ ଲଭତୀତି ଅତ୍ଥୋ । ତତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ତାଦିଲକ୍ଖଣଂ ପଞ୍ଚଧା ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥାହ –

''ଭଗୱା ପଞ୍ଚହାକାରେହି ତାଦୀ, ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେ ତାଦୀ, ଚତ୍ତାୱୀତି ତାଦୀ, ମୁତ୍ତାୱୀତି ତାଦୀ, ତିଣ୍ଣାୱୀତି ତାଦୀ, ତନ୍ନିଦ୍ଦେସାତି ତାଦୀ। କଥଂ ଭଗୱା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେ ତାଦୀ? ଭଗୱା ଲାଭେପି ତାଦୀ''ତି (ମହାନି। ୩୮)।

ଏୱମାଦି ସବ୍ବଂ ନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଗହେତବ୍ବଂ। ଲାଭାଦୟୋ ଚ ତସ୍ସ ମହାଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱିତ୍ଥାରିତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ''ପୁଚ୍ଛା ଏୱ ୱା ଅୟଂ।

ସୋ ତେ ସତ୍ତା ସବ୍ବଭୂତେସୁ ତାଦୀ, ଉଦାହୁ ନୋ''ତି ଇମସ୍ମିମ୍ପି ୱିକପ୍ପେ ସବ୍ବଭୂତେସୁ ସମଚିତ୍ତତାଯ ତାଦୀ ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଞ୍ହି ଭଗୱା ସୁଖୂପସଂହାରକାମତାଯ ଦୁକ୍ଖାପନଯନକାମତାଯ ଚ ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ସମଚିତ୍ତୋ, ଯାଦିସୋ ଅତ୍ତନି, ତାଦିସୋ ପରେସୁ, ଯାଦିସୋ ମାତରି ମହାମାଯାଯ, ତାଦିସୋ ଚିଞ୍ଚମାଣୱିକାଯ, ଯାଦିସୋ ପିତରି ସୁଦ୍ଧୋଦନେ, ତାଦିସୋ ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧେ, ଯାଦିସୋ ପୁତ୍ତେ ରାହୁଲେ, ତାଦିସୋ ୱଧକେସୁ ଦେୱଦତ୍ତଧନପାଲକଅଙ୍ଗୁଲିମାଲାଦୀସୁ। ସଦେୱକେ ଲୋକେପି ତାଦୀ। ତସ୍ମା ସମ୍ମଦେୱାହ ସାତାଗିରୋ – ''ସବ୍ବଭୂତେସୁ ତାଦିନୋ''ତି।

ଅଥୋ ଇଟ୍ଠେ ଅନିଟ୍ଠେ ଚାତି। ଏତ୍ଥ ପନ ଏୱଂ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ – ଯଂ କିଞ୍ଚି ଇଟ୍ଠଂ ୱା ଅନିଟ୍ଠଂ ୱା ଆରମ୍ମଣଂ, ସବ୍ବପ୍ପକାରେହି ତତ୍ଥ ଯେ ରାଗଦୋସୱସେନ ସଙ୍କପ୍ପା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ତ୍ୟାସ୍ସ ଅନୁତ୍ତରେନ ମଗ୍ଗେନ ରାଗାଦୀନଂ ପହୀନତ୍ତା ୱସୀକତା, ନ କଦାଚି ତେସଂ ୱସେ ୱତ୍ତତି। ସୋ ହି ଭଗୱା ଅନାୱିଲସଙ୍କପ୍ପୋ ସୁୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ ସୁୱିମୁତ୍ତପଞ୍ଞୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ସୁପଣିହିତମନତାଯ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରାଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସବ୍ବଭୂତେସୁ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେହି ସୋ ଯତ୍ଥ ଭୱେଯ୍ୟ, ତଂ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରଭେଦତୋ ଦୁୱିଧମାରମ୍ମଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍କପ୍ପୱସୀଭାୱେନ ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ତସ୍ସ ମନସିକାରାଭାୱତୋ କିଲେସପ୍ପହାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁପଣିହିତମନତାଯ ଚ ମନୋସମାଚାରସୁଦ୍ଧି, ସବ୍ବଭୂତେସୁ ତାଦିତାଯ କାଯସମାଚାରସୁଦ୍ଧି, ସଙ୍କପ୍ପୱସୀଭାୱେନ ୱିତକ୍କମୂଲକତ୍ତା ୱାଚାଯ ୱଚୀସମାଚାରସୁଦ୍ଧି। ତଥା ସୁପଣିହିତମନତାଯ ଲୋଭାଦିସବ୍ବଦୋସାଭାୱୋ , ସବ୍ବଭୂତେସୁ ତାଦିତାଯ ମେତ୍ତାଦିଗୁଣସବ୍ଭାୱୋ, ସଙ୍କପ୍ପୱସୀଭାୱେନ ପଟିକୂଲେ ଅପ୍ପଟିକୂଲସଞ୍ଞିତାଦିଭେଦା ଅରିଯିଦ୍ଧି, ତାଯ ଚସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୫୬। ଏୱଂ ହେମୱତୋ ପୁବ୍ବେ ମନୋଦ୍ୱାରୱସେନେୱ ତାଦିଭାୱଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତଞ୍ଚ ପଟିଜାନନ୍ତମିମଂ ସୁତ୍ୱା ଦଢହୀକମ୍ମତ୍ଥଂ ଇଦାନି ଦ୍ୱାରତ୍ତଯୱସେନାପି, ପୁବ୍ବେ ୱା ସଙ୍ଖେପେନ କାଯୱଚୀମନୋଦ୍ୱାରସୁଦ୍ଧିଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତଞ୍ଚ ପଟିଜାନନ୍ତମିମଂ ସୁତ୍ୱା ଦଢହୀକମ୍ମତ୍ଥମେୱ ୱିତ୍ଥାରେନାପି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଆହ ''କଚ୍ଚି ଅଦିନ୍ନ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥାଯ ପଠମଂ ଅଦିନ୍ନାଦାନୱିରତିଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଆରା ପମାଦମ୍ହାତି ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ଚିତ୍ତୱୋସ୍ସଗ୍ଗତୋ ଦୂରୀଭାୱେନ ଅବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱିରତିଂ ପୁଚ୍ଛତି। ''ଆରା ପମଦମ୍ହା''ତିପି ପଠନ୍ତି, ଆରା ମାତୁଗାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଝାନଂ ନ ରିଞ୍ଚତୀତି ଇମିନା ପନ ତସ୍ସାୟେୱ ତିୱିଧାଯ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତୱିରତିଯା ବଲୱଭାୱଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଝାନଯୁତ୍ତସ୍ସ ହି ୱିରତି ବଲୱତୀ ହୋତୀତି।

୧୫୭। ଅଥ ସାତାଗିରୋ ଯସ୍ମା ଭଗୱା ନ କେୱଲଂ ଏତରହି, ଅତୀତେପି ଅଦ୍ଧାନେ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀହି ପଟିୱିରତୋ, ତସ୍ସା ତସ୍ସାୟେୱ ଚ ୱିରତିଯା ଆନୁଭାୱେନ ତଂ ତଂ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣଂ ପଟିଲଭି, ସଦେୱକୋ ଚସ୍ସ ଲୋକୋ ''ଅଦିନ୍ନାଦାନା ପଟିୱିରତୋ ସମଣୋ ଗୋତମୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱଣ୍ଣଂ ଭାସତି। ତସ୍ମା ୱିସ୍ସଟ୍ଠାଯ ୱାଚାଯ ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ ଆହ ''ନ ସୋ ଅଦିନ୍ନଂ ଆଦିଯତୀ''ତି। ତଂ ଅତ୍ଥତୋ ପାକଟମେୱ। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାଯ ତତିଯପାଦେ ''ପମାଦମ୍ହା ପମଦମ୍ହା''ତି ଦ୍ୱିଧା ପାଠୋ। ଚତୁତ୍ଥପାଦେ ଚ ଝାନଂ ନ ରିଞ୍ଚତୀତି ଝାନଂ ରିତ୍ତକଂ ସୁଞ୍ଞକଂ ନ କରୋତି, ନ ପରିଚ୍ଚଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୫୮। ଏୱଂ କାଯଦ୍ୱାରେ ସୁଦ୍ଧିଂ ସୁତ୍ୱା ଇଦାନି ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ସୁଦ୍ଧିଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଆହ – ''କଚ୍ଚି ମୁସା ନ ଭଣତୀ''ତି। ଏତ୍ଥ ଖୀଣାତୀତି ଖୀଣୋ, ୱିହିଂସତି ବଧତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱାଚାଯ ପଥୋ ବ୍ୟପ୍ପଥୋ, ଖୀଣୋ ବ୍ୟପ୍ପଥୋ ଅସ୍ସାତି ଖୀଣବ୍ୟପ୍ପଥୋ। ତଂ ନ-କାରେନ ପଟିସେଧେତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛତି ''ନ ଖୀଣବ୍ୟପ୍ପଥୋ''ତି, ନ ଫରୁସୱାଚୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ନାଖୀଣବ୍ୟପ୍ପଥୋ''ତିପି ପାଠୋ, ନ ଅଖୀଣୱଚନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଫରୁସୱଚନଞ୍ହି ପରେସଂ ହଦଯେ ଅଖୀଯମାନଂ ତିଟ୍ଠତି। ତାଦିସୱଚନୋ କଚ୍ଚି ନ ସୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିଭୂତୀତି ୱିନାସୋ, ୱିଭୂତିଂ କାସତି କରୋତି ୱାତି ୱିଭୂତିକଂ, ୱିଭୂତିକମେୱ ୱେଭୂତିକଂ, ୱେଭୂତିଯନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ପେସୁଞ୍ଞସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତଞ୍ହି ସତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞତୋ ଭେଦନେନ ୱିନାସଂ କରୋତି। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୧୫୯। ଅଥ ସାତାଗିରୋ ଯସ୍ମା ଭଗୱା ନ କେୱଲଂ ଏତରହି, ଅତୀତେପି ଅଦ୍ଧାନେ ଦୀଘରତ୍ତଂ ମୁସାୱାଦାଦୀହି ପଟିୱିରତୋ, ତସ୍ସା ତସ୍ସାୟେୱ ଚ ୱିରତିଯା ଆନୁଭାୱେନ ତଂ ତଂ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣଂ ପଟିଲଭି, ସଦେୱକୋ ଚସ୍ସ ଲୋକୋ ''ମୁସାୱାଦା ପଟିୱିରତୋ ସମଣୋ ଗୋତମୋ''ତି ୱଣ୍ଣଂ ଭାସତି। ତସ୍ମା ୱିସ୍ସଟ୍ଠାଯ ୱାଚାଯ ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ ଆହ, ''ମୁସା ଚ ସୋ ନ ଭଣତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ମୁସାତି ୱିନିଧାଯ ଦିଟ୍ଠାଦୀନି ପରୱିସଂୱାଦନୱଚନଂ। ତଂ ସୋ ନ ଭଣତି। ଦୁତିଯପାଦେ ପନ ପଠମତ୍ଥୱସେନ ନ ଖୀଣବ୍ୟପ୍ପଥୋତି, ଦୁତିଯତ୍ଥୱସେନ ନାଖୀଣବ୍ୟପ୍ପଥୋତି ପାଠୋ। ଚତୁତ୍ଥପାଦେ ମନ୍ତାତି ପଞ୍ଞା ୱୁଚ୍ଚତି। ଭଗୱା ଯସ୍ମା ତାଯ ମନ୍ତାଯ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ଥମେୱ ଭାସତି ଅତ୍ଥତୋ ଅନପେତୱଚନଂ, ନ ସମ୍ଫଂ । ଅଞ୍ଞାଣପୁରେକ୍ଖାରଞ୍ହି ନିରତ୍ଥକୱଚନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଆହ – ''ମନ୍ତା ଅତ୍ଥଂ ସୋ ଭାସତୀ''ତି। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

୧୬୦। ଏୱଂ ୱଚୀଦ୍ୱାରସୁଦ୍ଧିମ୍ପି ସୁତ୍ୱା ଇଦାନି ମନୋଦ୍ୱାରସୁଦ୍ଧିଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଆହ ''କଚ୍ଚି ନ ରଜ୍ଜତି କାମେସୂ''ତି। ତତ୍ଥ କାମାତି ୱତ୍ଥୁକାମା। ତେସୁ କିଲେସକାମେନ ନ ରଜ୍ଜତୀତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନଭିଜ୍ଝାଲୁତଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଅନାୱିଲନ୍ତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ବ୍ୟାପାଦେନ ଆୱିଲଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ଅବ୍ୟାପାଦତଂ ପୁଚ୍ଛତି।

ମୋହଂ ଅତିକ୍କନ୍ତୋତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଯେନ ମୋହେନ ମୂଳ୍ହୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ସାତିକ୍କମେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିତଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଧମ୍ମେସୁ ଚକ୍ଖୁମାତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଅପ୍ପଟିହତସ୍ସ ଞାଣଚକ୍ଖୁନୋ, ପଞ୍ଚଚକ୍ଖୁୱିସଯେସୁ ୱା ଧମ୍ମେସୁ ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ଚକ୍ଖୂନଂ ୱସେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପୁଚ୍ଛତି ''ଦ୍ୱାରତ୍ତଯପାରିସୁଦ୍ଧିଯାପି ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ନ ହୋତୀ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା।

୧୬୧। ଅଥ ସାତାଗିରୋ ଯସ୍ମା ଭଗୱା ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ ଅରହତ୍ତଂ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ କାମରାଗବ୍ୟାପାଦାନଂ ପହୀନତ୍ତା ନେୱ କାମେସୁ ରଜ୍ଜତି, ନ ବ୍ୟାପାଦେନ ଆୱିଲଚିତ୍ତୋ, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନେୱ ଚ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯସ୍ସ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକମୋହସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ମୋହଂ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ, ସାମଞ୍ଚ ସଚ୍ଚାନି ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧୋତି ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକଂ ନାମଂ ଯଥାଭୁଚ୍ଚାନି ଚ ଚକ୍ଖୂନି ପଟିଲଭି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ମନୋଦ୍ୱାରସୁଦ୍ଧିଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଚ ଉଗ୍ଘୋସେନ୍ତୋ ଆହ ''ନ ସୋ ରଜ୍ଜତି କାମେସୂ''ତି।

୧୬୨। ଏୱଂ ହେମୱତୋ ଭଗୱତୋ ଦ୍ୱାରତ୍ତଯପାରିସୁଦ୍ଧିଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଚ ସୁତ୍ୱା ହଟ୍ଠୋ ଉଦଗ୍ଗୋ ଅତୀତଜାତିଯଂ ବାହୁସଚ୍ଚୱିସଦାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଅସଜ୍ଜମାନୱଚନପ୍ପଥୋ ହୁତ୍ୱା ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତରୂପେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣେ ସୋତୁକାମୋ ଆହ ''କଚ୍ଚି ୱିଜ୍ଜାଯ ସମ୍ପନ୍ନୋ''ତି। ତତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜାଯ ସମ୍ପନ୍ନୋତି ଇମିନା ଦସ୍ସନସମ୍ପତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛତି, ସଂସୁଦ୍ଧଚାରଣୋତି ଇମିନା ଗମନସମ୍ପତ୍ତିଂ। ଛନ୍ଦୱସେନ ଚେତ୍ଥ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ଚାକାରମାହ, ସଂସୁଦ୍ଧଚରଣୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଆସୱା ଖୀଣାତି ଇମିନା ଏତାଯ ଦସ୍ସନଗମନସମ୍ପତ୍ତିଯା ପତ୍ତବ୍ବାଯ ଆସୱକ୍ଖଯସଞ୍ଞିତାଯ ପଠମନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛତି, ନତ୍ଥି ପୁନବ୍ଭୱୋତି ଇମିନା ଦୁତିଯନିବ୍ବାନଧାତୁପତ୍ତିସମତ୍ଥତଂ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେନ ୱା ପରମସ୍ସାସପ୍ପତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱା ଠିତଭାୱଂ।

୧୬୩। ତତୋ ଯା ଏସା ''ସୋ ଅନେକୱିହିତଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସ''ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୫୨) ନଯେନ ଭଯଭେରୱାଦୀସୁ ତିୱିଧା, ''ସୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ...ପେ... ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତେ ଞାଣଦସ୍ସନାଯ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୭୯) ନଯେନ ଅମ୍ବଟ୍ଠାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠୱିଧା ୱିଜ୍ଜା ୱୁତ୍ତା, ତାଯ ଯସ୍ମା ସବ୍ବାଯପି ସବ୍ବାକାରସମ୍ପନ୍ନାଯ ଭଗୱା ଉପେତୋ। ଯଞ୍ଚେତଂ ''ଇଧ, ମହାନାମ, ଅରିଯସାୱକୋ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋ ହୋତି, ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୂ ହୋତି , ଜାଗରିଯଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ହୋତି, ସତ୍ତହି ସଦ୍ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି, ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନଂ ଆଭିଚେତସିକାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରାନଂ ନିକାମଲାଭୀ ହୋତୀ''ତି ଏୱଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ''କଥଞ୍ଚ, ମହାନାମ, ଅରିଯସାୱକୋ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୨।୨୪) ନଯେନ ସେଖସୁତ୍ତେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ପନ୍ନରସପ୍ପଭେଦଂ ଚରଣଂ। ତଞ୍ଚ ଯସ୍ମା ସବ୍ବୂପକ୍କିଲେସପ୍ପହାନେନ ଭଗୱତୋ ଅତିୱିଯ ସଂସୁଦ୍ଧଂ। ଯେପିମେ କାମାସୱାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଆସୱା, ତେପି ଯସ୍ମା ସବ୍ବେ ସପରିୱାରା ସୱାସନା ଭଗୱତୋ ଖୀଣା। ଯସ୍ମା ଚ ଇମାଯ ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପଦାଯ ଖୀଣାସୱୋ ହୁତ୍ୱା ତଦା ଭଗୱା ''ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ''ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ଠିତୋ, ତସ୍ମା ସାତାଗିରୋ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱେ ବ୍ୟୱସାଯେନ ସମୁସ୍ସାହିତହଦଯୋ ସବ୍ବେପି ଗୁଣେ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ଆହ ''ୱିଜ୍ଜାଯ ଚେୱ ସମ୍ପନ୍ନୋ''ତି।

୧୬୪। ତତୋ ହେମୱତୋ ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା''ତି ଭଗୱତି ନିକ୍କଙ୍ଖୋ ହୁତ୍ୱା ଆକାସେ ଠିତୋଯେୱ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସଂସନ୍ତୋ ସାତାଗିରଞ୍ଚ ଆରାଧେନ୍ତୋ ଆହ ''ସମ୍ପନ୍ନଂ ମୁନିନୋ ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସମ୍ପନ୍ନଂ ମୁନିନୋ ଚିତ୍ତଂ, ''ମନୋ ଚସ୍ସ ସୁପଣିହିତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତତାଦିଭାୱେନ ପୁଣ୍ଣଂ ସମ୍ପୁଣ୍ଣଂ, ''ନ ସୋ ଅଦିନ୍ନଂ ଆଦିଯତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତକାଯକମ୍ମୁନା, ''ନ ସୋ ରଜ୍ଜତି କାମେସୂ''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତମନୋକମ୍ମୁନା ଚ ପୁଣ୍ଣଂ ସମ୍ପୁଣ୍ଣଂ, ''ମୁସା ଚ ସୋ ନ ଭଣତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତବ୍ୟପ୍ପଥେନ ଚ ୱଚୀକମ୍ମୁନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ସମ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଅନୁତ୍ତରାଯ ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପଦାଯ ସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଇମେହି ଗୁଣେହି ''ମନୋ ଚସ୍ସ ସୁପଣିହିତୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଧମ୍ମତୋ ନଂ ପସଂସସି, ସଭାୱତୋ ତଚ୍ଛତୋ ଭୂତତୋ ଏୱ ନଂ ପସଂସସି, ନ କେୱଲଂ ସଦ୍ଧାମତ୍ତକେନାତି ଦସ୍ସେତି।

୧୬୫-୧୬୬। ତତୋ ସାତାଗିରୋପି ''ଏୱମେତଂ, ମାରିସ, ସୁଟ୍ଠୁ ତଯା ଞାତଞ୍ଚ ଅନୁମୋଦିତଞ୍ଚା''ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ତମେୱ ସଂରାଧେନ୍ତୋ ଆହ – ''ସମ୍ପନ୍ନଂ ମୁନିନୋ...ପେ... ଧମ୍ମତୋ ଅନୁମୋଦସୀ''ତି। ଏୱଞ୍ଚ ପନ ୱତ୍ୱା ପୁନ ଭଗୱତୋ ଦସ୍ସନେ ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱଯମାନୋ ଆହ ''ସମ୍ପନ୍ନଂ... ପେ... ହନ୍ଦ ପସ୍ସାମ ଗୋତମ''ନ୍ତି।

୧୬୭। ଅଥ ହେମୱତୋ ଅତ୍ତନୋ ଅଭିରୁଚିତଗୁଣେହି ପୁରିମଜାତିବାହୁସଚ୍ଚବଲେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥୁନନ୍ତୋ ସାତାଗିରଂ ଆହ – ''ଏଣିଜଙ୍ଘଂ... ପେ... ଏହି ପସ୍ସାମ ଗୋତମ''ନ୍ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଏଣିମିଗସ୍ସେୱ ଜଙ୍ଘା ଅସ୍ସାତି ଏଣିଜଙ୍ଘୋ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଏଣିମିଗସ୍ସେୱ ଅନୁପୁବ୍ବୱଟ୍ଟା ଜଙ୍ଘା ହୋନ୍ତି, ନ ପୁରତୋ ନିମ୍ମଂସା ପଚ୍ଛତୋ ସୁସୁମାରକୁଚ୍ଛି ୱିଯ ଉଦ୍ଧୁମାତା। କିସା ଚ ବୁଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି ଦୀଘରସ୍ସସମୱଟ୍ଟିତଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେସୁ ତଥାରୂପାଯ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିଯା, ନ ୱଠରପୁରିସା ୱିଯ ଥୂଲା। ପଞ୍ଞାଯ ୱିଲିଖିତକିଲେସତ୍ତା ୱା କିସା। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରସପତ୍ତୱିଦ୍ଧଂସନତୋ ୱୀରା। ଏକାସନଭୋଜିତାଯ ପରିମିତଭୋଜିତାଯ ଚ ଅପ୍ପାହାରା, ନ ଦ୍ୱତ୍ତିମତ୍ତାଲୋପଭୋଜିତାଯ। ଯଥାହ –

‘‘ଅହଂ ଖୋ ପନ, ଉଦାୟି, ଅପ୍ପେକଦା ଇମିନା ପତ୍ତେନ ସମତିତ୍ତିକମ୍ପି ଭୁଞ୍ଜାମି, ଭିୟ୍ୟୋପି ଭୁଞ୍ଜାମି। ‘ଅପ୍ପାହାରୋ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଅପ୍ପାହାରତାୟ ଚ ୱଣ୍ଣୱାଦୀ’ତି ଇତି ଚେ ମଂ, ଉଦାୟି, ସାୱକା ସକ୍କରେୟ୍ୟୁଂ, ଗରୁଂ କରେୟ୍ୟୁଂ, ମାନେୟ୍ୟୁଂ, ପୂଜେୟ୍ୟୁଂ, ସକ୍କତ୍ୱା, ଗରୁଂ କତ୍ୱା, ଉପନିସ୍ସାୟ ୱିହରେୟ୍ୟୁଂ। ଯେ ତେ, ଉଦାୟି, ମମ ସାୱକା କୋସକାହାରାପି ଅଡ୍ଢକୋସକାହାରାପି ବେଲୁୱାହାରାପି ଅଡ୍ଢବେଲୁୱାହାରାପି, ନ ମଂ ତେ ଇମିନା ଧମ୍ମେନ ସକ୍କରେୟ୍ୟୁଂ…ପେ… ଉପନିସ୍ସାୟ ୱିହରେୟ୍ୟୁ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୨୪୨)।

ଆହାରେ ଛନ୍ଦରାଗାଭାୱେନ ଅଲୋଲୁପୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଆହାରଂ ଆହାରେନ୍ତି ମୋନେୟ୍ୟସମ୍ପତ୍ତିୟା ମୁନିନୋ। ଅନଗାରିକତାୟ ୱିୱେକନିନ୍ନମାନସତାୟ ଚ ୱନେ ଝାୟନ୍ତି। ତେନାହ ହେମୱତୋ ଯକ୍ଖୋ ‘‘ଏଣିଜଙ୍ଘଂ…ପେ… ଏହି ପସ୍ସାମ ଗୋତମ’’ନ୍ତି।

୧୬୮। ଏୱଞ୍ଚ ୱତ୍ୱା ପୁନ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୋତୁକାମତାୟ ‘‘ସୀହଂୱେକଚର’’ନ୍ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ସୀହନ୍ତି – ସୀହଂୱାତି ଦୁରାସଦଟ୍ଠେନ ଖମନଟ୍ଠେନ ନିବ୍ଭୟଟ୍ଠେନ ଚ କେସରସୀହସଦିସଂ। ଯାୟ ତଣ୍ହାୟ ‘‘ତଣ୍ହାଦୁତିୟୋ ପୁରିସୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସା ଅଭାୱେନ ଏକଚରଂ, ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁୟା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋପି ଏକଚରଂ। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନୟେନାପି ଚେତ୍ଥ ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନାଗନ୍ତି ପୁନବ୍ଭୱଂ ନେୱ ଗନ୍ତାରଂ ନାଗନ୍ତାରଂ। ଅଥ ୱା ଆଗୁଂ ନ କରୋତୀତିପି ନାଗୋ। ବଲୱାତିପି ନାଗୋ। ତଂ ନାଗଂ। କାମେସୁ ଅନପେକ୍ଖିନନ୍ତି ଦ୍ୱୀସୁପି କାମେସୁ ଛନ୍ଦରାଗାଭାୱେନ ଅନପେକ୍ଖିନଂ। ଉପସଙ୍କମ୍ମ ପୁଚ୍ଛାମ, ମଚ୍ଚୁପାସପ୍ପମୋଚନନ୍ତି ତଂ ଏୱରୂପଂ ମହେସିଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତେଭୂମକୱଟ୍ଟସ୍ସ ମଚ୍ଚୁପାସସ୍ସ ପମୋଚନଂ ୱିୱଟ୍ଟଂ ନିବ୍ବାନଂ ପୁଚ୍ଛାମ। ଯେନ ୱା ଉପାୟେନ ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟସଙ୍ଖାତା ମଚ୍ଚୁପାସା ପମୁଚ୍ଚତି, ତଂ ମଚ୍ଚୁପାସପ୍ପମୋଚନଂ ପୁଚ୍ଛାମାତି। ଇମଂ ଗାଥଂ ହେମୱତୋ ସାତାଗିରଞ୍ଚ ସାତାଗିରପରିସଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ପରିସଞ୍ଚ ସନ୍ଧାୟ ଆହ।

ତେନ ଖୋ ପନ ସମୟେନ ଆସାଳ୍ହୀନକ୍ଖତ୍ତଂ ଘୋସିତଂ ଅହୋସି। ଅଥ ସମନ୍ତତୋ ଅଲଙ୍କତପଟିୟତ୍ତେ ଦେୱନଗରେ ସିରିଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତୀ ୱିୟ ରାଜଗହେ କାଳୀ ନାମ କୁରରଘରିକା ଉପାସିକା ପାସାଦମାରୁୟ୍ହ ସୀହପଞ୍ଜରଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ଗବ୍ଭପରିସ୍ସମଂ ୱିନୋଦେନ୍ତୀ ସୱାତପ୍ପଦେସେ ଉତୁଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଠିତା ତେସଂ ଯକ୍ଖସେନାପତୀନଂ ତଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ କଥଂ ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନତୋ ଅସ୍ସୋସି। ସୁତ୍ୱା ଚ ‘‘ଏୱଂ ୱିୱିଧଗୁଣସମନ୍ନାଗତା ବୁଦ୍ଧା’’ତି ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତାୟ ନୀୱରଣାନି ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ଠିତା ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସି। ତତୋ ଏୱ ଭଗୱତା ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱିକାନଂ ଉପାସିକାନଂ ଅନୁସ୍ସୱପ୍ପସନ୍ନାନଂ, ଯଦିଦଂ କାଳୀ ଉପାସିକା କୁରରଘରିକା’’ତି (ଅ। ନି। ୧। ୨୬୭) ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତା।

୧୬୯। ତେପି ଯକ୍ଖସେନାପତୟୋ ସହସ୍ସୟକ୍ଖପରିୱାରା ମଜ୍ଝିମୟାମସମୟେ ଇସିପତନଂ ପତ୍ୱା, ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତିତପଲ୍ଲଙ୍କେନେୱ ନିସିନ୍ନଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମ୍ମ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା, ଇମାୟ ଗାଥାୟ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱା ଓକାସମକାରୟିଂସୁ ‘‘ଅକ୍ଖାତାରଂ ପୱତ୍ତାର’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅକ୍ଖାତାରନ୍ତି – ଠପେତ୍ୱା ତଣ୍ହଂ ତେଭୂମକେ ଧମ୍ମେ ‘‘ଇଦଂ ଖୋ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୪) ନୟେନ ସଚ୍ଚାନଂ ୱୱତ୍ଥାନକଥାୟ ଅକ୍ଖାତାରଂ, ‘‘‘ତଂ ଖୋ ପନିଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟ’ନ୍ତି ମେ ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ତେସୁ କିଚ୍ଚଞାଣକତଞାଣପ୍ପୱତ୍ତନେନ ପୱତ୍ତାରଂ। ଯେ ୱା ଧମ୍ମା ଯଥା ୱୋହରିତବ୍ବା, ତେସୁ ତଥା ୱୋହାରକଥନେନ ଅକ୍ଖାତାରଂ, ତେସଂଯେୱ ଧମ୍ମାନଂ ସତ୍ତାନୁରୂପତୋ ପୱତ୍ତାରଂ। ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂନଂ ୱା ଦେସନାୟ ଅକ୍ଖାତାରଂ, ନେୟ୍ୟାନଂ ପଟିପାଦନେନ ପୱତ୍ତାରଂ। ଉଦ୍ଦେସେନ ୱା ଅକ୍ଖାତାରଂ, ୱିଭଙ୍ଗେନ ତେହି ତେହି ପକାରେହି ୱଚନତୋ ପୱତ୍ତାରଂ। ବୋଧିପକ୍ଖିୟାନଂ ୱା ସଲକ୍ଖଣକଥନେନ ଅକ୍ଖାତାରଂ, ସତ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତନେନ ପୱତ୍ତାରଂ। ସଙ୍ଖେପତୋ ୱା ତୀହି ପରିୱଟ୍ଟେହି ସଚ୍ଚାନଂ କଥନେନ ଅକ୍ଖାତାରଂ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପୱତ୍ତାରଂ। ‘‘ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଧମ୍ମୋ, ତଂ ଧମ୍ମଂ ପୱତ୍ତେତୀତି ଧମ୍ମଚକ୍କ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୨।୪୦) ଏୱମାଦିନା ପଟିସମ୍ଭିଦାନୟେନ ୱିତ୍ଥାରିତସ୍ସ ଧମ୍ମଚକ୍କସ୍ସ ପୱତ୍ତନତୋ ପୱତ୍ତାରଂ।

ସବ୍ବଧମ୍ମାନନ୍ତି ଚତୁଭୂମକଧମ୍ମାନଂ। ପାରଗୁନ୍ତି ଛହାକାରେହି ପାରଂ ଗତଂ ଅଭିଞ୍ଞାୟ, ପରିଞ୍ଞାୟ, ପହାନେନ, ଭାୱନାୟ, ସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ, ସମାପତ୍ତିୟା। ସୋ ହି ଭଗୱା ସବ୍ବଧମ୍ମେ ଅଭିଜାନନ୍ତୋ ଗତୋତି ଅଭିଞ୍ଞାପାରଗୂ, ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ପରିଜାନନ୍ତୋ ଗତୋତି ପରିଞ୍ଞାପାରଗୂ, ସବ୍ବକିଲେସେ ପଜହନ୍ତୋ ଗତୋତି ପହାନପାରଗୂ, ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗେ ଭାୱେନ୍ତୋ ଗତୋତି ଭାୱନାପାରଗୂ, ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକରୋନ୍ତୋ ଗତୋତି ସଚ୍ଛିକିରିୟାପାରଗୂ, ସବ୍ବା ସମାପତ୍ତିୟୋ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଗତୋତି ସମାପତ୍ତିପାରଗୂ। ଏୱଂ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ପାରଗୁଂ। ବୁଦ୍ଧଂ ୱେରଭୟାତୀତନ୍ତି ଅଞ୍ଞାଣସୟନତୋ ପଟିବୁଦ୍ଧତ୍ତା ବୁଦ୍ଧଂ, ସବ୍ବେନ ୱା ସରଣଓ୍ୱଣ୍ଣନାୟଂ ୱୁତ୍ତେନତ୍ଥେନ ବୁଦ୍ଧଂ, ପଞ୍ଚୱେରଭୟାନଂ ଅତୀତତ୍ତା ୱେରଭୟାତୀତଂ। ଏୱଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱନ୍ତା ‘‘ମୟଂ ପୁଚ୍ଛାମ ଗୋତମ’’ନ୍ତି ଓକାସମକାରୟିଂସୁ।

୧୭୦। ଅଥ ନେସଂ ଯକ୍ଖାନଂ ତେଜେନ ଚ ପଞ୍ଞାୟ ଚ ଅଗ୍ଗୋ ହେମୱତୋ ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘କିସ୍ମିଂ ଲୋକୋ’’ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ। ତସ୍ସାଦିପାଦେ କିସ୍ମିନ୍ତି ଭାୱେନଭାୱଲକ୍ଖଣେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ, କିସ୍ମିଂ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଲୋକୋ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ ହୋତୀତି ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ସଉଲୋକସଙ୍ଖାରଲୋକେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛତି। କିସ୍ମିଂ କୁଦତି ସନ୍ତଓନ୍ତି ଅହନ୍ତି ୱା ମମନ୍ତି ୱା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିସନ୍ଥୱଂ କିସ୍ମିଂ କୁଦତି, ଅଧିକରଣଞ୍ହେ ଭୁମ୍ମଓଚନଂ। କିସ୍ସ ଲୋକୋତି ଉପଯୋଗଞ୍ହେ ସାମିଓଚନଂ, କିଂ ଉପାଦାଯ ଲୋକୋତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କିସ୍ମିଂ ଲୋକୋତି ଭାୱେନଭାୱଲକ୍ଖଣକାରଣଞ୍ହେସୁ ଭୁମ୍ମଓଚନଂ। କିସ୍ମିଂ ସତି କେନ କାରଣେନ ଲୋକୋ ୱିହଞ୍ଞତି ପୀଳୀଯତି ବାଧୀଯତୀତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୭୧। ଅଥ ଭଗୱା ଯସ୍ମା ଛସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରେସୁ ଆଯତନେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ସଉଲୋକୋ ଚ ଧନଧଞ୍ଞାଦିଓସେନ ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ହୋତି, ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ସଉଲୋକୋ ତେସ୍ୱେୱ ଛସୁ ଦୁୱିଧମ୍ପି ସନ୍ଥୱଂ କରୋତି। ଚକ୍ଖାଯତନଂ ୱା ହି ''ଅହଂ ମମ''ନ୍ତି ଗଣ୍ହାତି ଅୱସେସେସୁ ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ। ଯଥାହ – ''ଚକ୍ଖୁ ଅତ୍ତାତି ଯୋ ୱଦେଯ୍ୟ, ତଂ ନ ଉପପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦି (ମ। ନି। ୩।୪୨୨)। ଯସ୍ମା ଚ ଏତାନିଯେୱ ଛ ଉପାଦାଯ ଦୁୱିଧୋପି ଲୋକୋତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି, ଯସ୍ମା ଚ ତେସ୍ୱେୱ ଛସୁ ସତି ସଉଲୋକୋ ଦୁକ୍ଖପାତୁଭାୱେନ ୱିହଞ୍ଞତି। ଯଥାହ –

''ହତ୍ଥେସୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତି ଆଦାନନିକ୍ଖେପନଂ ହୋତି, ପାଦେସୁ ସତି ଅଭିକ୍କମପଟିକ୍କମୋ ହୋତି, ପବ୍ବେସୁ ସତି ସମିଞ୍ଜନପସାରଣଂ ହୋତି, କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ସତି ଜିଘଚ୍ଛାପିପାସା ହୋତି; ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍ଖୁସ୍ମିଂ ସତି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୪।୨୩୭)।

ତଥା ତେସୁ ଆଧାରଭୂତେସୁ ପଟିହତୋ ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ୱିହଞ୍ଞତି। ଯଥାହ –

''ଚକ୍ଖୁସ୍ମିଂ ଅନିଦସ୍ସନେ ସପ୍ପଟିଘେ ପଟିହଞ୍ଞି ୱା''ଇତି (ଧ। ସ। ୫୯୭-୮) ଚ।

''ଚକ୍ଖୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଟିହଞ୍ଞତି ମନାପାମନାପେସୁ ରୂପେସୂ''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୩୮) ଏୱମାଦି।

ତଥା ତେହିଯେୱ କାରଣଭୂତେହି ଦୁୱିଧୋପି ଲୋକୋ ୱିହଞ୍ଞତି। ଯଥାହ –

''ଚକ୍ଖୁ ୱିହଞ୍ଞତି ମନାପାମନାପେସୁ ରୂପେସୂ''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୩୮) ଚ।

''ଚକ୍ଖୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆଦିତ୍ତଂ, ରୂପା ଆଦିତ୍ତା। କେନ ଆଦିତ୍ତଂ? ରାଗଗ୍ଗିନା''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୮; ମହାୱ। ୫୪) ଏୱମାଦି।

ତସ୍ମା ଛଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଯତନୱସେନ ତଂ ପୁଚ୍ଛଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଆହ ''ଛସୁ ଲୋକୋ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ''ତି।

୧୭୨। ଅଥ ସୋ ଯକ୍ଖୋ ଅତ୍ତନା ୱଟ୍ଟୱସେନ ପୁଟ୍ଠପଞ୍ହଂ ଭଗୱତା ଦ୍ୱାଦସାଯତନୱସେନ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ ନ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଲକ୍ଖେତ୍ୱା ତଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଂ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଞ୍ଚ ଞାତୁକାମୋ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଆହ ''କତମଂ ତ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଉପାଦାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଉପାଦାନଂ, ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଯତ୍ଥ ଲୋକୋ ୱିହଞ୍ଞତୀତି ''ଛସୁ ଲୋକୋ ୱିହଞ୍ଞତୀ''ତି ଏୱଂ ଭଗୱତା ଯତ୍ଥ ଛବ୍ବିଧେ ଉପାଦାନେ ଲୋକୋ ୱିହଞ୍ଞତୀତି ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ କତମଂ ଉପାଦାନନ୍ତି? ଏୱଂ ଉପଡ୍ଢଗାଥାଯ ସରୂପେନେୱ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ପୁଚ୍ଛି। ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ପନ ତସ୍ସ କାରଣଭାୱେନ ଗହିତମେୱ ହୋତି। ନିଯ୍ୟାନଂ ପୁଚ୍ଛିତୋତି ଇମାଯ ପନ ଉପଡ୍ଢଗାଥାଯ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ପୁଚ୍ଛି। ମଗ୍ଗସଚ୍ଚେନ ହି ଅରିଯସାୱକୋ ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଜାନନ୍ତୋ, ସମୁଦଯଂ ପଜହନ୍ତୋ, ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକରୋନ୍ତୋ, ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ଲୋକମ୍ହା ନିଯ୍ୟାତି, ତସ୍ମା ନିଯ୍ୟାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କଥନ୍ତି କେନ ପକାରେନ। ଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚତୀତି ''ଉପାଦାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖା ପମୋକ୍ଖଂ ପାପୁଣାତି। ଏୱମେତ୍ଥ ସରୂପେନେୱ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ପୁଚ୍ଛି, ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ପନ ତସ୍ସ ୱିସଯଭାୱେନ ଗହିତମେୱ ହୋତି।

୧୭୩। ଏୱଂ ଯକ୍ଖେନ ସରୂପେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଚ ଅଦସ୍ସେତ୍ୱା ଚ ଚତୁସଚ୍ଚୱସେନ ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଭଗୱା ତେନେୱ ନଯେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଆହ ''ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା''ତି। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣସଙ୍ଖାତଗୋଚରଗ୍ଗହଣେନ ତଗ୍ଗୋଚରାନି ପଞ୍ଚାଯତନାନି ଗହିତାନେୱ ହୋନ୍ତି। ମନୋ ଛଟ୍ଠୋ ଏତେସନ୍ତି ମନୋଛଟ୍ଠା। ପୱେଦିତାତି ପକାସିତା। ଏତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁ ଛଟ୍ଠସ୍ସ ମନାଯତନସ୍ସ ଗହଣେନ ତସ୍ସ ୱିସଯଭୂତଂ ଧମ୍ମାଯତନଂ ଗହିତମେୱ ହୋତି। ଏୱଂ ''କତମଂ ତଂ ଉପାଦାନ''ନ୍ତି ଇମଂ ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ପୁନପି ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନଂ ୱସେନେୱ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ପକାସେସି। ମନୋଗହଣେନ ୱା ସତ୍ତନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ଗହିତତ୍ତା ତାସୁ ପୁରିମପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଗ୍ଗହଣେନ ତାସଂ ୱତ୍ଥୂନି ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖାଦୀନି ଆଯତନାନି, ମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଗ୍ଗହଣେନ ତାସଂ ୱତ୍ଥୁଗୋଚରଭେଦଂ ଧମ୍ମାଯତନଂ ଗହିତମେୱାତି ଏୱମ୍ପି ଦ୍ୱାଦସାଯତନୱସେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ପକାସେସି। ଲୋକୁତ୍ତରମନାଯତନଧମ୍ମାଯତନେକଦେସୋ ପନେତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଲୋକୋ ୱିହଞ୍ଞତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ନ ସଙ୍ଗୟ୍ହତି।

ଏତ୍ଥ ଛନ୍ଦଂ ୱିରାଜେତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱାଦସାଯତନଭେଦେ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେ ତାନେୱାଯତନାନି ଖନ୍ଧତୋ ଧାତୁତୋ ନାମରୂପତୋତି ତଥା ତଥା ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା, ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା, ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗପରିଯୋସାନାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତଂ ଛନ୍ଦଂ ସବ୍ବସୋ ୱିରାଜେତ୍ୱା ୱିନେତ୍ୱା ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚତୀତି ଇମିନା ପକାରେନ ଏତସ୍ମା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚତୀତି । ଏୱମିମାଯ ଉପଡ୍ଢଗାଥାଯ ''ନିବ୍ବାନଂ ପୁଚ୍ଛିତୋ ବ୍ରୂହି, କଥଂ ଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଅଯଂ ପଞ୍ହୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ହୋତି, ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଞ୍ଚ ପକାସିତଂ ସମୁଦଯନିରୋଧସଚ୍ଚାନି ପନେତ୍ଥ ପୁରିମନଯେନେୱ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ପକାସିତାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଉପଡ୍ଢଗାଥାଯ ୱା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ଛନ୍ଦେନ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ''ୱିରାଜେତ୍ୱା''ତି ଏତ୍ଥ ୱିରାଗେନ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ''ୱିରାଗାୱିମୁଚ୍ଚତୀ''ତି ୱଚନତୋ ୱା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। ''ଏୱ''ନ୍ତି ଉପାଯନିଦସ୍ସନେନ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧନ୍ତି ୱଚନତୋ ୱା। ''ଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଦୁକ୍ଖପମୋକ୍ଖେନ ନିରୋଧସଚ୍ଚନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ପକାସିତାନି ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୧୭୪। ଏୱଂ ଚତୁସଚ୍ଚଗବ୍ଭାଯ ଗାଥାଯ ଲକ୍ଖଣତୋ ନିବ୍ବାନଂ ପକାସେତ୍ୱା ପୁନ ତଦେୱ ସକେନ ନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେନ ନିଗମେନ୍ତୋ ଆହ ''ଏତଂ ଲୋକସ୍ସ ନିବ୍ବାନ''ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଏତନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସୋ, ଲୋକସ୍ସାତି ତେଧାତୁକଲୋକସ୍ସ। ଯଥାତଥନ୍ତି ଅୱିପରୀତଂ। ଏତଂ ୱୋ ଅହମକ୍ଖାମୀତି ସଚେପି ମଂ ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟାଥ, ଏତଂ ୱୋ ଅହମକ୍ଖାମି, ନ ଅଞ୍ଞଂ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଥ ୱା ଏତେନ ନିବ୍ବାନେନ ଏକଦ୍ୱତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ନିଗ୍ଗତାନମ୍ପି ଏତଂ ୱୋ ଅହମକ୍ଖାମି, ଉପରିୱିସେସାଧିଗମାଯପି ଏତଦେୱ ଅହମକ୍ଖାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚତି ଅସେସନିସ୍ସେସାତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଦ୍ୱେପି ଯକ୍ଖସେନାପତଯୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହିଂସୁ ସଦ୍ଧିଂ ଯକ୍ଖସହସ୍ସେନ।

୧୭୫। ଅଥ ହେମୱତୋ ପକତିଯାପି ଧମ୍ମଗରୁ ଇଦାନି ଅରିଯଭୂମିଯଂ ପତିଟ୍ଠାଯ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଅତିତ୍ତୋ ଭଗୱତୋ ୱିଚିତ୍ରପଟିଭାନାଯ ଦେସନାଯ ଭଗୱନ୍ତଂ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖଭୂମିଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ''କୋ ସୂଧ ତରତୀ''ତି ଗାଥମଭାସି। ତତ୍ଥ କୋ ସୂଧ ତରତି ଓଘନ୍ତି ଇମିନା ଚତୁରୋଘଂ କୋ ତରତୀତି ସେକ୍ଖଭୂମିଂ ପୁଚ୍ଛତି ଅୱିସେସେନ। ଯସ୍ମା ଅଣ୍ଣୱନ୍ତି ନ ୱିତ୍ଥତମତ୍ତଂ ନାପି ଗମ୍ଭୀରମତ୍ତଂ ଅପିଚ ପନ ଯଂ ୱିତ୍ଥତତରଞ୍ଚ ଗମ୍ଭୀରତରଞ୍ଚ, ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ତାଦିସୋ ଚ ସଂସାରଣ୍ଣୱୋ। ଅଯଞ୍ହି ସମନ୍ତତୋ ପରିଯନ୍ତାଭାୱେନ ୱିତ୍ଥତୋ, ହେଟ୍ଠା ପତିଟ୍ଠାଭାୱେନ ଉପରି ଆଲମ୍ବନାଭାୱେନ ଚ ଗମ୍ଭୀରୋ, ତସ୍ମା ''କୋ ଇଧ ତରତି ଅଣ୍ଣୱଂ, ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠେ ଅନାଲମ୍ବେ ଗମ୍ଭୀରେ ଅଣ୍ଣୱେ କୋ ନ ସୀଦତୀ''ତି ଅସେକ୍ଖଭୂମିଂ ପୁଚ୍ଛତି।

୧୭୬। ଅଥ ଭଗୱା ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଜୀୱିତହେତୁପି ୱୀତିକ୍କମଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ସବ୍ବଦା ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାଯ ଚ ପଞ୍ଞାଯ ପଞ୍ଞୱା, ଉପଚାରପ୍ପନାସମାଧିନା ଇରିଯାପଥହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗଫଲେହି ଚ ସୁସମାହିତୋ, ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଚିନ୍ତନସୀଲୋ, ସାତଚ୍ଚକିରିଯାୱହାଯ ଅପ୍ପମାଦସତିଯା ଚ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଯସ୍ମା ସୋ ଚତୁତ୍ଥେନ ମଗ୍ଗେନ ଇମଂ ସୁଦୁତ୍ତରଂ ଓଘଂ ଅନୱସେସଂ ତରତି, ତସ୍ମା ସେକ୍ଖଭୂମିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ''ସବ୍ବଦା ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ''ତି ଇମଂ ତିସିକ୍ଖାଗବ୍ଭଂ ଗାଥମାହ। ଏତ୍ଥ ହି ସୀଲସମ୍ପଦାଯ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା, ସତିସମାଧୀହି ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା, ଅଜ୍ଝତ୍ତଚିନ୍ତିତାପଞ୍ଞାହି ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖାତି ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସୌପକାରା ସାନିସଂସା ଚ ୱୁତ୍ତା। ଉପକାରୋ ହି ସିକ୍ଖାନଂ ଲୋକିଯପଞ୍ଞା ସତି ଚ, ଅନିସଂସୋ ସାମଞ୍ଞଫଲାନୀତି।

୧୭୭। ଏୱଂ ପଠମଗାଥାଯ ସେକ୍ଖଭୂମିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅସେକ୍ଖଭୂମିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଦୁତିଯଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ୱିରତୋ କାମସଞ୍ଞାଯାତି ଯା କାଚି କାମସଞ୍ଞା, ତତୋ ସବ୍ବତୋ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତିଯା ୱିରତୋ। ''ୱିରତ୍ତୋ''ତିପି ପାଠୋ। ତଦା ''କାମସଞ୍ଞାଯା''ତି ଭୁମ୍ମୱଚନଂ ହୋତି, ସଗାଥାୱଗ୍ଗେ ପନ ''କାମସଞ୍ଞାସୁ''ତିପି (ସଂ। ନି। ୧।୯୬) ପାଠୋ। ଚତୂହିପି ମଗ୍ଗେହି ଦସନ୍ନଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ଅତୀତତ୍ତା ସବ୍ବସଂଯୋଜନାତିଗୋ, ଚତୁତ୍ଥେନେୱ ୱା ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସବ୍ବସଂଯୋଜନାତିଗୋ , ତତ୍ରତତ୍ରାଭିନନ୍ଦିନୀତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତାଯ ନନ୍ଦିଯା ତିଣ୍ଣଞ୍ଚ ଭୱାନଂ ପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା ନନ୍ଦୀଭୱପରିକ୍ଖୀଣୋ ସୋ ତାଦିସୋ ଖୀଣାସୱୋ ଭିକ୍ଖୁ ଗମ୍ଭୀରେ ସଂସାରଣ୍ଣୱେ ନ ସୀଦତି ନନ୍ଦୀପରିକ୍ଖଯେନ ସୌପାଦିସେସଂ, ଭୱପରିକ୍ଖଯେନ ଚ ଅନୁପାଦିସେସଂ ନିବ୍ବାନଥଲଂ ସମାପଜ୍ଜ ପରମସ୍ସାସପ୍ପତ୍ତିଯାତି।

୧୭୮। ଅଥ ହେମୱତୋ ସହାଯଞ୍ଚ ଯକ୍ଖପରିସଞ୍ଚ ଓଲୋକେତ୍ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ''ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞ''ନ୍ତି ଏୱମାଦୀହି ଗାଥାହି ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱା ସବ୍ବାୱତିଯା ପରିସାଯ ସହାଯେନ ଚ ସଦ୍ଧିଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା, ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା, ଅତ୍ତନୋ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଅଗମାସି।

ତାସଂ ପନ ଗାଥାନଂ ଅଯଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା – ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞନ୍ତି ଗମ୍ଭୀରାଯ ପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତଂ। ତତ୍ଥ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତତ୍ଥ ''ଗମ୍ଭୀରେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀତି ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞା''ତିଆଦି (ପଟି। ମ। ୩।୪)। ନିପୁଣତ୍ଥଦସ୍ସିନ୍ତି ନିପୁଣେହି ଖତ୍ତିଯପଣ୍ଡିତାଦୀହି ଅଭିସଙ୍ଖତାନଂ ପଞ୍ହାନଂ ଅତ୍ଥଦସ୍ସିଂ ଅତ୍ଥାନଂ ୱା ଯାନି ନିପୁଣାନି କାରଣାନି ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝାନି ଅଞ୍ଞେହି ତେସଂ ଦସ୍ସନେନ ନିପୁଣତ୍ଥଦସ୍ସିଂ। ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନାଭାୱେନ ଅକିଞ୍ଚନଂ। ଦୁୱିଧେ କାମେ ତିୱିଧେ ଚେ ଭୱେ ଅଲଗ୍ଗନେନ କାମଭୱେ ଅସତ୍ତଂ। ଖନ୍ଧାଦିଭେଦେସୁ

ସଙ୍ଖାରମ୍ମଣେସୁ ଛନ୍ଦରାଗବନ୍ଧନାଭାୱେନ ସଙ୍ଗଧି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତଂ। ଦିବ୍ବେ ପଥେ କମମାନନ୍ତି ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଭେଦେ ଦିବ୍ବେ ପଥେ ସମାପଜ୍ଜନୱସେନ ଚଙ୍କମନ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ନ ତାଯ ୱେଲାଯ ଭଗୱା ଦିବ୍ବେ ପଥେ କମତି, ଅପିଚ ଖୋ ପୁବ୍ବେ କମନଂ ଉପାଦାଯ କମନସତ୍ତିସବ୍ଭାୱେନ ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧୱସୀଭାୱତାଯ ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ଯେ ତେ ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱା ଅରହନ୍ତୋ, ତେସଂ ପଥେ ସନ୍ତୱିହାରେ କମନେନାପେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ମହନ୍ତାନଂ ଗୁଣାନଂ ଏସନେନ ମହେସିଂ।

୧୭୯। ଦୁତିଯଗାଥାଯ ଅପରେନ ପରିଯାଯେନ ଥୁତି ଆରଦ୍ଧାତି କତ୍ୱା ପୁନ ନିପୁଣତ୍ଥଦସ୍ସିଗ୍ଗହଣଂ ନିଦସ୍ସେତି। ଅଥ ୱା ନିପୁଣତ୍ଥେ ଦସ୍ସେତାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞାଦଦନ୍ତି ପଞ୍ଞାପଟିଲାଭସଂୱତ୍ତନିକାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା କଥନେନ ପଞ୍ଞାଦାଯକଂ। କାମାଲଯେ ଅସତ୍ତନ୍ତି ଯ୍ୱାଯଂ କାମେସୁ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଦୁୱିଧୋ ଆଲଯୋ, ତତ୍ଥ ଅସତ୍ତଂ। ସବ୍ବୱିଦୁନ୍ତି ସବ୍ବଧମ୍ମୱିଦୁଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁମେଧନ୍ତି ତସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱସ୍ସ ମଗ୍ଗଭୂତାଯ ପାରମୀପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତାଯ ମେଧାଯ ସମନ୍ନାଗତଂ। ଅରିଯେ ପଥେତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକେ ମଗ୍ଗେ, ଫଲସମାପତ୍ତିଯଂ ୱା। କମମାନନ୍ତି ପଞ୍ଞାଯ ଅଜ୍ଝୋଗାହମାନଂ ମଗ୍ଗଲକ୍ଖଣଂ ଞତ୍ୱା ଦେସନତୋ, ପୱିସମାନଂ ୱା ଖଣେ ଖଣେ ଫଲସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନତୋ, ଚତୁବ୍ବିଧମଗ୍ଗଭାୱନାସଙ୍ଖାତାଯ କମନସତ୍ତିଯା କମିତପୁବ୍ବଂ ୱା।

୧୮୦।ସୁଦିଟ୍ଠଂ ୱତ ନୋ ଅଜ୍ଜାତି। ଅଜ୍ଜ ଅମ୍ହେହି ସୁନ୍ଦରଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ଅଜ୍ଜ ୱା ଅମ୍ହାକଂ ସୁନ୍ଦରଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ଦସ୍ସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁପ୍ପଭାତଂ ସୁହୁଟ୍ଠିତନ୍ତି ଅଜ୍ଜ ଅମ୍ହାକଂ ସୁଟ୍ଠୁ ପଭାତଂ ସୋଭନଂ ୱା ପଭାତଂ ଅହୋସି। ଅଜ୍ଜ ଚ ନୋ ସୁନ୍ଦରଂ ଉଟ୍ଠିତଂ ଅହୋସି, ଅନୁପରୋଧେନ ସଯନତୋ ଉଟ୍ଠିତଂ। କିଂ କାରଣଂ? ଯଂ ଅଦ୍ଦସାମ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଯସ୍ମା ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଅଦ୍ଦସାମାତି ଅତ୍ତନୋ ଲାଭସମ୍ପତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ପାମୋଜ୍ଜଂ ପୱେଦେତି।

୧୮୧।ଇଦ୍ଧିମନ୍ତୋତି କମ୍ମୱିପାକଜିଦ୍ଧିଯା ସମନ୍ନାଗତା। ଯସସ୍ସିନୋତି ଲାଭଗ୍ଗପରିୱାରଗ୍ଗସମ୍ପନ୍ନା। ସରଣଂ ଯନ୍ତୀତି କିଞ୍ଚାପି ମଗ୍ଗେନେୱ ଗତା, ତଥାପି ସୋତାପନ୍ନଭାୱପରିଦୀପନତ୍ଥଂ ପସାଦଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ୱାଚଂ ଭିନ୍ଦତି।

୧୮୨।ଗାମା ଗାମନ୍ତି ଦେୱଗାମା ଦେୱଗାମଂ। ନଗା ନଗନ୍ତି ଦେୱପବ୍ବତା ଦେୱପବ୍ବତଂ। ନମସ୍ସମାନା ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ସୁଧମ୍ମତନ୍ତି ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱତ ଭଗୱା, ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ୱତ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ବୁଦ୍ଧସୁବୋଧିତଞ୍ଚ ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତଞ୍ଚ। ‘‘ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ୱତ ଭଗୱତୋ ସାୱକସଙ୍ଘୋ’’ତିଆଦିନା ସଙ୍ଘ-ସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଞ୍ଚ ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱା ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱା ନମସ୍ସମାନା ଧମ୍ମଘୋସକା ହୁତ୍ୱା ୱିଚରିସ୍ସାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ହେମୱତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଆଳୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂମେ ସୁତନ୍ତି ଆଳୱକସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାନଯେନେୱସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ଆୱିଭୱିସ୍ସତି। ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯ ଚ ‘‘ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ, ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗୱା’’ତି ଏତଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ। ଆଳୱିଯଂ ୱିହରତି ଆଳୱକସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭୱନେତି ଏତ୍ଥ ପନ କା ଆଳୱୀ, କସ୍ମା ଚ ଭଗୱା ତସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭୱନେ ୱିହରତୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଆଳୱୀତି ରଟ୍ଠମ୍ପି ନଗରମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଦୁଭଯମ୍ପି ଇଧ ୱଟ୍ଟତି। ଆଳୱୀନଗରସ୍ସ ହି ସମୀପେ ୱିହରନ୍ତୋପି ‘‘ଆଳୱିଯଂ ୱିହରତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ଚ ନଗରସ୍ସ ସମୀପେ ଅୱିଦୂରେ ଗାୱୁତମତ୍ତେ ତଂ ଭୱନଂ, ଆଳୱୀରଟ୍ଠେ ୱିହରନ୍ତୋପି ‘‘ଆଳୱିଯଂ ୱିହରତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଆଳୱୀରଟ୍ଠେ ଚେତଂ ଭୱନଂ।

ଯସ୍ମା ପନ ଆଳୱକୋ ରାଜା ୱିୱିଧନାଟକୂପଭୋଗଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଚୋରପଟିବାହନତ୍ଥଂ ପଟିରାଜନିସେଧନତ୍ଥଂ ବ୍ଯାଯାମକରଣତ୍ଥଞ୍ଚ ସତ୍ତମେ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ମିଗୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ବଲକାଯେନ ସଦ୍ଧିଂ କତିକଂ ଅକାସି – ‘‘ଯସ୍ସ ପସ୍ସେନ ମିଗୋ ପଲାଯତି, ତସ୍ସେୱ ସୋ ଭାରୋ’’ତି। ଅଥ ତସ୍ସେୱ ପସ୍ସେନ ମିଗୋ ପଲାଯି, ଜୱସମ୍ପନ୍ନୋ ରାଜା ଧନୁଂ ଗହେତ୍ୱା ପତ୍ତିକୋୱ ତିଯୋଜନଂ ତଂ ମିଗଂ ଅନୁବନ୍ଧି। ଏଣିମିଗା ଚ ତିଯୋଜନୱେଗା ଏୱ ହୋନ୍ତି। ଅଥ ପରିକ୍ଖୀଣଜୱଂ ତଂ ମିଗଂ ଉଦକଂ ପୱିସିତ୍ୱା, ଠିତଂ ୱଧିତ୍ୱା, ଦ୍ୱିଧା ଛେତ୍ୱା, ଅନତ୍ଥିକୋପି ମଂସେନ ‘‘ନାସକ୍ଖି ମିଗଂ ଗହେତୁ’’ନ୍ତି ଅପୱାଦମୋଚନତ୍ଥଂ କାଜେନାଦାଯ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ନଗରସ୍ସାୱିଦୂରେ ବହଲପତ୍ତପଲାସଂ ମହାନିଗ୍ରୋଧଂ ଦିସ୍ୱା ପରିସ୍ସମୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ତସ୍ସ ମୂଲମୁପଗତୋ। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ନିଗ୍ରୋଧେ ଆଳୱକୋ ଯକ୍ଖୋ ମହାରାଜସନ୍ତିକା ୱରଂ ଲଭିତ୍ୱା ମଜ୍ଝନ୍ହିକସମଯେ ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଛାଯାଯ ଫୁଟ୍ଠୋକାସଂ ପୱିଟ୍ଠେ ପାଣିନୋ ଖାଦନ୍ତୋ ପଟିୱସତି। ସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ଖାଦିତୁଂ ଉପଗତୋ। ଅଥ ରାଜା ତେନ ସଦ୍ଧିଂ କତିକଂ ଅକାସି – ‘‘ମୁଞ୍ଚ ମଂ, ଅହଂ ତେ

ଦିୱସେ ଦିୱସେ ମନୁସ୍ସଞ୍ଚ ଥାଲିପାକଞ୍ଚ ପେସେସ୍ସାମୀ’’ତି। ଯକ୍ଖୋ ‘‘ତ୍ୱଂ ରାଜୂପଭୋଗେନ ପମତ୍ତୋ ସମ୍ମୁସ୍ସସି, ଅହଂ ପନ ଭୱନଂ ଅନୁପଗତଞ୍ଚ ଅନନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ଖାଦିତୁଂ ନ ଲଭାମି, ସ୍ୱାହଂ ଭୱନ୍ତମ୍ପି ଜୀଯେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ନ ମୁଞ୍ଚି। ରାଜା ‘‘ଯଂ ଦିୱସଂ ନ ପେସେମି, ତଂ ଦିୱସଂ ମଂ ଗହେତ୍ୱା ଖାଦାହୀ’’ତି ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁଜାନିତ୍ୱା ତେନ ମୁତ୍ତୋ ନଗରାଭିମୁଖୋ ଅଗମାସି।

ବଲକାଯୋ ମଗ୍ଗେ ଖନ୍ଧାୱାରଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତୋ ରାଜାନଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘କିଂ, ମହାରାଜ, ଅଯସମତ୍ତଭଯା ଏୱଂ କିଲନ୍ତୋସୀ’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପଟିଗ୍ଗହେସି। ରାଜା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଅନାରୋଚେତ୍ୱା ନଗରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, କତପାତରାସୋ ନଗରଗୁତ୍ତିକଂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ଏତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସି। ନଗରଗୁତ୍ତିକୋ – ‘‘କିଂ, ଦେୱ, କାଲପରିଚ୍ଛେଦୋ କତୋ’’ତି ଆହ। ରାଜା ‘‘ନ କତୋ, ଭଣେ’’ତି ଆହ। ‘‘ଦୁଟ୍ଠୁ କତଂ, ଦେୱ, ଅମନୁସ୍ସା ହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନମତ୍ତମେୱ ଲଭନ୍ତି, ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ପନ ଜନପଦସ୍ସ ଆବାଧୋ ଭୱିସ୍ସତି। ହୋତୁ, ଦେୱ, କିଞ୍ଚାପି ଏୱମକାସି, ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କୋ ତ୍ୱଂ ରଜ୍ଜସୁଖଂ ଅନୁଭୋହି, ଅହମେତ୍ଥ କାତବ୍ବଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି। ସୋ କାଲସ୍ସେୱ ୱୁଟ୍ଠାଯ ବନ୍ଧନାଗାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଯେ ଯେ ୱଜ୍ଝା ହୋନ୍ତି, ତେ ତେ ସନ୍ଧାଯ – ‘‘ଯୋ ଜୀୱିତତ୍ଥିକୋ ହୋତି, ସୋ ନିକ୍ଖମତୂ’’ତି ଭଣତି। ଯୋ ପଠମଂ ନିକ୍ଖମତି ତଂ ଗେହଂ ନେତ୍ୱା, ନ୍ହାପେତ୍ୱା, ଭୋଜେତ୍ୱା ଚ, ‘‘ଇମଂ ଥାଲିପାକଂ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଦେହୀ’’ତି ପେସେତି। ତଂ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ପୱିଟ୍ଠମତ୍ତଂଯେୱ ଯକ୍ଖୋ ଭେରୱଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ମୂଲକନ୍ଦଂ ୱିଯ ଖାଦତି । ଯକ୍ଖାନୁଭାୱେନ କିର ମନୁସ୍ସାନଂ କେସାଦୀନି ଉପାଦାଯ ସକଲସରୀରଂ ନୱନୀତପିଣ୍ଡୋ ୱିଯ ହୋତି। ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭତ୍ତଂ ଗାହାପେତୁଂ ଗତପୁରିସା ତଂ ଦିସ୍ୱା ଭୀତା ଯଥାମିତ୍ତଂ ଆରୋଚେସୁଂ। ତତୋ ପଭୁତି ‘‘ରାଜା ଚୋରେ ଗହେତ୍ୱା ଯକ୍ଖସ୍ସ ଦେତୀ’’ତି ମନୁସ୍ସା ଚୋରକମ୍ମତୋ ପଟିୱିରତା। ତତୋ ଅପରେନ ସମଯେନ ନୱଚୋରାନଂ ଅଭାୱେନ ପୁରାଣଚୋରାନଞ୍ଚ ପରିକ୍ଖଯେନ ବନ୍ଧନାଗାରାନି ସୁଞ୍ଞାନି ଅହେସୁଂ।

ଅଥ ନଗରଗୁତ୍ତିକୋ ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସି। ରାଜା ଅତ୍ତନୋ ଧନଂ ନଗରରଚ୍ଛାସୁ ଛଡ୍ଡାପେସି – ‘‘ଅପ୍ପେୱ ନାମ କୋଚି ଲୋଭେନ ଗଣ୍ହେୟ୍ୟା’’ତି। ତଂ ପାଦେନପି ନ କୋଚି ଛୁପି। ସୋ ଚୋରେ ଅଲଭନ୍ତୋ ଅମଚ୍ଚାନଂ ଆରୋଚେସି। ଅମଚ୍ଚା ‘‘କୁଲପଟିପାଟିଯା ଏକମେକଂ ଜିଣ୍ଣକଂ ପେସେମ, ସୋ ପକତିଯାପି ମଚ୍ଚୁମୁଖେ ୱତ୍ତତୀ’’ତି ଆହଂସୁ। ରାଜା ‘‘‘ଅମ୍ହାକଂ ପିତରଂ, ଅମ୍ହାକଂ ପିତାମହଂ ପେସେତୀ’ତି ମନୁସ୍ସା ଖୋଭଂ କରିସ୍ସନ୍ତି, ମା ୱୋ ଏତଂ ରୁଚ୍ଚୀ’’ତି ନିୱାରେସି। ‘‘ତେନ ହି, ଦେୱ, ଦାରକଂ ପେସେମ ଉତ୍ତାନସେଯ୍ୟକଂ, ତଥାୱିଧସ୍ସ ହି ‘ମାତା ମେ ପିତା ମେ’ତି ସିନେହୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଆହଂସୁ। ରାଜା ଅନୁଜାନି। ତେ ତଥା ଅକଂସୁ। ନଗରେ ଦାରକମାତରୋ ଚ ଦାରକେ ଗହେତ୍ୱା ଗବ୍ଭିନିଯୋ ଚ ପଲାଯିତ୍ୱା ପରଜନପଦେ ଦାରକେ ସଂୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଆନେନ୍ତି। ଏୱଂ ସବ୍ବାନିପି ଦ୍ୱାଦସ ୱସ୍ସାନି ଗତାନି।

ତତୋ ଏକଦିୱସଂ ସକଲନଗରଂ ୱିଚିନିତ୍ୱା ଏକମ୍ପି ଦାରକଂ ଅଲଭିତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସୁଂ – ‘‘ନତ୍ଥି, ଦେୱ, ନଗରେ ଦାରକୋ ଠପେତ୍ୱା ଅନ୍ତେପୁରେ ତୱ ପୁତ୍ତଂ ଆଳୱକକୁମାର’’ନ୍ତି। ରାଜା ‘‘ଯଥା ମମ ପୁତ୍ତୋ ପିଯୋ, ଏୱଂ ସବ୍ବଲୋକସ୍ସ, ଅତ୍ତନା ପନ ପିଯତରଂ ନତ୍ଥି, ଗଚ୍ଛଥ, ତମ୍ପି ଦତ୍ୱା ମମ ଜୀୱିତଂ ରକ୍ଖଥା’’ତି ଆହ। ତେନ ଚ ସମଯେନ ଆଳୱକକୁମାରସ୍ସ ମାତା ପୁତ୍ତଂ ନ୍ହାପେତ୍ୱା, ମଣ୍ଡେତ୍ୱା, ଦୁକୂଲଚୁମ୍ବଟକେ କତ୍ୱା, ଅଙ୍କେ ସଯାପେତ୍ୱା, ନିସିନ୍ନା ହୋତି। ରାଜପୁରିସା ରଞ୍ଞୋ ଆଣାଯ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିପ୍ଫଲପନ୍ତିଯା ତସ୍ସା ସୋଳସନ୍ନଞ୍ଚ ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନଂ ସଦ୍ଧିଂ ଧାତିଯା ତଂ ଆଦାଯ ପକ୍କମିଂସୁ ‘‘ସ୍ୱେ ଯକ୍ଖଭକ୍ଖୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ତଂ ଦିୱସଞ୍ଚ ଭଗୱା ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାଯ ଜେତୱନମହାୱିହାରେ ଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ ଅଦ୍ଦସ ଆଳୱକସ୍ସ କୁମାରସ୍ସ ଅନାଗାମିଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଉପନିସ୍ସଯଂ, ଯକ୍ଖସ୍ସ ଚ ସୋତାପତ୍ତିଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଉପନିସ୍ସଯଂ ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ଚତୁରାସୀତିଯା ପାଣସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁପଟିଲାଭସ୍ସାତି। ତସ୍ମା ୱିଭାତାଯ ରତ୍ତିଯା ପୁରେଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଅନିଟ୍ଠିତପଚ୍ଛାଭତ୍ତକିଚ୍ଚୋୱ କାଳପକ୍ଖୁପୋସଥଦିୱସେ ୱତ୍ତମାନେ ଓଗ୍ଗତେ ସୂରିଯେ ଏକକୋୱ ଅଦୁତିଯୋ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ପାଦଗମନେନେୱ ସାୱତ୍ଥିତୋ ତିଂସ ଯୋଜନାନି ଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭୱନଂ ପାୱିସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆଳୱକସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭୱନେ’’ତି।

କିଂ ପନ ଭଗୱା ଯସ୍ମିଂ ନିଗ୍ରୋଧେ ଆଳୱକସ୍ସ ଭୱନଂ, ତସ୍ସ ମୂଲେ ୱିହାସି, ଉଦାହୁ ଭୱନେଯେୱାତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଭୱନେଯେୱ। ଯଥେୱ ହି ଯକ୍ଖା ଅତ୍ତନୋ ଭୱନଂ ପସ୍ସନ୍ତି, ତଥା ଭଗୱାପି। ସୋ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭୱନଦ୍ୱାରେ ଅଟ୍ଠାସି। ତଦା ଆଳୱକୋ ହିମୱନ୍ତେ ଯକ୍ଖସମାଗମଂ ଗତୋ ହୋତି। ତତୋ ଆଳୱକସ୍ସ ଦ୍ୱାରପାଲୋ ଗଦ୍ରଭୋ ନାମ ଯକ୍ଖୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା, ୱନ୍ଦିତ୍ୱା – ‘‘କିଂ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା ୱିକାଲେ ଆଗତୋ’’ତି ଆହ। ‘‘ଆମ, ଗଦ୍ରଭ, ଆଗତୋମ୍ହି। ସଚେ ତେ ଅଗରୁ, ୱିହରେୟ୍ୟାମେକରତ୍ତିଂ ଆଳୱକସ୍ସ ଭୱନେ’’ତି। ‘‘ନ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଗରୁ, ଅପିଚ ଖୋ ସୋ ଯକ୍ଖୋ କକ୍ଖଳୋ ଫରୁସୋ, ମାତାପିତୂନମ୍ପି ଅଭିୱାଦନାଦୀନି ନ କରୋତି, ମା ରୁଚି ଭଗୱତୋ ଇଧ ୱାସୋ’’ତି। ‘‘ଜାନାମି, ଗଦ୍ରଭ, ତସ୍ସ କକ୍ଖଳତ୍ତଂ, ନ କୋଚି ମମନ୍ତରାଯୋ ଭୱିସ୍ସତି, ସଚେ ତେ ଅଗରୁ, ୱିହରେୟ୍ୟାମେକରତ୍ତି’’ନ୍ତି ।

ଦୁତିଯମ୍ପି ଗଦ୍ରଭୋ ଯକ୍ଖୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ – ‘‘ଅଗ୍ଗିତତ୍ତକପାଲସଦିସୋ, ଭନ୍ତେ, ଆଳୱକୋ, ‘ମାତାପିତରୋ’ତି ୱା ‘ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା’ତି

ୱା ‘ଧମ୍ମୋ’ତି ୱା ନ ଜାନାତି, ଇଧାଗତାନଂ ଚିତ୍ତକ୍ଖେପମ୍ପି କରୋତି, ହଦଯମ୍ପି ଫାଲେତି, ପାଦେପି ଗହେତ୍ୱା ପରସମୁଦ୍ଦେ ୱା ପରଚକ୍କୱାଢଏ ୱା ଖିପତୀ’’ତି। ଦୁତିଯମ୍ପି ଭଗୱା ଆହ – ‘‘ଜାନାମି, ଗଦ୍ରଭ, ସଚେ ତେ ଅଗରୁ, ୱିହରେଯ୍ୟାମେକରତ୍ତି’’ନ୍ତି। ତତିଯମ୍ପି ଗଦ୍ରଭୋ ଯକ୍ଖୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ – ‘‘ଅଗ୍ଗିତତ୍ତକପାଲସଦିସୋ, ଭନ୍ତେ, ଆଢଅୱକୋ, ‘ମାତାପିତରୋ’ତି ୱା ‘ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା’ତି ୱା ‘ଧମ୍ମୋ’ତି ୱା ନ ଜାନାତି, ଇଧାଗତାନଂ ଚିତ୍ତକ୍ଖେପମ୍ପି କରୋତି, ହଦଯମ୍ପି ଫାଲେତି, ପାଦେପି ଗହେତ୍ୱା ପରସମୁଦ୍ଦେ ୱା ପରଚକ୍କୱାଢଏ ୱା ଖିପତୀ’’ତି। ତତିଯମ୍ପି ଭଗୱା ଆହ – ‘‘ଜାନାମି, ଗଦ୍ରଭ, ସଚେ ତେ ଅଗରୁ, ୱିହରେଯ୍ୟାମେକରତ୍ତି’’ନ୍ତି। ‘‘ନ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଗରୁ, ଅପିଚ ଖୋ ସୋ ଯକ୍ଖୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନାରୋଚେତ୍ୱା ଅନୁଜାନନ୍ତଂ ମଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ୟ, ଆରୋଚେମି, ଭନ୍ତେ, ତସ୍ସା’’ତି। ‘‘ଯଥାସୁଖଂ, ଗଦ୍ରଭ, ଆରୋଚେହୀ’’ତି। ‘‘ତେନ ହି, ଭନ୍ତେ, ତ୍ୱମେୱ ଜାନାହୀ’’ତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତାଭିମୁଖୋ ପକ୍କାମି। ଭୱନଦ୍ୱାରମ୍ପି ସଯମେୱ ଭଗୱତୋ ୱିୱରମଦାସି। ଭଗୱା ଅନ୍ତୋଭୱନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଯତ୍ଥ ଅଭିଲକ୍ଖିତେସୁ ମଙ୍ଗଲଦିୱସାଦୀସୁ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଆଢଅୱକୋ ସିରିଂ ଅନୁଭୋତି, ତସ୍ମିଂଯେୱ ଦିବ୍ବରତନପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣୋଭାସଂ ମୁଞ୍ଚି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ଯକ୍ଖସ୍ସ ଇତ୍ଥିଯୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା, ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା, ସମ୍ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସୀଦିଂସୁ। ଭଗୱା ‘‘ପୁବ୍ବେ ତୁମ୍ହେ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା, ସୀଲଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱା, ପୂଜନେଯ୍ୟଂ ପୂଜେତ୍ୱା, ଇମଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ପତ୍ତା, ଇଦାନିପି ତଥେୱ କରୋଥ, ମା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯାଭିଭୂତା ୱିହରଥା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ତାସଂ ପକିଣ୍ଣକଧମ୍ମକଥଂ କଥେସି। ତା ଚ ଭଗୱତୋ ମଧୁରନିଗ୍ଘୋସଂ ସୁତ୍ୱା, ସାଧୁକାରସହସ୍ସାନି ଦତ୍ୱା, ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସୀଦିଂସୁଯେୱ। ଗଦ୍ରଭୋପି ହିମୱନ୍ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଆଢଅୱକସ୍ସ ଆରୋଚେସି – ‘‘ଯଗ୍ଘେ, ମାରିସ, ଜାନେଯ୍ୟାସି, ୱିମାନେ ତେ ଭଗୱା ନିସିନ୍ନୋ’’ତି। ସୋ ଗଦ୍ରଭସ୍ସ ସଞ୍ଞମକାସି ‘‘ତୁଣ୍ହୀ ହୋହି, ଗନ୍ତ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି। ପୁରିସମାନେନ କିର ଲଜ୍ଜିତୋ ଅହୋସି, ତସ୍ମା ‘‘ମା କୋଚି ପରିସମଜ୍ଝେ ସୁଣେଯ୍ୟା’’ତି ୱାରେସି।

ତଦା ସାତାଗିରହେମୱତା ଭଗୱନ୍ତଂ ଜେତୱନେଯେୱ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘ଯକ୍ଖସମାଗମଂ ଗମିସ୍ସାମା’’ତି ସପରିୱାରା ନାନାଯାନେହି ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଆକାସେ ଚ ଯକ୍ଖାନଂ ନ ସବ୍ବତ୍ଥ ମଗ୍ଗୋ ଅତ୍ଥି, ଆକାସଟ୍ଠାନି ୱିମାନାନି ପରିହରିତ୍ୱା ମଗ୍ଗଟ୍ଠାନେନେୱ ମଗ୍ଗୋ ହୋତି। ଆଢଅୱକସ୍ସ ପନ ୱିମାନଂ ଭୂମଟ୍ଠଂ ସୁଗୁତ୍ତଂ ପାକାରପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ସୁସଂୱିହିତଦ୍ୱାରଟ୍ଟାଲକଗୋପୁରଂ, ଉପରି କଂସଜାଲସଞ୍ଛନ୍ନଂ ମଞ୍ଜୂସସଦିସଂ ତିଯୋଜନଂ ଉବ୍ବେଧେନ। ତସ୍ସ ଉପରି ମଗ୍ଗୋ ହୋତି। ତେ ତଂ ପଦେସମାଗମ୍ମ ଗନ୍ତୁଂ ଅସମତ୍ଥା ଅହେସୁଂ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ନିସିନ୍ନୋକାସସ୍ସ ଉପରିଭାଗେନ ଯାୱ ଭୱଗ୍ଗା, ତାୱ କୋଚି ଗନ୍ତୁଂ ଅସମତ୍ଥୋ। ତେ ‘‘କିମିଦ’’ନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଆକାସେ ଖିତ୍ତଲେଡ୍ଡୁ ୱିଯ ଓରୁଯ୍ହ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା, ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା, ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ‘‘ଯକ୍ଖସମାଗମଂ ଗଚ୍ଛାମ ଭଗୱା’’ତି ତୀଣି ୱତ୍ଥୂନି ପସଂସନ୍ତା ଯକ୍ଖସମାଗମଂ ଅଗମଂସୁ। ଆଢଅୱକୋ ତେ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଇଧ ନିସୀଦଥା’’ତି ପଟିକ୍କମ୍ମ ଓକାସମଦାସି। ତେ ଆଢଅୱକସ୍ସ ନିୱେଦେସୁଂ ‘‘ଲାଭା ତେ, ଆଢଅୱକ, ଯସ୍ସ ତେ ଭୱନେ ଭଗୱା ୱିହରତି, ଗଚ୍ଛାୱୁସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପଯିରୁପାସସ୍ସୂ’’ତି। ଏୱଂ ଭଗୱା ଭୱନେଯେୱ ୱିହାସି, ନ ଯସ୍ମିଂ ନିଗ୍ରୋଧେ ଆଢଅୱକସ୍ସ ଭୱନଂ, ତସ୍ସ ମୂଲେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗୱା ଆଢଅୱିଯଂ ୱିହରତି ଆଢଅୱକସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭୱନେ’’ତି।

ଅଥ ଖୋ ଆଢଅୱକୋ…ପେ… ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ ‘‘ନିକ୍ଖମ ସମଣା’’ତି। ‘‘କସ୍ମା ପନାଯଂ ଏତଦୱୋଚା’’ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ରୋସେତୁକାମତାଯ। ତତ୍ରେୱଂ ଆଦିତୋ ପଭୁତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଅଯଞ୍ହି ଯସ୍ମା ଅସ୍ସଦ୍ଧସ୍ସ ସଦ୍ଧାକଥା ଦୁକ୍କଥା ହୋତି ଦୁସ୍ସୀଲାଦୀନଂ ସୀଲାଦିକଥା ୱିଯ, ତସ୍ମା ତେସଂ ଯକ୍ଖାନଂ ସନ୍ତିକା ଭଗୱତୋ ପସଂସଂ ସୁତ୍ୱା ଏୱ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ପକ୍ଖିତ୍ତଲୋଣସକ୍ଖରା ୱିଯ ଅବ୍ଭନ୍ତରକୋପେନ ତଟତଟାଯମାନହଦଯୋ ହୁତ୍ୱା ‘‘କୋ ସୋ ଭଗୱା ନାମ, ଯୋ ମମ ଭୱନଂ ପୱିଟ୍ଠୋ’’ତି ଆହ। ତେ ଆହଂସୁ – ‘‘ନ ତ୍ୱଂ, ଆୱୁସୋ, ଜାନାସି ଭଗୱନ୍ତଂ ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥାରଂ, ଯୋ ତୁସିତଭୱନେ ଠିତୋ ପଞ୍ଚ ମହାୱିଲୋକନାନି ୱିଲୋକେତ୍ୱା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଯାୱ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନଂ କଥେନ୍ତା ପଟିସନ୍ଧିଆଦିନା ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି ୱତ୍ୱା ‘‘ଇମାନିପି ତ୍ୱଂ, ଆୱୁସୋ , ଅଚ୍ଛରିଯାନି ନାଦ୍ଦସା’’ତି ଚୋଦେସୁଂ। ସୋ ଦିସ୍ୱାପି କୋଧୱସେନ ‘‘ନାଦ୍ଦସ’’ନ୍ତି ଆହ। ଆୱୁସୋ ଆଢଅୱକ ପସ୍ସେଯ୍ୟାସି ୱା ତ୍ୱଂ, ନ ୱା, କୋ ତଯା ଅତ୍ଥୋ ପସ୍ସତା ୱା ଅପସ୍ସତା ୱା, କିଂ ତ୍ୱଂ କରିସ୍ସସି ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥୁନୋ, ଯୋ ତ୍ୱଂ ତଂ ଉପନିଧାଯ ଚଲକ୍କକୁଧମହାଉସଭସମୀପେ ତଦହୁଜାତୱଚ୍ଛକୋ ୱିଯ, ତିଧାପଭିନ୍ନମତ୍ତୱାରଣସମୀପେ ଭିଙ୍କପୋତକୋ ୱିଯ, ଭାସୁରୱିଲମ୍ବକେସରୌପସୋଭିତକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ମିଗରଞ୍ଞୋ ସମୀପେ ଜରସିଙ୍ଗାଲୋ ୱିଯ, ଦିଯଡ୍ଢଯୋଜନସତପ୍ପୱଡ୍ଢକାଯସୁପଣ୍ଣରାଜସମୀପେ ଛିନ୍ନପକ୍ଖକାକପୋତକୋ ୱିଯ ଖାଯସି, ଗଚ୍ଛ ଯଂ ତେ କରଣୀଯଂ, ତଂ କରୋହୀତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ କୁଦ୍ଧୋ ଆଢଅୱକୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ମନୋସିଲାତଲେ ୱାମପାଦେନ ଠତ୍ୱା ‘‘ପସ୍ସଥ ଦାନି ତୁମ୍ହାକଂ ୱା ସତ୍ଥା ମହାନୁଭାୱୋ, ଅହଂ ୱା’’ତି ଦକ୍ଖିଣପାଦେନ ସଟ୍ଠିଯୋଜନମତ୍ତଂ କେଲାସପବ୍ବତକୂଟଂ ଅକ୍କମି, ତଂ ଅଯୋକୂଟପହଟୋ ନିଦ୍ଧନ୍ତଅଯୋପିଣ୍ଡୋ ୱିଯ ପପଟିକାଯୋ ମୁଞ୍ଚି। ସୋ ତତ୍ର ଠତ୍ୱା ‘‘ଅହଂ ଆଢଅୱକୋ’’ତି ଘୋସେସି, ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପଂ ସଦ୍ଦୋ ଫରି।

ଚତ୍ତାରୋକିର ସଦ୍ଦା ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ସୁଯ୍ୟିଂସୁ – ଯଞ୍ଚ ପୁଣ୍ଣକୋ ଯକ୍ଖସେନାପତି ଧନଞ୍ଚଯକୋରବ୍ୟରାଜାନଂ ଜୂତେ ଜିନିତ୍ୱା ଅପ୍ଫୋଟେତ୍ୱା ‘‘ଅହଂ ଜିନି’’ନ୍ତି ଉଗ୍ଘୋସେସି, ଯଞ୍ଚ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ପରିହାଯମାନେ ୱିସ୍ସକମ୍ମଂ ଦେୱପୁତ୍ତଂ ସୁନଖଂ କାରେତ୍ୱା ‘‘ଅହଂ

ପାପଭିକ୍ଖୂ ଚ ପାପଭିକ୍ଖୁନିୟୋ ଚ ଉପାସକେ ଚ ଉପାସିକାୟୋ ଚ ସବ୍ବେୱ ଅଧମ୍ମୱାଦିନୋ ଖାଦାମୀ’’ତି ଉଗ୍ଘୋସାପେସି, ଯଞ୍ଚ କୁସଜାତକେ ପଭାୱତିହେତୁ ସତ୍ତହି ରାଜୂହି ନଗରେ ଉପରୁଦ୍ଧେ ପଭାୱତିଂ ଅତ୍ତନା ସହ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ନଗରା ନିକ୍ଖମ୍ମ ‘‘ଅହଂ ସୀହସ୍ସରକୁସମହାରାଜା’’ତି ମହାପୁରିସୋ ଉଗ୍ଘୋସେସି, ଯଞ୍ଚ ଆଳୱକୋ କେଲାସମୁଦ୍ଧନି ଠତ୍ୱା ‘‘ଅହଂ ଆଳୱକୋ’’ତି। ତଦା ହି ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ଠତ୍ୱା ଉଗ୍ଘୋସିତସଦିସଂ ଅହୋସି, ତିୟୋଜନସହସ୍ସୱିତ୍ଥତୋ ଚ ହିମୱାପି ସଙ୍କମ୍ପି ଯକ୍ଖସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ।

ସୋ ୱାତମଣ୍ଡଲଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି – ‘‘ଏତେନେୱ ସମଣଂ ପଲାପେସ୍ସାମୀ’’ତି। ତେ ପୁରତ୍ଥିମାଦିଭେଦା ୱାତା ସମୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଅଡ୍ଢୟୋଜନୟୋଜନଦ୍ୱିୟୋଜନତିୟୋଜନପ୍ପମାଣାନି ପବ୍ବତକୂଟାନି ପଦାଲେତ୍ୱା ୱନଗଚ୍ଛରୁକ୍ଖାଦୀନି ଉମ୍ମୂଲେତ୍ୱା ଆଳୱୀନଗରଂ ପକ୍ଖନ୍ତା ଜିଣ୍ଣହତ୍ଥିସାଲାଦୀନି ଚୁଣ୍ଣେନ୍ତା ଛଦନିଟ୍ଠକା ଆକାସେ ଭମେନ୍ତା। ଭଗୱା ‘‘ମା କସ୍ସଚି ଉପରୋଧୋ ହୋତୂ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠାସି। ତେ ୱାତା ଦସବଲଂ ପତ୍ୱା ଚୀୱରକଣ୍ଣମତ୍ତମ୍ପି ଚାଲେତୁଂ ନାସକ୍ଖିଂସୁ। ତତୋ ମହାୱସ୍ସଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି ‘‘ଉଦକେନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ସମଣଂ ମାରେସ୍ସାମୀ’’ତି। ତସ୍ସାନୁଭାୱେନ ଉପରୂପରି ସତପଟଲସହସ୍ସପଟଲାଦିଭେଦା ୱଲାହକା ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ୱସ୍ସିଂସୁ, ୱୁଟ୍ଠିଧାରାୱେଗେନ ପଥୱୀ ଛିଦ୍ଦା ଅହୋସି, ୱନରୁକ୍ଖାଦୀନଂ ଉପରି ମହୋଘୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ଚୀୱରେ ଉସ୍ସାୱବିନ୍ଦୁମତ୍ତମ୍ପି ତେମେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ତତୋ ପାସାଣୱସ୍ସଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି, ମହନ୍ତାନି ମହନ୍ତାନି ପବ୍ବତକୂଟାନି ଧୂମାୟନ୍ତାନି ପଜ୍ଜଲନ୍ତାନି ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲଂ ପତ୍ୱା ଦିବ୍ବମାଲାଗୁଳାନି ସମ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ। ତତୋ ପହରଣୱସ୍ସଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି, ଏକତୋଧାରାଉଭତୋଧାରା ଅସିସତ୍ତିଖୁରପ୍ପାଦୟୋ ଧୂମାୟନ୍ତା ପଜ୍ଜଲନ୍ତା ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲଂ ପତ୍ୱା ଦିବ୍ବପୁପ୍ଫାନି ଅହେସୁଂ। ତତୋ ଅଙ୍ଗାରୱସ୍ସଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି, କିଂସୁକୱଣ୍ଣା ଅଙ୍ଗାରା ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ଦିବ୍ବପୁପ୍ଫାନି ହୁତ୍ୱା ୱିକିରିଂସୁ। ତତୋ କୁକ୍କୁଲୱସ୍ସଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି, ଅଚ୍ଚୁଣ୍ହୋ କୁକ୍କୁଲୋ ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ଚନ୍ଦନଚୁଣ୍ଣଂ ହୁତ୍ୱା ନିପତି। ତତୋ ୱାଲୁକାୱସ୍ସଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି, ଅତିସୁଖୁମା ୱାଲୁକା ଧୂମାୟନ୍ତା ପଜ୍ଜଲନ୍ତା ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ଦିବ୍ବପୁପ୍ଫାନି ହୁତ୍ୱା ନିପତିଂସୁ। ତତୋ କଲଲୱସ୍ସଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି, ତଂ କଲଲୱସ୍ସଂ ଧୂମାୟନ୍ତଂ ପଜ୍ଜଲନ୍ତଂ ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ଦିବ୍ବଗନ୍ଧଂ ହୁତ୍ୱା ନିପତି। ତତୋ ଅନ୍ଧକାରଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି ‘‘ଭିଂସେତ୍ୱା ସମଣଂ ପଲାପେସ୍ସାମୀ’’ତି। ତଂ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତନ୍ଧକାରସଦିସଂ ହୁତ୍ୱା ଦସବଲଂ ପତ୍ୱା ସୂରିୟପ୍ପଭାୱିହତମିୱନ୍ଧକାରଂ ଅନ୍ତରଧାୟି।

ଏୱଂ ଯକ୍ଖୋ ଇମାହି ନୱହି ୱାତୱସ୍ସପାସାଣପହରଣଙ୍ଗାରକୁକ୍କୁଲୱାଲୁକକଲଲନ୍ଧକାରୱୁଟ୍ଠୀହି ଭଗୱନ୍ତଂ ପଲାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ନାନାୱିଧପହରଣହତ୍ଥାୟ ଅନେକପ୍ପକାରରୂପଭୂତଗଣସମାକୁଲାୟ ଚତୁରଙ୍ଗିନିୟା ସେନାୟ ସୟମେୱ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିଗତୋ। ତେ ଭୂତଗଣା ଅନେକପ୍ପକାରେ ୱିକାରେ କତ୍ୱା ‘‘ଗଣ୍ହଥ ହନଥା’’ତି ଭଗୱତୋ ଉପରି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ୱିୟ ହୋନ୍ତି, ଅପିଚ ତେ ନିଦ୍ଧନ୍ତଲୋହପିଣ୍ଡଂ ୱିୟ ମକ୍ଖିକା, ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଲ୍ଲୀୟିତୁଂ ଅସମତ୍ଥା ଏୱଂ ଅହେସୁଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଯଥା ବୋଧିମଣ୍ଡେ ମାରୋ ଆଗତୱେଲାୟମେୱ ନିୱତ୍ତୋ, ତଥା ଅନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଉପଡ୍ଢରତ୍ତିମତ୍ତଂ ବ୍ୟାକୁଲମକଂସୁ। ଏୱଂ ଉପଡ୍ଢରତ୍ତିମତ୍ତଂ ଅନେକପ୍ପକାରୱିଭିଂସନଦସ୍ସନେନପି ଭଗୱନ୍ତଂ ଚାଲେତୁମସକ୍କୋନ୍ତୋ ଆଳୱକୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଯଂନୂନାହଂ କେନଚି ଅଜେୟ୍ୟଂ ଦୁସ୍ସାୱୁଧଂ ମୁଞ୍ଚେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି।

ଚତ୍ତାରି କିର ଆୱୁଧାନି ଲୋକେ ସେଟ୍ଠାନି – ସକ୍କସ୍ସ ୱଜିରାୱୁଧଂ, ୱେସ୍ସୱଣସ୍ସ ଗଦାୱୁଧଂ, ଯମସ୍ସ ନୟନାୱୁଧଂ, ଆଳୱକସ୍ସ ଦୁସ୍ସାୱୁଧନ୍ତି। ଯଦି ହି ସକ୍କୋ କୁଦ୍ଧୋ ୱଜିରାୱୁଧଂ ସିନେରୁମତ୍ଥକେ ପହରେୟ୍ୟ ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିସହସ୍ସାଧିକୟୋଜନସତସହସ୍ସଂ ସିନେରୁଂ ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠତୋ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ । ୱେସ୍ସୱଣସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଗଦା ବହୂନଂ ଯକ୍ଖସହସ୍ସାନଂ ସୀସଂ ପାତେତ୍ୱା ପୁନ ହତ୍ଥପାସଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଯମେନ କୁଦ୍ଧେନ ନୟନାୱୁଧେନ ଓଲୋକିତମତ୍ତେ ଅନେକାନି କୁମ୍ଭଣ୍ଡସହସ୍ସାନି ତତ୍ତକପାଲେ ତିଲା ୱିୟ ୱିପ୍ଫୁରନ୍ତାନି ୱିନସ୍ସନ୍ତି। ଆଳୱକୋ କୁଦ୍ଧୋ ସଚେ ଆକାସେ ଦୁସ୍ସାୱୁଧଂ ମୁଞ୍ଚେୟ୍ୟ, ଦ୍ୱାଦସ ୱସ୍ସାନି ଦେୱୋ ନ ୱସ୍ସେୟ୍ୟ। ସଚେ ପଥୱିୟଂ ମୁଞ୍ଚେୟ୍ୟ, ସବ୍ବରୁକ୍ଖତିଣାଦୀନି ସୁସ୍ସିତ୍ୱା ଦ୍ୱାଦସୱସ୍ସନ୍ତରଂ ନ ପୁନ ରୁହେୟ୍ୟୁଂ। ସଚେ ସମୁଦ୍ଦେ ମୁଞ୍ଚେୟ୍ୟ, ତତ୍ତକପାଲେ ଉଦକବିନ୍ଦୁ ୱିୟ ସବ୍ବମୁଦକଂ ସୁସ୍ସେୟ୍ୟ। ସଚେ ସିନେରୁସଦିସେପି ପବ୍ବତେ ମୁଞ୍ଚେୟ୍ୟ, ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡଂ ହୁତ୍ୱା ୱିକିରେୟ୍ୟ। ସୋ ଏୱଂ ମହାନୁଭାୱଂ ଦୁସ୍ସାୱୁଧଂ ଉତ୍ତରୀୟକତଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗହେସି । ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଦେୱତା ୱେଗେନ ସନ୍ନିପତିଂସୁ – ‘‘ଅଜ୍ଜ ଭଗୱା ଆଳୱକଂ ଦମେସ୍ସତି, ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଂ ସୋସ୍ସାମା’’ତି। ଯୁଦ୍ଧଦସ୍ସନକାମାପି ଦେୱତା ସନ୍ନିପତିଂସୁ। ଏୱଂ ସକଲମ୍ପି ଆକାସଂ ଦେୱତାହି ପୁରିପୁଣ୍ଣମହୋସି।

ଅଥ ଆଳୱକୋ ଭଗୱତୋ ସମୀପେ ଉପରୂପରି ୱିଚରିତ୍ୱା ୱତ୍ଥାୱୁଧଂ ମୁଞ୍ଚି। ତଂ ଅସନିୱିଚକ୍କଂ ୱିୟ ଆକାସେ ଭେରୱସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତଂ ଧୂମାୟନ୍ତଂ ପଜ୍ଜଲନ୍ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଯକ୍ଖସ୍ସ ମାନମଦ୍ଦନତ୍ଥଂ ପାଦମୁଞ୍ଚନଚୋଳକଂ ହୁତ୍ୱା ପାଦମୂଲେ ନିପତି। ଆଳୱକୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ଛିନ୍ନୱିସାଣୋ ୱିୟ ଉସଭୋ, ଉଦ୍ଧଟଦାଠୋ ୱିୟ ସପ୍ପୋ, ନିତ୍ତେଜୋ ନିମ୍ମଦୋ ନିପତିତମାନଦ୍ଧଜୋ ହୁତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଦୁସ୍ସାୱୁଧମ୍ପି ସମଣଂ ନଭିଭୋସି, କିଂ ନୁ ଖୋ କାରଣ’’ନ୍ତି? ଇଦଂ କାରଣଂ, ମେତ୍ତାୱିହାରଯୁତ୍ତୋ ସମଣୋ, ହନ୍ଦ ନଂ ରୋସେତ୍ୱା ମେତ୍ତାୟ ୱିୟୋଜେମୀତି। ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ଆଳୱକୋ ଯକ୍ଖୋ ଯେନ ଭଗୱା…ପେ… ନିକ୍ଖମ ସମଣା’’ତି। ତତ୍ରାୟମଧିପ୍ପାୟୋ – କସ୍ମା ମୟା ଅନନୁଞ୍ଞାତୋ ମମ ଭୱନଂ ପୱିସିତ୍ୱା

ଘରସାମିକୋ ଵିଯ ଇଦ୍ଧାଗାରସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋସି, ନନୁ ଅଯୁତ୍ତମେତଂ ସମଣସ୍ସ ଯଦିଦଂ ଅଦିନ୍ନପଟିଭୋଗୋ ଇଦ୍ଧିସଂସଗ୍ଗୋ ଚ, ତସ୍ମା ଯଦି ତ୍ଵଂ ସମଣଧମ୍ମେ ଠିତୋ, ନିକ୍ଖମ ସମଣାତି। ଏକେ ପନ “ଏତାନି ଅଞ୍ଞାନି ଚ ଫରୁସଵଚନାନି ଵତ୍ଵା ଏଵାଯଂ ଏତଦଵୋଚା”ତି ଭଣନ୍ତି।

ଅଥ ଭଗଵା “ଯସ୍ମା ଥଦ୍ଧୋ ପଟିଥଦ୍ଧଭାଵେନ ଵିନେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ସୋ ହି ପଟିଥଦ୍ଧଭାଵେ କରିଯମାନେ ସେଯ୍ଯଥାପି ଚଣ୍ଡସ୍ସ କୁକ୍କୁରସ୍ସ ନାସାଯ ପିତ୍ତଂ ଭିନ୍ଦେଯ୍ଯ, ସୋ ଭିଯ୍ଯୋସୋ ମତ୍ତାଯ ଚଣ୍ଡତରୋ ଅସ୍ସ, ଏଵଂ ଥଦ୍ଧତରୋ ହୋତି, ମୁଦୁନା ପନ ସୋ ସକ୍କା ଵିନେତୁ”ନ୍ତି ଞତ୍ଵା “ସାଧାଵୁସୋ”ତି ପିଯଵଚନେନ ତସ୍ସ ଵଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ଵା ନିକ୍ଖମି । ତେନ ଵୁତ୍ତଂ “ସାଧାଵୁସୋତି ଭଗଵା ନିକ୍ଖମୀ”ତି।

ତତୋ ଆଳଵକୋ “ସୁଵଚୋ ଵତାଯଂ ସମଣୋ ଏକଵଚନେନେଵ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ, ଏଵଂ ନାମ ନିକ୍ଖମେତୁଂ ସୁଖଂ ସମଣଂ ଅକାରଣେନେଵାହଂ ସକଲରତ୍ତିଂ ଯୁଦ୍ଧେନ ଅବ୍ଭୁଯ୍ଯାସି”ନ୍ତି ମୁଦୁଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ଵା ପୁନ ଚିନ୍ତେସି “ଇଦାନିପି ନ ସକ୍କା ଜାନିତୁଂ, କିଂ ନୁ ଖୋ ସୁଵଚତାଯ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ, ଉଦାହୁ କୋଧେନ, ହନ୍ଦ ନଂ ଵୀମଂସାମୀ”ତି। ତତୋ “ପଵିସ ସମଣା”ତି ଆହ। ଅଥ “ସୁଵଚୋ”ତି ମୁଦୁଭୂତଚିତ୍ତଵଵତ୍ଥାନକରଣତ୍ଥଂ ପୁନପି ପିଯଵଚନଂ ଵଦନ୍ତୋ ସାଧାଵୁସୋତି ଭଗଵା ପାଵିସି। ଆଳଵକୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ତମେଵ ସୁଵଚଭାଵଂ ଵୀମଂସନ୍ତୋ ଦୁତିଯମ୍ପି ତତିଯମ୍ପି “ନିକ୍ଖମ ପଵିସା”ତି ଆହ। ଭଗଵାପି ତଥା ଅକାସି। ଯଦି ନ କରେଯ୍ଯ, ପକତିଯାପି ଥଦ୍ଧଯକ୍ଖସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଥଦ୍ଧତରଂ ହୁତ୍ଵା ଧମ୍ମକଥାଯ ଭାଜନଂ ନ ଭଵେଯ୍ଯ। ତସ୍ମା ଯଥା ନାମ ମାତା ରୋଦନ୍ତଂ ପୁତ୍ତକଂ ଯଂ ସୋ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ ଦତ୍ଵା ଵା କତ୍ଵା ଵା ସଞ୍ଞାପେତି, ତଥା ଭଗଵା କିଲେସରୋଦନେନ ରୋଦନ୍ତଂ ଯକ୍ଖଂ ସଞ୍ଞାପେତୁଂ ଯଂ ସୋ ଭଣତି, ତଂ ଅକାସି। ଯଥା ଚ ଧାତୀ ଥଞ୍ଞଂ ଅପିଵନ୍ତଂ ଦାରକଂ କିଞ୍ଚି ଦତ୍ଵା ଉପଲାଳେତ୍ଵା ପାଯେତି, ତଥା ଭଗଵା ଯକ୍ଖଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଖୀରଂ ପାଯେତୁଂ ତସ୍ସ ପତ୍ଥିତଵଚନକରଣେନ ଉପଲାଳେନ୍ତୋ ଏଵମକାସି। ଯଥା ଚ ପୁରିସୋ ଲାବୁମ୍ହି ଚତୁମଧୁରଂ ପୂରେତୁକାମୋ ତସ୍ସବ୍ଭନ୍ତରଂ ସୋଧେତି, ଏଵଂ ଭଗଵା ଯକ୍ଖସ୍ସ ଚିତ୍ତେ ଲୋକୁତ୍ତରଚତୁମଧୁରଂ ପୂରେତୁକାମୋ ତସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ କୋଧମଲଂ ସୋଧେତୁଂ ଯାଵ ତତିଯଂ ନିକ୍ଖମନପଵେସନଂ ଅକାସି।

ଅଥ ଆଳଵକୋ “ସୁଵଚୋ ଅଯଂ ସମଣୋ, ‘ନିକ୍ଖମା’ତି ଵୁତ୍ତୋ ନିକ୍ଖମତି, ‘ପଵିସା’ତି ଵୁତ୍ତୋ ପଵିସତି, ଯଂନୂନାହଂ ଇମଂ ସମଣଂ ଏଵମେଵଂ ସକଲରତ୍ତିଂ କିଲମେତ୍ଵା, ପାଦେ ଗହେତ୍ଵା, ପାରଗଙ୍ଗାଯ ଖିପେଯ୍ଯ”ନ୍ତି ପାପକଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ଵା ଚତୁତ୍ଥଵାରଂ ଆହ – “ନିକ୍ଖମ ସମଣା”ତି। ତଂ ଞତ୍ଵା ଭଗଵା “ନ ଖ୍ଵାହଂ ତ”ନ୍ତି ଆହ। “ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେ ତଦୁତ୍ତରିଂ କରଣୀଯଂ ପରିଯେସମାନୋ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞିସ୍ସତି, ତଂ ଧମ୍ମକଥାଯ ମୁଖଂ ଭଵିସ୍ସତୀ”ତି ଞତ୍ଵା “ନ ଖ୍ଵାହଂ ତ”ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ନୈତି ପଟିକ୍ଖେପେ, ଖୋଇତି ଅଵଧାରଣେ। ଅହନ୍ତି ଅତ୍ତନିଦସ୍ସନଂ, ନ୍ତି ହେତୁଵଚନଂ। ତେନେତ୍ଥ “ଯସ୍ମା ତ୍ଵଂ ଏଵଂ ଚିନ୍ତେସି, ତସ୍ମା ଅହଂ ଆଵୁସୋ ନେଵ ନିକ୍ଖମିସ୍ସାମି, ଯଂ ତେ କରଣୀଯଂ, ତଂ କରୋହୀ”ତି ଏଵମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ତତୋ ଆଳଵକୋ ଯସ୍ମା ପୁବ୍ବେପି ଆକାସେନାଗମନଵେଲାଯଂ “କିଂ ନୁ ଖୋ, ଏତଂ ସୁଵଣ୍ଣଵିମାନଂ, ଉଦାହୁ ରଜତମଣିଵିମାନାନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ, ହନ୍ଦ ନଂ ପସ୍ସାମା”ତି ଏଵଂ ଅତ୍ତନୋ ଵିମାନଂ ଆଗତେ ଇଦ୍ଧିମନ୍ତେ ତାପସପରିବ୍ବାଜକେ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ଵା ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତୁମସକ୍କୋନ୍ତେ ଚିତ୍ତକ୍ଖେପାଦୀହି ଵିହେଠେତି। କଥଂ? ଅମନୁସ୍ସା ହି ଭିଂସନକରୂପଦସ୍ସନେନ ଵା ହଦଯଵତ୍ଥୁପରିମଦ୍ଦନେନ ଵାତି ଦ୍ଵୀହାକାରେହି ଚିତ୍ତକ୍ଖେପଂ କରୋନ୍ତି। ଅଯଂ ପନ ଯସ୍ମା “ଇଦ୍ଧିମନ୍ତୋ ଭିଂସନକରୂପଦସ୍ସନେନ ନ ତସନ୍ତୀ”ତି ଞତ୍ଵା ଅତ୍ତନୋ ଇଦ୍ଧିପ୍ପଭାଵେନ ସୁଖୁମତ୍ତଭାଵଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ଵା, ତେସଂ ଅନ୍ତୋ ପଵିସିତ୍ଵା ହଦଯଵତ୍ଥୁଂ ପରିମଦ୍ଦତି, ତତୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତତି ନ ସଣ୍ଠାତି, ତସ୍ସା ଅସଣ୍ଠମାନାଯ ଉମ୍ମତ୍ତକା ହୋନ୍ତି ଖିତ୍ତଚିତ୍ତା। ଏଵଂ ଖିତ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ଏତେସଂ ଉରମ୍ପି ଫାଲେତି, ପାଦେପି ନେ ଗହେତ୍ଵା ପାରଗଙ୍ଗାଯ ଖିପତି “ମାସ୍ସୁ ମେ ପୁନ ଏଵରୂପା ଭଵନମାଗମିଂସୂ”ତି, ତସ୍ମା ତେ ପଞ୍ହେ ସରିତ୍ଵା “ଯଂନୂନାହଂ ଇମଂ ସମଣଂ ଇଦାନି ଏଵଂ ଵିହେଠେଯ୍ଯ”ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ଵା ଆହ “ପଞ୍ହଂ ତଂ ସମଣା”ତିଆଦି।

କୁତୋ ପନସ୍ସ ତେ ପଞ୍ହାତି? ତସ୍ସ କିର ମାତାପିତରୋ କସ୍ସପଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ପଯିରୁପାସିତ୍ଵା ଅଟ୍ଠ ପଞ୍ହେ ସଵିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଉଗ୍ଗହେସୁଂ। ତେ ଦହରକାଲେ ଆଳଵକଂ ପରିଯାପୁଣାପେସୁଂ। ସୋ କାଲଚ୍ଚଯେନ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ସମ୍ମୁସ୍ସି। ତତୋ “ଇମେ ପଞ୍ହାପି ମା ଵିନସ୍ସନ୍ତୂ”ତି ସୁଵଣ୍ଣପଟ୍ଟେ ଜାତିହିଙ୍ଗୁଲକେନ ଲିଖାପେତ୍ଵା ଵିମାନେ ନିକ୍ଖିପି। ଏଵମେତେ ବୁଦ୍ଧପଞ୍ହା ବୁଦ୍ଧଵିସଯା ଏଵ ହୋନ୍ତି। ଭଗଵା ତଂ ସୁତ୍ଵା ଯସ୍ମା ବୁଦ୍ଧାନଂ ପରିଚ୍ଚତ୍ତଲାଭନ୍ତରାଯୋ ଵା ଜୀଵିତନ୍ତରାଯୋ ଵା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣବ୍ଯାମପ୍ପଭାନଂ ପଟିଘାତୋ ଵା ନ ସକ୍କା କେନଚି କାତୁଂ, ତସ୍ମା ତଂ ଲୋକେ ଅସାଧାରଣଂ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାଵଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ “ନ ଖ୍ଵାହଂ ତଂ, ଆଵୁସୋ, ପସ୍ସାମି ସଦେଵକେ ଲୋକେ”ତି।

ତତ୍ଥ “ସଦେଵକଵଚନେନ ପଞ୍ଚକାମାଵଚରଦେଵଗ୍ଗହଣ”ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଏତେସଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥମତ୍ତଦସ୍ସନେନ ସଙ୍ଖେପୋ ଵୁତ୍ତୋ, ନ ଅନୁସନ୍ଧିଯୋଜନାକ୍କମେନ ଵିତ୍ଥାରୋ। ସ୍ଵାଯଂ ଵୁଚ୍ଚତି – ସଦେଵକଵଚନେନ ହି ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦତୋ ସବ୍ବଦେଵେସୁ ଗହିତେସୁପି ଯେସଂ ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପତିତେ ଦେଵଗଣେ ଵିମତି ଅହୋସି “ମାରୋ ମହାନୁଭାଵୋ ଛକାମାଵଚରିସ୍ସରୋ ଵସଵତ୍ତୀ ପଚ୍ଚନୀକସାତୋ ଧମ୍ମଦେସ୍ସୀ କୁରୁରକମ୍ମନ୍ତୋ, କିଂ ନୁ ଖୋ, ସୋପିସ୍ସ ଚିତ୍ତକ୍ଖେପାଦୀନି ନ କରେଯ୍ଯା”ତି, ତେସଂ ଵିମତିପଟିବାହନତ୍ଥଂ “ସମାରକେ”ତି ଆହ। ତତୋ ଯେସଂ ଅହୋସି – “ବ୍ରହ୍ମା

ମହାନୁଭାୱୋ ଏକଙ୍ଗୁଲିଯା ଏକଚକ୍କୱାଳଅସହସ୍ସେ ଆଲୋକଂ କରୋତି, ଦ୍ୱୀହି…ପେ… ଦସହି ଅଙ୍ଗୁଲୀହି ଦସସୁ ଚକ୍କୱାଳଅସହସ୍ସେସୁ, ଅନୁତ୍ତରଞ୍ଚ ଝାନସମାପତ୍ତିସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେତି, କିଂ ସୋପି ନ କରେୟ୍ୟା’’ତି, ତେସଂ ୱିମତିପଟିବାହନତ୍ଥଂ ‘‘ସବ୍ରହ୍ମକେ’’ତି ଆହ। ଅଥ ଯେସଂ ଅହୋସି ‘‘ପୁଥୁ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ସାସନସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକା ପଚ୍ଚାମିତ୍ତା ମନ୍ତାଦିବଲସମନ୍ନାଗତା, କିଂ ତେପି ନ କରେୟ୍ୟୁ’’ନ୍ତି, ତେସଂ ୱିମତିପଟିବାହନତ୍ଥଂ ‘‘ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣିଯା ପଜାଯା’’ତି ଆହ। ଏୱଂ ଉକ୍କଟ୍ଠଟ୍ଠାନେସୁ କସ୍ସଚି ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସଦେୱମନୁସ୍ସାଯାତି ୱଚନେନ ସମ୍ମୁତିଦେୱେ ଅୱସେସମନୁସ୍ସେ ଚ ଉପାଦାଯ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୱସେନେୱ ସେସସତ୍ତଲୋକେପି କସ୍ସଚି ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେସୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅନୁସନ୍ଧିଯୋଜନାକ୍କମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ତସ୍ସ ବାଧନଚିତ୍ତଂ ପଟିସେଧେତ୍ୱା ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛନେ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅପିଚ ତ୍ୱଂ, ଆୱୁସୋ, ପୁଚ୍ଛ ଯଦାକଙ୍ଖସୀ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପୁଚ୍ଛ, ଯଦି ଆକଙ୍ଖସି, ନ ମେ ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଭାରୋ ଅତ୍ଥି। ଅଥ ୱା ‘‘ପୁଚ୍ଛ ଯଂ ଆକଙ୍ଖସି, ତେ ସବ୍ବଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସ୍ସାମୀ’’ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁପୱାରଣଂ ପୱାରେସି ଅସାଧାରଣଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଅଗ୍ଗସାୱକମହାସାୱକେହି। ତେ ହି ‘‘ପୁଚ୍ଛାୱୁସୋ ସୁତ୍ୱା ୱେଦିସ୍ସାମା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ବୁଦ୍ଧା ପନ ‘‘ପୁଚ୍ଛାୱୁସୋ ଯଦାକଙ୍ଖସୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୩୭, ୨୪୬) ୱା,

‘‘ପୁଚ୍ଛ ୱାସୱ ମଂ ପଞ୍ହଂ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ମନସିଚ୍ଛସୀ’’ତି ୱା। (ଦୀ। ନି। ୨।୩୫୬);

‘‘ବାୱରିସ୍ସ ଚ ତୁୟ୍ହଂ ୱା, ସବ୍ବେସଂ ସବ୍ବସଂସଯଂ;

କତାୱକାସା ପୁଚ୍ଛୱ୍ହୋ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ମନସିଚ୍ଛଥା’’ତି ୱା। (ସୁ। ନି। ୧୦୩୬) –

ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁପୱାରଣଂ ପୱାରେନ୍ତି। ଅନଚ୍ଛରିଯଞ୍ଚେତଂ, ଯଂ ଭଗୱା ବୁଦ୍ଧଭୂମିଂ ପତ୍ୱା ଏୱଂ ପୱାରଣଂ ପୱାରେୟ୍ୟ, ଯୋ ବୋଧିସତ୍ତଭୂମିଯଂ ପଦେସଞାଣେ ୱତ୍ତମାନୋପି –

‘‘କୋଣ୍ଡଞ୍ଞ ପଞ୍ହାନି ୱିଯାକରୋହି, ଯାଚନ୍ତି ତଂ ଇସଯୋ ସାଧୁରୂପା;

କୋଣ୍ଡଞ୍ଞ ଏସୋ ମନୁଜେସୁ ଧମ୍ମୋ, ଯଂ ୱୁଦ୍ଧମାଗଚ୍ଛତି ଏସ ଭାରୋ’’ତି। (ଜା। ୨।୧୭।୬୦) –

ଏୱଂ ଇସୀହି ଯାଚିତୋ –

‘‘କତାୱକାସା ପୁଚ୍ଛନ୍ତୁ ଭୋନ୍ତୋ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ପଞ୍ହଂ ମନସାଭିପତ୍ଥିତଂ;

ଅହଞ୍ହି ତଂ ତଂ ୱୋ ୱିଯାକରିସ୍ସଂ, ଞତ୍ୱା ସଯଂ ଲୋକମିମଂ ପରଞ୍ଚା’’ତି। –

ଏୱଂ ସରଭଙ୍ଗକାଲେ ସମ୍ଭୱଜାତକେ ଚ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱିଚରିତ୍ୱା ପଞ୍ହାନଂ ଅନ୍ତକରଂ ଅଦିସ୍ୱା ଜାତିଯା ସତ୍ତୱସ୍ସିକୋ ରଥିକାଯ ପଂସୁକୀଳଇକଂ କୀଳଅନ୍ତୋ ସୁଚିରତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ପୁଟ୍ଠୋ –

‘‘ତଗ୍ଘ ତେ ଅହମକ୍ଖିସ୍ସଂ, ଯଥାପି କୁସଲୋ ତଥା;

ରାଜା ଚ ଖୋ ନଂ ଜାନାତି, ଯଦି କାହତି ୱା ନ ୱା’’ତି। (ଜା। ୧।୧୬।୧୭୨) –

ଏୱଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁପୱାରଣଂ ପୱାରେସି। ଏୱଂ ଭଗୱତା ଆଳୱକସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁପୱାରଣାଯ ପୱାରିତାଯ ଅଥ ଖୋ ଆଳୱକୋ ଯକ୍ଖୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଗାଥାଯ ଅଜ୍ଝଭାସି ‘‘କିଂ ସୂଧ ୱିତ୍ତ’’ନ୍ତି।

୧୮୩। ତତ୍ଥ କିନ୍ତି ପୁଚ୍ଛାୱଚନଂ। ସୂତି ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ନିପାତୋ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ। ୱିତ୍ତନ୍ତି ୱିଦତି, ପୀତିଂ କରୋତୀତି ୱିତ୍ତଂ, ଧନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସୁଚିଣ୍ଣନ୍ତି ସୁକତଂ। ସୁଖନ୍ତି କାଯିକଚେତସିକଂ ସାତଂ। ଆୱହାତୀତି ଆୱହତି, ଆନେତି, ଦେତି, ଅପ୍ପେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି ହୱେତି ଦଳ୍ହତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ସାଦୁତରନ୍ତି ଅତିସଯେନ ସାଦୁଂ। ‘‘ସାଧୁତର’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ରସାନନ୍ତି ରସସଞ୍ଞିତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ। କଥନ୍ତି କେନ ପକାରେନ,

କଥଂଜୀୱିନୋ ଜୀୱିତଂ କଥଂଜୀୱିଜୀୱିତଂ, ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥଂ ପନ ସାନୁନାସିକଂ ୱୁତ୍ତଂ। ''କଥଂଜୀୱିଂ ଜୀୱିତ''ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ। ତସ୍ସ ଜୀୱନ୍ତାନଂ କଥଂଜୀୱିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ। ଏୱମିମାଯ ଗାଥାଯ ''କିଂ ସୂ ଇଧ ଲୋକେ ପୁରିସସ୍ସ ୱିତ୍ତଂ ସେଟ୍ଠଂ, କିଂ ସୁ ସୁଚିଣ୍ଣଂ ସୁଖମାୱହାତି, କିଂ ରସାନଂ ସାଦୁତରଂ, କଥଂଜୀୱିନୋ ଜୀୱିତଂ ସେଟ୍ଠମାହୂ''ତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛି।

୧୮୪। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା କସ୍ସପଦସବଲେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତନଯେନେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଇମଂ ଗାଥମାହ ''ସଦ୍ଧୀଧ ୱିତ୍ତ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣାଦି ୱିତ୍ତଂ ଉପଭୋଗପରିଭୋଗସୁଖଂ ଆୱହତି, ଖୁପ୍ପିପାସାଦିଦୁକ୍ଖଂ ପଟିବାହତି, ଦାଲିଦ୍ଦିଯଂ ୱୂପସମେତି, ମୁତ୍ତାଦିରତନପଟିଲାଭହେତୁ ହୋତି, ଲୋକସଙ୍ଗତିଞ୍ଚ ଆୱହତି, ଏୱଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରା ସଦ୍ଧାପି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକସୁଖମାୱହତି, ସଦ୍ଧାଧୁରେନ ପଟିପନ୍ନାନଂ ଜାତିଜରାଦିଦୁକ୍ଖଂ ପଟିବାହତି, ଗୁଣଦାଲିଦ୍ଦିଯଂ ୱୂପସମେତି, ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିରତନପଟିଲାଭହେତୁ ହୋତି।

''ସଦ୍ଧୋ ସୀଲେନ ସମ୍ପନ୍ନୋ, ଯସୋ ଭୋଗସମପ୍ପିତୋ;

ଯଂ ଯଂ ପଦେସଂ ଭଜତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ପୂଜିତୋ''ତି। (ଧ। ପ। ୩୦୩) –

ୱଚନତୋ ଲୋକସଙ୍ଗତିଞ୍ଚ ଆୱହତୀତି କତ୍ୱା ''ୱିତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଯସ୍ମା ପନେତଂ ସଦ୍ଧାୱିତ୍ତଂ ଅନୁଗାମିକଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିହେତୁ, ଲୋକିଯସ୍ସ ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣାଦିୱିତ୍ତସ୍ସାପି ନିଦାନଂ। ସଦ୍ଧୋଯେୱ ହି ଦାନାଦୀନି ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ୱିତ୍ତଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ଅସ୍ସଦ୍ଧସ୍ସ ପନ ୱିତ୍ତଂ ଯାୱଦେୱ ଅନତ୍ଥାଯ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ସେଟ୍ଠ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରିସସ୍ସାତି ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦଦେସନା; ତସ୍ମା ନ କେୱଲଂ ପୁରିସସ୍ସ , ଇତ୍ଥିଆଦୀନମ୍ପି ସଦ୍ଧାୱିତ୍ତମେୱ ସେଟ୍ଠନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଧମ୍ମୋତି ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥଧମ୍ମୋ, ଦାନସୀଲଭାୱନାଧମ୍ମୋ ୱା। ସୁଚିଣ୍ଣୋତି ସୁକତୋ ସୁଚରିତୋ । ସୁଖମାୱହାତୀତି ସୋଣସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତରଟ୍ଠପାଲାଦୀନଂ ୱିଯ ମନୁସ୍ସସୁଖଂ, ସକ୍କାଦୀନଂ ୱିଯ ଦିବ୍ବସୁଖଂ, ପରିଯୋସାନେ ଚ ମହାପଦୁମାଦୀନଂ ୱିଯ ନିବ୍ବାନସୁଖଞ୍ଚ ଆୱହତୀତି।

ସଚ୍ଚନ୍ତି ଅଯଂ ସଚ୍ଚସଦ୍ଦୋ ଅନେକେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ''ସଚ୍ଚଂ ଭଣେ ନ କୁଜ୍ଝେଯ୍ୟା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୨୨୪) ୱାଚାସଚ୍ଚେ। ''ସଚ୍ଚେ ଠିତା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଚା''ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୨।୨୧।୪୩୩) ୱିରତିସଚ୍ଚେ। ''କସ୍ମା ନୁ ସଚ୍ଚାନି ୱଦନ୍ତି ନାନା, ପୱାଦିଯାସେ କୁସଲାୱଦାନା''ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୮୯୧) ଦିଟ୍ଠିସଚ୍ଚେ। ''ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ବ୍ରାହ୍ମଣସଚ୍ଚାନୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୧୮୫) ବ୍ରାହ୍ମଣସଚ୍ଚେ। ''ଏକଞ୍ହି ସଚ୍ଚଂ ନ ଦୁତୀଯମତ୍ଥୀ''ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୮୯୦) ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚେ। ''ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ କତି କୁସଲା''ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୨୧୬) ଅରିଯସଚ୍ଚେ। ଇଧ ପନ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ନିବ୍ବାନଂ, ୱିରତିସଚ୍ଚଂ ୱା ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ କତ୍ୱା ୱାଚାସଚ୍ଚଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଯସ୍ସାନୁଭାୱେନ ଉଦକାଦୀନି ୱସେ ୱତ୍ତେନ୍ତି ଜାତିଜରାମରଣପାରଂ ତରନ୍ତି। ଯଥାହ –

''ସଚ୍ଚେନ ୱାଚେନୁଦକମ୍ପି ଧାୱତି, ୱିସମ୍ପି ସଚ୍ଚେନ ହନନ୍ତି ପଣ୍ଡିତା;

ସଚ୍ଚେନ ଦେୱୋ ଥନଯଂ ପୱସ୍ସତି, ସଚ୍ଚେ ଠିତା ନିବ୍ବୁତିଂ ପତ୍ଥଯନ୍ତି।

''ଯେ କେଚିମେ ଅତ୍ଥି ରସା ପଥବ୍ୟା, ସଚ୍ଚଂ ତେସଂ ସାଦୁତରଂ ରସାନଂ;

ସଚ୍ଚେ ଠିତା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ, ତରନ୍ତି ଜାତିମରଣସ୍ସ ପାର''ନ୍ତି। (ଜା। ୨।୨୧।୪୩୩);

ସାଦୁତରନ୍ତି ମଧୁରତରଂ, ପଣୀତତରଂ। ରସାନନ୍ତି ଯେ ଇମେ ''ମୂଲରସୋ, ଖନ୍ଧରସୋ''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୬୨୮-୬୩୦) ନଯେନ ସାଯନୀଯଧମ୍ମା, ଯେ ଚିମେ ''ଅନୁଜାନାମି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସବ୍ବଂ ଫଲରସଂ (ମହାୱ। ୩୦୦) ଅରସରୂପୋ ଭୱଂ ଗୋତମୋ, ଯେ ତେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ରୂପରସା, ସଦ୍ଦରସା (ଅ। ନି। ୮।୧୧; ପାରା। ୩), ଅନାପତ୍ତି ରସରସେ (ପାଚି। ୬୦୭-୬୦୯), ଅଯଂ ଧମ୍ମୱିନଯୋ ଏକରସୋ ୱିମୁତ୍ତିରସୋ (ଅ। ନି। ୮।୧୯; ଚୂଳୱ। ୩୮୫), ଭାଗୀ ୱା ଭଗୱା ଅତ୍ଥରସସ୍ସ ଧମ୍ମରସସ୍ସା''ତିଆଦିନା (ମହାନି। ୧୪୯; ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୨) ନଯେନ ୱାଚାରସୂପୱଜ୍ଜା ଅୱସେସବ୍ୟଞ୍ଜନାଦଯୋ ଧମ୍ମା ''ରସା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେସଂ ରସାନଂ ସଚ୍ଚଂ ହୱେ ସାଦୁତରଂ ସଚ୍ଚମେୱ ସାଦୁତରଂ, ସାଧୁତରଂ ୱା ସେଟ୍ଠତରଂ, ଉତ୍ତମତରଂ। ମୂଲରସାଦଯୋ ହି ସରୀରଂ ଉପବ୍ରୂହେନ୍ତି, ସଂକିଲେସିକଞ୍ଚ ସୁଖମାୱହନ୍ତି। ସଚ୍ଚରସେ

ୱିରତିସଙ୍ଖାତାସଙ୍ଖରସା ସମଥୱିପସ୍ସନାଦୀହି ଚିତ୍ତମୁପବ୍ରୂହେନ୍ତି, ଅସଂକିଲେସିକଞ୍ଚ ସୁଖମାୱହନ୍ତି, ୱିମୁତ୍ତିରସୋ ପରମତ୍ଥସଙ୍ଖରସପରିଭାୱିତତ୍ତା ସାଦୁ, ଅତ୍ଥରସଧମ୍ମରସା ଚ ତଦଧିଗମୂପାଯଭୂତଂ ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ଧମ୍ମଞ୍ଚ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତିତୋତି।

ପଞ୍ଞାଜୀୱିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯ୍ୱାଯଂ ଅନ୍ଧେକଚକ୍ଖୁଦ୍ୱିଚକ୍ଖୁକେସୁ ଦ୍ୱିଚକ୍ଖୁପୁଗ୍ଗଲୋ ଗହଟ୍ଠୋ ୱା କମ୍ମନ୍ତାନୁଟ୍ଠାନସରଣଗମନଦାନସଂୱିଭାଗସୀଲସମାଦାନୌପୋସଥକମ୍ମାଦିଗହଟ୍ଠପଟିପଦଂ, ପବ୍ବଜିତୋ ୱା ଅୱିପ୍ପଟିସାରକରସୀଲସଙ୍ଖାତଂ ତଦୁତ୍ତରିଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଆଦିଭେଦଂ ୱା ପବ୍ବଜିତପଟିପଦଂ ପଞ୍ଞାଯ ଆରାଧେତ୍ୱା ଜୀୱତି, ତସ୍ସ ପଞ୍ଞାଜୀୱିନୋ ଜୀୱିତଂ, ତଂ ୱା ପଞ୍ଞାଜୀୱିଂ ଜୀୱିତଂ ସେଟ୍ଠମାହୂତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୧୮୫-୬। ଏୱଂ ଭଗୱତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତେ ଚତ୍ତାରୋପି ପଞ୍ହେ ସୁତ୍ୱା ଅତ୍ତମନୋ ଯକ୍ଖୋ ଅୱସେସେପି ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ''କଥଂ ସୁ ତରତି ଓଘ''ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ପୁରିମନଯେନେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ''ସଦ୍ଧାଯ ତରତୀ''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଯୋ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଓଘଂ ତରତି, ସୋ ସଂସାରଣ୍ଣୱମ୍ପି ତରତି, ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖମ୍ପି ଅଚ୍ଚେତି, କିଲେସମଲାପି ପରିସୁଜ୍ଝତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ପନ ଯସ୍ମା ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ ଓଘତରଣଂ ଅସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତି, ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ଚିତ୍ତୱୋସ୍ସଗ୍ଗେନ ପମତ୍ତୋ ତତ୍ଥେୱ ସତ୍ତୱିସତ୍ତତାଯ ସଂସାରଣ୍ଣୱଂ ନ ତରତି, କୁସୀତୋ ଦୁକ୍ଖଂ ୱିହରତି ୱୋକିଣ୍ଣୋ ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହି, ଅପ୍ପଞ୍ଞୋ ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ନ ପରିସୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଭଗୱତା ଅଯଂ ଗାଥା ୱୁତ୍ତା।

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାଯ ଚେତାଯ ଯସ୍ମା ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗପଦଟ୍ଠାନଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ତସ୍ମା ''ସଦ୍ଧାଯ ତରତି ଓଘ''ନ୍ତି ଇମିନା ପଦେନ ଦିଟ୍ଠୋଘତରଣଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ସୋତାପନ୍ନଞ୍ଚ ପକାସେତି। ଯସ୍ମା ପନ ସୋତାପନ୍ନୋ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନାଯ ସାତଚ୍ଚକିରିଯାସଙ୍ଖାତେନ ଅପ୍ପମାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଦୁତିଯମଗ୍ଗଂ ଆରାଧେତ୍ୱା ଠପେତ୍ୱା ସକିଦେୱ ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗମନମତ୍ତଂ ଅୱସେସଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଅତିଣ୍ଣଂ ଭୱୋଘୱତ୍ଥୁଂ ସଂସାରଣ୍ଣୱଂ ତରତି, ତସ୍ମା ''ଅପ୍ପମାଦେନ ଅଣ୍ଣୱ''ନ୍ତି ଇମିନା ପଦେନ ଭୱୋଘତରଣଂ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଂ ସକଦାଗାମିଞ୍ଚ ପକାସେତି। ଯସ୍ମା ସକଦାଗାମୀ ୱୀରିଯେନ ତତିଯମଗ୍ଗଂ ଆରାଧେତ୍ୱା ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଅନତୀତଂ କାମୋଘୱତ୍ଥୁଂ; କାମୋଘସଞ୍ଞିତଞ୍ଚ କାମଦୁକ୍ଖମଚ୍ଚେତି, ତସ୍ମା ''ୱୀରିଯେନ ଦୁକ୍ଖମଚ୍ଚେତୀ''ତି ଇମିନା ପଦେନ କାମୋଘତରଣଂ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଂ ଅନାଗାମିଞ୍ଚ ପକାସେତି। ଯସ୍ମା ପନ ଅନାଗାମୀ ୱିଗତକାମପଙ୍କତାଯ ପରିସୁଦ୍ଧାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଏକନ୍ତପରିସୁଦ୍ଧଂ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗପଞ୍ଞଂ ଆରାଧେତ୍ୱା ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଅପ୍ପହୀନଂ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତଂ ପରମମଲଂ ପଜହତି, ତସ୍ମା ''ପଞ୍ଞାଯ ପରିସୁଜ୍ଝତୀ''ତି ଇମିନା ପଦେନ ଅୱିଜ୍ଜୋଘତରଣଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ ଅରହନ୍ତଞ୍ଚ ପକାସେତି। ଇମାଯ ଚ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ କଥିତାଯ ଗାଥାଯ ପରିଯୋସାନେ ଯକ୍ଖୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସି।

୧୮୭। ଇଦାନି ତମେୱ ''ପଞ୍ଞାଯ ପରିସୁଜ୍ଝତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାପଦଂ ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଟିଭାନେନ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ''କଥଂ ସୁ ଲଭତେ ପଞ୍ଞ''ନ୍ତି ଇମଂ ଛପ୍ପଦଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ କଥଂ ସୂତି ସବ୍ବତ୍ଥେୱ ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତିପୁଚ୍ଛା ହୋତି। ଅଯଞ୍ହି ପଞ୍ଞାଦିଅତ୍ଥଂ ଞତ୍ୱା ତସ୍ସ ଯୁତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛତି ''କଥଂ କାଯ ଯୁତ୍ତିଯା କେନ କାରଣେନ ପଞ୍ଞଂ ଲଭତୀ''ତି। ଏସ ନଯୋ ଧନାଦୀସୁ।

୧୮୮। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଚତୂହି କାରଣେହି ପଞ୍ଞାଲାଭଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସଦ୍ଦହାନୋ''ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯେନ ପୁବ୍ବଭାଗେ କାଯସୁଚରିତାଦିଭେଦେନ, ଅପରଭାଗେ ଚ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଭେଦେନ ଧମ୍ମେନ ଅରହନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକା ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ତା, ତଂ ସଦ୍ଦହାନୋ ଅରହତଂ ଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିଯା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଂ ପଞ୍ଞଂ ଲଭତି। ତଞ୍ଚ ଖୋ ନ ସଦ୍ଧାମତ୍ତକେନେୱ, ଯସ୍ମା ପନ ସଦ୍ଧାଜାତୋ ଉପସଙ୍କମତି, ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋ ପଯିରୁପାସତି, ପଯିରୁପାସନ୍ତୋ ସୋତଂ ଓଦହତି, ଓହିତସୋତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି, ତସ୍ମା ଉପସଙ୍କମନତୋ ପଭୁତି ଯାୱ ଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ସୁସ୍ସୂସଂ ଲଭତି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ତଂ ଧମ୍ମଂ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱାପି ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯେ କାଲେନ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱତ୍ତକରଣେନ ପଯିରୁପାସିତ୍ୱା ଯଦା ପଯିରୁପାସନାଯ ଆରାଧିତଚିତ୍ତା କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତୁକାମା ହୋନ୍ତି। ଅଥ ଅଧିଗତାଯ ସୋତୁକାମତାଯ ସୋତଂ ଓଦହିତ୍ୱା ସୁଣନ୍ତୋ ଲଭତୀତି। ଏୱଂ ସୁସ୍ସୂସମ୍ପି ଚ ସତିଅୱିପ୍ପୱାସେନ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ସୁଭାସିତଦୁବ୍ଭାସିତଞ୍ଞୁତାଯ ୱିଚକ୍ଖଣୋ ଏୱ ଲଭତି, ନ ଇତରୋ। ତେନାହ ''ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିଚକ୍ଖଣୋ''ତି।

ଏୱଂ ଯସ୍ମା ସଦ୍ଧାଯ ପଞ୍ଞାଲାଭସଂୱତ୍ତନିକଂ ପଟିପଦଂ ପଟିପଜ୍ଜତି, ସୁସ୍ସୂସାଯ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ପଞ୍ଞାଧିଗମୂପାଯଂ ସୁଣାତି, ଅପ୍ପମାଦେନ ଗହିତଂ ନ ସମ୍ମୁସ୍ସତି, ୱିଚକ୍ଖଣତାଯ ଅନୂନାଧିକଂ ଅୱିପରୀତଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ୱିତ୍ଥାରିକଂ କରୋତି। ସୁସ୍ସୂସାଯ ୱା ଓହିତସୋତୋ ପଞ୍ଞାପଟିଲାଭହେତୁଂ ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି, ଅପ୍ପମାଦେନ ସୁତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଧାରେତି , ୱିଚକ୍ଖଣତାଯ ଧତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥମୁପପରିକ୍ଖତି, ଅଥାନୁପୁବ୍ବେନ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ତସ୍ମାସ୍ସ ଭଗୱା ''କଥଂ ସୁ ଲଭତେ ପଞ୍ଞ''ନ୍ତି ପୁଟ୍ଠୋ ଇମାନି ଚତ୍ତାରି କାରଣାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଇମଂ ଗାଥମାହ – ''ସଦ୍ଦହାନୋ...ପେ... ୱିଚକ୍ଖଣୋ''ତି।

୧୮୯। ଇଦାନି ତତୋ ପରେ ତଯୋ ପଞ୍ହେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ‘‘ପତିରୂପକାରୀ’’ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଦେସକାଲାଦୀନି ଅହାପେତ୍ୱା ଲୋକିଯସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ୱା ଧନସ୍ସ ପତିରୂପଂ ଅଧିଗମୂପାଯଂ କରୋତୀତି ପତିରୂପକାରୀ। ଧୁରୱାତି ଚେତସିକୱୀରିଯୱସେନ ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋ। ଉଟ୍ଠାତାତି ‘‘ଯୋ ଚ ସୀତଞ୍ଚ ଉଣ୍ହଞ୍ଚ, ତିଣା ଭିଯ୍ୟୋ ନ ମଞ୍ଞତୀ’’ତିଆଦିନା (ଥେରଗା। ୨୩୨; ଦୀ। ନି। ୩।୨୫୩) ନଯେନ କାଯିକୱୀରିଯୱସେନ ଉଟ୍ଠାନସମ୍ପନ୍ନୋ ଅସିଥିଲପରକ୍କମୋ। ୱିନ୍ଦତେଧନନ୍ତି ଏକମୂସିକାଯ ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଦ୍ୱେସତସହସ୍ସସଙ୍ଖଂ ଚୂଳଅନ୍ତେୱାସୀ ୱିଯ ଲୋକିଯଧନଞ୍ଚ, ମହଲ୍ଲକମହାତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ୱିଯ ଲୋକୁତ୍ତରଧନଞ୍ଚ ଲଭତି। ସୋ ହି ‘‘ତୀହି ଇରିଯାପଥେହି ୱିହରିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଥିନମିଦ୍ଧାଗମନୱେଲାଯ ପଲାଲଚୁମ୍ବଟକଂ ତେମେତ୍ୱା, ସୀସେ କତ୍ୱା, ଗଲପ୍ପମାଣଂ ଉଦକଂ ପୱିସିତ୍ୱା, ଥିନମିଦ୍ଧଂ ପଟିବାହେନ୍ତୋ ଦ୍ୱାଦସହି ୱସ୍ସେହି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ସଚ୍ଚେନାତି ୱଚୀସଚ୍ଚେନାପି ‘‘ସଚ୍ଚୱାଦୀ ଭୂତୱାଦୀ’’ତି, ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚେନାପି ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଅରିଯସାୱକୋ’’ତି ଏୱଂ କିତ୍ତିଂ ପପ୍ପୋତି। ଦଦନ୍ତି ଯଂକିଞ୍ଚି ଇଚ୍ଛିତପତ୍ଥିତଂ ଦଦନ୍ତୋ ମିତ୍ତାନି ଗନ୍ଥତି, ସମ୍ପାଦେତି କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁଦ୍ଦଦଂ ୱା ଦଦଂ ଗନ୍ଥତି, ଦାନମୁଖେନ ୱା ଚତ୍ତାରିପି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂନି ଗହିତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତେହି ମିତ୍ତାନି କରୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୧୯୦। ଏୱଂ ଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତାନଂ ସାଧାରଣେନ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକେନ ନଯେନ ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ହେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଇଦାନି ‘‘କଥଂ ପେଚ୍ଚ ନ ସୋଚତୀ’’ତି ଇମଂ ପଞ୍ଚମଂ ପଞ୍ହଂ ଗହଟ୍ଠୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଯସ୍ସେତେ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯସ୍ସ ‘‘ସଦ୍ଦହାନୋ ଅରହତ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତାଯ ସବ୍ବକଲ୍ୟାଣଧମ୍ମୁପ୍ପାଦିକାଯ ସଦ୍ଧାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସଦ୍ଧସ୍ସ ଘରମେସିନୋ ଘରାୱାସଂ ପଞ୍ଚ ୱା କାମଗୁଣେ ଏସନ୍ତସ୍ସ ଗୱେସନ୍ତସ୍ସ କାମଭୋଗିନୋ ଗହଟ୍ଠସ୍ସ ‘‘ସଚ୍ଚେନ କିତ୍ତିଂ ପପ୍ପୋତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ସଚ୍ଚଂ, ‘‘ସୁସ୍ସୂସଂ ଲଭତେ ପଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସୁସ୍ସୂସପଞ୍ଞାନାମେନ ୱୁତ୍ତୋ ଧମ୍ମୋ, ‘‘ଧୁରୱା ଉଟ୍ଠାତା’’ତି ଏତ୍ଥ ଧୁରନାମେନ ଉଟ୍ଠାନନାମେନ ଚ ୱୁତ୍ତା ଧୀତି, ‘‘ଦଦଂ ମିତ୍ତାନି ଗନ୍ଥତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ଚାଗୋ ଚାତି ଏତେ ଚତୁରୋ ଧମ୍ମା ସନ୍ତି। ସ ୱେ ପେଚ୍ଚ ନ ସୋଚତୀତି ଇଧଲୋକା ପରଲୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସ ୱେ ନ ସୋଚତୀତି।

୧୯୧। ଏୱଂ ଭଗୱା ପଞ୍ଚମମ୍ପି ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ତଂ ଯକ୍ଖଂ ଚୋଦେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଇଙ୍ଘ ଅଞ୍ଞେପୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ଇଙ୍ଘାତି ଚୋଦନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଅଞ୍ଞେପୀତି ଅଞ୍ଞେପି ଧମ୍ମେ ପୁଥୂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେ ପୁଚ୍ଛସ୍ସୁ, ଅଞ୍ଞେପି ୱା ପୂରଣାଦଯୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁପଟିଞ୍ଞେ ପୁଥୂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେ ପୁଚ୍ଛସ୍ସୁ। ଯଦି ଅମ୍ହେହି ‘‘ସଚ୍ଚେନ କିତ୍ତିଂ ପପ୍ପୋତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ସଚ୍ଚା ଭିଯ୍ୟୋ କିତ୍ତିପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ ୱା, ‘‘ସୁସ୍ସୂସଂ ଲଭତେ ପଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସୁସ୍ସୂସନପଞ୍ଞାପଦେସେନ ୱୁତ୍ତା ଦମା ଭିଯ୍ୟୋ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରପଞ୍ଞାପଟିଲାଭକାରଣଂ ୱା। ‘‘ଦଦଂ ମିତ୍ତାନି ଗନ୍ଥତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଚାଗା ଭିଯ୍ୟୋ ମିତ୍ତଗନ୍ଥନକାରଣଂ ୱା, ‘‘ଧୁରୱା ଉଟ୍ଠାତା’’ତି ଏତ୍ଥ ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥୱସଂ ପଟିଚ୍ଚ ଧୁରନାମେନ ଉଟ୍ଠାନନାମେନ ଚ ୱୁତ୍ତାଯ ମହାଭାରସହନଟ୍ଠେନ ଉସ୍ସୋଳ୍ହୀଭାୱପ୍ପତ୍ତାଯ ୱୀରିଯସଙ୍ଖାତାଯ ଖନ୍ତ୍ୟା ଭିଯ୍ୟୋ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଧନୱିନ୍ଦନକାରଣଂ ୱା, ‘‘ସଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମୋ ଧିତି ଚାଗୋ’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେହି ଇମେହେୱ ଚତୂହି ଧମ୍ମେହି ଭିଯ୍ୟୋ ଅସ୍ମା ଲୋକା ପରଂ ଲୋକଂ ପେଚ୍ଚ ଅସୋଚନକାରଣଂ ୱା ଇଧ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଦ୍ଧିଂ ସଙ୍ଖେପଯୋଜନାଯ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଏକମେକଂ ପଦଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରପଦୁଦ୍ଧାରୱଣ୍ଣନାନଯେହି ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୯୨। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଯକ୍ଖୋ ଯେନ ସଂସଯେନ ଅଞ୍ଞେ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ତସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ‘‘କଥଂ ନୁ ଦାନି ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ, ପୁଥୂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେ’’ତି ୱତ୍ୱା ଯେପିସ୍ସ ଅପୁଚ୍ଛନକାରଣଂ ନ ଜାନନ୍ତି, ତେପି ଜାନାପେନ୍ତୋ ‘‘ଯୋହଂ ଅଜ୍ଜ ପଜାନାମି, ଯୋ ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ପରାଯିକୋ’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଜାତି ଅଜ୍ଜଦିଂ କତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଜାନାମୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ପକାରେନ ଜାନାମି। ଯୋ ଅତ୍ଥୋତି ଏତ୍ତାୱତା ‘‘ସୁସ୍ସୂସଂ ଲଭତେ ପଞ୍ଞ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ ଦସ୍ସେତି ସମ୍ପରାଯିକୋତି ଇମିନା ‘‘ଯସ୍ସେତେ ଚତୁରୋ ଧମ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ପେଚ୍ଚ ସୋକାଭାୱକରଂ ସମ୍ପରାଯିକଂ। ଅତ୍ଥୋତି ଚ କାରଣସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅଯଞ୍ହି ଅତ୍ଥସଦ୍ଦୋ ‘‘ସାତ୍ଥଂ ସବ୍ୟଞ୍ଜନ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ପାରା। ୧; ଦୀ। ନି। ୧।୨୫୫) ପାଠତ୍ଥେ ୱତ୍ତତି। ‘‘ଅତ୍ଥୋ ମେ, ଗହପତି, ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣେନା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୫୦; ମ। ନି। ୩।୨୫୮) କିଚ୍ଚତ୍ଥେ ‘‘ହୋତି ସୀଲୱତଂ ଅତ୍ଥୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୧। ୧୧) ୱୁଦ୍ଧିମ୍ହି। ‘‘ବହୁଜନୋ ଭଜତେ ଅତ୍ଥହେତୂ’’ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୧୫।୮୯) ଧନେ। ‘‘ଉଭିନ୍ନମତ୍ଥଂ ଚରତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୭।୬୬; ସଂ। ନି। ୧।୨୫୦; ଥେରଗା। ୪୪୩) ହିତେ। ‘‘ଅତ୍ଥେ ଜାତେ ଚ ପଣ୍ଡିତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୧।୯୨) କାରଣେ। ଇଧ ପନ କାରଣେ। ତସ୍ମା ଯଂ ପଞ୍ଞାଦିଲାଭାଦୀନଂ କାରଣଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ, ଯଞ୍ଚ ପେଚ୍ଚ ସୋକାଭାୱସ୍ସ କାରଣଂ ସମ୍ପରାଯିକଂ, ତଂ ଯୋହଂ ଅଜ୍ଜ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତନଯେନ ସାମଂଯେୱ ପଜାନାମି, ସୋ କଥଂ ନୁ ଦାନି ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ ପୁଥୂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେତି ଏୱମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତୋ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୯୩। ଏୱଂ ଯକ୍ଖୋ ‘‘ପଜାନାମି ଯୋ ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ପରାଯିକୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଭଗୱଂମୂଲକତ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅତ୍ଥାଯ ୱତ ମେ ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥାଯାତି ହିତାଯ, ୱୁଦ୍ଧିଯା ୱା। ଯତ୍ଥ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲନ୍ତି ‘‘ଯସ୍ସେତେ ଚତୁରୋ ଧମ୍ମା’’ତି (ଜା। ୧।୧।୯୭) ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଚାଗେନ ଯତ୍ଥ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି, ତଂ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଂ ବୁଦ୍ଧଂ ପଜାନାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି ପନ ‘‘ସଙ୍ଘଂ ସନ୍ଧାଯ ଏୱମାହା’’ତି ଭଣନ୍ତି।

୧୯୪। ଏୱଂ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ଅତ୍ତନୋ ହିତାଧିଗମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପରହିତାଯ ପଟିପତ୍ତିଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଆହ ''ସୋ ଅହଂ ୱିଚରିସ୍ସାମୀ''ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ହେମୱତସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱମିମାଯ ଗାଥାଯ ପରିଯୋସାନଞ୍ଚ ରତ୍ତିୱିଭାଯନଞ୍ଚ ସାଧୁକାରସଦ୍ଦୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଆଳୱକକୁମାରସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭୱନଂ ଆନଯନଞ୍ଚ ଏକକ୍ଖଣେଯେୱ ଅହୋସି। ରାଜପୁରିସା ସାଧୁକାରସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ''ଏୱରୂପୋ ସାଧୁକାରସଦ୍ଦୋ ଠପେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧେ ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗଚ୍ଛତି, ଆଗତୋ ନୁ ଖୋ ଭଗୱା''ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତା ଭଗୱତୋ ସରୀରପ୍ପଭଂ ଦିସ୍ୱା, ପୁବ୍ବେ ୱିଯ ବହି ଅଟ୍ଠତ୍ୱା, ନିବ୍ବିସଙ୍କା ଅନ୍ତୋଯେୱ ପୱିସିତ୍ୱା, ଅଦ୍ଦସଂସୁ ଭଗୱନ୍ତଂ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭୱନେ ନିସିନ୍ନଂ, ଯକ୍ଖଞ୍ଚ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଠିତଂ। ଦିସ୍ୱାନ ଯକ୍ଖଂ ଆହଂସୁ – ''ଅଯଂ ତେ, ମହାଯକ୍ଖ, ରାଜକୁମାରୋ ବଲିକମ୍ମାଯ ଆନୀତୋ, ହନ୍ଦ ନଂ ଖାଦ ୱା ଭୁଞ୍ଜ ୱା, ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ୱା କରୋହୀ''ତି। ସୋ ସୋତାପନ୍ନତ୍ତା ଲଜ୍ଜିତୋ ୱିସେସତୋ ଚ ଭଗୱତୋ ପୁରତୋ ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ, ଅଥ ତଂ କୁମାରଂ ଉଭୋହି ହତ୍ଥେହି ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଉପନାମେସି – ''ଅଯଂ ଭନ୍ତେ କୁମାରୋ ମଯ୍ହଂ ପେସିତୋ, ଇମାହଂ ଭଗୱତୋ ଦମ୍ମି, ହିତାନୁକମ୍ପକା ବୁଦ୍ଧା, ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୁ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା ଇମଂ ଦାରକଂ ଇମସ୍ସ ହିତତ୍ଥାଯ ସୁଖତ୍ଥାଯା''ତି। ଇମଞ୍ଚ ଗାଥମାହ –

''ଇମଂ କୁମାରଂ ସତପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଂ, ସବ୍ବଙ୍ଗୁପେତଂ ପରିପୁଣ୍ଣବ୍ୟଞ୍ଜନଂ;

ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ ଦଦାମି ତେ, ପଟିଗ୍ଗହ ଲୋକହିତାଯ ଚକ୍ଖୁମା''ତି।

ପଟିଗ୍ଗହେସି ଭଗୱା କୁମାରଂ, ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଚ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଚ କୁମାରସ୍ସ ଚ ମଙ୍ଗଲକରଣତ୍ଥଂ ପାଦୂନଗାଥଂ ଅଭାସି। ତଂ ଯକ୍ଖୋ କୁମାରଂ ସରଣଂ ଗମେନ୍ତୋ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଚତୁତ୍ଥପାଦେନ ପୂରେତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ –

''ଦୀଘାଯୁକୋ ହୋତୁ ଅଯଂ କୁମାରୋ,

ତୁୱଞ୍ଚ ଯକ୍ଖ ସୁଖିତୋ ଭୱାହି;

ଅବ୍ୟାଧିତା ଲୋକହିତାଯ ତିଟ୍ଠଥ,

ଅଯଂ କୁମାରୋ ସରଣମୁପେତି ବୁଦ୍ଧଂ…ପେ… ଧମ୍ମଂ…ପେ… ସଙ୍ଘ''ନ୍ତି।

ଭଗୱା କୁମାରଂ ରାଜପୁରିସାନଂ ଅଦାସି – ''ଇମଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ପୁନ ମମେୱ ଦେଥା''ତି। ଏୱଂ ସୋ କୁମାରୋ ରାଜପୁରିସାନଂ ହତ୍ଥତୋ ଯକ୍ଖସ୍ସ ହତ୍ଥଂ ଯକ୍ଖସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ଭଗୱତୋ ହତ୍ଥଂ, ଭଗୱତୋ ହତ୍ଥତୋ ପୁନ ରାଜପୁରିସାନଂ ହତ୍ଥଂ ଗତତ୍ତା ନାମତୋ ''ହତ୍ଥକୋ ଆଳୱକୋ''ତି ଜାତୋ। ତଂ ଆଦାଯ ପଟିନିୱତ୍ତେ ରାଜପୁରିସେ ଦିସ୍ୱା କସ୍ସକୱନକମ୍ମିକାଦଯୋ ''କିଂ ଯକ୍ଖୋ କୁମାରଂ ଅତିଦହରତ୍ତା ନ ଇଚ୍ଛତୀ''ତି ଭୀତା ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ରାଜପୁରିସା ''ମା ଭାଯଥ, ଖେମଂ କତଂ ଭଗୱତା''ତି ସବ୍ବମାରୋଚେସୁଂ। ତତୋ ''ସାଧୁ ସାଧୂ''ତି ସକଲଂ ଆଳୱୀନଗରଂ ଏକକୋଲାହଲେନ ଯକ୍ଖାଭିମୁଖଂ ଅହୋସି। ଯକ୍ଖୋପି ଭଗୱତୋ ଭିକ୍ଖାଚାରକାଲେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତେ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗହେତ୍ୱା ଉପଡ୍ଢମଗ୍ଗଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ନିୱତ୍ତି।

ଅଥ ଭଗୱା ନଗରେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚୋ ନଗରଦ୍ୱାରେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ୱିୱିତ୍ତେ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ପଞ୍ଞତ୍ତୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସୀଦି। ତତୋ ମହାଜନକାଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ରାଜା ଚ ନାଗରା ଚ ଏକତୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡିତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମ୍ମ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନା ''କଥଂ, ଭନ୍ତେ, ଏୱଂ ଦାରୁଣଂ ଯକ୍ଖଂ ଦମଯିତ୍ଥା''ତି ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ତେସଂ ଭଗୱା ଯୁଦ୍ଧମାଦିଂ କତ୍ୱା ''ଏୱଂ ନୱୱିଧୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସି, ଏୱଂ ୱିଭିଂସନକଂ ଅକାସି, ଏୱଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି, ତସ୍ସାହଂ ଏୱଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି''ନ୍ତି ତମେୱାଳୱକସୁତ୍ତଂ କଥେସି। କଥାପରିଯୋସାନେ ଚତୁରାସୀତିପାଣସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତତୋ ରାଜା ଚ ନାଗରା ଚ ୱେସ୍ସୱଣମହାରାଜସ୍ସ ଭୱନସମୀପେ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭୱନଂ କତ୍ୱା ପୁପ୍ଫଗନ୍ଧାଦିସକ୍କାରୂପେତଂ ନିଚ୍ଚଂ ବଲିଂ ପୱତ୍ତେସୁଂ। ତଞ୍ଚ କୁମାରଂ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତଂ ''ତ୍ୱଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଜୀୱିତଂ ଲଭି, ଗଚ୍ଛ, ଭଗୱନ୍ତଂଯେୱ ପଯିରୁପାସସ୍ସୁ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଞ୍ଚା''ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସୁଂ। ସୋ ଭଗୱନ୍ତଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଞ୍ଚ ପଯିରୁପାସମାନୋ ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଅନାଗାମିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ସବ୍ବଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପଞ୍ଚସତୌପାସକପରିୱାରୋ ଅହୋସି। ଭଗୱା ଚ ନଂ ଏତଦଗ୍ଗେ ନିକ୍ଖିପି ''ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଉପାସକାନଂ ଚତୂହି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହି ପରିସଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତାନଂ ଯଦିଦଂ ହତ୍ଥକୋ ଆଳୱକୋ''ତି (ଅ ନି। ୧।୨୫୧)।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଆଠଅଵକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ଵିଜଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

ଚରଂଵା ଯଦି ଵା ତିଟ୍ଠନ୍ତି ନନ୍ଦସୁତ୍ତଂ। ''ଵିଜଯସୁତ୍ତଂ କାଯଵିଚ୍ଛନ୍ଦନିକସୁତ୍ତ''ନ୍ତିପି ଵୁଚ୍ଚତି। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଇଦଂ କିର ସୁତ୍ତଂ ଦ୍ଵୀସୁ ଠାନେସୁ ଵୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅସ୍ସ ଦୁଵିଧା ଉପ୍ପତ୍ତି। ତତ୍ଥ ଭଗଵତା ଅନୁପୁବ୍ବେନ କପିଲଵତ୍ଥୁଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ଵା, ସାକିଯେ ଵିନେତ୍ଵା ନନ୍ଦାଦଯୋ ପବ୍ବାଜେତ୍ଵା, ଅନୁଞ୍ଞାତାଯ ମାତୁଗାମସ୍ସ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ ଭଗିନୀ ନନ୍ଦା, ଖେମକସକ୍କରଞ୍ଞୋ ଧୀତା ଅଭିରୂପନନ୍ଦା, ଜନପଦକଲ୍ୟାଣୀ ନନ୍ଦାତି ତିସ୍ସୋ ନନ୍ଦାଯୋ ପବ୍ବଜିଂସୁ। ତେନ ଚ ସମଯେନ ଭଗଵା ସାଵତ୍ଥିଯଂ ଵିହରତି। ଅଭିରୂପନନ୍ଦା ଅଭିରୂପା ଏଵ ଅହୋସି ଦସ୍ସନୀଯା ପାସାଦିକା, ତେନେଵସ୍ସା ଅଭିରୂପନନ୍ଦାତି ନାମମକଂସୁ। ଜନପଦକଲ୍ୟାଣୀ ନନ୍ଦାପି ରୂପେନ ଅତ୍ତନା ସଦିସଂ ନ ପସ୍ସତି। ତା ଉଭୋପି ରୂପମଦମତ୍ତା ''ଭଗଵା ରୂପଂ ଵିଵଣ୍ଣେତି, ଗରହତି, ଅନେକପରିଯାଯେନ ରୂପେ ଆଦୀନଵଂ ଦସ୍ସେତୀ''ତି ଭଗଵତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଦଟ୍ଠୁମ୍ପି ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଏଵଂ ଅପ୍ପସନ୍ନା କସ୍ମା ପବ୍ବଜିତାତି ଚେ? ଅଗତିଯା। ଅଭିରୂପନନ୍ଦାଯ ହି ଵାରେଯ୍ୟଦିଵସେଯେଵ ସାମିକୋ ସକ୍କକୁମାରୋ କାଲମକାସି। ଅଥ ନଂ ମାତାପିତରୋ ଅକାମକଂ ପବ୍ବାଜେସୁଂ। ଜନପଦକଲ୍ୟାଣୀ ନନ୍ଦାପି ଆଯସ୍ମନ୍ତେ ନନ୍ଦେ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତେ ନିରାସା ହୁତ୍ଵା ''ମଯ୍ହଂ ସାମିକୋ ଚ ମାତା ଚ ମହାପଜାପତି ଅଞ୍ଞେ ଚ ଞାତକା ପବ୍ବଜିତା, ଞାତୀହି ଵିନା ଦୁକ୍ଖୋ ଘରାଵାସୋ''ତି ଘରାଵାସେ ଅସ୍ସାଦମଲଭନ୍ତୀ ପବ୍ବଜିତା, ନ ସଦ୍ଧାଯ।

ଅଥ ଭଗଵା ତାସଂ ଞାଣପରିପାକଂ ଵିଦିତ୍ଵା ମହାପଜାପତିଂ ଆଣାପେସି ''ସବ୍ବାପି ଭିକ୍ଖୁନିଯୋ ପଟିପାଟିଯା ଓଵାଦଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୂ''ତି । ତା ଅତ୍ତନୋ ଵାରେ ସମ୍ପତ୍ତେ ଅଞ୍ଞଂ ପେସେନ୍ତି। ତତୋ ଭଗଵା ''ସମ୍ପତ୍ତେ ଵାରେ ଅତ୍ତନାଵ ଆଗନ୍ତବ୍ବଂ, ନ ଅଞ୍ଞା ପେସେତବ୍ବା''ତି ଆହ। ଅଥେକଦିଵସଂ ଅଭିରୂପନନ୍ଦା ଅଗମାସି। ତଂ ଭଗଵା ନିମ୍ମିତରୂପେନ ସଂଵେଜେତ୍ଵା ''ଅଟ୍ଠୀନଂ ନଗରଂ କତ''ନ୍ତି ଇମାଯ ଧମ୍ମପଦଗାଥାଯ –

''ଆତୁରଂ ଅସୁଚିଂ ପୂତିଂ, ପସ୍ସ ନନ୍ଦେ ସମୁସ୍ସଯଂ;

ଉଗ୍ଘରନ୍ତଂ ପଗ୍ଘରନ୍ତଂ, ବାଲାନଂ ଅଭିପତ୍ଥିତଂ। (ଥେରୀଗା। ୧୯);

''ଅନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ଭାଵେହି, ମାନାନୁସଯମୁଜ୍ଜହ;

ତତୋ ମାନାଭିସମଯା, ଉପସନ୍ତା ଚରିସ୍ସସୀ''ତି। (ସୁ। ନି। ୩୪୪; ଥେରୀଗା। ୨୦) –

ଇମାହି ଥେରୀଗାଥାହି ଚ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାପେସି। ଅଥେକଦିଵସଂ ସାଵତ୍ଥିଵାସିନୋ ପୁରେଭତ୍ତଂ ଦାନଂ ଦତ୍ଵା ସମାଦିନ୍ନୁପୋସଥା ସୁନିଵତ୍ଥା ସୁପାରୁତା ଗନ୍ଧପୁପ୍ଫାଦୀନି ଆଦାଯ ଧମ୍ମସ୍ସଵନତ୍ଥାଯ ଜେତଵନଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ଧମ୍ମସ୍ସଵନପରିଯୋସାନେ ଭଗଵନ୍ତଂ ଵନ୍ଦିତ୍ଵା ନଗରଂ ପଵିସନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୁନିସଙ୍ଘୋପି ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ଵା ଭିକ୍ଖୁନିଉପସ୍ସଯଂ ଗଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସା ଚ ଭିକ୍ଖୁନିଯୋ ଚ ଭଗଵତୋ ଵଣ୍ଣଂ ଭାସନ୍ତି। ଚତୁପ୍ପମାଣିକେ ହି ଲୋକସନ୍ନିଵାସେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ଵା ଅପ୍ପସୀଦନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ରୂପପ୍ପମାଣିକା ହି ପୁଗ୍ଗଲା ଭଗଵତୋ ଲକ୍ଖଣଖଚିତମନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଵିଚିତ୍ରଂ ସମୁଜ୍ଜଲିତକେତୁମାଲାବ୍ୟାମପ୍ପଭାଵିନଦ୍ଧମଲଙ୍କାରତ୍ଥମିଵ ଲୋକସ୍ସ ସମୁପ୍ପନ୍ନଂ ରୂପଂ ଦିସ୍ଵା ପସୀଦନ୍ତି, ଘୋସପ୍ପମାଣିକା ଅନେକସତେସୁ ଜାତକେସୁ କିତ୍ତିଘୋସଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ କରଵୀକମଧୁରନିଗ୍ଘୋସଂ ବ୍ରହ୍ମସ୍ସରଞ୍ଚ ସୁତ୍ଵା, ଲୂଖପ୍ପମାଣିକା ପତ୍ତଚୀଵରାଦିଲୂଖତଂ ଦୁକ୍କରକାରିକଲୂଖତଂ ଵା ଦିସ୍ଵା, ଧମ୍ମପ୍ପମାଣିକା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଯଂକିଞ୍ଚି ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ଵା। ତସ୍ମା ସବ୍ବଟ୍ଠାନେସୁ ଭଗଵତୋ ଵଣ୍ଣଂ ଭାସନ୍ତି। ଜନପଦକଲ୍ୟାଣୀ ନନ୍ଦା ଭିକ୍ଖୁନିପସ୍ସଯଂ ପତ୍ଵାପି ଅନେକପରିଯାଯେନ ଭଗଵତୋ ଵଣ୍ଣଂ ଭାସନ୍ତାନଂ ତେସଂ ସୁତ୍ଵା ଭଗଵନ୍ତଂ ଉପଗନ୍ତୁକାମା ହୁତ୍ଵା ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ଆରୋଚେସି। ଭିକ୍ଖୁନିଯୋ ତଂ ଗହେତ୍ଵା ଭଗଵନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିଂସୁ।

ଭଗଵା ପଟିକଚ୍ଚେଵ ତସ୍ସାଗମନଂ ଵିଦିତ୍ଵା କଣ୍ଟକେନ କଣ୍ଟକଂ, ଆଣିଯା ଚ ଆଣିଂ ନୀହରିତୁକାମୋ ପୁରିସୋ ଵିଯ ରୂପେନେଵ ରୂପମଦଂ ଵିନେତୁଂ ଅତ୍ତନୋ ଇଦ୍ଧିବଲେନ ପନ୍ନରସସୋଳସଵସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକଂ ଅତିଦସ୍ସନୀଯଂ ଇତ୍ଥିଂ ପସ୍ସେ ଠତ୍ଵା ବୀଜମାନଂ ଅଭିନିମ୍ମିନି। ନନ୍ଦା ଭିକ୍ଖୁନୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା, ଭଗଵନ୍ତଂ ଵନ୍ଦିତ୍ଵା, ଭିକ୍ଖୁନିସଙ୍ଘସ୍ସ ଅନ୍ତରେ ନିସୀଦିତ୍ଵା, ପାଦତଲା ପଭୁତି ଯାଵ କେସଗ୍ଗା ଭଗଵତୋ ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ଵା ପୁନ ତଂ ଭଗଵତୋ ପସ୍ସେ ଠିତଂ ନିମ୍ମିତରୂପଞ୍ଚ ଦିସ୍ଵା ''ଅହୋ ଅଯଂ ଇତ୍ଥୀ ରୂପଵତୀ''ତି ଅତ୍ତନୋ ରୂପମଦଂ ଜହିତ୍ଵା ତସ୍ସା ରୂପେ ଅଭିରତ୍ତଭାଵା ଅହୋସି। ତତୋ ଭଗଵା ତଂ ଇତ୍ଥିଂ ଵୀସତିଵସ୍ସପ୍ପମାଣଂ କତ୍ଵା ଦସ୍ସେସି। ମାତୁଗାମୋ ହି ସୋଳସଵସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକୋଯେଵ ସୋଭତି, ନ ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ। ଅଥ ତସ୍ସା ରୂପପରିହାନିଂ ଦିସ୍ଵା ନନ୍ଦାଯ ତସ୍ମିଂ ରୂପେ ଛନ୍ଦରାଗୋ ତନୁକୋ ଅହୋସି। ତତୋ ଭଗଵା ଅପ୍ପଵିଜାତଵଣ୍ଣଂ, ସକିଂଵିଜାତଵଣ୍ଣଂ, ମଜ୍ଝିମିତ୍ଥିଵଣ୍ଣଂ,

ମହିଦ୍ଧିଓଣ୍ଟନ୍ତି ଏଓଂ ଯାଓ ଓସ୍ସସତିକଂ ଓଭଗ୍ଗଂ ଦଣ୍ଡପରାଯଣଂ ତିଲକାହତଗତ୍ତଂ କତ୍ୱା, ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପସ୍ସମାନାଯେଓ ନନ୍ଦାଯ ତସ୍ସା ମରଣଂ ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦିଭେଦଂ କାକାଦୀହି ସମ୍ପରିଓାରେତ୍ୱା ଖଜ୍ଜମାନଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ଜେଗୁଚ୍ଛପଟିକୂଲଭାଓଞ୍ଚ ଦସ୍ସେସି । ନନ୍ଦାଯ ତଂ କମଂ ଦିସ୍ୱା ''ଏଓମେଓଂ ମମପି ଅଞ୍ଜେସମ୍ପି ସଵସାଧାରଣୋ ଅଯଂ କମୋ''ତି ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଜା ସଣ୍ଠାସି, ତଦନୁସାରେନ ଚ ଦୁକ୍ଖନତ୍ତସଞ୍ଜାପି, ତଯୋ ଭଓା ଆଦିତ୍ତମିଓ ଅଗାରଂ ଅପ୍ପଟିସରଣା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ। ଅଥ ଭଗଓା ''କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ପକ୍ଖନ୍ତଂ ନନ୍ଦାଯ ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ତସ୍ସା ସପ୍ପାଯଓସେନ ଇମା ଗାଥାଯୋ ଅଭାସି –

''ଆତୁରଂ ଅସୁଚିଂ ପୂତିଂ, ପସ୍ସ ନନ୍ଦେ ସମୁସ୍ସଯଂ;

ଉଗ୍ଘରନ୍ତଂ ପଗ୍ଘରନ୍ତଂ, ବାଲାନଂ ଅଭିପତ୍ଥିତଂ। (ଥେରୀଗା। ୧୯);

''ଯଥା ଇଦଂ ତଥା ଏତଂ, ଯଥା ଏତଂ ତଥା ଇଦଂ;

ଧାତୁସୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ପସ୍ସ, ମା ଲୋକଂ ପୁନରାଗମି;

ଭଓେ ଛନ୍ଦଂ ଓିରାଜେତ୍ୱା, ଉପସନ୍ତା ଚରିସ୍ସସୀ''ତି। (ସୁ। ନି। ୨୦୫);

ଗାଥାପରିଯୋସାନେ ନନ୍ଦା ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସି। ଅଥସ୍ସା ଭଗଓା ଉପରିମଗ୍ଗାଧିଗମତ୍ଥଂ ସୁଞ୍ଞତପରିଓାରଂ ଓିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେନ୍ତୋ ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି। ଅଯଂ ତାଓସ୍ସ ଏକା ଉପ୍ପତ୍ତି।

ଭଗଓତି ପନ ରାଜଗହେ ଓିହରନ୍ତେ ଯା ସା ଚୀଓରକ୍ଖନ୍ଧକେ (ମହାଓ। ୩୨୬) ଓିତ୍ଥାରତୋ ଓୁତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଯ ସାଲଓତିଯା ଗଣିକାଯ ଧୀତା ଜୀଓକସ୍ସ କନିଟ୍ଠା ସିରିମା ନାମ ମାତୁ ଅଚ୍ଚଯେନ ତଂ ଠାନଂ ଲଭିତ୍ୱା ''ଅକ୍କୋଧେନ ଜିନେ କୋଧ''ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୨୨୩; ଜା। ୧।୨।୧) ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଓତ୍ଥୁମ୍ହି ପୁଣ୍ଣକସେଟ୍ଠିଧୀତରଂ ଅଓମଞ୍ଞିତ୍ୱା, ଭଗଓନ୍ତଂ ଖମାପେନ୍ତୀ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା, ସୋତାପନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ନିଚ୍ଚଭତ୍ତାନି ପଓତ୍ତେସି। ତଂ ଆରବ୍ଭ ଅଞ୍ଞତରୋ ନିଚ୍ଚଭତ୍ତିକୋ ଭିକ୍ଖୁ ରାଗଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ଆହାରକିଚ୍ଚମ୍ପି ଚ କାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ନିରାହାରୋ ନିପଜ୍ଜୀତି ଧମ୍ମପଦଗାଥାଓତ୍ଥୁମ୍ହି ଓୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମିଂ ତଥାନିପନ୍ନେଯେଓ ସିରିମା କାଲଂ କତ୍ୱା ଯାମଭଓନେ ସୁଯାମସ୍ସ ଦେଓୀ ଅହୋସି। ଅଥ ତସ୍ସା ସରୀରସ୍ସ ଅଗ୍ଗିକିଚ୍ଚଂ ନିଓାରେତ୍ୱା ଆମକସୁସାନେ ରକ୍ଖିତ୍ୱା ନିକ୍ଖିପାପିତଂ ସରୀରଂ ଦସ୍ସନାଯ ଭଗଓା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିଓୁତୋ ଅଗମାସି, ତମ୍ପି ଭିକ୍ଖୁଂ ଆଦାଯ, ତଥା ନାଗରା ଚ ରାଜା ଚ। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସା ଭଣନ୍ତି ''ପୁବ୍ବେ ସିରିମାଯ ଅଟ୍ଠୁତ୍ତରସହସ୍ସେନାପି ଦସ୍ସନଂ ଦୁଲ୍ଲଭଂ , ତଂ ଦାନଜ୍ଜ କାକଣିକାଯାପି ଦଟ୍ଠୁକାମୋ ନତ୍ଥୀ''ତି। ସିରିମାପି ଦେଓକଞ୍ଞା ପଞ୍ଚହି ରଥସତେହି ପରିଓୁତା ତତ୍ରାଗମାସି। ତତ୍ରାପି ଭଗଓା ସନ୍ନିପତିତାନଂ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଓାଦତ୍ଥଂ ''ପସ୍ସ ଚିତ୍ତକତଂ ବିମ୍ବ''ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୧୪୭) ଇମଞ୍ଚ ଧମ୍ମପଦଗାଥଂ ଅଭାସି। ଅଯମସ୍ସ ଦୁତିଯା ଉପ୍ପତ୍ତି।

୧୯୫। ତତ୍ଥ ଚରଂ ଓାତି ସକଲରୂପକାଯସ୍ସ ଗନ୍ତବ୍ବଦିସାଭିମୁଖେନାଭିନୀହାରେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଓା। ଯଦି ଓା ତିଟ୍ଠନ୍ତି ତସ୍ସେଓ ଉସ୍ସାପନଭାଓେନ ତିଟ୍ଠନ୍ତୋ ଓା। ନିସିନ୍ନୋ ଉଦ ଓା ସଯନ୍ତି ତସ୍ସେଓ ହେଟ୍ଠିମଭାଗସମିଞ୍ଜନୌପରିମଭାଗସମୁସ୍ସାପନଭାଓେନ ନିସିନ୍ନୋ ଓା, ତିରିଯଂ ପସାରଣଭାଓେନ ସଯନ୍ତୋ ଓା। ସମିଞ୍ଜେତି ପସାରେତୀତି ତାନି ତାନି ପଵାନି ସମିଞ୍ଜେତି ଚ ପସାରେତି ଚ।

ଏସା କାଯସ୍ସ ଇଞ୍ଜନାତି ସଵାପେସା ଇମସ୍ସେଓ ସଓିଞ୍ଞାଣକସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଇଞ୍ଜନା ଚଲନା ଫନ୍ଦନା, ନହେତ୍ଥ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ଚରନ୍ତୋ ଓା ପସାରେନ୍ତୋ ଓା, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ''ଚରାମୀ''ତି ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେ ତଂସମୁଟ୍ଠାନା ଓାଯୋଧାତୁ କାଯଂ ଫରତି, ତେନସ୍ସ ଗନ୍ତବ୍ବଦିସାଭିମୁଖୋ ଅଭିନୀହାରୋ ହୋତି, ଦେସନ୍ତରେ ରୂପନ୍ତରପାତୁଭାଓୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ''ଚର''ନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ତଥା ''ତିଟ୍ଠାମୀ''ତି ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେ ତଂସମୁଟ୍ଠାନା ଓାଯୋଧାତୁ କାଯଂ ଫରତି, ତେନସ୍ସ ସମୁସ୍ସାପନଂ ହୋତି, ଉପରୂପରିଟ୍ଠାନେନ ରୂପପାତୁଭାଓୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ''ତିଟ୍ଠ''ନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ତଥା ''ନିସୀଦାମୀ''ତି ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେ ତଂସମୁଟ୍ଠାନା ଓାଯୋଧାତୁ କାଯଂ ଫରତି, ତେନସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମଭାଗସମିଞ୍ଜନଞ୍ଚ ଉପରିମଭାଗସମୁସ୍ସାପନଞ୍ଚ ହୋତି, ତଥାଭାଓେନ ରୂପପାତୁଭାଓୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ''ନିସିନ୍ନୋ''ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ତଥା ''ସଯାମୀ''ତି ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେ ତଂସମୁଟ୍ଠାନା ଓାଯୋଧାତୁ କାଯଂ ଫରତି, ତେନସ୍ସ ତିରିଯଂ ପସାରଣଂ ହୋତି, ତଥାଭାଓେନ ରୂପପାତୁଭାଓୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ''ସଯ''ନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି।

ଏଓଂ ଚାଯମାଯସ୍ମା ଯୋ କୋଚି ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋ ଚରଂ ଓା ଯଦି ଓା ତିଟ୍ଠଂ, ନିସିନ୍ନୋ ଉଦ ଓା ସଯଂ ଯମେତଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଇରିଯାପଥେ ତେସଂ ତେସଂ ପଵାନଂ ସମିଞ୍ଜନପ୍ପସାରଣଓସେନ ସମିଞ୍ଜେତି ପସାରେତୀତି ଓୁଚ୍ଚତି। ତମ୍ପି ଯସ୍ମା ସମିଞ୍ଜନପ୍ପସାରଣଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ଯଥାଓୁତ୍ତେନେଓ ନଯେନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଏସା କାଯସ୍ସ ଇଞ୍ଜନା, ନହେତ୍ଥ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି, ସୁଞ୍ଞମିଦଂ କେନଚି ଚରନ୍ତେନ ଓା ପସାରେନ୍ତେନ ଓା ସତ୍ତେନ ଓା ପୁଗ୍ଗଲେନ ଓା।

କେୱଲଂ ପନ –

‘‘ଚିଉନାନଉମାଗମ୍ମ, ନାନଉଂ ହୋତି ୱାଯୁନୋ;

ୱାଯୁନାନଉତୋ ନାନା, ହୋତି କାଯସ୍ସ ଇଞ୍ଜନା’’ତି। –

ଅଯମେତ୍ଥ ପରମତ୍ଥୋ।

ଏୱମେତାଯ ଗାଥାଯ ଭଗୱା ଯସ୍ମା ଏକସ୍ମିଂ ଇରିଯାପଥେ ଚିରୱିନିଯୋଗେନ କାଯପୀଳଅନଂ ହୋତି, ତସ୍ସ ଚ ୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ଇରିଯାପଥପରିୱଉନଂ କରୀଯତି, ତସ୍ମା ‘‘ଚରଂ ୱା’’ତିଆଦୀହି ଇରିଯାପଥପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ଦୀପେତି, ତଥା ଚରଣକାଲେ ଠାନାଦୀନମଭାୱତୋ ସବ୍ବମେତଂ ଚରଣାଦିଭେଦଂ ‘‘ଏସା କାଯସ୍ସ ଇଞ୍ଜନା’’ତି ଭଣନ୍ତୋ ସନ୍ତତିପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ। ତାଯ ତାଯ ସାମଗ୍ଗିଯା ପୱତ୍ତାଯ ‘‘ଏସା କାଯସ୍ସ ଇଞ୍ଜନା’’ତି ଚ ଅଉପଟିକ୍ଖେପେନ ଭଣନ୍ତୋ ଅଉସଞ୍ଞାଘନପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ଅନଉଲକ୍ଖଣଂ ଦୀପେତି।

୧୯୬। ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣଉଯଦୀପନେନ ସୁଞ୍ଞତକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେତ୍ୱା ପୁନ ସୱିଞ୍ଞାଣକାୱିଞ୍ଞାଣକଅସୁଭଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଅଟ୍ଠିନହାରୁସଂଯୁତ୍ତୋ’’ତି ଆରଭି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯସ୍ସ ଚେସା କାଯସ୍ସ ଇଞ୍ଜନା, ସ୍ୱାଯଂ କାଯୋ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଦିସୋକାସପରିଚ୍ଛେଦଭେଦେନ ଅଟ୍ଠାପାରନଯେନ ଚ ପକାସିତେହି ସଟ୍ଠାଧିକେହି ତୀହି ଅଟ୍ଠିସତେହି ନୱହି ନ୍ହାରୁସତେହି ଚ ସଂଯୁତ୍ତତ୍ତା ଅଟ୍ଠିନହାରୁସଂଯୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥେୱ ପକାସିତେନ ଅଗ୍ଗପାଦଙ୍ଗୁଲିତଚାଦିନା ତଚେନ ଚ ନୱପେସିସତପ୍ପଭେଦେନ ଚ ମଂସେନ ଅୱଲିତ୍ତତ୍ତା ତଚମଂସାୱଲେପନୋ ପରମଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଜେଗୁଚ୍ଛପଟିକୂଲୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ । କିଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱେଦିତବ୍ବଂ ସିଯା, ଯଦି ଏସ ଯା ସା ମକ୍ଖିମସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ସକଲସରୀରତୋ ସଂକଡ୍ଢିତା ବଦରଟ୍ଠିପ୍ପମାଣା ଭୱେଯ୍ୟ, ତାଯ ମକ୍ଖିକାପଉସୁଖୁମଛୱିଯା ନୀଲାଦିରଙ୍ଗଜାତେନ ଗେହଭିତ୍ତି ୱିଯ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ନ ଭୱେଯ୍ୟ, ଅଯଂ ପନ ଏୱଂ ସୁଖୁମାଯପି ଛୱିଯା କାଯୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁୱିରହିତେହି ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନେହି ଯଥାଭୂତଂ ନ ଦିସ୍ସତି। ଛୱିରାଗରଞ୍ଜିତୋ ହିସ୍ସ ପରମଜେଗୁଚ୍ଛପଟିକୂଲଧମ୍ମସଙ୍ଖାତୋ ତଚୋପି ତଚପଲିୱେଠିତଂ ଯଂ ତଂ ପଭେଦତୋ –

‘‘ନୱପେସିସତା ମଂସା, ଅୱଲିତ୍ତା କଳେୱରେ;

ନାନାକିମିକୁଲାକିଣ୍ଣଂ, ମିଳହଟ୍ଠାନଂୱ ପୂତିକା’’ତି। –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ନୱମଂସସତମ୍ପି, ମଂସାୱଲିତ୍ତା ଯେ ତେ –

‘‘ନୱନ୍ହାରୁସତା ହୋନ୍ତି, ବ୍ୟାମମତ୍ତେ କଳେୱରେ;

ବନ୍ଧନ୍ତି ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାତଂ, ଅଗାରମିୱ ୱଲ୍ଲିଯା’’ତି। –

ତେପି, ନ୍ହାରୁସମ୍ଭୁଟ୍ଠିତାନି ପଟିପାଟିଯା ଅୱଟ୍ଠିତାନି ପୂତୀନି ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧାନି ତୀଣି ସଟ୍ଠାଧିକାନି ଅଟ୍ଠିସତାନିପି ଯଥାଭୂତଂ ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି ଯତୋ ଅନାଦିଯିତ୍ୱା ତଂ ମକ୍ଖିକାପଉସୁଖୁମଛୱିଂ। ଯାନି ପନସ୍ସ ଛୱିରାଗରତ୍ତେନ ତଚେନ ପଲିୱେଠିତତ୍ତା ସବ୍ବଲୋକସ୍ସ ଅପାକଟାନି ନାନପ୍ପକାରାନି ଅବ୍ଭନ୍ତରକୁଣପାନି ପରମାସୁଚିଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଜେଗୁଚ୍ଛନୀଯପଟିକୂଲାନି, ତାନିପି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଏୱଂ ପସ୍ସିତବ୍ବୋ ‘‘ଅନ୍ତପୂରୋ ଉଦରପୂରୋ…ପେ… ପିତ୍ତସ୍ସ ଚ ୱସାଯ ଚା’’ତି।

୧୯୭। ତତ୍ଥ ଅନ୍ତସ୍ସ ପୂରୋ ଅନ୍ତପୂରୋ। ଉଦରସ୍ସ ପୂରୋ ଉଦରପୂରୋ। ଉଦରନ୍ତି ଚ ଉଦରିଯସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତଞ୍ହି ଠାନନାମେନ ‘‘ଉଦର’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯକନପେଳଅସ୍ସାତି ଯକନପିଣ୍ଡସ୍ସ। ୱତ୍ଥିନୋତି ମୁତ୍ତସ୍ସ। ଠାନୂପଚାରେନ ପନେତଂ ‘‘ୱତ୍ଥୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୂରୋତି ଅଧିକାରୋ, ତସ୍ମା ଯକନପେଳଅସ୍ସ ପୂରୋ ୱତ୍ଥିନୋ ପୂରୋତି ଏୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏସ ନଯୋ ହଦଯସ୍ସାତିଆଦୀସୁ। ସବ୍ବାନେୱ ଚେତାନି ଅନ୍ତାଦୀନି ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଦିସୋକାସପରିଚ୍ଛେଦଭେଦେନ ଅଟ୍ଠାପାରନଯେନ ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତନଯୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୧୯୯-୨୦୦। ଏୱଂ ଭଗୱା ‘‘ନ କିଞ୍ଚେତ୍ଥ ଏକମ୍ପି ଗଯ୍ହୂପଗଂ ମୁତ୍ତାମଣିସଦିସଂ ଅତ୍ଥି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଅସୁଚିପରିପୂରୋୱାଯଂ କାଯୋ’’ତି ଅବ୍ଭନ୍ତରକୁଣପଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେୱ ଅବ୍ଭନ୍ତରକୁଣପଂ ବହିନିକ୍ଖମନକୁଣପେନ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ‘‘ଅଥସ୍ସ

ନୱହି ସୋତେହୀ’’ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ।

ତତ୍ଥ ଅଥାତି ପରିଯାଯନ୍ତରନିଦସ୍ସନଂ, ଅପରେନାପି ପରିଯାଯେନ ଅସୁଚିଭାୱଂ ପସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅସ୍ସାତି ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ। ନୱହି ସୋତେହୀତି ଉଭୋଅକ୍ଖିଛିଦ୍ଦକଣ୍ଣଛିଦ୍ଦନାସାଛିଦ୍ଦମୁଖୱଚ୍ଚମଗ୍ଗପସ୍ସାୱମଗ୍ଗେହି। ଅସୁଚି ସୱତୀତି ସବ୍ବଲୋକପାକଟନାନପ୍ପକାରପରମଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଜେଗୁଚ୍ଛଅସୁଚିଯେୱ ସୱତି, ସନ୍ଦତି, ପଗ୍ଘରତି, ନ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ଅଗରୁଚନ୍ଦନାଦିଗନ୍ଧଜାତଂ ୱା ମଣିମୁତ୍ତାଦିରତନଜାତଂ ୱା। ସବ୍ବଦାତି ତଞ୍ଚ ଖୋ ସବ୍ବଦା ରତ୍ତିମ୍ପି ଦିୱାପି ପୁବ୍ବଣ୍ହେପି ସାଯନ୍ହେପି ତିଟ୍ଠତୋପି ଗଚ୍ଛତୋପୀତି। କିଂ ତଂ ଅସୁଚୀତି ଚେ? ‘‘ଅକ୍ଖିମ୍ହା ଅକ୍ଖିଗୂଥକୋ’’ତିଆଦି। ଏତସ୍ସ ହି ଦ୍ୱୀହି ଅକ୍ଖିଛିଦ୍ଦେହି ଅପନୀତତଚମଂସସଦିସୋ ଅକ୍ଖିଗୂଥକୋ, କଣ୍ଣଛିଦ୍ଦେହି ରଜୋଜଲ୍ଲସଦିସୋ କଣ୍ଣଗୂଥକୋ, ନାସାଛିଦ୍ଦେହି ପୁବ୍ବସଦିସା ସିଙ୍ଘାଣିକା ଚ ସୱତି, ମୁଖେନ ଚ ୱମତି। କିଂ ୱମତୀତି ଚେ? ଏକଦା ପିତ୍ତଂ, ଯଦା ଅବଦ୍ଧପିତ୍ତଂ କୁପ୍ପିତଂ ହୋତି, ତଦା ତଂ ୱମତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସେମ୍ହଞ୍ଚାତି ନ କେୱଲଞ୍ଚ ପିତ୍ତଂ, ଯମ୍ପି ଉଦରପଟଲେ ଏକପତ୍ଥପୂରପ୍ପମାଣଂ ସେମ୍ହଂ ତିଟ୍ଠତି, ତମ୍ପି ଏକଦା ୱମତି। ତଂ ପନେତଂ ୱଣ୍ଣାଦିତୋ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୦୩-୨୦୪, ୨୧୦-୨୧୧) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ସେମ୍ହଞ୍ଚା’’ତି ଚ-ସଦ୍ଦେନ ସେମ୍ହଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ଏୱରୂପଂ ଉଦରିଯଲୋହିତାଦିଅସୁଚିଂ ୱମତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଏୱଂ ସତ୍ତହି ଦ୍ୱାରେହି ଅସୁଚିୱମନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା କାଲଞ୍ଞୂ ପୁଗ୍ଗଲଞ୍ଞୂ ପରିସଞ୍ଞୂ ଚ ଭଗୱା ତଦୁତ୍ତରି ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱାରାନି ୱିସେସୱଚନେନ ଅନାମସିତ୍ୱା ଅପରେନ ପରିଯାଯେନ ସବ୍ବସ୍ମାପି କାଯା ଅସୁଚିସୱନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘କାଯମ୍ହା ସେଦଜଲ୍ଲିକା’’ତି। ତତ୍ଥ ସେଦଜଲ୍ଲିକାତି ସେଦୋ ଚ ଲୋଣପଟଲମଲଭେଦା ଜଲ୍ଲିକା ଚ, ତସ୍ସ ‘‘ସୱତି ସବ୍ବଦା’’ତି ଇମିନା ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୨୦୧। ଏୱଂ ଭଗୱା ଯଥା ନାମ ଭତ୍ତେ ପଚ୍ଚମାନେ ତଣ୍ଡୁଲମଲଞ୍ଚ ଉଦକମଲଞ୍ଚ ଫେଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଉକ୍କଲିମୁଖଂ ମକ୍ଖେତ୍ୱା ବହି ଗଳତି, ତଥା ଅସିତପୀତାଦିଭେଦେ ଆହାରେ କମ୍ମଜେନ ଅଗ୍ଗିନା ପଚ୍ଚମାନେ ଯଂ ଅସିତପୀତାଦିମଲଂ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ‘‘ଅକ୍ଖିମ୍ହା ଅକ୍ଖିଗୂଥକୋ’’ତିଆଦିନା ଭେଦେନ ନିକ୍ଖମନ୍ତଂ ଅକ୍ଖିଆଦୀନି ମକ୍ଖେତ୍ୱା ବହି ଗଳତି, ତସ୍ସାପି ୱସେନ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଅସୁଚିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯଂ ଲୋକେ ଉତ୍ତମଙ୍ଗସମ୍ମତଂ ସୀସଂ ଅତିୱିସିଟ୍ଠଭାୱତୋ ପଚ୍ଚେନ୍ତା ୱନ୍ଦନେଯ୍ୟାନମ୍ପି ୱନ୍ଦନଂ ନ କରୋନ୍ତି, ତସ୍ସାପି ନିସ୍ସାରତାଯ ଅସୁଚିତାଯ ଚସ୍ସ ଅସୁଚିଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଥସ୍ସ ସୁସିରଂ ସୀସ’’ନ୍ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ।

ତତ୍ଥ ସୁସିରନ୍ତି ଛିଦ୍ଦଂ। ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗସ୍ସ ପୂରିତନ୍ତି ଦଧିଭରିତଅଲାବୁକଂ ୱିଯ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଭରିତଂ। ତଞ୍ଚ ପନେତଂ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୁଭତୋ ନଂ ମଞ୍ଞତି ବାଲୋତି ତମେନଂ ଏୱଂ ନାନାୱିଧକୁଣପଭରିତମ୍ପି କାଯଂ ଦୁଚ୍ଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତୀ ବାଲୋ ସୁଭତୋ ମଞ୍ଞତି, ସୁଭଂ ସୁଚିଂ ଇଟ୍ଠଂ କନ୍ତଂ ମନାପନ୍ତି ତୀହିପି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମାନମଞ୍ଞନାହି ମଞ୍ଞତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପୁରକ୍ଖତୋ ଚତୁସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକେନ ମୋହେନ ପୁରକ୍ଖତୋ, ଚୋଦିତୋ, ପୱତ୍ତିତୋ, ‘‘ଏୱଂ ଆଦିଯ, ଏୱଂ ଅଭିନିୱିସ ଏୱଂ ମଞ୍ଞାହୀ’’ତି ଗାହିତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପସ୍ସ ଯାୱ ଅନତ୍ଥକରା ଚାଯଂ ଅୱିଜ୍ଜାତି।

୨୦୨। ଏୱଂ ଭଗୱା ସୱିଞ୍ଞାଣକୱସେନ ଅସୁଭଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅୱିଞ୍ଞାଣକୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ, ଯସ୍ମା ୱା ଚକ୍କୱତ୍ତିରଞ୍ଞୋପି କାଯୋ ଯଥାୱୁତ୍ତକୁଣପଭରିତୋଯେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ସବ୍ବପ୍ପକାରେନପି ସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ ଅସୁଭଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିପତ୍ତିଭୱେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଦା ଚ ସୋ ମତୋ ସେତୀ’’ତି ଗାଥମାହ।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସ୍ୱାଯମେୱଂୱିଧୋ କାଯୋ ଯଦା ଆଯୁଉସ୍ମାୱିଞ୍ଞାଣାପଗମେନ ମତୋ ୱାତଭରିତଭସ୍ତା ୱିଯ ଉଦ୍ଧୁମାତକୋ ୱଣ୍ଣପରିଭେଦେନ ୱିନୀଲକୋ ସୁସାନସ୍ମିଂ ନିରତ୍ଥଂୱ କଲିଙ୍ଗରଂ ଛଡ୍ଡିତତ୍ତା ଅପୱିଦ୍ଧୋ ସେତି, ଅଥ ‘‘ନ ଦାନିସ୍ସ ପୁନ ଉଟ୍ଠାନଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଏକଂସତୋଯେୱ ଅନପେକ୍ଖା ହୋନ୍ତି ଞାତଯୋ। ତତ୍ଥ ମତୋତି ଅନିଚ୍ଚତଂ ଦସ୍ସେତି, ସେତୀତି ନିରୀହକତ୍ତଂ। ତଦୁଭଯେନ ଚ ଜୀୱିତବଲମଦପ୍ପହାନେ ନିଯୋଜେତି। ଉଦ୍ଧୁମାତୋତି ସଣ୍ଠାନୱିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି, ୱିନୀଲକୋତି ଛୱିରାଗୱିପତ୍ତିଂ। ତଦୁଭଯେନ ଚ ରୂପମଦପ୍ପହାନେ ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତଂ ପଟିଚ୍ଚ ମାନପ୍ପହାନେ ଚ ନିଯୋଜେତି। ଅପୱିଦ୍ଧୋତି ଗହେତବ୍ବାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି, ସୁସାନସ୍ମିନ୍ତି ଅନ୍ତୋ ଅଧିୱାସେତୁମନରହଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯଭାୱଂ। ତଦୁଭଯେନପି ‘‘ମମ’’ନ୍ତି ଗାହସ୍ସ ସୁଭସଞ୍ଞାଯ ଚ ପହାନେ ନିଯୋଜେତି। ଅନପେକ୍ଖା ହୋନ୍ତି ଞାତଯୋତି ପଟିକିରିଯାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି, ତେନ ଚ ପରିୱାରମଦପ୍ପହାନେ ନିଯୋଜେତି।

୨୦୩। ଏୱମିମାଯ ଗାଥାଯ ଅପରିଭିନ୍ନାୱିଞ୍ଞାଣକୱସେନ ଅସୁଭଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପରିଭିନ୍ନୱସେନାପି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଖାଦନ୍ତି ନ’’ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଯେ ଚଞ୍ଞେତି ଯେ ଚ ଅଞ୍ଞେପି କାକକୁଲଲାଦଯୋ କୁଣପଭକ୍ଖା ପାଣିନୋ ସନ୍ତି, ତେପି ନଂ ଖାଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୨୦୪। ଏୱଂ ‘‘ଚରଂ ୱା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ସୁଞ୍ଞତକମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନ, ‘‘ଅଟ୍ଠିନହାରୁସଂଯୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦିନା ସୱିଞ୍ଞାଣକାସୁଭୱସେନ ‘‘ଯଦା ଚ

ସୋ ମତୋ ସେତୀ’’ତିଆଦିନା ଅୱିଞ୍ଞାଣକାସୁଭୱସେନ କାଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଏୱଂ ନିଚ୍ଚସୁଖତ୍ତଭାୱସୁଞ୍ଞେ ଏକନ୍ତଅସୁଭେ ଚାପି କାଯସ୍ମିଂ ‘‘ସୁଭତୋ ନଂ ମଞ୍ଞତି ବାଲୋ, ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପୁରକ୍ଖତୋ’’ତି ଇମିନା ବାଲସ୍ସ ୱୁତ୍ତିଂ ପକାସେତ୍ୱା ଅୱିଜ୍ଜାମୁଖେନ ଚ ୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତତ୍ଥ ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ୱୁତ୍ତିଂ ପରିଞ୍ଞାମୁଖେନ ଚ ୱିୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୁତ୍ୱାନ ବୁଦ୍ଧୱଚନ’’ନ୍ତି ଆରଭି।

ତତ୍ଥ ସୁତ୍ୱାନାତି ଯୋନିସୋ ନିସାମେତ୍ୱା। ବୁଦ୍ଧୱଚନନ୍ତି କାଯୱିଚ୍ଛନ୍ଦନକରଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ। ଭିକ୍ଖୂତି ସେକ୍ଖୋ ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱା। ପଞ୍ଞାଣୱାତି ପଞ୍ଞାଣଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିପସ୍ସନା ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସକାରେସୁ ପୱତ୍ତତ୍ତା, ତାଯ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧାତି ସାସନେ। ସୋ ଖୋ ନଂ ପରିଜାନାତୀତି ସୋ ଇମଂ କାଯଂ ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ପରିଜାନାତି। କଥଂ? ଯଥା ନାମ କୁସଲୋ ୱାଣିଜୋ ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚାତି ଭଣ୍ଡଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ‘‘ଏତ୍ତକେନ ଗହିତେ ଏତ୍ତକୋ ନାମ ଉଦଯୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ତୁଲଯିତ୍ୱା ତଥା କତ୍ୱା ପୁନ ସୌଦଯଂ ମୂଲଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତଂ ଭଣ୍ଡଂ ଛଡ୍ଡେତି, ଏୱମେୱଂ ‘‘ଅଟ୍ଠିନ୍ହାରୁଆଦଯୋ ଇମେ କେସଲୋମାଦଯୋ ଚା’’ତି ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଞାତପରିଞ୍ଞାଯ ପରିଜାନାତି, ‘‘ଅନିଚ୍ଚା ଏତେ ଧମ୍ମା ଦୁକ୍ଖା ଅନତ୍ତା’’ତି ତୁଲଯନ୍ତୋ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ପରିଜାନାତି, ଏୱଂ ତୀରଯିତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ପାପୁଣନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ପହାନପରିଞ୍ଞାଯ ପରିଜାନାତି। ସୱିଞ୍ଞାଣକାୱିଞ୍ଞାଣକଅସୁଭୱସେନ ୱା ପସ୍ସନ୍ତୋ ଞାତପରିଞ୍ଞାଯ ପରିଜାନାତି, ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପସ୍ସନ୍ତୋ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ତତୋ ଛନ୍ଦରାଗଂ ଅପକଡ୍ଢିତ୍ୱା ତଂ ପଜହନ୍ତୋ ପହାନପରିଞ୍ଞାଯ ପରିଜାନାତି।

କସ୍ମା ସୋ ଏୱଂ ପରିଜାନାତୀତି ଚେ? ଯଥାଭୂତଞ୍ହି ପସ୍ସତି, ଯସ୍ମା ଯଥାଭୂତଂ ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପଞ୍ଞାଣୱା’’ତିଆଦିନା ଏୱ ଚ ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସିଦ୍ଧେ ଯସ୍ମା ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଞ୍ଞାଣୱତ୍ତଂ ହୋତି, ଯସ୍ମା ଚ ସବ୍ବଜନସ୍ସ ପାକଟୋପାଯଂ କାଯୋ ଅସୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ନ ସକ୍କା ପରିଜାନିତୁଂ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଞାଣହେତୁଂ ଇତୋ ବାହିରାନଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ଅସମତ୍ଥତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୁତ୍ୱାନ ବୁଦ୍ଧୱଚନ’’ନ୍ତି ଆହ। ନନ୍ଦାଭିକ୍ଖୁନିଂ ତଞ୍ଚ ୱିପଲ୍ଲତ୍ଥଚିତ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଆରବ୍ଭ ଦେସନାପୱତ୍ତିତୋ ଅଗ୍ଗପରିସତୋ ତପ୍ପଟିପତ୍ତିପ୍ପତ୍ତାନଂ ଭିକ୍ଖୁଭାୱଦସ୍ସନତୋ ଚ ‘‘ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ଆହ।

୨୦୫। ଇଦାନି ‘‘ଯଥାଭୂତଞ୍ହି ପସ୍ସତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ପସ୍ସନ୍ତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପସ୍ସତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆହ ‘‘ଯଥା ଇଦଂ ତଥା ଏତଂ, ଯଥା ଏତଂ ତଥା ଇଦ’’ନ୍ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଥା ଇଦଂ ସୱିଞ୍ଞାଣକାସୁଭଂ ଆଯୁଉସ୍ମାୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଅନପଗମା ଚରତି, ତିଟ୍ଠତି, ନିସୀଦତି, ସଯତି; ତଥା ଏତଂ ଏତରହି ସୁସାନେ ସଯିତଂ ଅୱିଞ୍ଞାଣକମ୍ପି ପୁବ୍ବେ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନପଗମା ଅହୋସି। ଯଥା ଚ ଏତଂ ଏତରହି ମତସରୀରଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅପଗମା ନ ଚରତି, ନ ତିଟ୍ଠତି, ନ ନିସୀଦତି, ନ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତି, ତଥା ଇଦଂ ସୱିଞ୍ଞାଣକମ୍ପି ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅପଗମା ଭୱିସ୍ସତି। ଯଥା ଚ ଇଦଂ ସୱିଞ୍ଞାଣକଂ ଏତରହି ନ ସୁସାନେ ମତଂ ସେତି, ନ ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦିଭାୱମୁପଗତଂ, ତଥା ଏତଂ ଏତରହି ମତସରୀରମ୍ପି ପୁବ୍ବେ ଅହୋସି। ଯଥା ପନେତଂ ଏତରହି ଅୱିଞ୍ଞାଣକାସୁଭଂ ମତଂ ସୁସାନେ ସେତି, ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦିଭାୱଞ୍ଚ ଉପଗତଂ, ତଥା ଇଦଂ ସୱିଞ୍ଞାଣକମ୍ପି ଭୱିସ୍ସତୀତି।

ତତ୍ଥ ଯଥା ଇଦଂ ତଥା ଏତନ୍ତି ଅତ୍ତନା ମତସ୍ସ ସରୀରସ୍ସ ସମାନଭାୱଂ କରୋନ୍ତୋ ବାହିରେ ଦୋସଂ ପଜହତି। ଯଥା ଏତଂ ତଥା ଇଦନ୍ତି ମତସରୀରେନ ଅତ୍ତନୋ ସମାନଭାୱଂ କରୋନ୍ତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେ ରାଗଂ ପଜହତି। ଯେନାକାରେନ ଉଭଯଂ ସଭଂ କରୋତି, ତଂ ପଜାନନ୍ତୋ ଉଭଯତ୍ଥ ମୋହଂ ପଜହତି। ଏୱଂ ଯଥାଭୂତଦସ୍ସନେନ ପୁବ୍ବଭାଗେଯେୱ ଅକୁସଲମୂଲପ୍ପହାନଂ ସାଧେତ୍ୱା, ଯସ୍ମା ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ ପତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଛନ୍ଦରାଗଂ ୱିରାଜେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ବହିଦ୍ଧା ଚ, କାଯେ ଛନ୍ଦଂ ୱିରାଜଯେ’’ତି। ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅନୁପୁବ୍ବେନାତି ପାଠସେସୋ।

୨୦୬। ଏୱଂ ସେକ୍ଖଭୂମିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅସେକ୍ଖଭୂମିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଛନ୍ଦରାଗୱିରତ୍ତୋ ସୋ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣେନ ପଞ୍ଞାଣୱା ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ ଫଲଂ ପାପୁଣାତି, ଅଥ ସବ୍ବସୋ ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ‘‘ଛନ୍ଦରାଗୱିରତ୍ତୋ’’ତି ଚ, ମରଣାଭାୱେନ ପଣୀତଟ୍ଠେନ ୱା ଅମତଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୂପସମନତୋ ସନ୍ତିଂ ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତୱାନାଭାୱତୋ ନିବ୍ବାନଂ, ଚୱନାଭାୱତୋ ଅଚ୍ଚୁତନ୍ତି ସଂୱଣ୍ଣିତଂ ପଦମଜ୍ଝଗାତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣେନ ପଞ୍ଞାଣୱା ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଫଲେ ଠିତୋ ଛନ୍ଦରାଗୱିରତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି, ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଞ୍ଚ ପଦମଜ୍ଝଗାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନ ‘‘ଇଦମସ୍ସ ପହୀନଂ, ଇଦଞ୍ଚାନେନ ଲଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ଦୀପେତି।

୨୦୭-୨୦୮। ଏୱଂ ସୱିଞ୍ଞାଣକାୱିଞ୍ଞାଣକୱସେନ ଅସୁଭକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସହ ନିପ୍ଫତ୍ତିଯା କଥେତ୍ୱା ପୁନ ସଙ୍ଖେପଦେସନାଯ ଏୱଂ ମହତୋ ଆନିସଂସସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯକରଂ ପମାଦୱିହାରଂ ଗରହନ୍ତୋ ‘‘ଦ୍ୱିପାଦକୋଯ’’ନ୍ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଅପାଦକାଦଯୋପି କାଯା ଅସୁଚୀଯେୱ, ଇଧାଧିକାରୱସେନ ପନ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱା, ଯସ୍ମା ୱା ଅଞ୍ଞେ ଅସୁଚିଭୂତାପି କାଯା ଲୋଣମ୍ବିଲାଦୀହି ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସାନଂ ଭୋଜନେପି ଉପନୀଯନ୍ତି, ନ ତ୍ୱେୱ ମନୁସ୍ସକାଯୋ, ତସ୍ମା ଅସୁଚିତରଭାୱମସ୍ସ ଦସ୍ସେନ୍ତୋପି ‘‘ଦ୍ୱିପାଦକୋ’’ତି ଆହ।

ଅଯନ୍ତି ମନୁସ୍ସକାଯଂ ଦସ୍ସେତି। ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧୋ ପରିହୀରତୀତି ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧୋ ସମାନୋ ପୁପ୍ଫଗନ୍ଧାଦୀହି ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ପରିହୀରତି। ନାନାକୁଣପପରିପୂରୋତି କେସାଦିଅନେକପ୍ପକାରକୁଣପଭରିତୋ। ୱିସ୍ସୱନ୍ତୋ ତତୋ ତତୋତି ପୁପ୍ଫଗନ୍ଧାଦୀହି ପଟିଚ୍ଛାଦେତୁଂ ଘଟେନ୍ତାନମ୍ପି ତଂ ୱାଯାମଂ ନିପ୍ଫଲଂ କତ୍ୱା ନୱହି ଦ୍ୱାରେହି ଖେଳସିଙ୍ଘାଣିକାଦୀନି, ଲୋମକୂପେହି ଚ ସେଦଜଲ୍ଲିକଂ ୱିସ୍ସୱନ୍ତୋୟେୱ। ତତ୍ଥ ଦାନି ପସ୍ସଥ – ଏତାଦିସେନ କାୟେନ ଯୋ ପୁରିସୋ ୱା ଇତ୍ଥୀ ୱା କୋଚି ବାଲୋ ମଞ୍ଞେ ଉଣ୍ଣମେତୱେ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମାନମଞ୍ଞନାହି ''ଅହ''ନ୍ତି ୱା ''ମମ''ନ୍ତି ୱା ''ନିଚ୍ଚୋ''ତି ୱାତିଆଦିନା ନୟେନ ଯୋ ଉଣ୍ଣମିତୁଂ ମଞ୍ଞେଯ୍ଯ, ପରଂ ୱା ଜାତିଆଦୀହି ଅୱଜାନେଯ୍ଯ ଅତ୍ତାନଂ ଉଚ୍ଚେ ଠାନେ ଠପେନ୍ତୋ, କିମଞ୍ଞତ୍ର ଅଦସ୍ସନା ଠପେତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଅରିଯସଚ୍ଚଦସ୍ସନାଭାୱଂ କିମଞ୍ଞଂ ତସ୍ସ ଏୱଂ ଉଣ୍ଣମାୱଜାନନକାରଣଂ ସିଯାତି।

ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ନନ୍ଦା ଭିକ୍ଖୁନୀ ସଂୱେଗମାପାଦି – ''ଅହୋ ୱତ ରେ, ଅହଂ ବାଲା, ଯା ମଂଯେୱ ଆରବ୍ଭ ଏୱଂ ୱିୱିଧଧମ୍ମଦେସନାପୱତ୍ତକସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ନାଗମାସି''ନ୍ତି। ଏୱଂ ସଂୱିଗ୍ଗା ଚ ତମେୱ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା ତେନେୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନେନ କତିପଯଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରେ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ଦୁତିଯଟ୍ଠାନେପି କିର ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚତୁରାସୀତିଯା ପାଣସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି, ସିରିମା ଦେୱକଞ୍ଞା ଅନାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ତା, ସୋ ଚ ଭିକ୍ଖୁ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ୱିଜଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ମୁନିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୯।ସନ୍ଥୱାତୋଭଯଂ ଜାତନ୍ତି ମୁନିସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ନ ସବ୍ବସ୍ସେୱ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଏକା ଉପ୍ପତ୍ତି, ଅପିଚେତ୍ଥ ଆଦିତୋ ତାୱ ଚତୁନ୍ନଂ ଗାଥାନଂ ଅଯମୁପ୍ପତ୍ତି – ଭଗୱତି କିର ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରନ୍ତେ ଗାମକାୱାସେ ଅଞ୍ଞତରା ଦୁଗ୍ଗତିତ୍ଥୀ ମତପତିକା ପୁତ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୂସୁ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ଅତ୍ତନାପି ଭିକ୍ଖୁନୀସୁ ପବ୍ବଜି। ତେ ଉଭୋପି ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱସ୍ସଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଅଭିଣ୍ହଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଦସ୍ସନକାମା ଅହେସୁଂ। ମାତା କିଞ୍ଚି ଲଭିତ୍ୱା ପୁତ୍ତସ୍ସ ହରତି, ପୁତ୍ତୋପି ମାତୁ। ଏୱଂ ସାଯମ୍ପି ପାତୋପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା ଲଦ୍ଧଂ ଲଦ୍ଧଂ ସଂୱିଭଜମାନା, ସମ୍ମୋଦମାନା, ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ପୁଚ୍ଛମାନା, ନିରାସଙ୍କା ଅହେସୁଂ। ତେସଂ ଏୱଂ ଅଭିଣ୍ହଦସ୍ସନେନ ସଂସଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ସଂସଗ୍ଗା ୱିସ୍ସାସୋ, ୱିସ୍ସାସା ଓତାରୋ, ରାଗେନ ଓତିଣ୍ଣଚିତ୍ତାନଂ ପବ୍ବଜିତସଞ୍ଞା ଚ ମାତୁପୁତ୍ତସଞ୍ଞା ଚ ଅନ୍ତରଧାଯି। ତତୋ ମରିଯାଦୱୀତିକ୍କମଂ କତ୍ୱା ଅସଦ୍ଧମ୍ମଂ ପଟିସେୱିଂସୁ, ଅଯସପ୍ପତ୍ତା ଚ ୱିବ୍ଭମିତ୍ୱା ଅଗାରମଜ୍ଝେ ୱସିଂସୁ। ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେସୁଂ। ''କିଂ ନୁ ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମୋଘପୁରିସୋ ମଞ୍ଞତି ନ ମାତା ପୁତ୍ତେ ସାରଜ୍ଜତି, ପୁତ୍ତୋ ୱା ପନ ମାତରୀ''ତି ଗରହିତ୍ୱା ''ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକରୂପମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମୀ''ତିଆଦିନା (ଅ। ନି। ୫।୫୫) ଅୱସେସସୁତ୍ତେନପି ଭିକ୍ଖୂ ସଂୱେଜେତ୍ୱା ''ତସ୍ମାତିହ, ଭିକ୍ଖୱେ –

''ୱିସଂ ଯଥା ହଲାହଲଂ, ତେଲଂ ପକ୍କୁଥିତଂ ଯଥା;

ତମ୍ବଲୋହୱିଲୀନଂୱ, ମାତୁଗାମଂ ୱିୱଜ୍ଜଯେ''ତି ଚ। –

ୱତ୍ୱା ପୁନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ – ''ସନ୍ଥୱାତୋ ଭଯଂ ଜାତ''ନ୍ତି ଇମା ଅତ୍ତୁପନାଯିକା ଚତସ୍ସୋ ଗାଥା ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ସନ୍ଥୱୋ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମିତ୍ତଭେଦେନ ତିୱିଧୋତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୋ। ଇଧ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିସନ୍ଥୱୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଗୱା ଆହ – ''ପସ୍ସଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଯଥା ଇଦଂ ତସ୍ସ ମୋଘପୁରିସସ୍ସ ସନ୍ଥୱାତୋ ଭଯଂ ଜାତ''ନ୍ତି। ତଞ୍ହି ତସ୍ସ ଅଭିଣ୍ହଦସ୍ସନକାମତାଦିତଣ୍ହାଯ ବଲୱକିଲେସଭଯଂ ଜାତଂ, ଯେନ ସଣ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ମାତରି ୱିପ୍ପଟିପଜ୍ଜି। ଅତ୍ତାନୁୱାଦାଦିକଂ ୱା ମହାଭଯଂ, ଯେନ ସାସନଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ୱିବ୍ଭନ୍ତୋ। ନିକେତାତି ''ରୂପନିମିତ୍ତନିକେତୱିସାରୱିନିବନ୍ଧା ଖୋ, ଗହପତି, 'ନିକେତସାରୀ'ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୩।୩) ନଯେନ ୱୁତ୍ତା ଆରମ୍ମଣପ୍ପଭେଦା। ଜାଯତେ ରଜୋତି ରାଗଦୋସମୋହରଜୋ ଜାଯତେ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ନ କେୱଲଞ୍ଚ ତସ୍ସ ସନ୍ଥୱାତୋ ଭଯଂ ଜାତଂ, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ଯଦେତଂ କିଲେସାନଂ ନିୱାସଟ୍ଠେନ ସାସୱାରମ୍ମଣଂ ''ନିକେତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଇଦାନିସ୍ସ ଭିନ୍ନସଂୱରତ୍ତା ଅତିକ୍କନ୍ତମରିଯାଦତ୍ତା ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ତତୋ ନିକେତା ଜାଯତେ ରଜୋ, ଯେନ ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ଅନଯବ୍ୟସନଂ ପାପୁଣିସ୍ସତି। ଅଥ ୱା ପସ୍ସଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଯଥା ଇଦଂ ତସ୍ସ ମୋଘପୁରିସସ୍ସ ସନ୍ଥୱାତୋ ଭଯଂ ଜାତଂ, ଯଥା ଚ ସବ୍ବପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ନିକେତା ଜାଯତେ ରଜୋତି ଏୱମ୍ପେତଂ ପଦଦ୍ୱଯଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ସବ୍ବଥା ପନ ଇମିନା ପୁରିମଦ୍ଧେନ ଭଗୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନଦସ୍ସନଂ ଗରହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଦସ୍ସନଂ ପସଂସନ୍ତୋ ''ଅନିକେତ''ନ୍ତି ପଚ୍ଛିମଦ୍ଧମାହ। ତତ୍ଥ

ଯଥାୱୁତ୍ତନିକେତପଟିକ୍ଖେପେନ ଅନିକେତଂ, ସନ୍ଥୱପଟିକ୍ଖେପେନ ଚ ଅସନ୍ଥୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଉଭୟମ୍ପେତଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସାଧିୱଚନଂ। ଏତଂ ୱେ ମୁନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଏତଂ ଅନିକେତମସନ୍ଥୱଂ ବୁଦ୍ଧମୁନିନା ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ୱେତି ୱିମ୍ହୟତ୍ଥେ ନିପାତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନ ଚ ୟଂ ନାମ ନିକେତସନ୍ଥୱୱସେନ ମାତାପୁତ୍ତେସୁ ୱିପ୍ପଟିପଜ୍ଜମାନେସୁ ଅନିକେତମସନ୍ଥୱଂ, ଏତଂ ମୁନିନା ଦିଟ୍ଠଂ ଅହୋ ଅବ୍ଭୁତନ୍ତି ଅୟମଧିପ୍ପାୟୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ଅଥ ୱା ମୁନିନୋ ଦସ୍ସନନ୍ତିପି ମୁନିଦସ୍ସନଂ, ଦସ୍ସନଂ ନାମ ଖନ୍ତି ରୁଚି, ଖମତି ଚେୱ ରୁଚ୍ଚତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୧୦। ଦୁତିୟଗାଥାୟ ୟୋ ଜାତମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜାତି ୟୋ କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଜାତଂ ଭୂତଂ ନିବ୍ବତ୍ତଂ କିଲେସଂ ୟଥା ଉପ୍ପନ୍ନାକୁସଲପ୍ପହାନଂ ହୋତି, ତଥା ୱାୟମନ୍ତୋ ତସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପୁନ ଅନିବ୍ବତ୍ତନୱସେନ ଉଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୟୋ ଅନାଗତୋପି କିଲେସୋ ତଥାରୂପପ୍ପଚ୍ଚୟସମୋଧାନେ ନିବ୍ବତ୍ତିତୁଂ ଅଭିମୁଖୀଭୂତତ୍ତା ୱତ୍ତମାନସମୀପେ ୱତ୍ତମାନଲକ୍ଖଣେନ ''ଜାୟନ୍ତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଞ୍ଚ ନ ରୋପୟେୟ୍ୟ ଜାୟନ୍ତଂ, ୟଥା ଅନୁପ୍ପନ୍ନାକୁସଲାନୁପ୍ପାଦୋ ହୋତି, ତଥା ୱାୟମନ୍ତୋ ନ ନିବ୍ବତ୍ତେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। କଥଞ୍ଚ ନ ନିବ୍ବତ୍ତେୟ୍ୟ? ଅସ୍ସ ନାନୁପ୍ପୱେଚ୍ଛେ, ୟେନ ପଚ୍ଚୟେନ ସୋ ନିବ୍ବତ୍ତେୟ୍ୟ ତଂ ନାନୁପ୍ପୱେସେୟ୍ୟ ନ ସମୋଧାନେୟ୍ୟ। ଏୱଂ ସମ୍ଭାରୱେକଲ୍ଲକରଣେନ ତଂ ନ ରୋପୟେୟ୍ୟ ଜାୟନ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ୟସ୍ମା ମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ଅତୀତାପି କିଲେସା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି ଆୟତିଂ ୱିପାକାଭାୱେନ ୱତ୍ତମାନାପି ନ ରୋପୀୟନ୍ତି ତଦଭାୱେନ, ଅନାଗତାପି ଚିତ୍ତସନ୍ତତିଂ ନାନୁପ୍ପୱେସୀୟନ୍ତି ଉପ୍ପତ୍ତିସାମତ୍ଥିୟୱିଘାତେନ, ତସ୍ମା ୟୋ ଅରିୟମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ଜାତମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜ ନ ରୋପୟେୟ୍ୟ ଜାୟନ୍ତଂ, ଅନାଗତମ୍ପି ଚସ୍ସ ଜାୟନ୍ତସ୍ସ ନାନୁପ୍ପୱେଚ୍ଛେ, ତମାହୁ ଏକଂ ମୁନିନଂ ଚରନ୍ତଂ, ସୋ ଚ ଅଦ୍ଦକ୍ଖି ସନ୍ତିପଦଂ ମହେସୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ୟୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏକନ୍ତନିକ୍କିଲେସତାୟ ଏକଂ, ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ୱା ଏକଂ। ମୁନିନନ୍ତି ମୁନିଂ, ମୁନୀସୁ ୱା ଏକଂ। ଚରନ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବାକାରପରିପୂରାୟ ଲୋକତ୍ଥଚରିୟାୟ ଅୱସେସଚରିୟାହି ଚ ଚରନ୍ତଂ। ଅଦ୍ଦକ୍ଖୀତି ଅଦ୍ଦସ। ସୋତି ୟୋ ଜାତମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଅରୋପନେ ଅନନୁପ୍ପୱେସନେ ଚ ସମତ୍ଥତାୟ ''ନ ରୋପୟେୟ୍ୟ ଜାୟନ୍ତମସ୍ସ ନାନୁପ୍ପୱେଚ୍ଛେ''ତି ୱୁତ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧମୁନି। ସନ୍ତିପଦନ୍ତି ସନ୍ତିକୋଟ୍ଠାସଂ, ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତୱିପସ୍ସନାନିବ୍ବାନଭେଦାସୁ ତୀସୁ ସମ୍ମୁତିସନ୍ତି, ତଦଙ୍ଗସନ୍ତି, ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତୀସୁ ସେଟ୍ଠଂ ଏୱଂ ଅନୁପସନ୍ତେ ଲୋକେ ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତିଂ ଅଦ୍ଦସ ମହେସୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୨୧୧। ତତିୟଗାଥାୟ ସଙ୍ଖାୟାତି ଗଣୟିତ୍ୱା, ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱୀମଂସିତ୍ୱା ୟଥାଭୂତତୋ ଞତ୍ୱା, ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞାୟ ପରିଜାନିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱତ୍ଥୂନୀତି ୟେସୁ ଏୱମୟଂ ଲୋକୋ ସଜ୍ଜତି, ତାନି ଖନ୍ଧାୟତନଧାତୁଭେଦାନି କିଲେସଟ୍ଠାନାନି। ପମାୟ ବୀଜନ୍ତି ୟଂ ତେସଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ବୀଜଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତଂ ପମାୟ ହିଂସିତ୍ୱା, ବାଧିତ୍ୱା, ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନେନ ପଜହିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସିନେହମସ୍ସ ନାନୁପ୍ପୱେଚ୍ଛେତି ୟେନ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିସିନେହେନ ସିନେହିତଂ ତଂ ବୀଜଂ ଆୟତିଂ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ତଂ ୟଥାୱୁତ୍ତଂ ୱତ୍ଥୁସସ୍ସଂ ୱିରୁହେୟ୍ୟ, ତଂ ସିନେହମସ୍ସ ନାନୁପ୍ପୱେଚ୍ଛେ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖାୟ ମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ତଂ ନାନୁପ୍ପୱେସେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ସ ୱେ ମୁନି ଜାତିଖୟନ୍ତଦସ୍ସୀତି ସୋ ଏୱରୂପୋ ବୁଦ୍ଧମୁନି ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ଜାତିୟା ଚ ମରଣସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତଭୂତସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଜାତିକ୍ଖୟନ୍ତଦସ୍ସୀ ତକ୍କଂ ପହାୟ ନ ଉପେତି ସଙ୍ଖଂ। ଇମାୟ ଚତୁସଚ୍ଚଭାୱନାୟ ନୱପ୍ପଭେଦମ୍ପି ଅକୁସଲୱିତକ୍କଂ ପହାୟ ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁଂ ପତ୍ୱା ଲୋକତ୍ଥଚରିୟଂ କରୋନ୍ତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚରିମୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖୟା ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁପ୍ପତ୍ତିୟା ''ଦେୱୋ ୱା ମନୁସ୍ସୋ ୱା''ତି ନ ଉପେତି ସଙ୍ଖଂ। ଅପରିନିବ୍ବୁତୋ ଏୱ ୱା ୟଥା କାମୱିତକ୍କାଦିନୋ ୱିତକ୍କସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ''ଅୟଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ରତ୍ତୋ''ତି ୱା ''ଦୁଟ୍ଠୋ''ତି ୱା ସଙ୍ଖଂ ଉପେତି, ଏୱଂ ତକ୍କଂ ପହାୟ ନ ଉପେତି ସଙ୍ଖନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ।

୨୧୨। ଚତୁତ୍ଥଗାଥାୟ ଅଞ୍ଞାୟାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିନୟେନ ଜାନିତ୍ୱା। ସବ୍ବାନୀତି ଅନୱସେସାନି, ନିୱେସନାନୀତି କାମଭୱାଦିକେ ଭୱେ। ନିୱସନ୍ତି ହି ତେସୁ ସତ୍ତା, ତସ୍ମା ''ନିୱେସନାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅନିକାମୟଂ ଅଞ୍ଞତରମ୍ପି ତେସନ୍ତି ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠାଦୀନୱତ୍ତା ତେସଂ ନିୱେସନାନଂ ଏକମ୍ପି ଅପତ୍ଥେନ୍ତୋ ସୋ ଏୱରୂପୋ ବୁଦ୍ଧମୁନି ମଗ୍ଗଭାୱନାବଲେନ ତଣ୍ହାଗେଧସ୍ସ ୱିଗତତ୍ତା ୱୀତଗେଧୋ, ୱୀତଗେଧତ୍ତା ଏୱ ଚ ଅଗିଦ୍ଧୋ, ନ ୟଥା ଏକେ ଅୱୀତଗେଧା ଏୱ ସମାନା ''ଅଗିଦ୍ଧମ୍ହା''ତି ପଟିଜାନନ୍ତି, ଏୱଂ। ନାୟୂହତୀତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ନିୱେସନସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତକଂ କୁସଲଂ ୱା ଅକୁସଲଂ ୱା ନ କରୋତି। କିଂ କାରଣା? ପାରଗତୋ ହି ହୋତି, ୟସ୍ମା ଏୱରୂପୋ ସବ୍ବନିୱେସନାନଂ ପାରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗତୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ପଠମଗାଥାୟ ପୁଥୁଜ୍ଜନଦସ୍ସନଂ ଗରହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଦସ୍ସନଂ ପସଂସନ୍ତୋ ଦୁତିୟଗାଥାୟ ୟେହି କିଲେସେହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅନୁପସନ୍ତୋ ହୋତି, ତେସଂ ଅଭାୱେନ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିପଦାଧିଗମଂ ପସଂସନ୍ତୋ ତତିୟଗାଥାୟ ୟେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ତକ୍କଂ ଅପ୍ପହାୟ ତଥା ତଥା ସଙ୍ଖଂ ଉପେତି, ତେସୁ ଚତୁସଚ୍ଚଭାୱନାୟ ତକ୍କଂ ପହାୟ ଅତ୍ତନୋ ସଙ୍ଖାନୁପଗମନଂ ପସଂସନ୍ତୋ ଚତୁତ୍ଥଗାଥାୟ ଆୟତିମ୍ପି ୟାନି ନିୱେସନାନି କାମୟମାନୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଭୱତଣ୍ହାୟ ଆୟୂହତି, ତେସୁ ତଣ୍ହାଭାୱେନ ଅତ୍ତନୋ ଅନାୟୂହନଂ ପସଂସନ୍ତୋ ଚତୂହି ଗାଥାହି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଏକଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକଂ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି।

୨୧୩।ସବ୍ବାଭିଭୁନ୍ତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ମହାପୁରିସୋ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ କତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ୱା ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନତ୍ଥାୟ ବାରାଣସିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ

ବୋଧିମଣ୍ଡସ୍ସ ଚ ଗଯାଯ ଚ ଅନ୍ତରେ ଉପକେନାଜୀୱକେନ ସମାଗଚ୍ଛି। ତେନ ଚ ‘‘ୱିପ୍ପସନ୍ନାନି ଖୋ ତେ, ଆୱୁସୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୮୫; ମହାୱ। ୧୧) ନଯେନ ପୁଟ୍ଠୋ ‘‘ସବ୍ବାଭିଭୂ’’ତିଆଦୀନି ଆହ। ଉପକୋ ‘‘ହୁପେଯ୍ୟାୱୁସୋ’’ତି ୱତ୍ୱା, ସୀସଂ ଓକମ୍ପେତ୍ୱା, ଉମ୍ମଗ୍ଗଂ ଗହେତ୍ୱା ପକ୍କାମି । ଅନୁକ୍କମେନ ଚ ୱଙ୍କହାରଜନପଦେ ଅଞ୍ଞତରଂ ମାଗୱିକଗାମଂ ପାପୁଣି। ତମେନଂ ମାଗୱିକଜେଟ୍ଠକୋ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଅହୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ସମଣୋ ୱତ୍ଥମ୍ପି ନ ନିୱାସେତି, ଅଯଂ ଲୋକେ ଅରହା’’ତି ଘରଂ ନେତ୍ୱା ମଂସରସେନ ପରିୱିସିତ୍ୱା ଭୁତ୍ତାୱିଞ୍ଚ ନଂ ସପୁତ୍ତଦାରୋ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘ଇଧେୱ, ଭନ୍ତେ, ୱସଥ, ଅହଂ ପଚ୍ଚଯେନ ଉପଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ’’ତି ନିମନ୍ତେତ୍ୱା, ୱସନୋକାସଂ କତ୍ୱା ଅଦାସି। ସୋ ତତ୍ଥ ୱସତି।

ମାଗୱିକୋ ଗିମ୍ହକାଲେ ଉଦକସମ୍ପନ୍ନେ ସୀତଲେ ପଦେସେ ଚରିତୁଂ ଦୂରଂ ଅପକ୍କନ୍ତେସୁ ମିଗେସୁ ତତ୍ଥ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଅରହନ୍ତଂ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠହେଯ୍ୟା’’ତି ଛାୱଂ ନାମ ଧୀତରଂ ଆଣାପେତ୍ୱା ଅଗମାସି ସଦ୍ଧିଂ ପୁତ୍ତଭାତୁକେହି। ସା ଚସ୍ସ ଧୀତା ଦସ୍ସନୀଯା ହୋତି କୋଟ୍ଠାସସମ୍ପନ୍ନା। ଦୁତିଯଦିୱସେ ଉପକୋ ଘରଂ ଆଗତୋ ତଂ ଦାରିକଂ ସବ୍ବଂ ଉପଚାରଂ କତ୍ୱା, ପରିୱିସିତୁଂ ଉପଗତଂ ଦିସ୍ୱା, ରାଗେନ ଅଭିଭୂତୋ ଭୁଞ୍ଜିତୁମ୍ପି ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଭାଜନେନ ଭତ୍ତଂ ଆଦାଯ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ଭତ୍ତଂ ଏକମନ୍ତେ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା – ‘‘ସଚେ ଛାୱଂ ଲଭାମି, ଜୀୱାମି, ନୋ ଚେ, ମରାମୀ’’ତି ନିରାହାରୋ ସଯି। ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ମାଗୱିକୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଧୀତରଂ ଉପକସ୍ସ ପୱତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛି। ସା – ‘‘ଏକଦିୱସମେୱ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ପୁନ ନାଗତପୁବ୍ବୋ’’ତି ଆହ। ମାଗୱିକୋ ‘‘ଆଗତୱେସେନେୱ ନଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମୀ’’ତି ତଙ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା – ‘‘କିଂ, ଭନ୍ତେ, ଅଫାସୁକ’’ନ୍ତି ପାଦେ ପରାମସନ୍ତୋ ପୁଚ୍ଛି। ଉପକୋ ନିତ୍ଥୁନନ୍ତୋ ପରିୱତ୍ତତିଯେୱ। ସୋ ‘‘ୱଦ, ଭନ୍ତେ, ଯଂ ମଯା ସକ୍କା କାତୁଂ, ସବ୍ବଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଆହ। ଉପକୋ – ‘‘ସଚେ ଛାୱଂ ଲଭାମି, ଜୀୱାମି, ନୋ ଚେ, ଇଧେୱ ମରଣଂ ସେଯ୍ୟୋ’’ତି ଆହ। ‘‘ଜାନାସି ପନ, ଭନ୍ତେ, କିଞ୍ଚି ସିପ୍ପ’’ନ୍ତି? ‘‘ନ ଜାନାମୀ’’ତି । ‘‘ନ, ଭନ୍ତେ, କିଞ୍ଚି ସିପ୍ପଂ ଅଜାନନ୍ତେନ ସକ୍କା ଘରାୱାସଂ ଅଧିଟ୍ଠାତୁ’’ନ୍ତି? ସୋ ଆହ – ‘‘ନାହଂ କିଞ୍ଚି ସିପ୍ପଂ ଜାନାମି, ଅପିଚ ତୁମ୍ହାକଂ ମଂସହାରକୋ ଭୱିସ୍ସାମି, ମଂସଞ୍ଚ ୱିକ୍କିଣିସ୍ସାମୀ’’ତି। ମାଗୱିକୋପି ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଏତଦେୱ ରୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ଉତ୍ତରସାଟକଂ ଦତ୍ୱା, ଘରଂ ଆନେତ୍ୱା ଧୀତରଂ ଅଦାସି। ତେସଂ ସଂୱାସମନ୍ୱାଯ ପୁତ୍ତୋ ୱିଜାଯି। ସୁଭଦ୍ଦୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ଛାୱା ପୁତ୍ତତୋସନଗୀତେନ ଉପକଂ ଉପ୍ପଣ୍ଡେସି। ସୋ ତଂ ଅସହନ୍ତୋ ‘‘ଭଦ୍ଦେ, ଅହଂ ଅନନ୍ତଜିନସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ମଜ୍ଝିମଦେସାଭିମୁଖୋ ପକ୍କାମି।

ଭଗୱା ଚ ତେନ ସମଯେନ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି ଜେତୱନମହାୱିହାରେ। ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ପଟିକଚ୍ଚେୱ ଭିକ୍ଖୂ ଆଣାପେସି – ‘‘ଯୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନନ୍ତଜିନୋତି ପୁଚ୍ଛମାନୋ ଆଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ସ ମଂ ଦସ୍ସେଯ୍ୟାଥା’’ତି। ଉପକୋପି ଖୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନେୱ ସାୱତ୍ଥିଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ୱିହାରମଜ୍ଝେ ଠତ୍ୱା ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ୱିହାରେ ମମ ସହାଯୋ ଅନନ୍ତଜିନୋ ନାମ ଅତ୍ଥି, ସୋ କୁହିଂ ୱସତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ତଂ ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ନଯିଂସୁ। ଭଗୱା ତସ୍ସାନୁରୂପଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ସୋ ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଅନାଗାମିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସି। ଭିକ୍ଖୂ ତସ୍ସ ପୁବ୍ବପ୍ପୱତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା କଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସୁଂ – ‘‘ଭଗୱା ପଠମଂ ନିସ୍ସିରିକସ୍ସ ନଗ୍ଗସମଣସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସୀ’’ତି। ଭଗୱା ତଂ କଥାସମୁଟ୍ଠାନଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଗନ୍ଧକୁଟିତୋ ନିକ୍ଖମ୍ମ ତଙ୍ଖଣାନୁରୂପେନ ପାଟିହାରିଯେନ ବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସି – ‘‘କାଯ ନୁତ୍ଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏତରହି କଥାଯ ସନ୍ନିସିନ୍ନା’’ତି? ତେ ସବ୍ବଂ କଥେସୁଂ। ତତୋ ଭଗୱା – ‘‘ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତୋ ଅହେତୁଅପ୍ପଚ୍ଚଯା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ନିମ୍ମଲା ତଥାଗତସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନା, ନ ସକ୍କା ତତ୍ଥ ଦୋସଂ ଦଟ୍ଠୁଂ। ତେନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମଦେସନୂପନିସ୍ସଯେନ ଉପକୋ ଏତରହି ଅନାଗାମୀ ଜାତୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାମଲାଭାୱଦୀପିକଂ ଇମଂ ଗାଥମଭାସି।

ତତ୍ଥ – ସାସୱେସୁ ସବ୍ବଖନ୍ଧାଯତନଧାତୂସୁ ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ତେହି ଅନଭିଭୂତତ୍ତା ସଯଞ୍ଚ ତେ ଧମ୍ମେ ସବ୍ବେ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ପୱତ୍ତତ୍ତା ସବ୍ବାଭିଭୁଂ। ତେସଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ସବ୍ବାକାରେନ ୱିଦିତତ୍ତା ସବ୍ବୱିଦୁଂ। ସବ୍ବଧମ୍ମଦେସନସମତ୍ଥାଯ ସୋଭନାଯ ମେଧାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସୁମେଧଂ। ଯେସଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଲେପାନଂ ୱସେନ ସାସୱଖନ୍ଧାଦିଭେଦେସୁ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଉପଲିମ୍ପତି, ତେସଂ ଲେପାନଂ ଅଭାୱା ତେସୁ ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅନୁପଲିତ୍ତଂ। ତେସୁ ଚ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଛନ୍ଦରାଗାଭାୱେନ ସବ୍ବେ ତେ ଧମ୍ମେ ଜହିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ସବ୍ବଞ୍ଜହଂ। ଉପଧିୱିୱେକନିନ୍ନେନ ଚିତ୍ତେନ ତଣ୍ହକ୍ଖଯେ ନିବ୍ବାନେ ୱିସେସେନ ମୁତ୍ତତ୍ତା ତଣ୍ହକ୍ଖଯେ ୱିମୁତ୍ତଂ, ଅଧିମୁତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଂ ୱାପି ଧୀରା ମୁନି ୱେଦଯନ୍ତୀତି ତମ୍ପି ପଣ୍ଡିତା ସତ୍ତା ମୁନିଂ ୱେଦଯନ୍ତି ଜାନନ୍ତି। ପସ୍ସଥ ଯାୱ ପଟିୱିସିଟ୍ଠୋୱାଯଂ ମୁନି, ତସ୍ସ କୁତୋ ଦେସନାମଲନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ୱିଭାୱେତି । ୱିଭାୱନତ୍ଥୋ ହି ଏତ୍ଥ ୱାସଦ୍ଦୋତି। କେଚି ପନ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି – ‘‘ଉପକୋ ତଦା ତଥାଗତଂ ଦିସ୍ୱାପି ‘ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧମୁନୀ’ତି ନ ସଦ୍ଦହୀ’’ତି ଏୱଂ ଭିକ୍ଖୂ କଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସୁଂ , ତତୋ ଭଗୱା ‘‘ସଦ୍ଦହତୁ ୱା ମା ୱା, ଧୀରା ପନ ତଂ ମୁନିଂ ୱେଦଯନ୍ତୀ’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଇମଂ ଗାଥମଭାସୀତି।

୨୧୪।ପଞ୍ଞାବଲନ୍ତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯଂ ଗାଥା ରେୱତତ୍ଥେରଂ ଆରବ୍ଭ ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ‘‘ଗାମେ ୱା ଯଦି ୱାରଞ୍ଞେ’’ତି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ରେୱତତ୍ଥେରସ୍ସ ଆଦିତୋ ପଭୁତି ପବ୍ବଜ୍ଜା, ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ଖଦିରୱନେ ୱିହାରୋ, ତତ୍ଥ ୱିହରତୋ ୱିସେସାଧିଗମୋ, ଭଗୱତୋ ତତ୍ଥ ଗମନପଚ୍ଚାଗମନଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଚ୍ଚାଗତେ ପନ ଭଗୱତି ଯୋ ସୋ ମହଲ୍ଲକଭିକ୍ଖୁ ଉପାହନଂ ସମ୍ମୁସ୍ସିତ୍ୱା ପଟିନିୱତ୍ତୋ ଖଦିରରୁକ୍ଖେ ଆଲଗ୍ଗିତଂ ଦିସ୍ୱା ସାୱତ୍ଥିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ ୱିସାଖାଯ ଉପାସିକାଯ ‘‘କିଂ, ଭନ୍ତେ, ରେୱତତ୍ଥେରସ୍ସ ୱସନୋକାସୋ ରମଣୀଯୋ’’ତି ଭିକ୍ଖୂ ପୁଚ୍ଛମାନାଯ ଯେହି ଭିକ୍ଖୂହି

ପସଂସିତୋ, ତେ ଅପସାଦେନ୍ତୋ ''ଉପାସିକେ, ଏତେ ତୁଚ୍ଛଂ ଭଣନ୍ତି, ନ ସୁନ୍ଦରୋ ଭୂମିପ୍ପଦେସୋ, ଅତିଲୂଖକକ୍ଖଳଂ ଖଦିରୱନମେୱା''ତି ଆହ। ସୋ ୱିସାଖାଯ ଆଗନ୍ତୁକଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ମଣ୍ଡଲମାଳଏ ସନ୍ନିପତିତେ ଭିକ୍ଖୂ ଉଜ୍ଝାପେନ୍ତୋ ଆହ – ''କିଂ, ଆୱୁସୋ, ରେୱତତ୍ଥେରସ୍ସ ସେନାସନେ ରମଣୀଯଂ ତୁମ୍ହେହି ଦିଟ୍ଠ''ନ୍ତି । ଭଗୱା ତଂ ଞତ୍ୱା ଗନ୍ଧକୁଟିତୋ ନିକ୍ଖମ୍ମ ତଙ୍ଖଣାନୁରୂପେନ ପାଟିହାରିଯେନ ପରିସମଜ୍ଝଂ ପତ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସି – ''କାଯ ନୁତ୍ଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏତରହି କଥାଯ ସନ୍ନିସିନ୍ନା''ତି? ତେ ଆହଂସୁ – ''ରେୱତଂ, ଭନ୍ତେ, ଆରବ୍ଭ କଥା ଉପ୍ପନ୍ନା 'ଏୱଂ ନୱକମ୍ମିକୋ କଦା ସମଣଧମ୍ମଂ କରିସ୍ସତୀ'''ତି। ''ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ରେୱତୋ ନୱକମ୍ମିକୋ, ଅରହା ରେୱତୋ ଖୀଣାସୱୋ''ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ଆରବ୍ଭ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଇମଂ ଗାଥମଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଦୁକ୍ଖଲକଖଣକିଲେସପ୍ପହାନସାଧକେନ ୱିକୁବ୍ବନଅଧିଟ୍ଠାନପ୍ପଭେଦେନ ୱା ପଞ୍ଞାବଲେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ପଞ୍ଞାବଲଂ, ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେନ ଧୁତଙ୍ଗୱତେନ ଚ ଉପପନ୍ନତ୍ତା ସୀଲୱତୂପପନ୍ନଂ, ମଗ୍ଗସମାଧିନା ଫଲସମାଧିନା ଇରିଯାପଥସମାଧିନା ଚ ସମାହିତଂ, ଉପଚାରପ୍ପନାଭେଦେନ ଝାନେନ ଝାନେ ୱା ରତତ୍ତା ଝାନରତଂ, ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତତ୍ତା ସତିମଂ, ରାଗାଦିସଙ୍ଗତୋ ପମୁତ୍ତତା ସଙ୍ଗା ପମୁତ୍ତଂ, ପଞ୍ଚଚେତୋଖିଲଚତୁଆସୱାଭାୱେନ ଅଖିଲଂ ଅନାସୱଂ ତଂ ୱାପି ଧୀରା ମୁନିଂ ୱେଦଯନ୍ତି। ତମ୍ପି ଏୱଂ ପଞ୍ଞାଦିଗୁଣସଂଯୁତ୍ତଂ ସଙ୍ଗାଦିଦୋସୱିସଂଯୁତ୍ତଂ ପଣ୍ଡିତା ସତ୍ତା ମୁନିଂ ୱା ୱେଦଯନ୍ତି। ପସ୍ସଥ ଯାୱ ପଟିୱିସିଟ୍ଠୋୱାଯଂ ଖୀଣାସୱମୁନି, ସୋ ''ନୱକମ୍ମିକୋ''ତି ୱା ''କଦା ସମଣଧମ୍ମଂ କରିସ୍ସତୀ''ତି ୱା କଥଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ସୋ ହି ପଞ୍ଞାବଲେନ ତଂ ୱିହାରଂ ନିଟ୍ଠାପେସି, ନ ନୱକମ୍ମକରଣେନ, କତକିଚ୍ଚୋୱ ସୋ, ନ ଇଦାନି ସମଣଧମ୍ମଂ କରିସ୍ସତୀତି ରେୱତତ୍ଥେରଂ ୱିଭାୱେତି। ୱିଭାୱନତ୍ଥୋ ହି ଏତ୍ଥ ୱା-ସଦ୍ଦୋତି।

୨୧୫।ଏକଂ ଚରନ୍ତନ୍ତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ବୋଧିମଣ୍ଡତୋ ପଭୁତି ଯଥାକ୍କମଂ କପିଲୱତ୍ଥୁଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତେ ଭଗୱତି ପିତାପୁତ୍ତସମାଗମେ ୱତ୍ତମାନେ ଭଗୱା ସମ୍ମୋଦମାନେନ ରଞ୍ଞା ସୁଦ୍ଧୋଦନେନ ''ତୁମ୍ହେ, ଭନ୍ତେ, ଗହଟ୍ଠକାଲେ ଗନ୍ଧକରଣ୍ଡକେ ୱାସିତାନି କାସିକାଦୀନି ଦୁସ୍ସାନି ନିୱାସେତ୍ୱା ଇଦାନି କଥଂ ଛିନ୍ନକାନି ପଂସୁକୂଲାନି ଧାରେଥା''ତି ଏୱମାଦିନା ୱୁତ୍ତୋ ରାଜାନଂ ଅନୁନଯମାନୋ –

''ଯଂ ତ୍ୱଂ ତାତ ୱଦେ ମୟ୍ହଂ, ପଟ୍ଟୁଣ୍ଣଂ ଦୁକୂଲକାସିକଂ;

ପଂସୁକୂଲଂ ତତୋ ସେୟ୍ୟଂ, ଏତଂ ମେ ଅଭିପତ୍ଥିତ''ନ୍ତି। –

ଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ଲୋକଧମ୍ମେହି ଅତ୍ତନୋ ଅୱିକମ୍ପଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ରଞ୍ଞୋ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଇମଂ ସତ୍ତପଦଗାଥମଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପବ୍ବଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତାଦୀହି ଏକଂ, ଇରିଯାପଥାଦୀହି ଚରିଯାହି ଚରନ୍ତଂ। ମୋନେୟ୍ୟଧମ୍ମସମନ୍ନାଗମେନ ମୁନିଂ। ସବ୍ବଟ୍ଠାନେସୁ ପମାଦାଭାୱତୋ ଅପ୍ପମତ୍ତଂ। ଅକ୍କୋସନଗରହନାଦିଭେଦାଯ ନିନ୍ଦାଯ ୱଣ୍ଣନଥୋମନାଦିଭେଦାଯ ପସଂସାଯ ଚାତି ଇମାସୁ ନିନ୍ଦାପସଂସାସୁ ପଟିଘାନୁନଯୱସେନ ଅୱେଧମାନଂ। ନିନ୍ଦାପସଂସାମୁଖେନ ଚେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠପି ଲୋକଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସୀହଂୱ ଭେରିସଦ୍ଦାଦୀସୁ ସଦ୍ଦେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋକଧମ୍ମେସୁ ପକତିୱିକାରାନୁପଗମେନ ଅସନ୍ତସନ୍ତଂ, ପନ୍ତେସୁ ୱା ସେନାସନେସୁ ସନ୍ତାସାଭାୱେନ। ୱାତଂୱ ସୁତ୍ତମଯାଦିଭେଦେ ଜାଲମ୍ହି ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଜାଲେ ଅସଜ୍ଜମାନଂ, ଅଟ୍ଠସୁ ୱା ଲୋକଧମ୍ମେସୁ ପଟିଘାନୁନଯୱସେନ ଅସଜ୍ଜମାନଂ। ପଦୁମଂୱ ତୋଯେନ ଲୋକେ ଜାତମ୍ପି ଯେସଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଲେପାନଂ ୱସେନ ସତ୍ତା ଲୋକେନ ଲିପ୍ପନ୍ତି, ତେସଂ ଲେପାନଂ ପହୀନତ୍ତା ଲୋକେନ ଅଲିପ୍ପମାନଂ, ନିବ୍ବାନଗାମିମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତେନ ମଗ୍ଗେନ ନେତାରମଞ୍ଞେସଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ। ଅତ୍ତନୋ ପନ ଅଞ୍ଞେନ କେନଚି ମଗ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅନେତବ୍ବତ୍ତା ଅନଞ୍ଞନେୟ୍ୟଂ ତଂ ୱାପି ଧୀରା ମୁନି ୱେଦଯନ୍ତି ବୁଦ୍ଧମୁନିଂ ୱେଦଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ତାନଂ ୱିଭାୱେତି। ସେସମେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

୨୧୬।ଯୋଓଗହଣେତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗୱତୋ ପଠମାଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ପୂରିତଦସପାରମିଦସଉପପାରମିଦସପରମତ୍ଥପାରମିପ୍ପଭେଦଂ ଅଭିନୀହାରଗୁଣପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତଭୱନେ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିଗୁଣଂ ତତ୍ଥ ନିୱାସଗୁଣଂ ମହାୱିଲୋକନଗୁଣଂ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିଂ ଗବ୍ଭୱାସଂ ଗବ୍ଭନିକ୍ଖମନଂ ପଦୱୀତିହାରଂ ଦିସାୱିଲୋକନଂ ବ୍ରହ୍ମଗଜ୍ଜନଂ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ମହାପଧାନଂ ଅଭିସମ୍ବୋଧିଂ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ଫଲଞ୍ଞାଣଂ ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ ଅକମ୍ପନଞ୍ଞାଣଂ, ଦସବଲଞ୍ଞାଣଂ, ଚତୁଯୋନିପରିଚ୍ଛେଦକଞ୍ଞାଣଂ, ପଞ୍ଚଗତିପରିଚ୍ଛେଦକଞ୍ଞାଣଂ, ଛବ୍ବିଧଂ ଅସାଧାରଣଞ୍ଞାଣଂ, ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ସାୱକସାଧାରଣବୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣଂ, ଚୁଦ୍ଦସୱିଧଂ ବୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣଂ, ଅଟ୍ଠାରସବୁଦ୍ଧଗୁଣପରିଚ୍ଛେଦକଞ୍ଞାଣଂ, ଏକୂନୱୀସତିୱିଧପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣଂ, ସତ୍ତସତ୍ତତିୱିଧଞ୍ଞାଣୱତ୍ଥୁ ଏୱମିଚ୍ଚାଦିଗୁଣସତସହସ୍ସେ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତଂ ମହାଲାଭସକ୍କାରଂ ଅସହମାନେହି ତିତ୍ଥିଯେହି ଉଯ୍ୟୋଜିତାଯ ଚିଞ୍ଚମାଣୱିକାଯ ''ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ଅତୀତସ୍ସା''ତି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଚତୁପରିସମଜ୍ଝେ ଭଗୱତୋ ଅଯସେ ଉପ୍ପାଦିତେ ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ଭିକ୍ଖୂ କଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସୁଂ ''ଏୱରୂପେପି ନାମ ଅଯସେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ନ

ଭଗୱତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଅହୋସୀ''ତି। ତଂ ଞତ୍ୱା ଭଗୱା ଗନ୍ଧକୁଟିତୋ ନିକ୍ଖମ୍ମ ତଙ୍ଖଣାନୁରୂପେନ ପାଟିହାରିଯେନ ପରିସମଜ୍ଝଂ ପତ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସି – ''କାଯ ନୁତ୍ଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏତରହି କଥାଯ ସନ୍ନିସିନ୍ନା''ତି? ତେ ସବ୍ବଂ ଆରୋଚେସୁଂ। ତତୋ ଭଗୱା – ''ବୁଦ୍ଧା ନାମ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋକଧମ୍ମେସୁ ତାଦିନୋ ହୋନ୍ତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଇମଂ ଗାଥମଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଥା ନାମ ଓଗହଣେ ମନୁସ୍ସାନଂ ନ୍ହାନତିତ୍ଥେ ଅଙ୍ଗଘଂସନତ୍ଥାଯ ଚତୁରସ୍ସେ ୱା ଅଟ୍ଠଂସେ ୱା ଥମ୍ଭେ ନିଖାତେ ଉଚ୍ଚକୁଲୀନାପି ନୀଚକୁଲୀନାପି ଅଙ୍ଗଂ ଘଂସନ୍ତି, ନ ତେନ ଥମ୍ଭସ୍ସ ଉନ୍ନତି ୱା ଓନତି ୱା ହୋତି। ଏୱମେୱଂ ଯୋ ଓଗହଣେ ଥମ୍ଭୋରିୱାଭିଜାଯତି ଯସ୍ମିଂ ପରେ ୱାଚାପରିଯନ୍ତଂ ୱଦନ୍ତି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପରେ ତିତ୍ଥିଯା ୱା ଅଞ୍ଞେ ୱା ୱଣ୍ଣୱସେନ ଉପରିମଂ ୱା ଅୱଣ୍ଣୱସେନ ହେଟ୍ଠିମଂ ୱା ୱାଚାପରିଯନ୍ତଂ ୱଦନ୍ତି, ତସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅନୁନଯଂ ୱା ପଟିଘଂ ୱା ଅନାପଜ୍ଜମାନୋ ତାଦିଭାୱେନ ଯୋ ଓଗହଣେ ଥମ୍ଭୋରିୱ ଭୱତୀତି। ତଂ ୱୀତରାଗଂ ସୁସମାହିତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ତଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ରାଗାଭାୱେନ ୱୀତରାଗଂ, ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଚ ଦୋସମୋହାଭାୱେନ ସୁସମାହିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ସୁଟ୍ଠୁ ୱା ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଠପିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ରକ୍ଖିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଗୋପିତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଂ ୱାପି ଧୀରା ମୁନି ୱେଦଯନ୍ତି ବୁଦ୍ଧମୁନିଂ ୱେଦଯନ୍ତି, ତସ୍ସ କଥଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ତାନଂ ୱିଭାୱେତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

୨୧୭। ଯୋ ୱେ ଠିତତ୍ତୋତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସାୱତ୍ଥିଯଂ କିର ଅଞ୍ଞତରା ସେଟ୍ଠିଧୀତା ପାସାଦା ଓରୁଯ୍ହ ହେଟ୍ଠାପାସାଦେ ତନ୍ତୱାଯସାଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତସରଂ ୱଟ୍ଟେନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ଉଜୁଭାୱେନ ତପ୍ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗହେସି – ''ଅହୋ ୱତ ସବ୍ବେ ସତ୍ତା କାଯୱଚୀମନୋୱଙ୍କଂ ପହାଯ ତସରଂ ୱିଯ ଉଜୁଚିତ୍ତା ଭୱେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତି। ସା ପାସାଦଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱାପି ପୁନପ୍ପୁନଂ ତଦେୱ ନିମିତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୀ ନିସୀଦି। ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନାଯ ଚସ୍ସା ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ପାକଟଂ ଅହୋସି, ତଦନୁସାରେନେୱ ଚ ଦୁକ୍ଖାନତ୍ତଲକ୍ଖଣାନିପି। ଅଥସ୍ସା ତଯୋପି ଭୱା ଆଦିତ୍ତା ୱିଯ ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ। ତଂ ତଥା ୱିପସ୍ସମାନଂ ଞତ୍ୱା ଭଗୱା ଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ନିସିନ୍ନୋୱ ଓଭାସଂ ମୁଞ୍ଚି। ସା ତଂ ଦିସ୍ୱା ''କିଂ ଇଦ''ନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୀ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସେ ନିସିନ୍ନମିୱ ଦିସ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯ ପଞ୍ଜଲିକା ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥସ୍ସା ଭଗୱା ସପ୍ପାଯଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନାୱସେନ ଇମଂ ଗାଥମଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯୋ ୱେ ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତତାଯ ଅକୁପ୍ପୱିମୁତ୍ତିତାଯ ଚ ୱୁଡ୍ଢିହାନୀନଂ ଅଭାୱତୋ ୱିକ୍ଖୀଣଜାତିସଂସାରତ୍ତା ଭୱନ୍ତରୂପଗମନାଭାୱତୋ ଚ ଠିତତ୍ତୋ, ପହୀନକାଯୱଚୀମନୋୱଙ୍କତାଯ ଅଗତିଗମନାଭାୱେନ ୱା ତସରଂୱ ଉଜୁ, ହିରୋତ୍ତପ୍ପସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଜିଗୁଚ୍ଛତି କମ୍ମେହି ପାପକେହି, ପାପକାନି କମ୍ମାନି ଗୂଥଗତଂ ୱିଯ ମୁତ୍ତଗତଂ ୱିଯ ଚ ଜିଗୁଚ୍ଛତି, ହିରୀଯତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯୋଗୱିଭାଗେନ ହି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ ସଦ୍ଦସତ୍ଥେ ସିଜ୍ଝତି। ୱୀମଂସମାନୋ ୱିସମଂ ସମଞ୍ଚାତି କାଯୱିସମାଦିୱିସମଂ କାଯସମାଦିସମଞ୍ଚ ପହାନଭାୱନାକିଚ୍ଚସାଧନେନ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ୱୀମଂସମାନୋ ଉପପରିକ୍ଖମାନୋ। ତଂ ୱାପି ଖୀଣାସୱଂ ଧୀରା ମୁନିଂ ୱେଦଯନ୍ତୀତି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ୱୀମଂସମାନୋ ୱିସମଂ ସମଞ୍ଚ ଯୋ ୱେ ଠିତତ୍ତୋ ହୋତି, ସୋ ଏୱଂ ତସରଂୱ ଉଜୁ ହୁତ୍ୱା କିଞ୍ଚି ୱୀତିକ୍କମଂ ଅନାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଜିଗୁଚ୍ଛତି କମ୍ମେହି ପାପକେହି। ତଂ ୱାପି ଧୀରା ମୁନିଂ ୱେଦଯନ୍ତି। ଯତୋ ଇଦିସୋ ହୋତୀତି ଖୀଣାସୱମୁନିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଗାଥଂ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ସେଟ୍ଠିଧୀତା ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହି। ଏତ୍ଥ ଚ ୱିକପ୍ପେ ୱା ସମୁଚ୍ଚଯେ ୱା ୱାସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୨୧୮। ଯୋ ସଞ୍ଞତତ୍ତୋତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗୱତି କିର ଆଳୱିଯଂ ୱିହରନ୍ତେ ଆଳୱୀନଗରେ ଅଞ୍ଞତରୋ ତନ୍ତୱାଯୋ ସତ୍ତୱସ୍ସିକଂ ଧୀତରଂ ଆଣାପେସି – ''ଅମ୍ମ, ହିଯ୍ୟୋ ଅୱସିଟ୍ଠତସରଂ ନ ବହୁ, ତସରଂ ୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ଲହୁଂ ତନ୍ତୱାଯସାଲଂ ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାସି, ମା ଖୋ ଚିରାଯୀ''ତି। ସା ''ସାଧୂ''ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛି। ସୋ ସାଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତନ୍ତଂ ୱିନେନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠାସି। ତଂ ଦିୱସଞ୍ଚ ଭଗୱା ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ ତସ୍ସା ଦାରିକାଯ ସୋତାପତ୍ତିଫଲୂପନିସ୍ସଯଂ ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚତୁରାସୀତିଯା ପାଣସହସ୍ସାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଭିସମଯଂ ଦିସ୍ୱା ପଗେୱ ସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନଂ କତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ନଗରଂ ପାୱିସି। ମନୁସ୍ସା ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା – ''ଅଦ୍ଧା ଅଜ୍ଜ କୋଚି ଅନୁଗ୍ଗହେତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥି, ପଗେୱ ପୱିଟ୍ଠୋ ଭଗୱା''ତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପଗଚ୍ଛିଂସୁ। ଭଗୱା ଯେନ ମଗ୍ଗେନ ସା ଦାରିକା ପିତୁସନ୍ତିକଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମିଂ ଅଟ୍ଠାସି। ନଗରୱାସିନୋ ତଂ ପଦେସଂ ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା, ପରିପ୍ଫୋସିତ୍ୱା, ପୁପ୍ଫୂପହାରଂ କତ୍ୱା, ୱିତାନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା, ଆସନଂ ପଞ୍ଞାପେସୁଂ। ନିସୀଦି ଭଗୱା ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଆସନେ, ମହାଜନକାଯୋ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ସା ଦାରିକା ତଂ ପଦେସଂ ପତ୍ତା ମହାଜନପରିୱୁତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦି। ତଂ ଭଗୱା ଆମନ୍ତେତ୍ୱା – ''ଦାରିକେ କୁତୋ ଆଗତାସୀ''ତି ପୁଚ୍ଛି। ''ନ ଜାନାମି ଭଗୱା''ତି। ''କୁହିଂ ଗମିସ୍ସସୀ''ତି? ''ନ ଜାନାମି ଭଗୱା''ତି। ''ନ ଜାନାସୀ''ତି? ''ଜାନାମି ଭଗୱା''ତି। ''ଜାନାସୀ''ତି? ''ନ ଜାନାମି ଭଗୱା''ତି।

ତଂ ସୁତ୍ୱା ମନୁସ୍ସା ଉଜ୍ଝାଯନ୍ତି – ''ପସ୍ସଥ, ଭୋ, ଅଯଂ ଦାରିକା ଅତ୍ତନୋ ଘରା ଆଗତାପି ଭଗୱତା ପୁଚ୍ଛିଯମାନା 'ନ ଜାନାମୀ'ତି ଆହ, ତନ୍ତୱାଯସାଲଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ଚାପି ପୁଚ୍ଛିଯମାନା 'ନ ଜାନାମୀ'ତି ଆହ, 'ନ ଜାନାସୀ'ତି ୱୁତ୍ତା 'ଜାନାମୀ'ତି ଆହ, 'ଜାନାସୀ'ତି ୱୁତ୍ତା 'ନ ଜାନାମୀ'ତି

ଆହ, ସଙ୍କଂ ପଚ୍ଚନୀକମେୱ କରୋତୀ’’ତି। ଭଗୱା ମନୁସ୍ସାନଂ ତମତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କାତୁକାମୋ ତଂ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘କିଂ ମଯା ପୁଚ୍ଛିତଂ, କିଂ ତଯା ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି? ସା ଆହ – ‘‘ନ ମଂ, ଭନ୍ତେ, କୋଚି ନ ଜାନାତି, ଘରତୋ ଆଗତା ତନ୍ତୱାଯସାଲଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି; ଅପିଚ ମଂ ତୁମ୍ହେ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ପୁଚ୍ଛଥ, ‘‘କୁତୋ ଆଗତାସୀ’’ତି, ଚୁତିୱସେନ ପୁଚ୍ଛଥ, ‘‘କୁହିଂ ଗମିସ୍ସସୀ’’ତି ଅହଞ୍ଚ ନ ଜାନାମି। ‘‘କୁତୋ ଚମ୍ହି ଆଗତା; ନିରଯା ୱା ଦେୱଲୋକା ୱା’’ତି, ନ ହି ଜାନାମି, ‘‘କୁହିମ୍ପି ଗମିସ୍ସାମି ନିରଯଂ ୱା ଦେୱଲୋକଂ ୱା’’ତି, ତସ୍ମା ‘‘ନ ଜାନାମୀ’’ତି ଅୱଚଂ। ତତୋ ମଂ ଭଗୱା ମରଣଂ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘ନ ଜାନାସୀ’’ତି, ଅହଞ୍ଚ ଜାନାମି। ‘‘ସବ୍ବେସଂ ମରଣଂ ଧୁୱ’’ନ୍ତି, ତେନାୱୋଚଂ ‘‘ଜାନାମୀ’’ତି। ତତୋ ମଂ ଭଗୱା ମରଣକାଲଂ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛି ‘‘ଜାନାସୀ’’ତି, ଅହଞ୍ଚ ନ ଜାନାମି ‘‘କଦା ମରିସ୍ସାମି କିଂ ଅଜ୍ଜ ୱା ଉଦାହୁ ସ୍ୱେ ୱା’’ତି, ତେନାୱୋଚଂ ‘‘ନ ଜାନାମୀ’’ତି। ଭଗୱା ତାଯ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ ପଞ୍ହଂ ‘‘ସାଧୁ ସାଧୂ’’ତି ଅନୁମୋଦି। ମହାଜନକାଯୋପି ‘‘ଯାୱ ପଣ୍ଡିତା ଅଯଂ ଦାରିକା’’ତି ସାଧୁକାରସହସ୍ସାନି ଅଦାସି। ଅଥ ଭଗୱା ଦାରିକାଯ ସପ୍ପାଯଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ –

‘‘ଅନ୍ଧଭୂତୋ ଅଯଂ ଲୋକୋ, ତନୁକେତ୍ଥ ୱିପସ୍ସତି;

ସକୁଣୋ ଜାଲମୁତ୍ତୋୱ, ଅପ୍ପୋ ସଗ୍ଗାଯ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି। (ଧ। ପ। ୧୭୪) –

ଇମଂ ଗାଥମାହ। ସା ଗାଥାପରିଯୋସାନେ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସି, ଚତୁରାସୀତିଯା ପାଣସହସ୍ସାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି।

ସା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପିତୁ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମାସି। ପିତା ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଚିରେନାଗତା’’ତି କୁଦ୍ଧୋ ୱେଗେନ ତନ୍ତେ ୱେମଂ ପକ୍ଖିପି। ତଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଦାରିକାଯ କୁଚ୍ଛିଂ ଭିନ୍ଦି। ସା ତତ୍ଥେୱ କାଲମକାସି। ସୋ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ନାହଂ ମମ ଧୀତରଂ ପହରିଂ, ଅପିଚ ଖୋ ଇମଂ ୱେମଂ ୱେଗସା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଇମିସ୍ସା କୁଚ୍ଛିଂ ଭିନ୍ଦି। ଜୀୱତି ନୁ ଖୋ ନନୁ ଖୋ’’ତି ୱୀମଂସନ୍ତୋ ମତଂ ଦିସ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ମନୁସ୍ସା ମଂ ‘ଇମିନା ଧୀତା ମାରିତା’ତି ଞତ୍ୱା ଉପକ୍କୋସେଯ୍ୟୁଂ, ତେନ ରାଜାପି ଗରୁକଂ ଦଣ୍ଡଂ ପଣେଯ୍ୟ, ହନ୍ଦାହଂ ପଟିକଚ୍ଚେୱ ପଲାଯାମୀ’’ତି। ସୋ ଦଣ୍ଡଭଯେନ ପଲାଯନ୍ତୋ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱସନ୍ତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱସନୋକାସଂ ପାପୁଣି। ତେ ଚ ଭିକ୍ଖୂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚି। ତେ ତଂ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ତଚପଞ୍ଚକକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅଦଂସୁ। ସୋ ତଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱାଯମନ୍ତୋ ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି, ତେ ଚସ୍ସ ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯା। ଅଥ ମହାପୱାରଣାଯ ସବ୍ବେୱ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମଂସୁ – ‘‘ୱିସୁଦ୍ଧିପୱାରଣଂ ପୱାରେସ୍ସାମା’’ତି। ଭଗୱା ପୱାରେତ୍ୱା ୱୁତ୍ଥୱସ୍ସୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ଗାମନିଗମାଦୀସୁ ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଆଳୱିଂ ଅଗମାସି। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସା ଭଗୱନ୍ତଂ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ଦାନାଦୀନି କରୋନ୍ତା ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଧୀତରଂ ମାରେତ୍ୱା ଇଦାନି କଂ ମାରେତୁଂ ଆଗତୋସୀ’’ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ଉପ୍ପଣ୍ଡେସୁଂ। ଭିକ୍ଖୂ ତଂ ସୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାନୱେଲାଯଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଏତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସୁଂ। ଭଗୱା – ‘‘ନ, ଭିକ୍ଖୱେ , ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁ ଧୀତରଂ ମାରେସି, ସା ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମେନ ମତା’’ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ମନୁସ୍ସେହି ଦୁବ୍ବିଜାନଂ ଖୀଣାସୱମୁନିଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଇମଂ ଗାଥମଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯୋ ଚୀସୁପି କମ୍ମଦ୍ୱାରେସୁ ସୀଲସଂଯମେନ ସଂଯତତ୍ତୋ କାଯେନ ୱା ୱାଚାଯ ୱା ଚେତସା ୱା ହିଂସାଦିକଂ ନ କରୋତି ପାପଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ପନ ଦହରୋ ୱା ଦହରୱଯେ ଠିତୋ, ମଜ୍ଝିମୋ ୱା ମଜ୍ଝିମୱଯେ ଠିତୋ, ଏତେନେୱ ନଯେନ ଥେରୋ ୱା ପଚ୍ଛିମୱଯେ ଠିତୋତି କଦାଚିପି ନ କରୋତି। କିଂ କାରଣା? ଯତତ୍ତୋ, ଯସ୍ମା ଅନୁତ୍ତରାଯ ୱିରତିଯା ସବ୍ବପାପେହି ଉପରତଚିତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଇଦାନି ମୁନି ଅରୋସନେଯ୍ୟୋ ନ ସୋ ରୋସେତି କଞ୍ଚୀତି ଏତେସଂ ପଦାନଂ ଅଯଂ ଯୋଜନା ଚ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଚ – ସୋ ଖୀଣାସୱମୁନି ଅରୋସନେଯ୍ୟୋ ‘‘ଧୀତୁମାରକୋ’’ତି ୱା ‘‘ପେସକାରୋ’’ତି ୱା ଏୱମାଦିନା ନଯେନ କାଯେନ ୱା ୱାଚାଯ ୱା ରୋସେତୁଂ, ଘଟ୍ଟେତୁଂ, ବାଧେତୁଂ ଅରହୋ ନ ହୋତି। ସୋପି ହି ନ ରୋସେତି କଞ୍ଚି, ‘‘ନାହଂ ମମ ଧୀତରଂ ମାରେମି, ତ୍ୱଂ ମାରେସି, ତୁମ୍ହାଦିସୋ ୱା ମାରେତୀ’’ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା କଞ୍ଚି ନ ରୋସେତି, ନ ଘଟ୍ଟେତି, ନ ବାଧେତି, ତସ୍ମା ସୋପି ନ ରୋସନେଯ୍ୟୋ। ଅପିଚ ଖୋ ପନ ‘‘ତିଟ୍ଠତୁ ନାଗୋ, ମା ନାଗଂ ଘଟ୍ଟେସି, ନମୋ କରୋହି ନାଗସ୍ସା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୯) ୱୁତ୍ତନଯେନ ନମସ୍ସିତବ୍ବୋଯେୱ ହୋତି। ତଂ ୱାପି ଧୀରା ମୁନି ୱେଦଯନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ତମ୍ପି ଧୀରାୱ ମୁନିଂ ୱେଦଯନ୍ତୀତି ଏୱଂ ପଦୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଚେତ୍ଥ – ତଂ ‘‘ଅଯଂ ଅରୋସନେଯ୍ୟୋ’’ତି ଏତେ ବାଲମନୁସ୍ସା ଅଜାନିତ୍ୱା ରୋସେନ୍ତି। ଯେ ପନ ଧୀରା ହୋନ୍ତି, ତେ ଧୀରାୱ ତମ୍ପି ମୁନିଂ ୱେଦଯନ୍ତି, ଅଯଂ ଖୀଣାସୱମୁନୀତି ଜାନନ୍ତୀତି।

୨୧୯. ଯଦଗ୍ଗତୋତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସାୱତ୍ଥିଯଂ କିର ପଞ୍ଚଗ୍ଗଦାଯକୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅହୋସି। ସୋ ନିପ୍ଫଜ୍ଜମାନେସୁ ସସ୍ସେସୁ ଖେତ୍ତଗ୍ଗଂ, ରାସଗ୍ଗଂ, କୋଟ୍ଠଗ୍ଗଂ, କୁମ୍ଭିଅଗ୍ଗଂ, ଭୋଜନଗ୍ଗନ୍ତି ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଅଗ୍ଗାନି ଦେତି। ତତ୍ଥ ପଠମପକ୍କାନିଯେୱ ସାଲି-ଯୱ-ଗୋଧୂମ-ସୀସାନି ଆହରାପେତ୍ୱା ଯାଗୁପାଯାସପୁଥୁକାଦୀନି ପଟିଯାଦେତ୍ୱା ‘‘ଅଗ୍ଗସ୍ସ ଦାତା ମେଧାୱୀ, ଅଗ୍ଗଂ ସୋ ଅଧିଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ଏୱଂଦିଟ୍ଠିକୋ ହୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଦାନଂ

ଦେତି, ଇଦମସ୍ସ ଖେତ୍ତଗ୍ଗଦାନଂ। ନିପ୍ଫନ୍ନେସୁ ପନ ସସ୍ସେସୁ ଲାୟିତେସୁ ମଦ୍ଦିତେସୁ ଚ ୱରଧଞ୍ଞାନି ଗହେତ୍ୱା ତଥେୱ ଦାନଂ ଦେତି, ଇଦମସ୍ସ ରାସଗ୍ଗଦାନଂ। ପୁନ ତେହି ଧଞ୍ଞେହି କୋଟ୍ଠାଗାରାନି ପୂରାପେତ୍ୱା ପଠମକୋଟ୍ଠାଗାରୱିୱରଣେ ପଠମନୀହଟାନି ଧଞ୍ଞାନି ଗହେତ୍ୱା ତଥେୱ ଦାନଂ ଦେତି, ଇଦମସ୍ସ କୋଟ୍ଠଗ୍ଗଦାନଂ। ଯଂ ଯଦେୱ ପନସ୍ସ ଘରେ ରନ୍ଧେତି, ତତୋ ଅଗ୍ଗଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତପବ୍ବଜିତାନଂ ଅଦତ୍ୱା ଅନ୍ତମସୋ ଦାରକାନମ୍ପି ନ କିଞ୍ଚି ଦେତି, ଇଦମସ୍ସ କୁମ୍ଭିଅଗ୍ଗଦାନଂ। ପୁନ ଅତ୍ତନୋ ଭୋଜନକାଲେ ପଠମଂ ପନୀତଂ ଭୋଜନଂ ପୁରେଭତ୍ତକାଲେ ସଙ୍ଘସ୍ସ, ପଚ୍ଛାଭତ୍ତକାଲେ ସମ୍ପତ୍ତଯାଚକାନଂ, ତଦଭାୱେ ଅନ୍ତମସୋ ସୁନଖାନମ୍ପି ଅଦତ୍ୱା ନ ଭୁଞ୍ଜତି, ଇଦମସ୍ସ ଭୋଜନଗ୍ଗଦାନଂ। ଏୱଂ ସୋ ପଞ୍ଚଗ୍ଗଦାୟକୋତ୍ୱେୱ ଅଭିଲକ୍ଖିତୋ ଅହୋସି।

ଅଥେକଦିୱସଂ ଭଗୱା ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣିଯା ଚ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋପନିସ୍ସଯଂ ଦିସ୍ୱା ସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନଂ କତ୍ୱା ଅତିପ୍ପଗେୱ ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପାୱିସି। ଭିକ୍ଖୂ ପିହିତଦ୍ୱାରଂ ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ଦିସ୍ୱା – ''ଅଜ୍ଜ ଭଗୱା ଏକକୋୱ ଗାମଂ ପୱିସିତୁକାମୋ''ତି ଞତ୍ୱା ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲାଯ ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସିଂସୁ। ଭଗୱାପି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଭୋଜନୱେଲାଯଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସାୱତ୍ଥିଂ ପାୱିସି। ମନୁସ୍ସା ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଏୱଂ – ''ନୂନଜ୍ଜ କୋଚି ସତ୍ତୋ ଅନୁଗ୍ଗହେତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥି, ତଥା ହି ଭଗୱା ଏକକୋୱ ପୱିଟ୍ଠୋ''ତି ଞତ୍ୱା ନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିଂସୁ ନିମନ୍ତନତ୍ଥାଯ। ଭଗୱାପି ଅନୁପୁବ୍ବେନ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଘରଦ୍ୱାରଂ ସମ୍ପତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭୋଜନଂ ଗହେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି, ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ପନସ୍ସ ବୀଜନିଂ ଗହେତ୍ୱା ଠିତା। ସା ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ସଚାଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପସ୍ସେଯ୍ୟ, ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଭୋଜନଂ ଦଦେଯ୍ୟ, ତତୋ ମେ ପୁନ ପଚିତବ୍ବଂ ଭୱେଯ୍ୟା''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଅପ୍ପସାଦଞ୍ଚ ମଚ୍ଛେରଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଯଥା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ନ ପସ୍ସତି, ଏୱଂ ତାଲୱଣ୍ଟେନ ପଟିଚ୍ଛାଦେସି। ଭଗୱା ତଂ ଞତ୍ୱା ସରୀରାଭଂ ମୁଞ୍ଚି। ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସୁୱଣ୍ଣୋଭାସଂ ଦିସ୍ୱା ''କିମେତ''ନ୍ତି ଉଲ୍ଲୋକେନ୍ତୋ ଅଦ୍ଦସ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦ୍ୱାରେ ଠିତଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣୀପି ''ଦିଟ୍ଠୋନେନ ଭଗୱା''ତି ତାୱଦେୱ ତାଲୱଣ୍ଟଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦି, ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଚସ୍ସା ଉଟ୍ଠହନ୍ତିଯା ସତ୍ଥାଯଂ ୱିଦିତ୍ୱା –

''ସବ୍ବସୋ ନାମରୂପସ୍ମିଂ, ଯସ୍ସ ନତ୍ଥି ମମାଯିତଂ;

ଅସତା ଚ ନ ସୋଚତି, ସ ୱେ ଭିକ୍ଖୂତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। (ଧ। ପ। ୩୬୭) –

ଇମଂ ଗାଥମଭାସି। ସା ଗାଥାପରିଯୋସାନେଯେୱ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋପି ଭଗୱନ୍ତଂ ଅନ୍ତୋଘରଂ ପୱେସେତ୍ୱା, ୱରାସନେ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା, ଦକ୍ଖିଣୋଦକଂ ଦତ୍ୱା, ଅତ୍ତନୋ ଉପନୀତଭୋଜନଂ ଉପନାମେସି – ''ତୁମ୍ହେ, ଭନ୍ତେ, ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟା, ସାଧୁ, ମେ ତଂ ଭୋଜନଂ ଅତ୍ତନୋ ପତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାପେଥା''ତି। ଭଗୱା ତସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗହତ୍ଥଂ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜି। କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚୋ ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସପ୍ପାଯଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଇମଂ ଗାଥମଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଂ କୁମ୍ଭିତୋ ପଠମମେୱ ଗହିତତ୍ତା ଅଗ୍ଗତୋ, ଅଡ୍ଢାୱସେସାଯ କୁମ୍ଭିଯା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତତୋ ଗହିତତ୍ତା ମଜ୍ଝତୋ, ଏକଦ୍ୱିକଟଚ୍ଛୁମତ୍ତାୱସେସାଯ କୁମ୍ଭିଯା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତତୋ ଗହିତତ୍ତା ସେସତୋ ୱା ପିଣ୍ଡଂ ଲଭେଥ। ପରଦତ୍ତୂପଜୀୱୀତି ପବ୍ବଜିତୋ। ସୋ ହି ଉଦକଦନ୍ତପୋଣଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସଂ ପରେନେୱ ଦତ୍ତଂ ଉପଜୀୱତି, ତସ୍ମା ''ପରଦତ୍ତୂପଜୀୱୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନାଲଂ ଥୁତୁଂ ନୋପି ନିପଚ୍ଚୱାଦୀତି ଅଗ୍ଗତୋ ଲଦ୍ଧା ଅତ୍ତାନଂ ୱା ଦାଯକଂ ୱା ଥୋମେତୁମ୍ପି ନାରହତି ପହୀନାନୁନଯତ୍ତା। ସେସତୋ ଲଦ୍ଧା ''କିଂ ଏତଂ ଇମିନା ଦିନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଦାଯକଂ ନିପାତେତ୍ୱା ଅପ୍ପିଯୱଚନାନି ୱତ୍ତାପି ନ ହୋତି ପହୀନପଟିଘତ୍ତା। ତଂ ୱାପି ଧୀରା ମୁନି ୱେଦଯନ୍ତୀତି ତମ୍ପି ପହୀନାନୁନଯପଟିଘଂ ଧୀରାୱ ମୁନିଂ ୱେଦଯନ୍ତୀତି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଗାଥଂ ଦେସେସି। ଗାଥାପରିଯୋସାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହୀତି।

୨୨୦।ମୁନିଂ ଚରନ୍ତନ୍ତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସାୱତ୍ଥିଯଂ କିର ଅଞ୍ଞତରୋ ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ଉତୁୱସେନ ତୀସୁ ପାସାଦେସୁ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀହି ପରିଚାରଯମାନୋ ଦହରୋୱ ପବ୍ବଜିତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱା, ମାତାପିତରୋ ଯାଚିତ୍ୱା, ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତେ ''କାମା ହି ଚିତ୍ରା''ତି (ସୁ। ନି। ୫୦) ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚ ଉପ୍ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚ ଚତୁତ୍ଥୱାରେ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତଂ ପୁବ୍ବପରିଚଯେନ ଭିକ୍ଖୂ ଭଣନ୍ତି – ''ସମଯୋ, ଆୱୁସୋ, ଉପ୍ପବ୍ବଜିତୁ''ନ୍ତି। ସୋ ''ଅଭବ୍ବୋ ଦାନାହଂ, ଆୱୁସୋ, ୱିବ୍ଭମିତୁ''ନ୍ତି ଆହ। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେସୁଂ। ଭଗୱା ''ଏୱମେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭବ୍ବୋ ସୋ ଦାନି ୱିବ୍ଭମିତୁ''ନ୍ତି ତସ୍ସ ଖୀଣାସୱମୁନିଭାୱଂ ଆୱିକରୋନ୍ତୋ ଇମଂ ଗାଥମାହ।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ମୋନେଯ୍ୟଧମ୍ମସମନ୍ନାଗମେନ ମୁନିଂ, ଏକୱିହାରିତାଯ, ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାସୁ ୱା ଚରିଯାସୁ ଯାଯ କାଯଚି ଚରିଯାଯ ଚରନ୍ତଂ, ପୁବ୍ବେ ୱିଯ ମେଥୁନଧମ୍ମେ ଚିତ୍ତଂ ଅକତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରାଯ ୱିରତିଯା ୱିରତଂ ମେଥୁନସ୍ମା। ଦୁତିଯପାଦସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧୋ – କୀଦିସଂ ମୁନିଂ ଚରନ୍ତଂ ୱିରତଂ ମେଥୁନସ୍ମାତି ଚେ?

ଯୋ ଯୋଙ୍କନେ ନୋପନିବଜ୍ଝତେ କ୍ୱଚି, ଯୋ ଭଦ୍ରେପି ଯୋଙ୍କନେ ୱତ୍ତମାନେ କ୍ୱଚି ଇଛିରୂପେ ଯଥା ପୁରେ, ଏୱଂ ମେଥୁନରାଗେନ ନ ଉପନିବଜ୍ଝତି। ଅଥ ୱା କ୍ୱଚି ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରସ୍ସ ୱା ଯୋଙ୍କନେ ''ଯୁୱା ତାୱମ୍ଫି, ଅଯଂ ୱା ଯୁୱାତି ପଟିସେୱାମି ତାୱ କାମେ''ତି ଏୱଂ ଯୋ ରାଗେନ ନ ଉପନିବଜ୍ଝତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ୱିରତଂ ମେଥୁନସ୍ମା, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ଜାତିମଦାଦିଭେଦା ମଦା, କାମଗୁଣେସୁ ସତିୱିପ୍ପୱାସସଙ୍ଖାତା ପମାଦାପି ଚ ୱିରତଂ, ଏୱଂ ମଦପ୍ପମାଦା ୱିରତତ୍ତା ଏୱ ଚ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତଂ ସଙ୍କିଲେସବନ୍ଧନେହି। ଯଥା ୱା ଏକୋ ଲୋକିକାଯପି ୱିରତିଯା ୱିରତୋ ହୋତି, ନ ଏୱଂ, କିଂ ପନ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତଂ ୱିରତଂ, ସଙ୍କିଲେସବନ୍ଧନେହି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତତ୍ତା ଲୋକୁତ୍ତରୱିରତିଯା ୱିରତନ୍ତିପି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ୱାପି ଧୀରା ମୁନି ୱେଦଯନ୍ତୀତି ତମ୍ପି ଧୀରା ଏୱ ମୁନିଂ ୱେଦଯନ୍ତି, ତୁମ୍ହେ ପନ ନଂ ନ ୱେଦଯଥ, ତେନ ନଂ ଏୱଂ ଭଣଥାତି ଦସ୍ସେତି।

୨୨୧।ଅଞ୍ଞାଯ ଲୋକନ୍ତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗୱା କପିଲୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱିହରତି। ତେନ ସମଯେନ ନନ୍ଦସ୍ସ ଆଭରଣମଙ୍ଗଲଂ, ଅଭିସେକମଙ୍ଗଲଂ, ଆୱାହମଙ୍ଗଲନ୍ତି ତୀଣି ମଙ୍ଗଲାନି ଅକଂସୁ। ଭଗୱାପି ତତ୍ଥ ନିମନ୍ତିତୋ ପଞ୍ଚହି ଭିକ୍ଖୁସତେହି ସଦ୍ଧିଂ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ନିକ୍ଖମନ୍ତୋ ନନ୍ଦସ୍ସ ହତ୍ଥେ ପତ୍ତଂ ଅଦାସି। ତଂ ନିକ୍ଖମନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଜନପଦକଲ୍ୟାଣୀ ''ତୁୱଟ୍ଟଂ ଖୋ, ଅଯ୍ୟପୁତ୍ତ, ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାସୀ''ତି ଆହ। ସୋ ଭଗୱତୋ ଗାରୱେନ ''ହନ୍ଦ ଭଗୱା ପତ୍ତ''ନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ୱିହାରମେୱ ଗତୋ। ଭଗୱା ଗନ୍ଧକୁଟିପରିୱେଣେ ଠତ୍ୱା ''ଆହର, ନନ୍ଦ, ପତ୍ତ''ନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ''ପବ୍ବଜିସ୍ସସୀ''ତି ଆହ। ସୋ ଭଗୱତୋ ଗାରୱେନ ପଟିକ୍ଖିପିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ''ପବ୍ବଜାମି, ଭଗୱା''ତି ଆହ। ତଂ ଭଗୱା ପବ୍ବାଜେସି। ସୋ ପନ ଜନପଦକଲ୍ୟାଣିଯା ୱଚନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସରନ୍ତୋ ଉକ୍କଣ୍ଠି। ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେସୁଂ। ଭଗୱା ନନ୍ଦସ୍ସ ଅନଭିରତିଂ ୱିନୋଦେତୁକାମୋ ''ତାୱତିଂସଭୱନଂ ଗତପୁବ୍ବୋସି, ନନ୍ଦା''ତି ଆହ। ନନ୍ଦୋ ''ନାହଂ, ଭନ୍ତେ, ଗତପୁବ୍ବୋ''ତି ଅୱୋଚ।

ତତୋ ନଂ ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱେନ ତାୱତିଂସଭୱନଂ ନେତ୍ୱା ୱେଜଯନ୍ତପାସାଦଦ୍ୱାରେ ଅଟ୍ଠାସି। ଭଗୱତୋ ଆଗମନଂ ୱିଦିତ୍ୱା ସକ୍କୋ ଅଚ୍ଛରାଗଣପରିୱୁତୋ ପାସାଦା ଓରୋହି। ତା ସବ୍ବାପି କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାୱକାନଂ ପାଦମକ୍ଖନତେଲଂ ଦତ୍ୱା କକୁଟପାଦିନିଯୋ ଅହେସୁଂ। ଅଥ ଭଗୱା ନନ୍ଦଂ ଆମନ୍ତେସି – ''ପସ୍ସସି ନୋ, ତ୍ୱଂ ନନ୍ଦ, ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଅଚ୍ଛରାସତାନି କକୁଟପାଦାନୀ''ତି ସବ୍ବଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ମାତୁଗାମସ୍ସ ନାମ ନିମିତ୍ତାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ସକଲେପି ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ଏତଂ ନତ୍ଥି। ଅଥ ଚ ପନେତ୍ଥ ଭଗୱା ଉପାଯକୁସଲତାଯ ଆତୁରସ୍ସ ଦୋସେ ଉଗ୍ଗିଲେତ୍ୱା ନୀହରିତୁକାମୋ ୱେଜ୍ଜୋ ସୁଭୋଜନଂ ୱିଯ ନନ୍ଦସ୍ସ ରାଗଂ ଉଗ୍ଗିଲେତ୍ୱା ନୀହରିତୁକାମୋ ନିମିତ୍ତାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗହଣଂ ଅନୁଞ୍ଞାସି ଯଥା ତଂ ଅନୁତ୍ତରୋ ପୁରିସଦମ୍ମସାରଥି। ତତୋ ଭଗୱା ଅଚ୍ଛରାହେତୁ ନନ୍ଦସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେ ଅଭିରତିଂ ଦିସ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ଆଣାପେସି – ''ଭତକୱାଦେନ ନନ୍ଦଂ ଚୋଦେଥା''ତି। ସୋ ତେହି ଚୋଦିଯମାନୋ ଲଜ୍ଜିତୋ ଯୋନିସୋ ମନସି କରୋନ୍ତୋ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ତସ୍ସ ଚଙ୍କମନକୋଟିଯଂ ରୁକ୍ଖେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ଭଗୱତୋ ଏତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସି। ଭଗୱତୋପି ଞାଣଂ ଉଦପାଦି। ଭିକ୍ଖୂ ଅଜାନନ୍ତା ତଥେୱାଯସ୍ମନ୍ତଂ ଚୋଦେନ୍ତି। ଭଗୱା ''ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇଦାନି ନନ୍ଦୋ ଏୱଂ ଚୋଦେତବ୍ବୋ''ତି ତସ୍ସ ଖୀଣାସୱମୁନିଭାୱଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଇମଂ ଗାଥମଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚୱତ୍ଥାନକରଣେନ ଖନ୍ଧାଦିଲୋକଂ ଅଞ୍ଞାଯ ଜାନିତ୍ୱା ୱତ୍ଥୁପେତ୍ୱା ନିରୋଧସଚ୍ଚସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପରମତ୍ଥଦସ୍ସିଂ, ସମୁଦଯପ୍ପହାନେନ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଓଘଂ, ପହୀନସମୁଦଯତ୍ତା ରୂପମଦାଦିୱେଗସହନେନ ଚକ୍ଖାଦିଆଯତନସମୁଦ୍ଦଞ୍ଚ ଅତିତରିଯ ଅତିତରିତ୍ୱା ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ, ''ତନ୍ନିଦ୍ଦେସା ତାଦୀ''ତି ଇମାଯ ତାଦିଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତିଯା ତାଦିଂ। ଯୋ ୱାଯଂ କାମରାଗାଦିକିଲେସରାସିଯେୱ ଅୱହନନଟ୍ଠେନ ଓଘୋ, କୁଚ୍ଛିତଗତିପରିଯାଯେନ ସମୁଦ୍ଦନଟ୍ଠେନ ସମୁଦ୍ଦୋ, ସମୁଦଯପ୍ପହାନେନେୱ ତଂ ଓଘଂ ସମୁଦ୍ଦଞ୍ଚ ଅତିତରିଯ ଅତିତିଣ୍ଣୋଘତ୍ତା ଇଦାନି ତୁମ୍ହେହି ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚମାନେପି ୱିକାରମନାପଜ୍ଜନତାଯ ତାଦିମ୍ପି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଚ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଂ ଛିନ୍ନଗନ୍ଥଂ ଅସିତଂ ଅନାସୱନ୍ତି ଇଦଂ ପନସ୍ସ ଥୁତିୱଚନମେୱ, ଇମାଯ ଚତୁସଚ୍ଚଭାୱନାଯ ଚତୁନ୍ନଂ ଗନ୍ଥାନଂ ଛିନ୍ନତ୍ତା ଛିନ୍ନଗନ୍ଥଂ, ଦିଟ୍ଠିଯା ତଣ୍ହାଯ ୱା କତ୍ଥଚି ଅନିସ୍ସିତତ୍ତା ଅସିତଂ, ଚତୁନ୍ନଂ ଆସୱାନଂ ଅଭାୱେନ ଅନାସୱନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଂ ୱାପି ଧୀରା ମୁନି ୱେଦଯନ୍ତୀତି ତମ୍ପି ଧୀରାୱ ଖୀଣାସୱମୁନିଂ ୱେଦଯନ୍ତି ତୁମ୍ହେ ପନ ଅୱେଦଯମାନା ଏୱଂ ଭଣଥାତି ଦସ୍ସେତି।

୨୨୨।ଅସମାଉଭୋତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଞ୍ଞତରୋ ଭିକ୍ଖୁ କୋସଲରଟ୍ଠେ ପଚ୍ଚନ୍ତଗାମଂ ନିସ୍ସାଯ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରତି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଗାମେ ମିଗଲୁଦ୍ଦକୋ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱସନୋକାସଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମିଗେ ବନ୍ଧତି। ସୋ ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସନ୍ତୋ ଥେରଂ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସନ୍ତମ୍ପି ପସ୍ସତି, ଅରଞ୍ଞା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଗାମତୋ ନିକ୍ଖମନ୍ତମ୍ପି ପସ୍ସତି। ଏୱଂ ଅଭିଣ୍ହଦସ୍ସନେନ ଥେରେ ଜାତସିନେହୋ ଅହୋସି। ସୋ ଯଦା ବହୁଂ ମଂସଂ ଲଭତି, ତଦା ଥେରସ୍ସାପି ରସପିଣ୍ଡପାତଂ ଦେତି। ମନୁସ୍ସା ଉଜ୍ଝାଯନ୍ତି – ''ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁ 'ଅମୁକସ୍ମିଂ ପଦେସେ ମିଗା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଚରନ୍ତି, ପାନୀଯଂ ପିୱନ୍ତୀ'ତି ଲୁଦ୍ଦକସ୍ସ ଆରୋଚେତି। ତତୋ ଲୁଦ୍ଦକୋ ମିଗେ ମାରେତି, ତେନ ଉଭୋ ସଙ୍ଗମ୍ମ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତୀ''ତି। ଅଥ ଭଗୱା ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ତଂ ଜନପଦଂ ଅଗମାସି। ଭିକ୍ଖୂ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସନ୍ତା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେସୁଂ। ଭଗୱା ଲୁଦ୍ଦକେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମାନଜୀୱିକାଭାୱସାଧକଂ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଖୀଣାସୱମୁନିଭାୱଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଇମଂ ଗାଥମଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ, ଯୋ ଚ ଲୁଦ୍ଦକୋ, ଏତେ ଅସମା ଉଭୋ। ଯଂ ମନୁସ୍ସା ଭଣନ୍ତି ''ସମାନଜୀୱିକା''ତି, ତଂ ମିଚ୍ଛା। କିଂ କାରଣା? ଦୂରୱିହାରୱୁତ୍ତିନୋ, ଦୂରେ ୱିହାରୋ ଚ ୱୁତ୍ତି ଚ ନେସନ୍ତି ଦୂରୱିହାରୱୁତ୍ତିନୋ। ୱିହାରୋତି ୱସନୋକାସୋ, ସୋ ଚ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅରଞ୍ଞେ, ଲୁଦ୍ଦକସ୍ସ ଚ ଗାମେ। ୱୁତ୍ତୀତି ଜୀୱିକା, ସା ଚ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଗାମେ ସପଦାନଭିକ୍ଖାଚରିଯା, ଲୁଦ୍ଦକସ୍ସ ଚ ଅରଞ୍ଞେ ମିଗସକୁଣମାରଣା। ପୁନ ଚପରଂ ଗିହୀ ଦାରପୋସୀ, ସୋ ଲୁଦ୍ଦକୋ ତେନ କମ୍ମେନ ପୁତ୍ତଦାରଂ ପୋସେତି। ଅମମୋ ଚ ସୁବ୍ବତୋ, ପୁତ୍ତଦାରେସୁ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମମତ୍ତୱିରହିତୋ ସୁଚିୱତତ୍ତା ସୁନ୍ଦରୱତତ୍ତା ଚ ସୁବ୍ବତୋ ସୋ ଖୀଣାସୱଭିକ୍ଖୁ। ପୁନ ଚପରଂ ପରପାଣରୋଧାଯ ଗିହୀ ଅସଞ୍ଞତୋ, ସୋ ଲୁଦ୍ଦକୋ ଗିହୀ ପରପାଣରୋଧାଯ ତେସଂ ପାଣାନଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୁପଚ୍ଛେଦାଯ କାଯୱାଚାଚିତ୍ତେହି ଅସଂଯତୋ। ନିଚ୍ଚଂ ମୁନୀ ରକ୍ଖତି ପାଣିନେ ଯତୋ, ଇତରୋ ପନ ଖୀଣାସୱମୁନି କାଯୱାଚାଚିତ୍ତେହି ନିଚ୍ଚଂ ଯତୋ ସଂଯତୋ ପାଣିନୋ ରକ୍ଖତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ତେ କଥଂ ସମାନଜୀୱିକା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି?

୨୨୩।ସିଖୀ ଯଥାତି କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗୱତି କପିଲୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱିହରନ୍ତେ ସାକିଯାନଂ କଥା ଉଦପାଦି – ''ପଠମକସୋତାପନ୍ନୋ ପଚ୍ଛା ସୋତାପତ୍ତିଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମେନ ୱୁଡ୍ଢତରୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ପଚ୍ଛା ସୋତାପନ୍ନେନ ଭିକ୍ଖୁନା ପଠମସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଗିହିନୋ ଅଭିୱାଦନାଦୀନି କତ୍ତବ୍ବାନୀ''ତି ତଂ କଥଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ପିଣ୍ଡଚାରିକୋ ଭିକ୍ଖୁ ସୁତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେସି। ଭଗୱା ''ଅଞ୍ଞା ଏୱ ହି ଅଯଂ ଜାତି, ପୂଜନେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁ ଲିଙ୍ଗ''ନ୍ତି ସନ୍ଧାଯ ''ଅନାଗାମୀପି ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଗିହୀ ହୋତି, ତେନ ତଦହୁପବ୍ବଜିତସ୍ସାପି ସାମଣେରସ୍ସ ଅଭିୱାଦନାଦୀନି କତ୍ତବ୍ବାନେୱା''ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ପଚ୍ଛା ସୋତାପନ୍ନସ୍ସାପି ଭିକ୍ଖୁନୋ ପଠମସୋତାପନ୍ନଗହଟ୍ଠତୋ ଅତିମହନ୍ତଂ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଇମଂ ଗାଥମଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯ୍ୱାଯଂ ମତ୍ଥକେ ଜାତାଯ ସିଖାଯ ସବ୍ଭାୱେନ ସିଖୀ, ମଣିଦଣ୍ଡସଦିସାଯ ଗୀୱାଯ ନୀଲଗୀୱୋତି ଚ ମଯୂରୱିହଙ୍ଗମୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ଯଥା ହରିତହଂସତମ୍ବହଂସଖୀରହଂସକାଳହଂସପାକହଂସସୁୱଣ୍ଣହଂସେସୁ ଯ୍ୱାଯଂ ସୁୱଣ୍ଣହଂସୋ, ତସ୍ସ ହଂସସ୍ସ ଜୱେନ ସୋଳସିମ୍ପି କଲଂ ନ ଉପେତି। ସୁୱଣ୍ଣହଂସୋ ହି ମୁହୁତ୍ତକେନ ଯୋଜନସହସ୍ସମ୍ପି ଗଚ୍ଛତି, ଯୋଜନମ୍ପି ଅସମତ୍ଥୋ ଇତରୋ। ଦସ୍ସନୀଯତାଯ ପନ ଉଭୋପି ଦସ୍ସନୀଯା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଗିହୀ ପଠମସୋତାପନ୍ନୋପି କିଞ୍ଚାପି ମଗ୍ଗଦସ୍ସନେନ ଦସ୍ସନୀଯୋ ହୋତି। ଅଥ ଖୋ ସୋ ପଚ୍ଛା ସୋତାପନ୍ନସ୍ସାପି ମଗ୍ଗଦସ୍ସନେନ ତୁଲ୍ୟଦସ୍ସନୀଯଭାୱସ୍ସାପି ଭିକ୍ଖୁନୋ ଜୱେନ ନାନୁକରୋତି। କତମେନ ଜୱେନ? ଉପରିମଗ୍ଗୱିପସ୍ସନାଞାଣଜୱେନ। ଗିହିନୋ ହି ତଂ ଞାଣଂ ଦନ୍ଧଂ ହୋତି ପୁତ୍ତଦାରାଦିଜଟାଯ ଜଟିତତ୍ତା, ଭିକ୍ଖୁନୋ ପନ ତିକ୍ଖଂ ହୋତି ତସ୍ସା ଜଟାଯ ୱିଜଟିତତ୍ତା। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଭଗୱତା ''ମୁନିନୋ ୱିୱିତ୍ତସ୍ସ ୱନମ୍ହି ଝାଯତୋ''ତି ଇମିନା ପାଦେନ ଦୀପିତୋ। ଅଯଞ୍ହି ସେକ୍ଖମୁନି ଭିକ୍ଖୁ କାଯଚିତ୍ତୱିୱେକେନ ଚ ୱିୱିତ୍ତୋ ହୋତି, ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ଚ ନିଚ୍ଚଂ ୱନସ୍ମିଂ ଝାଯତି। କୁତୋ ଗିହିନୋ ଏୱରୂପୋ ୱିୱେକୋ ଚ ଝାନଞ୍ଚାତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋତି?

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ମୁନିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଚ ପଠମୋ ୱଗ୍ଗୋ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାନଯତୋ, ନାମେନ

ଉରଗୱଗ୍ଗୋତି।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ଚୂଳଅଓ୍ୱଗ୍ଗୋ

୧। ରତନସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

ଯାନୀଧଭୂତାନୀତି ରତନସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅତୀତେ କିର ୱେସାଲିଯଂ ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖାଦଯୋ ଉପଦ୍ଦୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ। ତେସଂ ୱୂପସମନତ୍ଥାଯ ଲିଚ୍ଛଓ୍ୱଯୋ ରାଜଗହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ଯାଚିତ୍ୱା, ଭଗଓ୍ୱନ୍ତଂ ୱେସାଲିମାନଯିଂସୁ। ଏୱଂ ଆନୀତୋ ଭଗୱା ତେସଂ ଉପଦ୍ଦୱାନଂ ୱୂପସମନତ୍ଥାଯ ଇଦଂ ସୁତ୍ତମଭାସି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ପୋରାଣା ପନସ୍ସ ୱେସାଲିଓ୍ୱତ୍ଥୁତୋ ପଭୁତି ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି। ସା ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ କିର ଅଗ୍ଗମହେସିଯା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ଗବ୍ଭୋ ସଣ୍ଠାସି। ସା ତଂ ଞତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ନିୱେଦେସି। ରାଜା ଗବ୍ଭପରିହାରଂ ଅଦାସି। ସା ସମ୍ମା ପରିହରିଯମାନଗବ୍ଭା ଗବ୍ଭପରିପାକକାଲେ ୱିଜାଯନଘରଂ ପାୱିସି। ପୁଞ୍ଞୱତୀନଂ ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ଗବ୍ଭୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ସା ଚ ତାସଂ ଅଞ୍ଞତରା, ତେନ ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ଅଲତ୍ତକପଟଲବନ୍ଧୁଜୀଓ୍ୱକପୁପ୍ଫସଦିସଂ ମଂସପେସିଂ ୱିଜାଯି। ତତୋ ''ଅଞ୍ଞା ଦେୱିଯୋ ସୁୱଣ୍ଣବିମ୍ବସଦିସେ ପୁତ୍ତେ ୱିଜାଯନ୍ତି, ଅଗ୍ଗମହେସୀ ମଂସପେସିନ୍ତି ରଞ୍ଞୋ ପୁରତୋ ମମ ଅଓ୍ୱଣ୍ଣୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯା''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତେନ ଅଓ୍ୱଣ୍ଣଭଯେନ ତଂ ମଂସପେସିଂ ଏକସ୍ମିଂ ଭାଜନେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେନ ପଟିକୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ରାଜମୁଦ୍ଦିକାଯ ଲଞ୍ଛେତ୍ୱା ଗଙ୍ଗାଯ ସୋତେ ପକ୍ଖିପାପେସି। ମନୁସ୍ସେହି ଛଡ୍ଡିତମତ୍ତେ ଦେୱତା ଆରକ୍ଖଂ ସଂୱିଦହିଂସୁ। ସୁୱଣ୍ଣପଟ୍ଟିକଞ୍ଚେତ୍ଥ ଜାତିହିଙ୍ଗୁଲକେନ ''ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ ଅଗ୍ଗମହେସିଯା ପଜା''ତି ଲିଖିତ୍ୱା ବନ୍ଧିଂସୁ। ତତୋ ତଂ ଭାଜନଂ ଊମିଭଯାଦୀହି ଅନୁପଦ୍ଦୁତଂ ଗଙ୍ଗାଯ ସୋତେନ ପାଯାସି।

ତେନ ଚ ସମଯେନ ଅଞ୍ଞତରୋ ତାପସୋ ଗୋପାଲକୁଲଂ ନିସ୍ସାଯ ଗଙ୍ଗାଯ ତୀରେ ୱସତି। ସୋ ପାତୋୱଗଙ୍ଗଂ ଓତିଣ୍ଣୋ ତଂ ଭାଜନଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପଂସୁକୂଲସଞ୍ଞାଯ ଅଗ୍ଗହେସି। ତତୋ ତତ୍ଥ ତଂ ଅକ୍ଖରପଟ୍ଟିକଂ ରାଜମୁଦ୍ଦିକାଲଞ୍ଛନଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ତଂ ମଂସପେସିଂ ଅଦ୍ଦସ। ଦିସ୍ୱାନସ୍ସ ଏତଦହୋସି – ''ସିଯା ଗବ୍ଭୋ, ତଥା ହିସ୍ସ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧପୂତିଭାୱୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ତଂ ଅସ୍ସମଂ ନେତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧେ ଓକାସେ ଠପେସି। ଅଥ ଅଡ୍ଢମାସଚ୍ଚଯେନ ଦ୍ୱେ ମଂସପେସିଯୋ ଅହେସୁଂ। ତାପସୋ ଦିସ୍ୱା ସାଧୁକତରଂ ଠପେସି। ତତୋ ପୁନ ଅଦ୍ଧମାସଚ୍ଚଯେନ ଏକମେକିସ୍ସା ପେସିଯା ହତ୍ଥପାଦସୀସାନମତ୍ଥାଯ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ପିଳକା ଉଟ୍ଠହିଂସୁ। ଅଥ ତତୋ ଅଦ୍ଧମାସଚ୍ଚଯେନ ଏକା ମଂସପେସି ସୁୱଣ୍ଣବିମ୍ବସଦିସୋ ଦାରକୋ; ଏକା ଦାରିକା ଅହୋସି। ତେସୁ ତାପସସ୍ସ ପୁତ୍ତସିନେହୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠତୋ ଚସ୍ସ ଖୀରଂ ନିବ୍ବତ୍ତି, ତତୋ ପଭୁତି ଚ ଖୀରଭତ୍ତଂ ଲଭତି। ସୋ ଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଖୀରଂ ଦାରକାନଂ ମୁଖେ ଆସିଞ୍ଚତି। ତେସଂ ଯଂ ଯଂ ଉଦରଂ ପୱିସତି, ତଂ ସବ୍ବଂ ମଣିଭାଜନଗତଂ ୱିଯ ଦିସ୍ସତି। ଏୱଂ ନିଚ୍ଛୱୀ ଅହେସୁଂ। ଅପରେ ପନ ଆହୁ – ''ସିବ୍ବିତ୍ୱା ଠପିତା ୱିଯ ନେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଲୀନା ଛୱି ଅହୋସୀ''ତି। ଏୱଂ ତେ ନିଚ୍ଛୱିତାଯ ୱା ଲୀନଚ୍ଛୱିତାଯ ୱା ଲିଚ୍ଛୱୀତି ପଞ୍ଞାଯିଂସୁ।

ତାପସୋ ଦାରକେ ପୋସେନ୍ତୋ ଉସ୍ସୂରେ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସତି, ଅତିଦିୱା ପଟିକ୍କମତି। ତସ୍ସ ତଂ ବ୍ୟାପାରଂ ଞତ୍ୱା ଗୋପାଲକା ଆହଂସୁ – ''ଭନ୍ତେ, ପବ୍ବଜିତାନଂ ଦାରକପୋସନଂ ପଲିବୋଧୋ, ଅମ୍ହାକଂ ଦାରକେ ଦେଥ, ମଯଂ ପୋସେସ୍ସାମ, ତୁମ୍ହେ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଂ କରୋଥା''ତି। ତାପସୋ ''ସାଧୂ''ତି ପଟିସ୍ସୁଣି। ଗୋପାଲକା ଦୁତିଯଦିୱସେ ମଗ୍ଗଂ ସମଂ କତ୍ୱା, ପୁପ୍ଫେହି ଓକିରିତ୍ୱା; ଧଜପଟାକା ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ତୂରିଯେହି ୱଜ୍ଜମାନେହି ଅସ୍ସମଂ ଆଗତା। ତାପସୋ ''ମହାପୁଞ୍ଞା ଦାରକା, ଅପ୍ପମାଦେନ ୱଡ୍ଢେଥ, ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆୱାହୱିୱାହଂ କରୋଥ, ପଞ୍ଚଗୋରସେନ ରାଜାନଂ ତୋସେତ୍ୱା ଭୂମିଭାଗଂ ଗହେତ୍ୱା ନଗରଂ ମାପେଥ, ତତ୍ର କୁମାରଂ ଅଭିସିଞ୍ଚଥା''ତି ୱତ୍ୱା ଦାରକେ ଅଦାସି। ତେ ''ସାଧୂ''ତି ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ୱା ଦାରକେ ନେତ୍ୱା ପୋସେସୁଂ।

ଦାରକା ୱଡ୍ଢିମନ୍ୱାଯ କୀଳନ୍ତା ୱିୱାଦଟ୍ଠାନେସୁ ଅଞ୍ଞେ ଗୋପାଲଦାରକେ ହତ୍ଥେନପି ପାଦେନପି ପହରନ୍ତି, ତେ ରୋଦନ୍ତି। ''କିସ୍ସ ରୋଦଥା''ତି ଚ ମାତାପିତୂହି ୱୁତ୍ତା ''ଇମେ ନିମ୍ମାତାପିତିକା ତାପସପୋସିତା ଅମ୍ହେ ଅତୀୱ ପହରନ୍ତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ତତୋ ତେସଂ ମାତାପିତରୋ ''ଇମେ ଦାରକା ଅଞ୍ଞେ ଦାରକେ ୱିହେଠେନ୍ତି ଦୁକ୍ଖାପେନ୍ତି, ନ ଇମେ ସଙ୍ଗହେତବ୍ବା, ୱଜ୍ଜେତବ୍ବା ଇମେ''ତି ଆହଂସୁ। ତତୋ ପଭୁତି କିର ସୋ ପଦେସୋ ''ୱଜ୍ଜୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଯୋଜନସତଂ ପରିମାଣେନ। ଅଥ ତଂ ପଦେସଂ ଗୋପାଲକା ରାଜାନଂ ତୋସେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗହେସୁଂ। ତତ୍ଥେୱ ନଗରଂ ମାପେତ୍ୱା ସୋଳସୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକଂ କୁମାରଂ ଅଭିସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ରାଜାନଂ ଅକଂସୁ। ତାଯ ଚସ୍ସ ଦାରିକାଯ ସଦ୍ଧିଂ ୱାରେଯ୍ଯଂ କତ୍ୱା କତିକଂ ଅକଂସୁ – ''ନ ବାହିରତୋ ଦାରିକା ଆନେତବ୍ବା, ଇତୋ ଦାରିକା ନ କସ୍ସଚି ଦାତବ୍ବା''ତି। ତେସଂ ପଠମସଂୱାସେନ ଦ୍ୱେ ଦାରକା ଜାତା ଧୀତା ଚ ପୁତ୍ତୋ ଚ, ଏୱଂ ସୋଳସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଜାତା। ତତୋ ତେସଂ ଦାରକାନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ୱଡ୍ଢନ୍ତାନଂ ଆରାମୁଯ୍ୟାନନିୱାସନଟ୍ଠାନପରିୱାରସମ୍ପତ୍ତିଂ ଗହେତୁଂ ଅପ୍ପହୋନ୍ତଂ ତଂ ନଗରଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଗାୱୁତନ୍ତରେନ ଗାୱୁତନ୍ତରେନ ପାକାରେନ ପରିକ୍ଖିପିଂସୁ। ତସ୍ସ ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିସାଲୀକତତ୍ତା ୱେସାଲୀତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଜାତଂ। ଇଦଂ ୱେସାଲୀୱତ୍ଥୁ।

ଅଯଂ ପନ ୱେସାଲୀ ଭଗୱତୋ ଉପ୍ପନ୍ନକାଲେ ଇଦ୍ଧା ୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତା ଅହୋସି। ତତ୍ଥ ହି ରାଜୂନଂଯେୱ ସତ୍ତ ସହସ୍ସାନି ସତ୍ତ ଚ ସତାନି ସତ୍ତ ଚ ରାଜାନୋ ଅହେସୁଂ, ତଥା ଯୁୱରାଜସେନାପତିଭଣ୍ଡାଗାରିକପ୍ପଭୁତୀନଂ। ଯଥାହ –

''ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ୱେସାଲୀ ଇଦ୍ଧା ଚେୱ ହୋତି ଫୀତା ଚ ବହୁଜନା ଆକିଣ୍ଣମନୁସ୍ସା ସୁଭିକ୍ଖା ଚ, ସତ୍ତ ଚ ପାସାଦସହସ୍ସାନି, ସତ୍ତ ଚ ପାସାଦସତାନି, ସତ୍ତ ଚ ପାସାଦା, ସତ୍ତ ଚ କୂଟାଗାରସହସ୍ସାନି, ସତ୍ତ ଚ କୂଟାଗାରସତାନି, ସତ୍ତ ଚ କୂଟାଗାରାନି, ସତ୍ତ ଚ ଆରାମସହସ୍ସାନି, ସତ୍ତ ଚ ଆରାମସତାନି, ସତ୍ତ ଚ ଆରାମା, ସତ୍ତ ଚ ପୋକ୍ଖରଣିସହସ୍ସାନି, ସତ୍ତ ଚ ପୋକ୍ଖରଣିସତାନି, ସତ୍ତ ଚ ପୋକ୍ଖରଣିଯୋ''ତି (ମହାୱ। ୩୨୬)।

ସା ଅପରେନ ସମଯେନ ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖା ଅହୋସି ଦୁଲ୍ଲଭପିଣ୍ଡା ଦୁସ୍ସସ୍ସା। ପଠମଂ ଦୁଗ୍ଗତମନୁସ୍ସା ମରନ୍ତି, ତେ ବହିଦ୍ଧା ଛଡ୍ଡେନ୍ତି। ମତମନୁସ୍ସାନଂ କୁଣପଗନ୍ଧେନ ଅମନୁସ୍ସା ନଗରଂ ପୱିସିଂସୁ। ତତୋ ବହୁତରା ମୀଯନ୍ତି, ତାଯ ପଟିକୂଲତାଯ ଚ ସତ୍ତାନଂ ଅହିୱାତକରୋଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ଇତି ତୀହି ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖଅମନୁସ୍ସରୋଗଭଯେହି ଉପଦ୍ଦୁତାଯ ୱେସାଲିଯା ନଗରୱାସିନୋ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ରାଜାନମାହଂସୁ – ''ମହାରାଜ, ଇମସ୍ମିଂ ନଗରେ ତିୱିଧଂ ଭଯମୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଯାୱ ସତ୍ତମା ରାଜକୁଲପରିୱଟ୍ଟା ଏୱରୂପଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବଂ, ତୁମ୍ହାକଂ ମଞ୍ଞେ ଅଧମ୍ମିକତ୍ତେନ ଏତରହି ଉପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି। ରାଜା ସବ୍ବେ ସନ୍ଥାଗାରେ ସନ୍ନିପାତାପେତ୍ୱା, ''ମଯ୍ହଂ ଅଧମ୍ମିକଭାୱଂ ୱିଚିନଥା''ତି ଆହ। ତେ ସବ୍ବଂ ପୱେଣିଂ ୱିଚିନନ୍ତା ନ କିଞ୍ଚି ଅଦ୍ଦସଂସୁ।

ତତୋ ରଞ୍ଞୋ ଦୋସଂ ଅଦିସ୍ୱା ''ଇଦଂ ଭଯଂ ଅମ୍ହାକଂ କଥଂ ୱୂପସମେଯ୍ଯା''ତି ଚିନ୍ତେସୁଂ। ତତ୍ଥ ଏକଚ୍ଚେ ଛ ସତ୍ଥାରୋ ଅପଦିସିଂସୁ – ''ଏତେହି ଓକ୍କନ୍ତମତ୍ତେ ୱୂପସମିସ୍ସତୀ''ତି। ଏକଚ୍ଚେ ଆହଂସୁ – ''ବୁଦ୍ଧୋ କିର ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ସୋ ଭଗୱା ସବ୍ବସତ୍ତହିତାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋ, ତେନ ଓକ୍କନ୍ତମତ୍ତେ ସବ୍ବଭଯାନି ୱୂପସମେଯ୍ଯୁ''ନ୍ତି। ତେନ ତେ ଅତ୍ତମନା ହୁତ୍ୱା ''କହଂ ପନ ସୋ ଭଗୱା ଏତରହି ୱିହରତି, ଅମ୍ହେହି ୱା ପେସିତେ ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ଯା''ତି ଆହଂସୁ। ଅଥାପରେ ଆହଂସୁ – ''ବୁଦ୍ଧା ନାମ ଅନୁକମ୍ପକା, କିସ୍ସ ନାଗଚ୍ଛେଯ୍ଯୁଂ, ସୋ ପନ ଭଗୱା ଏତରହି ରାଜଗହେ ୱିହରତି, ରାଜା ଚ ବିମ୍ବିସାରୋ ତଂ ଉପଟ୍ଠହତି, କଦାଚି ସୋ ଆଗନ୍ତୁଂ ନ ଦଦେଯ୍ଯା''ତି। ''ତେନ ହି ରାଜାନଂ ସଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ଆନେସ୍ସାମା''ତି ଦ୍ୱେ ଲିଚ୍ଛୱିରାଜାନୋ ମହତା ବଲକାଯେନ ପହୂତଂ ପଣ୍ଣାକାରଂ ଦତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ସନ୍ତିକଂ ପେସେସୁଂ – ''ବିମ୍ବିସାରଂ ସଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଆନେଥା''ତି। ତେ ଗନ୍ତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ପଣ୍ଣାକାରଂ ଦତ୍ୱା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ନିୱେଦେତ୍ୱା ''ମହାରାଜ, ଭଗୱନ୍ତଂ ଅମ୍ହାକଂ ନଗରଂ ପେସେହୀ''ତି ଆହଂସୁ। ରାଜା ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛି – ''ତୁମ୍ହେ ଏୱ ଜାନାଥା''ତି ଆହ। ତେ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏୱମାହଂସୁ – ''ଭନ୍ତେ, ଅମ୍ହାକଂ ନଗରେ ତୀଣି ଭଯାନି ଉପ୍ପନ୍ନାନି। ସଚେ ଭଗୱା ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ, ସୋତ୍ଥି ନୋ ଭୱେଯ୍ଯା''ତି। ଭଗୱା ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ''ୱେସାଲିଯଂ ରତନସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତେ ସା ରକ୍ଖା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳାନି ଫରିସ୍ସତି, ସୁତ୍ତପରିଯୋସାନେ ଚତୁରାସୀତିଯା ପାଣସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଅଧିୱାସେସି। ଅଥ ରାଜା ବିମ୍ବିସାରୋ ଭଗୱତୋ ଅଧିୱାସନଂ ସୁତ୍ୱା ''ଭଗୱତା ୱେସାଲିଗମନଂ ଅଧିୱାସିତ''ନ୍ତି ନଗରେ ଘୋସନଂ କାରାପେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଆହ – ''କିଂ, ଭନ୍ତେ, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ଥ ୱେସାଲିଗମନ''ନ୍ତି? ''ଆମ, ମହାରାଜା''ତି। ''ତେନ ହି, ଭନ୍ତେ, ଆଗମେଥ, ଯାୱ ମଗ୍ଗଂ ପଟିଯାଦେମୀ''ତି।

ଅଥ ଖୋ ରାଜା ବିମ୍ବିସାରୋ ରାଜଗହସ୍ସ ଚ ଗଙ୍ଗାଯ ଚ ଅନ୍ତରା ପଞ୍ଚଯୋଜନଂ ଭୂମିଂ ସମଂ କତ୍ୱା, ଯୋଜନେ ଯୋଜନେ ୱିହାରଂ ମାପେତ୍ୱା, ଭଗୱତୋ ଗମନକାଲଂ ପଟିୱେଦେସି। ଭଗୱା ପଞ୍ଚହି ଭିକ୍ଖୁସତେହି ପରିୱୁତୋ ପାଯାସି। ରାଜା ପଞ୍ଚଯୋଜନଂ ମଗ୍ଗଂ ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣେହି ପୁପ୍ଫେହି ଜାଣୁମତ୍ତଂ ଓକିରାପେତ୍ୱା ଧଜପଟାକାପୁଣ୍ଣଘଟକଦଲିଆଦୀନି ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଦ୍ୱେ ସେତଚ୍ଛତ୍ତାନି, ଏକେକସ୍ସ ଚ ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ଏକମେକଂ ଉକ୍ଖିପାପେତ୍ୱା ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ତନୋ ପରିୱାରେନ ପୁପ୍ଫଗନ୍ଧାଦୀହି ପୂଜଂ କରୋନ୍ତୋ ଏକେକସ୍ମିଂ ୱିହାରେ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱସାପେତ୍ୱା ମହାଦାନାନି ଦତ୍ୱା ପଞ୍ଚହି ଦିୱସେହି ଗଙ୍ଗାତୀରଂ ନେସି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବାଲଙ୍କାରେହି ନାୱଂ ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତୋ ୱେସାଲିକାନଂ ସାସନଂ ପେସେସି – ''ଆଗତୋ ଭଗୱା, ମଗ୍ଗଂ ପଟିଯାଦେତ୍ୱା ସବ୍ବେ ଭଗୱତୋ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ କରୋଥା''ତି। ତେ ''ଦିଗୁଣଂ ପୂଜଂ କରିସ୍ସାମା''ତି ୱେସାଲିଯା ଚ ଗଙ୍ଗାଯ ଚ ଅନ୍ତରା ତିଯୋଜନଂ ଭୂମିଂ ସମଂ କତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଚତ୍ତାରି, ଏକେକସ୍ସ ଚ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ସେତଚ୍ଛତ୍ତାନି ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ପୂଜଂ କୁରୁମାନା ଗଙ୍ଗାତୀରେ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ।

ବିମ୍ବିସାରୋ ଦ୍ୱେ ନାୱାଯୋ ସଙ୍ଘାଟେତ୍ୱା, ମଣ୍ଡପଂ କତ୍ୱା, ପୁପ୍ଫଦାମାଦୀହି ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସବ୍ବରତନମଯଂ ବୁଦ୍ଧାସନଂ ପଞ୍ଞାପେସି। ଭଗୱା ତସ୍ମିଂ ନିସୀଦି। ପଞ୍ଚସତା ଭିକ୍ଖୂପି ନାୱଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ଯଥାନୁରୂପଂ ନିସୀଦିଂସୁ। ରାଜା ଭଗୱନ୍ତଂ ଅନୁଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଗଲପ୍ପମାଣଂ ଉଦକଂ ଓରୋହିତ୍ୱା ''ଯାୱ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା ଆଗଚ୍ଛତି, ତାୱାହଂ ଇଧେୱ ଗଙ୍ଗାତୀରେ ୱସିସ୍ସାମୀ''ତି ୱତ୍ୱା ନିୱତ୍ତୋ। ଉପରି ଦେୱତା ଯାୱ ଅକନିଟ୍ଠଭୱନା ପୂଜମକଂସୁ, ହେଟ୍ଠା ଗଙ୍ଗାନିୱାସିନୋ କମ୍ବଲସ୍ସତରାଦଯୋ ନାଗା ପୂଜମକଂସୁ। ଏୱଂ ମହତିଯା ପୂଜାଯ ଭଗୱା ଯୋଜନମତ୍ତଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଗଙ୍ଗାଯ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱେସାଲିକାନଂ ସୀମନ୍ତରଂ ପୱିଟ୍ଠୋ।

ତତୋ ଲିଚ୍ଛୱିରାଜାନୋ ତେନ ବିମ୍ବିସାରେନ କତପୂଜାଯ ଦିଗୁଣଂ କରୋନ୍ତା ଗଲପ୍ପମାଣେ ଉଦକେ ଭଗୱନ୍ତଂ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗଚ୍ଛିଂସୁ। ତେନେୱ ଖଣେନ ତେନ ମୁହୁତ୍ତେନ ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପଭାୱିନଦ୍ଧନ୍ଧକାରୱିସଟକୂଟୋ ଗଢଅଗଢଆଯନ୍ତୋ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ମହାମେଘୋ ୱୁଟ୍ଠାସି। ଅଥ ଭଗୱତା ପଠମପାଦେ ଗଙ୍ଗାତୀରେ ନିକ୍ଖିତ୍ତମତ୍ତେ ପୋକ୍ଖରୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସି। ଯେ ତେମେତୁକାମା, ତେ ଏୱ ତେମେନ୍ତି, ଅତେମେତୁକାମା ନ ତେମେନ୍ତି। ସବ୍ବତ୍ଥ ଜାଣୁମତ୍ତଂ ଊରୁମତ୍ତଂ କଟିମତ୍ତଂ ଗଲପ୍ପମାଣଂ ଉଦକଂ ୱହତି, ସବ୍ବକୁଣପାନି ଉଦକେନ ଗଙ୍ଗଂ ପୱେସିତାନି ପରିସୁଦ୍ଧୋ ଭୂମିଭାଗୋ ଅହୋସି।

ଲିଚ୍ଛୱିରାଜାନୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅନ୍ତରା ଯୋଜନେ ଯୋଜନେ ୱାସାପେତ୍ୱା ମହାଦାନାନି ଦତ୍ୱା ତୀହି ଦିୱସେହି ଦିଗୁଣଂ ପୂଜଂ କରୋନ୍ତା ୱେସାଲିଂ ନଯିଂସୁ। ୱେସାଲିଂ ସମ୍ପତ୍ତେ ଭଗୱତି ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ଦେୱସଙ୍ଘପୁରକ୍ଖତୋ ଆଗଚ୍ଛି, ମହେସକ୍ଖାନଂ ଦେୱାନଂ ସନ୍ନିପାତେନ ଅମନୁସ୍ସା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପଲାଯିଂସୁ। ଭଗୱା ନଗରଦ୍ୱାରେ ଠତ୍ୱା ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରଂ ଆମନ୍ତେସି – ''ଇମଂ ଆନନ୍ଦ, ରତନସୁତ୍ତଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ବଲିକମ୍ମୂପକରଣାନି ଗହେତ୍ୱା ଲିଚ୍ଛୱିକୁମାରେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱେସାଲିଯା ତୀସୁ ପାକାରନ୍ତରେସୁ ୱିଚରନ୍ତୋ ପରିତ୍ତଂ କରୋହୀ''ତି ରତନସୁତ୍ତଂ ଅଭାସି। ଏୱଂ ''କେନ ପନେତଂ ସୁତ୍ତଂ, କଦା, କତ୍ଥ, କସ୍ମା ଚ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଏତେସଂ ପଞ୍ହାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନା ୱିତ୍ଥାରେନ ୱେସାଲିୱତ୍ଥୁତୋ ପଭୁତି ପୋରାଣେହି ୱଣ୍ଣିଯତି।

ଏୱଂ ଭଗୱତୋ ୱେସାଲିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତଦିୱସେଯେୱ ୱେସାଲିନଗରଦ୍ୱାରେ ତେସଂ ଉପଦ୍ଦୱାନଂ ପଟିଘାତତ୍ଥାଯ ୱୁତ୍ତମିଦଂ ରତନସୁତ୍ତଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ପରିତ୍ତତ୍ଥାଯ ଭାସମାନୋ ଭଗୱତୋ ପତ୍ତେନ ଉଦକଂ ଆଦାଯ ସବ୍ବନଗରଂ ଅବ୍ଭୁକ୍କିରନ୍ତୋ ଅନୁୱିଚରି। ''ଯଂ କିଞ୍ଚୀ''ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ତେଯେୱ ଚ ଥେରେନ ଯେ ପୁବ୍ବେ ଅପଲାତା ସଙ୍କାରକୂଟଭିତ୍ତିପ୍ପଦେସାଦିନିସ୍ସିତା ଅମନୁସ୍ସା, ତେ ଚତୂହି ଦ୍ୱାରେହି ପଲାଯିଂସୁ, ଦ୍ୱାରାନି ଅନୋକାସାନି ଅହେସୁଂ। ତତୋ ଏକଚ୍ଚେ ଦ୍ୱାରେସୁ ଓକାସଂ ଅଲଭମାନା ପାକାରଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପଲାତା। ଅମନୁସ୍ସେସୁ ଗତମତ୍ତେସୁ ମନୁସ୍ସାନଂ ଗତ୍ତେସୁ ରୋଗୋ ୱୂପସନ୍ତୋ, ତେ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସବ୍ବଗନ୍ଧପୁପ୍ଫାଦୀହି ଥେରଂ ପୂଜେସୁଂ। ମହାଜନୋ ନଗରମଜ୍ଝେ ସନ୍ଥାଗାରଂ ସବ୍ବଗନ୍ଧେହି ଲିମ୍ପିତ୍ୱା ୱିତାନଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବାଲଙ୍କାରେହି ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧାସନଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଆନେସି।

ଭଗୱା ସନ୍ଥାଗାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଆସନେ ନିସୀଦି। ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋପି ଖୋ ରାଜାନୋ ମନୁସ୍ସା ଚ ପତିରୂପେ ଓକାସେ ନିସୀଦିଂସୁ। ସକ୍କୋପି ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଦେୱଲୋକେସୁ ଦେୱପରିସାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଉପନିସୀଦି ଅଞ୍ଞେ ଚ ଦେୱା। ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋପି ସବ୍ବଂ ୱେସାଲିଂ ଅନୁୱିଚରନ୍ତୋ ଆରକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ୱେସାଲିନଗରୱାସୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। ତତ୍ଥ ଭଗୱା ସବ୍ବେସଂ ତଦେୱ ରତନସୁତ୍ତଂ ଅଭାସୀତି।

୨୨୪। ତତ୍ଥ ଯାନୀଧ ଭୂତାନୀତି ପଠମଗାଥାଯଂ ଯାନୀତି ଯାଦିସାନି ଅପ୍ପେସକ୍ଖାନି ୱା ମହେସକ୍ଖାନି ୱା। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ପଦେସେ, ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ସନ୍ନିପତିତଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଭୂତାନୀତି କିଞ୍ଚାପି ଭୂତସଦ୍ଦୋ ''ଭୂତସ୍ମିଂ ପାଚିତ୍ତିଯ''ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ପାଚି। ୬୯) ୱିଜ୍ଜମାନେ, ''ଭୂତମିଦନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମନୁପସ୍ସଥା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୪୦୧) ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ, ''ଚତ୍ତାରୋ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୁ, ମହାଭୂତା ହେତୂ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୮୬) ଚତୁବ୍ବିଧେ ପଥୱୀଧାତ୍ୱାଦିରୂପେ, ''ଯୋ ଚ କାଲଘସୋ ଭୂତୋ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଜା। ୧।୨।୧୯୦) ଖୀଣାସୱେ, ''ସବ୍ବେୱ ନିକ୍ଖିପିସ୍ସନ୍ତି, ଭୂତା ଲୋକେ ସମୁସ୍ସଯ''ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୨୦) ସବ୍ବସତ୍ତେ, ''ଭୂତଗାମପାତବ୍ୟତାଯା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ପାଚି। ୯୦) ରୁକ୍ଖାଦିକେ, ''ଭୂତଂ ଭୂତତୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩) ଚାତୁମହାରାଜିକାନଂ ହେଟ୍ଠା ସତ୍ତନିକାଯଂ ଉପାଦାଯ ୱତ୍ତତି। ଇଧ ପନ ଅୱିସେସତୋ ଅମନୁସ୍ସେସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସମାଗତାନୀତି ସନ୍ନିପତିତାନି। ଭୁମ୍ମାନୀତି ଭୂମିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତାନି। ୱାତି ୱିକପ୍ପନେ। ତେନ ଯାନୀଧ ଭୁମ୍ମାନି ୱା ଭୂତାନି ସମାଗତାନୀତି ଇମମେକଂ ୱିକପ୍ପଂ କତ୍ୱା ପୁନ ଦୁତିଯଂ ୱିକପ୍ପଂ କାତୁଂ ''ଯାନି ୱା ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ''ତି ଆହ। ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ୱା ଯାନି ଭୂତାନି ନିବ୍ବତ୍ତାନି, ତାନି ସବ୍ବାନି ଇଧ ସମାଗତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯାମତୋ ଯାୱ ଅକନିଟ୍ଠଂ, ତାୱ ନିବ୍ବତ୍ତାନି ଭୂତାନି ଆକାସେ ପାତୁଭୂତୱିମାନେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ''ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଭୂତାନୀ''ତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତତୋ ହେଟ୍ଠା ସିନେରୁତୋ ପଭୁତି ଯାୱ ଭୂମିଯଂ ରୁକ୍ଖଲତାଦୀସୁ ଅଧିୱତ୍ଥାନି ପଥୱିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବତ୍ତାନି ଭୂତାନି, ତାନି ସବ୍ବାନି ଭୂମିଯଂ ଭୂମିପଟିବଦ୍ଧେସୁ ଚ ରୁକ୍ଖଲତାପବ୍ବତାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ''ଭୁମ୍ମାନି ଭୂତାନୀ''ତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଏୱଂ ଭଗୱା ସବ୍ବାନେୱ ଅମନୁସ୍ସଭୂତାନି ''ଭୁମ୍ମାନି ୱା ଯାନି ୱ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ''ତି ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ପୁନ ଏକେନ ପଦେନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ''ସବ୍ବେୱ ଭୂତା ସୁମନା ଭୱନ୍ତୂ''ତି ଆହ। ସବ୍ବେତି ଅନୱସେସା। ଏୱାତି ଅୱଧାରଣେ, ଏକମ୍ପି ଅନପନେତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଭୂତାତି ଅମନୁସ୍ସା। ସୁମନା ଭୱନ୍ତୂତି ସୁଖିତମନା, ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତା ଭୱନ୍ତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥୋପୀତି କିଚ୍ଚନ୍ତରସନ୍ନିଯୋଜନତ୍ଥଂ ୱାକ୍ୟୋପାଦାନେ ନିପାତଦ୍ୱଯଂ। ସକ୍କଚ୍ଚ ସୁଣନ୍ତୁ ଭାସିତନ୍ତି ଅଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା, ମନସି କତ୍ୱା, ସବ୍ବଚେତସୋ ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଲୋକୁତ୍ତରସୁଖାୱହଂ ମମ ଦେସନଂ ସୁଣନ୍ତୁ।

ଏୱମେତ୍ଥ ଭଗୱା ''ଯାନୀଧ ଭୂତାନି ସମାଗତାନୀ''ତି ଅନିଯମିତୱଚନେନ ଭୂତାନି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୁନ ''ଭୁମ୍ମାନି ୱା ଯାନି ୱ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ''ତି ଦ୍ୱିଧା

ୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ତତୋ ‘‘ସବ୍ବେୱ ଭୂତା’’ତି ପୁନ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ‘‘ସୁମନା ଭୱନ୍ତୁ’’ତି ଇମିନା ୱଚନେନ ଆସଯସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ‘‘ସକ୍କଚ୍ଚ ସୁଣନ୍ତୁ ଭାସିତ’’ନ୍ତି ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯଂ, ତଥା ଯୋନିସୋମନସିକାରସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ପରତୋଘୋସସମ୍ପତ୍ତିଯଞ୍ଚ, ତଥା ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧିସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତୀସୁ ସମାଧିପଞ୍ଞାହେତୁସମ୍ପତ୍ତୀସୁ ଚ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ଗାଥଂ ସମାପେସି।

୨୨୫।ତସ୍ମା ହି ଭୂତାତି ଦୁତିଯଗାଥା। ତତ୍ଥ ତସ୍ମାତି କାରଣୱଚନଂ। ଭୂତାତି ଆମନ୍ତନୱଚନଂ। ନିସାମେଥାତି ସୁଣାଥ। ସବ୍ବେତି ଅନୱସେସା । କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯସ୍ମା ତୁମ୍ହେ ଦିବ୍ବଟ୍ଠାନାନି ତତ୍ଥ ଉପଭୋଗସମ୍ପଦଞ୍ଚ ପହାଯ ଧମ୍ମସ୍ସୱନତ୍ଥଂ ଇଧ ସମାଗତା, ନ ନଟନଚ୍ଚନାଦିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ତସ୍ମା ହି ଭୂତା ନିସାମେଥ ସବ୍ବେତି। ଅଥ ୱା ‘‘ସୁମନା ଭୱନ୍ତୁ ସକ୍କଚ୍ଚ ସୁଣନ୍ତୁ’’ତି ୱଚନେନ ତେସଂ ସୁମନଭାୱଂ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସୋତୁକମ୍ୟତଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ଆହ – ଯସ୍ମା ତୁମ୍ହେ ସୁମନଭାୱେନ ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧିଯୋନିସୋମନସିକାରାସଯସୁଦ୍ଧୀହି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସୋତୁକମ୍ୟତାଯ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯପରତୋଘୋସପଦଟ୍ଠାନତୋ ପଯୋଗସୁଦ୍ଧୀହି ଚ ଯୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ହି ଭୂତା ନିସାମେଥ ସବ୍ବେତି। ଅଥ ୱା ଯଂ ପୁରିମଗାଥାଯ ଅନ୍ତେ ‘‘ଭାସିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ କାରଣଭାୱେନ ଅପଦିସନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଯସ୍ମା ମମ ଭାସିତଂ ନାମ ଅତିଦୁଲ୍ଲଭଂ ଅଟ୍ଠକ୍ଖଣପରିୱଜ୍ଜିତସ୍ସ ଖଣସ୍ସ ଦୁଲ୍ଲଭତ୍ତା, ଅନେକାନିସଂସଞ୍ଚ ପଞ୍ଞାକରୁଣାଗୁଣେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା, ତଞ୍ଚାହଂ ୱତ୍ତୁକାମୋ ‘ସୁଣନ୍ତୁ ଭାସିତ’ନ୍ତି ଅୱୋଚଂ। ତସ୍ମା ହି ଭୂତା ନିସାମେଥ ସବ୍ବେ’’ତି ଇଦଂ ଇମିନା ଗାଥାପଦେନ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଏୱମେତଂ କାରଣଂ ନିରୋପେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଭାସିତନିସାମନେ ନିଯୋଜେତ୍ୱା ନିସାମେତବ୍ବଂ ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧୋ ‘‘ମେତ୍ତଂ କରୋଥ ମାନୁସିଯା ପଜାଯା’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯାଯଂ ତୀହି ଉପଦ୍ଦୱେହି ଉପଦ୍ଦୁତା ମାନୁସୀ ପଜା, ତସ୍ସା ମାନୁସିଯା ପଜାଯ ମିତ୍ତଭାୱଂ ହିତଜ୍ଝାସଯତଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେଥାତି। କେଚି ପନ ‘‘ମାନୁସିଯଂ ପଜ’’ନ୍ତି ପଠନ୍ତି, ତଂ ଭୁମ୍ମତ୍ଥାସମ୍ଭୱା ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯମ୍ପି ଚଞ୍ଞେ ଅତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି, ସୋପି ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଅଧିପ୍ପାଯୋ ପନେତ୍ଥ – ନାହଂ ବୁଦ୍ଧୋତି ଇସ୍ସରିଯବଲେନ ୱଦାମି, ଅପିଚ ପନ ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚ ଇମିସ୍ସା ଚ ମାନୁସିଯା ପଜାଯ ହିତତ୍ଥଂ ୱଦାମି – ‘‘ମେତ୍ତଂ କରୋଥ ମାନୁସିଯା ପଜାଯା’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ –

‘‘ଯେ ସତ୍ତସଣ୍ଡଂ ପଥୱିଂ ୱିଜେତ୍ୱା, ରାଜିସଯୋ ଯଜମାନା ଅନୁପରିଯଗା;

ଅସ୍ସମେଧଂ ପୁରିସମେଧଂ, ସମ୍ମାପାସଂ ୱାଜପେଯ୍ୟଂ ନିରଗ୍ଗଳଂ।

‘‘ମେତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସୁଭାୱିତସ୍ସ, କଲମ୍ପି ତେ ନାନୁଭୱନ୍ତି ସୋଳସିଂ।

‘‘ଏକମ୍ପି ଚେ ପାଣମଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ, ମେତ୍ତାଯତି କୁସଲୀ ତେନ ହୋତି;

ସବ୍ବେ ଚ ପାଣେ ମନସାନୁକମ୍ପୀ, ପହୂତମରିଯୋ ପକରୋତି ପୁଞ୍ଞ’’ନ୍ତି। (ଅ। ନି। ୮।୧) –

ଏୱମାଦୀନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଏକାଦସାନିସଂସାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଯେ ମେତ୍ତଂ କରୋନ୍ତି, ତେସଂ ମେତ୍ତା ହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

‘‘ଦେୱତାନୁକମ୍ପିତୋ ପୋସୋ, ସଦା ଭଦ୍ରାନି ପସ୍ସତୀ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୧୫୩; ଉଦା। ୭୬; ମହାୱ। ୨୮୬) –

ଏୱମାଦୀନଂ ୱସେନ ଯେସୁ କରୀଯତି, ତେସମ୍ପି ହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏୱଂ ଉଭଯେସମ୍ପି ହିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମେତ୍ତଂ କରୋଥ ମାନୁସିଯା ପଜାଯା’’ତି ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ଉପକାରମ୍ପି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଦିୱା ଚ ରତ୍ତୋ ଚ ହରନ୍ତି ଯେ ବଲିଂ, ତସ୍ମା ହି ନେ ରକ୍ଖଥ ଅପ୍ପମତ୍ତା’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯେ ମନୁସ୍ସା ଚିତ୍ତକମ୍ମକଟ୍ଠକମ୍ମାଦୀହିପି ଦେୱତା କତ୍ୱା ଚେତିଯରୁକ୍ଖାଦୀନି ଚ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଦେୱତା ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦିୱା ବଲିଂ କରୋନ୍ତି, କାଳପକ୍ଖାଦୀସୁ ଚ ରତ୍ତିଂ ବଲିଂ କରୋନ୍ତି। ସଲାକଭତ୍ତାଦୀନି ୱା ଦତ୍ୱା ଆରକ୍ଖଦେୱତା ଉପାଦାଯ ଯାୱ ବ୍ରହ୍ମଦେୱତାନଂ ପତ୍ତିଦାନନିଯ୍ୟାତନେନ ଦିୱା ବଲିଂ କରୋନ୍ତି, ଛତ୍ତାରୋପନଦୀପମାଲା ସବ୍ବରତ୍ତିକଧମ୍ମସ୍ସୱନାଦୀନି କାରାପେତ୍ୱା ପତ୍ତିଦାନନିଯ୍ୟାତନେନ ଚ ରତ୍ତିଂ ବଲିଂ କରୋନ୍ତି, ତେ କଥଂ ନ ରକ୍ଖିତବ୍ବା। ଯତୋ ଏୱଂ ଦିୱା ଚ ରତ୍ତୋ ଚ ତୁମ୍ହେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କରୋନ୍ତି ଯେ ବଲିଂ, ତସ୍ମା ହି ନେ ରକ୍ଖଥ। ତସ୍ମା ବଲିକମ୍ମକାରଣାପି ତେ ମନୁସ୍ସେ ରକ୍ଖଥ ଗୋପଯଥ, ଅହିତଂ ତେସଂ ଅପନେଥ, ହିତଂ ଉପନେଥ ଅପ୍ପମତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ତଂ କତଞ୍ଞୁଭାୱଂ ହଦଯେ କତ୍ୱା ନିଚ୍ଚମନୁସ୍ସରନ୍ତାତି।

୨୨୬। ଏୱଂ ଦେୱତାସୁ ମନୁସ୍ସାନଂ ଉପକାରକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତେସଂ ଉପଦ୍ଦୱୱୂପସମନତ୍ଥଂ ବୁଦ୍ଧାଦିଗୁଣପ୍ପକାସନେନ ଚ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ

ଧମ୍ମସ୍ସୱନଙ୍ଗ ''ଯଂକିଞ୍ଚି ୱିତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ସଙ୍ଖୱଚନଂ ପୟୁଞ୍ଜିତୁମାରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଯଂକିଞ୍ଚୀତି ଅନିୟମିତୱସେନ ଅନୱସେସଂ ପରିୟାଦିୟତି ଯଂକିଞ୍ଚି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୋହାରୂପଗଂ । ୱିତ୍ତନ୍ତି ଧନଂ। ତଞ୍ହି ୱିତ୍ତିଂ ଜନେତୀତି ୱିତ୍ତଂ। ଇଧ ୱାତି ମନୁସ୍ସଲୋକଂ ନିଦ୍ଦିସତି, ହୁରଂ ୱାତି ତତୋ ପରଂ ଅୱସେସଲୋକଂ। ତେନ ଚ ଠପେତ୍ୱା ମନୁସ୍ସେ ସଙ୍କଲୋକଗ୍ଗହଣେ ପତ୍ତେ ''ସଗ୍ଗେସୁ ୱା''ତି ପରତୋ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଠପେତ୍ୱା ମନୁସ୍ସେ ଚ ସଗ୍ଗେ ଚ ଅୱସେସାନଂ ନାଗସୁପଣ୍ଣାଦୀନଂ ଗହଣଂ ୱେଦିତଙ୍ଗଂ। ଏୱଂ ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ଯଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ୱୋହାରୂପଗଂ ଅଲଙ୍କାରପରିଭୋଗୂପଗଞ୍ଚ ଜାତରୂପରଜତମୁତ୍ତାମଣିୱେଳୁରିୟପୱାଳଅଲୋହିତଙ୍କମସାରଗଲ୍ଲାଦିକଂ, ଯଞ୍ଚ ମୁତ୍ତାମଣିୱାଲୁକତ୍ଥତାୟ ଭୂମିୟା ରତନମୟୱିମାନେସୁ ଅନେକଯୋଜନସତୱିତ୍ଥତେସୁ ଭୱନେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ନାଗସୁପଣ୍ଣାଦୀନଂ ୱିତ୍ତଂ, ତଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ହୋତି।

ସଗ୍ଗେସୁ ୱାତି କାମାୱଚରରୂପାୱଚରଦେୱଲୋକେସୁ। ତେ ହି ସୋଭନେନ କମ୍ମେନ ଅଜୀୟନ୍ତି ଗମ୍ମନ୍ତୀତି ସଗ୍ଗା, ସୁଟ୍ଠୁ ୱା ଅଗ୍ଗାତିପି ସଗ୍ଗା। ଯନ୍ତି ଯଂ ସସ୍ସାମିକଂ ୱା ଅସ୍ସାମିକଂ ୱା। ରତନନ୍ତି ରତିଂ ନୟତି, ୱହତି, ଜନୟତି, ୱଡ୍ଢେତୀତି ରତନଂ, ଯଂକିଞ୍ଚି ଚିତ୍ତୀକତଂ ମହଗ୍ଘଂ ଅତୁଲଂ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଂ ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଞ୍ଚ, ତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଯଥାହ –

''ଚିତ୍ତୀକତଂ ମହଗ୍ଘଞ୍ଚ, ଅତୁଲଂ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଂ;

ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଂ, ରତନଂ ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି।

ପଣୀତନ୍ତି ଉତ୍ତମଂ, ସେଟ୍ଠଂ, ଅତପ୍ପକଂ। ଏୱଂ ଇମିନା ଗାଥାପଦେନ ଯଂ ସଗ୍ଗେସୁ ଅନେକଯୋଜନସତପ୍ପମାଣସଙ୍ଗରତନମୟୱିମାନେସୁ ସୁଧମ୍ମୱେଜୟନ୍ତପ୍ପଭୁତୀସୁ ସସ୍ସାମିକଂ, ଯଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୱିରହେନ ଅପାୟମେୱ ପରିପୂରେନ୍ତେସୁ ସତ୍ତେସୁ ସୁଞ୍ଞୱିମାନପଟିବଦ୍ଧଂ ଅସ୍ସାମିକଂ, ଯଂ ୱା ପନଞ୍ଞମ୍ପି ପଥୱୀମହାସମୁଦ୍ଦହିମୱନ୍ତାଦିନିସ୍ସିତଂ ଅସ୍ସାମିକଂ ରତନଂ, ତଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ହୋତି।

ନନୋ ସମଂ ଅତ୍ଥି ତଥାଗତେନାତି ନ-ଇତି ପଟିସେଧେ, ନୋ-ଇତି ଅୱଧାରଣେ। ସମନ୍ତି ତୁଲ୍ୟଂ। ଅତ୍ଥୀତି ୱିଜ୍ଜତି। ତଥାଗତେନାତି ବୁଦ୍ଧେନ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯଂ ଏତଂ ୱିତ୍ତଞ୍ଚ ରତନଞ୍ଚ ପକାସିତଂ, ଏତ୍ଥ ଏକମ୍ପି ବୁଦ୍ଧରତନେନ ସଦିସଂ ରତନଂ ନେୱତ୍ଥି। ଯମ୍ପି ହି ତଂ ଚିତ୍ତୀକତଟ୍ଠେନ ରତନଂ, ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ଚକ୍କରତନଂ ମଣିରତନଞ୍ଚ, ଯମ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନେ ମହାଜନୋ ନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଚିତ୍ତୀକାରଂ କରୋତି, ନ କୋଚି ପୁପ୍ଫଗନ୍ଧାଦୀନି ଗହେତ୍ୱା ଯକ୍ଖଟ୍ଠାନଂ ୱା ଭୂତଟ୍ଠାନଂ ୱା ଗଚ୍ଛତି, ସଙ୍କୋପି ଜନୋ ଚକ୍କରତନମଣିରତନମେୱ ଚିତ୍ତିଂ କରୋତି ପୂଜେତି, ତଂ ତଂ ୱରଂ ପତ୍ଥେତି, ପତ୍ଥିତପତ୍ଥିତଞ୍ଚସ୍ସ ଏକଚ୍ଚଂ ସମିଜ୍ଝତି, ତମ୍ପି ରତନଂ ବୁଦ୍ଧରତନେନ ସମଂ ନତ୍ଥି। ଯଦି ହି ଚିତ୍ତୀକତଟ୍ଠେନ ରତନଂ, ତଥାଗତୋୱ ରତନଂ। ତଥାଗତେ ହି ଉପ୍ପନ୍ନେ ଯେ କେଚି ମହେସକ୍ଖା ଦେୱମନୁସ୍ସା, ନ ତେ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଚିତ୍ତୀକାରଂ କରୋନ୍ତି, ନ କଞ୍ଚି ଅଞ୍ଞଂ ପୂଜେନ୍ତି। ତଥା ହି ବ୍ରହ୍ମା ସହମ୍ପତି ସିନେରୁମତ୍ତେନ ରତନଦାମେନ ତଥାଗତଂ ପୂଜେସି, ଯଥାବଲଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞେ ଦେୱା ମନୁସ୍ସା ଚ ବିମ୍ବିସାରକୋସଲରାଜଅନାଥପିଣ୍ଡିକାଦୟୋ। ପରିନିବ୍ବୁତମ୍ପି ଚ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଛନ୍ନୱୁତିକୋଟିଧନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅସୋକମହାରାଜା ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ଚତୁରାସୀତି ୱିହାରସହସ୍ସାନି ପତିଟ୍ଠାପେସି, କୋ ପନ ୱାଦୋ ଅଞ୍ଞେସଂ ଚିତ୍ତୀକାରାନଂ। ଅପିଚ କସ୍ସଞ୍ଞସ୍ସ ପରିନିବ୍ବୁତସ୍ସାପି ଜାତିବୋଧିଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନପରିନିବ୍ବାନଟ୍ଠାନାନି ପଟିମାଚେତିୟାଦୀନି ୱା ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଏୱଂ ଚିତ୍ତୀକାରଗରୁକାରୋ ୱତ୍ତତି ଯଥା ଭଗୱତୋ। ଏୱଂ ଚିତ୍ତୀକତଟ୍ଠେନାପି ତଥାଗତସମଂ ରତନଂ ନତ୍ଥି।

ତଥା ଯମ୍ପି ତଂ ମହଗ୍ଘଟ୍ଠେନ ରତନଂ, ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – କାସିକଂ ୱତ୍ଥଂ। ଯଥାହ – ''ଜିଣ୍ଣମ୍ପି, ଭିକ୍ଖୱେ, କାସିକଂ ୱତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣୱନ୍ତଞ୍ଚେୱ ହୋତି ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସଞ୍ଚ ମହଗ୍ଘଞ୍ଚା''ତି, ତମ୍ପି ବୁଦ୍ଧରତନେନ ସମଂ ନତ୍ଥି। ଯଦି ହି ମହଗ୍ଘଟ୍ଠେନ ରତନଂ, ତଥାଗତୋୱ ରତନଂ। ତଥାଗତୋ ହି ଯେସଂ ପଂସୁକୂଲମ୍ପି ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ତେସଂ ତଂ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି ମହାନିସଂସଂ, ସେୟ୍ୟଥାପି ଅସୋକସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ। ଇଦମସ୍ସ ମହଗ୍ଘତାୟ। ଏୱଂ ମହଗ୍ଘତାୱଚନେ ଚେତ୍ଥ ଦୋସାଭାୱସାଧକଂ ଇଦଂ ତାୱ ସୁତ୍ତପଦଂ ୱେଦିତଙ୍ଗଂ –

''ଯେସଂ ଖୋ ପନ ସୋ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତି ଚୀୱରପିଣ୍ଡପାତସେନାସନଗିଲାନପ୍ପଚ୍ଚୟଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରଂ, ତେସଂ ତଂ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି ମହାନିସଂସଂ। ଇଦମସ୍ସ ମହଗ୍ଘତାୟ ୱଦାମି। ସେୟ୍ୟଥାପି ତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, କାସିକଂ ୱତ୍ଥଂ ମହଗ୍ଘଂ, ତଥୂପମାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇମଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱଦାମୀ''ତି (ଅ। ନି। ୩। ୧୦୦)।

ଏୱଂ ମହଗ୍ଘଟ୍ଠେନାପି ତଥାଗତସମଂ ରତନଂ ନତ୍ଥି।

ତଥା ଯମ୍ପି ତଂ ଅତୁଲଟ୍ଠେନ ରତନଂ। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ଚକ୍କରତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଇନ୍ଦନୀଲମଣିମୟନାଭି ସତ୍ତରତନମୟସହସ୍ସାରଂ ପୱାଳମୟନେମି, ରତ୍ତସୁୱଣ୍ଣମୟସନ୍ଧି, ଯସ୍ସ ଦସନ୍ନଂ ଦସନ୍ନଂ ଅରାନଂ ଉପରି ଏକଂ ମୁଣ୍ଡାରଂ ହୋତି ୱାତଂ ଗହେତ୍ୱା ସଦ୍ଦକରଣତ୍ଥଂ, ଯେନ କତୋ

ସଦ୍ଦୋ ସୁକୁସଲପ୍ପତାଢଇତପଞ୍ଚଙ୍ଗିକତୂରିୟସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ହୋତି। ୟସ୍ସ ନାଭିୟା ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ଦ୍ୱେ ସୀହମୁଖାନି ହୋନ୍ତି, ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ସକଟଚକ୍କସ୍ସେୱ ସୁସିରଂ, ତସ୍ସ କତ୍ତା ୱା କାରେତା ୱା ନତ୍ଥି, କମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ଉତୁତୋ ସମୁଟ୍ଠାତି। ୟଂ ରାଜା ଦସୱିଧଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତଂ ପୂରେତ୍ୱା ତଦହୁପୋସଥେ ପନ୍ନରସେ ପୁଣ୍ଣମଦିୱସେ ସୀସଂନ୍ହାତୋ ଉପୋସଥିକୋ ଉପରିପାସାଦୱରଗତୋ ସୀଲାନି ସୋଧେନ୍ତୋ ନିସିନ୍ନୋ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦଂ ୱିୟ ସୂରିୟଂ ୱିୟ ଚ ଉଟ୍ଠେନ୍ତଂ ପସ୍ସତି, ୟସ୍ସ ଦ୍ୱାଦସୟୋଜନତୋ ସଦ୍ଦୋ ସୁୟ୍ୟତି, ୟୋଜନତୋ ୱଣ୍ଣୋ ଦିସ୍ସତି, ୟଂ ମହାଜନେନ ‘‘ଦୁତିୟୋ ମଞ୍ଞେ ଚନ୍ଦୋ ସୂରିୟୋ ୱା ଉଟ୍ଠିତୋ’’ତି ଅତିୱିୟ କୋତୂହଲଜାତେନ ଦିସ୍ସମାନଂ ନଗରସ୍ସ ଉପରି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଅନ୍ତେପୁରସ୍ସ ପାଚୀନପସ୍ସେ ନାତିଉଚ୍ଚଂ ନାତିନୀଚଂ ହୁତ୍ୱା ମହାଜନସ୍ସ ଗନ୍ଧପୁପ୍ଫାଦୀହି ପୂଜେତୁଂ ୟୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଅକ୍ଖାହତଂ ୱିୟ ତିଟ୍ଠତି।

ତଦେୱ ଅନୁବନ୍ଧମାନଂ ହତ୍ଥିରତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସବ୍ବସେତୋ ରତ୍ତପାଦୋ ସତ୍ତପ୍ପତିଟ୍ଠୋ ଇଦ୍ଧିମା ୱେହାସଙ୍ଗମୋ ଉପୋସଥକୁଲା ୱା ଛଦ୍ଦନ୍ତକୁଲା ୱା ଆଗଚ୍ଛତି। ଉପୋସଥକୁଲା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ହି ସବ୍ବଜେଟ୍ଠୋ ଆଗଚ୍ଛତି, ଛଦ୍ଦନ୍ତକୁଲା ସବ୍ବକନିଟ୍ଠୋ ସିକ୍ଖିତସିକ୍ଖୋ ଦମଥୂପେତୋ। ସୋ ଦ୍ୱାଦସୟୋଜନଂ ପରିସଂ ଗହେତ୍ୱା ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପଂ ଅନୁସଂୟାୟିତ୍ୱା ପୁରେପାତରାସମେୱ ସକଂ ରାଜଧାନିଂ ଆଗଚ୍ଛତି।

ତମ୍ପି ଅନୁବନ୍ଧମାନଂ ଅସ୍ସରତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସବ୍ବସେତୋ ରତ୍ତପାଦୋ କାକସୀସୋ ମୁଞ୍ଜକେସୋ ୱଲାହକସ୍ସ ରାଜକୁଲା ଆଗଚ୍ଛତି। ସେସମେତ୍ଥ ହତ୍ଥିରତନସଦିସମେୱ।

ତମ୍ପି ଅନୁବନ୍ଧମାନଂ ମଣିରତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୋ ହୋତି ମଣି ୱେଳୁରିୟୋ ସୁଭୋ ଜାତିମା ଅଟ୍ଠଂସୋ ସୁପରିକମ୍ମକତୋ ଆୟାମତୋ ଚକ୍କନାଭିସଦିସୋ, ୱେପୁଲ୍ଲପବ୍ବତା ଆଗଚ୍ଛତି, ସୋ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେପି ଅନ୍ଧକାରେ ରଞ୍ଞୋ ଧଜଗ୍ଗତୋ ୟୋଜନଂ ଓଭାସେତି, ୟସ୍ସୋଭାସେନ ମନୁସ୍ସା ‘‘ଦିୱା’’ତି ମଞ୍ଞମାନା କମ୍ମନ୍ତେ ପୟୋଜେନ୍ତି, ଅନ୍ତମସୋ କୁନ୍ଥକିପିଲ୍ଲିକଂ ଉପାଦାୟ ପସ୍ସନ୍ତି।

ତମ୍ପି ଅନୁବନ୍ଧମାନଂ ଇତ୍ଥିରତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ପକତିଅଗ୍ଗମହେସୀ ୱା ହୋତି, ଉତ୍ତରକୁରୁତୋ ୱା ଆଗଚ୍ଛତି ମଦ୍ଦରାଜକୁଲତୋ ୱା, ଅତିଦୀଘାଦିଛଦୋସୱିୱଜ୍ଜିତା ଅତିକ୍କନ୍ତା ମାନୁସଂ ୱଣ୍ଣଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ଦିବ୍ବଂ ୱଣ୍ଣଂ, ୟସ୍ସା ରଞ୍ଞୋ ସୀତକାଲେ ଉଣ୍ହାନି ଗତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି, ଉଣ୍ହକାଲେ ସୀତାନି, ସତଧା ଫୋଟିତତୂଲପିଚୁନୋ ୱିୟ ସମ୍ଫସ୍ସୋ ହୋତି, କାୟତୋ ଚନ୍ଦନଗନ୍ଧୋ ୱାୟତି, ମୁଖତୋ ଉପ୍ପଲଗନ୍ଧୋ, ପୁବ୍ବୁଟ୍ଠାୟିତାଦିଅନେକଗୁଣସମନ୍ନାଗତା ଚ ହୋତି।

ତମ୍ପି ଅନୁବନ୍ଧମାନଂ ଗହପତିରତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ରଞ୍ଞୋ ପକତିକମ୍ମକରୋ ସେଟ୍ଠି, ୟସ୍ସ ଚକ୍କରତନେ ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତେ ଦିବ୍ବଂ ଚକ୍ଖୁ ପାତୁଭୱତି, ୟେନ ସମନ୍ତତୋ ୟୋଜନମତ୍ତେ ନିଧିଂ ପସ୍ସତି ସସ୍ସାମିକମ୍ପି ଅସ୍ସାମିକମ୍ପି। ସୋ ରାଜାନଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପୱାରେତି ‘‘ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କୋ ତ୍ୱଂ, ଦେୱ, ହୋହି, ଅହଂ ତେ ଧନେନ ଧନକରଣୀୟଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି।

ତମ୍ପି ଅନୁବନ୍ଧମାନଂ ପରିଣାୟକରତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ରଞ୍ଞୋ ପକତିଜେଟ୍ଠପୁତ୍ତୋ, ଚକ୍କରତନେ ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତେ ଅତିରେକପଞ୍ଞାୱେୟ୍ୟତ୍ତିୟେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି, ଦ୍ୱାଦସୟୋଜନାୟ ପରିସାୟ ଚେତସା ଚିତ୍ତଂ ପରିଜାନିତ୍ୱା ନିଗ୍ଗହପଗ୍ଗହସମତ୍ଥୋ ହୋତି। ସୋ ରାଜାନଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପୱାରେତି – ‘‘ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କୋ ତ୍ୱଂ, ଦେୱ, ହୋହି, ଅହଂ ତେ ରଜ୍ଜଂ ଅନୁସାସିସ୍ସାମୀ’’ତି। ୟଂ ୱା ପନଞ୍ଞମ୍ପି ଏୱରୂପଂ ଅତୁଲଟ୍ଠେନ ରତନଂ, ୟସ୍ସ ନ ସକ୍କା ତୁଲୟିତ୍ୱା ତୀରୟିତ୍ୱା ଅଗ୍ଘୋ କାତୁଂ ‘‘ସତଂ ୱା ସହସ୍ସଂ ୱା ଅଗ୍ଘତି କୋଟିଂ ୱା’’ତି। ତତ୍ଥ ଏକରତନମ୍ପି ବୁଦ୍ଧରତନେନ ସମଂ ନତ୍ଥି। ୟଦି ହି ଅତୁଲଟ୍ଠେନ ରତନଂ, ତଥାଗତୋୱ ରତନଂ। ତଥାଗତୋ ହି ନ ସକ୍କା ସୀଲତୋ ୱା ସମାଧିତୋ ୱା ପଞ୍ଞାଦୀନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରତୋ କେନଚି ତୁଲୟିତ୍ୱା ତୀରୟିତ୍ୱା ‘‘ଏତ୍ତକଗୁଣୋ ୱା ଇମିନା ସମୋ ୱା ସପ୍ପଟିଭାଗୋ ୱା’’ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ। ଏୱଂ ଅତୁଲଟ୍ଠେନାପି ତଥାଗତସମଂ ରତନଂ ନତ୍ଥି।

ତଥା ୟମ୍ପି ତଂ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ରତନଂ। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ଦୁଲ୍ଲଭପାତୁଭାୱୋ ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତି ଚକ୍କାଦୀନି ଚ ତସ୍ସ ରତନାନି, ତମ୍ପି ବୁଦ୍ଧରତନେନ ସମଂ ନତ୍ଥି। ୟଦି ହି ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ରତନଂ, ତଥାଗତୋୱ ରତନଂ, କୁତୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିଆଦୀନଂ ରତନତ୍ତଂ, ୟାନି ଏକସ୍ମିଂୟେୱ କପ୍ପେ ଅନେକାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ୟସ୍ମା ପନ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟେପି କପ୍ପେ ତଥାଗତସୁଞ୍ଞୋ ଲୋକୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଥାଗତୋ ଏୱ କଦାଚି କରହଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନୋ। ୱୁତ୍ତଂ ଚେତଂ ଭଗୱତା ପରିନିବ୍ବାନସମୟେ –

‘‘ଦେୱତା, ଆନନ୍ଦ, ଉଜ୍ଝାୟନ୍ତି – ‘ଦୂରା ଚ ୱତମ୍ହ ଆଗତା ତଥାଗତଂ ଦସ୍ସନାୟ, କଦାଚି କରହଚି ତଥାଗତା ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଅରହନ୍ତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ଅଜ୍ଜେୱ ରତ୍ତିୟା ପଚ୍ଛିମେ ୟାମେ ତଥାଗତସ୍ସ ପରିନିବ୍ବାନଂ ଭୱିସ୍ସତି, ଅୟଞ୍ଚ ମହେସକ୍ଖୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭଗୱତୋ ପୁରତୋ ଠିତୋ ୱାରେନ୍ତୋ, ନ ମୟଂ ଲଭାମ ପଚ୍ଛିମେ କାଲେ ତଥାଗତଂ ଦସ୍ସନାୟା’’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୦୦)।

ଏୱଂ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଟ୍ଠେନପି ତଥାଗତସମଂ ରତନଂ ନତ୍ଥି।

ତଥା ଯମ୍ପି ତଂ ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଟ୍ଠେନ ରତନଂ। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ଚକ୍କରତନାଦି। ତଞ୍ହି କୋଟିସତସହସ୍ସଧନାନମ୍ପି ସତ୍ତଭୂମିକପାସାଦୱରତଲେ ୱସନ୍ତାନମ୍ପି ଚଣ୍ଡାଲୱେନନେସାଦରଥକାରପୁକ୍କୁସାଦୀନଂ ନୀଚକୁଲିକାନଂ ଓମକପୁରିସାନଂ ସୁପିନନ୍ତେପି ପରିଭୋଗତ୍ଥାୟ ନ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ଉଭତୋ ସୁଜାତସ୍ସ ପନ ରଞ୍ଞୋ ଖତ୍ତିୟସ୍ସେୱ ପରିପୂରିତଦସୱିଧଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତସ୍ସ ପରିଭୋଗତ୍ଥାୟ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଂୟେୱ ହୋତି, ତମ୍ପି ବୁଦ୍ଧରତନେନ ସମଂ ନତ୍ଥି। ଯଦି ହି ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଟ୍ଠେନ ରତନଂ, ତଥାଗତୋୱ ରତନଂ। ତଥାଗତୋ ହି ଲୋକେ ଅନୋମସତ୍ତସମ୍ମତାନମ୍ପି ଅନୁପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନାନଂ ୱିପରୀତଦସ୍ସନାନଂ ପୂରଣକସ୍ସପାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ସତ୍ଥାରାନଂ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଏୱରୂପାନଂ ସୁପିନନ୍ତେପି ଅପରିଭୋଗୋ, ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନାନଂ ପନ ଚତୁପ୍ପଦାୟପି ଗାଥାୟ ପରିୟୋସାନେ ଅରହତ୍ତମଧିଗନ୍ତୁଂ ସମତ୍ଥାନଂ ନିବ୍ବେଧିକଞାଣଦସ୍ସନାନଂ ବାହିୟଦାରୁଚୀରିୟପ୍ପଭୁତୀନଂ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ମହାକୁଲପ୍ପସୁତାନଂ ମହାସାୱକାନଂ ପରିଭୋଗୋ। ତେ ହି ତଂ ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିୟସୱନାନୁତ୍ତରିୟପାରିଚରିୟାନୁତ୍ତରିୟାଦୀନି ସାଧେନ୍ତା ତଥା ତଥା ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି। ଏୱଂ ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଟ୍ଠେନାପି ତଥାଗତସମଂ ରତନଂ ନତ୍ଥି।

ଯମ୍ପି ତଂ ଅୱିସେସତୋ ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ରତନଂ। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ଚକ୍କରତନଂ। ତଞ୍ହି ଦିସ୍ୱା ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତି ଅତ୍ତମନୋ ହୋତି, ଏୱମ୍ପି ତଂ ରଞ୍ଞୋ ରତିଂ ଜନେତି। ପୁନ ଚପରଂ ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତି ୱାମେନ ହତ୍ଥେନ ସୁୱଣ୍ଣଭିଙ୍କାରଂ ଗହେତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣେନ ହତ୍ଥେନ ଚକ୍କରତନଂ ଅବ୍ଭୁକ୍କିରତି ''ପୱତ୍ତତୁ ଭୱଂ ଚକ୍କରତନଂ, ଅଭିୱିଜିନାତୁ ଭୱଂ ଚକ୍କରତନ''ନ୍ତି। ତତୋ ଚକ୍କରତନଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ ୱିୟ ତୂରିୟଂ ମଧୁରସ୍ସରଂ ନିଚ୍ଛରନ୍ତଂ ଆକାସେନ ପୁରତ୍ଥିମଂ ଦିସଂ ଗଚ୍ଛତି, ଅନ୍ୱଦେୱ ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତି ଚକ୍କାନୁଭାୱେନ ଦ୍ୱାଦସୟୋଜନୱିତ୍ଥିଣ୍ଣାୟ ଚତୁରଙ୍ଗିନିୟା ସେନାୟ ନାତିଉଚ୍ଚଂ ନାତିନୀଚଂ ଉଚ୍ଚରୁକ୍ଖାନଂ ହେଟ୍ଠାଭାଗେନ, ନୀଚରୁକ୍ଖାନଂ ଉପରିଭାଗେନ, ରୁକ୍ଖେସୁ ପୁପ୍ଫଫଲପଲ୍ଲୱାଦିପଣ୍ଣାକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ଆଗତାନଂ ହତ୍ଥତୋ ପଣ୍ଣାକାରଞ୍ଚ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ''ଏହି ଖୋ ମହାରାଜା''ତିଏୱମାଦିନା ପରମନିପଚ୍ଚକାରେନ ଆଗତେ ପଟିରାଜାନୋ ''ପାଣୋ ନ ହନ୍ତବ୍ବୋ''ତିଆଦିନା ନୟେନ ଅନୁସାସନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି। ଯତ୍ଥ ପନ ରାଜା ଭୁଞ୍ଜିତୁକାମୋ ୱା ଦିୱାସେୟ୍ୟଂ ୱା କପ୍ପେତୁକାମୋ ହୋତି, ତତ୍ଥ ଚକ୍କରତନଂ ଆକାସା ଓତରିତ୍ୱା ଉଦକାଦିସବ୍ବକିଚ୍ଚକ୍ଖମେ ସମେ ଭୂମିଭାଗେ ଅକ୍ଖାହତଂ ୱିୟ ତିଟ୍ଠତି। ପୁନ ରଞ୍ଞୋ ଗମନଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ପୁରିମନୟେନେୱ ସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି, ଯଂ ସୁତ୍ୱା ଦ୍ୱାଦସୟୋଜନିକାପି ପରିସା ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛତି। ଚକ୍କରତନଂ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପୁରତ୍ଥିମଂ ସମୁଦ୍ଦଂ ଅଜ୍ଝୋଗାହତି, ତସ୍ମିଂ ଅଜ୍ଝୋଗାହନ୍ତେ ଉଦକଂ ୟୋଜନପ୍ପମାଣଂ ଅପଗନ୍ତ୍ୱା ଭିତ୍ତୀକତଂ ୱିୟ ତିଟ୍ଠତି। ମହାଜନୋ ଯଥାକାମଂ ସତ୍ତ ରତନାନି ଗଣ୍ହାତି। ପୁନ ରାଜା ସୁୱଣ୍ଣଭିଙ୍କାରଂ ଗହେତ୍ୱା ''ଇତୋ ପଟ୍ଠାୟ ମମ ରଜ୍ଜ''ନ୍ତି ଉଦକେନ ଅବ୍ଭୁକ୍କିରିତ୍ୱା ନିୱତ୍ତତି। ସେନା ପୁରତୋ ହୋତି, ଚକ୍କରତନଂ ପଚ୍ଛତୋ, ରାଜା ମଜ୍ଝେ। ଚକ୍କରତନସ୍ସ ଓସକ୍କିତୋସକ୍କିତଟ୍ଠାନଂ ଉଦକଂ ପରିପୂରତି। ଏତେନେୱ ଉପାୟେନ ଦକ୍ଖିଣପଚ୍ଛିମୌତ୍ତରେପି ସମୁଦ୍ଦେ ଗଚ୍ଛତି।

ଏୱଂ ଚତୁଦ୍ଦିସଂ ଅନୁସଂୟାୟିତ୍ୱା ଚକ୍କରତନଂ ତିୟୋଜନପ୍ପମାଣଂ ଆକାସଂ ଆରୋହତି। ତତ୍ଥ ଠିତୋ ରାଜା ଚକ୍କରତନାନୁଭାୱେନ ୱିଜିତଂ ପଞ୍ଚସତପରିତ୍ତଦୀପପଟିମଣ୍ଡିତଂ ସତ୍ତୟୋଜନସହସ୍ସପରିମଣ୍ଡଲଂ ପୁବ୍ବୱିଦେହଂ, ତଥା ଅଟ୍ଠୟୋଜନସହସ୍ସପରିମଣ୍ଡଲଂ ଉତ୍ତରକୁରୁଂ, ସତ୍ତୟୋଜନସହସ୍ସପରିମଣ୍ଡଲଂୟେୱ ଅପରଗୋୟାନଂ, ଦସୟୋଜନସହସ୍ସପରିମଣ୍ଡଲଂ ଜମ୍ବୁଦୀପଞ୍ଚାତି ଏୱଂ ଚତୁମହାଦୀପଦ୍ୱିସହସ୍ସପରିତ୍ତଦୀପପଟିମଣ୍ଡିତଂ ଏକଂ ଚକ୍କୱାଳଂ ସୁଫୁଲ୍ଲପୁଣ୍ଡରୀକୱନଂ ୱିୟ ଓଲୋକେତି। ଏୱଂ ଓଲୋକୟତୋ ଚସ୍ସ ଅନପ୍ପିକା ରତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱମ୍ପି ତଂ ଚକ୍କରତନଂ ରଞ୍ଞୋ ରତିଂ ଜନେତି, ତମ୍ପି ବୁଦ୍ଧରତନସମଂ ନତ୍ଥି। ଯଦି ହି ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ରତନଂ, ତଥାଗତୋୱ ରତନଂ। କିଂ କରିସ୍ସତି ଏତଂ ଚକ୍କରତନଂ? ତଥାଗତୋ ହି ଯସ୍ସା ଦିବ୍ବାୟ ରତିୟା ଚକ୍କରତନାଦୀହି ସବ୍ବେହିପି ଜନିତା ଚକ୍କୱତ୍ତିରତି ସଙ୍ଖମ୍ପି କଲମ୍ପି କଲଭାଗମ୍ପି ନ ଉପେତି, ତତୋପି ରତିତୋ ଉତ୍ତରିତରଞ୍ଚ ପଣୀତତରଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ଓୱାଦପ୍ପତିକରାନଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନମ୍ପି ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ପଠମଜ୍ଝାନରତିଂ, ଦୁତିୟତତିୟଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନରତିଂ, ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନରତିଂ, ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନରତିଂ, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗରତିଂ, ସୋତାପତ୍ତିଫଲରତିଂ, ସକଦାଗାମିଅନାଗାମିଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଫଲରତିଞ୍ଚ ଜନେତି। ଏୱଂ ରତିଜନନଟ୍ଠେନାପି ତଥାଗତସମଂ ରତନଂ ନତ୍ଥୀତି।

ଅପିଚ ରତନଂ ନାମେତଂ ଦୁୱିଧଂ ହୋତି ସୱିଞ୍ଞାଣକଂ ଅୱିଞ୍ଞାଣକଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଅୱିଞ୍ଞାଣକଂ ଚକ୍କରତନଂ ମଣିରତନଂ, ଯଂ ୱା ପନଞ୍ଞମ୍ପି ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧଂ ସୁୱଣ୍ଣରଜତାଦି, ସୱିଞ୍ଞାଣକଂ ହତ୍ଥିରତନାଦି ପରିଣାୟକରତନପରିୟୋସାନଂ, ଯଂ ୱା ପନଞ୍ଞମ୍ପି ଏୱରୂପଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧଂ। ଏୱଂ ଦୁୱିଧେ ଚେତ୍ଥ ସୱିଞ୍ଞାଣକରତନଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାୟତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଅୱିଞ୍ଞାଣକଂ ସୁୱଣ୍ଣରଜତମଣିମୁତ୍ତାଦିରତନଂ, ସୱିଞ୍ଞାଣକାନଂ ହତ୍ଥିରତନାଦୀନଂ ଅଲଙ୍କାରତ୍ଥାୟ ଉପନୀୟତି।

ସଓିଞ୍ଞାଣକରତନମ୍ପି ଦୁଓିଧଂ ତିରଚ୍ଛାନଗତରତନଂ, ମନୁସ୍ସରତନଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସରତନଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ତିରଚ୍ଛାନଗତରତନଂ ମନୁସ୍ସରତନସ୍ସ ଓପଓଯ୍ହଂ ହୋତି। ମନୁସ୍ସରତନମ୍ପି ଦୁଓିଧଂ ଇତ୍ଥିରତନଂ, ପୁରିସରତନଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ପୁରିସରତନଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଇତ୍ଥିରତନଂ ପୁରିସରତନସ୍ସ ପରିଚାରିକତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜତି। ପୁରିସରତନମ୍ପି ଦୁଓିଧଂ ଅଗାରିକରତନଂ, ଅନଗାରିକରତନଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଅନଗାରିକରତନଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଅଗାରିକରତନେସୁ ଅଗ୍ଗୋ ଚକ୍କଓତ୍ତୀପି ସୀଲାଦିଗୁଣଯୁତ୍ତଂ ଅନଗାରିକରତନଂ ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ଓନ୍ଦିତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପଯିରୁପାସିତ୍ୱା ଚ ଦିବ୍ବମାନୁସିକା ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ପାପୁଣିତ୍ୱା ଅନ୍ତେ ନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତିଂ ପାପୁଣାତି।

ଏଓଂ ଅନଗାରିକରତନମ୍ପି ଦୁଓିଧଂ – ଅରିଯପୁଥୁଜ୍ଜନଓସେନ। ଅରିଯରତନମ୍ପି ଦୁଓିଧଂ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖଓସେନ। ଅସେକ୍ଖରତନମ୍ପି ଦୁଓିଧଂ ସୁକ୍ଖଓିପସ୍ସକସମଥଯାନିକଓସେନ, ସମଥଯାନିକରତନମ୍ପି ଦୁଓିଧଂ ସାଓକପାରମିପ୍ପତ୍ତଂ, ଅପ୍ପତ୍ତଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ସାଓକପାରମିପ୍ପତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତି। କସ୍ମା? ଗୁଣମହନ୍ତତାଯ। ସାଓକପାରମିପ୍ପତ୍ତରତନତୋପି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧରତନଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତି। କସ୍ମା? ଗୁଣମହନ୍ତତାଯ। ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସଦିସାପି ହି ଅନେକସତା ସାଓକା ଏକସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଗୁଣାନଂ ସତଭାଗମ୍ପି ନ ଉପେନ୍ତି। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧରତନତୋପି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧରତନଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତି। କସ୍ମା? ଗୁଣମହନ୍ତତାଯ। ସକଲମ୍ପି ହି ଜମ୍ବୁଦୀପଂ ପୂରେତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଘଟ୍ଟେନ୍ତା ନିସିନ୍ନା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଏକସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଗୁଣାନଂ ନେଓ ସଙ୍ଖଂ ନ କଲଂ ନ କଲଭାଗଂ ଉପେନ୍ତି। ଓୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଭଗଓତା – ''ଯାଓତା, ଭିକ୍ଖଓେ, ସତ୍ତା ଅପଦା ଓା…ପେ… ତଥାଗତୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀ''ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୫।୧୩୯; ଅ। ନି। ୪।୩୪; ୫।୩୨; ଇତିଓୁ। ୯୦)। ଏଓଂ କେନଚିପି ପରିଯାଯେନ ତଥାଗତସମଂ ରତନଂ ନତ୍ଥି। ତେନାହ ଭଗଓା ''ନ ନୋ ସମଂ ଅତ୍ଥି ତଥାଗତେନା''ତି।

ଏଓଂ ଭଗଓା ବୁଦ୍ଧରତନସ୍ସ ଅଞ୍ଞେହି ରତନେହି ଅସମତଂ ଓତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋପଦ୍ଦଓୂପସମନତ୍ଥଂ ନେଓ ଜାତିଂ ନ ଗୋତ୍ତଂ ନ କୋଲପୁତ୍ତିଯଂ ନ ଓଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଦିଂ ନିସ୍ସାଯ, ଅପିଚ ଖୋ ଅଓୀଚିମୁପାଦାଯ ଭଓଗ୍ଗପରିଯନ୍ତେ ଲୋକେ ସୀଲସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧାଦୀହି ଗୁଣେହି ବୁଦ୍ଧରତନସ୍ସ ଅସଦିସଭାଓଂ ନିସ୍ସାଯ ସଚ୍ଚଓଚନଂ ପଯୁଞ୍ଜତି ''ଇଦମ୍ପି ବୁଦ୍ଧେ ରତନଂ ପଣୀତଂ, ଏତେନ ସଚ୍ଚେନ ସୁଓତ୍ଥି ହୋତୂ''ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଇଦମ୍ପି ଇଧ ଓା ହୁରଂ ଓା ସଗ୍ଗେସୁ ଓା ଯଂକିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥି ଓିତ୍ତଂ ଓା ରତନଂ ଓା, ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ତେହି ତେହି ଗୁଣେହି ଅସମତ୍ତା ବୁଦ୍ଧରତନଂ ପଣୀତଂ। ଯଦି ଏତଂ ସଚ୍ଚଂ, ଏତେନ ସଚ୍ଚେନ ଇମେସଂ ପାଣୀନଂ ସୋତ୍ଥି ହୋତୁ, ସୋଭନାନଂ ଅତ୍ଥିତା ହୋତୁ, ଅରୋଗତା ନିରୁପଦ୍ଦଓତାତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ''ଚକ୍ଖୁଂ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ସୁଞ୍ଞଂ ଅତ୍ତେନ ଓା ଅତ୍ତନିଯେନ ଓା''ତିଏଓମାଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୪।୮୫) ଅତ୍ତଭାଓେନ ଓା ଅତ୍ତନିଯଭାଓେନ ଓାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତରଥା ହି ଚକ୍ଖୁ ଅତ୍ତା ଓା ଅତ୍ତନିଯଂ ଓାତି ଅପ୍ପଟିସିଦ୍ଧମେଓ ସିଯା। ଏଓଂ ରତନଂ ପଣୀତନ୍ତି ରତନତ୍ତଂ ପଣୀତଂ, ରତନଭାଓୋ ପଣୀତୋତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ଇତରଥା ହି ବୁଦ୍ଧୋ ନେଓ ରତନନ୍ତି ସିଜ୍ଝେଯ୍ଯ। ନ ହି ଯତ୍ଥ ରତନଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ରତନନ୍ତି ସିଜ୍ଝତି। ଯତ୍ଥ ପନ ଚିତ୍ତୀକତାଦିଅତ୍ଥସଙ୍ଖାତଂ ଯେନ ଓା ତେନ ଓା ଓିଧିନା ସମ୍ବନ୍ଧଗତଂ ରତନତ୍ତଂ ଅତ୍ଥି, ଯସ୍ମା ତଂ ରତନତ୍ତମୁପାଦାଯ ରତନନ୍ତି ପଞ୍ଞାପୀଯତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ରତନତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ରତନନ୍ତି ସିଜ୍ଝତି। ଅଥ ଓା ଇଦମ୍ପି ବୁଦ୍ଧେ ରତନନ୍ତି ଇମିନାପି କାରଣେନ ବୁଦ୍ଧୋଓ ରତନନ୍ତି ଏଓମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ଓୁତ୍ତମତ୍ତାଯ ଚ ଭଗଓତା ଇମାଯ ଗାଥାଯ ରାଜକୁଲସ୍ସ ସୋତ୍ଥି ଜାତା, ଭଯଂ ଓୂପସନ୍ତଂ। ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଆଣା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କଓାଳେସୁ ଅମନୁସ୍ସେହି ପଟିଗ୍ଗହିତାତି।

୨୨୭। ଏଓଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେନ ସଚ୍ଚଂ ଓତ୍ୱା ଇଦାନି ନିବ୍ବାନଧମ୍ମଗୁଣେନ ଓତ୍ତୁମାରଦ୍ଧୋ ''ଖଯଂ ଓିରାଗ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ରାଗାଦଯୋ ଖୀଣା ହୋନ୍ତି ପରିକ୍ଖୀଣା, ଯସ୍ମା ଓା ତଂ ତେସଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧକ୍ଖଯମତ୍ତଂ, ଯସ୍ମା ଚ ତଂ ରାଗାଦିଓିଯୁତ୍ତଂ ସମ୍ପଯୋଗତୋ ଚ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ, ଯସ୍ମା ଓା ତମ୍ହି ସଚ୍ଛିକତେ ରାଗାଦଯୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଓିରତ୍ତା ହୋନ୍ତି ଓିଗତା ଓିଦ୍ଧସ୍ତା , ତସ୍ମା ''ଖଯ''ନ୍ତି ଚ ''ଓିରାଗ''ନ୍ତି ଚ ଓୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ମା ପନସ୍ସ ନ ଉପ୍ପାଦୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ନ ଓଯୋ ନ ଠିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତଂ ନ ଜାଯତି ନ ଜୀଯତି ନ ମୀଯତୀତି କତ୍ୱା ''ଅମତ''ନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି, ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ପନ ଅତପ୍ପକଟ୍ଠେନ ଚ ପଣୀତନ୍ତି। ଯଦଜ୍ଝଗାତି ଯଂ ଅଜ୍ଝଗା ଓିନ୍ଦି, ପଟିଲଭି, ଅତ୍ତନୋ ଞାଣବଲେନ ସଚ୍ଛାକାସି। ସକ୍ୟମୁନୀତି ସକ୍ୟକୁଲପ୍ପସୁତତ୍ତା ସକ୍ୟୋ, ମୋନେଯ୍ଯଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ମୁନି, ସକ୍ୟୋ ଏଓ ମୁନି ସକ୍ୟମୁନି। ସମାହିତୋତି ଅରିଯମଗ୍ଗସମାଧିନା ସମାହିତଚିତ୍ତୋ। ନ ତେନ ଧମ୍ମେନ ସମତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀତି ତେନ ଖଯାଦିନାମକେନ ସକ୍ୟମୁନିନା ଅଧିଗତେନ ଧମ୍ମେନ ସମଂ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମଜାତଂ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ସୁତ୍ତନ୍ତରେପି ଓୁତ୍ତଂ ''ଯାଓତା, ଭିକ୍ଖଓେ, ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା ଓା ଅସଙ୍ଖତା ଓା, ଓିରାଗୋ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀ''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୪।୩୪; ଇତିଓୁ। ୯୦)।

ଏଓଂ ଭଗଓା ନିବ୍ବାନଧମ୍ମସ୍ସ ଅଞ୍ଞେହି ଧମ୍ମେହି ଅସମତଂ ଓତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋପଦ୍ଦଓୂପସମନତ୍ଥଂ ଖଯଓିରାଗାମତପଣୀତତାଗୁଣେହି ନିବ୍ବାନଧମ୍ମରତନସ୍ସ ଅସଦିସଭାଓଂ ନିସ୍ସାଯ ସଚ୍ଚଓଚନଂ ପଯୁଞ୍ଜତି ''ଇଦମ୍ପି ଧମ୍ମେ ରତନଂ ପଣୀତଂ ଏତେନ ସଚ୍ଚେନ ସୁଓତ୍ଥି ହୋତୂ''ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପୁରିମଗାଥାଯ ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାଯ ଆଣା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କଓାଳେସୁ

ଅମନୁସ୍ସେହି ପଟିଗ୍ଗହିତାତି।

୨୨୮। ଏୱଂ ନିବ୍ବାନଧମ୍ମଗୁଣେନ ସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ମଗ୍ଗଧମ୍ମଗୁଣେନ ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧୋ ‘‘ଯଂ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ‘‘ବୁଜ୍ଝିତା ସଚ୍ଚାନୀ’’ତିଆଦିନା (ମହାନି। ୧୯୨; ଚୂଳନି। ପାରାଯନତ୍ଥୁତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୯୭; ପଟି। ମ। ୧।୧୬୨) ନଯେନ ବୁଦ୍ଧୋ, ଉତ୍ତମୋ ପସଂସନୀଯୋ ଚାତି ସେଟ୍ଠୋ, ବୁଦ୍ଧୋ ଚ ସୋ ସେଟ୍ଠୋ ଚାତି ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠୋ। ଅନୁବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାତେସୁ ୱା ବୁଦ୍ଧେସୁ ସେଟ୍ଠୋତି ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠୋ। ସୋ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠୋ ଯଂ ପରିୱଣ୍ଣଯୀ, ‘‘ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ଚ ମଗ୍ଗାନଂ, ଖେମଂ ନିବ୍ବାନପତ୍ତିଯା’’ତି (ମ। ନି। ୨।୨୧୫) ଚ ‘‘ଅରିଯଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାସମାଧିଂ ଦେସେସ୍ସାମି ସଉପନିସଂ ସପରିକ୍ଖାର’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୧୩୬) ଚ ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପସଂସି ପକାସଯି। ସୁଚିନ୍ତି କିଲେସମଲସମୁଚ୍ଛେଦକରଣତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱୋଦାନଂ। ସମାଧିମାନନ୍ତରିକଞ୍ଞମାହୂତି ଯଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିସମନନ୍ତରଂ ନିଯମେନେୱ ଫଲଦାନତୋ ‘‘ଆନନ୍ତରିକସମାଧୀ’’ତି ଆହୁ। ନ ହି ମଗ୍ଗସମାଧିମ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନେ ତସ୍ସ ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିନିସେଧକୋ କୋଚି ଅନ୍ତରାଯୋ ଅତ୍ଥି। ଯଥାହ –

‘‘ଅଯଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିପନ୍ନୋ ଅସ୍ସ, କପ୍ପସ୍ସ ଚ ଉଡ୍ଡଯ୍ହନୱେଲା ଅସ୍ସ, ନେୱ ତାୱ କପ୍ପୋ ଉଡ୍ଡଯ୍ହେଯ୍ଯ, ଯାୱାଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନ ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଠିତକପ୍ପୀ। ସବ୍ବେପି ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିନୋ ପୁଗ୍ଗଲା ଠିତକପ୍ପିନୋ’’ତି (ପୁ। ପ। ୧୭)।

ସମାଧିନାତେନ ସମୋ ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି ତେନ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠପରିୱଣ୍ଣିତେନ ସୁଚିନା ଆନନ୍ତରିକସମାଧିନା ସମୋ ରୂପାୱଚରସମାଧି ୱା ଅରୂପାୱଚରସମାଧି ୱା କୋଚି ନ ୱିଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? ତେସଂ ଭାୱିତତ୍ତା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସାପି ପୁନ ନିରଯାଦୀସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିସମ୍ଭୱତୋ, ଇମସ୍ସ ଚ ଅରହତ୍ତସମାଧିସ୍ସ ଭାୱିତତ୍ତା ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିସମୁଗ୍ଘାତସମ୍ଭୱତୋ। ତସ୍ମା ସୁତ୍ତନ୍ତରେପି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯାୱତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା, ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀ’’ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୪।୩୪; ଇତିୱୁ। ୯୦)।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଆନନ୍ତରିକସମାଧିସ୍ସ ଅଞ୍ଞେହି ସମାଧୀହି ଅସମତଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ପୁରିମନଯେନେୱ ମଗ୍ଗଧମ୍ମରତନସ୍ସ ଅସଦିସଭାୱଂ ନିସ୍ସାଯ ସଚ୍ଚୱଚନଂ ପଯୁଞ୍ଜତି ‘‘ଇଦମ୍ପି ଧମ୍ମେ…ପେ… ହୋତୂ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାଯ ଆଣା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅମନୁସ୍ସେହି ପଟିଗ୍ଗହିତାତି।

୨୨୯। ଏୱଂ ମଗ୍ଗଧମ୍ମଗୁଣେନାପି ସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ସଙ୍ଘଗୁଣେନାପି ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧୋ ‘‘ଯେ ପୁଗ୍ଗଲା’’ତି। ତତ୍ଥ ଯେତି ଅନିଯମେତ୍ୱା ଉଦ୍ଦେସୋ। ପୁଗ୍ଗଲାତି ସତ୍ତା। ଅଟ୍ଠାତି ତେସଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ତେ ହି ଚତ୍ତାରୋ ଚ ପଟିପନ୍ନା ଚତ୍ତାରୋ ଚ ଫଲେ ଠିତାତି ଅଟ୍ଠ ହୋନ୍ତି। ସତଂ ପସତ୍ଥାତି ସପ୍ପୁରିସେହି ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକେହି ଅଞ୍ଞେହି ଚ ଦେୱମନୁସ୍ସେହି ପସତ୍ଥା। କସ୍ମା? ସହଜାତସୀଲାଦିଗୁଣଯୋଗା। ତେସଞ୍ହି ଚମ୍ପକୱକୁଲକୁସୁମାଦୀନଂ ସହଜାତୱଣ୍ଣଗନ୍ଧାଦଯୋ ୱିଯ ସହଜାତସୀଲସମାଧିଆଦଯୋ ଗୁଣା। ତେନ ତେ ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧାଦିସମ୍ପନ୍ନାନି ୱିଯ ପୁପ୍ଫାନି ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ସତଂ ପିଯା ମନାପା ପସଂସନୀଯା ଚ ହୋନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯେ ପୁଗ୍ଗଲା ଅଟ୍ଠସତଂ ପସତ୍ଥା’’ତି।

ଅଥ ୱା ଯେତି ଅନିଯମେତ୍ୱା ଉଦ୍ଦେସୋ। ପୁଗ୍ଗଲାତି ସତ୍ତା। ଅଟ୍ଠସତନ୍ତି ତେସଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ତେ ହି ଏକବୀଜୀ କୋଲଂକୋଲୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋତି ତଯୋ ସୋତାପନ୍ନା, କାମରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଅଧିଗତଫଲା ତଯୋ ସକଦାଗାମିନୋ, ତେ ସବ୍ବେପି ଚତୁନ୍ନଂ ପଟିପଦାନଂ ୱସେନ ଚତୁୱୀସତି, ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀ, ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀ, ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ, ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ, ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀତି, ଅୱିହେସୁ ପଞ୍ଚ, ତଥା ଅତପ୍ପସୁଦସ୍ସସୁଦସ୍ସୀସୁ। ଅକନିଟ୍ଠେସୁ ପନ ଉଦ୍ଧଂସୋତୱଜ୍ଜା ଚତ୍ତାରୋତି ଚତୁୱୀସତି ଅନାଗାମିନୋ, ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋ ସମଥଯାନିକୋତି ଦ୍ୱେ ଅରହନ୍ତୋ, ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗଟ୍ଠାତି ଚତୁପଞ୍ଞାସ। ତେ ସବ୍ବେପି ସଦ୍ଧାଧୁରପଞ୍ଞାଧୁରାନଂ ୱସେନ ଦିଗୁଣା ହୁତ୍ୱା ଅଟ୍ଠସତଂ ହୋନ୍ତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଚତ୍ତାରି ଏତାନି ଯୁଗାନି ହୋନ୍ତୀତି ତେ ସବ୍ବେପି ଅଟ୍ଠ ୱା ଅଟ୍ଠସତଂ ୱାତି ୱିତ୍ଥାରୱସେନ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠପୁଗ୍ଗଲା, ସଙ୍ଖେପୱସେନ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ ଫଲଟ୍ଠୋତି ଏକଂ ଯୁଗଂ, ଏୱଂ ଯାୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ ଫଲଟ୍ଠୋତି ଏକଂ ଯୁଗନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ଯୁଗାନି ହୋନ୍ତି। ତେ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯାତି ଏତ୍ଥ ତେତି ପୁବ୍ବେ ଅନିଯମେତ୍ୱା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ନିଯମେତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ। ଯେ ପୁଗ୍ଗଲା ୱିତ୍ଥାରୱସେନ ଅଟ୍ଠ ୱା ଅଟ୍ଠସତଂ ୱା, ସଙ୍ଖେପୱସେନ ଚତ୍ତାରି ଯୁଗାନି ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତା, ସବ୍ବେପି ତେ ଦକ୍ଖିଣଂ ଅରହନ୍ତୀତି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯା। ଦକ୍ଖିଣା ନାମ କମ୍ମଞ୍ଚ କମ୍ମୱିପାକଞ୍ଚ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ‘‘ଏସ ମେ ଇଦଂ ୱେଜ୍ଜକମ୍ମଂ ୱା ଜଙ୍ଘପେସନିକଂ ୱା କରିସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱମାଦୀନି ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଦୀଯମାନୋ ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମୋ, ତଂ ଅରହନ୍ତି ନାମ ସୀଲାଦିଗୁଣଯୁତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲା। ଇମେ ଚ ତାଦିସା, ତେନ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ତେ ‘‘ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯା’’ତି।

ସୁଗତସ୍ସ ସାୱକାତି ଭଗୱା ସୋଭନେନ ଗମନେନ ଯୁତ୍ତତ୍ତା, ସୋଭନଞ୍ଚ ଠାନଂ ଗତତ୍ତା, ସୁଟ୍ଠୁ ଚ ଗତତ୍ତା ସୁଟ୍ଠୁ ଏୱ ଚ ଗଦତ୍ତା ସୁଗତୋ, ତସ୍ସ ସୁଗତସ୍ସ। ସବ୍ବେପି ତେ ୱଚନଂ ସୁଣନ୍ତୀତି ସାୱକା। କାମଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞେପି ସୁଣନ୍ତି, ନ ପନ ସୁତ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତି। ଇମେ ପନ ସୁତ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବଂ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ମଗ୍ଗଫଲାନି ପତ୍ତା, ତସ୍ମା ''ସାୱକା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏତେସୁ ଦିନ୍ନାନି ମହପ୍ଫଲାନୀତି ଏତେସୁ ସୁଗତସାୱକେସୁ ଅପ୍ପକାନିପି ଦାନାନି ଦିନ୍ନାନି ପଟିଗ୍ଗାହକତୋ ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିଭାୱଂ ଉପଗତତ୍ତା ମହପ୍ଫଲାନି ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ସୁତ୍ତନ୍ତରେପି ୱୁତ୍ତଂ –

''ଯାୱତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଘା ୱା ଗଣା ୱା, ତଥାଗତସାୱକସଙ୍ଘୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତି, ଯଦିଦଂ ଚତ୍ତାରି ପୁରିସଯୁଗାନି ଅଟ୍ଠ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲା, ଏସ ଭଗୱତୋ ସାୱକସଙ୍ଘୋ…ପେ… ଅଗ୍ଗୋ ୱିପାକୋ ହୋତୀ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୪।୩୪; ୫।୩୨; ଇତିୱୁ॰ ୯୦)।

ଏୱଂ ଭଗୱା ସବ୍ବେସମ୍ପି ମଗ୍ଗଟ୍ଠଫଲଟ୍ଠାନଂ ୱସେନ ସଙ୍ଘରତନସ୍ସ ଗୁଣଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେୱ ଗୁଣଂ ନିସ୍ସାଯ ସଚ୍ଚୱଚନଂ ପଯୁଞ୍ଜତି ''ଇଦମ୍ପି ସଙ୍ଘେ''ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାଯ ଆଣା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅମନୁସ୍ସେହି ପଟିଗ୍ଗହିତାତି।

୨୩୦। ଏୱଂ ମଗ୍ଗଟ୍ଠଫଲଟ୍ଠାନଂ ୱସେନ ସଙ୍ଘଗୁଣେନ ସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତତୋ ଏକଚ୍ଚିଯାନଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖମନୁଭୱନ୍ତାନଂ ଖୀଣାସୱପୁଗ୍ଗଲାନଂଯେୱ ଗୁଣେନ ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧୋ ''ଯେ ସୁପ୍ପଯୁତ୍ତା''ତି। ତତ୍ଥ ଯେତି ଅନିଯମିତୁଦ୍ଦେସୱଚନଂ। ସୁପ୍ପଯୁତ୍ତାତି ସୁଟ୍ଠୁ ପଯୁତ୍ତା, ଅନେକୱିହିତଂ ଅନେସନଂ ପହାଯ ସୁଦ୍ଧାଜୀୱିତଂ ନିସ୍ସାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ଅତ୍ତାନଂ ପଯୁଞ୍ଜିତୁମାରଦ୍ଧାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ସୁପ୍ପଯୁତ୍ତାତି ପରିସୁଦ୍ଧକାଯୱଚୀପଯୋଗସମନ୍ନାଗତା। ତେନ ତେସଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତି। ମନସା ଦଳ୍ହେନାତି ଦଳ୍ହେନ ମନସା, ଥିରସମାଧିଯୁତ୍ତେନ ଚେତସାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ତେସଂ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତି। ନିକ୍କାମିନୋତି କାଯେ ଚ ଜୀୱିତେ ଚ ଅନପେକ୍ଖା ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଞାଧୁରେନ ୱୀରିଯେନ ସବ୍ବକିଲେସେହି କତନିକ୍ଖମନା। ତେନ ତେସଂ ୱୀରିଯସମ୍ପନ୍ନଂ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତି।

ଗୋତମସାସନମ୍ହୀତି ଗୋତ୍ତତୋ ଗୋତମସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସେୱ ସାସନମ୍ହି। ତେନ ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ନାନପ୍ପକାରମ୍ପି ଅମରତପଂ କରୋନ୍ତାନଂ ସୁପ୍ପଯୋଗାଦିଗୁଣାଭାୱତୋ କିଲେସେହି ନିକ୍ଖମନାଭାୱଂ ଦୀପେତି। ତେତି ପୁବ୍ବେ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ନିଦ୍ଦେସୱଚନଂ। ପତ୍ତିପତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ପତ୍ତବ୍ବାତି ପତ୍ତି, ପତ୍ତବ୍ବା ନାମ ପତ୍ତୁଂ ଅରହା, ଯଂ ପତ୍ୱା ଅଚ୍ଚନ୍ତଯୋଗକ୍ଖେମିନୋ ହୋନ୍ତି, ଅରହତ୍ତଫଲସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ତଂ ପତ୍ତିଂ ପତ୍ତାତି ପତ୍ତିପତ୍ତା। ଅମତନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ୱିଗଯ୍ହାତି ଆରମ୍ମଣୱସେନ ୱିଗାହିତ୍ୱା। ଲଦ୍ଧାତି ଲଭିତ୍ୱା। ମୁଧାତି ଅବ୍ଯଯେନ କାକଣିକମତ୍ତମ୍ପି ବ୍ଯଯଂ ଅକତ୍ୱା। ନିବ୍ବୁତିନ୍ତି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧକିଲେସଦରଥଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ। ଭୁଞ୍ଜମାନାତି ଅନୁଭୱମାନା। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯେ ଇମସ୍ମିଂ ଗୋତମସାସନମ୍ହି ସୀଲସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ସୁପ୍ପଯୁତ୍ତା, ସମାଧିସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ମନସା ଦଳ୍ହେନ, ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ନିକ୍କାମିନୋ, ତେ ଇମାଯ ସମ୍ମାପଟିପଦାଯ ଅମତଂ ୱିଗଯ୍ହ ମୁଧା ଲଦ୍ଧା ଫଲସମାପତ୍ତିସଞ୍ଞିତଂ ନିବ୍ବୁତିଂ ଭୁଞ୍ଜମାନା ପତ୍ତିପତ୍ତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖମନୁଭୱନ୍ତାନଂ ଖୀଣାସୱପୁଗ୍ଗଲାନଂଯେୱ ୱସେନ ସଙ୍ଘରତନସ୍ସ ଗୁଣଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେୱ ଗୁଣଂ ନିସ୍ସାଯ ସଚ୍ଚୱଚନଂ ପଯୁଞ୍ଜତି ''ଇଦମ୍ପି ସଙ୍ଘେ''ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାଯ ଆଣା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅମନୁସ୍ସେହି ପଟିଗ୍ଗହିତାତି।

୨୩୧। ଏୱଂ ଖୀଣାସୱପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଗୁଣେନ ସଙ୍ଘାଧିଟ୍ଠାନଂ ସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ବହୁଜନପଚ୍ଚକ୍ଖେନ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସେୱ ଗୁଣେନ ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧୋ ''ଯଥିନ୍ଦଖୀଲୋ''ତି। ତତ୍ଥ ଯଥାତି ଉପମାୱଚନଂ। ଇନ୍ଦଖୀଲୋତି ନଗରଦ୍ୱାରନିୱାରଣତ୍ଥଂ ଉମ୍ମାରବ୍ଭନ୍ତରେ ଅଟ୍ଠ ୱା ଦସ ୱା ହତ୍ଥେ ପଥୱିଂ ଖଣିତ୍ୱା ଆକୋଟିତସ୍ସ ସାରଦାରୁମଯଥମ୍ଭସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ପଥୱିନ୍ତି ଭୂମିଂ। ସିତୋତି ଅନ୍ତୋ ପୱିସିତ୍ୱା ନିସ୍ସିତୋ। ସିଯାତି ଭୱେଯ୍ୟ। ଚତୁବ୍ଭି ୱାତେହୀତି ଚତୂହି ଦିସାହି ଆଗତୱାତେହି। ଅସମ୍ପକମ୍ପିଯୋତି କମ୍ପେତୁଂ ୱା ଚାଲେତୁଂ ୱା ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ। ତଥୂପମନ୍ତି ତଥାୱିଧଂ। ସପ୍ପୁରିସନ୍ତି ଉତ୍ତମପୁରିସଂ। ୱଦାମୀତି ଭଣାମି। ଯୋ ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ଅୱେଚ୍ଚ ପସ୍ସତୀତି ଯୋ ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ପଞ୍ଞାଯ ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ପସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯଥା ହି ଇନ୍ଦଖୀଲୋ ଗମ୍ଭୀରନେମତାଯ ପଥୱିସ୍ସିତୋ ଚତୁବ୍ଭି ୱାତେହି ଅସମ୍ପକମ୍ପିଯୋ ସିଯା, ଇମମ୍ପି ସପ୍ପୁରିସଂ ତଥୂପମମେୱ ୱଦାମି, ଯୋ ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ଅୱେଚ୍ଚ ପସ୍ସତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ସୋପି ଇନ୍ଦଖୀଲୋ ୱିଯ ଚତୂହି ୱାତେହି ସବ୍ବତିତ୍ଥିଯୱାଦୱାତେହି ଅସମ୍ପକମ୍ପିଯୋ ହୋତି, ତମ୍ହା ଦସ୍ସନା କେନଚି କମ୍ପେତୁଂ ୱା ଚାଲେତୁଂ ୱା ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ। ତସ୍ମା ସୁତ୍ତନ୍ତରେପି ୱୁତ୍ତଂ –

''ସେଯ୍ୟଥାପି , ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଯୋଖୀଲୋ ୱା ଇନ୍ଦଖୀଲୋ ୱା ଗମ୍ଭୀରନେମୋ ସୁନିଖାତୋ ଅଚଲୋ ଅସମ୍ପକମ୍ପୀ, ପୁରତ୍ଥିମାଯ ଚେପି ଦିସାଯ

ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ଭୁସା ୱାତୱୁଟ୍ଠି, ନେୱ ନଂ ସଙ୍କମ୍ପେୟ୍ୟ ନ ସମ୍ପକମ୍ପେୟ୍ୟ ନ ସମ୍ପଚାଲେୟ୍ୟ। ପଚ୍ଛିମାୟ...ପେ... ଦକ୍ଖିଣାୟ... ଉତ୍ତରାୟ ଚେପି...ପେ... ନ ସମ୍ପଚାଲେୟ୍ୟ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ନେମସ୍ସ ସୁନିଖାତତ୍ତା ଇନ୍ଦଖୀଲସ୍ସ। ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୟେ ଚ ଖୋ କେଚି ସମଣା ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା ‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି...ପେ... ପଟିପଦା’ତି ୟଥାଭୂତଂ ପଜାନନ୍ତି, ତେ ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସମଣସ୍ସ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ୱା ମୁଖଂ ଓଲୋକେନ୍ତି ‘ଅୟଂ ନୂନ ଭୱଂ ଜାନଂ ଜାନାତି ପସ୍ସଂ ପସ୍ସତୀ’ତି। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ସୁଦିଟ୍ଠତ୍ତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟସଚ୍ଚାନ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୦୯)।

ଏୱଂ ଭଗୱା ବହୁଜନପଚ୍ଚକ୍ଖସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସେୱ ୱସେନ ସଙ୍ଘରତନସ୍ସ ଗୁଣଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେୱ ଗୁଣଂ ନିସ୍ସାୟ ସଚ୍ଚୱଚନଂ ପୟୁଞ୍ଜତି ‘‘ଇଦମ୍ପି ସଙ୍ଘେ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାୟ ଆଣା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅମନୁସ୍ସେହି ପଟିଗ୍ଗହିତାତି।

୨୩୨। ଏୱଂ ଅୱିସେସତୋ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଗୁଣେନ ସଙ୍ଘାଧିଟ୍ଠାନଂ ସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ୟେ ତେ ତୟୋ ସୋତାପନ୍ନା ଏକବୀଜୀ କୋଲଂକୋଲୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋତି। ୟଥାହ –

‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତିଣ୍ଣଂ ସଂୟୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖୟା ସୋତାପନ୍ନୋ ହୋତି...ପେ... ସୋ ଏକଂୟେୱ ଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି, ଅୟଂ ଏକବୀଜୀ। ତଥା ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱା କୁଲାନି ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି, ଅୟଂ କୋଲଂକୋଲୋ। ତଥା ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦେୱେସୁ ଚ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି, ଅୟଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ’’ତି (ପୁ। ପ। ୩୧-୩୩)।

ତେସଂ ସବ୍ବକନିଟ୍ଠସ୍ସ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମସ୍ସ ଗୁଣେନ ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧୋ ‘‘ୟେ ଅରିୟସଚ୍ଚାନୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ୟେ ଅରିୟସଚ୍ଚାନୀତି ଏତଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ। ୱିଭାୱୟନ୍ତୀତି ପଞ୍ଞାଓଭାସେନ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକଂ କିଲେସନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପକାସାନି ପାକଟାନି କରୋନ୍ତି। ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞେନାତି ଅପ୍ପମେୟ୍ୟପଞ୍ଞତାୟ ସଦେୱକସ୍ସପି ଲୋକସ୍ସ ଞାଣେନ ଅଲବ୍ଭନେୟ୍ୟପତିଟ୍ଠପଞ୍ଞେନ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁଦେସିତାନୀତି ସମାସବ୍ୟାସସାକଲ୍ୟୱେକଲ୍ୟାଦୀହି ତେହି ତେହି ନୟେହି ସୁଟ୍ଠୁ ଦେସିତାନି। କିଞ୍ଚାପି ତେ ହୋନ୍ତି ଭୁସଂ ପମତ୍ତାତି ତେ ୱିଭାୱିତଅରିୟସଚ୍ଚା ପୁଗ୍ଗଲା କିଞ୍ଚାପି ଦେୱରଜ୍ଜଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜାଦିପ୍ପମାଦଟ୍ଠାନଂ ଆଗମ୍ମ ଭୁସଂ ପମତ୍ତା ହୋନ୍ତି, ତଥାପି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞାଣେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧା ଠପେତ୍ୱା ସତ୍ତ ଭୱେ ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ୟେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ , ତେସଂ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଅତ୍ଥଙ୍ଗତତ୍ତା ନ ଅଟ୍ଠମଂ ଭୱଂ ଆଦିୟନ୍ତି, ସତ୍ତମଭୱେ ଏୱ ପନ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣନ୍ତୀତି।

ଏୱଂ ଭଗୱା ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୱସେନ ସଙ୍ଘରତନସ୍ସ ଗୁଣଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେୱ ଗୁଣଂ ନିସ୍ସାୟ ସଚ୍ଚୱଚନଂ ପୟୁଞ୍ଜତି ‘‘ଇଦମ୍ପି ସଙ୍ଘେ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାୟ ଆଣା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅମନୁସ୍ସେହି ପଟିଗ୍ଗହିତାତି।

୨୩୩। ଏୱଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମସ୍ସ ଅଟ୍ଠମଂ ଭୱଂ ଅନାଦିୟନଗୁଣେନ ସଙ୍ଘାଧିଟ୍ଠାନଂ ସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତସ୍ସେୱ ସତ୍ତ ଭୱେ ଆଦିୟତୋପି ଅଞ୍ଞେହି ଅପ୍ପହୀନଭୱାଦାନେହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ୱିସିଟ୍ଠେନ ଗୁଣେନ ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧୋ ‘‘ସହାୱସ୍ସା’’ତି। ତତ୍ଥ ସହାୱାତି ସଦ୍ଧିଂୟେୱ। ଅସ୍ସାତି ‘‘ନ ତେ ଭୱଂ ଅଟ୍ଠମମାଦିୟନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେସୁ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ। ଦସ୍ସନସମ୍ପଦାୟାତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିୟା। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ହି ନିବ୍ବାନଂ ଦିସ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚସମ୍ପଦାୟ ସବ୍ବପଠମଂ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନତୋ ‘‘ଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ଅତ୍ତନି ପାତୁଭାୱୋ ଦସ୍ସନସମ୍ପଦା, ତାୟ ଦସ୍ସନସମ୍ପଦାୟ ସହ ଏୱ। ତୟସ୍ସୁ ଧମ୍ମା ଜହିତା ଭୱନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ସୁଇତି ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ନିପାତୋ। ‘‘ଇଦଂସୁ ମେ, ସାରିପୁତ୍ତ, ମହାୱିକଟଭୋଜନସ୍ମିଂ ହୋତୀ’’ତିଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୫୬) ୱିୟ। ୟତୋ ସହାୱସ୍ସ ଦସ୍ସନସମ୍ପଦାୟ ତୟୋ ଧମ୍ମା ଜହିତା ଭୱନ୍ତି ପହୀନା ଭୱନ୍ତୀତି ଅୟମେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ଜହିତଧମ୍ମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଆହ ‘‘ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠୀ ୱିଚିକିଚ୍ଛିତଞ୍ଚ, ସୀଲବ୍ବତଂ ୱାପି ୟଦତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ସତି କାୟେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସଙ୍ଖାତେ କାୟେ ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକା ଦିଟ୍ଠି ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠି, ସତୀ ୱା ତତ୍ଥ କାୟେ ଦିଟ୍ଠୀତିପି ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠି, ୟଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ କାୟେ ୱିଜ୍ଜମାନା ଦିଟ୍ଠୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସତିୟେୱ ୱା କାୟେ ଦିଟ୍ଠୀତିପି ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠି, ୟଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ କାୟେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ରୂପାଦିସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ତାତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସା ଚ ପହୀନତ୍ତା ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିଗତାନି ପହୀନାନିୟେୱ ହୋନ୍ତି। ସା ହି ନେସଂ ମୂଲଂ। ସବ୍ବକିଲେସବ୍ୟାଧିୱୂପସମନତୋ ପଞ୍ଞା ‘‘ଚିକିଚ୍ଛିତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ପଞ୍ଞାଚିକିଚ୍ଛିତଂ ଇତୋ ୱିଗତଂ, ତତୋ ୱା ପଞ୍ଞାଚିକିଚ୍ଛିତା ଇଦଂ ୱିଗତନ୍ତି ୱିଚିକିଚ୍ଛିତଂ, ‘‘ସତ୍ଥରି କଙ୍ଖତୀ’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୦୦୮; ୱିଭ। ୯୧୫) ନୟେନ ୱୁତ୍ତାୟ ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକାୟ ୱିମତିୟା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତସ୍ସା ପହୀନତ୍ତା ସବ୍ବୱିଚିକିଚ୍ଛିତାନି ପହୀନାନି ହୋନ୍ତି। ତଞ୍ହି ନେସଂ ମୂଲଂ। ‘‘ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସୀଲେନ ସୁଦ୍ଧି ୱତେନ ସୁଦ୍ଧୀ’’ତିଏୱମାଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୨୨୨; ୱିଭ। ୯୩୮) ଆଗତଂ ଗୋସୀଲକୁକ୍କୁରସୀଲାଦିକଂ ସୀଲଂ ଗୋୱତକୁକ୍କୁରୱତାଦିକଞ୍ଚ ୱତଂ ‘‘ସୀଲବ୍ବତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ସବ୍ବମ୍ପି ନଗ୍ଗିୟମୁଣ୍ଡିକାଦି ଅମରତପଂ ପହୀନଂ ହୋତି। ତଞ୍ହି ତସ୍ସ ମୂଲଂ। ତେନ ସବ୍ବାୱସାନେ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୟଦତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀ’’ତି। ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନସମ୍ପଦାୟ ଚେତ୍ଥ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠି, ସମୁଦୟଦସ୍ସନସମ୍ପଦାୟ

ୱିଚିକିଚ୍ଛିତଂ, ମଗ୍ଗଦସ୍ସନନିବ୍ବାନଦସ୍ସନସମ୍ପଦାଯ ସୀଲବ୍ବତଂ ପହୀଯତୀତି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ।

୨୩୪। ଏୱମସ୍ସ କିଲେସୱଟ୍ଟପ୍ପହାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତସ୍ମିଂ କିଲେସୱଟ୍ଟେ ସତି ଯେନ ୱିପାକୱଟ୍ଟେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ତପ୍ପହାନା ତସ୍ସାପି ପହାନଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଚତୂହପାଯେହି ଚ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ଅପାଯା ନାମ ନିରଯତିରଚ୍ଛାନପେତ୍ତିୱିସଯଅସୁରକାଯା, ତେହି ଏସ ସତ୍ତ ଭୱେ ଉପାଦିଯନ୍ତୋପି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱମସ୍ସ ୱିପାକୱଟ୍ଟପ୍ପହାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯଂ ଇମସ୍ସ ୱିପାକୱଟ୍ଟସ୍ସ ମୂଲଭୂତଂ କମ୍ମୱଟ୍ଟଂ, ତସ୍ସାପି ପହାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଛଚାଭିଠାନାନି ଅଭବ୍ବ କାତୁ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅଭିଠାନାନୀତି ଓଳାରିକଟ୍ଠାନାନି, ତାନି ଏସ ଛ ଅଭବ୍ବୋ କାତୁଂ। ତାନି ଚ ‘‘ଅଟ୍ଠାନମେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନୱକାସୋ, ଯଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମାତରଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ୟା’’ତିଆଦିନା (ଅ॰ ନି॰ ୧।୨୭୧; ମ॰ ନି॰ ୩।୧୨୮; ୱିଭ॰ ୮୦୯) ନଯେନ ଏକକନିପାତେ ୱୁତ୍ତାନି ମାତୁଘାତପିତୁଘାତଅରହନ୍ତଘାତଲୋହିତୁପ୍ପାଦସଙ୍ଘଭେଦଅଞ୍ଞସତ୍ଥାରୁଦ୍ଦେସକମ୍ମାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତାନି ହି କିଞ୍ଚାପି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋ ଅରିଯସାୱକୋ କୁନ୍ଥକିପିଲ୍ଲିକମ୍ପି ଜୀୱିତା ନ ୱୋରୋପେତି, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱସ୍ସ ୱିଗରହଣତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାନି। ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ହି ଅଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଏୱଂମହାସାୱଜ୍ଜାନି ଅଭିଠାନାନିପି କରୋତି, ଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନୋ ପନ ଅଭବ୍ବୋ ତାନି କାତୁନ୍ତି। ଅଭବ୍ବଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ଭୱନ୍ତରେପି ଅକରଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଭୱନ୍ତରେପି ହି ଏସ ଅତ୍ତନୋ ଅରିଯସାୱକଭାୱଂ ଅଜାନନ୍ତୋପି ଧମ୍ମତାଯ ଏୱ ଏତାନି ୱା ଛ, ପକତିପାଣାତିପାତାଦୀନି ୱା ପଞ୍ଚ ୱେରାନି ଅଞ୍ଞସତ୍ଥାରୁଦ୍ଦେସେନ ସହ ଛ ଠାନାନି ନ କରୋତି, ଯାନି ସନ୍ଧାଯ ଏକଚ୍ଚେ ‘‘ଛଚ୍ଚାଭିଠାନାନୀ’’ତି ପଠନ୍ତି। ମତମଚ୍ଛଗ୍ଗାହାଦଯୋ ଚେତ୍ଥ ଅରିଯସାୱକଗାମଦାରକାନଂ ନିଦସ୍ସନଂ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ସତ୍ତ ଭୱେ ଆଦିଯତୋପି ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ଅଞ୍ଞେହି ଅପ୍ପହୀନଭୱାଦାନେହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ୱିସିଟ୍ଠଗୁଣୱସେନ ସଙ୍ଘରତନସ୍ସ ଗୁଣଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେୱ ଗୁଣଂ ନିସ୍ସାଯ ସଚ୍ଚୱଚନଂ ପଯୁଞ୍ଜତି ‘‘ଇଦମ୍ପି ସଙ୍ଘେ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାଯ ଆଣା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅମନୁସ୍ସେହି ପଟିଗ୍ଗହିତାତି।

୨୩୫। ଏୱଂ ସତ୍ତ ଭୱେ ଆଦିଯତୋପି ଅଞ୍ଞେହି ଅପ୍ପହୀନଭୱାଦାନେହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ୱିସିଟ୍ଠଗୁଣୱସେନ ସଙ୍ଘାଧିଟ୍ଠାନଂ ସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ‘‘ନ କେୱଲଂ ଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନୋ ଛ ଅଭିଠାନାନି ଅଭବ୍ବୋ କାତୁଂ, କିଂ ପନ ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି ପାପଂ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛାଦନାଯପି ଅଭବ୍ବୋ’’ତି ପମାଦୱିହାରିନୋପି ଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ କତପଟିଚ୍ଛାଦନାଭାୱଗୁଣେନ ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧୋ ‘‘କିଞ୍ଚାପି ସୋ କମ୍ମଂ କରୋତି ପାପକ’’ନ୍ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସୋ ଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନୋ କିଞ୍ଚାପି ସତିସମ୍ମୋସେନ ପମାଦୱିହାରଂ ଆଗମ୍ମ ଯଂ ତଂ ଭଗୱତା ଲୋକୱଜ୍ଜସଞ୍ଚିଚ୍ଚାନତିକ୍କମନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯଂ ମଯା ସାୱକାନଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ, ତଂ ମମ ସାୱକା ଜୀୱିତହେତୁପି ନାତିକ୍କମନ୍ତୀ’’ତି (ଚୂଳୱ॰ ୩୮୫; ଅ॰ ନି॰ ୮।୧୯; ଉଦା॰ ୪୫), ତଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ କୁଟିକାରସହସେଯ୍ୟାଦିଂ ୱା ପଣ୍ଣତ୍ତିୱଜ୍ଜୱୀତିକ୍କମସଙ୍ଖାତଂ ବୁଦ୍ଧପଟିକୁଟ୍ଠଂ କାଯେନ ପାପକମ୍ମଂ କରୋତି, ପଦସୋଧମ୍ମୋତ୍ତରିଛପ୍ପଞ୍ଚୱାଚାଧମ୍ମଦେସନାସମ୍ଫପ୍ପଲାପଫରୁସୱଚନାଦିଂ ୱା ୱାଚାଯ, ଉଦ ଚେତସା ୱା କତ୍ଥଚି ଲୋଭଦୋସୁପ୍ପାଦନଜାତରୂପାଦିସାଦିଯନଂ ଚୀୱରାଦିପରିଭୋଗେସୁ ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦିଂ ୱା ପାପକମ୍ମଂ କରୋତି। ଅଭବ୍ବୋ ସୋ ତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛଦାଯ, ନ ସୋ ତଂ ‘‘ଇଦଂ ଅକପ୍ପିଯମକରଣୀଯ’’ନ୍ତି ଜାନିତ୍ୱା ମୁହୁତ୍ତମ୍ପି ପଟିଚ୍ଛାଦେତି, ତଙ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ପନ ସତ୍ଥରି ୱା ୱିଞ୍ଞୂସୁ ୱା ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀସୁ ଆୱି କତ୍ୱା ଯଥାଧମ୍ମଂ ପଟିକରୋତି, ‘‘ନ ପୁନ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏୱଂ ସଂୱରିତବ୍ବଂ ୱା ସଂୱରତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଅଭବ୍ବତା ଦିଟ୍ଠପଦସ୍ସ ୱୁତ୍ତା, ଏୱରୂପଂ ପାପକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛାଦାଯ ଦିଟ୍ଠନିବ୍ବାନପଦସ୍ସ ଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଭବ୍ବତା ୱୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ।

କଥଂ –

‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦହରୋ କୁମାରୋ ମନ୍ଦୋ ଉତ୍ତାନସେଯ୍ୟକୋ ହତ୍ଥେନ ୱା ପାଦେନ ୱା ଅଙ୍ଗାରଂ ଅକ୍କମିତ୍ୱା ଖିପ୍ପମେୱ ପଟିସଂହରତି , ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମତା ଏସା ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, କିଞ୍ଚାପି ତଥାରୂପିଂ ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତି, ଯଥାରୂପାଯ ଆପତ୍ତିଯା ୱୁଟ୍ଠାନଂ ପଞ୍ଞାଯତି, ଅଥ ଖୋ ନଂ ଖିପ୍ପମେୱ ସତ୍ଥରି ୱା ୱିଞ୍ଞୂସୁ ୱା ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀସୁ ଦେସେତି ୱିୱରତି ଉତ୍ତାନୀକରୋତି, ଦେସେତ୍ୱା ୱିୱରିତ୍ୱା ଉତ୍ତାନୀକତ୍ୱା ଆଯତିଂ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୪୯୬)।

ଏୱଂ ଭଗୱା ପମାଦୱିହାରିନୋପି ଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ କତପଟିଚ୍ଛାଦନାଭାୱଗୁଣେନ ସଙ୍ଘରତନସ୍ସ ଗୁଣଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେୱ ଗୁଣଂ ନିସ୍ସାଯ ସଚ୍ଚୱଚନଂ ପଯୁଞ୍ଜତି ‘‘ଇଦମ୍ପି ସଙ୍ଘେ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାଯ ଆଣା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅମନୁସ୍ସେହି

ପଟିଗ୍ଗହିତାତି।

୨୩୬। ଏୱଂ ସଙ୍ଘପରିୟାପନ୍ନାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ତେନ ତେନ ଗୁଣପ୍ପକାରେନ ସଙ୍ଘାଧିଟ୍ଠାନଂ ସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ୟ୍ୱାୟଂ ଭଗୱତା ରତନତ୍ତୟଗୁଣଂ ଦୀପେନ୍ତେନ ଇଧ ସଙ୍ଖେପେନ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଚ ୱିତ୍ଥାରେନ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମୋ ଦେସିତୋ, ତମ୍ପି ନିସ୍ସାୟ ପୁନ ବୁଦ୍ଧାଧିଟ୍ଠାନଂ ସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧୋ ‘‘ୱନପ୍ପଗୁମ୍ବେ ୟଥ ଫୁସ୍ସିତଗ୍ଗେ’’ତି। ତତ୍ଥ ଆସନ୍ନସନ୍ନିୱେସୱତ୍ଥିତାନଂ ରୁକ୍ଖାନଂ ସମୂହୋ ୱନଂ, ମୂଲସାରଫେଗ୍ଗୁତଚସାଖାପଲାସେହି ପୱୁଦ୍ଧୋ ଗୁମ୍ବୋ ପଗୁମ୍ବୋ, ୱନେ ପଗୁମ୍ବୋ ୱନପ୍ପଗୁମ୍ବୋ, ସ୍ୱାୟଂ ‘‘ୱନପ୍ପଗୁମ୍ବେ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ । ଏୱମ୍ପି ହି ୱତ୍ତୁଂ ଲବ୍ଭତି ‘‘ଅତ୍ଥି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରେ, ଅତ୍ଥି ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତେ, ସୁଖେ ଦୁକ୍ଖେ ଜୀୱେ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ୟଥାତି ଓପମ୍ମୱଚନଂ। ଫୁସ୍ସିତାନି ଅଗ୍ଗାନି ଅସ୍ସାତି ଫୁସ୍ସିତଗ୍ଗୋ, ସବ୍ବସାଖାପସାଖାସୁ ସଞ୍ଜାତପୁପ୍ଫୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ‘‘ଫୁସ୍ସିତଗ୍ଗେ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଗିମ୍ହାନ ମାସେ ପଠମସ୍ମିଂ ଗିମ୍ହେତି ଯେ ଚତ୍ତାରୋ ଗିମ୍ହମାସା, ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଗିମ୍ହାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ମାସେ। କତମସ୍ମିଂ ମାସେ ଇତି ଚେ? ପଠମସ୍ମିଂ ଗିମ୍ହେ, ଚିତ୍ରମାସେତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ହି ‘‘ପଠମଗିମ୍ହୋ’’ତି ଚ ‘‘ବାଲୱସନ୍ତୋ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ତତୋ ପରଂ ପଦତ୍ଥତୋ ପାକଟମେୱ।

ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ପିଣ୍ଡତ୍ଥୋ – ୟଥା ପଠମଗିମ୍ହନାମକେ ବାଲୱସନ୍ତେ ନାନାୱିଧରୁକ୍ଖଗହନେ ୱନେ ସୁପୁପ୍ଫିତଗ୍ଗସାଖୋ ତରୁଣରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛପରିୟାୟନାମୋ ପଗୁମ୍ବୋ ଅତିୱିୟ ସସ୍ସିରିକୋ ହୋତି, ଏୱମେୱଂ ଖନ୍ଧାୟତନାଦୀହି ସତିପଟ୍ଠାନସମ୍ମପ୍ପଧାନାଦୀହି ସୀଲସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧାଦୀହି ୱା ନାନପ୍ପକାରେହି ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦପୁପ୍ଫେହି ଅତିୱିୟ ସସ୍ସିରିକତ୍ତା ତଥୂପମଂ ନିବ୍ବାନଗାମିମଗ୍ଗଦୀପନତୋ ନିବ୍ବାନଗାମିଂ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମୱରଂ ନେୱ ଲାଭହେତୁ ନ ସକ୍କାରାଦିହେତୁ, କେୱଲଞ୍ହି ମହାକରୁଣାୟ ଅବ୍ଭୁସ୍ସାହିତହଦୟୋ ସତ୍ତାନଂ ପରମଂହିତାୟ ଅଦେସୟୀତି। ପରମଂହିତାୟାତି ଏତ୍ଥ ଚ ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥଂ ଅନୁନାସିକୋ, ଅୟଂ ପନତ୍ଥୋ ‘‘ପରମହିତାୟ ନିବ୍ବାନାୟ ଅଦେସୟୀ’’ତି।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇମଂ ସୁପୁପ୍ଫିତଗ୍ଗୱନପ୍ପଗୁମ୍ବସଦିସଂ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେୱ ନିସ୍ସାୟ ବୁଦ୍ଧାଧିଟ୍ଠାନଂ ସଚ୍ଚୱଚନଂ ପୟୁଞ୍ଜତି ‘‘ଇଦମ୍ପି ବୁଦ୍ଧେ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ, କେୱଲଂ ପନ ଇଦମ୍ପି ୟଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମସଙ୍ଖାତଂ ବୁଦ୍ଧେ ରତନଂ ପଣୀତନ୍ତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାୟ ଆଣା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅମନୁସ୍ସେହି ପଟିଗ୍ଗହିତାତି।

୨୩୭। ଏୱଂ ଭଗୱା ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମେନ ବୁଦ୍ଧାଧିଟ୍ଠାନଂ ସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେନ ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧୋ ‘‘ୱରୋ ୱରଞ୍ଞୂ’’ତି। ତତ୍ଥ ୱରୋତି ପଣୀତାଧିମୁତ୍ତିକେହି ଇଚ୍ଛିତୋ ‘‘ଅହୋ ୱତ ମୟମ୍ପି ଏୱରୂପା ଅସ୍ସାମା’’ତି, ୱରଗୁଣୟୋଗତୋ ୱା ୱରୋ, ଉତ୍ତମୋ ସେଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱରଞ୍ଞୂତି ନିବ୍ବାନଞ୍ଞୂ। ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ୱରଂ, ତଞ୍ଚେସ ବୋଧିମୂଲେ ସୟଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞାସି। ୱରଦୋତି ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିୟଭଦ୍ଦୱଗ୍ଗିୟଜଟିଲାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟୱାସନାଭାଗିୟୱରଧମ୍ମଦାୟୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱରାହରୋତି ୱରସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆହଟତ୍ତା ୱରାହରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ହି ଭଗୱା ଦୀପଙ୍କରତୋ ପଭୁତି ସମତିଂସ ପାରମିୟୋ ପୂରେନ୍ତୋ ପୁବ୍ବକେହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେହି ଅନୁୟାତଂ ପୁରାଣଂ ମଗ୍ଗୱରଂ ଆହରି, ତେନ ୱରାହରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅପିଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଟିଲାଭେନ ୱରୋ, ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ୱରଞ୍ଞୂ, ସତ୍ତାନଂ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଦାନେନ ୱରଦୋ, ଉତ୍ତମପଟିପଦାହରଣେନ ୱରାହରୋ, ଏତେହି ଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣେହି ଅଧିକସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଭାୱତୋ ଅନୁତ୍ତରୋ।

ଅପରୋ ନୟୋ – ୱରୋ ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନପରିପୂରଣେନ, ୱରଞ୍ଞୂ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନପରିପୂରଣେନ, ୱରଦୋ ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନପରିପୂରଣେନ, ୱରାହରୋ ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନପରିପୂରଣେନ, ୱରଂ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚମାହରୀତି। ତଥା ୱରୋ ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସୟେନ, ୱରଞ୍ଞୂ ପଞ୍ଞୁସ୍ସୟେନ, ୱରଦୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱତ୍ଥିକାନଂ ତଦୁପାୟସମ୍ପଦାନେନ, ୱରାହରୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଭାୱତ୍ଥିକାନଂ ତଦୁପାୟାହରଣେନ, ଅନୁତ୍ତରୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅସଦିସତାୟ, ଅତ୍ତନା ୱା ଅନାଚରିୟକୋ ହୁତ୍ୱା ପରେସଂ ଆଚରିୟଭାୱେନ, ଧମ୍ମୱରଂ ଅଦେସୟି ସାୱକଭାୱତ୍ଥିକାନଂ ତଦତ୍ଥାୟ ସ୍ୱାଖାତତାଦିଗୁଣୟୁତ୍ତସ୍ସ ୱରଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସନତୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱାତି।

ଏୱଂ ଭଗୱା ନୱୱିଧେନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେନ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେୱ ଗୁଣଂ ନିସ୍ସାୟ ବୁଦ୍ଧାଧିଟ୍ଠାନଂ ସଚ୍ଚୱଚନଂ ପୟୁଞ୍ଜତି ‘‘ଇଦମ୍ପି ବୁଦ୍ଧେ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କେୱଲଂ ପନ ୟଂ ୱରଂ ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ଏସ ଅଞ୍ଞାସି, ୟଞ୍ଚ ଅଦାସି, ୟଞ୍ଚ ଆହରି, ୟଞ୍ଚ ଅଦେସୟି, ଇଦମ୍ପି ବୁଦ୍ଧେ ରତନଂ ପଣୀତନ୍ତି ଏୱଂ ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାୟ ଆଣା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅମନୁସ୍ସେହି ପଟିଗ୍ଗହିତାତି।

୨୩୮। ଏୱଂ ଭଗୱା ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଞ୍ଚ ନିସ୍ସାୟ ଦ୍ୱୀହି ଗାଥାହି ବୁଦ୍ଧାଧିଟ୍ଠାନଂ ସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ଯେ ତଂ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମଂ ଅସ୍ସୋସୁଂ ସୁତାନୁସାରେନ ଚ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନୱପ୍ପକାରମ୍ପି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ଅଧିଗମିଂସୁ, ତେସଂ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିଗୁଣଂ ନିସ୍ସାୟ ପୁନ ସଙ୍ଘାଧିଟ୍ଠାନଂ

ସଙ୍ଗ ୱୁତ୍ତମାରବ୍ଭୋ ‘‘ଖୀଣଂ ପୁରାଣ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଖୀଣନ୍ତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ପୁରାଣନ୍ତି ପୁରାତନଂ। ନୱନ୍ତି ସମ୍ପତି ୱତ୍ତମାନଂ। ନତ୍ଥିସମ୍ଭୱନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜମାନପାତୁଭାୱଂ। ୱିରତ୍ତଚିତ୍ତାତି ୱିଗତରାଗଚିତ୍ତା। ଆୟତିକେ ଭୱସ୍ମିନ୍ତି ଅନାଗତମଦ୍ଧାନଂ ପୁନବ୍ଭୱେ। ତେତି ଯେସଂ ଖୀଣଂ ପୁରାଣଂ ନୱଂ ନତ୍ଥିସମ୍ଭୱଂ, ଯେ ଚ ଆୟତିକେ ଭୱସ୍ମିଂ ୱିରତ୍ତଚିତ୍ତା, ତେ ଖୀଣାସୱା ଭିକ୍ଖୂ। ଖୀଣବୀଜାତି ଉଚ୍ଛିନ୍ନବୀଜା। ଅୱିରୂଳ୍ହିଛନ୍ଦାତି ୱିରୂଳ୍ହିଛନ୍ଦୱିରହିତା। ନିବ୍ବନ୍ତୀତି ୱିଜ୍ଝାୟନ୍ତି। ଧୀରାତି ଧିତିସମ୍ପନ୍ନା। ୟଥାୟଂ ପଦୀପୋତି ଅୟଂ ପଦୀପୋ ୱିୟ।

କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ୟଂ ତଂ ସତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧମ୍ପି ପୁରାଣଂ ଅତୀତକାଲିକଂ କମ୍ମଂ ତଣ୍ହାସିନେହସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ପଟିସନ୍ଧିଆହରଣସମତ୍ଥତାୟ ଅଖୀଣଂୟେୱ ହୋତି, ତଂ ପୁରାଣଂ କମ୍ମଂ ଯେସଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ତଣ୍ହାସିନେହସ୍ସ ସୋସିତତ୍ତା ଅଗ୍ଗିନା ଦଡ୍ଢବୀଜମିୱ ଆୟତିଂ ୱିପାକଦାନାସମତ୍ଥତାୟ ଖୀଣଂ। ୟଞ୍ଚ ନେସଂ ବୁଦ୍ଧପୂଜାଦିୱସେନ ଇଦାନି ପୱତ୍ତମାନଂ କମ୍ମଂ ନୱନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଞ୍ଚ ତଣ୍ହାପହାନେନେୱ ଛିନ୍ନମୂଲପାଦପପୁପ୍ଫମିୱ ଆୟତିଂ ଫଲଦାନାସମତ୍ଥତାୟ ଯେସଂ ନତ୍ଥିସମ୍ଭୱଂ, ଯେ ଚ ତଣ୍ହାପହାନେନେୱ ଆୟତିକେ ଭୱସ୍ମିଂ ୱିରତ୍ତଚିତ୍ତା, ତେ ଖୀଣାସୱା ଭିକ୍ଖୂ ‘‘କମ୍ମଂ ଖେତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ବୀଜ’’ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୩।୭୭) ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ କମ୍ମକ୍ଖୟେନେୱ ଖୀଣତ୍ତା ଖୀଣବୀଜା। ଯୋପି ପୁବ୍ବେ ପୁନବ୍ଭୱସଙ୍ଖାତାୟ ୱିରୂଳ୍ହିୟା ଛନ୍ଦୋ ଅହୋସି, ତସ୍ସାପି ସମୁଦୟପ୍ପହାନେନେୱ ପହୀନତ୍ତା ପୁବ୍ବେ ୱିୟ ଚୁତିକାଲେ ଅସମ୍ଭୱେନ ଅୱିରୂଳ୍ହିଛନ୍ଦା ଧିତିସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଧୀରା ଚରିମୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧେନ ୟଥାୟଂ ପଦୀପୋ ନିବ୍ବୁତୋ, ଏୱଂ ନିବ୍ବନ୍ତି, ପୁନ ‘‘ରୂପିନୋ ୱା ଅରୂପିନୋ ୱା’’ତି ଏୱମାଦିଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥଂ ଅଚ୍ଚେନ୍ତୀତି। ତସ୍ମିଂ କିର ସମୟେ ନଗରଦେୱତାନଂ ପୂଜନତ୍ଥାୟ ଜାଲିତେସୁ ପଦୀପେସୁ ଏକୋ ପଦୀପୋ ୱିଜ୍ଝାୟି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ୟଥାୟଂ ପଦୀପୋ’’ତି।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଯେ ତଂ ପୁରିମାହି ଦ୍ୱୀହି ଗାଥାହି ୱୁତ୍ତଂ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମଂ ଅସ୍ସୋସୁଂ, ସୁତାନୁସାରେନେୱ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନୱପ୍ପକାରମ୍ପି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ଅଧିଗମିଂସୁ, ତେସଂ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିଗୁଣଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେୱ ଗୁଣଂ ନିସ୍ସାୟ ସଙ୍ଘାଧିଟ୍ଠାନଂ ସଚ୍ଚୱଚନଂ ପୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଦେସନଂ ସମାପେସି ‘‘ଇଦମ୍ପି ସଙ୍ଘେ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ, କେୱଲଂ ପନ ଇଦମ୍ପି ୟଥାୱୁତ୍ତେନ ପକାରେନ ଖୀଣାସୱଭିକ୍ଖୂନଂ ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ସଙ୍ଘେ ରତନଂ ପଣୀତନ୍ତି ଏୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାୟ ଆଣା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅମନୁସ୍ସେହି ପଟିଗ୍ଗହିତାତି।

ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ରାଜକୁଲସ୍ସ ସୋତ୍ଥି ଅହୋସି, ସବ୍ବୂପଦ୍ଦୱା ୱୂପସମିଂସୁ ଚତୁରାସୀତିୟା ପାଣସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି।

୨୩୯-୨୪୧। ଅଥ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ‘‘ଭଗୱତା ରତନତ୍ତୟଗୁଣଂ ନିସ୍ସାୟ ସଚ୍ଚୱଚନଂ ପୟୁଞ୍ଜମାନେନ ନାଗରସ୍ସ ସୋତ୍ଥି କତା, ମୟାପି ନାଗରସ୍ସ ସୋତ୍ଥିତ୍ଥଂ ରତନତ୍ତୟଗୁଣଂ ନିସ୍ସାୟ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଅୱସାନେ ଗାଥାତ୍ତୟଂ ଅଭାସି ‘‘ୟାନୀଧ ଭୂତାନୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ୟସ୍ମା ବୁଦ୍ଧୋ ୟଥା ଲୋକହିତତ୍ଥାୟ ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ଆପନ୍ନେହି ଆଗନ୍ତବ୍ବଂ, ତଥା ଆଗତତୋ, ୟଥା ଚ ଏତେହି ଗନ୍ତବ୍ବଂ, ତଥା ଗତତୋ, ୟଥା ୱା ଏତେହି ଆଜାନିତବ୍ବଂ, ତଥା ଆଜାନନତୋ, ୟଥା ଚ ଜାନିତବ୍ବଂ, ତଥା ଜାନନତୋ, ୟଞ୍ଚ ତଥେୱ ହୋତି, ତସ୍ସ ଗଦନତୋ ଚ ‘‘ତଥାଗତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୟସ୍ମା ଚ ସୋ ଦେୱମନୁସ୍ସେହି ପୁପ୍ଫଗନ୍ଧାଦିନା ବହିନିବ୍ବତ୍ତେନ ଉପକରଣେନ, ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପ୍ପଟିପତ୍ତାଦିନା ଚ ଅତ୍ତନି ନିବ୍ବତ୍ତେନ ଅତିୱିୟ ପୂଜିତୋ, ତସ୍ମା ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ସବ୍ବଦେୱପରିସଂ ଅତ୍ତନା ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ଆହ ‘‘ତଥାଗତଂ ଦେୱମନୁସ୍ସପୂଜିତଂ, ବୁଦ୍ଧଂ ନମସ୍ସାମ ସୁୱତ୍ଥି ହୋତୂ’’ତି।

ୟସ୍ମା ପନ ଧମ୍ମେ ମଗ୍ଗଧମ୍ମୋ ୟଥା ୟୁଗନନ୍ଧ ସମଥୱିପସ୍ସନାବଲେନ ଗନ୍ତବ୍ବଂ କିଲେସପକ୍ଖଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତେନ, ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ। ନିବ୍ବାନଧମ୍ମୋପି ୟଥା ଗତୋ ପଞ୍ଞାୟ ପଟିୱିଦ୍ଧୋ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖୱିଘାତାୟ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ତଥା ଅୱଗତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ତଥାଗତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୟସ୍ମା ଚ ସଙ୍ଘୋପି ୟଥା ଅତ୍ତହିତାୟ ପଟିପନ୍ନେହି ଗନ୍ତବ୍ବଂ ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ, ତଥା ଗତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ତଥାଗତୋ’’ ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ଅୱସେସଗାଥାଦ୍ୱୟେପି ତଥାଗତଂ ଧମ୍ମଂ ନମସ୍ସାମ ସୁୱତ୍ଥି ହୋତୁ, ତଥାଗତଂ ସଙ୍ଘଂ ନମସ୍ସାମ ସୁୱତ୍ଥି ହୋତୂତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱାତି।

ଏୱଂ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ଇମଂ ଗାଥାତ୍ତୟଂ ଭାସିତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଦେୱପୁରମେୱ ଗତୋ ସଦ୍ଧିଂ ଦେୱପରିସାୟ। ଭଗୱା ପନ ତଦେୱ ରତନସୁତ୍ତଂ ଦୁତିୟଦିୱସେପି ଦେସେସି, ପୁନ ଚତୁରାସୀତିୟା ପାଣସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ଏୱଂ ଭଗୱା ୟାୱ ସତ୍ତମଂ ଦିୱସଂ ଦେସେସି, ଦିୱସେ ଦିୱସେ ତଥେୱ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ଭଗୱା ଅଡ୍ଢମାସମେୱ ୱେସାଲିୟଂ ୱିହରିତ୍ୱା ରାଜୂନଂ ‘‘ଗଚ୍ଛାମା’’ତି ପଟିୱେଦେସି। ତତୋ ରାଜାନୋ ଦିଗୁଣେନ ସକ୍କାରେନ ପୁନ ତୀହି ଦିୱସେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ଗଙ୍ଗାତୀରଂ ନୟିଂସୁ। ଗଙ୍ଗାୟଂ ନିବ୍ବତ୍ତା ନାଗରାଜାନୋ ଚିନ୍ତେସୁଂ – ‘‘ମନୁସ୍ସା ତଥାଗତସ୍ସ ସକ୍କାରଂ କରୋନ୍ତି, ମୟଂ କିଂ ନ କରିସ୍ସାମା’’ତି ସୁୱଣ୍ଣରଜତମଣିମୟା ନାୱାୟୋ ମାପେତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣରଜତମଣିମୟେ ଏୱ ପଲ୍ଲଙ୍କେ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣପଦୁମସଞ୍ଛନ୍ନଂ ଉଦକଂ କରିତ୍ୱା ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଅନୁଗ୍ଗହଂ କରୋଥା’’ତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପଗତା। ଭଗୱା ଅଧିୱାସେତ୍ୱା ରତନନାୱମାରୂଳ୍ହୋ ପଞ୍ଚ ଚ ଭିକ୍ଖୁସତାନି ସକଂ ସକଂ ନାୱଂ। ନାଗରାଜାନୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ସଦ୍ଧିଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ନାଗଭୱନଂ ପୱେସେସୁଂ। ତତ୍ର ସୁଦଂ ଭଗୱା ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ନାଗପରିସାୟ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ଦୁତିୟଦିୱସେ ଦିବ୍ବେହି ଖାଦନୀୟଭୋଜନୀୟେହି ମହାଦାନଂ ଅଦଂସୁ।

ଭଗଵା ଅନୁମୋଦିତ୍ଵା ନାଗଭଵନା ନିକ୍ଖମି।

ଭୂମଟ୍ଠା ଦେଵା ‘‘ମନୁସ୍ସା ଚ ନାଗା ଚ ତଥାଗତସ୍ସ ସକ୍କାରଂ କରୋନ୍ତି, ମୟଂ କିଂ ନ କରିସ୍ସାମା’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ଵା ଵନଗୁମ୍ବରୁକ୍ଖପଵ୍ବତାଦୀସୁ ଛତ୍ତାତିଛତ୍ତାନି ଉକ୍ଖିପିଂସୁ। ଏତେନେଵ ଉପାୟେନ ୟାଵ ଅକନିଟ୍ଠବ୍ରହ୍ମଭଵନଂ, ତାଵ ମହାସକ୍କାରଵିସେସୋ ନିବ୍ବତ୍ତି। ବିମ୍ବିସାରୋପି ଲିଚ୍ଛଵୀହି ଆଗତକାଲେ କତସକ୍କାରତୋ ଦିଗୁଣମକାସି, ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତନୟେନେଵ ପଞ୍ଚହି ଦିଵସେହି ଭଗଵନ୍ତଂ ରାଜଗହଂ ଆନେସି।

ରାଜଗହମନୁପ୍ପତ୍ତେ ଭଗଵତି ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ମଣ୍ଡଲମାଳେ ସନ୍ନିପତିତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅୟମନ୍ତରକଥା ଉଦପାଦି – ‘‘ଅହୋ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଆନୁଭାଵୋ, ୟଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଗଙ୍ଗାୟ ଓରତୋ ଚ ପାରତୋ ଚ ଅଟ୍ଠୟୋଜନୋ ଭୂମିଭାଗୋ ନିନ୍ନଞ୍ଚ ଥଲଞ୍ଚ ସମଂ କତ୍ଵା ଵାଲୁକାୟ ଓକିରିତ୍ଵା ପୁପ୍ଫେହି ସଞ୍ଛନ୍ନୋ, ୟୋଜନପ୍ପମାଣଂ ଗଙ୍ଗାୟ ଉଦକଂ ନାନାଵଣ୍ଣେହି ପଦୁମେହି ସଞ୍ଛନ୍ନଂ, ୟାଵ ଅକନିଟ୍ଠଭଵନା ଛତ୍ତାତିଛତ୍ତାନି ଉସ୍ସିତାନୀ’’ତି। ଭଗଵା ତଂ ପଵତ୍ତିଂ ଞତ୍ଵା ଗନ୍ଧକୁଟିତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ଵା ତଙ୍ଖଣାନୁରୂପେନ ପାଟିହାରିୟେନ ଗନ୍ତ୍ଵା ମଣ୍ଡଲମାଳେ ପଞ୍ଞତ୍ତଵରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସୀଦି। ନିସଜ୍ଜ ଖୋ ଭଗଵା ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସି – ‘‘କାୟ ନୁତ୍ଥ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଏତରହି କଥାୟ ସନ୍ନିସିନ୍ନା’’ତି? ଭିକ୍ଖୂ ସବ୍ବଂ ଆରୋଚେସୁଂ। ଭଗଵା ଏତଦଵୋଚ – ‘‘ନ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅୟଂ ପୂଜାଵିସେସୋ ମୟ୍ହଂ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାଵେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ନ ନାଗଦେଵବ୍ରହ୍ମାନୁଭାଵେନ, ଅପିଚ ଖୋ ପୁବ୍ବେ ଅପ୍ପମତ୍ତକପରିଚ୍ଚାଗାନୁଭାଵେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ’’ତି। ଭିକ୍ଖୂ ଆହଂସୁ – ‘‘ନ ମୟଂ, ଭନ୍ତେ, ତଂ ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ପରିଚ୍ଚାଗଂ ଜାନାମ, ସାଧୁ ନୋ ଭଗଵା ତଥା କଥେତୁ, ୟଥା ମୟଂ ତଂ ଜାନେୟ୍ୟାମା’’ତି।

ଭଗଵା ଆହ – ଭୂତପୁବ୍ବଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ତକ୍କସିଲାୟଂ ସଙ୍ଖୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ସୁସୀମୋ ନାମ ମାଣଵୋ ସୋଳସଵସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକୋ ଵୟେନ, ସୋ ଏକଦିଵସଂ ପିତରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ଅଭିଵାଦେତ୍ଵା ଏକମନ୍ତଂ ଅଟ୍ଠାସି। ତଂ ପିତା ଆହ – ‘‘କିଂ, ତାତ ସୁସୀମା’’ତି? ସୋ ଆହ – ‘‘ଇଚ୍ଛାମହଂ, ତାତ, ବାରାଣସିଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ସିପ୍ପଂ ଉଗ୍ଗହେତୁ’’ନ୍ତି। ‘‘ତେନ ହି, ତାତ ସୁସୀମ, ଅସୁକୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ମମ ସହାୟକୋ, ତସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ଉଗ୍ଗଣ୍ହାହୀ’’ତି କହାପଣସହସ୍ସଂ ଅଦାସି। ସୋ ତଂ ଗହେତ୍ଵା ମାତାପିତରୋ ଅଭିଵାଦେତ୍ଵା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ବାରାଣସିଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ଉପଚାରୟୁତ୍ତେନ ଵିଧିନା ଆଚରିୟଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ଅଭିଵାଦେତ୍ଵା ଅତ୍ତାନଂ ନିଵେଦେସି। ଆଚରିୟୋ ‘‘ମମ ସହାୟକସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ’’ତି ମାଣଵଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ଵା ସବ୍ବଂ ପାହୁନେୟ୍ୟମକାସି। ସୋ ଅଦ୍ଧାନକିଲମଥଂ ପଟିଵିନୋଦେତ୍ଵା ତଂ କହାପଣସହସ୍ସଂ ଆଚରିୟସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ଠପେତ୍ଵା ସିପ୍ପଂ ଉଗ୍ଗହେତୁଂ ଓକାସଂ ୟାଚି। ଆଚରିୟୋ ଓକାସଂ କତ୍ଵା ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେସି।

ସୋ ଲହୁଞ୍ଚ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ବହୁଞ୍ଚ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଗହିତଗହିତଞ୍ଚ ସୁଵଣ୍ଣଭାଜନେ ପକ୍ଖିତ୍ତମିଵ ସୀହତେଲଂ ଅଵିନସ୍ସମାନଂ ଧାରେନ୍ତୋ ଦ୍ଵାଦସଵସ୍ସିକଂ ସିପ୍ପଂ କତିପୟମାସେନେଵ ପରିୟୋସାପେସି। ସୋ ସଜ୍ଝାୟଂ କରୋନ୍ତୋ ଆଦିମଜ୍ଝଂୟେଵ ପସ୍ସତି, ନୋ ପରିୟୋସାନଂ। ଅଥ ଆଚରିୟଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ଆହ – ‘‘ଇମସ୍ସ ସିପ୍ପସ୍ସ ଆଦିମଜ୍ଝମେଵ ପସ୍ସାମି, ପରିୟୋସାନଂ ନ ପସ୍ସାମୀ’’ତି। ଆଚରିୟୋ ଆହ – ‘‘ଅହମ୍ପି, ତାତ, ଏଵମେଵା’’ତି। ‘‘ଅଥ କୋ, ଆଚରିୟ, ଇମସ୍ସ ସିପ୍ପସ୍ସ ପରିୟୋସାନଂ ଜାନାତୀ’’ତି? ‘‘ଇସିପତନେ, ତାତ, ଇସୟୋ ଅତ୍ଥି, ତେ ଜାନେୟ୍ୟୁ’’ନ୍ତି। ତେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ‘‘ପୁଚ୍ଛାମି, ଆଚରିୟା’’ତି। ‘‘ପୁଚ୍ଛ, ତାତ, ୟଥାସୁଖ’’ନ୍ତି। ସୋ ଇସିପତନଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ପୁଚ୍ଛି – ‘‘ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନଂ ଜାନାଥା’’ତି? ‘‘ଆମାଵୁସୋ, ଜାନାମା’’ତି। ‘‘ତଂ ମମ୍ପି ସିକ୍ଖାପେଥା’’ତି। ‘‘ତେନ, ହାଵୁସୋ, ପଵ୍ବଜାହି, ନ ସକ୍କା ଅପଵ୍ବଜିତେନ ସିକ୍ଖିତୁ’’ନ୍ତି। ‘‘ସାଧୁ, ଭନ୍ତେ, ପଵ୍ବାଜେଥ ଵା ମଂ, ୟଂ ଵା ଇଚ୍ଛଥ, ତଂ କତ୍ଵା ପରିୟୋସାନଂ ଜାନାପେଥା’’ତି। ତେ ତଂ ପଵ୍ବାଜେତ୍ଵା କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ନିୟୋଜେତୁଂ ଅସମତ୍ଥା ‘‘ଏଵଂ ତେ ନିଵାସେତବ୍ବଂ, ଏଵଂ ପାରୁପିତବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ଆଭିସମାଚାରିକଂ ସିକ୍ଖାପେସୁଂ। ସୋ ତତ୍ଥ ସିକ୍ଖନ୍ତୋ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ନ ଚିରେନେଵ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝି। ସକଲବାରାଣସିୟଂ ‘‘ସୁସୀମପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ପାକଟୋ ଅହୋସି ଲାଭଗ୍ଗୟସଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋ ସମ୍ପନ୍ନପରିଵାରୋ। ସୋ ଅପ୍ପାୟୁକସଂଵତ୍ତନିକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ନ ଚିରେନେଵ ପରିନିବ୍ବାୟି। ତସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଚ ମହାଜନକାୟୋ ଚ ସରୀରକିଚ୍ଚଂ କତ୍ଵା ଧାତୁୟୋ ଗହେତ୍ଵା ନଗରଦ୍ଵାରେ ଥୂପଂ ପତିଟ୍ଠାପେସୁଂ।

ଅଥ ଖୋ ସଙ୍ଖୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ‘‘ପୁତ୍ତୋ ମେ ଚିରଗତୋ, ନ ଚସ୍ସ ପଵତ୍ତିଂ ଜାନାମୀ’’ତି ପୁତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠୁକାମୋ ତକ୍କସିଲାୟ ନିକ୍ଖମିତ୍ଵା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ବାରାଣସିଂ ପତ୍ଵା ମହାଜନକାୟଂ ସନ୍ନିପତିତଂ ଦିସ୍ଵା ‘‘ଅଦ୍ଧା ବହୂସୁ ଏକୋପି ମେ ପୁତ୍ତସ୍ସ ପଵତ୍ତିଂ ଜାନିସ୍ସତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ପୁଚ୍ଛି – ‘‘ସୁସୀମୋ ନାମ ମାଣଵୋ ଇଧ ଆଗତୋ ଅତ୍ଥି, ଅପି ନୁ ତସ୍ସ ପଵତ୍ତିଂ ଜାନାଥା’’ତି? ତେ ‘‘ଆମ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଜାନାମ, ଅସ୍ମିଂ ନଗରେ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ତିଣ୍ଣଂ ଵେଦାନଂ ପାରଗୂ ହୁତ୍ଵା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ସନ୍ତିକେ ପଵ୍ବଜିତ୍ଵା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ଵା ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରିନିବ୍ବାୟି, ଅୟମସ୍ସ ଥୂପୋ ପତିଟ୍ଠାପିତୋ’’ତି ଆହଂସୁ। ସୋ ଭୂମିଂ ହତ୍ଥେନ ପହରିତ୍ଵା, ରୋଦିତ୍ଵା ଚ ପରିଦେଵିତ୍ଵା ଚ ତଂ ଚେତିୟଙ୍ଗଣଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ତିଣାନି ଉଦ୍ଧରିତ୍ଵା ଉତ୍ତରସାଟକେନ ଵାଲୁକଂ ଆନେତ୍ଵା, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଚେତିୟଙ୍ଗଣେ ଆକିରିତ୍ଵା, କମଣ୍ଡଲୁତୋ ଉଦକେନ ସମନ୍ତତୋ ଭୂମିଂ ପରିପ୍ଫୋସିତ୍ଵା ଵନପୁପ୍ଫେହି ପୂଜଂ କତ୍ଵା ଉତ୍ତରସାଟକେନ ପଟାକଂ ଆରୋପେତ୍ଵା ଥୂପସ୍ସ ଉପରି ଅତ୍ତନୋ ଛତ୍ତଂ ବନ୍ଧିତ୍ଵା ପକ୍କାମୀତି।

ଏୱଂ ଅତୀତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଂ ଜାତକଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ଅନୁସନ୍ଧେନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମକଥଂ କଥେସି – ''ସିୟା ଖୋ ପନ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏୱମସ୍ସ ଅଞ୍ଞୋ ନୂନ ତେନ ସମୟେନ ସଙ୍ଖୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅହୋସୀ''ତି, ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଅହଂ ତେନ ସମୟେନ ସଙ୍ଖୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅହୋସିଂ, ମୟା ସୁସୀମସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଚେତିୟଙ୍ଗଣେ ତିଣାନି ଉଦ୍ଧଟାନି, ତସ୍ସ ମେ କମ୍ମସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦେନ ଅଟ୍ଠୟୋଜନମଗ୍ଗଂ ୱିଗତଖାଣୁକଣ୍ଟକଂ କତ୍ୱା ସମଂ ସୁଦ୍ଧମକଂସୁ, ମୟା ତତ୍ଥ ୱାଲୁକା ଓକିଣ୍ଣା, ତସ୍ସ ମେ ନିସ୍ସନ୍ଦେନ ଅଟ୍ଠୟୋଜନମଗ୍ଗେ ୱାଲୁକଂ ଓକିରିଂସୁ। ମୟା ତତ୍ଥ ୱନକୁସୁମେହି ପୂଜା କତା, ତସ୍ସ ମେ ନିସ୍ସନ୍ଦେନ ନୱୟୋଜନମଗ୍ଗେ ଥଲେ ଚ ଉଦକେ ଚ ନାନାପୁପ୍ଫେହି ପୁପ୍ଫସନ୍ଥରଂ ଅକଂସୁ। ମୟା ତତ୍ଥ କମଣ୍ଡଲୁଦକେନ ଭୂମି ପରିପ୍ଫୋସିତା, ତସ୍ସ ମେ ନିସ୍ସନ୍ଦେନ ୱେସାଲିୟଂ ପୋକ୍ଖରୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସି। ମୟା ତସ୍ମିଂ ଚେତିୟେ ପଟାକା ଆରୋପିତା, ଛତ୍ତଞ୍ଚ ବଦ୍ଧଂ, ତସ୍ସ ମେ ନିସ୍ସନ୍ଦେନ ଯାୱ ଅକନିଟ୍ଠଭୱନା ପଟାକା ଚ ଆରୋପିତା, ଛତ୍ତାତିଛତ୍ତାନି ଚ ଉସ୍ସିତାନି। ଇତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୟଂ ମୟ୍ହଂ ପୂଜାୱିସେସୋ ନେୱ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ନ ନାଗଦେୱବ୍ରହ୍ମାନୁଭାୱେନ, ଅପିଚ ଖୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକପରିଚ୍ଚାଗାନୁଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ''ତି। ଧମ୍ମକଥାପରିୟୋସାନେ ଇମଂ ଗାଥମଭାସି –

''ମତ୍ତାସୁଖପରିଚ୍ଚାଗା, ପସ୍ସେ ଚେ ୱିପୁଲଂ ସୁଖଂ;

ଚଜେ ମତ୍ତାସୁଖଂ ଧୀରୋ, ସମ୍ପସ୍ସଂ ୱିପୁଲଂ ସୁଖ''ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୨୯୦);

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ ରତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଆମଗନ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ସାମାକଚିଙ୍ଗୂଲକଚୀନକାନିଚାତି ଆମଗନ୍ଧସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ଭଗୱତି ଆମଗନ୍ଧୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପଞ୍ଚହି ମାଣୱକସତେହି ସଦ୍ଧିଂ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପବ୍ବତନ୍ତରେ ଅସ୍ସମଂ କାରାପେତ୍ୱା ୱନମୂଲଫଲାହାରୋ ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଟିୱସତି, ନ କଦାଚି ମଚ୍ଛମଂସଂ ଖାଦତି। ଅଥ ତେସଂ ତାପସାନଂ ଲୋଣମ୍ବିଲାଦୀନି ଅପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତାନଂ ପଣ୍ଡୁରୋଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ତତୋ ତେ ''ଲୋଣମ୍ବିଲାଦିସେୱନତ୍ଥାୟ ମନୁସ୍ସପଥଂ ଗଚ୍ଛାମା''ତି ପଚ୍ଚନ୍ତଗାମଂ ସମ୍ପତ୍ତା। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସା ତେସୁ ପସୀଦିତ୍ୱା ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ଭୋଜେସୁଂ, କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚାନଂ ନେସଂ ମଞ୍ଚପୀଠପରିଭୋଗଭାଜନପାଦମକ୍ଖନାଦୀନି ଉପନେତ୍ୱା ''ଏତ୍ଥ, ଭନ୍ତେ, ୱସଥ, ମା ଉକ୍କଣ୍ଠିତ୍ଥା''ତି ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପକ୍କମିଂସୁ। ଦୁତିୟଦିୱସେପି ନେସଂ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ପୁନ ଘରପଟିପାଟିୟା ଏକେକଦିୱସଂ ଦାନମଦଂସୁ। ତାପସା ଚତୁମାସଂ ତତ୍ଥ ୱସିତ୍ୱା ଲୋଣମ୍ବିଲାଦିସେୱନାୟ ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତସରୀରା ହୁତ୍ୱା ''ମୟଂ, ଆୱୁସୋ, ଗଚ୍ଛାମା''ତି ମନୁସ୍ସାନଂ ଆରୋଚେସୁଂ। ମନୁସ୍ସା ତେସଂ ତେଲତଣ୍ଡୁଲାଦୀନି ଅଦଂସୁ। ତେ ତାନି ଆଦାୟ ଅତ୍ତନୋ ଅସ୍ସମମେୱ ଅଗମଂସୁ। ତଞ୍ଚ ଗାମଂ ତଥେୱ ସଂୱଚ୍ଛରେ ସଂୱଚ୍ଛରେ ଆଗମିଂସୁ। ମନୁସ୍ସାପି ତେସଂ ଆଗମନକାଲଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଦାନତ୍ଥାୟ ତଣ୍ଡୁଲାଦୀନି ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ଅଚ୍ଛନ୍ତି, ଆଗତେ ଚ ନେ ତଥେୱ ସମ୍ମାନେନ୍ତି।

ଅଥ ଭଗୱା ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୱରଧମ୍ମଚକ୍କୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସାୱତ୍ଥିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୱିହରନ୍ତୋ ତେସଂ ତାପସାନଂ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ତତୋ ନିକ୍ଖମ୍ମ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ତଂ ଗାମଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ। ମନୁସ୍ସା ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ମହାଦାନାନି ଅଦଂସୁ। ଭଗୱା ତେସଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ତେ ତାୟ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ସୋତାପନ୍ନା, ଏକଚ୍ଚେ ସକଦାଗାମିନୋ, ଏକଚ୍ଚେ ଅନାଗାମିନୋ ଅହେସୁଂ, ଏକଚ୍ଚେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ଭଗୱା ପୁନଦେୱ ସାୱତ୍ଥିଂ ପଚ୍ଚାଗମାସି। ଅଥ ତେ ତାପସା ତଂ ଗାମଂ ଆଗମିଂସୁ। ମନୁସ୍ସା ତାପସେ ଦିସ୍ୱା ନ ପୁବ୍ବସଦିସଂ କୋତୂହଲମକଂସୁ। ତାପସା ତଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ – ''କିଂ, ଆୱୁସୋ, ଇମେ ମନୁସ୍ସା ନ ପୁବ୍ବସଦିସା, କିଂ ନୁ ଖୋ ଅୟଂ ଗାମୋ ରାଜଦଣ୍ଡେନ ଉପଦ୍ଦୁତୋ, ଉଦାହୁ ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖେନ, ଉଦାହୁ ଅମ୍ହେହି ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ସମ୍ପନ୍ନତରୋ କୋଚି ପବ୍ବଜିତୋ ଇମଂ ଗାମମନୁପ୍ପତ୍ତୋ''ତି? ତେ ଆହଂସୁ – ''ନ, ଭନ୍ତେ, ରାଜଦଣ୍ଡେନ, ନ ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖେନାୟଂ ଗାମୋ ଉପଦ୍ଦୁତୋ, ଅପିଚ ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ସୋ ଭଗୱା ବହୁଜନହିତାୟ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଇଧାଗତୋ''ତି।

ତଂ ସୁତ୍ୱା ଆମଗନ୍ଧତାପସୋ ''ବୁଦ୍ଧୋତି, ଗହପତୟୋ, ୱଦେଥା''ତି? ''ବୁଦ୍ଧୋତି, ଭନ୍ତେ, ୱଦାମା''ତି ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱତ୍ୱା ''ଘୋସୋପି ଖୋ ଏସୋ ଦୁଲ୍ଲଭୋ ଲୋକସ୍ମିଂ, ଯଦିଦଂ ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ଅତ୍ତମନୋ ଅତ୍ତମନୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛି – ''କିଂ ନୁ ଖୋ ସୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଆମଗନ୍ଧଂ ଭୁଞ୍ଜତି, ନ ଭୁଞ୍ଜତୀ''ତି? ''କୋ, ଭନ୍ତେ, ଆମଗନ୍ଧୋ''ତି? ''ଆମଗନ୍ଧୋ ନାମ ମଚ୍ଛମଂସଂ, ଗହପତୟୋ''ତି। ''ଭଗୱା, ଭନ୍ତେ, ମଚ୍ଛମଂସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜତୀ''ତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ତାପସୋ ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ଅହୋସି – ''ମାହେୱ ଖୋ ପନ ବୁଦ୍ଧୋ ସିୟା''ତି । ପୁନ ଚିନ୍ତେସି – ''ବୁଦ୍ଧାନଂ ପାତୁଭାୱୋ ନାମ ଦୁଲ୍ଲଭୋ, ଗନ୍ତ୍ୱା

ବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଜାନିସ୍ସାମୀ’’ତି। ତତୋ ଯେନ ଭଗଵା ଗତୋ, ତଂ ମଗ୍ଗଂ ମନୁସ୍ସେ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଵଚ୍ଛଗିଦ୍ଧିନୀ ଗାଵୀ ଵିଯ ତୁରିତତୁରିତୋ ସଙ୍ଗମ୍ଭ ଏକରତ୍ତିଵାସେନ ସାଵତ୍ଥିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ୱା ଜେତଵନମେଵ ପାଵିସି ସଦ୍ଧିଂ ସକାଯ ପରିସାଯ। ଭଗଵାପି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥାଯ ଆସନେ ନିସିନ୍ନୋ ଏଵ ହୋତି। ତାପସା ଭଗଵନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମ୍ମ ତୁଣ୍ହୀଭୂତା ଅନଭିଵାଦେତ୍ୱାଵ ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦିଂସୁ। ଭଗଵା ‘‘କଚ୍ଚି ଵୋ ଇସଯୋ ଖମନୀଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ପଟିସମ୍ମୋଦି। ତେପି ‘‘ଖମନୀଯଂ, ଭୋ ଗୋତମା’’ତିଆଦିମାହଂସୁ। ତତୋ ଆମଗନ୍ଧୋ ଭଗଵନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘ଆମଗନ୍ଧଂ, ଭୋ ଗୋତମ, ଭୁଞ୍ଜସି, ନ ଭୁଞ୍ଜସୀ’’ତି? ‘‘କୋ ସୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଆମଗନ୍ଧୋ ନାମା’’ତି? ‘‘ମଚ୍ଛମଂସଂ, ଭୋ ଗୋତମା’’ତି। ଭଗଵା ‘‘ନ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ମଚ୍ଛମଂସଂ ଆମଗନ୍ଧୋ। ଅପିଚ ଖୋ ଆମଗନ୍ଧୋ ନାମ ସବ୍ବେ କିଲେସା ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା’’ତି ଵତ୍ୱା ‘‘ନ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଇଦାନି ତ୍ୱମେଵ ଆମଗନ୍ଧଂ ପୁଚ୍ଛି, ଅତୀତେପି ତିସ୍ସୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ କସ୍ସପଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛି। ଏଵଞ୍ଚ ସୋ ପୁଚ୍ଛି, ଏଵଞ୍ଚସ୍ସ ଭଗଵା ବ୍ୟାକାସୀ’’ତି ତିସ୍ସେନ ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ କସ୍ସପେନ ଚ ଭଗଵତା ଵୁତ୍ତଗାଥାଯୋ ଏଵ ଆନେତ୍ୱା ତାହି ଗାଥାହି ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ସଞ୍ଞାପେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ସାମାକଚିଙ୍ଗୂଲକଚୀନକାନି ଚା’’ତି। ଅଯଂ ତାଵ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଇଧ ଉପ୍ପତ୍ତି।

ଅତୀତେ ପନ କସ୍ସପୋ କିର ବୋଧିସତ୍ତୋ ଅଟ୍ଠାସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ବାରାଣସିଯଂ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଧନଵତୀ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ତସ୍ସା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ଅଗ୍ଗସାଵକୋପି ତଂ ଦିଵସଂଯେଵ ଦେଵଲୋକା ଚଵିତ୍ୱା ଅନୁପୁରୋହିତବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପଜାପତିଯା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତି। ଏଵଂ ତେସଂ ଏକଦିଵସମେଵ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ଗବ୍ଭଵୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅହୋସି, ଏକଦିଵସମେଵ ଏତେସଂ ଏକସ୍ସ କସ୍ସପୋ, ଏକସ୍ସ ତିସ୍ସୋତି ନାମମକଂସୁ। ତେ ସହପଂସୁକୀଳଅନକା ହୁତ୍ୱେ ସହାଯା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଵୁଡ୍ଢିଂ ଅଗମିଂସୁ। ତିସ୍ସସ୍ସ ପିତା ପୁତ୍ତଂ ଆଣାପେସି – ‘‘ଅଯଂ, ତାତ, କସ୍ସପୋ ନିକ୍ଖମ୍ମ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧୋ ଭଵିସ୍ସତି, ତ୍ୱମ୍ପିସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଭଵନିସ୍ସରଣଂ କରେଯ୍ୟାସୀ’’ତି। ସୋ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ୱା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଉଭୋପି, ସମ୍ମ, ପବ୍ବଜିସ୍ସାମା’’ତି ଆହ। ବୋଧିସତ୍ତୋ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ପଟିସ୍ସୁଣି। ତତୋ ଵୁଡ୍ଢିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତକାଲେପି ତିସ୍ସୋ ବୋଧିସତ୍ତଂ ଆହ – ‘‘ଏହି, ସମ୍ମ, ପବ୍ବଜିସ୍ସାମା’’ତି ବୋଧିସତ୍ତୋ ନ ନିକ୍ଖମି। ତିସ୍ସୋ ‘‘ନ ତାଵସ୍ସ ଞାଣଂ ପରିପାକଂ ଗତ’’ନ୍ତି ସଯଂ ନିକ୍ଖମ୍ମ ଇସିପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ପବ୍ବତପାଦେ ଅସ୍ସମଂ କାରାପେତ୍ୱା ଵସତି। ବୋଧିସତ୍ତୋପି ଅପରେନ ସମଯେନ ଘରେ ଠିତୋଯେଵ ଆନାପାନସ୍ସତିଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ଚ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ପାସାଦେନ ବୋଧିମଣ୍ଡସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ପୁନ ପାସାଦୋ ଯଥାଠାନେଯେଵ ପତିଟ୍ଠାତୂ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠାସି, ସୋ ସକଟ୍ଠାନେଯେଵ ପତିଟ୍ଠାସି। ଅପବ୍ବଜିତେନ କିର ବୋଧିମଣ୍ଡଂ ଉପଗନ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କାତି। ସୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ବୋଧିମଣ୍ଡଂ ପତ୍ୱା ନିସୀଦିତ୍ୱା ସତ୍ତ ଦିଵସେ ପଧାନଯୋଗଂ କତ୍ୱା ସତ୍ତହି ଦିଵସେହି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ସଚ୍ଛାକାସି।

ତଦା ଇସିପତନେ ଵୀସତିସହସ୍ସା ପବ୍ବଜିତା ପଟିଵସନ୍ତି। ଅଥ କସ୍ସପୋ ଭଗଵା ତେ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପଵତ୍ତେସି। ସୁତ୍ତପରିଯୋସାନେ ସବ୍ବେଵ ଅରହନ୍ତୋ ଅହେସୁଂ। ସୋ ସୁଦଂ ଭଗଵା ଵୀସତିଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସପରିଵୁତୋ ତତ୍ଥେଵ ଇସିପତନେ ଵସତି। କିକୀ ଚ ନଂ କାସିରାଜା ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ଉପଟ୍ଠାତି। ଅଥେକଦିଵସଂ ବାରାଣସିଵାସୀ ଏକୋ ପୁରିସୋ ପବ୍ବତେ ଚନ୍ଦନସାରାଦୀନି ଗଵେସନ୍ତୋ ତିସ୍ସସ୍ସ ତାପସସ୍ସ ଅସ୍ସମଂ ପତ୍ୱା ତଂ ଅଭିଵାଦେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଅଟ୍ଠାସି। ତାପସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘କୁତୋ ଆଗତୋସୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ବାରାଣସିତୋ, ଭନ୍ତେ’’ତି। ‘‘କା ତତ୍ଥ ପଵତ୍ତୀ’’ତି? ‘‘ତତ୍ଥ, ଭନ୍ତେ, କସ୍ସପୋ ନାମ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି। ତାପସୋ ଦୁଲ୍ଲଭଵଚନଂ ସୁତ୍ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘କିଂ ସୋ ଆମଗନ୍ଧଂ ଭୁଞ୍ଜତି, ନ ଭୁଞ୍ଜତୀ’’ତି? ‘‘କୋ ଭନ୍ତେ, ଆମଗନ୍ଧୋ’’ତି? ‘‘ମଚ୍ଛମଂସଂ ଆଵୁସୋ’’ତି। ‘‘ଭଗଵା, ଭନ୍ତେ, ମଚ୍ଛମଂସଂ ଭୁଞ୍ଜତୀ’’ତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ତାପସୋ ଵିପ୍ପଟିସାରୀ ହୁତ୍ୱା ପୁନ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମି, ସଚେ ‘ଆମଗନ୍ଧଂ ପରିଭୁଞ୍ଜାମୀ’ତି ଵକ୍ଖତି, ତତୋ ନଂ ‘ତୁମ୍ହାକଂ, ଭନ୍ତେ, ଜାତିଯା ଚ କୁଲସ୍ସ ଚ ଗୋତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅନନୁଚ୍ଛଵିକମେତ’ନ୍ତି ନିଵାରେତ୍ୱା ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଭଵନିସ୍ସରଣଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ସଲ୍ଲହୁକଂ ଉପକରଣଂ ଗହେତ୍ୱା ସଙ୍ଗମ୍ଭ ଏକରତ୍ତିଵାସେନ ସାଯନ୍ହସମଯେ ବାରାଣସିଂ ପତ୍ୱା ଇସିପତନମେଵ ପାଵିସି। ଭଗଵାପି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥାଯ ଆସନେ ନିସିନ୍ନୋଯେଵ ହୋତି। ତାପସୋ ଭଗଵନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମ୍ମ ଅନଭିଵାଦେତ୍ୱା ତୁଣ୍ହୀଭୂତୋ ଏକମନ୍ତଂ ଅଟ୍ଠାସି। ଭଗଵା ତଂ ଦିସ୍ୱା ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ପଟିସମ୍ମୋଦି। ସୋପି ‘‘ଖମନୀଯଂ, ଭୋ କସ୍ସପା’’ତିଆଦୀନି ଵତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଭଗଵନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘ଆମଗନ୍ଧଂ, ଭୋ କସ୍ସପ, ଭୁଞ୍ଜସି, ନ ଭୁଞ୍ଜସୀ’’ତି? ‘‘ନାହଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଆମଗନ୍ଧଂ ଭୁଞ୍ଜାମୀ’’ତି। ‘‘ସାଧୁ, ସାଧୁ, ଭୋ କସ୍ସପ, ପରକୁଣପଂ ଅଖାଦନ୍ତୋ ସୁନ୍ଦରମକାସି, ଯୁତ୍ତମେତଂ ଭୋତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଜାତିଯା ଚ କୁଲସ୍ସ ଚ ଗୋତ୍ତସ୍ସ ଚା’’ତି। ତତୋ ଭଗଵା ‘‘ଅହଂ କିଲେସେ ସନ୍ଧାଯ ‘ଆମଗନ୍ଧଂ ନ ଭୁଞ୍ଜାମୀ’ତି ଵଦାମି, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ମଚ୍ଛମଂସଂ ପଚ୍ଚେତି, ଯଂନୂନାହଂ ସ୍ୱେ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଅପଵିସିତ୍ୱା କିକୀରଞ୍ଞୋ ଗେହା ଆଭତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜେଯ୍ୟଂ, ଏଵଂ ଆମଗନ୍ଧଂ ଆରବ୍ଭ କଥା ପଵତ୍ତିସ୍ସତି। ତତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ସଞ୍ଞାପେସ୍ସାମୀ’’ତି ଦୁତିଯଦିଵସେ କାଲସ୍ସେଵ ସରୀରପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପାଵିସି। ଭିକ୍ଖୂ ଗନ୍ଧକୁଟିଦ୍ୱାରଂ ପିହିତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ନ ଭଗଵା ଅଜ୍ଜ ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ପଵିସିତୁକାମୋ’’ତି ଞତ୍ୱା ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପିଣ୍ଡାଯ ପଵିସିଂସୁ।

ଭଗଵାପି ଗନ୍ଧକୁଟିତୋ ନିକ୍ଖମ୍ମ ପଞ୍ଞତ୍ତାସନେ ନିସୀଦି। ତାପସୋପି ଖୋ ପଣ୍ଣସାକଂ ପଚିତ୍ୱା ଖାଦିତ୍ୱା ଭଗଵତୋ ସନ୍ତିକେ ନିସୀଦି। କିକୀ କାସିରାଜା ଭିକ୍ଖୂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ‘‘କୁହିଂ ଭଗଵା, ଭନ୍ତେ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଵିହାରେ, ମହାରାଜା’’ତି ଚ ସୁତ୍ୱା ନାନାବ୍ୟଞ୍ଜନରସମନେକମଂସଵିକତିସମ୍ପନ୍ନଂ

ଭୋଜନଂ ଭଗୱତୋ ପାହେସି। ଅମଚ୍ଚା ୱିହାରଂ ନେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣୋଦକଂ ଦତ୍ୱା ପରିୱିସନ୍ତା ପଠମଂ ନାନାମଂସୱିକତିସମ୍ପନ୍ନଂ ଯାଗୁଂ ଅଦଂସୁ, ତାପସୋ ଦିସ୍ୱା ''ଖାଦତି ନୁ ଖୋ ନୋ''ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠାସି। ଭଗୱା ତସ୍ସ ପସ୍ସତୋୟେୱ ଯାଗୁଂ ପିୱନ୍ତୋ ମଂସଖଣ୍ଡଂ ମୁଖେ ପକ୍ଖିପି। ତାପସୋ ଦିସ୍ୱା କୁଦ୍ଧୋ। ପୁନ ଯାଗୁପୀତସ୍ସ ନାନାରସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଭୋଜନମଦଂସୁ, ତମ୍ପି ଗହେତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଅତିୱିୟ କୁଦ୍ଧୋ ''ମଚ୍ଛମଂସଂ ଖାଦନ୍ତୋୟେୱ 'ନ ଖାଦାମୀ'ତି ଭଣତୀ''ତି। ଅଥ ଭଗୱନ୍ତଂ କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ ହତ୍ଥପାଦେ ଧୋୱିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନଂ ଉପସଙ୍କମ୍ମ ''ଭୋ କସ୍ସପ, ମୁସା ତ୍ୱଂ ଭଣସି, ନେତଂ ପଣ୍ଡିତକିଚ୍ଚଂ। ମୁସାୱାଦୋ ହି ଗରହିତୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ, ଯେପି ତେ ପବ୍ବତପାଦେ ୱନମୂଲଫଲାଦୀହି ଯାପେନ୍ତା ଇସୟୋ ୱସନ୍ତି, ତେପି ମୁସା ନ ଭଣନ୍ତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ଇସୀନଂ ଗୁଣେ ଗାଥାୟ ୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ଆହ ''ସାମାକଚିଙ୍ଗୂଲକଚୀନକାନି ଚା''ତି।

୨୪୨। ତତ୍ଥ ସାମାକାତି ଧୁନିତ୍ୱା ୱା ସୀସାନି ଉଚ୍ଚିନିତ୍ୱା ୱା ଗୟ୍ହୂପଗା ତିଣଧଞ୍ଞଜାତି। ତଥା ଚିଙ୍ଗୂଲକା କଣୱୀରପୁପ୍ଫସଣ୍ଠାନସୀସା ହୋନ୍ତି। ଚୀନକାନୀତି ଅଟୱିପବ୍ବତପାଦେସୁ ଅରୋପିତଜାତା ଚୀନମୁଗ୍ଗା। ପତ୍ତପ୍ଫଲନ୍ତି ଯଂକିଞ୍ଚି ହରିତପଣ୍ଣଂ। ମୂଲଫଲନ୍ତି ଯଂକିଞ୍ଚି କନ୍ଦମୂଲଂ। ଗୱିପ୍ଫଲନ୍ତି ଯଂକିଞ୍ଚି ରୁକ୍ଖୱଲ୍ଲିଫଲଂ। ମୂଲଗ୍ଗହଣେନ ୱା କନ୍ଦମୂଲଂ, ଫଲଗ୍ଗହଣେନ ରୁକ୍ଖୱଲ୍ଲିଫଲଂ, ଗୱିପ୍ଫଲଗ୍ଗହଣେନ ଉଦକେ ଜାତସିଙ୍ଘାଟକକସେରୁକାଦିଫଲଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଧମ୍ମେନ ଲଦ୍ଧନ୍ତି ଦୂତେୟ୍ୟପହିଣଗମନାଦିମିଚ୍ଛାଜୀୱଂ ପହାୟ ୱନେ ଉଞ୍ଛାଚରିୟାୟ ଲଦ୍ଧଂ। ସତନ୍ତି ସନ୍ତୋ ଅରିୟା। ଅସ୍ନମାନାତି ଭୁଞ୍ଜମାନା। ନ କାମକାମା ଅଲିକଂ ଭଣନ୍ତୀତି ତେ ଏୱଂ ଅମମା ଅପରିଗ୍ଗହା ଏତାନି ସାମାକାଦୀନି ଭୁଞ୍ଜମାନା ଇସୟୋ ଯଥା ତ୍ୱଂ ସାଦୁରସାଦିକେ କାମେ ପତ୍ଥୟନ୍ତୋ ଆମଗନ୍ଧଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋୟେୱ ''ନାହଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଆମଗନ୍ଧଂ ଭୁଞ୍ଜାମୀ''ତି ଭଣନ୍ତୋ ଅଲିକଂ ଭଣସି, ତଥା ନ କାମକାମା ଅଲିକଂ ଭଣନ୍ତି, କାମେ କାମୟନ୍ତା ମୁସା ନ ଭଣନ୍ତୀତି ଇସୀନଂ ପସଂସାୟ ଭଗୱତୋ ନିନ୍ଦଂ ଦୀପେତି।

୨୪୩। ଏୱଂ ଇସୀନଂ ପସଂସାପଦେସେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ନିନ୍ଦିତ୍ୱା ଇଦାନି ଅତ୍ତନା ଅଧିପ୍ପେତଂ ନିନ୍ଦାୱତ୍ଥୁଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ନିପ୍ପରିୟାୟେନେୱ ଭଗୱନ୍ତଂ ନିନ୍ଦନ୍ତୋ ଆହ ''ଯଦସ୍ନମାନୋ''ତି ତତ୍ଥ ଦ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ଅୟଂ ପନତ୍ଥୋ – ଯଂ କିଞ୍ଚିଦେୱ ସସମଂସଂ ୱା ତିତ୍ତିରମଂସଂ ୱା ଧୋୱନଚ୍ଛେଦନାଦିନା ପୁବ୍ବପରିକମ୍ମେନ ସୁକତଂ, ପଚନୱାସନାଦିନା ପଚ୍ଛାପରିକମ୍ମେନ ସୁନିଟ୍ଠିତଂ, ନ ମାତରା ନ ପିତରା, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ''ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟୋ ଅୟ''ନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନେହି ଧମ୍ମକାମେହି ପରେହି ଦିନ୍ନଂ, ସକ୍କାରକରଣେନ ପୟତଂ ପଣୀତମଲଙ୍କତଂ, ଉତ୍ତମରସତାୟ ଓଜୱନ୍ତତାୟ ଥାମବଲଭରଣସମତ୍ଥତାୟ ଚ ପଣୀତଂ ଅସ୍ନମାନୋ ଆହାରୟମାନୋ, ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଯଂକିଞ୍ଚି ମଂସମେୱ, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ଇଦମ୍ପି ସାଲୀନମନ୍ନଂ ୱିଚିତକାଳକଂ ସାଲିତଣ୍ଡୁଲୋଦନଂ ପରିଭୁଞ୍ଜମାନୋ ସୋ ଭୁଞ୍ଜସି, କସ୍ସପ, ଆମଗନ୍ଧଂ, ସୋ ତ୍ୱଂ ଯଂକିଞ୍ଚି ମଂସଂ ଭୁଞ୍ଜମାନୋ ଇଦଞ୍ଚ ସାଲୀନମନ୍ନଂ ପରିଭୁଞ୍ଜମାନୋ ଭୁଞ୍ଜସି, କସ୍ସପ, ଆମଗନ୍ଧନ୍ତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଗୋତ୍ତେନ ଆଲପତି।

୨୪୪। ଏୱଂ ଆହାରତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ନିନ୍ଦିତ୍ୱା ଇଦାନି ମୁସାୱାଦଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ନିନ୍ଦନ୍ତୋ ଆହ ''ନ ଆମଗନ୍ଧୋ…ପେ… ସୁସଙ୍ଖତେହୀ''ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପୁବ୍ବେ ମୟା ପୁଚ୍ଛିତୋ ସମାନୋ ''ନ ଆମଗନ୍ଧୋ ମମ କପ୍ପତୀ''ତି ଇଚ୍ଚେୱ ତ୍ୱଂ ଭାସସି, ଏୱଂ ଏକଂସେନେୱ ତ୍ୱଂ ଭାସସି ବ୍ରହ୍ମବନ୍ଧୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଗୁଣୱିରହିତଜାତିମତ୍ତବ୍ରାହ୍ମଣାତି ପରିଭାସନ୍ତୋ ଭଣତି। ସାଲୀନମନ୍ନନ୍ତି ସାଲିତଣ୍ଡୁଲୋଦନଂ। ପରିଭୁଞ୍ଜମାନୋତି ଭୁଞ୍ଜମାନୋ। ସକୁନ୍ତମଂସେହି ସୁସଙ୍ଖତେହୀତି ତଦା ଭଗୱତୋ ଅଭିହଟଂ ସକୁଣମଂସଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଭଣତି।

ଏୱଂ ଭଣନ୍ତୋ ଏୱ ଚ ଭଗୱତୋ ହେଟ୍ଠା ପାଦତଲା ପଭୁତି ଯାୱ ଉପରି କେସଗ୍ଗା ସରୀରମୁଲ୍ଲୋକେନ୍ତୋ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱରଲକ୍ଖଣାସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପଦଂ ବ୍ୟାମପ୍ପଭାପରିକ୍ଖେପଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ''ଏୱରୂପୋ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାଦିପଟିମଣ୍ଡିତକାୟୋ ନ ମୁସା ଭଣିତୁଂ ଅରହତି। ଅୟଂ ହିସ୍ସ ଭୱନ୍ତରେପି ସଚ୍ଚୱାଚାନିସ୍ସନ୍ଦେନେୱ ଉଣ୍ଣା ଭମୁକନ୍ତରେ ଜାତା ଓଦାତା ମୁଦୁ ତୂଲସନ୍ନିଭା, ଏକେକାନି ଚ ଲୋମକୂପେସୁ ଲୋମାନି। ସ୍ୱାୟଂ କଥମିଦାନି ମୁସା ଭଣିସ୍ସତି। ଅଦ୍ଧା ଅଞ୍ଞୋ ଇମସ୍ସ ଆମଗନ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଯଂ ସନ୍ଧାୟ ଏତଦୱୋଚ – 'ନାହଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଆମଗନ୍ଧଂ ଭୁଞ୍ଜାମୀ'ତି, ଯଂନୂନାହଂ ଏତଂ ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସଞ୍ଜାତବହୁମାନୋ ଗୋତ୍ତେନେୱ ଆଲପନ୍ତୋ ଇମଂ ଗାଥାସେସଂ ଆହ –

''ପୁଚ୍ଛାମି ତଂ କସ୍ସପ ଏତମତ୍ଥଂ, କଥଂପକାରୋ ତୱ ଆମଗନ୍ଧୋ''ତି।

୨୪୫। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଆମଗନ୍ଧଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ''ପାଣାତିପାତୋ''ତି ଏୱମାଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପାଣାତିପାତୋତି ପାଣୱଧୋ। ୱଧଚ୍ଛେଦବନ୍ଧନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତାନଂ ଦଣ୍ଡାଦୀହି ଆକୋଟନଂ ୱଧୋ, ହତ୍ଥପାଦାଦୀନଂ ଛେଦନଂ ଛେଦୋ, ରଜ୍ଜୁଆଦୀହି ବନ୍ଧୋ ବନ୍ଧନଂ। ଥେୟ୍ୟଂ ମୁସାୱାଦୋତି ଥେୟ୍ୟଞ୍ଚ ମୁସାୱାଦୋ ଚ। ନିକତୀତି ''ଦସ୍ସାମି, କରିସ୍ସାମୀ''ତିଆଦିନା ନୟେନ ଆସଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ନିରାସାକରଣଂ। ୱଞ୍ଚନାନୀତି ଅସୁୱଣ୍ଣଂ ସୁୱଣ୍ଣନ୍ତି ଗାହାପନାଦୀନି। ଅଜ୍ଝେନକୁତ୍ତନ୍ତି ନିରତ୍ଥକମନେକଗନ୍ଥପରିୟାପୁଣନଂ। ପରଦାରସେୱନାତି ପରପରିଗ୍ଗହିତାସୁ ଚାରିତ୍ତାପଜ୍ଜନଂ। ଏସାମଗନ୍ଧୋ ନ ହି ମଂସଭୋଜନନ୍ତି ଏସ ପାଣାତିପାତାଦିଅକୁସଲଧମ୍ମସମୁଦାଚାରୋ ଆମଗନ୍ଧୋ ୱିସ୍ସଗନ୍ଧୋ କୁଣପଗନ୍ଧୋ। କିଂ କାରଣା? ଅମନୁଞ୍ଞତ୍ତା କିଲେସଅସୁଚିମିସ୍ସକତ୍ତା ସବ୍ଭି ଜିଗୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ପରମଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଭାୱାୱହତ୍ତା ଚ। ଯେ ହି ଉସ୍ସନ୍ନକିଲେସା ସତ୍ତା, ତେ ତେହି ଅତିଦୁଗ୍ଗନ୍ଧା ହୋନ୍ତି, ନିକ୍କିଲେସାନଂ

ମତସରୀରମ୍ପି ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଏସାମଗନ୍ଧୋ। ମଂସଭୋଜନଂ ପନ ଅଦିଟ୍ଠମସୁତମପରିସଙ୍କିତଞ୍ଚ ଅନଓଜ୍ଜଂ, ତସ୍ମା ନ ହି ମଂସଭୋଜନଂ ଆମଗନ୍ଧୋତି।

୨୪୬। ଏୱଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଦେସନାଯ ଏକେନ ନଯେନ ଆମଗନ୍ଧଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯସ୍ମା ତେ ତେ ସତ୍ତା ତେହି ତେହି ଆମଗନ୍ଧେହି ସମନ୍ନାଗତା, ନ ଏକୋ ଏୱ ସବ୍ବେହି, ନ ଚ ସବ୍ବେ ଏକେନେୱ, ତସ୍ମା ନେସଂ ତେ ତେ ଆମଗନ୍ଧେ ପକାସେତୁଂ ‘‘ଯେ ଇଧ କାମେସୁ ଅସଞ୍ଞତା ଜନା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ତାୱ ଦେସନାଯ ଆମଗନ୍ଧେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଦ୍ୱେ ଗାଥାଯୋ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଯେ ଇଧ କାମେସୁ ଅସଞ୍ଞତା ଜନାତି ଯେ କେଚି ଇଧ ଲୋକେ କାମପଟିସେୱନସଙ୍ଖାତେସୁ କାମେସୁ ମାତିମାତୁଚ୍ଛାଦୀସୁପି ମରିଯାଦାୱିରହେନ ଭିନ୍ନସଂୱରତାଯ ଅସଂଯତା ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ରସେସୁ ଗିଦ୍ଧାତି ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟେସୁ ରସେସୁ ଗିଦ୍ଧା ଗଧିତା ମୁଚ୍ଛିତା ଅଜ୍ଝୋସନ୍ନା ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସାୱିନୋ ଅନିସ୍ସରଣପଞ୍ଞା ରସେ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି। ଅସୁଚିଭାୱମସ୍ସିତାତି ତାଯ ରସଗିଦ୍ଧିଯା ରସପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ନାନପ୍ପକାରମିଚ୍ଛାଜୀୱସଙ୍ଖାତଅସୁଚିଭାୱମିସ୍ସିତା। ନତ୍ଥିକଦିଟ୍ଠୀତି ‘‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିଦସୱତ୍ଥୁକମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସମନ୍ନାଗତା। ୱିସମାତି ୱିସମେନ କାଯକମ୍ମାଦିନା ସମନ୍ନାଗତା। ଦୁରନ୍ନଯାତି ଦୁୱିଞ୍ଞାପଯା ସନ୍ଦିଟ୍ଠିପରାମାସୀଆଧାନଗ୍ଗାହୀଦୁପ୍ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗିତାସମନ୍ନାଗତା। ଏସାମଗନ୍ଧୋତି ଏସ ଏତାଯ ଗାଥାଯ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ‘‘କାମେସୁ ଅସଂଯତତା ରସଗିଦ୍ଧତା ଆଜୀୱୱିପତ୍ତିନତ୍ଥିକଦିଟ୍ଠିକାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିୱିସମତା ଦୁରନ୍ନଯଭାୱତା’’ତି ଅପରୋପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତେନେୱତ୍ଥେନ ଛବ୍ବିଧୋ ଆମଗନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନ ହି ମଂସଭୋଜନନ୍ତି ମଂସଭୋଜନଂ ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତେନେୱତ୍ଥେନ ନ ଆମଗନ୍ଧୋତି।

୨୪୭। ଦୁତିଯଗାଥାଯପି ଯେ ଲୂଖସାତି ଯେ ଲୂଖା ନିରସା, ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦାରୁଣାତି କକ୍ଖଳା ଦୋୱଚସ୍ସତାଯୁତ୍ତା। ପିଟ୍ଠିମଂସିକାତି ପୁରତୋ ମଧୁରଂ ଭଣିତ୍ୱା ପରମ୍ମୁଖେ ଅୱଣ୍ଣଭାସିନୋ । ଏତେ ହି ଅଭିମୁଖଂ ଓଲୋକେତୁମସକ୍କୋନ୍ତା ପରମ୍ମୁଖାନଂ ପିଟ୍ଠିମଂସଖାଦକା ୱିଯ ହୋନ୍ତି, ତେନ ‘‘ପିଟ୍ଠିମଂସିକା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ମିତ୍ତଦ୍ଦୁନୋତି ମିତ୍ତଦୂହକା, ଦାରଧନଜୀୱିତେସୁ ୱିସ୍ସାସମାପନ୍ନାନଂ ମିତ୍ତାନଂ ତତ୍ଥ ମିଚ୍ଛାପଟିପଜ୍ଜନକାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନିକ୍କରୁଣାତି କରୁଣାୱିରହିତା ସତ୍ତାନଂ ଅନତ୍ଥକାମା। ଅତିମାନିନୋତି ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଜାତିଯା ୱା…ପେ… ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେନ ୱତ୍ଥୁନା ପରେ ଅତିମଞ୍ଞତି, ଯୋ ଏୱରୂପୋ ମାନୋ କେତୁକମ୍ୟତା ଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି (ୱିଭ। ୮୮୦) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେନ ଅତିମାନେନ ସମନ୍ନାଗତା। ଅଦାନସୀଲାତି ଅଦାନପକତିକା, ଅଦାନାଧିମୁତ୍ତା ଅସଂୱିଭାଗରତାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ଚ ଦେନ୍ତି କସ୍ସଚୀତି ତାଯ ଚ ପନ ଅଦାନସୀଲତାଯ ଯାଚିତାପି ସନ୍ତା କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚି ନ ଦେନ୍ତି, ଅଦିନ୍ନପୁବ୍ବକକୁଲେ ମନୁସ୍ସସଦିସା ନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକପେତପରାଯଣା ହୋନ୍ତି। କେଚି ପନ ‘‘ଆଦାନସୀଲା’’ତିପି ପଠନ୍ତି, କେୱଲଂ ଗହଣସୀଲା, କସ୍ସଚି ପନ କିଞ୍ଚି ନ ଦେନ୍ତୀତି। ଏସାମଗନ୍ଧୋ ନ ହି ମଂସଭୋଜନନ୍ତି ଏସ ଏତାଯ ଗାଥାଯ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ‘‘ଲୂଖତା, ଦାରୁଣତା , ପିଟ୍ଠିମଂସିକତା, ମିତ୍ତଦୂଭିତା, ନିକ୍କରୁଣତା, ଅତିମାନିତା, ଅଦାନସୀଲତା, ଅଦାନ’’ନ୍ତି ଅପରୋପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତେନେୱତ୍ଥେନ ଅଟ୍ଠୱିଧୋ ଆମଗନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ହି ମଂସଭୋଜନନ୍ତି।

୨୪୮। ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଦେସନାଯ ଦ୍ୱେ ଗାଥାଯୋ ୱତ୍ୱା ପୁନ ତସ୍ସ ତାପସସ୍ସ ଆସଯାନୁପରିୱତ୍ତନଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନାଯେୱ ଦେସନାଯ ଏକଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ କୋଧୋ ଉରଗସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମଦୋତି ‘‘ଜାତିମଦୋ, ଗୋତ୍ତମଦୋ, ଆରୋଗ୍ୟମଦୋ’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୮୩୨) ନଯେନ ୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ମଜ୍ଜନଭାୱୋ। ଥମ୍ଭୋତି ଥଦ୍ଧଭାୱୋ। ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପନାତି ପଚ୍ଚନୀକଟ୍ଠାପନା, ଧମ୍ମେନ ନଯେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିୱିରୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠାନଂ। ମାଯାତି ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ କାଯେନ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରିତ୍ୱା’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୮୯୪) ନଯେନ ୱିଭଙ୍ଗେ ୱିଭତ୍ତା କତପାପପଟିଚ୍ଛାଦନତା। ଉସୂଯାତି ପରଲାଭସକ୍କାରାଦୀସୁ ଇସ୍ସା। ଭସ୍ସସମୁସ୍ସଯୋତି ସମୁସ୍ସିତଂ ଭସ୍ସଂ, ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମାନାତିମାନୋତି ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଜାତିଯା ୱା…ପେ… ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେନ ୱତ୍ଥୁନା ପୁବ୍ବକାଲଂ ପରେହି ସଦିସଂ ଅତ୍ତାନଂ ଦହତି, ଅପରକାଲଂ ଅତ୍ତାନଂ ସେଯ୍ୟଂ ଦହତି, ପରେ ହୀନେ ଦହତି, ଯୋ ଏୱରୂପୋ ମାନୋ…ପେ… କେତୁକମ୍ୟତା ଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି (ୱିଭ। ୮୮୦) ୱିଭଙ୍ଗେ ୱିଭତ୍ତୋ। ଅସବ୍ଭି ସନ୍ଥୱୋତି ଅସପ୍ପୁରିସେହି ସନ୍ଥୱୋ। ଏସାମଗନ୍ଧୋ ନ ହି ମଂସଭୋଜନନ୍ତି ଏସ କୋଧାଦି ନୱୱିଧୋ ଅକୁସଲରାସି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତେନେୱତ୍ଥେନ ଆମଗନ୍ଧୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ହି ମଂସଭୋଜନନ୍ତି।

୨୪୯। ଏୱଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଦେସନାଯ ନୱୱିଧଂ ଆମଗନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଦେସନାଯ ଆମଗନ୍ଧେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ତିସ୍ସୋ ଗାଥାଯୋ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ଯେପାପସୀଲାତି ଯେ ପାପସମାଚାରତାଯ ‘‘ପାପସୀଲା’’ତି ଲୋକେ ପାକଟା। ଇଣଘାତସୂଚକାତି ୱସଲସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଇଣଂ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅପ୍ପଦାନେନ ଇଣଘାତା, ପେସୁଞ୍ଞେନ ସୂଚକା ଚ। ୱୋହାରକୂଟା ଇଧ ପାଟିରୂପିକାତି ଧମ୍ମଟ୍ଠଟ୍ଠାନେ ଠିତା ଲଞ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱା ସାମିକେ ପରାଜେନ୍ତା କୂଟେନ ୱୋହାରେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ୱୋହାରକୂଟା, ଧମ୍ମଟ୍ଠପଟିରୂପକତ୍ତା ପାଟିରୂପିକା। ଅଥ ୱା ଇଧାତି

ସାସନେ। ପାଟିରୂପିକାତି ଦୁସ୍ସୀଲା। ତେ ହି ଯସ୍ମା ନେସଂ ଇରିଯାପଥସମ୍ପଦାଦୀହି ସୀଲୱନ୍ତପଟିରୂପଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପଟିରୂପା, ପଟିରୂପା ଏୱ ପାଟିରୂପିକା। ନରାଧମା ଯେଧ କରୋନ୍ତି କିବ୍ବିସନ୍ତି ଯେ ଇଧ ଲୋକେ ନରାଧମା ମାତାପିତୂସୁ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଚ ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିସଞ୍ଞିତଂ କିବ୍ବିସଂ କରୋନ୍ତି। ଏସାମଗନ୍ଧୋ ନ ହି ମଂସଭୋଜନନ୍ତି ଏସ ଏତାଯ ଗାଥାଯ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ''ପାପସୀଲତା, ଇଣଘାତତା, ସୂଚକତା, ୱୋହାରକୂଟତା, ପାଟିରୂପିକତା, କିବ୍ବିସକାରିତା''ତି ଅପରୋପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତେନେୱନଯେନ ଛବ୍ବିଧୋ ଆମଗନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ହି ମଂସଭୋଜନନ୍ତି।

୨୫୦। ଯେ ଇଧ ପାଣେସୁ ଅସଞ୍ଞତା ଜନାତି ଯେ ଜନା ଇଧଲୋକେ ପାଣେସୁ ଯଥାକାମଚାରିତାଯ ସତମ୍ପି ସହସ୍ସମ୍ପି ମାରେତ୍ୱା ଅନୁଦ୍ଦଯାମତ୍ତସ୍ସାପି ଅକରଣେନ ଅସଂଯତା। ପରେସମାଦାଯ ୱିହେସମୁଯ୍ୟୁତାତି ପରେସଂ ସନ୍ତକଂ ଆଦାଯ ଧନଂ ୱା ଜୀୱିତଂ ୱା ତତୋ ''ମା ଏୱଂ କରୋଥା''ତି ଯାଚନ୍ତାନଂ ୱା ନିୱାରେନ୍ତାନଂ ୱା ପାଣିଲେଡ୍ଡୁଦଣ୍ଡାଦୀହି ୱିହେସଂ ଉଯ୍ୟୁତା। ପରେ ୱା ସତ୍ତେ ସମାଦାଯ ''ଅଜ୍ଜ ଦସ, ଅଜ୍ଜ ୱୀସ''ନ୍ତି ଏୱଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱା ତେସଂ ୱଧବନ୍ଧନାଦୀହି ୱିହେସମୁଯ୍ୟୁତା। ଦୁସ୍ସୀଲଲୁଦ୍ଦାତି ନିସ୍ସୀଲା ଚ ଦୁରାଚାରତ୍ତା , ଲୁଦ୍ଦା ଚ କୁରୂରକମ୍ମନ୍ତା ଲୋହିତପାଣିତାଯ, ମଚ୍ଛଘାତକମିଗବନ୍ଧକସାକୁଣିକାଦଯୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତା। ଫରୁସାତି ଫରୁସୱାଚା। ଅନାଦରାତି ''ଇଦାନି ନ କରିସ୍ସାମ, ୱିରମିସ୍ସାମ ଏୱରୂପା''ତି ଏୱଂ ଆଦରୱିରହିତା । ଏସାମଗନ୍ଧୋ ନ ହି ମଂସଭୋଜନନ୍ତି ଏସ ଏତାଯ ଗାଥାଯ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ''ପାଣାତିପାତୋ ୱଧଚ୍ଛେଦବନ୍ଧନ''ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୋ ଚ ଅୱୁତ୍ତୋ ଚ ''ପାଣେସୁ ଅସଂଯତତା ପରେସଂ ୱିହେସତା ଦୁସ୍ସୀଲତା ଲୁଦ୍ଦତା ଫରୁସତା ଅନାଦରୋ''ତି ଛବ୍ବିଧୋ ଆମଗନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ହି ମଂସଭୋଜନନ୍ତି। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତମ୍ପି ହି ସୋତୂନଂ ସୋତୁକାମତାଯ ଅୱଧାରଣତାଯ ଦଢହୀକରଣତାଯାତି ଏୱମାଦୀହି କାରଣେହି ପୁନ ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନେୱ ଚ ପରତୋ ୱକ୍ଖତି ''ଇଚ୍ଚେତମତ୍ଥଂ ଭଗୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ, ଅକ୍ଖାସି ନଂ ୱେଦଯି ମନ୍ତପାରଗୂ''ତି।

୨୫୧। ଏତେସୁ ଗିଦ୍ଧା ୱିରୁଦ୍ଧାତିପାତିନୋତି ଏତେସୁ ପାଣେସୁ ଗେଧେନ ଗିଦ୍ଧା, ଦୋସେନ ୱିରୁଦ୍ଧା, ମୋହେନ ଆଦୀନୱଂ ଅପସ୍ସନ୍ତା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅଜ୍ଝାଚାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅତିପାତିନୋ, ଏତେସୁ ୱା ''ପାଣାତିପାତୋ ୱଧଚ୍ଛେଦବନ୍ଧନ''ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତେସୁ ପାପକମ୍ମେସୁ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯେ ଗେଧୱିରୋଧାତିପାତସଙ୍ଖାତା ରାଗଦୋସମୋହା, ତେହି ଗିଦ୍ଧା ୱିରୁଦ୍ଧା ଅତିପାତିନୋ ଚ। ନିଚ୍ଚୁଯ୍ୟୁତାତି ଅକୁସଲକରଣେ ନିଚ୍ଚଂ ଉଯ୍ୟୁତା, କଦାଚି ପଟିସଙ୍ଖାଯ ଅପ୍ପଟିୱିରତା। ପେଚ୍ଚାତି ଅସ୍ମା ଲୋକା ପରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା। ତମଂ ୱଜନ୍ତି ଯେ, ପତନ୍ତି ସତ୍ତା ନିରଯଂ ଅୱଂସିରାତି ଯେ ଲୋକନ୍ତରିକନ୍ଧକାରସଙ୍ଖାତଂ ନୀଚକୁଲତାଦିଭେଦଂ ୱା ତମଂ ୱଜନ୍ତି, ଯେ ଚ ପତନ୍ତି ସତ୍ତା ଅୱୀଚିଆଦିଭେଦଂ ନିରଯଂ ଅୱଂସିରା ଅଧୋଗତସୀସା। ଏସାମଗନ୍ଧୋତି ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ତମୱଜନନିରଯପତନହେତୁ ଏସ ଗେଧୱିରୋଧାତିପାତଭେଦୋ ସବ୍ବାମଗନ୍ଧମୂଲଭୂତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତେନତ୍ଥେନ ତିୱିଧୋ ଆମଗନ୍ଧୋ। ନ ହି ମଂସଭୋଜନନ୍ତି ମଂସଭୋଜନଂ ପନ ନ ଆମଗନ୍ଧୋତି।

୨୫୨। ଏୱଂ ଭଗୱା ପରମତ୍ଥତୋ ଆମଗନ୍ଧଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଦୁଗ୍ଗତିମଗ୍ଗଭାୱଞ୍ଚସ୍ସ ପକାସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯସ୍ମିଂ ମଚ୍ଛମଂସଭୋଜନେ ତାପସୋ ଆମଗନ୍ଧସଞ୍ଞୀ ଦୁଗ୍ଗତିମଗ୍ଗସଞ୍ଞୀ ଚ ହୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅଭୋଜନେନ ସୁଦ୍ଧିକାମୋ ହୁତ୍ୱା ତଂ ନ ଭୁଞ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଚ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଚ ତଥାୱିଧସ୍ସ ସୋଧେତୁଂ ଅସମତ୍ଥଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନ ମଚ୍ଛମଂସ''ନ୍ତି ଇମଂ ଛପ୍ପଦଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବପଦାନି ଅନ୍ତିମପାଦେନ ଯୋଜେତବ୍ବାନି – ନ ମଚ୍ଛମଂସଂ ସୋଧେତି ମଚ୍ଚଂ ଅୱିତିଣ୍ଣକଙ୍ଖଂ, ନ ଆହୁତିଯଞ୍ଞମୁତୂପସେୱନା ସୋଧେତି ମଚ୍ଚଂ ଅୱିତିଣ୍ଣକଙ୍ଖନ୍ତି ଏୱଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ନ ମଚ୍ଛମଂସନ୍ତି ଅଖାଦିଯମାନଂ ମଚ୍ଛମଂସଂ ନ ସୋଧେତି, ତଥା ଅନାସକତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ପୋରାଣା ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ଏୱଂ ପନ ସୁନ୍ଦରତରଂ ସିଯା ''ନ ମଚ୍ଛମଂସାନଂ ଅନାସକତ୍ତଂ ନ ମଚ୍ଛମଂସାନାନାସକତ୍ତଂ, ମଚ୍ଛମଂସାନଂ ଅନାସକତ୍ତଂ ନ ସୋଧେତି, ମଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଅଥାପି ସିଯା, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅନାସକତ୍ତଂ ୱହୀଯତୀତି? ତଞ୍ଚ ନ, ଅମରତପେନ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ''ଯେ ୱାପି ଲୋକେ ଅମରା ବହୂ ତପା''ତି ଏତ୍ଥ ହି ସବ୍ବୋପି ୱୁତ୍ତାୱସେସୋ ଅତ୍ତକିଲମଥୋ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତୀତି। ନଗ୍ଗିଯନ୍ତି ଅଚେଲକତ୍ତଂ। ମୁଣ୍ଡିଯନ୍ତି ମୁଣ୍ଡଭାୱୋ। ଜଟାଜଲ୍ଲନ୍ତି ଜଟା ଚ ରଜୋଜଲ୍ଲଞ୍ଚ। ଖରାଜିନାନୀତି ଖରାନି ଅଜିନଚମ୍ମାନି। ଅଗ୍ଗିହୁତସ୍ସୁପସେୱନାତି ଅଗ୍ଗିପାରିଚାରିଯା। ଅମରାତି ଅମରଭାୱପତ୍ଥନତାଯ ପୱତ୍ତକାଯକିଲେସା। ବହୂତି ଉକ୍କୁଟିକପ୍ପଧାନାଦିଭେଦତୋ ଅନେକେ। ତପାତି ସରୀରସନ୍ତାପା। ମନ୍ତାତି ୱେଦା। ଆହୁତୀତି ଅଗ୍ଗିହୋମକମ୍ମଂ। ଯଞ୍ଞମୁତୂପସେୱନାତି ଅସ୍ସମେଧାଦିଯଞ୍ଞା ଚ ଉତୂପସେୱନା ଚ। ଉତୂପସେୱନା ନାମ ଗିମ୍ହେ ଆତପଟ୍ଠାନସେୱନା, ୱସ୍ସେ ରୁକ୍ଖମୂଲସେୱନା, ହେମନ୍ତେ ଜଲପ୍ପୱେସସେୱନା। ନ ସୋଧେନ୍ତି ମଚ୍ଚଂ ଅୱିତିଣ୍ଣକଙ୍ଖନ୍ତି କିଲେସସୁଦ୍ଧିଯା ୱା ଭୱସୁଦ୍ଧିଯା ୱା ଅୱିତିଣ୍ଣୱିଚିକିଚ୍ଛଂ ମଚ୍ଚଂ ନ ସୋଧେନ୍ତି। କଙ୍ଖାମଲେ ହି ସତି ନ ୱିସୁଦ୍ଧୋ ହୋତି, ତ୍ୱଞ୍ଚ ସକଙ୍ଖୋଯେୱାତି। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଅୱିତିଣ୍ଣକଙ୍ଖ''ନ୍ତି ଏତଂ ''ନ ମଚ୍ଛମଂସ''ନ୍ତିଆଦୀନି ସୁତ୍ୱା ''କିଂ ନୁ ଖୋ ମଚ୍ଛମଂସାନଂ ଅଭୋଜନାଦିନା ସିଯା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ''ତି ତାପସସ୍ସ କଙ୍ଖାଯ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ ସିଯାତି ନୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯା ଚସ୍ସ ''ସୋ ମଚ୍ଛମଂସଂ ଭୁଞ୍ଜତୀ''ତି ସୁତ୍ୱାୱ ବୁଦ୍ଧେ କଙ୍ଖା ଉପ୍ପନ୍ନା, ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୨୫୩। ଏୱଂ ମଚ୍ଛମଂସାନାସକତ୍ତାଦୀନଂ ସୋଧେତୁଂ ଅସମତ୍ଥଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସୋଧେତୁଂ ସମତ୍ଥେ ଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୋତେସୁ ଗୁତ୍ତୋ''ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ସୋତେସୂତି ଛସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ। ଗୁତ୍ତୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରଗୁତ୍ତିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ। ଏତ୍ତାୱତା

ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରପରିୱାରସୀଲଂ ଦସ୍ସେତି। ୱିଦିତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ଚରେତି ଞାତପରିଞ୍ଞାଯ ଛଡିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ୱିଦିତ୍ୱା ପାକଟାନି କତ୍ୱା ଚରେଯ୍ଯ, ୱିହରେଯ୍ଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତ୍ତାୱତା ୱିସୁଦ୍ଧସୀଲସ୍ସ ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦସ୍ସେତି। ଧମ୍ମେ ଠିତୋତି ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଅଭିସମେତଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ଠିତୋ। ଏତେନ ସୋତାପତ୍ତିଭୂମିଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଜ୍ଜୱମଦ୍ଦୱେରତୋତି ଉଜୁଭାୱେ ଚ ମୁଦୁଭାୱେ ଚ ରତୋ। ଏତେନ ସକଦାଗାମିଭୂମିଂ ଦସ୍ସେତି। ସକଦାଗାମୀ ହି କାଯୱଙ୍କାଦିକରାନଂ ଚିତ୍ତଥଦ୍ଧଭାୱକରାନଞ୍ଚ ରାଗଦୋସାନଂ ତନୁଭାୱା ଅଜ୍ଜୱମଦ୍ଦୱେ ରତୋ ହୋତି। ସଙ୍ଗାତିଗୋତି ରାଗଦୋସସଙ୍ଗାତିଗୋ। ଏତେନ ଅନାଗାମିଭୂମିଂ ଦସ୍ସେତି। ସବ୍ବଦୁକ୍ଖପ୍ପହୀନୋତି ସବ୍ବସ୍ସ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ହେତୁପ୍ପହାନେନ ପହୀନସବ୍ବଦୁକ୍ଖୋ। ଏତେନ ଅରହତ୍ତଭୂମିଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ଲିପ୍ପତି ଦିଟ୍ଠସୁତେସୁ ଧୀରୋତି ସୋ ଏୱଂ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ ଧିତିସମ୍ପଦାଯ ଧୀରୋ ଦିଟ୍ଠସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କେନଚି କିଲେସେନ ନ ଲିପ୍ପତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠସୁତେସୁ, ମୁତୱିଞ୍ଞାତେସୁ ଚ ନ ଲିପ୍ପତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ପରମୱିସୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତୋ ହୋତୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି।

୨୫୪-୫। ଇତୋ ପରଂ ''ଇଚ୍ଚେତମତ୍ଥ''ନ୍ତି ଦ୍ୱେ ଗାଥା ସଙ୍ଗୀତିକାରେହି ୱୁତ୍ତା। ତାସମତ୍ଥୋ – ଇତି ଭଗୱା କସ୍ସପୋ ଏତମତ୍ଥଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅନେକାହି ଗାଥାହି ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନାଯ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଚ ଦେସନାଯ ଯାୱ ତାପସୋ ଅଞ୍ଞାସି, ତାୱ ସୋ ଅକ୍ଖାସି କଥେସି ୱିତ୍ଥାରେସି। ନଂ ୱେଦଯି ମନ୍ତପାରଗୂତି ସୋପି ତଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଂ ମନ୍ତପାରଗୂ, ୱେଦପାରଗୂ, ତିସ୍ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱେଦଯି ଅଞ୍ଞାସି। କିଂ କାରଣା? ଯସ୍ମା ଅତ୍ଥତୋ ଚ ପଦତୋ ଚ ଦେସନାନଯତୋ ଚ ଚିତ୍ରାହି ଗାଥାହି ମୁନୀ ପକାସଯି। କୀଦିସୋ? ନିରାମଗନ୍ଧୋ ଅସିତୋ ଦୁରନ୍ନଯୋ, ଆମଗନ୍ଧକିଲେସାଭାୱା ନିରାମଗନ୍ଧୋ, ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯାଭାୱା ଅସିତୋ, ବାହିରଦିଟ୍ଠିୱସେନ ''ଇଦଂ ସେଯ୍ଯୋ ଇଦଂ ୱର''ନ୍ତି କେନଚି ନେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତ୍ତା ଦୁରନ୍ନଯୋ। ଏୱଂ ପକାସିତୱତୋ ଚସ୍ସ ସୁତ୍ୱାନ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୁଭାସିତଂ ପଦଂ ସୁକଥିତଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ନିରାମଗନ୍ଧଂ ନିକ୍କିଲେସଯୋଗଂ, ସବ୍ବଦୁକ୍ଖପ୍ପନୂଦନଂ ସବ୍ବୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖପ୍ପନୂଦନଂ, ନୀଚମନୋ ନୀଚଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୱନ୍ଦି ତଥାଗତସ୍ସ, ତିସ୍ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତଥାଗତସ୍ସ ପାଦେ ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତଂ କତ୍ୱା ୱନ୍ଦି। ତତ୍ଥେୱ ପବ୍ବଜ୍ଜମରୋଚଯିତ୍ଥାତି ତତ୍ଥେୱ ଚ ନଂ ଆସନେ ନିସିନ୍ନଂ କସ୍ସପଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ତିସ୍ସୋ ତାପସୋ ପବ୍ବଜ୍ଜମରୋଚଯିତ୍ଥ, ଅଯାଚୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଂ ଭଗୱା ''ଏହି ଭିକ୍ଖୂ''ତି ଆହ। ସୋ ତଙ୍ଖଣଂଯେୱ ଅଟ୍ଠପରିକ୍ଖାରଯୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ୱସ୍ସସତିକତ୍ଥେରୋ ୱିଯ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା କତିପାହେନେୱ ସାୱକପାରମିଞାଣଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ତିସ୍ସୋ ନାମ ଅଗ୍ଗସାୱକୋ ଅହୋସି, ପୁନ ଦୁତିଯୋ ଭାରଦ୍ୱାଜୋ ନାମ। ଏୱଂ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ତିସ୍ସଭାରଦ୍ୱାଜଂ ନାମ ସାୱକଯୁଗଂ ଅହୋସି।

ଅମ୍ହାକଂ ପନ ଭଗୱା ଯା ଚ ତିସ୍ସେନ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ଆଦିତୋ ତିସ୍ସୋ ଗାଥା ୱୁତ୍ତା, ଯା ଚ କସ୍ସପେନ ଭଗୱତା ମଜ୍ଝେ ନୱ, ଯା ଚ ତଦା ସଙ୍ଗୀତିକାରେହି ଅନ୍ତେ ଦ୍ୱେ, ତା ସବ୍ବାପି ଚୁଦ୍ଦସ ଗାଥା ଆନେତ୍ୱା ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ଇମଂ ଆମଗନ୍ଧସୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯପ୍ପମୁଖାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ତାପସସତାନଂ ଆମଗନ୍ଧଂ ବ୍ଯାକାସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତଥେୱ ନୀଚମନୋ ହୁତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ପାଦେ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚି ସଦ୍ଧିଂ ପରିସାଯ। ''ଏଥ ଭିକ୍ଖୱୋ''ତି ଭଗୱା ଅୱୋଚ। ତେ ତଥେୱ ଏହିଭିକ୍ଖୁଭାୱଂ ପତ୍ୱା ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା କତିପାହେନେୱ ସବ୍ବେୱ ଅଗ୍ଗଫଲେ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠହିଂସୂତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଆମଗନ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ହିରିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ହିରିଂତରନ୍ତନ୍ତି ହିରିସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ଭଗୱତି ସାୱତ୍ଥିଯଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲୋ ଅଡ୍ଢୋ ଅହୋସି ଅସୀତିକୋଟିଧନୱିଭୱୋ। ତସ୍ସ ଏକପୁତ୍ତକୋ ଅହୋସି ପିଯୋ ମନାପୋ। ସୋ ତଂ ଦେୱକୁମାରଂ ୱିଯ ନାନପ୍ପକାରେହି ସୁଖୂପକରଣେହି ସଂୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ତଂ ସାପତେଯ୍ଯଂ ତସ୍ସ ଅନିୟ୍ଯାତେତ୍ୱାୱ କାଲମକାସି ସଦ୍ଧିଂ ବ୍ରାହ୍ମଣିଯା। ତତୋ ତସ୍ସ ମାଣୱସ୍ସ ମାତାପିତୂନଂ ଅଚ୍ଚଯେନ ଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ ସାରଗବ୍ଭଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ସାପତେଯ୍ଯଂ ନିଯ୍ଯାତେନ୍ତୋ ଆହ – ''ଇଦଂ ତେ, ସାମି, ମାତାପିତୂନଂ ସନ୍ତକଂ, ଇଦଂ ଅଯ୍ଯକପଯ୍ଯକାନଂ ସନ୍ତକଂ, ଇଦଂ ସତ୍ତକୁଲପରିୱଟ୍ଟେନ ଆଗତ''ନ୍ତି। ମାଣୱୋ ଧନଂ ଦିସ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ''ଇଦଂ ଧନଂଯେୱ ଦିସ୍ସତି, ଯେହି ପନ ଇଦଂ ସଞ୍ଚିତଂ, ତେ ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ସବ୍ବେୱ ମଚ୍ଚୁୱସଂ ଗତା। ଗଚ୍ଛନ୍ତା ଚ ନ ଇତୋ କିଞ୍ଚି ଆଦାଯ ଅଗମଂସୁ, ଏୱଂ ନାମ ଭୋଗେ ପହାଯ ଗନ୍ତବ୍ବୋ ପରଲୋକୋ, ନ ସକ୍କା କିଞ୍ଚି ଆଦାଯ ଗନ୍ତୁଂ ଅଞ୍ଞତ୍ର ସୁଚରିତେନ। ଯଂନୂନାହଂ ଇମଂ ଧନଂ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ସୁଚରିତଧନଂ ଗଣ୍ହେଯ୍ଯଂ, ଯଂ ସକ୍କା ଆଦାଯ ଗନ୍ତୁ''ନ୍ତି। ସୋ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ସତସହସ୍ସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ପୁନ ଚିନ୍ତେସି – ''ପହୂତମିଦଂ ଧନଂ, କିଂ ଇମିନା ଏୱମପ୍ପକେନ ପରିଚ୍ଚାଗେନ, ଯଂନୂନାହଂ ମହାଦାନଂ ଦଦେଯ୍ଯ''ନ୍ତି। ସୋ ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସି – ''ମହାରାଜ, ମମ ଘରେ ଏତ୍ତକଂ ଧନଂ ଅତ୍ଥି, ଇଚ୍ଛାମି ତେନ ମହାଦାନଂ ଦାତୁଂ। ସାଧୁ, ମହାରାଜ, ନଗରେ ଘୋସନଂ କାରାପେଥା''ତି। ରାଜା ତଥା କାରାପେସି। ସୋ ଆଗତାଗତାନଂ ଭାଜନାନି ପୂରେତ୍ୱା ସତ୍ତହି ଦିୱସେହି ସବ୍ବଧନମଦାସି , ଦତ୍ୱା ଚ ଚିନ୍ତେସି – ''ଏୱଂ ମହାପରିଚ୍ଚାଗଂ କତ୍ୱା

ଅଯୁତ୍ତଂ ଘରେ ୱସିତୁଂ, ଯଂନୂନାହଂ ପବ୍ବଜେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି। ତତୋ ପରିଜନସ୍ସ ଏତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସି। ତେ ‘‘ମା, ତ୍ୱଂ ସାମି, ‘ଧନଂ ପରିକ୍ଖୀଣ’ନ୍ତି ଚିନ୍ତଯି, ମଯଂ ଅପ୍ପକେନେୱ କାଲେନ ନାନାୱିଧେହି ଉପାଯେହି ଧନସଞ୍ଚଯଂ କରିସ୍ସାମା’’ତି ୱତ୍ୱା ନାନପ୍ପକାରେହି ତଂ ଯାଚିଂସୁ। ସୋ ତେସଂ ଯାଚନଂ ଅନାଦିଯିତ୍ୱାୱ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜି।

ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠୱିଧା ତାପସା – ସପୁତ୍ତଭରିଯା, ଉଞ୍ଛାଚାରିକା, ସମ୍ପତ୍ତକାଲିକା, ଅନଗ୍ଗିପକ୍କିକା, ଅସ୍ମମୁଟ୍ଠିକା, ଦନ୍ତଲୁଯ୍ୟକା, ପୱତ୍ତଫଲିକା, ୱଣ୍ଟମୁତ୍ତିକା ଚାତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୮୦)। ତତ୍ଥ ସପୁତ୍ତଭରିଯାତି ପୁତ୍ତଦାରେନ ସଦ୍ଧିଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କସିୱଣିଜ୍ଜାଦୀହି ଜୀୱିକଂ କପ୍ପଯମାନା କେଣିଯଜଟିଲାଦଯୋ। ଉଞ୍ଛାଚାରିକାତି ନଗରଦ୍ୱାରେ ଅସ୍ସମଂ କାରାପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଖତ୍ତିଯବ୍ରାହ୍ମଣକୁମାରାଦଯୋ ସିପ୍ପାଦୀନି ସିକ୍ଖାପେତ୍ୱା ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତିଲତଣ୍ଡୁଲାଦିକପ୍ପିଯଭଣ୍ଡପଟିଗ୍ଗାହକା, ତେ ସପୁତ୍ତଭରିଯେହି ସେଟ୍ଠତରା। ସମ୍ପତ୍ତକାଲିକାତି ଆହାରୱେଲାଯ ସମ୍ପତ୍ତଂ ଆହାରଂ ଗହେତ୍ୱା ଯାପେନ୍ତା, ତେ ଉଞ୍ଛାଚାରିକେହି ସେଟ୍ଠତରା। ଅନଗ୍ଗିପକ୍କିକାତି ଅଗ୍ଗିନା ଅପକ୍କପତ୍ତଫଲାନି ଖାଦିତ୍ୱା ଯାପେନ୍ତା, ତେ ସମ୍ପତ୍ତକାଲିକେହି ସେଟ୍ଠତରା। ଅସ୍ମମୁଟ୍ଠିକାତି ମୁଟ୍ଠିପାସାଣଂ ଗହେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ୱା କିଞ୍ଚି ୱାସିସତ୍ଥକାଦିଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତା ଯଦା ଛାତା ହୋନ୍ତି, ତଦା ସମ୍ପତ୍ତରୁକ୍ଖତୋ ତଚଂ ଗହେତ୍ୱା ଖାଦିତ୍ୱା ଉପୋସଥଙ୍ଗାନି ଅଧିଟ୍ଠାଯ ଚତ୍ତାରୋ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେ ଭାୱେନ୍ତି, ତେ ଅନଗ୍ଗିପକ୍କିକେହି ସେଟ୍ଠତରା। ଦନ୍ତଲୁଯ୍ୟକାତି ମୁଟ୍ଠିପାସାଣାଦୀନିପି ଅଗହେତ୍ୱା ଚରନ୍ତା ଖୁଦାକାଲେ ସମ୍ପତ୍ତରୁକ୍ଖତୋ ଦନ୍ତେହି ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା ତଚଂ ଖାଦିତ୍ୱା ଉପୋସଥଙ୍ଗାନି ଅଧିଟ୍ଠାଯ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେ ଭାୱେନ୍ତି, ତେ ଅସ୍ମମୁଟ୍ଠିକେହି ସେଟ୍ଠତରା। ପୱତ୍ତଫଲିକାତି ଜାତସ୍ସରଂ ୱା ୱନସଣ୍ଡଂ ୱା ନିସ୍ସାଯ ୱସନ୍ତା ଯଂ ତତ୍ଥ ସରେ ଭିସମୂଳଆଲାଦି, ଯଂ ୱା ୱନସଣ୍ଡେ ପୁପ୍ଫକାଲେ ପୁପ୍ଫଂ, ଫଲକାଲେ ଫଲଂ, ତମେୱ ଖାଦନ୍ତି। ପୁପ୍ଫଫଲେ ଅସତି ଅନ୍ତମସୋ ତତ୍ଥ ରୁକ୍ଖପପଟିକମ୍ପି ଖାଦିତ୍ୱା ୱସନ୍ତି, ନ ତ୍ୱେୱ ଆହାରତ୍ଥାଯ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଉପୋସଥଙ୍ଗାଧିଟ୍ଠାନଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନଂ ଚ କରୋନ୍ତି, ତେ ଦନ୍ତଲୁଯ୍ୟକେହି ସେଟ୍ଠତରା। ୱଣ୍ଟମୁତ୍ତିକା ନାମ ୱଣ୍ଟମୁତ୍ତାନି ଭୂମିଯଂ ପତିତାନି ପଣ୍ଣାନିଯେୱ ଖାଦନ୍ତି, ସେସଂ ପୁରିମସଦିସମେୱ, ତେ ସବ୍ବସେଟ୍ଠା।

ଅଯଂ ପନ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲପୁତ୍ତୋ ‘‘ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜାସୁ ଅଗ୍ଗପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱଣ୍ଟମୁତ୍ତିକପବ୍ବଜ୍ଜମେୱ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତେ ଦ୍ୱେ ତଯୋ ପବ୍ବତେ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଅସ୍ସମଂ କାରାପେତ୍ୱା ପଟିୱସତି। ଅଥ ଭଗୱା ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୱରଧମ୍ମଚକ୍କୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସାୱତ୍ଥିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି ଜେତୱନେ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମେ। ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ସାୱତ୍ଥିୱାସୀ ଏକୋ ପୁରିସୋ ପବ୍ବତେ ଚନ୍ଦନସାରାଦୀନି ଗୱେସନ୍ତୋ ତସ୍ସ ଅସ୍ସମଂ ପତ୍ୱା ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଅଟ୍ଠାସି। ସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘କୁତୋ ଆଗତୋସୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ସାୱତ୍ଥିତୋ, ଭନ୍ତେ’’ତି। ‘‘କା ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତୀ’’ତି? ‘‘ତତ୍ଥ, ଭନ୍ତେ, ମନୁସ୍ସା ଅପ୍ପମତ୍ତା ଦାନାଦୀନି ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୀ’’ତି। ‘‘କସ୍ସ ୱାଦଂ ସୁତ୍ୱା’’ତି? ‘‘ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ’’ତି। ତାପସୋ ବୁଦ୍ଧସଦ୍ଦସ୍ସୱନେନ ୱିମ୍ହିତୋ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋତି ତ୍ୱଂ, ଭୋ ପୁରିସ, ୱଦେସୀ’’ତି ଆମଗନ୍ଧେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଘୋସୋପି ଖୋ ଏସୋ ଦୁଲ୍ଲଭୋ’’ତି ଅତ୍ତମନୋ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ନ ଯୁତ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ତୁଚ୍ଛମେୱ ଗନ୍ତୁଂ, କିଂ ନୁ ଖୋ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି। ପୁନ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ବୁଦ୍ଧା ନାମ ଆମିସଗରୁକା ନ ହୋନ୍ତି, ହନ୍ଦାହଂ ଧମ୍ମପଣ୍ଣାକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ହେ ଅଭିସଙ୍ଖରି –

‘‘କୀଦିସୋ ମିତ୍ତୋ ନ ସେୱିତବ୍ବୋ, କୀଦିସୋ ମିତ୍ତୋ ସେୱିତବ୍ବୋ;

କୀଦିସୋ ପଯୋଗୋ ପଯୁଞ୍ଜିତବ୍ବୋ, କିଂ ରସାନଂ ଅଗ୍ଗ’’ନ୍ତି।

ସୋ ତେ ପଞ୍ହେ ଗହେତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମଦେସାଭିମୁଖୋ ପକ୍କମିତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସାୱତ୍ଥିଂ ପତ୍ୱା ଜେତୱନଂ ପୱିଟ୍ଠୋ। ଭଗୱାପି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥାଯ ଆସନେ ନିସିନ୍ନୋଯେୱ ହୋତି। ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଅୱନ୍ଦିତ୍ୱାୱ ଏକମନ୍ତଂ ଅଟ୍ଠାସି। ଭଗୱା ‘‘କଚ୍ଚି, ଇସି, ଖମନୀଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ସମ୍ମୋଦି। ସୋପି ‘‘ଖମନୀଯଂ, ଭୋ ଗୋତମା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ପଟିସମ୍ମୋଦିତ୍ୱା ‘‘ଯଦି ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି, ମନସା ପୁଚ୍ଛିତେ ପଞ୍ହେ ୱାଚାଯ ଏୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସ୍ସତୀ’’ତି ମନସା ଏୱ ଭଗୱନ୍ତଂ ତେ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛି। ଭଗୱା ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ପୁଟ୍ଠୋ ଆଦିପଞ୍ହଂ ତାୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ହିରିଂ ତରନ୍ତନ୍ତି ଆରଭିତ୍ୱା ଅଡ୍ଢତେଯ୍ୟା ଗାଥାଯୋ ଆହ।

୨୫୬। ତାସଂ ଅତ୍ଥୋ – ହିରିଂ ତରନ୍ତନ୍ତି ହିରିଂ ଅତିକ୍କମନ୍ତଂ ଅହିରିକଂ ନିଲ୍ଲଜ୍ଜଂ। ୱିଜିଗୁଚ୍ଛମାନନ୍ତି ଅସୁଚିମିୱ ପସ୍ସମାନଂ। ଅହିରିକୋ ହି ହିରିଂ ଜିଗୁଚ୍ଛତି ଅସୁଚିମିୱ ପସ୍ସତି, ତେନ ନଂ ନ ଭଜତି ନ ଅଲ୍ଲୀଯତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିଜିଗୁଚ୍ଛମାନ’’ନ୍ତି। ତୱାହମସ୍ମି ଇତି ଭାସମାନନ୍ତି ‘‘ଅହଂ, ସମ୍ମ, ତୱ ସହାଯୋ ହିତକାମୋ ସୁଖକାମୋ, ଜୀୱିତମ୍ପି ମେ ତୁଯ୍ହଂ ଅତ୍ଥାଯ ପରିଚତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ଭାସମାନଂ। ସଯ୍ହାନି କମ୍ମାନି ଅନାଦିଯନ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ଭାସିତ୍ୱାପି ଚ ସଯ୍ହାନି କାତୁଂ ସକ୍କାନିପି ତସ୍ସ କମ୍ମାନି ଅନାଦିଯନ୍ତଂ କରଣତ୍ଥାଯ ଅସମାଦିଯନ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଚିତ୍ତେନ ତତ୍ଥ ଆଦରମତ୍ତମ୍ପି ଅକରୋନ୍ତଂ, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ କିଚ୍ଚେସୁ ବ୍ୟସନମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତଂ। ନେସୋ ମମନ୍ତି ଇତି ନଂ ୱିଜଞ୍ଞାତି ତଂ ଏୱରୂପଂ ‘‘ମିତ୍ତପଟିରୂପକୋ ଏସୋ,

ନେସୋ ମେ ମିତ୍ତୋ’’ତି ଏୱଂ ପଣ୍ଡିତୋ ପୁରିସୋ ୱିଜାନେୟ୍ୟ।

୨୫୭।ଅନନ୍ୱୟନ୍ତି ୟଂ ଅହଂ ଦସ୍ସାମି, କରିସ୍ସାମୀତି ଚ ଭାସତି, ତେନ ଅନନୁଗତଂ। ପିୟଂ ୱାଚଂ ୟୋ ମିତ୍ତେସୁ ପକୁବ୍ବତୀତି ୟୋ ଅତୀତାନାଗତେହି ପଦେହି ପଟିସନ୍ଥରନ୍ତୋ ନିରତ୍ଥକେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ କେୱଲଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନଚ୍ଛାୟାମତ୍ତେନେୱ ପିୟଂ ମିତ୍ତେସୁ ୱାଚଂ ପୱତ୍ତେତି। ଅକରୋନ୍ତଂ ଭାସମାନଂ, ପରିଜାନନ୍ତି ପଣ୍ଡିତାତି ଏୱରୂପଂ ୟଂ ଭାସତି, ତଂ ଅକରୋନ୍ତଂ, କେୱଲଂ ୱାଚାୟ ଭାସମାନଂ ‘‘ୱଚୀପରମୋ ନାମେସ ଅମିତ୍ତୋ ମିତ୍ତପଟିରୂପକୋ’’ତି ଏୱଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପଣ୍ଡିତା ଜାନନ୍ତି।

୨୫୮।ନ ସୋ ମିତ୍ତୋ ୟୋ ସଦା ଅପ୍ପମତ୍ତୋ, ଭେଦାସଙ୍କୀ ରନ୍ଧମେୱାନୁପସ୍ସୀତି ୟୋ ଭେଦମେୱ ଆସଙ୍କମାନୋ କତମଧୁରେନ ଉପଚାରେନ ସଦା ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିହରତି, ୟଂକିଞ୍ଚି ଅସ୍ସତିୟା ଅମନସିକାରେନ କତଂ, ଅଞ୍ଞାଣକେନ ୱା ଅକତଂ, ‘‘ୟଦା ମଂ ଗରହିସ୍ସତି, ତଦା ନଂ ଏତେନ ପଟିଚୋଦେସ୍ସାମୀ’’ତି ଏୱଂ ରନ୍ଧମେୱ ଅନୁପସ୍ସତି, ନ ସୋ ମିତ୍ତୋ ସେୱିତବ୍ବୋତି।

ଏୱଂ ଭଗୱା ‘‘କୀଦିସୋ ମିତ୍ତୋ ନ ସେୱିତବ୍ବୋ’’ତି ଇମଂ ଆଦିପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଦୁତିୟଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ‘‘ୟସ୍ମିଞ୍ଚ ସେତୀ’’ତି ଇମଂ ଉପଡ୍ଢଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ୟସ୍ମିଞ୍ଚ ମିତ୍ତେ ମିତ୍ତୋ ତସ୍ସ ହଦୟମନୁପୱିସିତ୍ୱା ସୟନେନ ୟଥା ନାମ ପିତୁ ଉରସି ପୁତ୍ତୋ ‘‘ଇମସ୍ସ ମୟି ଉରସି ସୟନ୍ତେ ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ଅନତ୍ତମନତା ୱା ଭୱେୟ୍ୟା’’ତିଆଦୀହି ଅପରିସଙ୍କମାନୋ ନିବ୍ବିସଙ୍କୋ ହୁତ୍ୱା ସେତି, ଏୱମେୱଂ ଦାରଧନଜୀୱିତାଦୀସୁ ୱିସ୍ସାସଂ କରୋନ୍ତୋ ମିତ୍ତଭାୱେନ ନିବ୍ବିସଙ୍କୋ ସେତି। ୟୋ ଚ ପରେହି କାରଣସତଂ କାରଣସହସ୍ସମ୍ପି ୱତ୍ୱା ଅଭେଜ୍ଜୋ, ସ ୱେ ମିତ୍ତୋ ସେୱିତବ୍ବୋତି।

୨୫୯। ଏୱଂ ଭଗୱା ‘‘କୀଦିସୋ ମିତ୍ତୋ ସେୱିତବ୍ବୋ’’ତି ଏୱଂ ଦୁତିୟପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ତତିୟଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ‘‘ପାମୁଜ୍ଜକରଣ’’ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପାମୁଜ୍ଜଂ କରୋତୀତି ପାମୁଜ୍ଜକରଣଂ। ଠାନନ୍ତି କାରଣଂ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି? ୱୀରିୟଂ। ତଞ୍ହି ଧମ୍ମୂପସଞ୍ହିତଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜସୁଖମୁପ୍ପାଦନତୋ ପାମୁଜ୍ଜକରଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୟଥାହ ‘‘ସ୍ୱାଖାତେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମୱିନୟେ ୟୋ ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋ, ସୋ ସୁଖଂ ୱିହରତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୩୧୯)। ପସଂସଂ ଆୱହତୀତି ପସଂସାୱହନଂ। ଆଦିତୋ ଦିବ୍ବମାନୁସକସୁଖାନଂ , ପରିୟୋସାନେ ନିବ୍ବାନସୁଖସ୍ସ ଆୱହନତୋ ଫଲୂପଚାରେନ ସୁଖଂ। ଫଲଂ ପଟିକଙ୍ଖମାନୋ ଫଲାନିସଂସୋ। ଭାୱେତୀତି ୱଡ୍ଢେତି। ୱହନ୍ତୋ ପୋରିସଂ ଧୁରନ୍ତି ପୁରିସାନୁଚ୍ଛୱିକଂ ଭାରଂ ଆଦାୟ ୱିହରନ୍ତୋ ଏତଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିୟସଙ୍ଖାତଂ ଠାନଂ ଭାୱେତି, ଇଦିସୋ ପୟୋଗୋ ସେୱିତବ୍ବୋତି।

୨୬୦। ଏୱଂ ଭଗୱା ‘‘କୀଦିସୋ ପୟୋଗୋ ପୟୁଞ୍ଜିତବ୍ବୋ’’ତି ତତିୟପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଚତୁତ୍ଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ‘‘ପୱିୱେକରସ’’ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ପୱିୱେକୋତି କିଲେସୱିୱେକତୋ ଜାତତ୍ତା ଅଗ୍ଗଫଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ରସୋତି ଅସ୍ସାଦନଟ୍ଠେନ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ସୁଖଂ। ଉପସମୋପି କିଲେସୂପସମନ୍ତେ ଜାତତ୍ତା ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତୌପସମାରମ୍ମଣତ୍ତା ୱା ତଦେୱ, ଧମ୍ମପୀତିରସୋପି ଅରିୟଧମ୍ମତୋ ଅନପେତାୟ ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତେ ଧମ୍ମେ ଉପ୍ପନ୍ନାୟ ପୀତିୟା ରସତ୍ତା ତଦେୱ। ତଂ ପୱିୱେକରସଂ ଉପସମସ୍ସ ଚ ରସଂ ପିତ୍ୱା ତଦେୱ ଧମ୍ମପୀତିରସଂ ପିୱଂ ନିଦ୍ଦରୋ ହୋତି ନିପ୍ପାପୋ, ପିୱିତ୍ୱାପି କିଲେସପରିଳାହାଭାୱେନ ନିଦ୍ଦରୋ, ପିୱନ୍ତୋପି ପହୀନପାପତ୍ତା ନିପ୍ପାପୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଏତଂ ରସାନମଗ୍ଗନ୍ତି। କେଚି ପନ ‘‘ଝାନନିବ୍ବାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନଂ କାୟଚିତ୍ତୌପଧିୱିୱେକାନଞ୍ଚ ୱସେନ ପୱିୱେକରସାଦୟୋ ତୟୋ ଏୱ ଏତେ ଧମ୍ମା’’ତି ୟୋଜେନ୍ତି , ପୁରିମମେୱ ସୁନ୍ଦରଂ। ଏୱଂ ଭଗୱା ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କତିପାହେନେୱ ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତୋ ଅରହା ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ ହିରିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମୋ ଭାଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଖୁଦ୍ଦକନିକାୟେ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥା

(ଦୁତିଯୋ ଭାଗୋ)

୨। ଚୂଳଅୱଗ୍ଗୋ

୪। ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂମେ ସୁତନ୍ତି ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଜମ୍ବୁଦୀପେ କିର ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନଗରଦ୍ୱାରସନ୍ଥାଗାରସଭାଦୀସୁ ମହାଜନା ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣଂ ଦତ୍ୱା ନାନପ୍ପକାରଂ ସୀତାହରଣାଦିବାହିରକକଥଂ କଥାପେନ୍ତି, ଏକେକା କଥା ଚତୁମାସଚ୍ଚଯେନ ନିଟ୍ଠାତି। ତତ୍ଥ ଏକଦିୱସଂ ମଙ୍ଗଲକଥା ସମୁଟ୍ଠାସି – ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ମଙ୍ଗଲଂ, କିଂ ଦିଟ୍ଠଂ ମଙ୍ଗଲଂ, ସୁତଂ ମଙ୍ଗଲଂ, ମୁତଂ ମଙ୍ଗଲଂ, କୋ ମଙ୍ଗଲଂ ଜାନାତୀ’’ତି?

ଅଥ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକୋ ନାମେକୋ ପୁରିସୋ ଆହ – ‘‘ଅହଂ ମଙ୍ଗଲଂ ଜାନାମି, ଦିଟ୍ଠଂ ଲୋକେ ମଙ୍ଗଲଂ, ଦିଟ୍ଠଂ ନାମ ଅଭିମଙ୍ଗଲସମ୍ମତଂ ରୂପଂ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଇଧେକଚ୍ଚୋ କାଲସ୍ସେୱ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଚାତକସକୁଣଂ ୱା ପସ୍ସତି, ବେଲୁୱଲଟ୍ଠିଂ ୱା ଗବ୍ଭିନିଂ ୱା କୁମାରକେ ୱା ଅଲଙ୍କତପଟିଯତ୍ତେ ପୁଣ୍ଣଘଟଂ ୱା ଅଲ୍ଲରୋହିତମଚ୍ଛଂ ୱା ଆଜଞ୍ଞଂ ୱା ଆଜଞ୍ଞରଥଂ ୱା ଉସଭଂ ୱା ଗାୱିଂ ୱା କପିଲଂ ୱା, ଯଂ ୱା ପନଞ୍ଞମ୍ପି କିଞ୍ଚି ଏୱରୂପଂ ଅଭିମଙ୍ଗଲସମ୍ମତଂ ରୂପଂ ପସ୍ସତି, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି। ତସ୍ସ ୱଚନଂ ଏକଚ୍ଚେ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ଏକଚ୍ଚେ ନାଗ୍ଗହେସୁଂ। ଯେ ନାଗ୍ଗହେସୁଂ, ତେ ତେନ ସହ ୱିୱଦିଂସୁ।

ଅଥ ସୁତମଙ୍ଗଲିକୋ ନାମେକୋ ପୁରିସୋ ଆହ – ‘‘ଚକ୍ଖୁ ନାମେତଂ, ଭୋ, ସୁଚିମ୍ପି ଅସୁଚିମ୍ପି ପସ୍ସତି, ତଥା ସୁନ୍ଦରମ୍ପି ଅସୁନ୍ଦରମ୍ପି, ମନାପମ୍ପି ଅମନାପମ୍ପି। ଯଦି ତେନ ଦିଟ୍ଠଂ ମଙ୍ଗଲଂ ସିଯା, ସବ୍ବମ୍ପି ମଙ୍ଗଲଂ ସିଯା, ତସ୍ମା ନ ଦିଟ୍ଠଂ ମଙ୍ଗଲଂ, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ସୁତଂ ମଙ୍ଗଲଂ, ସୁତଂ ନାମ ଅଭିମଙ୍ଗଲସମ୍ମତୋ ସଦ୍ଦୋ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଇଧେକଚ୍ଚୋ କାଲସ୍ସେୱ ୱୁଟ୍ଠାଯ ୱଡ୍ଢାତି ୱା ୱଡ୍ଢମାନାତି ୱା ପୁଣ୍ଣାତି ୱା ଫୁସ୍ସାତି ୱା ସୁମନାତି ୱା ସିରୀତି ୱା ସିରିୱଡ୍ଢାତି ୱା ଅଜ୍ଜ ସୁନକ୍ଖତ୍ତଂ ସୁମୁହୁତ୍ତଂ ସୁଦିୱସଂ ସୁମଙ୍ଗଲନ୍ତି ଏୱରୂପଂ ୱା ଯଂକିଞ୍ଚି ଅଭିମଙ୍ଗଲସମ୍ମତଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତି, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୁତମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି। ତସ୍ସପି ୱଚନଂ ଏକଚ୍ଚେ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ଏକଚ୍ଚେ ନାଗ୍ଗହେସୁଂ। ଯେ ନାଗ୍ଗହେସୁଂ, ତେ ତେନ ସହ ୱିୱଦିଂସୁ।

ଅଥ ମୁତମଙ୍ଗଲିକୋ ନାମେକୋ ପୁରିସୋ ଆହ – ‘‘ସୋତମ୍ପି ହି ନାମେତଂ ଭୋ ସାଧୁମ୍ପି ଅସାଧୁମ୍ପି ମନାପମ୍ପି ଅମନାପମ୍ପି ସୁଣାତି। ଯଦି ତେନ ସୁତଂ ମଙ୍ଗଲଂ ସିଯା, ସବ୍ବମ୍ପି ମଙ୍ଗଲଂ ସିଯା, ତସ୍ମା ନ ସୁତଂ ମଙ୍ଗଲଂ, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ମୁତଂ ମଙ୍ଗଲଂ, ମୁତଂ ନାମ ଅଭିମଙ୍ଗଲସମ୍ମତଂ ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଇଧେକଚ୍ଚୋ କାଲସ୍ସେୱ ୱୁଟ୍ଠାଯ ପଦୁମଗନ୍ଧାଦିପୁପ୍ଫଗନ୍ଧଂ ୱା ଘାଯତି, ଫୁସ୍ସଦନ୍ତକଟ୍ଠଂ ୱା ଖାଦତି, ପଥୱିଂ ୱା ଆମସତି, ହରିତସସ୍ସଂ ୱା ଅଲ୍ଲଗୋମଯଂ ୱା କଚ୍ଛପଂ ୱା ତିଲୱାହଂ ୱା ପୁପ୍ଫଂ ୱା ଫଲଂ ୱା ଆମସତି, ଫୁସ୍ସମତ୍ତିକାଯ ୱା ସମ୍ମା ଲିମ୍ପତି, ଫୁସ୍ସସାଟକଂ ୱା ନିୱାସେତି, ଫୁସ୍ସୱେଠନଂ ୱା ଧାରେତି, ଯଂ ୱା ପନଞ୍ଞମ୍ପି କିଞ୍ଚି ଏୱରୂପଂ ଅଭିମଙ୍ଗଲସମ୍ମତଂ ଗନ୍ଧଂ ୱା ଘାଯତି, ରସଂ ୱା ସାଯତି, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ୱା ଫୁସତି, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ମୁତମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି। ତସ୍ସପି ୱଚନଂ ଏକଚ୍ଚେ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ଏକଚ୍ଚେ ନାଗ୍ଗହେସୁଂ।

ତତ୍ଥ ନ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକୋ ସୁତମୁତମଙ୍ଗଲିକେ ଅସକ୍ଖି ସଞ୍ଞାପେତୁଂ। ନ ତେସଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ଇତରେ ଦ୍ୱେ। ତେସୁ ଚ ମନୁସ୍ସେସୁ ଯେ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକସ୍ସ ୱଚନଂ ଗଣ୍ହିଂସୁ, ତେ ‘‘ଦିଟ୍ଠଂଯେୱ ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ଗତା। ଯେ ସୁତମୁତମଙ୍ଗଲିକାନଂ ୱଚନଂ ଗଣ୍ହିଂସୁ, ତେ ‘‘ସୁତଂଯେୱ ମୁତଂଯେୱ ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ଗତା। ଏୱମଯଂ ମଙ୍ଗଲକଥା ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ପାକଟା ଜାତା।

ଅଥ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ମନୁସ୍ସା ଗୁମ୍ବଗୁମ୍ବା ହୁତ୍ୱା ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ମଙ୍ଗଲାନି ଚିନ୍ତଯିଂସୁ । ତେସଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଆରକ୍ଖଦେୱତା ତଂ କଥଂ ସୁତ୍ୱା ତଥେୱ ମଙ୍ଗଲାନି ଚିନ୍ତଯିଂସୁ। ତାସଂ ଦେୱତାନଂ ଭୁମ୍ମଦେୱତା ମିତ୍ତା ହୋନ୍ତି, ଅଥ ତତୋ ସୁତ୍ୱା ଭୁମ୍ମଦେୱତାପି ତଥେୱ ମଙ୍ଗଲାନି ଚିନ୍ତଯିଂସୁ। ତାସମ୍ପି ଦେୱତାନଂ ଆକାସଟ୍ଠଦେୱତା ମିତ୍ତା ହୋନ୍ତି, ଆକାସଟ୍ଠଦେୱତାନଂ ଚାତୁମହାରାଜିକଦେୱତା। ଏତେନେୱ ଉପାଯେନ ଯାୱ ସୁଦସ୍ସୀଦେୱତାନଂ ଅକନିଟ୍ଠଦେୱତା ମିତ୍ତା ହୋନ୍ତି, ଅଥ ତତୋ ସୁତ୍ୱା ଅକନିଟ୍ଠଦେୱତାପି ତଥେୱ ଗୁମ୍ବଗୁମ୍ବା ହୁତ୍ୱା ମଙ୍ଗଲାନି ଚିନ୍ତଯିଂସୁ। ଏୱଂ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ମଙ୍ଗଲଚିନ୍ତା ଉଦପାଦି। ଉପ୍ପନ୍ନା ଚ ସା ‘‘ଇଦଂ ମଙ୍ଗଲଂ ଇଦଂ ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱିନିଚ୍ଛିଯମାନାପି ଅପ୍ପତ୍ତା ଏୱ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ଦ୍ୱାଦସ ୱସ୍ସାନି ଅଟ୍ଠାସି। ସବ୍ବେ ମନୁସ୍ସା ଚ ଦେୱା ଚ ବ୍ରହ୍ମାନୋ ଚ ଠପେତ୍ୱା ଅରିଯସାୱକେ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱସେନ ତିଧା ଭିନ୍ନା। ଏକୋପି ‘‘ଇଦମେୱ ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ଯଥାଭୁଚ୍ଚତୋ ନିଟ୍ଠଙ୍ଗତୋ ନାହୋସି, ମଙ୍ଗଲକୋଲାହଲଂ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି।

କୋଲାହଲଂ ନାମ ପଞ୍ଚୱିଧଂ – କପ୍ପକୋଲାହଲଂ, ଚକ୍କୱତ୍ତିକୋଲାହଲଂ, ବୁଦ୍ଧକୋଲାହଲଂ, ମଙ୍ଗଲକୋଲାହଲଂ, ମୋନେଯ୍ୟକୋଲାହଲନ୍ତି। ତତ୍ଥ କାମାୱଚରଦେୱା ମୁତ୍ତସିରା ୱିକିଣ୍ଣକେସା ରୁଦମ୍ମୁଖା ଅସ୍ସୂନି ହତ୍ଥେହି ପୁଞ୍ଛମାନା ରତ୍ତୱତ୍ଥନିୱତ୍ଥା ଅତିୱିଯ ୱିରୂପୱେସଧାରିନୋ ହୁତ୍ୱା,

‘‘ୱସ୍ସସତସହସ୍ସସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେନ କପ୍ପୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱିସ୍ସତି। ଅଯଂ ଲୋକୋ ୱିନସ୍ସିସ୍ସତି, ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ସୁସ୍ସିସ୍ସତି, ଅଯଞ୍ଚ ମହାପଥୱୀ ସିନେରୁ ଚ ପବ୍ବତରାଜା ଉଡ୍ଡଯ୍ହିସ୍ସତି ୱିନସ୍ସିସ୍ସତି, ଯାୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକା ଲୋକୱିନାସୋ ଭୱିସ୍ସତି। ମେତ୍ତଂ, ମାରିସା, ଭାୱେଥ, କରୁଣଂ ମୁଦିତଂ ଉପେକ୍ଖଂ, ମାରିସା, ଭାୱେଥ, ମାତରଂ ଉପଟ୍ଠହଥ, ପିତରଂ ଉପଟ୍ଠହଥ, କୁଲେ ଜେଟ୍ଠାପଚାଯିନୋ ହୋଥ, ଜାଗରଥ ମା ପମାଦତ୍ଥା’’ତି ମନୁସ୍ସପଥେ ୱିଚରିତ୍ୱା ଆରୋଚେନ୍ତି। ଇଦଂ କପ୍ପକୋଲାହଲଂ ନାମ।

କାମାୱଚରଦେୱାଯେୱ ‘‘ୱସ୍ସସତସ୍ସଚ୍ଚଯେନ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ’’ତି ମନୁସ୍ସପଥେ ୱିଚରିତ୍ୱା ଆରୋଚେନ୍ତି। ଇଦଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିକୋଲାହଲଂ ନାମ।

ସୁଦ୍ଧାୱାସା ପନ ଦେୱା ବ୍ରହ୍ମାଭରଣେନ ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମୱେଠନଂ ସୀସେ କତ୍ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତା ବୁଦ୍ଧଗୁଣୱାଦିନୋ ‘‘ୱସ୍ସସହସ୍ସସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେନ ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ’’ତି ମନୁସ୍ସପଥେ ୱିଚରିତ୍ୱା ଆରୋଚେନ୍ତି। ଇଦଂ ବୁଦ୍ଧକୋଲାହଲଂ ନାମ।

ସୁଦ୍ଧାୱାସା ଏୱ ଦେୱା ମନୁସ୍ସାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ୱସ୍ସାନଂ ଅଚ୍ଚଯେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ମଙ୍ଗଲଂ କଥେସ୍ସତୀ’’ତି ମନୁସ୍ସପଥେ ୱିଚରିତ୍ୱା ଆରୋଚେନ୍ତି। ଇଦଂ ମଙ୍ଗଲକୋଲାହଲଂ ନାମ।

ସୁଦ୍ଧାୱାସା ଏୱ ଦେୱା ‘‘ସତ୍ତନ୍ନଂ ୱସ୍ସାନଂ ଅଚ୍ଚଯେନ ଅଞ୍ଞତରୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ସମାଗମ୍ମ ମୋନେଯ୍ୟପଟିପଦଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସତୀ’’ତି ମନୁସ୍ସପଥେ ୱିଚରିତ୍ୱା ଆରୋଚେନ୍ତି। ଇଦଂ ମୋନେଯ୍ୟକୋଲାହଲଂ ନାମ। ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ କୋଲାହଲେସୁ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲାଦିୱସେନ ତିଧା ଭିନ୍ନେସୁ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ଇଦଂ ମଙ୍ଗଲକୋଲାହଲଂ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି।

ଅଥ ଦେୱେସୁ ଚ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ୱିଚିନିତ୍ୱା ୱିଚିନିତ୍ୱା ମଙ୍ଗଲାନି ଅଲଭମାନେସୁ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ୱସ୍ସାନଂ ଅଚ୍ଚଯେନ ତାୱତିଂସକାଯିକା ଦେୱତା ସଙ୍ଗମ୍ମ ସମାଗମ୍ମ ଏୱଂ ସମଚିନ୍ତେସୁଂ – ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି ନାମ, ମାରିସା, ଘରସାମିକୋ ଅନ୍ତୋଘରଜନାନଂ, ଗାମସାମିକୋ ଗାମୱାସୀନଂ, ରାଜା ସବ୍ବମନୁସ୍ସାନଂ, ଏୱମେୱଂ ଅଯଂ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ଅମ୍ହାକଂ ଅଗ୍ଗୋ ଚ ସେଟ୍ଠୋ ଚ ଯଦିଦଂ ପୁଞ୍ଞେନ ତେଜେନ ଇସ୍ସରିଯେନ ପଞ୍ଞାଯ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦେୱଲୋକାନଂ ଅଧିପତି। ଯଂନୂନ ମଯଂ ସକ୍କଂ ଦେୱାନମିନ୍ଦଂ ଏତମତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟାମା’’ତି। ତା ସକ୍କସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସକ୍କଂ ଦେୱାନମିନ୍ଦଂ ତଙ୍ଖଣାନୁରୂପନିୱାସନାଭରଣସସ୍ସିରିକସରୀରଂ ଅଡ୍ଢତେଯ୍ୟକୋଟିଅଚ୍ଛରାଗଣପରିୱୁତଂ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକମୂଲେ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲୱରାସନେ ନିସିନ୍ନଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଠତ୍ୱା ଏତଦୱୋଚୁଂ – ‘‘ଯଗ୍ଘେ, ମାରିସ, ଜାନେଯ୍ୟାସି, ଏତରହି ମଙ୍ଗଲପଞ୍ହା ସମୁଟ୍ଠିତା, ଏକେ ଦିଟ୍ଠଂ ମଙ୍ଗଲନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ଏକେ ସୁତଂ ମଙ୍ଗଲନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ଏକେ ମୁତଂ ମଙ୍ଗଲନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ତତ୍ଥ ମଯଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞେ ଚ ଅନିଟ୍ଠଙ୍ଗତା, ସାଧୁ ୱତ ନୋ ତ୍ୱଂ ଯାଥାୱତୋ ବ୍ୟାକରୋହୀ’’ତି। ଦେୱରାଜା ପକତିଯାପି ପଞ୍ଞୱା ‘‘ଅଯଂ ମଙ୍ଗଲକଥା କତ୍ଥ ପଠମଂ ସମୁଟ୍ଠିତା’’ତି ଆହ। ‘‘ମଯଂ ଦେୱ ଚାତୁମହାରାଜିକାନଂ ଅସ୍ସୁମ୍ହା’’ତି ଆହଂସୁ। ତତୋ ଚାତୁମହାରାଜିକା ଆକାସଟ୍ଠଦେୱତାନଂ, ଆକାସଟ୍ଠଦେୱତା ଭୁମ୍ମଦେୱତାନଂ, ଭୁମ୍ମଦେୱତା ମନୁସ୍ସାରକ୍ଖଦେୱତାନଂ, ମନୁସ୍ସାରକ୍ଖଦେୱତା ‘‘ମନୁସ୍ସଲୋକେ ସମୁଟ୍ଠିତା’’ତି ଆହଂସୁ।

ଅଥ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ କତ୍ଥ ୱସତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ମନୁସ୍ସଲୋକେ, ଦେୱା’’ତି ଆହଂସୁ। ‘‘ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ କୋଚି ପୁଚ୍ଛୀ’’ତି ଆହ। ‘‘ନ କୋଚି ଦେୱା’’ତି। ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ନାମ ତୁମ୍ହେ ମାରିସା ଅଗ୍ଗିଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଖଜ୍ଜୋପନକଂ ଉଜ୍ଜାଲେଥ, ଯେ ଅନୱସେସମଙ୍ଗଲଦେସକଂ ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞଥ? ଆଗଚ୍ଛଥ, ମାରିସା, ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛାମ, ଅଦ୍ଧା ସସ୍ସିରିକଂ ପଞ୍ହବ୍ୟାକରଣଂ ଲଭିସ୍ସାମା’’ତି ଏକଂ ଦେୱପୁତ୍ତଂ ଆଣାପେସି – ‘‘ତ୍ୱଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛା’’ତି। ସୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ତଙ୍ଖଣାନୁରୂପେନ ଅଲଙ୍କାରେନ ଅତ୍ତାନଂ ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ୱିଜ୍ଜୁରିୱ ୱିଜ୍ଜୋତମାନୋ ଦେୱଗଣପରିୱୁତୋ ଜେତୱନମହାୱିହାରଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଠତ୍ୱା ମଙ୍ଗଲପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଗାଥାଯ ଅଜ୍ଝଭାସି। ଭଗୱା ତସ୍ସ ତଂ ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

ତତ୍ଥ ଏୱଂ ମେ ସୁତନ୍ତିଆଦୀନମତ୍ଥୋ ସଙ୍ଖେପତୋ କସିଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତୋ, ୱିତ୍ଥାରଂ ପନ ଇଚ୍ଛନ୍ତେହି ପପଞ୍ଚସୂଦନିଯା ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗହେତବ୍ବୋ। କସିଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତେ ଚ ‘‘ମଗଧେସୁ ୱିହରତି ଦକ୍ଖିଣାଗିରିସ୍ମିଂ ଏକନାଳାଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧ ‘‘ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି ଜେତୱନେ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମେ’’ତି। ତସ୍ମା ‘‘ସାୱତ୍ଥିଯ’’ନ୍ତି ଇମଂ ପଦଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଇଧ ଅପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନଂ କରିସ୍ସାମ।

ସେଯ୍ୟଥିଦଂ, ସାୱତ୍ଥିଯନ୍ତି ଏୱଂନାମକେ ନଗରେ। ତଂ କିର ସୱତ୍ଥସ୍ସ ନାମ ଇସିନୋ ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ ଅହୋସି। ତସ୍ମା ଯଥା କୁସମ୍ବସ୍ସ ନିୱାସୋ କୋସମ୍ବୀ, କାକଣ୍ଡସ୍ସ ନିୱାସୋ କାକଣ୍ଡୀତି, ଏୱଂ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ‘‘ସାୱତ୍ଥୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପୋରାଣା ପନ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି – ଯସ୍ମା ତସ୍ମିଂ ଠାନେ

ସତ୍ତସମାଯୋଗେ ‘‘କିଂଭଣ୍ଡମତ୍ଥୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତେ ‘‘ସବ୍ବମତ୍ଥୀ’’ତି ଆହଂସୁ, ତସ୍ମା ତଂ ୱଚନମୁପାଦାଯ ‘‘ସାୱତ୍ଥୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସଂ ସାୱତ୍ଥିଯଂ। ଏତେନସ୍ସ ଗୋଚରଗାମୋ ଦୀପିତୋ ହୋତି। ଜେତୋ ନାମ ରାଜକୁମାରୋ, ତେନ ରୋପିତସଂୱଡ୍ଢିତତ୍ତା ତସ୍ସ ଜେତସ୍ସ ୱନନ୍ତି ଜେତୱନଂ, ତସ୍ମିଂ ଜେତୱନେ। ଅନାଥାନଂ ପିଣ୍ଡୋ ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ, ତସ୍ସ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ। ଅନାଥପିଣ୍ଡିକେନ ଗହପତିନା ଚତୁପଣ୍ଣାସକୋଟିପରିଚ୍ଚାଗେନ ନିଟ୍ଠାପିତାରାମେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନସ୍ସ ପବ୍ବଜିତାନୁରୂପନିୱାସୋକାସୋ ଦୀପିତୋ ହୋତି।

ଅଥାତି ଅୱିଚ୍ଛେଦତ୍ଥେ, ଖୋତି ଅଧିକାରନ୍ତରନିଦସ୍ସନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ତେନ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନେଯେୱ ତତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ୱିହାରେ ‘‘ଇଦମଧିକାରନ୍ତରଂ ଉଦପାଦୀ’’ତି ଦସ୍ସେତି। କିଂ ତନ୍ତି? ଅଞ୍ଞତରା ଦେୱତାତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞତରାତି ଅନିଯମିତନିଦ୍ଦେସୋ। ସା ହି ନାମଗୋତ୍ତତୋ ଅପାକଟା, ତସ୍ମା ‘‘ଅଞ୍ଞତରା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଦେୱୋ ଏୱ ଦେୱତା, ଇତ୍ଥିପୁରିସସାଧାରଣମେତଂ। ଇଧ ପନ ପୁରିସୋ ଏୱ ସୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ, କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣନାମୱସେନ ‘‘ଦେୱତା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ଅଭିକ୍କନ୍ତାଯ ରତ୍ତିଯାତି ଏତ୍ଥ ଅଭିକ୍କନ୍ତସଦ୍ଦୋ ଖଯସୁନ୍ଦରାଭିରୂପଅବ୍ଭନୁମୋଦନାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତା, ଭନ୍ତେ, ରତ୍ତି, ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ପଠମୋ ଯାମୋ, ଚିରନିସିନ୍ନୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ। ଉଦ୍ଦିସତୁ, ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ପାତିମୋକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଚୂଳୱ। ୩୮୩; ଅ। ନି। ୮।୨୦; ଉଦା। ୪୫) ଖଯେ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଅଯଂ ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତତରୋ ଚ ପଣୀତତରୋ ଚା’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୧୦୦) ସୁନ୍ଦରେ।

‘‘କୋ ମେ ୱନ୍ଦତି ପାଦାନି, ଇଦ୍ଧିଯା ଯସସା ଜଲଂ;

ଅଭିକ୍କନ୍ତେନ ୱଣ୍ଣେନ, ସବ୍ବା ଓଭାସଯଂ ଦିସା’’ତି। (ୱି। ୱ। ୮୫୭) –

ଏୱମାଦୀସୁ ଅଭିରୂପେ। ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ, ଭୋ ଗୋତମ, ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ, ଭୋ ଗୋତମା’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୨।୧୬; ପାରା। ୧୫) ଅବ୍ଭନୁମୋଦନେ। ଇଧ ପନ ଖଯେ। ତେନ ଅଭିକ୍କନ୍ତାଯ ରତ୍ତିଯା, ପରିକ୍ଖୀଣାଯ ରତ୍ତିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଅଭିକ୍କନ୍ତୱଣ୍ଣାତି ଏତ୍ଥ ଅଭିକ୍କନ୍ତସଦ୍ଦୋ ଅଭିରୂପେ, ୱଣ୍ଣସଦ୍ଦୋ ପନ ଛୱିଥୁତିକୁଲୱଗ୍ଗକାରଣସଣ୍ଠାନପ୍ପମାଣରୂପାଯତନାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ‘‘ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋସି ଭଗୱା’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୩୯୯; ସୁ। ନି। ୫୫୩) ଛୱିଯଂ। ‘‘କଦା ସଞ୍ଞୂଳ୍ହା ପନ ତେ, ଗହପତି, ଇମେ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ୱଣ୍ଣା’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୭୭) ଥୁତିଯଂ। ‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭୋ ଗୋତମ, ୱଣ୍ଣା’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୧୧୫) କୁଲୱଗ୍ଗେ। ‘‘ଅଥ କେନ ନୁ ୱଣ୍ଣେନ, ଗନ୍ଧତ୍ଥେନୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୨୩୪) କାରଣେ। ‘‘ମହନ୍ତଂ ହତ୍ଥିରାଜୱଣ୍ଣଂ ଅଭିନିମ୍ମିନିତ୍ୱା’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୧୩୮) ସଣ୍ଠାନେ। ‘‘ତଯୋ ପତ୍ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣା’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ ପମାଣେ। ‘‘ୱଣ୍ଣୋ ଗନ୍ଧୋ ରସୋ ଓଜା’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ ରୂପାଯତନେ। ସୋ ଇଧ ଛୱିଯଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନ ଅଭିକ୍କନ୍ତୱଣ୍ଣା ଅଭିରୂପଚ୍ଛୱୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

କେୱଲକପ୍ପନ୍ତି ଏତ୍ଥ କେୱଲସଦ୍ଦୋ ଅନୱସେସଯେଭୁଯ୍ୟଅବ୍ୟାମିସ୍ସଅନତିରେକଦଳ୍ହତ୍ଥୱିସଂଯୋଗାଦିଅନେକତ୍ଥୋ। ତଥା ହିସ୍ସ ‘‘କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୫୫; ପାରା। ୧) ଅନୱସେସତା ଅତ୍ଥୋ। ‘‘କେୱଲକପ୍ପା ଚ ଅଙ୍ଗମାଗଧା ପହୂତଂ ଖାଦନୀଯଂ ଭୋଜନୀଯଂ ଆଦାଯ ଉପସଙ୍କମିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମହାୱ। ୪୩) ଯେଭୁଯ୍ୟତା। ‘‘କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ହୋତୀ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ୱିଭ। ୨୨୫) ଅବ୍ୟାମିସ୍ସତା। ‘‘କେୱଲଂ ସଦ୍ଧାମତ୍ତକଂ ନୂନ ଅଯମାଯସ୍ମା’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମହାୱ। ୨୪୪) ଅନତିରେକତା। ‘‘ଆଯସ୍ମତୋ ଭନ୍ତେ ଅନୁରୁଦ୍ଧସ୍ସ ବାହିକୋ ନାମ ସଦ୍ଧିୱିହାରିକୋ କେୱଲକପ୍ପଂ ସଙ୍ଘଭେଦାଯ ଠିତୋ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୨୪୩) ଦଳ୍ହତ୍ଥତା। ‘‘କେୱଲୀ ୱୁସିତୱା ଉତ୍ତମପୁରିସୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୫୭) ୱିସଂଯୋଗୋ। ଇଧ ପନସ୍ସ ଅନୱସେସତୋ ଅତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ।

କପ୍ପସଦ୍ଦୋ ପନାଯଂ ଅଭିସଦ୍ଦହନୱୋହାରକାଲପଞ୍ଞତ୍ତିଛେଦନୱିକପ୍ପଲେସସମନ୍ତଭାୱାଦିଅନେକତ୍ଥୋ। ତଥା ହିସ୍ସ ‘‘ଓକପ୍ପନିଯମେତଂ ଭୋତୋ ଗୋତମସ୍ସ, ଯଥା ତଂ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସା’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୮୭) ଅଭିସଦ୍ଦହନମତ୍ଥୋ। ‘‘ଅନୁଜାନାମି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚହି ସମଣକପ୍ପେହି ଫଲଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଚୂଳୱ। ୨୫୦) ୱୋହାରୋ। ‘‘ଯେନ ସୁଦଂ ନିଚ୍ଚକପ୍ପଂ ୱିହରାମୀ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୮୭) କାଲୋ। ‘‘ଇଚ୍ଚାଯସ୍ମା କପ୍ପୋ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୧୦୯୮; ଚୂଳନି। କପ୍ପମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୧୧୭) ପଞ୍ଞତ୍ତି। ‘‘ଅଲଙ୍କତୋ କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୂ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଜା। ୨।୨୨।୧୩୬୮) ଛେଦନଂ। ‘‘କପ୍ପତି ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲକପ୍ପୋ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଚୂଳୱ। ୪୪୬) ୱିକପ୍ପୋ। ‘‘ଅତ୍ଥି କପ୍ପୋ ନିପଜ୍ଜିତୁ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୮।୮୦) ଲେସୋ। ‘‘କେୱଲକପ୍ପଂ ୱେଳୁୱନଂ ଓଭାସେତ୍ୱା’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୯୪) ସମନ୍ତଭାୱୋ। ଇଧ ପନସ୍ସ ସମନ୍ତଭାୱୋ ଅତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଯତୋ କେୱଲକପ୍ପଂ ଜେତୱନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅନୱସେସଂ ସମନ୍ତତୋ ଜେତୱନନ୍ତି

ଏୱମକ୍ଖୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଓଭାସେତ୍ୱାତି ଆଭାୟ ଫରିତ୍ୱା, ଚନ୍ଦିମା ୱିୟ ସୂରିୟୋ ୱିୟ ଚ ଏକୋଭାସଂ ଏକପଜ୍ଜୋତଂ କରିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମୀତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ, ଯତୋ ଯତ୍ଥ ଭଗୱା, ତତ୍ଥ ଉପସଙ୍କମୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯେନ ୱା କାରଣେନ ଭଗୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେହି ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋ, ତେନେୱ କାରଣେନ ଉପସଙ୍କମୀତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କେନ ଚ କାରଣେନ ଭଗୱା ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋ? ନାନପ୍ପକାରଗୁଣୱିସେସାଧିଗମାଧିପ୍ପାୟେନ ସାଦୁଫଲୂପଭୋଗାଧିପ୍ପାୟେନ ଦିଜଗଣେହି ନିଚ୍ଚଫଲିତମହାରୁକ୍ଖୋ ୱିୟ। ଉପସଙ୍କମୀତି ଚ ଗତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱାତି ଉପସଙ୍କମନପରିୟୋସାନଦୀପନଂ। ଅଥ ୱା ଏୱଂ ଗତା ତତୋ ଆସନ୍ନତରଂ ଠାନଂ ଭଗୱତୋ ସମୀପସଙ୍ଖାତଂ ଗନ୍ତ୍ୱାତିପି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱାତି ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଣମିତ୍ୱା ନମସ୍ସିତ୍ୱା।

ଏକମନ୍ତନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ, ଏକୋକାସଂ ଏକପସ୍ସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ୱା ଉପୟୋଗୱଚନଂ। ଅଟ୍ଠାସୀତି ନିସଜ୍ଜାଦିପଟିକ୍ଖେପୋ, ଠାନଂ କପ୍ପେସି, ଠିତା ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

କଥଂ ଠିତା ପନ ସା ଏକମନ୍ତଂ ଠିତା ଅହୂତି?

''ନ ପଚ୍ଛତୋ ନ ପୁରତୋ, ନାପି ଆସନ୍ନଦୂରତୋ;

ନ କଚ୍ଛେ ନୋପି ପଟିୱାତେ, ନ ଚାପି ଓଣତୁଣ୍ଣତେ;

ଇମେ ଦୋସେ ୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା, ଏକମନ୍ତଂ ଠିତା ଅହୂ''ତି।

କସ୍ମା ପନାୟଂ ଅଟ୍ଠାସି ଏୱ, ନ ନିସୀଦୀତି? ଲହୁଂ ନିୱତ୍ତିତୁକାମତାୟ। ଦେୱତା ହି କଞ୍ଚିଦେୱ ଅତ୍ଥୱସଂ ପଟିଚ୍ଚ ସୁଚିପୁରିସୋ ୱିୟ ୱଚ୍ଚଟ୍ଠାନଂ ମନୁସ୍ସଲୋକଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି। ପକତିୟା ପନେତାସଂ ୟୋଜନସତତୋ ପଭୁତି ମନୁସ୍ସଲୋକୋ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧତାୟ ପଟିକୂଲୋ ହୋତି, ନ ତତ୍ଥ ଅଭିରମନ୍ତି। ତେନ ସା ଆଗତକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଲହୁଂ ନିୱତ୍ତିତୁକାମତାୟ ନ ନିସୀଦି। ଯସ୍ସ ଚ ଗମନାଦିଇରିୟାପଥପରିସ୍ସମସ୍ସ ୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ନିସୀଦନ୍ତି, ସୋ ଦେୱାନଂ ପରିସ୍ସମୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମାପି ନ ନିସୀଦି। ଯେ ଚ ମହାସାୱକା ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତା, ତେ ପତିମାନେସି, ତସ୍ମାପି ନ ନିସୀଦି। ଅପିଚ ଭଗୱତି ଗାରୱେନେୱ ନ ନିସୀଦି। ଦେୱାନଞ୍ହି ନିସୀଦିତୁକାମାନଂ ଆସନଂ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ତଂ ଅନିଚ୍ଛମାନା ନିସଜ୍ଜାୟ ଚିତ୍ତମ୍ପି ଅକତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଅଟ୍ଠାସି।

ଏକମନ୍ତଂ ଠିତା ଖୋ ସା ଦେୱତାତି ଏୱଂ ଇମେହି କାରଣେହି ଏକମନ୍ତଂ ଠିତା ଖୋ ସା ଦେୱତା। ଭଗୱନ୍ତଂ ଗାଥାୟ ଅଜ୍ଝଭାସୀତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଗାଥାୟ ଅକ୍ଖରପଦନିୟମିତଗନ୍ଥିତେନ ୱଚନେନ ଅଭାସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୬୧। ତତ୍ଥ ବହୂତି ଅନିୟମିତସଙ୍ଖ୍ୟାନିଦ୍ଦେସୋ। ତେନ ଅନେକସତା ଅନେକସହସ୍ସା ଅନେକସତସହସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦିବ୍ବନ୍ତୀତି ଦେୱା, ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି କୀଳନ୍ତି, ଅତ୍ତନୋ ୱା ସିରିୟା ଜୋତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପିଚ ତିୱିଧା ଦେୱା ସମ୍ମୁତିଉପପତ୍ତିୱିସୁଦ୍ଧିୱସେନ। ଯଥାହ –

''ଦେୱାତି ତୟୋ ଦେୱା ସମ୍ମୁତିଦେୱା, ଉପପତ୍ତିଦେୱା, ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱା। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୁତିଦେୱା ନାମ ରାଜାନୋ, ଦେୱିୟୋ, ରାଜକୁମାରା। ଉପପତ୍ତିଦେୱା ନାମ ଚାତୁମହାରାଜିକେ ଦେୱେ ଉପାଦାୟ ତଦୁତ୍ତରିଦେୱା। ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱା ନାମ ଅରହନ୍ତୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି (ଚୂଳନି। ଧୋତକମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୩୨, ପାରାୟନାନୁଗୀତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୧୧୯)।

ତେସୁ ଇଧ ଉପପତ୍ତିଦେୱା ଅଧିପ୍ପେତା। ମନୁନୋ ଅପଚ୍ଚାତି ମନୁସ୍ସା। ପୋରାଣା ପନ ଭଣନ୍ତି – ମନସ୍ସ ଉସ୍ସନ୍ନତାୟ ମନୁସ୍ସା। ତେ ଜମ୍ବୁଦୀପକା, ଅପରଗୋୟାନକା, ଉତ୍ତରକୁରୁକା, ପୁବ୍ବୱିଦେହକାତି ଚତୁବ୍ବିଧା। ଇଧ ଜମ୍ବୁଦୀପକା ଅଧିପ୍ପେତା। ମଙ୍ଗଲନ୍ତି ଇମେହି ସତ୍ତାତି ମଙ୍ଗଲାନି, ଇଦ୍ଧିଂ ୱୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ପାପୁଣନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଚିନ୍ତୟୁନ୍ତି ଚିନ୍ତେସୁଂ। ଆକଙ୍ଖମାନାତି ଇଚ୍ଛମାନା ପତ୍ଥୟମାନା ପିହୟମାନା। ସୋତ୍ଥାନନ୍ତି ସୋତ୍ଥିଭାୱଂ, ସବ୍ବେସଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକାନଂ ସୋଭନାନଂ ସୁନ୍ଦରାନଂ କଲ୍ୟାଣାନଂ ଧମ୍ମାନମତ୍ଥିତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ବ୍ରୂହୀତି ଦେସେହି ପକାସେହି ଆଚିକ୍ଖ ୱିୱର ୱିଭଜ ଉତ୍ତାନୀକରୋହି। ମଙ୍ଗଲନ୍ତି ଇଦ୍ଧିକାରଣଂ ୱୁଦ୍ଧିକାରଣଂ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ। ଉତ୍ତମନ୍ତି ୱିସିଟ୍ଠଂ ପୱରଂ ସବ୍ବଲୋକହିତସୁଖାୱହନ୍ତି ଅୟଂ ଗାଥାୟ ଅନୁପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନା।

ଅଯଂ ପନ ପିଣ୍ଡତ୍ଥୋ – ସୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ଦେୱତା ମଙ୍ଗଲପଞ୍ହଂ ସୋତୁକାମତାଯ ଇମସ୍ମିଂ ଏକଚକ୍କୱାଳେ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଏକୱାଳଗ୍ଗକୋଟିଓକାସମତ୍ତେ ଦସପି ୱୀସମ୍ପି ତିଂସମ୍ପି ଚତ୍ତାଲୀସମ୍ପି ପଞ୍ଞାସମ୍ପି ସଟ୍ଠିପି ସତ୍ତତିପି ଅସୀତିପି ସୁଖୁମତ୍ତଭାୱେ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ସବ୍ବଦେୱମାରବ୍ରହ୍ମାନୋ ସିରିଯା ଚ ତେଜସା ଚ ଅଧିଗଯ୍ହ ୱିରୋଚମାନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସିନ୍ନଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତା ଦିସ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଚ ସମଯେ ଅନାଗତାନମ୍ପି ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପକାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଚେତସା ଚେତୋପରିୱିତକ୍କମଞ୍ଞାଯ ସବ୍ବଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସଲ୍ଲସମୁଦ୍ଧରଣତ୍ଥଂ ଆହ – ''ବହୂ ଦେୱା ମନୁସ୍ସା ଚ, ମଙ୍ଗଲାନି ଅଚିନ୍ତଯୁଂ, ଆକଙ୍ଖମାନା ସୋତ୍ଥାନଂ ଅତ୍ତନୋ ସୋତ୍ଥିଭାୱଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତା, ବ୍ରୂହି ମଙ୍ଗଲମୁତ୍ତମଂ, ତେସଂ ଦେୱାନଂ ଅନୁମତିଯା ମନୁସ୍ସାନଞ୍ଚ ଅନୁଗ୍ଗହେନ ମଯା ପୁଟ୍ଠୋ ସମାନୋ ଯଂ ସବ୍ବେସମେୱ ଅମ୍ହାକଂ ଏକନ୍ତହିତସୁଖାୱହନତୋ ଉତ୍ତମଂ ମଙ୍ଗଲଂ, ତଂ ନୋ ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାଯ ବ୍ରୂହି ଭଗୱା''ତି।

୨୬୨। ଏୱମେତଂ ଦେୱପୁତ୍ତସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଭଗୱା ''ଅସେୱନା ଚ ବାଲାନ''ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଅସେୱନାତି ଅଭଜନା ଅପଯିରୁପାସନା। ବାଲାନନ୍ତି ବଲନ୍ତି ଅସ୍ସସନ୍ତୀତି ବାଲା, ଅସ୍ସସିତପସ୍ସସିତମତ୍ତେନ ଜୀୱନ୍ତି, ନ ପଞ୍ଞାଜୀୱିତେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେସଂ ବାଲାନଂ ପଣ୍ଡିତାନନ୍ତି ପଣ୍ଡନ୍ତୀତି ପଣ୍ଡିତା, ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକସମ୍ପରାଯିକେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଞାଣଗତିଯା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେସଂ ପଣ୍ଡିତାନଂ। ସେୱନାତି ଭଜନା ପଯିରୁପାସନା ତଂସହାଯତା ତଂସମ୍ପୱଙ୍କତା। ପୂଜାତି ସକ୍କାରଗରୁକାରମାନନୱନ୍ଦନା। ପୂଜନେଯ୍ୟାନନ୍ତି ପୂଜାରହାନଂ। ଏତଂ ମଙ୍ଗଲମୁତ୍ତମନ୍ତି ଯା ଚ ବାଲାନଂ ଅସେୱନା, ଯା ଚ ପଣ୍ଡିତାନଂ ସେୱନା, ଯା ଚ ପୂଜନେଯ୍ୟାନଂ ପୂଜା, ତଂ ସବ୍ବଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ଆହ ଏତଂ ମଙ୍ଗଲମୁତ୍ତମନ୍ତି। ଯଂ ତଯା ପୁଟ୍ଠଂ ''ବ୍ରୂହି ମଙ୍ଗଲମୁତ୍ତମ''ନ୍ତି, ଏତ୍ଥ ତାୱ ଏତଂ ମଙ୍ଗଲମୁତ୍ତମନ୍ତି ଗଣ୍ହାହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଯମେତିସ୍ସା ଗାଥାଯ ପଦୱଣ୍ଣନା।

ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ପନସ୍ସା ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – ଏୱମେତଂ ଦେୱପୁତ୍ତସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଭଗୱା ଇମଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଚତୁବ୍ବିଧା କଥା ପୁଚ୍ଛିତକଥା, ଅପୁଚ୍ଛିତକଥା, ସାନୁସନ୍ଧିକଥା, ଅନନୁସନ୍ଧିକଥାତି। ତତ୍ଥ ''ପୁଚ୍ଛାମି ତଂ, ଗୋତମ, ଭୂରିପଞ୍ଞଂ, କଥଂକରୋ ସାୱକୋ ସାଧୁ ହୋତୀ''ତି (ସୁ॰ ନି॰ ୩୭୮) ଚ, ''କଥଂ ନୁ ତ୍ୱଂ, ମାରିସ, ଓଘମତରୀ''ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୧.୧) ଚ ଏୱମାଦୀସୁ ପୁଚ୍ଛିତେନ କଥିକା ପୁଚ୍ଛିତକଥା। ''ଯଂ ପରେ ସୁଖତୋ ଆହୁ, ତଦରିଯା ଆହୁ ଦୁକ୍ଖତୋ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ସୁ॰ ନି॰ ୭୬୭) ଅପୁଚ୍ଛିତେନ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୱସେନେୱ କଥିତା ଅପୁଚ୍ଛିତକଥା। ସବ୍ବାପି ବୁଦ୍ଧାନଂ କଥା ''ସନିଦାନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେମୀ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୩.୧୨୬; କଥା॰ ୮୦୬) ୱଚନତୋ ସାନୁସନ୍ଧିକଥା। ଅନନୁସନ୍ଧିକଥା ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ନତ୍ଥି। ଏୱମେତାସୁ କଥାସୁ ଅଯଂ ଦେୱପୁତ୍ତେନ ପୁଚ୍ଛିତେନ ଭଗୱତା କଥିତତ୍ତା ପୁଚ୍ଛିତକଥା। ପୁଚ୍ଛିତକଥାଯଞ୍ଚ ଯଥା ଛେକୋ ପୁରିସୋ କୁସଲୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ, କୁସଲୋ ଅମଗ୍ଗସ୍ସ, ମଗ୍ଗଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପଠମଂ ୱିଜହିତବ୍ବଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଗହେତବ୍ବଂ ଆଚିକ୍ଖତି – ''ଅସୁକସ୍ମିଂ ନାମ ଠାନେ ଦ୍ୱେଧାପଥୋ ହୋତି, ତତ୍ଥ ୱାମଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣଂ ଗଣ୍ହଥା''ତି, ଏୱଂ ସେୱିତବ୍ବାସେୱିତବ୍ବେସୁ ଅସେୱିତବ୍ବଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ସେୱିତବ୍ବଂ ଆଚିକ୍ଖତି। ଭଗୱା ଚ ମଗ୍ଗକୁସଲପୁରିସସଦିସୋ। ଯଥାହ –

''ପୁରିସୋ ମଗ୍ଗକୁସଲୋତି ଖୋ, ତିସ୍ସ, ତଥାଗତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସା''ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୩.୮୪)।

ସୋ ହି କୁସଲୋ ଇମସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ, କୁସଲୋ ପରସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ, କୁସଲୋ ମଚ୍ଚୁଧେଯ୍ୟସ୍ସ, କୁସଲୋ ଅମଚ୍ଚୁଧେଯ୍ୟସ୍ସ, କୁସଲୋ ମାରଧେଯ୍ୟସ୍ସ, କୁସଲୋ ଅମାରଧେଯ୍ୟସ୍ସାତି। ତସ୍ମା ପଠମଂ ଅସେୱିତବ୍ବଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ସେୱିତବ୍ବଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ଆହ – ''ଅସେୱନା ଚ ବାଲାନଂ, ପଣ୍ଡିତାନଞ୍ଚ ସେୱନା''ତି। ୱିଜହିତବ୍ବମଗ୍ଗୋ ୱିଯ ହି ପଠମଂ ବାଲା ନ ସେୱିତବ୍ବା ନ ପଯିରୁପାସିତବ୍ବା, ତତୋ ଗହେତବ୍ବମଗ୍ଗୋ ୱିଯ ପଣ୍ଡିତା ସେୱିତବ୍ବା ପଯିରୁପାସିତବ୍ବାତି।

କସ୍ମା ପନ ଭଗୱତା ମଙ୍ଗଲଂ କଥେନ୍ତେନ ପଠମଂ ବାଲାନଂ ଅସେୱନା ପଣ୍ଡିତାନଞ୍ଚ ସେୱନା କଥିତାତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଯସ୍ମା ଇମଂ ଦିଟ୍ଠାଦୀସୁ ମଙ୍ଗଲଦିଟ୍ଠିଂ ବାଲସେୱନାଯ ଦେୱମନୁସ୍ସା ଗଣ୍ହିଂସୁ, ସା ଚ ଅମଙ୍ଗଲଂ, ତସ୍ମା ନେସଂ ତଂ ଇଧଲୋକତ୍ଥପରଲୋକତ୍ଥଭଞ୍ଜକଂ ଅକଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସଂସଗ୍ଗଂ ଗରହନ୍ତେନ ଉଭଯଲୋକତ୍ଥସାଧକଞ୍ଚ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସଂସଗ୍ଗଂ ପସଂସନ୍ତେନ ଭଗୱତା ପଠମଂ ବାଲାନଂ ଅସେୱନା ପଣ୍ଡିତାନଞ୍ଚ ସେୱନା କଥିତାତି।

ତତ୍ଥ ବାଲା ନାମ ଯେ କେଚି ପାଣାତିପାତାଦିଅକୁସଲକମ୍ମପଥସମନ୍ନାଗତା ସତ୍ତା। ତେ ତୀହାକାରେହି ଜାନିତବ୍ବା। ଯଥାହ – ''ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲସ୍ସ ବାଲଲକ୍ଖଣାନୀ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୩.୩; ମ॰ ନି॰ ୩.୨୪୬) ସୁତ୍ତଂ। ଅପିଚ ପୂରଣକସ୍ସପାଦଯୋ ଛ ସତ୍ଥାରୋ ଦେୱଦତ୍ତକୋକାଲିକକଟମୋଦକତିସ୍ସଖଣ୍ଡଦେୱିଯାପୁତ୍ତସମୁଦ୍ଦଦତ୍ତଚିଞ୍ଚମାଣୱିକାଦଯୋ ଅତୀତକାଲେ ଚ ଦୀଘୱିଦସ୍ସ ଭାତାତି ଇମେ ଅଞ୍ଞେ ଚ ଏୱରୂପା ସତ୍ତା ବାଲାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତେ ଅଗ୍ଗିପଦିତ୍ତମିୱ ଅଗାରଂ ଅତ୍ତନା ଦୁଗ୍ଗହିତେନ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ୱଚନକାରକେ ଚ ୱିନାସେନ୍ତି, ଯଥା ଦୀଘୱିଦସ୍ସ ଭାତା ଚତୁବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ସଟ୍ଠିଯୋଜନମତ୍ତେନ ଅତ୍ତଭାୱେନ ଉତ୍ତାନୋ ପତିତୋ ମହାନିରଯେ ପଚ୍ଚତି, ଯଥା ଚ ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଂ ଅଭିରୁଚିକାନି ପଞ୍ଚ କୁଲସତାନି ତସ୍ସେୱ ସହବ୍ୟତଂ

ଉପପନ୍ନାନି ନିରଯେ ପଚ୍ଚନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଂ ହେତଂ –

‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ନଳାଗାରା ୱା ତିଣାଗାରା ୱା ଅଗ୍ଗି ମୁତ୍ତୋ କୂଟାଗାରାନିପି ଡହତି ଉଲ୍ଲିତ୍ତାୱଲିତ୍ତାନି ନିୱାତାନି ଫୁସିତଗ୍ଗଳାନି ପିହିତୱାତପାନାନି, ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଯାନି କାନିଚି ଭଯାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ସବ୍ବାନି ତାନି ବାଲତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନୋ ପଣ୍ଡିତତୋ। ଯେ କେଚି ଉପଦ୍ଦୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି…ପେ… ଯେ କେଚି ଉପସଗ୍ଗା…ପେ… ନୋ ପଣ୍ଡିତତୋ। ଇତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସପ୍ପଟିଭଯୋ ବାଲୋ, ଅପ୍ପଟିଭଯୋ ପଣ୍ଡିତୋ। ସଉପଦ୍ଦୱୋ ବାଲୋ, ଅନୁପଦ୍ଦୱୋ ପଣ୍ଡିତୋ, ସଉପସଗ୍ଗୋ ବାଲୋ, ଅନୁପସଗ୍ଗୋ ପଣ୍ଡିତୋ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୩.୧)।

ଅପିଚ ପୂତିମଚ୍ଛସଦିସୋ ବାଲୋ, ପୂତିମଚ୍ଛବନ୍ଧପତ୍ତପୁଟସଦିସୋ ହୋତି ତଦୁପସେୱୀ, ଛଡ୍ଡନୀଯତଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯତଞ୍ଚ ଆପଜ୍ଜତି ୱିଞ୍ଞୂନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତଂ –

‘‘ପୂତିମଚ୍ଛଂ କୁସଗ୍ଗେନ, ଯୋ ନରୋ ଉପନଯ୍ହତି;

କୁସାପି ପୂତୀ ୱାଯନ୍ତି, ଏୱଂ ବାଲୂପସେୱନା’’ତି। (ଇତିୱୁ॰ ୭୬; ଜା॰ ୧.୧୫.୧୮୩; ୨.୨୨.୧୨୫୭);

ଅକିତ୍ତିପଣ୍ଡିତୋ ଚାପି ସକ୍କେନ ଦେୱାନମିନ୍ଦେନ ୱରେ ଦିଯ୍ୟମାନେ ଏୱମାହ –

‘‘ବାଲଂ ନ ପସ୍ସେ ନ ସୁଣେ, ନ ଚ ବାଲେନ ସଂୱସେ;

ବାଲେନଲ୍ଲାପସଲ୍ଲାପଂ, ନ କରେ ନ ଚ ରୋଚଯେ।

‘‘କିନ୍ନୁ ତେ ଅକରଂ ବାଲୋ, ୱଦ କସ୍ସପ କାରଣଂ;

କେନ କସ୍ସପ ବାଲସ୍ସ, ଦସ୍ସନଂ ନାଭିକଙ୍ଖସି।

‘‘ଅନଯଂ ନଯତି ଦୁମ୍ମେଧୋ, ଅଧୁରାଯଂ ନିଯୁଞ୍ଜତି;

ଦୁନ୍ନଯୋ ସେଯ୍ୟସୋ ହୋତି, ସମ୍ମା ୱୁତ୍ତୋ ପକୁପ୍ପତି;

ୱିନଯଂ ସୋ ନ ଜାନାତି, ସାଧୁ ତସ୍ସ ଅଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। (ଜା॰ ୧.୧୩.୯୦-୯୨);

ଏୱଂ ଭଗୱା ସବ୍ବାକାରେନ ବାଲୂପସେୱନଂ ଗରହନ୍ତୋ ବାଲାନଂ ଅସେୱନଂ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ପଣ୍ଡିତସେୱନଂ ପସଂସନ୍ତୋ ‘‘ପଣ୍ଡିତାନଞ୍ଚ ସେୱନା ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ପଣ୍ଡିତା ନାମ ଯେ କେଚି ପାଣାତିପାତାୱେରମଣିଆଦିଦସକୁସଲକମ୍ମପଥସମନ୍ନାଗତା ସତ୍ତା, ତେ ତୀହାକାରେହି ଜାନିତବ୍ବା। ଯଥାହ – ‘‘ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ପଣ୍ଡିତଲକ୍ଖଣାନୀ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୩.୩; ମ॰ ନି॰ ୩.୨୫୩) ୱୁତ୍ତଂ। ଅପିଚ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଅସୀତିମହାସାୱକା ଅଞ୍ଞେ ଚ ତଥାଗତସ୍ସ ସାୱକା ସୁନେତ୍ତମହାଗୋୱିନ୍ଦୱିଧୁରସରଭଙ୍ଗମହୋସଧସୁତସୋମନିମିରାଜ-ଅଯୋଘରକୁମାରଅକିତ୍ତିପଣ୍ଡିତାଦଯୋ ଚ ପଣ୍ଡିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତେ ଭଯେ ୱିଯ ରକ୍ଖା, ଅନ୍ଧକାରେ ୱିଯ ପଦୀପୋ, ଖୁପ୍ପିପାସାଦିଦୁକ୍ଖାଭିଭୱେ ୱିଯ ଅନ୍ନପାନାଦିପଟିଲାଭୋ, ଅତ୍ତନୋ ୱଚନକରାନଂ ସବ୍ବଭଯୁପଦ୍ଦୱୂପସଗ୍ଗୱିଦ୍ଧଂସନସମତ୍ଥା ହୋନ୍ତି। ତଥା ହି ତଥାଗତଂ ଆଗମ୍ମ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟା ଅପରିମାଣା ଦେୱମନୁସ୍ସା ଆସୱକ୍ଖଯଂ ପତ୍ତା, ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ପତିଟ୍ଠିତା, ଦେୱଲୋକେ ପତିଟ୍ଠିତା, ସୁଗତିଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନା। ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ଥେରଂ ଉପଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଅସୀତି କୁଲସହସ୍ସାନି ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତାନି। ତଥା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନମହାକସ୍ସପପ୍ପଭୁତୀସୁ ସବ୍ବମହାସାୱକେସୁ, ସୁନେତ୍ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ସାୱକା ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ, ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀନଂ ଦେୱାନଂ ସହବ୍ୟତଂ…ପେ… ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ଗହପତିମହାସାଲକୁଲାନଂ ସହବ୍ୟତଂ ଉପପଜ୍ଜିଂସୁ। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତଂ –

‘‘ନତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଣ୍ଡିତତୋ ଭଯଂ, ନତ୍ଥି ପଣ୍ଡିତତୋ ଉପଦ୍ଦୱୋ, ନତ୍ଥି ପଣ୍ଡିତତୋ ଉପସଗ୍ଗୋ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୩.୧)।

ଅପିଚ ତଗରମାଲାଦିଗନ୍ଧଭଣ୍ଡସଦିସୋ ପଣ୍ଡିତୋ, ତଗରମାଲାଦିଗନ୍ଧଭଣ୍ଡପଲିୱେଠନପତ୍ତସଦିସୋ ହୋତି ତଦୁପସେୱୀ, ଭାୱନୀଯତଂ ମନୁଞ୍ଞତଞ୍ଚ ଆପଜ୍ଜତି ୱିଞ୍ଞୂନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ତଗରଞ୍ଚ ପଲାସେନ, ଯୋ ନରୋ ଉପନୟ୍ହତି;

ପତ୍ତାପି ସୁରଭୀ ୱାଯନ୍ତି, ଏୱଂ ଧୀରୂପସେୱନା''ତି। (ଇତିୱୁ॰ ୭୬; ଜା॰ ୧।୧୫।୧୮୪; ୨।୨୨।୧୨୫୮);

ଅକିତ୍ତିପଣ୍ଡିତୋ ଚାପି ସକ୍କେନ ଦେୱାନମିନ୍ଦେନ ୱରେ ଦିୟ୍ୟମାନେ ଏୱମାହ –

''ଧୀରଂ ପସ୍ସେ ସୁଣେ ଧୀରଂ, ଧୀରେନ ସହ ସଂୱସେ;

ଧୀରେନଲ୍ଲାପସଲ୍ଲାପଂ, ତଂ କରେ ତଞ୍ଚ ରୋଚଯେ।

''କିନ୍ନୁ ତେ ଅକରଂ ଧୀରୋ, ୱଦ କସ୍ସପ କାରଣଂ;

କେନ କସ୍ସପ ଧୀରସ୍ସ, ଦସ୍ସନଂ ଅଭିକଙ୍ଖସି।

''ନଯଂ ନଯତି ମେଧାୱୀ, ଅଧୁରାଯଂ ନ ଯୁଞ୍ଜତି;

ସୁନଯୋ ସେୟ୍ୟସୋ ହୋତି, ସମ୍ମା ୱୁତ୍ତୋ ନ କୁପ୍ପତି;

ୱିନଯଂ ସୋ ପଜାନାତି, ସାଧୁ ତେନ ସମାଗମୋ''ତି। (ଜା॰ ୧।୧୩।୯୪-୯୬);

ଏୱଂ ଭଗୱା ସବ୍ବାକାରେନ ପଣ୍ଡିତସେୱନଂ ପସଂସନ୍ତୋ, ପଣ୍ଡିତାନଂ ସେୱନଂ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତାଯ ବାଲାନଂ ଅସେୱନାଯ ପଣ୍ଡିତାନଂ ସେୱନାଯ ଚ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପୂଜନେୟ୍ୟଭାୱଂ ଉପଗତାନଂ ପୂଜଂ ପସଂସନ୍ତୋ ''ପୂଜା ଚ ପୂଜନେୟ୍ୟାନଂ ଏତଂ ମଙ୍ଗଲମୁତ୍ତମ''ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ପୂଜନେୟ୍ୟା ନାମ ସବ୍ବଦୋସୱିରହିତତ୍ତା ସବ୍ବଗୁଣସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଚ ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ, ତତୋ ପଚ୍ଛା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଅରିଯସାୱକା ଚ। ତେସଞ୍ହି ପୂଜା ଅପ୍ପକାପି ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ହୋତି, ସୁମନମାଲାକାରମଲ୍ଲିକାଦଯୋ ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ।

ତତ୍ଥେକଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଭଣାମ। ଭଗୱା କିର ଏକଦିୱସଂ ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯଂ ନିୱାସେତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ରାଜଗହଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପାୱିସି। ଅଥ ଖୋ ସୁମନମାଲାକାରୋ ରଞ୍ଞୋ ମାଗଧସ୍ସ ସେନିଯସ୍ସ ବିମ୍ବିସାରସ୍ସ ପୁପ୍ଫାନି ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅଦ୍ଦସ ଭଗୱନ୍ତଂ ନଗରଦ୍ୱାରଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତଂ ପାସାଦିକଂ ପସାଦନୀଯଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାସୀତାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପଟିମଣ୍ଡିତଂ ବୁଦ୍ଧସିରିଯା ଜଲନ୍ତଂ। ଦିସ୍ୱାନସ୍ସ ଏତଦହୋସି – ''ରାଜା ପୁପ୍ଫାନି ଗହେତ୍ୱା ସତଂ ୱା ସହସ୍ସଂ ୱା ଦଦେୟ୍ୟ, ତଞ୍ଚ ଇଧଲୋକମତ୍ତମେୱ ସୁଖଂ ଭୱେୟ୍ୟ, ଭଗୱତୋ ପନ ପୂଜା ଅପ୍ପମେୟ୍ୟଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟଫଲା ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତସୁଖାୱହା ହୋତି। ହନ୍ଦାହଂ ଇମେହି ପୁପ୍ଫେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ପୂଜେମୀ''ତି ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଏକଂ ପୁପ୍ଫମୁଟ୍ଠିଂ ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ପଟିମୁଖଂ ଖିପି, ପୁପ୍ଫାନି ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଉପରି ମାଲାୱିତାନଂ ହୁତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ମାଲାକାରୋ ତଂ ଆନୁଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନତରଚିତ୍ତୋ ପୁନ ଏକଂ ପୁପ୍ଫମୁଟ୍ଠିଂ ଖିପି, ତାନି ଗନ୍ତ୍ୱା ମାଲାକଞ୍ଚୁକୋ ହୁତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ଏୱଂ ଅଟ୍ଠ ପୁପ୍ଫମୁଟ୍ଠିଯୋ ଖିପି, ତାନି ଗନ୍ତ୍ୱା ପୁପ୍ଫକୂଟାଗାରଂ ହୁତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ଭଗୱା ଅନ୍ତୋକୂଟାଗାରେ ୱିଯ ଅହୋସି, ମହାଜନକାଯୋ ସନ୍ନିପତି। ଭଗୱା ମାଲାକାରଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ସିତଂ ପାତ୍ୱାକାସି। ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ''ନ ବୁଦ୍ଧା ଅହେତୁ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା ସିତଂ ପାତୁକରୋନ୍ତୀ''ତି ସିତକାରଣଂ ପୁଚ୍ଛି। ଭଗୱା ଆହ – ''ଏସୋ, ଆନନ୍ଦ, ମାଲାକାରୋ ଇମିସ୍ସା ପୂଜାଯ ଆନୁଭାୱେନ ସତସହସ୍ସକପ୍ପେ ଦେୱେସୁ ଚ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ସଂସରିତ୍ୱା ପରିଯୋସାନେ ସୁମନିସ୍ସରୋ ନାମ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି। ୱଚନପରିଯୋସାନେ ଚ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି –

''ତଞ୍ଚ କମ୍ମଂ କତଂ ସାଧୁ, ଯଂ କତ୍ୱା ନାନୁତପ୍ପତି;

ଯସ୍ସ ପତୀତୋ ସୁମନୋ, ୱିପାକଂ ପଟିସେୱତୀ''ତି। (ଧ॰ ପ॰ ୬୮);

ଗାଥାପରିଯୋସାନେ ଚତୁରାସୀତିଯା ପାଣସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି, ଏୱଂ ଅପ୍ପକାପି ତେସଂ ପୂଜା ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ହୋତୀତି

ୱେଦିତବ୍ବା। ସା ଚ ଆମିସପୂଜାୱ କୋ ପନ ୱାଦୋ ପଟିପତ୍ତିପୂଜାଯ। ଯତୋ ଯେ କୁଲପୁତ୍ତା ସରଣଗମନେନ ସିକ୍ଖାପଦପଟିଗ୍ଗହଣେନ ଉପୋସଥଙ୍ଗସମାଦାନେନ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲାଦୀହି ଚ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ପୂଜେନ୍ତି, କୋ ତେସଂ ପୂଜାଯ ଫଲଂ ୱଣ୍ଣୟିସ୍ସତି। ତେ ହି ତଥାଗତଂ ପରମାଯ ପୂଜାଯ ପୂଜେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତା। ଯଥାହ –

''ଯୋ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁ ୱା ଭିକ୍ଖୁନୀ ୱା ଉପାସକୋ ୱା ଉପାସିକା ୱା ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପନ୍ନୋ ୱିହରତି ସାମୀଚିପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଅନୁଧମ୍ମଚାରୀ, ସୋ ତଥାଗତଂ ସକ୍କରୋତି ଗରୁଂ କରୋତି ମାନେତି ପୂଜେତି ଅପଚିଯତି ପରମାଯ ପୂଜାଯା''ତି।

ଏତେନାନୁସାରେନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଅରିଯସାୱକାନମ୍ପି ପୂଜାଯ ହିତସୁଖାୱହତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅପିଚ ଗହଟ୍ଠାନଂ କନିଟ୍ଠସ୍ସ ଜେଟ୍ଠୋ ଭାତାପି ଭଗିନୀପି ପୂଜନେଯ୍ଯୋ, ପୁତ୍ତସ୍ସ ମାତାପିତରୋ, କୁଲୱଧୂନଂ ସାମିକସସ୍ସୁସସୁରାତି ଏୱମେତ୍ଥ ପୂଜନେଯ୍ଯା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତେସମ୍ପି ହି ପୂଜା କୁସଲଧମ୍ମସଙ୍ଖାତତ୍ତା ଆଯୁଆଦିୱୁଡ୍ଢିହେତୁତ୍ତା ଚ ମଙ୍ଗଲମେୱ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ତେ ମତ୍ତେଯ୍ଯା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ପେତ୍ତେଯ୍ଯା ସାମଞ୍ଞା ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞା କୁଲେ ଜେଟ୍ଠାପଚାଯିନୋ, ଇଦଂ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତିସ୍ସନ୍ତି। ତେ ତେସଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମାଦାନହେତୁ ଆଯୁନାପି ୱଡ୍ଢିସ୍ସନ୍ତି, ୱଣ୍ଣେନପି ୱଡ୍ଢିସ୍ସନ୍ତୀ''ତିଆଦି।

ଏୱମେତିସ୍ସା ଗାଥାଯ ବାଲାନଂ ଅସେୱନା ପଣ୍ଡିତାନଂ ସେୱନା ପୂଜନେଯ୍ଯାନଂ ପୂଜାତି ତୀଣି ମଙ୍ଗଲାନି ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ବାଲାନଂ ଅସେୱନା ବାଲସେୱନପଚ୍ଚଯଭଯାଦିପରିତ୍ତାଣେନ ଉଭଯଲୋକହିତହେତୁତ୍ତା ପଣ୍ଡିତାନଂ ସେୱନା ପୂଜନେଯ୍ଯାନଂ ପୂଜା ଚ ତାସଂ ଫଲୱିଭୂତିୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ନିବ୍ବାନସୁଗତିହେତୁତ୍ତା ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଇତୋ ପରଂ ତୁ ମାତିକଂ ଅଦସ୍ସେତ୍ୱା ଏୱ ଯଂ ଯତ୍ଥ ମଙ୍ଗଲଂ, ତଂ ୱୱତ୍ଥପେସ୍ସାମ, ତସ୍ସ ଚ ମଙ୍ଗଲତ୍ତଂ ୱିଭାୱୟିସ୍ସାମାତି।

ନିଟ୍ଠିତା ଅସେୱନା ଚ ବାଲାନନ୍ତି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

୨୬୩। ଏୱଂ ଭଗୱା ''ବ୍ରୂହି ମଙ୍ଗଲମୁତ୍ତମ''ନ୍ତି ଏକଂ ଅଜ୍ଝେସିତୋପି ଅପ୍ପଂ ଯାଚିତୋ ବହୁଦାଯକୋ ଉଳାରପୁରିସୋ ୱିଯ ଏକାଯ ଗାଥାଯ ତୀଣି ମଙ୍ଗଲାନି ୱତ୍ୱା ତତୋ ଉତ୍ତରିପି ଦେୱତାନଂ ସୋତୁକାମତାଯ ମଙ୍ଗଲାନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥିତାଯ ଯେସଂ ଯେସଂ ଯଂ ଯଂ ଅନୁକୂଲଂ, ତେ ତେ ସତ୍ତେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ମଙ୍ଗଲେ ନିଯୋଜେତୁକାମତାଯ ଚ ''ପତିରୂପଦେସୱାସୋ ଚା''ତିଆଦୀହି ଗାଥାହି ପୁନପି ଅନେକାନି ମଙ୍ଗଲାନି ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧୋ।

ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯ ତାୱ ପତିରୂପୋତି ଅନୁଚ୍ଛୱିକୋ। ଦେସୋତି ଗାମୋପି ନିଗମୋପି ନଗରମ୍ପି ଜନପଦୋପି ଯୋ କୋଚି ସତ୍ତାନଂ ନିୱାସୋକାସୋ। ୱାସୋତି ତତ୍ଥ ନିୱାସୋ। ପୁବ୍ବେତି ପୁରା ଅତୀତାସୁ ଜାତୀସୁ। କତପୁଞ୍ଞତାତି ଉପଚିତକୁସଲତା। ଅତ୍ତାତି ଚିତ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ସକଲୋ ୱା ଅତ୍ତଭାୱୋ। ସମ୍ମାପଣିଧୀତି ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମା ପଣିଧାନଂ ନିଯୁଞ୍ଜନଂ, ଠପନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି ଅଯମେତ୍ଥ ପଦୱଣ୍ଣନା।

ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା ପତିରୂପଦେସୋ ନାମ ଯତ୍ଥ ଚତସ୍ସୋ ପରିସା ୱିହରନ୍ତି, ଦାନାଦୀନି ପୁଞ୍ଞକିରିଯାୱତ୍ଥୂନି ୱତ୍ତନ୍ତି, ନୱଙ୍ଗଂ ସତ୍ଥୁ ସାସନଂ ଦିପ୍ପତି। ତତ୍ଥ ନିୱାସୋ ସତ୍ତାନଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୀହଳଦୀପପୱିଟ୍ଠକେୱଟ୍ଟାଦଯୋ ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ।

ଅପରୋ ନଯୋ – ପତିରୂପଦେସୋ ନାମ ଭଗୱତୋ ବୋଧିମଣ୍ଡପ୍ପଦେସୋ, ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତିତପ୍ପଦେସୋ, ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନାଯ ପରିସାଯ ମଜ୍ଝେ ସବ୍ବତିତ୍ଥିଯମତଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଯମକପାଟିହାରିଯଦସ୍ସିତକଣ୍ଡମ୍ବରୁକ୍ଖମୂଲପ୍ପଦେସୋ, ଦେୱୋରୋହନପ୍ପଦେସୋ, ଯୋ ୱା ପନଞ୍ଞୋପି ସାୱତ୍ଥିରାଜଗହାଦିବୁଦ୍ଧାଦିୱାସପ୍ପଦେସୋ। ତତ୍ଥ ନିୱାସୋ ସତ୍ତାନଂ ଛଅନୁତ୍ତରିଯପଟିଲାଭପଚ୍ଚଯତୋ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅପରୋ ନଯୋ – ପୁରତ୍ଥିମାଯ ଦିସାଯ କଜଙ୍ଗଲଂ ନାମ ନିଗମୋ, ତସ୍ସ ଅପରେନ ମହାସାଲା, ତତୋ ପରଂ ପଚ୍ଚନ୍ତିମା ଜନପଦା, ଓରତୋ ମଜ୍ଝେ। ଦକ୍ଖିଣପୁରତ୍ଥିମାଯ ଦିସାଯ ସଲ୍ଲୱତୀ ନାମ ନଦୀ, ତତୋ ପରଂ ପଚ୍ଚନ୍ତିମା ଜନପଦା, ଓରତୋ ମଜ୍ଝେ। ଦକ୍ଖିଣାଯ ଦିସାଯ ସେତକଣ୍ଣିକଂ ନାମ ନିଗମୋ, ତତୋ ପରଂ ପଚ୍ଚନ୍ତିମା ଜନପଦା, ଓରତୋ ମଜ୍ଝେ। ପଚ୍ଛିମାଯ ଦିସାଯ ଥୂଣଂ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମୋ, ତତୋ ପରଂ ପଚ୍ଚନ୍ତିମା ଜନପଦା, ଓରତୋ ମଜ୍ଝେ। ଉତ୍ତରାଯ ଦିସାଯ ଉସିରଦ୍ଧଜୋ ନାମ ପବ୍ବତୋ, ତତୋ ପରଂ ପଚ୍ଚନ୍ତିମା ଜନପଦା , ଓରତୋ ମଜ୍ଝେ (ମହାୱ। ୨୫୯)। ଅଯଂ ମଜ୍ଝିମପ୍ପଦେସୋ ଆଯାମେନ ତୀଣି ଯୋଜନସତାନି, ୱିତ୍ଥାରେନ ଅଡ୍ଢତେଯ୍ଯାନି, ପରିକ୍ଖେପେନ ନୱଯୋଜନସତାନି ହୋନ୍ତି, ଏସୋ ପତିରୂପଦେସୋ ନାମ।

ଏତ୍ଥ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଦୀପାନଂ ଦ୍ୱିସହସ୍ସାନଂ ପରିତ୍ତଦୀପାନଞ୍ଚ ଇସ୍ସରିଯାଧିପଚ୍ଚକାରକା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଏକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ସାରିପୁତ୍ତମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନାଦଯୋ ମହାସାୱକା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଦ୍ୱେ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା, ଚତ୍ତାରି ଅଟ୍ଠ ସୋଳସ ୱା ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସତ୍ତା ଚକ୍କୱତ୍ତିରଞ୍ଞୋ ଓୱାଦଂ ଗହେତ୍ୱା ପଞ୍ଚସୁ ସୀଲେସୁ ପତିଟ୍ଠାଯ ସଗ୍ଗପରାଯଣା ହୋନ୍ତି, ତଥା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ଓୱାଦେ ପତିଟ୍ଠାଯ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ ପନ ଓୱାଦେ ପତିଟ୍ଠାଯ ସଗ୍ଗପରାଯଣା ନିବ୍ବାନପରାଯଣା ଚ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱାସୋ ଇମାସଂ ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ପଚ୍ଚଯତୋ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ପୁବ୍ବେ କତପୁଞ୍ଞତା ନାମ ଅତୀତଜାତିଯଂ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଖୀଣାସୱେ ଆରବ୍ଭ ଉପଚିତକୁସଲତା, ସାପି ମଙ୍ଗଲଂ। କସ୍ମା? ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ସମ୍ମୁଖତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱା ବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ ୱା ସମ୍ମୁଖା ସୁତାଯ ଚତୁପ୍ପଦିକାଯପି ଗାଥାଯ ପରିଯୋସାନେ ଅରହତ୍ତଂ ପାପେତୀତି କତ୍ୱା। ଯୋ ଚ ମନୁସ୍ସୋ ପୁବ୍ବେ କତାଧିକାରୋ ଉସ୍ସନ୍ନକୁସଲମୂଲୋ ହୋତି, ସୋ ତେନେୱ କୁସଲମୂଲେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଆସୱକ୍ଖଯଂ ପାପୁଣାତି ଯଥା ରାଜା ମହାକପ୍ପିନୋ ଅଗ୍ଗମହେସୀ ଚ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ପୁବ୍ବେ ଚ କତପୁଞ୍ଞତା ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି।

ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧି ନାମ ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଅତ୍ତାନଂ ଦୁସ୍ସୀଲଂ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାପେତି, ଅସ୍ସଦ୍ଧଂ ସଦ୍ଧାସମ୍ପଦାଯ ପତିଟ୍ଠାପେତି, ମଚ୍ଛରିଂ ଚାଗସମ୍ପଦାଯ ପତିଟ୍ଠାପେତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ''ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧୀ''ତି। ଏସୋ ଚ ମଙ୍ଗଲଂ। କସ୍ମା?
ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକୱେରପ୍ପହାନୱିୱିଧାନିସଂସାଧିଗମହେତୁତୋତି।

ଏୱଂ ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାଯ ପତିରୂପଦେସୱାସୋ, ପୁବ୍ବେ ଚ କତପୁଞ୍ଞତା, ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧୀତି ତୀଣିଯେୱ ମଙ୍ଗଲାନି ୱୁତ୍ତାନି, ମଙ୍ଗଲତ୍ତଞ୍ଚ ନେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିଭାୱିତମେୱାତି।

ନିଟ୍ଠିତା ପତିରୂପଦେସୱାସୋ ଚାତି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

୨୬୪। ଇଦାନି ବାହୁସଚ୍ଚଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ବାହୁସଚ୍ଚନ୍ତି ବହୁସ୍ସୁତଭାୱୋ। ସିପ୍ପନ୍ତି ଯଂକିଞ୍ଚି ହତ୍ଥକୋସଲ୍ଲଂ। ୱିନଯୋତି କାଯୱାଚାଚିତ୍ତୱିନଯନଂ। ସୁସିକ୍ଖିତୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ସିକ୍ଖିତୋ। ସୁଭାସିତାତି ସୁଟ୍ଠୁ ଭାସିତା। ଯାତି ଅନିଯମନିଦ୍ଦେସୋ। ୱାଚାତି ଗିରା ବ୍ୟପ୍ପଥୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି। ଅଯମେତ୍ଥ ପଦୱଣ୍ଣନା।

ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – ବାହୁସଚ୍ଚଂ ନାମ ଯଂ ତଂ ''ସୁତଧରୋ ହୋତି ସୁତସନ୍ନିଚଯୋ''ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୩୩୯; ଅ॰ ନି॰ ୪।୨୨) ଚ ''ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ବହୁକଂ ସୁତଂ ହୋତି ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ୟଂ ୱେଯ୍ୟାକରଣ''ନ୍ତି (ଅ॰ ନି॰ ୪।୬) ଚ ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ସତ୍ଥୁସାସନଧରତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣିତଂ, ତଂ ଅକୁସଲପ୍ପହାନକୁସଲାଧିଗମହେତୁତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚସଚ୍ଛିକିରିଯହେତୁତୋ ଚ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''ସୁତୱା ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯସାୱକୋ ଅକୁସଲଂ ପଜହତି, କୁସଲଂ ଭାୱେତି, ସାୱଜ୍ଜଂ ପଜହତି, ଅନୱଜ୍ଜଂ ଭାୱେତି, ସୁଦ୍ଧମତ୍ତାନଂ ପରିହରତୀ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୭।୬୭)।

ଅପରମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ –

''ଧତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥମୁପପରିକ୍ଖତି, ଅତ୍ଥଂ ଉପପରିକ୍ଖତୋ ଧମ୍ମା ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମନ୍ତି, ଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଯା ସତି ଛନ୍ଦୋ ଜାଯତି, ଛନ୍ଦଜାତୋ ଉସ୍ସହତି, ଉସ୍ସହନ୍ତୋ ତୁଲଯତି, ତୁଲଯନ୍ତୋ ପଦହତି, ପଦହନ୍ତୋ କାଯେନ ଚେୱ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ପଞ୍ଞାଯ ଚ ଅତିୱିଜ୍ଝ ପସ୍ସତୀ''ତି (ମ॰ ନି॰ ୨। ୪୩୨)।

ଅପିଚ ଅଗାରିକବାହୁସଚ୍ଚମ୍ପି ଯଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ, ତଂ ଉଭଯଲୋକହିତସୁଖାୱହନତୋ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସିପ୍ପଂ ନାମ ଅଗାରିକସିପ୍ପଞ୍ଚ ଅନଗାରିକସିପ୍ପଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଅଗାରିକସିପ୍ପଂ ନାମ ଯଂ ପରୂପରୋଧୱିରହିତଂ ଅକୁସଲୱିୱଜ୍ଜିତଂ ମଣିକାରସୁୱଣ୍ଣକାରକମ୍ମାଦି, ତଂ ଇଧଲୋକତ୍ଥାୱହନତୋ ମଙ୍ଗଲଂ। ଅନଗାରିକସିପ୍ପଂ ନାମ ଚୀୱରୱିଚାରଣସିବ୍ବନାଦି ସମଣପରିକ୍ଖାରାଭିସଙ୍ଖରଣଂ, ଯଂ ତଂ ''ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ,

ଭିକ୍ଖୁ ଯାନି ତାନି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଉଚ୍ଚାଵଚାନି କିଂକରଣୀଯାନି, ତତ୍ଥ ଦକ୍ଖୋ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସଂଵଣ୍ଣିତଂ, ଯଂ ''ନାଥକରଣୋ ଧମ୍ମୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୪୫; ଅ। ନି। ୧୦।୧୭) ଚ ଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରେସଞ୍ଚ ଉଭଯଲୋକହିତସୁଖାଵହନତୋ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଵିନଯୋ ନାମ ଅଗାରିକଵିନଯୋ ଚ ଅନଗାରିକଵିନଯୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଅଗାରିକଵିନଯୋ ନାମ ଦସଅକୁସଲକମ୍ମପଥଵିରମଣଂ, ସୋ ତତ୍ଥ ଅସଂକିଲେସାପଜ୍ଜନେନ ଆଚାରଗୁଣଵଵତ୍ଥାନେନ ଚ ସୁସିକ୍ଖିତୋ ଉଭଯଲୋକହିତସୁଖାଵହନତୋ ମଙ୍ଗଲଂ। ଅନଗାରିକଵିନଯୋ ନାମ ସତ୍ତାପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧେ ଅନାପଜ୍ଜନଂ, ସୋପି ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ସୁସିକ୍ଖିତୋ। ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ଵା ଅନଗାରିକଵିନଯୋ। ସୋ ଯଥା ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାଯ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ଏଵଂ ସିକ୍ଖନେନ ସୁସିକ୍ଖିତୋ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସୁଖାଧିଗମହେତୁତୋ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ସୁଭାସିତା ଵାଚା ନାମ ମୁସାଵାଦାଦିଦୋସଵିରହିତା ଵାଚା। ଯଥାହ – ''ଚତୂହି, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତା ଵାଚା ସୁଭାସିତା ହୋତୀ''ତି। ଅସମ୍ଫପ୍ପଲାପା ଵାଚା ଏଵ ଵା ସୁଭାସିତା। ଯଥାହ –

''ସୁଭାସିତଂ ଉତ୍ତମମାହୁ ସନ୍ତୋ,

ଧମ୍ମଂ ଭଣେ ନାଧମ୍ମଂ ତଂ ଦୁତିଯଂ;

ପିଯଂ ଭଣେ ନାପ୍ପିଯଂ ତଂ ତତିଯଂ,

ସଚ୍ଚଂ ଭଣେ ନାଲିକଂ ତଂ ଚତୁତ୍ଥ''ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୨୧୩; ସୁ। ନି। ୪୫୨);

ଅଯମ୍ପି ଉଭଯଲୋକହିତସୁଖାଵହନତୋ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବା। ଯସ୍ମା ଚ ଅଯଂ ଵିନଯପରିଯାପନ୍ନା ଏଵ, ତସ୍ମା ଵିନଯଗ୍ଗହଣେନ ଏତଂ ଅସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ଵା ଵିନଯୋ ସଙ୍ଗହେତବ୍ବୋ। ଅଥଵା କିଂ ଇମିନା ପରିସ୍ସମେନ ପରେସଂ ଧମ୍ମଦେସନାଵାଚା ଇଧ ''ସୁଭାସିତା ଵାଚା''ତି ଵେଦିତବ୍ବା। ସା ହି ଯଥା ପତିରୂପଦେସଵାସୋ, ଏଵଂ ସତ୍ତାନଂ ଉଭଯଲୋକହିତସୁଖନିବ୍ବାନାଧିଗମପଚ୍ଚଯତୋ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଆହ ଚ –

''ଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭାସତି ଵାଚଂ, ଖେମଂ ନିବ୍ବାନପତ୍ତିଯା;

ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକିରିଯାଯ, ସା ଵେ ଵାଚାନମୁତ୍ତମା''ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୨୧୩; ସୁ। ନି। ୪୫୬);

ଏଵଂ ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ବାହୁସଚ୍ଚଂ, ସିପ୍ପଂ, ଵିନଯୋ ସୁସିକ୍ଖିତୋ, ସୁଭାସିତା ଵାଚାତି ଚତ୍ତାରି ମଙ୍ଗଲାନି ଵୁତ୍ତାନି, ମଙ୍ଗଲତ୍ତଞ୍ଚ ନେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଵିଭାଵିତମେଵାତି।

ନିଟ୍ଠିତା ବାହୁସଚ୍ଚଞ୍ଚାତି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥଵଣ୍ଣନା।

୨୬୫। ଇଦାନି ମାତାପିତୁଉପଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମାତୁ ଚ ପିତୁ ଚାତି ମାତାପିତୁ। ଉପଟ୍ଠାନନ୍ତି ଉପଟ୍ଠହନଂ। ପୁତ୍ତାନଞ୍ଚ ଦାରାନଞ୍ଚାତି ପୁତ୍ତଦାରସ୍ସ। ସଙ୍ଗଣ୍ହନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ନ ଆକୁଲା ଅନାକୁଲା। କମ୍ମାନି ଏଵ କମ୍ମନ୍ତା। ସେସଂ ଵୁତ୍ତନଯମେଵାତି ଅଯଂ ପଦଵଣ୍ଣନା।

ଅତ୍ଥଵଣ୍ଣନା ପନ ଏଵଂ ଵେଦିତବ୍ବା – ମାତା ନାମ ଜନିକା ଵୁଚ୍ଚତି, ତଥା ପିତା। ଉପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ପାଦଧୋଵନସମ୍ବାହନୌଚ୍ଛାଦନନ୍ହାପନେହି ଚତୁପଚ୍ଚଯସମ୍ପଦାନେନ ଚ ଉପକାରକରଣଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ମାତାପିତରୋ ବହୂପକାରା ପୁତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥକାମା ଅନୁକମ୍ପକା, ଯଂ ପୁତ୍ତକେ ବହି କୀଳିତ୍ଵା ପଂସୁମକ୍ଖିତସରୀରକେ ଆଗତେ ଦିସ୍ଵା ପଂସୁକଂ ପୁଞ୍ଛିତ୍ଵା ମତ୍ଥକଂ ଉପସିଙ୍ଘାଯନ୍ତା ପରିଚୁମ୍ବନ୍ତା ଚ ସିନେହଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ଵସ୍ସସତମ୍ପି ମାତାପିତରୋ ସୀସେନ ପରିହରନ୍ତା ପୁତ୍ତା ତେସଂ ପଟିକାରଂ କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥା। ଯସ୍ମା ଚ ତେ ଆପାଦକା ପୋସକା ଇମସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଦସ୍ସେତାରୋ ବ୍ରହ୍ମସମ୍ମତା ପୁବ୍ବାଚରିଯସମ୍ମତା, ତସ୍ମା ତେସଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଇଧ ପସଂସଂ ପେଚ୍ଚ ସଗ୍ଗସୁଖଞ୍ଚ ଆଵହତି, ତେନ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗଵତା –

''ବ୍ରହ୍ମାତି ମାତାପିତରୋ, ପୁବ୍ବାଚରିଯାତି ଵୁଚ୍ଚରେ;

ଆହୁନେଯ୍ୟା ଚ ପୁତ୍ତାନଂ, ପଜାଯ ଅନୁକମ୍ପକା।

‘‘ତସ୍ମା ହି ନେ ନମସ୍ସେଯ୍ୟ, ସକ୍କରେଯ୍ୟ ଚ ପଣ୍ଡିତୋ;

ଅନ୍ନେନ ଅଥ ପାନେନ, ୱତ୍ଥେନ ସଯନେନ ଚ।

‘‘ଉଚ୍ଛାଦନେନ ନ୍ହାପନେନ, ପାଦାନଂ ଧୋୱନେନ ଚ;

ତାଯ ନଂ ପାରିଚରିଯାଯ, ମାତାପିତୂସୁ ପଣ୍ଡିତା;

ଇଧେୱ ନଂ ପସଂସନ୍ତି, ପେଚ୍ଚ ସଗ୍ଗେ ପମୋଦତୀ’’ତି। (ଅ॰ ନି॰ ୩।୩୧; ଇତିୱୁ॰ ୧୦୬; ଜା॰ ୨।୨୦।୧୮୧-୧୮୩);

ଅପରୋ ନଯୋ – ଉପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଭରଣକିଚ୍ଚକରଣକୁଲୱଂସଟ୍ଠପନାଦିପଞ୍ଚୱିଧଂ, ତଂ ପାପନିୱାରଣାଦିପଞ୍ଚୱିଧଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକହିତହେତୁତୋ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

‘‘ପଞ୍ଚହି ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, ଠାନେହି ପୁତ୍ତେନ ପୁରତ୍ଥିମା ଦିସା ମାତାପିତରୋ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତବ୍ବା ‘ଭତୋ ନେ ଭରିସ୍ସାମି, କିଚ୍ଚଂ ନେସଂ କରିସ୍ସାମି, କୁଲୱଂସଂ ଠପେସ୍ସାମି, ଦାଯଜ୍ଜଂ ପଟିପଜ୍ଜିସ୍ସାମି, ଅଥ ୱା ପନ ପେତାନଂ କାଲକତାନଂ ଦକ୍ଖିଣଂ ଅନୁପ୍ପଦସ୍ସାମୀ’ତି । ଇମେହି ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, ପଞ୍ଚହି ଠାନେହି ପୁତ୍ତେନ ପୁରତ୍ଥିମା ଦିସା ମାତାପିତରୋ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତା ପଞ୍ଚହି ଠାନେହି ପୁତ୍ତଂ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତି, ପାପା ନିୱାରେନ୍ତି, କଲ୍ୟାଣେ ନିୱେସେନ୍ତି, ସିପ୍ପଂ ସିକ୍ଖାପେନ୍ତି, ପତିରୂପେନ ଦାରେନ ସଂଯୋଜେନ୍ତି, ସମଯେ ଦାଯଜ୍ଜଂ ନିଯ୍ୟାଦେନ୍ତୀ’’ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୩।୨୬୭)।

ଅପିଚ ଯୋ ମାତାପିତରୋ ତୀସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ପସାଦୁପ୍ପାଦନେନ ସୀଲସମାଦାପନେନ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ୱା ଉପଟ୍ଠହତି, ଅଯଂ ମାତାପିତୁଉପଟ୍ଠାକାନଂ ଅଗ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ତଂ ମାତାପିତୁଉପଟ୍ଠାନଂ ମାତାପିତୂହି କତସ୍ସ ଉପକାରସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପକାରଭୂତଂ ଅନେକେସଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାନଂ ସମ୍ପରାଯିକାନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥାନଂ ପଦଟ୍ଠାନତୋ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ପୁତ୍ତଦାରସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ତନା ଜନିତା ପୁତ୍ତାପି ଧୀତରୋପି ‘‘ପୁତ୍ତା’’ ତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଦାରାତି ୱୀସତିଯା ଭରିଯାନଂ ଯା କାଚି ଭରିଯା। ପୁତ୍ତା ଚ ଦାରା ଚ ପୁତ୍ତଦାରଂ, ତସ୍ସ ପୁତ୍ତଦାରସ୍ସ। ସଙ୍ଗହୋତି ସମ୍ମାନନାଦୀହି ଉପକାରକରଣଂ। ତଂ ସୁସଂୱିହିତକମ୍ମନ୍ତତାଦିଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକହିତହେତୁତୋ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା – ‘‘ପଚ୍ଛିମା ଦିସା ପୁତ୍ତଦାରା ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୩।୨୬୬) ଏତ୍ଥ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ପୁତ୍ତଦାରଂ ଭରିଯାସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା –

‘‘ପଞ୍ଚହି ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, ଠାନେହି ସାମିକେନ ପଚ୍ଛିମା ଦିସା ଭରିଯା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତବ୍ବା, ସମ୍ମାନନାଯ ଅନୱମାନନାଯ ଅନତିଚରିଯାଯ ଇସ୍ସରିଯୱୋସ୍ସଗ୍ଗେନ ଅଲଙ୍କାରାନୁପ୍ପଦାନେନ। ଇମେହି ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, ପଞ୍ଚହି ଠାନେହି ସାମିକେନ ପଚ୍ଛିମା ଦିସା ଭରିଯା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତା ପଞ୍ଚହି ଠାନେହି ସାମିକଂ ଅନୁକମ୍ପତି, ସୁସଂୱିହିତକମ୍ମନ୍ତା ଚ ହୋତି, ସଙ୍ଗହିତପରିଜନା ଚ, ଅନତିଚାରିନୀ ଚ, ସମ୍ଭତଞ୍ଚ ଅନୁରକ୍ଖତି, ଦକ୍ଖା ଚ ହୋତି ଅନଲସା ସବ୍ବକିଚ୍ଚେସୂ’’ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୩।୨୬୯)।

ଅଯଂ ୱା ଅପରୋ ନଯୋ – ସଙ୍ଗହୋତି ଧମ୍ମିକାହି ଦାନପିଯୱାଚଅତ୍ଥଚରିଯାହି ସଙ୍ଗଣ୍ହନଂ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଉପୋସଥଦିୱସେସୁ ପରିବ୍ବଯଦାନଂ, ନକ୍ଖତ୍ତଦିୱସେସୁ ନକ୍ଖତ୍ତଦସ୍ସାପନଂ, ମଙ୍ଗଲଦିୱସେସୁ ମଙ୍ଗଲକରଣଂ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଓୱାଦାନୁସାସନନ୍ତି। ତଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକହିତହେତୁତୋ ସମ୍ପରାଯିକହିତହେତୁତୋ ଦେୱତାହିପି ନମସ୍ସନୀଯଭାୱହେତୁତୋ ଚ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥାହ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ –

‘‘ଯେ ଗହଟ୍ଠା ପୁଞ୍ଞକରା, ସୀଲୱନ୍ତୋ ଉପାସକା;

ଧମ୍ମେନ ଦାରଂ ପୋସେନ୍ତି, ତେ ନମସ୍ସାମି ମାତଲୀ’’ତି। (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୬୪);

ଅନାକୁଲାକମ୍ମନ୍ତା ନାମ କାଲଞ୍ଞୁତାଯ ପତିରୂପକାରିତାଯ ଅନଲସତାଯ ଉଟ୍ଠାନୱୀରିଯସମ୍ପଦାଯ ଅବ୍ୟସନୀଯତାଯ ଚ

କାଲାତିକ୍କମନଅପ୍ପତିରୂପକରଣାକରଣସିଥିଲକରଣାଦିଆକୁଲଭାୱୱିରହିତା କସିଗୋରକ୍ଖୱଣିଜ୍ଜାଦୟୋ କମ୍ମନ୍ତା। ଏତେ ଅତ୍ତନୋ ୱା ପୁତ୍ତଦାରସ୍ସ ୱା ଦାସକମ୍ମକରାନଂ ୱା ବ୍ୟତ୍ତତାୟ ଏୱଂ ପୟୋଜିତା ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଧନଧଞ୍ଞୱୁଡ୍ଢିପଟିଲାଭହେତୁତୋ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ଭଗୱତା –

''ପତିରୂପକାରୀ ଧୁରୱା, ଉଟ୍ଠାତା ୱିନ୍ଦତେ ଧନ''ନ୍ତି। (ସୁ। ନି। ୧୮୯; ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬) ଚ;

''ନ ଦିୱା ସୋପ୍ପସୀଲେନ, ରତ୍ତିମୁଟ୍ଠାନଦେସ୍ସିନା;

ନିଚ୍ଚଂ ମତ୍ତେନ ସୋଣ୍ଡେନ, ସକ୍କା ଆୱସିତୁଂ ଘରଂ।

''ଅତିସୀତଂ ଅତିଉଣ୍ହଂ, ଅତିସାୟମିଦଂ ଅହୁ;

ଇତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠକମ୍ମନ୍ତେ, ଅତ୍ଥା ଅଚ୍ଚେନ୍ତି ମାଣୱେ।

''ୟୋଧ ସୀତଞ୍ଚ ଉଣ୍ହଞ୍ଚ, ତିଣା ଭିୟ୍ୟୋ ନ ମଞ୍ଞତି;

କରଂ ପୁରିସକିଚ୍ଚାନି, ସୋ ସୁଖା ନ ୱିହାୟତୀ''ତି। ଚ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୫୩);

''ଭୋଗେ ସଂହରମାନସ୍ସ, ଭମରସ୍ସେୱ ଇରୀୟତୋ;

ଭୋଗା ସନ୍ନିଚୟଂ ୟନ୍ତି, ୱମ୍ମିକୋୱୂପଚୀୟତୀ''ତି। (ଦୀ। ନି। ୩।୨୬୫) –

ଚ ଏୱମାଦି।

ଏୱଂ ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାୟ ମାତୁପଟ୍ଠାନଂ, ପିତୁପଟ୍ଠାନଂ, ପୁତ୍ତଦାରସ୍ସ ସଙ୍ଗହୋ, ଅନାକୁଲା ଚ କମ୍ମନ୍ତାତି ଚତ୍ତାରି ମଙ୍ଗଲାନି ୱୁତ୍ତାନି, ପୁତ୍ତଦାରସ୍ସ ସଙ୍ଗହଂ ୱା ଦ୍ୱିଧା କତ୍ୱା ପଞ୍ଚ, ମାତାପିତୁଉପଟ୍ଠାନଂ ୱା ଏକମେୱ କତ୍ୱା ତୀଣି। ମଙ୍ଗଲତ୍ତଞ୍ଚ ନେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିଭାୱିତମେୱାତି।

ନିଟ୍ଠିତା ମାତାପିତୁଉପଟ୍ଠାନନ୍ତି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାୟ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

୨୬୬। ଇଦାନି ଦାନଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ଦୀୟତେ ଇମିନାତି ଦାନଂ, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ପରସ୍ସ ପଟିପାଦୀୟତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଧମ୍ମସ୍ସ ଚରିୟା, ଧମ୍ମା ୱା ଅନପେତା ଚରିୟା ଧମ୍ମଚରିୟା। ଞାୟନ୍ତେ ''ଅମ୍ହାକଂ ଇମେ''ତି ଞାତକା। ନ ଅୱଜ୍ଜାନି ଅନୱଜ୍ଜାନି, ଅନିନ୍ଦିତାନି ଅଗରହିତାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱାତି ଅୟଂ ପଦୱଣ୍ଣନା।

ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – ଦାନଂ ନାମ ପରଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ସୁବୁଦ୍ଧିପୁବ୍ବିକା ଅନ୍ନାଦିଦସଦାନୱତ୍ଥୁପରିଚ୍ଚାଗଚେତନା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ୱା ଅଲୋଭୋ। ଅଲୋଭେନ ହି ତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ପରସ୍ସ ପଟିପାଦେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଦୀୟତେ ଇମିନାତି ଦାନ''ନ୍ତି। ତଂ ବହୁଜନପିୟମନାପତାଦୀନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକାନଂ ଫଲୱିସେସାନଂ ଅଧିଗମହେତୁତୋ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଦାୟକୋ ସୀହ ଦାନପତି ବହୁନୋ ଜନସ୍ସ ପିୟୋ ହୋତି ମନାପୋ''ତି ଏୱମାଦୀନି ଚେତ୍ଥ ସୁତ୍ତାନି (ଅ। ନି। ୫।୩୪) ଅନୁସ୍ସରିତବ୍ବାନି।

ଅପରୋ ନୟୋ – ଦାନଂ ନାମ ଦୁୱିଧଂ ଆମିସଦାନଞ୍ଚ, ଧମ୍ମଦାନଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଆମିସଦାନଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରମେୱ। ଇଧଲୋକପରଲୋକଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟସୁଖାୱହସ୍ସ ପନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପ୍ପୱେଦିତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପରେସଂ ହିତକାମତାୟ ଦେସନା ଧମ୍ମଦାନଂ। ଇମେସଞ୍ଚ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦାନାନଂ ଏତଦେୱ ଅଗ୍ଗଂ। ୟଥାହ –

''ସବ୍ବଦାନଂ ଧମ୍ମଦାନଂ ଜିନାତି,

ସବ୍ବରସଂ ଧମ୍ମରସୋ ଜିନାତି;

ସବ୍ବରତିଂ ଧମ୍ମରତୀ ଜିନାତି,

ତଣ୍ହକ୍ଖୟୋ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖଂ ଜିନାତୀ’’ତି। (ଧ॰ ପ॰ ୩୫୪);

ତତ୍ଥ ଆମିସଦାନସ୍ସ ମଙ୍ଗଲତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଧମ୍ମଦାନଂ ପନ ଯସ୍ମା ଅତ୍ଥପଟିସଂୱେଦିତାଦୀନଂ ଗୁଣାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ତସ୍ମା ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

‘‘ଯଥା ଯଥା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଯଥାସୁତଂ ଯଥାପରିୟତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ପରେସଂ ଦେସେତି, ତଥା ତଥା ସୋ ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ଅତ୍ଥପଟିସଂୱେଦୀ ଚ ହୋତି ଧମ୍ମପଟିସଂୱେଦୀ ଚା’’ତି ଏୱମାଦି (ଦୀ॰ ନି॰ ୩।୩୫୫; ଅ॰ ନି॰ ୫।୨୬)।

ଧମ୍ମଚରିୟା ନାମ ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥଚରିୟା। ଯଥାହ – ‘‘ତିୱିଧଂ ଖୋ, ଗହପତୟୋ, କାୟେନ ଧମ୍ମଚରିୟାସମଚରିୟା ହୋତୀ’’ତି ଏୱମାଦି। ସା ପନେସା ଧମ୍ମଚରିୟା ସଗ୍ଗଲୋକୂପପତ୍ତିହେତୁତୋ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା – ‘‘ଧମ୍ମଚରିୟାସମଚରିୟାହେତୁ ଖୋ, ଗହପତୟୋ, ଏୱମିଧେକଚ୍ଚେ ସତ୍ତା କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୪୪୧)।

ଞାତକା ନାମ ମାତିତୋ ୱା ପିତିତୋ ୱା ଯାୱ ସତ୍ତମା ପିତାମହୟୁଗା ସମ୍ବନ୍ଧା। ତେସଂ ଭୋଗପାରିଜୁଞ୍ଞେନ ୱା ବ୍ୟାଧିପାରିଜୁଞ୍ଞେନ ୱା ଅଭିହତାନଂ ଅତ୍ତନୋ ସମୀପଂ ଆଗତାନଂ ଯଥାବଲଂ ଘାସଚ୍ଛାଦନଧନଧଞ୍ଞାଦୀହି ସଙ୍ଗହୋ ପସଂସାଦୀନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାନଂ ସୁଗତିଗମନାଦୀନଞ୍ଚ ସମ୍ପରାୟିକାନଂ ୱିସେସାଧିଗମାନଂ ହେତୁତୋ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅନୱଜ୍ଜାନି କମ୍ମାନି ନାମ ଉପୋସଥଙ୍ଗସମାଦାନୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚକରଣଆରାମୱନରୋପନସେତୁକରଣାଦୀନି କାୟୱଚୀମନୋସୁଚରିତକମ୍ମାନି। ତାନି ହି ନାନପ୍ପକାରହିତସୁଖାଧିଗମହେତୁତୋ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଠାନଂ ଖୋ ପନେତଂ, ୱିସାଖେ, ୱିଜ୍ଜତି ଯଂ ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଇତ୍ଥୀ ୱା ପୁରିସୋ ୱା ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଉପୋସଥଂ ଉପୱସିତ୍ୱା କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ଚାତୁମହାରାଜିକାନଂ ଦେୱାନଂ ସହବ୍ୟତଂ ଉପପଜ୍ଜେୟ୍ୟା’’ତି ଏୱମାଦୀନି ଚେତ୍ଥ ସୁତ୍ତାନି (ଅ॰ ନି॰ ୮।୪୩) ଅନୁସ୍ସରିତବ୍ବାନି।

ଏୱଂ ଇମିସ୍ସା ଗାଥାୟ ଦାନଂ, ଧମ୍ମଚରିୟା, ଞାତକାନଂ ସଙ୍ଗହୋ, ଅନୱଜ୍ଜାନି କମ୍ମାନୀତି ଚତ୍ତାରି ମଙ୍ଗଲାନି ୱୁତ୍ତାନି, ମଙ୍ଗଲତ୍ତଞ୍ଚ ନେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିଭାୱିତମେୱାତି।

ନିଟ୍ଠିତା ଦାନଞ୍ଚାତି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାୟ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

୨୬୭। ଇଦାନି ଆରତୀ ୱିରତୀତି ଏତ୍ଥ ଆରତୀତି ଆରମଣଂ। ୱିରତୀତି ୱିରମଣଂ, ୱିରମନ୍ତି ୱା ଏତାୟ ସତ୍ତାତି ୱିରତି। ପାପାତି ଅକୁସଲା। ମଦନୀୟଟ୍ଠେନ ମଜ୍ଜଂ, ମଜ୍ଜସ୍ସ ପାନଂ ମଜ୍ଜପାନଂ, ତତୋ ମଜ୍ଜପାନା। ସଂଯମନଂ ସଂଯମୋ। ଅପ୍ପମଜ୍ଜନଂ ଅପ୍ପମାଦୋ। ଧମ୍ମେସୂତି କୁସଲେସୁ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱାତି ଅୟଂ ପଦୱଣ୍ଣନା।

ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – ଆରତି ନାମ ପାପେ ଆଦୀନୱଦସ୍ସାୱିନୋ ମନସା ଏୱ ଅନଭିରତି। ୱିରତି ନାମ କମ୍ମଦ୍ୱାରୱସେନ କାୟୱାଚାହି ୱିରମଣଂ। ସା ଚେସା ୱିରତି ନାମ ସମ୍ପତ୍ତୱିରତି ସମାଦାନୱିରତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତୀତି ତିୱିଧା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯା କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଜାତିଂ ୱା କୁଲଂ ୱା ଗୋତ୍ତଂ ୱା ପଟିଚ୍ଚ ‘‘ନ ମେ ଏତଂ ପତିରୂପଂ, ଯ୍ୱାହଂ ଇମଂ ପାଣଂ ହନେୟ୍ୟଂ, ଅଦିନ୍ନଂ ଆଦିୟେୟ୍ୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ସମ୍ପତ୍ତୱତ୍ଥୁତୋ ୱିରତି, ଅୟଂ ସମ୍ପତ୍ତୱିରତି ନାମ। ସିକ୍ଖାପଦସମାଦାନୱସେନ ପନ ପୱତ୍ତା ସମାଦାନୱିରତି ନାମ, ଯସ୍ସା ପୱତ୍ତିତୋ ପଭୁତି କୁଲପୁତ୍ତୋ ପାଣାତିପାତାଦୀନି ନ ସମାଚରତି। ଅରିୟମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତା ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତି ନାମ, ଯସ୍ସା ପୱତ୍ତିତୋ ପଭୁତି ଅରିୟସାୱକସ୍ସ ପଞ୍ଚ ଭୟାନି ୱେରାନି ୱୂପସନ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ପାପଂ ନାମ ଯଂ ତଂ ‘‘ପାଣାତିପାତୋ ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, କମ୍ମକିଲେସୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ…ପେ… କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରୋ…ପେ… ମୁସାୱାଦୋ’’ତି ଏୱଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା –

‘‘ପାଣାତିପାତୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ, ମୁସାୱାଦୋ ଚ ୱୁଚ୍ଚତି;

ପରଦାରଗମନଞ୍ଚେୱ, ନପ୍ପସଂସନ୍ତି ପଣ୍ଡିତା’’ତି। (ଦୀ॰ ନି॰ ୩।୨୪୫) –

ଏୱଂ ଗାଥାୟ ସଙ୍ଗହିତଂ କମ୍ମକିଲେସସଙ୍ଖାତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅକୁସଲଂ, ତତୋ ପାପା। ସବ୍ବାପେସା ଆରତି ଚ ୱିରତି ଚ

ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକଭୟୱେରପ୍ପହାନାଦିନାନପ୍ପକାରୱିସେସାଧିଗମହେତୁତୋ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତୋ ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, ଅରିୟସାୱକୋ’’ତିଆଦୀନି ଚେତ୍ଥ ସୁତ୍ତାନି ଅନୁସ୍ସରିତବ୍ବାନି।

ମଜ୍ଜପାନାଚ ସଂୟମୋ ନାମ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତସୁରାମେରୟମଜ୍ଜପମାଦଟ୍ଠାନା ୱେରମଣିୟାୱେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୟସ୍ମା ପନ ମଜ୍ଜପାୟୀ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନାତି, ଧମ୍ମଂ ନ ଜାନାତି, ମାତୁପି ଅନ୍ତରାୟଂ କରୋତି, ପିତୁ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧତଥାଗତସାୱକାନମ୍ପି ଅନ୍ତରାୟଂ କରୋତି, ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଗରହଂ, ସମ୍ପରାୟେ ଦୁଗ୍ଗତିଂ, ଅପରାପରିୟାୟେ ଉମ୍ମାଦଞ୍ଚ ପାପୁଣାତି। ମଜ୍ଜପାନା ପନ ସଂୟତୋ ତେସଂ ଦୋସାନଂ ୱୂପସମଂ ତବ୍ବିପରୀତଗୁଣସମ୍ପଦଞ୍ଚ ପାପୁଣାତି। ତସ୍ମା ଅୟଂ ମଜ୍ଜପାନା ସଂୟମୋ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅପ୍ପମାଦୋ ନାମ ‘‘କୁସଲାନଂ ୱା ଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନାୟ ଅସକ୍କଚ୍ଚକିରିୟତା ଅସାତଚ୍ଚକିରିୟତା ଅନଟ୍ଠିତକିରିୟତା ଓଲୀନୱୁତ୍ତିତା ନିକ୍ଖିତ୍ତଛନ୍ଦତା ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରତା ଅନାସେୱନା ଅଭାୱନା ଅବହୁଲୀକମ୍ମଂ ଅନଧିଟ୍ଠାନଂ ଅନନୁୟୋଗୋ ପମାଦୋ। ୟୋ ଏୱରୂପୋ ପମାଦୋ ପମଜ୍ଜନା ପମଜ୍ଜିତତ୍ତଂ, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପମାଦୋ’’ତି (ୱିଭ। ୮୪୬) ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ପମାଦସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖନୟେନ ଅତ୍ଥତୋ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସତିୟା ଅୱିପ୍ପୱାସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ନାନପ୍ପକାରକୁସଲାଧିଗମହେତୁତୋ ଅମତାଧିଗମହେତୁତୋ ଚ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତସ୍ସ ଆତାପିନୋ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୧୮-୧୯; ଅ। ନି। ୫।୨୬) ଚ ‘‘ଅପ୍ପମାଦୋ ଅମତପଦ’’ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୨୧) ଚ ଏୱମାଦି ସତ୍ଥୁସାସନଂ ଅନୁସ୍ସରିତବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ଇମିସ୍ସା ଗାଥାୟ ପାପା ୱିରତି, ମଜ୍ଜପାନା ସଂୟମୋ, କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅପ୍ପମାଦୋତି ତୀଣି ମଙ୍ଗଲାନି ୱୁତ୍ତାନି, ମଙ୍ଗଲତ୍ତଞ୍ଚ ନେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିଭାୱିତମେୱାତି।

ନିଟ୍ଠିତା ଆରତୀ ୱିରତୀତି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାୟ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

୨୬୮। ଇଦାନି ଗାରୱୋ ଚାତି ଏତ୍ଥ ଗାରୱୋତି ଗରୁଭାୱୋ। ନିୱାତୋତି ନୀଚୱୁତ୍ତିତା। ସନ୍ତୁଟ୍ଠୀତି ସନ୍ତୋସୋ। କତସ୍ସ ଜାନନତା କତଞ୍ଞୁତା। କାଲେନାତି ଖଣେନ ସମୟେନ। ଧମ୍ମସ୍ସ ସୱନଂ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱାତି ଅୟଂ ପଦୱଣ୍ଣନା।

ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – ଗାରୱୋ ନାମ ଗରୁକାରପୟୋଗାରହେସୁ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧତଥାଗତସାୱକଆଚରିୟୁପଜ୍ଝାୟମାତାପିତୁଜେଟ୍ଠଭାତିକଭଗିନିଆଦୀସୁ ୟଥାନୁରୂପଂ ଗରୁକାରୋ ଗରୁକରଣଂ ସଗାରୱତା। ସ୍ୱାୟଂ ଗାରୱୋ ୟସ୍ମା ସୁଗତିଗମନାଦୀନଂ ହେତୁ। ୟଥାହ –

‘‘ଗରୁକାତବ୍ବଂ ଗରୁଂ କରୋତି, ମାନେତବ୍ବଂ ମାନେତି, ପୂଜେତବ୍ବଂ ପୂଜେତି। ସୋ ତେନ କମ୍ମେନ ଏୱଂ ସମତ୍ତେନ ଏୱଂ ସମାଦିନ୍ନେନ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜତି। ନୋ ଚେ କାୟସ୍ସ ଭେଦା…ପେ… ଉପପଜ୍ଜତି, ସଚେ ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ୟତ୍ଥ ୟତ୍ଥ ପଚ୍ଚାଜାୟତି, ଉଚ୍ଚାକୁଲୀନୋ ହୋତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୯୫)।

ୟଥା ଚାହ – ‘‘ସତ୍ତିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅପରିହାନିୟା ଧମ୍ମା। କତମେ ସତ୍ତ? ସତ୍ଥୁଗାରୱତା’’ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୭।୩୨-୩୩)। ତସ୍ମା ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ନିୱାତୋ ନାମ ନୀଚମନତା ନିୱାତୱୁତ୍ତିତା, ୟାୟ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନିହତମାନୋ ନିହତଦପ୍ପୋ ପାଦପୁଞ୍ଛନଚୋଳକସମୋ ଛିନ୍ନୱିସାଣୁସଭସମୋ ଉଦ୍ଧଟଦାଠସପ୍ପସମୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ସଣ୍ହୋ ସଖିଲୋ ସୁଖସମ୍ଭାସୋ ହୋତି, ଅୟଂ ନିୱାତୋ। ସ୍ୱାୟଂ ୟସାଦିଗୁଣପଟିଲାଭହେତୁତୋ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆହ ଚ – ‘‘ନିୱାତୱୁତ୍ତି ଅତ୍ଥଦ୍ଧୋ, ତାଦିସୋ ଲଭତେ ୟସ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦି (ଦୀ। ନି। ୩। ୨୭୩)।

ସନ୍ତୁଟ୍ଠି ନାମ ଇତରୀତରପଚ୍ଚୟସନ୍ତୋସୋ, ସୋ ଦ୍ୱାଦସୱିଧୋ ହୋତି। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ଚୀୱରେ ୟଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ, ୟଥାବଲସନ୍ତୋସୋ, ୟଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋତି ତିୱିଧୋ। ଏୱଂ ପିଣ୍ଡପାତାଦୀସୁ।

ତସ୍ସାୟଂ ପଭେଦୱଣ୍ଣନା – ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଚୀୱରଂ ଲଭତି ସୁନ୍ଦରଂ ୱା ଅସୁନ୍ଦରଂ ୱା, ସୋ ତେନେୱ ୟାପେତି, ଅଞ୍ଞଂ ନ ପତ୍ଥେତି, ଲଭନ୍ତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତି, ଅୟମସ୍ସ ଚୀୱରେ ୟଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ଅଥ ପନ ଆବାଧିକୋ ହୋତି, ଗରୁଂ ଚୀୱରଂ ପାରୁପନ୍ତୋ ଓଣମତି ୱା କିଲମତି ୱା। ସୋ

ସଭାଗେନ ଭିକ୍ଖୁନା ସଦ୍ଧିଂ ତଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଲହୁକେନ ଯାପେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅୟମସ୍ସ ଚୀୱରେ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ। ଅପରୋ ଭିକ୍ଖୁ ପଣୀତପଚ୍ଚୟଲାଭୀ ହୋତି, ସୋ ପଟ୍ଟଚୀୱରାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ମହଗ୍ଘଂ ଚୀୱରଂ ଲଭିତ୍ୱା ''ଇଦଂ ଥେରାନଂ ଚିରପବ୍ବଜିତାନଂ ବହୁସ୍ସୁତାନଞ୍ଚ ଅନୁରୂପ''ନ୍ତି ତେସଂ ଦତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସଙ୍କାରକୂଟା ୱା ଅଞ୍ଞତୋ ୱା କୁତୋଚି ନନ୍ତକାନି ଉଚ୍ଚିନିତ୍ୱା ସଙ୍ଘାଟିଂ କତ୍ୱା ଧାରେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅୟମସ୍ସ ଚୀୱରେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ଇଧ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଲଭତି ଲୂଖଂ ୱା ପଣୀତଂ ୱା, ସୋ ତେନେୱ ଯାପେତି, ଅଞ୍ଞଂ ନ ପତ୍ଥେତି, ଲଭନ୍ତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତି, ଅୟମସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ଅଥ ପନ ଆବାଧିକୋ ହୋତି, ଲୂଖଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ବାଳ୍ହଂ ରୋଗାତଙ୍କଂ ପାପୁଣାତି, ସୋ ସଭାଗସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତଂ ଦତ୍ୱା ତସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ସପ୍ପିମଧୁଖୀରାଦୀନି ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅୟମସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତେ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ। ଅପରୋ ଭିକ୍ଖୁ ପଣୀତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଲଭତି, ସୋ ''ଅୟଂ ପିଣ୍ଡପାତୋ ଥେରାନଂ ଚିରପବ୍ବଜିତାନଂ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ପଣୀତପିଣ୍ଡପାତଂ ୱିନା ଅୟାପେନ୍ତାନଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଅନୁରୂପୋ''ତି ତେସଂ ଦତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା ମିସ୍ସକାହାରଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅୟମସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ଇଧ ପନ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସେନାସନଂ ପାପୁଣାତି, ସୋ ତେନେୱ ସନ୍ତୁସ୍ସତି, ପୁନ ଅଞ୍ଞଂ ସୁନ୍ଦରତରମ୍ପି ପାପୁଣନ୍ତଂ ନ ଗଣ୍ହାତି, ଅୟମସ୍ସ ସେନାସନେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ଅଥ ପନ ଆବାଧିକୋ ହୋତି, ନିୱାତସେନାସନେ ୱସନ୍ତୋ ଅତିୱିୟ ପିତ୍ତରୋଗାଦୀହି ଆତୁରୀୟତି, ସୋ ସଭାଗସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତଂ ଦତ୍ୱା ତସ୍ସ ପାପୁଣନକେ ସୱାତସୀତଲସେନାସନେ ୱସିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅୟମସ୍ସ ସେନାସନେ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ। ଅପରୋ ଭିକ୍ଖୁ ସୁନ୍ଦରଂ ସେନାସନଂ ପତ୍ତମ୍ପି ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତି ''ସୁନ୍ଦରସେନାସନଂ ପମାଦଟ୍ଠାନଂ, ତତ୍ର ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଓକ୍କମତି, ନିଦ୍ଦାଭିଭୂତସ୍ସ ଚ ପୁନ ପଟିବୁଜ୍ଝତୋ କାମୱିତକ୍କା ସମୁଦାଚରନ୍ତୀ''ତି, ସୋ ତଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅବ୍ଭୋକାସରୁକ୍ଖମୂଲପଣ୍ଣକୁଟୀସୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ନିୱସନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅୟମସ୍ସ ସେନାସନେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ଇଧ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଭେସଜ୍ଜଂ ଲଭତି ହରୀତକଂ ୱା ଆମଲକଂ ୱା, ସୋ ତେନେୱ ଯାପେତି, ଅଞ୍ଞେହି ଲଦ୍ଧଂ ସପ୍ପିମଧୁଫାଣିତାଦିମ୍ପି ନ ପତ୍ଥେତି, ଲଭନ୍ତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତି, ଅୟମସ୍ସ ଗିଲାନପଚ୍ଚୟେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ଅଥ ପନ ଆବାଧିକୋ ତେଲେନ ଅତ୍ଥିକୋ ଫାଣିତଂ ଲଭତି, ସୋ ତଂ ସଭାଗସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦତ୍ୱା ତସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ତେଲେନ ଭେସଜ୍ଜଂ କତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅୟମସ୍ସ ଗିଲାନପଚ୍ଚୟେ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ। ଅପରୋ ଭିକ୍ଖୁ ଏକସ୍ମିଂ ଭାଜନେ ପୂତିମୁତ୍ତହରୀତକଂ ଠପେତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ଚତୁମଧୁରଂ ''ଗଣ୍ହଥ, ଭନ୍ତେ, ଯଦିଚ୍ଛସୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ସଚସ୍ସ ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଞ୍ଞତରେନପି ବ୍ୟାଧି ୱୂପସମ୍ମତି, ଅଥ ''ପୂତିମୁତ୍ତହରୀତକଂ ନାମ ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ୱଣ୍ଣିତଂ, ଅୟଞ୍ଚ ପୂତିମୁତ୍ତଭେସଜ୍ଜଂ ନିସ୍ସାୟ ପବ୍ବଜ୍ଜା, ତତ୍ଥ ତେ ଯାୱଜୀୱଂ ଉସ୍ସାହୋ କରଣୀୟୋ''ତି (ମହାୱ। ୧୨୮) ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଚତୁମଧୁରଭେସଜ୍ଜଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମୁତ୍ତହରୀତକେନ ଭେସଜ୍ଜଂ କରୋନ୍ତୋପି ପରମସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅୟମସ୍ସ ଗିଲାନପଚ୍ଚୟେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ଏୱଂ ପଭେଦୋ ସବ୍ବୋପେସୋ ସନ୍ତୋସୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାପାପିଚ୍ଛତାମହିଚ୍ଛତାଦୀନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ପହାନାଧିଗମହେତୁତୋ ସୁଗତିହେତୁତୋ ଅରିୟମଗ୍ଗସମ୍ଭାରଭାୱତୋ ଚାତୁଦ୍ଦିସାଦିଭାୱହେତୁତୋ ଚ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଆହ ଚ –

''ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ ଅପ୍ପଟିଘୋ ଚ ହୋତି,

ସନ୍ତୁସ୍ସମାନୋ ଇତରୀତରେନା''ତି। (ସୁ। ନି। ୪୨; ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୨୮) ଏୱମାଦି;

କତଞ୍ଞୁତା ନାମ ଅପ୍ପସ୍ସ ୱା ବହୁସ୍ସ ୱା ଯେନ କେନଚି କତସ୍ସ ଉପକାରସ୍ସ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅନୁସ୍ସରଣଭାୱେନ ଜାନନତା। ଅପିଚ ନେରୟିକାଦିଦୁକ୍ଖପରିତ୍ତାଣତୋ ପୁଞ୍ଞାନି ଏୱ ପାଣୀନଂ ବହୂପକାରାନି, ତତୋ ତେସମ୍ପି ଉପକାରାନୁସ୍ସରଣତା ''କତଞ୍ଞୁତା''ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସା ସପ୍ପୁରିସେହି ପସଂସନୀୟତାଦିନାନପ୍ପକାରୱିସେସାଧିଗମହେତୁତୋ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଆହ ଚ – ''ଦ୍ୱେମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଗ୍ଗଲା ଦୁଲ୍ଲଭା ଲୋକସ୍ମିଂ। କତମେ ଦ୍ୱେ? ଯୋ ଚ ପୁବ୍ବକାରୀ, ଯୋ ଚ କତଞ୍ଞୂ କତୱେଦୀ''ତି (ଅ। ନି। ୨।୧୨୦)।

କାଲେନ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ନାମ ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, କାମୱିତକ୍କାଦୀନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରେନ ଅଭିଭୂତଂ, ତସ୍ମିଂ କାଲେ ତେସଂ ୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ। ଅପରେ ଆହୁ – ପଞ୍ଚମେ ପଞ୍ଚମେ ଦିୱସେ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ କାଲେନ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ନାମ। ଯଥାହ ଆୟସ୍ମା ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ ''ପଞ୍ଚାହିକଂ ଖୋ ପନ ମୟଂ, ଭନ୍ତେ, ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ଧମ୍ମିୟା କଥାୟ ସନ୍ନିସୀଦାମା''ତି (ମ। ନି। ୧।୩୨୭; ମହାୱ। ୪୬୬)।

ଅପିଚ ଯସ୍ମିଂ କାଲେ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ସକ୍କା ହୋତି ଅତ୍ତନୋ କଙ୍ଖାପଟିୱିନୋଦକଂ ଧମ୍ମଂ ସୋତୁଂ, ତସ୍ମିଂ କାଲେପି ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ‘‘କାଲେନ ଧମ୍ମସ୍ସୱନ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥାହ – ‘‘ତେ କାଲେନ କାଲଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପରିପୁଚ୍ଛତି ପରିପଞ୍ହତୀ’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୮)। ତଦେତଂ କାଲେନ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ନୀୱରଣପ୍ପହାନଚତୁରାନିସଂସଆସୱକ୍ଖଯାଦିନାନପ୍ପକାରୱିସେସାଧିଗମହେତୁତୋ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଯସ୍ମିଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଯେ ଅରିଯସାୱକୋ ଅଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ମନସି କତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଚେତସୋ ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା ଓହିତସୋତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି, ପଞ୍ଚସ୍ସ ନୀୱରଣାନି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ନ ହୋନ୍ତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୧୯) ଚ।

‘‘ସୋତାନୁଗତାନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମାନଂ…ପେ… ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧାନଂ ଚତ୍ତାରୋ ଆନିସଂସା ପାଟିକଙ୍ଖା’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୧୯୧) ଚ।

‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା କାଲେନ କାଲଂ ସମ୍ମା ଭାୱିଯମାନା ସମ୍ମା ଅନୁପରିୱତ୍ତିଯମାନା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଆସୱାନଂ ଖଯଂ ପାପେନ୍ତି। କତମେ ଚତ୍ତାରୋ? କାଲେନ ଧମ୍ମସ୍ସୱନ’’ନ୍ତି ଚ ଏୱମାଦୀନି (ଅ। ନି। ୪।୧୪୭)।

ଏୱଂ ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଗାରୱୋ, ନିୱାତୋ, ସନ୍ତୁଟ୍ଠି, କତଞ୍ଞୁତା, କାଲେନ ଧମ୍ମସ୍ସୱନନ୍ତି ପଞ୍ଚ ମଙ୍ଗଲାନି ୱୁତ୍ତାନି, ମଙ୍ଗଲତ୍ତଞ୍ଚ ନେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିଭାୱିତମେୱାତି।

ନିଟ୍ଠିତା ଗାରୱୋ ଚ ନିୱାତୋ ଚାତି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

୨୬୯। ଇଦାନି ଖନ୍ତୀ ଚାତି ଏତ୍ଥ ଖମନଂ ଖନ୍ତି। ପଦକ୍ଖିଣଗ୍ଗାହିତାଯ ସୁଖଂ ୱଚୋ ଅସ୍ମିନ୍ତି ସୁୱଚୋ, ସୁୱଚସ୍ସ କମ୍ମଂ ସୋୱଚସ୍ସଂ, ସୋୱଚସ୍ସସ୍ସ ଭାୱୋ ସୋୱଚସ୍ସତା। କିଲେସାନଂ ସମିତତ୍ତା ସମଣା। ଦସ୍ସନନ୍ତି ପେକ୍ଖନଂ। ଧମ୍ମସ୍ସ ସାକଚ୍ଛା ଧମ୍ମସାକଚ୍ଛା। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି ଅଯଂ ପଦୱଣ୍ଣନା।

ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା ଖନ୍ତି ନାମ ଅଧିୱାସନକ୍ଖନ୍ତି, ଯାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଦସହି ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୂହି ଅକ୍କୋସନ୍ତେ, ୱଧବନ୍ଧାଦୀହି ୱା ୱିହିଂସନ୍ତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅସୁଣନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ନିବ୍ବିକାରୋ ହୋତି ଖନ୍ତିୱାଦୀ ୱିଯ। ଯଥାହ –

‘‘ଅହୂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନଂ, ସମଣୋ ଖନ୍ତିଦୀପନୋ;

ତଂ ଖନ୍ତିଯାୟେୱ ଠିତଂ, କାସିରାଜା ଅଛେଦଯୀ’’ତି। (ଜା। ୧।୪।୫୧);

ଭଦ୍ଦକତୋ ୱା ମନସି କରୋତି ତତୋ ଉତ୍ତରି ଅପରାଧାଭାୱେନ ଆଯସ୍ମା ପୁଣ୍ଣତ୍ଥେରୋ ୱିଯ। ଯଥାହ –

‘‘ସଚେ ମଂ, ଭନ୍ତେ, ସୁନାପରନ୍ତକା ମନୁସ୍ସା ଅକ୍କୋସିସ୍ସନ୍ତି ପରିଭାସିସ୍ସନ୍ତି, ତତ୍ଥ ମେ ଏୱଂ ଭୱିସ୍ସତି ‘ଭଦ୍ଦକା ୱତିମେ ସୁନାପରନ୍ତକା ମନୁସ୍ସା, ସୁଭଦ୍ଦକା ୱତିମେ ସୁନାପରନ୍ତକା ମନୁସ୍ସା, ଯଂ ମେ ନଯିମେ ପାଣିନା ପହାରଂ ଦେନ୍ତୀ’’’ତିଆଦି (ମ। ନି। ୩।୩୯୬; ସଂ। ନି। ୪।୮୮)।

ଯାଯ ଚ ସମନ୍ନାଗତୋ ଇସୀନମ୍ପି ପସଂସନୀଯୋ ହୋତି। ଯଥାହ ସରଭଙ୍ଗୋ ଇସି –

‘‘କୋଧଂ ୱଧିତ୍ୱା ନ କଦାଚି ସୋଚତି,

ମକ୍ଖପ୍ପହାନଂ ଇସଯୋ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି;

ସବ୍ବେସଂ ୱୁତ୍ତଂ ଫରୁସଂ ଖମେଥ,

ଏତଂ ଖନ୍ତିଂ ଉତ୍ତମମାହୁ ସନ୍ତୋ’’ତି। (ଜା। ୨।୧୭।୬୪);

ଦେୱତାନମ୍ପି ପସଂସନୀଯୋ ହୋତି। ଯଥାହ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ –

‘‘ଯୋ ହଵେ ବଲଵା ସନ୍ତୋ, ଦୁବ୍ବଲସ୍ସ ତିତିକ୍ଖତି;

ତମାହୁ ପରମଂ ଖନ୍ତିଂ, ନିଚ୍ଚଂ ଖମତି ଦୁବ୍ବଲୋ’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୨୫୦-୨୫୧);

ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ପସଂସନୀୟୋ ହୋତି। ଯଥାହ ଭଗଵା –

‘‘ଅକ୍କୋସଂ ଵଧବନ୍ଧଞ୍ଚ, ଅଦୁଟ୍ଠୋ ଯୋ ତିତିକ୍ଖତି;

ଖନ୍ତୀବଲଂ ବଲାନୀକଂ, ତମହଂ ବ୍ରୂମି ବ୍ରାହ୍ମଣ’’ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୯୯);

ସା ପନେସା ଖନ୍ତି ଏତେସଞ୍ଚ ଇଧ ଵଣ୍ଣିତାନଂ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଗୁଣାନଂ ଅଧିଗମହେତୁତୋ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବା।

ସୋଵଚସ୍ସତା ନାମ ସହଧମ୍ମିକଂ ଵୁଚ୍ଚମାନେ ଵିକ୍ଖେପଂ ଵା ତୁଣ୍ହୀଭାଵଂ ଵା ଗୁଣଦୋସଚିନ୍ତନଂ ଵା ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ଵା ଅତିଵିଯ ଆଦରଞ୍ଚ ଗାରଵଞ୍ଚ ନୀଚମନତଞ୍ଚ ପୁରକ୍ଖତ୍ଵା ‘‘ସାଧୂ’’ତି ଵଚନକରଣତା। ସା ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ସନ୍ତିକା ଓଵାଦାନୁସାସନୀପଟିଲାଭହେତୁତୋ ଦୋସପ୍ପହାନଗୁଣାଧିଗମହେତୁତୋ ଚ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି।

ସମଣାନଂଦସ୍ସନଂ ନାମ ଉପସମିତକିଲେସାନଂ ଭାଵିତକାଯଵଚୀଚିତ୍ତପଞ୍ଞାନଂ ଉତ୍ତମଦମଥସମଥସମନ୍ନାଗତାନଂ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଉପସଙ୍କମନୁପଟ୍ଠାନଅନୁସ୍ସରଣସଵନଦସ୍ସନଂ, ସବ୍ବମ୍ପି ଓମକଦେସନାଯ ‘‘ଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତଂ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ବହୂପକାରତ୍ତା। ଆହ ଚ – ‘‘ଦସ୍ସନମ୍ପହଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ବହୂପକାରଂ ଵଦାମୀ’’ତିଆଦି (ଇତିଵୁ। ୧୦୪)। ଯତୋ ହିତକାମେନ କୁଲପୁତ୍ତେନ ସୀଲଵନ୍ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଘରଦ୍ଵାରଂ ସମ୍ପତ୍ତେ ଦିସ୍ଵା ଯଦି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ ଅତ୍ଥି, ଯଥାବଲଂ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମେନ ପତିମାନେତବ୍ବା। ଯଦି ନତ୍ଥି, ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତଂ କତ୍ଵା ଵନ୍ଦିତବ୍ବା। ତସ୍ମିଂ ଅସମ୍ପଜ୍ଜମାନେ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ଵା ନମସ୍ସିତବ୍ବା, ତସ୍ମିମ୍ପି ଅସମ୍ପଜ୍ଜମାନେ ପସନ୍ନଚିତ୍ତେନ ପିଯଚକ୍ଖୂହି ସମ୍ପସ୍ସିତବ୍ବା। ଏଵଂ ଦସ୍ସନମୂଲକେନାପି ହି ପୁଞ୍ଞେନ ଅନେକାନି ଜାତିସହସ୍ସାନି ଚକ୍ଖୂସୁ ରୋଗୋ ଵା ଦାହୋ ଵା ଉସ୍ସଦା ଵା ପିଳକା ଵା ନ ହୋନ୍ତି, ଵିପ୍ପସନ୍ନପଞ୍ଚଵଣ୍ଣସସ୍ସିରିକାନି ହୋନ୍ତି ଚକ୍ଖୂନି ରତନଵିମାନେ ଉଗ୍ଘାଟିତମଣିକଵାଟସଦିସାନି , ସତସହସ୍ସକପ୍ପମତ୍ତଂ ଦେଵେସୁ ଚ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ଲାଭୀ ହୋତି। ଅନଚ୍ଛରିଯଞ୍ଚେତଂ, ଯଂ ମନୁସ୍ସଭୂତୋ ସପ୍ପଞ୍ଞଜାତିକୋ ସମ୍ମା ପଵତ୍ତିତେନ ସମଣଦସ୍ସନମଯେନ ପୁଞ୍ଞେନ ଏଵରୂପଂ ଵିପାକସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭଵେଯ୍ଯ, ଯତ୍ଥ ତିରଚ୍ଛାନଗତାନମ୍ପି କେଵଲଂ ସଦ୍ଧାମତ୍ତକଜନିତସ୍ସ ସମଣଦସ୍ସନସ୍ସ ଏଵଂ ଵିପାକସମ୍ପତ୍ତିଂ ଵଣ୍ଣଯନ୍ତି –

‘‘ଉଲୂକୋ ମଣ୍ଡଲକ୍ଖିକୋ,

ଵେଦିଯକେ ଚିରଦୀଘଵାସିକୋ;

ସୁଖିତୋ ଵତ କୋସିଯୋ ଅଯଂ,

କାଲୁଟ୍ଠିତଂ ପସ୍ସତି ବୁଦ୍ଧଵରଂ।

‘‘ମଯି ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ଵା, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଅନୁତ୍ତରେ;

କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସାନି, ଦୁଗ୍ଗତିଂ ସୋ ନ ଗଚ୍ଛତି।

‘‘ଦେଵଲୋକା ଚଵିତ୍ଵାନ, କୁସଲକମ୍ମେନ ଚୋଦିତୋ;

ଭଵିସ୍ସତି ଅନନ୍ତଞାଣୋ, ସୋମନସ୍ସୋତି ଵିସ୍ସୁତୋ’’ତି। (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୪୪; ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ୫।୧୦);

କାଲେନ ଧମ୍ମସାକଚ୍ଛା ନାମ ପଦୋସେ ଵା ପଚ୍ଚୂସେ ଵା ଦ୍ଵେ ସୁତ୍ତନ୍ତିକା ଭିକ୍ଖୂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ସାକଚ୍ଛନ୍ତି, ଵିନଯଧରା ଵିନଯଂ, ଆଭିଧମ୍ମିକା ଅଭିଧମ୍ମଂ , ଜାତକଭାଣକା ଜାତକଂ, ଅଟ୍ଠକଥିକା ଅଟ୍ଠକଥଂ, ଲୀନୁଦ୍ଧତଵିଚିକିଚ୍ଛାପରେତଚିତ୍ତଵିସୋଧନତ୍ଥଂ ଵା ତମ୍ହି ତମ୍ହି କାଲେ ସାକଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଯଂ କାଲେନ ଧମ୍ମସାକଚ୍ଛା। ସା ଆଗମବ୍ଯତ୍ତିଆଦୀନଂ ଗୁଣାନଂ ହେତୁତୋ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତୀତି।

ଏୱଂ ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଖନ୍ତି, ସୋୱଚସ୍ସତା, ସମଣଦସ୍ସନଂ, କାଲେନ ଧମ୍ମସାକଚ୍ଛାତି ଚତ୍ତାରି ମଙ୍ଗଲାନି ୱୁତ୍ତାନି, ମଙ୍ଗଲତ୍ତଞ୍ଚ ନେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିଭାୱିତମେୱାତି।

ନିଟ୍ଠିତା ଖନ୍ତୀ ଚାତି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

୨୭୦। ଇଦାନି ତପୋ ଚାତି ଏତ୍ଥ ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ତପତୀତି ତପୋ। ବ୍ରହ୍ମଂ ଚରିଯଂ, ବ୍ରହ୍ମାନଂ ୱା ଚରିଯଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ସେଟ୍ଠଚରିଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ଦସ୍ସନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନ ଦସ୍ସନଂ। ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ଦସ୍ସନନ୍ତିପି ଏକେ, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ୱାନତୋତି ନିବ୍ବାନଂ, ସଚ୍ଛିକରଣଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯା, ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯା ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିଯା। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି ଅଯଂ ପଦୱଣ୍ଣନା।

ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – ତପୋ ନାମ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସାଦୀନଂ ତପନତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ, କୋସଜ୍ଜସ୍ସ ୱା ତପନତୋ ୱୀରିଯଂ। ତେନ ହି ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଆତାପୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସ୍ୱାଯଂ ଅଭିଜ୍ଝାଦିପ୍ପହାନଝାନାଦିପଟିଲାଭହେତୁତୋ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ନାମ ମେଥୁନୱିରତିସମଣଧମ୍ମସାସନମଗ୍ଗାନଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତଥା ହି ''ଅବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ପହାଯ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ହୋତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧। ୧୯୪; ମ। ନି। ୧।୨୯୨) ଏୱମାଦୀସୁ ମେଥୁନୱିରତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ''ଭଗୱତି ନୋ, ଆୱୁସୋ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତୀ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୫୭) ସମଣଧମ୍ମୋ। ''ନ ତାୱାହଂ, ପାପିମ, ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସାମି, ଯାୱ ମେ ଇଦଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ନ ଇଦ୍ଧଞ୍ଚେୱ ଭୱିସ୍ସତି ଫୀତଞ୍ଚ ୱିତ୍ଥାରିକଂ ବାହୁଜଞ୍ଞ''ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୧୬୮; ସଂ। ନି। ୫।୮୨୨; ଉଦା। ୫୧) ସାସନଂ। ''ଅଯମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୁ, ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୫।୬) ମଗ୍ଗୋ। ଇଧ ପନ ଅରିଯସଚ୍ଚଦସ୍ସନେନ ପରତୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ଅୱସେସଂ ସବ୍ବମ୍ପି ୱଟ୍ଟତି। ତଞ୍ଚେତଂ ଉପରୂପରି ନାନପ୍ପକାରୱିସେସାଧିଗମହେତୁତୋ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅରିଯସଚ୍ଚାନଦସ୍ସନଂ ନାମ କୁମାରପଞ୍ହେ ୱୁତ୍ତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ଅଭିସମଯୱସେନ ମଗ୍ଗଦସ୍ସନଂ। ତଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖୱୀତିକ୍କମହେତୁତୋ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିଯା ନାମ ଇଧ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ''ନିବ୍ବାନ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତମ୍ପି ହି ପଞ୍ଚଗତିୱାନନେନ ୱାନସଞ୍ଞିତାଯ ତଣ୍ହାଯ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ''ନିବ୍ବାନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ପତ୍ତି ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ୱା ''ସଚ୍ଛିକିରିଯା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇତରସ୍ସ ପନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ଦସ୍ସନେନେୱ ସଚ୍ଛିକିରିଯା ସିଦ୍ଧା, ତେନେତଂ ଇଧ ନ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଏୱମେସା ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିଯା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରାଦିହେତୁତୋ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏୱଂ ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାଯ ତପୋ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ଅରିଯସଚ୍ଚାନ ଦସ୍ସନଂ, ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିଯାତି ଚତ୍ତାରି ମଙ୍ଗଲାନି ୱୁତ୍ତାନି, ମଙ୍ଗଲତ୍ତଞ୍ଚ ନେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିଭାୱିତମେୱାତି।

ନିଟ୍ଠିତା ତପୋ ଚାତି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

୨୭୧। ଇଦାନି ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଲୋକଧମ୍ମେହୀତି ଏତ୍ଥ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସାତି ଫୁସିତସ୍ସ ଛୁପିତସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତସ୍ସ। ଲୋକେ ଧମ୍ମା ଲୋକଧମ୍ମା, ଯାୱ ଲୋକପ୍ପୱତ୍ତି, ତାୱ ଅନିୱତ୍ତକା ଧମ୍ମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଚିତ୍ତନ୍ତି ମନୋ ମାନସଂ। ଯସ୍ସାତି ନୱସ୍ସ ୱା ମଜ୍ଝିମସ୍ସ ୱା ଥେରସ୍ସ ୱା। ନ କମ୍ପତୀତି ନ ଚଲତି, ନ ୱେଧତି। ଅସୋକନ୍ତି ନିସ୍ସୋକଂ ଅବ୍ବୂଳ୍ହସୋକସଲ୍ଲଂ। ୱିରଜନ୍ତି ୱିଗତରଜଂ ୱିଦ୍ଧଂସିତରଜଂ। ଖେମନ୍ତି ଅଭଯଂ ନିରୁପଦ୍ଦୱଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି ଅଯଂ ତାୱ ପଦୱଣ୍ଣନା।

ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଲୋକଧମ୍ମେହି ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନ କମ୍ପତି, ଯସ୍ସ ଲାଭାଲାଭାଦୀହି ଅଟ୍ଠହି ଲୋକଧମ୍ମେହି ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନ କମ୍ପତି, ନ ଚଲତି, ନ ୱେଧତି, ତସ୍ସ ତଂ ଚିତ୍ତଂ କେନଚି ଅକମ୍ପନୀଯଲୋକୁତ୍ତରଭାୱାୱହନତୋ ''ମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କସ୍ସ ପନ ଏତେହି ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନ କମ୍ପତି? ଅରହତୋ ଖୀଣାସୱସ୍ସ, ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କସ୍ସଚି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ସେଲୋ ଯଥା ଏକଗ୍ଘନୋ, ୱାତେନ ନ ସମୀରତି;

ଏୱଂ ରୂପା ରସା ସଦ୍ଦା, ଗନ୍ଧା ଫସ୍ସା ଚ କେୱଲା।

‘‘ଇଟ୍ଠା ଧମ୍ମା ଅନିଟ୍ଠା ଚ, ନ ପୱେଧେନ୍ତି ତାଦିନୋ;

ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତଂ, ୱଯଞ୍ଚସ୍ସାନୁପସ୍ସତୀ’’ତି। (ଅ. ନି. ୬.୫୫; ମହାୱ. ୨୪୪);

ଅସୋକଂ ନାମ ଖୀଣାସୱସ୍ସେୱ ଚିତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ଯୋ ‘‘ସୋକୋ ସୋଚନା ସୋଚିତତ୍ତଂ ଅନ୍ତୋସୋକୋ ଅନ୍ତୋପରିସୋକୋ ଚେତସୋ ପରିନିଜ୍ଝାଯିତତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ୱିଭ. ୨୩୭) ନଯେନ ୱୁଚ୍ଚତି ସୋକୋ, ତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅସୋକଂ। କେଚି ନିବ୍ବାନଂ ୱଦନ୍ତି, ତଂ ପୁରିମପଦେନ ନାନୁସନ୍ଧିଯତି। ଯଥା ଚ ଅସୋକଂ, ଏୱଂ ୱିରଜଂ ଖେମନ୍ତିପି ଖୀଣାସୱସ୍ସେୱ ଚିତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ରାଗଦୋସମୋହରଜାନଂ ୱିଗତତ୍ତା ୱିରଜଂ, ଚତୂହି ଚ ଯୋଗେହି ଖେମତ୍ତା ଖେମଂ। ଯତୋ ଏତଂ ତେନ ତେନାକାରେନ ତମ୍ହି ତମ୍ହି ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଗହେତ୍ୱା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୱସେନ ତିୱିଧମ୍ପି ଅପ୍ପୱତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧତାଦିଲୋକୁତ୍ତମଭାୱାୱହନତୋ ଆହୁନେଯ୍ୟାଦିଭାୱାୱହନତୋ ଚ ‘‘ମଙ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଅଟ୍ଠଲୋକଧମ୍ମେହି ଅକମ୍ପିତଚିତ୍ତଂ, ଅସୋକଚିତ୍ତଂ, ୱିରଜଚିତ୍ତଂ, ଖେମଚିତ୍ତନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ମଙ୍ଗଲାନି ୱୁତ୍ତାନି, ମଙ୍ଗଲତ୍ତଞ୍ଚ ନେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିଭାୱିତମେୱାତି।

ନିଟ୍ଠିତା ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଲୋକଧମ୍ମେହୀତି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

୨୭୨। ଏୱଂ ଭଗୱା ‘‘ଅସେୱନା ଚ ବାଲାନ’’ନ୍ତିଆଦୀହି ଦସହି ଗାଥାହି ଅଟ୍ଠତିଂସ ମଙ୍ଗଲାନି କଥେତ୍ୱା ଇଦାନି ଏତାନେୱ ଅତ୍ତନା ୱୁତ୍ତମଙ୍ଗଲାନି ଥୁନନ୍ତୋ ‘‘ଏତାଦିସାନି କତ୍ୱାନା’’ତି ଇମଂ ଅୱସାନଗାଥମଭାସି।

ତସ୍ସାଯଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା – ଏତାଦିସାନୀତି ଏତାନି ଇଦିସାନି ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନି ବାଲାନଂ ଅସେୱନାଦୀନି। କତ୍ୱାନାତି କତ୍ୱା। କତ୍ୱାନ କତ୍ୱା କରିତ୍ୱାତି ହି ଅତ୍ଥତୋ ଅନଞ୍ଞଂ। ସବ୍ବତ୍ଥମପରାଜିତାତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଖନ୍ଧକିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରଦେୱପୁତ୍ତମାରପ୍ପଭେଦେସୁ ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକେସୁ ଏକେନପି ଅପରାଜିତା ହୁତ୍ୱା, ସଯମେୱ ତେ ଚତ୍ତାରୋ ମାରେ ପରାଜେତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମକାରୋ ଚେତ୍ଥ ପଦସନ୍ଧିକରଣମତ୍ତୋତି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ।

ସବ୍ବତ୍ଥ ସୋତ୍ଥିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଏତାଦିସାନି ମଙ୍ଗଲାନି କତ୍ୱା ଚତୂହି ମାରେହି ଅପରାଜିତା ହୁତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଇଧଲୋକପରଲୋକେସୁ ଠାନଚଙ୍କମନାଦୀସୁ ଚ ସୋତ୍ଥିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ବାଲସେୱନାଦୀହି ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ ଆସୱା ୱିଘାତପରିଳାହା , ତେସଂ ଅଭାୱା ସୋତ୍ଥିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅନୁପଦ୍ଦୁତା ଅନୁପସଟ୍ଠା ଖେମିନୋ ଅପ୍ପଟିଭଯା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନୁନାସିକୋ ଚେତ୍ଥ ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତଂ ତେସଂ ମଙ୍ଗଲମୁତ୍ତମନ୍ତି ଇମିନା ଗାଥାପାଦେନ ଭଗୱା ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। କଥଂ? ଏୱଂ ଦେୱପୁତ୍ତ ଯେ ଏତାଦିସାନି କରୋନ୍ତି, ତେ ଯସ୍ମା ସବ୍ବତ୍ଥ ସୋତ୍ଥିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂ ବାଲାନଂ ଅସେୱନାଦି ଅଟ୍ଠତିଂସୱିଧମ୍ପି ତେସଂ ଏତାଦିସକାରକାନଂ ମଙ୍ଗଲଂ ଉତ୍ତମଂ ସେଟ୍ଠଂ ପୱରନ୍ତି ଗଣ୍ହାହୀତି।

ଏୱଞ୍ଚ ଭଗୱତା ନିଟ୍ଠାପିତାଯ ଦେସନାଯ ପରିଯୋସାନେ କୋଟିସତସହସ୍ସଦେୱତା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ, ସୋତାପତ୍ତିସକଦାଗାମିଅନାଗାମିଫଲପ୍ପତ୍ତାନଂ ଗଣନା ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟା ଅହୋସି। ଅଥ ଭଗୱା ଦୁତିଯଦିୱସେ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରଂ ଆମନ୍ତେସି – ‘‘ଇମଂ, ଆନନ୍ଦ, ରତ୍ତିଂ ଅଞ୍ଞତରା ଦେୱତା ମଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ମଙ୍ଗଲପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି। ଅଥସ୍ସାହଂ ଅଟ୍ଠତିଂସ ମଙ୍ଗଲାନି ଅଭାସିଂ, ଉଗ୍ଗଣ୍ହ, ଆନନ୍ଦ, ଇମଂ ମଙ୍ଗଲପରିଯାଯଂ, ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ୱାଚେହୀ’’ତି। ଥେରୋ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ୱାଚେସି। ତଯିଦଂ ଆଚରିଯପରମ୍ପରାଭତଂ ଯାୱଜ୍ଜତନା ପୱତ୍ତତି, ଏୱମିଦଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଇଦ୍ଧଞ୍ଚେୱ ଫୀତଞ୍ଚ ୱିତ୍ଥାରିକଂ ବାହୁଜଞ୍ଞଂ ପୁଥୁଭୂତଂ ଯାୱ ଦେୱମନୁସ୍ସେହି ସୁପ୍ପକାସିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ଏତେସ୍ୱେୱ ମଙ୍ଗଲେସୁ ଞାଣପରିଚଯପାଟୱତ୍ଥଂ ଅଯଂ ଆଦିତୋ ପଭୁତି ଯୋଜନା – ଏୱମିମେ ଇଧଲୋକପରଲୋକଲୋକୁତ୍ତରସୁଖକାମା ସତ୍ତା ବାଲଜନସେୱନଂ ପହାଯ, ପଣ୍ଡିତେ ନିସ୍ସାଯ, ପୂଜନେଯ୍ୟେ ପୂଜେନ୍ତା, ପତିରୂପଦେସୱାସେନ ପୁବ୍ବେ କତପୁଞ୍ଞତାଯ ଚ କୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ ଚୋଦିଯମାନା, ଅତ୍ତାନଂ ସମ୍ମା ପଣିଧାଯ, ବାହୁସଚ୍ଚସିପ୍ପୱିନଯେହି ଅଲଙ୍କତତ୍ତଭାୱା, ୱିନଯାନୁରୂପଂ ସୁଭାସିତଂ ଭାସମାନା , ଯାୱ ଗିହିଭାୱଂ ନ ୱିଜହନ୍ତି, ତାୱ ମାତାପିତୁଉପଟ୍ଠାନେନ ପୋରାଣଂ ଇଣମୂଲଂ ୱିସୋଧଯମାନା, ପୁତ୍ତଦାରସଙ୍ଗହେନ ନୱଂ ଇଣମୂଲଂ ପଯୋଜଯମାନା, ଅନାକୁଲକମ୍ମନ୍ତତାଯ ଧନଧଞ୍ଞାଦିସମିଦ୍ଧିଂ ପାପୁଣନ୍ତା, ଦାନେନ ଭୋଗସାରଂ ଧମ୍ମଚରିଯାଯ ଜୀୱିତସାରଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା, ଞାତିସଙ୍ଗହେନ ସକଜନହିତଂ ଅନୱଜ୍ଜକମ୍ମନ୍ତତାଯ ପରଜନହିତଞ୍ଚ କରୋନ୍ତା, ପାପୱିରତିଯା ପରୂପଘାତଂ ମଜ୍ଜପାନସଂଯମେନ ଅତ୍ତୂପଘାତଞ୍ଚ ୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା, ଧମ୍ମେସୁ ଅପ୍ପମାଦେନ

କୁସଲପକ୍ଖଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା, ୱଡ୍ଢିତକୁସଲତାଯ ଗିହିବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଓହାଯ ପବ୍ବଜିତଭାୱେ ଠିତାପି ବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧସାୱକୁପଜ୍ଝାଚରିଯାଦୀସୁ ଗାରୱେନ ନିୱାତେନ ଚ ୱତ୍ତସମ୍ପଦଂ ଆରାଧେତ୍ୱା, ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା ପଚ୍ଚଯଗେଧଂ ପହାଯ, କତଞ୍ଞୁତାଯ ସପ୍ପୁରିସଭୂମିଯଂ ଠତ୍ୱା, ଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ଚିତ୍ତଲୀନତଂ ପହାଯ, ଖନ୍ତିଯା ସବ୍ବପରିସ୍ସଯେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା, ସୋୱଚସ୍ସତାଯ ସନାଥମତ୍ତାନଂ କତ୍ୱା, ସମଣଦସ୍ସନେନ ପଟିପତ୍ତିପଯୋଗଂ ପସ୍ସନ୍ତା, ଧମ୍ମସାକଚ୍ଛାଯ କଙ୍ଖାଟ୍ଠାନିଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କଙ୍ଖଂ ପଟିୱିନୋଦେତ୍ୱା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରତପେନ ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିଂ ସମଣଧମ୍ମବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଂ ତତୋ ପରା ଚ ଚତସ୍ସୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ସମ୍ପାଦେନ୍ତା, ଇମାଯ ପଟିପଦାଯ ଅରିଯସଚ୍ଚଦସ୍ସନପରିଯାଯଂ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଂ ପତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଫଲସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରୋନ୍ତି। ଯଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ସିନେରୁପବ୍ବତୋ ୱିଯ ୱାତୱୁଟ୍ଠୀହି ଅଟ୍ଠହି ଲୋକଧମ୍ମେହି ଅୱିକମ୍ପମାନଚିତ୍ତା ଅସୋକା ୱିରଜା ଖେମିନୋ ହୋନ୍ତି। ଯେ ଚ ଖେମିନୋ, ତେ ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକେନାପି ଅପରାଜିତା ହୋନ୍ତି, ସବ୍ବତ୍ଥ ଚ ସୋତ୍ଥିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

''ଏତାଦିସାନି କତ୍ୱାନ, ସବ୍ବତ୍ଥମପରାଜିତା;

ସବ୍ବତ୍ଥ ସୋତ୍ଥିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମଙ୍ଗଲମୁତ୍ତମ''ନ୍ତି।

ଇତି ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ସୂଚିଲୋମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂମେ ସୁତନ୍ତି ସୂଚିଲୋମସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାନଯେନେୱସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯଞ୍ଚ ''ଏୱଂ ମେ ସୁତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ। ଗଯାଯଂ ୱିହରତି ଟଙ୍କିତମଞ୍ଚେ ସୂଚିଲୋମସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭୱନେତି ଏତ୍ଥ ପନ କା ଗଯା, କୋ ଟଙ୍କିତମଞ୍ଚୋ, କସ୍ମା ଚ ଭଗୱା ତସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭୱନେ ୱିହରତୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଗଯାତି ଗାମୋପି ତିତ୍ଥମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଦୁଭଯମ୍ପି ଇଧ ୱଟ୍ଟତି। ଗଯାଗାମସ୍ସ ହି ଅୱିଦୂରେ ଦେସେ ୱିହରନ୍ତୋପି ''ଗଯାଯଂ ୱିହରତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ଚ ଗାମସ୍ସ ସମୀପେ ଅୱିଦୂରେ ଦ୍ୱାରସନ୍ତିକେ ସୋ ଟଙ୍କିତମଞ୍ଚୋ। ଗଯାତିତ୍ଥେ ୱିହରନ୍ତୋପି ''ଗଯାଯଂ ୱିହରତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଗଯାତିତ୍ଥେ ଚ ସୋ ଟଙ୍କିତମଞ୍ଚୋ। ଟଙ୍କିତମଞ୍ଚୋତି ଚତୁନ୍ନଂ ପାସାଣାନଂ ଉପରି ୱିତ୍ଥତଂ ପାସାଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା କତୋ ପାସାଣମଞ୍ଚୋ । ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭୱନଂ ଆଠଅୱକସ୍ସ ଭୱନଂ ୱିଯ। ଯସ୍ମା ୱା ପନ ଭଗୱା ତଂ ଦିୱସଂ ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ ସୂଚିଲୋମସ୍ସ ଚ ଖରଲୋମସ୍ସ ଚାତି ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଯକ୍ଖାନଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲୂପନିସ୍ସଯଂ ଅଦ୍ଦସ, ତସ୍ମା ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଆଦାଯ ଅନ୍ତୋଅରୁଣେଯେୱ ନାନାଦିସାହି ସନ୍ନିପତିତସ୍ସ ଜନସ୍ସ ଖେଠଅସିଙ୍ଘାଣିକାଦିନାନପ୍ପକାରାସୁଚିନିସ୍ସନ୍ଦକିଲିନ୍ନଭୂମିଭାଗମ୍ପି ତଂ ତିତ୍ଥପ୍ପଦେସଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଟଙ୍କିତମଞ୍ଚେ ନିସୀଦି ସୂଚିଲୋମସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭୱନେ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗୱା ଗଯାଯଂ ୱିହରତି ଟଙ୍କିତମଞ୍ଚେ ସୂଚିଲୋମସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭୱନେ''ତି।

ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନାତି ଯଂ ସମଯଂ ଭଗୱା ତତ୍ଥ ୱିହରତି, ତେନ ସମଯେନ। ଖରୋ ଚ ଯକ୍ଖୋ ସୂଚିଲୋମୋ ଚ ଯକ୍ଖୋ ଭଗୱତୋ ଅୱିଦୂରେ ଅତିକ୍କମନ୍ତୀତି। କେ ତେ ଯକ୍ଖା, କସ୍ମା ଚ ଅତିକ୍କମନ୍ତୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ତେସୁ ତାୱ ଏକୋ ଅତୀତେ ସଙ୍ଘସ୍ସ ତେଲଂ ଅନାପୁଚ୍ଛା ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସରୀରଂ ମକ୍ଖେସି। ସୋ ତେନ କମ୍ମେନ ନିରଯେ ପଚ୍ଚିତ୍ୱା ଗଯାପୋକ୍ଖରଣିତୀରେ ଯକ୍ଖଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତସ୍ସେୱ ଚସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକାୱସେସେନ ୱିରୂପାନି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନି ଅହେସୁଂ , ଇଟ୍ଠକଚ୍ଛଦନସଦିସଞ୍ଚ ଖରସମ୍ଫସ୍ସଂ ଚମ୍ମଂ। ସୋ କିର ଯଦା ପରଂ ଭିଂସାପେତୁକାମୋ ହୋତି, ତଦା ଛଦନିଟ୍ଠକସଦିସାନି ଚମ୍ମକପାଲାନି ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଭିଂସାପେତି। ଏୱଂ ସୋ ଖରସମ୍ଫସ୍ସତ୍ତା ଖରୋ ଯକ୍ଖୋତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଲଭି।

ଇତରୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଉପାସକୋ ହୁତ୍ୱା ମାସସ୍ସ ଅଟ୍ଠ ଦିୱସେ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ଧମ୍ମସ୍ସୱନେ ଘୋସିତେ ସଙ୍ଘାରାମଦ୍ୱାରେ ଅତ୍ତନୋ ଖେତ୍ତଂ କେଲାଯନ୍ତୋ ଉଗ୍ଘୋସନଂ ସୁତ୍ୱା ''ସଚେ ନ୍ହାଯାମି, ଚିରଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି କିଲିଟ୍ଠଗତ୍ତୋୱ ଉପୋସଥାଗାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ମହଗ୍ଘେ ଭୁମ୍ମତ୍ଥରଣେ ଅନାଦରେନ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସୁପି। ଭିକ୍ଖୁ ଏୱାଯଂ, ନ ଉପାସକୋତି ସଂଯୁତ୍ତଭାଣକା। ସୋ ତେନ ଚ ଅଞ୍ଞେନ କମ୍ମେନ ଚ ନିରଯେ ପଚ୍ଚିତ୍ୱା ଗଯାପୋକ୍ଖରଣିଯା ତୀରେ ଯକ୍ଖଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ସୋ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକାୱସେସେନ ଦୁଦ୍ଦସିକୋ ଅହୋସି, ସରୀରେ ଚସ୍ସ ସୂଚିସଦିସାନି ଲୋମାନି ଅହେସୁଂ। ସୋ ହି ଭିଂସାପେତବ୍ବକେ ସତ୍ତେ ସୂଚୀହି ୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ୱିଯ ଭିଂସାପେତି। ଏୱଂ ସୋ ସୂଚିସଦିସଲୋମତ୍ତା ସୂଚିଲୋମୋ ଯକ୍ଖୋତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଲଭି। ତେ ଅତ୍ତନୋ ଗୋଚରତ୍ଥାଯ ଭୱନତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ମୁହୁତ୍ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଗତମଗ୍ଗେନେୱ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଇତରଂ ଦିସାଭାଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ଭଗୱତୋ ଅୱିଦୂରେ ଅତିକ୍କମନ୍ତି।

ଅଥ ଖୋ ଖରୋତି କସ୍ମା ତେ ଏୱମାହଂସୁ? ଖରୋ ସମଣକପ୍ପଂ ଦିସ୍ୱା ଆହ। ସୂଚିଲୋମୋ ପନ ‘‘ଯୋ ଭାଯତି ନ ସୋ ସମଣୋ, ସମଣପଟିରୂପକତ୍ତା ପନ ସମଣକୋ ହୋତୀ’’ତି ଏୱଂଲଦ୍ଧିକୋ। ତସ୍ମା ତାଦିସଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ମଞ୍ଞମାନୋ ‘‘ନେସୋ ସମଣୋ, ସମଣକୋ ଏସୋ’’ତି ସହସାୱ ୱତ୍ୱାପି ପୁନ ୱୀମଂସିତୁକାମୋ ଆହ – ‘‘ଯାୱାହଂ ଜାନାମୀ’’ତି। ‘‘ଅଥ ଖୋ’’ତି ଏୱଂ ୱତ୍ୱା ତତୋ। ସୂଚିଲୋମୋ ଯକ୍ଖୋତି ଇତୋ ପଭୁତି ଯାୱ ଅପିଚ ଖୋ ତେ ସଙ୍ଗସ୍ସୋ ପାପକୋତି, ତାୱ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ କେୱଲଞ୍ହେତ୍ଥ ଭଗୱତୋ କାଯନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ କାଯଂ ଭଗୱତୋ ଉପନାମେସୀତି ଏୱଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତୋ ଅଭାଯନ୍ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ପଞ୍ହଂ ତଂ ସମଣା’’ତିଆଦିମାହ। କିଂ କାରଣା? ସୋ ହି ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଇମିନାପି ନାମ ମେ ଏୱଂ ଖରେନ ଅମନୁସ୍ସସମ୍ଫସ୍ସେନ ମନୁସ୍ସୋ ସମାନୋ ଅଯଂ ନ ଭାଯତି, ହନ୍ଦାହଂ ଏତଂ ବୁଦ୍ଧୱିସଯେ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛାମି, ଅଦ୍ଧା ଅଯଂ ତତ୍ଥ ନ ସମ୍ପାଯିସ୍ସତି, ତତୋ ନଂ ଏୱଂ ୱିହେଠେସ୍ସାମୀ’’ତି। ଭଗୱା ତଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ନ ଖ୍ୱାହଂ ତଂ ଆୱୁସୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତଂ ସବ୍ବଂ ଆଳୱକସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସବ୍ବାକାରେହି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୨୭୩।ଅଥ ଖୋ ସୂଚିଲୋମୋ ଯକ୍ଖୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଗାଥାଯ ଅଜ୍ଝଭାସି ‘‘ରାଗୋ ଚ ଦୋସୋ ଚା’’ତି। ତତ୍ଥ ରାଗଦୋସା ୱୁତ୍ତନଯା ଏୱ। କୁତୋନିଦାନାତି କିଂନିଦାନା କିଂହେତୁକା। କୁତୋତି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନସ୍ସ ତୋ-ଆଦେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ସମାସେ ଚସ୍ସ ଲୋପାଭାୱୋ। ଅଥ ୱା ନିଦାନାତି ଜାତା ଉପ୍ପନ୍ନାତି ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା କୁତୋନିଦାନା, କୁତୋଜାତା, କୁତୋଉପ୍ପନ୍ନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅରତୀ ରତୀ ଲୋମହଂସୋ କୁତୋଜାତି ଯାଯଂ ‘‘ପନ୍ତେସୁ ୱା ସେନାସନେସୁ ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେସୁ ୱା ଅଧିକୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅରତି ଅରତିତା ଅନଭିରତି ଅନଭିରମଣା ଉକ୍କଣ୍ଠିତା ପରିତସ୍ସିତା’’ତି (ୱିଭ. ୮୫୬) ଏୱଂ ୱିଭତ୍ତା ଅରତି, ଯା ଚ ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ରତି, ଯୋ ଚ ଲୋମହଂସସମୁଟ୍ଠାପନତୋ ‘‘ଲୋମହଂସୋ’’ତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତୋ ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସୋ। ଇମେ ତଯୋ ଧମ୍ମା କୁତୋଜା କୁତୋଜାତାତି ପୁଚ୍ଛତି । କୁତୋ ସମୁଟ୍ଠାଯାତି କୁତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା। ମନୋତି କୁସଲଚିତ୍ତଂ, ୱିତକ୍କାତି ଉରଗସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତା ନୱ କାମୱିତକ୍କାଦଯୋ। କୁମାରକା ଧଙ୍କମିୱୋସ୍ସଜନ୍ତୀତି ଯଥା ଗାମଦାରକା କୀଳନ୍ତା କାକଂ ସୁତ୍ତେନ ପାଦେ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଓସ୍ସଜନ୍ତି ଖିପନ୍ତି, ଏୱଂ କୁସଲମନଂ ଅକୁସଲୱିତକ୍କା କୁତୋ ସମୁଟ୍ଠାଯ ଓସ୍ସଜନ୍ତୀତି ପୁଚ୍ଛତି।

୨୭୪। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତେ ପଞ୍ହେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ‘‘ରାଗୋ ଚା’’ତି ଦୁତିଯଗାଥମଭାସି। ତତ୍ଥ ଇତୋତି ଅତ୍ତଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଅତ୍ତଭାୱନିଦାନା ହି ରାଗଦୋସା। ଅରତିରତିଲୋମହଂସା ଚ ଅତ୍ତଭାୱତୋ ଜାତା, କାମୱିତକ୍କାଦିଅକୁସଲୱିତକ୍କା ଚ ଅତ୍ତଭାୱତୋୟେୱ ସମୁଟ୍ଠାଯ କୁସଲମନୋ ଓସ୍ସଜନ୍ତି, ତେନ ତଦଞ୍ଞଂ ପକତିଆଦିକାରଣଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଇତୋନିଦାନା ଇତୋଜା ଇତୋ ସମୁଟ୍ଠାଯା’’ତି। ସବ୍ବସନ୍ଧି ଚେତ୍ଥ ପୁରିମଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

୨୭୫-୬। ଏୱଂ ତେ ପଞ୍ହେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯ୍ୱାଯଂ ‘‘ଇତୋନିଦାନା’’ତିଆଦୀସୁ ‘‘ଅତ୍ତଭାୱନିଦାନା ଅତ୍ତଭାୱତୋ ଜାତା ଅତ୍ତଭାୱତୋ ସମୁଟ୍ଠାଯା’’ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ସାଧେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ସ୍ନେହଜା ଅତ୍ତସମ୍ଭୂତା’’ତି। ଏତେ ହି ସବ୍ବେପି ରାଗାଦଯୋ ୱିତକ୍କପରିଯୋସାନା ତଣ୍ହାସ୍ନେହେନ ଜାତା, ତଥା ଜାଯନ୍ତା ଚ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧଭେଦେ ଅତ୍ତଭାୱପରିଯାଯେ ଅତ୍ତନି ସମ୍ଭୂତା। ତେନାହ – ‘‘ସ୍ନେହଜା ଅତ୍ତସମ୍ଭୂତା’’ତି। ଇଦାନି ତଦତ୍ଥଜୋତିକଂ ଉପମଂ କରୋତି ‘‘ନିଗ୍ରୋଧସ୍ସେୱ ଖନ୍ଧଜା’’ତି। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧେସୁ ଜାତା ଖନ୍ଧଜା, ପାରୋହାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯଥା ନିଗ୍ରୋଧସ୍ସ ଖନ୍ଧଜା ନାମ ପାରୋହା ଆପୋରସସିନେହେ ସତି ଜାଯନ୍ତି, ଜାଯନ୍ତା ଚ ତସ୍ମିଂଯେୱ ନିଗ୍ରୋଧେ ତେସୁ ତେସୁ ସାଖପ୍ପଭେଦେସୁ ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଏୱମେତେପି ରାଗାଦଯୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତତଣ୍ହାସ୍ନେହେ ସତି ଜାଯନ୍ତି, ଜାଯନ୍ତା ଚ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ତେସୁ ତେସୁ ଚକ୍ଖାଦିଭେଦେସୁ ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱତ୍ଥୂସୁ ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ତସ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବମେତଂ ‘‘ଅତ୍ତଭାୱନିଦାନା ଅତ୍ତଭାୱଜା ଅତ୍ତଭାୱସମୁଟ୍ଠାନା ଚ ଏତେ’’ତି।

ଅୱସେସଦିଯଡ୍ଢଗାଥାଯ ପନ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପଗାହିକା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା – ଏୱଂ ଅତ୍ତସମ୍ଭୂତା ଚ ଏତେ ପୁଥୂ ୱିସତ୍ତା କାମେସୁ। ରାଗୋପି ହି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକାଦିୱସେନ, ଦୋସୋପି ଆଘାତୱତ୍ଥାଦିୱସେନ, ଅରତିଆଦଯୋପି ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ଭେଦସ୍ସ ୱସେନାତି ସବ୍ବଥା ସବ୍ବେପିମେ କିଲେସା ପୁଥୂ ଅନେକପ୍ପକାରା ହୁତ୍ୱା ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣାଦିୱସେନ ତେସୁ ତେସୁ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ ତଥା ତଥା ୱିସତ୍ତା ଲଗ୍ଗା ଲଗ୍ଗିତା ସଂସିବ୍ବିତ୍ୱା ଠିତା। କିମିୱ? ମାଲୁୱାୱ ୱିତତା ୱନେ, ଯଥା ୱନେ ୱିତତା ମାଲୁୱା ତେସୁ ତେସୁ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ସାଖପସାଖାଦିଭେଦେସୁ ୱିସତ୍ତା ହୋତି ଲଗ୍ଗା ଲଗ୍ଗିତା ସଂସିବ୍ବିତ୍ୱା ଠିତା, ଏୱଂ ପୁଥୁପ୍ପଭେଦେସୁ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ ୱିସତ୍ତଂ କିଲେସଗଣଂ ଯେ ନଂ ପଜାନନ୍ତି ଯତୋନିଦାନଂ, ତେ ନଂ ୱିନୋଦେନ୍ତି ସୁଣୋହି ଯକ୍ଖ।

ତତ୍ଥ ଯତୋନିଦାନନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ, ତେନ କିଂ ଦୀପେତି? ଯେ ସତ୍ତା ନଂ କିଲେସଗଣଂ ‘‘ଯତୋନିଦାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଏୱଂ ଜାନନ୍ତି, ତେ ନଂ ‘‘ତଣ୍ହାସ୍ନେହସ୍ନେହିତେ ଅତ୍ତଭାୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ତଂ ତଣ୍ହାସ୍ନେହଂ ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନାଦିଭାୱନାଞାଣଗ୍ଗିନା ୱିସୋସେନ୍ତା ୱିନୋଦେନ୍ତି ପଜହନ୍ତି ବ୍ୟନ୍ତୀକରୋନ୍ତି ଚ, ଏତଂ ଅମ୍ହାକଂ ସୁଭାସିତଂ ସୁଣୋହି ଯକ୍ଖାତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ତଭାୱଜାନନେନ ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞଂ

ତଣ୍ହାସ୍ନେହରାଗାଦିକିଲେସଗଣଓ୍ୱିନୋଦନେନ ସମୁଦଯପ୍ପହାନଞ୍ଚ ଦୀପେତି।

ଯେ ଚ ନଂ ଓ୍ୱିନୋଦେନ୍ତି, ତେ ଦୁତ୍ତରଂ ଓଘମିମଂ ତରନ୍ତି ଅତିଣ୍ଣପୁବ୍ବଂ ଅପୁନବ୍ଭଓ୍ୱାଯ। ଏତେନ ମଗ୍ଗଭାଓ୍ୱନଂ ନିରୋଧସଚ୍ଛିକିରିଯଞ୍ଚ ଦୀପେତି। ଯେ ହି ନଂ କିଲେସଗଣଂ ଓ୍ୱିନୋଦେନ୍ତି, ତେ ଅଓ୍ୱସ୍ସଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାଓ୍ୱେନ୍ତି। ନ ହି ମଗ୍ଗଭାଓ୍ୱନଂ ଓ୍ୱିନା କିଲେସଓ୍ୱିନୋଦନଂ ଅତ୍ଥି। ଯେ ଚ ମଗ୍ଗଂ ଭାଓ୍ୱେନ୍ତି, ତେ ଦୁତ୍ତରଂ ପକତିଞ୍ଞାଣେନ କାମୋଘାଦିଂ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଓଘମିମଂ ତରନ୍ତି। ମଗ୍ଗଭାଓ୍ୱନା ହି ଓଘତରଣଂ। ଅତିଣ୍ଣପୁବ୍ବନ୍ତି ଇମିନା ଦୀଘେନ ଅଦ୍ଧୁନା ସୁପିନନ୍ତେନପି ଅଓ୍ୱୀତିକ୍କନ୍ତପୁବ୍ବଂ। ଅପୁନବ୍ଭଓ୍ୱାଯାତି ନିବ୍ବାନାଯ। ଏଓ୍ୱମିମଂ ଚତୁସଚ୍ଚଦୀପିକଂ ଗାଥଂ ସୁଣନ୍ତା ''ସୁତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଧାରେନ୍ତି, ଧତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥମୁପପରିକ୍ଖନ୍ତୀ''ତିଆଦିକଂ କଥଂ ସୁଭାଓ୍ୱିନିଯା ପଞ୍ଞାଯ ଅନୁକ୍କମମାନା ତେ ଦ୍ୱେପି ସହାଯକା ଯକ୍ଖା ଗାଥାପରିଯୋସାନେଯେଓ୍ୱ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହିଂସୁ, ପାସାଦିକା ଚ ଅହେସୁଂ ସୁଓ୍ୱଣ୍ଣଓ୍ୱଣ୍ଣା ଦିବ୍ବାଲଙ୍କାରଓ୍ୱିଭୂସିତାତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ସୂଚିଲୋମସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। କପିଲସୁତ୍ତ-(ଧମ୍ମଚରିଯସୁତ୍ତ)-ଓ୍ୱଣ୍ଣନା

ଧମ୍ମଚରିଯନ୍ତି କପିଲସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ହେମଓ୍ୱତସୁତ୍ତେ ଓ୍ୱୁତ୍ତନଯେନେଓ୍ୱ ପରିନିବ୍ବୁତେ କସ୍ସପେ ଭଗଓ୍ୱତି ଦ୍ୱେ କୁଲପୁତ୍ତା ଭାତରୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସାଓ୍ୱକାନଂ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିଂସୁ। ଜେଟ୍ଠୋ ସୋଧନୋ ନାମ, କନିଟ୍ଠୋ କପିଲୋ ନାମ। ତେସଂ ମାତା ସାଧନୀ ନାମ, କନିଟ୍ଠଭଗିନୀ ତାପନା ନାମ। ତାପି ଭିକ୍ଖୁନୀସୁ ପବ୍ବଜିଂସୁ। ତତୋ ତେ ଦ୍ୱେପି ହେମଓ୍ୱତସୁତ୍ତେ ଓ୍ୱୁତ୍ତନଯେନେଓ୍ୱ ''ସାସନେ କତି ଧୁରାନୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ସୁତ୍ୱା ଚ ଜେଟ୍ଠୋ ''ଓ୍ୱାସଧୁରଂ ପୂରେସ୍ସାମୀ''ତି ପଞ୍ଚ ଓ୍ୱସ୍ସାନି ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯାନଂ ସନ୍ତିକେ ଓ୍ୱସିତ୍ୱା ପଞ୍ଚଓ୍ୱସ୍ସୋ ହୁତ୍ୱା ଯାଓ୍ୱ ଅରହତ୍ତଂ, ତାଓ୍ୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସୁତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞଂ ପଓ୍ୱିସିତ୍ୱା ଓ୍ୱାଯମନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। କପିଲୋ ''ଅହଂ ତାଓ୍ୱ ତରୁଣୋ, ଓ୍ୱୁଡ୍ଢକାଲେ ଓ୍ୱାସଧୁରଂ ପରିପୂରେସ୍ସାମୀ''ତି ଗନ୍ଥଧୁରଂ ଆରଭିତ୍ୱା ତେପିଟକୋ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ପରିଯତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାଯ ପରିଓ୍ୱାରୋ, ପରିଓ୍ୱାରଂ ନିସ୍ସାଯ ଲାଭୋ ଚ ଉଦପାଦି।

ସୋ ବାହୁସଚ୍ଚମଦେନ ମତ୍ତୋ ପଣ୍ଡିତମାନୀ ଅନଞ୍ଞାତେପି ଅଞ୍ଞାତମାନୀ ହୁତ୍ୱା ପରେହି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ କପ୍ପିଯମ୍ପି ଅକପ୍ପିଯଂ, ଅକପ୍ପିଯମ୍ପି କପ୍ପିଯଂ, ସାଓ୍ୱଜ୍ଜମ୍ପି ଅନଓ୍ୱଜ୍ଜଂ, ଅନଓ୍ୱଜ୍ଜମ୍ପି ସାଓ୍ୱଜ୍ଜନ୍ତି ଭଣତି। ସୋ ପେସଲେହି ଭିକ୍ଖୂହି, ''ମା, ଆଓ୍ୱୁସୋ କପିଲ, ଏଓ୍ୱଂ ଅଓ୍ୱଚା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଓ୍ୱଦିଯମାନୋ ''ତୁମ୍ହେ କିଂ ଜାନାଥ ରିତ୍ତମୁଟ୍ଠିସଦିସା''ତିଆଦୀହି ଓ୍ୱଚନେହି ଖୁଂସେନ୍ତୋ ଓ୍ୱମ୍ଭେନ୍ତୋଯେଓ୍ୱ ଚରତି। ଭିକ୍ଖୂ ତସ୍ସ ଭାତୁନୋ ସୋଧନତ୍ଥେରସ୍ସାପି ଏତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସୁଂ। ସୋପି ନଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଆହ – ''ଆଓ୍ୱୁସୋ କପିଲ, ସାସନସ୍ସ ଆଯୁ ନାମ ତୁମ୍ହାଦିସାନଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି। ମା, ଆଓ୍ୱୁସୋ କପିଲ, କପ୍ପିଯମ୍ପି ଅକପ୍ପିଯଂ, ଅକପ୍ପିଯମ୍ପି କପ୍ପିଯଂ, ସାଓ୍ୱଜ୍ଜମ୍ପି ଅନଓ୍ୱଜ୍ଜଂ, ଅନଓ୍ୱଜ୍ଜମ୍ପି ସାଓ୍ୱଜ୍ଜନ୍ତି ଓ୍ୱଦେହୀ''ତି। ସୋ ତସ୍ସପି ଓ୍ୱଚନଂ ନାଦିଯି। ତତୋ ନଂ ସୋଧନତ୍ଥେରୋ ଦ୍ୱତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଓ୍ୱତ୍ୱା –

''ଏକଓ୍ୱାଚମ୍ପି ଦ୍ୱିଓ୍ୱାଚଂ, ଭଣେଯ୍ଯ ଅନୁକମ୍ପକୋ;

ତତୁତ୍ତରିଂ ନ ଭାସେଯ୍ଯ, ଦାସୋଓ୍ୱଯ୍ଯସ୍ସ ସନ୍ତିକେ''ତି। (ଜା। ୨।୧୯।୩୪) –

ପରିଓ୍ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ''ତ୍ୱମେଓ୍ୱ, ଆଓ୍ୱୁସୋ, ସକେନ କମ୍ମେନ ପଞ୍ଞାଯିସ୍ସସୀ''ତି ପକ୍କାମି। ତତୋ ପଭୁତି ନଂ ପେସଲା ଭିକ୍ଖୂ ଛଡ୍ଡେସୁଂ।

ସୋ ଦୁରାଚାରୋ ହୁତ୍ୱା ଦୁରାଚାରପରିଓ୍ୱୁତୋ ଓ୍ୱିହରନ୍ତୋ ଏକଦିଓ୍ୱସଂ ''ଉପୋସଥଂ ଓସାରେସ୍ସାମୀ''ତି ସୀହାସନଂ ଅଭିରୁଯ୍ହ ଚିତ୍ରବୀଜନିଂ ଗହେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋ ''ଓ୍ୱତ୍ତତି, ଆଓ୍ୱୁସୋ, ଏତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପାତିମୋକ୍ଖୋ''ତି ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଆହ। ଅଥେକୋ ଭିକ୍ଖୁପି ''ମଯ୍ହଂ ଓ୍ୱତ୍ତତୀ''ତି ନ ଅଓ୍ୱୋଚ। ନ ଚ ତସ୍ସ ତେସଂ ଓ୍ୱା ପାତିମୋକ୍ଖୋ ଓ୍ୱତ୍ତତି। ତତୋ ସୋ ''ପାତିମୋକ୍ଖେ ସୁତେପି ଅସୁତେପି ଓ୍ୱିନଯୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି ଆସନା ଓ୍ୱୁଟ୍ଠାସି। ଏଓ୍ୱଂ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱତୋ ସାସନଂ ଓସକ୍କାପେସି ଓ୍ୱିନାସେସି। ଅଥ ସୋଧନତ୍ଥେରୋ ତଦହେଓ୍ୱ ପରିନିବ୍ବାଯି। ସୋପି କପିଲୋ ଏଓ୍ୱଂ ତଂ ସାସନଂ ଓସକ୍କାପେତ୍ୱା କାଲକତୋ ଅଓ୍ୱୀଚିମହାନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ସାପିସ୍ସ ମାତା ଚ ଭଗିନୀ ଚ ତସ୍ସେଓ୍ୱ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପେସଲେ ଭିକ୍ଖୂ ଅକ୍କୋସମାନା ପରିଭାସମାନା କାଲଂ କତ୍ୱା ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ।

ତସ୍ମିଂଯେଓ୍ୱ ଚ କାଲେ ପଞ୍ଚସତା ପୁରିସା ଗାମଘାତାଦୀନି କତ୍ୱା ଚୋରିକାଯ ଜୀଓ୍ୱନ୍ତା ଜନପଦମନୁସ୍ସେହି ଅନୁବଦ୍ଧା ପଲାଯମାନା ଅରଞ୍ଞଂ ପଓ୍ୱିସିତ୍ୱା

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ଗହନଂ ୱା ପଟିସରଣଂ ୱା ଅପସ୍ସନ୍ତା ଅୱିଦୂରେ ପାସାଣେ ୱସନ୍ତଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ଆରଞ୍ଞିକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଦିସ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘ଅମ୍ହାକଂ, ଭନ୍ତେ, ପଟିସରଣଂ ହୋଥା’’ତି ଭଣିଂସୁ। ଥେରୋ ‘‘ତୁମ୍ହାକଂ ସୀଲସଦିସଂ ପଟିସରଣଂ ନତ୍ଥି, ସବ୍ବେ ପଞ୍ଚ ସୀଲାନି ସମାଦିୟଥା’’ତି ଆହ। ତେ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ସୀଲାନି ସମାଦିୟିଂସୁ। ଥେରୋ ‘‘ତୁମ୍ହେ ସୀଲୱନ୍ତୋ, ଇଦାନି ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱିତଂ ୱିନାସେନ୍ତେସୁପି ମା ମନୋ ପଦୂସୟିତ୍ଥା’’ତି ଆହ। ତେ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିଂସୁ। ଅଥ ତେ ଜାନପଦା ସମ୍ପତ୍ତା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ମଗ୍ଗମାନା ତେ ଚୋରେ ଦିସ୍ୱା ସବ୍ବେୱ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେସୁଂ। ତେ କାଲଂ କତ୍ୱା କାମାୱଚରଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ତେସୁ ଜେଟ୍ଠକଚୋରୋ ଜେଟ୍ଠକଦେୱପୁତ୍ତୋ ଅହୋସି, ଇତରେ ତସ୍ସେୱ ପରିୱାରା।

ତେ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମଂ ସଂସରନ୍ତା ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ଦେୱଲୋକେ ଖେପେତ୍ୱା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଦେୱଲୋକତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଜେଟ୍ଠକଦେୱପୁତ୍ତୋ ସାୱତ୍ଥିଦ୍ୱାରେ କେୱଟ୍ଟଗାମୋ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚସତକୁଲଜେଟ୍ଠସ୍ସ କେୱଟ୍ଟସ୍ସ ପଜାପତିୟା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି, ଇତରେ ଅୱସେସକେୱଟ୍ଟପଜାପତୀନଂ। ଏୱଂ ତେସଂ ଏକଦିୱସଂୟେୱ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ଗବ୍ଭୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅହୋସି। ଅଥ କେୱଟ୍ଟଜେଟ୍ଠୋ ‘‘ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ଇମସ୍ମିଂ ଗାମେ ଅଞ୍ଞେପି ଦାରକା ଅଜ୍ଜ ଜାତା’’ତି ୱିଚିନନ୍ତୋ ତେ ଦାରକେ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଇମେ ମେ ପୁତ୍ତସ୍ସ ସହାୟକା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ସବ୍ବେସଂ ପୋସାୱନିକଂ ଅଦାସି। ତେ ସବ୍ବେ ସହାୟକା ସହପଂସୁଂ କୀଳନ୍ତା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ୱୟପ୍ପତ୍ତା ଅହେସୁଂ। ୟସୋଜୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗୋ ଅହୋସି।

କପିଲୋପି ତଦା ନିରୟେ ପକ୍କାୱସେସେନ ଅଚିରୱତିୟା ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧମୁଖୋ ମଚ୍ଛୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି। ଅଥେକଦିୱସଂ ସବ୍ବେପି କେୱଟ୍ଟଦାରକା ଜାଲାନି ଗହେତ୍ୱା ‘‘ମଚ୍ଛେ ବନ୍ଧିସ୍ସାମା’’ତି ନଦିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଜାଲାନି ପକ୍ଖିପିଂସୁ। ତେସଂ ଜାଲଂ ସୋ ମଚ୍ଛୋ ପାୱିସି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ସବ୍ବୋ କେୱଟ୍ଟଗାମୋ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦୋ ଅହୋସି – ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ପୁତ୍ତା ପଠମଂ ମଚ୍ଛେ ବନ୍ଧନ୍ତା ସୁୱଣ୍ଣମଚ୍ଛଂ ବନ୍ଧିଂସୁ, ୱୁଡ୍ଢି ନେସଂ ଦାରକାନଂ, ଇଦାନି ଚ ନୋ ରାଜା ପହୂତଂ ଧନଂ ଦସ୍ସତୀ’’ତି। ଅଥ ତେ ପଞ୍ଚସତାପି ଦାରକସହାୟକା ମଚ୍ଛଂ ନାୱାୟ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ନାୱଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମଂସୁ। ରାଜା ଦିସ୍ୱା ‘‘କିଂ ଏତଂ ଭଣେ’’ତି ଆହ। ‘‘ମଚ୍ଛୋ ଦେୱା’’ତି। ରାଜା ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ମଚ୍ଛଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଭଗୱା ଏତସ୍ସ ୱଣ୍ଣକାରଣଂ ଜାନିସ୍ସତୀ’’ତି ମଚ୍ଛଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମାସି। ମଚ୍ଛସ୍ସ ମୁଖୱିୱରଣକାଲେ ଜେତୱନଂ ଅତିୱିୟ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ହୋତି।

ରାଜା ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘କସ୍ମା, ଭନ୍ତେ, ମଚ୍ଛୋ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ ଜାତୋ, କସ୍ମା ଚସ୍ସ ମୁଖତୋ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧୋ ୱାୟତୀ’’ତି? ଅୟଂ, ମହାରାଜ, କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପାୱଚନେ କପିଲୋ ନାମ ଭିକ୍ଖୁ ଅହୋସି, ବହୁସ୍ସୁତୋ ଆଗତାଗମୋ। ଅତ୍ତନୋ ୱଚନଂ ଅଗଣ୍ହନ୍ତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅକ୍କୋସକପରିଭାସକୋ। ତସ୍ସ ଚ ଭଗୱତୋ ସାସନୱିନାସକୋ। ୟଂ ସୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନଂ ୱିନାସେସି, ତେନ କମ୍ମେନ ଅୱୀଚିମହାନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ୱିପାକାୱସେସେନ ଚ ଇଦାନି ମଚ୍ଛୋ ଜାତୋ। ୟଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ୱାଚେସି, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେସି, ତସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦେନ ଇଦିସଂ ୱଣ୍ଣଂ ପଟିଲଭି। ୟଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅକ୍କୋସକପରିଭାସକୋ ଅହୋସି, ତେନସ୍ସ ମୁଖତୋ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧୋ ୱାୟତି। ‘‘ଉଲ୍ଲପାପେମି ନଂ ମହାରାଜା’’ତି? ‘‘ଆମ ଭଗୱା’’ତି। ଅଥ ଭଗୱା ମଚ୍ଛଂ ଆଲପି – ‘‘ତ୍ୱଂସି କପିଲୋ’’ତି? ‘‘ଆମ ଭଗୱା, ଅହଂ କପିଲୋ’’ତି। ‘‘କୁତୋ ଆଗତୋସୀ’’ତି? ‘‘ଅୱୀଚିମହାନିରୟତୋ ଭଗୱା’’ତି। ‘‘ସୋଧନୋ କୁହିଂ ଗତୋ’’ତି? ‘‘ପରିନିବ୍ବୁତୋ ଭଗୱା’’ତି। ‘‘ସାଧନୀ କୁହିଂ ଗତା’’ତି? ‘‘ମହାନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତା ଭଗୱା’’ତି। ‘‘ତାପନା କୁହିଂ ଗତା’’ତି? ‘‘ମହାନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତା ଭଗୱା’’ତି। ‘‘ଇଦାନି ତ୍ୱଂ କୁହିଂ ଗମିସ୍ସସୀ’’ତି? ‘‘ମହାନିରୟଂ ଭଗୱା’’ତି। ତାୱଦେୱ ୱିପ୍ପଟିସାରାଭିଭୂତୋ ନାୱଂ ସୀସେନ ପହରିତ୍ୱା କାଲକତୋ ମହାନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ମହାଜନୋ ସଂୱିଗ୍ଗୋ ଅହୋସି ଲୋମହଟ୍ଠଜାତୋ। ଅଥ ଭଗୱା ତତ୍ଥ ସମ୍ପତ୍ତଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତପରିସାୟ ତଙ୍ଖଣାନୁରୂପଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

୨୭୭-୮। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଚରିୟନ୍ତି କାୟସୁଚରିତାଦି ଧମ୍ମଚରିୟଂ। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ। ଏତଦାହୁ ୱସୁତ୍ତମନ୍ତି ଏତଂ ଉଭୟମ୍ପି ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଂ ସୁଚରିତଂ ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖସୁଖସମ୍ପାପକତ୍ତା ୱସୁତ୍ତମନ୍ତି ଆହୁ ଅରିୟା। ୱସୁତ୍ତମଂ ନାମ ଉତ୍ତମରତନଂ, ଅନୁଗାମିକଂ ଅତ୍ତାଧୀନଂ ରାଜାଦୀନଂ ଅସାଧାରଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଏତ୍ତାୱତା ‘‘ଗହଟ୍ଠସ୍ସ ୱା ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ୱା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟେୱ ପଟିସରଣ’’ନ୍ତି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପଟିପତ୍ତିୱିରହିତାୟ ପବ୍ବଜ୍ଜାୟ ଅସାରକତ୍ତଦସ୍ସନେନ କପିଲଂ ଅଞ୍ଞେ ଚ ତଥାରୂପେ ଗରହନ୍ତୋ ‘‘ପବ୍ବଜିତୋପି ଚେ ହୋତୀ’’ତି ଏୱମାଦିମାହ।

ତତ୍ରାୟଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା – ୟୋ ହି କୋଚି ଗିହିବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ଅପନେତ୍ୱା ଭଣ୍ଡୁକାସାୱାଦିଗହଣମତ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମନେନ ପବ୍ବଜିତୋପି ଚେହୋତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନ୍ୟଂ ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିୟଂ, ସୋ ଚେ ମୁଖରଜାତିକୋ ହୋତି ଫରୁସୱଚନୋ, ନାନପ୍ପକାରାୟ ୱିହେସାୟ ଅଭିରତତ୍ତା ୱିହେସାଭିରତୋ, ହିରୋତ୍ତପ୍ପାଭାୱେନ ମଗସଦିସତ୍ତା ମଗୋ, ଜୀୱିତଂ ତସ୍ସ ପାପିୟୋ, ତସ୍ସ ଏୱରୂପସ୍ସ ଜୀୱିତଂ ଅତିପାପଂ ଅତିହୀନଂ। କସ୍ମା? ୟସ୍ମା ଇମାୟ ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିୟା ରାଗାଦିମନେକପ୍ପକାରଂ ରଜଂ ୱଡ୍ଢେତି ଅତ୍ତନୋ।

୨୭୯। ନ କେଓଲଞ୍ଚ ଇମିନାଓ କାରଣେନସ୍ସ ଜୀଓିତଂ ପାପିୟୋ, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ଅୟଂ ଏଓରୂପୋ ମୁଖରଜାତିକତ୍ତା କଲହାଭିରତୋ ଭିକ୍ଖୁ ସୁଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥଓିଜାନନସମ୍ମୋହନେନ ମୋହଧମ୍ମେନ ଆଓୁତୋ, ''ମା, ଆଓୁସୋ କପିଲ, ଏଓଂ ଅଓଚ, ଇମିନାପି ପରିୟାୟେନ ତଂ ଗଣ୍ହାହୀ''ତି ଏଓମାଦିନା ନୟେନ ପେସଲେହି ଭିକ୍ଖୂହି ଅକ୍ଖାତମ୍ପି ନ ଜାନାତି ଧମ୍ମଂ ବୁଦ୍ଧେନ ଦେସିତଂ। ଯୋ ଧମ୍ମୋ ବୁଦ୍ଧେନ ଦେସିତୋ, ତଂ ନାନପ୍ପକାରେନ ଅଓନୋ ଓୁଚ୍ଚମାନମ୍ପି ନ ଜାନାତି। ଏଓମ୍ପିସ୍ସ ଜୀଓିତଂ ପାପିୟୋ।

୨୮୦। ତଥା ସୋ ଏଓରୂପୋ ଓିହେସାଭିରତତ୍ତା ଓିହେସଂ ଭାଓିତତ୍ତାନଂ ଭାଓିତତ୍ତେ ଖୀଣାସଓଭିକ୍ଖୁ ସୋଧନହେରପଭୁତିକେ ''ନ ତୁମ୍ହେ ଓିନୟଂ ଜାନାଥ, ନ ସୁତ୍ତଂ ନ ଅଭିଧମ୍ମଂ, ଓୁଦ୍ଧପବ୍ବଜିତା''ତିଆଦିନା ନୟେନ ଓିହେସନ୍ତୋ । ଉପଯୋଗପ୍ପଓତ୍ତିୟଞ୍ହି ଇଦଂ ସାମିଓଚନଂ। ଅଥ ଓା ଯଥାଓୁତ୍ତେନେଓ ନୟେନ ''ଓିହେସଂ ଭାଓିତତ୍ତାନଂ କରୋନ୍ତୋ''ତି ପାଠସେସୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ଏଓଂ ନିପ୍ପରିୟାୟମେଓ ସାମିଓଚନଂ ସିଜ୍ଝତି। ଅଓିଜ୍ଜାୟ ପୁରକ୍ଖତୋତି ଭାଓିତତ୍ତଓିହେସନେ ଆଦୀନଓଦସ୍ସନପଟିଚ୍ଛାଦିକାୟ ଅଓିଜ୍ଜାୟ ପୁରକ୍ଖତୋ ପେସିତୋ ପୟୋଜିତୋ ସେସପବ୍ବଜିତାନଂ ଭାଓିତତ୍ତାନଂ ଓିହେସଭାଓେନ ପଓତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠେଓ ଧମ୍ମେ ଚିତ୍ତଓିବାଧନେନ ସଙ୍କିଲେସଂ, ଆୟତିଞ୍ଚ ନିରୟସମ୍ପାପନେନ ମଗ୍ଗଂ ନିରୟଗାମିନଂ ନ ଜାନାତି।

୨୮୧। ଅଜାନନ୍ତୋ ଚ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ଚତୁବ୍ବିଧାପାୟଭେଦଂ ଓିନିପାତଂ ସମାପନ୍ନୋ। ତତ୍ଥ ଚ ଓିନିପାତେ ଗବ୍ଭା ଗବ୍ଭଂ ତମା ତମଂ ଏକେକନିକାୟେ ସତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁମ୍ପି ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଚନ୍ଦିମସୂରିୟେହିପି ଅଓିଦ୍ଧଂସନୀୟା ଅସୁରକାୟତମା ତମଞ୍ଚ ସମାପନ୍ନୋ। ସ ଓେ ତାଦିସକୋଭିକ୍ଖୁ ପେଚ୍ଚ ଇତୋ ପରଲୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅୟଂ କପିଲମଚ୍ଛୋ ଓିୟ ନାନପ୍ପକାରଂ ଦୁକ୍ଖଂ ନିଗଚ୍ଛତି।

୨୮୨। କିଂ କାରଣା? ଗୂଥକୂପୋ ଯଥା ଅସ୍ସ, ସମ୍ପୁଣ୍ଣୋ ଗଣଓସ୍ସିକୋ,ଯଥା ଓଚ୍ଚକୁଟିଗୂଥକୂପୋ ଗଣଓସ୍ସିକୋ ଅନେକଓସ୍ସିକୋ ବହୂନି ଓସ୍ସାନି ମୁଖତୋ ଗୂଥେନ ପୂରିୟମାନୋ ସମ୍ପୁଣ୍ଣୋ ଅସ୍ସ, ସୋ ଉଦକକୁମ୍ଭସତେହି ଉଦକକୁମ୍ଭସହସ୍ସେହି ଧୋଓିୟମାନୋପି ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଦୁବ୍ବଣ୍ଣିୟାନପଗମା ଦୁବ୍ବିସୋଧୋ ହୋତି, ଏଓମେଓ ଯୋ ଏଓରୂପୋ ଅସ୍ସ ଦୀଘରତ୍ତଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠକମ୍ମନ୍ତୋ ଗୂଥକୂପୋ ଓିୟ ଗୂଥେନ ପାପେନ ସମ୍ପୁଣ୍ଣତ୍ତା ସମ୍ପୁଣ୍ଣୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ସୋ ଦୁବ୍ବିସୋଧୋ ହି ସାଙ୍ଗଣୋ, ଚିରକାଲଂ ତସ୍ସ ଅଙ୍ଗଣସ୍ସ ଓିପାକଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତୋପି ନ ସୁଜ୍ଝତି। ତସ୍ମା ଓସ୍ସଗଣନାୟ ଅପରିମାଣମ୍ପି କାଲଂ ସ ଓେ ତାଦିସକୋ ଭିକ୍ଖୁ ପେଚ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ନିଗଚ୍ଛତୀତି। ଅଥ ଓା ଅୟଂ ଇମିସ୍ସା ଗାଥାୟ ସମ୍ବନ୍ଧୋ – ଯଂ ଓୁତ୍ତଂ ''ସ ଓେ ତାଦିସକୋ ଭିକ୍ଖୁ, ପେଚ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ନିଗଚ୍ଛତୀ''ତି, ତତ୍ର ସିୟା ତୁମ୍ହାକଂ ''ସକ୍କା ପନାୟଂ ତଥା କାତୁଂ, ଯଥା ପେଚ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ନ ନିଗଚ୍ଛେୟ୍ୟା''ତି। ନ ସକ୍କା। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଗୂଥକୂପୋ... ପେ... ସାଙ୍ଗଣୋତି।

୨୮୩-୪। ଯତୋ ପଟିକଙ୍ଖେଓ ଯଂ ଏଓରୂପଂ ଜାନାଥ, ଭିକ୍ଖଓୋ ଗେହନିସ୍ସିତଂ, ଯଂ ଏଓରୂପଂ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣନିସ୍ସିତଂ ଜାନେୟ୍ୟାଥ ଅଭୂତଗୁଣପତ୍ଥନାକାରପ୍ପଓତ୍ତାୟ ପାପିକାୟ ଇଚ୍ଛାୟ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ପାପିଚ୍ଛଂ, କାମଓିତକ୍କାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ପାପସଙ୍କପ୍ପଂ, କାୟିକଓୀତିକ୍କମାଦିନା ଓେଳୁଦାନାଦିଭେଦେନ ଚ ପାପାଚାରେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ପାପାଚାରଂ, ଓେସିୟାଦିପାପଗୋଚରତୋ ପାପଗୋଚରଂ, ସବ୍ବେ ସମଗ୍ଗା ହୁତ୍ୱାନ ଅଭିନିବ୍ବଜ୍ଜିୟାଥ ନଂ। ତତ୍ଥ ଅଭିନିବ୍ବଜ୍ଜିୟାଥାତି ଓିଓଜ୍ଜେୟ୍ୟାଥ ମା ଭଜେୟ୍ୟାଥ, ମା ଚସ୍ସ ଅଭିନିବ୍ବଜ୍ଜନମତ୍ତେନେଓ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତଂ ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟାଥ, ଅପିଚ ଖୋ ପନ କାରଣ୍ଡଓଂ ନିଦ୍ଧମଥ, କସମ୍ବୁଂ ଅପକସ୍ସଥ, ତଂ କଚଓରଭୂତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ କଚଓରମିଓ ଅନପେକ୍ଖା ନିଦ୍ଧମଥ, କସଟଭୂତଞ୍ଚ ନଂ ଖତ୍ତିୟାଦୀନଂ ମଜ୍ଝେ ପଓିଟ୍ଠଂ ପଭିନ୍ନପଗ୍ଘରିତକୁଟ୍ଠଂ ଚଣ୍ଡାଲଂ ଓିୟ ଅପକସ୍ସଥ, ହତ୍ଥେ ଓା ସୀସେ ଓା ଗହେତ୍ୱା ନିକ୍କଡ୍ଢଥ। ସେୟ୍ୟଥାପି ଆୟସ୍ମା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପାପଧମ୍ମଂ ବାହାୟ ଗହେତ୍ୱା ବହିଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକା ନିକ୍ଖାମେତ୍ୱା ସୂଚିଘଟିକଂ ଅଦାସି, ଏଓଂ ଅପକସ୍ସଥାତି ଦସ୍ସେତି। କିଂ କାରଣା? ସଙ୍ଘାରାମୋ ନାମ ସୀଲଓନ୍ତାନଂ କତୋ, ନ ଦୁସ୍ସୀଲାନଂ।

୨୮୫-୬। ଯତୋ ଏତଦେଓ ତତୋ ପଲାପେ ଓାହେଥ, ଅସ୍ସମଣେ ସମଣମାନିନେ, ଯଥା ହି ପଲାପା ଅନ୍ତୋ ତଣ୍ଡୁଲରହିତାପି ବହି ଥୁସେହି ଓୀହୀ ଓିୟ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଏଓଂ ପାପଭିକ୍ଖୂ ଅନ୍ତୋ ସୀଲାଦିଓିରହିତାପି ବହି କାସାଓାଦିପରିକ୍ଖାରେନ ଭିକ୍ଖୂ ଓିୟ ଦିସ୍ସନ୍ତି। ତସ୍ମା ''ପଲାପା''ତି ଓୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେ ପଲାପେ ଓାହେଥ, ଓପୁନାଥ, ଓିଧମଥ ପରମତ୍ଥତୋ ଅସ୍ସମଣେ ଓେସମତ୍ତେନ ସମଣମାନିନେ । ଏଓଂ ନିଦ୍ଧମିତ୍ୱାନ...ପେ... ପତିସ୍ସତା। ତତ୍ଥ କପ୍ପୟଓ୍ହୋତି କପ୍ପେଥ, କରୋଥାତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପତିସ୍ସତାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଗାରଓା ସପ୍ପତିସ୍ସା। ତତୋ ସମଗ୍ଗା ନିପକା, ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସଥାତି ଅଥେଓଂ ତୁମ୍ହେ ସୁଦ୍ଧା ସୁଦ୍ଧେହି ସଂଓାସଂ କପ୍ପେନ୍ତା, ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞତାୟ ସମଗ୍ଗା, ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପରିପାକଗତାୟ ପଞ୍ଞାୟ ନିପକା, ସବ୍ବସ୍ସେଓିମସ୍ସ ଓଟ୍ଟଦୁକ୍ଖାଦିନୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତଂ କରିସ୍ସଥାତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେଓ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠପେସି।

ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ତେ ପଞ୍ଚସତା କେଓଟ୍ଟପୁତ୍ତା ସଂଓେଗମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକିରିୟଂ ପତ୍ଥୟମାନା ଭଗଓତୋ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେଓ ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଭଗଓତା ସଦ୍ଧିଂ ଆନେଞ୍ଜଓିହାରସମାପତ୍ତିଧମ୍ମପରିଭୋଗେନ ଏକପରିଭୋଗା ଅହେସୁଂ। ସା ଚ ନେସଂ ଏଓଂ ଭଗଓତା ସଦ୍ଧିଂ

ଏକପରିଭୋଗତା ଉଦାନେ ୱୁତ୍ତଯସୋଜସୁତ୍ତୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ କପିଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂମେ ସୁତନ୍ତି ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମିକସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମେୱ ଯାସ୍ସ ନିଦାନେ ''ଅଥ ଖୋ ସମ୍ବହୁଲା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ସମ୍ବହୁଲାତି ବହୂ ଅନେକେ। କୋସଲକାତି କୋସଲରଟ୍ଠୱାସିନୋ। ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲାତି ଜାତିଯା ବ୍ରାହ୍ମଣା ମହାସାରତାଯ ମହାସାଲା। ଯେସଂ କିର ନିଦହିତ୍ୱା ଠପିତଂଯେୱ ଅସୀତିକୋଟିସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଧନମତ୍ଥି, ତେ ''ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଇମେ ଚ ତାଦିସା, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲା''ତି। ଜିଣ୍ଣାତି ଜଜ୍ଜରୀଭୂତା ଜରାଯ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିଭାୱମାପାଦିତା। ୱୁଦ୍ଧାତି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ୱୁଦ୍ଧିମରିଯାଦଂ ପତ୍ତା। ମହଲ୍ଲକାତି ଜାତିମହଲ୍ଲକତାଯ ସମନ୍ନାଗତା, ଚିରକାଲପ୍ପସୁତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଦ୍ଧଗତାତି ଅଦ୍ଧାନଂ ଗତା, ଦ୍ୱେ ତଯୋ ରାଜପରିୱଟ୍ଟେ ଅତୀତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱଯୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତାତି ପଚ୍ଛିମୱଯଂ ସମ୍ପତ୍ତା। ଅପିଚ ଜିଣ୍ଣାତି ପୋରାଣା, ଚିରକାଲପ୍ପୱତ୍ତକୁଲନ୍ୱଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱୁଦ୍ଧାତି ସୀଲାଚାରାଦିଗୁଣୱୁଦ୍ଧିଯୁତ୍ତା। ମହଲ୍ଲକାତି ୱିଭୱମହନ୍ତତାଯ ସମନ୍ନାଗତା ମହଦ୍ଧନା ମହାଭୋଗା। ଅଦ୍ଧଗତାତି ମଗ୍ଗପଟିପନ୍ନା ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱତଚରିଯାଦିମରିଯାଦଂ ଅୱୀତିକ୍କମ୍ମ ଚରମାନା। ୱଯୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତାତି ଜାତିୱୁଦ୍ଧଭାୱମ୍ପି ଅନ୍ତିମୱଯଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ମୋଦିଂସୂତି ଖମନୀଯାଦୀନି ପୁଚ୍ଛନ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମପ୍ପୱତ୍ତମୋଦା ଅହେସୁଂ। ଯାଯ ଚ ''କଚ୍ଚି ଭୋତୋ ଗୋତମସ୍ସ ଖମନୀଯଂ, କଚ୍ଚି ଯାପନୀଯଂ, ଅପ୍ପାବାଧଂ, ଅପ୍ପାତଙ୍କଂ, ବଲଂ, ଲହୁଟ୍ଠାନଂ, ଫାସୁୱିହାରୋ''ତିଆଦିକାଯ କଥାଯ ସମ୍ମୋଦିଂସୁ, ତଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜସଙ୍ଖାତସମ୍ମୋଦଜନନତୋ ସମ୍ମୋଦିତୁଂ ଅରହତୋ ଚ ସମ୍ମୋଦନୀଯଂ, ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନମଧୁରତାଯ ସୁଚିରମ୍ପି କାଲଂ ସାରେତୁଂ ନିରନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତେତୁଂ ଅରହତୋ ସରିତବ୍ବଭାୱତୋ ଚ ସାରଣୀଯଂ। ସୁଯ୍ୟମାନସୁଖତୋ ଚ ସମ୍ମୋଦନୀଯଂ, ଅନୁସ୍ସରିଯମାନସୁଖତୋ ସାରଣୀଯଂ, ତଥା ବ୍ୟଞ୍ଜନପରିସୁଦ୍ଧତାଯ ସମ୍ମୋଦନୀଯଂ, ଅତ୍ଥପରିସୁଦ୍ଧତାଯ ସାରଣୀଯନ୍ତି ଏୱଂ ଅନେକେହି ପରିଯାଯେହି ସମ୍ମୋଦନୀଯଂ କଥଂ ସାରଣୀଯଂ ୱୀତିସାରେତ୍ୱା ପରିଯୋସାପେତ୍ୱା ନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଯେନତ୍ଥେନ ଆଗତା, ତଂ ପୁଚ୍ଛିତୁକାମା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦିଂସୁ। ତଂ –

''ନ ପଚ୍ଛତୋ ନ ପୁରତୋ, ନାପି ଆସନ୍ନଦୂରତୋ;

ନ ପସ୍ସେ ନାପି ପଟିୱାତେ, ନ ଚାପି ଓଣତୁଣ୍ଣତେ''ତି। –

ଆଦିନା ନଯେନ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତମେୱ।

ଏୱଂ ଏକମନ୍ତଂ ନିସିନ୍ନା ଖୋ ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲା ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚୁଂ – ''କିଂ ତ''ନ୍ତି? ''ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତି ନୁ ଖୋ''ତିଆଦି। ତଂ ସବ୍ବଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। କେୱଲଞ୍ହେତ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମେତି ଦେସକାଲାଦିଧମ୍ମେ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଯୋ ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମୋ, ତସ୍ମିଂଯେୱ। ତେନ ହି ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଯସ୍ମା ମଂ ତୁମ୍ହେ ଯାଚିତ୍ଥ, ତସ୍ମା ବ୍ରାହ୍ମଣା ସୁଣାଥ, ସୋତଂ ଓଦହଥ, ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋଥ, ଯୋନିସୋ ମନସି କରୋଥ। ତଥା ପଯୋଗସୁଦ୍ଧିଯା ସୁଣାଥ, ଆସଯସୁଦ୍ଧିଯା ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋଥ। ଅୱିକ୍ଖେପେନ ସୁଣାଥ, ପଗ୍ଗହେନ ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋଥାତିଆଦିନା ନଯେନ ଏତେସଂ ପଦାନଂ ପୁବ୍ବେ ଅୱୁତ୍ତୋପି ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଥ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ ତଂ ୱଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତା ''ଏୱଂ ଭୋ''ତି ଖୋ ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲା ଭଗୱତୋ ପଚ୍ଚସ୍ସୋସୁଂ, ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ଅଭିମୁଖା ହୁତ୍ୱା ଅସ୍ସୋସୁଂ। ଅଥ ୱା ପଟିସ୍ସୁଣିଂସୁ। ''ସୁଣାଥ ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋଥା''ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ କତ୍ତୁକାମତାଯ ପଟିଜାନିଂସୂତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ ତେସଂ ଏୱଂ ପଟିସ୍ସୁତୱତଂ ଭଗୱା ଏତଦୱୋଚ – ''କିଂ ତ''ନ୍ତି? ''ଇସଯୋ ପୁବ୍ବକା''ତିଆଦି।

୨୮୭। ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯ ତାୱ ସଞ୍ଞତତ୍ତାତି ସୀଲସଂଯମେନ ସଂଯତଚିତ୍ତା। ତପସ୍ସିନୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରତପଯୁତ୍ତା। ଅତ୍ତଦତ୍ଥମଚାରିସୁନ୍ତି ମନ୍ତଜ୍ଝେନବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନାଦିଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥଂ ଅକଂସୁ। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

୨୮୮। ଦୁତିଯଗାଥାଦୀସୁପି ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପୱଣ୍ଣନା – ନ ପସୂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନାସୁନ୍ତି ପୋରାଣାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ପସୂ ନ ଆସୁଂ, ନ ତେ ପସୁପରିଗ୍ଗହମକଂସୁ। ନ ହିରଞ୍ଞଂ ନ ଧାନିଯନ୍ତି ହିରଞ୍ଞଞ୍ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଅନ୍ତମସୋ ଜତୁମାସକୋପି ନାହୋସି , ତଥା ୱୀହିସାଲିଯୱଗୋଧୂମାଦି ପୁବ୍ବଣ୍ଣାପରଣ୍ଣଭେଦଂ

ଧାନିଯମ୍ପି ତେସଂ ନାହୋସି। ତେ ହି ନିକ୍ଖିତ୍ତଜାତରୂପରଜତା ଅସନ୍ନିଧିକାରକାୱ ହୁତ୍ୱା କେୱଲଂ ସଜ୍ଝାୟଧନଧଞ୍ଞା ଅତ୍ତନୋ ମନ୍ତଜ୍ଝେନସଙ୍ଖାତେନେୱ ଧନେନ ଧଞ୍ଞେନ ଚ ସମନ୍ନାଗତା ଅହେସୁଂ। ଯୋ ଚାୟଂ ମେତ୍ତାଦିୱିହାରୋ ସେଟ୍ଠତ୍ତା ଅନୁଗାମିକତ୍ତା ଚ ବ୍ରହ୍ମନିଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଞ୍ଚ ବ୍ରହ୍ମଂ ନିଧିମପାଲୟୁଂ ସଦା ତସ୍ସ ଭାୱନାନୁଯୋଗେନ।

୨୮୯। ଏୱଂ ୱିହାରୀନଂ ୟଂ ନେସଂ ପକତଂ ଆସି, ୟଂ ଏତେସଂ ପକତଂ ଏତେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତଂ ଅହୋସି। ଦ୍ୱାରଭତ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠିତନ୍ତି "ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଦସ୍ସାମା"ତି ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ତେହି ତେହି ଦାୟକେହି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଘରଦ୍ୱାରେ ଠପିତଭତ୍ତଂ। ସଦ୍ଧାପକତନ୍ତି ସଦ୍ଧାୟ ପକତଂ, ସଦ୍ଧାଦେୟ୍ୟନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏସାନନ୍ତି ଏସନ୍ତୀତି ଏସା, ତେସଂ ଏସାନଂ, ଏସମାନାନଂ ପରିୟେସମାନାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦାତୱେତି ଦାତଙ୍କଂ। ତଦମଞ୍ଞିସୁନ୍ତି ତଂ ଅମଞ୍ଞିଂସୁ, ତଂ ଦ୍ୱାରେ ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଠପିତଂ ଭତ୍ତଂ ସଦ୍ଧାଦେୟ୍ୟଂ ପରିୟେସମାନାନଂ ଏତେସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଦାତଙ୍କଂ ଅମଞ୍ଞିଂସୁ ଦାୟକା ଜନା, ନ ତତୋ ପରଂ। ଅନନ୍ତିକା ହି ତେ ଅଞ୍ଞେନ ଅହେସୁଂ, କେୱଲଂ ଘାସଚ୍ଛାଦନପରମତାୟ ସନ୍ତୁଟ୍ଠାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୨୯୦।ନାନାରତ୍ତେହୀତି ନାନାୱିଧରାଗରତ୍ତେହି ୱତ୍ଥେହି ୱିଚିତ୍ରୱତ୍ଥାଭରଣେହିତେହି, ସୟନେହି ଏକଭୂମିକଦ୍ୱିଭୂମିକାଦିପାସାଦୱରେହି। ଆୱସଥେହୀତି ଏୱରୂପେହି ଉପକରଣେହି। ଫୀତା ଜନପଦା ରଟ୍ଠା ଏକେକପ୍ପଦେସଭୂତା ଜନପଦା ଚ କେଚି କେଚି ସକଲରଟ୍ଠା ଚ "ନମୋ ବ୍ରାହ୍ମଣାନ"ନ୍ତି ସାୟଂ ପାତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଦେୱେ ୱିୟ ନମସ୍ସିଂସୁ।

୨୯୧। ତେ ଏୱଂ ନମସ୍ସିୟମାନା ଲୋକେନ ଅୱଜ୍ଝା ବ୍ରାହ୍ମଣା ଆସୁଂ, ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଅୱଜ୍ଝା, ଅଜେୟ୍ୟା ୱିହିଂସିତୁମ୍ପି ଅନଭିଭୱନୀୟତ୍ତା ଅଜେୟ୍ୟା ଚ ଅହେସୁଂ। କିଂ କାରଣା? ଧମ୍ମରକ୍ଖିତା, ୟସ୍ମା ଧମ୍ମେନ ରକ୍ଖିତା। ତେ ହି ପଞ୍ଚ ୱରସୀଲଧମ୍ମେ ରକ୍ଖିଂସୁ, "ଧମ୍ମୋ ହୱେ ରକ୍ଖତି ଧମ୍ମଚାରି"ନ୍ତି (ଜା। ୧।୧୦।୧୦୨; ୧।୧୫।୩୮୫) ଧମ୍ମରକ୍ଖିତା ହୁତ୍ୱା ଅୱଜ୍ଝା ଅଜେୟ୍ୟା ଚ ଅହେସୁନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନ ନେ କୋଚି ନିୱାରେସୀତି ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ କୁଲାନଂ ଦ୍ୱାରେସୁ ସବ୍ବସୋ ବାହିରେସୁ ଚ ଅବ୍ଭନ୍ତରେସୁ ଚ ସବ୍ବଦ୍ୱାରେସୁ ୟସ୍ମା ତେସୁ ପିୟସମ୍ମତେସୁ ୱରସୀଲସମନ୍ନାଗତେସୁ ମାତାପିତୂସୁ ୱିୟ ଅତିୱିସ୍ସତ୍ଥା ମନୁସ୍ସା ଅହେସୁଂ, ତସ୍ମା "ଇଦଂ ନାମ ଠାନଂ ତୟା ନ ପୱିସିତବ୍ବ"ନ୍ତି ନ କୋଚି ନିୱାରେସି।

୨୯୨। ଏୱଂ ଧମ୍ମରକ୍ଖିତା କୁଲଦ୍ୱାରେସୁ ଅନିୱାରିତା ଚରନ୍ତା ଅଟ୍ଠ ଚ ଚତ୍ତାଲୀସଞ୍ଚାତି ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସଂ ୱସ୍ସାନି କୁମାରଭାୱତୋ ପଭୁତି ଚରଣେନ କୋମାରଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଚରିଂସୁ ତେ। ଯେପି ବ୍ରାହ୍ମଣଚଣ୍ଡାଲା ଅହେସୁଂ, କୋ ପନ ୱାଦୋ ବ୍ରହ୍ମସମାଦୀସୂତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଚରନ୍ତା ଏୱ ହି ୱିଜ୍ଜାଚରଣପରିୟେଟ୍ଠିଂ ଅଚରୁଂ ବ୍ରାହ୍ମଣା ପୁରେ, ନ ଅବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ହୁତ୍ୱା। ତତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜାପରିୟେଟ୍ଠୀତି ମନ୍ତଜ୍ଝେନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ "ସୋ ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ୱସ୍ସାନି କୋମାରଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଚରତି ମନ୍ତେ ଅଧୀୟମାନୋ"ତି (ଅ। ନି। ୫।୧୯୨)। ଚରଣପରିୟେଟ୍ଠୀତି ସୀଲରକ୍ଖଣଂ। "ୱିଜ୍ଜାଚରଣପରିୟେଟ୍ଠୁ"ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ୱିଜ୍ଜାଚରଣଂ ପରିୟେସିତୁଂ ଅଚରୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୯୩। ୟଥାୱୁତ୍ତଞ୍ଚ କାଲଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ଘରାୱାସଂ କପ୍ପେନ୍ତାପି ନ ବ୍ରାହ୍ମଣା ଅଞ୍ଞମଗମୁଂ ଖତ୍ତିୟଂ ୱା ୱେସ୍ସାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ୱା, ଯେ ଅହେସୁଂ ଦେୱସମା ୱା ମରିୟାଦା ୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତଥା ସତଂ ୱା ସହସ୍ସଂ ୱା ଦତ୍ୱା ନପି ଭରିୟଂ କିଣିଂସୁ ତେ, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଏକଚ୍ଚେ କିଣନ୍ତି। ତେ ହି ଧମ୍ମେନ ଦାରଂ ପରିୟେସନ୍ତି। କଥଂ? ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସଂ ୱସ୍ସାନି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା କଞ୍ଞାଭିକ୍ଖଂ ଆହିଣ୍ଡନ୍ତି – "ଅହଂ ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ୱସ୍ସାନି ଚିଣ୍ଣବ୍ରହ୍ମଚରିୟୋ, ୟଦି ୱୟପ୍ପତ୍ତା ଦାରିକା ଅତ୍ଥି, ଦେଥ ମେ"ତି। ତତୋ ୟସ୍ସ ୱୟପ୍ପତ୍ତା ଦାରିକା ହୋତି, ସୋ ତଂ ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ନୀହରିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରେ ଠିତସ୍ସେୱ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ହତ୍ଥେ ଉଦକଂ ଆସିଞ୍ଚନ୍ତୋ "ଇମଂ ତେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଭରିୟଂ ପୋସାୱନତ୍ଥାୟ ଦମ୍ମୀ"ତି ୱତ୍ୱା ଦେତି।

କସ୍ମା ପନ ତେ ଏୱଂ ଚିରଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱାପି ଦାରଂ ପରିୟେସନ୍ତି, ନ ୟାୱଜୀୱଂ ବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ହୋନ୍ତୀତି? ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱସେନ। ତେସଞ୍ହି ଏୱଂଦିଟ୍ଠି ହୋତି – "ଯୋ ପୁତ୍ତଂ ନ ଉପ୍ପାଦେତି, ସୋ କୁଲୱଂସଚ୍ଛେଦକରୋ ହୋତି, ତତୋ ନିରୟେ ପଚ୍ଚତୀ"ତି। ଚତ୍ତାରୋ କିର ଅଭାୟିତବ୍ବଂ ଭାୟନ୍ତି ଗଣ୍ଡୁପ୍ପାଦୋ କିକୀ କୁନ୍ତନୀ ବ୍ରାହ୍ମଣାତି। ଗଣ୍ଡୁପ୍ପାଦା କିର ମହାପଥୱିୟା ଖୟଭୟେନ ମତ୍ତଭୋଜିନୋ ହୋନ୍ତି, ନ ବହୁଂ ମତ୍ତିକଂ ଖାଦନ୍ତି। କିକୀ ସକୁଣିକା ଆକାସପତନଭୟେନ ଅଣ୍ଡସ୍ସ ଉପରି ଉତ୍ତାନା ସେତି। କୁନ୍ତନୀ ସକୁଣିକା ପଥୱିକମ୍ପନଭୟେନ ପାଦେହି ଭୂମିଂ ନ ସୁଟ୍ଠୁ ଅକ୍କମତି। ବ୍ରାହ୍ମଣା କୁଲୱଂସୂପଚ୍ଛେଦଭୟେନ ଦାରଂ ପରିୟେସନ୍ତି। ଆହ ଚେତ୍ଥ –

"ଗଣ୍ଡୁପ୍ପାଦୋ କିକୀ ଚେୱ, କୁନ୍ତୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମିକୋ;

ଏତେ ଅଭୟଂ ଭାୟନ୍ତି, ସମ୍ମୂଳ୍ହା ଚତୁରୋ ଜନା"ତି।

ଏୱଂ ଧମ୍ମେନ ଦାରଂ ପରିୟେସିତ୍ୱାପି ଚ ସମ୍ପିୟେନେୱ ସଂୱାସଂ ସଙ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ସମରୋଚୟୁଂ, ସମ୍ପିୟେନେୱ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପେମେନେୱ କାୟେନ ଚ

ଚିଣ୍ଡେନ ଚ ମିସ୍ସୀଭୂତା ସଙ୍ଘଟିତା ସଂସଟ୍ଠା ହୁତ୍ୱା ସଂୱାସଂ ସମରୋଚୟୁଂ, ନ ଅଷ୍ପିୟେନ ନ ନିଗ୍ଗହେନ ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୨୯୪। ଏୱଂ ସମ୍ପିୟେନେୱ ସଂୱାସଂ କରୋନ୍ତାପି ଚ ଅଞ୍ଞତ୍ର ତମ୍ହାତି, ଯୋ ସୋ ଉତୁସମୟୋ, ଯମ୍ହି ସମୟେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ଉପଗନ୍ତବ୍ବା, ଅଞ୍ଞତ୍ର ତମ୍ହା ସମୟା ଠପେତ୍ୱା ତଂ ସମୟଂ ଉତୁତୋ ୱିରତଂ ଉତୁୱେରମଣିଂ ପତି ଭରିୟଂ, ଯାୱ ପୁନ ସୋ ସମୟୋ ଆଗଚ୍ଛତି, ତାୱ ଅଚ୍ଚତ୍ୱା ଅନ୍ତରାୟେୱ। ମେଥୁନଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ମେଥୁନାୟ ଧମ୍ମାୟ। ସମ୍ପଦାନୱଚନପତ୍ତିୟା କିରେତଂ ଉପୟୋଗୱଚନଂ। ନାସ୍ସୁ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ନେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଯେ ହୋନ୍ତି ଦେୱସମା ଚ ମରିଯାଦା ଚାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୨୯୫। ଅୱିସେସେନ ପନ ସଙ୍ଖେପି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଞ୍ଚ…ପେ… ଅୱଣ୍ଣୟୁଂ। ତତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତି ମେଥୁନୱିରତି। ସୀଲନ୍ତି ସେସାନି ଚତ୍ତାରି ସିକ୍ଖାପଦାନି। ଅଜ୍ଜୱନ୍ତି ଉଜୁଭାୱୋ, ଅତ୍ଥତୋ ଅସଠତା ଅମାୟାୱିତା ଚ। ମଦ୍ଦୱନ୍ତି ମୁଦୁଭାୱୋ, ଅତ୍ଥତୋ ଅଥଦ୍ଧତା ଅନତିମାନିତା ଚ। ତପୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ। ସୋରଚ୍ଚନ୍ତି ସୁରତଭାୱୋ ସୁଖସୀଲତା ଅପ୍ପଟିକୂଲସମାଚାରତା। ଅୱିହିଂସାତି ପାଣିଆଦୀହି ଅୱିହେସିକଜାତିକତା ସକରୁଣଭାୱୋ। ଖନ୍ତୀତି ଅଧିୱାସନକ୍ଖନ୍ତି। ଇଚ୍ଚେତେ ଗୁଣେ ଅୱଣ୍ଣୟୁଂ। ଯେପି ନାସକ୍ଖିଂସୁ ସଙ୍କସୋ ପଟିପତ୍ତିଯା ଆରାଧେତୁଂ, ତେପି ତତ୍ଥ ସାରଦସ୍ସିନୋ ହୁତ୍ୱା ୱାଚାୟ ୱଣ୍ଣୟିଂସୁ ପସଂସିଂସୁ।

୨୯୬। ଏୱଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତାନଞ୍ଚ ଯୋ ନେସଂ…ପେ… ନାଗମା, ଯୋ ଏତେସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ପରମୋ ବ୍ରହ୍ମା ଅହୋସି, ବ୍ରହ୍ମସମୋ ନାମ ଉତ୍ତମୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅହୋସି, ଦଳ୍ହେନ ପରକ୍କମେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଦଳ୍ହପରକ୍କମୋ। ସ ୱାତି ୱିଭାୱନେ ୱା-ସଦ୍ଦୋ, ତେନ ସୋ ଏୱରୂପୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ତମେୱ ୱିଭାୱେତି। ମେଥୁନଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ମେଥୁନସମାପତ୍ତିଂ। ସୁପିନନ୍ତେପି ନାଗମାତି ସୁପିନେପି ନ ଅଗମାସି।

୨୯୭। ତତୋ ତସ୍ସ ୱତ୍ତଂ…ପେ… ଅୱଣ୍ଣୟୁଂ। ଇମାୟ ଗାଥାୟ ନୱମଗାଥାୟ ୱୁତ୍ତଗୁଣେୟେୱ ଆଦିଅନ୍ତୱସେନ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଦେୱସମେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ପକାସେତି। ତେ ହି ୱିଞ୍ଞୁଜାତିକା ପଣ୍ଡିତା ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମସମସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ୱତ୍ତଂ ଅନୁସିକ୍ଖନ୍ତି ପବ୍ବଜ୍ଜାୟ ଝାନଭାୱନାୟ ଚ, ତେ ଚ ଇମେ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟାଦିଗୁଣେ ପଟିପତ୍ତିୟା ଏୱ ୱଣ୍ଣୟନ୍ତୀତି। ତେ ସଙ୍ଖେପି ବ୍ରାହ୍ମଣା ପଞ୍ଚକନିପାତେ ଦୋଣସୁତ୍ତେ (ଅ। ନି। ୫।୧୯୨) ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

୨୯୮। ଇଦାନି ମରିୟାଦେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ''ତଣ୍ଡୁଲଂ ସୟନ''ନ୍ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତେସୁ ଯେ ହୋନ୍ତି ମରିୟାଦା, ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣା ସଚେ ୟଞ୍ଞଂ କପ୍ପେତୁକାମା ହୋନ୍ତି, ଅଥ ଆମକଧଞ୍ଞପଟିଗ୍ଗହଣା ପଟିୱିରତତ୍ତା ନାନପ୍ପକାରକଂ ତଣ୍ଡୁଲଞ୍ଚ, ମଞ୍ଚପୀଠାଦିଭେଦଂ ସୟନଞ୍ଚ, ଖୋମାଦିଭେଦଂ ୱତ୍ଥଞ୍ଚ, ଗୋସପ୍ପିତିଲତେଲାଦିଭେଦଂ ସପ୍ପିତେଲଞ୍ଚ ଯାଚିୟ ଧମ୍ମେନ, ''ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅରିୟା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଏସା ଅରିୟାନ ଯାଚନା''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେନ ଉଦ୍ଦିସ୍ସଠାନସଙ୍ଖାତେନ ଧମ୍ମେନ ଯାଚିତ୍ୱା, ଅଥ ଯୋ ଯଂ ଇଚ୍ଛତି ଦାତୁଂ, ତେନ ତଂ ଦିନ୍ନତଣ୍ଡୁଲାଦିଂ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ସଂକଡ୍ଢିତ୍ୱା। ''ସମୁଦାନେତ୍ୱା''ତିପି ପାଠୋ, ଏକୋୟେୱତ୍ଥୋ। ତତୋ ୟଞ୍ଞମକପ୍ପୟୁନ୍ତି ତତୋ ଗହେତ୍ୱା ଦାନମକଂସୁ ।

୨୯୯। କରୋନ୍ତା ଚ ଏୱମେତସ୍ମିଂ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ମିଂ ଦାନସଙ୍ଖାତେ ୟଞ୍ଞସ୍ମିଂ ନାସ୍ସୁ ଗାୱୋ ହନିଂସୁ ତେ, ନ ତେ ଗାୱିୟୋ ହନିଂସୁ। ଗାୱୀମୁଖେନ ଚେତ୍ଥ ସବ୍ବପାଣା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। କିଂକାରଣା ନ ହନିଂସୂତି? ବ୍ରହ୍ମଚରିୟାଦିଗୁଣୟୁତ୍ତତ୍ତା। ଅପିଚ ୱିସେସତୋ ଯଥା ମାତା…ପେ… ନାସ୍ସୁ ଗାୱୋ ହନିଂସୁ ତେ। ତତ୍ଥ ଯାସୁ ଜାୟନ୍ତି ଓସଧାତି ଯାସୁ ପିତ୍ତାଦୀନଂ ଭେସଜ୍ଜଭୂତା ପଞ୍ଚ ଗୋରସା ଜାୟନ୍ତି।

୩୦୦।ଅନ୍ନଦାତିଆଦୀସୁ ଯସ୍ମା ପଞ୍ଚ ଗୋରସେ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତାନଂ ଖୁଦା ୱୂପସମ୍ମତି, ବଲଂ ୱଡ୍ଢତି, ଛୱିୱଣ୍ଣୋ ୱିପ୍ପସୀଦତି, କାୟିକମାନସିକଂ ସୁଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି , ତସ୍ମା ଅନ୍ନଦା ବଲଦା ୱଣ୍ଣଦା ସୁଖଦା ଚେତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୩୦୧। ଏୱଂ ତେ ୟଞ୍ଞେସୁ ଗାୱୋ ଅହନନ୍ତା ପୁଞ୍ଞପ୍ପଭାୱାନୁଗ୍ଗହିତସରୀରା ସୁଖୁମାଲା…ପେ… ସୁଖମେଧିତ୍ଥ ଯଂ ପଜା। ତତ୍ଥ ସୁଖୁମାଲା ମୁଦୁତଲୁଣହତ୍ଥପାଦାଦିତାୟ, ମହାକାୟା ଆରୋହପରିଣାହସମ୍ପତ୍ତିୟା, ୱଣ୍ଣୱନ୍ତୋ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣତାୟ ସଣ୍ଠାନୟୁତ୍ତତାୟ ଚ, ୟସସ୍ସିନୋ ଲାଭପରିୱାରସମ୍ପଦାୟ। ସେହି ଧମ୍ମେହୀତି ସକେହି ଚାରିତ୍ତେହି। କିଚ୍ଚାକିଚ୍ଚେସୁ ଉସ୍ସୁକାତି କିଚ୍ଚେସୁ ''ଇଦଂ କାତବ୍ବଂ'', ଅକିଚ୍ଚେସୁ ''ଇଦଂ ନ କାତବ୍ବ''ନ୍ତି ଉସ୍ସୁକ୍କମାପନ୍ନା ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ତେ ପୋରାଣା ବ୍ରାହ୍ମଣା ଏୱରୂପା ହୁତ୍ୱା ଦସ୍ସନୀୟା ପସାଦନୀୟା ଲୋକସ୍ସ ପରମଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟା ଇମାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ଯାୱ ଲୋକେ ଅୱତ୍ତିଂସୁ, ତାୱ ୱିଗତଇତିଭୟୁପଦ୍ଦୱା ହୁତ୍ୱା ନାନପ୍ପକାରକଂ ସୁଖଂ ଏଧିତ୍ଥ ପାପୁଣି, ସୁଖଂ ୱା ଏଧିତ୍ଥ ସୁଖଂ ୱୁଡ୍ଢିଂ ଅଗମାସି। ଅୟଂ ପଜାତି ସତ୍ତଲୋକଂ ନିଦସ୍ସେତି।

୩୦୨-୩। କାଲଚ୍ଚୟେନ ପନ ସମ୍ଭିନ୍ନମରିୟାଦଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜିତୁକାମାନଂ ତେସଂ ଆସି ୱିପଲ୍ଲାସୋ…ପେ… ଭାଗସୋ ମିତେ। ତତ୍ଥ ୱିପଲ୍ଲାସୋତି

ୱିପରୀତସଞ୍ଞା। ଅଣୁତୋ ଅଣୁନ୍ତି ଲାମକଟ୍ଠେନ ପରିତ୍ତଟ୍ଠେନ ଅପ୍ପସ୍ସାଦଟ୍ଠେନ ଅଣୁଭୂତତୋ କାମଗୁଣତୋ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଝାନସାମଞ୍ଞନିବ୍ବାନସୁଖାନି ଉପନିଧାୟ ସଙ୍ଖ୍ୟମ୍ପି ଅନୁପଗମନେନ ଅଣୁଂ କାମସୁଖଂ, ଲୋକୁତ୍ତରସୁଖଂ ୱା ଉପନିଧାୟ ଅଣୁଭୂତତୋ ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧଲୋକିୟସମାପତ୍ତିସୁଖତୋ ଅଣୁଂ ଅପ୍ପକତୋପି ଅପ୍ପକଂ କାମସୁଖଂ ଦିସ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ରାଜିନୋ ଚାତି ରଞ୍ଞୋ ଚ। ୱିୟାକାରନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତିଂ। ଆଜଞ୍ଞସଂୟୁତ୍ତେତି ଅସ୍ସାଜାନୀୟସଂୟୁତ୍ତେ। ସୁକତେତି ଦାରୁକମ୍ମଲୋହକମ୍ମେନ ସୁନିଟ୍ଠିତେ। ଚିତ୍ତସିବ୍ବନେତି ସୀହଚମ୍ମାଦୀହି ଅଲଙ୍କରଣୱସେନ ଚିତ୍ରସିବ୍ବନେ। ନିୱେସନେତି ଘରୱତ୍ଥୂନି। ନିୱେସେତି ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାପିତଘରାନି। ୱିଭତ୍ତେତି ଆୟାମୱିତ୍ଥାରୱସେନ ୱିଭତ୍ତାନି। ଭାଗସୋ ମିତେତି ଅଙ୍ଗଣଦ୍ୱାରପାସାଦକୂଟାଗାରାଦିୱସେନ କୋଟ୍ଠାସଂ କୋଟ୍ଠାସଂ କତ୍ୱା ମିତାନି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ତେସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଅଣୁତୋ ଅଣୁସଞ୍ଞିତଂ କାମସୁଖଞ୍ଚ ରଞ୍ଞୋ ବ୍ୟାକାରଞ୍ଚ ଅଲଙ୍କତନାରିୟୋ ଚ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ରଥେ ଚ ନିୱେସନେ ନିୱେସେ ଚ ଦିସ୍ୱା ଦୁକ୍ଖେସୁୟେୱ ଏତେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ‘‘ସୁଖ’’ନ୍ତି ପୱତ୍ତତ୍ତା ପୁବ୍ବେ ପୱତ୍ତନେକ୍ଖମ୍ମସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସସଙ୍ଖାତା ୱିପରୀତସଞ୍ଞା ଆସି।

୩୦୪। ତେ ଏୱଂ ୱିପରୀତସଞ୍ଞା ହୁତ୍ୱା ଗୋମଣ୍ଡଲପରିବ୍ବୂଳ୍ହଂ…ପେ… ବ୍ରାହ୍ମଣା। ତତ୍ଥ ଗୋମଣ୍ଡଲପରିବ୍ବୂଳ୍ହନ୍ତି ଗୋୟୂଥେହି ପରିକିଣ୍ଣଂ। ନାରୀୱରଗଣାୟୁତନ୍ତି ୱରନାରୀଗଣସଂୟୁତ୍ତଂ। ଉଳାରନ୍ତି ୱିପୁଲଂ । ମାନୁସଂ ଭୋଗନ୍ତି ମନୁସ୍ସାନଂ ନିୱେସନାଦିଭୋଗୱତ୍ଥୁଂ। ଅଭିଜ୍ଝାୟିଂସୂତି ‘‘ଅହୋ ୱତିଦଂ ଅମ୍ହାକଂ ଅସ୍ସା’’ତି ତଣ୍ହଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅଭିପତ୍ଥୟମାନା ଝାୟିଂସୁ।

୩୦୫। ଏୱଂ ଅଭିଜ୍ଝାୟନ୍ତା ଚ ‘‘ଏତେ ମନୁସ୍ସା ସୁନ୍ହାତା ସୁୱିଲିତ୍ତା କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୂ ଆମୁତ୍ତମଣିଆଭରଣା ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ପରିଚାରେନ୍ତି, ମୟଂ ପନ ଏୱଂ ତେହି ନମସ୍ସିୟମାନାପି ସେଦମଲକିଲିଟ୍ଠଗତ୍ତା ପରୂଳ୍ହକଚ୍ଛନଖଲୋମା ଭୋଗରହିତା ପରମକାରୁଞ୍ଞତଂ ପତ୍ତା ୱିହରାମ। ଏତେ ଚ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧଅସ୍ସପିଟ୍ଠିସିୱିକାସୁୱଣ୍ଣରଥାଦୀହି ୱିଚରନ୍ତି, ମୟଂ ପାଦେହି। ଏତେ ଦ୍ୱିଭୂମିକାଦିପାସାଦତଲେସୁ ୱସନ୍ତି, ମୟଂ ଅରଞ୍ଞରୁକ୍ଖମୂଲାଦୀସୁ। ଏତେ ଚ ଗୋନକାଦୀହି ଅତ୍ଥରଣେହି ଅତ୍ଥତାସୁ ୱରସେୟ୍ୟାସୁ ସୟନ୍ତି, ମୟଂ ତଟ୍ଟିକାଚମ୍ମଖଣ୍ଡାଦୀନି ଅତ୍ଥରିତ୍ୱା ଭୂମିୟଂ। ଏତେ ନାନାରସାନି ଭୋଜନାନି ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି, ମୟଂ ଉଞ୍ଛାଚରିୟାୟ ୟାପେମ। କଥଂ ନୁ ଖୋ ମୟମ୍ପି ଏତେହି ସଦିସା ଭୱେୟ୍ୟାମା’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ‘‘ଧନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ନ ସକ୍କା ଧନରହିତେହି ଅୟଂ ସମ୍ପତ୍ତି ପାପୁଣିତୁ’’ନ୍ତି ଚ ଅୱଧାରେତ୍ୱା ୱେଦେ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଧମ୍ମୟୁତ୍ତେ ପୁରାଣମନ୍ତେ ନାସେତ୍ୱା ଅଧମ୍ମୟୁତ୍ତେ କୂଟମନ୍ତେ ଗନ୍ଥେତ୍ୱା ଧନତ୍ଥିକା ଓକ୍କାକରାଜାନମୁପସଙ୍କମ୍ମ ସୋତ୍ଥିୱଚନାଦୀନି ପୟୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ‘‘ଅମ୍ହାକଂ, ମହାରାଜ, ବ୍ରାହ୍ମଣୱଂସେ ପୱେଣିୟା ଆଗତଂ ପୋରାଣମନ୍ତପଦଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ମୟଂ ଆଚରିୟମୁଟ୍ଠିତାୟ ନ କସ୍ସଚି ଭଣିମ୍ହା, ତଂ ମହାରାଜା ସୋତୁମରହତୀ’’ତି ଚ ୱତ୍ୱା ଅସ୍ସମେଧାଦିୟଞ୍ଞଂ ୱଣ୍ଣୟିଂସୁ। ୱଣ୍ଣୟିତ୍ୱା ଚ ରାଜାନଂ ଉସ୍ସାହେନ୍ତା ‘‘ୟଜ, ମହାରାଜ, ଏୱଂ ପହୂତଧନଧଞ୍ଞୋ ତ୍ୱଂ, ନତ୍ଥି ତେ ୟଞ୍ଞସମ୍ଭାରୱେକଲ୍ଲଂ, ଏୱଞ୍ହି ତେ ୟଜତୋ ସତ୍ତକୁଲପରିୱଟ୍ଟା ସଗ୍ଗେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଅୱୋଚୁଂ। ତେନ ନେସଂ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ଭଗୱା ‘‘ତେ ତତ୍ଥ ମନ୍ତେ…ପେ… ବହୁ ତେ ଧନ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ, ୟଂ ଭୋଗମଭିଜ୍ଝାୟିଂସୁ, ତନ୍ନିମିତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ହି ଏତଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ତଦୁପାଗମୁନ୍ତି ତଦା ଉପାଗମୁଂ। ପହୂତଧନଧଞ୍ଞୋସୀତି ପହୂତଧନଧଞ୍ଞୋ ଭୱିସ୍ସସି, ଅଭିସମ୍ପରାୟନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଆସଂସାୟଞ୍ହି ଅନାଗତେପି ୱତ୍ତମାନୱଚନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦକୋୱିଦା। ୟଜସ୍ସୂତି ୟଜାହି। ୱିତ୍ତଂ ଧନନ୍ତି ଜାତରୂପାଦିରତନମେୱ ୱିତ୍ତିକାରଣତୋ ୱିତ୍ତଂ, ସମିଦ୍ଧିକାରଣତୋ ଧନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ୱିତ୍ତନ୍ତି ୱିତ୍ତିକାରଣଭୂତମେୱ ଆଭରଣାଦି ଉପକରଣଂ, ୟଂ ‘‘ପହୂତୱିତ୍ତୂପକରଣୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୩୧) ଆଗଚ୍ଛତି। ଧନନ୍ତି ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣାଦି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣା ମନ୍ତେ ଗନ୍ଥେତ୍ୱା ତଦା ଓକ୍କାକଂ ଉପାଗମୁଂ। କିନ୍ତି? ‘‘ମହାରାଜ, ବହୂ ତେ ୱିତ୍ତଞ୍ଚ ଧନଞ୍ଚ, ୟଜସ୍ସୁ, ଆୟତିମ୍ପି ପହୂତଧନଧଞ୍ଞୋ ଭୱିସ୍ସସୀ’’ତି।

୩୦୬। ଏୱଂ କାରଣଂ ୱତ୍ୱା ସଞ୍ଞାପେନ୍ତେହି ତତୋ ଚ ରାଜା…ପେ… ଅଦା ଧନଂ। ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞତ୍ତୋତି ଞାପିତୋ। ରଥେସଭୋତି ମହାରଥେସୁ ଖତ୍ତିୟେସୁ ଅକମ୍ପିୟଟ୍ଠେନ ଉସଭସଦିସୋ। ‘‘ଅସ୍ସମେଧ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଅସ୍ସମେତ୍ଥ ମେଧନ୍ତୀତି ଅସ୍ସମେଧୋ, ଦ୍ୱୀହି ପରିୟଞ୍ଞେହି ୟଜିତବ୍ବସ୍ସ ଏକୱୀସତିୟୂପସ୍ସ ଠପେତ୍ୱା ଭୂମିଞ୍ଚ ପୁରିସେ ଚ ଅୱସେସସବ୍ବୱିଭୱଦକ୍ଖିଣସ୍ସ ୟଞ୍ଞସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ପୁରିସମେତ୍ଥ ମେଧନ୍ତୀତି ପୁରିସମେଧୋ, ଚତୂହି ପରିୟଞ୍ଞେହି ୟଜିତବ୍ବସ୍ସ ସଦ୍ଧିଂ ଭୂମିୟା ଅସ୍ସମେଧେ ୱୁତ୍ତୱିଭୱଦକ୍ଖିଣସ୍ସ ୟଞ୍ଞସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସମ୍ମମେତ୍ଥ ପାସନ୍ତୀତି ସମ୍ମାପାସୋ, ଦିୱସେ ଦିୱସେ ସମ୍ମଂ ଖିପିତ୍ୱା ତସ୍ସ ପତିତୋକାସେ ୱେଦିଂ କତ୍ୱା ସଂହାରିମେହି ୟୂପାଦୀହି ସରସ୍ସତିନଦିୟା ନିମୁଗ୍ଗୋକାସତୋ ପଭୁତି ପଟିଲୋମଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେନ ୟଜିତବ୍ବସ୍ସ ସତ୍ରୟାଗସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୱାଜମେତ୍ଥ ପିୱନ୍ତୀତି ୱାଜପେୟ୍ୟୋ। ଏକେନ ପରିୟଞ୍ଞେନ ସତ୍ତରସହି ପସୂହି ୟଜିତବ୍ବସ୍ସ ବେଲୁୱୟୂପସ୍ସ ସତ୍ତରସକଦକ୍ଖିଣସ୍ସ ୟଞ୍ଞସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଅଗ୍ଗଳଆତି ନିରଗ୍ଗଳଓ, ନୱହି ପରିୟଞ୍ଞେହି ୟଜିତବ୍ବସ୍ସ ସଦ୍ଧିଂ ଭୂମିୟା ଚ ପୁରିସେହି ଚ ଅସ୍ସମେଧେ ୱୁତ୍ତୱିଭୱଦକ୍ଖିଣସ୍ସ ସବ୍ବମେଧପରିୟାୟନାମସ୍ସ ଅସ୍ସମେଧୱିକପ୍ପସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

୩୦୭-୮। ଇଦାନି ୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣାନମଦା ଧନ’’ନ୍ତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଗାୱୋ ସୟନଞ୍ଚା’’ତି ଗାଥାଦ୍ୱୟମାହ। ସୋ ହି ରାଜା ‘‘ଦୀଘରତ୍ତଂ

ଲୂଖାହାରେନ କିଲନ୍ତା ପଞ୍ଚ ଗୋରସେ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୂ’’ତି ନେସଂ ସପୁଙ୍ଗଵାନି ଗୋଯୂଥାନେଵ ଅଦାସି, ତଥା ‘‘ଦୀଘରତ୍ତଂ ଥଣ୍ଡିଲସାଯିତାଯ ଥୂଲସାଟକନିଵାସନେନ ଏକସେଯ୍ୟାଯ ପାଦଚାରେନ ରୁକ୍ଖମୂଲାଦିଵାସେନ ଚ କିଲନ୍ତା ଗୋନକାଦିଅତ୍ଥତଵରସଯନାଦୀସୁ ସୁଖଂ ଅନୁଭୋନ୍ତୂ’’ତି ନେସଂ ମହଗ୍ଘାନି ସଯନାଦୀନି ଚ ଅଦାସି। ଏଵମେତଂ ନାନପ୍ପକାରକଂ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ହିରଞ୍ଞସୁଵଣ୍ଣାଦିଧନଂ ଅଦାସି। ତେନାହ ଭଗଵା – ‘‘ଗାଵୋ ସଯନଞ୍ଚ ଵତ୍ଥଞ୍ଚ…ପେ… ବ୍ରାହ୍ମଣାନମଦା ଧନ’’ନ୍ତି।

୩୦୯-୧୦। ଏଵଂ ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ସନ୍ତିକା ତେ ଚ ତତ୍ଥ…ପେ… ପୁନ ମୁପାଗମୁଂ। କିଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି? ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ସନ୍ତିକା ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣା ତେସୁ ଯାଗେସୁ ଧନଂ ଲଭିତ୍ଵା ଦୀଘରତ୍ତଂ ଦିଵସେ ଦିଵସେ ଏଵମେଵ ଘାସଚ୍ଛାଦନଂ ପରିଯେସିତ୍ଵା ନାନପ୍ପକାରକଂ ଵତ୍ଥୁକାମ ସନ୍ନିଧିଂସମରୋଚଯୁଂ। ତତୋ ତେସଂ ଇଚ୍ଛାଵତିଣ୍ଣାନଂ ଖୀରାଦିପଞ୍ଚଗୋରସସ୍ସାଦଵସେନ ରସତଣ୍ହାଯ ଓତିଣ୍ଣଚିତ୍ତାନଂ ‘‘ଖୀରାଦୀନିପି ତାଵ ଗୁନ୍ନଂ ସାଦୂନି, ଅଦ୍ଧା ଇମାସଂ ମଂସଂ ସାଦୁତରଂ ଭଵିସ୍ସତୀ’’ତି ଏଵଂ ମଂସଂ ପଟିଚ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ ତଣ୍ହା ପଵଡ୍ଢିଥ। ତତୋ ଚିନ୍ତେସୁଂ – ‘‘ସଚେ ମଯଂ ମାରେତ୍ଵା ଖାଦିସ୍ସାମ, ଗାରଯ୍ହା ଭଵିସ୍ସାମ, ଯଂନୂନ ମନ୍ତେ ଗନ୍ଥେୟ୍ୟାମା’’ତି। ଅଥ ପୁନପି ଵେଦଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ଵା ତଦନୁରୂପେ ତେ ତତ୍ଥ ମନ୍ତେ ଗନ୍ଥେତ୍ଵା ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣା ତନ୍ନିମିତ୍ତଂ କୂଟମନ୍ତେ ଗନ୍ଥେତ୍ଵା ଓକ୍କାକରାଜାନଂ ପୁନ ଉପାଗମିଂସୁ। ଇମମତ୍ଥଂ ଭାସମାନା ‘‘ଯଥା ଆପୋ ଚ…ପେ… ବହୁ ତେ ଧନ’’ନ୍ତି।

କିଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଅମ୍ହାକଂ, ମହାରାଜ, ମନ୍ତେସୁ ଏତଦାଗତଂ ଯଥା ଆପୋ ହତ୍ଥଧୋଵନାଦିସବ୍ବକିଚ୍ଚେସୁ ପାଣୀନଂ ଉପଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛତି, ନତ୍ଥି ତେସଂ ତତୋନିଦାନଂ ପାପଂ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ପରିକ୍ଖାରୋ ସୋ ହି ପାଣିନଂ, ଉପକରଣତ୍ଥାଯ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଥା ଚାଯଂ ମହାପଥଵୀ ଗମନଟ୍ଠାନାଦିସବ୍ବକିଚ୍ଚେସୁ କହାପଣସଙ୍ଖାତଂ ହିରଞ୍ଞଂ ସୁଵଣ୍ଣରଜତାଦିଭେଦଂ ଧନଂ, ଯଵଗୋଧୂମାଦିଭେଦଂ ଧାନିଯଞ୍ଚ, ସଂଵୋହାରାଦିସବ୍ବକିଚ୍ଚେସୁ ଉପଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏଵଂ ଗାଵୋ ମନୁସ୍ସାନଂ ସବ୍ବକିଚ୍ଚେସୁ ଉପଯୋଗଗମନତ୍ଥାଯ ଉପ୍ପନ୍ନା। ତସ୍ମା ଏତା ହନିତ୍ଵା ନାନପ୍ପକାରକେ ଯାଗେ ଯଜସ୍ସୁ ବହୁ ତେ ଵିତ୍ତଂ, ଯଜସ୍ସୁ ବହୁ ତେ ଧନନ୍ତି।

୩୧୧-୧୨। ଏଵଂ ପୁରିମନଯେନେଵ ତତୋ ଚ ରାଜା…ପେ… ଅଘାତଯି, ଯଂ ତତୋ ପୁବ୍ବେ କଞ୍ଚି ସତ୍ତଂ ନ ପାଦା…ପେ… ଘାତଯି। ତଦା କିର ବ୍ରାହ୍ମଣା ଯଞ୍ଞାଵାଟଂ ଗାଵୀନଂ ପୂରେତ୍ଵା ମଙ୍ଗଲୋସଭଂ ବନ୍ଧିତ୍ଵା ରଞ୍ଞୋ ମୂଲଂ ନେତ୍ଵା ‘‘ମହାରାଜ, ଗୋମେଧଯଞ୍ଞଂ ଯଜସ୍ସୁ, ଏଵଂ ତେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ଵିସୁଦ୍ଧୋ ଭଵିସ୍ସତୀ’’ତି ଆହଂସୁ। ରାଜା କତମଙ୍ଗଲକିଚ୍ଚୋ ଖଗ୍ଗଂ ଗହେତ୍ଵା ପୁଙ୍ଗଵେନ ସହ ଅନେକସତସହସ୍ସା ଗାଵୋ ମାରେସି। ବ୍ରାହ୍ମଣା ଯଞ୍ଞାଵାଟେ ମଂସାନି ଛିନ୍ଦିତ୍ଵା ଖାଦିଂସୁ, ପୀତକୋଦାତରତ୍ତକମ୍ବଲେ ଚ ପାରୁପିତ୍ଵା ମାରେସୁଂ। ତଦୁପାଦାଯ କିର ଗାଵୋ ପାରୁତେ ଦିସ୍ଵା ଉବ୍ବିଜ୍ଜନ୍ତି। ତେନାହ ଭଗଵା – ‘‘ନ ପାଦା…ପେ… ଘାତଯୀ’’ତି।

୩୧୩।ତତୋ ଦେଵାତି ଏଵଂ ତସ୍ମିଂ ରାଜିନି ଗାଵିଯୋ ଘାତେତୁମାରଦ୍ଧେ ଅଥ ତଦନନ୍ତରମେଵ ତଂ ଗୋଘାତକଂ ଦିସ୍ଵା ଏତେ ଚାତୁମହାରାଜିକାଦଯୋ ଦେଵା ଚ, ପିତରୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣେସୁ ଲଦ୍ଧଵୋହାରା ବ୍ରହ୍ମାନୋ ଚ, ସକ୍କୋ ଦେଵାନମିନ୍ଦୋ ଚ, ପବ୍ବତପାଦନିଵାସିନୋ ଦାନଵଯକ୍ଖସଞ୍ଞିତା ଅସୁରରକ୍ଖସା ଚ ‘‘ଅଧମ୍ମୋ ଅଧମ୍ମୋ’’ତି ଏଵଂ ଵାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେନ୍ତା ‘‘ଧି ମନୁସ୍ସା, ଧି ମନୁସ୍ସା’’ତି ଚ ଵଦନ୍ତା ପକ୍କନ୍ଦୁଂ। ଏଵଂ ଭୂମିତୋ ପଭୁତି ସୋ ସଦ୍ଦୋ ମୁହୁତ୍ତେନ ଯାଵ ବ୍ରହ୍ମଲୋକା ଅଗମାସି, ଏକଧିକ୍କାରପରିପୁଣ୍ଣୋ ଲୋକୋ ଅହୋସି। କିଂ କାରଣଂ? ଯଂ ସତ୍ଥଂ ନିପତୀ ଗଵେ, ଯସ୍ମା ଗାଵିମ୍ହି ସତ୍ଥଂ ନିପତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୩୧୪। ନ କେଵଲଞ୍ଚ ଦେଵାଦଯୋ ପକ୍କନ୍ଦୁଂ, ଅଯମଞ୍ଞୋପି ଲୋକେ ଅନତ୍ଥୋ ଉଦପାଦି – ଯେ ହି ତେ ତଯୋ ରୋଗା ପୁରେ ଆସୁଂ, ଇଚ୍ଛା ଅନସନଂ ଜରା, କିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚିଦେଵ ପତ୍ଥନତଣ୍ହା ଚ ଖୁଦା ଚ ପରିପାକଜରା ଚାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେ ପସୂନଞ୍ଚ ସମାରମ୍ଭା, ଅଟ୍ଠାନଵୁତିମାଗମୁଂ, ଚକ୍ଖୁରୋଗାଦିନା ଭେଦେନ ଅଟ୍ଠନଵୁତିଭାଵଂ ପାପୁଣିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୧୫। ଇଦାନି ଭଗଵା ତଂ ପସୁସମାରମ୍ଭଂ ନିନ୍ଦନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଏସୋ ଅଧମ୍ମୋ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ଏସୋ ପସୁସମାରମ୍ଭସଙ୍ଖାତୋ କାଯଦଣ୍ଡାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଦଣ୍ଡାନଂ ଅଞ୍ଞତରଦଣ୍ଡଭୂତୋ ଧମ୍ମତୋ ଅପେତତ୍ତା ଅଧମ୍ମୋ ଓକ୍କନ୍ତୋ ଅହୁ, ପଵତ୍ତୋ ଆସି, ସୋ ଚ ଖୋ ତତୋ ପଭୁତି ପଵତ୍ତତ୍ତା ପୁରାଣୋ, ଯସ୍ସ ଓକ୍କମନତୋ ପଭୁତି କେନଚି ପାଦାଦିନା ଅହିଂସନତୋ ଅଦୂସିକାଯୋ ଗାଵୋ ହଞ୍ଞନ୍ତି। ଯା ଘାତେନ୍ତା ଧମ୍ମା ଧଂସନ୍ତି ଚଵନ୍ତି ପରିହାଯନ୍ତି ଯାଜକା ଯଞ୍ଞଯାଜିନୋ ଜନାତି।

୩୧୬।ଏଵମେସୋ ଅଣୁଧମ୍ମୋତି ଏଵଂ ଏସୋ ଲାମକଧମ୍ମୋ ହୀନଧମ୍ମୋ, ଅଧମ୍ମୋତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯସ୍ମା ଵା ଏତ୍ଥ ଦାନଧମ୍ମୋପି ଅପ୍ପକୋ ଅତ୍ଥି , ତସ୍ମା ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଅଣୁଧମ୍ମୋ’’ତି। ପୋରାଣୋତି ତାଵ ଚିରକାଲତୋ ପଭୁତି ପଵତ୍ତତ୍ତା ପୋରାଣୋ। ଵିଞ୍ଞୂହି ପନ ଗରହିତତ୍ତା ଵିଞ୍ଞୂଗରହିତୋତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ଚ ଵିଞ୍ଞୁଗରହିତୋ, ତସ୍ମା ଯତ୍ଥ ଏଦିସକଂ ପସ୍ସତି, ଯାଜକଂ ଗରହତୀ ଜନୋ। କଥଂ? ‘‘ଅଙ୍କୁଦଂ ବ୍ରାହ୍ମଣେହି

ଉପ୍ପାଦିତଂ, ଗାୱୋ ୱଧିତ୍ୱା ମଂସଂ ଖାଦନ୍ତୀ’’ତି ଏୱମାଦୀନି ୱତ୍ୱାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅନୁସ୍ସୱୋ।

୩୧୭।ଏୱଂ ଧମ୍ମେ ୱିଯାପନ୍ନେତି ଏୱଂ ପୋରାଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମେ ନଟ୍ଠେ। ‘‘ୱିଯାୱଟେ’’ତିପି ପାଠୋ, ୱିପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଥା ଭୂତେତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଭିନ୍ନା ସୁଦ୍ଦୱେସ୍ସିକାତି ପୁବ୍ବେ ସମଗ୍ଗା ୱିହରନ୍ତା ସୁଦ୍ଦା ଚ ୱେସ୍ସା ଚ ତେ ୱିଭିନ୍ନା। ପୁଥୂ ୱିଭିନ୍ନା ଖତ୍ତିଯାତି ଖତ୍ତିଯାପି ବହୂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଭିନ୍ନା। ପତିଂ ଭରିଯାୱମଞ୍ଞଥାତି ଭରିଯା ଚ ଘରାୱାସତ୍ଥଂ ଇସ୍ସରିଯବଲେ ଠପିତା ପୁତ୍ତବଲାଦୀହି ଉପେତା ହୁତ୍ୱା ପତିଂ ଅୱମଞ୍ଞଥ, ପରିଭୱିଂ ଅୱମଞ୍ଞି ନ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠାସି।

୩୧୮। ଏୱଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିଭିନ୍ନା ସମାନା ଖତ୍ତିଯା ବ୍ରହ୍ମବନ୍ଧୂ ଚ…ପେ… କାମାନଂ ୱସମନ୍ୱଗୁନ୍ତି। ଖତ୍ତିଯା ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ ଯେ ଚଞ୍ଞେ ୱେସ୍ସସୁଦ୍ଦା ଯଥା ସଙ୍କରଂ ନାପଜ୍ଜନ୍ତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଗୋତ୍ତେନ ରକ୍ଖିତତ୍ତା ଗୋତ୍ତରକ୍ଖିତା। ତେ ସବ୍ବେପି ତଂ ଜାତିୱାଦଂ ନିରଂକତ୍ୱା, ‘‘ଅହଂ ଖତ୍ତିଯୋ, ଅହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି ଏତଂ ସଵ୍ଵମ୍ପି ନାସେତ୍ୱା ପଞ୍ଚକାମଗୁଣସଙ୍ଖାତାନଂ କାମାନଂ ୱସଂ ଅନ୍ୱଗୁଂ ଆସତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ, କାମହେତୁ ନ କିଞ୍ଚି ଅକତ୍ତବ୍ବଂ ନାକଂସୂତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଏୱମେତ୍ଥ ଭଗୱା ‘‘ଇସଯୋ ପୁବ୍ବକା’’ତିଆଦୀହି ନୱହି ଗାଥାହି ପୋରାଣାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱଣ୍ଣଂ ଭାସିତ୍ୱା ‘‘ଯୋ ନେସଂ ପରମୋ’’ତି ଗାଥାଯ ବ୍ରହ୍ମସମଂ, ‘‘ତସ୍ସ ୱତ୍ତମନୁସିକ୍ଖନ୍ତା’’ତି ଗାଥାଯ ଦେୱସମଂ, ‘‘ତଣ୍ଡୁଲଂ ସଯନ’’ନ୍ତିଆଦିକାହି ଚତୂହି ଗାଥାହି ମରିଯାଦଂ, ‘‘ତେସଂ ଆସି ୱିପଲ୍ଲାସୋ’’ତିଆଦୀହି ସତ୍ତରସହି ଗାଥାହି ସମ୍ଭିନ୍ନମରିଯାଦଂ, ତସ୍ସ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ଦେୱାଦୀନଂ ପକ୍କନ୍ଦନାଦିଦୀପନତ୍ଥଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ବ୍ରାହ୍ମଣଚଣ୍ଡାଲୋ ପନ ଇଧ ଅୱୁତ୍ତୋଯେୱ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ୱିପତ୍ତିଯା ଅକାରଣଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମସମ୍ପତ୍ତିଯା ହି ବ୍ରହ୍ମସମଦେୱସମମରିଯାଦା କାରଣଂ ହୋନ୍ତି, ୱିପତ୍ତିଯା ସମ୍ଭିନ୍ନମରିଯାଦୋ। ଅଯଂ ପନ ଦୋଣସୁତ୍ତେ (ଅ। ନି। ୫।୧୯୨) ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ବ୍ରାହ୍ମଣଚଣ୍ଡାଲୋ ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମୱିପତ୍ତିଯାପି ଅକାରଣଂ। କସ୍ମା? ୱିପନ୍ନେ ଧମ୍ମେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା। ତସ୍ମା ତଂ ଅଦସ୍ସେତ୍ୱାୱ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ଏତରହି ପନ ସୋପି ବ୍ରାହ୍ମଣଚଣ୍ଡାଲୋ ଦୁଲ୍ଲଭୋ। ଏୱମଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଧମ୍ମୋ ୱିନଟ୍ଠୋ। ତେନେୱାହ ଦୋଣୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ – ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେ ମଯଂ, ଭୋ ଗୋତମ, ବ୍ରାହ୍ମଣଚଣ୍ଡାଲମ୍ପି ନ ପୂରେମା’’ତି। ସେସମେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଧମ୍ମସୁତ୍ତ-(ନାୱାସୁତ୍ତ)-ୱଣ୍ଣନା

୩୧୯।ଯସ୍ମାହି ଧମ୍ମନ୍ତି ଧମ୍ମସୁତ୍ତଂ, ‘‘ନାୱାସୁତ୍ତ’’ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରଂ ଆରବ୍ଭ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଭୁତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ କିର ଭଗୱତି ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା ଏକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତା। ତେସଂ ପଠମୋ ଚୱିତ୍ୱା ରାଜଗହସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ଉପତିସ୍ସଗାମୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଭୋଗଗାମୋ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ସଟ୍ଠିଅଧିକପଞ୍ଚକୋଟିସତଧନୱିଭୱସ୍ସ ଗାମସାମିନୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ରୂପସାରୀ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ତସ୍ସା କୁଚ୍ଛିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ଦୁତିଯୋ ତସ୍ସେୱାୱିଦୂରେ କୋଲିତଗାମୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଭୋଗଗାମୋ ଅତ୍ଥି। ତତ୍ଥ ତଥାରୂପୱିଭୱସ୍ସେୱ ଗାମସାମିନୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୀ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ତସ୍ସା କୁଚ୍ଛିଯଂ ତଂ ଦିୱସମେୱ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ଏୱଂ ତେସଂ ଏକଦିୱସମେୱ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ଗବ୍ଭୱୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅହୋସି। ଏକଦିୱସେଯେୱ ଚ ନେସଂ ଏକସ୍ସ ଉପତିସ୍ସଗାମେ ଜାତତ୍ତା ଉପତିସ୍ସୋ, ଏକସ୍ସ କୋଲିତଗାମେ ଜାତତ୍ତା କୋଲିତୋତି ନାମମକଂସୁ।

ତେ ସହପଂସୁଂ କୀଳନ୍ତା ସହାଯକା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ୱୁଡ୍ଢିଂ ପାପୁଣିଂସୁ, ଏକମେକସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଚପଞ୍ଚମାଣୱକସତାନି ପରିୱାରା ଅହେସୁଂ। ତେ ଉଯ୍ୟାନଂ ୱା ନଦୀତିତ୍ଥଂ ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତା ସପରିୱାରାଯେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଏକୋ ପଞ୍ଚହି ସୁୱଣ୍ଣସିୱିକାସତେହି, ଦୁତିଯୋ ପଞ୍ଚହି ଆଜଞ୍ଞରଥସତେହି। ତଦା ଚ ରାଜଗହେ କାଲାନୁକାଲଂ ଗିରଗ୍ଗସମଜ୍ଜୋ ନାମ ହୋତି। ସାଯନ୍ହସମଯେ ନଗରୱେମଜ୍ଝେ ଯତ୍ଥ ସକଲଅଙ୍ଗମଗଧୱାସିନୋ ଅଭିଞ୍ଞାତା ଖତ୍ତିଯକୁମାରାଦଯୋ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ସୁପଞ୍ଞତ୍ତେସୁ ମଞ୍ଚପୀଠାଦୀସୁ ନିସିନ୍ନା ସମଜ୍ଜୱିଭୂତିଂ ପସ୍ସନ୍ତି। ଅଥ ତେ ସହାଯକା ତେନ ପରିୱାରେନ ସଦ୍ଧିଂ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତାସନେସୁ ନିସୀଦିଂସୁ। ତତୋ ଉପତିସ୍ସୋ ସମଜ୍ଜୱିଭୂତିଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ମହାଜନକାଯଂ ସନ୍ନିପତିତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଏତ୍ତକୋ ଜନକାଯୋ ୱସ୍ସସତଂ ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ ମରିସ୍ସତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେସି। ତସ୍ସ ମରଣଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ନଲାଟନ୍ତେ ପତିଟ୍ଠିତଂ ୱିଯ ଅହୋସି, ତଥା କୋଲିତସ୍ସ। ତେସଂ ଅନେକପ୍ପକାରେସୁ ନଟେସୁ

ନଚ୍ଚନ୍ତେସୁ ଦସ୍ସନମଣ୍ଡପେପି ଚିତ୍ତଂ ନ ନମି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଂଵେଗୋୟେଵ ଉଦପାଦି।

ଅଥ ଵୁଟ୍ଠିତେ ସମଜ୍ଜେ ପକ୍କନ୍ତାୟ ପରିସାୟ ସକପରିଵାରେନ ପକ୍କନ୍ତେସୁ ତେସୁ ସହାୟେସୁ କୋଲିତୋ ଉପତିସ୍ସଂ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘କିଂ, ସମ୍ମ, ନାଟକାଦିଦସ୍ସନେନ ତଵ ପମୋଦନମତ୍ତମ୍ପି ନାହୋସୀ’’ତି? ସୋ ତସ୍ସ ତଂ ପଵତ୍ତିଂ ଆରୋଚେତ୍ଵା ତମ୍ପି ତଥେଵ ପଟିପୁଚ୍ଛି। ସୋପି ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପଵତ୍ତିଂ ଆରୋଚେତ୍ଵା ‘‘ଏହି, ସମ୍ମ, ପବ୍ବଜିତ୍ଵା ଅମତଂ ଗଵେସାମା’’ତି ଆହ। ‘‘ସାଧୁ ସମ୍ମା’’ତି ଉପତିସ୍ସୋ ତଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛି। ତତୋ ଦ୍ଵେପି ଜନା ତଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ଵା ପୁନଦେଵ ରାଜଗହମନୁପ୍ପତ୍ତା। ତେନ ଚ ସମୟେନ ରାଜଗହେ ସଞ୍ଚୟୋ ନାମ ପରିବ୍ବାଜକୋ ପଟିଵସତି। ତେ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପଞ୍ଚହି ମାଣଵକସତେହି ସଦ୍ଧିଂ ପବ୍ବଜିତ୍ଵା କତିପାହେନେଵ ତୟୋ ଵେଦେ ସବ୍ବଞ୍ଚ ପରିବ୍ବାଜକସମୟଂ ଉଗ୍ଗହେସୁଂ। ତେ ତେସଂ ସତ୍ଥାନଂ ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନଂ ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତା ପରିୟୋସାନଂ ଅଦିସ୍ଵା ଆଚରିୟଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ – ‘‘ଇମେସଂ ସତ୍ଥାନଂ ଆଦିମଜ୍ଝଂ ଦିସ୍ସତି, ପରିୟୋସାନଂ ପନ ନ ଦିସ୍ସତି ‘ଇଦଂ ନାମ ଇମେହି ସତ୍ଥେହି ପାପୁଣେୟ୍ୟାତି, ୟତୋ ଉତ୍ତରି ପାପୁଣିତବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀ’’’ତି। ସୋପି ଆହ – ‘‘ଅହମ୍ପି ତେସଂ ତଥାଵିଧଂ ପରିୟୋସାନଂ ନ ପସ୍ସାମୀ’’ତି। ତେ ଆହଂସୁ – ‘‘ତେନ ହି ମୟଂ ଇମେସଂ ପରିୟୋସାନଂ ଗଵେସାମା’’ତି। ତେ ଆଚରିୟୋ ‘‘ୟଥାସୁଖଂ ଗଵେସଥା’’ତି ଆହ। ଏଵଂ ତେ ତେନ ଅନୁଞ୍ଞାତା ଅମତଂ ଗଵେସମାନା ଆହିଣ୍ଡନ୍ତା ଜମ୍ବୁଦୀପେ ପାକଟା ଅହେସୁଂ। ତେହି ଖତ୍ତିୟପଣ୍ଡିତାଦୟୋ ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠା ଉତ୍ତରୁତ୍ତରିଂ ନ ସମ୍ପାୟନ୍ତି। ‘‘ଉପତିସ୍ସୋ କୋଲିତୋ’’ତି ଵୁତ୍ତେ ପନ ‘‘କେ ଏତେ, ନ ଖୋ ମୟଂ ଜାନାମା’’ତି ଭଣନ୍ତା ନତ୍ଥି, ଏଵଂ ଵିସ୍ସୁତା ଅହେସୁଂ।

ଏଵଂ ତେସୁ ଅମତପରିୟେସନଂ ଚରମାନେସୁ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗଵା ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ପଵତ୍ତିତଵରଧମ୍ମଚକ୍କୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ରାଜଗହମନୁପ୍ପତ୍ତୋ। ତେ ଚ ପରିବ୍ବାଜକା ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପଂ ଚରିତ୍ଵା ତିଟ୍ଠତୁ ଅମତଂ, ଅନ୍ତମସୋ ପରିୟୋସାନପଞ୍ହଵିସ୍ସଜ୍ଜନମତ୍ତମ୍ପି ଅଲଭନ୍ତା ପୁନଦେଵ ରାଜଗହଂ ଅଗମଂସୁ। ଅଥ ଖୋ ଆୟସ୍ମା ଅସ୍ସଜି ପୁବ୍ବଣ୍ହସମୟଂ ନିଵାସେତ୍ଵାତି ୟାଵ ତେସଂ ପବ୍ବଜ୍ଜା, ତାଵ ସବ୍ବଂ ପବ୍ବଜ୍ଜାକ୍ଖନ୍ଧକେ (ମହାଵ। ୬୦) ଆଗତନୟେନେଵ ଵିତ୍ଥାରତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏଵଂ ପବ୍ବଜିତେସୁ ତେସୁ ଦ୍ଵୀସୁ ସହାୟକେସୁ ଆୟସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ ଅଡ୍ଢମାସେନ ସାଵକପାରମୀଞାଣଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ସୋ ୟଦା ଅସ୍ସଜିତ୍ଥେରେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକଵିହାରେ ଵସତି, ତଦା ଭଗଵତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ଅନନ୍ତରଂ ଥେରସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି ‘‘ପୁବ୍ବାଚରିୟୋ ମେ ଅୟମାୟସ୍ମା, ଏତମହଂ ନିସ୍ସାୟ ଭଗଵତୋ ସାସନଂ ଅଞ୍ଞାସି’’ନ୍ତି ଗାରଵେନ। ୟଦା ପନ ଅସ୍ସଜିତ୍ଥେରେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକଵିହାରେ ନ ଵସତି, ତଦା ୟସ୍ସଂ ଦିସାୟଂ ଥେରୋ ଵସତି, ତଂ ଦିସଂ ଓଲୋକେତ୍ଵା ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ଵନ୍ଦିତ୍ଵା ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ ନମସ୍ସତି। ତଂ ଦିସ୍ଵା କେଚି ଭିକ୍ଖୂ କଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସୁଂ – ‘‘ସାରିପୁତ୍ତୋ ଅଗ୍ଗସାଵକୋ ହୁତ୍ଵା ଦିସଂ ନମସ୍ସତି, ଅଜ୍ଜାପି ମଞ୍ଞେ ବ୍ରାହ୍ମଣଦିଟ୍ଠି ଅପ୍ପହୀନା’’ତି। ଅଥ ଭଗଵା ଦିବ୍ବାୟ ସୋତଧାତୁୟା ତଂ କଥାସଲ୍ଲାପଂ ସୁତ୍ଵା ପଞ୍ଞତ୍ତଵରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସିନ୍ନଂୟେଵ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସି – ‘‘କାୟ ନୁତ୍ଥ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଏତରହି କଥାୟ ସନ୍ନିସିନ୍ନା’’ତି ? ତେ ତଂ ପଵତ୍ତିଂ ଆଚିକ୍ଖିଂସୁ। ତତୋ ଭଗଵା ‘‘ନ, ଭିକ୍ଖଵେ, ସାରିପୁତ୍ତୋ ଦିସଂ ନମସ୍ସତି, ୟଂ ନିସ୍ସାୟ ସାସନଂ ଅଞ୍ଞାସି, ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିୟଂ ଵନ୍ଦତି ନମସ୍ସତି ସମ୍ମାନେତି, ଆଚରିୟପୂଜକୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ସାରିପୁତ୍ତୋ’’ତି ଵତ୍ଵା ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପତିତାନଂ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

ତତ୍ଥ ୟସ୍ମା ହି ଧମ୍ମଂ ପୁରିସୋ ଵିଜଞ୍ଞାତି ୟତୋ ପୁଗ୍ଗଲା ପିଟକତ୍ତୟପ୍ପଭେଦଂ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମଂ ଵା, ପରିୟତ୍ତିଂ ସୁତ୍ଵା ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ ନଵଲୋକୁତ୍ତରପ୍ପଭେଦଂ ପଟିଵେଧଧମ୍ମଂ ଵା ପୁରିସୋ ଵିଜଞ୍ଞା ଜାନେୟ୍ୟ ଵେଦେୟ୍ୟ। ‘‘ୟସ୍ସା’’ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଏଵତ୍ଥୋ। ଇନ୍ଦଂଵ ନଂ ଦେଵତା ପୂଜୟେୟ୍ୟାତି ୟଥା ସକ୍କଂ ଦେଵାନମିନ୍ଦଂ ଦ୍ଵୀସୁ ଦେଵଲୋକେସୁ ଦେଵତା ପୂଜେନ୍ତି, ଏଵଂ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ କାଲସ୍ସେଵ ଵୁଟ୍ଠାୟ ଉପାହନଓମୁଞ୍ଚନାଦିଂ ସବ୍ବଂ ଵତ୍ତପଟିଵତ୍ତଂ କରୋନ୍ତୋ ପୂଜେୟ୍ୟ ସକ୍କରେୟ୍ୟ ଗରୁକରେୟ୍ୟ। କିଂ କାରଣଂ? ସୋ ପୂଜିତୋ...ପେ... ପାତୁକରୋତି ଧମ୍ମଂ, ସୋ ଆଚରିୟୋ ଏଵଂ ପୂଜିତୋ ତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତେଵାସିମ୍ହି ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ପରିୟତ୍ତିପଟିଵେଧଵସେନ ବହୁସ୍ସୁତୋ ଦେସନାଵସେନେଵ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମଞ୍ଚ, ଦେସନଂ ସୁତ୍ଵା ୟଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପତ୍ତିୟା ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ ପଟିଵେଧଧମ୍ମଞ୍ଚ ପାତୁକରୋତି ଦେସେତି, ଦେସନାୟ ଵା ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମଂ, ଉପମାଵସେନ ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତପଟିଵେଧଧମ୍ମଂ ପାତୁକରୋତି।

୩୨୦ ।ତଦଟ୍ଠିକତ୍ଵାନ ନିସମ୍ମ ଧୀରୋତି ଏଵଂ ପସନ୍ନେନ ଆଚରିୟେନ ପାତୁକତଂ ଧମ୍ମଂ ଅଟ୍ଠିକତ୍ଵାନ ସୁଣିତ୍ଵା ଉପଧାରଣସମତ୍ଥତାୟ ଧୀରୋ ପୁରିସୋ। ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁଲୋମତ୍ତା ଅନୁଧମ୍ମଭୂତଂ ଵିପସ୍ସନଂ ଭାଵୟମାନୋ। ଵିଞ୍ଞୂ ଵିଭାଵୀ ନିପୁଣୋ ଚ ହୋତୀତି ଵିଞ୍ଞୁତାସଙ୍ଖାତାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଅଧିଗମେନ ଵିଞ୍ଞୂ, ଵିଭାଵେତ୍ଵା ପରେସମ୍ପି ପାକଟଂ କତ୍ଵା ଞାପନସମତ୍ଥତାୟ ଵିଭାଵୀ, ପରମସୁଖୁମତ୍ଥପଟିଵେଧତାୟ ନିପୁଣୋ ଚ ହୋତି। ୟୋ ତାଦିସଂ ଭଜତି ଅପ୍ପମତ୍ତୋତି ୟୋ ତାଦିସଂ ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ବହୁସ୍ସୁତଂ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ତପ୍ପସାଦନପରୋ ହୁତ୍ଵା ଭଜତି।

୩୨୧। ଏୱଂ ପଣ୍ଡିତାଚରିଯସେୱନଂ ପସଂସିତ୍ୱା ଇଦାନି ବାଲାଚରିଯସେୱନଂ ନିନ୍ଦନ୍ତୋ ‘‘ଖୁଦ୍ଦଞ୍ଚ ବାଲ’’ନ୍ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଖୁଦ୍ଦନ୍ତି ଖୁଦ୍ଦେନ କାଯକମ୍ମାଦିନା ସମନ୍ନାଗତଂ, ପଞ୍ଞାଭାୱତୋ ବାଲଂ। ଅନାଗତତ୍ଥନ୍ତି ଅନଧିଗତପରିଯତ୍ତିପଟିୱେଧତ୍ଥଂ। ଉସୂଯକନ୍ତି ଇସ୍ସାମନକତାଯ ଅନ୍ତେୱାସିକସ୍ସ ୱୁଡ୍ଢିଂ ଅସହମାନଂ। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ ପଦତୋ। ଅଧିପ୍ପାଯତୋ ପନ ଯୋ ବହୁଚୀୱରାଦିଲାଭୀ ଆଚରିଯୋ ଅନ୍ତେୱାସିକାନଂ ଚୀୱରାଦୀନି ନ ସକ୍କୋତି ଦାତୁଂ, ଧମ୍ମଦାନେ ପନ ଅନିଚ୍ଛଦୁକ୍ଖାନତ୍ତୱଚନମତ୍ତମ୍ପି ନ ସକ୍କୋତି। ଏତେହି ଖୁଦ୍ଦତାଦିଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ତଂ ଖୁଦ୍ଦଂ ବାଲଂ ଅନାଗତତ୍ଥଂ ଉସୂଯକଂ ଆଚରିଯଂ ଉପସେୱମାନୋ ‘‘ପୂତିମଚ୍ଛଂ କୁସଗ୍ଗେନା’’ତି (ଇତିୱୁ। ୭୬; ଜା। ୧।୧୫।୧୮୩) ୱୁତ୍ତନଯେନ ସଯମ୍ପି ବାଲୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ଇଧ ସାସନେ କିଞ୍ଚି ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଂ ପଟିୱେଧଧମ୍ମଂ ୱା ଅୱିଭାୱଯିତ୍ୱା ଚ ଅୱିଜାନିତ୍ୱା ଚ ଯସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ କଙ୍ଖା, ତଂ ଅତରିତ୍ୱା ମରଣଂ ଉପେତୀତି ଏୱମସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୩୨୨-୩। ଇଦାନି ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ପାକଟକରଣତ୍ଥଂ ‘‘ଯଥା ନରୋ’’ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ ଆପଗନ୍ତି ନଦିଂ। ମହୋଦକନ୍ତି ବହୁଉଦକଂ। ସଲିଲନ୍ତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଗତଂ, ୱିତ୍ଥିଣ୍ଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ସରିତ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। ସୀଘସୋତନ୍ତି ହାରହାରିକଂ, ୱେଗୱତିନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କିଂ ସୋତି ଏତ୍ଥ ‘‘ସୋ ୱୁଯ୍ହମାନୋ’’ତି ଇମିନା ଚ ସୋକାରେନ ତସ୍ସ ନରସ୍ସ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ନିପାତମତ୍ତୋ ସୋକାରୋ। କିଂ ସୂତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି ଯଥା ‘‘ନ ଭୱିସ୍ସାମି ନାମ ସୋ, ୱିନସ୍ସିସ୍ସାମି ନାମ ସୋ’’ତି। ଧମ୍ମନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ ଦୁୱିଧମେୱ। ଅନିସାମଯତ୍ଥନ୍ତି ଅନିସାମେତ୍ୱା ଅତ୍ଥଂ। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ ପଦତୋ।

ଅଧିପ୍ପାଯତୋ ପନ ଯଥା ଯୋ କୋଚିଦେୱ ନରୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ନଦିଂ ଓତରିତ୍ୱା ତାଯ ନଦିଯା ୱୁଯ୍ହମାନୋ ଅନୁସୋତଗାମୀ ସୋତମେୱ ଅନୁଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପରେ ପାରତ୍ଥିକେ କିଂ ସକ୍ଖତି ପାରଂ ନେତୁଂ। ‘‘ସକ୍କତୀ’’ତିପି ପାଠୋ। ତଥେୱ ଦୁୱିଧମ୍ପି ଧମ୍ମଂ ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଞାଯ ଅୱିଭାୱଯିତ୍ୱା ବହୁସ୍ସୁତାନଞ୍ଚ ସନ୍ତିକେ ଅତ୍ଥଂ ଅନିସାମେତ୍ୱା ସଯଂ ଅୱିଭାୱିତତ୍ତା ଅଜାନନ୍ତୋ ଅନିସାମିତତ୍ତା ଚ ଅୱିତିଣ୍ଣକଙ୍ଖୋ ପରେ କିଂ ସକ୍ଖତି ନିଜ୍ଝାପେତୁଂ ପେକ୍ଖାପେତୁନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ସୋ ୱତ, ଚୁନ୍ଦ, ଅତ୍ତନା ପଲିପପଲିପନ୍ନୋ’’ତିଆଦିକଞ୍ଚେତ୍ଥ (ମ। ନି। ୧।୮୭) ସୁତ୍ତପଦଂ ଅନୁସ୍ସରିତବ୍ବଂ।

୩୨୪-୫। ଏୱଂ ବାଲସେୱନାଯ ବାଲସ୍ସ ପରଂ ନିଜ୍ଝାପେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ପାକଟକରଣତ୍ଥଂ ଉପମଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ‘‘ଯୋ ତାଦିସଂ ଭଜତି ଅପ୍ପମତ୍ତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ପରେ ନିଜ୍ଝାପେତୁଂ ସମତ୍ଥତାଯ ପାକଟକରଣତ୍ଥଂ ‘‘ଯଥାପି ନାୱ’’ନ୍ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ ଫିଯେନାତି ଦଣ୍ଡପଦରେନ। ରିତ୍ତେନାତି ୱେଠଦଣ୍ଡେନ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ନାୱାଯଂ। ତତ୍ରୂପଯଞ୍ଞୂତି ତସ୍ସା ନାୱାଯ ଆହରଣପଟିହରଣାଦିଉପାଯଜାନନେନ ମଗ୍ଗପଟିପାଦନେନ ଉପାଯଞ୍ଞୂ। ସିକ୍ଖିତସିକ୍ଖତାଯ ସୁକୁସଲହତ୍ଥତାଯ ଚ କୁସଲୋ। ଉପ୍ପନ୍ନୁପଦ୍ଦୱପଟିକାରସମତ୍ଥତାଯ ମୁତୀମା। ୱେଦଗୂତି ୱେଦସଙ୍ଖାତେହି ଚତୂହି ମଗ୍ଗଞାଣେହି ଗତୋ। ଭାୱିତତ୍ତୋତି ତାଯେୱ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ଭାୱିତଚିତ୍ତୋ। ବହୁସ୍ସୁତୋତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ। ଅୱେଧଧମ୍ମୋତି ଅଟ୍ଠହି ଲୋକଧମ୍ମେହି ଅକମ୍ପନିଯସଭାୱୋ। ସୋତାୱଧାନୂପନିସୂପପନ୍ନେତି ସୋତଓଦହନେନ ଚ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ଉପନିସ୍ସଯେନ ଚ ଉପପନ୍ନେ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନପଦତ୍ଥମେୱ। ଅଧିପ୍ପାଯଯୋଜନାପି ସକ୍କା ପୁରିମନଯେନେୱ ଜାନିତୁନ୍ତି ନ ୱିତ୍ଥାରିତା।

୩୨୬। ଏୱଂ ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ପରେ ନିଜ୍ଝାପେତୁଂ ସମତ୍ଥଭାୱପାକଟକରଣତ୍ଥଂ ଉପମଂ ୱତ୍ୱା ତସ୍ସା ପଣ୍ଡିତସେୱନାଯ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ‘‘ତସ୍ମା ହୱେ’’ତି ଇମଂ ଅୱସାନଗାଥମାହ। ତତ୍ରାଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯସ୍ମା ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନା ପଣ୍ଡିତସେୱନେନ ୱିସେସଂ ପାପୁଣନ୍ତି, ତସ୍ମା ହୱେ ସପ୍ପୁରିସଂ ଭଜେଥ। କୀଦିସଂ ସପ୍ପୁରିସଂ ଭଜେଥ? ମେଧାୱିନଞ୍ଚେୱ ବହୁସ୍ସୁତଞ୍ଚ, ପଞ୍ଞାସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ମେଧାୱିନଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସୁତଦ୍ୱଯେନ ଚ ବହୁସ୍ସୁତଂ। ତାଦିସଞ୍ହି ଭଜମାନୋ ତେନ ଭାସିତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ଥଂ ଏୱଂ ଞତ୍ୱା ଚ ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ତାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ପଟିୱେଧୱସେନ ୱିଞ୍ଞାତଧମ୍ମୋ ସୋ ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନପ୍ପଭେଦଂ ଲୋକୁତ୍ତରସୁଖଂ ଲଭେଥ ଅଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ ପାପୁଣେଯ୍ଯାତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ସମାପେସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଧମ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। କିଂସୀଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୨୭।କିଂସୀଲୋତି କିଂସୀଲସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଆଯସ୍ମତୋ ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସ ଗିହିସହାଯକୋ ଏକୋ ଥେରସ୍ସେୱ ପିତୁନୋ ୱଙ୍ଗନ୍ତବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସହାଯସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ସଟ୍ଠିକୋଟିଅଧିକଂ ପଞ୍ଚସତକୋଟିଧନଂ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ଆଯସ୍ମତୋ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ

ପରିଯାପୁଣି। ତସ୍ସ ଥେରୋ ବହୁସୋ ଓୱଦିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନମଦାସି, ସୋ ତେନ ୱିସେସଂ ନାଧିଗଚ୍ଛତି। ତତୋ ଥେରୋ ‘‘ବୁଦ୍ଧୱେନେୟ୍ୟୋ ଏସୋ’’ତି ଞତ୍ୱା ତଂ ଆଦାଯ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଆରବ୍ଭ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅନିଯମେତ୍ୱା ‘‘କିଂସୀଲୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତତୋ ପରଂ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ କିଂସୀଲୋତି କୀଦିସେନ ୱାରିତ୍ତସୀଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, କୀଦିସପକତିକୋ ୱା। କିଂସମାଚାରୋତି କୀଦିସେନ ଚାରିତ୍ତେନ ଯୁତ୍ତୋ। କାନି କମ୍ମାନିବ୍ରୂହଯନ୍ତି କାନି କାଯକମ୍ମାଦୀନି ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ। ନରୋ ସମ୍ମା ନିୱିଟ୍ଠସ୍ସାତି ଅଭିରତୋ ନରୋ ସାସନେ ସମ୍ମା ପତିଟ୍ଠିତୋ ଭୱେୟ୍ୟ। ଉତ୍ତମତ୍ଥଞ୍ଚ ପାପୁଣେଡି ସବ୍ବତ୍ଥାନଂ ଉତ୍ତମଂ ଅରହତ୍ତଞ୍ଚ ପାପୁଣେୟ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୩୨୮। ତତୋ ଭଗୱା ‘‘ସାରିପୁତ୍ତୋ ଅଦ୍ଧମାସୂପସମ୍ପନ୍ନୋ ସାୱକପାରମିପ୍ପତ୍ତୋ, କସ୍ମା ଆଦିକମ୍ମିକପୁଥୁଜ୍ଜନପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ‘‘ସଦ୍ଧିୱିହାରିକଂ ଆରବ୍ଭା’’ତି ଞତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛାଯ ୱୁତ୍ତଂ ଚାରିତ୍ତସୀଲଂ ଅୱିଭଜିତ୍ୱାୱ ତସ୍ସ ସପ୍ପାଯୱସେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ‘‘ୱୁଦ୍ଢାପଚାଯୀ’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାୱୁଦ୍ଢୋ, ଗୁଣୱୁଦ୍ଢୋ, ଜାତିୱୁଦ୍ଢୋ, ୱଯୋୱୁଦ୍ଢୋତି ଚତ୍ତାରୋ ୱୁଦ୍ଢା। ଜାତିଯା ହି ଦହରୋପି ବହୁସ୍ସୁତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅପ୍ପସ୍ସୁତମହଲ୍ଲକଭିକ୍ଖୂନମନ୍ତରେ ବାହୁସଚ୍ଚପଞ୍ଞାଯ ୱୁଦ୍ଢତ୍ତା ପଞ୍ଞାୱୁଦ୍ଢୋ। ତସ୍ସ ହି ସନ୍ତିକେ ମହଲ୍ଲକଭିକ୍ଖୂପି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ପରିଯାପୁଣନ୍ତି, ୱୋଦାନ୍ୱିନିଚ୍ଛଯପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଚ ପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତି। ତଥା ଦହରୋପି ଭିକ୍ଖୁ ଅଧିଗମସମ୍ପନ୍ନୋ ଗୁଣୱୁଦ୍ଢୋ ନାମ। ତସ୍ସ ହି ୱୋୱାଦେ ପତିଟ୍ଠାଯ ମହଲ୍ଲକାପି ୱିପସ୍ସନାଗବ୍ଭଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଫଲଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ତଥା ଦହରୋପି ରାଜା ଖତ୍ତିଯୋ ମୁଦ୍ଧାୱସିତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ସେସଜନସ୍ସ ୱନ୍ଦନାରହତୋ ଜାତିୱୁଦ୍ଢୋ ନାମ। ସବ୍ବୋ ପନ ପଠମଜାତୋ ୱଯୋୱୁଦ୍ଢୋ ନାମ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ପଞ୍ଞାଯ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ସଦିସୋ ନତ୍ଥି ଠପେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ, ତଥା ଗୁଣେନପି ଅଦ୍ଧମାସେନ ସବ୍ବସାୱକପାରମୀଞାଣସ୍ସ ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା। ଜାତିଯାପି ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲକୁଲେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱଯେନ ସମାନୋପି ସୋ ଇମେହି ତୀହି କାରଣେହି ୱୁଦ୍ଢୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ ପଞ୍ଞାଗୁଣେହି ଏୱ ୱୁଦ୍ଢଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଗୱା ଆହ – ‘‘ୱୁଦ୍ଢାପଚାଯୀ’’ତି। ତସ୍ମା ତାଦିସାନଂ ୱୁଦ୍ଢାନଂ ଅପଚିତିକରଣେନ ୱୁଦ୍ଢାପଚାଯୀ, ତେସମେୱ ୱୁଦ୍ଢାନଂ ଲାଭାଦୀସୁ ଉସୂଯୱିଗମେନ ଅନୁସୂଯକୋ ଚ ସିଯାତି ଅଯମାଦିପାଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ।

କାଲଞ୍ଞୂ ଚସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ପନ ରାଗେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ତସ୍ସ ୱିନୋଦନତ୍ଥାଯ ଗରୂନଂ ଦସ୍ସନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି କାଲଞ୍ଞୂ, ଦୋସେ… ମୋହେ… କୋସଜ୍ଜେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ତସ୍ସ ୱିନୋଦନତ୍ଥାଯ ଗରୂନଂ ଦସ୍ସନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି କାଲଞ୍ଞୂ, ଯତୋ ଏୱଂ କାଲଞ୍ଞୂ ଚ ଅସ୍ସ ଗରୂନଂ ଦସ୍ସନାଯ। ଧମ୍ମିଂ କଥନ୍ତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଯୁତ୍ତଂ। ଏରଯିତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଖଣଞ୍ଞୂତି ତସ୍ସା କଥାଯ ଖଣୱେଦୀ, ଦୁଲ୍ଲଭୋ ୱା ଅଯଂ ଈଦିସାଯ କଥାଯ ସୱନକ୍ଖଣୋତି ଜାନନ୍ତୋ। ସୁଣେୟ୍ୟ ସକ୍କଚ୍ଚାତି ତଂ କଥଂ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସୁଣେୟ୍ୟ। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ତମେୱ, ଅଞ୍ଞାନିପି ବୁଦ୍ଧଗୁଣାଦିପଟିସଂଯୁତ୍ତାନି ସୁଭାସିତାନି ସକ୍କଚ୍ଚମେୱ ସୁଣେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୨୯। ‘‘କାଲଞ୍ଞୂ ଚସ୍ସ ଗରୂନଂ ଦସ୍ସନାଯା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପନ୍ନରାଗାଦିୱିନୋଦନକାଲଂ ଞତ୍ୱାପି ଗରୂନଂ ସନ୍ତିକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ କାଲେନ ଗଚ୍ଛେ ଗରୂନଂସକାସଂ, ‘‘ଅହଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନିକୋ ଧୁତଙ୍ଗଧରୋ ଚା’’ତି କତ୍ୱା ନ ଚେତିଯୱନ୍ଦନବୋଧିଯଙ୍ଗଣଭିକ୍ଖାଚାରମଗ୍ଗଅତିମଜ୍ଝନ୍ହିକୱେଲାଦୀସୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଠିତମାଚରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ପରିପୁଚ୍ଛନତ୍ଥାଯ ଉପସଙ୍କମେୟ୍ୟ, ସକସେନାସନେ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଆସନେ ନିସିନ୍ନଂ ୱୂପସନ୍ତଦରଥଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନାଦିୱିଧିପୁଚ୍ଛନତ୍ଥଂ ଉପସଙ୍କମେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋପି ଚ ଥମ୍ଭଂ ନିରଂକତ୍ୱା ନିୱାତୱୁତ୍ତି ଥଦ୍ଧଭାୱକରଂ ମାନଂ ୱିନାସେତ୍ୱା ନୀଚୱୁତ୍ତି ପାଦପୁଞ୍ଛନଚୋଳଅକଛିନ୍ନୱିସାଣୁସଭୌଦ୍ଧତଦାଠସପ୍ପସଦିସୋ ହୁତ୍ୱା ଉପସଙ୍କମେୟ୍ୟ। ଅଥ ତେନ ଗରୁନା ୱୁତ୍ତଂ ଅତ୍ଥଂ ଧମ୍ମଂ…ପେ… ସମାଚରେ ଚା। ଅତ୍ଥନ୍ତି ଭାସିତତ୍ଥଂ। ଧମ୍ମନ୍ତି ପାଳିଧମ୍ମଂ। ସଂଯମନ୍ତି ସୀଲଂ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ଅୱସେସସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ। ଅନୁସ୍ସରେ ଚେୱ ସମାଚରେ ଚାତି ଅତ୍ଥଂ କଥିତୋକାସେ ଅନୁସ୍ସରେୟ୍ୟ, ଧମ୍ମଂ ସଂଯମଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ କଥିତୋକାସେ ଅନୁସ୍ସରେୟ୍ୟ, ଅନୁସ୍ସରଣମତ୍ତେନେୱ ଚ ଅତୁସ୍ସନ୍ତୋ ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସମାଚରେ ସମାଚରେୟ୍ୟ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତେୟ୍ୟ। ତାସଂ କଥାନଂ ଅତ୍ତନି ପୱତ୍ତନେ ଉସ୍ସୁକ୍କଂ କରେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ କରୋନ୍ତୋ ହି କିଚ୍ଚକରୋ ହୋତି।

୩୩୦। ତତୋ ପରଞ୍ଚ ଧମ୍ମାରାମୋ ଧମ୍ମରତୋ ଧମ୍ମେ ଠିତୋ ଧମ୍ମୱିନିଚ୍ଛଯଞ୍ଞୂ ଭୱେୟ୍ୟ। ସବ୍ବପଦେସୁ ଚେତ୍ଥ ଧମ୍ମୋତି ସମଥୱିପସ୍ସନା, ଆରାମୋ ରତୀତି ଏକୋୱ ଅତ୍ଥୋ, ଧମ୍ମେ ଆରାମୋ ଅସ୍ସାତି ଧମ୍ମାରାମୋ। ଧମ୍ମେ ରତୋ, ନ ଅଞ୍ଞଂ ପିହେତୀତି ଧମ୍ମରତୋ। ଧମ୍ମେ ଠିତୋ ଧମ୍ମଂ ୱତ୍ତନତୋ। ଧମ୍ମୱିନିଚ୍ଛଯଂ ଜାନାତି ‘‘ଇଦଂ ଉଦଯଞ୍ଚାଣଂ ଇଦଂ ୱଯଞ୍ଚାଣ’’ନ୍ତି ଧମ୍ମୱିନିଚ୍ଛଯଞ୍ଞୂ, ଏୱରୂପୋ ଅସ୍ସ। ଅଥ ଯାଯଂ ରାଜକଥାଦିତିରଚ୍ଛାନକଥା ତରୁଣୱିପସ୍ସକସ୍ସ ବହିଦ୍ଧାରୂପାଦୀସୁ ଅଭିନନ୍ଦନୁପ୍ପାଦନେନ ତଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମଂ ସନ୍ଦୂସେତି, ତସ୍ମା ‘‘ଧମ୍ମସନ୍ଦୋସୱାଦୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ନେୱାଚରେ ଧମ୍ମସନ୍ଦୋସୱାଦଂ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଆୱାସଗୋଚରାଦିସପ୍ପାଯାନି ସେୱନ୍ତୋ ତଚ୍ଛେହି ନୀଯେଥ ସୁଭାସିତେହି। ସମଥୱିପସ୍ସନାପଟିସଂଯୁତ୍ତାନେୱେତ୍ଥ ତଚ୍ଛାନି, ତଥାରୂପେହି ସୁଭାସିତେହି ନୀଯେଥ ନୀଯେୟ୍ୟ, କାଲଂ ଖେପେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୩୧। ଇଦାନି ‘‘ଧମ୍ମସନ୍ଦୋସୱାଦ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅତିସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାଯୁତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଉପକ୍କିଲେସଂ ପାକଟଂ କରୋନ୍ତୋ ତଦଙ୍ଗଞ୍ଚେନପି ଉପକ୍କିଲେସେନ ସଦ୍ଧିଂ ‘‘ହସ୍ସଂ ଜପ୍ପ’’ନ୍ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ। ହାସନ୍ତିପି ପାଠୋ। ୱିପସ୍ସକେନ ହି ଭିକ୍ଖୁନା ହସନୀଯସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସିତମତ୍ତମେୱ କାତବ୍ବଂ, ନିରତ୍ଥକକଥାଜପ୍ପୋ ନ ଭାସିତବ୍ବୋ, ଞାତିବ୍ୟସନାଦୀସୁ ପରିଦେୱୋ ନ କାତବ୍ବୋ, ଖାଣୁକଣ୍ଟକାଦିମ୍ହି ମନୋପଦୋସୋ ନ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବୋ। ମାଯାକତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ମାଯା, ତିୱିଧଂ କୁହନଂ, ପଚ୍ଚଯେସୁ ଗିଦ୍ଧି, ଜାତିଆଦୀହି ମାନୋ, ପଚ୍ଚନୀକସାତତାସଙ୍ଖାତୋ ସାରମ୍ଭୋ, ଫରୁସୱଚନଲକ୍ଖଣଂ କକ୍କସଂ, ରାଗାଦଯୋ କସାୱା, ଅଧିମତ୍ତତଣ୍ହାଲକ୍ଖଣା ମୁଚ୍ଛାତି ଇମେ ଚ ଦୋସା ସୁଖକାମେନ ଅଙ୍ଗାରକାସୁ ୱିଯ, ସୁଚିକାମେନ ଗୂଥଠାନଂ ୱିଯ, ଜୀୱିତୁକାମେନ ଆସିୱିସାଦଯୋ ୱିଯ ଚ ପହାତବ୍ବା। ହିତ୍ୱା ଚ ଆରୋଗ୍ୟମଦାଦିୱିଗମା ୱୀତମଦେନ ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପାଭାୱା ଠିତଭେନ ଚରିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ହି ସବ୍ବୁପକ୍କିଲେସପରିସୁଦ୍ଧାଯ ଭାୱନାଯ ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ହସ୍ସଂ ଜପ୍ପଂ… ପେ… ଠିତତ୍ତୋ’’ତି।

୩୩୨। ଇଦାନି ଯ୍ୱାଯଂ ‘‘ହସ୍ସଂ ଜପ୍ପ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଉପକ୍କିଲେସୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଯସ୍ମା ସାହସୋ ହୋତି ଅୱୀମଂସକାରୀ, ରତ୍ତୋ ରାଗୱସେନ ଦୁଟ୍ଠୋ ଦୋସୱସେନ ଗଚ୍ଛତି, ପମତ୍ତୋ ଚ ହୋତି କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନାଯ ଅସାତଚ୍ଚକାରୀ, ତଥାରୂପସ୍ସ ଚ ‘‘ସୁଣେଯ୍ୟ ସଚ୍ଚେ ସୁଭାସିତାନୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତୋ ଓୱାଦୋ ନିରତ୍ଥକୋ, ତସ୍ମା ଇମସ୍ସ ସଂକିଲେସସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଦେସନାଯ ସୁତାଦିୱୁଦ୍ଧିପଟିପକ୍ଖଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱିଞ୍ଞାତସାରାନୀ’’ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯାନି ହେତାନି ସମଥୱିପସ୍ସନାପଟିସଂଯୁତ୍ତାନି ସୁଭାସିତାନି, ତେସଂ ୱିଜାନନଂ ସାରୋ। ଯଦି ୱିଞ୍ଞାତାନି ସାଧୁ, ଅଥ ସଦ୍ଦମତ୍ତମେୱ ଗହିତଂ, ନ କିଞ୍ଚି କତଂ ହୋତି, ଯେନ ଏତାନି ସୁତମଯେନ ଞାଣେନ ୱିଞ୍ଞାଯନ୍ତି, ତଂ ସୁତଂ, ଏତଞ୍ଚ ସୁତମଯଞାଣଂ ୱିଞ୍ଞାତସମାଧିସାରଂ, ତେସୁ ୱିଞ୍ଞାତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଯୋ ସମାଧି ଚିତ୍ତସ୍ସାୱିକ୍ଖେପୋ ତଥତ୍ତାଯ ପଟିପତ୍ତି, ଅଯମସ୍ସ ସାରୋ। ନ ହି ୱିଜାନନମତ୍ତେନେୱ କୋଚି ଅତ୍ଥୋ ସିଜ୍ଝତି। ଯୋ ପନାଯଂ ନରୋ ରାଗାଦିୱସେନ ୱତ୍ତନତୋ ସାହସୋ, କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନାଯ ଅସାତଚ୍ଚକାରିତାଯ ପମତ୍ତୋ, ସୋ ସଦ୍ଦମତ୍ତଗ୍ଗାହୀଯେୱ ହୋତି। ତେନ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିଜାନନାଭାୱତୋ ସା ସୁଭାସିତୱିଜାନନପଞ୍ଞା ଚ, ତଥତ୍ତାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ଅଭାୱତୋ ସୁତଞ୍ଚ ନ ୱଡ୍ଢତୀତି।

୩୩୩। ଏୱଂ ପମତ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ପଞ୍ଞାପରିହାନିଂ ସୁତପରିହାନିଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅପ୍ପମତ୍ତାନଂ ତଦୁଭଯସାରାଧିଗମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଧମ୍ମେ ଚ ଯେ…ପେ… ସାରମଜ୍ଝଗୂ’’ତି। ତତ୍ଥ ଅରିଯପ୍ପୱେଦିତୋ ଧମ୍ମୋ ନାମ ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମୋ। ଏକୋପି ହି ବୁଦ୍ଧୋ ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମଂ ଅଦେସେତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବୁତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଏତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ଚ ଯେ ଅରିଯପ୍ପୱେଦିତେରତା ନିରତା ଅପ୍ପମତ୍ତା ସାତଚ୍ଚାନୁଯୋଗିନୋ, ଅନୁତ୍ତରା ତେ ୱଚସା ମନସା କମ୍ମୁନା ଚ, ତେ ଚତୁବ୍ବିଧେନ ୱଚୀସୁଚରିତେନ ତିୱିଧେନ ମନୋସୁଚରିତେନ ତିୱିଧେନ କାଯସୁଚରିତେନ ଚ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ୱଚସା ମନସା କମ୍ମୁନା ଚ ଅନୁତ୍ତରା, ଅୱସେସସତ୍ତେହି ଅସମା ଅଗ୍ଗୱିସିଟ୍ଠା। ଏତ୍ତାୱତା ସଦ୍ଧିଂ ପୁବ୍ବଭାଗସୀଲେନ ଅରିଯମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସୀଲଂ ଦସ୍ସେତି। ଏୱଂ ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲା ତେ ସନ୍ତିସୋରଚ୍ଚସମାଧିସଣ୍ଠିତା, ସୁତସ୍ସ ପଞ୍ଞାଯ ଚ ସାରମଜ୍ଝଗୂ, ଯେ ଅରିଯପ୍ପୱେଦିତେ ଧମ୍ମେ ରତା, ତେ ନ କେୱଲଂ ୱାଚାଦୀହି ଅନୁତ୍ତରା ହୋନ୍ତି, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ସନ୍ତିସୋରଚ୍ଚେ ସମାଧିମ୍ହି ଚ ସଣ୍ଠିତା ହୁତ୍ୱା ସୁତସ୍ସ ପଞ୍ଞାଯ ଚ ସାରମଜ୍ଝଗୂ ଅଧିଗତା ଇଚ୍ଚେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଆସଂସାଯଂ ଭୂତୱଚନଂ। ତତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି ନିବ୍ବାନଂ, ସୋରଚ୍ଚନ୍ତି ସୁନ୍ଦରେ ରତଭାୱେନ ଯଥାଭୂତପଟିୱେଧିକା ପଞ୍ଞା, ସନ୍ତିଯା ସୋରଚ୍ଚନ୍ତି ସନ୍ତିସୋରଚ୍ଚଂ, ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସମାଧୀତି ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୋୱ ମଗ୍ଗସମାଧି। ସଣ୍ଠିତାତି ତଦୁଭଯେ ପତିଟ୍ଠିତା। ସୁତପଞ୍ଞାନଂ ସାରଂ ନାମ ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତି। ୱିମୁତ୍ତିସାରଞ୍ହି ଇଦଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ।

ଏୱମେତ୍ଥ ଭଗୱା ଧମ୍ମେନ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦଂ, ‘‘ଅନୁତ୍ତରା ୱଚସା’’ତିଆଦୀହି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧଂ, ସନ୍ତିସୋରଚ୍ଚସମାଧୀହି ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେତି ତୀହିପି ଇମେହି ଖନ୍ଧେହି ଅପରଭାଗପଟିପଦଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସୁତପଞ୍ଞାସାରେନ ଅକୁପ୍ପୱିମୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ସମାପେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ପତ୍ୱା ପୁନ ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଅଗ୍ଗଫଲେ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ କିଂସୀଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଉଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୩୪।ଉଟ୍ଠହଥାତି ଉଟ୍ଠାନସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରନ୍ତୋ ରତ୍ତିଂ ଜେତୱନୱିହାରେ ୱସିତ୍ୱା ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯଂ

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିଵୁତୋ ସାଵତ୍ଥିଯଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ଵା ପାଚୀନଦ୍ଵାରେନ ନଗରା ନିକ୍ଖମିତ୍ଵା ମିଗାରମାତୁପାସାଦଂ ଅଗମାସି ଦିଵାଵିହାରତ୍ଥାଯ। ଆଚିଣ୍ଣଂ କିରେତଂ ଭଗଵତୋ ରତ୍ତିଂ ଜେତଵନଵିହାରେ ଵସିତ୍ଵା ମିଗାରମାତୁପାସାଦେ ଦିଵାଵିହାରୂପଗମନଂ, ରତ୍ତିଞ୍ଚ ମିଗାରମାତୁପାସାଦେ ଵସିତ୍ଵା ଜେତଵନେ ଦିଵାଵିହାରୂପଗମନଂ। କସ୍ମା? ଦ୍ଵିନ୍ନଂ କୁଲାନଂ ଅନୁଗ୍ଗହତ୍ଥାଯ ମହାପରିଚ୍ଚାଗଗୁଣପରିଦୀପନତ୍ଥାଯ ଚ। ମିଗାରମାତୁପାସାଦସ୍ସ ଚ ହେଟ୍ଠା ପଞ୍ଚ କୂଟାଗାରଗବ୍ଭସତାନି ହୋନ୍ତି, ଯେସୁ ପଞ୍ଚସତା ଭିକ୍ଖୂ ଵସନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯଦା ଭଗଵା ହେଟ୍ଠାପାସାଦେ ଵସତି, ତଦା ଭିକ୍ଖୂ ଭଗଵତୋ ଗାରଵେନ ଉପରିପାସାଦଂ ନାରୁହନ୍ତି। ତଂ ଦିଵସଂ ପନ ଭଗଵା ଉପରିପାସାଦେ କୂଟାଗାରଗବ୍ଭଂ ପାଵିସି, ତେନ ହେଟ୍ଠାପାସାଦେ ପଞ୍ଚପି ଗବ୍ଭସତାନି ପଞ୍ଚସତା ଭିକ୍ଖୂ ପଵିସିଂସୁ। ତେ ଚ ସବ୍ବେଵ ନଵା ହୋନ୍ତି ଅଧୁନାଗତା ଇମଂ ଧମ୍ମଵିନଯଂ ଉଦ୍ଧତା ଉନ୍ନଳା ପାକତିନ୍ଦ୍ରିଯା। ତେ ପଵିସିତ୍ଵା ଦିଵାସେଯ୍ୟଂ ସୁପିତ୍ଵା ସାଯଂ ଉଟ୍ଠାଯ ମହାତଲେ ସନ୍ନିପତିତ୍ଵା ''ଅଜ୍ଜ ଭଉଗ୍ଗେ ତୁଯ୍ହଂ କିଂ ଅହୋସି, ତ୍ଵଂ କତ୍ଥ ଅଗମାସି, ଅହଂ ଆଵୁସୋ କୋସଲରଞ୍ଞୋ ଘରଂ, ଅହଂ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ, ତତ୍ଥ ଏଵରୂପୋ ଚ ଏଵରୂପୋ ଚ ଭୋଜନଵିଧି ଅହୋସୀ''ତି ନାନପ୍ପକାରଂ ଆମିସକଥଂ କଥେନ୍ତା ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦା ଅହେସୁଂ।

ଭଗଵା ତଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ଵା ''ଇମେ ମଯା ସଦ୍ଧିଂ ଵସନ୍ତାପି ଏଵଂ ପମତ୍ତା, ଅହୋ ଅଯୁତ୍ତକାରିନୋ''ତି ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ଆଗମନଂ ଚିନ୍ତେସି। ତାଵଦେଵ ଆଯସ୍ମା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ଭଗଵତୋ ଚିତ୍ତଂ ଞତ୍ଵା ଇଦ୍ଧିଯା ଆଗମ୍ମ ପାଦମୂଲେ ଵନ୍ଦମାନୋଯେଵ ଅହୋସି। ତତୋ ନଂ ଭଗଵା ଆମନ୍ତେସି – ''ଏତେ ତେ, ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନ, ସବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ପମତ୍ତା, ସାଧୁ ନେ ସଂଵେଜେହୀ''ତି। ''ଏଵଂ ଭନ୍ତେ''ତି ଖୋ ସୋ ଆଯସ୍ମା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ଭଗଵତୋ ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ଵା ତାଵଦେଵ ଆପୋକସିଣଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ଵା କରୀସଭୂମିଯଂ ଠିତଂ ମହାପାସାଦଂ ନାଵଂ ଵିଯ ମହାଵାତୋ ପାଦଙ୍ଗୁଟ୍ଠକେନ କମ୍ପେସି ସଦ୍ଧିଂ ପତିଟ୍ଠିତପଥଵିପ୍ପଦେସେନ। ଅଥ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଭୀତା ଵିସ୍ସରଂ କରୋନ୍ତା ସକସକଚୀଵରାନି ଛଡ୍ଡେତ୍ଵା ଚତୂହି ଦ୍ଵାରେହି ନିକ୍ଖମିଂସୁ। ଭଗଵା ତେସଂ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞେନ ଦ୍ଵାରେନ ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପଵିସନ୍ତୋ ଵିଯ ଅହୋସି, ତେ ଭଗଵନ୍ତଂ ଦିସ୍ଵା ଵନ୍ଦିତ୍ଵା ଅଟ୍ଠଂସୁ । ଭଗଵା ''କିଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଭୀତତ୍ଥା''ତି ପୁଚ୍ଛି, ତେ ''ଅଯଂ, ଭନ୍ତେ, ମିଗାରମାତୁପାସାଦୋ କମ୍ପିତୋ''ତି ଆହଂସୁ । ''ଜାନାଥ, ଭିକ୍ଖଵେ, କେନା''ତି? ''ନ ଜାନାମ, ଭନ୍ତେ''ତି। ଅଥ ଭଗଵା ''ତୁମ୍ହାଦିସାନଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ମୁଟ୍ଠସ୍ସତୀନଂ ଅସମ୍ପଜାନାନଂ ପମାଦଵିହାରୀନଂ ସଂଵେଗଜନନତ୍ଥଂ ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେନ କମ୍ପିତୋ''ତି ଵତ୍ଵା ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

ତତ୍ଥ ଉଟ୍ଠହଥାତି ଆସନା ଉଟ୍ଠହଥ ଘଟଥ ଵାଯମଥ, ମା କୁସୀତା ହୋଥ। ନିସୀଦଥାତି ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ଵା କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗତ୍ଥାଯ ନିସୀଦଥ। କୋ ଅତ୍ଥୋ ସୁପିତେନ ଵୋତି କୋ ତୁମ୍ହାକଂ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯ ପବ୍ବଜିତାନଂ ସୁପିତେନ ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ସକ୍କା ସୁପନ୍ତେନ କୋଚି ଅତ୍ଥୋ ପାପୁଣିତୁଂ। ଆତୁରାନଞ୍ହି କା ନିଦ୍ଦା, ସଲ୍ଲଵିଦ୍ଧାନ ରୁପ୍ପତନ୍ତି ଯତ୍ର ଚ ନାମ ଅପ୍ପକେପି ସରୀରପ୍ପଦେସେ ଉଟ୍ଠିତେନ ଚକ୍ଖୁରୋଗାଦିନା ରୋଗେନ ଆତୁରାନଂ ଏକଦ୍ଵଙ୍ଗୁଲମତ୍ତମ୍ପି ପଵିଟ୍ଠେନ ଅଯସଲ୍ଲଅଟ୍ଠିସଲ୍ଲଦନ୍ତସଲ୍ଲଵିସାଣସଲ୍ଲକଟ୍ଠସଲ୍ଲାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ ସଲ୍ଲେନ ରୁପ୍ପମାନାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ନିଦ୍ଦା ନତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ତୁମ୍ହାକଂ ସକଲଚିତ୍ତସରୀରସନ୍ତାନଂ ଭଞ୍ଜିତ୍ଵା ଉପ୍ପନ୍ନେହି ନାନପ୍ପକାରକିଲେସରୋଗେହି ଆତୁରାନଞ୍ହି କା ନିଦ୍ଦା ରାଗସଲ୍ଲାଦୀହି ଚ ପଞ୍ଚହି ସଲ୍ଲେହି ଅନ୍ତୋହଦଯଂ ପଵିସିଯ ଵିଦ୍ଧତ୍ତା ସଲ୍ଲଵିଦ୍ଧାନଂ ରୁପ୍ପତଂ।

୩୩୫। ଏଵଂ ଵତ୍ଵା ପୁନ ଭଗଵା ଭିୟ୍ୟୋସୋମତ୍ତାଯ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଉସ୍ସାହେନ୍ତୋ ସଂଵେଜେନ୍ତୋ ଚ ଆହ – ''ଉଟ୍ଠହଥ…ପେ… ଵସାନୁଗେ''ତି। ତତ୍ରାଯଂ ସାଧିପ୍ପାଯଯୋଜନା ଅତ୍ଥଵଣ୍ଣନା – ଏଵଂ କିଲେସସଲ୍ଲଵିଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, କାଲୋ ପବୁଜ୍ଝିତୁଂ। କିଂ କାରଣଂ? ମଣ୍ଡପେଯ୍ୟମିଦଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ସତ୍ଥା ସମ୍ମୁଖୀଭୂତୋ, ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ପନ ଵୋ ଦୀଘରତ୍ତଂ ସୁତ୍ତଂ, ଗିରୀସୁ ସୁତ୍ତଂ, ନଦୀସୁ ସୁତ୍ତଂ, ସମେସୁ ସୁତ୍ତଂ, ଵିସମେସୁ ସୁତ୍ତଂ, ରୁକ୍ଖଗ୍ଗେସୁପି ସୁତ୍ତଂ ଅଦସ୍ସନା ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ, ତସ୍ମା ତସ୍ସା ନିଦ୍ଦାଯ ଅନ୍ତକିରିଯତ୍ଥଂ ଉଟ୍ଠହଥ ନିସୀଦଥ ଦଳ୍ହଂ ସିକ୍ଖଥ ସନ୍ତିଯା।

ତତ୍ଥ ପୁରିମପାଦସ୍ସତ୍ଥୋ ଵୁତ୍ତନଯୋ ଏଵ। ଦୁତିଯପାଦେ ପନ ସନ୍ତୀତି ତିସ୍ସୋ ସନ୍ତିଯୋ – ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତି, ତଦଙ୍ଗସନ୍ତି, ସମ୍ମୁତିସନ୍ତୀତି, ନିବ୍ବାନଵିପସ୍ସନାଦିଟ୍ଠିଗତାନମେତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ଇଧ ପନ ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତି ନିବ୍ବାନମଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ମା ନିବ୍ବାନତ୍ଥଂ ଦଳ୍ହଂ ସିକ୍ଖଥ, ଅସିଥିଲପରକ୍କମା ହୁତ୍ଵା ସିକ୍ଖଥାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। କିଂ କାରଣଂ? ମା ଵୋ ପମତ୍ତେ ଵିଞ୍ଞାଯ, ମଚ୍ଚୁରାଜା ଅମୋହଯିତ୍ଥ ଵସାନୁଗେ, ମା ତୁମ୍ହେ ''ପମତ୍ତା ଏତେ''ତି ଏଵଂ ଞତ୍ଵା ମଚ୍ଚୁରାଜପରିଯାଯନାମୋ ମାରୋ ଵସାନୁଗେ ଅମୋହଯିତ୍ଥ, ଯଥା ତସ୍ସ ଵସଂ ଗଚ୍ଛଥ, ଏଵଂ ଵସାନୁଗେ କରୋନ୍ତୋ ମା ଅମୋହଯିତ୍ଥାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୩୩୬। ଯତୋ ତସ୍ସ ଵସଂ ଅନୁପଗଚ୍ଛନ୍ତା ଯାଯ ଦେଵା ମନୁସ୍ସା ଚ…ପେ… ସମପ୍ପିତା, ଯାଯ ଦେଵା ଚ ମନୁସ୍ସା ଚ ଅତ୍ଥିକା ରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବତ୍ଥିକା, ତଂ ରୂପାଦିଂ ସିତା ନିସ୍ସିତା ଅଲ୍ଲୀନା ହୁତ୍ଵା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ତରଥ ସମତିକ୍କମଥ ଏତଂ ନାନପ୍ପକାରେସୁ ଵିସଯେସୁ ଵିସଟଵିତ୍ଥିଣ୍ଣଵିସାଲତ୍ତା ଵିସତ୍ତିକଂ ଭଵଭୋଗତଣ୍ହଂ। ଖଣୋ ଵୋ ମା ଉପଚ୍ଚଗା, ଅଯଂ ତୁମ୍ହାକଂ ସମଣଧମ୍ମକରଣକ୍ଖଣୋ ମା ଅତିକ୍କମି। ଯେସଞ୍ହି ଅଯମେଵରୂପୋ ଖଣୋ ଅତିକ୍କମତି, ଯେ ଚ ଇମଂ ଖଣଂ ଅତିକ୍କମନ୍ତି, ତେ ଖଣାତୀତା ହି ସୋଚନ୍ତି ନିରଯମ୍ହି ସମପ୍ପିତା, ନିରସ୍ସାଦଟ୍ଠେନ

ନିରଯସଞ୍ଞିତେ ଚତୁବ୍ବିଧେପି ଅପାଯେ ପତିଟ୍ଠିତା ‘‘ଅକତଂ ୱତ ନୋ କଲ୍ଯାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ସୋଚନ୍ତି।

୩୩୭। ଏୱଂ ଭଗୱା ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଉସ୍ସାହେତ୍ୱା ସଂୱେଜେତ୍ୱା ଚ ଇଦାନି ତେସଂ ତଂ ପମାଦୱିହାରଂ ୱିଗରହିତ୍ୱା ସବ୍ବେୱ ତେ ଅପ୍ପମାଦେ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ‘‘ପମାଦୋ ରଜୋ’’ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ପମାଦୋତି ସଙ୍ଖେପତୋ ସତିୱିପ୍ପୱାସୋ, ସୋ ଚିତ୍ତମଲିନଟ୍ଠେନ ରଜୋ। ତଂ ପମାଦମନୁପତିତୋ ପମାଦାନୁପତିତୋ, ପମାଦାନୁପତିତତ୍ତା ଅପରାପରୁପ୍ପନ୍ନୋ ପମାଦୋ ଏୱ, ସୋପି ରଜୋ। ନ ହି କଦାଚି ପମାଦୋ ନାମ ଅରଜୋ ଅତ୍ଥି। ତେନ କିଂ ଦୀପେତି? ମା ତୁମ୍ହେ ‘‘ଦହରା ତାୱ ମଯଂ ପଚ୍ଛା ଜାନିସ୍ସାମା’’ତି ୱିସ୍ସାସମାପଜ୍ଜିତ୍ଥ। ଦହରକାଲେପି ହି ପମାଦୋ ରଜୋ, ମଜ୍ଝିମକାଲେପି ଥେରକାଲେପି ପମାଦାନୁପତିତତ୍ତା ମହାରଜୋ ସଙ୍କାରକୂଟୋ ଏୱ ହୋତି, ଯଥା ଘରେ ଏକଦ୍ୱେଦିୱସିକୋ ରଜୋ ରଜୋ ଏୱ, ୱଡ୍ଢମାନୋ ପନ ଗଣୱସ୍ସିକୋ ସଙ୍କାରକୂଟୋ ଏୱ ହୋତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ପନ ପଠମୱଯେ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ପରିଯାପୁଣିତ୍ୱା ଇତରୱଯେସୁ ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ, ପଠମୱଯେ ୱା ପରିଯାପୁଣିତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମୱଯେ ସୁଣିତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମୱଯେ ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି ଭିକ୍ଖୁ ପମାଦୱିହାରୀ ନ ହୋତି ଅପ୍ପମାଦାନୁଲୋମପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନତ୍ତା। ଯୋ ପନ ସବ୍ବୱଯେସୁ ପମାଦୱିହାରୀ ଦିୱାସେଯ୍ଯଂ ଆମିସକଥଞ୍ଚ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ, ସେଯ୍ଯଥାପି ତୁମ୍ହେ, ତସ୍ସେୱ ସୋ ପଠମୱଯେ ପମାଦୋ ରଜୋ, ଇତରୱଯେସୁ ପମାଦାନୁପତିତୋ ମହାପମାଦୋ ଚ ମହାରଜୋ ଏୱାତି।

ଏୱଂ ତେସଂ ପମାଦୱିହାରଂ ୱିଗରହିତ୍ୱା ଅପ୍ପମାଦେ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଅପ୍ପମାଦେନ ୱିଜ୍ଜାଯ, ଅବ୍ବହେ ସଲ୍ଲମତ୍ତନୋ’’ତି, ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯସ୍ମା ଏୱମେସୋ ସବ୍ବଦାପି ପମାଦୋ ରଜୋ, ତସ୍ମା ସତିଅୱିପ୍ପୱାସସଙ୍ଖାତେନ ଅପ୍ପମାଦେନ ଆସୱାନଂ ଖଯଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତାଯ ଚ ୱିଜ୍ଜାଯ ପଣ୍ଡିତୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଉଦ୍ଧରେ ଅତ୍ତନୋ ହଦଯନିସ୍ସିତଂ ରାଗାଦିପଞ୍ଚୱିଧଂ ସଲ୍ଲନ୍ତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ସମାପେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ସଂୱେଗମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତମେୱ ଧମ୍ମଦେସନଂ ମନସି କରିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକ୍ଖମାନା ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ପଞ୍ଚସତାପି ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠହିଂସୂତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଉଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ରାହୁଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୩୮।କଚ୍ଚିଅଭିଣ୍ହସଂୱାସାତି ରାହୁଲସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ବୋଧିମଣ୍ଡତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ କପିଲୱତ୍ଥୁଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ରାହୁଲକୁମାରେନ ‘‘ଦାଯଜ୍ଜଂ ମେ ସମଣ ଦେହୀ’’ତି ଦାଯଜ୍ଜଂ ଯାଚିତୋ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରଂ ଆଣାପେସି – ‘‘ରାହୁଲକୁମାରଂ ପବ୍ବାଜେହୀ’’ତି। ତଂ ସବ୍ବଂ ଖନ୍ଧକଟ୍ଠକଥାଯଂ (ମହାୱ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୫) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଗହେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ପବ୍ବଜିତଂ ପନ ରାହୁଲକୁମାରଂ ୱୁଡ୍ଢିପ୍ପତ୍ତଂ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋୱ ଉପସମ୍ପାଦେସି, ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରୋ ଅସ୍ସ କମ୍ମୱାଚାଚରିଯୋ ଅହୋସି। ତଂ ଭଗୱା ‘‘ଅଯଂ କୁମାରୋ ଜାତିଆଦିସମ୍ପନ୍ନୋ, ସୋ ଜାତିଗୋତ୍ତକୁଲୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଦୀନି ନିସ୍ସାଯ ମାନଂ ୱା ମଦଂ ୱା ମା ଅକାସୀ’’ତି ଦହରକାଲତୋ ପଭୁତି ଯାୱ ନ ଅରିଯଭୂମିଂ ପାପୁଣି, ତାୱ ଓୱଦନ୍ତୋ ଅଭିଣ୍ହଂ ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି। ତସ୍ମା ଚେତଂ ସୁତ୍ତପରିଯୋସାନେପି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇତ୍ଥଂ ସୁଦଂ ଭଗୱା ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ରାହୁଲଂ ଇମାହି ଗାଥାହି ଅଭିଣ୍ହଂ ଓୱଦତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯଂ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ ‘‘କଚ୍ଚି ତ୍ୱଂ, ରାହୁଲ, ଅଭିଣ୍ହଂ ସଂୱାସହେତୁ ଜାତିଆଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ ୱତ୍ଥୁନା ନ ପରିଭୱସି ପଣ୍ଡିତଂ, ଞାଣପଦୀପସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନାପଦୀପସ୍ସ ଚ ଧାରଣତୋ ଉକ୍କାଧାରୋ ମନୁସ୍ସାନଂକଚ୍ଚି ଅପଚିତୋ ତଯା, କଚ୍ଚି ନିଚ୍ଚଂ ପୂଜିତୋ ତଯା’’ତି ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ସାରିପୁତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଣତି।

୩୩୯। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଆଯସ୍ମା ରାହୁଲୋ ‘‘ନାହଂ ଭଗୱା ନୀଚପୁରିସୋ ୱିଯ ସଂୱାସହେତୁ ମାନଂ ୱା ମଦଂ ୱା କରୋମୀ’’ତି ଦୀପେନ୍ତୋ ଇମଂ ପଟିଗାଥମାହ ‘‘ନାହଂ ଅଭିଣ୍ହସଂୱାସା’’ତି। ସା ଉତ୍ତାନତ୍ଥା ଏୱ।

୩୪୦। ତତୋ ନଂ ଭଗୱା ଉତ୍ତରିଂ ଓୱଦନ୍ତୋ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେତିଆଦିକା ଅୱସେସଗାଥାଯୋ ଆହ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ସତ୍ତାନଂ ପିଯରୂପା ପିଯଜାତିକା ଅତିୱିଯ ସତ୍ତେହି ଇଚ୍ଛିତା ପତ୍ଥିତା , ମନୋ ଚ ନେସଂ ରମଯନ୍ତି, ତେ ଚାଯସ୍ମା ରାହୁଲୋ ହିତ୍ୱା ସଦ୍ଧାଯ ଘରା ନିକ୍ଖନ୍ତୋ, ନ ରାଜାଭିନୀତୋ, ନ ଚୋରାଭିନୀତୋ, ନ ଇଣଟ୍ଟୋ, ନ ଭଯଟ୍ଟୋ, ନ ଜୀୱିକାପକତୋ, ତସ୍ମା ନଂ ଭଗୱା ‘‘ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେ ହିତ୍ୱା, ପିଯରୂପେ ମନୋରମେ, ସଦ୍ଧାଯ ଘରା ନିକ୍ଖମ୍ମା’’ତି ସମୁତ୍ତେଜେତ୍ୱା ଇମସ୍ସ ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସ ପତିରୂପାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକରୋ ଭୱା’’ତି।

ତତ୍ଥ ସିଯା ‘‘ନନୁ ଚାଯସ୍ମା ଦାଯଜ୍ଜଂ ପତ୍ଥେନ୍ତୋ ବଲକ୍କାରେନ ପବ୍ବାଜିତୋ, ଅଥ କସ୍ମା ଭଗୱା ଆହ – ‘ସଦ୍ଧାଯ ଘରା ନିକ୍ଖମ୍ମା’’’ତି ୱୁଚ୍ଚତେ –

ନେକ୍ଖମ୍ମାଧିମୁତ୍ତା। ଅଯଞ୍ହି ଆଯସ୍ମା ଦୀଘରତ୍ତଂ ନେକ୍ଖମ୍ମାଧିମୁତ୍ତୋ ପଦୁମୁତ୍ତରସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପୁତ୍ତଂ ଉପରେଵତଂ ନାମ ସାମଣେରଂ ଦିସ୍ୱା ସଙ୍ଖୋ ନାମ ନାଗରାଜା ହୁତ୍ୱା ସତ୍ତ ଦିୱସେ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ତଥାଭାୱଂ ପତ୍ଥେତ୍ୱା ତତୋ ପଭୁତି ପତ୍ଥନାସମ୍ପନ୍ନୋ ଅଭିନୀହାରସମ୍ପନ୍ନୋ ସତସହସ୍ସକପ୍ପେ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ଅନ୍ତିମଭୱଂ ଉପପନ୍ନୋ। ଏୱଂ ନେକ୍ଖମ୍ମାଧିମୁତ୍ତତଞ୍ଚସ୍ସ ଭଗୱା ଜାନାତି। ତଥାଗତବଲଞ୍ଚେତରଞ୍ହି ଏତଂ ଞାଣଂ। ତସ୍ମା ଆହ – ''ସଦ୍ଧାଯ ଘରା ନିକ୍ଖମ୍ମା''ତି। ଅଥ ୱା ଦୀଘରତ୍ତଂ ସଦ୍ଧାଯେୱ ଘରା ନିକ୍ଖମ୍ମ ଇଦାନି ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକରୋ ଭୱାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୩୪୧। ଇଦାନିସ୍ସ ଆଦିତୋ ପଭୁତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତକିରିଯାଯ ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମିତ୍ତେ ଭଜସ୍ସୁ କଲ୍ୟାଣେ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୀଲାଦୀହି ଅଧିକା କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତା ନାମ, ତେ ଭଜନ୍ତୋ ହିମୱନ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ମହାସାଲା ମୂଲାଦୀହି ୱିଯ ସୀଲାଦୀହି ୱଡ୍ଢତି। ତେନାହ – ''ମିତ୍ତେ ଭଜସ୍ସୁ କଲ୍ୟାଣେ''ତି। ପନ୍ତଞ୍ଚ ସଯନାସନଂ, ୱିୱିତ୍ତଂ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସନ୍ତି ଯଞ୍ଚ ସଯନାସନଂ ପନ୍ତଂ ଦୂରଂ ୱିୱିତ୍ତଂ ଅପ୍ପାକିଣ୍ଣଂ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସଂ, ଯତ୍ଥ ମିଗସୂକରାଦିସଦ୍ଦେନ ଅରଞ୍ଞସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଥାରୂପଂ ସଯନାସନଞ୍ଚ ଭଜସ୍ସୁ। ମତ୍ତଞ୍ଞୂ ହୋହି ଭୋଜନେତି ପମାଣଞ୍ଞୂ ହୋହି, ପଟିଗ୍ଗହଣମତ୍ତଂ ପରିଭୋଗମତ୍ତଞ୍ଚ ଜାନାହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ପଟିଗ୍ଗହଣମତ୍ତଞ୍ଞୁନା ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମେପି ଅପ୍ପେ ଦାଯକେପି ଅପ୍ପଂ ଦାତୁକାମେ ଅପ୍ପମେୱ ଗହେତବ୍ବଂ, ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମେ ଅପ୍ପେ ଦାଯକେ ପନ ବହୁଂ ଦାତୁକାମେପି ଅପ୍ପମେୱ ଗହେତବ୍ବଂ, ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମେ ପନ ବହୁତରେ ଦାଯକେପି ଅପ୍ପଂ ଦାତୁକାମେ ଅପ୍ପମେୱ ଗହେତବ୍ବଂ, ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମେପି ବହୁତରେ ଦାଯକେପି ବହୁଂ ଦାତୁକାମେ ଅତ୍ତନୋ ବଲଂ ଜାନିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ। ଅପିଚ ମତ୍ତାଯେୱ ୱଣ୍ଣିତା ଭଗୱତାତି ପରିଭୋଗମତ୍ତଞ୍ଞୁନା ପୁତ୍ତମଂସଂ ୱିଯ ଅକ୍ଖବ୍ଭଞ୍ଜନମିୱ ଚ ଯୋନିସୋ ମନସି କରିତ୍ୱା ଭୋଜନଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି।

୩୪୨। ଏୱମିମାଯ ଗାଥାଯ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଉପକାରଭୂତାଯ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସେୱନାଯ ନିଯୋଜେତ୍ୱା ସେନାସନଭୋଜନମୁଖେନ ଚ ପଚ୍ଚଯପରିଭୋଗପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେ ସମାଦପେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଚୀୱରାଦୀସୁ ତଣ୍ହାଯ ମିଚ୍ଛାଆଜୀୱୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଂ ପଟିସେଧେତ୍ୱା ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେ ସମାଦପେନ୍ତୋ ''ଚୀୱରେ ପିଣ୍ଡପାତେ ଚା''ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯେତି ଗିଲାନପଚ୍ଚଯେ। ଏତେସୂତି ଏତେସୁ ଚତୂସୁ ଚୀୱରାଦୀସୁ ଭିକ୍ଖୂନଂ ତଣ୍ହୁପ୍ପାଦୱତ୍ଥୂସୁ। ତଣ୍ହଂ ମାକାସୀତି ''ହିରିକୋପୀନପଟିଚ୍ଛାଦନାଦିଅତ୍ଥମେୱ ତେ ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯା ନିଚ୍ଚାତୁରାନଂ ପୁରିସାନଂ ପଟିକାରଭୂତା ଜଜ୍ଜରଘରସ୍ସେୱିମସ୍ସ ଅତିଦୁବ୍ବଲସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭଭୂତା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଆଦୀନୱଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ତଣ୍ହଂ ମା ଜନେସି, ଅଜନେନ୍ତୋ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ୱିହରାହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କିଂ କାରଣଂ? ମାଲୋକଂ ପୁନରାଗମି। ଏତେସୁ ହି ତଣ୍ହଂ କରୋନ୍ତୋ ତଣ୍ହାଯ ଆକଡ୍ଢିଯମାନୋ ପୁନପି ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗଚ୍ଛତି। ସୋ ତ୍ୱଂ ଏତେସୁ ତଣ୍ହଂ ମାକାସି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ନ ପୁନ ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗମିସ୍ସସୀତି।

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଆଯସ୍ମା ରାହୁଲୋ ''ଚୀୱରେ ତଣ୍ହଂ ମାକାସୀତି ମଂ ଭଗୱା ଆହା''ତି ଚୀୱରପଟିସଂଯୁତ୍ତାନି ଦ୍ୱେ ଧୁତଙ୍ଗାନି ସମାଦିଯି ପଂସୁକୂଲିକଙ୍ଗଞ୍ଚ, ତେଚୀୱରିକଙ୍ଗଞ୍ଚ। ''ପିଣ୍ଡପାତେ ତଣ୍ହଂ ମାକାସୀତି ମଂ ଭଗୱା ଆହା''ତି ପିଣ୍ଡପାତପଟିସଂଯୁତ୍ତାନି ପଞ୍ଚ ଧୁତଙ୍ଗାନି ସମାଦିଯି – ପିଣ୍ଡପାତିକଙ୍ଗଂ, ସପଦାନଚାରିକଙ୍ଗଂ, ଏକାସନିକଙ୍ଗଂ, ପତ୍ତପିଣ୍ଡିକଙ୍ଗଂ, ଖଲୁପଚ୍ଛାଭତ୍ତିକଙ୍ଗନ୍ତି। ''ସେନାସନେ ତଣ୍ହଂ ମାକାସୀତି ମଂ ଭଗୱା ଆହା''ତି ସେନାସନପଟିସଂଯୁତ୍ତାନି ଛ ଧୁତଙ୍ଗାନି ସମାଦିଯି – ଆରଞ୍ଞିକଙ୍ଗଂ, ଅବ୍ଭୋକାସିକଙ୍ଗଂ, ରୁକ୍ଖମୂଲିକଙ୍ଗଂ, ଯଥାସନ୍ଥତିକଙ୍ଗଂ, ସୋସାନିକଙ୍ଗଂ, ନେସଜ୍ଜିକଙ୍ଗନ୍ତି। ''ଗିଲାନପଚ୍ଚଯେ ତଣ୍ହଂ ମାକାସୀତି ମଂ ଭଗୱା ଆହା''ତି ସବ୍ବପଚ୍ଚଯେସୁ ଯଥାଲାଭଂ ଯଥାବଲଂ ଯଥାସାରୁପ୍ପନ୍ତି ତୀହି ସନ୍ତୋସେହି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଅହୋସି, ଯଥା ତଂ ସୁବ୍ବଚୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ପଦକ୍ଖିଣଗ୍ଗାହୀ ଅନୁସାସନିନ୍ତି।

୩୪୩। ଏୱଂ ଭଗୱା ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ରାହୁଲଂ ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେ ସମାଦପେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅୱସେସସୀଲେ ସମଥୱିପସ୍ସନାସୁ ଚ ସମାଦପେତୁଂ ''ସଂୱୁତୋ ପାତିମୋକ୍ଖସ୍ମି''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସଂୱୁତୋ ପାତିମୋକ୍ଖସ୍ମିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଭୱସ୍ସୂତି ପାଠସେସୋ। ଭୱାତି ଅନ୍ତିମପଦେନ ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତଥା ଦୁତିଯପଦେ। ଏୱମେତେହି ଦ୍ୱୀହି ୱଚନେହି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲେ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରସୀଲେ ଚ ସମାଦପେସି। ପାକଟୱସେନ ଚେତ୍ଥ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ୱୁତ୍ତାନି। ଲକ୍ଖଣତୋ ପନ ଛଟ୍ଠମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂଯେୱ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସତି କାଯଗତା ତ୍ୟତ୍ଥୂତି ଏୱଂ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ତୁଯ୍ହଂ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନଚତୁକ୍କିଧସମ୍ପଜଞ୍ଞାନାପାନସ୍ସତିଆହାରେପଟିକୂଲସଞ୍ଞାଭାୱନାଦିଭେଦା କାଯଗତା ସତି ଅତ୍ଥୁ ଭୱତୁ, ଭାୱେହି ନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବିଦାବହୁଲୋ ଭୱାତି ସଂସାରୱଟ୍ଟେ ଉକ୍କଣ୍ଠନବହୁଲୋ ସବ୍ବଲୋକେ ଅନଭିରତସଞ୍ଞୀ ହୋହୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୪୪। ଏତ୍ତାୱତା ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ଉପଚାରଭୂମିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅପ୍ପନାଭୂମିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନିମିତ୍ତଂ ପରିୱଜ୍ଜେହୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନିମିତ୍ତନ୍ତି ରାଗଟ୍ଠାନିଯଂ ସୁଭନିମିତ୍ତଂ। ତେନେୱ ନଂ ପରତୋ ୱିସେସେନ୍ତୋ ଆହ – ''ସୁଭଂ ରାଗୂପସଞ୍ହିତ''ନ୍ତି। ପରିୱଜ୍ଜେହୀତି ଅମନସିକାରେନ ପରିଚ୍ଚଜାହି। ଅସୁଭାଯ ଚିତ୍ତଂ ଭାୱେହୀତି ଯଥା ସୱିଞ୍ଞାଣକେ ଅୱିଞ୍ଞାଣକେ ୱା କାଯେ ଅସୁଭଭାୱନା ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ଚିତ୍ତଂ ଭାୱେହି। ଏକଗ୍ଗଂ ସୁସମାହିତନ୍ତି ଉପଚାରସମାଧିନା ଏକଗ୍ଗଂ, ଅପ୍ପନାସମାଧିନା ସୁସମାହିତଂ। ଯଥା ତେ ଈଦିସଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ତଥା ନଂ ଭାୱେହୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୪୫। ଏୱମସ୍ସ ଅପ୍ପନାଭୂମିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅନିମିତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ଭାୱେହୀତି ଏୱଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯେନ

ସମାଧିନା ସମାହିତଚିତ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱେହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିପସ୍ସନା ହି ‘‘ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତତୋ ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ଅନିମିତ୍ତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ରାଗନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ୱା ଅଗ୍ଗହଣେନ ଅନିମିତ୍ତୱୋହାରଂ ଲଭତି। ଯଥାହ –

‘‘ସୋ ଖ୍ୱାହଂ, ଆୱୁସୋ, ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନଂ ଅମନସିକାରା ଅନିମିତ୍ତଂ ଚେତୋସମାଧିଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରାମି। ତସ୍ସ ମୟ୍ହଂ, ଆୱୁସୋ, ଇମିନା ୱିହାରେନ ୱିହରତୋ ନିମିତ୍ତାନୁସାରି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୪୦)।

ମାନାନୁସୟମୁଜ୍ଜହାତି ଇମାୟ ଅନିମିତ୍ତଭାୱନାୟ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ‘‘ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞିନୋ, ମେଘିୟ, ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା ସଣ୍ଠାତି, ଅନତ୍ତସଞ୍ଞୀ ଅସ୍ମିମାନସମୁଗ୍ଘାତଂ ପାପୁଣାତୀ’’ତି ଏୱମାଦିନା (ଅ। ନି। ୯।୩; ଉଦା। ୩୧) ଅନୁକ୍କମେନ ମାନାନୁସୟଂ ଉଜ୍ଜହ ପଜହ ପରିଚ୍ଚଜାହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋ ମାନାଭିସମୟା, ଉପସନ୍ତୋ ଚରିସ୍ସସୀତି ଅଥେୱଂ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ମାନସ୍ସ ଅଭିସମୟା ଖୟା ୱୟା ପହାନା ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗା ଉପସନ୍ତୋ ନିବ୍ବୁତୋ ସୀତିଭୂତୋ ସବ୍ବଦରଥପରିଳାହୱିରହିତୋ ଯାୱ ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରିନିବ୍ବାସି, ତାୱ ସୁଞ୍ଞତାନିମିତ୍ତାପ୍ପଣିହିତାନଂ ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେନ ଫଲସମାପତ୍ତିୱିହାରେନ ଚରିସ୍ସସି ୱିହରିସ୍ସସୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି।

ତତୋ ପରଂ ‘‘ଇତ୍ଥଂ ସୁଦଂ ଭଗୱା’’ତିଆଦି ସଙ୍ଗୀତିକାରକାନଂ ୱଚନଂ। ତତ୍ଥ ଇତ୍ଥଂ ସୁଦନ୍ତି ଇତ୍ଥଂ ସୁ ଇଦଂ, ଏୱମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଏୱଂ ଓୱଦିୟମାନୋ ଚାୟସ୍ମା ରାହୁଲୋ ପରିପାକଗତେସୁ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନିୟେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚୂଳରାହୁଲୋୱାଦସୁତ୍ତପରିୟୋସାନେ ଅନେକେହି ଦେୱତାସହସ୍ସେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ ରାହୁଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ନିଗ୍ରୋଧକପ୍ପସୁତ୍ତ-(ୱଙ୍ଗୀସସୁତ୍ତ)-ୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂମେ ସୁତନ୍ତି ନିଗ୍ରୋଧକପ୍ପସୁତ୍ତଂ, ‘‘ୱଙ୍ଗୀସସୁତ୍ତ’’ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅୟମେୱ ଯାସ୍ସ ନିଦାନେ ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଏୱଂ ମେତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ, ଯତୋ ତାନି ଅଞ୍ଞାନି ଚ ତଥାୱିଧାନି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅୱୁତ୍ତନୟମେୱ ୱଣ୍ଣୟିସ୍ସାମ। ଅଗ୍ଗାଳୱେ ଚେତିୟେତି ଆଳୱିୟଂ ଅଗ୍ଗଚେତିୟେ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ହି ଭଗୱତି ଅଗ୍ଗାଳୱଗୋତମକାଦୀନି ଅନେକାନି ଚେତିୟାନି ଅହେସୁଂ ଯକ୍ଖନାଗାଦୀନଂ ଭୱନାନି। ତାନି ଉପ୍ପନ୍ନେ ଭଗୱତି ମନୁସ୍ସା ୱିନାସେତ୍ୱା ୱିହାରେ ଅକଂସୁ, ତେନେୱ ଚ ନାମେନ ୱୋହରିଂସୁ। ତତୋ ଅଗ୍ଗାଳୱଚେତିୟସଙ୍ଖାତେ ୱିହାରେ ୱିହରତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆୟସ୍ମତୋ ୱଙ୍ଗୀସସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ଆୟସ୍ମାତି ପିୟୱଚନଂ, ୱଙ୍ଗୀସୋତି ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ନାମଂ। ସୋ ଜାତିତୋ ପଭୁତି ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ସୋ କିର ପରିବ୍ବାଜକସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ପରିବ୍ବାଜିକାୟ କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ଜାତୋ ଅଞ୍ଞତରଂ ୱିଜ୍ଜଂ ଜାନାତି, ଯସ୍ସାନୁଭାୱେନ ଛୱସୀସଂ ଆକୋଟେତ୍ୱା ସତ୍ତାନଂ ଗତିଂ ଜାନାତି। ମନୁସ୍ସାପି ସୁଦଂ ଅତ୍ତନୋ ଞାତୀନଂ କାଲକତାନଂ ସୁସାନତୋ ସୀସାନି ଆନେତ୍ୱା ତଂ ତେସଂ ଗତିଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି। ସୋ ‘‘ଅସୁକନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ଅସୁକମନୁସ୍ସଲୋକେ’’ତି ୱଦତି। ତେ ତେନ ୱିମ୍ହିତା ତସ୍ସ ବହୁଂ ଧନଂ ଦେନ୍ତି। ଏୱଂ ସୋ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ପାକଟୋ ଅହୋସି।

ସୋ ସତସହସ୍ସକପ୍ପଂ ପୂରିତପାରମୀ ଅଭିନୀହାରସମ୍ପନ୍ନୋ ପଞ୍ଚହି ପୁରିସସହସ୍ସେହି ପରିୱୁତୋ ଗାମନିଗମଜନପଦରାଜଧାନୀସୁ ୱିଚରନ୍ତୋ ସାୱତ୍ଥିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ। ତେନ ଚ ସମୟେନ ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିୟଂ ୱିହରତି, ସାୱତ୍ଥିୱାସିନୋ ପୁରେଭତ୍ତଂ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ସୁନିୱତ୍ଥା ସୁପାରୁତା ପୁପ୍ଫଗନ୍ଧାଦୀନି ଗହେତ୍ୱା ଧମ୍ମସ୍ସୱନତ୍ଥାୟ ଜେତୱନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସୋ ତେ ଦିସ୍ୱା ‘‘ମହାଜନକାୟୋ କୁହିଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ଅଥସ୍ସ ତେ ଆଚିକ୍ଖିଂସୁ – ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ସୋ ବହୁଜନହିତାୟ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ତତ୍ଥ ଗଚ୍ଛାମା’’ତି। ସୋପି ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସପରିୱାରୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ମୋଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। ଅଥ ନଂ ଭଗୱା ଆମନ୍ତେସି – ‘‘କିଂ, ୱଙ୍ଗୀସ, ଜାନାସି କିର ତାଦିସଂ ୱିଜ୍ଜଂ, ଯାୟ ସତ୍ତାନଂ ଛୱସୀସାନି ଆକୋଟେତ୍ୱା ଗତିଂ ପୱେଦେସୀ’’ତି? ‘‘ଏୱଂ, ଭୋ ଗୋତମ, ଜାନାମୀ’’ତି। ଭଗୱା ନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ସୀସଂ ଆହରାପେତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି, ସୋ ନଖେନ ଆକୋଟେତ୍ୱା ‘‘ନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ସୀସଂ ଭୋ ଗୋତମା’’ତି ଆହ। ଏୱଂ ସବ୍ବଗତିନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ସୀସାନି ଦସ୍ସେସି, ସୋପି ତଥେୱ ଞତ୍ୱା ଆରୋଚେସି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଖୀଣାସୱସୀସଂ ଦସ୍ସେସି, ସୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆକୋଟେତ୍ୱା ନ ଅଞ୍ଞାସି। ତତୋ ଭଗୱା ‘‘ଅୱିସୟୋ ତେ ଏତ୍ଥ ୱଙ୍ଗୀସ, ମମେୱେସୋ ୱିସୟୋ, ଖୀଣାସୱସୀସ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଇମଂ ଗାଥମଭାସି –

‘‘ଗତୀ ମିଗାନଂ ପୱନଂ, ଆକାସୋ ପକ୍ଖିନଂ ଗତି;

ୱିଭୱୋ ଗତି ଧମ୍ମାନଂ, ନିବ୍ବାନଂ ଅରହତୋ ଗତୀ’’ତି। (ପରି। ୩୩୯);

ୱଙ୍ଗୀସୋ ଗାଥଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ଇମଂ ମେ, ଭୋ ଗୋତମ, ୱିଜ୍ଜଂ ଦେହୀ’’ତି ଆହ। ଭଗୱା ‘‘ନାଯଂ ୱିଜ୍ଜା ଅପବ୍ବଜିତାନଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଆହ। ସୋ ‘‘ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ୱା ମଂ, ଭୋ ଗୋତମ, ଯଂ ୱା ଇଚ୍ଛସି, ତଂ କତ୍ୱା ଇମଂ ୱିଜ୍ଜଂ ଦେହୀ’’ତି ଆହ। ତଦା ଚ ଭଗୱତୋ ନିଗ୍ରୋଧକପ୍ପତ୍ଥେରୋ ସମୀପେ ହୋତି, ତଂ ଭଗୱା ଆଣାପେସି – ‘‘ତେନ ହି, ନିଗ୍ରୋଧକପ୍ପ, ଇମଂ ପବ୍ବାଜେହୀ’’ତି। ସୋ ତଂ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ତଚପଞ୍ଚକକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଆଚିକ୍ଖି। ୱଙ୍ଗୀସୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତୋ ଅରହା ଅହୋସି। ଏତଦଗ୍ଗେ ଚ ଭଗୱତା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପଟିଭାନୱନ୍ତାନଂ ଯଦିଦଂ ୱଙ୍ଗୀସୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୧୨)।

ଏୱଂ ସମୁଦାଗତସ୍ସ ଆଯସ୍ମତୋ ୱଙ୍ଗୀସସ୍ସ ଉପଜ୍ଝାଯୋ ୱଜ୍ଜାୱଜ୍ଜାଦିଉପନିଜ୍ଝାଯନେନ ଏୱଂ ଲଦ୍ଧୱୋହାରୋ ନିଗ୍ରୋଧକପ୍ପୋ ନାମ ଥେରୋ। କପ୍ପୋତି ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ନାମଂ, ନିଗ୍ରୋଧମୂଲେ ପନ ଅରହତ୍ତଂ ଅଧିଗତତ୍ତା ‘‘ନିଗ୍ରୋଧକପ୍ପୋ’’ତି ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୋ। ତତୋ ନଂ ଭିକ୍ଖୂପି ଏୱଂ ୱୋହରନ୍ତି। ସାସନେ ଥିରଭାୱଂ ପତ୍ତୋତି ଥେରୋ। ଅଗ୍ଗାଳୱେ ଚେତିଯେ ଅଚିରପରିନିବ୍ବୁତୋ ହୋତୀତି ତସ୍ମିଂ ଚେତିଯେ ଅଚିରପରିନିବ୍ବୁତୋ ହୋତି। ରହୋଗତସ୍ସ ପଟିସଲ୍ଲୀନସ୍ସାତି ଗଣମ୍ହା ୱୂପକଟ୍ଠତ୍ତା ରହୋଗତସ୍ସ କାଯେନ, ପଟିସଲ୍ଲୀନସ୍ସ ଚିତ୍ତେନ ତେହି ତେହି ୱିସଯେହି ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ସଲ୍ଲୀନସ୍ସ। ଏୱଂ ଚେତସୋ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦୀତି ଇମିନା ଆକାରେନ ୱିତକ୍କୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। କସ୍ମା ପନ ଉଦପାଦୀତି। ଅସମ୍ମୁଖତ୍ତା ଦିଟ୍ଠାସେୱନତ୍ତା ଚ। ଅଯଞ୍ହି ତସ୍ସ ପରିନିବ୍ବାନକାଲେ ନ ସମ୍ମୁଖା ଅହୋସି, ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବଞ୍ଚାନେନ ଅସ୍ସ ହତ୍ଥକୁକ୍କୁଚ୍ଚାଦିପୁବ୍ବାସେୱନଂ, ତାଦିସଞ୍ଚ ଅଖୀଣାସୱାନମ୍ପି ହୋତି ଖୀଣାସୱାନମ୍ପି ପୁବ୍ବପରିଚଯେନ।

ତଥା ହି ପିଣ୍ଡୋଲଭାରଦ୍ୱାଜୋ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ଦିୱାୱିହାରତ୍ଥାଯ ଉଦେନସ୍ସ ଉଯ୍ୟାନମେୱ ଗଚ୍ଛତି ପୁବ୍ବେ ରାଜା ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପରିଚାରେସୀତି ଇମିନା ପୁବ୍ବପରିଚଯେନ, ଗୱମ୍ପତିତ୍ଥେରୋ ତାୱତିଂସଭୱନେ ସୁଞ୍ଞଂ ଦେୱୱିମାନଂ ଗଚ୍ଛତି ଦେୱପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପରିଚାରେସୀତି ଇମିନା ପୁବ୍ବପରିଚଯେନ। ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛୋ ଭିକ୍ଖୂ ୱସଲୱାଦେନ ସମୁଦାଚରତି ଅବୋକିଣ୍ଣାନି ପଞ୍ଚ ଜାତିସତାନି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୁତ୍ୱା ତଥା ଅଭାସୀତି ଇମିନା ପୁବ୍ବପରିଚଯେନ। ତସ୍ମା ଅସମ୍ମୁଖତ୍ତା ଦିଟ୍ଠାସେୱନତ୍ତା ଚସ୍ସ ଏୱଂ ଚେତସୋ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି ‘‘ପରିନିବ୍ବୁତୋ ନୁ ଖୋ ମେ ଉପଜ୍ଝାଯୋ, ଉଦାହୁ ନୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋ’’ତି। ତତୋ ପରଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଏକଂସଂ ଚୀୱରଂ କତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ପନ ପୁନ ସଣ୍ଠାପନେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏକଂସନ୍ତି ଚ ୱାମଂସଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଯତୋ ଯଥା ୱାମଂସଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ଠିତଂ ହୋତି, ତଥା ଚୀୱରଂ କତ୍ୱାତି ଏୱମସ୍ସତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

୩୪୬।ଅନୋମପଞ୍ଞନ୍ତି ଓମଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପରିତ୍ତଂ ଲାମକଂ, ନ ଓମପଞ୍ଞଂ, ଅନୋମପଞ୍ଞଂ, ମହାପଞ୍ଞନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେତି ପଚ୍ଚକ୍ଖମେୱ, ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ୱିଚିକିଚ୍ଛାନନ୍ତି ଏୱରୂପାନଂ ପରିୱିତକ୍କାନଂ। ଞାତୋତି ପାକଟୋ। ଯସସ୍ସୀତି ଲାଭପରିୱାରସମ୍ପନ୍ନୋ। ଅଭିନିବ୍ବୁତତ୍ତୋତି ଗୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଅପରିଡଯ୍ହମାନଚିତ୍ତୋ ୱା।

୩୪୭।ତଯା କତନ୍ତି ନିଗ୍ରୋଧମୂଲେ ନିସିନ୍ନତ୍ତା ‘‘ନିଗ୍ରୋଧକପ୍ପୋ’’ତି ୱଦତା ତଯା କତନ୍ତି ଯଥା ଅତ୍ତନା ଉପଲକ୍ଖେତି, ତଥା ଭଣତି। ଭଗୱା ପନ ନ ନିସିନ୍ନତ୍ତା ଏୱ ତଂ ତଥା ଆଲପି, ଅପିଚ ଖୋ ତତ୍ଥ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତତ୍ତା। ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସାତି ଜାତିଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଣତି। ସୋ କିର ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲକୁଲା ପବ୍ବଜିତୋ। ନମସ୍ସଂ ଅଚରୀତି ନମସ୍ସମାନୋ ୱିହାସି। ମୁତ୍ୟପେକ୍ଖୋତି ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ୱିମୁତ୍ତିଂ ଅପେକ୍ଖମାନୋ, ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ଥେନ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦଳ୍ହଧମ୍ମଦସ୍ସୀତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଆଲପତି। ଦଳ୍ହଧମ୍ମୋ ହି ନିବ୍ବାନଂ ଅଭିଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ, ତଞ୍ଚ ଭଗୱା ଦସ୍ସେସି। ତସ୍ମା ତଂ ‘‘ଦଳ୍ହଧମ୍ମଦସ୍ସୀ’’ତି ଆହ।

୩୪୮।ସକ୍କାତିପି ଭଗୱନ୍ତମେୱ କୁଲନାମେନ ଆଲପତି। ମଯମ୍ପି ସବ୍ବେତି ନିରୱସେସପରିସଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଣତି। ସମନ୍ତଚକ୍ଖୂତିପି ଭଗୱନ୍ତମେୱ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଆଲପତି। ସମୱଟ୍ଠିତାତି ସମ୍ମା ଅୱଟ୍ଠିତା ଆଭୋଗଂ କତ୍ୱା ଠିତା। ନୋତି ଅମ୍ହାକଂ। ସୱନାଯାତି ଇମସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ୱେଯ୍ୟାକରଣସ୍ସୱନତ୍ଥାଯ। ସୋତାତି ସୋତିନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ତୁୱଂ ନୋ ସତ୍ଥା ତ୍ୱମନୁତ୍ତରୋସୀତି ଥୁତିୱଚନମତ୍ତମେୱେତଂ।

୩୪୯।ଛିନ୍ଦେୱନୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛନ୍ତି ଅକୁସଲୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ନିବ୍ବିଚିକିଚ୍ଛୋ ସୋ, ୱିଚିକିଚ୍ଛାପତିରୂପକଂ ପନ ତଂ ପରିୱିତକ୍କଂ ସନ୍ଧାଯେୱମାହ। ବ୍ରୂହି ମେତନ୍ତି ବ୍ରୂହି ମେ ଏତଂ, ଯଂ ମଯା ଯାଚିତୋସି ‘‘ତଂ ସାୱକଂ ସକ୍କ, ମଯମ୍ପି ସବ୍ବେ ଅଞ୍ଞାତୁମିଚ୍ଛାମା’’ତି, ବ୍ରୂୱନ୍ତୋ ଚ ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ପରିନିବ୍ବୁତଂ ୱେଦଯ ଭୂରିପଞ୍ଞ ମଜ୍ଝେୱ ନୋ ଭାସ, ପରିନିବ୍ବୁତଂ ଞତ୍ୱା ମହାପଞ୍ଞଂ ଭଗୱା ମଜ୍ଝେୱ ଅମ୍ହାକଂ ସବ୍ବେସଂ ଭାସ, ଯଥା ସବ୍ବେୱ ମଯଂ ଜାନେଯ୍ୟାମ। ସକ୍କୋୱ ଦେୱାନ ସହସ୍ସନେତ୍ତୋତି ଇଦଂ ପନ ଥୁତିୱଚନମେୱ। ଅପିଚସ୍ସ ଅଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଥା ସକ୍କୋ ସହସ୍ସନେତ୍ତୋ ଦେୱାନଂ ମଜ୍ଝେ ତେହି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତୱଚନୋ ଭାସତି, ଏୱଂ ଅମ୍ହାକଂ ମଜ୍ଝେ ଅମ୍ହେହି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତୱଚନୋ ଭାସାତି।

୩୫୦।ଯେ କେଚୀତି ଇମମ୍ପି ଗାଥଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୁନନ୍ତୋଯେୱ ୱତ୍ତୁକାମତଂ ଜନେତୁଂ ଭଣତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ଯେ କେଚି ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ଗନ୍ଥା ତେସଂ ଅପ୍ପହାନେ ମୋହୱିଚିକିଚ୍ଛାନଂ ପହାନାଭାୱତୋ ''ମୋହମଗ୍ଗା''ତି ଚ ''ଅଞ୍ଞାଣପକ୍ଖା''ତି ଚ ''ୱିଚିକିଚ୍ଛଟ୍ଠାନା''ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସବ୍ବେ ତେ ତଥାଗତଂ ପତ୍ୱା ତଥାଗତସ୍ସ ଦେସନାବଲେନ ୱିଦ୍ଧଂସିତା ନ ଭୱନ୍ତି ନସ୍ସନ୍ତି। କିଂ କାରଣଂ? ଚକ୍ଖୁଞ୍ହି ଏତଂ ପରମଂ ନରାନଂ, ଯସ୍ମା ତଥାଗତୋ ସବ୍ବଗନ୍ଥୱିଧମନପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁଜନନତୋ ନରାନଂ ପରମଂ ଚକ୍ଖୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୩୫୧।ନୋ ଚେ ହି ଜାତୁତି ଇମମ୍ପି ଗାଥଂ ଥୁନନ୍ତୋଯେୱ ୱତ୍ତୁକାମତଂ ଜନେନ୍ତୋୱ ଭଣତି। ତତ୍ଥ ଜାତୂତି ଏକଂସୱଚନଂ। ପୁରିସୋତି ଭଗୱନ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଜୋତିମନ୍ତୋତି ପଞ୍ଞାଜୋତିସମନ୍ନାଗତା ସାରିପୁତ୍ତାଦଯୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଦି ଭଗୱା ଯଥା ପୁରତ୍ଥିମାଦିଭେଦୋ ୱାତୋ ଅବ୍ଭୁଘନଂ ୱିହନତି, ଏୱଂ ଦେସନାୱେଗେନ କିଲେସେ ନ ୱିହନେଯ୍ୟ । ତଥା ଯଥା ଅବ୍ଭୁଘନେନ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ ତମୋୱ ହୋତି ଏକନ୍ଧକାରୋ, ଏୱଂ ଅଞ୍ଞାଣନିୱୁତୋପି ତମୋୱସ୍ସ। ଯେପି ଇମେ ଦାନି ଜୋତିମନ୍ତୋ ଖାଯନ୍ତି ସାରିପୁତ୍ତାଦଯୋ, ତେପି ନରା ନ ତପେଯ୍ୟୁନ୍ତି।

୩୫୨।ଧୀରା ଚାତି ଇମମ୍ପି ଗାଥଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ଭଣତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ଧୀରା ଚ ପଣ୍ଡିତା ପୁରିସା ପଜ୍ଜୋତକରା ଭୱନ୍ତି, ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି। ତସ୍ମା ଅହଂ ତଂ ୱୀର ପଧାନୱୀରିଯସମନ୍ନାଗତୋ ଭଗୱା ତଥେୱ ମଞ୍ଞେ ଧୀରୋତି ଚ ପଜ୍ଜୋତକରୋତ୍ୱେୱ ଚ ମଞ୍ଞାମି। ମଯଞ୍ହି ୱିପସ୍ସିନଂ ସବ୍ବଧମ୍ମେ ଯଥାଭୂତଂ ପସ୍ସନ୍ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଜାନନ୍ତା ଏୱ ଉପାଗମୁମ୍ହା, ତସ୍ମା ପରିସାସୁ ନୋ ଆୱିକରୋହି କପ୍ପଂ, ନିଗ୍ରୋଧକପ୍ପଂ ଆଚିକ୍ଖ ପକାସେହୀତି।

୩୫୩।ଖିପ୍ପନ୍ତି ଇମମ୍ପି ଗାଥଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ଭଣତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ଖିପ୍ପଂ ଗିରଂ ଏରଯ ଲହୁଂ ଅଚିରାଯମାନୋ ୱଚନଂ ଭାସ, ୱଗ୍ଗୁଂ ମନୋରମଂ ଭଗୱା। ଯଥା ସୁୱଣ୍ଣହଂସୋ ଗୋଚରପଟିକ୍କନ୍ତୋ ଜାତସ୍ସରୱନସଣ୍ଡଂ ଦିସ୍ୱା ଗୀୱଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ଉଚ୍ଚାରେତ୍ୱା ରତ୍ତତୁଣ୍ଡେନ ସଣିକଂ ଅତରମାନୋ ୱଗ୍ଗୁଂ ଗିରଂ ନିକୂଜତି ନିଚ୍ଛାରେତି, ଏୱମେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ସଣିକଂ ନିକୂଜ, ଇମିନା ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣଞ୍ଞତରେନ ବିନ୍ଦୁସ୍ସରେନ ସୁୱିକପ୍ପିତେନ ସୁଟ୍ଠୁୱିକପ୍ପିତେନ ଅଭିସଙ୍ଖତେନ। ଏତେ ମଯଂ ସବ୍ବେୱ ଉଜୁଗତା ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତମାନସା ହୁତ୍ୱା ତୱ ନିକୂଜିତଂ ସୁଣୋମାତି।

୩୫୪।ପହୀନଜାତିମରଣନ୍ତି ଇମମ୍ପି ଗାଥଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ଭଣତି। ତତ୍ଥ ନ ସେସେତୀତି ଅସେସୋ, ତଂ ଅସେସଂ। ସୋତାପନ୍ନାଦଯୋ ୱିଯ କିଞ୍ଚି ଅସେସେତ୍ୱା ପହୀନଜାତିମରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନିଗ୍ଗଯ୍ହାତି ସୁଟ୍ଠୁ ଯାଚିତ୍ୱା ନିବନ୍ଧିତ୍ୱା। ଧୋନନ୍ତି ଧୁତସବ୍ବପାପଂ। ୱଦେସ୍ସାମୀତି କଥାପେସ୍ସାମି ଧମ୍ମଂ। ନ କାମକାରୋ ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନାନନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନାନମେୱ ହି କାମକାରୋ ନତ୍ଥି, ଯଂ ପତ୍ଥେନ୍ତି ଞାତୁଂ ୱା ୱତ୍ତୁଂ ୱା, ତଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ସଙ୍ଖେଯ୍ୟକାରୋ ଚ ତଥାଗତାନନ୍ତି ତଥାଗତାନଂ ପନ ୱୀମଂସକାରୋ ପଞ୍ଞାପୁବ୍ବଙ୍ଗମା କିରିଯା। ତେ ଯଂ ପତ୍ଥେନ୍ତି ଞାତୁଂ ୱା ୱତ୍ତୁଂ ୱା, ତଂ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୩୫୫। ଇଦାନି ତଂ ସଙ୍ଖେଯ୍ୟକାରଂ ପକାସେନ୍ତୋ ''ସମ୍ପନ୍ନୱେଯ୍ୟାକରଣ''ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତଥା ହି ତୱ ଭଗୱା ଇଦଂ ସମୁଜ୍ଜୁପଞ୍ଞସ୍ସ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମୁଗ୍ଗହୀତଂ ୱୁତ୍ତଂ ପୱତ୍ତିତଂ ସମ୍ପନ୍ନୱେଯ୍ୟାକରଣଂ, ''ସନ୍ତତିମହାମତ୍ତୋ ସତ୍ତତାଲମତ୍ତଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସତି, ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋ ସକ୍କୋ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ପଥୱିଂ ପୱିସିସ୍ସତୀ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ ଅୱିପରୀତଂ ଦିଟ୍ଠଂ। ତତୋ ପନ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଣାମେତ୍ୱା ଆହ – ଅଯମଞ୍ଜଲୀ ପଚ୍ଛିମୋ ସୁପ୍ପଣାମିତୋ, ଅଯମପରୋପି ଅଞ୍ଜଲୀ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ପଣାମିତୋ। ମା ମୋହଯୀତି ମା ନୋ ଅକଥନେନ ମୋହଯି ଜାନଂ ଜାନନ୍ତୋ କପ୍ପସ୍ସ ଗତିଂ। ଅନୋମପଞ୍ଞାତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଆଲପତି।

୩୫୬।ପରୋୱରନ୍ତି ଇମଂ ପନ ଗାଥଂ ଅପରେନପି ପରିଯାଯେନ ଅମୋହନମେୱ ଯାଚନ୍ତୋ ଆହ। ତତ୍ଥ ପରୋୱରନ୍ତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ସୁନ୍ଦରାସୁନ୍ଦରଂ ଦୂରେସନ୍ତିକଂ ୱା। ଅରିଯଧମ୍ମନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ। ୱିଦିତ୍ୱାତି ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ଜାନନ୍ତି ସବ୍ବଂ ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ଜାନନ୍ତୋ। ୱାଚାଭିକଙ୍ଖାମୀତି ଯଥା ଘମ୍ମନି ଘମ୍ମତତ୍ତୋ ପୁରିସୋ କିଲନ୍ତୋ ତସିତୋ ୱାରିଂ, ଏୱଂ ତେ ୱାଚଂ ଅଭିକଙ୍ଖାମି। ସୁତଂ ପୱସ୍ସାତି ସୁତସଙ୍ଖାତଂ ସଦ୍ଦାଯତନଂ ପୱସ୍ସ ପଗ୍ଘର ମୁଞ୍ଚ ପୱତ୍ତେହି। ''ସୁତସ୍ସ ୱସ୍ସା''ତିପି ପାଠୋ, ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସ ସଦ୍ଦାଯତନସ୍ସ ୱୁଟ୍ଠିଂ ୱସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୫୭। ଇଦାନି ଯାଦିସଂ ୱାଚଂ ଅଭିକଙ୍ଖତି, ତଂ ପକାସେନ୍ତୋ –

''ଯଦତ୍ଥିକଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଅଚରୀ,

କପ୍ପାଯନୋ କଚ୍ଚିସ୍ସ ତଂ ଅମୋଘଂ;

ନିବ୍ବାଯି ସୋ ଆଦୁ ସୌପାଦିସେସୋ,

ଯଥା ୱିମୁତ୍ତୋ ଅହୁ ତଂ ସୁଣୋମା’’ତି। –

ଗାଥମାହ । ତତ୍ଥ କପ୍ପାଯନୋତି କପ୍ପମେୱ ପୂଜାୱସେନ ଭଣତି। ଯଥା ୱିମୁତ୍ତୋତି ‘‘କିଂ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ଯଥା ଅସେକ୍ଖା, ଉଦାହୁ ଉପାଦିସେସାଯ ଯଥା ସେକ୍ଖା’’ତି ପୁଚ୍ଛତି। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

୩୫୮। ଏୱଂ ଦ୍ୱାଦସହି ଗାଥାହି ଯାଚିତୋ ଭଗୱା ତଂ ୱିଯାକରୋନ୍ତୋ –

‘‘ଅଚ୍ଛେଚ୍ଛି ତଣ୍ହଂ ଇଧ ନାମରୂପେ, (ଇତି ଭଗୱା)

କଣ୍ହସ୍ସ ସୋତଂ ଦୀଘରତ୍ତାନୁସଯିତଂ;

ଅତାରି ଜାତିଂ ମରଣଂ ଅସେସଂ,

ଇଚ୍ଚବ୍ରୱୀ ଭଗୱା ପଞ୍ଚସେଟ୍ଠୋ’’ତି। –

ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ପୁରିମପଦସ୍ସ ତାୱ ଅତ୍ଥୋ – ଯାପି ଇମସ୍ମିଂ ନାମରୂପେ କାମତଣ୍ହାଦିଭେଦା ତଣ୍ହାଦୀଘରତ୍ତଂ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଅନୁସଯିତା କଣ୍ହନାମକସ୍ସ ମାରସ୍ସ ‘‘ସୋତ’’ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ କଣ୍ହସ୍ସ ସୋତଭୂତଂ ଦୀଘରତ୍ତାନୁସଯିତଂ ଇଧ ନାମରୂପେ ତଣ୍ହଂ କପ୍ପାଯନୋ ଛିନ୍ଦୀତି। ଇତି ଭଗୱାତି ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଗୀତିକାରାନଂ ୱଚନଂ। ଅତାରି ଜାତିଂ ମରଣଂ ଅସେସନ୍ତି ସୋ ତଂ ତଣ୍ହଂ ଛେତ୍ୱା ଅସେସଂ ଜାତିମରଣଂ ଅତାରି, ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯୀତି ଦସ୍ସେତି। ଇଚ୍ଚବ୍ରୱୀ ଭଗୱା ପଞ୍ଚସେଟ୍ଠୋତି ୱଙ୍ଗୀସେନ ପୁଟ୍ଠୋ ଭଗୱା ଏତଦୱୋଚ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପଠମସିସ୍ସାନଂ ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିଯାନଂ ସେଟ୍ଠୋ, ପଞ୍ଚହି ୱା ସଦ୍ଧାଦୀହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି, ସୀଲାଦୀହି ୱା ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧେହି ଅତିୱିସିଟ୍ଠେହି ଚକ୍ଖୂହି ଚ ସେଟ୍ଠୋତି ସଙ୍ଗୀତିକାରାନମେୱିଦଂ ୱଚନଂ।

୩୫୯। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଭଗୱତୋ ଭାସିତମଭିନନ୍ଦମାନସୋ ୱଙ୍ଗୀସୋ ‘‘ଏସ ସୁତ୍ୱା’’ତିଆଦିଗାଥାଯୋ ଆହ। ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯ ଇସିସତ୍ତମାତି ଭଗୱା ଇସି ଚ ସତ୍ତମୋ ଚ ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ୱିପସ୍ସୀସିଖୀୱେସ୍ସଭୂକକୁସନ୍ଧକୋଣାଗମନକସ୍ସପନାମକେ ଛ ଇସଯୋ ଅତ୍ତନା ସହ ସତ୍ତ କରୋନ୍ତୋ ପାତୁଭୂତୋତିପି ଇସିସତ୍ତମୋ, ତଂ ଆଲପନ୍ତୋ ଆହ। ନ ମଂ ୱଞ୍ଚେସୀତି ଯସ୍ମା ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ପରିନିବ୍ବୁତଭାୱଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତଂ ମଂ ନ ୱଞ୍ଚେସି, ନ ୱିସଂୱାଦେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

୩୬୦। ଦୁତିଯଗାଥାଯ ଯସ୍ମା ମୁତ୍ତପେକ୍ଖୋ ୱିହାସି, ତସ୍ମା ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଯଥାୱାଦୀ ତଥାକାରୀ, ଅହୁ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାୱକୋ’’ତି। ମଚ୍ଚୁନୋ ଜାଲଂ ତତନ୍ତି ତେଭୂମକୱଟ୍ଟେ ୱିତ୍ଥତଂ ମାରସ୍ସ ତଣ୍ହାଜାଲଂ। ମାଯାୱିନୋତି ବହୁମାଯସ୍ସ। ‘‘ତଥା ମାଯାୱିନୋ’’ତିପି କେଚି ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ଯୋ ଅନେକାହି ମାଯାହି ଅନେକକ୍ଖତ୍ତୁମ୍ପି ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମି, ତସ୍ସ ତଥା ମାଯାୱିନୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୩୬୧। ତତିଯଗାଥାଯ ଆଦୀତି କାରଣଂ। ଉପାଦାନସ୍ସାତି ୱଟ୍ଟସ୍ସ। ୱଟ୍ଟଞ୍ହି ଉପାଦାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଇଧ ‘‘ଉପାଦାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସେୱ ଉପାଦାନସ୍ସ ଆଦିଂ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାଦିଭେଦଂ କାରଣଂ ଅଦ୍ଦସ କପ୍ପୋତି ଏୱଂ ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ଭଗୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱଦତି। ଅଚ୍ଚଗା ୱତାତି ଅତିକ୍କନ୍ତୋ ୱତ। ମଚ୍ଚୁଧେଯ୍ୟନ୍ତି ମଚ୍ଚୁ ଏତ୍ଥ ଧିଯତୀତି ମଚ୍ଚୁଧେଯ୍ୟଂ, ତେଭୂମକୱଟ୍ଟସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତଂ ସୁଦୁତ୍ତରଂ ମଚ୍ଚୁଧେଯ୍ୟଂ ଅଚ୍ଚଗା ୱତାତି ୱେଦଜାତୋ ଭଣତି। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱାତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ନିଗ୍ରୋଧକପ୍ପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୩। ସମ୍ମାପରିବ୍ବାଜନୀଯସୁତ୍ତ-(ମହାସମଯସୁତ୍ତ)-ୱଣ୍ଣନା

୩୬୨ ।ପୁଚ୍ଛାମିମୁନିଂ ପହୂତପଞ୍ଞନ୍ତି ସମ୍ମାପରିବ୍ବାଜନୀଯସୁତ୍ତଂ, ''ମହାସମଯସୁତ୍ତ''ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି ମହାସମଯଦିୱସେ କଥିତତ୍ତା। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ପୁଚ୍ଛାୱସିକା ଉପ୍ପତ୍ତି। ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧେନ ହି ପୁଟ୍ଠୋ ଭଗୱା ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି, ତଂ ସଦ୍ଧିଂ ପୁଚ୍ଛାଯ ''ସମ୍ମାପରିବ୍ବାଜନୀଯସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ସାକିଯକୋଲିଯାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଭୁତି ପୋରାଣେହି ୱଣ୍ଣୀଯତି।

ତତ୍ରାଯଂ ଉଦ୍ଦେସମଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା – ପଠମକପ୍ପିକାନଂ କିର ରଞ୍ଞୋ ମହାସମ୍ମତସ୍ସ ରୋଜୋ ନାମ ପୁତ୍ତୋ ଅହୋସି। ରୋଜସ୍ସ ୱରରୋଜୋ, ୱରରୋଜସ୍ସ କଲ୍ୟାଣୋ, କଲ୍ୟାଣସ୍ସ ୱରକଲ୍ୟାଣୋ, ୱରକଲ୍ୟାଣସ୍ସ ମନ୍ଧାତା, ମନ୍ଧାତୁସ୍ସ ୱରମନ୍ଧାତା, ୱରମନ୍ଧାତୁସ୍ସ ଉପୋସଥୋ, ଉପୋସଥସ୍ସ ୱରୋ, ୱରସ୍ସ ଉପୱରୋ, ଉପୱରସ୍ସ ମଘଦେୱୋ, ମଘଦେୱସ୍ସ ପରମ୍ପରା ଚତୁରାସୀତି ଖତ୍ତିଯସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ। ତେସଂ ପରତୋ ତଯୋ ଓକ୍କାକୱଂସା ଅହେସୁଂ। ତେସୁ ତତିଯଓକ୍କାକସ୍ସ ପଞ୍ଚ ମହେସିଯୋ ଅହେସୁଂ – ହତ୍ଥା, ଚିତ୍ତା, ଜନ୍ତୁ, ଜାଲିନୀ, ୱିସାଖାତି। ଏକେକିସ୍ସା ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ଇତ୍ଥିସତାନି ପରିୱାରା। ସବ୍ବଜେଟ୍ଠାଯ ଚତ୍ତାରୋ ପୁତ୍ତା – ଓକ୍କାମୁଖୋ, କରକଣ୍ଡୁ, ହତ୍ଥିନିକୋ, ସିନିପୁରୋତି; ପଞ୍ଚ ଧୀତରୋ – ପିଯା, ସୁପ୍ପିଯା, ଆନନ୍ଦା, ୱିଜିତା, ୱିଜିତସେନାତି। ଏୱଂ ସା ନୱ ପୁତ୍ତେ ଲଭିତ୍ୱା କାଲମକାସି।

ଅଥ ରାଜା ଅଞ୍ଞଂ ଦହରଂ ଅଭିରୂପଂ ରାଜଧୀତରଂ ଆନେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗମହେସିଟ୍ଠାନେ ଠପେସି। ସାପି ଜନ୍ତୁଂ ନାମ ଏକଂ ପୁତ୍ତଂ ୱିଜାଯି। ତଂ ଜନ୍ତୁକୁମାରଂ ପଞ୍ଚମଦିୱସେ ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଦସ୍ସେସି। ରାଜା ତୁଟ୍ଠୋ ମହେସିଯା ୱରଂ ଅଦାସି। ସା ଞାତକେହି ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତେତ୍ୱା ପୁତ୍ତସ୍ସ ରଜ୍ଜଂ ଯାଚି। ରାଜା ''ନସ୍ସ ୱସଲି, ମମ ପୁତ୍ତାନଂ ଅନ୍ତରାଯମିଚ୍ଛସୀ''ତି ନାଦାସି। ସା ପୁନପ୍ପୁନଂ ରହୋ ରାଜାନଂ ପରିତୋସେତ୍ୱା ''ନ, ମହାରାଜ, ମୁସାୱାଦୋ ୱଟ୍ଟତୀ''ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ଯାଚତି ଏୱ। ଅଥ ରାଜା ପୁତ୍ତେ ଆମନ୍ତେସି – ''ଅହଂ, ତାତା, ତୁମ୍ହାକଂ କନିଟ୍ଠଂ ଜନ୍ତୁକୁମାରଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ମାତୁଯା ସହସା ୱରଂ ଅଦାସିଂ। ସା ପୁତ୍ତସ୍ସ ରଜ୍ଜଂ ପରିଣାମେତୁଂ ଇଚ୍ଛତି। ତୁମ୍ହେ ମମଚ୍ଚଯେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ରଜ୍ଜଂ କାରେଯ୍ୟାଥା''ତି ଅଟ୍ଠହି ଅମଚ୍ଚେହି ସଦ୍ଧିଂ ଉଯ୍ୟୋଜେସି। ତେ ଭଗିନିଯୋ ଆଦାଯ ଚତୁରଙ୍ଗିନିଯା ସେନାଯ ନଗରା ନିକ୍ଖମିଂସୁ। ''କୁମାରା ପିତୁଅଚ୍ଚଯେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ରଜ୍ଜଂ କାରେସ୍ସନ୍ତି, ଗଚ୍ଛାମ ନେ ଉପଟ୍ଠହାମା''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ବହୂ ମନୁସ୍ସା ଅନୁବନ୍ଧିଂସୁ। ପଠମଦିୱସେ ଯୋଜନମତ୍ତା ସେନା ଅହୋସି, ଦୁତିଯଦିୱସେ ଦ୍ୱିଯୋଜନମତ୍ତା, ତତିଯଦିୱସେ ତିଯୋଜନମତ୍ତା। କୁମାରା ଚିନ୍ତେସୁଂ – ''ମହା ଅଯଂ ବଲକାଯୋ, ସଚେ ମଯଂ କଞ୍ଚି ସାମନ୍ତରାଜାନଂ ଅକ୍କମିତ୍ୱା ଜନପଦଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସାମ, ସୋପି ନୋ ନ ପହୋସ୍ସତି, କିଂ ପରେସଂ ପୀଳଂ କତ୍ୱା ଲଦ୍ଧରଜ୍ଜେନ, ମହା ଜମ୍ବୁଦୀପୋ, ଅରଞ୍ଞେ ନଗରଂ ମାପେସ୍ସାମା''ତି ହିମୱନ୍ତାଭିମୁଖା ଅଗମିଂସୁ।

ତତ୍ଥ ନଗରମାପନୋକାସଂ ପରିଯେସମାନା ହିମୱତି କପିଲୋ ନାମ ଘୋରତପୋ ତାପସୋ ପଟିୱସତି ପୋକ୍ଖରଣିତୀରେ ମହାସାକସଣ୍ଡେ, ତସ୍ସ ୱସନୋକାସଂ ଗତା। ସୋ ତେ ଦିସ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ପୱତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା ତେସୁ ଅନୁକମ୍ପଂ ଅକାସି। ସୋ କିର ଭୁମ୍ମଜାଲଂ ନାମ ୱିଜ୍ଜଂ ଜାନାତି, ଯାଯ ଉଦ୍ଧଂ ଅସୀତିହତ୍ଥେ ଆକାସେ ଚ ହେଟ୍ଠା ଭୂମିଯଞ୍ଚ ଗୁଣଦୋସେ ପସ୍ସତି। ଅଥେକସ୍ମିଂ ପଦେସେ ସୂକରମିଗା ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦଯୋ ତାସେତ୍ୱା ପରିପାତେନ୍ତି, ମଣ୍ଡୂକମୂସିକା ସପ୍ପେ ଭିଂସାପେନ୍ତି। ସୋ ତେ ଦିସ୍ୱା ''ଅଯଂ ଭୂମିପ୍ପଦେସୋ ପଥୱୀଅଗ୍ଗ''ନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଅସ୍ସମଂ ମାପେସି। ତତୋ ସୋ ରାଜକୁମାରେ ଆହ – ''ସଚେ ମମ ନାମେନ ନଗରଂ କରୋଥ, ଦେମି ୱୋ ଇମଂ ଓକାସ''ନ୍ତି। ତେ ତଥା ପଟିଜାନିଂସୁ। ତାପସୋ ''ଇମସ୍ମିଂ ଓକାସେ ଠତ୍ୱା ଚଣ୍ଡାଲପୁତ୍ତୋପି ଚକ୍କୱତ୍ତିଂ ବଲେନ ଅତିସେତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ''ଅସ୍ସମେ ରଞ୍ଞୋ ଘରଂ ମାପେତ୍ୱା ନଗରଂ ମାପେଥା''ତି ତଂ ଓକାସଂ ଦତ୍ୱା ସଯଂ ଅୱିଦୂରେ ପବ୍ବତପାଦେ ଅସ୍ସମଂ କତ୍ୱା ୱସି। ତତୋ କୁମାରା ତତ୍ଥ ନଗରଂ ମାପେତ୍ୱା କପିଲସ୍ସ ୱୁତ୍ଥୋକାସେ କତତ୍ତା ''କପିଲୱତ୍ଥୂ''ତି ନାମଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ନିୱାସଂ କପ୍ପେସୁଂ।

ଅଥ ଅମଚ୍ଚା ''ଇମେ କୁମାରା ୱଯପ୍ପତ୍ତା, ଯଦି ନେସଂ ପିତା ସନ୍ତିକେ ଭୱେଯ୍ୟ, ସୋ ଆୱାହୱିୱାହଂ କାରେଯ୍ୟ। ଇଦାନି ପନ ଅମ୍ହାକଂ ଭାରୋ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା କୁମାରେହି ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତେସୁଂ। କୁମାରା ''ଅମ୍ହାକଂ ସଦିସା ଖତ୍ତିଯଧୀତରୋ ନ ପସ୍ସାମ, ତାସମ୍ପି ଭଗିନୀନଂ ସଦିସେ ଖତ୍ତିଯକୁମାରେ, ଜାତିସମ୍ଭେଦଞ୍ଚ ନ କରୋମା''ତି। ତେ ଜାତିସମ୍ଭେଦଭଯେନ ଜେଟ୍ଠଭଗିନିଂ ମାତୁଟ୍ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସାହି ସଂୱାସଂ କପ୍ପେସୁଂ। ତେସଂ ପିତା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା ''ସକ୍ୟା ୱତ, ଭୋ କୁମାରା, ପରମସକ୍ୟା ୱତ, ଭୋ କୁମାରା''ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ଅଯଂ ତାୱ ସକ୍ୟାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଭଗୱତା –

''ଅଥ ଖୋ, ଅମ୍ବଟ୍ଠ, ରାଜା ଓକ୍କାକୋ ଅମଚ୍ଚେ ପାରିସଜ୍ଜେ ଆମନ୍ତେସି – 'କହଂ ନୁ ଖୋ, ଭୋ, ଏତରହି କୁମାରା ସମ୍ମନ୍ତୀ'ତି। ଅତ୍ଥି, ଦେୱ, ହିମୱନ୍ତପସ୍ସେ ପୋକ୍ଖରଣିଯା ତୀରେ ମହାସାକସଣ୍ଡୋ, ତତ୍ଥେତରହି କୁମାରା ସମ୍ମନ୍ତି। ତେ ଜାତିସମ୍ଭେଦଭଯା ସକାହି ଭଗିନୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂୱାସଂ କପ୍ପେନ୍ତୀତି। ଅଥ ଖୋ, ଅମ୍ବଟ୍ଠ, ରାଜା ଓକ୍କାକୋ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି – 'ସକ୍ୟା ୱତ, ଭୋ କୁମାରା, ପରମସକ୍ୟା ୱତ, ଭୋ କୁମାରା'ତି, ତଦଗ୍ଗେ ଖୋ ପନ , ଅମ୍ବଟ୍ଠ, ସକ୍ୟା ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି, ସୋ ଚ ସକ୍ୟାନଂ ପୁବ୍ବପୁରିସୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୬୭)।

ତତୋ ନେସଂ ଜେଟ୍ଠଭଗିନିଯା କୁଟ୍ଠରୋଗୋ ଉଦପାଦି, କୋୱିଳାରପୁପ୍ଫସଦିସାନି ଗତ୍ତାନି ଅହେସୁଂ। ରାଜକୁମାରା ''ଇମାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ

ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନଭୋଜନାଦୀନି କରୋନ୍ତାନମ୍ପି ଉପରି ଏସ ରୋଗୋ ସଙ୍କମତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଉୟ୍ୟାନକୀଳଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିୟ ତଂ ଯାନେ ଆରୋପେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପୋକ୍ଖରଣିଂ ଖଣାପେତ୍ୱା ତଂ ତତ୍ଥ ଖାଦନୀୟଭୋଜନୀୟେହି ସଦ୍ଧିଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉପରି ପଦରଂ ପଟିଚ୍ଛାଦାପେତ୍ୱା ପଂସୁଂ ଦତ୍ୱା ପକ୍କମିଂସୁ। ତେନ ଚ ସମୟେନ ରାମୋ ନାମ ରାଜା କୁଟ୍ଠରୋଗୀ ଓରୋଧେହି ଚ ନାଟକେହି ଚ ଜିଗୁଚ୍ଛିୟମାନୋ ତେନ ସଂୱେଗେନ ଜେଟ୍ଠପୁତ୍ତସ୍ସ ରଜ୍ଜଂ ଦତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଣ୍ଣମୂଲଫଲାନି ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରୋଗୋ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ ହୁତ୍ୱା, ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିଚରନ୍ତୋ ମହନ୍ତଂ ସୁସିରରୁକ୍ଖଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସବ୍ଭନ୍ତରେ ସୋଳସହତ୍ଥପ୍ପମାଣଂ ତଂ କୋଲାପଂ ସୋଧେତ୍ୱା, ଦ୍ୱାରଞ୍ଚ ୱାତପାନଞ୍ଚ କତ୍ୱା ନିସ୍ସେଣିଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୱାସଂ କପ୍ପେସି। ସୋ ଅଙ୍ଗାରକଟାହେ ଅଗ୍ଗିଂ କତ୍ୱା ରତ୍ତିଂ ୱିସ୍ସରଞ୍ଚ ସୁସ୍ସରଞ୍ଚ ସୁଣନ୍ତୋ ସୟତି। ସୋ ‘‘ଅସୁକସ୍ମିଂ ପଦେସେ ସୀହୋ ସଦ୍ଦମକାସି, ଅସୁକସ୍ମିଂ ବ୍ୟଗ୍ଘୋ’’ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ପଭାତେ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିଘାସମଂସଂ ଆଦାୟ ପଚିତ୍ୱା ଖାଦତି।

ଅଥେକଦିୱସଂ ସୋ ପଚ୍ଚୂସସମୟେ ଅଗ୍ଗିଂ ଜାଲେତ୍ୱା ନିସୀଦି। ତେନ ଚ ସମୟେନ ତସ୍ସା ରାଜଧୀତାୟ ଗନ୍ଧଂ ଘାୟିତ୍ୱା ବ୍ୟଗ୍ଘୋ ତଂ ପଦେସଂ ଖଣିତ୍ୱା ପଦରଚ୍ଛିଦ୍ଦେନ ୱିୱରମକାସି। ତେନ ୱିୱରେନ ସା ବ୍ୟଗ୍ଘଂ ଦିସ୍ୱା ଭୀତା ୱିସ୍ସରମକାସି। ସୋ ତଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ଇତ୍ଥିସଦ୍ଦୋ ଏସୋ’’ତି ଚ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ପାତୋୱ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘କୋ ଏତ୍ଥା’’ତି ଆହ। ‘‘ମାତୁଗାମୋ ସାମୀ’’ତି। ‘‘ନିକ୍ଖମା’’ତି। ‘‘ନ ନିକ୍ଖମାମୀ’’ତି। ‘‘କିଂ କାରଣା’’ତି? ‘‘ଖତ୍ତିୟକଞ୍ଞା ଅହ’’ନ୍ତି। ଏୱଂ ସୋଚ୍ଛେ ନିଖାତାପି ମାନମେୱ କରୋତି। ସୋ ସଦ୍ଦଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଅହମ୍ପି ଖତ୍ତିୟୋ’’ତି ଜାତିଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ‘‘ଏହି ଦାନି ଖୀରେ ପକ୍ଖିତ୍ତସପ୍ପି ୱିୟ ଜାତ’’ନ୍ତି ଆହ। ସା ‘‘କୁଟ୍ଠରୋଗିନୀମ୍ହି ସାମି, ନ ସକ୍କା ନିକ୍ଖମିତୁ’’ନ୍ତି ଆହ। ସୋ ‘‘କତକମ୍ପୋ ଦାନି ଅହଂ ସକ୍କା ତିକିଚ୍ଛିତୁ’’ନ୍ତି ନିସ୍ସେଣିଂ ଦତ୍ୱା ତଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱସନୋକାସଂ ନେତ୍ୱା ସୟଂ ପରିଭୁତ୍ତଭେସଜ୍ଜାନି ଏୱ ଦତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରୋଗଂ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣମକାସି। ସୋ ତାୟ ସଦ୍ଧିଂ ସଂୱାସଂ କପ୍ପେସି। ସା ପଠମସଂୱାସେନେୱ ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ପୁତ୍ତେ ୱିଜାୟି, ପୁନପି ଦ୍ୱେତି ଏୱଂ ସୋଳସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱିଜାୟି। ଏୱଂ ତେ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଭାତରୋ ଅହେସୁଂ। ତେ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ୱୁଡ୍ଢିପ୍ପତ୍ତେ ପିତା ସବ୍ବସିପ୍ପାନି ସିକ୍ଖାପେସି।

ଅଥେକଦିୱସଂ ଏକୋ ରାମରଞ୍ଞୋ ନଗରୱାସୀ ପଦ୍ଧତେ ରତନାନି ଗୱେସନ୍ତୋ ତଂ ପଦେସଂ ଆଗତୋ ରାଜାନଂ ଦିସ୍ୱା ଅଞ୍ଞାସି। ‘‘ଜାନାମହଂ, ଦେୱ, ତୁମ୍ହେ’’ତି ଆହ। ‘‘କୁତୋ ତ୍ୱଂ ଆଗତୋସୀ’’ତି ଚ ତେନ ପୁଟ୍ଠୋ ‘‘ନଗରତୋ ଦେୱା’’ତି ଆହ। ତତୋ ନଂ ରାଜା ସଦ୍ଦଂ ପୱତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛି। ଏୱଂ ତେସୁ ସମ୍ଲଲ୍ଲପମାନେସୁ ତେ ଦାରକା ଆଗମିଂସୁ। ସୋ ତେ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଇମେ କେ ଦେୱା’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ପୁତ୍ତା ମେ ଭଣେ’’ତି। ‘‘ଇମେହି ଦାନି, ଦେୱ, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକୁମାରେହି ପରିୱୁତୋ ୱନେ କିଂ କରିସ୍ସସି, ଏହି ରଜ୍ଜମନୁସାସା’’ତି? ‘‘ଅଲଂ, ଭଣେ, ଇଧେୱ ସୁଖ’’ନ୍ତି। ସୋ ‘‘ଲଦ୍ଧଂ ଦାନି ମେ କଥାପାଭତ’’ନ୍ତି ନଗରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ପୁତ୍ତସ୍ସାରୋଚେସି। ରଞ୍ଞୋ ପୁତ୍ତୋ ‘‘ପିତରଂ ଆନେସ୍ସାମୀ’’ତି ଚତୁରଙ୍ଗିନିୟା ସେନାୟ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ନାନପ୍ପକାରେହି ପିତରଂ ଯାଚି। ସୋପି ‘‘ଅଲଂ, ତାତ କୁମାର, ଇଧେୱ ସୁଖ’’ନ୍ତି ନେୱ ଇଚ୍ଛି। ତତୋ ରାଜପୁତ୍ତୋ ‘‘ନ ଦାନି ରାଜା ଆଗନ୍ତୁଂ ଇଚ୍ଛତି, ହନ୍ଦସ୍ସ ଇଧେୱ ନଗରଂ ମାପେମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତଂ କୋଲରୁକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଘରଂ କତ୍ୱା ନଗରଂ ମାପେତ୍ୱା କୋଲରୁକ୍ଖଂ ଅପନେତ୍ୱା କତତ୍ତା ‘‘କୋଲନଗର’’ନ୍ତି ଚ ବ୍ୟଗ୍ଘପଥେ କତତ୍ତା ‘‘ବ୍ୟଗ୍ଘପଜ୍ଜ’’ନ୍ତି ଚାତି ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଆରୋପେତ୍ୱା ଅଗମାସି।

ତତୋ ୱୟପ୍ପତ୍ତେ କୁମାରେ ମାତା ଆଣାପେସି – ‘‘ତାତା, ତୁମ୍ହାକଂ କପିଲୱତ୍ଥୁୱାସିନୋ ସବ୍ବା ମାତୁଲା ହୋନ୍ତି, ଧୀତରୋ ନେସଂ ଗଣ୍ହଥା’’ତି। ତେ ଯଂ ଦିୱସଂ ଖତ୍ତିୟକଞ୍ଞାୟୋ ନଦୀକୀଳଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତଂ ଦିୱସଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନଦୀତିତ୍ଥଂ ଉପରୁନ୍ଧିତ୍ୱା ନାମାନି ସାୱେତ୍ୱା ପହିତା ପହିତା ରାଜଧୀତରୋ ଗହେତ୍ୱା ଅଗମଂସୁ। ସକ୍ୟରାଜାନୋ ସୁତ୍ୱା ‘‘ହୋତୁ ଭଣେ, ଅମ୍ହାକଂ ଞାତକା ଏୱା’’ତି ତୁଣ୍ହୀ ଅହେସୁଂ। ଅୟଂ କୋଲିୟାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି।

ଏୱଂ ତେସଂ ସାକିୟକୋଲିୟାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆୱାହୱିୱାହଂ କରୋନ୍ତାନଂ ଆଗତୋ ୱଂସୋ ଯାୱ ସୀହହନୁରାଜା, ତାୱ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ସୀହହନୁରଞ୍ଞୋ କିର ପଞ୍ଚ ପୁତ୍ତା ଅହେସୁଂ – ସୁଦ୍ଧୋଦନୋ, ଅମିତୋଦନୋ, ଧୋତୋଦନୋ, ସକ୍କୋଦନୋ, ସୁକ୍କୋଦନୋତି। ତେସୁ ସୁଦ୍ଧୋଦନେ ରଜ୍ଜଂ କାରୟମାନେ ତସ୍ସ ପଜାପତିୟା ଅଞ୍ଜନରଞ୍ଞୋ ଧୀତାୟ ମହାମାୟାଦେୱିୟା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ପୂରିତପାରମୀ ମହାପୁରିସୋ ଜାତକନିଦାନେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ତୁସିତପୁରା ଚୱିତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ କତମହାଭିନିକ୍ଖମନୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୱରଧମ୍ମଚକ୍କୋ ଅନୁକ୍କମେନ କପିଲୱତ୍ଥୁଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜାଦୟୋ ଅରିୟଫଲେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଜନପଦଚାରିକଂ ପକ୍କମିତ୍ୱା ପୁନପି ଅପରେନ ସମୟେନ ପଚ୍ଚାଗନ୍ତ୍ୱା ପନ୍ନରସହି ଭିକ୍ଖୁସତେହି ସଦ୍ଧିଂ କପିଲୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱିହରତି ନିଗ୍ରୋଧାରାମେ।

ତତ୍ଥ ୱିହରନ୍ତେ ଚ ଭଗୱତି ସାକିୟକୋଲିୟାନଂ ଉଦକଂ ପଟିଚ୍ଚ କଲହୋ ଅହୋସି। କଥଂ? ନେସଂ କିର ଉଭିନ୍ନମ୍ପି କପିଲପୁରକୋଲିୟପୁରାନଂ ଅନ୍ତରେ ରୋହିଣୀ ନାମ ନଦୀ ପୱତ୍ତତି। ସା କଦାଚି ଅପ୍ପୋଦକା ହୋତି, କଦାଚି ମହୋଦକା। ଅପ୍ପୋଦକକାଲେ ସେତୁଂ କତ୍ୱା ସାକିୟାପି କୋଲିୟାପି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସସ୍ସପାୟନତ୍ଥଂ ଉଦକଂ ଆନେନ୍ତି। ତେସଂ ମନୁସ୍ସା ଏକଦିୱସଂ ସେତୁଂ କରୋନ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଭଣନ୍ତା ‘‘ଅରେ ତୁମ୍ହାକଂ ରାଜକୁଲଂ ଭଗିନୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂୱାସଂ କପ୍ପେସି କୁକ୍କୁଟସୋଣସିଙ୍ଗାଲାଦିତିରଚ୍ଛାନା ୱିୟ, ତୁମ୍ହାକଂ ରାଜକୁଲଂ ସୁସିରରୁକ୍ଖେ ୱାସଂ କପ୍ପେସି

ପିସାଚିଲ୍ଲିକା ୱିୟା’’ତି ଏୱଂ ଜାତିୱାଦେନ ଖୁଂସେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞା ରାଜୂନଂ ଆରୋଚେସୁଂ। ତେ କୁଦ୍ଧା ଯୁଦ୍ଧସଜ୍ଜା ହୁତ୍ୱା ରୋହିଣୀନଦୀତୀରଂ ସମ୍ପତ୍ତା। ଏୱଂ ସାଗରସଦିସଂ ବଲଂ ଅଟ୍ଠାସି।

ଅଥ ଭଗୱା ‘‘ଞାତକା କଲହଂ କରୋନ୍ତି, ହନ୍ଦ, ନେ ୱାରେସ୍ସାମୀ’’ତି ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସେନାନଂ ମଜ୍ଝେ ଅଟ୍ଠାସି। ତସ୍ମିଂ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସାୱତ୍ଥିତୋ ଆଗତୋତି ଏକେ। ଏୱଂ ଠତ୍ୱା ଚ ପନ ଅତ୍ତଦଣ୍ଡସୁତ୍ତଂ (ସୁ॰ ନି॰ ୯୪୧ ଆଦୟୋ) ଅଭାସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ସବ୍ବେ ସଂୱେଗପ୍ପତ୍ତା ଆୱୁଧାନି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ନମସ୍ସମାନା ଅଟ୍ଠଂସୁ, ମହଗ୍ଘଞ୍ଚ ଆସନଂ ପଞ୍ଞାପେସୁଂ। ଭଗୱା ଓରୁଯ୍ହ ପଞ୍ଞତ୍ତାସନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ‘‘କୁଠାରୀହତ୍ଥୋ ପୁରିସୋ’’ତିଆଦିକଂ ଫନ୍ଦନଜାତକଂ (ଜା॰ ୧।୧୩।୧୪), ‘‘ୱନ୍ଦାମି ତଂ କୁଞ୍ଜରା’’ତିଆଦିକଂ ଲଟୁକିକଜାତକଂ (ଜା॰ ୧।୫।୩୯)।

‘‘ସମ୍ମୋଦମାନା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଜାଲମାଦାୟ ପକ୍ଖିନୋ;

ଯଦା ତେ ୱିୱଦିସ୍ସନ୍ତି, ତଦା ଏହିନ୍ତି ମେ ୱସ’’ନ୍ତି। (ଜା॰ ୧।୧।୩୩) –

ଇମଂ ୱଟ୍ଟକଜାତକଞ୍ଚ କଥେତ୍ୱା ପୁନ ତେସଂ ଚିରକାଲପ୍ପୱତ୍ତଂ ଞାତିଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଇମଂ ମହାୱଂସଂ କଥେସି। ତେ ‘‘ପୁବ୍ବେ କିର ମୟଂ ଞାତକା ଏୱା’’ତି ଅତିୱିୟ ପସୀଦିଂସୁ। ତତୋ ସକ୍କା ଅଡ୍ଢତେୟ୍ୟକୁମାରସତେ, କୋଲିୟା ଅଡ୍ଢତେୟ୍ୟକୁମାରସତେତି ପଞ୍ଚ କୁମାରସତେ ଭଗୱତୋ ପରିୱାରତ୍ଥାୟ ଅଦଂସୁ। ଭଗୱା ତେସଂ ପୁବ୍ବହେତୁଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଏଥ ଭିକ୍ଖୱୋ’’ତି ଆହ। ତେ ସବ୍ବେ ଇଦ୍ଧିୟା ନିବ୍ବତ୍ତଅଟ୍ଠପରିକ୍ଖାରଯୁତ୍ତା ଆକାସେ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଆଗମ୍ମ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ଭଗୱା ତେ ଆଦାୟ ମହାୱନଂ ଅଗମାସି। ତେସଂ ପଜାପତିୟୋ ଦୂତେ ପାହେସୁଂ, ତେ ତାହି ନାନପ୍ପକାରେହି ପଲୋଭିୟମାନା ଉକ୍କଣ୍ଠିଂସୁ। ଭଗୱା ତେସଂ ଉକ୍କଣ୍ଠିତଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତତ୍ଥ କୁଣାଲଜାତକକଥାୟ (ଜା॰ ୨।୨୧। ୨୮୯ କୁଣାଲଜାତକଂ) ତେସଂ ଅନଭିରତିଂ ୱିନୋଦେତୁକାମୋ ଆହ – ‘‘ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବୋ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ହିମୱା’’ତି? ‘‘ନ ଭଗୱା’’ତି। ‘‘ଏଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପେକ୍ଖଥା’’ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞା ଇଦ୍ଧିୟା ତେ ଆକାସେନ ନେନ୍ତୋ ‘‘ଅୟଂ ସୁୱଣ୍ଣପବ୍ବତୋ, ଅୟଂ ରଜତପବ୍ବତୋ, ଅୟଂ ମଣିପବ୍ବତୋ’’ତି ନାନପ୍ପକାରେ ପବ୍ବତେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା କୁଣାଲଦହେ ମନୋସିଲାତଲେ ପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାସି। ତତୋ ‘‘ହିମୱନ୍ତେ ସବ୍ବେ ଚତୁପ୍ପଦବହୁପ୍ପଦାଦିଭେଦା ତିରଚ୍ଛାନଗତା ପାଣା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ, ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ପଚ୍ଛତୋ କୁଣାଲସକୁଣୋ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠାସି। ଆଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଚ ତେ ଜାତିନାମନିରୁତ୍ତିୱସେନ ୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ‘‘ଏତେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ହଂସା, ଏତେ କୋଞ୍ଚା , ଏତେ ଚକ୍କୱାକା, କରୱୀକା, ହତ୍ଥିସୋଣ୍ଡକା, ପୋକ୍ଖରସାତକା’’ତି ତେସଂ ଦସ୍ସେସି।

ତେ ୱିମ୍ହିତହଦୟା ପସ୍ସନ୍ତା ସବ୍ବପଚ୍ଛତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦ୍ୱୀହି ଦିଜକଞ୍ଞାହି ମୁଖତୁଣ୍ଡକେନ ଡଂସିତ୍ୱା ଗହିତକଟ୍ଠୱେମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନଂ ସହସ୍ସଦିଜକଞ୍ଞାପରିୱାରଂ କୁଣାଲସକୁଣଂ ଦିସ୍ୱା ଅଚ୍ଛରିୟବ୍ଭୁତଚିତ୍ତଜାତା ଭଗୱନ୍ତଂ ଆହଂସୁ – ‘‘କଚ୍ଚି, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱାପି ଇଧ କୁଣାଲରାଜା ଭୂତପୁବ୍ବୋ’’ତି? ‘‘ଆମ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମୟାୱେସ କୁଣାଲୱଂସୋ କତୋ। ଅତୀତେ ହି ମୟଂ ଚତ୍ତାରୋ ଜନା ଇଧ ୱସିମ୍ହା – ନାରଦୋ ଦେୱିଲୋ ଇସି, ଆନନ୍ଦୋ ଗିଜ୍ଝରାଜା, ପୁଣ୍ଣମୁଖୋ ଫୁସ୍ସକୋକିଲୋ, ଅହଂ କୁଣାଲୋ ସକୁଣୋ’’ତି ସବ୍ବଂ ମହାକୁଣାଲଜାତକଂ କଥେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପୁରାଣଦୁତିୟିକାୟୋ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅନଭିରତି ୱୂପସନ୍ତା। ତତୋ ତେସଂ ଭଗୱା ସଚ୍ଚକଥଂ କଥେସି, କଥାପରିୟୋସାନେ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମକୋ ସୋତାପନ୍ନୋ, ସବ୍ବୌପରିମୋ ଅନାଗାମୀ ଅହୋସି, ଏକୋପି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱା ଅରହା ୱା ନତ୍ଥି। ତତୋ ଭଗୱା ତେ ଆଦାୟ ପୁନଦେୱ ମହାୱନେ ଓରୁହି। ଆଗଚ୍ଛମାନା ଚ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଅଞ୍ଞନୋୱ ଇଦ୍ଧିୟା ଆଗଚ୍ଛିଂସୁ।

ଅଥ ନେସଂ ଭଗୱା ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ଥାୟ ପୁନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ତେ ପଞ୍ଚସତାପି ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠହିଂସୁ। ପଠମଂ ପତ୍ତୋ ପଠମମେୱ ଅଗମାସି ‘‘ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେସ୍ସାମୀ’’ତି। ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଚ ‘‘ଅଭିରମାମହଂ ଭଗୱା, ନ ଉକ୍କଣ୍ଠାମୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। ଏୱଂ ତେ ସବ୍ବେପି ଅନୁକ୍କମେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସୀଦିଂସୁ ଜେଟ୍ଠମାସୌପୋସଥଦିୱସେ ସାୟନ୍ହସମୟେ। ତତୋ ପଞ୍ଚସତଖୀଣାସୱପରିୱୁତଂ ୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସିନ୍ନଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଠପେତ୍ୱା ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେ ଚ ଅରୂପବ୍ରହ୍ମାନୋ ଚ ସକଲଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେ ଅୱସେସଦେୱତାଦୟୋ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ସୁଖୁମତ୍ତଭାୱେ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ସମ୍ପରିୱାରେସୁଂ ‘‘ୱିଚିତ୍ରପଟିଭାନଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୋସ୍ସାମା’’ତି। ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ଖୀଣାସୱବ୍ରହ୍ମାନୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ବ୍ରହ୍ମଗଣଂ ଅପସ୍ସନ୍ତା ‘‘କୁହିଂ ଗତା’’ତି ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ଞତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଓକାସଂ ଅଲଭମାନା ଚକ୍କୱାଳମୁଦ୍ଧନି ଠତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକଗାଥାୟୋ ଅଭାସିଂସୁ। ଯଥାହ –

‘‘ଅଥ ଖୋ ଚତୁନ୍ନଂ ସୁଦ୍ଧାୱାସକାୟିକାନଂ ଦେୱତାନଂ ଏତଦହୋସି – ‘ଅୟଂ, ଖୋ, ଭଗୱା ସକ୍କେସୁ ୱିହରତି କପିଲୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ମହାୱନେ ମହତା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଞ୍ଚମତ୍ତେହି ଭିକ୍ଖୁସତେହି ସବ୍ବେହେୱ ଅରହନ୍ତେହି। ଦସହି ଚ ଲୋକଧାତୂହି ଦେୱତା ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ସନ୍ନିପତିତା ହୋନ୍ତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଦସ୍ସନାୟ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଞ୍ଚ । ଯଂନୂନ ମୟମ୍ପି ଯେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମେୟ୍ୟାମ, ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ପଚ୍ଚେକଂ ଗାଥଂ ଭାସେୟ୍ୟାମା’’ତି

(ଦୀ। ନି। ୨।୩୩୧; ସଂ। ନି। ୧।୩୭)।

ସଦ୍ଦଂ ସଗାଥାୱଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଚ ତତ୍ଥ ଏକୋ ବ୍ରହ୍ମା ପୁରତ୍ଥିମଚକ୍କୱାଳଅମୁଦ୍ଧନି ଓକାସଂ ଲଭିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଠିତୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି –

''ମହାସମୟୋ ପୱନସ୍ମିଂ...ପେ...

ଦକ୍ଖିତାୟେ ଅପରାଜିତସଙ୍ଘ''ନ୍ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩୨; ସଂ। ନି। ୧।୩୭);

ଇମଞ୍ଚସ୍ସ ଗାଥଂ ଭାସମାନସ୍ସ ପଚ୍ଛିମଚକ୍କୱାଳଅପଦ୍ଦତେ ଠିତୋ ସଦ୍ଦଂ ଅସ୍ସୋସି।

ଦୁତିୟୋ ପଚ୍ଛିମଚକ୍କୱାଳଅମୁଦ୍ଧନି ଓକାସଂ ଲଭିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଠିତୋ ତଂ ଗାଥଂ ସୁତ୍ୱା ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି –

''ତତ୍ର ଭିକ୍ଖୱୋ ସମାଦହଂସୁ...ପେ...

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ରକ୍ଖନ୍ତି ପଣ୍ଡିତା''ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩୨; ସଂ। ନି। ୧।୩୭);

ତତିୟୋ ଦକ୍ଖିଣଚକ୍କୱାଳଅମୁଦ୍ଧନି ଓକାସଂ ଲଭିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଠିତୋ ତଂ ଗାଥଂ ସୁତ୍ୱା ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି –

''ଛେତ୍ୱା ଖୀଲଂ ଛେତ୍ୱା ପଲିଘଂ...ପେ... ସୁସୁନାଗା''ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩୨; ସଂ। ନି। ୧।୩୭);

ଚତୁତ୍ଥୋ ଉତ୍ତରଚକ୍କୱାଳଅମୁଦ୍ଧନି ଓକାସଂ ଲଭିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଠିତୋ ତଂ ଗାଥଂ ସୁତ୍ୱା ଇମଂ ଗାଥମଭାସି –

''ୟେ କେଚି ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଂ ଗତାସେ...ପେ...

ଦେୱକାୟଂ ପରିପୂରେସ୍ସନ୍ତୀ''ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩୨; ସଂ। ନି। ୧।୩୭);

ତସ୍ସପି ତଂ ସଦ୍ଦଂ ଦକ୍ଖିଣଚକ୍କୱାଳଅମୁଦ୍ଧନି ଠିତୋ ଅସ୍ସୋସି। ଏୱଂ ତଦା ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ବ୍ରହ୍ମାନୋ ପରିସଂ ଥୋମେତ୍ୱା ଠିତା ଅହେସୁଂ, ମହାବ୍ରହ୍ମାନୋ ଏକଚକ୍କୱାଳଅଂ ଛାଦେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ।

ଅଥ ଭଗୱା ଦେୱପରିସଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆରୋଚେସି – ''ୟେପି ତେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅହେସୁଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନଂ ଅରହନ୍ତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ତେସମ୍ପି ଭଗୱନ୍ତାନଂ ଏତପ୍ପରମାୟେୱ ଦେୱତା ସନ୍ନିପତିତା ଅହେସୁଂ। ସେୟ୍ୟଥାପି ମୟ୍ହଂ ଏତରହି, ୟେପି ତେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ଅନାଗତମଦ୍ଧାନଂ ଅରହନ୍ତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ତେସମ୍ପି ଭଗୱନ୍ତାନଂ ଏତପ୍ପରମାୟେୱ ଦେୱତା ସନ୍ନିପତିତା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ସେୟ୍ୟଥାପି ମୟ୍ହଂ ଏତରହୀ''ତି। ତତୋ ତଂ ଦେୱପରିସଂ ଭବ୍ବାଭବ୍ବୱସେନ ଦ୍ୱିଧା ୱିଭଜି ''ଏତ୍ତକା ଭବ୍ବା, ଏତ୍ତକା ଅଭବ୍ବା''ତି। ତତ୍ଥ ''ଅଭବ୍ବପରିସା ବୁଦ୍ଧସତେପି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତେ ନ ବୁଜ୍ଝତି, ଭବ୍ବପରିସା ସକ୍କା ବୋଧେତୁ''ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ପୁନ ଭବ୍ବପୁଗ୍ଗଲେ ଚରିୟୱସେନ ଛଧା ୱିଭଜି ''ଏତ୍ତକା ରାଗଚରିତା, ଏତ୍ତକା ଦୋସ-ମୋହ-ୱିତକ୍କ-ସଦ୍ଧା-ବୁଦ୍ଧିଚରିତା''ତି। ଏୱଂ ଚରିୟୱସେନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ''ଅସ୍ସା ପରିସାୟ କୀଦିସା ଧମ୍ମଦେସନା ସପ୍ପାୟା''ତି ଧମ୍ମକଥଂ ୱିଚିନିତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ପରିସଂ ମନସାକାସି – ''ଅତ୍ତଜ୍ଝାସୟେନ ନୁ ଖୋ ଜାନେୟ୍ୟ, ପରଜ୍ଝାସୟେନ, ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ, ପୁଚ୍ଛାୱସେନା''ତି। ତତୋ ''ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଜାନେୟ୍ୟା''ତି ଞତ୍ୱା ''ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି, ନତ୍ଥୀ''ତି ପୁନ ସକଲପରିସଂ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ''ନତ୍ଥି କୋଚୀ''ତି ଞତ୍ୱା ''ସଚେ ଅହମେୱ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଅହମେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସ୍ସଂ, ଏୱମସ୍ସା ପରିସାୟ ସପ୍ପାୟଂ ନ ହୋତି। ୟଂନୂନାହଂ ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧଂ ମାପେୟ୍ୟନ୍ତି ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ ମନୋମୟିଦ୍ଧିୟା ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧଂ ମାପେସି। ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୀ ଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନୋ ପତ୍ତଚୀୱରଧରୋ ଆଲୋକିତୱିଲୋକିତାଦିସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତୂ''ତି ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତେନ ସହ ପାତୁରହୋସି। ସୋ ପାଚୀନଲୋକଧାତୁତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସମସମେ ଆସନେ ନିସିନ୍ନୋ ଏୱଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ୟାନି ଭଗୱତା ଇମସ୍ମିଂ ସମାଗମେ ଚରିୟୱସେନ ଛ ସୁତ୍ତାନି (ସୁ। ନି। ୮୫୪ ଆଦୟୋ, ୮୬୮ ଆଦୟୋ, ୮୮୪ ଆଦୟୋ, ୯୦୧ ଆଦୟୋ, ୯୨୧ ଆଦୟୋ) କଥିତାନି। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ପୁରାଭେଦସୁତ୍ତଂ କଲହୱିୱାଦସୁତ୍ତଂ ଚୂଳବ୍ୟୂହଂ ମହାବ୍ୟୂହଂ ତୁୱଟକଂ ଇଦମେୱ ସମ୍ମାପରିବ୍ବାଜନୀୟନ୍ତି। ତେସୁ ରାଗଚରିତଦେୱତାନଂ ସପ୍ପାୟୱସେନ କଥେତବ୍ବସ୍ସ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ''ପୁଚ୍ଛାମି ମୁନିଂ ପହୂତପଞ୍ଞ''ନ୍ତି ଇମଂ

ଗାଥମାହ।

ତତ୍ଥ ପହୂତପଞ୍ଞନ୍ତି ମହାପଞ୍ଞଂ। ତିଣ୍ଣନ୍ତି ଚତୁରୋଘତିଣ୍ଣଂ। ପାରଙ୍ଗତନ୍ତି ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତଂ। ପରିନିବ୍ବୁତନ୍ତି ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନୱସେନ ପରିନିବ୍ବୁତଂ। ଠିତତ୍ତନ୍ତି ଲୋକଧମ୍ମେହି ଅକମ୍ପନୀୟଚିତ୍ତଂ। ନିକ୍ଖମ୍ମ ଘରା ପନୁଜ୍ଜ କାମେତି ୱତ୍ଥୁକାମେ ପନୁଦିତ୍ୱା ଘରାୱାସା ନିକ୍ଖମ୍ମ। କଥଂ ଭିକ୍ଖୁ ସମ୍ମା ସୋ ଲୋକେ ପରିବ୍ବଜେୟ୍ୟାତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ କଥଂ ଲୋକେ ସମ୍ମା ପରିବ୍ବଜେୟ୍ୟ ୱିହରେୟ୍ୟ ଅନୁପଲିତ୍ତୋ ଲୋକେନ ହୁତ୍ୱା, ଲୋକଂ ଅତିକ୍କମେୟ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସମେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

୩୬୩। ଅଥ ଭଗୱା ୟସ୍ମା ଆସୱକ୍ଖୟଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଲୋକେ ସମ୍ମା ପରିବ୍ବଜନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତସ୍ମିଂ ରାଗଚରିତାଦିୱସେନ ପରିଗ୍ଗହିତେ ସବ୍ବପୁଗ୍ଗଲସମୂହେ ତଂ ତଂ ତେସଂ ତେସଂ ସମାନଦୋସାନଂ ଦେୱତାଗଣାନଂ ଆଚିଣ୍ଣଦୋସପ୍ପହାନତ୍ଥଂ ‘‘ୟସ୍ସ ମଙ୍ଗଲା’’ତି ଆରଭିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଖୀଣାସୱପଟିପଦଂ ପକାସେନ୍ତୋ ପନ୍ନରସ ଗାଥାୟୋ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାୟ ତାୱ ମଙ୍ଗଲାତି ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତାନଂ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲାଦୀନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସମୂହତାତି ସୁଟ୍ଠୁ ଊହତା ପଞ୍ଞାସତ୍ଥେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା। ଉପ୍ପାତାତି ‘‘ଉକ୍କାପାତଦିସାଡାହାଦୟୋ ଏୱଂ ୱିପାକା ହୋନ୍ତୀ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ଉପ୍ପାତାଭିନିୱେସା। ସୁପିନାତି ‘‘ପୁବ୍ବଣ୍ହସମୟେ ସୁପିନଂ ଦିସ୍ୱା ଇଦଂ ନାମ ହୋତି, ମଜ୍ଝନ୍ହିକାଦୀସୁ ଇଦଂ, ୱାମପସ୍ସେନ ସୟତା ଦିଟ୍ଠେ ଇଦଂ ନାମ ହୋତି, ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସାଦୀହି ଇଦଂ, ସୁପିନନ୍ତେ ଚନ୍ଦଂ ଦିସ୍ୱା ଇଦଂ ନାମ ହୋତି, ସୂରିୟାଦୟୋ ଦିସ୍ୱା ଇଦ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ସୁପିନାଭିନିୱେସା। ଲକ୍ଖଣାତି ଦଣ୍ଡଲକ୍ଖଣୱତ୍ଥଲକ୍ଖଣାଦିପାଠଂ ପଠିତ୍ୱା ‘‘ଇମିନା ଇଦଂ ନାମ ହୋତୀ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ଲକ୍ଖଣାଭିନିୱେସା। ତେ ସବ୍ବେପି ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ସୋ ମଙ୍ଗଲଦୋସୱିପ୍ପହୀନୋତି ଅଟ୍ଠତିଂସ ମହାମଙ୍ଗଲାନି ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସା ମଙ୍ଗଲଦୋସା ନାମ। ୟସ୍ସ ପନେତେ ମଙ୍ଗଲାଦୟୋ ସମୂହତା, ସୋ ମଙ୍ଗଲଦୋସୱିପ୍ପହୀନୋ ହୋତି। ଅଥ ୱା ମଙ୍ଗଲାନଞ୍ଚ ଉପ୍ପାତାଦିଦୋସାନଞ୍ଚ ପହୀନତ୍ତା ମଙ୍ଗଲଦୋସୱିପ୍ପହୀନୋ ହୋତି, ନ ମଙ୍ଗଲାଦୀହି ସୁଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଚେତି ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା। ତସ୍ମା ସମ୍ମା ସୋ ଲୋକେ ପରିବ୍ବଜେୟ୍ୟ, ସୋ ଖୀଣାସୱୋ ସମ୍ମା ଲୋକେ ପରିବ୍ବଜେୟ୍ୟ ଅନୁପଲିତ୍ତୋ ଲୋକେନାତି।

୩୬୪। ଦୁତିୟଗାଥାୟ ରାଗଂ ୱିନୟେଥ ମାନୁସେସୁ, ଦିବ୍ବେସୁ କାମେସୁ ଚାପି ଭିକ୍ଖୂତି ମାନୁସେସୁ ଚ ଦିବ୍ବେସୁ ଚ କାମଗୁଣେସୁ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ନେନ୍ତୋ ରାଗଂ ୱିନୟେଥ। ଅତିକ୍କମ୍ମ ଭୱଂ ସମେଚ୍ଚ ଧମ୍ମନ୍ତି ଏୱଂ ରାଗଂ ୱିନେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବପ୍ପକାରତୋ ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟାଦୟୋ ସାଧେନ୍ତୋ ଚତୁସଚ୍ଚଭେଦମ୍ପି ସମେଚ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ଇମାୟ ପଟିପଦାୟ ତିୱିଧମ୍ପି ଅତିକ୍କମ୍ମ ଭୱଂ। ସମ୍ମା ସୋତି ସୋପି ଭିକ୍ଖୁ ସମ୍ମା ଲୋକେ ପରିବ୍ବଜେୟ୍ୟ।

୩୬୫। ତତିୟଗାଥାୟ ‘‘ଅନୁରୋଧୱିରୋଧୱିପ୍ପହୀନୋ’’ତି ସବ୍ବୱତ୍ଥୂସୁ ପହୀନରାଗଦୋସୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ ସବ୍ବଗାଥାସୁ ଚ ‘‘ସୋପି ଭିକ୍ଖୁ ସମ୍ମା ଲୋକେ ପରିବ୍ବଜେୟ୍ୟା’’ତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ଇତୋ ପରଞ୍ହି ୟୋଜନମ୍ପି ଅୱତ୍ୱା ଅୱୁତ୍ତନୟମେୱ ୱଣ୍ଣୟିସ୍ସାମ।

୩୬୬। ଚତୁତ୍ଥଗାଥାୟ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରୱସେନ ଦୁୱିଧଂ ପିୟଞ୍ଚ ଅପ୍ପିୟଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗପଟିଘପ୍ପହାନେନ ହିତ୍ୱା। ଅନୁପାଦାୟାତି ଚତୂହି ଉପାଦାନେହି କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ଅନିସ୍ସିତୋକୁହିଞ୍ଚୀତି ଅଟ୍ଠସତଭେଦେନ ତଣ୍ହାନିସ୍ସୟେନ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଭେଦେନ ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସୟେନ ଚ କୁହିଞ୍ଚି ରୂପାଦିଧମ୍ମେ ଭୱେ ୱା ଅନିସ୍ସିତୋ। ସଂୟୋଜନିୟେହି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋତି ସବ୍ବେପି ତେଭୂମକଧମ୍ମା ଦସୱିଧସଂୟୋଜନସ୍ସ ୱିସୟତ୍ତା ସଂୟୋଜନିୟା, ତେହି ସବ୍ବପ୍ପକାରତୋ ମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା ଚ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଠମପାଦେନ ଚେତ୍ଥ ରାଗଦୋସପ୍ପହାନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଦୁତିୟେନ ଉପାଦାନନିସ୍ସୟାଭାୱୋ, ତତିୟେନ ସେସାକୁସଲେହି ଅକୁସଲୱତ୍ଥୂହି ଚ ୱିପ୍ପମୋକ୍ଖୋ। ପଠମେନ ୱା ରାଗଦୋସପ୍ପହାନଂ, ଦୁତିୟେନ ତଦୁପାୟୋ, ତତିୟେନ ତେସଂ ପହୀନତ୍ତା ସଂୟୋଜନିୟେହି ୱିପ୍ପମୋକ୍ଖୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୩୬୭। ପଞ୍ଚମଗାଥାୟ ଉପଧୀସୂତି ଖନ୍ଧୁପଧୀସୁ। ଆଦାନନ୍ତି ଆଦାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ତେୟେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅନଞ୍ଞନେୟ୍ୟୋତି ଅନିଚ୍ଚାଦୀନଂ ସୁଦିଟ୍ଠତ୍ତା ‘‘ଇଦଂ ସେୟ୍ୟୋ’’ତି କେନଚି ଅନେତବ୍ବୋ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନପଦତ୍ଥମେୱ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଆଦାନେସୁ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବସୋ ଛନ୍ଦରାଗଂ ୱିନେତ୍ୱା ସୋ ୱିନୀତଛନ୍ଦରାଗୋ, ତେସୁ ଉପଧୀସୁ ନ ସାରମେତି, ସବ୍ବେ ଉପଧୀ ଅସାରକତ୍ତେନେୱ ପସ୍ସତି। ତତୋ ତେସୁ ଦୁୱିଧେନପି ନିସ୍ସୟେନ ଅନିସ୍ସିତୋ ଅଞ୍ଞେନ ୱା କେନଚି ‘‘ଇଦଂ ସେୟ୍ୟୋ’’ତି ଅନେତବ୍ବୋ ଖୀଣାସୱୋ ଭିକ୍ଖୁ ସମ୍ମା ସୋ ଲୋକେ ପରିବ୍ବଜେୟ୍ୟ।

୩୬୮। ଛଟ୍ଠଗାଥାୟ ଅୱିରୁଦ୍ଧୋତି ଏତେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ଦୁଚ୍ଚରିତାନଂ ପହୀନତ୍ତା ସୁଚରିତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅୱିରୁଦ୍ଧୋ। ୱିଦିତ୍ୱା ଧମ୍ମନ୍ତି ମଗ୍ଗେନ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ଞତ୍ୱା। ନିବ୍ବାନପଦାଭିପତ୍ଥୟାନୋତି ଅନୁପାଦିସେସଂ ଖନ୍ଧପରିନିବ୍ବାନପଦଂ ପତ୍ଥୟମାନୋ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୩୬୯। ସତ୍ତମଗାଥାୟ ଅକ୍କୁଟ୍ଠୋତି ଦସହି ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୂହି ଅଭିସତ୍ତୋ। ନ ସନ୍ଧିୟେଥାତି ନ ଉପନୟ୍ହେଥ ନ କୁପ୍ପେୟ୍ୟ। ଲଦ୍ଧା ପରଭୋଜନଂନ ମଜ୍ଜେତି ପରେହି ଦିନ୍ନଂ ସଦ୍ଧାଦେୟ୍ୟଂ ଲଭିତ୍ୱା ''ଅହଂ ଞାତୋ ଯସସ୍ସୀ ଲାଭୀ''ତି ନ ମଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୩୭୦। ଅଟ୍ଠମଗାଥାୟ ଲୋଭନ୍ତି ୱିସମଲୋଭଂ। ଭୱନ୍ତି କାମଭୱାଦିଭୱଂ। ଏୱଂ ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ଭୱଭୋଗତଣ୍ହା ୱୁତ୍ତା। ପୁରିମେନ ୱା ସବ୍ବାପି ତଣ୍ହା, ପଚ୍ଛିମେନ କମ୍ମଭୱୋ। ୱିରତୋ ଛେଦନବନ୍ଧନା ଚାତି ଏୱମେତେସଂ କମ୍ମକିଲେସାନଂ ପହୀନତ୍ତା ପରସତ୍ତଛେଦନବନ୍ଧନା ଚ ୱିରତୋତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

୩୭୧। ନୱମଗାଥାୟ ସାରୁପ୍ପଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଭିକ୍ଖୁଭାୱସ୍ସ ପତିରୂପଂ ଅନେସନାଦିଂ ପହାୟ ସମ୍ମାଏସନାଦିଆଜୀୱସୁଦ୍ଧିଂ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠହନେନ ୱିଦିତ୍ୱା। ନ ହି ଞାତମତ୍ତେନେୱ କିଞ୍ଚି ହୋତି। ଯଥାତଥିୟନ୍ତି ଯଥାତଥଂ ଯଥାଭୂତଂ। ଧମ୍ମନ୍ତି ଖନ୍ଧାୟତନାଦିଭେଦଂ ଯଥାଭୂତଞାଣେନ, ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ୱା ମଗ୍ଗେନ ୱିଦିତ୍ୱା। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୩୭୨। ଦସମଗାଥାୟ ସୋ ନିରାସୋ ଅନାସିସାନୋତି ଯସ୍ସ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ୱିନାସିତତ୍ତା ଅନୁସୟା ଚ ନ ସନ୍ତି, ଅକୁସଲମୂଲା ଚ ସମୂହତା, ସୋ ନିରାସୋ ନିତ୍ତଣ୍ହୋ ହୋତି। ତତୋ ଆସାୟ ଅଭାୱେନ କଞ୍ଚି ରୂପାଦିଧମ୍ମଂ ନାସୀସତି। ତେନାହ ''ନିରାସୋ ଅନାସିସାନୋ''ତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

୩୭୩। ଏକାଦସମଗାଥାୟ ଆସୱଖୀଣୋତି ଖୀଣଚତୁରାସୱୋ। ପହୀନମାନୋତି ପହୀନନୱୱିଧମାନୋ। ରାଗପଥନ୍ତି ରାଗୱିସୟଭୂତଂ ତେଭୂମକଧମ୍ମଜାତଂ। ଉପାତିୱତ୍ତୋତି ପରିଞ୍ଞାପହାନେହି ଅତିକ୍କନ୍ତୋ। ଦନ୍ତୋତି ସବ୍ବଦ୍ୱାରୱିସେୱନଂ ହିତ୍ୱା ଅରିୟେନ ଦମଥେନ ଦନ୍ତଭୂମିଂ ପତ୍ତୋ। ପରିନିବ୍ବୁତୋତି କିଲେସଗ୍ଗିୱୂପସମେନ ସୀତିଭୂତୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

୩୭୪। ଦ୍ୱାଦସମଗାଥାୟ ସଦ୍ଧୋତି ବୁଦ୍ଧାଦିଗୁଣେସୁ ପରପ୍ପଚ୍ଚୟୱିରହିତତ୍ତା ସବ୍ବାକାରସମ୍ପନ୍ନେନ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ନ ପରସ୍ସ ସଦ୍ଧାୟ ପଟିପତ୍ତିୟଂ ଗମନଭାୱେନ। ଯଥାହ – ''ନ ଖ୍ୱାହଂ ଏତ୍ଥ ଭନ୍ତେ ଭଗୱତୋ ସଦ୍ଧାୟ ଗଚ୍ଛାମୀ''ତି (ଅ। ନି। ୫।୩୪)। ସୁତୱାତି ୱୋସିତସୁତକିଚ୍ଚତ୍ତା ପରମତ୍ଥିକସୁତସମନ୍ନାଗତୋ। ନିୟାମଦସ୍ସୀତି ସଂସାରକନ୍ତାରମୂଳ୍ହେ ଲୋକେ ଅମତପୁରଗାମିନୋ ସମ୍ମତ୍ତନିୟାମଭୂତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଦସ୍ସାୱୀ, ଦିଟ୍ଠମଗ୍ଗୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱଗ୍ଗଗତେସୁ ନ ୱଗ୍ଗସାରୀତି ୱଗ୍ଗଗତା ନାମ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତିକା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପଟିଲୋମତ୍ତା, ଏୱଂ ୱଗ୍ଗାହି ଦିଟ୍ଠୀହି ଗତେସୁ ସତ୍ତେସୁ ନ ୱଗ୍ଗସାରୀ – ''ଇଦଂ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜିସ୍ସତି, ଇଦଂ ତଥେୱ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଅଗମନତୋ। ପଟିଘନ୍ତି ପଟିଘାତକଂ, ଚିତ୍ତୱିଘାତକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦୋସୱିସେସନମେୱେତଂ। ୱିନେୟ୍ୟାତି ୱିନେତ୍ୱା। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

୩୭୫। ତେରସମଗାଥାୟ ସଂସୁଦ୍ଧଜିନୋତି ସଂସୁଦ୍ଧେନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ୱିଜିତକିଲେସୋ। ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦୋତି ୱିୱଟରାଗଦୋସମୋହଚ୍ଛଦନୋ। ଧମ୍ମେସୁ ୱସୀତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେସୁ ୱସିପ୍ପତ୍ତୋ। ନ ହିସ୍ସ ସକ୍କା ତେ ଧମ୍ମା ଯଥା ଞାତା କେନଚି ଅଞ୍ଞଥା କାତୁଂ, ତେନ ଖୀଣାସୱୋ ''ଧମ୍ମେସୁ ୱସୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପାରଗୂତି ପାରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ, ତଂ ଗତୋ, ସୌପାଦିସେସୱସେନ ଅଧିଗତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନେଜୋତି ଅପଗତତଣ୍ହାଚଲନୋ। ସଙ୍ଖାରନିରୋଧଞାଣକୁସଲୋତି ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ, ତମ୍ହି ଞାଣଂ ଅରିୟମଗ୍ଗପଞ୍ଞା, ତତ୍ଥ କୁସଲୋ, ଚତୁକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭାୱିତତ୍ତା ଛେକୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୩୭୬। ଚୁଦ୍ଦସମଗାଥାୟ ଅତୀତେସୂତି ପୱତ୍ତିଂ ପତ୍ୱା ଅତିକ୍କନ୍ତେସୁ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେସୁ। ଅନାଗତେସୂତି ପୱତ୍ତିଂ ଅପ୍ପତ୍ତେସୁ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଏୱ। କପ୍ପାତୀତୋତି ''ଅହଂ ମମ''ନ୍ତି କପ୍ପନଂ ସବ୍ବମ୍ପି ୱା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିକପ୍ପଂ ଅତୀତୋ। ଅତିଚ୍ଚ ସୁଦ୍ଧିପଞ୍ଞୋତି ଅତୀୱ ସୁଦ୍ଧିପଞ୍ଞୋ, ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱା ସୁଦ୍ଧିପଞ୍ଞୋ। କିଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା? ଅଦ୍ଧତ୍ତୟଂ। ଅରହା ହି ଯ୍ୱାୟଂ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖାତୋ ଅତୀତୋ ଅଦ୍ଧା, ଜାତିଜରାମରଣସଙ୍ଖାତୋ ଅନାଗତୋ ଅଦ୍ଧା, ୱିଞ୍ଞାଣାଦିଭୱପରିୟନ୍ତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଚ ଅଦ୍ଧା, ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଅତିକ୍କମ୍ମ କଙ୍ଖଂ ୱିତରିତ୍ୱା ପରମସୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତପଞ୍ଞୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋ। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ''ଅତିଚ୍ଚ ସୁଦ୍ଧିପଞ୍ଞୋ''ତି। ସବ୍ବାୟତନେହୀତି ଦ୍ୱାଦସହାୟତନେହି। ଅରହା ହି ଏୱଂ କପ୍ପାତୀତୋ। କପ୍ପାତୀତତ୍ତା ଅତିଚ୍ଚ ସୁଦ୍ଧିପଞ୍ଞତ୍ତା ଚ ଆୟତିଂ ନ କିଞ୍ଚି ଆୟତନଂ ଉପେତି। ତେନାହ – ''ସବ୍ବାୟତନେହି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ''ତି।

୩୭୭। ପନ୍ନରସମଗାଥାୟ ଅଞ୍ଞାୟ ପଦନ୍ତି ଯେ ତେ ''ସଚ୍ଚାନଂ ଚତୁରୋ ପଦା''ତି ୱୁତ୍ତା, ତେସୁ ଏକେକପଦଂ ପୁବ୍ବଭାଗସଚ୍ଚୱତ୍ଥାପନପଞ୍ଞାୟ ଞତ୍ୱା। ସମେଚ୍ଚ ଧମ୍ମନ୍ତି ତତୋ ପରଂ ଚତୂହି ଅରିୟମଗ୍ଗେହି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ସମେଚ୍ଚ। ୱିୱଟଂ ଦିସ୍ୱାନ ପହାନମାସୱାନନ୍ତି ଅଥ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେନ ଆସୱକ୍ଖୟସଞ୍ଞିତଂ ନିବ୍ବାନଂ ୱିୱଟଂ ପାକଟମନାୱଟଂ ଦିସ୍ୱା। ସବ୍ବୁପଧୀନଂ ପରିକ୍ଖୟାତି ସବ୍ବେସଂ ଖନ୍ଧକାମଗୁଣକିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରଭେଦାନଂ

ଉପଧୀନଂ ପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା କଞ୍ଚି ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଭିକ୍ଖୁ ସମ୍ମା ସୋ ଲୋକେ ପରିବ୍ବଜେୟ୍ୟ ୱିହରେୟ୍ୟ, ଅନଲ୍ଲୀଯନ୍ତୋ ଲୋକଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟାତି ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି।

୩୭୮। ତତୋ ସୋ ନିମ୍ମିତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଥୋମେନ୍ତୋ ''ଅଦ୍ଧା ହି ଭଗୱା''ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଯୋ ସୋ ଏୱଂ ୱିହାରୀତି ଯୋ ସୋ ମଙ୍ଗଲାଦୀନି ସମୂହନିତ୍ୱା ସବ୍ବମଙ୍ଗଲଦୋସପ୍ପହାନୱିହାରୀ, ଯୋପି ସୋ ଦିବ୍ବମାନୁସକେସୁ କାମେସୁ ରାଗଂ ୱିନେୟ୍ୟ ଭୱାତିକ୍କମ୍ମ ଧମ୍ମାଭିସମଯୱିହାରୀତି ଏୱଂ ତାଯ ତାଯ ଗାଥାଯ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଭିକ୍ଖୁଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ। ଅଯଂ ପନ ଯୋଜନା – ଅଦ୍ଧା ହି ଭଗୱା ତଥେୱ ଏତଂ ଯଂ ତ୍ୱଂ ''ଯସ୍ସ ମଙ୍ଗଲା ସମୂହତା''ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସା ତସ୍ସା ଗାଥାଯ ପରିଯୋସାନେ ''ସମ୍ମା ସୋ ଲୋକେ ପରିବ୍ବଜେୟ୍ୟା''ତି ଅୱଚ। କିଂ କାରଣଂ? ଯୋ ସୋ ଏୱଂୱିହାରୀ ଭିକ୍ଖୁ, ସୋ ଉତ୍ତମେନ ଦମଥେନ ଦନ୍ତୋ, ସବ୍ବାନି ଚ ଦସପି ସଂଯୋଜନାନି ଚତୁରୋ ଚ ଯୋଗେ ୱୀତିୱତ୍ତୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ସମ୍ମା ସୋ ଲୋକେ ପରିବ୍ବଜେୟ୍ୟ, ନତ୍ଥି ମେ ଏତ୍ଥ ୱିଚିକିଚ୍ଛାତି ଇତି ଦେସନାଥୋମନଗାଥମ୍ପି ୱତ୍ୱା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ସୁତ୍ତପରିଯୋସାନେ କୋଟିସତସହସ୍ସଦେୱତାନଂ ଅଗ୍ଗଫଲପ୍ପତ୍ତି ଅହୋସି, ସୋତାପତ୍ତିସକଦାଗାମିଅନାଗାମିଫଲପ୍ପତ୍ତା ପନ ଗଣନତୋ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ସମ୍ମାପରିବ୍ବାଜନୀଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ଧମ୍ମିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂମେ ସୁତନ୍ତି ଧମ୍ମିକସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ତିଟ୍ଠମାନେ କିର ଭଗୱତି ଲୋକନାଥେ ଧମ୍ମିକୋ ନାମ ଉପାସକୋ ଅହୋସି ନାମେନ ଚ ପଟିପତ୍ତିଯା ଚ। ସୋ କିର ସରଣସମ୍ପନ୍ନୋ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ବହୁସ୍ସୁତୋ ପିଟକତ୍ତଯଧରୋ ଅନାଗାମୀ ଅଭିଞ୍ଞାଲାଭୀ ଆକାସଚାରୀ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ପରିୱାରା ପଞ୍ଚସତା ଉପାସକା, ତେପି ତାଦିସା ଏୱ ଅହେସୁଂ। ତସ୍ସେକଦିୱସଂ ଉପୋସଥିକସ୍ସ ରହୋଗତସ୍ସ ପଟିସଲ୍ଲୀନସ୍ସ ମଜ୍ଝିମଯାମାୱସାନସମଯେ ଏୱଂ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି – ''ଯଂନୂନାହଂ ଅଗାରିଯଅନଗାରିଯାନଂ ପଟିପଦଂ ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟ''ନ୍ତି। ସୋ ପଞ୍ଚହି ଉପାସକସତେହି ପରିୱୁତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛି, ଭଗୱା ଚସ୍ସ ବ୍ୟାକାସି। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ୱଣ୍ଣିତସଦିସଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଅପୁବ୍ବଂ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ।

୩୭୯। ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯ ତାୱ କଥଂକରୋତି କଥଂ କରୋନ୍ତୋ କଥଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ। ସାଧୁ ହୋତୀତି ସୁନ୍ଦରୋ ଅନୱଜ୍ଜୋ ଅତ୍ଥସାଧକୋ ହୋତି। ଉପାସକାସେତି ଉପାସକାଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସମେତ୍ଥତୋ ପାକଟମେୱ। ଅଯଂ ପନ ଯୋଜନା – ଯୋ ୱା ଅଗାରା ଅନଗାରମେତି ପବ୍ବଜତି, ଯେ ୱା ଅଗାରିନୋ ଉପାସକା, ଏତେସୁ ଦୁୱିଧେସୁ ସାୱକେସୁ କଥଂକରୋ ସାୱକୋ ସାଧୁ ହୋତୀତି।

୩୮୦-୧। ଇଦାନି ଏୱଂ ପୁଟ୍ଠସ୍ସ ଭଗୱତୋ ବ୍ୟାକରଣସମତ୍ଥତଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ''ତୁୱଞ୍ହି''ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ ଗତିନ୍ତି ଅଜ୍ଝାସଯଗତିଂ। ପରାଯଣନ୍ତି ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ। ଅଥ ୱା ଗତିନ୍ତି ନିରଯାଦିପଞ୍ଚପ୍ପଭେଦଂ। ପରାଯଣନ୍ତି ଗତିତୋ ପରଂ ଅଯନଂ ଗତିୱିପ୍ପମୋକ୍ଖଂ ପରିନିବ୍ବାନଂ, ନ ଚତ୍ଥି ତୁଲ୍ୟୋତି ତଯା ସଦିସୋ ନତ୍ଥି। ସବ୍ବଂ ତୁୱଂ ଞାଣମୱେଚ୍ଚ ଧମ୍ମଂ, ପକାସେସି ସତ୍ତେ ଅନୁକମ୍ପମାନୋତି ତ୍ୱଂ ଭଗୱା ଯଦତ୍ଥି ଞେୟ୍ୟଂ ନାମ, ତଂ ଅନୱସେସଂ ଅୱେଚ୍ଚ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ସତ୍ତେ ଅନୁକମ୍ପମାନୋ ସବ୍ବଂ ଞାଣଞ୍ଚ ଧମ୍ମଞ୍ଚ ପକାସେସି। ଯଂ ଯଂ ଯସ୍ସ ହିତଂ ହୋତି, ତଂ ତଂ ତସ୍ସ ଆୱିକାସିଯେୱ ଦେସେସିଯେୱ, ନ ତେ ଅତ୍ଥି ଆଚରିଯମୁଟ୍ଠୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିରୋଚସି ୱିମଲୋତି ଧୂମରଜାଦିୱିରହିତୋ ୱିଯ ଚନ୍ଦୋ, ରାଗାଦିମଲାଭାୱେନ ୱିମଲୋ ୱିରୋଚସି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୩୮୨। ଇଦାନି ଯେସଂ ତଦା ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ତେ ଦେୱପୁତ୍ତେ କିତ୍ତେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ପସଂସନ୍ତୋ ''ଆଗଞ୍ଛି ତେ ସନ୍ତିକେ''ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ ନାଗରାଜା ଏରାୱଣୋ ନାମାତି ଅଯଂ କିର ଏରାୱଣୋ ନାମ ଦେୱପୁତ୍ତୋ କାମରୂପୀ ଦିବ୍ବେ ୱିମାନେ ୱସତି। ସୋ ଯଦା ସକ୍କୋ ଉଯ୍ୟାନକୀଳଂ ଗଚ୍ଛତି, ତଦା ଦିଯଡ୍ଢସତଯୋଜନଂ କାଯଂ ଅଭିନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ତେତ୍ତିଂସ କୁମ୍ଭେ ମାପେତ୍ୱା ଏରାୱଣୋ ନାମ ହତ୍ଥୀ ହୋତି। ତସ୍ସ ଏକେକସ୍ମିଂ କୁମ୍ଭେ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଦନ୍ତା ହୋନ୍ତି, ଏକେକସ୍ମିଂ ଦନ୍ତେ ସତ୍ତ ସତ୍ତ ପୋକ୍ଖରଣିଯୋ, ଏକେକିସ୍ସା ପୋକ୍ଖରଣିଯା ସତ୍ତ ସତ୍ତ ପଦୁମିନିଯୋ, ଏକେକିସ୍ସା ପଦୁମିନିଯା ସତ୍ତ ସତ୍ତ ପୁପ୍ଫାନି, ଏକେକସ୍ମିଂ ପୁପ୍ଫେ ସତ୍ତ ସତ୍ତ ପତ୍ତାନି, ଏକେକସ୍ମିଂ ପତ୍ତେ ସତ୍ତ ସତ୍ତ ଅଚ୍ଛରାଯୋ ନଚ୍ଚନ୍ତି ପଦୁମଚ୍ଛରାଯୋତ୍ୱେୱ ୱିସ୍ସୁତା ସକ୍କସ୍ସ ନାଟକିତ୍ଥିଯୋ, ଯା ଚ ୱିମାନୱତ୍ଥୁସ୍ମିମ୍ପି ''ଭମନ୍ତି କଞ୍ଞା ପଦୁମେସୁ ସିକ୍ଖିତା''ତି (ୱି॰ ୱ॰ ୧୦୩୪) ଆଗତା।

ତେସଂ ପନ ତେତ୍ତିଂସକୁମ୍ଭାନଂ ମଜ୍ଝେ ସୁଦସ୍ସନକୁମ୍ଭୋ ନାମ ତିଂସଯୋଜନମଣ୍ଡୋ ହୋତି, ତତ୍ଥ ଯୋଜନପ୍ପମାଣୋ ମଣିପଲ୍ଲଙ୍କୋ ତିଯୋଜନୁବ୍ବେଧେ ପୁପ୍ଫମଣ୍ଡପେ ଅତ୍ଥରୀଯତି। ତତ୍ଥ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି। ସକ୍କେ ପନ ଦେୱାନମିନ୍ଦେ ଉଯ୍ୟାନକୀଳଆତୋ ପଟିନିୱତ୍ତେ ପୁନ ତଂ ରୂପଂ ସଂହରିତ୍ୱାନ ଦେୱପୁତ୍ତୋୱ ହୋତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ – ''ଆଗଚ୍ଛି ତେ ସନ୍ତିକେ ନାଗରାଜା ଏରାୱଣୋ ନାମା''ତି। ଜିନୋତି ସୁତ୍ୱାତି ''ୱିଜିତପାପଧମ୍ମୋ ଏସ ଭଗୱା''ତି ଏୱଂ ସୁତ୍ୱା। ସୋପି ତଯା ମନ୍ତଯିତ୍ୱାତି ତଯା ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତଯିତ୍ୱା, ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଜ୍ଝଗମାତି ଅଧିଅଗମା, ଗତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସାଧୂତି ସୁତ୍ୱାନ ପତୀତରୂପୋତି ତଂ ପଞ୍ହଂ ସୁତ୍ୱା ''ସାଧୁ ଭନ୍ତେ''ତି ଅଭିନନ୍ଦିତ୍ୱା ତୁଟ୍ଠରୂପୋ ଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୮୩।ରାଜାପି ତଂ ୱେସ୍ସୱଣୋ କୁୱେରୋତି ଏତ୍ଥ ସୋ ଯକ୍ଖୋ ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଜା, ୱିସାଣାଯ ରାଜଧାନିଯା ରଜ୍ଜଂ କାରେତୀତି ୱେସ୍ସୱଣୋ, ପୁରିମନାମେନ କୁୱେରୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ କିର କୁୱେରୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲୋ ହୁତ୍ୱା ଦାନାଦୀନି ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ୱିସାଣାଯ ରାଜଧାନିଯା ଅଧିପତି ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତସ୍ମା ''କୁୱେରୋ ୱେସ୍ସୱଣୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଆଟାନାଟିଯସୁତ୍ତେ –

''କୁୱେରସ୍ସ ଖୋ ପନ, ମାରିସ, ମହାରାଜସ୍ସ ୱିସାଣା ନାମ ରାଜଧାନୀ, ତସ୍ମା କୁୱେରୋ ମହାରାଜା 'ୱେସ୍ସୱଣୋ'ତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩। ୨୯୧) –

ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ତତ୍ଥ ସିଯା – କସ୍ମା ପନ ଦୂରତରେ ତାୱତିଂସଭୱନେ ୱସନ୍ତୋ ଏରାୱଣୋ ପଠମଂ ଆଗତୋ, ୱେସ୍ସୱଣୋ ପଚ୍ଛା, ଏକନଗରେୱ ୱସନ୍ତୋ ଅଯଂ ଉପାସକୋ ସବ୍ବପଚ୍ଛା, କଥଞ୍ଚ ସୋ ତେସଂ ଆଗମନଂ ଅଞ୍ଞାସି, ଯେନ ଏୱମାହାତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ୱେସ୍ସୱଣୋ କିର ତଦା ଅନେକସହସ୍ସପଣ୍ଡଅପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନଂ ନାରିୱାହନଂ ଅଭିରୁଯ୍ହ ପଣ୍ଡଅକୁଣ୍ଡଂ ଉଚ୍ଚାରେତ୍ୱା ଦସସହସ୍ସକୋଟିଯକ୍ଖେହି ପରିୱୁତୋ ''ଭଗୱନ୍ତଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମୀ''ତି ଆକାସଟ୍ଠକୱିମାନାନି ପରିହରିତ୍ୱା ମଗ୍ଗେନ ମଗ୍ଗଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱେଳୁକଣ୍ଡକନଗରେ ନନ୍ଦମାତାଯ ଉପାସିକାଯ ନିୱେସନସ୍ସ ଉପରିଭାଗଂ ସମ୍ପତ୍ତୋ। ଉପାସିକାଯ ଅଯମାନୁଭାୱୋ – ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲା ହୋତି, ନିଚ୍ଚଂ ୱିକାଲଭୋଜନା ପଟିୱିରତା, ପିଟକଉଯଧାରିନୀ, ଅନାଗାମିଫଲେ ପତିଟ୍ଠିତା। ସା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସୀହପଞ୍ଜରଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଉତ୍ତୁଙ୍ଗହଣତ୍ଥାଯ ମାଲୁତେରିତୋକାସେ ଠତ୍ୱା ଅଟ୍ଠକପାରାଯନୱଗ୍ଗେ ପରିମଣ୍ଡଲେହି ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ମଧୁରେନ ସରେନ ଭାସତି। ୱେସ୍ସୱଣୋ ତତ୍ଥେୱ ଯାନାନି ଠପେତ୍ୱା ଯାୱ ଉପାସିକା ''ଇଦମୱୋଚ ଭଗୱା ମଗଧେସୁ ୱିହରନ୍ତୋ ପାସାଣକେ ଚେତିଯେ ପରିଚାରକସୋଳଅସନ୍ନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନ''ନ୍ତି ନିଗମନଂ ଅଭାସି, ତାୱ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ୱଗ୍ଗପରିଯୋସାନେ ସୁୱଣ୍ଣମୁରଜସଦିସଂ ମହନ୍ତଂ ଗୀୱଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା ''ସାଧୁ ସାଧୁ ଭଗିନୀ''ତି ସାଧୁକାରମଦାସି। ସା ''କୋ ଏତ୍ଥା''ତି ଆହ। ''ଅହଂ ଭଗିନି ୱେସ୍ସୱଣୋ''ତି। ଉପାସିକା କିର ପଠମଂ ସୋତାପନ୍ନା ଅହୋସି, ପଚ୍ଛା ୱେସ୍ସୱଣୋ। ତଂ ସୋ ଧମ୍ମତୋ ସହୋଦରଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ଉପାସିକଂ ଭଗିନିୱାଦେନ ସମୁଦାଚରତି। ଉପାସିକାଯ ଚ ''ୱିକାଲୋ, ଭାତିକ ଭଦ୍ରମୁଖ, ଯସ୍ସ ଦାନି କାଲଂ ମଞ୍ଞସୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ ''ଅହଂ ଭଗିନି ତଯି ପସନ୍ନୋ ପସନ୍ନାକାରଂ କରୋମୀ''ତି ଆହ। ତେନ ହି ଭଦ୍ରମୁଖ, ମମ ଖେତ୍ତେ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ ସାଲିଂ କମ୍ମକରା ଆହରିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତଂ ତୱ ପରିସାଯ ଆଣାପେହୀତି। ସୋ ''ସାଧୁ ଭଗିନୀ''ତି ଯକ୍ଖେ ଆଣାପେସି। ତେ ଅଡ୍ଢତେରସ କୋଟ୍ଠାଗାରସତାନି ପୂରେସୁଂ। ତତୋ ପଭୁତି କୋଟ୍ଠାଗାରଂ ଊନଂ ନାମ ନାହୋସି, ''ନନ୍ଦମାତୁ କୋଟ୍ଠାଗାରଂ ୱିଯା''ତି ଲୋକେ ନିଦସ୍ସନଂ ଅହୋସି। ୱେସ୍ସୱଣୋ କୋଟ୍ଠାଗାରାନି ପୂରେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମି। ଭଗୱା ''ୱିକାଲେ ଆଗତୋସୀ''ତି ଆହ। ଅଥ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଂ ଆରୋଚେସି। ଇମିନା କାରଣେନ ଆସନ୍ନତରେପି ଚାତୁମହାରାଜିକଭୱନେ ୱସନ୍ତୋ ୱେସ୍ସୱଣୋ ପଚ୍ଛା ଆଗତୋ। ଏରାୱଣସ୍ସ ପନ ନ କିଞ୍ଚି ଅନ୍ତରା କରଣୀଯଂ ଅହୋସି, ତେନ ସୋ ପଠମତରଂ ଆଗତୋ।

ଅଯଂ ପନ ଉପାସକୋ କିଞ୍ଚାପି ଅନାଗାମୀ ପକତିଯାୱ ଏକଭତ୍ତିକୋ, ତଥାପି ତଦା ଉପୋସଥଦିୱସୋତି କତ୍ୱା ଉପୋସଥଙ୍ଗାନି ଅଧିଟ୍ଠାଯ ସାଯନ୍ହସମଯଂ ସୁନିୱତ୍ଥୋ ସୁପାରୁତୋ ପଞ୍ଚସତୌପାସକପରିୱୁତୋ ଜେତୱନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଘରଂ ଆଗମ୍ମ ତେସଂ ଉପାସକାନଂ ସରଣସୀଲୌପୋସଥାନିସଂସାଦିଭେଦଂ ଉପାସକଧମ୍ମଂ କଥେତ୍ୱା ତେ ଉପାସକେ ଉଯ୍ୟୋଜେସି। ତେସଞ୍ଚ ତସ୍ସେୱ ଘରେ ମୁଟ୍ଠିହତ୍ଥପ୍ପମାଣପାଦକାନି ପଞ୍ଚ କପ୍ପିଯମଞ୍ଚସତାନି ପାଟେକ୍କୋୱରକେସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ତେ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଓୱରକଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେତ୍ୱା ନିସୀଦିଂସୁ, ଉପାସକୋପି ତଥେୱାକାସି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ସାୱତ୍ଥିନଗରେ ସତ୍ତପଞ୍ଞାସ କୁଲସତସହସ୍ସାନି ୱସନ୍ତି, ମନୁସ୍ସଗଣନାଯ ଅଟ୍ଠାରସକୋଟିମନୁସ୍ସା। ତେନ ପଠମଯାମେ ହତ୍ଥିଅସ୍ସମନୁସ୍ସଭେରିସଦ୍ଦାଦୀହି ସାୱତ୍ଥିନଗରଂ ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଏକସଦ୍ଦଂ ହୋତି। ମଜ୍ଝିମଯାମସମନନ୍ତରେ ସୋ ସଦ୍ଦୋ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭତି । ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଉପାସକୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ''ଯେନାହଂ ମଗ୍ଗସୁଖେନ ଫଲସୁଖେନ ସୁଖିତୋ ୱିହରାମି, ଇଦଂ ସୁଖଂ କଂ ନିସ୍ସାଯ ଲଦ୍ଧ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ''ଭଗୱନ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯା''ତି ଭଗୱତି ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା

''ଭଗଵା ଏତରହି କତମେନ ଵିହାରେନ ଵିହରତୀ''ତି ଆଵଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ଏରାଵଣଵେସ୍ସଵଣେ ଦିସ୍ୱା ଦିବ୍ବାଯ ସୋତଧାତୁଯା ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେନ ତେସଂ ପସନ୍ନଚିତ୍ତଂ ଞତ୍ୱା ''ଯଂନୂନାହମ୍ପି ଭଗଵନ୍ତଂ ଉଭଯହିତଂ ପଟିପଦଂ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେସି। ତସ୍ମା ସୋ ଏକନଗରେ ଵସନ୍ତୋପି ସବ୍ବପଚ୍ଛା ଆଗତୋ, ଏଵଞ୍ଚ ନେସଂ ଆଗମନଂ ଅଞ୍ଞାସି। ତେନାହ – ''ଆଗଞ୍ଛି ତେ ସନ୍ତିକେ ନାଗରାଜା…ପେ… ସୋ ଚାପି ସୁତ୍ୱାନ ପତୀତରୂପୋ''ତି।

୩୮୪। ଇଦାନି ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ଲୋକସମ୍ମତେହି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେହି ଉକ୍କଟ୍ଠଭାଵେନ ଭଗଵନ୍ତଂ ପସଂସନ୍ତୋ ''ଯେ କେଚିମେ''ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ ତିତ୍ଥିଯାତି ନନ୍ଦଵଚ୍ଛସଂକିଚ୍ଚେହି ଆଦିପୁଗ୍ଗଲେହି ତୀହି ତିତ୍ଥକରେହି କତେ ଦିଟ୍ଠିତିତ୍ଥେ ଜାତା, ତେସଂ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତା ପୂରଣାଦଯୋ ଛ ସତ୍ଥାରୋ। ତତ୍ଥ ନାଟପୁତ୍ତୋ ନିଗଣ୍ଠୋ, ଅଵସେସା ଆଜୀଵକାତି ତେ ସବ୍ବେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଯେ କେଚିମେ ତିତ୍ଥିଯା ଵାଦସୀଲା''ତି, ''ମଯଂ ସମ୍ମା ପଟିପନ୍ନା, ଅଞ୍ଞେ ମିଚ୍ଛା ପଟିପନ୍ନା''ତି ଏଵଂ ଵାଦକରଣସୀଲା ଲୋକଂ ମୁଖସତ୍ତୀହି ଵିତୁଦନ୍ତା ଵିଚରନ୍ତି। ଆଜୀଵକା ଵାତି ତେ ଏକଚ୍ଚମୁଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ନାତିତରନ୍ତୀତି ନାତିକ୍କମନ୍ତି। ସବ୍ବେତି ଅଞ୍ଞେପି ଯେ କେଚି ତିତ୍ଥିଯସାଵକାଦଯୋ, ତେପି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଆହ। ''ଠିତୋ ଵଜନ୍ତଂ ଵିଯା''ତି ଯଥା କୋଚି ଠିତୋ ଗତିଵିକଲୋ ସୀଘଗାମିନଂ ପୁରିସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ନାତିତରେଯ୍ୟ, ଏଵଂ ତେ ପଞ୍ଞାଗତିଯା ଅଭାଵେନ ତେ ତେ ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦେ ବୁଜ୍ଝିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ଠିତା, ଅତିଜଵନପଞ୍ଞଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ନାତିତରନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୮୫।ବ୍ରାହ୍ମଣା ଵାଦସୀଲା ଵୁଦ୍ଧା ଚାପି ଏତ୍ତାଵତା ଚଙ୍କୀତାରୁକ୍ଖପୋକ୍ଖରସାତିଜାଣୁସ୍ସୋଣିଆଦଯୋ ଦସ୍ସେତି, ଅପି ବ୍ରାହ୍ମଣା ସନ୍ତି କେଚୀତି ଇମିନା ମଜ୍ଝିମାପି ଦହରାପି କେଵଲଂ ବ୍ରାହ୍ମଣା ସନ୍ତି ଅତ୍ଥି ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି କେଚୀତି ଏଵଂ ଅସ୍ସଲାଯନଵାସେଟ୍ଠଅମ୍ବଟ୍ଠଉତ୍ତରମାଣଵକାଦଯୋ ଦସ୍ସେତି। ଅତ୍ଥବଦ୍ଧାତି ''ଅପି ନୁ ଖୋ ଇମଂ ପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକରେଯ୍ୟ, ଇମଂ କଙ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦେଯ୍ୟା''ତି ଏଵଂ ଅତ୍ଥବଦ୍ଧା ଭଵନ୍ତି। ଯେ ଚାପି ଅଞ୍ଞେତି ଅଞ୍ଞେପି ଯେ ''ମଯଂ ଵାଦିନୋ''ତି ଏଵଂ ମଞ୍ଞମାନା ଵିଚରନ୍ତି ଖତ୍ତିଯପଣ୍ଡିତବ୍ରାହ୍ମଣବ୍ରହ୍ମଦେଵଯକ୍ଖାଦଯୋ ଅପରିମାଣା। ତେପି ସବ୍ବେ ତଯି ଅତ୍ଥବଦ୍ଧା ଭଵନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି।

୩୮୬-୭। ଏଵଂ ନାନପ୍ପକାରେହି ଭଗଵନ୍ତଂ ପସଂସିତ୍ୱା ଇଦାନି ଧମ୍ମେନେଵ ତଂ ପସଂସିତ୍ୱା ଧମ୍ମକଥଂ ଯାଚନ୍ତୋ ''ଅଯଞ୍ହି ଧମ୍ମୋ''ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ ଅଯଞ୍ହି ଧମ୍ମୋତି ସତ୍ତତିଂସ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେ ସନ୍ଧାଯାହ। ନିପୁଣୋତି ସଣ୍ହୋ ଦୁପ୍ପଟିଵିଜ୍ଝୋ। ସୁଖୋତି ପଟିଵିଦ୍ଧୋ ସମାନୋ ଲୋକୁତ୍ତରସୁଖମାଵହତି, ତସ୍ମା ସୁଖାଵହତ୍ତା ''ସୁଖୋ''ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ସୁପ୍ପଵୁତ୍ତୋତି ସୁଦେସିତୋ। ସୁସ୍ସୂସମାନାତି ସୋତୁକାମମ୍ହାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ନୋ ଵଦାତି ତଂ ଧମ୍ମଂ ଅମ୍ହାକଂ ଵଦ। ''ତ୍ୱଂ ନୋ''ତିପି ପାଠୋ, ତ୍ୱଂ ଅମ୍ହାକଂ ଵଦାତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବେପିମେ ଭିକ୍ଖଵୋତି ତଙ୍ଖଣଂ ନିସିନ୍ନାନି କିର ପଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁସତାନି ହୋନ୍ତି, ତାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଯାଚତି। ଉପାସକା ଚାପୀତି ଅତ୍ତନୋ ପରିଵାରେ ଅଞ୍ଞେ ଚ ଦସ୍ସେତି। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେଵ।

୩୮୮। ଅଥ ଭଗଵା ଅନଗାରିଯପଟିପଦଂ ତାଵ ଦସ୍ସେତୁଂ ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ''ସୁଣାଥ ମେ ଭିକ୍ଖଵୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଂ ଧୁତଂ ତଞ୍ଚ ଚରାଥ ସବ୍ବେତି କିଲେସେ ଧୁନାତୀତି ଧୁତୋ, ଏଵରୂପଂ କିଲେସଧୁନନକଂ ପଟିପଦାଧମ୍ମଂ ସାଵଯାମି ଵୋ, ତଞ୍ଚ ମଯା ସାଵିତଂ ସବ୍ବେ ଚରଥ ପଟିପଜ୍ଜଥ, ମା ପମାଦିତ୍ଥାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇରିଯାପଥନ୍ତି ଗମନାଦିଚତୁବ୍ବିଧଂ। ପବ୍ବଜିତାନୁଲୋମିକନ୍ତି ସମଣସାରୁପ୍ପଂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଯୁତ୍ତଂ। ଅରଞ୍ଞେ କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗଵସେନ ପଵତ୍ତମେଵାତି ଅପରେ। ସେଵେଥ ନନ୍ତି ତଂ ଇରିଯାପଥଂ ଭଜେଯ୍ୟ । ଅତ୍ଥଦସୋତି ହିତାନୁପସ୍ସୀ। ମୁତୀମାତି ବୁଦ୍ଧିମା। ସେସମେତ୍ଥ ଗାଥାଯ ପାକଟମେଵ।

୩୮୯।ନୋ ଵେ ଵିକାଲେତି ଏଵଂ ପବ୍ବଜିତାନୁଲୋମିକଂ ଇରିଯାପଥଂ ସେଵମାନୋ ଚ ଦିଵାମଜ୍ଝନ୍ହିକଵୀତିକ୍କମଂ ଉପାଦାଯ ଵିକାଲେ ନ ଚରେଯ୍ୟ ଭିକ୍ଖୁ, ଯୁତ୍ତକାଲେ ଏଵ ପନ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରେଯ୍ୟ। କିଂ କାରଣଂ? ଅକାଲଚାରିଞ୍ହି ସଜନ୍ତି ସଙ୍ଗା, ଅକାଲଚାରିଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ରାଗସଙ୍ଗାଦଯୋ ଅନେକେ ସଙ୍ଗା ସଜନ୍ତି ପରିସ୍ସଜନ୍ତି ଉପଗୁହନ୍ତି ଅଲ୍ଲୀଯନ୍ତି। ତସ୍ମା ଵିକାଲେ ନଚରନ୍ତି ବୁଦ୍ଧା, ତସ୍ମା ଯେ ଚତୁସଚ୍ଚବୁଦ୍ଧା ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା, ନ ତେ ଵିକାଲେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତୀତି। ତେନ କିର ସମଯେନ ଵିକାଲଭୋଜନସିକ୍ଖାପଦଂ ଅପ୍ପଞ୍ଞତ୍ତଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ଧମ୍ମଦେସନାଵସେନେଵେତ୍ଥ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଆଦୀନଵଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଇମଂ ଗାଥମାହ। ଅରିଯା ପନ ସହ ମଗ୍ଗପଟିଲାଭା ଏଵ ତତୋ ପଟିଵିରତା ହୋନ୍ତି, ଏସା ଧମ୍ମତା।

୩୯୦। ଏଵଂ ଵିକାଲଚରିଯଂ ପଟିସେଧେତ୍ୱା ''କାଲେ ଚରନ୍ତେନପି ଏଵଂ ଚରିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ରୂପା ଚ ସଦ୍ଦା ଚା''ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯେ ତେ ରୂପାଦଯୋ ନାନପ୍ପକାରକଂ ମଦଂ ଜନେନ୍ତା ସତ୍ତେ ସମ୍ମଦଯନ୍ତି, ତେସୁ ପିଣ୍ଡପାତପାରିସୁଦ୍ଧିସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୩।୪୩୮ ଆଦଯୋ) ଵୁତ୍ତନଯେନ ଛନ୍ଦଂ ଵିନୋଦେତ୍ୱା ଯୁତ୍ତକାଲେନେଵ ପାତରାସଂ ପଵିସେଯ୍ୟାତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପାତୋ ଅସିତବ୍ବୋତି ପାତରାସୋ, ପିଣ୍ଡପାତସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ଯୋ ଯତ୍ଥ ଲବ୍ଭତି, ସୋ ପଦେସୋପି ତଂ ଯୋଗେନ ''ପାତରାସୋ''ତି ଇଧ ଵୁତ୍ତୋ। ଯତୋ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଲଭତି, ତଂ ଓକାସଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି ଏଵମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

୩୯୧। ଏୱଂ ପୱିୱ୍ଗୋ –

‘‘ପିଣ୍ଡଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁ ସମଯେନ ଲଦ୍ଧା,

ଏକୋ ପଟିକ୍କମ୍ମ ରହୋ ନିସୀଦେ;

ଅଜ୍ଝତ୍ତଚିନ୍ତୀ ନ ମନୋ ବହିଦ୍ଧା,

ନିଚ୍ଛାରଯେ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତଭାୱୋ’’।

ତତ୍ଥ ପିଣ୍ଡନ୍ତି ମିସ୍ସକଭିକ୍ଖଂ, ସା ହି ତତୋ ତତୋ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ସମ୍ପିଣ୍ଡିତଟ୍ଠେନ ‘‘ପିଣ୍ଡୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମଯେନାତି ଅନ୍ତୋମଜ୍ଝନ୍ହିକକାଲେ। ଏକୋ ପଟିକ୍କମ୍ମାତି କାଯୱିୱେକଂ ସମ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଅଦୁତିଯୋ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା। ଅଜ୍ଝତ୍ତଚିନ୍ତୀତି ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଖନ୍ଧସନ୍ତାନଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ। ନ ମନୋ ବହିଦ୍ଧାନିଚ୍ଛାରଯେତି ବହିଦ୍ଧା ରୂପାଦୀସୁ ରାଗୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ନ ନୀହରେ। ସଙ୍ଗହିତତ୍ତଭାୱୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ଗହିତଚିତ୍ତୋ।

୩୯୨। ଏୱଂ ୱିହରନ୍ତୋ ଚ –

‘‘ସଚେପି ସୋ ସଲ୍ଲପେ ସାୱକେନ,

ଅଞ୍ଞେନ ୱା କେନଚି ଭିକ୍ଖୁନା ୱା;

ଧମ୍ମଂ ପଣୀତଂ ତମୁଦାହରେଯ୍ୟ,

ନ ପେସୁଣଂ ନୋପି ପରୂପୱାଦଂ’’।

କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ସୋ ଯୋଗାୱଚରୋ କିଞ୍ଚିଦେୱ ସୋତୁକାମତାଯ ଉପଗତେନ ସାୱକେନ ୱା କେନଚି ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯଗହଟ୍ଠାଦିନା ୱା ଇଧେୱ ପବ୍ବଜିତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ୱା ସଦ୍ଧିଂ ସଚେପି ସଲ୍ଲପେ, ଅଥ ଯ୍ୱାଯଂ ମଗ୍ଗଫଲାଦିପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁଭେଦୋ ୱା ଅତପ୍ପକଟ୍ଠେନ ପଣୀତୋ ଧମ୍ମୋ। ତଂ ଧମ୍ମଂ ପଣୀତଂ ଉଦାହରେଯ୍ୟ, ଅଞ୍ଞଂ ପନ ପିସୁଣୱଚନଂ ୱା ପରୂପୱାଦଂ ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି ନ ଉଦାହରେଯ୍ୟାତି।

୩୯୩। ଇଦାନି ତସ୍ମିଂ ପରୂପୱାଦେ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ୱାଦଞ୍ହି ଏକେ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଇଧେକଚ୍ଚେ ମୋଘପୁରିସା ପରୂପୱାଦସଞ୍ଞିତଂ ନାନପ୍ପକାରଂ ୱିଗ୍ଗାହିକକଥାଭେଦଂ ୱାଦଂ ପଟିସେନିଯନ୍ତି ୱିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଯୁଜ୍ଝିତୁକାମା ହୁତ୍ୱା ସେନାଯ ପଟିମୁଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ୱିଯ ହୋନ୍ତି, ତେ ମଯଂ ଲାମକପଞ୍ଞେ ନ ପସଂସାମ। କିଂ କାରଣଂ? ତତୋ ତତୋ ନେ ପସଜନ୍ତି ସଙ୍ଗା, ଯସ୍ମା ତେ ତାଦିସକେ ପୁଗ୍ଗଲେ ତତୋ ତତୋ ୱଚନପଥତୋ ସମୁଟ୍ଠାଯ ୱିୱାଦସଙ୍ଗା ସଜନ୍ତି ଅଲ୍ଲୀଯନ୍ତି। କିଂ କାରଣା ସଜନ୍ତୀତି? ଚିତ୍ତଞ୍ହି ତେ ତତ୍ଥ ଗମେନ୍ତି ଦୂରେ, ଯସ୍ମା ତେ ପଟିସେନିଯନ୍ତା ଚିତ୍ତଂ ତତ୍ଥ ଗମେନ୍ତି, ଯତ୍ଥ ଗତଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ଦୂରେ ହୋତୀତି।

୩୯୪-୫। ଏୱଂ ପରିତ୍ତପଞ୍ଞାନଂ ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ମହାପଞ୍ଞାନଂ ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପିଣ୍ଡଂ ୱିହାରଂ…ପେ… ସାୱକୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ୱିହାରେନ ପତିସ୍ସଯୋ, ସଯନାସନେନ ମଞ୍ଚପୀଠନ୍ତି ତୀହିପି ପଦେହି ସେନାସନମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଆପନ୍ତି ଉଦକଂ। ସଙ୍ଘାଟିରଜୂପୱାହନନ୍ତି ପଂସୁମଲାଦିନୋ ସଙ୍ଘାଟିରଜସ୍ସ ଧୋୱନଂ। ସୁତ୍ୱାନ ଧମ୍ମଂ ସୁଗତେନ ଦେସିତନ୍ତି ସବ୍ବାସୱସଂୱରାଦୀସୁ ‘‘ପଟିସଙ୍ଖା ଯୋନିସୋ ଚୀୱରଂ ପଟିସେୱତି ସୀତସ୍ସ ପଟିଘାତାଯା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୩; ଅ। ନି। ୬।୫୮) ନଯେନ ଭଗୱତା ଦେସିତଂ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା। ସଙ୍ଖାଯ ସେୱେୱରପଞ୍ଞସାୱକୋତି ଏତଂ ଇଧ ପିଣ୍ଡନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ, ୱିହାରାଦୀହି ୱୁତ୍ତଂ ସେନାସନଂ, ଆପମୁଖେନ ଦସ୍ସିତଂ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଂ, ସଙ୍ଘାଟିଯା ଚୀୱରନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ପଚ୍ଚଯଂ ସଙ୍ଖାଯ ‘‘ଯାୱଦେୱ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଠିତିଯା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୩; ଅ। ନି। ୬।୫୮) ନଯେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ସେୱେ ୱରପଞ୍ଞସାୱକୋ, ସେୱିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ ୱରପଞ୍ଞସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସ ସାୱକୋ ସେକ୍ଖୋ ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱା, ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଚ ଅରହା। ସୋ ହି ଚତୁରାପସ୍ସେନୋ ‘‘ସଙ୍ଖାଯେକଂ ପଟିସେୱତି, ସଙ୍ଖାଯେକଂ ଅଧିୱାସେତି, ସଙ୍ଖାଯେକଂ ପରିୱଜ୍ଜେତି, ସଙ୍ଖାଯେକଂ ୱିନୋଦେତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୮; ମ। ନି। ୨।୧୬୮; ଅ। ନି। ୧୦।୨୦) ୱୁତ୍ତୋ। ଯସ୍ମା ଚ ସଙ୍ଖାଯ ସେୱେ ୱରପଞ୍ଞସାୱକୋ, ତସ୍ମା ହି ପିଣ୍ଡେ…ପେ… ଯଥା ପୋକ୍ଖରେ ୱାରିବିନ୍ଦୁ, ତଥା ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୩୯୬। ଏୱଂ ଖୀଣାସୱପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଅନଗାରିଯପଟିପଦଂ ନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଗାରିଯପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଗହଟ୍ଠୱତ୍ତଂ ପନ ୱୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯ ତାୱ ସାୱକୋତି ଅଗାରିଯସାୱକୋ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଅଯଂ ପନ ଯୋଜନା – ଯୋ ମଯା ଇତୋ ପୁବ୍ବେ କେୱଲୋ ଅନ୍ଦ୍ଧାମିସ୍ସୋ ସକଲୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଭିକ୍ଖୁଧମ୍ମୋ କଥିତୋ। ଏସ ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁଆଦିପରିଗ୍ଗହେହି ସପରିଗ୍ଗହେନ ନ ଲବ୍ଭା ଫସ୍ସେତୁଂ ନ ସକ୍କା ଅଧିଗନ୍ତୁନ୍ତି।

୩୯୭। ଏୱଂ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁଧମ୍ମଂ ପଟିସେଧେତ୍ୱା ଗହଟ୍ଠଧମ୍ମମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ପାଣଂ ନ ହନେ''ତି। ତତ୍ଥ ପୁରିମଡ୍ଢେନ ତିକୋଟିପରିସୁଦ୍ଧା ପାଣାତିପାତାୱେରମଣି ୱୁତ୍ତା, ପଚ୍ଛିମଡ୍ଢେନ ସଭେସୁ ହିତପଟିପତ୍ତି। ତତିଯପାଦୋ ଚେତ୍ଥ ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତେ (ସୁ॰ ନି॰ ୩୫ ଆଦଯୋ) ଚତୁତ୍ଥପାଦେ ଥାୱରତସଭେଦୋ ମେତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ସୁ॰ ନି॰ ୧୪୩ ଆଦଯୋ) ସବ୍ବପ୍ପକାରତୋ ୱଣ୍ଣିତୋ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଉପ୍ପଟିପାଟିଯା ପନ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା – ତସଥାୱରେସୁ ସବ୍ବେସୁ ଭୂତେସୁ ନିଧାଯ ଦଣ୍ଡଂ ନ ହନେ ନ ଘାତଯେଯ୍ଯ ନାନୁଜଞ୍ଞାତି। ''ନିଧାଯ ଦଣ୍ଡ''ନ୍ତି ଇତୋ ୱା ପରଂ ''ୱତ୍ତେଯ୍ଯା''ତି ପାଠସେସୋ ଆହରିତବ୍ବୋ। ଇତରଥା ହି ନ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ସନ୍ଧିଯତି।

୩୯୮। ଏୱଂ ପଠମସିକ୍ଖାପଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଦୁତିଯସିକ୍ଖାପଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ତତୋ ଅଦିନ୍ନ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚୀତି ଅପ୍ପଂ ୱା ବହୁଂ ୱା। କ୍ୱଚୀତି ଗାମେ ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱା। ସାୱକୋତି ଅଗାରିଯସାୱକୋ। ବୁଜ୍ଝମାନୋତି ''ପରସନ୍ତକମିଦ''ନ୍ତି ଜାନମାନୋ। ସବ୍ବଂ ଅଦିନ୍ନଂ ପରିୱଜ୍ଜଯେଯ୍ଯାତି ଏୱଞ୍ହି ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ସବ୍ବଂ ଅଦିନ୍ନଂ ପରିୱଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ନୋ ଅଞ୍ଞଥାତି ଦୀପେତି। ସେସମେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯଞ୍ଚ ପାକଟଞ୍ଚାତି।

୩୯୯। ଏୱଂ ଦୁତିଯସିକ୍ଖାପଦମ୍ପି ତିକୋଟିପରିସୁଦ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପଭୁତି ତତିଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଅବ୍ରହ୍ମଚରିଯ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅସମ୍ଭୁଣନ୍ତୋତି ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ।

୪୦୦। ଇଦାନି ଚତୁତ୍ଥସିକ୍ଖାପଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ସଭଗ୍ଗତୋ ୱା''ତି। ତତ୍ଥ ସଭଗ୍ଗତୋତି ସନ୍ଥାଗାରାଦିଗତୋ। ପରିସଗ୍ଗତୋତି ପୂଗମଜ୍ଝଗତୋ। ସେସମେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯଞ୍ଚ ପାକଟଞ୍ଚାତି।

୪୦୧। ଏୱଂ ଚତୁତ୍ଥସିକ୍ଖାପଦମ୍ପି ତିକୋଟିପରିସୁଦ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଞ୍ଚମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ମଜ୍ଜଞ୍ଚ ପାନ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ମଜ୍ଜଞ୍ଚ ପାନନ୍ତି ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋ ''ମଜ୍ଜପାନଞ୍ଚ ନ ସମାଚରେଯ୍ଯା''ତି। ଧମ୍ମଂ ଇମନ୍ତି ଇମଂ ମଜ୍ଜପାନୱେରମଣୀଧମ୍ମଂ। ଉମ୍ମାଦନନ୍ତନ୍ତି ଉମ୍ମାଦନପରିଯୋସାନଂ। ଯୋ ହି ସବ୍ବଲହୁକୋ ମଜ୍ଜପାନସ୍ସ ୱିପାକୋ, ସୋ ମନୁସ୍ସଭୂତସ୍ସ ଉମ୍ମତ୍ତକସଂୱତ୍ତନିକୋ ହୋତି। ଇତି ନଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଇତି ନଂ ମଜ୍ଜପାନଂ ଞତ୍ୱା। ସେସମେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯଞ୍ଚ ପାକଟଞ୍ଚାତି।

୪୦୨। ଏୱଂ ପଞ୍ଚମସିକ୍ଖାପଦମ୍ପି ତିକୋଟିପରିସୁଦ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପୁରିମସିକ୍ଖାପଦାନମ୍ପି ମଜ୍ଜପାନମେୱ ସଂକିଲେସକରଞ୍ଚ ଭେଦକରଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଦଳ୍ହତରଂ ତତୋ ୱେରମଣିଯଂ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ଆହ ''ମଦା ହି ପାପାନି କରୋନ୍ତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ମଦାତି ମଦହେତୁ। ହିକାରୋ ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ନିପାତୋ। ପାପାନି କରୋନ୍ତୀତି ପାଣାତିପାତାଦୀନି ସବ୍ବାକୁସଲାନି କରୋନ୍ତି। ଉମ୍ମାଦନଂ ମୋହନନ୍ତି ପରଲୋକେ ଉମ୍ମାଦନଂ ଇଧଲୋକେ ମୋହନଂ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୪୦୩-୪। ଏତ୍ତାୱତା ଅଗାରିଯସାୱକସ୍ସ ନିଚ୍ଚସୀଲଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଉପୋସଥଙ୍ଗାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପାଣଂ ନ ହନେ''ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ ଅବ୍ରହ୍ମଚରିଯାତି ଅସେଟ୍ଠଚରିଯଭୂତା। ମେଥୁନାତି ମେଥୁନଧମ୍ମସମାପତ୍ତିତୋ। ରତ୍ତିଂ ନ ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ଯ ୱିକାଲଭୋଜନନ୍ତି ରତ୍ତିମ୍ପି ନ ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ଯ, ଦିୱାପି କାଲାତିକ୍କନ୍ତଭୋଜନଂ ନ ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ଯ। ନ ଚ ଗନ୍ଧନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଗନ୍ଧଗ୍ଗହଣେନ ୱିଲେପନଚୁଣ୍ଣାଦୀନିପି ଗହିତାନେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ମଞ୍ଚେତି କପ୍ପିଯମଞ୍ଚେ। ସନ୍ଥତେତି ତଟ୍ଟିକାଦୀହି କପ୍ପିଯତ୍ଥରଣେହି ଅତ୍ଥତେ। ଛମାଯଂ ପନ ଗୋନକାଦିସନ୍ଥତାଯପି ୱଟ୍ଟତି। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକନ୍ତି ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ ୱିଯ ତୂରିଯଂ, ନ ଅଙ୍ଗୱିନିମୁତ୍ତଂ। ଦୁକ୍ଖନ୍ତଗୁନାତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତଗତେନ। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ। ପଚ୍ଛିମଡ୍ଢଂ ପନ ସଙ୍ଗୀତିକାରକେହି ୱୁତ୍ତନ୍ତିପି ଆହୁ।

୪୦୫। ଏୱଂ ଉପୋସଥଙ୍ଗାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଉପୋସଥକାଲଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ତତୋ ଚ ପକ୍ଖସ୍ସା''ତି। ତତ୍ଥ ତତୋତି ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ନିପାତୋ। ପକ୍ଖସ୍ସୁପୱସ୍ସୁପୋସଥନ୍ତି ଏୱଂ ପରପଦେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ ''ପକ୍ଖସ୍ସ ଚାତୁଦ୍ଦସିଂ ପଞ୍ଚଦସିଂ ଅଟ୍ଠମିନ୍ତି ଏତେ ତଯୋ ଦିୱସେ ଉପୱସ୍ସ ଉପୋସଥଂ, ଏତଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୌପୋସଥଂ ଉପଗମ୍ମ ୱସିତ୍ୱା''ତି। ପାଟିହାରିଯପକ୍ଖଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ପନ ୱସ୍ସୂପନାଯିକାଯ ପୁରିମଭାଗେ ଆସାଳ୍ହମାସୋ, ଅନ୍ତୋୱସ୍ସଂ ତଯୋ ମାସା, କତ୍ତିକମାସୋତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ମାସା ''ପାଟିହାରିଯପକ୍ଖୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଆସାଳ୍ହକତ୍ତିକଫଗ୍ଗୁଣମାସା ତଯୋ ଏୱାତି ଅପରେ। ପକ୍ଖୁପୋସଥଦିୱସାନଂ ପୁରିମପଚ୍ଛିମଦିୱସୱସେନ ପକ୍ଖେ ପକ୍ଖେ ତେରସୀପାଟିପଦସତ୍ତମୀନୱମୀସଙ୍ଖାତା ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ ଦିୱସାତି

ଅପରୋ। ଯଂ ରୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ସଦ୍ଧଂ ୱା ପନ ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜକାମୀନଂ ଭାସିତବ୍ବଂ। ଏୱମେତଂ ପାଟିହାରିଯପକ୍ଖଞ୍ଚ ପସନ୍ନମାନସୋ ସୁସମତ୍ତରୂପଂ ସୁପରିପୁଣ୍ଣରୂପଂ ଏକମ୍ପି ଦିୱସଂ ଅପରିଚ୍ଚଜନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୁପେତଂ ଉପୋସଥଂ ଉପୱସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ।

୪୦୬। ଏୱଂ ଉପୋସଥକାଲଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସୁ କାଲେସୁ ଏତଂ ଉପୋସଥଂ ଉପୱସ୍ସ ଯଂ କାତବ୍ବଂ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତତୋ ଚ ପାତୋ’’ତି। ଏତ୍ଥାପି ତତୋତି ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ନିପାତୋ, ଅନନ୍ତରତ୍ଥେ ୱା, ଅଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପାତୋତି ଅପରଜ୍ଜୁଦିୱସପୁବ୍ବଭାଗେ। ଉପୱୁତ୍ଥୁପୋସଥୋତି ଉପୱସିତୌପୋସଥୋ। ଅନ୍ନେନାତି ଯାଗୁଭତ୍ତାଦିନା। ପାନେନାତି ଅଟ୍ଠୱିଧପାନେନ। ଅନୁମୋଦମାନୋତି ଅନୁପମୋଦମାନୋ, ନିରନ୍ତରଂ ମୋଦମାନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାରହନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପେନ, ଯଥାସତ୍ତି ଯଥାବଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସଂୱିଭଜେଥାତି ଭାଜେଯ୍ଯ ପଟିମାନେଯ୍ଯ। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

୪୦୭। ଏୱଂ ଉପୱୁତ୍ଥୁପୋସଥସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ଯାୱଜୀୱିକଂ ଗରୁୱତ୍ତଂ ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ କଥେତ୍ୱା ତାଯ ପଟିପଦାଯ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଧମ୍ମେନ ମାତାପିତରୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମେନାତି ଧମ୍ମଲଦ୍ଧେନ ଭୋଗେନ । ଭରେଯ୍ଯାତି ପୋସେଯ୍ଯ। ଧମ୍ମିକଂ ସୋ ୱଣିଜ୍ଜନ୍ତି ସତ୍ତୱଣିଜ୍ଜା, ସତ୍ଥୱଣିଜ୍ଜା, ୱିସୱଣିଜ୍ଜା, ମଂସୱଣିଜ୍ଜା, ସୁରାୱଣିଜ୍ଜାତି ଇମା ପଞ୍ଚ ଅଧମ୍ମୱଣିଜ୍ଜା ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅୱସେସା ଧମ୍ମିକୱଣିଜ୍ଜା। ୱଣିଜ୍ଜାମୁଖେନ ଚେତ୍ଥ କସିଗୋରକ୍ଖାଦି ଅପରୋପି ଧମ୍ମିକୋ ୱୋହାରୋ ସଙ୍ଗହିତୋ। ସେସମୁତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଅଯଂ ପନ ଯୋଜନା – ସୋ ନିଚ୍ଚସୀଲୌପୋସଥସୀଲଦାନଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତୋ ଅରିଯସାୱକୋ ପଯୋଜଯେ ଧମ୍ମିକଂ ୱଣିଜ୍ଜଂ, ତତୋ ଲଦ୍ଧେନ ଚ ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତତ୍ତା ଧମ୍ମେନ ଭୋଗେନ ମାତାପିତରୋ ଭରେଯ୍ଯ। ଅଥ ସୋ ଗିହୀ ଏୱଂ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଆଦିତୋ ପଭୁତି ୱୁତ୍ତଂ ଇମଂ ୱତ୍ତଂ ୱତ୍ତଯନ୍ତୋ କାଯସ୍ସ ଭେଦା ଯେ ତେ ଅତ୍ତନୋ ଆଭାଯ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମେତ୍ୱା ଆଲୋକକରଣେନ ସଯମ୍ପଭାତି ଲଦ୍ଧନାମା ଛ କାମାୱଚରଦେୱା, ତେ ସଯମ୍ପଭେ ନାମ ଦେୱେ ଉପେତି ଭଜତି ଅଲ୍ଲୀଯତି, ତେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତଟ୍ଠାନେ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଧମ୍ମିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଚ ଦୁତିଯୋ ୱଗ୍ଗୋ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାନଯତୋ, ନାମେନ

ଚୂଳୱଗ୍ଗୋତି।

୩। ମହାୱଗ୍ଗୋ

୧। ପବ୍ବଜ୍ଜାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୦୮।ପବ୍ବଜ୍ଜଂକିତ୍ତୟିସ୍ସାମୀତି ପବ୍ବଜ୍ଜାସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗୱତି କିର ସାୱତ୍ଥିୟଂ ୱିହରନ୍ତେ ଆୟସ୍ମତୋ ଆନନ୍ଦସ୍ସ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି – ''ସାରିପୁତ୍ତାଦୀନଂ ମହାସାୱକାନଂ ପବ୍ବଜ୍ଜା କିତ୍ତିତା, ତଂ ଭିକ୍ଖୂ ଚ ଉପାସକା ଚ ଜାନନ୍ତି। ଭଗୱତୋ ପନ ଅକିତ୍ତିତା, ୟଂନୂନାହଂ କିତ୍ତେୟ୍ୟ''ନ୍ତି। ସୋ ଜେତୱନୱିହାରେ ଆସନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଚିତ୍ତବୀଜନିଂ ଗହେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଭଗୱତୋ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ କିତ୍ତେନ୍ତୋ ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

ତତ୍ଥ ୟସ୍ମା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ କିତ୍ତେନ୍ତେନ ୟଥା ପବ୍ବଜି, ତଂ କିତ୍ତେତବ୍ବଂ। ୟଥା ଚ ପବ୍ବଜି, ତଂ କିତ୍ତେନ୍ତେନ ୟଥା ୱୀମଂସମାନୋ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ରୋଚେସି, ତଂ କିତ୍ତେତବ୍ବଂ। ତସ୍ମା ''ପବ୍ବଜ୍ଜଂ କିତ୍ତୟିସ୍ସାମୀ''ତି ୱତ୍ୱା ''ୟଥା ପବ୍ବଜୀ''ତିଆଦିମାହ। ଚକ୍ଖୁମାତି ପଞ୍ଚହି ଚକ୍ଖୂହି ଚକ୍ଖୁମା ଚକ୍ଖୁସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସମାଦିଗାଥାୟ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୪୦୯। ଇଦାନି ''ୟଥା ୱୀମଂସମାନୋ''ତି ତମତ୍ଥଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଆହ ''ସମ୍ବାଧୋୟ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ବାଧୋତି ପୁତ୍ତଦାରାଦିସମ୍ପୀଳଅନେନ କିଲେସସମ୍ପୀଳଅନେନ ଚ କୁସଲକିରିୟାୟ ଓକାସରହିତୋ। ରଜସ୍ସାୟତନନ୍ତି କମ୍ବୋଜାଦୟୋ ୱିୟ ଅସ୍ସାଦୀନଂ, ରାଗାଦିରଜସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଦେସୋ। ଅବ୍ଭୋକାସୋତି ୱୁତ୍ତସମ୍ବାଧପଟିପକ୍ଖଭାୱେନ ଆକାସୋ ୱିୟ ୱିୱଟା। ଇତି ଦିସ୍ୱାନ ପବ୍ବଜୀତି ଇତି ଘରାୱାସପବ୍ବଜ୍ଜାସୁ ବ୍ୟାଧିଜରାମରଣେହି ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଚୋଦିୟମାନହଦୟୋ ଆଦୀନୱମାନିସଂସଞ୍ଚ ୱୀମଂସିତ୍ୱା, ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା , ଅନୋମାନଦୀତୀରେ ଖଗ୍ଗେନ କେସେ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା, ତାୱଦେୱ ଚ ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲମତ୍ତସଣ୍ଠିତସମଣସାରୁପ୍ପକେସମସ୍ସୁ ହୁତ୍ୱା ଘଟିକାରେନ ବ୍ରହ୍ମୁନା ଉପନୀତେ ଅଟ୍ଠ ପରିକ୍ଖାରେ ଗହେତ୍ୱା ''ଏୱଂ ନିୱାସେତବ୍ବଂ ପାରୁପିତବ୍ବ''ନ୍ତି କେନଚି ଅନନୁସିଟ୍ଠୋ ଅନେକଜାତିସହସ୍ସପୱତ୍ତିତେନ ଅତ୍ତନୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାଚିଣ୍ଣେନେୱ ସିକ୍ଖାପିୟମାନୋ ପବ୍ବଜି। ଏକଂ କାସାୱଂ ନିୱାସେତ୍ୱା ଏକଂ ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଂ କରିତ୍ୱା ଏକଂ ଚୀୱରଂ ଖନ୍ଧେ କରିତ୍ୱା ମତ୍ତିକାପତ୍ତଂ ଅଂସେ ଆଲଗ୍ଗେତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତୱେସଂ ଅଧିଟ୍ଠାସୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୪୧୦। ଏୱଂ ଭଗୱତୋ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ କିତ୍ତେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ପବ୍ବଜିତପଟିପତ୍ତିଂ ଅନୋମାନଦୀତୀରଂ ହିତ୍ୱା ପଧାନାୟ ଗମନଞ୍ଚ ପକାସେତୁଂ ''ପବ୍ବଜିତ୍ୱାନ କାୟେନା''ତିଆଦିଂ ସବ୍ବମଭାସି। ତତ୍ଥ କାୟେନ ପାପକମ୍ମଂ ୱିୱଜ୍ଜୟୀତି ତିୱିଧଂ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତଂ ୱଜ୍ଜେସି। ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ଆଜୀୱଂ ପରିସୋଧୟୀତି ମିଚ୍ଛାଜୀୱଂ ହିତ୍ୱା ସମ୍ମାଜୀୱମେୱ ପୱତ୍ତୟି।

୪୧୧। ଏୱଂ ଆଜୀୱଟ୍ଠମକସୀଲଂ ସୋଧେତ୍ୱା ଅନୋମାନଦୀତୀରତୋ ତିଂସୟୋଜନପ୍ପମାଣଂ ସତ୍ତାହେନ ଅଗମା ରାଜଗହଂ ବୁଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ୟଦା ରାଜଗହଂ ଅଗମାସି, ତଦା ବୁଦ୍ଧୋ ନ ହୋତି, ତଥାପି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପୁବ୍ବଚରିୟାତି କତ୍ୱା ଏୱଂ ୱତ୍ତୁଂ ଲବ୍ଭତି – ''ଇଧ ରାଜା ଜାତୋ, ଇଧ ରଜ୍ଜଂ ଅଗ୍ଗହେସୀ''ତିଆଦି ଲୋକିୟୱୋହାରୱଚନଂ ୱିୟ। ମଗଧାନନ୍ତି ମଗଧାନଂ ଜନପଦସ୍ସ ନଗରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଗିରିବ୍ବଜନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ତସ୍ସ ନାମଂ। ତଞ୍ହି ପଣ୍ଡୱଗିଜ୍ଝକୂଟୱେଭାରୈସିଗିଲିୱେପୁଲ୍ଲନାମକାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଗିରୀନଂ ମଜ୍ଝେ ୱଜୋ ୱିୟ ଠିତଂ, ତସ୍ମା ''ଗିରିବ୍ବଜ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପିଣ୍ଡାୟ ଅଭିହାରେସୀତି ଭିକ୍ଖତ୍ଥାୟ ତସ୍ମିଂ ନଗରେ ଚରି। ସୋ କିର ନଗରଦ୍ୱାରେ ଠତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ''ସଚାହଂ ରଞ୍ଞୋ ବିମ୍ବିସାରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଆଗମନଂ ନିୱେଦେୟ୍ୟଂ, 'ସୁଦ୍ଧୋଦନସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ ନାମ କୁମାରୋ ଆଗତୋ'ତି ବହୁମ୍ପି ମେ ପଚ୍ଚୟଂ ଅଭିହରେୟ୍ୟ। ନ ଖୋ ପନ ମେ ତଂ ପତିରୂପଂ ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ଆରୋଚେତ୍ୱା ପଚ୍ଚୟଗହଣଂ, ହନ୍ଦାହଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରାମୀ''ତି ଦେୱଦତ୍ତିୟଂ ପଂସୁକୂଲଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ମତ୍ତିକାପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ପାଚୀନଦ୍ୱାରେନ ନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଅନୁଘରଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଅଚରି। ତେନାହ ଆୟସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ – ''ପିଣ୍ଡାୟ ଅଭିହାରେସୀ''ତି। ଆକିଣ୍ଣୱରଲକ୍ଖଣୋତି ସରୀରେ ଆକିରିତ୍ୱା ୱିୟ ଠପିତୱରଲକ୍ଖଣୋ ୱିପୁଲୱରଲକ୍ଖଣୋ ୱା। ୱିପୁଲମ୍ପି ହି ''ଆକିଣ୍ଣ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୟଥାହ – ''ଆକିଣ୍ଣଲୁଦ୍ଦୋ ପୁରିସୋ, ଧାତିଚେଲଂୱ ମକ୍ଖିତୋ''ତି (ଜା। ୧।୬।୧୧୮; ୧।୯।୧୦୬)। ୱିପୁଲଲୁଦ୍ଦୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୪୧୨।ତମଦ୍ଦସାତି ତତୋ କିର ପୁରିମାନି ସତ୍ତ ଦିୱସାନି ନଗରେ ନକ୍ଖତ୍ତଂ ଘୋସିତଂ ଅହୋସି। ତଂ ଦିୱସଂ ପନ ''ନକ୍ଖତ୍ତଂ ୱୀତିୱତ୍ତଂ, କମ୍ମନ୍ତା ପୟୋଜେତବ୍ବା''ତି ଭେରି ଚରି। ଅଥ ମହାଜନୋ ରାଜଙ୍ଗଣେ ସନ୍ନିପତି। ରାଜାପି ''କମ୍ମନ୍ତଂ ସଂୱିଦହିସ୍ସାମୀ''ତି ସୀହପଞ୍ଜରଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ବଲକାୟଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ତଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଅଭିହାରେନ୍ତଂ ମହାସତ୍ତଂ ଅଦ୍ଦସ। ତେନାହ ଆୟସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ – ''ତମଦ୍ଦସା ବିମ୍ବିସାରୋ, ପାସାଦସ୍ମିଂ ପତିଟ୍ଠିତୋ''ତି। ଇମମତ୍ଥଂ ଅଭାସଥାତି ଇମଂ ଅତ୍ଥଂ ଅମଚ୍ଚାନଂ ଅଭାସି।

୪୧୩। ଇଦାନି ତଂ ତେସଂ ଅମଚ୍ଚାନଂ ଭାସିତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଇମଂ ଭୋନ୍ତୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ଇମନ୍ତି ସୋ ରାଜା ବୋଧିସତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି, ଭୋନ୍ତୋତି ଅମଚ୍ଚେ ଆଲପତି। ନିସାମେଥାତି ପସ୍ସଥ। ଅଭିରୂପୋତି ଦସ୍ସନୀୟଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୋ। ବ୍ରହ୍ମାତି ଆରୋହପରିଣାହସମ୍ପନ୍ନୋ। ସୁଚୀତି ପରିସୁଦ୍ଧଛବିୱଣ୍ଣୋ। ଚରଣେନାତି ଗମନେନ।

୪୧୪-୫।ନୀଚକୁଲାମିୱାତି ନୀଚକୁଲା ଇୱ ପବ୍ବଜିତୋ ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମକାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। କୁହିଂ ଭିକ୍ଖୁ ଗମିସ୍ସତୀତି ଅୟଂ ଭିକ୍ଖୁ କୁହିଂ ଗମିସ୍ସତି, ଅଜ୍ଜ କତ୍ଥ ୱସିସ୍ସତୀତି ଜାନିତୁଂ ରାଜଦୂତା ସୀଘଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୁ। ଦସ୍ସନକାମା ହି ମୟଂ ଅସ୍ସାତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାୟେନ ଆହ। ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋ ଓକ୍ଖିତ୍ତଚକ୍ଖୁତାୟ, ସୁସଂୱୁତୋ ସତିୟା। ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋ ୱା ସତିୟା, ସୁସଂୱୁତୋ ପାସାଦିକେନ ସଙ୍ଘାଟିଚୀୱରଧାରଣେନ।

୪୧୬।ଖିପ୍ପଂ ପତ୍ତଂ ଅପୂରେସୀତି ସମ୍ପଜାନତ୍ତା ପତିସ୍ସତତ୍ତା ଚ ଅଧିକଂ ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ଅଲଂ ଏତ୍ତାୱତା’’ତି ଅଜ୍ଝାସୟପୂରଣେନ ଖିପ୍ପଂ ପତ୍ତଂ ଅପୂରେସି। ମୁନୀତି ମୋନତ୍ତାୟ ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ଅପ୍ପତ୍ତମୁନିଭାୱୋପି ମୁନିଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତୋ, ଲୋକୱୋହାରେନ ୱା। ଲୋକିୟା ହି ଅମୋନସମ୍ପତ୍ତମ୍ପି ପବ୍ବଜିତଂ ‘‘ମୁନୀ’’ତି ଭଣନ୍ତି। ପଣ୍ଡୱଂ ଅଭିହାରେସୀତି ତଂ ପବ୍ବତଂ ଅଭିରୁହି। ସୋ କିର ମନୁସ୍ସେ ପୁଚ୍ଛି ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ନଗରେ ପବ୍ବଜିତା କତ୍ଥ ୱସନ୍ତୀ’’ତି। ଅଥସ୍ସ ତେ ‘‘ପଣ୍ଡୱସ୍ସ ଉପରି ପୁରତ୍ଥାଭିମୁଖପବ୍ଭାରେ’’ତି ଆରୋଚେସୁଂ। ତସ୍ମା ତମେୱ ପଣ୍ଡୱଂ ଅଭିହାରେସି ‘‘ଏତ୍ଥ ୱାସୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା।

୪୧୯-୨୩।ବ୍ୟଗ୍ଘୁସଭୋୱ ସୀହୋୱ ଗିରିଗବ୍ଭରେତି ଗିରିଗୁହାୟଂ ବ୍ୟଗ୍ଘୋ ୱିୟ ଉସଭୋ ୱିୟ ସୀହୋ ୱିୟ ଚ ନିସିନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେ ହି ତୟୋ ସେଟ୍ଠା ୱିଗତଭୟଭେରୱା ଗିରିଗବ୍ଭରେ ନିସୀଦନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏୱଂ ଉପମଂ ଅକାସି। ଭଦ୍ଦୟାନେନାତି ହତ୍ଥିଅସ୍ସରଥସିୱିକାଦିନା ଉତ୍ତମୟାନେନ। ସୟାନଭୂମିଂ ୟାୟିତ୍ୱାତି ୟାୱତିକା ଭୂମି ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦିନା ୟାନେନ ସକ୍କା ଗନ୍ତୁଂ, ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା। ଆସଜ୍ଜାତି ପତ୍ୱା, ସମୀପମସ୍ସ ଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପାୱିସୀତି ନିସୀଦି। ୟୁୱାତି ୟୋବ୍ବନସମ୍ପନ୍ନୋ। ଦହରୋତି ଜାତିୟା ତରୁଣୋ। ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ସୁସୂତି ତଦୁଭୟୱିସେସନମେୱ। ୟୁୱା ସୁସୂତି ଅତିୟୋବ୍ବନୋ। ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିକୋତି ପଠମେନେୱ ୟୋବ୍ବନୱେସେନ ଉଟ୍ଠିତୋ। ଦହରୋ ଚାସୀତି ସତି ଚ ଦହରତ୍ତେ ସୁସୁ ବାଲକୋ ୱିୟ ଖାୟସୀତି।

୪୨୪-୫।ଅନୀକଗ୍ଗନ୍ତି ବଲକାୟଂ ସେନାମୁଖଂ। ଦଦାମି ଭୋଗେ ଭୁଞ୍ଜସ୍ସୂତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଅହଂ ତେ ଅଙ୍ଗମଗଧେସୁ ୟାୱିଚ୍ଛସି, ତାୱ ଦଦାମି ଭୋଗେ। ତଂ ତ୍ୱଂ ସୋଭୟନ୍ତୋ ଅନୀକଗ୍ଗଂ ନାଗସଙ୍ଘପୁରକ୍ଖତୋ ଭୁଞ୍ଜସ୍ସୂ’’ତି ଏୱଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଉଜୁଂ ଜନପଦୋ ରାଜାତି ‘‘ଦଦାମି ଭୋଗେ ଭୁଞ୍ଜସ୍ସୁ, ଜାତିଂ ଅକ୍ଖାହି ପୁଚ୍ଛିତୋ’’ତି ଏୱଂ କିର ୱୁତ୍ତୋ ମହାପୁରିସୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ସଚେ ଅହଂ ରଜ୍ଜେନ ଅତ୍ଥିକୋ ଅସ୍ସଂ, ଚାତୁମହାରାଜିକାଦୟୋପି ମଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ରଜ୍ଜେନ ନିମନ୍ତେୟ୍ୟୁଂ, ଗେହେ ଠିତୋ ଏୱ ୱା ଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜଂ କାରେୟ୍ୟଂ। ଅୟଂ ପନ ରାଜା ଅଜାନନ୍ତୋ ଏୱମାହ – ‘ହନ୍ଦାହଂ, ତଂ ଜାନାପେମୀ’’’ତି ବାହଂ ଉଚ୍ଚାରେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଆଗତଦିସାଭାଗଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ‘‘ଉଜୁଂ ଜନପଦୋ ରାଜା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ହିମୱନ୍ତସ୍ସପସ୍ସତୋତି ଭଣନ୍ତୋ ସସ୍ସସମ୍ପତ୍ତିୱେକଲ୍ଲାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ହିମୱନ୍ତଞ୍ହି ନିସ୍ସାୟ ପାସାଣୱିୱରସମ୍ଭୱା ମହାସାଲାପି ପଞ୍ଚହି ୱୁଦ୍ଧୀହି ୱଡ୍ଢନ୍ତି, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ଖେତ୍ତେ ୱୁତ୍ତାନି ସସ୍ସାନି। ଧନୱୀରିୟେନ ସମ୍ପନ୍ନୋତି ଭଣନ୍ତୋ ସତ୍ତହି ରତନେହି ଅୱେକଲ୍ଲତ୍ତଂ, ପରରାଜୂହି ଅତକ୍କନୀୟଂ ୱୀରପୁରିସାଧିଟ୍ଠିତଭାୱଞ୍ଚସ୍ସ ଦସ୍ସେତି। କୋସଲେସୁ ନିକେତିନୋତି ଭଣନ୍ତୋ ନୱକରାଜଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ନୱକରାଜା ହି ନିକେତୀତି ନ ୱୁଚ୍ଚତି। ୟସ୍ସ ପନ ଆଦିକାଲତୋ ପଭୁତି ଅନ୍ୱୟୱସେନ ସୋ ଏୱ ଜନପଦୋ ନିୱାସୋ, ସୋ ନିକେତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥାରୂପୋ ଚ ରାଜା ସୁଦ୍ଧୋଦନୋ, ୟଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘କୋସଲେସୁ ନିକେତିନୋ’’ତି। ତେନ ଅନ୍ୱାଗତମ୍ପି ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦୀପେତି।

୪୨୬। ଏତ୍ତାୱତା ଅତ୍ତନୋ ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦୀପେତ୍ୱା ‘‘ଆଦିଚ୍ଚା ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସାକିୟା ନାମ ଜାତିୟା’’ତି ଇମିନା ଜାତିସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ରଞ୍ଞା ‘‘ଦଦାମି ଭୋଗେ ଭୁଞ୍ଜସ୍ସୂ’’ତି, ତଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ତମ୍ହା କୁଲା ପବ୍ବଜିତୋମ୍ହି, ନ କାମେ ଅଭିପତ୍ଥୟ’’ନ୍ତି। ୟଦି ହି ଅହଂ କାମେ ଅଭିପତ୍ଥୟେୟ୍ୟଂ, ନ ଈଦିସଂ ଧନୱୀରିୟସମ୍ପନ୍ନଂ ଦ୍ୱାସୀତିସହସ୍ସୱୀରପୁରିସସମାକୁଲଂ କୁଲଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ପବ୍ବଜେୟ୍ୟନ୍ତି ଅୟଂ କିରେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୪୨୭। ଏୱଂ ରଞ୍ଞୋ ୱଚନଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ଅତ୍ତନୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାହେତୁଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘କାମେସ୍ୱାଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା, ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ଦଟ୍ଠୁ ଖେମତୋ’’ତି। ଏତଂ ‘‘ପବ୍ବଜିତୋମ୍ହୀ’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଦଟ୍ଠୂତି ଦିସ୍ୱା । ସେସମେତ୍ଥ ଇତୋ ପୁରିମଗାଥାସୁ ଚ ୟଂ ୟଂ ନ ୱିଚାରିତଂ, ତଂ ତଂ ସବ୍ବଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥତ୍ତା ଏୱ ନ ୱିଚାରିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାହେତୁଂ ୱତ୍ୱା ପଧାନତ୍ଥାୟ ଗନ୍ତୁକାମୋ ରାଜାନଂ ଆମନ୍ତେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ପଧାନାୟ ଗମିସ୍ସାମି, ଏତ୍ଥ ମେ ରଞ୍ଜତୀ ମନୋ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୟସ୍ମାହଂ, ମହାରାଜ, ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ଦଟ୍ଠୁ ଖେମତୋ ପବ୍ବଜିତୋ, ତସ୍ମା ତଂ ପରମତ୍ଥନେକ୍ଖମ୍ମଂ ନିବ୍ବାନାମତଂ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠେନ ପଧାନଂ ପତ୍ଥେନ୍ତୋ ପଧାନତ୍ଥାୟ ଗମିସ୍ସାମି, ଏତ୍ଥ ମେ ପଧାନେ ରଞ୍ଜତି ମନୋ, ନ କାମେସୂତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ କିର ରାଜା ବୋଧିସତ୍ତଂ ଆହ – ‘‘ପୁବ୍ବେୱ ମେତଂ, ଭନ୍ତେ, ସୁତଂ ‘ସୁଦ୍ଧୋଦନରଞ୍ଞୋ କିର ପୁତ୍ତୋ ସିଦ୍ଧତ୍ଥକୁମାରୋ ଚତ୍ତାରି ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି, ସୋହଂ, ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହାକଂ ଅଧିମୁତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ଏୱଂପସନ୍ନୋ ‘ଅଦ୍ଧା ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ପାପୁଣିସ୍ସଥା’ତି।

ସାଧୁ, ଭନ୍ତେ, ବୁଦ୍ଧଙ୍ଗ ପତ୍ୱା ପଠମଂ ମମ ୱିଜିତଂ ଓକ୍କମେୟ୍ୟାଥା’’ତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ପବ୍ବଜ୍ଜାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପଧାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୨୮।ତଂମଂ ପଧାନପହିତତ୍ତନ୍ତି ପଧାନସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ‘‘ପଧାନାଯ ଗମିସ୍ସାମି, ଏତ୍ଥ ମେ ରଜ୍ଜତୀ ମନୋ’’ତି ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାସୁତ୍ତଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ଭଗୱା ଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ନିସିନ୍ନୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ମଯା ଛବ୍ବସ୍ସାନି ପଧାନଂ ପତ୍ଥଯମାନେନ ଦୁକ୍କରକାରିକା କତା, ତଂ ଅଜ୍ଜ ଭିକ୍ଖୂନଂ କଥେସ୍ସାମୀ’’ତି। ଅଥ ଗନ୍ଧକୁଟିତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସିନ୍ନୋ ‘‘ତଂ ମଂ ପଧାନପହିତତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆରଭିତ୍ୱା ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

ତତ୍ଥ ତଂ ମନ୍ତି ଦ୍ୱୀହିପି ୱଚନେହି ଅତ୍ତାନମେୱ ନିଦ୍ଦିସତି। ପଧାନପହିତତ୍ତନ୍ତି ନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯ ପେସିତଚିତ୍ତଂ ପରିଚ୍ଚତ୍ତଅତ୍ତଭାୱଂ ୱା। ନଦିଂ ନେରଞ୍ଜରଂ ପତୀତି ଲକ୍ଖଣଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ଲକ୍ଖଣଞ୍ହି ପଧାନପହିତତ୍ତଭାଯ ନେରଞ୍ଜରା ନଦୀ। ତେନେୱ ଚେତ୍ଥ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋ ‘‘ନଦିଯା ନେରଞ୍ଜରାଯା’’ତି, ନେରଞ୍ଜରାଯ ତୀରେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିପରକ୍କମ୍ମାତି ଅତୀୱ ପରକ୍କମିତ୍ୱା। ଝାଯନ୍ତନ୍ତି ଅପ୍ପାଣକଜ୍ଝାନମନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତଂ । ଯୋଗକ୍ଖେମସ୍ସ ପତ୍ତିଯାତି ଚତୂହି ଯୋଗେହି ଖେମସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅଧିଗମତ୍ଥଂ।

୪୨୯।ନମୁଚୀତି ମାରୋ। ସୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯା ନିକ୍ଖମିତୁକାମେ ଦେୱମନୁସ୍ସେ ନ ମୁଞ୍ଚତି, ଅନ୍ତରାଯଂ ନେସଂ କରୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ନମୁଚୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କରୁଣଂ ୱାଚନ୍ତି ଅନୁଦ୍ଦଯାଯୁତ୍ତଂ ୱାଚଂ। ଭାସମାନୋ ଉପାଗମୀତି ଇଦଂ ଉତ୍ତାନମେୱ। କସ୍ମା ପନ ଉପାଗତୋ? ମହାପୁରିସୋ କିର ଏକଦିୱସଂ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ସବ୍ବଦା ଆହାରଂ ପରିଯେସମାନୋ ଜୀୱିତେ ସାପେକ୍ଖୋ ହୋତି, ନ ଚ ସକ୍କା ଜୀୱିତେ ସାପେକ୍ଖେନ ଅମତଂ ଅଧିଗନ୍ତୁ’’ନ୍ତି । ତତୋ ଆହାରୁପଚ୍ଛେଦାଯ ପଟିପଜ୍ଜି, ତେନ କିସୋ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋ ଚ ଅହୋସି। ଅଥ ମାରୋ ‘‘ଅଯଂ ସମ୍ବୋଧାଯ ମଗ୍ଗୋ ହୋତି, ନ ହୋତୀତି ଅଜାନନ୍ତୋ ଅତିଘୋରଂ ତପଂ କରୋତି, କଦାଚି ମମ ୱିସଯଂ ଅତିକ୍କମେୟ୍ୟା’’ତି ଭୀତୋ ‘‘ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ୱତ୍ୱା ୱାରେସ୍ସାମୀ’’ତି ଆଗତୋ। ତେନେୱାହ – ‘‘କିସୋ ତ୍ୱମସି ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋ, ସନ୍ତିକେ ମରଣଂ ତୱା’’ତି।

୪୩୦। ଏୱଞ୍ଚ ପନ ୱତ୍ୱା ଅଥସ୍ସ ମରଣସନ୍ତିକଭାୱଂ ସାୱେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ସହସ୍ସଭାଗୋ ମରଣସ୍ସ, ଏକଂସୋ ତୱ ଜୀୱିତ’’ନ୍ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସହସ୍ସଂ ଭାଗାନଂ ଅସ୍ସାତି ସହସ୍ସଭାଗୋ। କୋ ସୋ ? ମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି ପାଠସେସୋ। ଏକୋ ଅଂସୋତି ଏକଂସୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଅଯଂ ଅପ୍ପାଣକଜ୍ଝାନାଦିସହସ୍ସଭାଗୋ ତୱ ମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ତତୋ ପନ ତେ ଏକୋ ଏୱ ଭାଗୋ ଜୀୱିତଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତିକେ ମରଣଂ ତୱାତି। ଏୱଂ ମରଣସ୍ସ ସନ୍ତିକଭାୱଂ ସାୱେତ୍ୱା ଅଥ ନଂ ଜୀୱିତେ ସମୁସ୍ସାହେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଜୀୱ ଭୋ ଜୀୱିତଂ ସେଯ୍ୟୋ’’ତି। କଥଂ ସେଯ୍ୟୋତି ଚେ। ଜୀୱଂ ପୁଞ୍ଞାନି କାହସୀତି।

୪୩୧। ଅଥ ଅତ୍ତନା ସମ୍ମତାନି ପୁଞ୍ଞାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଚରତୋ ଚ ତେ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି କାଲେନ କାଲଂ ମେଥୁନୱିରତିଂ ସନ୍ଧାଯାହ, ଯଂ ତାପସା କରୋନ୍ତି। ଜୁହତୋତି ଜୁହନ୍ତସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

୪୩୨।ଦୁଗ୍ଗୋ ମଗ୍ଗୋତି ଇମଂ ପନ ଅଡ୍ଢଗାଥଂ ପଧାନୱିଚ୍ଛନ୍ଦଂ ଜନେନ୍ତୋ ଆହ। ତତ୍ଥ ଅପ୍ପାଣକଜ୍ଝାନାଦିଗହନତ୍ତା ଦୁକ୍ଖେନ ଗନ୍ତବ୍ବୋତି ଦୁଗ୍ଗୋ, ଦୁକ୍କିଲନ୍ତକାଯଚିତ୍ତେନ କତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଦୁକ୍କରୋ, ସନ୍ତିକମରଣେନ ତାଦିସେନାପି ପାପୁଣିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତୋ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱୋତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତୋ ପରଂ ଇମା ଗାଥା ଭଣଂ ମାରୋ, ଅଟ୍ଠା ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସନ୍ତିକେତି ଅଯମୁପଡ୍ଢଗାଥା ସଙ୍ଗୀତିକାରେହି ୱୁତ୍ତା। ସକଲଗାଥାପୀତି ଏକେ। ଭଗୱତା ଏୱ ପନ ପରଂ ୱିଯ ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତେନ ସବ୍ବମେତ୍ଥ ଏୱଂଜାତିକଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଯମମ୍ହାକଂ ଖନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠାତି ଅଟ୍ଠାସି। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୪୩୩। ଛଟ୍ଠଗାଥାଯ ଯେନତ୍ଥେନାତି ଏତ୍ଥ ପରେସଂ ଅନ୍ତରାଯକରଣେନ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥେନ ତ୍ୱଂ, ପାପିମ, ଆଗତୋସୀତି ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ । ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୪୩୪। ‘‘ଜୀୱଂ ପୁଞ୍ଞାନି କାହସୀ’’ତି ଇଦଂ ପନ ୱଚନଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘‘ଅଣୁମତ୍ତୋପୀ’’ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞେନାତି ୱଟ୍ଟଗାମିଂ ମାରେନ ୱୁତ୍ତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଣତି। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୪୩୫। ଇଦାନି ''ଏକଂସୋ ତଓ ଜୀଓିତ''ନ୍ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ଆରବ୍ଭ ମାରଂ ସନ୍ତଜ୍ଜେନ୍ତୋ ''ଅତ୍ଥି ସଦ୍ଧା''ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ରାୟମଧିପ୍ପାୟୋ – ଅରେ, ମାର, ଯୋ ଅନୁତ୍ତରେ ସନ୍ତିୱରପଦେ ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ସଦ୍ଧୋପି ୱା କୁସୀତୋ, ସଦ୍ଧୋ ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋ ସମାନୋପି ୱା ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ, ତଂ ତ୍ୱଂ ଜୀୱିତମନୁପୁଚ୍ଛମାନୋ ସୋଭେୟ୍ୟାସି, ମୟ୍ହଂ ପନ ଅନୁତ୍ତରେ ସନ୍ତିୱରପଦେ ଓକପ୍ପନସଦ୍ଧା ଅତ୍ଥି, ତଥା କାୟିକଚେତସିକମସିଥିଲପରକ୍କମତାସଙ୍ଖାତଂ ୱୀରିୟଂ, ୱଜିରୂପମା ପଞ୍ଞା ଚ ମମ ୱିଜ୍ଜତି, ସୋ ତ୍ୱଂ ଏୱଂ ମଂ ପହିତତ୍ତଂ ଉତ୍ତମଜ୍ଝାସୟଂ କିଂ ଜୀୱମନୁପୁଚ୍ଛସି, କସ୍ମା ଜୀୱିତଂ ପୁଚ୍ଛସି। ପଞ୍ଞାଚ ମମାତି ଏତ୍ଥ ଚ ସଦ୍ଦେନ ସତି ସମାଧି ଚ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଯେହି ପଞ୍ଚହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟେହି ସମନ୍ନାଗତା ନିବ୍ବାନଂ ପାପୁଣନ୍ତି, ତେସୁ ଏକେନାପି ଅୱିରହିତଂ ଏୱଂ ମଂ ପହିତତ୍ତଂ କିଂ ଜୀୱମନୁପୁଚ୍ଛସି? ନନୁ – ଏକାହଂ ଜୀୱିତଂ ସେୟ୍ୟୋ, ୱୀରିୟମାରଭତୋ ଦଳ୍ହଂ (ଧ। ପ। ୧୧୨)। ପଞ୍ଞୱନ୍ତସ୍ସ ଝାୟିନୋ, ପସ୍ସତୋ ଉଦୟବ୍ବୟନ୍ତି (ଧ। ପ। ୧୧୧, ୧୧୩)।

୪୩୬-୮। ଏୱଂ ମାରଂ ସନ୍ତଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଦେହଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନଦୀନମପୀ''ପି ଗାଥାତ୍ତୟମାହ। ତମତ୍ଥତୋ ପାକଟମେୱ। ଅୟଂ ପନ ଅଧିପ୍ପାୟୱଣ୍ଣନା – ୱ୍ୟାୟଂ ମମ ସରୀରେ ଅପ୍ପାଣକଜ୍ଝାନୱୀରିୟୱେଗସମୁଟ୍ଠିତୋ ୱାତୋ ୱତ୍ତତି, ଲୋକେ ଗଙ୍ଗାୟମୁନାଦୀନଂ ନଦୀନମ୍ପି ସୋତାନି ଅୟଂ ୱିସୋସୟେ, କିଞ୍ଚ ମେ ଏୱଂ ପହିତତ୍ତସ୍ସ ଚତୁନାଳିମତ୍ତଂ ଲୋହିତଂ ନ ଉପସୋସେୟ୍ୟ। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ମେ ଲୋହିତମେୱ ସୁସ୍ସତି, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ତସ୍ମିଂ ଲୋହିତେ ସୁସ୍ସମାନମ୍ହି ବଦ୍ଧାବଦ୍ଧଭେଦଂ ସରୀରାନୁଗତଂ ପିତ୍ତଂ, ଅସିତପୀତାଦିପଟିଚ୍ଛାଦକଂ ଚତୁନାଳିମତ୍ତମେୱ ସେମ୍ହଞ୍ଚ, କିଞ୍ଚାପରଂ ତତ୍ତକମେୱ ମୁତ୍ତଞ୍ଚ ଓଜଞ୍ଚ ସୁସ୍ସତି, ତେସୁ ଚ ସୁସ୍ସମାନେସୁ ମଂସାନିପି ଖୀୟନ୍ତି, ତସ୍ସ ମେ ଏୱଂ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ମଂସେସୁ ଖୀୟମାନେସୁ ଭିୟ୍ୟୋ ଚିତ୍ତଂ ପସୀଦତି, ନ ତ୍ୱେୱ ତପ୍ପଚ୍ଚୟା ସଂସୀଦତି। ସୋ ତ୍ୱଂ ଇଦିସଂ ଚିତ୍ତମଜାନନ୍ତୋ ସରୀରମତ୍ତମେୱ ଦିସ୍ୱା ଭଣସି ''କିସୋ ତ୍ୱମସି ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋ, ସନ୍ତିକେ ମରଣଂ ତୱା''ତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ମେ ଚିତ୍ତମେୱ ପସୀଦତି, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ଭିୟ୍ୟୋ ସତି ଚ ପଞ୍ଞା ଚ ସମାଧି ମମ ତିଟ୍ଠତି, ଅଣୁମତ୍ତୋପି ପମାଦୋ ୱା ସମ୍ମୋହୋ ୱା ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପୋ ୱା ନତ୍ଥି, ତସ୍ସ ମୟ୍ହଂ ଏୱଂ ୱିହରତୋ ଯେ କେଚି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଅତୀତଂ ୱା ଅଦ୍ଧାନଂ ଅନାଗତଂ ୱା ଏତରହି ୱା ଓପକ୍କମିକା ୱେଦନା ୱେଦୟନ୍ତି, ତାସଂ ନିଦସ୍ସନଭୂତଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଉତ୍ତମୱେଦନଂ। ଯଥା ଅଞ୍ଞେସଂ ଦୁକ୍ଖେନ ଫୁଟ୍ଠାନଂ ସୁଖଂ, ସୀତେନ ଉଣ୍ହଂ, ଉଣ୍ହେନ ସୀତଂ, ଖୁଦାୟ ଭୋଜନଂ, ପିପାସାୟ ଫୁଟ୍ଠାନଂ ଉଦକଂ ଅପେକ୍ଖତେ ଚିତ୍ତଂ, ଏୱଂ ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ଏକକାମମ୍ପି ନାପେକ୍ଖତେ ଚିତ୍ତଂ। ''ଅହୋ ୱତାହଂ ସୁଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସୁଖସେୟ୍ୟଂ ସୟେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ଇଦିସେନାକାରେନ ମମ ଚିତ୍ତଂ ନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ପସ୍ସ, ତ୍ୱଂ ମାର, ସତ୍ତସ୍ସ ସୁଦ୍ଧତନ୍ତି।

୪୩୯-୪୧। ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ ସୁଦ୍ଧତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ''ନିୱାରେସ୍ସାମି ତ''ନ୍ତି ଆଗତସ୍ସ ମାରସ୍ସ ମନୋରଥଭଞ୍ଜନତ୍ଥଂ ମାରସେନଂ କିତ୍ତେତ୍ୱା ତାୟ ଅପରାଜିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କାମା ତେ ପଠମା ସେନା''ତିଆଦିକା ଛ ଗାଥାୟୋ ଆହ।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଆଦିତୋୱ ଅଗାରିୟଭୂତେ ସତ୍ତେ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ କିଲେସକାମା ମୋହୟନ୍ତି, ତେ ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ଅନଗାରିୟଭାୱଂ ଉପଗତାନଂ ପନ୍ତେସୁ ୱା ସେନାସନେସୁ ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେସୁ ୱା ଅଧିକୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅରତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ''ପବ୍ବଜିତେନ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଅଭିରତି ଦୁକ୍କରା''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୩୧)। ତତୋ ତେ ପରପଟିବଦ୍ଧଜୀୱିକତ୍ତା ଖୁପ୍ପିପାସା ବାଧେତି, ତାୟ ବାଧିତାନଂ ପରିୟେସନତଣ୍ହା ଚିତ୍ତଂ କିଲମୟତି, ଅଥ ନେସଂ କିଲନ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଓକ୍କମତି। ତତୋ ୱିସେସମନଧିଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱେସୁ ଅରଞ୍ଞୱନପତ୍ଥେସୁ ସେନାସନେସୁ ୱିହରତଂ ଉତ୍ରାସସଞ୍ଞିତା ଭୀରୁ ଜାୟତି, ତେସଂ ଉସ୍ସଙ୍କିତପରିସଙ୍କିତାନଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ୱିୱେକରସମନସ୍ସାଦୟମାନାନଂ ୱିହରତଂ ''ନ ସିୟା ନୁ ଖୋ ଏସ ମଗ୍ଗୋ''ତି ପଟିପତ୍ତିୟଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ୱିହରତଂ ଅପ୍ପମତ୍ତକେନ ୱିସେସାଧିଗମେନ ମାନମକ୍ଖଥମ୍ଭା ଜାୟନ୍ତି, ତେପି ୱିନୋଦେତ୍ୱା ୱିହରତଂ ତତୋ ଅଧିକତରଂ ୱିସେସାଧିଗମଂ ନିସ୍ସାୟ ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଲାଭାଦିମୁଚ୍ଛିତା ଧମ୍ମପତିରୂପକାନି ପକାସେନ୍ତା ମିଚ୍ଛାୟସଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଠିତା ଜାତିଆଦୀହି ଅତ୍ତାନଂ ଉକ୍କଂସେନ୍ତି, ପରଂ ୱମ୍ଭେନ୍ତି, ତସ୍ମା କାମାଦୀନଂ ପଠମସେନାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୪୪୨-୩। ଏୱମେତଂ ଦସୱିଧଂ ସେନଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଯସ୍ମା ସା କଣ୍ହଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତତ୍ତା କଣ୍ହସ୍ସ ନମୁଚିନୋ ଉପକାରାୟ ସଂୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ନଂ ତୱ ସେନାତି ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଆହ – ''ଏସା ନମୁଚି ତେ ସେନା, କଣ୍ହସ୍ସାଭିପ୍ପହାରିନୀ''ତି। ତତ୍ଥ ଅଭିପ୍ପହାରିନୀତି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଘାତନୀ ନିପ୍ପୋଥନୀ, ଅନ୍ତରାୟକରୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ନଂ ଅସୂରୋ ଜିନାତି, ଜେତ୍ୱା ଚ ଲଭତେ ସୁଖନ୍ତି ଏୱଂ ତୱ ସେନଂ ଅସୂରୋ କାୟେ ଚ ଜୀୱିତେ ଚ ସାପେକ୍ଖୋ ପୁରିସୋ ନ ଜିନାତି, ସୂରୋ ପନ ଜିନାତି, ଜେତ୍ୱା ଚ ମଗ୍ଗସୁଖଂ ଫଲସୁଖଞ୍ଚ ଅଧିଗଚ୍ଛତି। ଯସ୍ମା ଚ ଲଭତେ ସୁଖଂ, ତସ୍ମା ସୁଖଂ ପତ୍ଥୟମାନୋ ଅହମ୍ପି ଏସ ମୁଞ୍ଜଂ ପରିହରେତି। ସଙ୍ଗାମାୱଚରା ଅନିୱତ୍ତିନୋ ପୁରିସା ଅତ୍ତନୋ ଅନିୱତ୍ତନକଭାୱୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ସୀସେ ୱା ଧଜେ ୱା ଆୱୁଧେ ୱା ମୁଞ୍ଜତିଣଂ ବନ୍ଧନ୍ତି, ତଂ ଅୟମ୍ପି ପରିହରତିଚ୍ଚେୱ ମଂ ଧାରେହି। ତୱ ସେନାୟ ପରାଜିତସ୍ସ ଧିରତ୍ଥୁ ମମ ଜୀୱିତଂ, ତସ୍ମା ଏୱଂ ଧାରେହି – ସଙ୍ଗାମେ ମେ ମତଂ ସେୟ୍ୟୋ, ଯଞ୍ଚେ ଜୀୱେ ପରାଜିତୋ, ଯେନ ଜୀୱିତେନ ପରାଜିତୋ ଜୀୱେ, ତସ୍ମା ଜୀୱିତା ତୟା ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନାନଂ ଅନ୍ତରାୟକରେନ ସଦ୍ଧିଂ

ସଙ୍ଗାମେ ମତଂ ମମ ସେଯ୍ୟୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୪୪୪। କସ୍ମା ମତଂ ସେଯ୍ୟୋତି ଚେ? ଯସ୍ମା ପଗାଳ୍ହେତ୍ଥ…ପେ… ସୁବ୍ବତା, ଏତ୍ଥ କାମାଦିକାଯ ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନପରଓ୍ୱମ୍ଭନପରିଯୋସାନାଯ ତଓ୍ୱ ସେନାଯ ପଗାଳ୍ହା ନିମୁଗ୍ଗା ଅନୁପଓ୍ୱିଟ୍ଠା ଏକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ସୀଲାଦୀହି ଗୁଣେହି ନପ୍ପକାସନ୍ତି, ଅନ୍ଧକାରଂ ପଓ୍ୱିଟ୍ଠା ଓ୍ୱିଯ ହୋନ୍ତି। ଏତେ ଏଓ୍ୱଂ ପଗାଳ୍ହା ସମାନା ସଚେପି କଦାଚି ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିମୁଜ୍ଜନପୁରିସୋ ଓ୍ୱିଯ “ସାହୁ ସଦ୍ଧା”ତିଆଦିନା ନଯେନ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତି, ତଥାପି ତାଯ ସେନାଯ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟତ୍ତା ତଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଂ ନ ଜାନନ୍ତି ଖେମଂ ନିବ୍ବାନଗାମୀନଂ, ସବ୍ବେପି ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ଯେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ସୁବ୍ବତାତି। ଇମଂ ପନ ଗାଥଂ ସୁତ୍ୱା ମାରୋ ପୁନ କିଞ୍ଚି ଅଓ୍ୱତ୍ୱା ଏଓ୍ୱ ପକ୍କାମି।

୪୪୫-୬। ପକ୍କନ୍ତେ ପନ ତସ୍ମିଂ ମହାସତ୍ତୋ ତାଯ ଦୁକ୍କରକାରିକାଯ କିଞ୍ଚିପି ଓ୍ୱିସେସଂ ଅନଧିଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନୁକ୍କମେନ “ସିଯା ନୁ ଖୋ ଅଞ୍ଞୋ ମଗ୍ଗୋ ବୋଧାଯା”ତିଆଦୀନି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଓଳାରିକାହାରଂ ଆହାରେତ୍ୱା, ବଲଂ ଗହେତ୍ୱା, ଓ୍ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମଦିଓ୍ୱସେ ପଗେଓ୍ୱ ସୁଜାତାଯ ପାଯାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା, ଭଦ୍ରଓ୍ୱନସଣ୍ଡେ ଦିଓ୍ୱାଓ୍ୱିହାରଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋ ଦିଓ୍ୱସଂ ଓ୍ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯେ ମହାବୋଧିମଣ୍ଡାଭିମୁଖୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ସୋତ୍ଥିଯେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିଯୋ ବୋଧିମୂଲେ ଓ୍ୱିକିରିତ୍ୱା ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଦେଓ୍ୱତାହି କତସକ୍କାରବହୁମାନୋ –

“କାମଂ ତଚୋ ଚ ନ୍ହାରୁ ଚ, ଅଟ୍ଠି ଚ ଅଓ୍ୱସିସ୍ସତୁ;

ଉପସୁସ୍ସତୁ ନିସ୍ସେସଂ, ସରୀରେ ମଂସଲୋହିତ”ନ୍ତି। –

ଚତୁରଙ୍ଗଓ୍ୱୀରିଯଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା “ନ ଦାନି ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ଅପାପୁଣିତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଭିନ୍ଦିସ୍ସାମୀ”ତି ପଟିଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ଅପରାଜିତପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସୀଦି। ତଂ ଞତ୍ୱା ମାରୋ ପାପିମା “ଅଜ୍ଜ ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ ପଟିଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋ, ଅଜ୍ଜେଓ୍ୱ ଦାନିସ୍ସ ସା ପଟିଞ୍ଞା ପଟିବାହିତବ୍ବା”ତି ବୋଧିମଣ୍ଡତୋ ଯାଓ୍ୱ ଚକ୍କଓ୍ୱାଳମାଯତଂ ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନଓ୍ୱିତ୍ଥାରଂ ଉଦ୍ଧଂ ନଓ୍ୱଯୋଜନମୁଗ୍ଗତଂ ମାରସେନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଦିଯଡ୍ଢଯୋଜନସତପ୍ପମାଣଂ ଗିରିମେଖଲଂ ହତ୍ଥିରାଜାନଂ ଆରୁଯ୍ହ ବାହୁସହସ୍ସଂ ମାପେତ୍ୱା ନାନାଓ୍ୱୁଧାନି ଗହେତ୍ୱା “ଗଣ୍ହଥ, ହନଥ, ପହରଥା”ତି ଭଣନ୍ତୋ ଆଗଅଓ୍ୱକସ୍ସୁତ୍ତେ ଓ୍ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଓ୍ୱୁଟ୍ଠିଯୋ ମାପେସି, ତା ମହାପୁରିସଂ ପତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଓ୍ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଏଓ୍ୱ ସମ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ। ତତୋ ଓ୍ୱଜିରଙ୍କୁସେନ ହତ୍ଥିଂ କୁମ୍ଭେ ପହରିତ୍ୱା ମହାପୁରିସସ୍ସ ସମୀପଂ ନେତ୍ୱା “ଉଟ୍ଠେହି, ଭୋ ସିଦ୍ଧତ୍ଥ, ପଲ୍ଲଙ୍କା”ତି ଆହ। ମହାପୁରିସୋ “ନ ଉଟ୍ଠହାମି ମାରା”ତି ଓ୍ୱତ୍ୱା ତଂ ଧଜିନିଂ ସମନ୍ତା ଓ୍ୱିଲୋକେନ୍ତୋ ଇମା ଗାଥାଯୋ ଅଭାସି “ସମନ୍ତା ଧଜିନି”ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଧଜିନିନ୍ତି ସେନଂ। ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଉଯ୍ୟୁତ୍ତଂ। ସଓ୍ୱାହନନ୍ତି ଗିରିମେଖଲନାଗରାଜସହିତଂ। ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗଚ୍ଛାମୀତି ଅଭିମୁଖୋ ଉପରି ଗମିସ୍ସାମି, ସୋ ଚ ଖୋ ତେଜେନେଓ୍ୱ, ନ କାଯେନ। କସ୍ମା? ମା ମଂ ଠାନା ଅଚାଓ୍ୱଯି, ମଂ ଏତସ୍ମା ଠାନା ଅପରାଜିତପଲ୍ଲଙ୍କା ମାରୋ ମା ଚାଲେସୀତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନପ୍ପସହତୀତି ସହିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ନାଭିଭଓ୍ୱତି ଓ୍ୱା। ଆମଂ ପତ୍ତନ୍ତି କାଚଜାତଂ ମତ୍ତିକାଭାଜନଂ। ଅସ୍ମନାତି ପାସାଣେନ। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେଓ୍ୱ।

୪୪୭-୮। ଇଦାନି “ଏତଂ ତେ ମାରସେନଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ଓ୍ୱିଜିତସଙ୍ଗାମୋ ସମ୍ମତ୍ତଧମ୍ମରାଜାଭିସେକୋ ଇଦଂ କରିସ୍ସାମୀ”ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ “ଓ୍ୱସୀକରିତ୍ୱା”ତି। ତତ୍ଥ ଓ୍ୱସୀକରିତ୍ୱା ସଙ୍କପ୍ପନ୍ତି ମଗ୍ଗଭାଓ୍ୱନାଯ ସବ୍ବଂ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପଂ ପହାଯ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସେଓ୍ୱ ପଓ୍ୱତ୍ତନେନ ଓ୍ୱସୀକରିତ୍ୱା ସଙ୍କପ୍ପଂ। ସତିଞ୍ଚ ସୂପତିଟ୍ଠିତନ୍ତି କାଯାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ଅତ୍ତନୋ ସତିଞ୍ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଟ୍ଠିତଂ କରିତ୍ୱା ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱସୀକତସଙ୍କପ୍ପୋ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସତି ରଟ୍ଠା ରଟ୍ଠଂ ଓ୍ୱିଚରିସ୍ସାମି ଦେଓ୍ୱମନୁସ୍ସଭେଦେ ପୁଥୂ ସାଓ୍ୱକେ ଓ୍ୱିନଯନ୍ତୋ। ଅଥ ମଯା ଓ୍ୱିନୀଯମାନା ତେ ଅପ୍ପମତ୍ତା…ପେ… ନ ସୋଚରେ, ତଂ ନିବ୍ବାନାମତମେଓ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୪୪୯-୫୧। ଅଥ ମାରୋ ଇମା ଗାଥାଯୋ ସୁତ୍ୱା ଆହ – “ଏଓ୍ୱରୂପଂ ପକ୍କଂ ଦିସ୍ୱା ନ ଭାଯସି ଭିକ୍ଖୂ”ତି? “ଆମ, ମାର, ନ ଭାଯାମୀ”ତି। “କସ୍ମା ନ ଭାଯସୀ”ତି? “ଦାନାଦୀନଂ ପାରମିପୁଞ୍ଞାନଂ କତତ୍ତା”ତି। “କୋ ଏତଂ ଜାନାତି ଦାନାଦୀନି ତ୍ୱମକାସୀ”ତି? “କିଂ ଏତ୍ଥ ପାପିମ ସକ୍ଖିକିଚ୍ଚେନ, ଅପିଚ ଏକସ୍ମିଂଯେଓ୍ୱ ଭଓ୍ୱେ ଓ୍ୱେସ୍ସନ୍ତରୋ ହୁତ୍ୱା ଯଂ ଦାନମଦାସିଂ, ତସ୍ସାନୁଭାଓ୍ୱେନ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଛହି ପକାରେହି ସଞ୍ଜାତକମ୍ପା ଅଯଂ ମହାପଥଓ୍ୱୀଯେଓ୍ୱ ସକ୍ଖୀ”ତି। ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତେ ଉଦକପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱା ମହାପଥଓ୍ୱୀ କମ୍ପି ଭେରଓ୍ୱସଦ୍ଦଂ ମୁଞ୍ଚମାନା, ଯଂ ସୁତ୍ୱା ମାରୋ ଅସନିହତୋ ଓ୍ୱିଯ ଭୀତୋ ଧଜଂ ପଣାମେତ୍ୱା ପଲାଯି ସଦ୍ଧିଂ ପରିସାଯ। ଅଥ ମହାପୁରିସୋ ତୀହି ଯାମେହି ତିସ୍ସୋ ଓ୍ୱିଜ୍ଜା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନେ “ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖଯମଜ୍ଝଗା”ତି ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ମାରୋ ଉଦାନସଦ୍ଦେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା “ଅଯଂ‘ବୁଦ୍ଧୋ ଅହ’ନ୍ତି ପଟିଜାନାତି, ହନ୍ଦ ନଂ ଅନୁବନ୍ଧାମି ଆଭିସମାଚାରିକଂ ପସ୍ସିତୁଂ। ସଚସ୍ସ କିଞ୍ଚି କାଯେନ ଓ୍ୱା ଓ୍ୱାଚାଯ ଓ୍ୱା ଖଲିତଂ ଭଓ୍ୱିସ୍ସତି, ଓ୍ୱିହେଠେସ୍ସାମି ନ”ନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ବୋଧିସତ୍ତଭୂମିଯଂ ଛବ୍ବସ୍ସାନି

ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ଏକଂ ଓସ୍ଥଂ ଅନୁବନ୍ଧି। ତତୋ ଭଗଓତୋ କିଞ୍ଚି ଖଲିତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ‘‘ସତ୍ତ ଓସ୍ସାନୀ’’ତି ଇମା ନିବ୍ବେଜନୀଯଗାଥାଯୋ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଓତାରନ୍ତି ରନ୍ଧଂ ୱିଓରଂ। ନାଧିଗଚ୍ଛିସ୍ସନ୍ତି ନାଧିଗମିଂ। ମେଦଓଣ୍ଣନ୍ତି ମେଦପିଣ୍ଡସଦିସଂ। ଅନୁପରିଯଗାତି ପରିତୋ ପରିତୋ ଅଗମାସି। ମୁଦୁନ୍ତି ମୁଦୁକଂ। ୱିନ୍ଦେମାତି ଅଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାମ। ଅସ୍ସାଦନାତି ସାଦୁଭାଓୋ। ୱାଯସେତ୍ତୋତି ୱାଯସୋ ଏତ୍ତୋ। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେଓ।

ଅଯଂ ପନ ଯୋଜନା – ସତ୍ତ ଓସ୍ସାନି ଭଗଓନ୍ତଂ ଓତାରାପେକ୍ଖୋ ଅନୁବନ୍ଧିଂ କତ୍ଥଚି ଅୱିଜହନ୍ତୋ ପଦାପଦଂ, ଏଓଂ ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱାପି ଚ ଓତାରଂ ନାଧିଗମିଂ। ସୋହଂ ଯଥା ନାମ ମେଦଓଣ୍ଣଂ ପାସାଣଂ ମେଦସଞ୍ଞୀ ୱାଯସୋ ଏକସ୍ମିଂ ପସ୍ସେ ମୁଖତୁଣ୍ଡକେନ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦଂ ଅୱିନ୍ଦମାନୋ ‘‘ଅପ୍ପେଓ ନାମ ଏତ୍ଥ ମୁଦୁ ୱିନ୍ଦେମ, ଅପି ଇତୋ ଅସ୍ସାଦନା ସିଯା’’ତି ସମନ୍ତା ତଥେଓ ୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ଅନୁପରିଯାଯିତ୍ୱା କତ୍ଥଚି ଅସ୍ସାଦଂ ଅଲଦ୍ଧା ‘‘ପାସାଣୋଓାଯ’’ନ୍ତି ନିବ୍ବିଜ୍ଜ ପକ୍କମେଯ୍ୟ, ଏଓମେଓାହଂ ଭଗଓନ୍ତଂ କାଯକମ୍ମାଦୀସୁ ଅତ୍ତନୋ ପରିତ୍ତପଞ୍ଞାମୁଖତୁଣ୍ଡକେନ ୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ସମନ୍ତା ଅନୁପରିଯଗା ‘‘ଅପ୍ପେଓ ନାମ କତ୍ଥଚି ଅପରିସୁଦ୍ଧକାଯସମାଚାରାଦିମୁଦୁଭାଓଂ ୱିନ୍ଦେମ, କୁତୋଚି ଅସ୍ସାଦନା ସିଯା’’ତି, ତେ ଦାନି ମଯଂ ଅସ୍ସାଦଂ ଅଲଭମାନା କାକୋଓ ସେଲମାସଜ୍ଜ ନିବ୍ବିଜ୍ଜାପେମ ଗୋତମଂ ଆସଜ୍ଜ ତତୋ ଗୋତମା ନିବ୍ବିଜ୍ଜ ଅପେମାତି। ଏଓଂ ୱଦତୋ କିର ମାରସ୍ସ ସତ୍ତ ଓସ୍ସାନି ନିପ୍ଫଲପରିସ୍ସମଂ ନିସ୍ସାଯ ବଲଓସୋକୋ ଉଦପାଦି। ତେନସ୍ସ ୱିସୀଦମାନଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସ୍ସ ବେଳୁଓପଣ୍ଡୁ ନାମ ୱୀଣା କଚ୍ଛତୋ ପତିତା। ଯା ସକିଂ କୁସଲେହି ୱାଦିତା ଚତ୍ତାରୋ ମାସେ ମଧୁରସ୍ସରଂ ମୁଞ୍ଚତି, ଯଂ ଗହେତ୍ୱା ସକ୍କୋ ପଞ୍ଚସିଖସ୍ସ ଅଦାସି। ତଂ ସୋ ପତମାନମ୍ପି ନ ବୁଜ୍ଝି। ତେନାହ ଭଗଓା –

୪୫୨।

‘‘ତସ୍ସ ସୋକପରେତସ୍ସ, ୱୀଣା କଚ୍ଛା ଅଭସ୍ସଥ;

ତତୋ ସୋ ଦୁମ୍ମନୋ ଯକ୍ଖୋ, ତତ୍ଥେଓନ୍ତରଧାଯଥା’’ତି।

ସଙ୍ଗୀତିକାରକା ଆହଂସୁତି ଏକେ, ଅମ୍ହାକଂ ପନେତଂ ନକ୍ଖମତୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ପଧାନସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସୁଭାସିତସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

ଏଓଂମେ ସୁତନ୍ତି ସୁଭାସିତସୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯତୋ ଚସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି। ଭଗଓା ହି ସୁଭାସିତପ୍ପିଯୋ, ସୋ ଅତ୍ତନୋ ସୁଭାସିତସମୁଦାଚାରପ୍ପକାସନେନ ସତ୍ତାନଂ ଦୁବ୍ଭାସିତସମୁଦାଚାରଂ ପଟିସେଧେନ୍ତୋ ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି। ତତ୍ଥ ଏଓଂ ମେ ସୁତନ୍ତିଆଦି ସଙ୍ଗୀତିକାରଓଚନଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ର ଖୋ ଭଗଓା… ପେ… ଭଦନ୍ତେତି ତେ ଭିକ୍ଖୂତି ଏତଂ ଅପୁବ୍ବଂ, ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେଓ। ତସ୍ମା ଅପୁବ୍ବପଦଓଣ୍ଣନତ୍ଥମିଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି – ତତ୍ରାତି ଦେସକାଲପରିଦୀପନଂ। ତଞ୍ହି ଯଂ ସମଯଂ ୱିହରତି, ତତ୍ର ସମଯେ, ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଆରାମେ ୱିହରତି, ତତ୍ର ଆରାମେତି ଦୀପେତି। ଭାସିତବ୍ବଯୁତ୍ତେ ୱା ଦେସକାଲେ ଦୀପେତି। ନ ହି ଭଗଓା ଅଯୁତ୍ତେ ଦେସେ କାଲେ ୱା ଧମ୍ମଂ ଭାସତି। ‘‘ଅକାଲୋ ଖୋ, ତାଓ, ବାହିଯା’’ତିଆଦି (ଉଦା। ୧୦) ଚେତ୍ଥ ସାଧକଂ। ଖୋତି ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ଅଓଧାରଣାଦିକାଲତ୍ଥେ ୱା ନିପାତୋ। ଭଗଓାତି ଲୋକଗରୁପରିଦୀପନଂ। ଭିକ୍ଖୂତି କଥାସଓନଯୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲପରିଦୀପନଂ। ଆମନ୍ତେସୀତି ଆଲପି ଅଭାସି ସମ୍ବୋଧେସି।

ଭିକ୍ଖଓୋତି ଆମନ୍ତନାକାରପରିଦୀପନଂ। ତଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖନସୀଲତାଦିଗୁଣଯୋଗସିଦ୍ଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ନେସଂ ହୀନାଧିକଜନସେୱିତଂ ୱୁତ୍ତିଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଉଦ୍ଧତଦୀନଭାଓନିଗ୍ଗହଂ କରୋତି। ‘‘ଭିକ୍ଖଓୋ’’ତି ଇମିନା ଚ କରୁଣାୱିପ୍ଫାରସୋମ୍ମହଦଯନଯନନିପାତପୁବ୍ବଙ୍ଗମେନ ଓଚନେନ ତେ ଅତ୍ତନୋ ମୁଖାଭିମୁଖେ କରିତ୍ୱା ତେନେଓ କଥେତୁକମ୍ୟତାଦୀପକେନ ଓଚନେନ ତେସଂ ସୋତୁକମ୍ୟତଂ ଜନେତି, ତେନେଓ ଚ ସମ୍ବୋଧନତ୍ଥେନ ଓଚନେନ ସାଧୁକସଓନମନସିକାରେପି ତେ ନିଯୋଜେତି। ସାଧୁକସଓନମନସିକାରାଯତ୍ତା ହି ସାସନସମ୍ପତ୍ତି। ଅପରେସୁପି ଦେଓମନୁସ୍ସେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ କସ୍ମା ଭିକ୍ଖୂ ଏଓ ଆମନ୍ତେସୀତି ଚେ? ଜେଟ୍ଠସେଟ୍ଠାସନ୍ନସଦାସନ୍ନିହିତଭାଓତୋ। ସବ୍ବପରିସସାଧାରଣା ହି ଅଯଂ ଧମ୍ମଦେସନା, ନ ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକା। ପରିସାଯ

ଚ ଜେଟ୍ଠୋ ଭିକ୍ଖୁ ପଠମୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା, ସେଟ୍ଠୋ ଅନଗାରିଯଭାୱଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବୁ ଚରିଯାନୁୱିଧାଯକତ୍ତା ସକଲସାସନପଟିଗ୍ଗାହକତ୍ତା ଚ। ଆସନ୍ନା ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନେସୁ ସବ୍ବୁ ସନ୍ତିକତ୍ତା, ସଦା ସନ୍ନିହିତା ସବ୍ବୁ ସନ୍ତିକାୱଚରତ୍ତା। ତେନ ଭଗୱା ସବ୍ବପରିସସାଧାରଣଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୂ ଏୱ ଆମନ୍ତେସି। ଅପିଚ ଭାଜନଂ ତେ ଇମାଯ କଥାଯ ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋତିପି ତେ ଏୱ ଆମନ୍ତେସି। ଭଦନ୍ତେତି ଗାରୱାଧିୱଚନମେତଂ। ତେ ଭିକ୍ଖୂତି ଯେ ଭଗୱା ଆମନ୍ତେସି, ତେ ଏୱଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆଲପନ୍ତା ଭଗୱତୋ ପଚ୍ଚସ୍ସୋସୁନ୍ତି।

ଚତୂହିଅଙ୍ଗେହୀତି ଚତୂହି କାରଣେହି ଅୱଯୱେହି ୱା। ମୁସାୱାଦାୱେରମଣିଆଦୀନି ହି ଚତ୍ତାରି ସୁଭାସିତୱାଚାଯ କାରଣାନି। ସଚ୍ଚୱଚନାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଅୱଯୱା, କାରଣତ୍ଥେ ଚ ଅଙ୍ଗସଦ୍ଦୋ। ଚତୂହୀତି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ ହୋତି, ଅୱଯୱତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ। ସମନ୍ନାଗତାତି ସମନୁଆଗତା ପୱତ୍ତା ଯୁତ୍ତା ଚ। ୱାଚାତି ସମୁଲ୍ଲପନୱାଚା। ଯା ସା ''ୱାଚା ଗିରା ବ୍ୟପ୍ପଥୋ''ତି (ଧ। ସ। ୬୩୬) ଚ, ''ନେଲା କଣ୍ଣସୁଖା''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୯; ମ। ନି। ୩। ୧୪) ଚ ଏୱମାଦୀସୁ ଆଗଚ୍ଛତି। ଯା ପନ ''ୱାଚାଯ ଚେ କତଂ କମ୍ମ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧ କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାର) ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଚ, ''ଯା ଚତୂହି ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତେହି ଆରତି ୱିରତି…ପେ… ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସମ୍ମାୱାଚା''ତି (ଧ। ସ। ୨୯୯; ୱିଭ। ୨୦୬) ଏୱଂ ୱିରତି ଚ, ''ଫରୁସୱାଚା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆସେୱିତା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ନିରଯସଂୱତ୍ତନିକା ହୋତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୮।୪୦) ଏୱଂ ଚେତନା ଚ ୱାଚାତି ଆଗଚ୍ଛତି, ସା ଇଧ ନ ଅଧିପ୍ପେତା। କସ୍ମା? ଅଭାସିତବ୍ବତୋ। ସୁଭାସିତା ହୋତୀତି ସୁଟ୍ଠୁ ଭାସିତା ହୋତି। ତେନସ୍ସା ଅତ୍ଥାୱହନତଂ ଦୀପେତି। ନ ଦୁବ୍ଭାସିତାତି ନ ଦୁଟ୍ଠୁ ଭାସିତା। ତେନସ୍ସା ଅନତ୍ଥାନାୱହନତଂ ଦୀପେତି। ଅନୱଜ୍ଜାତି ୱଜ୍ଜସଙ୍ଖାତରାଗାଦିଦୋସୱିରହିତା। ତେନସ୍ସା କାରଣସୁଦ୍ଧିଂ ୱୁତ୍ତଦୋସାଭାୱଞ୍ଚ ଦୀପେତି। ଅନନୁୱଜ୍ଜା ଚାତି ଅନୁୱାଦୱିମୁତ୍ତା। ତେନସ୍ସା ସବ୍ବାକାରସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦୀପେତି। ୱିଞ୍ଞୂନନ୍ତି ପଣ୍ଡିତାନଂ। ତେନ ନିନ୍ଦାପସଂସାସୁ ବାଲା ଅପ୍ପମାଣାତି ଦୀପେତି।

କତମେହି ଚତୂହୀତି କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ। ଭିକ୍ଖୱେତି ଯେସଂ କଥେତୁକାମୋ, ତଦାଲପନଂ। ଭିକ୍ଖୂତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୱାଚାଭାସନକପୁଗ୍ଗଲନିଦସ୍ସନଂ। ସୁଭାସିତଂଯେୱ ଭାସତୀତି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଦେସନାଯ ଚତୂସୁ ୱାଚଙ୍ଗେସୁ ଅଞ୍ଞତରଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସୱଚନଂ। ନୋ ଦୁବ୍ଭାସିତନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱାଚଙ୍ଗସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭାସନନିୱାରଣଂ। ତେନ ''ମୁସାୱାଦଦଯୋପି କଦାଚି ୱତ୍ତବ୍ବା''ତି ଦିଟ୍ଠିଂ ନିସେଧେତି। ''ନୋ ଦୁବ୍ଭାସିତ''ନ୍ତି ଇମିନା ୱା ମିଚ୍ଛାୱାଚପ୍ପହାନଂ ଦୀପେତି, ''ସୁଭାସିତ''ନ୍ତି ଇମିନା ପହୀନମିଚ୍ଛାୱାଚେନ ସତା ଭାସିତବ୍ବୱଚନଲକ୍ଖଣଂ। ତଥା ପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ, କୁସଲସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦଂ । ଅଙ୍ଗପରିଦୀପନତ୍ଥଂ ପନ ଅଭାସିତବ୍ବଂ ପୁବ୍ବେ ଅୱତ୍ୱା ଭାସିତବ୍ବମେୱାହ। ଏସ ନଯୋ ଧମ୍ମଂଯେୱାତିଆଦୀସୁପି।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ସୁଭାସିତଂଯେୱ ଭାସତି ନୋ ଦୁବ୍ଭାସିତ''ନ୍ତି ଇମିନା ପିସୁଣଦୋସରହିତଂ ସମଗ୍ଗକରଣୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ''ଧମ୍ମଂଯେୱ ଭାସତି ନୋ ଅଧମ୍ମ''ନ୍ତି ଇମିନା ସମ୍ଫଦୋସରହିତଂ ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତଂ ମନ୍ତାୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇତରେହି ଦ୍ୱୀହି ଫରୁସାଲିକରହିତାନି ପିଯସଚ୍ଚୱଚନାନି ୱୁତ୍ତାନି। ଇମେହି ଖୋତିଆଦିନା ପନ ତାନି ଅଙ୍ଗାନି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତଂ ୱାଚଂ ନିଗମେତି। ୱିସେସତୋ ଚେତ୍ଥ ''ଇମେହି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ , ଚତୂହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତା ୱାଚା ସୁଭାସିତା ହୋତୀ''ତି ଭଣନ୍ତୋ ଯଦଞ୍ଞେ ପଟିଞ୍ଞାଦୀହି ଅୱଯୱେହି ନାମାଦୀହି ପଦେହି ଲିଙ୍ଗୱଚନୱିଭତ୍ତିକାଲକାରକାଦୀହି ସମ୍ପତ୍ତୀହି ଚ ସମନ୍ନାଗତଂ ୱାଚଂ ''ସୁଭାସିତ''ନ୍ତି ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତଂ ଧମ୍ମତୋ ପଟିସେଧେତି। ଅୱଯୱାଦିସମ୍ପନ୍ନାପି ହି ପେସୁଞ୍ଞାଦିସମନ୍ନାଗତା ୱାଚା ଦୁବ୍ଭାସିତାୱ ହୋତି ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ଅନତ୍ଥାୱହତ୍ତା। ଇମେହି ପନ ଚତୂହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତା ସଚେପି ମିଲକ୍ଖୁଭାସାପରିଯାପନ୍ନା ଘଟଚେଟିକାଗୀତିକପରିଯାପନ୍ନା ୱା ହୋତି, ତଥାପି ସୁଭାସିତା ଏୱ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରହିତସୁଖାୱହତ୍ତା। ସୀହଳଅଦୀପେ ମଗ୍ଗପସ୍ସେ ସସ୍ସଂ ରକ୍ଖନ୍ତିଯା ସୀହଳଅଚେଟିକାଯ ସୀହଳଅକେନେୱ ଜାତିଜରାମରଣପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ଗୀତଂ ଗାଯନ୍ତିଯା ସୁତ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ସଟ୍ଠିମତ୍ତା ୱିପସ୍ସକଭିକ୍ଖୂ ଚେତ୍ଥ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତା ନିଦସ୍ସନଂ। ତଥା ତିସ୍ସୋ ନାମ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋ ଭିକ୍ଖୁ ପଦୁମସରସମୀପେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଦୁମସରେ ପଦୁମାନି ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା –

''ପାତୋ ଫୁଲ୍ଲଂ କୋକନଦଂ, ସୂରିଯାଲୋକେନ ଭଜ୍ଜିଯତେ;

ଏୱଂ ମନୁସ୍ସତ୍ତଗତା ସତ୍ତା, ଜରାଭିୱେଗେନ ମଦ୍ଦୀଯନ୍ତୀ''ତି। –

ଇମଂ ଗୀତଂ ଗାଯନ୍ତିଯା ଚେଟିକାଯ ସୁତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ, ବୁଦ୍ଧନ୍ତରେ ଚ ଅଞ୍ଞତରୋ ପୁରିସୋ ସତ୍ତହି ପୁତ୍ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱନା ଆଗମ୍ମ ଅଞ୍ଞତରାଯ ଇତ୍ଥିଯା ମୁସଲେନ ତଣ୍ଡୁଲେ କୋଟ୍ଟେନ୍ତିଯା –

''ଜରାଯ ପରିମଦ୍ଦିତଂ ଏତଂ, ମିଲାତଚ୍ଛୱିଚମ୍ମନିସ୍ସିତଂ;

ମରଣେନ ଭିଜ୍ଜତି ଏତଂ, ମଚ୍ଚୁସ୍ସ ଘସମାମିସଂ।

‘‘କିମୀନଂ ଆଲୟଂ ଏତଂ, ନାନାକୁଣପେନ ପୂରିତଂ;

ଅସୁଚିସ୍ସ ଭାଜନଂ ଏତଂ, କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧସମଂ ଇଦ’’ନ୍ତି। –

ଇମଂ ଗୀତିକଂ ସୁତ୍ୱା ସହ ପୁତ୍ତେହି ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ପତ୍ତୋ, ଅଞ୍ଞେ ଚ ଇଦିସେହି ଉପାୟେହି ଅରିୟଭୂମିଂ ପତ୍ତା ନିଦସ୍ସନଂ। ଅନଚ୍ଛରିୟଂ ପନେତଂ, ଯଂ ଭଗୱତା ଆସୟାନୁସୟକୁସଲେନ ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱୁତ୍ତା ଗାଥାୟୋ ସୁତ୍ୱା ପଞ୍ଚସତା ଭିକ୍ଖୂ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ, ଅଞ୍ଞେ ଚ ଖନ୍ଧାୟତନାଦିପଟିସଂୟୁତ୍ତା କଥା ସୁତ୍ୱା ଅନେକେ ଦେୱମନୁସ୍ସାତି। ଏୱଂ ଇମେହି ଚତୂହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତା ୱାଚା ସଚେପି ମିଲକ୍ଖୁଭାସାପରିୟାପନ୍ନା, ଘଟଚେଟିକାଗୀତିକପରିୟାପନ୍ନା ୱା ହୋତି, ତଥାପି ‘‘ସୁଭାସିତା’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସୁଭାସିତତ୍ତା ଏୱ ଚ ଅନୱଜ୍ଜା ଚ ଅନନୁୱଜ୍ଜା ଚ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଅତ୍ଥକାମାନଂ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥପଟିସରଣାନଂ, ନୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଟିସରଣାନନ୍ତି।

ଇଦମୱୋଚଭଗୱାତି ଇଦଂ ସୁଭାସିତଲକ୍ଖଣଂ ଭଗୱା ଅୱୋଚ। ଇଦଂ ୱତ୍ୱାନ ସୁଗତୋ, ଅଥାପରଂ ଏତଦୱୋଚ ସତ୍ଥାତି ଇଦଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣଂ ୱତ୍ୱା ଅଥ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଏତଂ ଅୱୋଚ ସତ୍ଥା। ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବଗାଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସବ୍ବମେତଂ ସଙ୍ଗୀତିକାରକା ଆହଂସୁ। ତତ୍ଥ ଅପରନ୍ତି ଗାଥାବନ୍ଧୱଚନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ଦୁୱିଧଂ ହୋତି – ପଚ୍ଛା ଆଗତପରିସଂ ଅସ୍ସୱନସୁସ୍ସୱନଆଧାରଣଦଳ୍ହୀକରଣାଦୀନି ୱା ସନ୍ଧାୟ ତଦତ୍ଥଦୀପକମେୱ ଚ। ପୁବ୍ବେ କେନଚି କାରଣେନ ପରିହାପିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନେନ ଅତ୍ଥୱିସେସଦୀପକଞ୍ଚ ‘‘ପୁରିସସ୍ସ ହି ଜାତସ୍ସ, କୁଠାରୀ ଜାୟତେ ମୁଖେ’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୬୬୨) ୱିୟ। ଇଧ ପନ ତଦତ୍ଥଦୀପକମେୱ।

୪୫୩। ତତ୍ଥ ସନ୍ତୋତି ବୁଦ୍ଧାଦୟୋ। ତେ ହି ସୁଭାସିତଂ ‘‘ଉତ୍ତମଂ ସେଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି। ଦୁତିୟଂ ତତିୟଂ ଚତୁତ୍ଥନ୍ତି ଇଦଂ ପନ ପୁବ୍ବେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠକ୍କମଂ ଉପାଦାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଗାଥାପରିୟୋସାନେ ପନ ୱଙ୍ଗୀସତ୍ଥେରୋ ଭଗୱତୋ ସୁଭାସିତେ ପସୀଦି।

ସୋ ଯଂ ପସନ୍ନାକାରଂ ଅକାସି, ଯଞ୍ଚ ୱଚନଂ ଭଗୱା ଅଭାସି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତା ସଙ୍ଗୀତିକାରକା ‘‘ଅଥ ଖୋ ଆୟସ୍ମା’’ତିଆଦିମାହଂସୁ। ତତ୍ଥ ପଟିଭାତି ମନ୍ତି ମମ ଭାଗୋ ପକାସତି । ପଟିଭାତୁ ତନ୍ତି ତୱ ଭାଗୋ ପକାସତୁ। ସାରୁପ୍ପାହୀତି ଅନୁଚ୍ଛୱିକାହି। ଅଭିତ୍ଥୱୀତି ପସଂସି।

୪୫୪।ନ ତାପୟେତି ୱିପ୍ପଟିସାରେନ ନ ତାପେୟ୍ୟ। ନ ୱିହିଂସେୟ୍ୟାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ ନ ବାଧେୟ୍ୟ। ସା ୱେ ୱାଚାତି ସା ୱାଚା ଏକଂସେନେୱ ସୁଭାସିତା। ଏତ୍ତାୱତା ଅପିସୁଣୱାଚାୟ ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୋମେତି।

୪୫୫।ପଟିନନ୍ଦିତାତି ହଟ୍ଠେନ ହଦୟେନ ପଟିମୁଖଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନନ୍ଦିତା ସମ୍ପିୟାୟିତା। ଯଂ ଅନାଦାୟ ପାପାନି, ପରେସଂ ଭାସତେ ପିୟନ୍ତି ଯଂ ୱାଚଂ ଭାସନ୍ତୋ ପରେସଂ ପାପାନି ଅପ୍ପିୟାନି ପଟିକ୍କୂଲାନି ଫରୁସୱଚନାନି ଅନାଦାୟ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନମଧୁରଂ ପିୟମେୱ ୱଚନଂ ଭାସତି, ତଂ ପିୟୱାଚମେୱ ଭାସେୟ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇମାୟ ଗାଥାୟ ପିୟୱଚନେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱି।

୪୫୬।ଅମତାତି ଅମତସଦିସା ସାଦୁଭାୱେନ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ‘‘ସଚ୍ଚଂ ହୱେ ସାଦୁତରଂ ରସାନ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୭୩; ସୁ। ନି। ୧୮୪)। ନିବ୍ବାନାମତପଚ୍ଚୟତ୍ତା ୱା ଅମତା। ଏସ ଧମ୍ମୋ ସନନ୍ତନୋତି ଯାୟଂ ସଚ୍ଚୱାଚା ନାମ, ଏସ ପୋରାଣୋ ଧମ୍ମୋ ଚରିୟା ପୱେଣୀ, ଇଦମେୱ ହି ପୋରାଣାନଂ ଆଚିଣ୍ଣଂ, ନ ତେ ଅଲିକଂ ଭାସିଂସୁ। ତେନେୱାହ – ‘‘ସଚ୍ଚେ ଅତ୍ଥେ ଚ ଧମ୍ମେ ଚ, ଅହୁ ସନ୍ତୋ ପତିଟ୍ଠିତା’’ତି। ତତ୍ଥ ସଚ୍ଚେ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଏୱ ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରେସଞ୍ଚ ଅତ୍ଥେ ପତିଟ୍ଠିତା। ଅତ୍ଥେ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଏୱ ଚ ଧମ୍ମେ ପତିଟ୍ଠିତା ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ପରଂ ୱା ଦ୍ୱୟଂ ସଚ୍ଚୱିସେସନମିଚ୍ଚେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସଚ୍ଚେ ପତିଟ୍ଠିତା। କୀଦିସେ? ଅତ୍ଥେ ଚ ଧମ୍ମେ ଚ, ଯଂ ପରେସଂ ଅତ୍ଥତୋ ଅନପେତତ୍ତା ଅତ୍ଥଂ ଅନୁପରୋଧଂ କରୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସତିପି ଚ ଅନୁପରୋଧକରତ୍ତେ ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତତ୍ତା ଧମ୍ମଂ, ଯଂ ଧମ୍ମିକମେୱ ଅତ୍ଥଂ ସାଧେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇମାୟ ଗାଥାୟ ସଚ୍ଚୱଚନେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱି।

୪୫୭।ଖେମନ୍ତି ଅଭୟଂ ନିରୁପଦ୍ଦୱଂ। କେନ କାରଣେନାତି ଚେ? ନିବ୍ବାନପତ୍ତିୟା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକିରିୟାୟ, ଯସ୍ମା କିଲେସନିବ୍ବାନଂ ପାପେତି, ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତକିରିୟାୟ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ନିବ୍ବାନପତ୍ତିୟା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକିରିୟାୟାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ନିବ୍ବାନଧାତୂନମତ୍ଥାୟ ଖେମମଗ୍ଗପ୍ପକାସନତୋ ଖେମଂ ୱାଚଂ ଭାସତି, ସା ୱେ ୱାଚାନମୁତ୍ତମାତି ସା ୱାଚା ସବ୍ବୱାଚାନଂ ସେଟ୍ଠାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମାୟ ଗାଥାୟ ମନ୍ତାୱଚନେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସୀତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନା। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ ସୁଭାସିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପୂରଳାସସୁତ୍ତ-(ସୁନ୍ଦରିକଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତ)-ୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂମେ ସୁତନ୍ତି ପୂରଳାସସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗୱା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତକିଚ୍ଚାୱସାନେ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ ସୁନ୍ଦରିକଭାରଦ୍ୱାଜବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ''ତତ୍ଥ ମୟି ଗତେ କଥା ପୱତ୍ତିସ୍ସତି, ତତୋ କଥାୱସାନେ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଏସ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିସ୍ସତୀ''ତି ଚ ଞତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା କଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

ତତ୍ଥ ଏୱଂ ମେ ସୁତନ୍ତିଆଦି ସଙ୍ଗୀତିକାରକାନଂ ୱଚନଂ। କିଂଜଚ୍ଚୋ ଭୱନ୍ତିଆଦି ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ, ନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନୋମ୍ହୀତିଆଦି ଭଗୱତୋ। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସମୋଧାନେତ୍ୱା ''ପୂରଳାସସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତସଦିସଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଅପୁବ୍ବଂ ୱଣ୍ଣୟିସ୍ସାମ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି ପଦାନି ଅନାମସନ୍ତା। କୋସଲେସୂତି କୋସଲା ନାମ ଜାନପଦିନୋ ରାଜକୁମାରା। ତେସଂ ନିୱାସୋ ଏକୋପି ଜନପଦୋ ରୁଳ୍ହିସଦ୍ଦେନ ''କୋସଲା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମିଂ କୋସଲେସୁ ଜନପଦେ। କେଚି ପନ ''ଯସ୍ମା ପୁବ୍ବେ ମହାପନାଦଂ ରାଜକୁମାରଂ ନାନାନାଟକାଦୀନି ଦିସ୍ୱା ସିତମତ୍ତମ୍ପି ଅକରୋନ୍ତଂ ସୁତ୍ୱା ରାଜା ଆଣାପେସି 'ଯୋ ମମ ପୁତ୍ତଂ ହସାପେତି, ସବ୍ବାଭରଣେହି ନଂ ଅଲଙ୍କରୋମୀ'ତି। ତତୋ ନଙ୍ଗଲାନି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ମହାଜନକାୟୋ ସନ୍ନିପତି। ତେ ଚ ମନୁସ୍ସା ଅତିରେକସତ୍ତୱସ୍ସାନି ନାନାକୀଳିକାଦୟୋ ଦସ୍ସେନ୍ତାପି ତଂ ନାସକ୍ଖିଂସୁ ହସାପେତୁଂ। ତତୋ ସକ୍କୋ ଦେୱନଟଂ ପେସେସି, ସୋ ଦିବ୍ବନାଟକଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ହସାପେସି। ଅଥ ତେ ମନୁସ୍ସା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱସନୋକାସାଭିମୁଖା ପକ୍କମିଂସୁ। ତେ ପଟିପଥେ ମିତ୍ତସୁହଜ୍ଜାଦୟୋ ଦିସ୍ୱା ପଟିସନ୍ଥାରମକଂସୁ 'କଚ୍ଚି ଭୋ କୁସଲଂ, କଚ୍ଚି ଭୋ କୁସଲ'ନ୍ତି । ତସ୍ମା ତଂ 'କୁସଲ'ନ୍ତି ସଦ୍ଦଂ ଉପାଦାୟ ସୋ ପଦେସୋ 'କୋସଲୋ'ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି। ସୁନ୍ଦରିକାୟ ନଦିୟା ତୀରେତି ସୁନ୍ଦରିକାତି ଏୱଂନାମିକାୟ ନଦିୟା ତୀରେ।

ତେନ ଖୋ ପନାତି ଯେନ ସମୟେନ ଭଗୱା ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱିନେତୁକାମୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସା ନଦିୟା ତୀରେ ସସୀସଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତେନ ଇରିୟାପଥୱିହାରେନ ୱିହରତି। ସୁନ୍ଦରିକଭାରଦ୍ୱାଜୋତି ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତସ୍ସା ନଦିୟା ତୀରେ ୱସତି ଅଗ୍ଗିଞ୍ଚ ଜୁହତି, ଭାରଦ୍ୱାଜୋତି ଚସ୍ସ ଗୋତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଗ୍ଗିଂ ଜୁହତୀତି ଆହୁତିପକ୍ଖିପନେନ ଜାଲେତି। ଅଗ୍ଗିହୁତ୍ତଂ ପରିଚରତୀତି ଅଗ୍ୟାୟତନଂ ସମ୍ମଜ୍ଜନୂପଲେପନବଲିକମ୍ମାଦିନା ପୟିରୁପାସତି। କୋ ନୁ ଖୋ ଇମଂ ହବ୍ୟସେସଂ ଭୁଞ୍ଜେୟ୍ୟାତି ସୋ କିର ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ଜୁହିତ୍ୱା ଅୱସେସଂ ପାୟାସଂ ଦିସ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ''ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ତାୱ ପକ୍ଖିତ୍ତପାୟାସୋ ମହାବ୍ରହ୍ମୁନା ଭୁତ୍ତୋ, ଅୟଂ ପନ ଅୱସେସୋ ଅତ୍ଥି। ତଂ ଯଦି ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ମୁଖତୋ ଜାତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସେୱ ଦଦେୟ୍ୟଂ, ଏୱଂ ମେ ପିତରା ସହ ପୁତ୍ତୋପି ସନ୍ତପ୍ପିତୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ସୁୱିସୋଧିତୋ ଚ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଗାମିମଗ୍ଗୋ ଅସ୍ସ, ହନ୍ଦାହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଗୱେସାମୀ''ତି। ତତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଉଟ୍ଠାୟାସନା ଚତୁଦ୍ଦିସା ଅନୁୱିଲୋକେସି – ''କୋ ନୁ ଖୋ ଇମଂ ହବ୍ୟସେସଂ ଭୁଞ୍ଜେୟ୍ୟା''ତି।

ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେତି ତସ୍ମିଂ ୱନସଣ୍ଡେ ସେଟ୍ଠରୁକ୍ଖମୂଲେ। ସସୀସଂ ପାରୁତନ୍ତି ସହ ସୀସେନ ପାରୁତକାୟଂ। କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ଏୱମକାସି, କିଂ ନାରାୟନସଙ୍ଖାତବଲୋପି ହୁତ୍ୱା ନାସକ୍ଖି ହିମପାତଂ ସୀତୱାତଞ୍ଚ ପଟିବାହିତୁନ୍ତି? ଅଦ୍ଧେତଂ କାରଣଂ। ନ ହି ବୁଦ୍ଧା ସବ୍ବସୋ କାୟପଟିଜଗ୍ଗନଂ କରୋନ୍ତି ଏୱ, ଅପିଚ ଭଗୱା ''ଆଗତେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ସୀସଂ ୱିୱରିସ୍ସାମି, ମଂ ଦିସ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ କଥଂ ପୱତ୍ତେସ୍ସତି, ଅଥସ୍ସ କଥାନୁସାରେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମୀ''ତି କଥାପୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଏୱମକାସି। ଦିସ୍ୱାନ ୱାମେନ…ପେ… ତେନୁପସଙ୍କମୀତି ସୋ କିର ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ''ଅୟଂ ସସୀସଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ପଧାନମନୁଯୁତ୍ତୋ, ଇମସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣୋଦକଂ ଦତ୍ୱା ଇମଂ ହବ୍ୟସେସଂ ଦସ୍ସାମୀ''ତି ବ୍ରାହ୍ମଣସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ଏୱ ଉପସଙ୍କମି। ମୁଣ୍ଡୋ ଅୟଂ ଭୱଂ, ମୁଣ୍ଡକୋ ଅୟଂ ଭୱନ୍ତି ସୀସେ ୱିୱରିତମତ୍ତେୱ କେସନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ମୁଣ୍ଡୋ''ତି ଆହ। ତତୋ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ପରିତ୍ତମ୍ପି ସିଖଂ ଅଦିସ୍ୱା ହୀଳେନ୍ତୋ ''ମୁଣ୍ଡକୋ''ତି ଆହ। ଏୱରୂପା ହି ନେସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଦିଟ୍ଠି। ତତୋ ୱାତି ଯତ୍ଥ ଠିତୋ ଅଦ୍ଦସ, ତମ୍ହା ପଦେସା। ମୁଣ୍ଡାପୀତି କେନଚି କାରଣେନ ମୁଣ୍ଡିତସୀସାପି ହୋନ୍ତି।

୪୫୮। ନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନୋମ୍ହୀତି ଏତ୍ଥ ନକାରୋ ପଟିସେଧେ, ନୋକାରୋ ଅୱଧାରଣେ ''ନ ନୋ ସମ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଖୁ। ପା। ୬।୩; ସୁ। ନି। ୨୨୬) ୱିୟ। ତେନ ନେୱମ୍ହି ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ଦସ୍ସେତି। ନ ରାଜପୁତ୍ତୋତି ଖତ୍ତିୟୋ ନମ୍ହି। ନ ୱେସ୍ସାୟନୋତି ୱେସ୍ସୋପି ନମ୍ହି। ଉଦକୋଚି ନୋମ୍ହୀତି ଅଞ୍ଞୋପି ସୁଦ୍ଦୋ ୱା ଚଣ୍ଡାଲୋ ୱା କୋଚି ନ ହୋମୀତି ଏୱଂ ଏକଂସେନେୱ ଜାତିୱାଦସମୁଦାଚାରଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। କସ୍ମା? ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପତ୍ତା ୱିୟ ହି ନଦିୟୋ ପବ୍ବଜ୍ଜୂପଗତା କୁଲପୁତ୍ତା ଜହନ୍ତି ପୁରିମାନି ନାମଗୋତ୍ତାନି। ପହାରାଦସୁତ୍ତଞ୍ଚେତ୍ଥ (ଅ। ନି। ୮।୧୯) ସାଧକଂ। ଏୱଂ ଜାତିୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା

ଯଥାଭୂତମତ୍ଥଂ ଆୱିକରୋନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଗୋତ୍ତଂ ପରିଞ୍ଞାଯ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ, ଅକିଞ୍ଚନୋ ମନ୍ତ ଚରାମି ଲୋକେ’’ତି। କଥଂ ଗୋତ୍ତଂ ପରିଞ୍ଞାସୀତି ଚେ? ଭଗୱା ହି ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ପରିଞ୍ଞାସି, ତେସୁ ଚ ପରିଞ୍ଞାତେସୁ ଗୋତ୍ତଂ ପରିଞ୍ଞାତମେୱ ହୋତି। ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନାନଂ ପନ ଅଭାୱେନ ସୋ ଅକିଞ୍ଚନୋ ମନ୍ତା ଜାନିତ୍ୱା ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତୀହି କାଯକମ୍ମାଦୀହି ଚରତି। ତେନାହ – ‘‘ଗୋତ୍ତଂ…ପେ… ଲୋକେ’’ତି। ମନ୍ତା ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା, ତାଯ ଚେସ ଚରତି। ତେନେୱାହ – ‘‘ମନ୍ତଂ ଚରାମି ଲୋକେ’’ତି ଛନ୍ଦୱସେନ ରସ୍ସଂ କତ୍ୱା।

୪୫୯-୬୦। ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ଆୱିକତ୍ୱା ଇଦାନି ‘‘ଏୱଂ ୱଠଆରିକଂ ଲିଙ୍ଗମ୍ପି ଦିସ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବାପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ନ ଜାନାସୀ’’ତି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଉପାରମ୍ଭଂ ଆରୋପେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ସଙ୍ଘାଟିୱାସୀ…ପେ… ଗୋତ୍ତପଞ୍ହ’’ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଛିନ୍ନସଙ୍ଘଟିତତ୍ତେନ ତୀଣିପି ଚୀୱରାନି ‘‘ସଙ୍ଘାଟୀ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତାନି, ତାନି ନିୱାସେତି ପରିଦହତୀତି ସଙ୍ଘାଟିୱାସୀ। ଅଗହୋତି ଅଗେହୋ, ନିତ୍ତଣ୍ହୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନିୱାସାଗାରଂ ପନ ଭଗୱତୋ ଜେତୱନେ ମହାଗନ୍ଧକୁଟିକରେରିମଣ୍ଡଲମାଳଅକୋସମ୍ବକୁଟିଚନ୍ଦନମାଲାଦିଅନେକପ୍ପକାରଂ, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ନିବ୍ବୁତ୍ତକେସୋତି ଅପନୀତକେସୋ, ଓହାରିତକେସମସ୍ସୂତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଭିନିବ୍ବୁତତ୍ତୋତି ଅତୀୱ ୱୂପସନ୍ତପରିଳାହଚିତ୍ତୋ, ଗୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ ୱା। ଅଲିପ୍ପମାନୋ ଇଧ ମାଣୱେହୀତି ଉପକରଣସିନେହସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ମନୁସ୍ସେହି ଅଲିତ୍ତୋ ଅସଂସଟ୍ଠୋ ଏକନ୍ତୱିୱିତ୍ତୋ। ଅକଲ୍ଲଂ ମଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଯ୍ୱାହଂ ଏୱଂ ସଙ୍ଘାଟିୱାସୀ…ପେ… ଅଲିପ୍ପମାନୋ ଇଧ ମାଣୱେହି, ତଂ ମଂ ତ୍ୱଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ପାକଟିକାନି ନାମଗୋତ୍ତାନି ଅତୀତଂ ପବ୍ବଜିତଂ ସମାନଂ ଅପ୍ପତିରୂପଂ ଗୋତ୍ତପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛସୀତି।

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଉପାରମ୍ଭଂ ମୋଚେନ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଆହ – ପୁଚ୍ଛନ୍ତି ୱେ, ଭୋ ବ୍ରାହ୍ମଣା, ବ୍ରାହ୍ମଣେଭି ସହ ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନୋ ଭୱ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନୁ ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ନାହଂ ଭୋ ଅକଲ୍ଲଂ ପୁଚ୍ଛାମି। ଅମ୍ହାକଞ୍ହି ବ୍ରାହ୍ମଣସମଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣା ବ୍ରାହ୍ମଣେହି ସହ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନୁ ଭୱଂ, ଭାରଦ୍ୱାଜୋ ନୁ ଭୱ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଜାତିମ୍ପି ଗୋତ୍ତମ୍ପି ପୁଚ୍ଛନ୍ତି ଏୱାତି।

୪୬୧-୨। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଭଗୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଚିତ୍ତମୁଦୁଭାୱକରଣତ୍ଥଂ ମନ୍ତେସୁ ଅତ୍ତନୋ ପକତଞ୍ଞୁତଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହି ଚେ ତ୍ୱଂ ବ୍ରୂସି…ପେ… ଚତୁୱୀସତକ୍ଖର’’ନ୍ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସଚେ ତ୍ୱଂ ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅହଂ’’ତି ବ୍ରୂସି, ମଞ୍ଚ ଅବ୍ରାହ୍ମଣଂ ବ୍ରୂସି, ତସ୍ମା ଭୱନ୍ତଂ ସାୱିତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛାମି ତିପଦଂ ଚତୁୱୀସତକ୍ଖରଂ, ତଂ ମେ ବ୍ରୂହୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଭଗୱା ପରମତ୍ଥୱେଦାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ପିଟକାନଂ ଆଦିଭୂତଂ ପରମତ୍ଥବ୍ରାହ୍ମଣେହି ସବ୍ବବୁଦ୍ଧେହି ପକାସିତଂ ଅତ୍ଥସମ୍ପନ୍ନଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ‘‘ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମି, ଧମ୍ମଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମି, ସଙ୍ଘଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ଇମଂ ଅରିଯସାୱିତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛତି। ଯଦିପି ହି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱଦେଯ୍ୟ, ଅଦ୍ଧା ନଂ ଭଗୱା ‘‘ନାଯଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଅରିଯସ୍ସ ୱିନଯେ ସାୱିତ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ତସ୍ସ ଅସାରକତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଧେୱ ପତିଟ୍ଠାପେଯ୍ୟ। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପନ ‘‘ସାୱିତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛାମି ତିପଦଂ ଚତୁୱୀସତକ୍ଖର’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଅତ୍ତନୋ ସମଯସିଦ୍ଧଂ ସାୱିତ୍ତିଲକ୍ଖଣବ୍ୟଞ୍ଜନକଂ ବ୍ରହ୍ମସ୍ସରେନ ନିଚ୍ଛାରିତୱଚନଂ ସୁତ୍ୱାୱ ‘‘ଅଦ୍ଧାଯଂ ସମଣୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସମଯେ ନିଟ୍ଠଂ ଗତୋ, ଅହଂ ପନ ଅଞ୍ଞାଣେନ ‘ଅବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅଯ’ନ୍ତି ପରିଭୱିଂ, ସାଧୁରୂପୋ ମନ୍ତପାରଗୂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋୱ ଏସୋ’’ତି ନିଟ୍ଠଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ହନ୍ଦ ନଂ ଯଞ୍ଞୱିଧିଂ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୱିଧିଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛାମୀ’’ତି ତମତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘କିଂନିସ୍ସିତା… ପେ… ଲୋକେ’’ତି ଇମଂ ୱିସମଗାଥାପଦତ୍ତଯମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – କିଂନିସ୍ସିତା କିମଧିପ୍ପାଯା କିଂ ପତ୍ଥେନ୍ତା ଇସଯୋ ଚ ଖତ୍ତିଯା ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ ଅଞ୍ଞେ ଚ ମନୁଜା ଦେୱତାନଂ ଅତ୍ଥାଯ ଯଞ୍ଞଂ ଅକପ୍ପଯିଂସୁ। ଯଞ୍ଞମକପ୍ପଯିଂସୂତି ମକାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ଅକପ୍ପଯିଂସୂତି ସଂୱିଦହିଂସୁ ଅକଂସୁ। ପୁଥୂତି ବହୂ ଅନ୍ନପାନଦାନାଦିନା ଭେଦେନ ଅନେକପ୍ପକାରେ ପୁଥୂ ୱା ଇସଯୋ ମନୁଜା ଖତ୍ତିଯା ବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ କିଂନିସ୍ସିତା ଯଞ୍ଞମକପ୍ପଯିଂସୁ। କଥଂ ନେସଂ ତଂ କମ୍ମଂ ସମିଜ୍ଝତୀତି ଇମିନାଧିପ୍ପାଯେନ ପୁଚ୍ଛତି।

୪୬୩। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତମତ୍ଥଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ଯଦନ୍ତଗୂ ୱେଦଗୂ ଯଞ୍ଞକାଲେ। ଯସ୍ସାହୁତିଂ ଲଭେ ତସ୍ସିଜ୍ଝେତି ବ୍ରୂମୀ’’ତି ଇଦଂ ସେସପଦଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ ଯଦନ୍ତଗୂତି ଯୋ ଅନ୍ତଗୂ, ଓକାରସ୍ସ ଅକାରୋ, ଦକାରୋ ଚ ପଦସନ୍ଧିକରୋ ‘‘ଅସାଧାରଣମଞ୍ଞେସ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଖୁ। ପା। ୮।୯) ମକାରୋ ୱିଯ। ଅଯଂ ପନ ଅତ୍ଥୋ – ଯୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ଅନ୍ତଗତତ୍ତା ଅନ୍ତଗୂ, ଚତୂହି ଚ ମଗ୍ଗଞାଣୱେଦେହି କିଲେସେ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଗତତ୍ତା ୱେଦଗୂ, ସୋ ଯସ୍ସ ଇସିମନୁଜଖତ୍ତିଯବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଯଞ୍ଞକାଲେ ଯସ୍ମିଂ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଆହାରେ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତେ ଅନ୍ତମସୋ ୱନପଣ୍ଣମୂଲଫଲାଦିମ୍ହିପି ଆହୁତିଂ ଲଭେ, ତତୋ କିଞ୍ଚି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ଲଭେଯ୍ୟ, ତସ୍ସ ତଂ ଯଞ୍ଞକମ୍ମଂ ଇଜ୍ଝେ ସମିଜ୍ଝେଯ୍ୟ, ମହପ୍ଫଲଂ ଭୱେଯ୍ୟାତି ବ୍ରୂମୀତି।

୪୬୪। ଅଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତଂ ଭଗୱତୋ ପରମତ୍ଥଯୋଗଗମ୍ଭୀରଂ ଅତିମଧୁରଗିରନିବ୍ବିକାରସରସମ୍ପନ୍ନଂ ଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ସରୀରସମ୍ପତ୍ତିସୂଚିତଞ୍ଚସ୍ସ ସବ୍ବଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଂ ସମ୍ଭାୱଯମାନୋ ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ‘‘ଅଦ୍ଧା ହି ତସ୍ସା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଇତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ସଙ୍ଗୀତିକାରାନଂ ୱଚନଂ, ସେସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅଦ୍ଧା ହି ତସ୍ସ ମଯ୍ହଂ ହୁତମିଜ୍ଝେ, ଅଯଂ ଅଜ୍ଜ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ ଇଜ୍ଝିସ୍ସତି ସମିଜ୍ଝିସ୍ସତି ମହପ୍ଫଲୋ ଭୱିସ୍ସତି ଯଂ ତାଦିସଂ ୱେଦଗୁମଦ୍ଦସାମ, ଯସ୍ମା ତାଦିସଂ ଭୱନ୍ତରୂପଂ ୱେଦଗୁଂ ଅଦ୍ଦସାମ। ତ୍ୱଞ୍ଞେୱ ହି ସୋ ୱେଦଗୂ, ନ ଅଞ୍ଞୋ। ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ପନ ତୁମ୍ହାଦିସାନଂ ୱେଦଗୂନଂ ଅନ୍ତଗୂନଞ୍ଚ ଅଦସ୍ସନେନ ଅମ୍ହାଦିସାନଂ ଯଞ୍ଞେ ପଟିଯତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞୋ ଜନୋ ଭୁଞ୍ଜତି ପୂରଳଆସଂ ଚରୁକଞ୍ଚ ପୂୱଞ୍ଚାତି।

୪୬୫। ତତୋ ଭଗୱା ଅତ୍ତନି ପସନ୍ନଂ ୱଚନପଟିଗ୍ଗହଣସଜ୍ଜଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଯଥାସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁ ପାକଟା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ନାନପ୍ପକାରେହି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟେ ପକାସେତୁକାମୋ ''ତସ୍ମାତିହ ତ୍ୱ''ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯସ୍ମା ମଯି ପସନ୍ନୋସି, ତସ୍ମା ପନ ଇହ ତ୍ୱଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଉପସଙ୍କମ୍ମ ପୁଚ୍ଛାତି ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ। ଇଦାନି ଇତୋ ପୁବ୍ବଂ ଅତ୍ଥେନଅଧିକପଦଂ ପରପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ – ଅତ୍ଥେନ ଅତ୍ଥିକୋ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥତ୍ଥିକଭାୱସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ କିଲେସଗ୍ଗିୱୂପସମେନ ସନ୍ତଂ, କୋଧଧୂମୱିଗମେନ ୱିଧୂମଂ, ଦୁକ୍ଖାଭାୱେନ ଅନୀଘଂ, ଅନେକୱିଧଆସାଭାୱେନ ନିରାସଂ ଅପ୍ପେୱିଧ ଏକଂସେନ ଇଧ ଠିତୋୱ ଇଧ ୱା ସାସନେ ଅଭିୱିନ୍ଦେ ଲଚ୍ଛସି ଅଧିଗଚ୍ଛିସ୍ସସି ସୁମେଧଂ ୱରପଞ୍ଞଂ ଖୀଣାସୱଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଯସ୍ମା ମଯି ପସନ୍ନୋସି, ତସ୍ମାତିହ, ତ୍ୱଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଅତ୍ଥେନ ଅତ୍ଥିକୋ ସମାନୋ ଉପସଙ୍କମ୍ମ ପୁଚ୍ଛ ସନ୍ତଂ ୱିଧୂମଂ ଅନୀଘଂ ନିରାସନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ। ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅପ୍ପେୱିଧ ଅଭିୱିନ୍ଦେ ସୁମେଧଂ ଖୀଣାସୱଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟନ୍ତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୬୬। ଅଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆହ – ''ଯଞ୍ଞେ ରତୋହଂ…ପେ… ବ୍ରୂହି ମେତ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯଞ୍ଞୋ ଯାଗୋ ଦାନନ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ତସ୍ମା ଦାନରତୋ ଅହଂ, ତାଯ ଏୱ ଦାନାରାମତାଯ ଦାନଂ ଦାତୁକାମୋ, ନ ପନ ଜାନାମି, ଏୱଂ ଅଜାନନ୍ତଂ ଅନୁସାସତୁ ମଂ ଭୱଂ। ଅନୁସାସନ୍ତୋ ଚ ଉତ୍ତାନେନେୱ ନଯେନ ଯତ୍ଥ ହୁତଂ ଇଜ୍ଝତେ ବ୍ରୂହି ମେତନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ''ଯଥାହୁତ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ।

୪୬୭। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ୱତ୍ତୁକାମୋ ଆହ – ''ତେନ ହି…ପେ… ଦେସେସ୍ସାମୀ''ତି। ଓହିତସୋତସ୍ସ ଚସ୍ସ ଅନୁସାସନତ୍ଥଂ ତାୱ ''ମା ଜାତିଂ ପୁଚ୍ଛୀ''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ମା ଜାତିଂ ପୁଚ୍ଛୀତି ଯଦି ହୁତସମିଦ୍ଧିଂ ଦାନମହପ୍ଫଲତଂ ପଚ୍ଚାସୀସସି, ଜାତିଂ ମା ପୁଚ୍ଛ। ଅକାରଣଞ୍ହି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୱିଚାରଣାଯ ଜାତି। ଚରଣଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛାତି ଅପିଚ ଖୋ ସୀଲାଦିଗୁଣଭେଦଂ ଚରଣଂ ପୁଚ୍ଛ। ଏତଞ୍ହି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୱିଚାରଣାଯ କାରଣଂ।

ଇଦାନିସ୍ସ ତମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ନିଦସ୍ସନମାହ – ''କଟ୍ଠା ହୱେ ଜାଯତି ଜାତୱେଦୋ''ତିଆଦି। ତତ୍ରାଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଇଧ କଟ୍ଠା ଅଗ୍ଗି ଜାଯତି, ନ ଚ ସୋ ସାଲାଦିକଟ୍ଠା ଜାତୋ ଏୱ ଅଗ୍ଗିକିଚ୍ଚଂ କରୋତି, ସାପାନଦୋଣିଆଦିକଟ୍ଠା ଜାତୋ ନ କରୋତି, ଅପିଚ ଖୋ ଅତ୍ତନୋ ଅଚ୍ଚିଆଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଏୱ କରୋତି। ଏୱଂ ନ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲାଦୀସୁ ଜାତୋ ଏୱ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋ ହୋତି, ଚଣ୍ଡାଲକୁଲାଦୀସୁ ଜାତୋ ନ ହୋତି, ଅପିଚ ଖୋ ନୀଚାକୁଲୀନୋପି ଉଚ୍ଚାକୁଲୀନୋପି ଖୀଣାସୱମୁନି ଧିତିମା ହିରୀନିସେଧୋ ଆଜାନିଯୋ ହୋତି, ଇମାଯ ଧିତିହିରିପମୁଖାଯ ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ଜାତିମା ଉତ୍ତମଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋ ହୋତି। ସୋ ହି ଧିତିଯା ଗୁଣେ ଧାରଯତି, ହିରିଯା ଦୋସେ ନିସେଧେତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ''ହିରିଯା ହି ସନ୍ତୋ ନ କରୋନ୍ତି ପାପ''ନ୍ତି। ତେନ ତେ ବ୍ରୂମି –

''ମା ଜାତିଂ ପୁଚ୍ଛୀ ଚରଣଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛ,

କଟ୍ଠା ହୱେ ଜାଯତି ଜାତୱେଦୋ;

ନୀଚାକୁଲୀନୋପି ମୁନୀ ଧିତୀମା,

ଆଜାନିଯୋ ହୋତି ହିରୀନିସେଧୋ''ତି। –

ଏସ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ଅସ୍ସଲାଯନସୁତ୍ତାନୁସାରେନ (ମ। ନି। ୨।୪୦୧ ଆଦଯୋ) ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୪୬୮। ଏୱମେତଂ ଭଗୱା ଚାତୁୱଣ୍ଣିସୁଦ୍ଧିଯା ଅନୁସାସିତ୍ୱା ଇଦାନି ଯତ୍ଥ ହୁତଂ ଇଜ୍ଝତେ, ଯଥା ଚ ହୁତଂ ଇଜ୍ଝତେ, ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଚ୍ଚେନ ଦନ୍ତୋ''ତିଆଦିଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ସଚ୍ଚେନାତି ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚେନ। ତଞ୍ହି ପତ୍ତୋ ଦନ୍ତୋ ହୋତି। ତେନାହ – ''ସଚ୍ଚେନ ଦନ୍ତୋ''ତି। ଦମସା ଉପେତୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ୱେଦନ୍ତଗୂତି ୱେଦେହି ୱା କିଲେସାନଂ ଅନ୍ତଂ ଗତୋ, ୱେଦାନଂ ୱା ଅନ୍ତଂ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ଗତୋ। ୱୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିଯୋତି ପୁନ ୱସିତବ୍ବାଭାୱତୋ ୱୁତ୍ଥମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯୋ। କାଲେନ ତମ୍ହି ହବ୍ୟଂ ପୱେଚ୍ଛେତି ଅତ୍ତନୋ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଟ୍ଠିତକାଲଂ ତସ୍ସ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱକାଲଞ୍ଚ ଉପଲକ୍ଖେତ୍ୱା ତେନ କାଲେନ ତାଦିସେ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟେ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ପୱେଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ପୱେସେଯ୍ୟ ପଟିପାଦେଯ୍ୟ।

୪୬୯-୭୧।କାମେତି ୱତ୍ଥୁକାମେ ଚ କିଲେସକାମେ ଚ। ସୁସମାହିତିନ୍ଦ୍ରିଯାତି ସୁଟ୍ଠୁ ସମାହିତିନ୍ଦ୍ରିଯା, ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଚନ୍ଦୋୱ ରାହୁଗ୍ଗହଣା ପମୁତ୍ତାତି ଯଥା ଚନ୍ଦୋ ରାହୁଗ୍ଗହଣା, ଏୱଂ କିଲେସଗ୍ଗହଣା ପମୁତ୍ତା ଯେ ଅତୀୱ ଭାସନ୍ତି ଚେୱ ତପନ୍ତି ଚ। ସତାତି ସତିସମ୍ପନ୍ନା। ମମାଯିତାନୀତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମମାଯିତାନି।

୪୭୨।ଯୋ କାମେ ହିତ୍ୱାତି ଇତୋ ପଭୁତି ଅତ୍ତାନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ତତ୍ଥ କାମେ ହିତ୍ୱାତି କିଲେସକାମେ ପହାଯ। ଅଭିଭୁଯ୍ୟଚାରୀତି ତେସଂ

ପହୀନତ୍ତା ୱତ୍ଥୁକାମେ ଅଭିଭୁଯ୍ୟଚାରୀ। ଜାତିମରଣସ୍ସ ଅନ୍ତଂ ନାମ ନିବ୍ବାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଞ୍ଚ ଯୋ ୱେଦି ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଞାବଲେନ ଅଞ୍ଞାସି। ଉଦକରହଦୋ ୱାତି ଯେ ଇମେ ଅନୋତତ୍ତଦହୋ କଣ୍ଣମୁଣ୍ଡଦହୋ ରଥକାରଦହୋ ଛଦ୍ଦନ୍ତଦହୋ କୁଣାଲଦହୋ ମନ୍ଦାକିନିଦହୋ ସୀହପ୍ପପାତଦହୋତି ହିମୱତି ସତ୍ତ ମହାରହଦା ଅଗ୍ଗିସୂରିଯସନ୍ତାପେହି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠତ୍ତା ନିଚ୍ଚଂ ସୀତଲା, ତେସଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ଉଦକରହଦୋୱ ସୀତୋ ପରିନିବ୍ବୁତକିଲେସପରିଳାହତ୍ତା।

୪୭୩।ସମୋତି ତୁଲ୍ୟୋ। ସମେହୀତି ୱିପସ୍ସିଆଦୀହି ବୁଦ୍ଧେହି। ତେ ହି ପଟିୱେଧସମତ୍ତା ''ସମା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ନତ୍ଥି ତେସଂ ପଟିୱେଧେନାଧିଗନ୍ତବ୍ବେସୁ ଗୁଣେସୁ, ପହାତବ୍ବେସୁ ୱା ଦୋସେସୁ ୱେମତ୍ତତା , ଅଦ୍ଧାନଆଯୁକୁଲପ୍ପମାଣାଭିନିକ୍ଖମନପଧାନବୋଧିରସ୍ମୀହି ପନ ନେସଂ ୱେମତ୍ତତା ହୋତି। ତଥା ହି ତେ ହେଟ୍ଠିମପରିଚ୍ଛେଦେନ ଚତୂହି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟେହି କପ୍ପସତସହସ୍ସେନ ଚ ପାରମିଯୋ ପୂରେନ୍ତି, ଉପରିମପରିଚ୍ଛେଦେନ ସୋଳସହି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟେହି କପ୍ପସତସହସ୍ସେନ ଚ। ଅଯଂ ନେସଂ ଅଦ୍ଧାନୱେମତ୍ତତା। ହେଟ୍ଠିମପରିଚ୍ଛେଦେନ ଚ ୱସ୍ସସତାଯୁକକାଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପରିମପରିଚ୍ଛେଦେନ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାଯୁକକାଲେ। ଅଯଂ ନେସଂ ଆଯୁୱେମତ୍ତତା। ଖତ୍ତିଯକୁଲେ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଯଂ କୁଲୱେମତ୍ତତା। ଉଚ୍ଚା ୱା ହୋନ୍ତି ଅଟ୍ଠାସୀତିହତ୍ଥପ୍ପମାଣା, ନୀଚା ୱା ପନ୍ନରସଅଟ୍ଠାରସହତ୍ଥପ୍ପମାଣା। ଅଯଂ ପମାଣୱେମତ୍ତତା। ହତ୍ଥିଅସ୍ସରଥସିୱିକାଦୀହି ନିକ୍ଖମନ୍ତି ୱେହାସେନ ୱା। ତଥା ହି ୱିପସ୍ସିକକୁସନ୍ଧା ଅସ୍ସରଥେନ ନିକ୍ଖମିଂସୁ, ସିଖୀକୋଣାଗମନା ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧେନ, ୱେସ୍ସଭୂ ସିୱିକାଯ, କସ୍ସପୋ ୱେହାସେନ, ସକ୍ଯମୁନି ଅସ୍ସପିଟ୍ଠିଯା। ଅଯଂ ନେକ୍ଖମ୍ମୱେମତ୍ତତା। ସତ୍ତାହଂ ୱା ପଧାନମନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତି, ଅଡ୍ଢମାସଂ, ମାସଂ, ଦ୍ୱେମାସଂ, ତେମାସଂ, ଚତୁମାସଂ, ପଞ୍ଚମାସଂ, ଛମାସଂ, ଏକୱସ୍ସଂ ଦ୍ୱିତିଚତୁପଞ୍ଚଛୱସ୍ସାନି ୱା। ଅଯଂ ପଧାନୱେମତ୍ତତା। ଅସ୍ସତ୍ଥୋ ୱା ବୋଧିରୁକ୍ଖୋ ହୋତି ନିଗ୍ରୋଧାଦୀନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରୋ। ଅଯଂ ବୋଧିୱେମତ୍ତତା। ବ୍ୟାମାସୀତିଅନନ୍ତପଭାଯୁତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ବ୍ୟାମପ୍ପଭା ୱା ଅସୀତିପ୍ପଭା ୱା ସବ୍ବେସଂ ସମାନା, ଅନନ୍ତପ୍ପଭା ପନ ଦୂରମ୍ପି ଗଚ୍ଛତି ଆସନ୍ନମ୍ପି, ଏକଗାୱୁତଂ ଦ୍ୱିଗାୱୁତଂ ଯୋଜନଂ ଅନେକଯୋଜନଂ ଚକ୍କୱାଳଅପରିଯନ୍ତମ୍ପି, ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସରୀରପ୍ପଭା ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅଂ ଅଗମାସି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ମନସା ଚିନ୍ତାଯତ୍ତାୱ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ, ଯୋ ଯତ୍ତକମିଚ୍ଛତି, ତସ୍ସ ତତ୍ତକଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅଯଂ ରସ୍ମିୱେମତ୍ତତା। ଇମା ଅଟ୍ଠ ୱେମତ୍ତତା ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସେସୁ ପଟିୱେଧେନାଧିଗନ୍ତବ୍ବେସୁ ଗୁଣେସୁ, ପହାତବ୍ବେସୁ ୱା ଦୋସେସୁ ନତ୍ଥି ନେସଂ ୱିସେସୋ, ତସ୍ମା ''ସମା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏୱମେତେହି ସମୋ ସମେହି।

ୱିସମେହିଦୂରେତି ନ ସମା ୱିସମା, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ଅୱସେସସବ୍ବସତ୍ତା। ତେହି ୱିସମେହି ଅସଦିସତାଯ ଦୂରୋ। ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପଂ ପୂରେତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ସଙ୍ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାପି ହି ଗୁଣେହି ଏକସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ କଲଂ ନାଗ୍ଘନ୍ତି ସୋଳସିଂ , କୋ ପନ ୱାଦୋ ସାୱକାଦୀସୁ। ତେନାହ – ''ୱିସମେହି ଦୂରେ''ତି। ତଥାଗତୋ ହୋତୀତି ଉଭଯପଦେହି ଦୂରେତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅନନ୍ତପଞ୍ଞୋତି ଅପରିମିତପଞ୍ଞୋ। ଲୋକିଯମନୁସ୍ସାନଞ୍ହି ପଞ୍ଞଂ ଉପନିଧାଯ ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ପଞ୍ଞା ଅଧିକା, ତସ୍ସ ପଞ୍ଞଂ ଉପନିଧାଯ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ। ଏୱଂ ଯାୱ ଅରହତୋ ପଞ୍ଞଂ ଉପନିଧାଯ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଞା ଅଧିକା, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଞଂ ପନ ଉପନିଧାଯ ତଥାଗତସ୍ସ ପଞ୍ଞା ଅଧିକାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା, ଅନନ୍ତା ଇଚ୍ଚେୱ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ତେନାହ – ''ଅନନ୍ତପଞ୍ଞୋ''ତି। ଅନୂପଲିତ୍ତୋତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଲେପେହି ଅଲିତ୍ତୋ। ଇଧ ୱା ହୁରଂ ୱାତି ଇଧଲୋକେ ୱା ପରଲୋକେ ୱା। ଯୋଜନା ପନେତ୍ଥ – ସମୋ ସମେହି ୱିସମେହି ଦୂରେ ତଥାଗତୋ ହୋତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଅନନ୍ତପଞ୍ଞୋ ଅନୂପଲିତ୍ତୋ ଇଧ ୱା ହୁରଂ ୱା, ତେନ ତଥାଗତୋ ଅରହତି ପୂରଳାସନ୍ତି।

୪୭୪।ଯମ୍ହି ନ ମାଯାତି ଅଯଂ ପନ ଗାଥା ଅଞ୍ଞା ଚ ଇଦିସା ମାଯାଦିଦୋସଯୁତ୍ତେସୁ ବ୍ରାହ୍ମଣେସୁ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟସଞ୍ଞାପହାନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଅମମୋତି ସତ୍ତସଙ୍ଖାରେସୁ ''ଇଦଂ ମମା''ତି ପହୀନମମାଯିତଭାୱୋ।

୪୭୫।ନିୱେସନନ୍ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିନିୱେସନଂ। ତେନ ହି ମନୋ ତୀସୁ ଭୱେସୁ ନିୱିସତି, ତେନ ତଂ ''ନିୱେସନଂ ମନସୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥେୱ ୱା ନିୱିସତି ତଂ ହିତ୍ୱା ଗନ୍ତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ। ତେନପି ''ନିୱେସନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପରିଗ୍ଗହାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଯୋ ଏୱ, ତାହି ପରିଗ୍ଗହିତଧମ୍ମା ୱା। କେଚୀତି ଅପ୍ପମତ୍ତକାପି। ଅନୁପାଦିଯାନୋତି ତେସଂ ନିୱେସନପରିଗ୍ଗହାନଂ ଅଭାୱା କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ଅନୁପାଦିଯମାନୋ।

୪୭୬।ସମାହିତୋ ମଗ୍ଗସମାଧିନା। ଉଦତାରୀତି ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋ। ଧମ୍ମଂ ଚଞ୍ଞାସୀତି ସବ୍ବଞ୍ଚ ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞାସି। ପରମାଯ ଦିଟ୍ଠିଯାତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ।

୪୭୭।ଭୱାସୱାତି ଭୱତଣ୍ହାଝାନନିକନ୍ତିସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସହଗତା ରାଗା। ୱଚୀତି ୱାଚା। ଖରାତି କକ୍ଖଳା ଫରୁସା। ୱିଧୂପିତାତି ଦଡ୍ଢା। ଅତ୍ଥଗତାତି ଅତ୍ଥଙ୍ଗତା। ନ ସନ୍ତୀତି ୱିଧୂପିତତ୍ତା ଅତ୍ଥଙ୍ଗତତ୍ତା ଚ। ଉଭଯେହି ପନ ଉଭଯଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ ସବ୍ବଧୀତି ସବ୍ବେସୁ ଖନ୍ଧାଯତନାଦୀସୁ।

୪୭୮।ମାନସତ୍ତେସୂତି ମାନେନ ଲଗ୍ଗେସୁ। ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞାଯାତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ପରିଜାନିତ୍ୱା। ସଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁନ୍ତି ସହେତୁପଚ୍ଚଯଂ, ସବ୍ବଂ

କମ୍ମକିଲେସେହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୪୭୯।ଆସଂ ଅନିସ୍ସାୟାତି ତଣ୍ହଂ ଅନଲ୍ଲୀୟିତ୍ୱା। ୱିୱେକଦସ୍ସୀତି ନିବ୍ବାନଦସ୍ସୀ। ପରୱେଦିୟନ୍ତି ପରେହି ଞାପେତବ୍ବଂ। ଦିଟ୍ଠିମୁପାତିୱତ୍ତୋତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଭେଦମ୍ପି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ। ଆରମ୍ମଣାତି ପଚ୍ଚୟା, ପୁନବ୍ଭୱକାରଣାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୪୮୦।ପରୋପରାତି ୱରାୱରା ସୁନ୍ଦରାସୁନ୍ଦରା। ପରା ୱା ବାହିରା, ଅପରା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା। ସମେଚ୍ଚାତି ଞାଣେନ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ଧମ୍ମାତି ଖନ୍ଧାୟତନାଦୟୋ ଧମ୍ମା। ଉପାଦାନଖୟେ ୱିମୁତ୍ତୋତି ନିବ୍ବାନେ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତୋ ୱିମୁତ୍ତୋ, ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣୱିମୁତ୍ତିଲାଭୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୪୮୧।ସଂୟୋଜନଂଜାତିଖୟନ୍ତଦସ୍ସୀତି ସଂୟୋଜନକ୍ଖୟନ୍ତଦସ୍ସୀ ଜାତିକ୍ଖୟନ୍ତଦସ୍ସୀ ଚ। ସଂୟୋଜନକ୍ଖୟନ୍ତେନ ଚେତ୍ଥ ସୌପାଦିସେସା ନିବ୍ବାନଧାତୁ, ଜାତିକ୍ଖୟନ୍ତେନ ଅନୁପାଦିସେସା ୱୁତ୍ତା। ଖୟନ୍ତୋତି ହି ଅଚ୍ଚନ୍ତଖୟସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅନୁନାସିକଲୋପୋ ଚେତ୍ଥ ‘‘ୱିୱେକଜଂ ପୀତିସୁଖ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ନ କତୋ। ୟୋପାନୁଦୀତି ୟୋ ଅପନୁଦି। ରାଗପଥନ୍ତି ରାଗାରମ୍ମଣଂ, ରାଗମେୱ ୱା। ରାଗୋପି ହି ଦୁଗ୍ଗତୀନଂ ପଥତ୍ତା ‘‘ରାଗପଥୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି କମ୍ମପଥୋ ୱିୟ। ସୁଦ୍ଧୋ ନିଦୋସୋ ୱିମଲୋ ଅକାଚୋତି ପରିସୁଦ୍ଧକାୟସମାଚାରାଦିତାୟ ସୁଦ୍ଧୋ। ୟେହି ‘‘ରାଗଦୋସା ଅୟଂ ପଜା, ଦୋସଦୋସା, ମୋହଦୋସା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେସଂ ଅଭାୱା ନିଦୋସୋ। ଅଟ୍ଠପୁରିସମଲୱିଗମା ୱିମଲୋ, ଉପକ୍କିଲେସାଭାୱତୋ ଅକାଚୋ। ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠୋ ହି ଉପକ୍କିଲେସେନ ‘‘ସକାଚୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୁଦ୍ଧୋ ୱା ୟସ୍ମା ନିଦ୍ଦୋସୋ, ନିଦ୍ଦୋସତାୟ ୱିମଲୋ, ବାହିରମଲାଭାୱେନ ୱିମଲତ୍ତା ଅକାଚୋ। ସମଲୋ ହି ‘‘ସକାଚୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିମଲତ୍ତା ୱା ଆଗୁଂ ନ କରୋତି, ତେନ ଅକାଚୋ। ଆଗୁକିରିୟା ହି ଉପଘାତକରଣତୋ ‘‘କାଚୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୪୮୨।ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତାନଂ ନାନୁପସ୍ସତୀତି ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତେନ ଚିତ୍ତେନ ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧେସୁ ଅଞ୍ଞଂ ଅତ୍ତାନଂ ନାମ ନ ପସ୍ସତି, ଖନ୍ଧମତ୍ତମେୱ ପସ୍ସତି। ୟା ଚାୟଂ ‘‘ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତାନଂ ସଞ୍ଜାନାମୀ’’ତି ତସ୍ସ ସଚ୍ଚତୋ ଥେତତୋ ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସା ଅଭାୱା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତାନଂ ନାନୁପସ୍ସତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ପଞ୍ଞାୟ ଖନ୍ଧେ ପସ୍ସତି। ମଗ୍ଗସମାଧିନା ସମାହିତୋ, କାୟୱଙ୍କାଦୀନଂ ଅଭାୱା ଉଜୁଗତୋ, ଲୋକଧମ୍ମେହି ଅକମ୍ପନୀୟତୋ ଠିତତ୍ତୋ, ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତାୟ ଏଜାୟ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଚେତୋଖିଲାନଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠଟ୍ଠାନାୟ କଙ୍ଖାୟ ଚ ଅଭାୱା ଅନେଜୋ ଅଖିଲୋ ଅକଙ୍ଖୋ।

୪୮୩।ମୋହନ୍ତରାତି ମୋହକାରଣା ମୋହପଚ୍ଚୟା, ସବ୍ବକିଲେସାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚ ଞାଣଦସ୍ସୀତି ସଚ୍ଛିକତସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣୋ। ତଞ୍ହି ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣଂ, ତଞ୍ଚ ଭଗୱା ପସ୍ସି, ‘‘ଅଧିଗତଂ ମେ’’ତି ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ୱିହାସି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚ ଞାଣଦସ୍ସୀ’’ତି। ସମ୍ବୋଧିନ୍ତି ଅରହତ୍ତଂ। ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକେହି ଅସାଧାରଣଂ। ସିୱନ୍ତି ଖେମଂ ନିରୁପଦ୍ଦୱଂ ସସ୍ସିରିକଂ ୱା। ୟକ୍ଖସ୍ସାତି ପୁରିସସ୍ସ। ସୁଦ୍ଧୀତି ୱୋଦାନତା। ଏତ୍ଥ ହି ମୋହନ୍ତରାଭାୱେନ ସବ୍ବଦୋସାଭାୱୋ, ତେନ ସଂସାରକାରଣସମୁଚ୍ଛେଦୋ ଅନ୍ତିମସରୀରଧାରିତା, ଞାଣଦସ୍ସିତାୟ ସବ୍ବଗୁଣସମ୍ଭୱୋ। ତେନ ଅନୁତ୍ତରା ସମ୍ବୋଧିପତ୍ତି, ଇତୋ ପରଞ୍ଚ ପହାତବ୍ବମଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ ୱା ନତ୍ଥି। ତେନାହ – ‘‘ଏତ୍ତାୱତା ୟକ୍ଖସ୍ସ ସୁଦ୍ଧୀ’’ତି।

୪୮୪। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭିୟ୍ୟୋସୋମତ୍ତାୟ ଭଗୱତି ପସନ୍ନୋ ପସନ୍ନାକାରଂ କରୋନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ହୁତଞ୍ଚ ମୟ୍ହ’’ନ୍ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୟମହଂ ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ଆରବ୍ଭ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ଅଜୁହଂ, ତଂ ମେ ହୁତଂ ସଚ୍ଚଂ ୱା ହୋତି, ଅଲିକଂ ୱାତି ନ ଜାନାମି। ଅଜ୍ଜ ପନ ଇଦଂ ହୁତଞ୍ଚ ମୟ୍ହଂ ହୁତମତ୍ଥୁ ସଚ୍ଚଂ, ସଚ୍ଚହୁତମେୱ ଅତ୍ଥୂତି ୟାଚନ୍ତୋ ଭଣତି। ୟଂ ତାଦିସଂ ୱେଦଗୁନଂ ଅଲତ୍ଥଂ, ୟସ୍ମା ଇଧେୱ ଠିତୋ ଭୱନ୍ତରୂପଂ ୱେଦଗୁଂ ଅଲତ୍ଥଂ। ବ୍ରହ୍ମା ହି ସକ୍ଖି, ପଚ୍ଚକ୍ଖମେୱ ହି ତ୍ୱଂ ବ୍ରହ୍ମା, ୟତୋ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୁ ମେ ଭଗୱା, ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଚ ଭୁଞ୍ଜତୁ ମେ ଭଗୱା ପୂରଢଆସନ୍ତି ତଂ ହବ୍ୟସେସଂ ଉପନାମେନ୍ତୋ ଆହ।

୪୮୭। ଅଥ ଭଗୱା କସିଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଗାଥାଦ୍ୱୟମଭାସି। ତତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ‘‘ଅୟଂ ଅତ୍ତନା ନ ଇଚ୍ଛତି, କମ୍ପି ଚଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାୟ ‘କେୱଲିନଂ ମହେସିଂ ଖୀଣାସୱଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚୱୂପସନ୍ତଂ ଅନ୍ନେନ ପାନେନ ଉପଟ୍ଠହସ୍ସୂ’ତି ଭଣତୀ’’ତି ଏୱଂ ଗାଥାୟ ଅତ୍ଥଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ତଂ ଞାତୁକାମୋ ଆହ ‘‘ସାଧାହଂ ଭଗୱା’’ତି। ତତ୍ଥ ସାଧୂତି ଆୟାଚନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ତଥାତି ୟେନ ତ୍ୱମାହ, ତେନ ପକାରେନ। ୱିଜଞ୍ଞନ୍ତି ଜାନେୟ୍ୟଂ। ୟନ୍ତି ୟଂ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଂ ୟଞ୍ଞକାଲେ ପରିୟେସମାନୋ ଉପଟ୍ଠହେୟ୍ୟନ୍ତି ପାଠସେସୋ। ପପ୍ପୁୟ୍ୟାତି ପତ୍ୱା। ତୱ ସାସନନ୍ତି ତୱ ଓୱାଦଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସାଧାହଂ ଭଗୱା ତୱ ଓୱାଦଂ ଆଗମ୍ମ ତଥା ୱିଜଞ୍ଞଂ ଆରୋଚେହି ମେ ତଂ କେୱଲିନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ୟୋ ଦକ୍ଖିଣଂ ଭୁଞ୍ଜେୟ୍ୟ ମାଦିସସ୍ସ, ୟଂ ଚାହଂ ୟଞ୍ଞକାଲେ ପରିୟେସମାନୋ ଉପଟ୍ଠହେୟ୍ୟଂ, ତଥାରୂପଂ ମେ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଂ ଦସ୍ସେହି, ସଚେ ତ୍ୱଂ ନ ଭୁଞ୍ଜସୀତି।

୪୮୮-୯୦। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ପାକଟେନ ନୟେନ ତଥାରୂପଂ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସାରମ୍ଭା ୟସ୍ସା’’ତି ଗାଥାତ୍ତୟମାହ। ତତ୍ଥ ସୀମନ୍ତାନଂ

ୱିନେତାରନ୍ତି ସୀମାତି ମରିଯାଦା ସାଧୁଜନୱୁତ୍ତି, ତସ୍ସା ଅନ୍ତା ପରିୟୋସାନା ଅପରଭାଗାତି କତ୍ୱା ସୀମନ୍ତା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି କିଲେସା, ତେସଂ ୱିନେତାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀମନ୍ତାତି ବୁଦ୍ଧୱେନେୟ୍ୟା ସେକ୍ଖା ଚ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ଚ, ତେସଂ ୱିନେତାରନ୍ତିପି ଏକେ। ଜାତିମରଣକୋୱିଦନ୍ତି ''ଏୱଂ ଜାତି ଏୱଂ ମରଣ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ କୁସଲଂ। ମୋନେୟ୍ୟସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନଂ, କାଯମୋନେୟ୍ୟାଦିସମ୍ପନ୍ନଂ ୱା। ଭକୁଟିଂ ୱିନଯିତ୍ୱାନାତି ଯଂ ଏକଚ୍ଚେ ଦୁଙ୍କୁଦ୍ଧିନୋ ଯାଚକଂ ଦିସ୍ୱା ଭକୁଟିଂ କରୋନ୍ତି, ତଂ ୱିନଯିତ୍ୱା, ପସନ୍ନମୁଖା ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଜଲିକାତି ପଗ୍ଗହିତଅଞ୍ଜଲିନୋ ହୁତ୍ୱା।

୪୯୧। ଅଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୋମଯମାନୋ ''ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱ''ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଆଯାଗୋତି ଆଯଜିତବ୍ବୋ, ତତୋ ତତୋ ଆଗମ୍ମ ୱା ଯଜିତବ୍ବମେତ୍ଥାତିପି ଆଯାଗୋ, ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି । ସେସମେତ୍ଥ ଇତୋ ପୁରିମଗାଥାସୁ ଚ ଯଂ ନ ୱଣ୍ଣିତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅୱଣ୍ଣିତମ୍ପି ଜାନିତୁନ୍ତି ଉତ୍ତାନତ୍ଥତ୍ତାଯେୱ ନ ୱଣ୍ଣିତଂ। ଇତୋ ପରଂ ପନ କସିଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ପୂରଳାସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ମାଘସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂମେ ସୁତନ୍ତି ମାଘସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମେୱ ଯାସ୍ସ ନିଦାନେ ୱୁତ୍ତା। ଅଯଞ୍ହି ମାଘୋ ମାଣୱୋ ଦାଯକୋ ଅହୋସି ଦାନପତି। ତସ୍ସେତଦହୋସି – ''ସମ୍ପତ୍ତକପଣଦ୍ଧିକାଦୀନଂ ଦାନଂ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି, ଉଦାହୁ ନୋତି ସମଣଂ ଗୋତମଂ ଏତମତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମି, ସମଣୋ କିର ଗୋତମୋ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଜାନାତୀ''ତି। ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛି। ଭଗୱା ଚସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାନୁରୂପଂ ବ୍ୟାକାସି। ତଯିଦଂ ସଙ୍ଗୀତିକାରାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଭଗୱତୋତି ଡିଣ୍ଣମ୍ପି ୱଚନଂ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ''ମାଘସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ତତ୍ଥ ରାଜଗହେତି ଏୱଂନାମକେ ନଗରେ। ତଞ୍ହି ମନ୍ଧାତୁମହାଗୋୱିନ୍ଦାଦୀହି ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ''ରାଜଗହ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଞ୍ଞେପେତ୍ଥ ପକାରେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି। କିଂ ତେହି, ନାମମେତଂ ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ? ତଂ ପନେତଂ ବୁଦ୍ଧକାଲେ ଚ ଚକ୍କୱତ୍ତିକାଲେ ଚ ନଗରଂ ହୋତି, ସେସକାଲେ ସୁଞ୍ଞଂ ହୋତି ଯକ୍ଖପରିଗ୍ଗହିତଂ, ତେସଂ ୱସନ୍ତୱନଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଏୱଂ ଗୋଚରଗାମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ନିୱାସଟ୍ଠାନମାହ – ''ଗିଜ୍ଝକୂଟେ ପବ୍ବତେ''ତି। ସୋ ଚ ଗିଜ୍ଝା ତସ୍ସ କୂଟେସୁ ୱସିଂସୁ, ଗିଜ୍ଝସଦିସାନି ୱାସ୍ସ କୂଟାନି, ତସ୍ମା ''ଗିଜ୍ଝକୂଟୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଥ ଖୋ…ପେ… ଅୱୋଚାତି ଏତ୍ଥ ମାଘୋତି ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ନାମଂ। ମାଣୱୋତି ଅନ୍ତେୱାସିୱାସଂ ଅନତୀତଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚତି, ଜାତିଯା ପନ ମହଲ୍ଲକୋ। ''ପୁବ୍ବାଚିଣ୍ଣୱସେନା''ତି ଏକେ ପିଙ୍ଗିଯୋ ମାଣୱୋ ୱିଯ। ସୋ ହି ୱୀସୱସ୍ସସତିକୋପି ପୁବ୍ବାଚିଣ୍ଣୱସେନ ''ପିଙ୍ଗିଯୋ ମାଣୱୋ'' ତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଅଗମାସି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଅହଞ୍ହି, ଭୋ ଗୋତମ…ପେ… ପସୱାମୀତି ଏତ୍ଥ ଦାଯକୋ ଦାନପତୀତି ଦାଯକୋ ଚେୱ ଦାନପତି ଚ। ଯୋ ହି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସନ୍ତକଂ ତେନାଣତ୍ତୋ ଦେତି, ସୋପି ଦାଯକୋ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ପନ ଦାନେ ଇସ୍ସରିଯାଭାୱତୋ ନ ଦାନପତି। ଅଯଂ ପନ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂଯେୱ ଦେତି। ତେନାହ – ''ଅହଞ୍ହି, ଭୋ ଗୋତମ , ଦାଯକୋ ଦାନପତୀ''ତି। ଅଯମେୱ ହି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ, ଅଞ୍ଞତ୍ର ପନ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ମଚ୍ଛେରେନ ଅଭିଭୁଯ୍ୟମାନୋ ଦାଯକୋ ଅନଭିଭୂତୋ ଦାନପତୀତିଆଦିନାପି ନଯେନ ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ୱଦଞ୍ଞୂତି ଯାଚକାନଂ ୱଚନଂ ଜାନାମି ୱୁତ୍ତମତ୍ତେଯେୱ ''ଅଯମିଦମରହତି ଅଯମିଦ''ନ୍ତି ପୁରିସୱିସେସାୱଧାରଣେନ ବହୂପକାରଭାୱଗହଣେନ ୱା। ଯାଚଯୋଗୋତି ଯାଚିତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ। ଯୋ ହି ଯାଚକେ ଦିସ୍ୱାୱ ଭକୁଟିଂ କତ୍ୱା ଫରୁସୱଚନାଦୀନି ଭଣତି, ସୋ ନ ଯାଚଯୋଗୋ ହୋତି। ଅହଂ ପନ ନ ତାଦିସୋତି ଦୀପେତି। ଧମ୍ମେନାତି ଅଦିନ୍ନାଦାନନିକତିୱଞ୍ଚନାଦୀନି ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖାଚରିଯାଯ, ଯାଚନାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯାଚନା ହି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଭୋଗପରିଯେସନେ ଧମ୍ମୋ, ଯାଚମାନାନଞ୍ଚ ନେସଂ ପରେହି ଅନୁଗ୍ଗହକାମେହି ଦିନ୍ନା ଭୋଗା ଧମ୍ମଲଦ୍ଧା ନାମ ଧମ୍ମାଧିଗତା ଚ ହୋନ୍ତି, ସୋ ଚ ତଥା ପରିଯେସିତ୍ୱା ଲଭି। ତେନାହ – ''ଧମ୍ମେନ ଭୋଗେ ପରିଯେସାମି…ପେ… ଧମ୍ମାଧିଗତେହୀ''ତି। ଭିୟ୍ୟୋପି ଦଦାମୀତି ତତୋ ଉତ୍ତରିପି ଦଦାମି, ପମାଣଂ ନତ୍ଥି, ଏତ୍ଥ ଲଦ୍ଧଭୋଗପ୍ପମାଣେନ ଦଦାମୀତି ଦସ୍ସେତି।

ତଗ୍ଘାତି ଏକଂସୱଚନେ ନିପାତୋ। ଏକଂସେନେୱ ହି ସବ୍ବବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକେହି ପସତ୍ଥଂ ଦାନଂ ଅନ୍ତମସୋ ତିରଚ୍ଛାନଗତାନମ୍ପି ଦୀଯମାନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ''ସବ୍ବତ୍ଥ ୱଣ୍ଣିତଂ ଦାନଂ, ନ ଦାନଂ ଗରହିତଂ କ୍ୱଚୀ''ତି। ତସ୍ମା ଭଗୱାପି ଏକଂସେନେୱ ତଂ ପସଂସନ୍ତୋ ଆହ – ''ତଗ୍ଘ ତ୍ୱଂ ମାଣୱ… ପେ… ପସୱସୀ''ତି। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଏୱଂ ଭଗୱତା ''ବହୁଂ ସୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପସୱତୀ''ତି ୱୁତ୍ତେପି ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟତୋ ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିଂ ସୋତୁକାମୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଉତ୍ତରି ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛି। ତେନାହୁ ସଙ୍ଗୀତିକାରା – ''ଅଥ ଖୋ ମାଘୋ ମାଣୱୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଗାଥାଯ ଅଜ୍ଝଭାସୀ''ତି। ତଂ

ଅନ୍ତତୋ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

୪୯୨।ପୁଚ୍ଛାମହନ୍ତିଆଦିଗାଥାସୁ ପନ ୱଦଞ୍ଞୁନ୍ତି ୱଚନୱିଦୂଂ, ସଦ୍ଦାକାରେନ ସତ୍ତାନଂ ୱୁତ୍ତୱଚନାଧିପ୍ପାୟଞ୍ଞୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁଜ୍ଝେତି ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟୱସେନ ସୁଦ୍ଧଂ ମହପ୍ଫଲଂ ଭୱେୟ୍ୟ। ଯୋଜନା ପନେତ୍ଥ – ଯୋ ଯାଚଯୋଗୋ ଦାନପତି ଗହଟ୍ଠୋ ପୁଞ୍ଞତ୍ଥିକୋ ହୁତ୍ୱା ପରେସଂ ଅନ୍ନପାନଂ ଦଦଂ ଯଜତି, ନ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ଆହୁତିମତ୍ତଂ ପକ୍ଖିପନ୍ତୋ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ପୁଞ୍ଞପେକ୍ଖୋୱ ନ ପଚ୍ଚୁପକାରକଲ୍ୟାଣକିତ୍ତିସଦ୍ଦାଦିଅପେକ୍ଖୋ, ତସ୍ସ ଏୱରୂପସ୍ସ ଯଜମାନସ୍ସ ହୁତଂ କଥଂ ସୁଜ୍ଝେୟ୍ୟାତି?

୪୯୩।ଆରାଧୟେ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟେଭି ତାଦୀତି ତାଦିସୋ ଯାଚଯୋଗୋ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟେହି ଆରାଧୟେ ସମ୍ପାଦୟେ ସୋଧୟେ, ମହପ୍ଫଲଂ ତଂ ହୁତଂ କରେୟ୍ୟ, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନାସ୍ସ "କଥଂ ହୁତଂ ଯଜମାନସ୍ସ ସୁଜ୍ଝେ" ଇଚ୍ଚେତଂ ବ୍ୟାକତଂ ହୋତି।

୪୯୪।ଅକ୍ଖାହି ମେ ଭଗୱା ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟେତି ଏତ୍ଥ ଯୋ ଯାଚଯୋଗୋ ଦଦଂ ପରେସଂ ଯଜତି, ତସ୍ସ ମେ ଭଗୱା ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟେ ଅକ୍ଖାହୀତି ଏୱଂ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୯୫। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ନାନପ୍ପକାରେହି ନୟେହି ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟେ ପକାସେନ୍ତୋ "ଯେ ୱେ ଅସତ୍ତା"ତିଆଦିକା ଗାଥାୟୋ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ଅସତ୍ତାତି ରାଗାଦିସଙ୍ଗୱସେନ ଅଲଗ୍ଗା। କେୱଲିନୋତି ପରିନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚା। ଯତତ୍ତାତି ଗୁତ୍ତଚିତ୍ତା।

୪୯୬-୭।ଦନ୍ତା ଅନୁତ୍ତରେନ ଦମଥେନ, ୱିମୁତ୍ତା ପଞ୍ଚୱିଧାୟ ୱିମୁତ୍ତୀହି, ଅନୀଘା ଆୟତିଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖାଭାୱେନ, ନିରାସା ସମ୍ପତି କିଲେସାଭାୱେନ। ଇମିସ୍ସା ପନ ଗାଥାୟ ଦୁତିୟଗାଥା ଭାୱନାନୁଭାୱପ୍ପକାସନନୟେନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। "ଭାୱନାନୁଯୋଗମନୁୟୁତ୍ତସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱିହରତୋ କିଞ୍ଚାପି ନ ଏୱଂ ଇଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ 'ଅହୋ ୱତ ମେ ଅନୁପାଦାୟ ଆସୱେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚେୟ୍ୟା'ତି (ଅ। ନି। ୭।୭୧), ଅଥ ଖ୍ୱାସ୍ସ ଅନୁପାଦାୟ ଆସୱେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚତୀ"ତି ଇଦଂ ଚେତ୍ଥ ସୁତ୍ତଂ ସାଧକଂ।

୪୯୮-୫୦୨।ରାଗଞ୍ଚ…ପେ… ଯେସୁ ନ ମାୟା…ପେ… ନ ତଣ୍ହାସୁ ଉପାତିପନ୍ନାତି କାମତଣ୍ହାଦୀସୁ ନାଧିମୁତ୍ତା। ୱିତରେୟ୍ୟାତି ୱିତରିତ୍ୱା। ତଣ୍ହାତି ରୂପତଣ୍ହାଦିଛବ୍ବିଧା । ଭୱାଭୱାୟାତି ସସ୍ସତାୟ ୱା ଉଚ୍ଛେଦାୟ ୱା। ଅଥ ୱା ଭୱସ୍ସ ଅଭୱାୟ ଭୱାଭୱାୟ, ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତିୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଧ ୱା ହୁରଂ ୱାତି ଇଦଂ ପନ "କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେ"ତି ଇମସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରୱଚନଂ।

୫୦୪।ୟେୱୀତରାଗା…ପେ… ସମିତାୱିନୋତି ସମିତୱନ୍ତୋ, କିଲେସୱୂପସମକାରିନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସମିତାୱିତତ୍ତା ଚ ୱୀତରାଗା ଅକୋପା। ଇଧ ୱିପ୍ପହାୟାତି ଇଧଲୋକେ ୱତ୍ତମାନେ ଖନ୍ଧେ ୱିହାୟ, ତତୋ ପରଂ ଯେସଂ ଗମନଂ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇତୋ ପରଂ "ଯେ କାମେ ହିତ୍ୱା ଅଗହା ଚରନ୍ତି, ସୁସଞ୍ଞତତ୍ତା ତସରଂୱ ଉଜ୍ଜୁ"ନ୍ତି ଇମମ୍ପି ଗାଥଂ କେଚି ପଠନ୍ତି।

୫୦୬-୮।ଜହିତ୍ୱାତି ହିତ୍ୱା। "ଜହିତ୍ୱାନା"ତିପି ପାଠୋ, ଅୟମେୱତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତଦୀପାତି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେ ଏୱ ଅତ୍ତନୋ ଦୀପଂ କତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତା ଖୀଣାସୱା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯେ ହେତ୍ଥାତି ହକାରୋ ନିପାତୋ ପଦପୂରଣମତ୍ତୋ। ଅୟଂ ପନତ୍ଥୋ – ଯେ ଏତ୍ଥ ଖନ୍ଧାୟତନାଦିସନ୍ତାନେ ଯଥା ଇଦଂ ଖନ୍ଧାୟତନାଦି ତଥା ଜାନନ୍ତି, ଯଂସଭାୱଂ ତଂସଭାୱଂଯେୱ ସଞ୍ଜାନନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଜାନନ୍ତା। ଅୟମନ୍ତିମା ନତ୍ଥି ପୁନବ୍ଭୱୋତି ଅୟଂ ନୋ ଅନ୍ତିମା ଜାତି, ଇଦାନି ନତ୍ଥି ପୁନବ୍ଭୱୋତି ଏୱଞ୍ଚ ଯେ ଜାନନ୍ତୀତି।

୫୦୯। ଯୋ ୱେଦଗୂତି ଇଦାନି ଅତ୍ତାନଂ ସନ୍ଧାୟ ଭଗୱା ଇମଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ସତିମାତି ଛସତତୱିହାରସତିୟା ସମନ୍ନାଗତୋ। ସମ୍ବୋଧିପତ୍ତୋତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ। ସରଣଂ ବହୂନନ୍ତି ବହୂନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଭୟୱିହିଂସନେନ ସରଣଭୂତୋ।

୫୧୦। ଏୱଂ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟେ ସୁତ୍ୱା ଅତ୍ତମନୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଆହ – "ଅଦ୍ଧା ଅମୋଘା"ତି। ତତ୍ଥ ତ୍ୱଞ୍ହେତ୍ଥ ଜାନାସି ଯଥା ତଥା ଇଦନ୍ତି ତ୍ୱଞ୍ହି ଏତ୍ଥ ଲୋକେ ଇଦଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଞେୟ୍ୟଂ ଯଥା ତଥା ଜାନାସି ଯାଥାୱତୋ ଜାନାସି, ଯାଦିସଂ ତଂ ତାଦିସମେୱ ଜାନାସୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଥା ହି ତେ ୱିଦିତୋ ଏସ ଧମ୍ମୋତି ତଥା ହି ତେ ଏସା ଧମ୍ମଧାତୁ ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧା, ଯସ୍ସା ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତା ଯଂ ଯଂ ଇଚ୍ଛସି, ତଂ ତଂ ଜାନାସୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୫୧୧। ଏୱଂ ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସଂସିତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟସମ୍ପଦାୟ ଯଞ୍ଞସମ୍ପଦଂ ଞତ୍ୱା ଦାୟକସମ୍ପଦାୟପି ତଂ ଛଅଙ୍ଗପରିପୂରଂ ଯଞ୍ଞସମ୍ପଦଂ ସୋତୁକାମୋ "ଯୋ ଯାଚଯୋଗୋ"ତି ଉତ୍ତରିପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି। ତତ୍ରାୟଂ ଯୋଜନା – ଯୋ ଯାଚଯୋଗୋ ଦଦଂ ପରେସଂ ଯଜତି, ତସ୍ସ ଅକ୍ଖାହି ମେ

ଭଗଵା ଯଞ୍ଞସମ୍ପଦନ୍ତି।

୫୧୨। ଅଥସ୍ସ ଭଗଵା ଦ୍ଵୀହି ଗାଥାହି ଅକ୍ଖାସି। ତତ୍ଥାଯଂ ଅତ୍ଥଯୋଜନା – ଯଜସ୍ସୁ ମାଘ, ଯଜମାନୋ ଚ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିପ୍ପସାଦେହି ଚିତ୍ତଂ, ତୀସୁପି କାଲେସୁ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେହି। ଏଵଂ ତେ ଯାଯଂ –

''ପୁବ୍ବେଵ ଦାନା ସୁମନୋ, ଦଦଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯେ;

ଦତ୍ଵା ଅତ୍ତମନୋ ହୋତି, ଏସା ଯଞ୍ଞସ୍ସ ସମ୍ପଦା''ତି। (ଅ। ନି। ୬।୩୭; ପେ। ୱ। ୩୦୫) –

ଯଞ୍ଞସମ୍ପଦା ୱୁତ୍ତା, ତାଯ ସମ୍ପନ୍ନୋ ଯଞ୍ଞୋ ଭଵିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ସିଯା ''କଥଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତବ୍ବ''ନ୍ତି? ଦୋସପ୍ପହାନେନ। କଥଂ ଦୋସପ୍ପହାନଂ ହୋତି? ଯଞ୍ଞାରମ୍ମଣତାଯ। ଅଯଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣଂ ଯଜମାନସ୍ସ ଯଞ୍ଞୋ ଏତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାଯ ଜହାତି ଦୋସଂ, ଅଯଞ୍ହି ସତ୍ତେସୁ ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଙ୍ଗମେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପଦୀପୱିହତମୋହନ୍ଧକାରେନ ଚିତ୍ତେନ ଯଜମାନସ୍ସ ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମସଙ୍ଖାତୋ ଯଞ୍ଞୋ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ସୋ ଏତ୍ଥ ଯଞ୍ଞେ ଆରମ୍ମଣଵସେନ ପଵତ୍ତିଯା ପତିଟ୍ଠାଯ ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମପଚ୍ଚଯଂ ଲୋଭଂ, ପଟିଗ୍ଗାହକପଚ୍ଚଯଂ କୋଧଂ, ତଦୁଭଯନିଦାନଂ ମୋହନ୍ତି ଏଵଂ ତିୱିଧମ୍ପି ଜହାତି ଦୋସଂ। ସୋ ଏଵଂ ଭୋଗେସୁ ୱୀତରାଗୋ, ସତ୍ତେସୁ ଚ ପଟିନେଯ୍ଯ ଦୋସଂ ତପ୍ପହାନେନେଵ ପହୀନପଞ୍ଚନୀଵରଣୋ ଅନୁକ୍କମେନ ଉପଚାରପ୍ପନାଭେଦଂ ଅପରିମାଣସତ୍ତଫରଣେନ ଏକସତ୍ତେ ୱା ଅନଵସେସଫରଣେନ ଅପ୍ପମାଣଂ ମେତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଭାଵେନ୍ତୋ ପୁନ ଭାଵନାଵେପୁଲ୍ଲତ୍ଥଂ, ରତ୍ତିନ୍ଦିଵଂ ସତତଂ ସବ୍ବିରିଯାପଥେସୁ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ହୁତ୍ଵା ତମେଵ ମେତ୍ତଜ୍ଝାନସଙ୍ଖାତଂ ସବ୍ବା ଦିସା ଫରତେ ଅପ୍ପମଞ୍ଞନ୍ତି।

୫୧୪। ଅଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତଂ ମେତ୍ତଂ ''ବ୍ରହ୍ମଲୋକମଗ୍ଗୋ ଅଯ''ନ୍ତି ଅଜାନନ୍ତୋ କେଵଲଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯାତୀତଂ ମେତ୍ତାଭାଵନଂ ସୁତ୍ଵା ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ସଞ୍ଜାତସଦ୍ଧଞ୍ଞୁସମ୍ଭାଵନୋ ଭଗଵତି ଅତ୍ତନା ବ୍ରହ୍ମଲୋକାଧିମୁତ୍ତତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପପତ୍ତିମେଵ ଚ ସୁଦ୍ଧିଂ ମୁତ୍ତିଞ୍ଚ ମଞ୍ଞମାନୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକମଗ୍ଗଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ''କୋ ସୁଜ୍ଝତୀ''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ର ଚ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଗାମିଂ ପୁଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ – ''କୋ ସୁଜ୍ଝତି ମୁଚ୍ଚତୀ''ତି, ଅକରୋନ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ''ବଜ୍ଝତୀ ଚା''ତି। କେନତ୍ତନାତି କେନ କାରଣେନ। ସକ୍ଖି ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଜଦିଟ୍ଠୋତି ବ୍ରହ୍ମା ଅଜ୍ଜ ସକ୍ଖି ଦିଟ୍ଠୋ। ସଚ୍ଚନ୍ତି ଭଗଵତୋ ବ୍ରହ୍ମସମତ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ଅଚ୍ଛାଦରେନ ସପଥଂ କରୋତି। କଥଂ ଉପପଜ୍ଜତୀତି ଅଚ୍ଛାଦରେନେଵ ପୁନପି ପୁଚ୍ଛତି। ଜୁତିମାତି ଭଗଵନ୍ତଂ ଆଲପତି।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ମେତ୍ତାଯ ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ଵା ତମେଵ ପାଦକଂ କତ୍ଵା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ସୋ ସୁଜ୍ଝତି ମୁଚ୍ଚତି ଚ, ତଥାରୂପୋ ଚ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ଯୋ ପନ ମେତ୍ତାଯ ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ଵା ''ସନ୍ତା ଏସା ସମାପତ୍ତୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ତଂ ଅସ୍ସାଦେତି, ସୋ ବଜ୍ଝତି। ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନୋ ଚ ତେନେଵ ଝାନେନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ଭଗଵା ଯୋ ସୁଜ୍ଝତି ମୁଚ୍ଚତି ଚ, ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଗମନଂ ଅନନୁଜାନନ୍ତୋ ଅନାମସିତ୍ଵାଵ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଯୋ ବଜ୍ଝତି। ତସ୍ସ ତେନ ଝାନେନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଗମନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସପ୍ପାଯେନ ନଯେନ ''ଯୋ ଯଜତୀ''ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ।

୫୧୫। ତତ୍ଥ ତିୱିଧନ୍ତି ତିକାଲପ୍ପସାଦଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ତେନ ଦାଯକତୋ ଅଙ୍ଗତ୍ତଯଂ ଦସ୍ସେତି। ଆରାଧଯେ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯେଭି ତାଦୀତି ତଞ୍ଚ ସୋ ତାଦିସୋ ତିୱିଧସମ୍ପତ୍ତିସାଧକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତିୱିଧଂ ଯଞ୍ଞସମ୍ପଦଂ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯେହି ଖୀଣାସଵେହି ସାଧେଯ୍ଯ ସମ୍ପାଦେଯ୍ଯ। ଇମିନା ପଟିଗ୍ଗାହକତୋ ଅଙ୍ଗତ୍ତଯଂ ଦସ୍ସେତି। ଏଵଂ ଯଜିତ୍ଵା ସମ୍ମା ଯାଚଯୋଗୋତି ଏଵଂ ମେତ୍ତଜ୍ଝାନପଦଟ୍ଠାନଭାଵେନ ଛଳଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଯଞ୍ଞଂ ସମ୍ମା ଯଜିତ୍ଵା ସୋ ଯାଚଯୋଗୋ ତେନ ଛଳଙ୍ଗଯଞ୍ଞୂପନିସ୍ସଯେନ ମେତ୍ତଜ୍ଝାନେନ ଉପପଜ୍ଜତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକନ୍ତିବ୍ରୂମୀତି ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ସମୁସ୍ସାହେନ୍ତୋ ଦେସନଂ ସମାପେସି। ସେସଂ ସବ୍ବଗାଥାସୁ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵ। ଇତୋ ପରଞ୍ଚ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯମେଵାତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ମାଘସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସଭିଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

ଏଵଂମେ ସୁତନ୍ତି ସଭିଯସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମେଵ ଯାସ୍ସ ନିଦାନେ ୱୁତ୍ତା। ଅତ୍ଥଵଣ୍ଣନାକ୍କମେପି ଚସ୍ସ ପୁବ୍ବସଦିସଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେଵ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଂ ପନ ଅପୁବ୍ବଂ, ତଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି ପଦାନି ପରିହରନ୍ତା ଵଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ। ୱେଳୁଵନେ କଲନ୍ଦକନିଵାପେତି ୱେଳୁଵନନ୍ତି ତସ୍ସ ଉଯ୍ଯାନସ୍ସ

ନାମଂ। ତଂ କିର ୱେଳୂହି ଚ ପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଅହୋସି ଅଟ୍ଠାରସହତ୍ଥେନ ଚ ପାକାରେନ, ଗୋପୁରଦ୍ୱାରଟ୍ଟାଲକୟୁତ୍ତଂ ନୀଲୋଭାସଂ ମନୋରମଂ, ତେନ ‘‘ୱେଳୁୱନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କଲନ୍ଦକାନଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିୱାପଂ ଅଦଂସୁ, ତେନ ‘‘କଲନ୍ଦକନିୱାପୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କଲନ୍ଦକା ନାମ କାଳକା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପୁବ୍ବେ କିର ଅଞ୍ଞତରୋ ରାଜା ତତ୍ଥ ଉୟ୍ୟାନକୀଳନତ୍ଥଂ ଆଗତୋ ସୁରାମଦେନ ମତ୍ତୋ ଦିୱାସେୟ୍ୟଂ ସୁପି। ପରିଜନୋପିସ୍ସ ‘‘ସୁତ୍ତୋ ରାଜା’’ତି ପୁପ୍ଫଫଲାଦୀହି ପଲୋଭିୟମାନୋ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପକ୍କାମି। ଅଥ ସୁରାଗନ୍ଧେନ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମା ସୁସିରରୁକ୍ଖା କଣ୍ହସପ୍ପୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଅଭିମୁଖୋ ଆଗଚ୍ଛତି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ରୁକ୍ଖଦେୱତା ‘‘ରଞ୍ଞୋ ଜୀୱିତଂ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି କାଳକୱେସେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା କଣ୍ଣମୂଲେ ସଦ୍ଦମକାସି। ରାଜା ପଟିବୁଜ୍ଝି, କଣ୍ହସପ୍ପୋ ନିୱତ୍ତୋ। ସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଇମାୟ ମମ କାଳକାୟ ଜୀୱିତଂ ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତି କାଳକାନଂ ତତ୍ଥ ନିୱାପଂ ପଟ୍ଠପେସି, ଅଭୟଘୋସନଞ୍ଚ ଘୋସାପେସି। ତସ୍ମା ତଂ ତତୋ ପଭୁତି ‘‘କଲନ୍ଦକନିୱାପୋ’’ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତଂ।

ସଭିୟସ୍ସ ପରିବ୍ବାଜକସ୍ସାତି ସଭିୟୋତି ତସ୍ସ ନାମଂ, ପରିବ୍ବାଜକୋତି ବାହିର ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପାଦାୟ ୱୁଚ୍ଚତି। ପୁରାଣସାଲୋହିତାୟ ଦେୱତାୟାତି ନ ମାତା ନ ପିତା, ଅପିଚ ଖୋ ପନସ୍ସ ମାତା ୱିୟ ପିତା ୱିୟ ଚ ହିତଜ୍ଝାସୟତ୍ତା ସୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ‘‘ପୁରାଣସାଲୋହିତା ଦେୱତା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ପରିନିବ୍ବୁତେ କିର କସ୍ସପେ ଭଗୱତି ପତିଟ୍ଠିତେ ସୁୱଣ୍ଣଚେତିୟେ ତୟୋ କୁଲପୁତ୍ତା ସମ୍ମୁଖସାୱକାନଂ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚରିୟାନୁରୂପାନି କମ୍ମଟ୍ଠାନାନି ଗହେତ୍ୱା ପଚ୍ଚନ୍ତଜନପଦଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞାୟତନେ ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତି, ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଚ ଚେତିୟୱନ୍ଦନତ୍ଥାୟ ଧମ୍ମସ୍ସୱନତ୍ଥାୟ ଚ ନଗରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅପରେନ ଚ ସମୟେନ ତାୱତକମ୍ପି ଅରଞ୍ଞେ ୱିପ୍ପୱାସଂ ଅରୋଚୟମାନା ତତ୍ଥେୱ ଅପ୍ପମତ୍ତା ୱିହରିଂସୁ, ଏୱଂ ୱିହରନ୍ତାପି ନ ଚ କିଞ୍ଚି ୱିସେସଂ ଅଧିଗମିଂସୁ। ତତୋ ନେସଂ ଅହୋସି – ‘‘ମୟଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ଜୀୱିତେ ସାପେକ୍ଖା ହୋମ, ଜୀୱିତେ ସାପେକ୍ଖେନ ଚ ନ ସକ୍କା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ, ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲକିରିୟାପି ଦୁକ୍ଖା, ହନ୍ଦ ମୟଂ ନିସ୍ସେଣିଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ପବ୍ବତଂ ଅଭିରୁୟ୍ହ କାୟେ ଚ ଜୀୱିତେ ଚ ଅନପେକ୍ଖା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋମା’’ତି। ତେ ତଥା ଅକଂସୁ।

ଅଥ ନେସଂ ମହାଥେରୋ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ତଦହେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞାପରିୱାରଂ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ସୋ ଇଦ୍ଧିୟା ହିମୱନ୍ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୋତତ୍ତେ ମୁଖଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ଉତ୍ତରକୁରୂସୁ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚୋ ପୁନ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ପଦେସଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ପୂରେତ୍ୱା ଅନୋତତ୍ତୋଦକଞ୍ଚ ନାଗଲତାଦନ୍ତପୋଣଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ତେସଂ ସନ୍ତିକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଆହ – ‘‘ପସ୍ସଥାୱୁସୋ ମମାନୁଭାୱଂ, ଅୟଂ ଉତ୍ତରକୁରୁତୋ ପିଣ୍ଡପାତୋ, ଇଦଂ ହିମୱନ୍ତତୋ ଉଦକଦନ୍ତପୋଣଂ ଆଭତଂ, ଇମଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋଥ, ଏୱାହଂ ତୁମ୍ହେ ସଦା ଉପଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ’’ତି। ତେ ତଂ ସୁତ୍ୱା ଆହଂସୁ – ‘‘ତୁମ୍ହେ, ଭନ୍ତେ, କତକିଚ୍ଚା, ତୁମ୍ହେହି ସହ ସଲ୍ଲାପମତ୍ତମ୍ପି ଅମ୍ହାକଂ ପପଞ୍ଚୋ, ମା ଦାନି ତୁମ୍ହେ ପୁନ ଅମ୍ହାକଂ ସନ୍ତିକଂ ଆଗମିତ୍ଥା’’ତି। ସୋ କେନଚି ପରିୟାୟେନ ତେ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ପକ୍କାମି।

ତତୋ ତେସଂ ଏକୋ ଦ୍ୱୀହତୀହଚ୍ଚୟେନ ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞୋ ଅନାଗାମୀ ଅହୋସି। ସୋପି ତଥେୱ ଅକାସି, ଇତରେନ ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ ତଥେୱ ଅଗମାସି। ସୋ ତଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱାୟମନ୍ତୋ ପବ୍ବତଂ ଆରୁହନଦିୱସତୋ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ କିଞ୍ଚି ୱିସେସଂ ଅନଧିଗନ୍ତ୍ୱାୱ କାଲକତୋ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ଖୀଣାସୱତ୍ଥେରୋପି ତଂ ଦିୱସମେୱ ପରିନିବ୍ବାୟି, ଅନାଗାମୀ ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଛସୁ କାମାୱଚରଦେୱଲୋକେସୁ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମେନ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଦେୱଲୋକା ଚୱିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରିସ୍ସା ପରିବ୍ବାଜିକାୟ କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ସା କିର ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଖତ୍ତିୟସ୍ସ ଧୀତା, ତଂ ମାତାପିତରୋ ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଧୀତା ସମୟନ୍ତରଂ ଜାନାତୂ’’ତି ଏକସ୍ସ ପରିବ୍ବାଜକସ୍ସ ନିୟ୍ୟାତେସୁଂ। ତସ୍ସେକୋ ଅନ୍ତେୱାସିକୋ ପରିବ୍ବାଜକୋ ତାୟ ସଦ୍ଧିଂ ୱିପ୍ପଟିପଜ୍ଜି। ସା ତେନ ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହି। ତଂ ଗବ୍ଭିନିଂ ଦିସ୍ୱା ପରିବ୍ବାଜିକା ନିକ୍କଡ୍ଢିଂସୁ। ସା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ସଭାୟଂ ୱିଜାୟି, ତେନସ୍ସ ‘‘ସଭିୟୋ’’ତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଅକାସି। ସୋପି ସଭିୟୋ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ପରିବ୍ବାଜକପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ନାନାସତ୍ଥାନି ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ମହାୱାଦୀ ହୁତ୍ୱା ୱାଦକ୍ଖିତ୍ତତାୟ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ୱିଚରନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ସଦିସଂ ୱାଦିଂ ଅଦିସ୍ୱା ନଗରଦ୍ୱାରେ ଅସ୍ସମଂ କାରାପେତ୍ୱା ଖତ୍ତିୟକୁମାରାଦୟୋ ସିପ୍ପଂ ସିକ୍ଖାପେନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ୱସତି।

ଅଥ ଭଗୱା ପୱତ୍ତିତୱରଧମ୍ମଚକ୍କୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ରାଜଗହଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ୱେଳୁୱନେ ୱିହରତି କଲନ୍ଦକନିୱାପେ। ସଭିୟୋ ପନ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ ନ ଜାନାତି। ଅଥ ସୋ ସୁଦ୍ଧାୱାସବ୍ରହ୍ମା ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ‘‘ଇମାହଂ ୱିସେସଂ କସ୍ସାନୁଭାୱେନ ପତ୍ତୋ’’ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ସମଣଧମ୍ମକିରିୟଂ ତେ ଚ ସହାୟେ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ‘‘ତେସୁ ଏକୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ଏକୋ ଇଦାନି କତ୍ଥା’’ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ‘‘ଦେୱଲୋକା ଚୱିତ୍ୱା ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦମ୍ପି ନ ଜାନାତୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ‘‘ହନ୍ଦ ନଂ ବୁଦ୍ଧୁପସେୱନାୟ ନିୟୋଜେମୀ’’ତି ୱୀସତି ପଞ୍ହେ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ରତ୍ତିଭାଗେ ତସ୍ସ ଅସ୍ସମମାଗମ୍ମ ଆକାସେ ଠତ୍ୱା ‘‘ସଭିୟ, ସଭିୟା’’ତି ପକ୍କୋସି। ସୋ ନିଦ୍ଦାୟମାନୋ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ନିକ୍ଖମ୍ମ ଓଭାସଂ ଦିସ୍ୱା ପଞ୍ଜଲିକୋ ଅଟ୍ଠାସି। ତତୋ ତଂ ବ୍ରହ୍ମା ଆହ – ‘‘ଅହଂ ସଭିୟ ତୱତ୍ଥାୟ ୱୀସତି ପଞ୍ହେ ଆହରିଂ, ତେ ତ୍ୱଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହ, ୟୋ ଚ ତେ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ଇମେ ପଞ୍ହେ ପୁଟ୍ଠୋ ବ୍ୟାକରୋତି, ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଚରେୟ୍ୟାସୀ’’ତି। ଇମଂ ଦେୱପୁତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁରାଣସାଲୋହିତାୟ

ଦେୱତାଯ ପଞ୍ହ୍ଂ ଉଦିଗ୍ଗା ହୋନ୍ତୀ’’ତି। ଉଦିଗ୍ଗାତି ଉଦ୍ଦେସମତ୍ତେନେୱ ୱୁତ୍ତା, ନ ୱିଭଙ୍ଗେନ।

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଚ ନେ ସଭିଯୋ ଏକୱଚନେନେୱ ପଦପଟିପାଟିଯା ଉଗ୍ଗହେସି। ଅଥ ସୋ ବ୍ରହ୍ମା ଜାନନ୍ତୋପି ତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ ନାଚିକ୍ଖି। ‘‘ଅହଂ ଗଓ୍ଵେସମାନୋ ପରିବ୍ବାଜକୋ ସଯମେୱ ସତ୍ଥାରଂ ଈସ୍ସତି। ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ଚ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ତୁଚ୍ଛଭାୱ’’ନ୍ତି ଇମିନା ପନାଧିପ୍ପାଯେନ ଏୱମାହ – ‘‘ଯୋ ତେ ସଭିଯ…ପେ… ଚରେଯ୍ୟାସୀ’’ତି। ଥେରଗାଥାସୁ ପନ ଚତୁକ୍କନିପାତେ ସଭିଯତ୍ଥେରାପଦାନଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତା ଭଣନ୍ତି ‘‘ସା ଚସ୍ସ ମାତା ଅତ୍ତନୋ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତଂ ଜିଗୁଚ୍ଛମାନା ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତାଯ ବ୍ରହ୍ମଦେୱତାଯ ତେ ପଞ୍ହ୍ଂ ଉଦିଗ୍ଗା’’ତି।

ଯେ ତେତି ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବାନଂ ଉଦ୍ଦେସପଚ୍ଚୁଦ୍ଦେସୋ। ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାତି ପବ୍ବଜ୍ଜୂପଗମନେନ ଲୋକସମ୍ମୁତିଯା ଚ ସମଣା ଚେୱ ବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ। ସଙ୍ଘିନୋତି ଗଣୱନ୍ତୋ। ଗଣିନୋତି ସତ୍ଥାରୋ, ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁନୋ ମଯ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପଟିଞ୍ଞାତାରୋ। ଗଣାଚରିଯାତି ଉଦ୍ଦେସପରିପୁଚ୍ଛାଦିୱସେନ ପବ୍ବଜିତଗହଟ୍ଠଗଣସ୍ସ ଆଚରିଯା। ଞାତାତି ଅଭିଞ୍ଞାତା, ୱିସ୍ସୁତା ପାକଟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯସସ୍ସିନୋତି ଲାଭପରିୱାରସମ୍ପନ୍ନା। ତିତ୍ଥକରାତି ତେସଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତେହି ଓତରିତବ୍ବାନଂ ଓଗାହିତବ୍ବାନଂ ଦିଟ୍ଠିତିତ୍ଥାନଂ କତ୍ତାରୋ। ସାଧୁସମ୍ମତା ବହୁଜନସ୍ସାତି ‘‘ସାଧୱୋ ଏତେ ସନ୍ତୋ ସପ୍ପୁରିସା’’ତି ଏୱଂ ବହୁଜନସ୍ସ ସମ୍ମତା।

ସେଯ୍ୟଥିଦନ୍ତି କତମେ ତେତି ଚେ-ଇଚ୍ଚେତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ପୂରଣୋତି ନାମଂ, କସ୍ସପୋତି ଗୋତ୍ତଂ। ସୋ କିର ଜାତିଯା ଦାସୋ, ଦାସସତଂ ପୂରେନ୍ତୋ ଜାତୋ। ତେନସ୍ସ ‘‘ପୂରଣୋ’’ତି ନାମମକଂସୁ। ପଲାଯିତ୍ୱା ପନ ନଗ୍ଗୋ ସୁ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ‘‘କସ୍ସପୋ ଅହ’’ନ୍ତି ଗୋତ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଚ ପଟିଜାନି। ମକ୍ଖଲୀତି ନାମଂ, ଗୋସାଲାଯ ଜାତତ୍ତା ଗୋସାଲୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋପି କିର ଜାତିଯା ଦାସୋ ଏୱ, ପଲାଯିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଚ ପଟିଜାନି। ଅଜିତୋତି ନାମଂ, ଅସ୍ସିଚ୍ଛତାଯ କେସକମ୍ବଲଂ ଧାରେତି, ତେନ କେସକମ୍ବଲୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପଟିଜାନି । ପକୁଧୋତି ନାମଂ, କଚ୍ଚାଯନୋତି ଗୋତ୍ତଂ। ଅସ୍ସିଚ୍ଛୱସେନ ଉଦକେ ଜୀୱସଞ୍ଞାଯ ଚ ନ୍ହାନମୁଖଧୋୱନାଦି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ, ସୋପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପଟିଜାନି। ସଞ୍ଚଯୋତି ନାମଂ, ବେଲଟ୍ଠୋ ପନସ୍ସ ପିତା, ତସ୍ମା ବେଲଟ୍ଠପୁତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପଟିଜାନି। ନିଗଣ୍ଠୋତି ପବ୍ବଜ୍ଜାନାମେନ, ନାଟପୁତ୍ତୋତି ପିତୁନାମେନ ୱୁଚ୍ଚତି। ନାଟୋତି କିର ନାମସ୍ସ ପିତା, ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋତି ନାଟପୁତ୍ତୋ, ସୋପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପଟିଜାନି। ସବ୍ବେପି ପଞ୍ଚସତପଞ୍ଚସତସିସ୍ସପରିୱାରା ଅହେସୁଂ। ତେତି ତେ ଛ ସତ୍ଥାରୋ। ତେ ପଞ୍ହେତି ତେ ୱୀସତି ପଞ୍ହେ। ତେତି ତେ ଛ ସତ୍ଥାରୋ। ନ ସମ୍ପାଯନ୍ତୀତି ନ ସମ୍ପାଦେନ୍ତି। କୋପନ୍ତି ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଆୱିଲଭାୱଂ। ଦୋସନ୍ତି ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତତଂ, ତଦୁଭଯମ୍ପେତଂ ମନ୍ଦତିକ୍ଖଭେଦସ୍ସ କୋଧସ୍ସେୱାଧିୱଚନଂ। ଅପ୍ପଚ୍ଚଯନ୍ତି ଅପ୍ପତୀତତା, ଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପାତୁକରୋନ୍ତୀତି କାଯୱଚୀୱିକାରେନ ପକାସେନ୍ତି, ପାକଟଂ କରୋନ୍ତି।

ହୀନାଯାତି ଗହଟ୍ଠଭାୱାଯ। ଗହଟ୍ଠଭାୱୋ ହି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପନିଧାଯ ସୀଲାଦିଗୁଣହୀନତୋ ହୀନକାମସୁଖପଟିସେୱନତୋ ୱା ‘‘ହୀନୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉଚ୍ଚା ପବ୍ବଜ୍ଜା। ଆୱତ୍ତିତ୍ୱାତି ଓସକ୍କିତ୍ୱା। କାମେ ପରିଭୁଞ୍ଜେଯ୍ୟନ୍ତି କାମେ ପଟିସେୱେଯ୍ୟଂ। ଇତି କିରସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁପଟିଞ୍ଞାନମ୍ପି ପବ୍ବଜିତାନଂ ତୁଚ୍ଛକତ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଅହୋସି। ଉପ୍ପନ୍ନପରିୱିତକ୍କୱସେନେୱ ଚ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱୀମଂସମାନସ୍ସ ଅଥ ଖୋ ସଭିଯସ୍ସ ପରିବ୍ବାଜକସ୍ସ ଏତଦହୋସି – ‘‘ଅଯମ୍ପି ଖୋ ସମଣୋ’’ତି ଚ ‘‘ଯେପି ଖୋ ତେ ଭୋନ୍ତୋ’’ତି ଚ ‘‘ସମଣୋ ଖୋ ଦହରୋତି ନ ଉଞ୍ଞାତବ୍ବୋ’’ତି ଚାତି ଏୱମାଦି। ତତ୍ଥ ଜିଣ୍ଣାତିଆଦୀନି ପଦାନି ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ। ଥେରାତି ଅତ୍ତନୋ ସମଣଧମ୍ମେ ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତା। ରତ୍ତଞ୍ଞୂତି ରତନଞ୍ଞୂ, ‘‘ନିବ୍ବାନରତନଂ ଜାନାମ ମଯ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ସକାଯ ପଟିଞ୍ଞାଯ ଲୋକେନାପି ସମ୍ମତା, ବହୁରତ୍ତିୱିଦୂ ୱା। ଚିରଂ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଏତେସନ୍ତି ଚିରପବ୍ବଜିତା। ନ ଉଞ୍ଞାତବ୍ବୋତି ନ ଅୱଜାନିତବ୍ବୋ, ନ ନୀଚଂ କତ୍ୱା ଜାନିତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନ ପରିଭୋତବ୍ବୋତି ନ ପରିଭୱିତବ୍ବୋ, ‘‘କିମେସ ଞସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱଂ ନ ଗହେତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୫୧୬।କଙ୍ଖୀ ୱେଚିକିଚ୍ଛୀତି ସଭିଯୋ ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ମୋଦମାନୋ ଏୱଂ ଭଗୱତୋ ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନୂପସମସୂଚିତଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ସମ୍ଭାୱଯମାନୋ ୱିଗତୁଦ୍ଧଚ୍ଚୋ ହୁତ୍ୱା ଆହ – ‘‘କଙ୍ଖୀ ୱେଚିକିଚ୍ଛୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଲଭେଯ୍ୟଂ ନୁ ଖୋ ଇମେସଂ ବ୍ୟାକରଣ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପଞ୍ହାନଂ ବ୍ୟାକରଣକଙ୍ଖାଯ କଙ୍ଖୀ। ‘‘କୋ ନୁ ଖୋ ଇମସ୍ସିମସ୍ସ ଚ ପଞ୍ହସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଏୱଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ୱେଚିକିଚ୍ଛୀ। ଦୁବ୍ବଲୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ୱା ତେସଂ ପଞ୍ହାନଂ ଅତ୍ଥେ କଙ୍ଖନତୋ କଙ୍ଖୀ, ବଲୱତିଯା ୱିଚିନନ୍ତୋ କିଚ୍ଛତିଯେୱ, ନ ସକ୍କୋତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାତୁନ୍ତି ୱେଚିକିଚ୍ଛୀ। ଅଭିକଙ୍ଖମାନୋତି ଅତିୱିଯ ପତ୍ଥଯମାନୋ। ତେସନ୍ତକରୋତି ତେସଂ ପଞ୍ହାନଂ ଅନ୍ତକରୋ। ଭୱନ୍ତୋୱ ଏୱଂ ଭୱାହୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପଞ୍ହେ ମେ ପୁଟ୍ଠୋ…ପେ… ବ୍ୟାକରୋହି ମେ’’ତି। ତତ୍ଥ ପଞ୍ହେ ମେତି ପଞ୍ହେ ମଯା। ପୁଟ୍ଠୋତି ପୁଚ୍ଛିତୋ। ଅନୁପୁବ୍ବନ୍ତି ପଞ୍ହପଟିପାଟିଯା ଅନୁଧମ୍ମନ୍ତି ଅତ୍ଥାନୁରୂପଂ ପାଠଇଂ ଆରୋପେନ୍ତୋ। ବ୍ୟାକରୋହି ମେତି ମଯ୍ହଂ ବ୍ୟାକରୋହି।

୫୧୭।ଦୂରତୋତି ସୋ କିର ଇତୋ ଚିତୋ ଚାହିଣ୍ଡନ୍ତୋ ସତ୍ତଯୋଜନସତମଗ୍ଗତୋ ଆଗତୋ। ତେନାହ – ଭଗୱା ‘‘ଦୂରତୋ ଆଗତୋସୀ’’ତି, କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱା ସାସନତୋ ଆଗତତ୍ତା ‘‘ଦୂରତୋ ଆଗତୋସୀ’’ତି ନଂ ଆହ।

୫୧୮। ପୁଚ୍ଛ ମନ୍ତି ଇମାଯ ପନସ୍ସ ଗାଥାଯ ସଵ୍ଵଞ୍ଞୁପଵାରଣଂ ପଵାରେତି। ତତ୍ଥ ମନସିଚ୍ଛସୀତି ମନସା ଇଚ୍ଛସି।

ଯଂ ଵଦାହନ୍ତି ଯଂ ଵତ ଅହଂ। ଅତ୍ତମନୋତି ପୀତିପାମୋଜ୍ଜସୋମନସ୍ସେହି ଫୁଟଚିତ୍ତୋ। ଉଦଗ୍ଗୋତି କାଯେନ ଚିତ୍ତେନ ଚ ଅବ୍ଭୁନ୍ନତୋ । ଇଦଂ ପନ ପଦଂ ନ ସଵ୍ଵପାଠେସୁ ଅତ୍ଥି। ଇଦାନି ଯେହି ଧମ୍ମେହି ଅତ୍ତମନୋ, ତେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ''ପମୁଦିତୋ ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ''ତି।

୫୧୯। କିଂ ପତ୍ତିନନ୍ତି କିଂ ପତ୍ତଂ କିମଧିଗତଂ। ସୋରତନ୍ତି ସୁଵୂପସନ୍ତଂ। ''ସୁରତ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ସୁଟ୍ଠୁ ଉପରତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦନ୍ତନ୍ତି ଦମିତଂ। ବୁଦ୍ଧୋତି ଵିବୁଦ୍ଧୋ, ବୁଦ୍ଧବୋଦ୍ଧବ୍ବୋ ଵା। ଏଵଂ ସଭିଯୋ ଏକେକାଯ ଗାଥାଯ ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ କତ୍ଵା ପଞ୍ଚହି ଗାଥାହି ଵୀସତି ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛି। ଭଗଵା ପନସ୍ସ ଏକମେକଂ ପଞ୍ହଂ ଏକମେକାଯ ଗାଥାଯ କତ୍ଵା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେଵ ଵୀସତିଯା ଗାଥାହି ବ୍ୟାକାସି।

୫୨୦। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଭିନ୍ନକିଲେସୋ ପରମତ୍ଥଭିକ୍ଖୁ, ସୋ ଚ ନିଵ୍ଵାନପ୍ପତ୍ତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଅସ୍ସ ''କିଂ ପତ୍ତିନମାହୁ ଭିକ୍ଖୁନ''ନ୍ତି ଇମଂ ପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ''ପଜ୍ଜେନା''ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯୋ ଅତ୍ତନା ଭାଵିତେନ ମଗ୍ଗେନ ପରିନିଵ୍ଵାନଗତୋ କିଲେସପରିନିଵ୍ଵାନଂ ପତ୍ତୋ, ପରିନିଵ୍ଵାନଗତତ୍ତା ଏଵ ଚ ଵିତିଣ୍ଣକଙ୍ଖୋ ଵିପତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିହାନିଵୁଦ୍ଧିଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତଅପୁଞ୍ଞପୁଞ୍ଞଭେଦଂ ଵିଭଵଞ୍ଚ ଭଵଞ୍ଚ ଵିପ୍ପହାଯ, ମଗ୍ଗଵାସଂ ଵୁସିତଵା ଖୀଣପୁନବ୍ଭଵୋତି ଚ ଏତେସଂ ଥୁତିଵଚନାନଂ ଅରହୋ, ସୋ ଭିକ୍ଖୂତି।

୫୨୧। ଯସ୍ମା ପନ ଵିପ୍ପଟିପତ୍ତିତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପରତଭାଵେନ ନାନପ୍ପକାରକିଲେସଵୂପସମେନ ଚ ସୋରତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସଵ୍ଵତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖକୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଦୁତିଯପଞ୍ହବ୍ୟାକରଣମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯୋ ସଵ୍ଵତ୍ଥ ରୂପାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ''ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ଵା ନେଵ ସୁମନୋ ହୋତି, ନ ଦୁମ୍ମନୋ''ତି ଏଵଂ ପଵତ୍ତାଯ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଯ ଉପେକ୍ଖକୋ, ଵେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତାଯ ସତିଯା ସତିମା, ନ ସୋ ହିଂସତି କଞ୍ଚି ତସଥାଵରାଦିଭେଦଂ ସତ୍ତଂ ସଵ୍ଵଲୋକେ ସଵ୍ଵସ୍ମିମ୍ପି ଲୋକେ, ତିଣ୍ଣୋଘତ୍ତା ତିଣ୍ଣୋ, ସମିତପାପତ୍ତା ସମଣୋ, ଆଵିଲସଙ୍କପ୍ପପ୍ପହାନା ଅନାଵିଲୋ। ଯସ୍ସ ଚିମେ ରାଗଦୋସମୋହମାନଦିଟ୍ଠିକିଲେସଦୁଚ୍ଚରିତସଙ୍ଖାତା ସତ୍ତୁସ୍ସଦା କେଚି ଓଳାରିକା ଵା ସୁଖୁମା ଵା ନ ସନ୍ତି, ସୋ ଇମାଯ ଉପେକ୍ଖାଵିହାରିତାଯ ସତିଵେପୁଲ୍ଲତାଯ ଅହିଂସକତାଯ ଚ ଵିପ୍ପଟିପତ୍ତିତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପରତଭାଵେନ ଇମିନା ଓଘାଦିନାନପ୍ପକାରକିଲେସଵୂପସମେନ ଚ ସୋରତୋତି।

୫୨୨। ଯସ୍ମା ଚ ଭାଵିତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ନିବ୍ବିସେସୋ ନିଵ୍ଵିକାରୋ ଦନ୍ତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନୀ''ତି ଗାଥାଯ ତତିଯପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକାସି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯସ୍ସ ଚକ୍ଖାଦୀନି ଛଳିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଗୋଚରଭାଵନାଯ ଅନିଚ୍ଚାଦିତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ଵା ଵାସନାଭାଵନାଯ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଗନ୍ଧଂ ଗାହାପେତ୍ଵା ଚ ଭାଵିତାନି, ତାନି ଚ ଖୋ ଯଥା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଗୋଚରଭାଵନାଯ, ଏଵଂ ପନ ବହିଦ୍ଧା ଚ ସଵ୍ଵଲୋକେତି ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଵେକଲ୍ଲତା ଵେକଲ୍ଲତାଯ ଵା ସମ୍ଭଵୋ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନାଭିଜ୍ଝାଦିଵସେନ ଭାଵିତାନୀତି ଏଵଂ ନିଵ୍ଵିଜ୍ଝ ଛତ୍ଵା ପଟିଵିଜ୍ଝିତ୍ଵା ଇମଂ ପରଞ୍ଚ ଲୋକଂ ସକସନ୍ତତିକ୍ଖନ୍ଧଲୋକଂ ପରସନ୍ତତିକ୍ଖନ୍ଧଲୋକଞ୍ଚ ଅଦନ୍ତମରଣଂ ମରିତୁକାମୋ କାଲଂ କଙ୍ଖତି, ଜୀଵିତକ୍ଖଯକାଲଂ ଆଗମେତି ପତିମାନେତି, ନ ଭାଯତି ମରଣସ୍ସ। ଯଥାହ ଥେରୋ –

''ମରଣେ ମେ ଭଯଂ ନତ୍ଥି, ନିକନ୍ତି ନତ୍ଥି ଜୀଵିତେ''; (ଥେରଗା। ୨୦);

''ନାଭିକଙ୍ଖାମି ମରଣଂ, ନାଭିକଙ୍ଖାମି ଜୀଵିତଂ;

କାଲଞ୍ଚ ପଟିକଙ୍ଖାମି, ନିଵ୍ଵିସଂ ଭତକୋ ଯଥା''ତି। (ଥେରଗା। ୬୦୬);

ଭାଵିତୋ ସ ଦନ୍ତୋତି ଏଵଂ ଭାଵିତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ସୋ ଦନ୍ତୋତି।

୫୨୩। ଯସ୍ମା ପନ ବୁଦ୍ଧୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନୋ କିଲେସନିଦ୍ଦା ଵିବୁଦ୍ଧୋ ଚ, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କପ୍ପାନୀ''ତି ଗାଥାଯ ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକାସି। ତତ୍ଥ କପ୍ପାନୀତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଯୋ। ତା ହି ତଥା ତଥା ଵିକପ୍ପନତୋ ''କପ୍ପାନୀ''ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଵିଚେଯ୍ୟାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିଭାଵେନ ସମ୍ମସିତ୍ଵା। କେଵଲାନୀତି ସକଲାନି। ସଂସାରନ୍ତି ଯୋ ଚାଯଂ –

''ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟି, ଧାତୁଆଯତନାନ ଚ;

ଅଵ୍ଵୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଵତ୍ତମାନା, ସଂସାରୋତି ପଵୁଚ୍ଚତୀ''ତି। –

ଏୱଂ ଖନ୍ଧାଦିପଟିପାଟିସଙ୍ଖାତୋ ସଂସାରୋ, ତଂ ସଂସାରଞ୍ଚ କେୱଲଂ ୱିଚେତ୍ୱା ଏତ୍ତାୱତା ଖନ୍ଧାନଂ ମୂଲଭୂତେସୁ କମ୍ମକିଲେସେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଚାତି ଏୱଂ ତୀସୁପି ୱଟ୍ଟେସୁ ୱିପସ୍ସନଂ ଆହ। ଦୁଭଯଂ ଚୁତୂପପାତନ୍ତି ସତ୍ତାନଂ ଚୁତିଂ ଉପପାତନ୍ତି ଇମଞ୍ଚ ଉଭଯଂ ୱିଚେତ୍ୱ ଞତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ଚୁତୂପପାତଞ୍ଞାଣଂ ଆହ। ୱିଗତରଜମନଙ୍ଗଣଂ ୱିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ରାଗାଦିରଜାନଂ ୱିଗମା ଅଙ୍ଗଣାନଂ ଅଭାୱା ମଲାନଞ୍ଚ ୱିଗମା ୱିଗତରଜମନଙ୍ଗଣଂ ୱିସୁଦ୍ଧଂ। ପତ୍ତଂ ଜାତିଖଯନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ତଂ। ତମାହୁ ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ତଂ ଇମାଯ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପସ୍ସନାଯ ଚୁତୂପପାତଞ୍ଞାଣଭେଦାଯ ବୁଦ୍ଧିଯା ସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଇମାଯ ଚ ୱିଗତରଜାଦିତାଯ କିଲେସନିଦ୍ଦା ୱିବୁଦ୍ଧତ୍ତା ତାଯ ପଟିପଦାଯ ଜାତିକ୍ଖଯଂ ପତ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧମାହୁ।

ଅଥ ୱା କପ୍ପାନି ୱିଚେଯ୍ୟ କେୱଲାନୀତି ''ଅନେକେପି ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପେ ଅମୁତ୍ରାସି''ନ୍ତିଆଦିନା (ଇତିୱୁ। ୯୯; ପାରା। ୧୨) ନଯେନ ୱିଚିନିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ପଠମୱିଜ୍ଜମାହ। ସଂସାରଂ ଦୁଭଯଂ ଚୁତୂପପାତନ୍ତି ସତ୍ତାନଂ ଚୁତିଂ ଉପପାତନ୍ତି ଇମଞ୍ଚ ଉଭଯଂ ସଂସାରଂ ''ଇମେ ୱତ ଭୋନ୍ତୋ ସତ୍ତା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱିଚିନିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ଦୁତିଯୱିଜ୍ଜମାହ। ଅୱସେସେନ ତତିଯୱିଜ୍ଜମାହ। ଆସୱକ୍ଖଯଞ୍ଞାଣେନ ହି ୱିଗତରଜାଦିତା ଚ ନିବ୍ବାନପତ୍ତି ଚ ହୋତୀତି। ତମାହୁ ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ଏୱଂ ୱିଜ୍ଜତ୍ତଯଭେଦବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନଂ ତଂ ବୁଦ୍ଧମାହୂତି।

୫୨୫। ଏୱଂ ପଠମଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତପଞ୍ହେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଦୁତିଯଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତପଞ୍ହେସୁପି ଯସ୍ମା ବ୍ରହ୍ମଭାୱଂ ସେଟ୍ଠଭାୱଂ ପତ୍ତୋ ପରମତ୍ଥବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବାହିତସବ୍ବପାପୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ବାହିତ୍ୱା''ତି ଗାଥାଯ ପଠମଂ ପଞ୍ହଂ ବ୍ଯାକାସି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯୋ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ ବାହିତ୍ୱା ସବ୍ବପାପକାନି ଠିତତ୍ତୋ, ଠିତୋ ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ବାହିତପାପତ୍ତା ଏୱ ଚ ୱିମଲୋ, ୱିମଲଭାୱଂ ବ୍ରହ୍ମଭାୱଂ ସେଟ୍ଠଭାୱଂ ପତ୍ତୋ, ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧସମାଧିୱିକ୍ଖେପକରକିଲେସମଲେନ ଅଗ୍ଗଫଲସମାଧିନା ସାଧୁସମାହିତୋ, ସଂସାରହେତୁସମତିକ୍କମେନ ସଂସାରମତିଚ୍ଚ ପରିନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚତାଯ କେୱଲୀ, ସୋ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଅନିସ୍ସିତତ୍ତା ଅସିତୋ, ଲୋକଧମ୍ମେହି ନିବ୍ବିକାରତ୍ତା ''ତାଦୀ''ତି ଚ ପୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ଥୁତିରହୋ ସ ବ୍ରହ୍ମା ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି।

୫୨୬। ଯସ୍ମା ପନ ସମିତପାପତାଯ ସମଣୋ, ନ୍ହାତପାପତାଯ ନ୍ହାତକୋ, ଆଗୁନଂ ଅକରଣେନ ଚ ନାଗୋତି ପୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତତୋ ଅପରାହି ତୀହି ଗାଥାହି ତଯୋ ପଞ୍ହେ ବ୍ଯାକାସି। ତତ୍ଥ ସମିତାୱୀତି ଅରିଯମଗ୍ଗେନ କିଲେସେ ସମେତ୍ୱା ଠିତୋ। ସମଣୋ ପୱୁଚ୍ଚତେ ତଥତ୍ତାତି ତଥାରୂପୋ ସମଣୋ ପୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଏତ୍ତାୱତା ପଞ୍ହୋ ବ୍ଯାକତୋ ହୋତି, ସେସଂ ତସ୍ମିଂ ସମଣେ ସଭିଯସ୍ସ ବହୁମାନଜନନତ୍ଥଂ ଥୁତିୱଚନଂ। ଯୋ ହି ସମିତାୱୀ, ସୋ ପୁଞ୍ଞପାପାନଂ ଅପଟିସନ୍ଧିକରଣେନ ପହାଯ ପୁଞ୍ଞପାପଂ ରଜାନଂ ୱିଗମେନ ୱିରଜୋ, ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଞତ୍ୱା ଇମଂ ପରଞ୍ଚ ଲୋକଂ ଜାତିମରଣଂ ଉପାତିୱତ୍ତୋ ତାଦି ଚ ହୋତି।

୫୨୭।ନିନ୍ହାଯ...ପେ... ନ୍ହାତକୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାସଙ୍ଖାତେ ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ଆଯତନଲୋକେ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତିରହାନି ସବ୍ବପାପକାନି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ନିନ୍ହାଯ ଧୋୱିତ୍ୱା ତାଯ ନିନ୍ହାତପାପକତାଯ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିକପ୍ପେହି କପ୍ପିଯେସୁ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ କପ୍ପଂ ନ ଏତି, ତଂ ନ୍ହାତକମାହୂତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୫୨୮। ଚତୁତ୍ଥଗାଥାଯପି ଆଗୁଂ ନ କରୋତି କିଞ୍ଚି ଲୋକେତି ଯୋ ଲୋକେ ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି ପାପସଙ୍ଖାତଂ ଆଗୁଂ ନ କରୋତି, ନାଗୋ ପୱୁଚ୍ଚତେ ତଥତ୍ତାତି । ଏତ୍ତାୱତା ପଞ୍ହୋ ବ୍ଯାକତୋ ହୋତି, ସେସଂ ପୁବ୍ବନଯେନେୱ ଥୁତିୱଚନଂ। ଯୋ ହି ମଗ୍ଗେନ ପହୀନଆଗୁତ୍ତା ଆଗୁଂ ନ କରୋତି, ସୋ କାମଯୋଗାଦିକେ ସବ୍ବଯୋଗେ ଦସସଞ୍ଞୋଜନଭେଦାନି ଚ ସବ୍ବବନ୍ଧନାନି ୱିସଜ୍ଜ ଜହିତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ କେନଚି ସଙ୍ଗେନ ନ ସଜ୍ଜତି, ଦ୍ୱୀହି ଚ ୱିମୁତ୍ତୀହି ୱିମୁତ୍ତୋ, ତାଦି ଚ ହୋତୀତି।

୫୩୦। ଏୱଂ ଦୁତିଯଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତପଞ୍ହେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ତତିଯଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତପଞ୍ହେସୁପି ଯସ୍ମା ''ଖେତ୍ତାନୀ''ତି ଆଯତନାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଥାହ – ''ଚକ୍ଖୁପେତଂ ଚକ୍ଖାଯତନଂପେତଂ...ପେ... ଖେତ୍ତମ୍ପେତଂ ୱତ୍ଥୁପେତ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୫୯୬-୫୯୮)। ତାନି ୱିଜେଯ୍ୟ ୱିଜେତ୍ୱା ଅଭିଭୱିତ୍ୱା, ୱିଚେଯ୍ୟ ୱା ଅନିଚ୍ଚାଦିଭାୱେନ ୱିଚିନିତ୍ୱା ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା କେୱଲାନି ଅନୱସେସାନି, ୱିସେସତୋ ପନ ସଙ୍ଗହେତୁଭୂତଂ ଦିବ୍ବଂ ମାନୁସକଞ୍ଚ ବ୍ରହ୍ମଖେତ୍ତଂ, ଯଂ ଦିବ୍ବଂ ଦ୍ୱାଦସାଯତନଭେଦଂ ତଥା ମାନୁସକଞ୍ଚ, ଯଞ୍ଚ ବ୍ରହ୍ମଖେତ୍ତଂ ଛଅାଯତନେ ଚକ୍ଖାଯତନାଦିଦ୍ୱାଦସାଯତନଭେଦଂ, ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ୱିଜେଯ୍ୟ ୱିଚେଯ୍ୟ ୱା। ଯତୋ ଯଦେତଂ ସବ୍ବେସଂ ଖେତ୍ତାନଂ ମୂଲବନ୍ଧନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଭୱତଣ୍ହାଦି, ତସ୍ମା ସବ୍ବଖେତ୍ତମୂଲବନ୍ଧନା ପମୁତ୍ତୋ। ଏୱମେତେସଂ ଖେତ୍ତାନଂ ୱିଜିତତ୍ତା ୱିଚିନିତତ୍ତା ୱା ଖେତ୍ତଜିନୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ଖେତ୍ତାନୀ''ତି ଇମାଯ ଗାଥାଯ ପଠମପଞ୍ହଂ ବ୍ଯାକାସି। ତତ୍ଥ କେଚି ''କମ୍ମଂ ଖେତ୍ତଂ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ବୀଜଂ, ତଣ୍ହା ସ୍ନେହୋ''ତି (ଅ। ନି। ୩।୭୭) ୱଚନତୋ କମ୍ମାନି ଖେତ୍ତାନୀତି ୱଦନ୍ତି। ଦିବ୍ବଂ ମାନୁସକଞ୍ଚ ବ୍ରହ୍ମଖେତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚ ଦେୱୂପଗଂ କମ୍ମଂ ଦିବ୍ବଂ, ମନୁସ୍ସୂପଗଂ କମ୍ମଂ ମାନୁସକଂ, ବ୍ରହ୍ମୂପଗଂ କମ୍ମଂ ବ୍ରହ୍ମଖେତ୍ତନ୍ତି ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

୫୩୧। ଯସ୍ମା ପନ ସକଟ୍ଟେନ କୋସସଦିସତ୍ତା ''କୋସାନୀ''ତି କମ୍ମାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେସଞ୍ଚ ଲୁନନା ସମୁଚ୍ଛେଦନା କୁସଲୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କୋସାନୀ''ତି ଗାଥାୟ ଦୁତିୟପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକାସି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରୱିପସ୍ସନାୟ ୱିସୟତୋ କିଚ୍ଚତୋ ଚ ଅନିଚ୍ଚାଦିଭାୱେନ କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମସଙ୍ଖାତାନି କୋସାନି ୱିଚେୟ୍ୟ କେୱଲାନି, ୱିସେସତୋ ପନ ସଙ୍ଗହେତୁଭୂତଂ ଅଟ୍ଠକାମାୱଚରକୁସଲଚେତନାଭେଦଂ ଦିବ୍ବଂ ମାନୁସକଞ୍ଚ ନୱମହଗ୍ଗତକୁସଲଚେତନାଭେଦଞ୍ଚ ବ୍ରହ୍ମକୋସଂ ୱିଚେୟ୍ୟ। ତତୋ ଇମାୟ ମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ଅୱିଜ୍ଜାଭୱତଣ୍ହାଦିଭେଦା ସବ୍ବକୋସାନଂ ମୂଲବନ୍ଧନା ପମୁତ୍ତୋ, ଏୱମେତେସଂ କୋସାନଂ ଲୁନନା ''କୁସଲୋ''ତି ପୱୁଚ୍ଚତି, ତଥତ୍ତା ତାଦୀ ଚ ହୋତୀତି। ଅଥ ୱା ସତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ନିୱାସଟ୍ଟେନ ଅସିକୋସସଦିସତ୍ତା ''କୋସାନୀ''ତି ତୟୋ ଭୱା ଦ୍ୱାଦସାୟତନାନି ଚ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏୱମେତ୍ଥ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

୫୩୨। ଯସ୍ମା ଚ ନ କେୱଲଂ ପଣ୍ଡତୀତି ଇମିନାୱ ''ପଣ୍ଡିତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ପଣ୍ଡରାନି ଇତୋ ଉପଗତୋ ପୱିଚୟପଞ୍ଞାୟ ଅଲ୍ଲୀନୋତିପି ''ପଣ୍ଡିତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଦୁଭୟାନୀ''ତି ଗାଥାୟ ତତିୟପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକାସି । ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା ଚାତି ଏୱଂ ଉଭୟାନି ଅନିଚ୍ଚାଦିଭାୱେନ ୱିଚେୟ୍ୟ। ପଣ୍ଡରାନୀତି ଆୟତନାନି। ତାନି ହି ପକତିପରିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ରୁଳ୍ହିୟା ଚ ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତାନି ୱିଚେୟ୍ୟ ଇମାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ନିବ୍ବନ୍ତମଲତ୍ତା ସୁଦ୍ଧିପଞ୍ଞୋ ପଣ୍ଡିତୋତି ପୱୁଚ୍ଚତି ତଥତ୍ତା, ଯସ୍ମା ତାନି ପଣ୍ଡରାନି ପଞ୍ଞାୟ ଇତୋ ହୋତି, ସେସମସ୍ସ ଥୁତିୱଚନଂ। ସୋ ହି ପାପପୁଞ୍ଞସଙ୍ଖାତଂ କଣ୍ହସୁକ୍କଂ ଉପାତିୱତ୍ତୋ ତାଦୀ ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା ଏୱଂ ଥୁତୋ।

୫୩୩। ଯସ୍ମା ପନ ''ମୋନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଞାଣଂ, ଯା ପଞ୍ଞା ପଜାନନା…ପେ… ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ତେନ ଞାଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ମୁନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅସତଞ୍ଚା''ତି ଗାଥାୟ ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକାସି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୟ୍ୱାୟଂ ଅକୁସଲକୁସଲପ୍ପଭେଦୋ ଅସତଞ୍ଚ ସତଞ୍ଚ ଧମ୍ମୋ, ତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସବ୍ବଲୋକେ ପୱିଚୟଞାଣେନ ଅସତଞ୍ଚ ସତଞ୍ଚ ଞତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ତସ୍ସ ଞାତତ୍ତା ଏୱ ରାଗାଦିଭେଦତୋ ସତ୍ତୱିଧଂ ସଙ୍ଗଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଭେଦତୋ ଦୁୱିଧଂ ଜାଲଞ୍ଚ ଅତିଚ୍ଚ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତୋ। ସୋ ତେନ ମୋନସଙ୍ଖାତେନ ପୱିଚୟଞାଣେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ମୁନି। ଦେୱମନୁସ୍ସେହି ପୂଜନୀୟୋତି ଇଦଂ ପନସ୍ସ ଥୁତିୱଚନଂ। ସୋ ହି ଖୀଣାସୱମୁନିତ୍ତା ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ପୂଜାରହୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଏୱଂ ଥୁତୋ।

୫୩୫। ଏୱଂ ତତିୟଗାଥାୟ ୱୁତ୍ତପଞ୍ହେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଚତୁତ୍ଥଗାଥାୟ ୱୁତ୍ତପଞ୍ହେସୁପି ଯସ୍ମା ଯୋ ଚତୂହି ମଗ୍ଗଞାଣୱେଦେହି କିଲେସକ୍ଖୟଂ କରୋନ୍ତୋ ଗତୋ, ସୋ ପରମତ୍ଥତୋ ୱେଦଗୂ ନାମ ହୋତି। ଯୋ ଚ ସବ୍ବସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସତ୍ଥସଞ୍ଞିତାନି ୱେଦାନି, ତାୟେୱ ମଗ୍ଗଭାୱନାୟ କିଚ୍ଚତୋ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିଚେୟ୍ୟ। ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ତମେୱ ସବ୍ବଂ ୱେଦମତିଚ୍ଚ ଯା ୱେଦପଚ୍ଚୟା ୱା ଅଞ୍ଞଥା ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ୱେଦନା , ତାସୁ ସବ୍ବୱେଦନାସୁ ୱୀତରାଗୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇଦଂ ପଢିନ''ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ''ୱେଦାନୀ''ତି ଗାଥାୟ ପଠମପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକାସି। ଯସ୍ମା ୱା ଯୋ ପୱିଚୟପଞ୍ଞାୟ ୱେଦାନି ୱିଚେୟ୍ୟ, ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ସବ୍ବଂ ୱେଦମତିଚ୍ଚ ୱତ୍ତତି, ସୋ ସତ୍ଥସଞ୍ଞିତାନି ୱେଦାନି ଗତୋ ଞାତୋ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ ଚ ହୋତି। ଯୋ ୱେଦନାସୁ ୱୀତରାଗୋ, ସୋପି ୱେଦନାସଞ୍ଞିତାନି ୱେଦାନି ଗତୋ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ ଚ ହୋତି। ୱେଦାନି ଗତୋତିପି ୱେଦଗୂ, ତସ୍ମା ତମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇଦଂ ପଢିନ''ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ଇମାୟ ଗାଥାୟ ପଠମପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକାସି।

୫୩୬। ଯସ୍ମା ପନ ଦୁତିୟପଞ୍ହେ ''ଅନୁୱିଦିତୋ''ତି ଅନୁବୁଦ୍ଧୋ ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଚ ଅନୁୱିଚ୍ଚ ପପଞ୍ଚନାମରୂପଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଭେଦଂ ପପଞ୍ଚଂ ତପ୍ପଚ୍ଚୟା ନାମରୂପଞ୍ଚ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀହି ଅନୁୱିଚ୍ଚ ଅନୁୱିଦିତ୍ୱା, ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, ବହିଦ୍ଧା ଚ ରୋଗମୂଲଂ, ପରସନ୍ତାନେ ଚ ଇମସ୍ସ ନାମରୂପରୋଗସ୍ସ ମୂଲଂ ଅୱିଜ୍ଜାଭୱତଣ୍ହାଦିଂ, ତମେୱ ୱା ପପଞ୍ଚଂ ଅନୁୱିଚ୍ଚ ତାୟ ଭାୱନାୟ ସବ୍ବେସଂ ରୋଗାନଂ ମୂଲବନ୍ଧନା, ସବ୍ବସ୍ମା ୱା ରୋଗାନଂ ମୂଲବନ୍ଧନା, ଅୱିଜ୍ଜାଭୱତଣ୍ହାଦିଭେଦା, ତସ୍ମା ଏୱ ୱା ପପଞ୍ଚା ପମୁତ୍ତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅନୁୱିଚ୍ଚା''ତି ଗାଥାୟ ଦୁତିୟପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକାସି।

୫୩୭। ''କଥଞ୍ଚ ୱୀରିୟୱା''ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯସ୍ମା ଯୋ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବପାପକେହି ୱିରତୋ, ତଥା ୱିରତତ୍ତା ଚ ଆୟତିଂ ଅପଟିସନ୍ଧିତାୟ ନିରୟଦୁକ୍ଖଂ ଅତିଚ୍ଚ ଠିତୋ ୱୀରିୟୱାସୋ ୱୀରିୟନିକେତୋ, ସୋ ଖୀଣାସୱୋ ''ୱୀରିୟୱା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱିରତୋ''ତି ଗାଥାୟ ତତିୟପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକାସି। ପଧାନୱା ଧୀରୋ ତାଦୀତି ଇମାନି ପନସ୍ସ ଥୁତିୱଚନାନି। ସୋ ହି ପଧାନୱା ମଗ୍ଗଝାନପଧାନେନ, ଧୀରୋ କିଲେସାରିୱିଦ୍ଧଂସନସମତ୍ଥତାୟ, ତାଦୀ ନିବ୍ବିକାରତାୟ, ତସ୍ମା ଏୱଂ ଥୁତୋ। ସେସଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

୫୩୮। ''ଆଜାନିୟୋ କିନ୍ତି ନାମ ହୋତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯସ୍ମା ପହୀନସବ୍ବୱଙ୍କଦୋସୋ କାରଣାକାରଣଞ୍ଞୁ ଅସ୍ସୋ ୱା ହତ୍ଥୀ ୱା ''ଆଜାନିୟୋ ହୋତୀ''ତି ଲୋକେ ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଚ ତସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ତେ ଦୋସା ପହୀନା ଏୱ, ଖୀଣାସୱସ୍ସ ପନ ତେ ପହୀନା, ତସ୍ମା ସୋ ''ଆଜାନିୟୋ''ତି ପରମତ୍ଥତୋ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯସ୍ସ୍ସା''ତି ଗାଥାୟ ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକାସି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା ଚାତି ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାସଞ୍ଞୋଜନସଙ୍ଖାତାନି ଯସ୍ସ ଅସ୍ସୁ ଲୁନାନି ବନ୍ଧନାନି ପଞ୍ଞାସତ୍ଥେନ ଛିନ୍ନାନି ପଦାଲିତାନି। ସଙ୍ଗମୂଲନ୍ତି ଯାନି ତେସୁ ତେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ସଙ୍ଗସ୍ସ

ସଜ୍ଜନାଯ ଅନତିକ୍କମନାଯ ମୂଲଂ ହୋନ୍ତି, ଅଥ ୱା ଯସ୍ସ ଅସ୍ସୁ ଲୁନାନି ରାଗାଦୀନି ବନ୍ଧନାନି ଯାନି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା ଚ ସଙ୍ଗମୂଲାନି ହୋନ୍ତି, ସୋ ସବ୍ବସ୍ମା ସଙ୍ଗାନଂ ମୂଲଭୂତା ସବ୍ବସଙ୍ଗାନଂ ୱା ମୂଲଭୂତା ବନ୍ଧନା ପମୁତ୍ତୋ ‘‘ଆଜାନିଯୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥତ୍ତା ତାଦି ଚ ହୋତୀତି।

୫୪୦। ଏୱଂ ଚତୁତ୍ଥଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତପଞ୍ହେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ପଞ୍ଚମଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତପଞ୍ହେସୁପି ଯସ୍ମା ଯଂ ଛନ୍ଦଚ୍ଛେନମତ୍ତେନ ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ସୋତ୍ତିଯଂ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି, ୱୋହାରମତ୍ତସୋତ୍ତିଯୋ ସୋ। ଅରିଯୋ ପନ ବାହୁସଚ୍ଚେନ ନିସ୍ସୁତପାପତାଯ ଚ ପରମତ୍ଥସୋତ୍ତିଯୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଦଂ ପତ୍ତିନ’’ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ସୁତ୍ୱା’’ତି ଗାଥାଯ ପଠମପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକାସି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯୋ ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ସୁତମଯପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚୱସେନ ସୁତ୍ୱା କାତବ୍ବକିଚ୍ଚୱସେନ ୱା ସୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନୂପଗଂ ସବ୍ବଧମ୍ମଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜଂ ଯଦତ୍ଥି କିଞ୍ଚି, ଇମାଯ ପଟିପଦାଯ କିଲେସେ କିଲେସଟ୍ଠାନିଯେ ଚ ଧମ୍ମେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅଭିଭୂତି ସଙ୍ଖଂ ଗତୋ, ତଂ ସୁତ୍ୱା ସବ୍ବଧମ୍ମଂ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ଲୋକେ ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜଂ ଯଦତ୍ଥି କିଞ୍ଚି, ଅଭିଭୁଂ ସୁତୱନ୍ତା ସୋତ୍ତିଯୋତି ଆହୁ। ଯସ୍ମା ଚ ଯୋ ଅକଥଂକଥୀ କିଲେସବନ୍ଧନେହି ୱିମୁତ୍ତୋ, ରାଗାଦୀହି ଈଘେହି ଅନୀଘୋ ଚ ହୋତି ସବ୍ବଧି ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଖନ୍ଧାଯତନାଦୀସୁ, ତସ୍ମା ତଂ ଅକଥଂକଥିଂ ୱିମୁତ୍ତଂ ଅନୀଘଂ ସବ୍ବଧି ନିସ୍ସୁତପାପକତ୍ତାପି ‘‘ସୋତ୍ତିଯୋ’’ତି ଆହୂତି।

୫୪୧। ଯସ୍ମା ପନ ହିତକାମେନ ଜନେନ ଅରଣୀଯତୋ ଅରିଯୋ ହୋତି, ଅଭିଗମନୀଯତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ଯେହି ଗୁଣେହି ସୋ ଅରଣୀଯୋ ହୋତି, ତେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଛେତ୍ୱା’’ତି ଗାଥାଯ ଦୁତିଯପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକାସି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଚତ୍ତାରି ଆସୱାନି ଦ୍ୱେ ଚ ଆଲଯାନି ପଞ୍ଞାସତ୍ଥେନ ଛେତ୍ୱା ୱିଦ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୂ ୱିଭାୱୀ ଚତୁମଗ୍ଗଞାଣୀ ସୋ ପୁନବ୍ଭୱୱସେନ ନ ଉପେତିଗବ୍ଭସେଯ୍ୟଂ, କଞ୍ଚି ଯୋନିଂ ନ ଉପଗଚ୍ଛତି, କାମାଦିଭେଦଞ୍ଚ ସଞ୍ଞଂ ତିୱିଧଂ। କାମଗୁଣସଙ୍ଖାତଞ୍ଚ ପଙ୍କଂ ପନୁଜ୍ଜ ପନୁଦିତ୍ୱା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିକପ୍ପାନଂ ଅଞ୍ଞତରମ୍ପି କପ୍ପଂ ନ ଏତି, ଏୱଂ ଆସୱଚ୍ଛେଦାଦିଗୁଣସମନ୍ନାଗତଂ ତମାହୁ ଅରିଯୋତି। ଯସ୍ମା ୱା ପାପକେହି ଆରକତ୍ତା ଅରିଯୋ ହୋତି ଅନଯେ ଚ ଅନିରୀଯନା, ତସ୍ମା ତମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ଦୁତିଯପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକାସି। ଆସୱାଦଯୋ ହି ପାପକା ଧମ୍ମା ଅନଯସମ୍ମତା, ତେ ଚାନେନ ଛିନ୍ନା ପନୁନ୍ନା, ନ ଚ ତେହି କମ୍ପତି, ଇଚ୍ଚସ୍ସ ତେ ଆରକା ହୋନ୍ତି, ନ ଚ ତେସୁ ଇରୀଯତି ତସ୍ମା ଆରକାସ୍ସ ହୋନ୍ତି ପାପକା ଧମ୍ମାତି ଇମିନାପତ୍ଥେନ। ଅନଯେ ନ ଇରୀଯତୀତି ଇମିନାପତ୍ଥେନ ତମାହୁ ଅରିଯୋତି ଚ ଏୱମେତ୍ଥ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘ୱିଦ୍ୱା ସୋ ନ ଉପେତି ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ପନ ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ଥୁତିୱଚନମେୱ ହୋତି।

୫୪୨। ‘‘କଥଂ ଚରଣୱା’’ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯସ୍ମା ଚରଣେହି ପତ୍ତବ୍ବଂ ପତ୍ତୋ ‘‘ଚରଣୱା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି, ତସ୍ମା ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯୋ ଇଧା’’ତି ଗାଥାଯ ତତିଯପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକାସି। ତତ୍ଥ ଯୋ ଇଧାତି ଯୋ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ। ଚରଣେସୂତି ସୀଲାଦୀସୁ ହେମୱତସୁତ୍ତେ (ସୁ॰ ନି॰ ୧୫୩ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତପନ୍ନରସଧମ୍ମେସୁ। ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ପତ୍ତିପତ୍ତୋତି ପତ୍ତବ୍ବଂ ପତ୍ତୋ। ଯୋ ଚରଣନିମିତ୍ତଂ ଚରଣହେତୁ ଚରଣପଚ୍ଚଯା ପତ୍ତବ୍ବଂ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଚରଣୱା ସୋତି ସୋ ଇମାଯ ଚରଣେହି ପତ୍ତବ୍ବପତ୍ତିଯା ଚରଣୱା ହୋତୀତି। ଏତ୍ତାୱତା ପଞ୍ହୋ ବ୍ୟାକତୋ ହୋତି, ସେସମସ୍ସ ଥୁତିୱଚନଂ। ଯୋ ହି ଚରଣେହି ପତ୍ତିପତ୍ତୋ, ସୋ କୁସଲୋ ଚ ହୋତି ଛେକୋ, ସବ୍ବଦା ଚ ଆଜାନାତି ନିବ୍ବାନଧମ୍ମଂ, ନିଚ୍ଚଂ ନିବ୍ବାନନିନ୍ନଚିତ୍ତତାଯ ସବ୍ବତ୍ଥ ଚ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ନ ସଜ୍ଜତି। ଦ୍ୱୀହି ଚ ୱିମୁତ୍ତୀହି ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ ହୋତି, ପଟିଘା ଯସ୍ସ ନ ସନ୍ତୀତି।

୫୪୩। ଯସ୍ମା ପନ କମ୍ମାଦୀନଂ ପରିବ୍ବାଜନେନ ପରିବ୍ବାଜକୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଦୁକ୍ଖୱେପକ୍କ’’ନ୍ତି ଗାଥାଯ ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକାସି। ତତ୍ଥ ୱିପାକୋ ଏୱ ୱେପକ୍କଂ, ଦୁକ୍ଖଂ ୱେପକ୍କମସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖୱେପକ୍କଂ। ପୱତ୍ତିଦୁକ୍ଖଜନନତୋ ସବ୍ବମ୍ପି ତେଧାତୁକକମ୍ମଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଉଦ୍ଧନ୍ତି ଅତୀତଂ। ଅଧୋତି ଅନାଗତଂ। ତିରିଯଂ ୱାପି ମଜ୍ଝେତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ତଞ୍ହି ନ ଉଦ୍ଧଂ ନ ଅଧୋ, ତିରିଯଂ ଉଭିନ୍ନଞ୍ଚ ଅନ୍ତରା, ତେନ ‘‘ମଜ୍ଝେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିବ୍ବାଜଯିତ୍ୱାତି ନିକ୍ଖାମେତ୍ୱା ନିଦ୍ଧମେତ୍ୱା । ପରିଞ୍ଞଚାରୀତି ପଞ୍ଞାଯ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଚରନ୍ତୋ। ଅଯଂ ତାୱ ଅପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନା। ଅଯଂ ପନ ଅଧିପ୍ପାଯଯୋଜନା – ଯୋ ତିଯଦ୍ଧପରିଯାପନ୍ନମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଜନକଂ ଯଦତ୍ଥି କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ, ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାସିନେହେ ସୋସେନ୍ତୋ ଅପଟିସନ୍ଧିଜନକଭାୱକରଣେନ ପରିବ୍ବାଜଯିତ୍ୱା ତଥା ପରିବ୍ବାଜିତତ୍ତା ଏୱ ଚ ତଂ କମ୍ମଂ ପରିଞ୍ଞାଯ ଚରଣତୋ ପରିଞ୍ଞଚାରୀ। ନ କେୱଲଞ୍ଚ କମ୍ମମେୱ, ମାଯଂ ମାନମଥୋପି ଲୋଭକୋଧଂ ଇମେପି ଧମ୍ମେ ପହାନପରିଞ୍ଞାଯ ପରିଞ୍ଞଚାରୀ, ପରିଯନ୍ତମକାସି ନାମରୂପଂ, ନାମରୂପସ୍ସ ଚ ପରିଯନ୍ତମକାସି ପରିବ୍ବାଜେସି ଇଚ୍ଚେୱତ୍ଥୋ। ଇମେସଂ କମ୍ମାଦୀନଂ ପରିବ୍ବାଜନେନ ତଂ ପରିବ୍ବାଜକମାହୁ। ପତ୍ତିପତ୍ତନ୍ତି ଇଦଂ ପନସ୍ସ ଥୁତିୱଚନଂ।

୫୪୪। ଏୱଂ ପଞ୍ହବ୍ୟାକରଣେନ ତୁଟ୍ଠସ୍ସ ପନ ସଭିଯସ୍ସ ‘‘ଯାନି ଚ ତୀଣୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଅଭିତ୍ଥୱନଗାଥାସୁ ଓସରଣାନୀତି ଓଗହଣାନି ତିତ୍ଥାନି, ଦିଟ୍ଠିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତାନି ଯସ୍ମା ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା ସହ ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ୱୁତ୍ତଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତାନି ଗହେତ୍ୱା ତେସଟ୍ଠି ହୋନ୍ତି, ଯସ୍ମା ଚ ତାନି ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯସମଣାନଂ ପୱାଦଭୂତାନି ସତ୍ଥାନି ସିତାନି ଉପଦିସିତବ୍ବୱସେନ, ନ ଉପ୍ପତ୍ତିୱସେନ। ଉପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ପନ ଯଦେତଂ ‘‘ଇତ୍ଥୀ ପୁରିସୋ’’ତି ସଞ୍ଞକ୍ଖରଂ ୱୋହାରନାମଂ, ଯା ଚାଯଂ ମିଚ୍ଛାପରିୱିତକ୍କାନୁସ୍ସୱାଦିୱସେନ ‘‘ଏୱରୂପେନ ଅତ୍ତନା ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ବାଲାନଂ ୱିପରୀତସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦୁଭଯନିସ୍ସିତାନି ତେସଂ ୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖାନି। ତାନି ଚ ଭଗୱା ୱିନେଯ୍ୟ ୱିନଯିତ୍ୱା ଓଘତମଗା ଓଘତମଂ ଓଘନ୍ଧକାରଂ ଅଗା

ଅତିକ୍କନ୍ତୋ। ‘‘ଓଘନ୍ତମଗା’’ତିପି ପାଠୋ, ଓଘାନଂ ଅନ୍ତଂ ଅଗା, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ଯାନି ଚ ତୀଣି…ପେ… ତମଗା’’ତି।

୫୪୫। ତତୋ ପରଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତଂ ପାରଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନଂ ତପ୍ପତ୍ତିଯା ଦୁକ୍ଖାଭାୱତୋ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଚ ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ, ‘‘ଅନ୍ତଗୂସି ପାରଗୂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସା’’ତି। ଅଥ ୱା ପାରଗୂ ଭଗୱା ନିବ୍ବାନଂ ଗତତ୍ତା, ତଂ ଆଲପନ୍ତୋ ଆହ, ‘‘ପାରଗୂ ଅନ୍ତଗୂସି ଦୁକ୍ଖସ୍ସା’’ତି ଅଯମେତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସମ୍ମା ଚ ବୁଦ୍ଧୋ ସାମଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧୋତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ତଂ ମଞ୍ଞେତି ତମେୱ ମଞ୍ଞାମି, ନ ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଅଜ୍ଝାଦରେନ ଭଣତି। ଜୁତିମାତି ପରେସମ୍ପି ଅନ୍ଧକାରୱିଧମନେନ ଜୁତିସମ୍ପନ୍ନୋ। ମୁତିମାତି ଅପରପ୍ପଚ୍ଚଯଞେଯ୍ୟଜାଣସମତ୍ଥାଯ ମୁତିଯା ପଞ୍ଞାଯ ସମ୍ପନ୍ନୋ। ପହୂତପଞ୍ଞୋତି ଅନନ୍ତପଞ୍ଞୋ। ଇଧ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମଧିପ୍ପେତଂ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକରାତି ଆମନ୍ତେନ୍ତୋ ଆହ। ଅତାରେସି ମନ୍ତି କଙ୍ଖାତୋ ମଂ ତାରେସି।

୫୪୬-୯।ଯଂ ମେତିଆଦିଗାଥାଯ ନମକ୍କାରକରଣଂ ଭଣତି। ତତ୍ଥ କଙ୍ଖିତନ୍ତି ୱୀସତିପଞ୍ଚନିସ୍ସିତଂ ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ସୋ ହି ତେନ କଙ୍ଖିତୋ ଅହୋସି। ମୋନପଥେସୂତି ଞାଣପଥେସୁ। ୱିନଳୀକତାତି ୱିଗତନଳଆ କତା, ଉଚ୍ଛିନ୍ନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନାଗ ନାଗସ୍ସାତି ଏକଂ ଆମନ୍ତନୱଚନଂ, ଏକସ୍ସ ‘‘ଭାସତୋ ଅନୁମୋଦନ୍ତୀ’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଧମ୍ମଦେସନ’’ନ୍ତି ପାଠସେସୋ। ସବ୍ବେ ଦେୱାତି ଆକାସଟ୍ଠା ଚ ଭୂମଟ୍ଠା ଚ। ନାରଦପବ୍ବତାତି ତେପି କିର ଦ୍ୱେ ଦେୱଗଣା ପଞ୍ଞୱନ୍ତୋ, ତେପି ଅନୁମୋଦନ୍ତୀତି ସବ୍ବଂ ପସାଦେନ ଚ ନମକ୍କାରକରଣଂ ଭଣତି ।

୫୫୦-୫୩। ଅନୁମୋଦନାରହଂ ବ୍ୟାକରଣସମ୍ପଦଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ନମୋ ତେ’’ତି ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଆହ। ପୁରିସାଜଞ୍ଞାତି ପୁରିସେସୁ ଜାତିସମ୍ପନ୍ନ। ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋତି ପଟିଭାଗୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତ୍ୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧେନ, ସତ୍ଥା ଅନୁସାସନିଯା ସତ୍ଥୱାହତାଯ ଚ, ମାରାଭିଭୂ ଚତୁମାରାଭିଭୱେନ, ମୁନି ବୁଦ୍ଧମୁନି। ଉପଧୀତି ଖନ୍ଧକିଲେସକାମଗୁଣାଭିସଙ୍ଖାରଭେଦା ଚତ୍ତାରୋ। ୱଗ୍ଗୂତି ଅଭିରୂପଂ। ପୁଞ୍ଞେ ଚାତି ଲୋକିଯେ ନ ଲିମ୍ପସି ତେସଂ ଅକରଣେନ, ପୁବ୍ବେ କତାନମ୍ପି ୱା ଆଯତିଂ ଫଲୂପଭୋଗାଭାୱେନ। ତଂନିମିତ୍ତେନ ୱା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଲେପେନ। ୱନ୍ଦତି ସତ୍ଥୁନୋତି ଏୱଂ ଭଣନ୍ତୋ ଗୋପ୍ଫକେସୁ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତଂ ୱନ୍ଦି।

ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯପୁବ୍ବୋତି ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯୋ ଏୱ। ଆକଙ୍ଖତୀତି ଇଚ୍ଛତି। ଆରଦ୍ଧଚିତ୍ତାତି ଅଭିରାଧିତଚିତ୍ତା। ଅପିଚ ମେତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲୱେମତ୍ତତା ୱିଦିତାତି ଅପିଚ ମଯା ଏତ୍ଥ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯାନଂ ପରିୱାସେ ପୁଗ୍ଗଲନାନତ୍ତଂ ୱିଦିତଂ, ନ ସବ୍ବେନେୱ ପରିୱସିତବ୍ବନ୍ତି। କେନ ପନ ନ ପରିୱସିତବ୍ବଂ? ଅଗ୍ଗିଯେହି ଜଟିଲେହି, ସାକିଯେନ ଜାତିଯା, ଲିଙ୍ଗଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ଆଗତେନ। ଅୱିଜହିତ୍ୱା ଆଗତୋପି ଚ ଯୋ ମଗ୍ଗଫଲପଟିଲାଭାଯ ହେତୁସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତି, ତାଦିସୋୱ ସଭିଯୋ ପରିବ୍ବାଜକୋ। ତସ୍ମା ଭଗୱା ‘‘ତୱ ପନ, ସଭିଯ, ତିତ୍ଥିଯୱତ୍ତପୂରଣତ୍ଥାଯ ପରିୱାସକାରଣଂ ନତ୍ଥି, ଅତ୍ଥିକୋ ତ୍ୱଂ ‘ମଗ୍ଗଫଲପଟିଲାଭାଯ ହେତୁସମ୍ପନ୍ନୋ’ତି ୱିଦିତମେତଂ ମଯା’’ତି ତସ୍ସ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଅପିଚ ମେତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲୱେମତ୍ତତା ୱିଦିତା’’ତି। ସଭିଯୋ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଆଦରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସଚେ ଭନ୍ତେ’’ତି। ତଂ ସବ୍ବଂ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ତଥାରୂପଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥତ୍ତା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଚ ଇଧ ନ ୱଣ୍ଣିତଂ, ଯତୋ ପୁବ୍ବେ ୱଣ୍ଣିତାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ସଭିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସେଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂମେ ସୁତନ୍ତି ସେଲସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମେୱ ଯାସ୍ସ ନିଦାନେ ୱୁତ୍ତା। ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାକ୍କମେପି ଚସ୍ସ ପୁବ୍ବସଦିସଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଂ ପନ ଅପୁବ୍ବଂ, ତଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି ପଦାନି ପରିହରନ୍ତା ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ। ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରାପେସୂତି ଅଙ୍ଗା ଏୱ ସୋ ଜନପଦୋ, ଗଙ୍ଗାଯ ପନ ଯା ଉତ୍ତରେନ ଆପୋ, ତାସଂ ଅୱିଦୂରତ୍ତା ‘‘ଉତ୍ତରାପୋ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। କତରଗଙ୍ଗାଯ ଉତ୍ତରେନ ଯା ଆପୋତି? ମହାମହୀଗଙ୍ଗାଯ।

ତତ୍ରାଯଂ ତସ୍ସା ନଦିଯା ଆୱିଭାୱତ୍ଥଂ ଆଦିତୋ ପଭୁତି ୱଣ୍ଣନା – ଅଯଂ କିର ଜମ୍ବୁଦୀପୋ ଦସସହସ୍ସଯୋଜନପରିମାଣୋ। ତତ୍ଥ ଚତୁସହସ୍ସଯୋଜନପରିମାଣୋ ପଦେସୋ ଉଦକେନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ ‘‘ସମୁଦ୍ଦୋ’’ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତୋ। ତିସହସ୍ସଯୋଜନପମାଣେ ମନୁସ୍ସା ୱସନ୍ତି। ତିସହସ୍ସଯୋଜନପମାଣେ ହିମୱା ପତିଟ୍ଠିତୋ ଉବ୍ବେଧେନ ପଞ୍ଚଯୋଜନସତିକୋ ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସକୂଟେହି ପଟିମଣ୍ଡିତୋ ସମନ୍ତତୋ ସନ୍ଦମାନପଞ୍ଚସତନଦୀୱିଚିତ୍ତୋ। ଯତ୍ଥ ଆଯାମୱିତ୍ଥାରେନ ଗମ୍ଭୀରତାଯ ଚ ପଞ୍ଞାସପଞ୍ଞାସଯୋଜନା ଦିଯଡ୍ଢଯୋଜନସତପରିମଣ୍ଡଲା ପୂରଠଆସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତା ଅନୋତତ୍ତାଦଯୋ ସତ୍ତ ମହାସରା ପତିଟ୍ଠିତା।

ତେସୁ ଅନୋତତ୍ତୋ ସୁଦସ୍ସନକୂଟଂ, ଚିତ୍ରକୂଟଂ, କାଳକୂଟଂ, ଗନ୍ଧମାଦନକୂଟଂ, କେଲାସକୂଟନ୍ତି ଇମେହି ପଞ୍ଚହି ପବ୍ବତେହି ପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ସୁଦସ୍ସନକୂଟଂ ସୁୱଣ୍ଣମଯଂ ଦ୍ୱିଯୋଜନସତୁବ୍ବେଧଂ ଅନ୍ତୋୱଙ୍କଂ କାକମୁଖସଣ୍ଠାନଂ ତମେୱ ସରଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ଠିତଂ, ଚିତ୍ରକୂଟଂ ସବ୍ବରତନମଯଂ, କାଳକୂଟଂ ଅଞ୍ଜନମଯଂ, ଗନ୍ଧମାଦନକୂଟଂ ସାନୁମଯଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ମୁଗ୍ଗୱଣ୍ଣଂ ନାନପ୍ପକାରଓସଧସଞ୍ଛନ୍ନଂ କାଳପକ୍ଖୁପୋସଥଦିୱସେ ଆଦିତ୍ତମିୱ ଅଙ୍ଗାରଂ ଜଲନ୍ତଂ ତିଟ୍ଠତି, କେଲାସକୂଟଂ ରଜତମଯଂ। ସବ୍ବାନି ସୁଦସ୍ସନେନ ସମାନୁବ୍ବେଧସଣ୍ଠାନାନି ତମେୱ ସରଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ଠିତାନି। ସବ୍ବାନି ଦେୱାନୁଭାୱେନ ନାଗାନୁଭାୱେନ ଚ ୱସ୍ସନ୍ତି, ନଦିଯୋ ଚ ତେସୁ ସନ୍ଦନ୍ତି। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଉଦକଂ ଅନୋତତ୍ତମେୱ ପୱିସତି। ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା ଦକ୍ଖିଣେନ ୱା ଉତ୍ତରେନ ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତା ପବ୍ବତନ୍ତରେନ ତଂ ଓଭାସେନ୍ତି, ଉଜୁଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ନ ଓଭାସେନ୍ତି। ତେନେୱସ୍ସ ‘‘ଅନୋତତ୍ତ’’ନ୍ତି ସଙ୍ଖା ଉଦପାଦି।

ତତ୍ଥ ମନୋହରସିଲାତଲାନି ନିମ୍ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପାନି ଫଲିକସଦିସନିମ୍ମଲୂଦକାନି ନହାନତିତ୍ଥାନି ସୁପ୍ପଟିଯତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି, ଯେସୁ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଖୀଣାସୱା ଇସିଗଣା ଚ ନ୍ହାଯନ୍ତି, ଦେୱଯକ୍ଖାଦଯୋ ଚ ଉଯ୍ୟାନକୀଳିକଂ କୀଳନ୍ତି।

ଚତୂସୁ ଚସ୍ସ ପସ୍ସେସୁ ସୀହମୁଖଂ, ହତ୍ଥିମୁଖଂ, ଅସ୍ସମୁଖଂ, ଉସଭମୁଖନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ମୁଖାନି ହୋନ୍ତି, ଯେହି ଚତସ୍ସୋ ନଦିଯୋ ସନ୍ଦନ୍ତି। ସୀହମୁଖେନ ନିକ୍ଖନ୍ତନଦୀତୀରେ ସୀହା ବହୁତରା ହୋନ୍ତି, ହତ୍ଥିମୁଖାଦୀହି ହତ୍ଥିଅସ୍ସୌସଭା। ପୁରତ୍ଥିମଦିସତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତନଦୀ ଅନୋତତ୍ତଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଇତରା ତିସ୍ସୋ ନଦିଯୋ ଅନୁପଗମ୍ମ ପାଚୀନହିମୱନ୍ତେନେୱ ଅମନୁସ୍ସପଥଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପୱିସତି। ପଚ୍ଛିମଦିସତୋ ଚ ଉତ୍ତରଦିସତୋ ଚ ନିକ୍ଖନ୍ତନଦିଯୋପି ତଥେୱ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମହିମୱନ୍ତେନେୱ ଉତ୍ତରହିମୱନ୍ତେନେୱ ଚ ଅମନୁସ୍ସପଥଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପୱିସନ୍ତି। ଦକ୍ଖିଣଦିସତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତନଦୀ ପନ ତଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣେନ ଉଜୁକଂ ପାସାଣପିଟ୍ଠେନେୱ ସଟ୍ଠିଯୋଜନାନି ଗନ୍ତ୍ୱା ପବ୍ବତଂ ପହରିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ପରିଣାହେନ ତିଗାୱୁତପମାଣା ଉଦକଧାରା ହୁତ୍ୱା ଆକାସେନ ସଟ୍ଠି ଯୋଜନାନି ଗନ୍ତ୍ୱା ତିଯଗ୍ଗଳେ ନାମ ପାସାଣେ ପତିତା, ପାସାଣୋ ଉଦକଧାରାୱେଗେନ ଭିନ୍ନୋ। ତତ୍ର ପଞ୍ଞାସଯୋଜନପମାଣା ତିଯଗ୍ଗଳା ନାମ ପୋକ୍ଖରଣୀ ଜାତା। ପୋକ୍ଖରଣିଯା କୂଲଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପାସାଣଂ ପୱିସିଯ ସଟ୍ଠି ଯୋଜନାନି ଗତା। ତତୋ ଘନପଥୱିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉମଙ୍ଗେନ ସଟ୍ଠି ଯୋଜନାନି ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିଞ୍ଝଂ ନାମ ତିରଚ୍ଛାନପବ୍ବତଂ ପହରିତ୍ୱା ହତ୍ଥତଲେ ପଞ୍ଚଙ୍ଗୁଲିସଦିସା ପଞ୍ଚଧାରା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି। ସା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅନୋତତ୍ତଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଗତଟ୍ଠାନେ ‘‘ଆୱଟ୍ଟଗଙ୍ଗା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି । ଉଜୁକଂ ପାସାଣପିଟ୍ଠେନ ସଟ୍ଠି ଯୋଜନାନି ଗତଟ୍ଠାନେ ‘‘କଣ୍ହଗଙ୍ଗା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆକାସେନ ସଟ୍ଠି ଯୋଜନାନି ଗତଟ୍ଠାନେ ‘‘ଆକାସଗଙ୍ଗା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତିଯଗ୍ଗଳପାସାଣେ ପଞ୍ଞାସଯୋଜନୋକାସେ ‘‘ତିଯଗ୍ଗଳପୋକ୍ଖରଣୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କୂଲଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପାସାଣଂ ପୱିସିଯ ସଟ୍ଠି ଯୋଜନାନି ଗତଟ୍ଠାନେ ‘‘ବହଲଗଙ୍ଗା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଥୱିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉମଙ୍ଗେନ ସଟ୍ଠି ଯୋଜନାନି ଗତଟ୍ଠାନେ ‘‘ଉମଙ୍ଗଗଙ୍ଗା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିଞ୍ଝଂ ନାମ ତିରଚ୍ଛାନପବ୍ବତଂ ପହରିତ୍ୱା ପଞ୍ଚଧାରା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତଟ୍ଠାନେ ‘‘ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା, ଅଚିରୱତୀ, ସରଭୂ, ମହୀ’’ତି ପଞ୍ଚଧା ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱମେତା ପଞ୍ଚ ମହାଗଙ୍ଗା ହିମୱତା ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ତାସୁ ଯା ଅଯଂ ପଞ୍ଚମୀ ମହୀ ନାମ, ସା ଇଧ ‘‘ମହାମହୀଗଙ୍ଗା’’ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତସ୍ସା ଗଙ୍ଗାଯ ଉତ୍ତରେନ ଯା ଆପୋ, ତାସଂ ଅୱିଦୂରତ୍ତା ସୋ ଜନପଦୋ ‘‘ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରାପୋ’’ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତସ୍ମିଂ ଜନପଦେ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରାପେସୁ।

ଚାରିକଂ ଚରମାନୋତି ଅଦ୍ଧାନଗମନଂ କୁରୁମାନୋ । ତତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଦୁୱିଧା ଚାରିକା ତୁରିତଚାରିକା, ଅତୁରିତଚାରିକା ଚ। ତତ୍ଥ ଦୂରେପି ଭବ୍ବପୁଗ୍ଗଲେ ଦିସ୍ୱା ସହସା ଗମନଂ ତୁରିତଚାରିକା। ସା ମହାକସ୍ସପପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନାଦୀସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତଂ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ହି ଭଗୱା ମୁହୁତ୍ତେନେୱ ତିଗାୱୁତଂ ଅଗମାସି, ଆଳୱକଦମନତ୍ଥଂ ତିଂସଯୋଜନଂ, ତଥା ଅଙ୍ଗୁଲିମାଲସ୍ସତ୍ଥାଯ। ପୁକ୍କୁସାତିସ୍ସ ପନ ପଞ୍ଚତ୍ତାଲୀସଯୋଜନଂ, ମହାକପ୍ପିନସ୍ସ ୱୀସଯୋଜନସତଂ, ଧନିଯସ୍ସତ୍ଥାଯ ସତ୍ତଯୋଜନସତଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଅଗମାସି। ଅଯଂ ତୁରିତଚାରିକା ନାମ। ଗାମନିଗମନଗରପଟିପାଟିଯା ପନ ପିଣ୍ଡପାତଚରିଯାଦୀହି ଲୋକଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଗମନଂ ଅତୁରିତଚାରିକା ନାମ। ଅଯଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। ଏୱଂ ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ। ମହତାତି ସଙ୍ଖ୍ୟାମହତା ଗୁଣମହତା ଚ। ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନାତି ସମଣଗଣେନ। ଅଡ୍ଢତେଳସେହୀତି ଅଡ୍ଢେନ ତେଳସହି, ଦ୍ୱାଦସହି ସତେହି ପଞ୍ଞାସାଯ ଚ ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯେନ…ପେ… ତଦୱସରୀତି ଆପଣବହୁଲତାଯ ସୋ ନିଗମୋ ‘‘ଆପଣୋ’’ ତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଲଭି। ତସ୍ମିଂ କିର ୱୀସତିଆପଣମୁଖସହସ୍ସାନି ୱିଭତ୍ତାନି ଅହେସୁଂ। ଯେନ ଦିସାଭାଗେନ ମଗ୍ଗେନ ୱା ସୋ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରାପାନଂ ରଟ୍ଠସ୍ସ ନିଗମୋ ଓସରିତବ୍ବୋ, ତେନ ଅୱସରି ତଦୱସରି ଅଗମାସି, ତଂ ନିଗମଂ ଅନୁପାପୁଣୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

କେଣିଯୋ ଜଟିଲୋତି କେଣିଯୋତି ନାମେନ, ଜଟିଲୋତି ତାପସୋ। ସୋ କିର ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲୋ, ଧନରକ୍ଖଣତ୍ଥାଯ ପନ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ସମାଦାଯ ରଞ୍ଞୋ ପଣ୍ଣାକାରଂ ଦତ୍ୱା ଭୂମିଭାଗଂ ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅସ୍ସମଂ କାରେତ୍ୱା ୱସତି କୁଲସହସ୍ସସ୍ସ ନିସ୍ସଯୋ ହୁତ୍ୱା। ଅସ୍ସମେପି ଚସ୍ସ ଏକୋ ତାଲରୁକ୍ଖୋ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଏକଂ ସୁୱଣ୍ଣଫଲଂ ମୁଞ୍ଚତୀତି ୱଦନ୍ତି। ସୋ ଦିୱା କାସାଯାନି ଧାରେତି ଜଟା ଚ ବନ୍ଧତି, ରତ୍ତିଂ ଯଥାସୁଖଂ ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସମପ୍ପିତୋ ସମଙ୍ଗୀଭୂତୋ ପରିଚାରେତି। ସକ୍ୟପୁତ୍ତୋତି ଉଚ୍ଚାକୁଲପରିଦୀପନଂ। ସକ୍ୟକୁଲା ପବ୍ବଜିତୋତି ସଦ୍ଧାଯ ପବ୍ବଜିତଭାୱପରିଦୀପନଂ, କେନଚି ପାରିଜୁଞ୍ଞେନ ଅନଭିଭୂତୋ ଅପରିକ୍ଖୀଣଂଯେୱ ତଂ କୁଲଂ ପହାଯ ସଦ୍ଧାଯ ପବ୍ବଜିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଂ ଖୋ ପନାତି ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନତ୍ଥେ

ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ତସ୍ସ ଖୋ ପନ ଭୋତୋ ଗୋତମସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। କଲ୍ୟାଣୋତି କଲ୍ୟାଣଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋ, ସେଟ୍ଠୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋତି କିତ୍ତିୟେୱ ଥୁତିଘୋସୋ ୱା।

ଇତିପି ସୋ ଭଗୱାତି ଆଦିମ୍ହି ପନ ଅୟଂ ତାୱ ଯୋଜନା – ସୋ ଭଗୱା ଇତିପି ଅରହଂ, ଇତିପି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ…ପେ… ଇତିପି ଭଗୱାତି, ଇମିନା ଚ ଇମିନା ଚ କାରଣେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଆରକତ୍ତା, ଅରୀନଂ ଅରାନଞ୍ଚ ହତତ୍ତା ପଚ୍ଚଯାଦୀନଂ ଅରହତ୍ତା, ପାପକରଣେ ରହାଭାୱାତି ଇମେହି ତାୱ କାରଣେହି ସୋ ଭଗୱା ଅରହନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆରକା ହି ସୋ ସବ୍ବକିଲେସେହି ମଗ୍ଗେନ ସୱାସନାନଂ କିଲେସାନଂ ୱିଦ୍ଧଂସିତତ୍ତାତି ଆରକତ୍ତା ଅରହଂ। ତେ ଚାନେନ କିଲେସାରଯୋ ମଗ୍ଗେନ ହତାତି ଅରୀନଂ ହତତ୍ତାପି ଅରହଂ। ଯଞ୍ଚେତଂ ଅୱିଜ୍ଜାଭୱତଣ୍ହାମଯନାଭି, ପୁଞ୍ଞାଦିଅଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଜରାମରଣନେମି, ଆସୱସମୁଦଯମଯେନ ଅକ୍ଖେନ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ତିଭୱରଥେ ସମାଯୋଜିତଂ ଅନାଦିକାଲପୱତ୍ତଂ ସଂସାରଚକ୍କଂ। ତସ୍ସାନେନ ବୋଧିମଣ୍ଡେ ୱୀରିଯପାଦେହି ସୀଲପଥୱିଯଂ ପତିଟ୍ଠାଯ ସଦ୍ଧାହତ୍ଥେନ କମ୍ମକ୍ଖଯକରଞ୍ଞାଣଫରସୁଂ ଗହେତ୍ୱା ସବ୍ବେ ଅରା ହତାତି ଅରାନଂ ହତତ୍ତାତିପି ଅରହଂ । ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟତ୍ତା ଚ ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚଯେ ସକ୍କାରଗରୁକାରାଦୀନି ଚ ଅରହତୀତି ପଚ୍ଚଯାଦୀନଂ ଅରହତ୍ତାପି ଅରହଂ। ଯଥା ଚ ଲୋକେ କେଚି ପଣ୍ଡିତମାନିନୋ ବାଲା ଅସିଲୋକଭଯେନ ରହୋ ପାପଂ କରୋନ୍ତି, ଏୱଂ ନାଯଂ କଦାଚି କରୋତୀତି ପାପକରଣେ ରହାଭାୱତୋପି ଅରହଂ। ହୋତି ଚେତ୍ଥ –

‘‘ଆରକତ୍ତା ହତତ୍ତା ଚ, କିଲେସାରୀନ ସୋ ମୁନି;

ହତସଂସାରଚକ୍କାରୋ, ପଚ୍ଚଯାଦୀନ ଚାରହୋ;

ନ ରହୋ କରୋତି ପାପାନି, ଅରହଂ ତେନ ପୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ସମ୍ମା ସାମଞ୍ଚ ସଚ୍ଚାନଂ ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ଅତିସଯୱିସୁଦ୍ଧାହି ୱିଜ୍ଜାହି ଅବ୍ଭୁତ୍ତମେନ ଚରଣେନ ଚ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନୋ। ସୋଭନଗମନତ୍ତା ସୁନ୍ଦରଂ ଠାନଂ ଗତତ୍ତା ସୁଟ୍ଠୁ ଗତତ୍ତା ସମ୍ମା ଗଦତ୍ତା ଚ ସୁଗତୋ। ସବ୍ବଥାପି ୱିଦିତଲୋକତ୍ତା ଲୋକୱିଦୂ। ସୋ ହି ଭଗୱା ସଭାୱତୋ ସମୁଦଯତୋ ନିରୋଧତୋ ନିରୋଧୂପାଯତୋତି ସବ୍ବଥା ଖନ୍ଧାଯତନାଦିଭେଦଂ ସଙ୍ଖାରଲୋକଂ ଅୱେଦି, ‘‘ଏକୋ ଲୋକୋ ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଆହାରଟ୍ଠିତିକା। ଦ୍ୱେ ଲୋକା ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ। ତଯୋ ଲୋକା ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା। ଚତ୍ତାରୋ ଲୋକା ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା। ପଞ୍ଚ ଲୋକା ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ଛ ଲୋକା ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆଯତନାନି। ସତ୍ତ ଲୋକା ସତ୍ତ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ। ଅଟ୍ଠ ଲୋକା ଅଟ୍ଠ ଲୋକଧମ୍ମା। ନୱ ଲୋକା ନୱ ସତ୍ତାୱାସା। ଦସ ଲୋକା ଦସାଯତନାନି। ଦ୍ୱାଦସ ଲୋକା ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନି। ଅଟ୍ଠାରସ ଲୋକା ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୨) ଏୱଂ ସବ୍ବଥା ସଙ୍ଖାରଲୋକଂ ଅୱେଦି। ସତ୍ତାନଂ ଆସଯଂ ଜାନାତି, ଅନୁସଯଂ ଜାନାତି, ଚରିତଂ ଜାନାତି, ଅଧିମୁତ୍ତିଂ ଜାନାତି, ଅପ୍ପରଜକ୍ଖେ ମହାରଜକ୍ଖେ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯେ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯେ ସ୍ୱାକାରେ ଦ୍ୱାକାରେ ସୁୱିଞ୍ଞାପଯେ ଦୁୱିଞ୍ଞାପଯେ ଭବ୍ବେ ଅଭବ୍ବେ ସତ୍ତେ ଜାନାତୀତି ସବ୍ବଥା ସତ୍ତଲୋକଂ ଅୱେଦି। ତଥା ଏକଂ ଚକ୍କୱାଳଂ ଆଯାମତୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚ ଯୋଜନାନଂ ଦ୍ୱାଦସ ସତସହସ୍ସାନି ତୀଣି ସହସ୍ସାନି ଅଡ୍ଢପଞ୍ଚମାନି ଚ ସତାନି, ପରିକ୍ଖେପତୋ ଛତ୍ତିଂସ ସତସହସ୍ସାନି ଦସ ସହସ୍ସାନି ଅଡ୍ଢୁଡ୍ଢାନି ଚ ସତାନି।

ତତ୍ଥ –

ଦୁୱେ ସତସହସ୍ସାନି, ଚତ୍ତାରି ନହୁତାନି ଚ;

ଏତ୍ତକଂ ବହଲତ୍ତେନ, ସଙ୍ଖାତାଯଂ ୱସୁନ୍ଧରା।

ଚତ୍ତାରି ସତସହସ୍ସାନି, ଅଟ୍ଠେୱ ନହୁତାନି ଚ;

ଏତ୍ତକଂ ବହଲତ୍ତେନ, ଜଲଂ ୱାତେ ପତିଟ୍ଠିତଂ।

ନୱ ସତସହସ୍ସାନି, ମାଲୁତୋ ନଭମୁଗ୍ଗତୋ;

ସଟ୍ଠି ଚେୱ ସହସ୍ସାନି, ଏସା ଲୋକସ୍ସ ସଣ୍ଠିତି’’।

ଏୱଂ ସଣ୍ଠିତେ ଚେତ୍ଥ ଯୋଜନାନଂ –

ଚତୁରାସୀତି ସହସ୍ସାନି, ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୋ ମହଣ୍ଣୱେ;

ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ତାୱଦେୱ, ସିନେରୁ ପଦ୍ଧତୁତ୍ତମୋ।

ତତୋ ଉପଡ୍ଢୁପଡ୍ଢେନ, ପମାଣେନ ଯଥାକ୍କମଂ;

ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୁଗ୍ଗତା ଦିବ୍ବା, ନାନାରତନଚିତ୍ତିତା।

ଯୁଗନ୍ଧରୋ ଈସଧରୋ, କରୱୀକୋ ସୁଦସ୍ସନୋ;

ନେମିନ୍ଧରୋ ୱିନତକୋ, ଅସ୍ସକଣ୍ଣୋ ଗିରି ବ୍ରହା।

ଏତେ ସତ୍ତ ମହାସେଲା, ସିନେରୁସ୍ସ ସମନ୍ତତୋ;

ମହାରାଜାନମାୱାସା, ଦେୱଯକ୍ଖନିସେୱିତା।

ଯୋଜନାନଂ ସତାନୁଚ୍ଚୋ, ହିମୱା ପଞ୍ଚ ପଦ୍ଧତୋ;

ଯୋଜନାନଂ ସହସ୍ସାନି, ତୀଣି ଆଯତୱିତ୍ଥତୋ।

ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସେହି, କୂଟେହି ପଟିମଣ୍ଡିତୋ;

ତିପଞ୍ଚଯୋଜନକ୍ଖନ୍ଧ-ପରିକ୍ଖେପା ନଗୱ୍ହଯା।

ପଞ୍ଞାସଯୋଜନକ୍ଖନ୍ଧ-ସାଖାଯାମା ସମନ୍ତତୋ;

ସତ୍ତଯୋଜନୱିତ୍ଥିଣ୍ଣା, ତାୱଦେୱ ଚ ଉଗ୍ଗତା।

ଜମ୍ବୂ ଯସ୍ସାନୁଭାୱେନ, ଜମ୍ବୁଦୀପୋ ପକାସିତୋ;

ଦ୍ୱେ ଅସୀତିସହସ୍ସାନି, ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୋ ମହଣ୍ଣୱେ।

ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ତାୱଦେୱ, ଚକ୍କୱାଳସିଲୁଚ୍ଚଯୋ;

ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତଂ ସବ୍ବଂ, ଚକ୍କୱାଳମଯଂ ଠିତୋ’’।

ତତ୍ଥ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଯୋଜନଂ, ସୂରିଯମଣ୍ଡଲଂ ପଞ୍ଞାସଯୋଜନଂ, ତାୱତିଂସଭୱନଂ ଦସସହସ୍ସଯୋଜନଂ, ତଥା ଅସୁରଭୱନଂ ଅୱୀଚିମହାନିରଯୋ ଜମ୍ବୁଦୀପୋ ଚ। ଅପରଗୋଯାନଂ ସତ୍ତସହସ୍ସଯୋଜନଂ, ତଥା ପୁବ୍ବୱିଦେହୋ, ଉତ୍ତରକୁରୁ ଅଟ୍ଠସହସ୍ସଯୋଜନୋ। ଏକମେକୋ ଚେତ୍ଥ ମହାଦୀପୋ ପଞ୍ଚସତପଞ୍ଚସତପରିତ୍ତଦୀପପରିୱାରୋ। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଏକଂ ଚକ୍କୱାଳଂ ଏକା ଲୋକଧାତୁ। ଚକ୍କୱାଳନ୍ତରେସୁ ଲୋକନ୍ତରିକନିରଯା। ଏୱଂ ଅନନ୍ତାନି ଚକ୍କୱାଳାନି ଅନନ୍ତା ଲୋକଧାତୁଯୋ, ଅନନ୍ତେନ ବୁଦ୍ଧଞାଣେନ ଅଞ୍ଞାସୀତି ସବ୍ବଥା ଓକାସଲୋକଂ ଅୱେଦି। ଏୱଂ ସୋ ଭଗୱା ସବ୍ବଥା। ୱିଦିତଲୋକତ୍ତା ଲୋକୱିଦୂତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅତ୍ତନୋ ପନ ଗୁଣେହି ୱିସିଟ୍ଠତରସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଭାୱା ଅନୁତ୍ତରୋ। ୱିଚିତ୍ତେହି ୱିନଯନୂପାଯେହି ପୁରିସଦମ୍ମେ ସାରେତୀତି ପୁରିସଦମ୍ମସାରଥି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥେହି ଯଥାରହଂ ଅନୁସାସତି ନିତ୍ଥାରେତି ଚାତି ସତ୍ଥା। ଦେୱମନୁସ୍ସଗ୍ଗହଣଂ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ

ଭଙ୍ଗପୁଗ୍ଗଲପରିଗ୍ଗହୱସେନ ଚ କତଂ, ନାଗାଦିକେପି ପନ ଏସ ଲୋକିୟଚ୍ଚେନ ଅନୁସାସତି। ୟଦଞ୍ଚି ନେମ୍ମଂ ନାମ, ସଙ୍ଗସ୍ସ ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକଞ୍ଞାଣୱସେନ ବୁଦ୍ଧୋ। ୟତୋ ପନ ସୋ –

''ଭଗ୍ଗୱା ଭଗ୍ଗୱା ୟୁତ୍ତୋ, ଭଗେହି ଚ ୱିଭତ୍ତୱା;

ଭତ୍ତୱା ୱନ୍ତଗମନୋ, ଭୱେସୁ ଭଗୱା ତତୋ''ତି।

ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନେତାନି ପଦାନି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୨୪-୧୨୫) ୱୁତ୍ତାନି।

ସୋ ଇମଂ ଲୋକନ୍ତି ସୋ ଭଗୱା ଇମଂ ଲୋକଂ। ଇଦାନି ୱତ୍ତଙ୍ଗଂ ନିଦସ୍ସେତି। ସଦେୱକନ୍ତିଆଦୀନି କସିଭାରଦ୍ୱାଜଆଠଅୱକସୁତ୍ତେସୁ ୱୁତ୍ତନୟାନେୱ। ସୟନ୍ତି ସାମଂ ଅପରନେୟ୍ୟୋ ହୁତ୍ୱା। ଅଭିଞ୍ଞାତି ଅଭିଞ୍ଞାୟ। ସଚ୍ଛିକତ୍ୱାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା। ପୱେଦେତୀତି ବୋଧେତି ଞାପେତି ପକାସେତି। ସୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି…ପେ… ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣନ୍ତି ସୋ ଭଗୱା ସତ୍ତେସୁ କାରୁଞ୍ଞତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅନୁତ୍ତରଂ ୱିୱେକସୁଖଂ ହିତ୍ୱାପି ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଅପ୍ପଂ ୱା ବହୁଂ ୱା ଦେସେନ୍ତୋ ଆଦିକଲ୍ୟାଣାଦିପ୍ପକାରମେୱ ଦେସେତି। କଥଂ? ଏକଗାଥାପି ହି ସମନ୍ତଭଦ୍ଦକତ୍ତା ଧମ୍ମସ୍ସ ପଠମପାଦେନ ଆଦିକଲ୍ୟାଣା, ଦୁତିୟତତିୟପାଦେହି ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣା, ପଚ୍ଛିମପାଦେନ ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣା। ଏକାନୁସନ୍ଧିକଂ ସୁତ୍ତଂ ନିଦାନେନ ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ, ନିଗମନେନ ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣଂ, ସେସେନ ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଂ। ନାନାନୁସନ୍ଧିକଂ ପଠମାନୁସନ୍ଧିନା ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ, ପଚ୍ଛିମେନ ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣଂ, ସେସେହି ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଂ। ସକଲୋପି ସାସନଧମ୍ମୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥଭୂତେନ ସୀଲେନ ଆଦିକଲ୍ୟାଣୋ, ସମଥୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲେହି ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣୋ, ନିବ୍ବାନେନ ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣୋ। ସୀଲସମାଧୀହି ୱା ଆଦିକଲ୍ୟାଣୋ, ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗେହି ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣୋ, ଫଲନିବ୍ବାନେହି ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣୋ। ବୁଦ୍ଧସୁବୋଧିତାୟ ୱା ଆଦିକଲ୍ୟାଣୋ, ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତାୟ ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣୋ, ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣୋ । ତଂ ସୁତ୍ୱା ତଥତ୍ତାୟ ପଟିପନ୍ନେନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବାୟ ଅଭିସମ୍ବୋଧିୟା ୱା ଆଦିକଲ୍ୟାଣୋ, ପଚ୍ଚେକବୋଧିୟା ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣୋ, ସାୱକବୋଧିୟା ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣୋ । ସୁୟ୍ୟମାନୋ ଚେସ ନୀୱରଣାଦିୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ ସୱନେନପି କଲ୍ୟାଣମେୱ ଆୱହତୀତି ଆଦିକଲ୍ୟାଣୋ, ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ସମଥୱିପସ୍ସନାସୁଖାୱହନତୋ ପଟିପତ୍ତିୟାପି କଲ୍ୟାଣମେୱ ଆୱହତୀତି ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣୋ, ତଥା ପଟିପନ୍ନୋ ଚ ପଟିପତ୍ତିଫଲେ ନିଟ୍ଠିତେ ତାଦିଭାୱାୱହନତୋ ପଟିପତ୍ତିଫଲେନପି କଲ୍ୟାଣମେୱ ଆୱହତୀତି ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣୋ। ନାଥପ୍ପଭୱତ୍ତା ଚ ପଭୱସୁଦ୍ଧିୟା ଆଦିକଲ୍ୟାଣୋ, ଅତ୍ଥସୁଦ୍ଧିୟା ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣୋ, କିଚ୍ଚସୁଦ୍ଧିୟା ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣୋ। ୟତୋ ଅପ୍ପଂ ୱା ବହୁଂ ୱା ଦେସେନ୍ତୋ ଆଦିକଲ୍ୟାଣାଦିପ୍ପକାରମେୱ ଦେସେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସାତ୍ଥଂ ସବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ ପନ ୟସ୍ମା ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟଞ୍ଚ ପକାସେତି, ନାନାନୟେହି ଦୀପେତି, ତଞ୍ଚ ୟଥାସମ୍ଭୱଂ ଅତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିୟା ସାତ୍ଥଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତିୟା ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ସଙ୍କାସନପକାସନୱିୱରଣୱିଭଜନୌତ୍ତାନୀକରଣପଞ୍ଞତ୍ତିଅତ୍ଥପଦସମାୟୋଗତୋ ସାତ୍ଥଂ, ଅକ୍ଖରପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାକାରନିରୁତ୍ତିନିଦ୍ଦେସସମ୍ପତ୍ତିୟା ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ଅତ୍ଥଗମ୍ଭୀରତାପଟିୱେଧଗମ୍ଭୀରତାହି ସାତ୍ଥଂ, ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରତାଦେସନାଗମ୍ଭୀରତାହି ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ଅତ୍ଥପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦାୱିସୟତୋ ସାତ୍ଥଂ, ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦାୱିସୟତୋ ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ପଣ୍ଡିତୱେଦନୀୟତୋ ସରିକ୍ଖକଜନପ୍ପସାଦକନ୍ତି ସାତ୍ଥଂ, ସଦ୍ଧେୟ୍ୟତୋ ଲୋକିୟଜନପ୍ପସାଦକନ୍ତି ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ଗମ୍ଭୀରାଧିପ୍ପାୟତୋ ସାତ୍ଥଂ, ଉତ୍ତାନପଦତୋ ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ଉପନେତବ୍ବସ୍ସାଭାୱତୋ ସକଲପରିପୁଣ୍ଣଭାୱେନ କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣଂ, ଅପନେତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ନିଦ୍ଦୋସଭାୱେନ ପରିସୁଦ୍ଧଂ। ସିକ୍ଖତ୍ତୟପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମଭୂତେହି ସେଟ୍ଠେହି ଚରିତବ୍ବତୋ ତେସଞ୍ଚ ଚରିୟଭାୱତୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ। ତସ୍ମା ''ସାତ୍ଥଂ ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ…ପେ… ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ପକାସେତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅପିଚ ୟସ୍ମା ସନିଦାନଂ ସଉପ୍ପତ୍ତିକଞ୍ଚ ଦେସେନ୍ତୋ ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ ଦେସେତି, ୱିନେୟ୍ୟାନଂ ଅନୁରୂପତୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅୱିପରୀତତାୟ ହେତୁଦାହରଣୟୋଗତୋ ଚ ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଂ , ସୋତୂନଂ ସଦ୍ଧାପଟିଲାଭେନ ନିଗମନେନ ଚ ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣଂ। ଏୱଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଚ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ପକାସେତି। ତଞ୍ଚ ପଟିପତ୍ତିୟା ଅଧିଗମବ୍ୟତ୍ତିତୋ ସାତ୍ଥଂ, ପରିୟତ୍ତିୟା ଆଗମବ୍ୟତ୍ତିତୋ ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ସୀଲାଦିପଞ୍ଚଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧୟୁତ୍ତତୋ କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣଂ, ନିରୁପକ୍କିଲେସତୋ ନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାୟ ପୱତ୍ତିତୋ ଲୋକାମିସନିରପେକ୍ଖତୋ ଚ ପରିସୁଦ୍ଧଂ, ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ବ୍ରହ୍ମଭୂତାନଂ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ ଚରିୟତୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମାପି ''ସୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି…ପେ… ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ପକାସେତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ସାଧୁ ଖୋ ପନାତି ସୁନ୍ଦରଂ ଖୋ ପନ, ଅତ୍ଥାୱହଂ ସୁଖାୱହନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଧମ୍ମିୟା କଥାୟାତି ପାନକାନିସଂସପଟିସଂୟୁତ୍ତାୟ। ଅୟଞ୍ହି କେଣିୟୋ ସାୟନ୍ହସମୟେ ଭଗୱତୋ ଆଗମନଂ ଅସ୍ସୋସି। ''ତୁଚ୍ଛହତ୍ଥୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦସ୍ସନାୟ ଗନ୍ତୁଂ ଲଜ୍ଜମାନୋ ୱିକାଲଭୋଜନା ୱିରତାନମ୍ପି ପାନକଂ କପ୍ପତୀ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ପଞ୍ଚହି କାଜସତେହି ସୁସଙ୍ଖତଂ ବଦରପାନଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ଅଗମାସି। ୟଥାହ ଭେସଜ୍ଜକ୍ଖନ୍ଧକେ ''ଅଥ ଖୋ କେଣିୟସ୍ସ ଜଟିଲସ୍ସ

ଏତଦହୋସି, କିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ହରାପେୟ୍ୟ''ନ୍ତି (ମହାୱ। ୩୦୦) ସଙ୍ଖଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତୋ ନଂ ଭଗୱା ଯଥା ସେକ୍ଖସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୨।୨୨ ଆଦୟୋ) ସାକିୟେ ଆୱସଥାନିସଂସପଟିସଂୟୁତ୍ତାୟ କଥାୟ, ଗୋସିଙ୍ଗସାଲୱନେ (ମ। ନି। ୧।୩୨୫ ଆଦୟୋ) ତୟୋ କୁଲପୁତ୍ତେ ସାମଗ୍ଗିରସାନିସଂସପଟିସଂୟୁତ୍ତାୟ, ରଥୱିନୀତେ (ମ। ନି। ୧।୨୫୨ ଆଦୟୋ) ଜାତିଭୂମକେ ଭିକ୍ଖୂ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁପଟିସଂୟୁତ୍ତାୟ, ଏୱଂ ତଙ୍ଖଣାନୁରୂପାୟ ପାନକାନିସଂସପଟିସଂୟୁତ୍ତାୟ କଥାୟ ପାନକଦାନାନିସଂସଂ ସନ୍ଦସ୍ସେସି, ତଥାରୂପାନଂ ପୁଞ୍ଞାନଂ ପୁନପି କତ୍ତବ୍ବତାୟ ନିୟୋଜେନ୍ତୋ ସମାଦପେସି, ଅବ୍ଭୁସ୍ସାହଂ ଜନେନ୍ତୋ ସମୁତ୍ତେଜେସି, ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକସମ୍ପରାୟିକେନ ଫଲୱିସେସେନ ପହଂସେନ୍ତୋ ସମ୍ପହଂସେସି। ତେନାହ ''ଧମ୍ମିୟା କଥାୟ…ପେ… ସମ୍ପହଂସେସୀ''ତି। ସୋ ଭିୟ୍ୟୋସୋମତ୍ତାୟ ଭଗୱତି ପସନ୍ନୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ନିମନ୍ତେସି, ଭଗୱା ଚସ୍ସ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଧିୱାସେସି। ତେନାହ ''ଅଥ ଖୋ କେଣିୟୋ ଜଟିଲୋ…ପେ… ଅଧିୱାସେସି ଭଗୱା ତୁଣ୍ହୀଭାୱେନା''ତି।

କିମତ୍ଥଂ ପନ ପଟିକ୍ଖିପି ଭଗୱାତି? ପୁନପ୍ପୁନଂ ଯାଚନାୟ ଚସ୍ସ ପୁଞ୍ଞୱୁଦ୍ଧି ଭୱିସ୍ସତି, ବହୁତରଞ୍ଚ ପଟିୟାଦେସ୍ସତି, ତତୋ ଅତ୍ତୁତେଲସାନଂ ଭିକ୍ଖୁସତାନଂ ପଟିୟତ୍ତଂ ଅଡ୍ଢସୋଳସନ୍ନଂ ପାପୁଣିସ୍ସତୀତି। କୁତୋ ଅପରାନି ତୀଣି ସତାନୀତି ଚେ? ଅପ୍ପଟିୟତ୍ତେୟେୱ ହି ଭତ୍ତେ ସେଲୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତୀହି ମାଣୱକସତେହି ସଦ୍ଧିଂ ପବ୍ବଜିସ୍ସତି, ତଂ ଦିସ୍ୱା ଭଗୱା ଏୱମାହାତି। ମିତ୍ତାମଚ୍ଚେତି ମିତ୍ତେ ଚ କମ୍ମକରେ ଚ। ଞାତିସାଲୋହିତେତି ସମାନଲୋହିତେ ଏକୟୋନିସମ୍ବନ୍ଧେ ପୁତ୍ତଧୀତାଦୟୋ ଅୱସେସବନ୍ଧୱେ ଚ। ୟେନାତି ଯସ୍ମା। ମେତି ମୟ୍ହଂ। କାୟୱେୟ୍ୟାୱଟିକନ୍ତି କାୟେନ ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ। ମଣ୍ଡଲମାଳଅଂ ପଟିୟାଦେତୀତି ସେତୱିତାନମଣ୍ଡପଂ କରୋତି।

ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନନ୍ତି ଇରୁୱେଦୟଜୁୱେଦସାମୱେଦାନଂ। ସହ ନିଘଣ୍ଡୁନା ଚ କେଟୁଭେନ ଚ ସନିଘଣ୍ଡୁକେଟୁଭାନଂ। ନିଘଣ୍ଡୂତି ନାମନିଘଣ୍ଡୁରୁକ୍ଖାଦୀନଂ ୱେୱଚନପ୍ପକାସକଂ ସତ୍ଥଂ। କେଟୁଭନ୍ତି କିରିୟାକପ୍ପୱିକପ୍ପୋ କୱୀନଂ ଉପକାରାୟ ସତ୍ଥଂ। ସହ ଅକ୍ଖରପ୍ପଭେଦେନ ସାକ୍ଖରପ୍ପଭେଦାନଂ। ଅକ୍ଖରପ୍ପଭେଦୋତି ସିକ୍ଖା ଚ ନିରୁତ୍ତି ଚ। ଇତିହାସପଞ୍ଚମାନନ୍ତି ଅଥବ୍ବନୱେଦଂ ଚତୁତ୍ଥଂ କତ୍ୱା ''ଇତିହ ଆସ ଇତିହ ଆସା''ତି ଈଦିସୱଚନପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ପୁରାଣକଥାସଙ୍ଖାତୋ ଇତିହାସୋ ପଞ୍ଚମୋ ଏତେସନ୍ତି ଇତିହାସପଞ୍ଚମା। ତେସଂ ଇତିହାସପଞ୍ଚମାନଂ। ପଦଂ ତଦୱସେସଞ୍ଚ ବ୍ୟାକରଣଂ ଅଜ୍ଝେତି ୱେଦେତି ଚାତି ପଦକୋ ୱେୟ୍ୟାକରଣୋ। ଲୋକାୟତେ ୱିତଣ୍ଡୱାଦସତ୍ଥେ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାଧିକାରେ ଚ ଦ୍ୱାଦସସହସ୍ସେ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣସତ୍ଥେ ଅନୂନୋ ପରିପୂରକାରୀତି ଲୋକାୟତମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣେସୁ ଅନୱୟୋ, ଅୱୟୋ ନ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅୱୟୋ ନାମ ଯୋ ତାନି ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଗନ୍ଥତୋ ଚ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି।

ଜଙ୍ଘାୟ ହିତଂ ୱିହାରଂ ଜଙ୍ଘାୱିହାରଂ, ଚିରାସନାଦିଜନିତଂ ପରିସ୍ସମଂ ୱିନୋଦେତୁଂ ଜଙ୍ଘାପସାରଣତ୍ଥଂ ଅଦୀଘଚାରିକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନୁଚଙ୍କମମାନୋତି ଚଙ୍କମମାନୋ ଏୱ। ଅନୁୱିଚରମାନୋତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଚରମାନୋ। କେଣିୟସ୍ସ ଜଟିଲସ୍ସ ଅସ୍ସମୋତି କେଣିୟସ୍ସ ଅସ୍ସମଂ ନିୱେସନଂ। ଆୱାହୋତି କଞ୍ଞାଗହଣଂ। ୱିୱାହୋତି କଞ୍ଞାଦାନଂ। ମହାୟଞ୍ଞୋତି ମହାୟଜନଂ। ମାଗଧୋତି ମଗଧାନଂ ଇସ୍ସରୋ। ମହତିୟା ସେନାୟ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସେନିୟୋ। ବିମ୍ବୀତି ସୁୱଣ୍ଣଂ, ତସ୍ମା ସାରସୁୱଣ୍ଣସଦିସୱଣ୍ଣତାୟ ବିମ୍ବିସାରୋ। ସୋ ମେ ନିମନ୍ତିତୋତି ସୋ ମୟା ନିମନ୍ତିତୋ।

ଅଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପୁବ୍ବେ କତାଧିକାରତ୍ତା ବୁଦ୍ଧସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାୱ ଅମତେନେୱାଭିସିତ୍ତୋ ୱିମ୍ହୟରୂପତ୍ତା ଆହ – ''ବୁଦ୍ଧୋତି, ଭୋ କେଣିୟ, ୱଦେସୀ''ତି। ଇତରୋ ଯଥାଭୂତଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ଆହ – ''ବୁଦ୍ଧୋତି, ଭୋ ସେଲ, ୱଦାମୀ''ତି। ତତୋ ନଂ ପୁନପି ଦଳ୍ହୀକରଣତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛି, ଇତରୋପି ତଥେୱ ଆରୋଚେସି। ଅଥ କପ୍ପସତସହସ୍ସେହିପି ବୁଦ୍ଧସଦ୍ଦସ୍ସ ଦୁଲ୍ଲଭଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ''ଘୋସୋପି ଖୋ ଏସୋ ଦୁଲ୍ଲଭୋ ଲୋକସ୍ମିଂ ୟଦିଦଂ ବୁଦ୍ଧୋ''ତି। ତତ୍ଥ ୟଦିଦନ୍ତି ନିପାତୋ, ଯୋ ଏସୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଅଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବୁଦ୍ଧସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ''କିଂ ନୁ ଖୋ ସୋ ସଚ୍ଚମେୱ ବୁଦ୍ଧୋ, ଉଦାହୁ ନାମମତ୍ତମେୱସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ୱୀମଂସିତୁକାମୋ ଚିନ୍ତେସି, ଅଭାସି ଏୱ ୱା ''ଆଗତାନି ଖୋ ପନ…ପେ… ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦୋ''ତି। ତତ୍ଥ ''ମନ୍ତେସୂ''ତି ୱେଦେସୁ। ''ତଥାଗତୋ କିର ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ''ତି ପଟିକଚ୍ଚେୱ ସୁଦ୍ଧାୱାସଦେୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୱେସେନ ଲକ୍ଖଣାନି ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱେଦେ ୱାଚେନ୍ତି ''ତଦନୁସାରେନ ମହେସକ୍ଖା ସତ୍ତା ତଥାଗତଂ ଜାନିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି। ତେନ ପୁବ୍ବେ ୱେଦେସୁ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାନି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି। ପରିନିବ୍ବୁତେ ପନ ତଥାଗତେ କମେନ ଅନ୍ତରଧାୟନ୍ତି, ତେନ ଏତରହି ନତ୍ଥି। ମହାପୁରିସସ୍ସାତି ପଣିଧିସମାଦାନଞାଣସମାଦାନକରୁଣାଦିଗୁଣମହତୋ ପୁରିସସ୍ସ । ଦ୍ୱେୱ ଗତିୟୋତି ଦ୍ୱେ ଏୱ ନିଟ୍ଠା। କାମଞ୍ଚାୟଂ ଗତିସଦ୍ଦୋ ''ପଞ୍ଚ ଖୋ ଇମା, ସାରିପୁତ୍ତ, ଗତିୟୋ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୫୩) ଭୱଭେଦେ, ''ଗତୀ ମିଗାନଂ ପୱନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପରି। ୩୩୯) ନିୱାସଟ୍ଠାନେ, ''ଏୱଂ ଅଧିମତ୍ତଗତିମନ୍ତୋ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୬୧) ପଞ୍ଞାୟଂ, ''ଗତିଗତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଚୂଳଅୱ। ୨୦୪) ୱିସଟଭାୱେ ୱତ୍ତତି, ଇଧ ପନ ନିଟ୍ଠାୟଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ୟେହି ଲକ୍ଖଣେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ରାଜା ହୋତି ଚକ୍କୱତ୍ତି, ନ ତେହି ଏୱ ବୁଦ୍ଧୋ। ଜାତିସାମଞ୍ଞତୋ ପନ ତାନିୟେୱ ତାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ୟେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସା''ତି।

ସଚେ ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସତୀତି ଯଦି ଅଗାରେ ୱସତି। ରାଜା ହୋତି ଚକ୍କୱତ୍ତୀତି ଚତୂହି ଅଚ୍ଛରିୟଧମ୍ମେହି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହି ଚ ଲୋକଂ ରଞ୍ଜନତୋ ରାଜା। ଚକ୍କରତନଂ ୱତ୍ତେତି, ଚତୂହି ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କେହି, ୱତ୍ତତି, ତେହି ଚ ପରଂ ୱତ୍ତେତି, ପରହିତାୟ ଚ ଇରିୟାପଥଚକ୍କାନଂ ୱତ୍ତୋ ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୀତି ଚକ୍କୱତ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ରାଜାତି ସାମଞ୍ଞଂ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀତି ୱିସେସନଂ। ଧମ୍ମେନ ଚରତୀତି ଧମ୍ମିକୋ, ଞାୟେନ ସମେନ ୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମେନ ରଜ୍ଜଂ ଲଭିତ୍ୱା ରାଜା ଜାତୋତି ଧମ୍ମରାଜା। ପରହିତଧମ୍ମକରଣେନ ୱା ଧମ୍ମିକୋ, ଅତ୍ତହିତଧମ୍ମକରଣେନ ଧମ୍ମରାଜା। ଚତୁରନ୍ତାୟ ଇସ୍ସରୋତି ଚାତୁରନ୍ତୋ, ଚତୁସମୁଦ୍ଦନ୍ତାୟ ଚତୁବ୍ବିଧଦୀପୱିଭୂସିତାୟ ଚ ପଥୱିୟା ଇସ୍ସରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କୋଧାଦିପଚ୍ଚତ୍ଥିକେ ବହିଦ୍ଧା ଚ ସବ୍ବରାଜାନୋ ୱିଜେସୀତି ୱିଜିତାୱୀ। ଜନପଦତ୍ଥାୱରିୟପ୍ପତ୍ତୋତି ଜନପଦେ ଧୁୱଭାୱଂ ଥାୱରଭାୱଂ ପତ୍ତୋ, ନ ସକ୍କା କେନଚି ଚାଲେତୁଂ, ଜନପଦୋ ୱା ତମ୍ହି ଥାୱରିୟପ୍ପତ୍ତୋ ଅନୁସ୍ସୁକ୍କୋ ସକମ୍ମନିରତୋ ଅଚଲୋ ଅସମ୍ପୱେଧୀତିପି ଜନପଦତ୍ଥାୱରିୟପ୍ପତ୍ତୋ।

ସେୟ୍ୟଥିଦନ୍ତି ନିପାତୋ, ତସ୍ସ ଏତାନି କତମାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚକ୍କରତନଂ…ପେ… ପରିଣାୟକରତନମେୱ ସତ୍ତମନ୍ତି ତାନି ସବ୍ବପ୍ପକାରତୋ ରତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟଂ ୱୁତ୍ତାନି। ତେସୁ ଅୟଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ଚକ୍କରତନେନ ଅଜିତଂ ଜିନାତି, ହତ୍ଥିଅସ୍ସରତନେହି ୱିଜିତେ ଯଥାସୁଖମନୁୱିଚରତି, ପରିଣାୟକରତନେନ ୱିଜିତମନୁରକ୍ଖତି, ସେସେହି ଉପଭୋଗସୁଖମନୁଭୱତି। ପଠମେନ ଚସ୍ସ ଉସ୍ସାହସତ୍ତିଯୋଗୋ, ହତ୍ଥିଅସ୍ସଗହପତିରତନେହି ପଭୁସତ୍ତିଯୋଗୋ, ପରିଣାୟକରତନେନ ମନ୍ତସତ୍ତିଯୋଗୋ ସୁପରିପୁଣ୍ଣୋ ହୋତି, ଇତ୍ଥିମଣିରତନେହି ଚ ତିୱିଧସତ୍ତିଯୋଗଫଲଂ। ସୋ ଇତ୍ଥିମଣିରତନେହି ଭୋଗସୁଖମନୁଭୋତି, ସେସେହି ଇସ୍ସରିୟସୁଖଂ। ୱିସେସତୋ ଚସ୍ସ ପୁରିମାନି ତୀଣି ଅଦୋସକୁସଲମୂଲଜନିତକମ୍ମାନୁଭାୱେନ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ମଜ୍ଝିମାନି ଅଲୋଭକୁସଲମୂଲଜନିତକମ୍ମାନୁଭାୱେନ, ପଚ୍ଛିମମେକଂ ଅମୋହକୁସଲମୂଲଜନିତକମ୍ମାନୁଭାୱେନାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପରୋସହସ୍ସନ୍ତି ଅତିରେକସହସ୍ସଂ। ସୂରାତି ଅଭୀରୁକଜାତିକା। ୱୀରଙ୍ଗରୂପାତି ଦେୱପୁତ୍ତସଦିସକାୟା, ଏୱଂ ତାୱେକେ। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ସଭାୱୋ ୱୀରାତି ଉତ୍ତମସୂରା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ୱୀରାନଂ ଅଙ୍ଗଂ ୱୀରଙ୍ଗଂ, ୱୀରକାରଣଂ ୱୀରିୟନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱୀରଙ୍ଗଂ ରୂପଂ ଏତେସନ୍ତି ୱୀରଙ୍ଗରୂପା, ୱୀରିୟମୟସରୀରା ୱିୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପରସେନପ୍ପମଦ୍ଦନାତି ସଚେ ପଟିମୁଖଂ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ ପରସେନା, ତଂ ପମଦ୍ଦିତୁଂ ସମତ୍ଥାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଧମ୍ମେନାତି ''ପାଣୋ ନ ହନ୍ତବ୍ବୋ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୨୪୪; ମ। ନି। ୩।୨୫୭) ପଞ୍ଚସୀଲଧମ୍ମେନ। ଅରହଂ ହୋତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦୋତି ଏତ୍ଥ ରାଗଦୋସମୋହମାନଦିଟ୍ଠିଅୱିଜ୍ଜାଦୁଚ୍ଚରିତଛଦନେହି ସତ୍ତହି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନେ କିଲେସନ୍ଧକାରେ ଲୋକେ ତଂ ଛଦନଂ ୱିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ସମନ୍ତତୋ ସଞ୍ଜାତାଲୋକୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋତି ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦୋ। ତତ୍ଥ ପଠମେନ ପଦେନ ପୂଜାରହତା, ଦୁତିୟେନ ତସ୍ସା ହେତୁ ଯସ୍ମା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି। ତତିୟେନ ବୁଦ୍ଧତ୍ତହେତୁ ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦତା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଥ ୱା ୱିୱଟ୍ଟୋ ଚ ୱିଚ୍ଛଦୋ ଚାତି ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦୋ, ୱଟ୍ଟରହିତୋ ଛଦନରହିତୋ ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନ ଅରହଂ ୱଟ୍ଟାଭାୱେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଛଦନାଭାୱେନାତି ଏୱଂ ପୁରିମପଦଦ୍ୱୟସ୍ସେୱ ହେତୁଦ୍ୱୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦୁତିୟେନ ୱେସାରଜ୍ଜେନ ଚେତ୍ଥ ପୁରିମସିଦ୍ଧି, ପଠମେନ ଦୁତିୟସିଦ୍ଧି, ତତିୟଚତୁତ୍ଥେହି ତତିୟସିଦ୍ଧି ହୋତି। ପୁରିମଞ୍ଚ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ, ଦୁତିୟଂ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁଂ, ତତିୟଂ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁଂ ସାଧେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ଆହ – ''କହଂ ପନ ଭୋ…ପେ… ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ''ତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେତିଆଦୀସୁ ଯେନେସାତି ଯେନ ଦିସାଭାଗେନ ଏସା। ନୀଲୱନରାଜୀତି ନୀଲୱଣ୍ଣରୁକ୍ଖପନ୍ତି। ୱନଂ କିର ମେଘପନ୍ତିସଦିସଂ। ଯତ୍ଥ ଭଗୱା ତଦା ୱିହାସି, ତଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଆହ – ''ଯେନେସା ଭୋ, ସେଲ, ନୀଲୱନରାଜୀ''ତି। ତତ୍ଥ ''ସୋ ୱିହରତୀ''ତି ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ପାଠସେସୋ, ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ୱା କରଣୱଚନଂ। ପଦେ ପଦନ୍ତି ପଦସମୀପେ ପଦଂ। ତେନ ତୁରିତଗମନଂ ପଟିସେଧେତି। ଦୁରାସଦା ହୀତି କାରଣଂ ଆହ, ଯସ୍ମା ତେ ଦୁରାସଦା, ତସ୍ମା ଏୱଂ ଭୋନ୍ତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୂତି। କିଂ ପନ କାରଣା ଦୁରାସଦାତି ଚେ? ସୀହାୱ ଏକଚରା। ଯଥା ହି ସୀହା ସହାୟକିଚ୍ଚାଭାୱତୋ ଏକଚରା, ଏୱଂ ତେପି ୱିୱେକକାମତାୟ। ''ଯଦା ଚାହ''ନ୍ତିଆଦିନା ପନ ତେ ମାଣୱକେ ଉପଚାରଂ ସିକ୍ଖାପେତି। ତତ୍ଥ ମା ଓପାତେଥାତି ମା ପୱେସେଥ, ମା କଥେଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆଗମେନ୍ତୂତି ପଟିମାନେନ୍ତୁ, ଯାୱ କଥା ପରିୟୋସାନଂ ଗଚ୍ଛତି, ତାୱ ତୁଣ୍ହୀ ଭୱନ୍ତୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ସମନ୍ନେସୀତି ଗୱେସି। ଯେଭୁୟ୍ୟେନାତି ବହୁକାନି ଅଦ୍ଦସ, ଅପ୍ପକାନି ନାଦ୍ଦସ। ତତୋ ଯାନି ନ ଅଦ୍ଦସ , ତାନି ଦୀପେନ୍ତୋ ଆହ ''ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱେ''ତି। କଙ୍ଖତୀତି କଙ୍ଖଂ ଉପ୍ପାଦେତି ପତ୍ଥନଂ ''ଅହୋ ୱତ ପସ୍ସେୟ୍ୟ''ନ୍ତି। ୱିଚିକିଚ୍ଛତୀତି ତତୋ ତତୋ ତାନି ୱିଚିନନ୍ତୋ କିଚ୍ଛତି ନ ସକ୍କୋତି ଦଟ୍ଠୁଂ। ନାଧିମୁଚ୍ଚତୀତି ତାୟ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ସନିଟ୍ଠାନଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ନ ସମ୍ପସୀଦତୀତି ତତୋ ''ପରିପୁଣ୍ଣଲକ୍ଖଣୋ ଅୟ''ନ୍ତି ଭଗୱତି ପସାଦଂ ନାପଜ୍ଜତି। କଙ୍ଖାୟ ୱା ସୁଦୁବ୍ବଲୱିମତି ୱୁତ୍ତା, ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ମଜ୍ଝିମା, ଅନଧିମୁଚ୍ଚନତାୟ ବଲୱତୀ, ଅସମ୍ପସାଦେନ ତେହି ତୀହି ଧମ୍ମେହି ଚିତ୍ତସ୍ସ କାଲୁସ୍ସିୟଭାୱୋ।

କୋସୋହିତେତି ୱତ୍ଥିକୋସେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନେ। ୱତ୍ଥଗୁୟ୍ହେତି ଅଙ୍ଗଜାତେ। ଭଗୱତୋ ହି ୱରୱାରଣସ୍ସେୱ କୋସୋହିତଂ ୱତ୍ଥଗୁୟ୍ହଂ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ପଦୁମଗବ୍ଭସମାନଂ। ତଂ ସୋ ୱତ୍ଥପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ଅନ୍ତୋମୁଖଗତାୟ ଚ ଜିୱ୍ହାୟ ପହୂତଭାୱଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଲକ୍ଖଣେସୁ କଙ୍ଖୀ

ଅହୋସି ୱିଚିକିଚ୍ଛୀ। ତଥାରୂପନ୍ତି କଥଂ ରୂପଂ? କିମେତ୍ଥ ଅମ୍ହେହି ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ୱୁତ୍ତମେତଂ ନାଗସେନତ୍ଥେରେନେୱ ମିଲିନ୍ଦରଞ୍ଞା ପୁଟ୍ଠେନ (ମି। ପ। ୪। ୩।୩) –

''ଦୁକ୍କରଂ, ଭନ୍ତେ ନାଗସେନ, ଭଗୱତା କତନ୍ତି। କିଂ, ମହାରାଜାତି? ମହାଜନେନ ହିରିକରଣୋକାସଂ ବ୍ରହ୍ମାୟୁବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତେୱାସିଉତ୍ତରସ୍ସ ଚ ବାୱରିସ୍ସ ଅନ୍ତେୱାସୀନଂ ସୋଳସନ୍ନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଞ୍ଚ ସେଲସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅନ୍ତେୱାସୀନଂ ତିସତମାଣୱାନଞ୍ଚ ଦସ୍ସେସି, ଭନ୍ତେତି। ନ, ମହାରାଜ, ଭଗୱା ଗୁୟ୍ହଂ ଦସ୍ସେତି, ଛାୟଂ ଭଗୱା ଦସ୍ସେତି, ଇଦ୍ଧିୟା ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ନିୱାସନନିୱତ୍ଥଂ କାୟବନ୍ଧନବଦ୍ଧଂ ଚୀୱରପାରୁତଂ ଛାୟାରୂପକମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି, ମହାରାଜାତି। ଛାୟାରୂପେ ଦିଟ୍ଠେ ସତି ଦିଟ୍ଠୋ ଏୱ ନନୁ, ଭନ୍ତେତି। ତିଟ୍ଠତେତଂ, ମହାରାଜ, ହଦୟରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ହଦୟମଂସଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେୟ୍ୟ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି। କଲ୍ଲୋସି, ଭନ୍ତେ, ନାଗସେନା''ତି (ମି। ପ। ୪।୩।୩)।

ନିନ୍ନାମେତ୍ୱାତି ନୀହରିତ୍ୱା। କଣ୍ଣସୋତାନୁମସନେନ ଚେତ୍ଥ ଦୀଘଭାୱୋ, ନାସିକାସୋତାନୁମସନେନ ତନୁଭାୱୋ, ନଲାଟଚ୍ଛାଦନେନ ପୁଥୁଲଭାୱୋ ପକାସିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆଚରିୟପାଚରିୟାନନ୍ତି ଆଚରିୟାନଞ୍ଚେୱ ଆଚରିୟାଚରିୟାନଞ୍ଚ। ସକେ ୱଣ୍ଣେତି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେ।

୫୫୪।ପରିପୁଣ୍ଣକାୟୋତି ଲକ୍ଖଣେହି ପରିପୁଣ୍ଣତାୟ ଅହୀନଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗତାୟ ଚ ପରିପୁଣ୍ଣସରୀରୋ । ସୁରୁଚୀତି ସୁନ୍ଦରସରୀରପ୍ପଭୋ। ସୁଜାତୋତି ଆରୋହପରିଣାହସମ୍ପତ୍ତିୟା ସଣ୍ଠାନସମ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ସୁନିବ୍ବତ୍ତୋ। ଚାରୁଦସ୍ସନୋତି ସୁଚିରମ୍ପି ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ଅତିତ୍ତିଜନକଂ ଅପ୍ପଟିକୂଲଂ ରମଣୀୟଂ ଚାରୁ ଏୱ ଦସ୍ସନଂ ଅସ୍ସାତି ଚାରୁଦସ୍ସନୋ। କେଚି ପନ ଭଣନ୍ତି ''ଚାରୁଦସ୍ସନୋତି ସୁନ୍ଦରନେତ୍ତୋ''ତି। ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋତି ସୁୱଣ୍ଣସଦିସୱଣ୍ଣୋ। ଅସୀତି ଭୱସି। ଏତଂ ସବ୍ବପଦେହି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ସୁସୁକ୍କଦାଠୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ସୁକ୍କଦାଠୋ। ଭଗୱତୋ ହି ଦାଠାହି ଚନ୍ଦକିରଣା ୱିୟ ଅତିୱିୟ ପଣ୍ଡରରଂସିୟୋ ନିଚ୍ଛରନ୍ତି। ତେନାହ – ''ସୁସୁକ୍କଦାଠୋସୀ''ତି।

୫୫୫।ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତବ୍ୟଞ୍ଜନାନେୱ ୱଚନନ୍ତରେନ ନିଗମେନ୍ତୋ ଆହ।

୫୫୬। ଇଦାନି ତେସୁ ଲକ୍ଖଣେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଅଭିରୁଚିତେହି ଲକ୍ଖଣେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୁନନ୍ତୋ ଆହ – ''ପସନ୍ନନେତ୍ତୋ''ତିଆଦି। ଭଗୱା ହି ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣପସାଦସମ୍ପତ୍ତିୟା ପସନ୍ନନେତ୍ତୋ, ପରିପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲସଦିସମୁଖତ୍ତା ସୁମୁଖୋ, ଆରୋହପରିଣାହସମ୍ପତ୍ତିୟା ବ୍ରହା, ବ୍ରହ୍ମୁଜୁଗତ୍ତତାୟ ଉଜୁ, ଜୁତିମନ୍ତତାୟ ପତାପୱା। ୟମ୍ପି ଚେତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ''ମଜ୍ଝେ ସମଣସଙ୍ଘସ୍ସା''ତି ଇମିନା ପରିୟାୟେନ ଥୁନତା ପୁନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦିସୋ ହି ଏୱଂ ୱିରୋଚତି। ଏସ ନୟୋ ଉତ୍ତରଗାଥାୟପି।

୫୫୭-୮।ଉତ୍ତମୱଣ୍ଣିନୋତି ଉତ୍ତମୱଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ। ଜମ୍ବୁସଣ୍ଡସ୍ସାତି ଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସ। ପାକଟେନ ଇସ୍ସରିୟଂ ୱଣ୍ଣୟନ୍ତୋ ଆହ, ଅପିଚ ଚକ୍କୱତ୍ତି ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଦୀପାନଂ ଇସ୍ସରୋ ହୋତି।

୫୫୯।ଖତ୍ତିୟାତି ଜାତିଖତ୍ତିୟା। ଭୋଜାତି ଭୋଗିୟା। ରାଜାନୋତି ଯେ କେଚି ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତା। ଅନୁୟନ୍ତାତି ଅନୁଗାମିନୋ ସେୱକା। ରାଜାଭିରାଜାତି ରାଜୂନଂ ପୂଜନିୟୋ ରାଜା ହୁତ୍ୱା, ଚକ୍କୱତ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ମନୁଜିନ୍ଦୋତି ମନୁସ୍ସାଧିପତି ପରମିସ୍ସରୋ ହୁତ୍ୱା।

୫୬୦। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଭଗୱା ''ଯେ ତେ ଭୱନ୍ତି ଅରହନ୍ତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ତେ ସକେ ୱଣ୍ଣେ ଭଞ୍ଞମାନେ ଅତ୍ତାନଂ ପାତୁକରୋନ୍ତୀ''ତି ଇମଂ ସେଲସ୍ସ ମନୋରଥଂ ପୂରେନ୍ତୋ ଆହ ''ରାଜାହମସ୍ମୀ''ତି। ତତ୍ରାୟମଧିପ୍ପାୟୋ – ୟଂ ଖୋ ମଂ ତ୍ୱଂ ସେଲ ୟାଚସି ''ରାଜା ଅରହସି ଭୱିତୁଂ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ''ତି, ଏତ୍ଥ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କୋ ହୋତି, ରାଜାହମସ୍ମି, ସତି ଚ ରାଜତ୍ତେ ଯଥା ଅଞ୍ଞୋ ରାଜା ସମାନୋପି ୟୋଜନସତଂ ୱା ଅନୁସାସତି, ଦ୍ୱେ ତୀଣି ୱା ଚତ୍ତାରି ୱା ପଞ୍ଚ ୱା ୟୋଜନସତାନି ୟୋଜନସହସ୍ସଂ ୱା ଚକ୍କୱତ୍ତି ହୁତ୍ୱାପି ଚତୁଦୀପପରିୟନ୍ତମତ୍ତଂ ୱା, ନାହମେୱଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୱିସୟୋ। ଅହଞ୍ହି ଧମ୍ମରାଜା ଅନୁତ୍ତରୋ ଭୱଗ୍ଗତୋ ଅୱୀଚିପରିୟନ୍ତଂ କତ୍ୱା ତିରିୟଂ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟା ଲୋକଧାତୁୟୋ ଅନୁସାସାମି। ୟାୱତା ହି ଅପଦଦ୍ୱିପଦାଦିଭେଦା ସତ୍ତା, ଅହଂ ତେସଂ ଅଗ୍ଗୋ। ନ ହି ମେ କୋଚି ସୀଲେନ ୱା…ପେ… ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନେନ ୱା ପଟିଭାଗୋ ଅତ୍ଥି। ସ୍ୱାହଂ ଏୱଂ ଧମ୍ମରାଜା ଅନୁତ୍ତରୋ ଅନୁତ୍ତରେନେୱ ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନାଦିଭେଦବୋଧିପକ୍ଖିୟସଙ୍ଖାତେନ ଧମ୍ମେନ ଚକ୍କଂ ୱତ୍ତେମି ''ଇଦଂ ପଜହଥ, ଇଦଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରଥା''ତିଆଦିନା ଆଣାଚକ୍କଂ, ''ଇଦଂ ଖୋ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୪) ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମେନ ଧମ୍ମଚକ୍କମେୱ ୱା। ଚକ୍କଂ ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିୟନ୍ତି ୟଂ ଚକ୍କଂ ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିୟଂ ହୋତି ସମଣେନ ୱା…ପେ… କେନଚି ଲୋକସ୍ମିନ୍ତି।

୫୬୧-୨। ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ଆୱିକରୋନ୍ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ସେଲୋ ଦଳ୍ହିକରଣତ୍ଥଂ ''ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପଟିଜାନାସୀ''ତି ଗାଥାଦ୍ୱୟମାହ। ତତ୍ଥ କୋ ନୁ ସେନାପତୀତି ଧମ୍ମରଞ୍ଞୋ ଭୋତୋ, ଧମ୍ମେନ ପୱତ୍ତିତସ୍ସ ଧମ୍ମଚକ୍କସ୍ସ ଅନୁପ୍ପୱତ୍ତକୋ ସେନାପତି କୋତି ପୁଚ୍ଛି।

୫୬୩। ତେନ ଚ ସମଯେନ ଭଗଵତୋ ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେ ଆଯସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି ସୁଵଣ୍ଣପୁଞ୍ଜୋ ଵିଯ ସିରିଯା ସୋଭମାନୋ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗଵା "ମଯା ପଵତ୍ତିତ"ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଅନୁଜାତୋ ତଥାଗତନ୍ତି ତଥାଗତହେତୁ ଅନୁଜାତୋ, ତଥାଗତେନ ହେତୁନା ଜାତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୬୪। ଏଵଂ "କୋ ନୁ ସେନାପତୀ"ତି ପଞ୍ହଂ ବ୍ଯାକରିତ୍ଵା ଯଂ ସେଲୋ ଆହ – "ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପଟିଜାନାସୀ"ତି, ତତ୍ର ନଂ ନିକ୍କଙ୍ଖଂ କାତୁକାମୋ "ନାହଂ ପଟିଞ୍ଞାମତ୍ତେନେଵ ପଟିଜାନାମି, ଅପିଚାହଂ ଇମିନା କାରଣେନ ବୁଦ୍ଧୋ"ତି ଞାପେତୁଂ "ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯ"ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯନ୍ତି ଵିଜ୍ଜା ଚ ଵିମୁତ୍ତି ଚ। ମଗ୍ଗସଚ୍ଚସମୁଦଯସଚ୍ଚାନି ପନ ଭାଵେତବ୍ବପହାତବ୍ବାନି, ହେତୁଵଚନେନ ପନ ଫଲସିଦ୍ଧିତୋ ତେସଂ ଫଲାନି ନିରୋଧସଚ୍ଚଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚାନିପି ଵୁତ୍ତାନେଵ ଭଵନ୍ତି। ଯତୋ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଂ ସଚ୍ଛିକତଂ, ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ ପରିଞ୍ଞାତନ୍ତି ଏଵମ୍ପେତ୍ଥ ଵୁତ୍ତମେଵ ହୋତି। ଏଵଂ ଚତୁସଚ୍ଚଭାଵନାଫଲଞ୍ଚ ଵିଜ୍ଜାଵିମୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବଂ ବୁଜ୍ଝିତ୍ଵା ବୁଦ୍ଧୋ ଜାତୋସ୍ମୀ"ତି ଯୁତ୍ତେନ ହେତୁନା ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ସାଧେତି।

୫୬୫-୭। ଏଵଂ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଅତ୍ତାନଂ ପାତୁକତ୍ଵା ଅତ୍ତନି କଙ୍ଖାଵିତରଣତ୍ଥଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଅଭିତ୍ଥରଯମାନୋ "ଵିନଯସ୍ସୂ"ତି ଗାଥାତ୍ତଯମାହ। ତତ୍ଥ ସଲ୍ଲକତ୍ତୋତି ରାଗସଲ୍ଲାଦିସତ୍ତସଲ୍ଲକତ୍ତନୋ। ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋତି ସେଟ୍ଠଭୂତୋ। ଅତିତୁଲୋତି ତୁଲଂ ଅତୀତୋ ଉପମଂ ଅତୀତୋ, ନିରୂପମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମାରସେନପ୍ପମଦ୍ଦନୋତି "କାମା ତେ ପଠମା ସେନା"ତିଆଦିକାଯ "ପରେ ଚ ଅଵଜାନାତୀ"ତି (ସୁ॰ ନି॰ ୪୪୦; ମହାନି॰ ୨୮; ଚୂଳନି॰ ନନ୍ଦମାଣଵପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୪୭) ଏଵଂ ଵୁତ୍ତାଯ ମାରପରିସସଙ୍ଖାତାଯ ମାରସେନାଯ ପମଦ୍ଦନୋ। ସବ୍ବାମିତ୍ତେତି ଖନ୍ଧକିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରମଚ୍ଚୁଦେଵପୁତ୍ତମାରାଦିକେ ସବ୍ବପଚ୍ଚତ୍ଥିକେ। ଵସୀକତ୍ଵାତି ଅତ୍ତନୋ ଵସେ ଵତ୍ତେତ୍ଵା। ଅକୁତୋଭଯୋତି କୁତୋଚି ଅଭଯୋ।

୫୬୮-୭୦। ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେ ସେଲୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତାଵଦେଵ ଭଗଵତି ସଞ୍ଜାତପ୍ପସାଦୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାପେକ୍ଖୋ ହୁତ୍ଵା "ଇମଂ ଭଵନ୍ତୋ"ତି ଗାଥାତ୍ତଯମାହ ଯଥା ତଂ ପରିପାକଗତାଯ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ସମ୍ମା ଚୋଦିଯମାନୋ। ତତ୍ଥ କଣ୍ହାଭିଜାତିକୋତି ଚଣ୍ଡାଲାଦିନୀଚକୁଲେ ଜାତୋ।

୫୭୧। ତତୋ ତେପି ମାଣଵକା ତଥେଵ ପବ୍ବଜ୍ଜାପେକ୍ଖା ହୁତ୍ଵା "ଏତଞ୍ଚେ ରୁଚ୍ଚତି ଭୋତୋ"ତି ଗାଥମାହଂସୁ ଯଥା ତଂ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ କତାଧିକାରା କୁଲପୁତ୍ତା।

୫୭୨। ଅଥ ସେଲୋ ତେସୁ ମାଣଵକେସୁ ତୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ତେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚମାନୋ "ବ୍ରାହ୍ମଣା"ତି ଗାଥମାହ।

୫୭୩। ତତୋ ଭଗଵା ଯସ୍ମା ସେଲୋ ଅତୀତେ ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗଵତୋ ସାସନେ ତେସଂଯେଵ ତିଣ୍ଣଂ ପୁରିସସତାନଂ ଗଣସେଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ଵା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ପରିଵେଣଂ କାରାପେତ୍ଵା ଦାନାଦୀନି ପୁଞ୍ଞାନି ଚ କତ୍ଵା କମେନ ଦେଵମନୁସ୍ସସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭଵମାନୋ ପଚ୍ଛିମେ ଭଵେ ତେସଂଯେଵ ଆଚରିଯୋ ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ତଞ୍ଚ ନେସଂ କମ୍ମଂ ଵିମୁତ୍ତିପରିପାକାଯ ପରିପକ୍କଂ ଏହିଭିକ୍ଖୁଭାଵସ୍ସ ଚ ଉପନିସ୍ସଯଭୂତଂ, ତସ୍ମା ତେ ସବ୍ବେଵ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବାଜେନ୍ତୋ "ସ୍ଵାକ୍ଖାତ"ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକନ୍ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ। ଅକାଲିକନ୍ତି ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଫଲୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ନ କାଲନ୍ତରେ ପତ୍ତବ୍ବଫଲଂ। ଯତ୍ଥାତି ଯନ୍ନିମିତ୍ତା। ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯନିମିତ୍ତା ହି ପବ୍ବଜ୍ଜା ଅପ୍ପମତ୍ତସ୍ସ ସତିଵିପ୍ପଵାସଵିରହିତସ୍ସ ତୀସୁ ସିକ୍ଖାସୁ ସିକ୍ଖତୋ ଅମୋଘା ହୋତି। ତେନାହ – "ସ୍ଵାକ୍ଖାତଂ…ପେ… ସିକ୍ଖତୋ"ତି।

ଏଵଞ୍ଚ ଵତ୍ଵା "ଏଥ ଭିକ୍ଖଵୋ"ତି ଭଗଵା ଅଵୋଚ। ତେ ସବ୍ବେ ପତ୍ତଚୀଵରଧରା ହୁତ୍ଵା ଆକାସେନାଗମ୍ମ ଭଗଵନ୍ତଂ ଅଭିଵାଦେସୁଂ। ଏଵମିମଂ ତେସଂ ଏହିଭିକ୍ଖୁଭାଵଂ ସନ୍ଧାଯ ସଙ୍ଗୀତିକାରା "ଅଲତ୍ଥ ଖୋ ସେଲୋ…ପେ… ଉପସମ୍ପଦ"ନ୍ତି ଆହଂସୁ।

ଭୁତ୍ତାଵିନ୍ତି ଭୁତ୍ତଵନ୍ତଂ। ଓନୀତପତ୍ତପାଣିନ୍ତି ପତ୍ତତୋ ଓନୀତପାଣିଂ, ଅପନୀତହତ୍ଥନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ "ଉପଗନ୍ତ୍ଵା"ତି ପାଠସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇତରଥା ହି ଭଗଵନ୍ତଂ ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି।

୫୭୪।ଅଗ୍ଗିହୁତ୍ତମୁଖାତି ଭଗଵା କେଣିଯସ୍ସ ଚିତ୍ତାନୁକୂଲଵସେନ ଅନୁମୋଦନ୍ତୋ ଏଵମାହ। ତତ୍ଥ ଅଗ୍ଗିପରିଚରିଯଂ ଵିନା ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଯଞ୍ଞାଭାଵତୋ "ଅଗ୍ଗିହୁତ୍ତମୁଖା ଯଞ୍ଞା"ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଗ୍ଗିହୁତ୍ତସେଟ୍ଠା ଅଗ୍ଗିହୁତ୍ତପଧାନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଵେଦେ ସଜ୍ଝାଯନ୍ତେହି ପଠମଂ ସଜ୍ଝାଯିତବ୍ବତୋ ସାଵିତ୍ତୀ "ଛନ୍ଦସୋ ମୁଖ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତା। ମନୁସ୍ସାନଂ ସେଟ୍ଠତୋ ରାଜା "ମୁଖ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତୋ। ନଦୀନଂ ଆଧାରତୋ ପଟିସରଣତୋ ଚ ସାଗରୋ "ମୁଖ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତୋ। ଚନ୍ଦଯୋଗଵସେନ "ଅଜ୍ଜ କତ୍ତିକା ଅଜ୍ଜ ରୋହିଣୀ"ତି ସଞ୍ଜାନନତୋ ଆଲୋକକରଣତୋ ସୋମ୍ମଭାଵତୋ ଚ "ନକ୍ଖତ୍ତାନଂ ମୁଖଂ ଚନ୍ଦୋ"ତି ଵୁତ୍ତୋ। ତପନ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗତ୍ତା ଆଦିଚ୍ଚୋ "ତପତଂ ମୁଖ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତୋ। ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯାନଂ ପନ ଅଗ୍ଗତ୍ତା ଵିସେସେନ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖଂ ସଙ୍ଘଂ ସନ୍ଧାଯ

‘‘ପୁଞ୍ଞଂ ଆକଙ୍ଖମାନାନଂ, ସଙ୍ଘୋ ୱେ ଯଜତଂ ମୁଖ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେନ ସଙ୍ଘୋ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଆୟମୁଖନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

୫୭୬।ଯଂ ତଂ ସରଣନ୍ତି ଅଞ୍ଞବ୍ୟାକରଣଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପଞ୍ଚହି ଚକ୍ଖୂହି ଚକ୍ଖୁମା ଭଗୱା, ଯସ୍ମା ମୟଂ ଇତୋ ଅଟ୍ଠମେ ଦିୱସେ ତଂ ସରଣଂ ଅଗମମ୍ହ, ତସ୍ମା ସତ୍ତରତ୍ତେନ ତୱ ସାସନେ ଅନୁତ୍ତରେନ ଦମଥେନ ଦନ୍ତମ୍ହା ଅହୋ ତେ ସରଣସ୍ସ ଆନୁଭାୱୋତି।

୫୭୭-୮। ତତୋ ପରଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦ୍ୱୀହି ଗାଥାହି ଥୁନିତ୍ୱା ତତିୟାୟ ୱନ୍ଦନଂ ଯାଚତି –

୫୭୯।

‘‘ଭିକ୍ଖୱୋ ତିସତା ଇମେ, ତିଟ୍ଠନ୍ତି ପଞ୍ଜଲୀକତା;

ପାଦେ ୱୀର ପସାରେହି, ନାଗା ୱନ୍ଦନ୍ତୁ ସତ୍ଥୁନୋ’’ତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ ସେଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସଲ୍ଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୮୦।ଅନିମିତ୍ତନ୍ତି ସଲ୍ଲସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗୱତୋ କିର ଉପଟ୍ଠାକୋ ଏକୋ ଉପାସକୋ, ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ କାଲମକାସି। ସୋ ପୁତ୍ତସୋକାଭିଭୂତୋ ସତ୍ତାହଂ ନିରାହାରୋ ଅହୋସି। ତଂ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତୋ ଭଗୱା ତସ୍ସ ଘରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସୋକୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

ତତ୍ଥ ଅନିମତ୍ତନ୍ତି କିରିୟାକାରନିମିତ୍ତୱିରହିତଂ। ଯଥା ହି ‘‘ଯଦାହଂ ଅକ୍ଖିଂ ୱା ନିଖଣିସ୍ସାମି, ଭମୁକଂ ୱା ଉକ୍ଖିପିସ୍ସାମି, ତେନ ନିମିତ୍ତେନ ତଂ ଭଣ୍ଡଂ ଅୱହରା’’ତିଆଦୀସୁ କିରିୟାକାରନିମିତ୍ତମତ୍ଥି, ନ ଏୱଂ ଜୀୱିତେ। ନ ହି ସକ୍କା ଲଦ୍ଧୁଂ ‘‘ଯାୱାହଂ ଇଦଂ ୱା ଇଦଂ ୱା କରୋମି, ତାୱ ତ୍ୱଂ ଜୀୱ, ମା ମୀୟା’’ତି। ଅନଞ୍ଞାତନ୍ତି ଅତୋ ଏୱ ନ ସକ୍କା ଏକଂସେନ ଅଞ୍ଞାତୁଂ ‘‘ଏତ୍ତକଂ ୱା ଏତ୍ତକଂ ୱା କାଲଂ ଇମିନା ଜୀୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଗତିୟା ଆୟୁପରିୟନ୍ତୱସେନ ୱା। ଯଥା ହି ଚାତୁମହାରାଜିକାଦୀନଂ ପରିମିତଂ ଆୟୁ, ନ ତଥା ମଚ୍ଚାନଂ, ଏୱମ୍ପି ଏକଂସେନ ଅନଞ୍ଞାତଂ।

କସିରନ୍ତି ଅନେକପଚ୍ଚୟପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିଭାୱତୋ କିଚ୍ଛଂ ନ ସୁଖୟାପନୀୟଂ। ତଥା ହି ତଂ ଅସ୍ସାସପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ, ପସ୍ସାସପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ, ମହାଭୂତପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ, କବଳୀକାରାହାରପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ, ଉସ୍ମାପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ, ୱିଞ୍ଞାଣପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ। ଅନସ୍ସସନ୍ତୋପି ହି ନ ଜୀୱତି ଅପସ୍ସସନ୍ତୋପି। ଚତୂସୁ ଚ ଧାତୂସୁ କଟ୍ଠମୁଖାଦିଆସୀୱିସଦଟ୍ଠୋ ୱିୟ କାୟୋ ପଥୱୀଧାତୁପ୍ପକୋପେନ ତାୱ ଥଦ୍ଧୋ ହୋତି କଲିଙ୍ଗରସଦିସୋ। ଯଥାହ –

‘‘ପତ୍ଥଦ୍ଧୋ ଭୱତୀ କାୟୋ, ଦଟ୍ଠୋ କଟ୍ଠମୁଖେନ ୱା;

ପଥୱୀଧାତୁପ୍ପକୋପେନ, ହୋତି କଟ୍ଠମୁଖେୱ ସୋ’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫୮୪);

ଆପୋଧାତୁପ୍ପକୋପେନ ପୂତିଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଗ୍ଘରିତପୁବ୍ବମଂସଲୋହିତୋ ଅଟ୍ଠିଚମ୍ମାୱସେସୋ ହୋତି। ଯଥାହ –

‘‘ପୂତିକୋ ଭୱତୀ କାୟୋ, ଦଟ୍ଠୋ ପୂତିମୁଖେନ ୱା;

ଆପୋଧାତୁପ୍ପକୋପେନ, ହୋତି ପୂତିମୁଖେୱ ସୋ’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫୮୪);

ତେଜୋଧାତୁପ୍ପକୋପେନ ଅଙ୍ଗାରକାସୁୟଂ ପକ୍ଖିତ୍ତୋ ୱିୟ ସମନ୍ତା ପରିଡୟ୍ହତି। ଯଥାହ –

‘‘ସନ୍ତତ୍ତୋ ଭୱତୀ କାୟୋ, ଦଟ୍ଠୋ ଅଗ୍ଗିମୁଖେନ ୱା;

ତେଜୋଧାତୁପ୍ପକୋପେନ, ହୋତି ଅଗ୍ଗିମୁଖେୱ ସୋ’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫୮୪);

ୱାୟୋଧାତୁପ୍ପକୋପେନ ସଞ୍ଝିଜ୍ଜମାନସନ୍ଧିବନ୍ଧନୋ ପାସାଣେହି କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ସଞ୍ଚୁଣ୍ଣିୟମାନଟ୍ଠିକୋ ୱିୟ ଚ ହୋତି। ଯଥାହ –

‘‘ସଞ୍ଝିନ୍ନୋ ଭୱତୀ କାୟୋ, ଦଟ୍ଠୋ ସପ୍ପମୁଖେନ ୱା;

ୱାୟୋଧାତୁପ୍ପକୋପେନ, ହୋତି ସପ୍ପମୁଖେୱ ସୋ’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫୮୪);

ଧାତୁପ୍ପକୋପବ୍ୟାପନ୍ନକାୟୋପି ଚ ନ ଜୀୱତି। ଯଦା ପନ ତା ଧାତୁୟୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପତିଟ୍ଠାନାଦିକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତାପି ସମଂ ୱହନ୍ତି, ତଦା ଜୀୱିତଂ ପୱତ୍ତତି। ଏୱଂ ମହାଭୂତପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ ଜୀୱିତଂ। ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖାଦୀସୁ ପନ ଆହାରୁପଚ୍ଛେଦେନ ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତକ୍ଖୟୋ ପାକଟୋ ଏୱ। ଏୱଂ କବଳୀକାରାହାରପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ ଜୀୱିତଂ। ତଥା ଅସିତପୀତାଦିପରିପାକେ କମ୍ମଜତେଜେ ଖୀଣେ ସତ୍ତା ଜୀୱିତକ୍ଖୟଂ ପାପୁଣନ୍ତାପି ପାକଟା ଏୱ। ଏୱଂ ଉସ୍ମାପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ ଜୀୱିତଂ। ୱିଞ୍ଞାଣେ ପନ ନିରୁଦ୍ଧେ ନିରୁଦ୍ଧତୋ ପଭୁତି ସତ୍ତାନଂ ନ ହୋତି ଜୀୱିତନ୍ତି ଏୱମ୍ପି ଲୋକେ ପାକଟମେୱ। ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞାଣପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ ଜୀୱିତଂ। ଏୱଂ ଅନେକପଚ୍ଚୟପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିଭାୱତୋ କସିରଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପରିତ୍ତଞ୍ଚାତି ଅପ୍ପକଂ, ଦେୱାନଂ ଜୀୱିତଂ ଉପନିଧାୟ ତିଣଗ୍ଗେ ଉସ୍ସାୱବିନ୍ଦୁସଦିସଂ, ଚିତ୍ତକ୍ଖଣତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅଭାୱେନ ୱା ପରିତ୍ତଂ। ଅତିଦୀଘାୟୁକୋପି ହି ସତ୍ତୋ ଅତୀତେନ ଚିତ୍ତେନ ଜୀୱିତ୍ଥ ନ ଜୀୱତି ନ ଜୀୱିସ୍ସତି, ଅନାଗତେନ ଜୀୱିସ୍ସତି ନ ଜୀୱତି ନ ଜୀୱିତ୍ଥ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ଜୀୱତି ନ ଜୀୱିତ୍ଥ ନ ଜୀୱିସ୍ସତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତଂ –

‘‘ଜୀୱିତଂ ଅତ୍ତଭାୱୋ ଚ, ସୁଖଦୁକ୍ଖା ଚ କେୱଲା;

ଏକଚିତ୍ତସମାୟୁତ୍ତା, ଲହୁସୋ ୱତ୍ତତେ ଖଣୋ।

‘‘ଚୁଲ୍ଲାସୀତିସହସ୍ସାନି , କପ୍ପା ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଯେ ମରୂ;

ନତ୍ୱେୱ ତେପି ଜୀୱନ୍ତି, ଦ୍ୱୀହି ଚିତ୍ତେହି ସଂୟୁତା’’ତି। (ମହାନି। ୧୦);

ତଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖେନ ସଂୟୁତନ୍ତି ତଞ୍ଚ ଜୀୱିତଂ ଏୱଂ ଅନିମିତ୍ତମନଞ୍ଞାତଂ କସିରଂ ପରିତ୍ତଞ୍ଚ ସମାନମ୍ପି ସୀତୁଣ୍ହଡଂସମକସାଦିସମ୍ଫସ୍ସଖୁପ୍ପିପାସାସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖେହି ସଂୟୁତଂ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯସ୍ମା ଈଦିସଂ ମଚ୍ଚାନଂ ଜୀୱିତଂ, ତସ୍ମା ତ୍ୱଂ ଯାୱ ତଂ ପରିକ୍ଖୟଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ତାୱ ଧମ୍ମଚରିୟମେୱ ବ୍ରୂହୟ, ମା ପୁତ୍ତମନୁସୋଚାତି।

୫୮୧। ଅଥାପି ମଞ୍ଞେୟ୍ୟାସି ‘‘ସକୂପକରଣେହି ପୁତ୍ତଂ ଅନୁରକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି ମେ ସୋ ମତୋ, ତେନ ସୋଚାମୀ’’ତି, ଏୱମ୍ପି ମା ସୋଚି। ନ ହି ସୋ ଉପକ୍କମୋ ଅତ୍ଥି, ଯେନ ଜାତା ନ ମିୟ୍ୟରେ, ନ ହି ସକ୍କା କେନଚି ଉପକ୍କମେନ ଜାତା ସତ୍ତା ମା ମରନ୍ତୂତି ରକ୍ଖିତୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତୋ ଯସ୍ମା ସୋ ‘‘ଜରଂ ପତ୍ୱା ନାମ, ଭନ୍ତେ, ମରଣଂ ଅନୁରୂପଂ, ଅତିଦହରୋ ମେ ପୁତ୍ତୋ ମତୋ’’ତି ଚିନ୍ତେସି, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ଜରମ୍ପି ପତ୍ୱା ମରଣଂ, ଏୱଂଧମ୍ମା ହି ପାଣିନୋ’’ତି, ଜରଂ ପତ୍ୱାପି ଅପ୍ପତ୍ୱାପି ମରଣଂ, ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ନିୟମୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୫୮୨। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ନିଦସ୍ସନେନ ସାଧେନ୍ତୋ ‘‘ଫଲାନମିୱ ପକ୍କାନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଥା ଫଲାନଂ ପକ୍କାନଂ ଯସ୍ମା ସୂରିୟୁଗ୍ଗମନତୋ ପଭୁତି ସୂରିୟାତପେନ ସନ୍ତପ୍ପମାନେ ରୁକ୍ଖେ ପଥୱିରସୋ ଚ ଆପୋରସୋ ଚ ପତ୍ତତୋ ସାଖଂ ସାଖତୋ ଖନ୍ଧଂ ଖନ୍ଧତୋ ମୂଲନ୍ତି ଏୱଂ ଅନୁକ୍କମେନ ମୂଲତୋ ପଥୱିମେୱ ପୱିସତି, ଓଗମନତୋ ପଭୁତି ପନ ପଥୱିତୋ ମୂଲଂ ମୂଲତୋ ଖନ୍ଧନ୍ତି ଏୱଂ ଅନୁକ୍କମେନ ସାଖାପତ୍ତପଲ୍ଲୱାଦୀନି ପୁନ ଆରୋହତି, ଏୱଂ ଆରୋହନ୍ତୋ ଚ ପରିପାକଗତେ ଫଲେ ୱଣ୍ଟମୂଲଂ ନ ପୱିସତି। ଅଥ ସୂରିୟାତପେନ ତପ୍ପମାନେ ୱଣ୍ଟମୂଲେ ପରିଳାହୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନ ତାନି ଫଲାନି ପାତୋ ପାତୋ ନିଚ୍ଚକାଲଂ ପତନ୍ତି, ନେସଂ ପାତୋ ପତନତୋ ଭୟଂ ହୋତି, ପତନା ଭୟଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଜାତାନଂ ମଚ୍ଚାନଂ ନିଚ୍ଚଂ ମରଣତୋ ଭୟଂ । ପକ୍କଫଲସଦିସା ହି ସତ୍ତାତି।

୫୮୩-୬। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ ‘‘ଯଥାପି କୁମ୍ଭକାରସ୍ସ…ପେ… ଜୀୱିତ’’ନ୍ତି। ତସ୍ମା ‘‘ଦହରା ଚ…ପେ… ପରାୟଣା’’ତି ଏୱଂ ଗଣ୍ହ, ଏୱଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ତେସଂ ମଚ୍ଚୁ…ପେ… ଞାତୀ ୱା ପନ ଞାତକେ’’ତି ଏୱମ୍ପି ଗଣ୍ହ। ଯସ୍ମା ଚ ନ ପିତା ତାୟତେ ପୁତ୍ତଂ, ଞାତୀ ୱା ପନ ଞାତକେ, ତସ୍ମା ପେକ୍ଖତଂଯେୱ…ପେ… ନୀୟତି।

ତତ୍ଥ ଅଯଂ ଯୋଜନା – ପସ୍ସମାନାନଂଯେୱ ଞାତୀନଂ "ଅମ୍ମ, ତାତା"ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୁଥୁ ଅନେକପ୍ପକାରକଂ ଲାଲପତଂଯେୱ ମଚ୍ଚାନଂ ଏକମେକୋ ମଚ୍ଚୋ ଯଥା ଗୋ ୱଜ୍ଝୋ ଏୱଂ ନୀଯତି, ଏୱଂ ପସ୍ସ, ଉପାସକ, ଯାୱ ଅତାଣୋ ଲୋକୋତି।

୫୮୭। ତତ୍ଥ ଯେ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ଧିତିସମ୍ପନ୍ନା, ତେ "ଏୱମଭ୍ଭାହତୋ ଲୋକୋ ମଚ୍ଚୁନା ଚ ଜରାଯ ଚ, ସୋ ନ ସକ୍କା କେନଚି ପରିତ୍ତାଣଂ କାତୁ"ନ୍ତି ଯସ୍ମା ଜାନନ୍ତି, ତସ୍ମା ଧୀରା ନ ସୋଚନ୍ତି ୱିଦିତ୍ୱା ଲୋକପରିଯାଯଂ। ଇମଂ ଲୋକସଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ନ ସୋଚନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୫୮୮। ତ୍ୱଂ ପନ ଯସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ…ପେ… ପରିଦେୱସି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯସ୍ସ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଆଗତସ୍ସ ଆଗତମଗ୍ଗଂ ୱା ଇତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗତସ୍ସ ଗତମଗ୍ଗଂ ୱା ନ ଜାନାସି, ତସ୍ସ ଇମେ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅସମ୍ପସ୍ସଂ ନିରତ୍ଥଂ ପରିଦେୱସି। ଧୀରା ପନ ତେ ପସ୍ସନ୍ତା ୱିଦିତ୍ୱା ଲୋକପରିଯାଯଂ ନ ସୋଚନ୍ତୀତି।

୫୮୯। ଇଦାନି "ନିରତ୍ଥଂ ପରିଦେୱସୀ"ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତପରିଦେୱନାଯ ନିରତ୍ଥକଭାୱଂ ସାଧେନ୍ତୋ "ପରିଦେୱଯମାନୋ ଚେ"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉଦଙ୍କହେତି ଉଦକହେଯ୍ୟ ଧାରେଯ୍ୟ, ଅତ୍ତନି ସଞ୍ଜନେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ମୂଳ୍ହୋ ହିଂସମତ୍ତାନନ୍ତି ସମ୍ମୂଳ୍ହୋ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ବାଧେନ୍ତୋ। କଯିରା ଚେ ନଂ ୱିଚକ୍ଖଣୋତି ଯଦି ତାଦିସୋ କଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ଉଦଙ୍କହେ, ୱିଚକ୍ଖଣୋପି ନଂ ପରିଦେୱଂ କରେଯ୍ୟ।

୫୯୦।ନ ହି ରୁଣ୍ଣେନାତି ଏତ୍ଥାଯଂ ଯୋଜନା – ନ ପନ କୋଚି ରୁଣ୍ଣେନ ୱା ସୋକେନ ୱା ଚେତସୋ ସନ୍ତିଂ ପପ୍ପୋତି, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ରୋଦତୋ ସୋଚତୋ ଚ ଭିଯ୍ୟୋ ଅସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେ ଦୁକ୍ଖଂ, ସରୀରଞ୍ଚ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣିଯାଦୀହି ଉପହଞ୍ଞତୀତି।

୫୯୧।ନ ତେନ ପେତାତି ତେନ ପରିଦେୱନେନ କାଲକତା ନ ପାଲେନ୍ତି ନ ଯାପେନ୍ତି, ନ ତଂ ତେସଂ ଉପକାରାଯ ହୋତି। ତସ୍ମା ନିରତ୍ଥା ପରିଦେୱନାତି।

୫୯୨। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ନିରତ୍ଥା, ଅନତ୍ଥମ୍ପି ଆୱହତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ସୋକମପ୍ପଜହଂ…ପେ… ୱସମନ୍ୱଗୂ। ତତ୍ଥ ଅନୁତ୍ଥୁନନ୍ତୋତି ଅନୁସୋଚନ୍ତୋ। ୱସମନ୍ୱଗୂତି ୱସଂ ଗତୋ।

୫୯୩। ଏୱମ୍ପି ନିରତ୍ଥକତ୍ତଂ ଅନତ୍ଥାୱହତ୍ତଞ୍ଚ ସୋକସ୍ସ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସୋକୱିନଯତ୍ଥଂ ଓୱଦନ୍ତୋ "ଅଞ୍ଞେପି ପସ୍ସା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଗମିନେତି ଗମିକେ, ପରଲୋକଗମନସଜ୍ଜେ ଠିତେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଫନ୍ଦନ୍ତେୱିଧ ପାଣିନୋତି ମରଣଭଯେନ ଫନ୍ଦମାନେଯେୱ ଇଧ ସତ୍ତେ।

୫୯୪।ଯେନ ଯେନାତି ଯେନାକାରେନ ମଞ୍ଞନ୍ତି "ଦୀଘାଯୁକୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଅରୋଗୋ ଭୱିସ୍ସତୀ"ତି। ତତୋ ତଂ ଅଞ୍ଞଥାଯେୱ ହୋତି, ସୋ ଏୱଂ ମଞ୍ଞିତୋ ମରତିପି, ରୋଗୀପି ହୋତି। ଏତାଦିସୋ ଅଯଂ ୱିନାଭାୱୋ ମଞ୍ଞିତପ୍ପଚ୍ଚନୀକେନ ହୋତି, ପସ୍ସ, ଉପାସକ, ଲୋକସଭାୱନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୫୯୬।ଅରହତୋ ସୁତ୍ୱାତି ଇମଂ ଏୱରୂପଂ ଅରହତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା। ନେସୋ ଲବ୍ଭା ମଯା ଇତୀତି ସୋ ପେତୋ "ଇଦାନି ମଯା ପୁନ ଜୀୱତୂ"ତି ନ ଲବ୍ଭା ଇତି ପରିଜାନନ୍ତୋ, ୱିନେଯ୍ୟ ପରିଦେୱିତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୫୯୭। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – "ଯଥା ସରଣମାଦିତ୍ତଂ…ପେ… ଧଂସଯେ"ତି। ତତ୍ଥ ଧୀରୋ ଧିତିସମ୍ପଦାଯ, ସପଞ୍ଞୋ ସାଭାୱିକପଞ୍ଞାଯ, ପଣ୍ଡିତୋ ବାହୁସଚ୍ଚପଞ୍ଞାଯ, କୁସଲୋ ଚିନ୍ତକଜାତିକତାଯ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚିନ୍ତାମଯସୁତମଯଭାୱନାମଯପଞ୍ଞାହି ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

୫୯୮-୯। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ସୋକମେୱ, ପରିଦେୱଂ…ପେ… ସଲ୍ଲମତ୍ତନୋ। ତତ୍ଥ ପଜପ୍ପନ୍ତି ତଣ୍ହଂ। ଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ଚେତସିକଦୁକ୍ଖଂ। ଅବ୍ବହେତି ଉଦ୍ଧରେ। ସଲ୍ଲନ୍ତି ଏତମେୱ ତିପ୍ପକାରଂ ଦୁନ୍ନୀହରଣଟ୍ଠେନ ଅନ୍ତୋୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଚ ସଲ୍ଲଂ। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ ସତ୍ତୱିଧଂ ରାଗାଦିସଲ୍ଲଂ ୱା। ଏତସ୍ମିଞ୍ହି ଅବ୍ବୂଳ୍ହେ ସଲ୍ଲେ ଅବ୍ବୂଳ୍ହସଲ୍ଲୋ…ପେ… ନିବ୍ବୁତୋତି ଅରହତ୍ତନିବ୍ବୁତେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ତତ୍ଥ ଅସିତୋତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଅନିସ୍ସିତୋ। ପପ୍ପୁଯ୍ୟାତି ପାପୁଣିତ୍ୱା। ସେସଂ ଇଧ ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ, ତସ୍ମା ନ ୱଣ୍ଣିତଂ।

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ସଲ୍ଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ୱାସେଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂମେ ସୁତନ୍ତି ୱାସେଟ୍ଠସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅଯମେୱ ଯାସ୍ସ ନିଦାନେ ୱୁତ୍ତା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ ପନସ୍ସ ୱୁତ୍ତନଯାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି ଚ ପଦାନି ପରିହରନ୍ତା କରିସ୍ସାମ। ଇଚ୍ଛାନଙ୍ଗଲୋତି ଗାମସ୍ସ ନାମଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲାନଂ ଚଙ୍କୀ ତାରୁକ୍ଖୋ ତୋଦେଯ୍ୟୋତି ୱୋହାରନାମମେତଂ। ପୋକ୍ଖରସାତି ଜାଣୁସ୍ସୋଣୀତି ନେମିତ୍ତିକଂ। ତେସୁ କିର ଏକୋ ହିମୱନ୍ତପସ୍ସେ ପୋକ୍ଖରଣିଯା ପଦୁମେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ଅଞ୍ଞତରୋ ତାପସୋ ତଂ ପଦୁମଂ ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସଯିତଂ ଦାରକଂ ଦିସ୍ୱା ସଂୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଦସ୍ସେସି। ପୋକ୍ଖରେ ସଯିତତ୍ତା ''ପୋକ୍ଖରସାତୀ''ତି ଚସ୍ସ ନାମମକାସି। ଏକସ୍ସ ଠାନନ୍ତରେ ନେମିତ୍ତିକଂ। ତେନ କିର ଜାଣୁସ୍ସୋଣିନାମକଂ ପୁରୋହିତଟ୍ଠାନଂ ଲଦ୍ଧଂ, ସୋ ତେନେୱ ପଞ୍ଞାଯି।

ତେ ସବ୍ବେପି ଅଞ୍ଞେ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାତା ଅଭିଞ୍ଞାତା ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲା କସ୍ମା ଇଚ୍ଛାନଙ୍ଗଲେ ପଟିୱସନ୍ତୀତି? ୱେଦସଜ୍ଝାଯନପରିୱୀମଂସନତ୍ଥଂ। ତେନ କିର ସମଯେନ କୋସଲଜନପଦେ ୱେଦକା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱେଦାନଂ ସଜ୍ଝାଯକରଣତ୍ଥଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୂପପରିକ୍ଖଣତ୍ଥଞ୍ଚ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଗାମେ ସନ୍ନିପତନ୍ତି। ତେନ ତେପି ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଅତ୍ତନୋ ଭୋଗଗାମତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଟିୱସନ୍ତି।

ୱାସେଟ୍ଠଭାରଦ୍ୱାଜାନନ୍ତି ୱାସେଟ୍ଠସ୍ସ ଚ ଭାରଦ୍ୱାଜସ୍ସ ଚ। ଅଯମନ୍ତରାକଥାତି ଯଂ ଅତ୍ତନୋ ସହାଯକଭାୱାନୁରୂପଂ କଥଂ କଥେନ୍ତା ଅନୁୱିଚରିଂସୁ, ତସ୍ସା କଥାଯ ଅନ୍ତରା ୱେମଜ୍ଝେଯେୱ ଅଯଂ ଅଞ୍ଞା କଥା ଉଦପାଦୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସଂସୁଦ୍ଧଗହଣିକୋତି ସଂସୁଦ୍ଧକୁଚ୍ଛିକୋ, ସଂସୁଦ୍ଧାଯ ବ୍ରାହ୍ମଣିଯା ଏୱ କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ସମୱେପାକିନିଯା ଗହଣିଯା''ତିଆଦୀସୁ ହି ଉଦରଗ୍ଗି ''ଗହଣୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଧ ପନ ମାତୁକୁଚ୍ଛି। ଯାୱ ସତ୍ତମାତି ମାତୁ ମାତା, ପିତୁ ପିତାତି ଏୱଂ ପଟିଲୋମେନ ଯାୱ ସତ୍ତ ଜାତିଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପିତାମହୋ ଚ ପିତାମହୀ ଚ ପିତାମହା, ତଥା ମାତାମହୋ ଚ ମାତାମହୀ ଚ ମାତାମହା, ପିତାମହା ଚ ମାତାମହା ଚ ପିତାମହାଯେୱ। ପିତାମହାନଂ ଯୁଗଂ ପିତାମହଯୁଗଂ। ଯୁଗନ୍ତି ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ। ଅଭିଲାପମତ୍ତମେୱ ଚେତଂ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ପିତାମହାଯେୱ ପିତାମହଯୁଗଂ। ଅକ୍ଖିତ୍ତୋତି ଜାତିଂ ଆରବ୍ଭ ''କିଂ ସୋ''ତି କେନଚି ଅନୱଞ୍ଞାତୋ । ଅନୁପକ୍କୁଟ୍ଠୋତି ଜାତିସନ୍ଦୋସୱାଦେନ ଅନୁପକ୍କୁଟ୍ଠପୁବ୍ବୋ। ୱତସମ୍ପନ୍ନୋତି ଆଚାରସମ୍ପନ୍ନୋ। ସଞ୍ଞାପେତୁନ୍ତି ଞାପେତୁଂ ବୋଧେତୁଂ, ନିରନ୍ତରଂ କାତୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆଯାମାତି ଗଚ୍ଛାମ।

୬୦୦।ଅନୁଞ୍ଞାତପଟିଞ୍ଞାତାତି ''ତେୱିଜ୍ଜା ତୁମ୍ହେ''ତି ଏୱଂ ମଯଂ ଆଚରିଯେହି ଚ ଅନୁଞ୍ଞାତା ଅତ୍ତନା ଚ ପଟିଜାନିମ୍ହାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସ୍ମାତି ଭୱାମ। ଉଭୋତି ଦ୍ୱେପି ଜନା। ଅହଂ ପୋକ୍ଖରସାତିସ୍ସ, ତାରୁକ୍ଖସ୍ସାଯଂ ମାଣୱୋତି ଅହଂ ପୋକ୍ଖରସାତିସ୍ସ ଜେଟ୍ଠନ୍ତେୱାସୀ ଅଗ୍ଗସିସ୍ସୋ, ଅଯଂ ତାରୁକ୍ଖସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଭଣତି ଆଚରିଯସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ ଦୀପେନ୍ତୋ।

୬୦୧।ତେୱିଜ୍ଜାନନ୍ତି ତିୱେଦାନଂ। କେୱଲିନୋତି ନିଟ୍ଠଙ୍ଗତା। ଅସ୍ମସେତି ଅମ୍ହ ଭୱାମ। ଇଦାନି ତଂ କେୱଲିଭାୱଂ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୋ ଆହ – ''ପଦକସ୍ମା…ପେ… ସାଦିସା''ତି। ତତ୍ଥ ଜପ୍ପେତି ୱେଦେ। କମ୍ମୁନାତି ଦସୱିଧେନ କୁସଲକମ୍ମପଥକମ୍ମୁନା। ଅଯଞ୍ହି ପୁବ୍ବେ ସତ୍ତୱିଧଂ କାଯୱଚୀକମ୍ମଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଯତୋ ଖୋ ଭୋ ସୀଲୱା ହୋତୀ''ତି ଆହ। ତିୱିଧଂ ମନୋକମ୍ମଂ ସନ୍ଧାଯ ''ୱତସମ୍ପନ୍ନୋ''ତି ଆହ। ତେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ହି ଆଚାରସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତି।

୬୦୨-୫। ଇଦାନି ତଂ ୱଚନନ୍ତରେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ''ଅହଞ୍ଚ କମ୍ମୁନା ବ୍ରୂମୀ''ତି। ଖଯାତୀତନ୍ତି ଊନଭାୱଂ ଅତୀତଂ, ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପେଚ୍ଚାତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା। ନମସ୍ସନ୍ତୀତି ନମୋ କରୋନ୍ତି। ଚକ୍ଖୁଂ ଲୋକେ ସମୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରେ ଲୋକେ, ତଂ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ଲୋକସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅତ୍ଥସନ୍ଦସ୍ସନେନ ଚକ୍ଖୁ ହୁତ୍ୱା ସମୁପ୍ପନ୍ନଂ।

୬୦୬। ଏୱଂ ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱା ୱାସେଟ୍ଠେନ ଯାଚିତୋ ଭଗୱା ଦ୍ୱେପି ଜନେ ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଆହ – ''ତେସଂ ୱୋ ଅହଂ ବ୍ୟକ୍ଖିସ୍ସ''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତି ବ୍ୟାକରିସ୍ସାମି। ଅନୁପୁବ୍ବନ୍ତି ତିଟ୍ଠତୁ ତାୱ ବ୍ରାହ୍ମଣଚିନ୍ତା, କୀଟପଟଙ୍ଗତିଣରୁକ୍ଖତୋ ପଭୁତି ୱୋ ଅନୁପୁବ୍ବଂ ବ୍ୟକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଏୱଂ ୱିତ୍ଥାରକଥାଯ ୱିନେତବ୍ବା ହି ତେ ମାଣୱକା। ଜାତିୱିଭଙ୍ଗନ୍ତି ଜାତିୱିତ୍ଥାରଂ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞା ହି ଜାତିଯୋତି ତେସଂ ତେସଞ୍ହି ପାଣାନଂ ଜାତିଯୋ ଅଞ୍ଞା ଅଞ୍ଞା ନାନପ୍ପକାରାତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୦୭। ତତୋ ପାଣାନଂ ଜାତିୱିଭଙ୍ଗେ କଥେତବ୍ବେ ''ତିଣରୁକ୍ଖେପି ଜାନାଥା''ତି ଅନୁପାଦିନ୍ନକାନଂ ତାୱ କଥେତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ। ତଂ କିମତ୍ଥମିତି ଚେ? ଉପାଦିନ୍ନେସୁ ସୁଖଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ। ଅନୁପାଦିନ୍ନେସୁ ହି ଜାତିଭେଦେ ଗହିତେ ଉପାଦିନ୍ନେସୁ ସୋ ପାକଟତରୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ତିଣାନି ନାମ ଅନ୍ତୋଫେଗ୍ଗୂନି

ବହିସାରାନି। ତସ୍ମା ତାଲନାଳିକେରାଦୟୋପି ତିଣସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ରୁକ୍ଖା ନାମ ବହିଫେଗ୍ଗୂ ଅନ୍ତୋସାରା। ତିଣାନି ଚ ରୁକ୍ଖା ଚ ତିଣରୁକ୍ଖା। ତେ ଉପୟୋଗବହୁୱଚନେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ତିଣରୁକ୍ଖେପି ଜାନାଥା’’ତି। ନ ଚାପି ପଟିଜାନରେତି ‘‘ମୟଂ ତିଣା, ମୟଂ ରୁକ୍ଖା’’ତି ଏୱମ୍ପି ନ ପଟିଜାନନ୍ତି। ଲିଙ୍ଗଂ ଜାତିମୟନ୍ତି ଅପଟିଜାନନ୍ତାନମ୍ପି ଚ ତେସଂ ଜାତିମୟମେୱ ସଣ୍ଠାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଞ୍ଚ ମୂଲଭୂତତିଣାଦିସଦିସମେୱ ହୋତି। କିଂ କାରଣଂ? ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞା ହି ଜାତିୟୋ, ୟସ୍ମା ଅଞ୍ଞା ତିଣଜାତି, ଅଞ୍ଞା ରୁକ୍ଖଜାତି; ତିଣେସୁପି ଅଞ୍ଞା ତାଲଜାତି, ଅଞ୍ଞା ନାଳିକେରଜାତୀତି ଏୱଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ତେନ କିଂ ଦୀପେତି? ୟଂ ଜାତିୱସେନ ନାନା ହୋତି, ତଂ ଅତ୍ତନୋ ପଟିଞ୍ଞଂ ପରେସଂ ୱା ଉପଦେସଂ ୱିନାପି ଅଞ୍ଞଜାତିତୋ ୱିସେସେନ ଗୟ୍ହତି। ୟଦି ଚ ଜାତିୟା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ସୋପି ଅତ୍ତନୋ ପଟିଞ୍ଞଂ ପରେସଂ ୱା ଉପଦେସଂ ୱିନା ଖତ୍ତିୟତୋ ୱେସ୍ସସୁଦ୍ଦତୋ ୱା ୱିସେସେନ ଗୟ୍ହେୟ୍ୟ, ନ ଚ ଗୟ୍ହତି, ତସ୍ମା ନ ଜାତିୟା ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି। ପରତୋ ପନ ‘‘ୟଥା ଏତାସୁ ଜାତୀସୂ’’ତି ଇମାୟ ଗାଥାୟ ଏତମତ୍ଥଂ ୱଚୀଭେଦେନେୱ ଆୱିକରିସ୍ସତି।

୬୦୮। ଏୱଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନେସୁ ଜାତିଭେଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଉପାଦିନ୍ନେସୁ ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତୋ କୀଟେ’’ତି ଏୱମାଦିମାହ। ତତ୍ଥ କୀଟାତି କିମୟୋ। ପଟଙ୍ଗାତି ପଟଙ୍ଗାୟେୱ। ୟାୱ କୁନ୍ଥକିପିଲ୍ଲିକେତି କୁନ୍ଥକିପିଲ୍ଲିକଂ ପରିୟନ୍ତଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୦୯।ଖୁଦ୍ଦକେତି କାଳଅକକଣ୍ଡକାଦୟୋ। ମହଲ୍ଲକେତି ସସବିଳାରାଦୟୋ। ସବ୍ବେ ହି ତେ ଅନେକୱଣ୍ଣା।

୬୧୦।ପାଦୂଦରେତି ଉଦରପାଦେ, ଉଦରଂୟେୱ ୟେସଂ ପାଦାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦୀଘପିଟ୍ଠିକେତି ସପ୍ପାନଞ୍ହି ସୀସତୋ ୟାୱ ନଙ୍ଗୁଟ୍ଠା ପିଟ୍ଠି ଏୱ ହୋତି, ତେନ ତେ ‘‘ଦୀଘପିଟ୍ଠିକା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେପି ଅନେକପ୍ପକାରା ଆସୀୱିସାଦିଭେଦେନ।

୬୧୧।ଓଦକେତି ଉଦକମ୍ହି ଜାତେ। ମଚ୍ଛାପି ଅନେକପ୍ପକାରା ରୋହିତମଚ୍ଛାଦିଭେଦେନ।

୬୧୨।ପକ୍ଖୀତି ସକୁଣେ। ତେ ହି ପକ୍ଖାନଂ ଅତ୍ଥିତାୟ ‘‘ପକ୍ଖୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପତ୍ତେହି ୟନ୍ତୀତି ପତ୍ତୟାନା। ୱେହାସେ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱିହଙ୍ଗମା। ତେପି ଅନେକପ୍ପକାରା କାକାଦିଭେଦେନ।

୬୧୩। ଏୱଂ ଥଲଜଲାକାସଗୋଚରାନଂ ପାଣାନଂ ଜାତିଭେଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୟେନାଧିପ୍ପାୟେନ ତଂ ଦସ୍ସେସି, ତଂ ଆୱିକରୋନ୍ତୋ ‘‘ୟଥା ଏତାସୂ’’ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ସଙ୍ଖେପତୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତାଧିପ୍ପାୟୱଣ୍ଣନାୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୬୧୪-୬। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନେତ୍ଥ ୟଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ସୟମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ କେସେହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ରାୟଂ ୟୋଜନା – ୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନତ୍ଥି ମନୁସ୍ସେସୁ ଲିଙ୍ଗଂ ଜାତିମୟଂ ପୁଥୂ’’ତି, ତଂ ଏୱଂ ନତ୍ଥୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ, ନ କେସେହୀତି। ନ ହି ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଈଦିସା କେସା ହୋନ୍ତି, ଖତ୍ତିୟାନଂ ଈଦିସା’’ତି ନିୟମୋ ଅତ୍ଥି ୟଥା ହତ୍ଥିଅସ୍ସମିଗାଦୀନନ୍ତି ଇମିନା ନୟେନ ସବ୍ବଂ ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ଲିଙ୍ଗଂ ଜାତିମୟଂ ନେୱ, ୟଥା ଅଞ୍ଞାସୁ ଜାତିସୂତି ଇଦଂ ପନ ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ନିଗମନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତସ୍ସ ୟୋଜନା – ତଦେୱ ୟସ୍ମା ଇମେହି କେସାଦୀହି ନତ୍ଥି ମନୁସ୍ସେସୁ ଲିଙ୍ଗଂ ଜାତିମୟଂ ପୁଥୁ, ତସ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବମେତଂ ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣାଦିଭେଦେସୁ ମନୁସ୍ସେସୁ ଲିଙ୍ଗଂ ଜାତିମୟଂ ନେୱ ୟଥା ଅଞ୍ଞାସୁ ଜାତୀସୂ’’ତି।

୬୧୭। ଇଦାନି ଏୱଂ ଜାତିଭେଦେ ଅସନ୍ତେପି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଖତ୍ତିୟୋତି ଇଦଂ ନାନତ୍ତଂ ୟଥା ଜାତଂ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଚ୍ଚତ୍ତ’’ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଏତଂ ତିରଚ୍ଛାନାନଂ ୱିୟ ୟୋନିସିଦ୍ଧମେୱ କେସାଦିସଣ୍ଠାନାନତ୍ତଂ ମନୁସ୍ସେସୁ ବ୍ରାହ୍ମଣାଦୀନଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରେସୁ ନ ୱିଜ୍ଜତି। ଅୱିଜ୍ଜମାନେପି ପନ ଏତସ୍ମିଂ ୟଦେତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଖତ୍ତିୟୋତି ନାନତ୍ତୱିଧାନପରିୟାୟଂ ୱୋକାରଂ, ତଂ ୱୋକାରଞ୍ଚ ମନୁସ୍ସେସୁ ସମଞ୍ଞାୟ ପୱୁଚ୍ଚତି, ୱୋହାରମତ୍ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

୬୧୯-୬୨୫। ଏତ୍ତାୱତା ଭଗୱା ଭାରଦ୍ୱାଜସ୍ସ ୱାଦଂ ନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଇଦାନି ୟଦି ଜାତିୟା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ଆଜୀୱସୀଲାଚାରୱିପନ୍ନୋପି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭୱେୟ୍ୟ। ୟସ୍ମା ପନ ପୋରାଣା ବ୍ରାହ୍ମଣା ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣଭାୱଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ଲୋକେ ଚ ଅଞ୍ଞେପି ପଣ୍ଡିତମନୁସ୍ସା, ତସ୍ମା ୱାସେଟ୍ଠସ୍ସ ୱାଦପଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୟୋ ହି କୋଚି ମନୁସ୍ସେସୂ’’ତିଆଦିକା ଅଟ୍ଠ ଗାଥାୟୋ ଆହ। ତତ୍ଥ ଗୋରକ୍ଖନ୍ତି ଖେତ୍ତରକ୍ଖଂ, କସିକମ୍ମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଥୱୀ ହି ‘‘ଗୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତପ୍ପଭେଦୋ ଚ ଖେତ୍ତଂ। ପୁଥୁସିପ୍ପେନାତି ତନ୍ତୱାୟକମ୍ମାଦିନାନାସିପ୍ପେନ। ୱୋହାରନ୍ତି ୱଣିଜ୍ଜଂ। ପରପେସ୍ସେନାତି ପରେସଂ ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚେନ। ଇସ୍ସତ୍ଥନ୍ତି ଆୱୁଧଜୀୱିକଂ, ଉସୁଞ୍ଚ ସତ୍ତିଞ୍ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପୋରୋହିଚ୍ଚେନାତି ପୁରୋହିତକମ୍ମେନ।

୬୨୬। ଏୱଂ ବ୍ରାହ୍ମଣସମୟେନ ଚ ଲୋକୱୋହାରେନ ଚ ଆଜୀୱସୀଲାଚାରୱିପନ୍ନସ୍ସ ଅବ୍ରାହ୍ମଣଭାୱଂ ସାଧେତ୍ୱା ଏୱଂ ସନ୍ତେ ନ ଜାତିୟା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ଗୁଣେହି ପନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ କୁଲେ ଜାତୋ ଯୋ ଗୁଣୱା, ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ଅୟମେତ୍ଥ ଞାୟୋତି ଏୱମେତଂ ଞାୟଂ ଅତ୍ଥତୋ ଆପାଦେତ୍ୱା ପୁନ ତଦେୱ ଞାୟଂ ୱଚୀଭେଦେନ ପକାସେନ୍ତୋ ଆହ ''ନ ଚାହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ବ୍ରୂମୀ''ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅହଂ ପନ ଯ୍ୱାୟଂ ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଜାତୋ, ତତ୍ରାପି ୱା ୱିସେସେନ ଯୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସମଞ୍ଞିତାୟ ମାତରି ସମ୍ଭୂତୋ, ତଂ ଯୋନିଜଂ ମତ୍ତିସମ୍ଭୱଂ ଯା ଚାୟଂ ''ଉଭତୋ ସୁଜାତୋ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୩୦୩; ମ। ନି। ୨।୪୨୪) ନୟେନ ବ୍ରାହ୍ମଣେହି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧୋପ୍ପତ୍ତିମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତା ଯୋନି କଥୀୟତି, ''ସଂସୁଦ୍ଧଗହଣିକୋ''ତି ଇମିନା ଚ ମାତୁସମ୍ପତ୍ତି, ତତୋପି ଜାତସମ୍ଭୂତତ୍ତା ''ଯୋନିଜୋ ମତ୍ତିସମ୍ଭୱୋ''ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ତମ୍ପି ଯୋନିଜଂ ମତ୍ତିସମ୍ଭୱଂ ଇମିନା ଚ ଯୋନିଜମତ୍ତିସମ୍ଭୱମତ୍ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ନ ବ୍ରୂମି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ''ଭୋ ଭୋ''ତି ୱଚନମତ୍ତେନ ଅଞ୍ଞେହି ସକିଞ୍ଚନେହି ୱିସିଟ୍ଠତ୍ତା ଭୋୱାଦୀ ନାମ ସୋ ହୋତି, ସଚେ ହୋତି ସକିଞ୍ଚନୋ। ଯୋ ପନାୟଂ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି କୁଲେ ଜାତୋପି ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନାଭାୱେନ ଅକିଞ୍ଚନୋ, ସବ୍ବଗହଣପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗେନ ଚ ଅନାଦାନୋ, ଅକିଞ୍ଚନଂ ଅନାଦାନଂ ତମହଂ ବ୍ରୂମି ବ୍ରାହ୍ମଣଂ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ବାହିତପାପୋତି।

୬୨୭। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ''ସବ୍ବସଂଯୋଜନଂ ଛେତ୍ୱା''ତିଆଦିକା ସତ୍ତୱୀସତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ସବ୍ବସଂଯୋଜନନ୍ତି ଦସୱିଧଂ ସଂଯୋଜନଂ। ନ ପରିତସ୍ସତୀତି ତଣ୍ହାୟ ନ ତସ୍ସତି। ତମହନ୍ତି ତଂ ଅହଂ ରାଗାଦୀନଂ ସଙ୍ଗାନଂ ଅତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା ସଙ୍ଗାତିଗଂ, ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଯୋଗାନଂ ଅଭାୱେନ ୱିସଂଯୁତ୍ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୨୮। ନନ୍ଦିନ୍ତି ନୟ୍ହନଭାୱେନ ପୱତ୍ତଂ କୋଧଂ। ୱରତ୍ତନ୍ତି ବନ୍ଧନଭାୱେନ ପୱତ୍ତଂ ତଣ୍ହଂ। ସନ୍ଦାନଂ ସହନୁକ୍କମନ୍ତି ଅନୁସୟାନୁକ୍କମସହିତଂ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିସନ୍ଦାନଂ, ଇଦଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଠିତଂ ଅୱିଜ୍ଜାପଲିଘସ୍ସ ଉକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ଉକ୍ଖିତ୍ତପଲିଘଂ ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ବୁଦ୍ଧଂ ଅହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୨୯। ଅଦୁଟ୍ଠୋତି ଏୱଂ ଦସହି ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୂହି ଅକ୍କୋସଞ୍ଚ ପାଣିଆଦୀହି ପୋଥନଞ୍ଚ ଅନ୍ଦୁବନ୍ଧନାଦୀହି ବନ୍ଧନଞ୍ଚ ଯୋ ଅକୁଜ୍ଝମାନସୋ ହୁତ୍ୱା ଅଧିୱାସେସି, ଖନ୍ତିବଲେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଖନ୍ତୀବଲଂ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଅନୀକଭୂତେନ ତେନେୱ ଖନ୍ତୀବଲାନୀକେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ବଲାନୀକଂ ତଂ ଏୱରୂପଂ ଅହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୩୦। ୱତୱନ୍ତନ୍ତି ଧୁତୱତେନ ସମନ୍ନାଗତଂ, ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେନ ସୀଲୱନ୍ତଂ, ତଣ୍ହାଉସ୍ସଦାଭାୱେନ ଅନୁସ୍ସଦଂ, ଛଳିନ୍ଦ୍ରିୟଦମନେନ ଦନ୍ତଂ, କୋଟିୟଂ ଠିତେନ ଅତ୍ତଭାୱେନ ଅନ୍ତିମସାରୀରଂ ତମହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୩୧। ଯୋନ ଲିମ୍ପତୀତି ଏୱମେୱ ଯୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଦୁୱିଧେପି କାମେ ନ ଲିମ୍ପତି, ତସ୍ମିଂ କାମେ ନ ସଣ୍ଠାତି, ତମହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୩୨। ଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି ଖନ୍ଧଦୁକ୍ଖସ୍ସ। ପନ୍ନଭାରନ୍ତି ଓହିତକ୍ଖନ୍ଧଭାରଂ ଚତୂହି ଯୋଗେହି ସବ୍ବକିଲେସେହି ୱା ୱିସଂଯୁତ୍ତଂ ତମହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୩୩। ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞନ୍ତି ଗମ୍ଭୀରେସୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ପୱତ୍ତାୟ ପଞ୍ଞାୟ ସମନ୍ନାଗତଂ, ଧମ୍ମୋଜପଞ୍ଞାୟ ମେଧାୱିଂ, ''ଅୟଂ ଦୁଗ୍ଗତିୟା, ଅୟଂ ସୁଗତିୟା, ଅୟଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ, ଅୟଂ ଅମଗ୍ଗୋ''ତି ଏୱଂ ମଗ୍ଗେ ଅମଗ୍ଗେ ଚ ଛେକତାୟ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗସ୍ସକୋୱିଦଂ, ଅରହତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ଉତ୍ତମତ୍ଥମନୁପ୍ପତ୍ତଂ ତମହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୩୪। ଅସଂସଟ୍ଠନ୍ତି ଦସ୍ସନସୱନସମୁଲ୍ଲାପପରିଭୋଗକାୟସଂସଗ୍ଗାନଂ ଅଭାୱେନ ଅସଂସଟ୍ଠଂ। ଉଭୟନ୍ତି ଗିହୀହି ଚ ଅନଗାରେହି ଚାତି ଉଭୟେହିପି ଅସଂସଟ୍ଠଂ। ଅନୋକସାରିନ୍ତି ଅନାଲୟଚାରିଂ, ତଂ ଏୱରୂପଂ ଅହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୩୫। ନିଧାୟାତି ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଓରୋପେତ୍ୱା। ତସେସୁ ଥାୱରେସୁ ଚାତି ତଣ୍ହାତାସେନ ତସେସୁ ତଣ୍ହାଭାୱେନ ଥିରତାୟ ଥାୱରେସୁ। ଯୋ ନ ହନ୍ତୀତି ଯୋ ଏୱଂ ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ୱିଗତପଟିଘତାୟ ନିକ୍ଖିତ୍ତଦଣ୍ଡୋ ନେୱ କଞ୍ଚି ସୟଂ ହନତି, ନ ଅଞ୍ଞେନ ଘାତେତି, ତମହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୩୬। ଅୱିରୁଦ୍ଧନ୍ତି ଆଘାତୱସେନ ୱିରୁଦ୍ଧେସୁପି ଲୋକିୟମହାଜନେସୁ ଆଘାତାଭାୱେନ ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ, ହତ୍ଥଗତେ ଦଣ୍ଡେ ୱା ସତ୍ଥେ ୱା ଅୱିଜ୍ଜମାନେପି ପରେସଂ ପହାରଦାନତୋ ଅୱିରତତ୍ତା ଅତ୍ତଦଣ୍ଡେସୁ ଜନେସୁ ନିବ୍ବୁତଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତଦଣ୍ଡଂ, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ''ଅହଂ ମମ''ନ୍ତି ଗହିତତ୍ତା ସାଦାନେସୁ, ତସ୍ସ

ଗହଣସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅନାଦାନଂ ତଂ ଏୱରୂପଂ ଅହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୩୭।ଆରଗ୍ଗାତି ଯସ୍ସେତେ ରାଗାଦଯୋ ଅଯଞ୍ଚ ପରଗୁଣମକ୍ଖଣଲକ୍ଖଣୋ ମକ୍ଖୋ ଆରଗ୍ଗା ସାସପୋ ୱିଯ ପପତିତୋ, ଯଥା ସାସପୋ ଆରଗ୍ଗେ ନ ସନ୍ତିଟ୍ଠତି, ଏୱଂ ଚିତ୍ତେ ନ ତିଟ୍ଠତି, ତମହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୩୮।ଅକକ୍କସନ୍ତି ଅଫରୁସଂ। ୱିଞ୍ଞାପନିନ୍ତି ଅତ୍ଥୱିଞ୍ଞାପନିଂ। ସଚ୍ଚନ୍ତି ଭୂତଂ। ନାଭିସଜେତି ଯାଯ ଗିରାଯ ଅଞ୍ଞଂ କୁଜ୍ଝାପନୱସେନ ନ ଲଗ୍ଗାପେଯ୍ଯ। ଖୀଣାସୱୋ ନାମ ଏୱରୂପମେୱ ଗିରଂ ଭାସେଯ୍ଯ। ତସ୍ମା ତମହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୩୯। ସାଟକାଭରଣାଦୀସୁ ଦୀଘଂ ୱା ରସ୍ସଂ ୱା, ମଣିମୁତ୍ତାଦୀସୁ ଅଣୁଂ ୱା ଥୂଲଂ ୱା ମହଗ୍ଘଅପ୍ପଗ୍ଘୱସେନ ସୁଭଂ ୱା ଅସୁଭଂ ୱା ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ପରପରିଗ୍ଗହିତଂ ନାଦିଯତି, ତମହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୪୦।ନିରାସାସନ୍ତି ନିତ୍ତଣ୍ହଂ। ୱିସଂଯୁତ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବକିଲେସେହି ୱିଯୁତ୍ତଂ ତମହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୪୧।ଆଲଯାତି ତଣ୍ହା। ଅଞ୍ଞାଯ ଅକଥଂକଥୀତି ଅଟ୍ଠ ୱତ୍ଥୂନି ଯଥାଭୂତଂ ଜାନିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକାଯ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ନିବ୍ବିଚିକିଚ୍ଛୋ। ଅମତୋଗଧମନୁପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଅମତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଓଗହେତ୍ୱା ଅନୁପ୍ପତ୍ତଂ ତମହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୪୨।ଉଭୋତି ଦ୍ୱେପି ପୁଞ୍ଞାନି ପାପାନି ଚ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଗନ୍ତି ରାଗାଦିଭେଦଂ ସଙ୍ଗଂ। ଉପଚ୍ଚଗାତି ଅତିକ୍କନ୍ତୋ। ତମହଂ ୱଟ୍ଟମୂଲସୋକେନ ଅସୋକଂ, ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ରାଗରଜାଦୀନଂ ଅଭାୱେନ ୱିରଜଂ, ନିରୁପକ୍କିଲେସତାଯ ସୁଦ୍ଧଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୪୩।ୱିମଲନ୍ତି ଅବ୍ଭାଦିମଲୱିରହିତଂ। ସୁଦ୍ଧନ୍ତି ନିରୁପକ୍କିଲେସଂ। ୱିପ୍ପସନ୍ନନ୍ତି ପସନ୍ନଚିତ୍ତଂ। ଅନାୱିଲନ୍ତି କିଲେସାୱିଲତ୍ତୱିରହିତଂ। ନନ୍ଦୀଭୱପରିକ୍ଖୀଣନ୍ତି ତୀସୁ ଭୱେସୁ ପରିକ୍ଖୀଣତଣ୍ହଂ ତମହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୪୪।ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଇମଂ ରାଗପଲିପଥଞ୍ଚେୱ କିଲେସଦୁଗ୍ଗଞ୍ଚ ସଂସାରୱଟ୍ଟଞ୍ଚ ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନକମୋହଞ୍ଚ ଅତୀତୋ, ଚତ୍ତାରୋ ଓଘେ ତିଣ୍ଣୋ ହୁତ୍ୱା ପାରଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ଦୁୱିଧେନ ଝାନେନ ଝାଯୀ, ତଣ୍ହାଯ ଅଭାୱେନ ଅନେଜୋ, କଥଂକଥାଯ ଅଭାୱେନ ଅକଥଂକଥୀ, ଉପାଦାନାନଂ ଅଭାୱେନ ଅନୁପାଦିଯିତ୍ୱା କିଲେସନିବ୍ବାନେନ ନିବ୍ବୁତୋ, ତମହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୪୫।ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଇଧ ଲୋକେ, ଉଭୋପି କାମେ ହିତ୍ୱା ଅନାଗାରୋ ହୁତ୍ୱା ପରିବ୍ବଜତି, ତଂ ପରିକ୍ଖୀଣକାମଞ୍ଚେୱ ପରିକ୍ଖୀଣଭୱଞ୍ଚ ଅହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୪୬।ଯୋଇଧ ଲୋକେ ଛଦ୍ୱାରିକଂ ତଣ୍ହଂ ଜହିତ୍ୱା ଘରାୱାସେନ ଅନତ୍ଥିକୋ ଅନାଗାରୋ ହୁତ୍ୱା ପରିବ୍ବଜତି, ତଣ୍ହାଯ ଚେୱ ଭୱସ୍ସ ଚ ପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା ତଣ୍ହାଭୱପରିକ୍ଖୀଣଂ ତମହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୪୭।ମାନୁସକଂ ଯୋଗନ୍ତି ମାନୁସକଂ ଆଯୁଞ୍ଚେୱ ପଞ୍ଚୱିଧକାମଗୁଣେ ଚ। ଦିବ୍ବଯୋଗେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଉପଚ୍ଚଗାତି ଯୋ ମାନୁସକଂ ଯୋଗଂ ହିତ୍ୱା ଦିବ୍ବଂ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ, ତଂ ସବ୍ବେହି ଚତୂହି ଯୋଗେହି ୱିସଂଯୁତ୍ତଂ ଅହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୪୮।ରତିନ୍ତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣରତିଂ। ଅରତିନ୍ତି ଅରଞ୍ଞୱାସେ ଉକ୍କଣ୍ଠିତତ୍ତଂ। ସୀତିଭୂତନ୍ତି ନିବ୍ବୁତଂ, ନିରୁପଧିନ୍ତି ନିରୁପକ୍କିଲେସଂ, ୱୀରନ୍ତି ତଂ ଏୱରୂପଂ ସବ୍ବଂ ଖନ୍ଧଲୋକଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଠିତଂ ୱୀରିଯୱନ୍ତଂ ଅହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୪୯।ଯୋ ୱେଦୀତି ଯୋ ସତ୍ତାନଂ ସବ୍ବାକାରେନ ଚୁତିଞ୍ଚ ପଟିସନ୍ଧିଞ୍ଚ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଜାନାତି, ତମହଂ ଅଲଗ୍ଗତାଯ ଅସତ୍ତଂ, ପଟିପତ୍ତିଯା ସୁଟ୍ଠୁ ଗତତ୍ତା ସୁଗତଂ, ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ବୁଦ୍ଧତାଯ ବୁଦ୍ଧଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୫୦।ଯସ୍ସାତି ଯସ୍ସେତେ ଦେୱାଦଯୋ ଗତିଂ ନ ଜାନନ୍ତି, ତମହଂ ଆସୱାନଂ ଖୀଣତାଯ ଖୀଣାସୱଂ, କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ଅରହନ୍ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୫୧ ।ପୁରେତି ଅତୀତକ୍ଖନ୍ଧେସୁ। ପଚ୍ଛାତି ଅନାଗତେସୁ। ମଜ୍ଝେତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ। କିଞ୍ଚନନ୍ତି ଯସ୍ସେତେସୁ ଠାନେସୁ ତଣ୍ହାଗାହସଙ୍ଖାତଂ କିଞ୍ଚନଂ ନତ୍ଥି। ତମହଂ ରାଗକିଞ୍ଚନାଦୀହି ଅକିଞ୍ଚନଂ। କସ୍ସଚି ଗହଣସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅନାଦାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୫୨ । ଅଚ୍ଛମ୍ଭିତଟ୍ଠେନ ଉସଭସଦିସତାୟ ଉସଭଂ, ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ପୱରଂ, ୱୀରିୟସମ୍ପତ୍ତିୟା ୱୀରଂ, ମହନ୍ତାନଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଏସିତତ୍ତା ମହେସିଂ, ତିଣ୍ଣଂ ମାରାନଂ ୱିଜିତତ୍ତା ୱିଜିତାୱିନଂ, ନିନ୍ହାତକିଲେସତାୟ ନ୍ହାତକଂ, ଚତୁସଚ୍ଚବୁଦ୍ଧତାୟ ବୁଦ୍ଧଂ ତଂ ଏୱରୂପଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୫୩।ଯୋ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଜାନାତି, ଛବ୍ବୀସତିଦେୱଲୋକଭେଦଂ ସଗ୍ଗଂ, ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅପାୟଞ୍ଚ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତି, ଅଥୋ ଜାତିକ୍ଖୟସଙ୍ଖାତଂ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ, ତମହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୫୪ । ଏୱଂ ଭଗୱା ଗୁଣତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ଯେ ‘ଜାତିତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’ତି ଅଭିନିୱେସଂ କରୋନ୍ତି, ତେ ଇଦଂ ୱୋହାରମତ୍ତଂ ଅଜାନନ୍ତା, ସା ଚ ନେସଂ ଦିଟ୍ଠି ଦୁଦ୍ଦିଟ୍ଠୀ’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସମଞ୍ଞା ହେସା’’ତି ଗାଥାଦ୍ୱୟମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ‘‘ଯଦିଦଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଖତ୍ତିୟୋ ଭାରଦ୍ୱାଜୋ ୱାସେଟ୍ଠୋ’’ତି ନାମଗୋତ୍ତଂ ପକପ୍ପିତଂ, ସମଞ୍ଞା ହେସା ଲୋକସ୍ମିଂ, ପଞ୍ଞତ୍ତିୱୋହାରମତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ସମ୍ମୁଚ୍ଚା ସମୁଦାଗତଂ ସମନୁଞ୍ଞାୟ ଆଗତଂ। ତଞ୍ହି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଜାତକାଲେୟେୱସ୍ସ ଞାତିସାଲୋହିତେହି ପକପ୍ପିତଂ କତଂ। ନୋ ଚେତଂ ଏୱଂ ପକପ୍ପେୟ୍ୟୁଂ, ନ କୋଚି କଞ୍ଚି ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅୟଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି ୱା ‘‘ଭାରଦ୍ୱାଜୋ’’ତି ୱା ଜାନେୟ୍ୟ।

୬୫୫ । ଏୱଂ ପକପ୍ପିତଞ୍ଚେତଂ ଦୀଘରତ୍ତମନୁସୟିତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତମଜାନତଂ, ‘‘ପକପ୍ପିତଂ ନାମଗୋତ୍ତଂ, ନାମଗୋତ୍ତମତ୍ତମେତଂ ସଂୱୋହାରତ୍ଥଂ ପକପ୍ପିତ’’ନ୍ତି ଅଜାନନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ହଦୟେ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତମନୁସୟିତଂ, ତସ୍ସ ଅନୁସୟିତତ୍ତା ତଂ ନାମଗୋତ୍ତଂ ଅଜାନନ୍ତା ତେ ପବ୍ରୁୱନ୍ତି ‘‘ଜାତିୟା ହୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି, ଅଜାନନ୍ତାୟେୱ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୬୫୬-୭ । ଏୱଂ ‘‘ଯେ ‘ଜାତିତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’ତି ଅଭିନିୱେସଂ କରୋନ୍ତି, ତେ ଇଦଂ ୱୋହାରମତ୍ତମଜାନନ୍ତା, ସା ଚ ନେସଂ ଦିଟ୍ଠି ଦୁଦ୍ଦିଟ୍ଠୀ’’ତି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ନିପ୍ପରିୟାୟମେୱ ଜାତିୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ କମ୍ମୱାଦଞ୍ଚ ନିରୋପେନ୍ତୋ ‘‘ନ ଜଚ୍ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘କମ୍ମୁନା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୋତି, କମ୍ମୁନା ହୋତି ଅବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି ଇମିସ୍ସା ଉପଡ୍ଢଗାଥାୟ ଅତ୍ଥୱିତ୍ଥାରଣତ୍ଥଂ ‘‘କସ୍ସକୋ କମ୍ମୁନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କମ୍ମୁନାତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ କସିକମ୍ମାଦିନିବ୍ବତ୍ତକଚେତନାକମ୍ମୁନା।

୬୫୯ ।ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦସ୍ସାତି ‘‘ଇମିନା ପଚ୍ଚୟେନ ଏୱଂ ହୋତୀ’’ତି ଏୱଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦସ୍ସାୱିନୋ। କମ୍ମୱିପାକକୋୱିଦାତି ସମ୍ମାନାୱମାନାରହେ କୁଲେ କମ୍ମୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତି ହୋତି, ଅଞ୍ଞାପି ହୀନପଣୀତତା ହୀନପଣୀତେ କମ୍ମେ ୱିପଚ୍ଚମାନେ ହୋତୀତି ଏୱଂ କମ୍ମୱିପାକକୁସଲା।

୬୬୦।‘‘କମ୍ମୁନାୱତ୍ତତୀ’’ତି ଗାଥାୟ ପନ ‘‘ଲୋକୋ’’ତି ୱା ‘‘ପଜା’’ତି ୱା ‘‘ସତ୍ତା’’ତି ୱା ଏକୋୟେୱ ଅତ୍ଥୋ, ୱଚନମତ୍ତମେୱ ନାନଂ। ପୁରିମପଦେନ ଚେତ୍ଥ ‘‘ଅହ୍ଂ ବ୍ରହ୍ମା ମହାବ୍ରହ୍ମା…ପେ… ସେଟ୍ଠୋ ସଜିତା ୱସୀ ପିତା ଭୂତଭବ୍ୟାନ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୪୨) ଇମିସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିୟା ନିସେଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କମ୍ମୁନା ହି ୱତ୍ତତି ତାସୁ ତାସୁ ଗତୀସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଲୋକୋ, ତସ୍ସ କୋ ସଜିତାତି? ଦୁତିୟେନ ‘‘ଏୱଂ କମ୍ମୁନା ଉପ୍ପନ୍ନୋପି ଚ ପୱତ୍ତିୟମ୍ପି ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭେଦେନ କମ୍ମୁନା ଏୱ ପୱତ୍ତତି, ସୁଖଦୁକ୍ଖାନି ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତୋ ହୀନପଣୀତାଦିଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋ ପୱତ୍ତତୀ’’ତି ଦସ୍ସେତି। ତତିୟେନ ତମେୱତ୍ଥଂ ନିଗମେତି ‘‘ଏୱଂ ସବ୍ବଥାପି କମ୍ମନିବନ୍ଧନା ସତ୍ତା କମ୍ମେନେୱ ବଦ୍ଧା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା’’ତି। ଚତୁତ୍ଥେନ ତମତ୍ଥଂ ଉପମାୟ ୱିଭାୱେତି ରଥସ୍ସାଣୀୱ ଯାୟତୋତି। ଯଥା ରଥସ୍ସ ଯାୟତୋ ଆଣି ନିବନ୍ଧନଂ ହୋତି, ନ ତାୟ ଅନିବଦ୍ଧୋ ଯାତି, ଏୱଂ ଲୋକସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୋ ଚ ପୱତ୍ତତୋ ଚ କମ୍ମଂ ନିବନ୍ଧନଂ, ନ ତେନ ଅନିବଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନପ୍ପୱତ୍ତତି।

୬୬୧ । ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଏୱଂ କମ୍ମନିବନ୍ଧନୋ ଲୋକୋ, ତସ୍ମା ସେଟ୍ଠେନ କମ୍ମୁନା ସେଟ୍ଠଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତପେନା’’ତି ଗାଥାଦ୍ୱୟମାହ। ତତ୍ଥ ତପେନାତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରେନ। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେନାତି ସିକ୍ଖାନିସ୍ସିତେନ ୱୁତ୍ତାୱସେସସେଟ୍ଠଚରିୟେନ। ସଂୟମେନାତି ସୀଲେନ। ଦମେନାତି ପଞ୍ଞାୟ। ଏତେନ ସେଟ୍ଠେନ ବ୍ରହ୍ମଭୂତେନ କମ୍ମୁନା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୋତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଏତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣମୁତ୍ତମଂ, ଯସ୍ମା ଏତଂ କମ୍ମଂ ଉତ୍ତମୋ ବ୍ରାହ୍ମଣଭାୱୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ବ୍ରହ୍ମାନ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ବ୍ରହ୍ମଂ ଆନେତୀତି ବ୍ରହ୍ମାନଂ, ବ୍ରହ୍ମଭାୱଂ ଆନେତି ଆୱହତି ଦେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୬୬୨ । ଦୁତିୟଗାଥାୟ ସନ୍ତୋତି ସନ୍ତକିଲେସୋ। ବ୍ରହ୍ମା ସକ୍କୋତି ବ୍ରହ୍ମା ଚ ସକ୍କୋ ଚ। ଯୋ ଏୱରୂପୋ, ସୋ ନ କେୱଲଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ଅପିଚ ଖୋ ବ୍ରହ୍ମା ଚ ସକ୍କୋ ଚ ସୋ ୱିଜାନତଂ ପଣ୍ଡିତାନଂ, ଏୱଂ ୱାସେଟ୍ଠ ଜାନାହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱାତି।

୧୦। କୋକାଲିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂମେ ସୁତନ୍ତି କୋକାଲିକସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯମେୱ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯ ଚସ୍ସ ଏୱଂ ମେ ସୁତନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଅଥ ଖୋ କୋକାଲିକୋତି ଏତ୍ଥ ପନ କୋ ଅଯଂ କୋକାଲିକୋ, କସ୍ମା ଚ ଉପସଙ୍କମୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଅଯଂ କିର କୋକାଲିକରଟ୍ଠେ କୋକାଲିକନଗରେ କୋକାଲିକସେଟ୍ଠିସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ପିତରା କାରାପିତେ ୱିହାରେଯେୱ ପଟିୱସତି ‘‘ଚୂଳକୋକାଲିକୋ’’ତି ନାମେନ, ନ ଦେୱଦତ୍ତସ୍ସ ସିସ୍ସୋ। ସୋ ହି ବ୍ରାହ୍ମଣପୁତ୍ତୋ ‘‘ମହାକୋକାଲିକୋ’’ତି ପଞ୍ଞାଯି।

ଭଗୱତି କିର ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରନ୍ତେ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା ପଞ୍ଚମତ୍ତେହି ଭିକ୍ଖୁସତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରମାନା ଉପକଟ୍ଠାଯ ୱସ୍ସୂପନାଯିକାଯ ୱିୱେକୱାସଂ ୱସିତୁକାମା ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଉଯ୍ୟୋଜେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ତସ୍ମିଂ ଜନପଦେ ତଂ ନଗରଂ ପତ୍ୱା ତଂ ୱିହାରଂ ଅଗମଂସୁ। ତତ୍ଥ ତେ କୋକାଲିକେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ମୋଦିତ୍ୱା ତଂ ଆହଂସୁ – ‘‘ଆୱୁସୋ, ମଯଂ ଇଧ ତେମାସଂ ୱସିସ୍ସାମ, ମା କସ୍ସଚି ଆରୋଚେଯ୍ୟାସୀ’’ତି। ସୋ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ୱା ତେମାସେ ଅତୀତେ ଇତରଦିୱସଂ ପଗେୱ ନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଆରୋଚେସି – ‘‘ତୁମ୍ହେ ଅଗ୍ଗସାୱକେ ଇଧାଗନ୍ତ୍ୱା ୱସମାନେ ନ ଜାନିତ୍ଥ, ନ ତେ କୋଚି ପଚ୍ଚଯେନାପି ନିମନ୍ତେତୀ’’ତି। ନଗରୱାସିନୋ ‘‘କସ୍ମା ନୋ, ଭନ୍ତେ, ନାରୋଚଯିତ୍ଥା’’ତି। କିଂ ଆରୋଚିତେନ, କିଂ ନାଦ୍ଦସଥ ଦ୍ୱେ ଭିକ୍ଖୂ ୱସନ୍ତେ, ନନୁ ଏତେ ଅଗ୍ଗସାୱକାତି। ତେ ଖିପ୍ପଂ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ସପ୍ପିଗୁଳଅୱତ୍ଥାଦୀନି ଆନେତ୍ୱା କୋକାଲିକସ୍ସ ପୁରତୋ ନିକ୍ଖିପିଂସୁ। ସୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ପରମପ୍ପିଚ୍ଛା ଅଗ୍ଗସାୱକା ‘ପଯୁତ୍ତୱାଚାଯ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଲାଭୋ’ତି ଞତ୍ୱା ନ ସାଦିଯିସ୍ସନ୍ତି, ଅସାଦିଯନ୍ତା ଅଦ୍ଧା ‘ଆୱାସିକସ୍ସ ଦେଥା’ତି ଭଣିସ୍ସନ୍ତି, ହନ୍ଦାହଂ ଇମଂ ଲାଭଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି । ସୋ ତଥା ଅକାସି, ଥେରା ଦିସ୍ୱାୱ ପଯୁତ୍ତୱାଚାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ଇମେ ପଚ୍ଚଯା ନେୱ ଅମ୍ହାକଂ ନ କୋକାଲିକସ୍ସ ୱଟ୍ଟନ୍ତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ‘‘ଆୱାସିକସ୍ସ ଦେଥା’’ତି ଅୱତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପକ୍କମିଂସୁ। ତେନ କୋକାଲିକୋ ‘‘କଥଞ୍ହି ନାମ ଅତ୍ତନା ଅଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତା ମଯ୍ହମ୍ପି ନ ଦାପେସୁ’’ନ୍ତି ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦେସି।

ତେ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମଂସୁ। ଭଗୱା ଚ ପୱାରେତ୍ୱା ସଚେ ଅତ୍ତନା ଜନପଦଚାରିକଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ଅଗ୍ଗସାୱକେ ପେସେତି – ‘‘ଚରଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚାରିକଂ ବହୁଜନହିତାଯା’’ତିଆଦୀନି (ମହାୱ। ୩୨) ୱତ୍ୱା । ଇଦମାଚିଣ୍ଣଂ ତଥାଗତାନଂ। ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଅତ୍ତନା ଅଗନ୍ତୁକାମୋ ହୋତି। ଅଥ ଖୋ ଇମେ ପୁନଦେୱ ଉଯ୍ୟୋଜେସି – ‘‘ଗଚ୍ଛଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚରଥ ଚାରିକ’’ନ୍ତି। ତେ ପଞ୍ଚମତ୍ତେହି ଭିକ୍ଖୁସତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଚାରିକଂ ଚରମାନା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ତସ୍ମିଂ ରଟ୍ଠେ ତମେୱ ନଗରଂ ଅଗମଂସୁ। ନାଗରା ଥେରେ ସଞ୍ଜାନିତ୍ୱା ସହ ପରିକ୍ଖାରେହି ଦାନଂ ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ନଗରମଜ୍ଝେ ମଣ୍ଡପଂ କତ୍ୱା ଦାନଂ ଅଦଂସୁ, ଥେରାନଞ୍ଚ ପରିକ୍ଖାରେ ଉପନାମେସୁଂ। ଥେରା ଗହେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଅଦଂସୁ। ତଂ ଦିସ୍ୱା କୋକାଲିକୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଇମେ ପୁବ୍ବେ ଅପ୍ପିଚ୍ଛା ଅହେସୁଂ, ଇଦାନି ଲୋଭାଭିଭୂତା ପାପିଚ୍ଛା ଜାତା, ପୁବ୍ବେପି ଅପ୍ପିଚ୍ଛସନ୍ତୁଟ୍ଠପୱିୱିତ୍ତସଦିସା ମଞ୍ଞେ, ଇମେ ପାପିଚ୍ଛା ଅସନ୍ତଗୁଣପରିଦୀପକା ପାପଭିକ୍ଖୂ’’ତି। ସୋ ଥେରେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ‘‘ଆୱୁସୋ, ତୁମ୍ହେ ପୁବ୍ବେ ଅପ୍ପିଚ୍ଛା ସନ୍ତୁଟ୍ଠା ପୱିୱିତ୍ତା ୱିଯ ଅହୁୱତ୍ଥ, ଇଦାନି ପନତ୍ଥ ପାପଭିକ୍ଖୂ ଜାତା’’ତି ୱତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ତାୱଦେୱ ତରମାନରୂପୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଭଗୱତୋ ଏତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସ୍ସାମୀ’’ତି ସାୱତ୍ଥାଭିମୁଖୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମି। ଅଯମେତ୍ଥ କୋକାଲିକୋ, ଇମିନା କାରଣେନ ଉପସଙ୍କମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଥ ଖୋ କୋକାଲିକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଯେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମୀ’’ତିଆଦି।

ଭଗୱା ତଂ ତୁରିତତୁରିତଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱାୱ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞାସି – ‘‘ଅଗ୍ଗସାୱକେ ଅକ୍କୋସିତୁକାମୋ ଆଗତୋ’’ତି। ‘‘ସକ୍କା ନୁ ଖୋ ପଟିସେଧେତୁ’’ନ୍ତି ଚ ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ‘‘ନ ସକ୍କା, ଥେରେସୁ ଅପରଜ୍ଝିତ୍ୱା ଆଗତୋ, ଏକଂସେନ ପଦୁମନିରଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ’’ତି ଅଦ୍ଦସ। ଏୱଂ ଦିସ୍ୱାପି ପନ ‘‘ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେପି ନାମ ଗରହନ୍ତଂ ସୁତ୍ୱା ନ ନିସେଧେତୀ’’ତି ପରୂପୱାଦମୋଚନତ୍ଥଂ ଅରିଯୂପୱାଦସ୍ସ ମହାସାୱଜ୍ଜଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ‘‘ମା ହେୱ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଟିସେଧେସି। ତତ୍ଥ ମା ହେୱନ୍ତି ମା ଏୱମାହ, ମା ଏୱଂ ଅଭଣୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପେସଲାତି ପିଯସୀଲା। ସଦ୍ଧାଯିକୋତି ସଦ୍ଧାଗମକରୋ, ପସାଦାୱହୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଚ୍ଚଯିକୋତି ପଚ୍ଚଯକରୋ, ‘‘ଏୱମେତ’’ନ୍ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାୱହୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଅଚିରପକ୍କନ୍ତସ୍ସାତି ପକ୍କନ୍ତସ୍ସ ସତୋ ନ ଚିରେନେୱ ସବ୍ବୋ କାଯୋ ଫୁଟୋ ଅହୋସୀତି କେସଗ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ଓକାସଂ ଅୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସକଲସରୀରଂ ଅଟ୍ଠୀନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉଗ୍ଗତାହି ପୀଳକାହି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟଂ ଅହୋସି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ତଥାରୂପଂ କମ୍ମଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱେ ୱିପାକଂ ନ ଦେତି,

ଦସ୍ସନୂପଚାରେ ପନ ୱିଜହିତମତ୍ତେ ଦେତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଅଚିରପକ୍କନ୍ତସ୍ସ ପୀଠଅକା ଉଟ୍ଠହିଂସୁ। ତେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଚିରପକ୍କନ୍ତସ୍ସ ଚ କୋକାଲିକସ୍ସା''ତି। ଅଥ କସ୍ମା ତତ୍ଥେୱ ନ ଅଟ୍ଠାସୀତି ଚେ? କମ୍ମାନୁଭାୱେନ। ଓକାସକତଞ୍ହି କମ୍ମଂ ଅୱସ୍ସଂ ୱିପଚ୍ଚତି, ତଂ ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ଠାତୁଂ ନ ଦେତି। ସୋ କମ୍ମାନୁଭାୱେନ ଚୋଦିୟମାନୋ ଉଟ୍ଠାୟାସନା ପକ୍କାମି। କଠଆୟମତ୍ତିୟୋତି ଚଣକମତ୍ତିୟୋ । ବେଲୁୱସଲାଟୁକମତ୍ତିୟୋତି ତରୁଣବେଲୁୱମତ୍ତିୟୋ। ପଭିଜ୍ଜିଂସୂତି ଭିଜ୍ଜିଂସୁ। ତାସୁ ଭିନ୍ନାସୁ ସକଲସରୀରଂ ପନସପକ୍କଂ ୱିୟ ଅହୋସି। ସୋ ପକ୍କେନ ଗତ୍ତେନ ଅନୟବ୍ୟସନଂ ପତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖାଭିଭୂତୋ ଜେତୱନଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକେ ସୟି। ଅଥ ଧମ୍ମସ୍ସୱନତ୍ଥଂ ଆଗତାଗତା ମନୁସ୍ସା ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଧି କୋକାଲିକ, ଧି କୋକାଲିକ, ଅୟୁତ୍ତମକାସି, ଅତ୍ତନୋୟେୱ ମୁଖଂ ନିସ୍ସାୟ ଅନୟବ୍ୟସନଂ ପତ୍ତୋସୀ''ତି ଆହଂସୁ। ତେସଂ ସୁତ୍ୱା ଆରକ୍ଖଦେୱତା ଧିକ୍କାରଂ ଅକଂସୁ, ଆରକ୍ଖଦେୱତାନଂ ଆକାସଟ୍ଠଦେୱତାତି ଇମିନା ଉପାୟେନ ଯାୱ ଅକନିଟ୍ଠଭୱନା ଏକଧିକ୍କାରୋ ଉଦପାଦି।

ତଦା ଚ ତୁରୂ ନାମ ଭିକ୍ଖୁ କୋକାଲିକସ୍ସ ଉପଜ୍ଝାୟୋ ଅନାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ହୋତି। ସୋପି ସମାପତ୍ତିୟା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ତଂ ଧିକ୍କାରଂ ସୁତ୍ୱା ଆଗମ୍ମ କୋକାଲିକଂ ଓୱଦି ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେସୁ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦଜନନତ୍ଥଂ। ସୋ ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ତମେୱ ଅପରାଧେତ୍ୱା କାଲଂ କତ୍ୱା ପଦୁମନିରୟେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ତେନାହ – ''ଅଥ ଖୋ କୋକାଲିକୋ ଭିକ୍ଖୁ ତେନେୱାବାଧେନ…ପେ… ଆଘାତେତ୍ୱା''ତି।

ଅଥ ଖୋ ବ୍ରହ୍ମା ସହମ୍ପତୀତି କୋ ଅୟଂ ବ୍ରହ୍ମା, କସ୍ମା ଚ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଏତଦୱୋଚାତି? ଅୟଂ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ସହକୋ ନାମ ଭିକ୍ଖୁ ଅନାଗାମୀ ହୁତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତତ୍ଥ ନଂ ''ସହମ୍ପତି ବ୍ରହ୍ମା''ତି ସଞ୍ଜାନନ୍ତି। ସୋ ପନ ''ଅହଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଦୁମନିରୟଂ କିତ୍ତେସ୍ସାମି, ତତୋ ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆରୋଚେସ୍ସତି। କଥାନୁସନ୍ଧିକୁସଲା ଭିକ୍ଖୂ ତତ୍ଥାୟୁପ୍ପମାଣଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସନ୍ତି, ଭଗୱା ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ଅରିୟୂପୱାଦେ ଆଦୀନୱଂ ପକାସେସ୍ସତୀ''ତି ଇମିନା କାରଣେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଏତଦୱୋଚ। ଭଗୱା ତଥେୱ ଅକାସି, ଅଞ୍ଞତରୋପି ଭିକ୍ଖୁ ପୁଚ୍ଛି। ତେନ ଚ ପୁଟ୍ଠୋ ''ସେୟ୍ୟଥାପି ଭିକ୍ଖୂ''ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ୱୀସତିଖାରିକୋତି ମାଗଧକେନ ପତ୍ଥେନ ଚତ୍ତାରୋ ପତ୍ଥା କୋସଲରଟ୍ଠେ ଏକୋ ପତ୍ଥୋ ହୋତି, ତେନ ପତ୍ଥେନ ଚତ୍ତାରୋ ପତ୍ଥା ଆଠହକଂ, ଚତ୍ତାରି ଆଠହକାନି ଦୋଣଂ, ଚତୁଦୋଣା ମାନିକା, ଚତୁମାନିକା ଖାରୀ, ତାୟ ଖାରିୟା ୱୀସତିଖାରିକୋ। ତିଲୱାହୋତି ତିଲସକଟଂ। ଅବ୍ବୁଦୋ ନିରୟୋତି ଅବ୍ବୁଦୋ ନାମ କୋଚି ପଚ୍ଚେକନିରୟୋ ନତ୍ଥି, ଅୱୀଚିମ୍ହିୟେୱ ଅବ୍ବୁଦଗଣନାୟ ପଚ୍ଚନୋକାସୋ ପନ ''ଅବ୍ବୁଦୋ ନିରୟୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଏସ ନୟୋ ନିରବ୍ବୁଦାଦୀସୁ।

ତତ୍ଥ ୱସ୍ସଗଣନାପି ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – ୟଥେୱ ହି ସତଂ ସତସହସ୍ସାନି କୋଟି ହୋତି, ଏୱଂ ସତଂ ସତସହସ୍ସକୋଟିୟୋ ପକୋଟି ନାମ ହୋତି, ସତଂ ସତସହସ୍ସପକୋଟିୟୋ କୋଟିପ୍ପକୋଟି ନାମ, ସତଂ ସତସହସ୍ସକୋଟିପ୍ପକୋଟିୟୋ ନହୁତଂ, ସତଂ ସତସହସ୍ସନହୁତାନି ନିନ୍ନହୁତଂ, ସତଂ ସତସହସ୍ସନିନ୍ନହୁତାନି ଏକଂ ଅବ୍ବୁଦଂ, ତତୋ ୱୀସତିଗୁଣଂ ନିରବ୍ବୁଦଂ। ଏସ ନୟୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। କେଚି ପନ ''ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପରିଦେୱନାନତ୍ତେନପି କମ୍ମକରଣନାନତ୍ତେନପି ଇମାନି ନାମାନି ଲଦ୍ଧାନୀ''ତି ୱଦନ୍ତି, ଅପରେ ''ସୀତନରକା ଏୱ ଏତେ''ତି।

ଅଥାପରନ୍ତି ତଦତ୍ଥୱିସେସଦୀପକଂ ଗାଥାବନ୍ଧଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ପାଠୱସେନ ୱୁତ୍ତୱୀସତିଗାଥାସୁ ହି ଏତ୍ଥ ''ସତଂ ସହସ୍ସାନ''ନ୍ତି ଅୟମେକା ଏୱ ଗାଥା ୱୁତ୍ତତ୍ଥଦୀପିକା, ସେସା ୱିସେସତ୍ଥଦୀପିକା ଏୱ, ଅୱସାନେ ଗାଥାଦ୍ୱୟମେୱ ପନ ମହାଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱିନିଚ୍ଛିତପାଠେ ନତ୍ଥି। ତେନାୱୋଚୁମ୍ହ ''ୱୀସତିଗାଥାସୂ''ତି।

୬୬୩। ତତ୍ଥ କୁଠାରୀତି ଅତ୍ତଚ୍ଛେଦକଟ୍ଠେନ କୁଠାରିସଦିସା ଫରୁସୱାଚା। ଛିନ୍ଦତୀତି କୁସଲମୂଲସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ତନୋ ମୂଲଂୟେୱ ନିକନ୍ତତି।

୬୬୪।ନିନ୍ଦିୟନ୍ତି ନିନ୍ଦିତବ୍ବଂ। ତଂ ୱା ନିନ୍ଦତି ୟୋ ପସଂସିୟୋତି ୟୋ ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ପସଂସାରହୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତଂ ୱା ସୋ ପାପିଚ୍ଛତାଦୀନି ଆରୋପେତ୍ୱା ଗରହତି। ୱିଚିନାତୀତି ଉପଚିନାତି। କଲିନ୍ତି ଅପରାଧଂ।

୬୬୫।ଅୟଂ କଲୀତି ଅୟଂ ଅପରାଧୋ। ଅକ୍ଖେସୂତି ଜୂତକୀଠଅନଅକ୍ଖେସୁ। ସବ୍ବସ୍ସାପି ସହାପି ଅତ୍ତନାତି ସବ୍ବେନ ଅତ୍ତନୋ ଧନେନପି ଅତ୍ତନାପି ସଦ୍ଧିଂ। ସୁଗତେସୂପି ସୁଟ୍ଠୁ ଗତତ୍ତା, ସୁନ୍ଦରଞ୍ଚ ଠାନଂ ଗତତ୍ତା ସୁଗତନାମକେସୁ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକେସୁ। ମନଂ ପଦୋସୟେତି ୟୋ ମନଂ ପଦୂସେୟ୍ୟ। ତସ୍ସାୟଂ ମନୋପଦୋସୋ ଏୱ ମହନ୍ତରୋ କଲୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୬୬୬। କସ୍ମା? ୟସ୍ମା ସତଂ ସହସ୍ସାନଂ…ପେ… ପାପକଂ, ୟସ୍ମା ୱସ୍ସଗଣନାୟ ଏତ୍ତକୋ ସୋ କାଲୋ, ୟଂ କାଲଂ ଅରିୟଗରହୀୱାଚଂ ମନଞ୍ଚ ପଣିଧାୟ ପାପକଂ ନିରୟଂ ଉପେତି, ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଦଞ୍ଚ ସଙ୍ଖେପେନ ପଦୁମନିରୟେ ଆୟୁପ୍ପମାଣଂ।

୬୬୭। ଇଦାନି ଅପରେନପି ନଯେନ ‘‘ଅଯମେୱ ମହତ୍ତରୋ କଲି, ଯୋ ସୁଗତେସୁ ମନଂ ପଦୂସଯେ’’ତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଅଭୂତୱାଦୀ’’ତି ଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅଭୂତୱାଦୀତି ଅରିଯୂପୱାଦୱସେନ ଅଲିକୱାଦୀ। ନିରଯନ୍ତି ପଦୁମାଦିଂ। ପେଚ୍ଚ ସମା ଭୱନ୍ତୀତି ଇତୋ ପଟିଗନ୍ତ୍ୱା ନିରଯୂପପତ୍ତିଯା ସମା ଭୱନ୍ତି। ପରତ୍ଥାତି ପରଲୋକେ।

୬୬୮। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ – ଯୋ ଅପ୍ପଦୁଟ୍ଠସ୍ସାତି। ତତ୍ଥ ମନୋପଦୋସାଭାୱେନ ଅପ୍ପଦୁଟ୍ଠୋ, ଅୱିଜ୍ଜାମଲାଭାୱେନ ସୁଦ୍ଧୋ, ପାପିଚ୍ଛାଭାୱେନ ଅନଙ୍ଗଣୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅପ୍ପଦୁଟ୍ଠତ୍ତା ୱା ସୁଦ୍ଧସ୍ସ, ସୁଦ୍ଧତ୍ତା ଅନଙ୍ଗଣସ୍ସାତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

୬୬୯। ଏୱଂ ସୁଗତେସୁ ମନୋପଦୋସସ୍ସ ମହତ୍ତରକଲିଭାୱଂ ସାଧେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱାରିତୱତ୍ଥୁଗାଥା ନାମ ଚୁଦ୍ଦସ ଗାଥା ଆହ। ଇମା କିର କୋକାଲିକଂ ମୀଯମାନମେୱ ଓୱଦନ୍ତେନାଯସ୍ମତା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେନ ୱୁତ୍ତା, ‘‘ମହାବ୍ରହ୍ମୁନା’’ତି ଏକେ। ତାସଂ ଇମିନା ସୁତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକସଙ୍ଗହତ୍ଥଂ ଅଯମୁଦ୍ଦେସୋ ‘‘ଯୋ ଲୋଭଗୁଣେ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯ ତାୱ ‘‘ଗୁଣୋ’’ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଅନେକକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତତ୍ତା ୱା ଲୋଭୋୟେୱ ଲୋଭଗୁଣୋ, ତଣ୍ହାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅୱଦଞ୍ଞୂତି ଅୱଚନଞ୍ଞୂ ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ଓୱାଦଂ ଅଗ୍ଗହଣେନ। ମଚ୍ଛରୀତି ପଞ୍ଚୱିଧମଚ୍ଛରିଯେନ। ପେସୁଣିଯଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋତି ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ଭେଦକାମତାଯ। ସେସଂ ପାକଟମେୱ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯୋ, ଆୱୁସୋ କୋକାଲିକ, ତୁମ୍ହାଦିସୋ ଅନୁଯୁତ୍ତଲୋଭତଣ୍ହାଯ ଲୋଭଗୁଣେ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ କଦରିଯୋ ଅୱଦଞ୍ଞୂ ମଚ୍ଛରୀ ପେସୁଣିଯଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ, ସୋ ୱଚସା ପରିଭାସତି ଅଞ୍ଞଂ ଅଭାସନେୟ୍ୟମ୍ପି ପୁଗ୍ଗଲଂ। ତେନ ତଂ ୱଦାମି ‘‘ମୁଖଦୁଗ୍ଗା’’ତି ଗାଥାଉଯଂ।

୬୭୦। ତସ୍ସାଯଂ ଅନୁତ୍ତାନପଦତ୍ଥୋ – ମୁଖଦୁଗ୍ଗ ମୁଖୱିସମ, ୱିଭୂତ ୱିଗତଭୂତ, ଅଲିକୱାଦି, ଅନରିଯ ଅସପ୍ପୁରିସ, ଭୂନହୁ ଭୂତିହନକ, ୱୁଦ୍ଧିନାସକ, ପୁରିସନ୍ତ ଅନ୍ତିମପୁରିସ, କଲି ଅଲକ୍ଖିପୁରିସ, ଅୱଜାତ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅୱଜାତପୁତ୍ତ।

୬୭୧।ରଜମାକିରସୀତି କିଲେସରଜଂ ଅତ୍ତନି ପକ୍ଖିପସି। ପପତନ୍ତି ସୋବ୍ଭଂ। ‘‘ପପାତ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। ‘‘ପପଦ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ମହାନିରଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୭୨।ଏତି ହତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହ-ଇତି ନିପାତୋ, ତନ୍ତି ତଂ କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମଂ। ଅଥ ୱା ହତନ୍ତି ଗତଂ ପଟିପନ୍ନଂ, ଉପଚିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁୱାମୀତି ସାମି ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା। ସୋ ହି ତଂ କମ୍ମଂ ଲଭତେୱ, ନାସ୍ସ ତଂ ନସ୍ସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯସ୍ମା ଚ ଲଭତି, ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖଂ ମନ୍ଦୋ…ପେ… କିବ୍ବିସକାରୀ।

୬୭୩। ଇଦାନି ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ମନ୍ଦୋ ପସ୍ସତି, ତଂ ପକାସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଯୋସଙ୍କୁସମାହତଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପୁରିମୌପଡ୍ଢଗାଥାଯ ତାୱ ଅତ୍ଥୋ – ଯଂ ତଂ ଅଯୋସଙ୍କୁସମାହତଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଗୱତା ‘‘ତମେନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନିରଯପାଲା ପଞ୍ଚୱିଧବନ୍ଧନଂ ନାମ କାରଣଂ କରୋନ୍ତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩। ୨୫୦; ଅ। ନି। ୩।୩୬) ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଉପେତି, ଏୱଂ ଉପେନ୍ତୋ ଚ ତତ୍ଥେୱ ଆଦିତ୍ତାଯ ଲୋହପଥୱିଯା ନିପଜ୍ଜାପେତ୍ୱା ନିରଯପାଲେହି ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ଆକୋଟିଯମାନଂ ତତ୍ତଂ ଖିଲସଙ୍ଖାତଂ ତିଣ୍ହଧାରମଯସୂଲମୁପେତି, ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତତ୍ତଂ ଅଯୋଖିଲଂ ହତ୍ଥେ ଗମେନ୍ତୀ’’ତିଆଦି। ତତୋ ପରା ଉପଡ୍ଢଗାଥା ଅନେକାନି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ତତ୍ଥ ପଚିତ୍ୱା ପଚ୍ଛାୱସେସୋନୁଭୱନତ୍ଥଂ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଖାରୋଦକନଦୀତୀରଂ ଗତସ୍ସ ଯଂ ତଂ ‘‘ତତ୍ତଂ ଅଯୋଗୁଳଂ ମୁଖେ ପକ୍ଖିପନ୍ତି, ତତ୍ତଂ ତମ୍ବଲୋହଂ ମୁଖେ ଆସିଞ୍ଚନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଯୋତି ଲୋହଂ। ଗୁଳଅସନ୍ନିଭନ୍ତି ବେଲୁୱସଣ୍ଠାନଂ। ଅଯୋଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ତମ୍ବଲୋହଂ, ଇତରେନ ଅଯୋଗୁଳଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପତିରୂପନ୍ତି କତକମ୍ମାନୁରୂପଂ।

୬୭୪। ତତୋ ପରାସୁ ଗାଥାସୁ ନ ହି ୱଗ୍ଗୂତି ‘‘ଗଣ୍ହଥ, ପହରଥା’’ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତା ନିରଯପାଲା ମଧୁରୱାଚଂ ନ ୱଦନ୍ତି। ନାଭିଜୱନ୍ତୀତି ନ ସୁମୁଖଭାୱେନ ଅଭିମୁଖା ଜୱନ୍ତି, ନ ସୁମୁଖା ଉପସଙ୍କମନ୍ତି, ଅନଯବ୍ୟସନମାୱହନ୍ତା ଏୱ ଉପସଙ୍କମନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନ ତାଣମୁପେନ୍ତୀତି ତାଣଂ ଲେଣଂ ପଟିସରଣଂ ହୁତ୍ୱା ନ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଗଣ୍ହନ୍ତା ହନନ୍ତା ଏୱ ଉପେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଙ୍ଗାରେ ସନ୍ଥତେ ସଯନ୍ତୀତି ଅଙ୍ଗାରପବ୍ବତଂ ଆରୋପିତା ସମାନା ଅନେକାନି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ସନ୍ଥତେ ଅଙ୍ଗାରେ ସେନ୍ତି। ଗିନିସମ୍ପଜ୍ଜଲିତନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ ଜଲିତଂ ସବ୍ବଦିସାସୁ ଚ ସମ୍ପଜ୍ଜଲିତଂ ଅଗ୍ଗିଂ। ପୱିସନ୍ତୀତି ମହାନିରଯେ ପକ୍ଖିତ୍ତା ସମାନା ଓଗାହନ୍ତି। ମହାନିରଯୋ ନାମ ଯୋ ସୋ ‘‘ଚତୁକ୍କଣ୍ଣୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୩୬) ୱୁତ୍ତୋ, ନଂ ଯୋଜନସତେ ଠତ୍ୱା ପସ୍ସତଂ ଅକ୍ଖୀନି ଭିଜ୍ଜନ୍ତି।

୬୭୫।ଜାଲେନ ଚ ଓନହିଯାନାତି ଅଯୋଜାଲେନ ପଲିୱେଠେତ୍ୱା ମିଗଲୁଦ୍ଦକା ମିଗଂ ୱିଯ ହନନ୍ତି। ଇଦଂ ଦେୱଦୂତେ ଅୱୁତ୍ତକମ୍ମକାରଣଂ। ଅନ୍ଧଂୱ ତିମିସମାଯନ୍ତୀତି ଅନ୍ଧକରଣେନ ଅନ୍ଧମେୱ ବହଲନ୍ଧକାରତ୍ତା ‘‘ତିମିସ’’ନ୍ତି ସଞ୍ଞିତଂ ଧୂମରୋରୁୱଂ ନାମ ନରକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତତ୍ର କିର ନେସଂ ଖରଧୂମଂ ଘାଯିତ୍ୱା ଅକ୍ଖୀନି ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ତେନ ‘‘ଅନ୍ଧଂୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ୱିତତଞ୍ହି ଯଥା ମହିକାଯୋତି ତଞ୍ଚ ଅନ୍ଧତିମିସଂ ମହିକାଯୋ ୱିଯ ୱିତତଂ

ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ୱିହତ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ଇଦମ୍ପି ଦେୱଦୂତେ ଅୱୁତ୍ତକମ୍ମକାରଣମେୱ।

୬୭୬।ଅଥ ଲୋହମଯନ୍ତି ଅଯଂ ପନ ଲୋହକୁମ୍ଭୀ ପଥୱିପରିଯନ୍ତିକା ଚତୁନହୁତାଧିକାନି ଦ୍ୱେଯୋଜନସତସହସ୍ସାନି ଗମ୍ଭୀରା ସମତିତ୍ତିକା ତତ୍ତଲୋହପୂରା ହୋତି। ପଚ୍ଚନ୍ତି ହି ତାସୁ ଚିରରତ୍ତନ୍ତି ତାସୁ କୁମ୍ଭୀସୁ ଦୀଘରତ୍ତଂ ପଚ୍ଚନ୍ତି। ଅଗ୍ଗିନିସମାସୂତି ଅଗ୍ଗିସମାସୁ । ସମୁପ୍ପିଲୱାତେତି ସମୁପ୍ପିଲୱନ୍ତା , ସକିମ୍ପି ଉଦ୍ଧଂ ସକିମ୍ପି ଅଧୋ ଗଚ୍ଛମାନା ଫେଣୁଦ୍ଦେହକଂ ପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦେୱଦୂତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୬୭୭।ପୁବ୍ବଲୋହିତମିସ୍ସେତି ପୁବ୍ବଲୋହିତମିସ୍ସାଯ ଲୋହକୁମ୍ଭିଯା। ତତ୍ଥ କିନ୍ତି ତତ୍ଥ। ଯଂ ଯଂ ଦିସକନ୍ତି ଦିସଂ ୱିଦିସଂ। ଅଧିସେତୀତି ଗଚ୍ଛତି। ‘‘ଅଭିସେତୀ’’ତିପି ପାଠୋ, ତତ୍ଥ ଯଂ ଯଂ ଦିସଂ ଅଲ୍ଲୀଯତି ଅପସ୍ସଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିଲିସ୍ସତୀତି ବାଧୀଯତି। ‘‘କିଲିଜ୍ଜତୀ’’ତିପି ପାଠୋ, ପୂତି ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ଫୁସମାନୋତି ତେନ ପୁବ୍ବଲୋହିତେନ ଫୁଟ୍ଠୋ ସମାନୋ। ଇଦମ୍ପି ଦେୱଦୂତେ ଅୱୁତ୍ତକମ୍ମକାରଣଂ।

୬୭୮।ପୁଳୱାୱସଥେତି ପୁଳୱାନଂ ଆୱାସେ। ଅଯମ୍ପି ଲୋହକୁମ୍ଭୀଯେୱ ଦେୱଦୂତେ ‘‘ଗୂଥନିରଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତତ୍ଥ ପତିତସ୍ସ ସୂଚିମୁଖପାଣା ଛୱିଆଦୀନି ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଖାଦନ୍ତି। ଗନ୍ତୁଂ ନ ହି ତୀରମପତ୍ଥୀତି ଅପଗନ୍ତୁଂ ନ ହି ତୀରଂ ଅତ୍ଥି। ‘‘ତୀରୱମତ୍ଥୀ’’ତିପି ପାଠୋ, ସୋଯେୱତ୍ଥୋ। ତୀରମେୱ ଏତ୍ଥ ‘‘ତୀରୱ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବସମା ହି ସମନ୍ତକପଲ୍ଲାତି ଯସ୍ମା ତସ୍ସା କୁମ୍ଭିଯା ଉପରିଭାଗେପି ନିକୁଜ୍ଜିତତ୍ତା ସବ୍ବତ୍ଥ ସମା ସମନ୍ତତୋ କଟାହା, ତସ୍ମା ଅପଗନ୍ତୁଂ ତୀରଂ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୬୭୯।ଅସିପତ୍ତୱନଂ ଦେୱଦୂତେ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ତଞ୍ହି ଦୂରତୋ ରମଣୀଯଂ ଅମ୍ବୱନଂ ୱିଯ ଦିସ୍ସତି, ଅଥେତ୍ଥ ଲୋଭେନ ନେରଯିକା ପୱିସନ୍ତି, ତତୋ ନେସଂ ୱାତେରିତାନି ପତ୍ତାନି ପତିତ୍ୱା ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନି ଛିନ୍ଦନ୍ତି। ତେନାହ – ‘‘ତଂ ପୱିସନ୍ତି ସମୁଚ୍ଛିଦଗତ୍ତା’’ତି। ତଂ ପୱିସନ୍ତି ତତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଛିନ୍ନଗତ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି। ଜିୱ୍ହଂ ବଳିସେନ ଗହେତ୍ୱା ଆରଜଯାରଜଯା ୱିହନନ୍ତୀତି ତତ୍ଥ ଅସିପତ୍ତୱନେ ୱେଗେନ ଧାୱିତ୍ୱା ପତିତାନଂ ମୁସାୱାଦୀନଂ ନେରଯିକାନଂ ନିରଯପାଲା ଜିୱ୍ହଂ ବଳିସେନ ନିକ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ଯଥା ମନୁସ୍ସା ଅଲ୍ଲଚମ୍ମଂ ଭୂମିଯଂ ପତ୍ଥରିତ୍ୱା ଖିଲେହି ଆକୋଟେନ୍ତି, ଏୱଂ ଆକୋଟେତ୍ୱା ଫରସୂହି ଫାଲେତ୍ୱା ଫାଲେତ୍ୱା ଏକମେକଂ କୋଟିଂ ଛିନ୍ଦେତ୍ୱା ୱିହନନ୍ତି, ଛିନ୍ନଛିନ୍ନା କୋଟି ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମୁଟ୍ଠାତି। ‘‘ଆରଚଯାରଚଯା’’ତିପି ପାଠୋ, ଆୱିଞ୍ଛିତ୍ୱା ଆୱିଞ୍ଛିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତମ୍ପି ଦେୱଦୂତେ ଅୱୁତ୍ତକମ୍ମକାରଣଂ।

୬୮୦।ୱେତରଣିନ୍ତି ଦେୱଦୂତେ ‘‘ମହତୀ ଖାରୋଦକା ନଦୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୬୯) ୱୁତ୍ତନଦିଂ। ସା କିର ଗଙ୍ଗା ୱିଯ ଉଦକଭରିତା ଦିସ୍ସତି। ଅଥେତ୍ଥ ନ୍ହାଯିସ୍ସାମ ପିୱିସ୍ସାମାତି ନେରଯିକା ପତନ୍ତି। ତିଣ୍ହଧାରଖୁରଧାରନ୍ତି ତିଣ୍ହଧାରଂ ଖୁରଧାରଂ, ତିକ୍ଖଧାରଖୁରଧାରୱତିନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତସ୍ସା କିର ନଦିଯା ଉଦ୍ଧମଧୋ ଉଭଯତୀରେସୁ ଚ ତିଣ୍ହଧାରା ଖୁରା ପଟିପାଟିଯା ଠପିତା ୱିଯ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ତେନ ସା ‘‘ତିଣ୍ହଧାରା ଖୁରଧାରା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ତିଣ୍ହଧାରଖୁରଧାରଂ ଉଦକାସାଯ ଉପେନ୍ତି ଅଲ୍ଲୀଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଉପେନ୍ତା ଚ ପାପକମ୍ମେନ ଚୋଦିତା ତତ୍ଥ ମନ୍ଦା ପପତନ୍ତି ବାଲାତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୮୧।ସାମା ସବଲାତି ଏତଂ ପରତୋ ‘‘ସୋଣା’’ତି ଇମିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ସାମୱଣ୍ଣା କମ୍ମାସୱଣ୍ଣା ଚ ସୋଣା ଖାଦନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି । କାକୋଲଗଣାତି କଣ୍ହକାକଗଣା। ପଟିଗିଦ୍ଧାତି ସୁଟ୍ଠୁ ସଞ୍ଜାତଗେଧା ହୁତ୍ୱା, ‘‘ମହାଗିଜ୍ଝା’’ତି ଏକେ। କୁଲଲାତି କୁଲଲପକ୍ଖିନୋ, ‘‘ସେନାନମେତଂ ନାମ’’ନ୍ତି ଏକେ। ୱାଯସାତି ଅକଣ୍ହକାକା। ଇଦମ୍ପି ଦେୱଦୂତେ ଅୱୁତ୍ତକମ୍ମକାରଣଂ। ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତାନିପି ପନ କାନିଚି ଇଧ ନ ୱୁତ୍ତାନି, ତାନି ଏତେସଂ ପୁରିମପଚ୍ଛିମଭାଗତ୍ତା ୱୁତ୍ତାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୬୮୨। ଇଦାନି ସବ୍ବମେୱେତଂ ନରକଦୁକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଓୱଦନ୍ତୋ ‘‘କିଚ୍ଛା ୱତାଯ’’ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – କିଚ୍ଛା ୱତ ଅଯଂ ଇଧ ନରକେ ନାନପ୍ପକାରକମ୍ମକରଣଭେଦା ୱୁତ୍ତି, ଯଂ ଜନୋ ଫୁସତି କିବ୍ବିସକାରୀ। ତସ୍ମା ଇଧ ଜୀୱିତସେସେ ଜୀୱିତସନ୍ତତିଯା ୱିଜ୍ଜମାନାଯ ଇଧ ଲୋକେ ଠିତୋଯେୱ ସମାନୋ ସରଣଗମନାଦିକୁସଲଧମ୍ମାନୁଟ୍ଠାନେନ କିଚ୍ଚକରୋ ନରୋ ସିଯା ଭୱେଯ୍ଯ। କିଚ୍ଚକରୋ ଭୱନ୍ତୋପି ଚ ସାତଚ୍ଚକାରିତାୱସେନେୱ ଭୱେଯ୍ଯ, ନ ପମଜ୍ଜେ ମୁହୁତ୍ତମ୍ପି ନ ପମାଦମାପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି ଅଯମେତ୍ଥ ସମ୍ଖେପୱଣ୍ଣନା। ଯସ୍ମା ପନ ୱୁତ୍ତାୱସେସାନି ପଦାନି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥତ୍ତା ଚ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯାନେୱ, ତସ୍ମା ଅନୁପଦୱଣ୍ଣନା ନ କତାତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ କୋକାଲିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ନାଳକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୮୫।ଆନନ୍ଦଜାତେତି ନାଳକସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ କିର ଭଗୱତୋ ସାୱକଂ ମୋନେୟ୍ୟପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ତଥତ୍ତଂ ଅଭିକଙ୍ଖମାନୋ ତତୋ ପଭୁତି କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ଅସିତସ୍ସ ଇସିନୋ ଭାଗିନେୟ୍ୟୋ ନାଳକୋ ନାମ ତାପସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତିତଦିୱସତୋ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ‘‘ଅଞ୍ଞାତମେତ’’ନ୍ତିଆଦୀହି ଦ୍ୱୀହି ଗାଥାହି ମୋନେୟ୍ୟପଟିପଦଂ ପୁଚ୍ଛି। ତସ୍ସ ଭଗୱା ‘‘ମୋନେୟ୍ୟଂ ତେ ଉପଞ୍ଞିସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ତଂ ବ୍ୟାକାସି। ପରିନିବ୍ବୁତେ ପନ ଭଗୱତି ସଙ୍ଗୀତିଂ କରୋନ୍ତେନାୟସ୍ମତା ମହାକସ୍ସପେନ ଆୟସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ତମେୱ ମୋନେୟ୍ୟପଟିପଦଂ ପୁଟ୍ଠୋ ୟେନ ୟଦା ଚ ସମାଦପିତୋ ନାଳକୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛି । ତଂ ସବ୍ବଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁକାମୋ ‘‘ଆନନ୍ଦଜାତେ’’ତିଆଦିକା ୱୀସତି ୱତ୍ଥୁଗାଥାୟୋ ୱତ୍ୱା ଅଭାସି। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ‘‘ନାଳକସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ତତ୍ଥ ଆନନ୍ଦଜାତେତି ସମିଦ୍ଧିଜାତେ ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତେ। ପତୀତେତି ତୁଟ୍ଠେ। ଅଥ ୱା ଆନନ୍ଦଜାତେତି ପମୁଦିତେ। ପତୀତେତି ସୋମନସ୍ସଜାତେ। ସୁଚିୱସନେତି ଅକିଲିଟ୍ଠୱସନେ। ଦେୱାନଞ୍ହି କପ୍ପରୁକ୍ଖନିବ୍ବତ୍ତାନି ୱସନାନି ରଜଂ ୱା ମଲଂ ୱା ନ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଦୁସ୍ସଂ ଗହେତ୍ୱାତି ଇଧ ଦୁସ୍ସସଦିସତ୍ତା ‘‘ଦୁସ୍ସ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧୱୋହାରଂ ଦିବ୍ବୱତ୍ଥଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ଅସିତୋ ଇସୀତି କଣ୍ହସରୀରତ୍ତା ଏୱଂଲଦ୍ଧନାମୋ ଇସି। ଦିୱାୱିହାରେତି ଦିୱାୱିହାରଟ୍ଠାନେ। ସେସଂ ପଦତୋ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସମ୍ବନ୍ଧତୋ ପନ – ଅୟଂ କିର ସୁଦ୍ଧୋଦନସ୍ସ ପିତୁ ସୀହହନୁରଞ୍ଞୋ ପୁରୋହିତୋ ସୁଦ୍ଧୋଦନସ୍ସପି ଅନଭିସିତ୍ତକାଲେ ସିପ୍ପାଚରିୟୋ ହୁତ୍ୱା ଅଭିସିତ୍ତକାଲେ ପୁରୋହିତୋୟେୱ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ସାୟଂ ପାତଂ ରାଜୁପଟ୍ଠାନଂ ଆଗତସ୍ସ ରାଜା ଦହରକାଲେ ୱିୟ ନିପଚ୍ଚକାରଂ ଅକତ୍ୱା ଅଞ୍ଜଲିକମ୍ମମତ୍ତମେୱ କରୋତି। ଧମ୍ମତା କିରେସା ପତ୍ତାଭିସେକାନଂ ସକ୍ୟରାଜୂନଂ। ପୁରୋହିତୋ ତେନ ନିବ୍ବିଜ୍ଜିତ୍ୱା ‘‘ପବ୍ବଜ୍ଜାମହଂ ମହାରାଜା’’ତି ଆହ। ରାଜା ତସ୍ସ ନିଚ୍ଛୟଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ତେନ ହି, ଆଚରିୟ, ମମେୱ ଉୟ୍ୟାନେ ୱସିତବ୍ବଂ, ୟଥା ତେ ଅହଂ ଅଭିଣ୍ହଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ୟାଚି। ସୋ ‘‘ଏୱଂ ହୋତୂ’’ତି ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ୱା ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ରଞ୍ଞା ଉପଟ୍ଠହିୟମାନୋ ଉୟ୍ୟାନେୟେୱ ୱସନ୍ତୋ କସିଣପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିୟୋ ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞାୟୋ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତେସି। ସୋ ତତୋ ପଭୁତି ରାଜକୁଲେ ଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତଚାତୁମହାରାଜିକଭୱନାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦିୱାୱିହାରଂ କରୋତି। ଅଥେକଦିୱସଂ ତାୱତିଂସଭୱନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ରତନୱିମାନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଦିବ୍ବରତନପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନୋ ସମାଧିସୁଖଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ସାୟନ୍ହସମୟଂ ୱୁଟ୍ଠାୟ ୱିମାନଦ୍ୱାରେ ଠତ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିଲୋକେନ୍ତୋ ସଟ୍ଠିୟୋଜନାୟ ମହାୱୀଥିୟା ଚେଲୁକ୍ଖେପଂ କତ୍ୱା ବୋଧିସତ୍ତଗୁଣପସଂସିତାନି ଥୁତିୱଚନାନି ୱତ୍ୱା କୀଳନ୍ତେ ସକ୍କପ୍ପମୁଖେ ଦେୱେ ଅଦ୍ଦସ। ତେନାହ ଆୟସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ – ‘‘ଆନନ୍ଦଜାତେ…ପେ… ଦିୱାୱିହାରେ’’ତି।

୬୮୬। ତତୋ ସୋ ଏୱଂ ଦିସ୍ୱାନ ଦେୱେ…ପେ… କିଂ ପଟିଚ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଉଦଗ୍ଗେତି ଅବ୍ଭୁନ୍ନତକାୟେ। ଚିତ୍ତିଂ କରିତ୍ୱାନାତି ଆଦରଂ କତ୍ୱା। କଲ୍ୟରୂପୋତି ତୁଟ୍ଠରୂପୋ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୬୮୭। ଇଦାନି ‘‘ୟଦାପି ଆସୀ’’ତିଆଦିଗାଥା ଉତ୍ତାନସମ୍ବନ୍ଧା ଏୱ। ପଦତ୍ଥୋ ପନ ପଠମଗାଥାୟ ତାୱ ସଙ୍ଗମୋତି ସଙ୍ଗାମୋ। ଜୟୋ ସୁରାନନ୍ତି ଦେୱାନଂ ଜୟୋ।

ତସ୍ସାୱିଭାୱତ୍ଥଂ ଅୟମନୁପୁବ୍ବିକଥା ୱେଦିତବ୍ବା – ସକ୍କୋ କିର ମଗଧରଟ୍ଠେ ମଚଲଗାମୱାସୀ ତେତ୍ତିଂସମନୁସ୍ସସେଟ୍ଠୋ ମଘୋ ନାମ ମାଣୱୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ତ ୱତପଦାନି ପୂରେତ୍ୱା ତାୱତିଂସଭୱନେ ନିବ୍ବତ୍ତି ସଦ୍ଧିଂ ପରିସାୟ। ତତୋ ପୁବ୍ବଦେୱା ‘‘ଆଗନ୍ତୁକଦେୱପୁତ୍ତା ଆଗତା, ସକ୍କାରଂ ନେସଂ କରିସ୍ସାମା’’ତି ୱତ୍ୱା ଦିବ୍ବପଦୁମାନି ଉପନାମେସୁଂ, ଉପଡ୍ଢରଜ୍ଜେନ ଚ ନିମନ୍ତେସୁଂ। ସକ୍କୋ ଉପଡ୍ଢରଜ୍ଜେନ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ସକପରିସଂ ସଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ଏକଦିୱସଂ ସୁରାମଦମତ୍ତେ ତେ ପାଦେ ଗହେତ୍ୱା ସିନେରୁପବ୍ବତପାଦେ ଖିପି। ତେସଂ ସିନେରୁସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମତଲେ ଦସସହସ୍ସୟୋଜନଂ ଅସୁରଭୱନଂ ନିବ୍ବତ୍ତି ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକପଟିଚ୍ଛନ୍ନଭୂତାୟ ଚିତ୍ରପାଟଲିୟା ଉପସୋଭିତଂ। ତତୋ ତେ ସତିଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ତାୱତିଂସଭୱନଂ ଅପସ୍ସନ୍ତା ‘‘ଅହୋ ରେ ନଟ୍ଠା ମୟଂ ପାନମଦଦୋସେନ, ନ ଦାନି ମୟଂ ସୁରଂ ପିୱିମ୍ହା, ଅସୁରଂ ପିୱିମ୍ହା, ନ ଦାନିମ୍ହ ସୁରା, ଅସୁରା ଦାନି ଜାତମ୍ହା’’ତି। ତତୋ ପଭୁତି ‘‘ଅସୁରା’’ଇଚ୍ଚେୱ ଉପ୍ପନ୍ନସମଞ୍ଞା ହୁତ୍ୱା ‘‘ହନ୍ଦ ଦାନି ଦେୱେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଙ୍ଗାମେମା’’ତି ସିନେରୁଂ ପରିତୋ ଆରୋହିଂସୁ। ତତୋ ସକ୍କୋ ଅସୁରେ ୟୁଦ୍ଧେନ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପୁନପି ସମୁଦ୍ଦେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଚତୂସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଅତ୍ତନା ସଦିସଂ ଇନ୍ଦପଟିମଂ ମାପେତ୍ୱା ଠପେସି। ତତୋ ଅସୁରା ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ୱତାୟଂ ସକ୍କୋ ନିଚ୍ଚଂ ରକ୍ଖନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ପୁନଦେୱ ନଗରଂ ଅଗମିଂସୁ। ତତୋ ଦେୱା ଅତ୍ତନୋ ଜୟଂ ଘୋସେନ୍ତା ମହାୱୀଥିୟଂ ଚେଲୁକ୍ଖେପଂ କରୋନ୍ତା ନକ୍ଖତ୍ତଂ କୀଳିଂସୁ। ଅଥ ଅସିତୋ ଅତୀତାନାଗତେ ଚତ୍ତାଲୀସକପ୍ପେ ଅନୁସ୍ସରିତୁଂ ସମତ୍ଥତାୟ ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଇମେହି ପୁବ୍ବେପି ଏୱଂ କୀଳିତପୁବ୍ବ’’ନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ତଂ ଦେୱାସୁରସଙ୍ଗାମେ ଦେୱୱିଜୟଂ ଦିସ୍ୱା ଆହ –

‘‘ଯଦାପି ଆସୀ ଅସୁରେହି ସଙ୍ଗମୋ,

ଜୟୋ ସୁରାନଂ ଅସୁରା ପରାଜିତା;

ତଦାପି ନେତାଦିସୋ ଲୋମହଂସନୋ’’ତି।

ତସ୍ମିମ୍ପି କାଲେ ଏତାଦିସୋ ଲୋମହଂସନୋ ପମୋଦୋ ନ ଆସି। କିମବ୍ଭୁତଂ ଦଟ୍ଠୁ ମରୂ ପମୋଦିତାତି ଅଜ୍ଜ ପନ କିଂ ଅବ୍ଭୁତଂ ଦିସ୍ୱା ଏୱଂ ଦେୱା ପମୁଦିତାତି।

୬୮୮। ଦୁତିୟଗାଥାୟ ସେଳେନ୍ତୀତି ମୁଖେନ ଉସ୍ସେଳନସଦ୍ଦଂ ମୁଞ୍ଚନ୍ତି। ଗାୟନ୍ତି ନାନାୱିଧାନି ଗୀତାନି, ୱାଦୟନ୍ତି ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠି ତୂରିୟସହସ୍ସାନି, ଫୋଟେନ୍ତୀତି ଅପ୍ଫୋଟେନ୍ତି। ପୁଚ୍ଛାମି ୱୋହନ୍ତି ଅଭନା ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଞାତୁଂ ସମତ୍ଥୋପି ତେସଂ ୱଚନଂ ସୋତୁକାମତାୟ ପୁଚ୍ଛତି। ମେରୁମୁଦ୍ଧୱାସିନେତି ସିନେରୁମୁଦ୍ଧନି ୱସନ୍ତେ। ସିନେରୁସ୍ସ ହି ହେଟ୍ଠିମତଲେ ଦସୟୋଜନସହସ୍ସଂ ଅସୁରଭୱନଂ, ମଜ୍ଝିମତଲେ ଦ୍ୱିସହସ୍ସପରିତ୍ତଦୀପପରିୱାରା ଚତ୍ତାରୋ ମହାଦୀପା, ଉପରିମତଲେ ଦସୟୋଜନସହସ୍ସଂ ତାୱତିଂସଭୱନଂ। ତସ୍ମା ଦେୱା ‘‘ମେରୁମୁଦ୍ଧୱାସିନୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ମାରିସାତି ଦେୱେ ଆମନ୍ତେତି, ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖା ନିରାବାଧାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୬୮୯। ଅଥସ୍ସ ତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେନ୍ତେହି ଦେୱେହି ୱୁତ୍ତାୟ ତତିୟଗାଥାୟ ବୋଧିସତ୍ତୋତି ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତୋ, ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଗନ୍ତୁଂ ଅରହୋ ସତ୍ତୋ ରତନୱରୋତି ୱରରତନଭୂତୋ। ତେନମ୍ହ ତୁଟ୍ଠାତି ତେନ କାରଣେନ ମୟଂ ତୁଟ୍ଠା। ସୋ ହି ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ତଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସତି, ୟଥା ମୟଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞେ ଚ ଦେୱଗଣା ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖଭୂମିଂ ପାପୁଣିସ୍ସାମ। ମନୁସ୍ସାପିସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ଯେ ନ ସକ୍କିସ୍ସନ୍ତି ପରିନିବ୍ବାତୁଂ, ତେ ଦାନାଦୀନି କତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ପରିପୂରେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅୟଂ କିର ନେସଂ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ତୁଟ୍ଠା କଲ୍ଲରୂପା’’ତି କିଞ୍ଚାପି ଇଦଂ ପଦଦ୍ୱୟଂ ଅତ୍ଥତୋ ଅଭିନ୍ନଂ, ତଥାପି ‘‘କିମବ୍ଭୁତଂ ଦଟ୍ଠୁ ମରୂ ପମୋଦିତା, କିଂ ଦେୱସଙ୍ଘୋ ଅତିରିୱ କଲ୍ଲରୂପୋ’’ତି ଇମସ୍ସ ପଞ୍ହଦ୍ୱୟସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୬୯୦। ଇଦାନି ଯେନ ଅଧିପ୍ପାୟେନ ବୋଧିସତ୍ତେ ଜାତେ ତୁଟ୍ଠା ଅହେସୁଂ, ତଂ ଆୱିକରୋନ୍ତେହି ୱୁତ୍ତାୟ ଚତୁତ୍ଥଗାଥାୟ ସତ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ଦେୱମନୁସ୍ସଗ୍ଗହଣଂ, ପଜାଗହଣେନ ସେସଗତିଗ୍ଗହଣଂ। ଏୱଂ ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ପଞ୍ଚସୁପି ଗତୀସୁ ସେଟ୍ଠଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତିରଚ୍ଛାନାପି ହି ସୀହାଦୟୋ ଅସନ୍ତାସାଦିଗୁଣୟୁତ୍ତା, ତେପି ଅୟମେୱ ଅତିସେତି। ତସ୍ମା ‘‘ପଜାନମୁତ୍ତମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ପନ ଯେ ଅତ୍ତହିତାୟ ପଟିପନ୍ନାଦୟୋ ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲା, ତେସୁ ଉଭୟହିତପଟିପନ୍ନୋ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋ ଅୟଂ, ନରେସୁ ଚ ଉସଭସଦିସତ୍ତା ନରାସଭୋ। ତେନସ୍ସ ଥୁତିଂ ଭଣନ୍ତା ଇଦମ୍ପି ପଦଦ୍ୱୟମାହଂସୁ।

୬୯୧। ପଞ୍ଚମଗାଥାୟ ତଂ ସଦ୍ଦନ୍ତି ତଂ ଦେୱେହି ୱୁତ୍ତୱଚନସଦ୍ଦଂ। ଅୱସରୀତି ଓତରି। ତଦ ଭୱନନ୍ତି ତଦା ଭୱନଂ।

୬୯୨। ଛଟ୍ଠଗାଥାୟ ତତୋତି ଅସିତସ୍ସ ୱଚନତୋ ଅନନ୍ତରଂ। ଉକ୍କାମୁଖେୱାତି ଉକ୍କାମୁଖେ ଏୱ, ମୂସାମୁଖେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁକୁସଲସମ୍ପହଟ୍ଠନ୍ତି ସୁକୁସଲେନ ସୁୱଣ୍ଣକାରେନ ସଙ୍ଘଟ୍ଟିତଂ, ସଙ୍ଘଟ୍ଟେନ୍ତେନ ତାପିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଦଦ୍ଦଲ୍ଲମାନନ୍ତି ୱିଜ୍ଜୋତମାନଂ। ଅସିତୱ୍ହୟସ୍ସାତି ଅସିତନାମସ୍ସ ଦୁତିୟେନ ନାମେନ କଣ୍ହଦେୱିଲସ୍ସ ଇସିନୋ।

୬୯୩। ସତ୍ତମଗାଥାୟ ତାରାସଭଂ ୱାତି ତାରାନଂ ଉସଭସଦିସଂ, ଚନ୍ଦନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ୱିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ଅବ୍ଭାଦିଉପକ୍କିଲେସରହିତଂ। ସରଦରିୱାତି ସରଦେ ଇୱ। ଆନନ୍ଦଜାତୋତି ସୱନମତ୍ତେନେୱ ଉପ୍ପନ୍ନାୟ ପୀତିୟା ପୀତିଜାତୋ। ଅଲତ୍ଥ ପୀତିନ୍ତି ଦିସ୍ୱା ପୁନପି ପୀତିଂ ଲଭି।

୬୯୪। ତତୋ ପରଂ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଦେୱେହି ସଦା ପୟୁଜ୍ଜମାନସକ୍କାରଦୀପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଅଟ୍ଠମଗାଥାୟ ଅନେକସାଖନ୍ତି ଅନେକସଲାକଂ। ସହସ୍ସମଣ୍ଡଲନ୍ତି ରତ୍ତସୁୱଣ୍ଣମୟସହସ୍ସମଣ୍ଡଲୟୁତ୍ତଂ। ଛତ୍ତନ୍ତି ଦିବ୍ବସେତଚ୍ଛତ୍ତଂ। ୱୀତିପତନ୍ତୀତି ସରୀରଂ ବୀଜମାନା ପତନୁପ୍ପତନଂ କରୋନ୍ତି।

୬୯୫। ନୱମଗାଥାୟ ଜଟୀତି ଜଟିଲୋ। କଣ୍ହସିରିୱ୍ହୟୋତି କଣ୍ହସଦ୍ଦେନ ଚ ସିରିସଦ୍ଦେନ ଚ ଅୱ୍ହୟମାନୋ। ତଂ କିର ‘‘ସିରିକଣ୍ହୋ’’ତିପି ଅୱ୍ହୟନ୍ତି ଆମନ୍ତେନ୍ତି, ଆଲପନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲେତି ରତ୍ତକମ୍ବଲେ। ଅଧିକାରତୋ ଚେତ୍ଥ ‘‘କୁମାର’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ପାଠସେସୋ ୱା କାତବ୍ବୋ। ପୁରିମଗାଥାୟ ଚ ଅହତ୍ଥପାସଗତଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଦିସ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ହତ୍ଥପାସଗତଂ ପଟିଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଉପନୀତଂ, ତସ୍ମା ପୁନ ୱଚନଂ ‘‘ଦିସ୍ୱା’’ତି। ପୁରିମଂ ୱା ଦସ୍ସନପୀତିଲାଭାପେକ୍ଖଂ ଗାଥାୱସାନେ ‘‘ୱିପୁଲମଲତ୍ଥ ପୀତି’’ନ୍ତି ୱଚନତୋ, ଇଦଂ ପଟିଗ୍ଗହାପେକ୍ଖଂ ଅୱସାନେ ‘‘ସୁମନୋ

ପଟିଗ୍ଗହେ’’ତି ୱଚନତୋ। ପୁରିମଞ୍ଚ କୁମାରସମ୍ବନ୍ଧମେୱ, ଇଦଂ ସେତଚ୍ଛତ୍ତସମ୍ବନ୍ଧମ୍ପି। ଦିସ୍ୱାତି ସତସହସ୍ସଗ୍ଘନକେ ଗନ୍ଧାରରତ୍ତକମ୍ବଲେ ସୁୱଣ୍ଣନିକ୍ଖଂ ୱିଯ କୁମାରଂ ‘‘ଛତ୍ତଂ ମରୂ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ସେତଚ୍ଛତ୍ତଂ ଧାରିଯନ୍ତଂ ମୁଦ୍ଧନି ଦିସ୍ୱା। କେଚି ପନ ‘‘ଇଦଂ ମାନୁସକଂ ଛତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଭଣନ୍ତି। ଯଥେୱ ହି ଦେୱା, ଏୱଂ ମନୁସ୍ସାପି ଛତ୍ତଚାମରମୋରହତ୍ଥତାଲୱଣ୍ଟୱାଳଅବୀଜନିହତ୍ଥା ମହାପୁରିସଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ନ ତସ୍ସ ୱଚନେନ କୋଚିପି ଅତିସଯୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତମେୱ ସୁନ୍ଦରଂ। ପଟିଗ୍ଗହେତି ଉଭୋହି ହତ୍ଥେହି ପଟିଗ୍ଗହେସି। ଇସିଂ କିର ୱନ୍ଦାପେତୁଂ କୁମାରଂ ଉପନେସୁଂ। ଅଥସ୍ସ ପାଦା ପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଇସିସ୍ସ ମତ୍ଥକେ ପତିଟ୍ଠହିଂସୁ। ସୋ ତମ୍ପି ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ ସୁମନୋ ପଟିଗ୍ଗହେସି।

୬୯୬। ଦସମଗାଥାଯଂ ଜିଗୀସକୋତି ଜିଗୀସନ୍ତୋ ମଗ୍ଗନ୍ତୋ ପରିଯେସନ୍ତୋ, ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଲକ୍ଖଣମନ୍ତପାରଗୂତି ଲକ୍ଖଣାନଂ ୱେଦାନଞ୍ଚ ପାରଂ ଗତୋ। ଅନୁତ୍ତରାଯନ୍ତି ଅନୁତ୍ତରୋ ଅଯଂ। ସୋ କିର ଅତ୍ତନୋ ଅଭିମୁଖାଗତେସୁ ମହାସତ୍ତସ୍ସ ପାଦତଲେସୁ ଚକ୍କାନି ଦିସ୍ୱା ତଦନୁସାରେନ ସେସଲକ୍ଖଣାନି ଜିଗୀସନ୍ତୋ ସବ୍ବଂ ଲକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅଦ୍ଧାଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ଏୱମାହ।

୬୯୭। ଏକାଦସାଯଂ ଅଥତ୍ତନୋ ଗମନନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଅରୂପଗମନଂ। ଅକଲ୍ଯରୂପୋ ଗଳଅଯତି ଅସ୍ସୁକାନୀତି ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଅରୂପୂପପତ୍ତିଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ‘‘ନ ଦାନାହଂ ଅସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୋତୁଂ ଲଚ୍ଛାମୀ’’ତି ଅତୁଟ୍ଠରୂପୋ ବଲୱସୋକାଭିଭୱେନ ଦୋମନସ୍ସଜାତୋ ହୁତ୍ୱା ଅସ୍ସୂନି ପାତେତି ଗଳଅଯତି। ‘‘ଗରଯତୀ’’ତିପି ପାଠୋ। ଯଦି ପନେସ ରୂପଭୱେ ଚିତ୍ତଂ ନମେଯ୍ଯ, କିଂ ତତ୍ଥ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ଯେନେୱଂ ରୋଦତୀତି? ନ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ଅକୁସଲତାଯ ପନେତଂ ୱିଧିଂ ନ ଜାନାତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଦୋମନସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତିଯେୱସ୍ସ ଅଯୁତ୍ତା ସମାପତ୍ତିଲାଭେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତାତି ଚେ? ନ, ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା ଏୱ। ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ହି କିଲେସା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ସମାପତ୍ତିଲାଭୀନଂ ପନ ବଲୱପଚ୍ଚଯେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଉପ୍ପନ୍ନେ କିଲେସେ ପରିହୀନଜ୍ଝାନତ୍ତା କୁତସ୍ସ ଅରୂପଗମନନ୍ତି ଚେ? ଅପ୍ପକସିରେନ ପୁନାଧିଗମତୋ। ସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ହି ଉପ୍ପନ୍ନେ କିଲେସେ ବଲୱୱୀତିକ୍କମଂ ଅନାପଜ୍ଜନ୍ତା ୱୂପସନ୍ତମତ୍ତେଯେୱ କିଲେସୱେଗେ ପୁନ ତଂ ୱିସେସଂ ଅପ୍ପକସିରେନେୱାଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି, ‘‘ପରିହୀନୱିସେସା ଇମେ’’ତିପି ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯା ହୋନ୍ତି, ତାଦିସୋ ଚ ଏସୋ। ନୋ ଚେ କୁମାରେ ଭୱିସ୍ସତି ଅନ୍ତରାଯୋତି ନ ଭୱିସ୍ସତି ନୁ ଖୋ ଇମସ୍ମିଂ କୁମାରେ ଅନ୍ତରାଯୋ।

୬୯୮। ଦ୍ୱାଦସାଯଂ ନ ଓରକାଯନ୍ତି ଅଯଂ ଓରକୋ ପରିତ୍ତୋ ନ ହୋତି। ଉତ୍ତରଗାଥାଯ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯାହ।

୬୯୯। ତେରସାଯଂ ସମ୍ବୋଧିଯଗ୍ଗନ୍ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ। ତଞ୍ହି ଅୱିପରୀତଭାୱେନ ସମ୍ମା ବୁଜ୍ଝନତୋ ସମ୍ବୋଧି, କତ୍ଥଚି ଆୱରଣାଭାୱେନ ସବ୍ବଞ୍ଞାଣୁତ୍ତମତୋ ‘‘ଅଗ୍ଗ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଫୁସିସ୍ସତୀତି ପାପୁଣିସ୍ସତି। ପରମୱିସୁଦ୍ଧଦସ୍ସୀତି ନିବ୍ବାନଦସ୍ସୀ। ତଞ୍ହି ଏକନ୍ତୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ପରମୱିସୁଦ୍ଧଂ। ୱିତ୍ଥାରିକସ୍ସାତି ୱିତ୍ଥାରିକଂ ଅସ୍ସ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ସାସନଂ।

୭୦୦। ଚୁଦ୍ଦସାଯଂ ଅଥନ୍ତରାତି ଅନ୍ତରାଯେୱ ଅସ୍ସ, ସମ୍ବୋଧିପ୍ପତ୍ତିତୋ ଓରତୋ ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନ ସୋସ୍ସନ୍ତି ନ ସୁଣିସ୍ସଂ। ଅସମଧୁରସ୍ସାତି ଅସମୱୀରିଯସ୍ସ। ଅଟ୍ଟୋତି ଆତୁରୋ। ବ୍ଯସନଂ ଗତୋତି ସୁଖୱିନାସଂ ପତ୍ତୋ। ଅଘାୱୀତି ଦୁକ୍ଖିତୋ, ସବ୍ବଂ ଦୋମନସ୍ସୁପ୍ପାଦମେୱ ସନ୍ଧାଯାହ। ଦୋମନସ୍ସେନ ହି ସୋ ଆତୁରୋ। ତଞ୍ଚସ୍ସ ସୁଖବ୍ଯସନତୋ ବ୍ଯସନଂ, ସୁଖୱିନାସନତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନ ଚ ସୋ ଚେତସିକଅଘଭୂତେନ ଅଘାୱୀ।

୭୦୧। ପନ୍ନରସାଯଂ ୱିପୁଲଂ ଜନେତ୍ୱାନାତି ୱିପୁଲଂ ଜନେତ୍ୱା। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ନିଗ୍ଗମାତି ନିଗ୍ଗତୋ। ଏୱଂ ନିଗ୍ଗତୋ ଚ ସୋ ଭାଗିନେଯ୍ଯଂ ସଯନ୍ତି ସକଂ ଭାଗିନେଯ୍ଯଂ, ଅତ୍ତନୋ ଭଗିନିଯା ପୁତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସମାଦପେସୀତି ଅତ୍ତନୋ ଅପ୍ପାଯୁକଭାୱଂ ଞତ୍ୱା କନିଟ୍ଠଭଗିନିଯା ଚ ପୁତ୍ତସ୍ସ ନାଲକସ୍ସ ମାଣୱକସ୍ସ ଉପଚିତପୁଞ୍ଞତଂ ଅତ୍ତନୋ ବଲେନ ଞତ୍ୱା ‘‘ୱୁଡ୍ଢିପ୍ପତ୍ତୋ ପମାଦମ୍ପି ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯା’’ତି ନଂ ଅନୁକମ୍ପମାନୋ ଭଗିନିଯା ଘରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘କହଂ ନାଲକୋ’’ତି। ‘‘ବହି, ଭନ୍ତେ, କୀଳଅତୀ’’ତି। ‘‘ଆନେଥ ନ’’ନ୍ତି ଆଣାପେତ୍ୱା ତଙ୍ଖଣଂଯେୱ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ସମାଦପେସି ଓୱଦି ଅନୁସାସି। କଥଂ? ‘‘ବୁଦ୍ଧୋତି ଘୋସଂ…ପେ… ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ସୋଳଅସମଗାଥମାହ।

୭୦୨। ତତ୍ଥ ଯଦ ପରତୋତି ଯଦା ପରତୋ। ଧମ୍ମମଗ୍ଗନ୍ତି ପରମଧମ୍ମସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ, ଧମ୍ମଂ ୱା ଅଗ୍ଗଂ ସହ ପଟିପଦାଯ ନିବ୍ବାନଂ। ତସ୍ମିନ୍ତି ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ସମଣଧମ୍ମଂ।

୭୦୩। ସତ୍ତରସାଯଂ ତାଦିନାତି ତସ୍ସଣ୍ଠିତେନ, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନେ ସମାଧିଲାଭେ ଚ ସତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସେନ ସମାହିତଚିତ୍ତେନ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅନାଗତେ ପରମୱିସୁଦ୍ଧଦସ୍ସିନାତି ‘‘ଅଯଂ ନାଲକୋ ଅନାଗତେ କାଲେ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ପରମୱିସୁଦ୍ଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ପସ୍ସିସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ସୋ ଇସି ଇମିନା ପରିଯାଯେନ ‘‘ଅନାଗତେ ପରମୱିସୁଦ୍ଧଦସ୍ସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେନ ଅନାଗତେ ପରମୱିସୁଦ୍ଧଦସ୍ସିନା।

ଉପଚିତପୁଞ୍ଞସଞ୍ଚୟୋତି ପଦୁମୁତ୍ତରତୋ ପଭୁତି କତପୁଞ୍ଞସଞ୍ଚୟୋ। ପତିକ୍ଖନ୍ତି ଆଗମୟମାନୋ। ପରିୱସୀତି ପଞ୍ଚଜିତ୍ୱା ତାପସୱେସେନ ୱସି। ରକ୍ଖିତିନ୍ଦ୍ରିୟୋତି ରକ୍ଖିତସୋତିନ୍ଦ୍ରିୟୋ ହୁତ୍ୱା। ସୋ କିର ତତୋ ପଭୁତି ଉଦକେ ନ ନିମୁଜ୍ଜି ''ଉଦକଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସୋତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱିନାସେୟ୍ୟ, ତତୋ ଧମ୍ମସ୍ସୱନବାହିରୋ ଭୱେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା।

୭୦୪। ଅଟ୍ଠାରସାୟଂ ସୁତ୍ୱାନ ଘୋସନ୍ତି ସୋ ନାଲକୋ ଏୱଂ ପରିୱସନ୍ତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଭଗୱତା ସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ୱା ବାରାଣସିୟଂ ଧମ୍ମଚକ୍କେ ପୱତ୍ତିତେ ତଂ ''ଭଗୱତା ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତିତଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱତ ସୋ ଭଗୱା ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତିଆଦିନା ନୟେନ ଜିନୱରଚକ୍କୱତ୍ତନେ ପୱତ୍ତଘୋସଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥକାମାହି ଦେୱତାହି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଆରୋଚିତଂ ସୁତ୍ୱା। ଗନ୍ତ୍ୱାନ ଦିସ୍ୱା ଇସିନିସଭନ୍ତି ସତ୍ତାହଂ ଦେୱତାହି ମୋନେୟ୍ୟକୋଲାହଲେ କୟିରମାନେ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ଇସିପତନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ''ନାଲକୋ ଆଗମିସ୍ସତି, ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମୀ''ତି ଇମିନା ଚ ଅଭିସନ୍ଧିନା ୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସିନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ନିସଭସଦିସଂ ଇସିନିସଭଂ ଭଗୱନ୍ତଂ। ପସନ୍ନୋତି ସହ ଦସ୍ସନେନେୱ ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା। ମୋନେୟ୍ୟସେଟ୍ଠନ୍ତି ଞାଣୁତ୍ତମଂ, ମଗ୍ଗଞାଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସମାଗତେ ଅସିତାୱ୍ହୟସ୍ସ ସାସନେତି ଅସିତସ୍ସ ଇସିନୋ ଓୱାଦକାଲେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତେ। ତେନ ହି – ''ୟଦା ୱିୱରତି ଧମ୍ମମଗ୍ଗଂ, ତଦା ଗନ୍ତ୍ୱା ସମୟଂ ପରିପୁଚ୍ଛମାନୋ ଚରସ୍ସୁ ତସ୍ମିଂ ଭଗୱତି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟ''ନ୍ତି ଅନୁସିଟ୍ଠୋ, ଅୟଞ୍ଚ ସୋ କାଲୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସମାଗତେ ଅସିତାୱ୍ହୟସ୍ସ ସାସନେ''ତି। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଅୟଂ ତାୱ ୱତ୍ଥୁଗାଥାୱଣ୍ଣନା।

୭୦୫। ପୁଚ୍ଛାଗାଥାଦ୍ୱୟେ ଅଞ୍ଞାତମେତନ୍ତି ୱିଦିତଂ ମୟା ଏତଂ। ୟଥାତଥନ୍ତି ଅୱିପରୀତଂ। କୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ? ୟଂ ଅସିତୋ ''ସମ୍ବୋଧିୟଗ୍ଗଂ ଫୁସିସ୍ସତାୟଂ କୁମାରୋ''ତି ୱତ୍ୱା ''ବୁଦ୍ଧୋତି ଘୋସଂ ୟଦ ପରତୋ ସୁଣୋସି, ସମ୍ବୋଧିପ୍ପତ୍ତୋ ୱିୱରତି ଧମ୍ମମଗ୍ଗ''ନ୍ତି ମଂ ଅୱଚ, ତଦେତଂ ମୟା ଅସିତସ୍ସ ୱଚନଂ ଅଜ୍ଜ ଭଗୱନ୍ତଂ ସକ୍ଖିଂ ଦିସ୍ୱା ''ୟଥାତଥମେୱା''ତି ଅଞ୍ଞାତନ୍ତି। ତଂ ତନ୍ତି ତସ୍ମା ତଂ। ସବ୍ବଧମ୍ମାନ ପାରଗୁନ୍ତି ହେମୱତସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଛହି ଆକାରେହି। ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ପାରଗତଂ।

୭୦୬।ଅନଗାରିୟୁପେତସ୍ସାତି ଅନଗାରିୟଂ ଉପେତସ୍ସ, ପବ୍ବଜିତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ଜିଗୀସତୋତି ଅରିୟେହି ଆଚିଣ୍ଣଂ ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠଂ ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ପରିୟେସମାନସ୍ସ। ମୋନେୟ୍ୟନ୍ତି ମୁନୀନଂ ସନ୍ତକଂ। ଉତ୍ତମଂ ପଦନ୍ତି ଉତ୍ତମପଟିପଦଂ। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

୭୦୭। ଅଥସ୍ସ ଏୱଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଭଗୱା ''ମୋନେୟ୍ୟଂ ତେ ଉପଞ୍ଞିସ୍ସ''ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ମୋନେୟ୍ୟପଟିପଦଂ ବ୍ୟାକାସି। ତତ୍ଥ ଉପଞ୍ଞିସ୍ସନ୍ତି ଉପଞ୍ଞାପେୟ୍ୟଂ, ୱିୱରେୟ୍ୟଂ ପଞ୍ଞାପେୟ୍ୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍କରଂ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱନ୍ତି କାତୁଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଂ କୟିରମାନଞ୍ଚ ସମ୍ଭୱିତୁଂ ସହିତୁଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ – ଅହଂ ତେ ମୋନେୟ୍ୟଂ ପଞ୍ଞାପେୟ୍ୟଂ, ୟଦି ନଂ କାତୁଂ ୱା ଅଭିସମ୍ଭୋତୁଂ ୱା ସୁଖଂ ଭୱେୟ୍ୟ, ଏୱଂ ପନ ଦୁକ୍କରଂ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲତୋ ପଭୁତି କିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତଂ ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ। ତଥା ହି ନଂ ଏକସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଏକୋୱ ସାୱକୋ କରୋତି ଚ ସମ୍ଭୋତି ଚାତି।

ଏୱଂ ଭଗୱା ମୋନେୟ୍ୟସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱଂ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ନାଲକସ୍ସ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେତ୍ୱା ତମସ୍ସ ୱତ୍ତୁକାମୋ ଆହ ''ହନ୍ଦ ତେ ନଂ ପୱକ୍ଖାମି, ସନ୍ଥମ୍ଭସ୍ସୁ ଦଳ୍ହୋ ଭୱା''ତି। ତତ୍ଥ ହନ୍ଦାତି ବ୍ୟୱସାୟତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ତେ ନଂ ପୱକ୍ଖାମୀତି ତୁୟ୍ହଂ ତଂ ମୋନେୟ୍ୟଂ ପୱକ୍ଖାମି। ସନ୍ଥମ୍ଭସ୍ସୂତି ଦୁକ୍କରକରଣସମତ୍ଥେନ ୱୀରିୟୂପତ୍ଥମ୍ଭେନ ଅତ୍ତାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭୟ। ଦଳ୍ହୋ ଭୱାତି ଦୁରଭିସମ୍ଭୱସହନସମତ୍ଥାୟ ଅସିଥିଲପରକ୍କମତାୟ ଥିରୋ ହୋତି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ୟସ୍ମା ତ୍ୱଂ ଉପଚିତପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରୋ, ତସ୍ମାହଂ ଏକନ୍ତବ୍ୟୱସିତୋୱ ହୁତ୍ୱା ଏୱଂ ଦୁକ୍କରଂ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱମ୍ପି ସମାନଂ ତୁୟ୍ହଂ ତଂ ମୋନେୟ୍ୟଂ ପୱକ୍ଖାମି, ସନ୍ଥମ୍ଭସ୍ସୁ ଦଳ୍ହୋ ଭୱାତି।

୭୦୮। ଏୱଂ ପରମସଲ୍ଲେଖଂ ମୋନେୟ୍ୟୱତ୍ତଂ ୱତ୍ତୁକାମୋ ନାଲକଂ ସନ୍ଥମ୍ଭନେ ଦଳ୍ହୀଭାୱେ ଚ ନିୟୋଜେତ୍ୱା ପଠମଂ ତାୱ ଗାମୂପନିବଦ୍ଧକିଲେସପ୍ପହାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସମାନଭାଗ''ନ୍ତି ଉପଡ୍ଢଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ସମାନଭାଗନ୍ତି ସମଭାଗଂ ଏକସଦିସଂ ନିନ୍ନାନାକରଣଂ। ଅକ୍କୁଟ୍ଠୱନ୍ଦିତନ୍ତି ଅକ୍କୋସଞ୍ଚ ୱନ୍ଦନଞ୍ଚ।

ଇଦାନି ୟଥା ତଂ ସମାନଭାଗଂ କୟିରତି, ତଂ ଉପାୟଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ମନୋପଦୋସ''ନ୍ତି ଉପଡ୍ଢଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅକ୍କୁଟ୍ଠୋ ମନୋପଦୋସଂ ରକ୍ଖେୟ୍ୟ, ୱନ୍ଦିତୋ ସନ୍ତୋ ଅନୁଣ୍ଣତୋ ଚରେ, ରଞ୍ଞାପି ୱନ୍ଦିତୋ ସମାନୋ ''ମଂ ୱନ୍ଦତୀ''ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ନାପଜ୍ଜେୟ୍ୟ।

୭୦୯। ଇଦାନି ଅରଞ୍ଞୂପନିବଦ୍ଧକିଲେସପ୍ପହାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଉଚ୍ଚାୱଚା''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅରଞ୍ଞସଞ୍ଞିତେ ଦାୟେପି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠୱସେନ

ଉଟ୍ଟାଓଟ୍ଟା ନାନପ୍ପକାରା ଆରମ୍ମଣା ନିଚ୍ଛରନ୍ତି, ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ଚ ଖୋ ଅଗ୍ଗିସିଖୂପମା ପରିଳାହଜନକଟ୍ଠେନ। ଯଥା ୱା ତଯୁହ୍ମାନେ ୱନେ ଅଗ୍ଗିସିଖା ନାନପ୍ପକାରତାଯ ଉଚ୍ଚାଓଚ୍ଚା ନିଚ୍ଛରନ୍ତି, ସଧୂମାପି, ୱିଧୂମାପି, ନୀଲାପି, ପୀତାପି, ରତ୍ତାପି, ଖୁଦ୍ଦକାପି, ମହନ୍ତାପି, ଏୱଂ ସୀହବ୍ଯଗ୍ଘମନୁସ୍ସାମନୁସ୍ସୱିୱିଧୱିହଙ୍ଗୱିରୁତପୁପ୍ଫଫଲପଲ୍ଲୱାଦିଭେଦୱସେନ ନାନପ୍ପକାରତାଯ ଦାଯେ ଉଚ୍ଚାଓଚ୍ଚା ଆରମ୍ମଣା ନିଚ୍ଛରନ୍ତି ଭିଂସନକାପି, ରଜନୀଯାପି, ଦୋସନୀଯାପି, ମୋହନୀଯାପି। ତେନାହ – ''ଉଚ୍ଚାଓଚ୍ଚା ନିଚ୍ଛରନ୍ତି, ଦାଯେ ଅଗ୍ଗିସିଖୂପମା''ତି। ଏୱଂ ନିଚ୍ଛରନ୍ତେସୁ ଚ ଉଚ୍ଚାଓଚେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଯା କାଚି ଉଯ୍ଯାନୱନଚାରିକଂ ଗତା ସମାନା ପକତିଯା ୱା ୱନଚାରିନିଯୋ କଟ୍ଠହାରିକାଦଯୋ ରହୋଗତଂ ଦିସ୍ୱା ହସିତଲପିତରୁଦିତଦୁନିୱତ୍ଥାଦୀହି ନାରିଯୋ ମୁନିଂ ପଲୋଭେନ୍ତି, ତା ସୁ ତଂ ମା ପଲୋଭଯୁଂ, ତା ନାରିଯୋ ତଂ ମା ପଲୋଭଯୁଂ। ଯଥା ନ ପଲୋଭେନ୍ତି, ତଥା କରୋହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୭୧୦-୧୧। ଏୱମସ୍ସ ଭଗୱା ଗାମେ ଚ ଅରଞ୍ଞେ ଚ ପଟିପତ୍ତିୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସୀଲସଂୱରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱିରତୋ ମେଥୁନା ଧମ୍ମା''ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ ହିତ୍ୱା କାମେ ପରୋପରେତି ମେଥୁନଧମ୍ମତୋ ଅୱସେସେପି ସୁନ୍ଦରେ ଚ ଅସୁନ୍ଦରେ ଚ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେ ହିତ୍ୱା। ତପ୍ପହାନେନ ହି ମେଥୁନୱିରତି ସୁସମ୍ପନ୍ନା ହୋତି। ତେନାହ – ''ହିତ୍ୱା କାମେ ପରୋପରେ''ତି। ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ଅୱିରୁଦ୍ଧୋ''ତିଆଦୀନି ପନ ପଦାନି ''ନ ହନେଯ୍ଯ, ନ ଘାତଯେ''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତାଯ ପାଣାତିପାତାୱେରମଣିଯା ସମ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ରାଯଂ ସଙ୍ଖେପୱଣ୍ଣନା – ପରପକ୍ଖିଯେସୁ ପାଣେସୁ ଅୱିରୁଦ୍ଧୋ, ଅତ୍ତପକ୍ଖିଯେସୁ ଅସାରତ୍ତୋ, ସବ୍ବେପି ସତଣ୍ହନିତଣ୍ହତାଯ ତସଥାୱରେ ପାଣେ ଜୀୱିତୁକାମତାଯ ଅମରିତୁକାମତାଯ ସୁଖକାମତାଯ ଦୁକ୍ଖପଟିକ୍କୂଲତାଯ ଚ ''ଯଥା ଅହଂ ତଥା ଏତେ''ତି ଅତ୍ତସମାନତାଯ ତେସୁ ୱିରୋଧଂ ୱିନେନ୍ତୋ ତେନେୱ ପକାରେନ ''ଯଥା ଏତେ ତଥା ଅହ''ନ୍ତି ପରେସଂ ସମାନତାଯ ଚ ଅତ୍ତନି ଅନୁରୋଧଂ ୱିନେନ୍ତୋ ଏୱଂ ଉଭଯଥାପି ଅନୁରୋଧୱିରୋଧୱିପ୍ପହୀନୋ ହୁତ୍ୱା ମରଣପଟିକ୍କୂଲତାଯ ଅତ୍ତାନଂ ଉପମଂ କତ୍ୱା ପାଣେସୁ ଯେ କେଚି ତସେ ୱା ଥାୱରେ ୱା ପାଣେ ନ ହନେଯ୍ଯ ସାହତ୍ଥିକାଦୀହି ପଯୋଗେହି, ନ ଘାତଯେ ଆଣତ୍ତିକାଦୀହୀତି।

୭୧୨। ଏୱମସ୍ସ ମେଥୁନୱିରତିପାଣାତିପାତୱିରତିମୁଖେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲଂ ୱତ୍ୱା ''ହିତ୍ୱା କାମେ''ତିଆଦୀହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ହିତ୍ୱା ଇଚ୍ଛଞ୍ଚା''ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯାଯଂ ତଣ୍ହା ଏକଂ ଲଦ୍ଧା ଦୁତିଯଂ ଇଚ୍ଛତି, ଦ୍ୱେ ଲଦ୍ଧା ତତିଯଂ, ସତସହସ୍ସଂ ଲଦ୍ଧା ତଦୁତ୍ତରିମ୍ପି ଇଚ୍ଛତୀତି ଏୱଂ ଅପ୍ପଟିଲଦ୍ଧୱିସଯଂ ଇଚ୍ଛନତୋ ''ଇଚ୍ଛା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯୋ ଚାଯଂ ପଟିଲଦ୍ଧୱିସଯଲୁଦ୍ଧନୋ ଲୋଭୋ। ତଂ ହିତ୍ୱା ଇଚ୍ଛଞ୍ଚ ଲୋଭଞ୍ଚ ଯତ୍ଥ ସତ୍ତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ, ଯସ୍ମିଂ ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚଯେ ତେହି ଇଚ୍ଛାଲୋଭେହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ସତ୍ତୋ ଲଗ୍ଗୋ ପଟିବଦ୍ଧୋ ତିଟ୍ଠତି, ତତ୍ଥ ତଂ ଉଭଯମ୍ପି ହିତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯତ୍ଥଂ ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିଂ ଅୱିରୋଧେନ୍ତୋ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ଚକ୍ଖୁମା ହୁତ୍ୱା ଇମଂ ମୋନେଯ୍ଯପଟିପଦଂ ପଟିପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ଏୱଞ୍ହି ପଟିପନ୍ନୋ ତରେଯ୍ଯ ନରକଂ ଇମଂ, ଦୁପ୍ପୂରଣଟ୍ଠେନ ନରକସଞ୍ଞିତଂ ମିଚ୍ଛାଜୀୱହେତୁଭୂତଂ ଇମଂ ପଚ୍ଚଯତଣ୍ହଂ ତରେଯ୍ଯ, ଇମାଯ ୱା ପଟିପଦାଯ ତରେଯ୍ଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୭୧୩। ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯତଣ୍ହାପହାନମୁଖେନ ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତାମୁଖେନ ପଚ୍ଚଯପରିଭୋଗସୀଲଂ ତଦନୁସାରେନ ଚ ଯାୱ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତି, ତାୱ ପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଊନୂଦରୋ''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଧମ୍ମେନ ସମେନ ଲଦ୍ଧେସୁ ଇତରୀତରଚୀୱରାଦୀସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଆହାରଂ ତାୱ ଆହାରେନ୍ତୋ –

''ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ଚ ଆଲୋପେ, ଅଭୁତ୍ୱା ଉଦକଂ ପିୱେ;

ଅଲଂ ଫାସୁୱିହାରାଯ, ପହିତତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ''ତି। (ଥେରଗା। ୯୮୩) –

ୱୁତ୍ତନଯେନ ଊନୋଦରୋ ଅସ୍ସ, ନ ୱାତଭରିତଭସ୍ତା ୱିଯ ଉଦ୍ଧୁମାତୁଦରୋ, ଭତ୍ତସମ୍ମଦପଚ୍ଚଯା ଥିନମିଦ୍ଧଂ ପରିହରେଯ୍ଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଊନୂଦରୋ ହୋନ୍ତୋପି ଚ ମିତାହାରୋ ଅସ୍ସ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୂ, ''ନେୱ ଦୱାଯା''ତିଆଦିନା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ଗୁଣତୋ ଦୋସତୋ ଚ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାହାରୋ। ଏୱଂ ମିତାହାରୋ ସମାନୋପି ପଚ୍ଚଯଧୁତଙ୍ଗପରିଯତ୍ତିଅଧିଗମୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧାଯ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଅସ୍ସ। ଏକଂସେନ ହି ମୋନେଯ୍ଯପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଏୱଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଏକେକସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚଯେ ତୀହି ସନ୍ତୋସେହି ସନ୍ତୁସ୍ସନା ପଚ୍ଚଯପ୍ପିଚ୍ଛତା। ଧୁତଙ୍ଗଧରସ୍ସେୱ ସତୋ ''ଧୁତୱାତି ମଂ ପରେ ଜାନନ୍ତୁ''ତି ଅନିଚ୍ଛନତା ଧୁତଙ୍ଗପ୍ପିଚ୍ଛତା। ବହୁସ୍ସୁତସ୍ସେୱ ସତୋ ''ବହୁସ୍ସୁତୋତି ମଂ ପରେ ଜାନନ୍ତୁ''ତି ଅନିଚ୍ଛନତା ପରିଯତ୍ତିଅପ୍ପିଚ୍ଛତା ମଜ୍ଝନ୍ତିକତ୍ଥେରସ୍ସ ୱିଯ। ଅଧିଗମସମ୍ପନ୍ନସ୍ସେୱ ସତୋ ''ଅଧିଗତୋ ଅଯଂ କୁସଲଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ମଂ ପରେ ଜାନନ୍ତୁ''ତି ଅନିଚ୍ଛନତା ଅଧିଗମପ୍ପିଚ୍ଛତା। ସା ଚ ଅରହତ୍ତାଧିଗମତୋ ଓରଂ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅରହତ୍ତାଧିଗମତ୍ଥଞ୍ହି ଅଯଂ ପଟିପଦାତି। ଏୱଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋପି ଚ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ତଣ୍ହାଲୋଲୁପ୍ପଂ ହିତ୍ୱା ଅଲୋଲୁପୋ ଅସ୍ସ। ଏୱଂ ଅଲୋଲୁପୋ ହି ସଦା ଇଚ୍ଛାଯ ନିଚ୍ଛାତୋ ଅନିଚ୍ଛୋ ହୋତି ନିବ୍ବୁତୋ, ଯାଯ ଇଚ୍ଛାଯ ଛାତା ହୋନ୍ତି ସତ୍ତା ଖୁପ୍ପିପାସାତୁରା ୱିଯ ଅତିତ୍ତା, ତାଯ ଇଚ୍ଛାଯ ଅନିଚ୍ଛୋ ହୋତି ଅନିଚ୍ଛତ୍ତା ଚ ନିଚ୍ଛାତୋ ହୋତି ଅନାତୁରୋ ପରମତିତ୍ତିପ୍ପତ୍ତୋ। ଏୱଂ ନିଚ୍ଛାତତ୍ତା

ନିକୁଟୋ ହୋତି ୱୂପସନ୍ତସଙ୍କିଲେସପରିଳାହୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଉପ୍ପଟିପାଟିଯା ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୭୧୪। ଏୱଂ ଯାୱ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତି, ତାୱପଟିପଦଂ କଥେତ୍ୱା ଇଦାନି ତଂ ପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିନିଟ୍ଠଂ ଧୁତଙ୍ଗସମାଦାନଂ ସେନାସନୱଣ୍ଣଞ୍ଚ କଥେନ୍ତୋ ''ସ ପିଣ୍ଡଚାର''ନ୍ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ ସ ପିଣ୍ଡଚାରଂ ଚରିତ୍ୱାତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭିକ୍ଖଂ ଚରିତ୍ୱା ଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ ୱା କତ୍ୱା। ୱନନ୍ତମଭିହାରଯେତି ଅପପଞ୍ଚିତୋ ଗିହିପପଞ୍ଚେନ ୱନଂ ଏୱ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ଉପଟ୍ଠିତୋ ରୁକ୍ଖମୂଲସ୍ମିନ୍ତି ରୁକ୍ଖମୂଲେ ଠିତୋ ୱା ହୁତ୍ୱା। ଆସନୂପଗତୋତି ଆସନଂ ଉପଗତୋ ୱା ହୁତ୍ୱା, ନିସିନ୍ନୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମୁନୀତି ମୋନେୟ୍ୟପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ପିଣ୍ଡଚାରଂ ଚରିତ୍ୱା''ତି ଇମିନା ପିଣ୍ଡପାତିକଙ୍ଗଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ଉକ୍କଟ୍ଠପିଣ୍ଡପାତିକୋ ସପଦାନଚାରୀ ଏକାସନିକୋ ପତ୍ତପିଣ୍ଡିକୋ ଖଲୁପଚ୍ଛାଭତ୍ତିକୋ ଚ ହୋତିଯେୱ, ତେଚୀୱରିକପଂସୁକୂଲଙ୍ଗମ୍ପି ଚ ସମାଦିଯତେୱ, ତସ୍ମା ଇମାନିପି ଛ ୱୁତ୍ତାନେୱ ହୋନ୍ତି। ''ୱନନ୍ତମଭିହାରଯେ''ତି ଇମିନା ପନ ଆରଞ୍ଞିକଙ୍ଗଂ ୱୁତ୍ତଂ, ''ଉପଟ୍ଠିତୋ ରୁକ୍ଖମୂଲସ୍ମି''ନ୍ତି ଇମିନା ରୁକ୍ଖମୂଲିକଙ୍ଗଂ, ''ଆସନୂପଗତୋ''ତି ଇମିନା ନେସଜ୍ଜିକଙ୍ଗଂ। ଯଥାକ୍କମଂ ପନ ଏତେସଂ ଅନୁଲୋମତ୍ତା ଅବ୍ଭୋକାସିକଯଥାସନ୍ଥତିକସୋସାନିକଙ୍ଗାନି ୱୁତ୍ତାନିଯେୱ ହୋନ୍ତୀତି ଏୱମେତାଯ ଗାଥାଯ ତେରସ ଧୁତଙ୍ଗାନି ନାଲକତ୍ଥେରସ୍ସ କଥେସି।

୭୧୫।ସ ଝାନପସୁତୋ ଧୀରୋତି ସୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନେନ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନସମାପଜ୍ଜନାଧିଟ୍ଠାନୱୁଟ୍ଠାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେହି ଚ ଝାନେସୁ ପସୁତୋ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ। ଧୀରୋତି ଧିତିସମ୍ପନ୍ନୋ। ୱନନ୍ତେ ରମିତୋ ସିଯାତି ୱନେ ଅଭିରତୋ ସିଯା, ଗାମନ୍ତସେନାସନେ ନାଭିରମେୟ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଝାୟେଥରୁକ୍ଖମୂଲସ୍ମିଂ, ଅତ୍ତାନମଭିତୋସଯନ୍ତି ନ କେୱଲଂ ଲୋକିଯଜ୍ଝାନପସୁତୋଯେୱ ସିଯା, ଅପିଚ ଖୋ ତସ୍ମିଂଯେୱ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ଲୋକୁତ୍ତରଜ୍ଝାନେନାପି ଅତ୍ତାନଂ ଅତୀୱ ତୋସେନ୍ତୋ ଝାୟେଥ। ପରମସ୍ସାସପ୍ପତ୍ତିଯା ହି ଲୋକୁତ୍ତରଜ୍ଝାନେନେୱ ଚିତ୍ତଂ ଅତୀୱ ତୁସ୍ସତି, ନ ଅଞ୍ଞେନ। ତେନାହ – ''ଅତ୍ତାନମଭିତୋସଯ''ନ୍ତି। ଏୱମିମାଯ ଗାଥାଯ ଝାନପସୁତତାଯ ୱନନ୍ତସେନାସନାଭିରତିଂ ଅରହତ୍ତଞ୍ଚ କଥେସି।

୭୧୬। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଇମଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ନାଲକତ୍ଥେରୋ ୱନନ୍ତମଭିହାରେତ୍ୱା ନିରାହାରୋପି ପଟିପଦାପୂରଣେ ଅତୀୱ ଉସ୍ସୁକ୍କୋ ଅହୋସି, ନିରାହାରେନ ଚ ସମଣଧମ୍ମଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କା। ତଥା କରୋନ୍ତସ୍ସ ହି ଜୀୱିତଂ ନପ୍ପୱତ୍ତତି, କିଲେସେ ପନ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତେନ ଆହାରୋ ପରିଯେସିତବ୍ବୋ, ଅଯମେତ୍ଥ ଞାଯୋ। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଭଗୱା ଅପରାପରେସୁପି ଦିୱସେସୁ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତବ୍ବଂ, କିଲେସା ପନ ନ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିନିଟ୍ଠଂଯେୱ ଭିକ୍ଖାଚାରୱତ୍ତଂ କଥେନ୍ତୋ ''ତତୋ ରତ୍ୟା ୱିୱସାନେ''ତିଆଦିକା ଛ ଗାଥାଯୋ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ତତୋତି ''ସ ପିଣ୍ଡଚାରଂ ଚରିତ୍ୱା, ୱନନ୍ତମଭିହାରଯେ''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତପିଣ୍ଡଚାରୱନନ୍ତାଭିହାରତୋ ଉତ୍ତରିପି। ରତ୍ୟା ୱିୱସାନେତି ରତ୍ତିସମତିକ୍କମେ, ଦୁତିଯଦିୱସେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଗାମନ୍ତମଭିହାରଯେତି ଆଭିସମାଚାରିକୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲା, ତାୱ ୱିୱେକମନୁବ୍ରୂହେତ୍ୱା ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋନ୍ତୋ ଗାମଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ଅୱ୍ହାନଂ ନାଭିନନ୍ଦେୟ୍ୟାତି ''ଭନ୍ତେ, ଅମ୍ହାକଂ ଘରେ ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବ''ନ୍ତି ନିମନ୍ତନଂ, ''ଦେତି ନୁ ଖୋ ନ ଦେତି ନୁ ଖୋ ସୁନ୍ଦରଂ ନୁ ଖୋ ଦେତି ଅସୁନ୍ଦରଂ ନୁ ଖୋ ଦେତୀ''ତି ଏୱରୂପଂ ୱିତକ୍କଂ ଭୋଜନଞ୍ଚ ପଟିପଦାପୂରକୋ ଭିକ୍ଖୁ ନାଭିନନ୍ଦେୟ୍ୟ, ନପ୍ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହେୟ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଦି ପନ ବଲକ୍କାରେନ ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ପୂରେତ୍ୱା ଦେନ୍ତି, ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମୋ କାତବ୍ବୋ, ଧୁତଙ୍ଗଂ ନ କୁପ୍ପତି, ତଦୁପାଦାଯ ପନ ତଂ ଗାମଂ ନ ପୱିସିତବ୍ବଂ। ଅଭିହାରଞ୍ଚ ଗାମତୋତି ସଚେ ଗାମଂ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ ପାତିସତେହିପି ଭତ୍ତଂ ଅଭିହରନ୍ତି , ତମ୍ପି ନାଭିନନ୍ଦେୟ୍ୟ, ତତୋ ଏକସିତ୍ଥମ୍ପି ନପ୍ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହେୟ୍ୟ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଘରପଟିପାଟିଯା ପିଣ୍ଡପାତମେୱ ଚରେୟ୍ୟାତି।

୭୧୭।ନମୁନୀ ଗାମମାଗମ୍ମ, କୁଲେସୁ ସହସା ଚରେତି ସୋ ଚ ମୋନଟ୍ଠାଯ ପଟିପନ୍ନକୋ ମୁନି ଗାମଂ ଗତୋ ସମାନୋ କୁଲେସୁ ସହସା ନ ଚରେ, ସହସୋକିତାଦିଅନନୁଲୋମିକଂ ଗିହିସଂସଗ୍ଗଂ ନ ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଘାସେସନଂ ଛିନ୍ନକଥୋ, ନ ୱାଚଂ ପଯୁତଂ ଭଣେତି ଛିନ୍ନକଥୋ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଓଭାସପରିକଥାନିମିତ୍ତୱିଞ୍ଞତ୍ତିପଯୁତ୍ତଂ ଘାସେସନୱାଚଂ ନ ଭଣେୟ୍ୟ। ସଚେ ଆକଙ୍ଖେୟ୍ୟ, ଗିଲାନୋ ସମାନୋ ଗେଲଞ୍ଞପଟିବାହନତ୍ଥାଯ ଭଣେୟ୍ୟ। ସେନାସନତ୍ଥାଯ ୱା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଠପେତ୍ୱା ଓଭାସପରିକଥାନିମିତ୍ତପଯୁତ୍ତଂ, ଅୱସେସପଚ୍ଚଯତ୍ଥାଯ ପନ ଅଗିଲାନୋ ନେୱ କିଞ୍ଚି ଭଣେୟ୍ୟାତି।

୭୧୮-୯।ଅଲତ୍ଥଂ ଯଦିଦନ୍ତି ଇମିସ୍ସା ପନ ଗାଥାଯ ଅଯମତ୍ଥୋ – ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିଟ୍ଠୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକେପି କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଲଦ୍ଧେ ''ଅଲତ୍ଥଂ ଯଂ ଇଦଂ ସାଧୂ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଅଲଦ୍ଧେ ''ନାଲତ୍ଥଂ କୁସଲ''ନ୍ତି ତମ୍ପି ''ସୁନ୍ଦର''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଉଭଯେନେୱ ଲାଭାଲାଭେନ ସୋ ତାଦୀ ନିବ୍ବିକାରୋ ହୁତ୍ୱା ରୁକ୍ଖଂୱୁପନିୱତ୍ତତି, ଯଥାପି ପୁରିସୋ ଫଲଗୱେସୀ ରୁକ୍ଖଂ ଉପଗମ୍ମ ଫଲଂ ଲଦ୍ଧାପି ଅଲଦ୍ଧାପି ଅନନୁନୀତୋ ଅପ୍ପଟିହତୋ ମଜ୍ଝତ୍ତୋଯେୱ ହୁତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ କୁଲଂ ଉପଗମ୍ମ ଲାଭଂ ଲଦ୍ଧାପି ଅଲଦ୍ଧାପି ମଜ୍ଝତ୍ତୋୱ ହୁତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତୀତି। ସ ପତ୍ତପାଣୀ ତି ଗାଥା ଉତ୍ତାନତ୍ଥାୱ।

୭୨୦।ଉଚ୍ଚାୱଚାତି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ – ଏୱଂ ଭିକ୍ଖାଚାରୱତ୍ତସମ୍ପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱାପି ତାୱତକେନେୱ ତୁଟ୍ଠିଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଟିପଦଂ ଆରୋଧେୟ୍ୟ। ପଟିପତ୍ତିସାରଞ୍ହି ସାସନଂ। ସା ଚାଯଂ ଉଚ୍ଚାୱଚା...ପେ... ମୁତନ୍ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସା ଚାଯଂ ମଗ୍ଗପଟିପଦା ଉତ୍ତମନିହୀନଭେଦତୋ ଉଚ୍ଚାୱଚା

ବୁଦ୍ଧସମଣେନ ପକାସିତା। ସୁଖାପଟିପଦା ହି ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଉଚ୍ଚା, ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ଅୱଚା। ଇତରା ଦ୍ୱେ ଏକେନଙ୍ଗେନ ଉଚ୍ଚା, ଏକେନ ଅୱଚା। ପଠମା ଏୱ ୱା ଉଚ୍ଚା, ଇତରା ତିସ୍ସୋପି ଅୱଚା। ତାଯ ଚେତାଯ ଉଚ୍ଚାଯ ଅୱଚାଯ ୱା ପଟିପଦାଯ ନ ପାରଂ ଦିଗୁଣଂ ଯନ୍ତି। ''ଦୁଗୁଣ''ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ, ଏକମଗ୍ଗେନ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ନିବ୍ବାନଂ ନ ଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ମା? ଯେନ ମଗ୍ଗେନ ଯେ କିଲେସା ପହୀନା, ତେସଂ ପୁନ ଅପ୍ପହାତବ୍ବତୋ। ଏତେନ ପରିହାନଧମ୍ମାଭାୱଂ ଦୀପେତି। ନଯିଦଂ ଏକଗୁଣଂ ମୁତନ୍ତି ତଞ୍ଚ ଇଦଂ ପାରଂ ଏକକ୍ଖତ୍ତୁଂଯେୱ ଫୁସନାରହମ୍ପି ନ ହୋତି। କସ୍ମା? ଏକେନ ମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବକିଲେସପ୍ପହାନାଭାୱତୋ। ଏତେନ ଏକମଗ୍ଗେନେୱ ଅରହତ୍ତାଭାୱଂ ଦୀପେତି।

୭୨୧। ଇଦାନି ପଟିପଦାନିସଂସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯସ୍ସ ଚ ୱିସତା''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯସ୍ସ ଚ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତାଯ ପଟିପଦାଯ ପହୀନତ୍ତା ଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାୱିଚରିତଭାୱେନ ୱିସତତ୍ତା ୱିସତା ତଣ୍ହା ନତ୍ଥି, ତସ୍ସ କିଲେସସୋତଚ୍ଛେଦେନ ଛିନ୍ନସୋତସ୍ସ କୁସଲାକୁସଲପ୍ପହାନେନ କିଚ୍ଚାକିଚ୍ଚପ୍ପହୀନସ୍ସ ରାଗଜୋ ୱା ଦୋସଜୋ ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତକୋପି ପରିଳାହୋ ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି।

୭୨୨। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଇମା ଗାଥାଯୋ ସୁତ୍ୱା ନାଳକତ୍ଥେରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଉଦପାଦି – ''ଯଦି ଏତ୍ତକଂ ମୋନେଯ୍ୟଂ ସୁକରଂ ନ ଦୁକ୍କରଂ, ସକ୍କା ଅପ୍ପକସିରେନ ପୂରେତୁ''ନ୍ତି, ତସ୍ମାସ୍ସ ଭଗୱା ''ଦୁକ୍କରମେୱ ମୋନେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପୁନ ''ମୋନେଯ୍ୟଂ ତେ ଉପଞ୍ଞିସ୍ସ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉପଞ୍ଞିସ୍ସନ୍ତି ଉପଞ୍ଞାପେଯ୍ୟଂ, କଥଯିସ୍ସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଖୁରଧାରା ଉପମା ଅସ୍ସାତି ଖୁରଧାରୂପମୋ। ଭୱେତି ଭୱେଯ୍ୟ। କୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ? ମୋନେଯ୍ୟଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଭିକ୍ଖୁ ଖୁରଧାରଂ ଉପମଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯେସୁ ୱତ୍ତେଯ୍ୟ। ଯଥା ମଧୁଦିଦ୍ଧଂ ଖୁରଧାରଂ ଲିହନ୍ତୋ, ଛେଦତୋ, ଜିୱ୍ହଂ ରକ୍ଖତି, ଏୱଂ ଧମ୍ମେନ ଲଦ୍ଧେ ପଚ୍ଚଯେ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଚିତ୍ତଂ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ରକ୍ଖେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଚ୍ଚଯା ହି ପରିସୁଦ୍ଧେନ ଞାଯେନ ଲଦ୍ଧୁଞ୍ଚ ଅନୱଜ୍ଜପରିଭୋଗେନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁଞ୍ଚ ନ ସୁଖେନ ସକ୍କାତି ଭଗୱା ପଚ୍ଚଯନିସ୍ସିତମେୱ ବହୁସୋ ଭଣତି। ଜିୱ୍ହାଯ ତାଲୁମାହଚ୍ଚ, ଉଦରେ ସଞ୍ଞତୋ ସିଯାତି ଜିୱ୍ହାଯ ତାଲୁଂ ଉପ୍ପୀଳେତ୍ୱାପି ରସତଣ୍ହଂ ୱିନୋଦେନ୍ତୋ କିଲିଟ୍ଠେନ ମଗ୍ଗେନ ଉପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚଯେ ଅସେୱନ୍ତୋ ଉଦରେ ସଂଯତୋ ସିଯା।

୭୨୩।ଅଲୀନଚିତ୍ତୋ ଚ ସିଯାତି ନିଚ୍ଚଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନାଯ ଅଟ୍ଠିତକାରିତାଯ ଅକୁସୀତଚିତ୍ତୋ ଚ ଭୱେଯ୍ୟ। ନ ଚାପି ବହୁ ଚିନ୍ତଯେତି ଞାତିଜନପଦାମରୱିତକ୍କୱସେନ ଚ ବହୁଂ ନ ଚିନ୍ତେଯ୍ୟ। ନିରାମଗନ୍ଧୋ ଅସିତୋ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯପରାଯଣୋତି ନିକ୍କିଲେସୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଭୱେ ଅନିସ୍ସିତୋ ସିକ୍ଖାତ୍ତଯସକଲସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯପରାଯଣୋ ଏୱ ଭୱେଯ୍ୟ।

୭୨୪-୫।ଏକାସନସ୍ସାତି ୱିୱିତ୍ତାସନସ୍ସ। ଆସନମୁଖେନ ଚେତ୍ଥ ସବ୍ବେରିଯାପଥା ୱୁତ୍ତା। ଯତୋ ସବ୍ବେରିଯାପଥେସୁ ଏକୀଭାୱସ୍ସ ସିକ୍ଖେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏକାସନସ୍ସାତି ଚ ସମ୍ପଦାନୱଚନମେତଂ। ସମଣୂପାସନସ୍ସଚାତି ସମଣେହି ଉପାସିତବ୍ବସ୍ସ ଅଟ୍ଠତିଂସାରମ୍ମଣଭାୱନାନୁଯୋଗସ୍ସ, ସମଣାନଂ ୱା ଉପାସନଭୂତସ୍ସ ଅଟ୍ଠତିଂସାରମ୍ମଣଭେଦସ୍ସେୱ। ଇଦମ୍ପି ସମ୍ପଦାନୱଚନମେୱ, ଉପାସନତ୍ଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଏକାସନେନ କାଯୱିୱେକୋ, ସମଣୂପାସନେନ ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏକତ୍ତଂ ମୋନମକ୍ଖାତନ୍ତି ଏୱମିଦଂ କାଯଚିତ୍ତୱିୱେକୱସେନ ''ଏକତ୍ତଂ ମୋନ''ନ୍ତି ଅକ୍ଖାତଂ। ଏକୋ ଚେ ଅଭିରମିସ୍ସସୀତି ଇଦଂ ପନ ଉତ୍ତରଗାଥାପେକ୍ଖଂ ପଦଂ, ''ଅଥ ଭାହିସି ଦସଦିସା''ତି ଇମିନା ଅସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଭାହିସୀତି ଭାସିସ୍ସସି ପକାସେସ୍ସସି। ଇମଂ ପଟିପଦଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ସବ୍ବଦିସାସୁ କିତ୍ତିଯା ପାକଟୋ ଭୱିସ୍ସସୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁତ୍ୱା ଧୀରାନନ୍ତିଆଦୀନଂ ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ପଦାନଂ ଅଯମତ୍ଥୋ – ଯେନ ଚ କିତ୍ତିଘୋସେନ ଭାହିସି ଦସଦିସା ତଂ ଧୀରାନଂ ଝାଯୀନଂ କାମଚାଗିନଂ ନିଘୋସଂ ସୁତ୍ୱା ଅଥ ତ୍ୱଂ ତେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭିୟ୍ୟୋ ହିରିଞ୍ଚ ସଦ୍ଧଞ୍ଚ କରେଯ୍ୟାସି, ତେନ ଘୋସେନ ହରାଯମାନୋ ''ନିଯ୍ୟାନିକପଟିପଦା ଅଯ''ନ୍ତି ସଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଉତ୍ତରି ପଟିପତ୍ତିମେୱ ବୂହେଯ୍ୟାସି। ମାମକୋତି ଏୱଞ୍ହି ସନ୍ତେ ମମ ସାୱକୋ ହୋତୀତି।

୭୨୬।ତଂ ନଦୀହୀତି ଯଂ ତଂ ମଯା ''ହିରିଞ୍ଚ ସଦ୍ଧଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ କୁବ୍ବେଥା''ତି ୱଦତା ''ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ନ କାତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଇମିନା ନଦୀନିଦସ୍ସନେନାପି ଜାନାଥ, ତବ୍ବିପରିଯାଯଞ୍ଚ ସୋବ୍ଭେସୁ ଚ ପଦରେସୁଚ ଜାନାଥ। ସୋବ୍ଭେସୂତି ମାତିକାସୁ । ପଦରେସୂତି ଦରୀସୁ। କଥଂ? ସଣନ୍ତା ଯନ୍ତି କୁସୋବ୍ଭା, ତୁଣ୍ହୀ ଯନ୍ତି ମହୋଦଧୀତି। କୁସୋବ୍ଭା ହି ସୋବ୍ଭପଦରାଦିଭେଦା ସବ୍ବାପି କୁନ୍ନଦିଯୋ ସଣନ୍ତା ସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତା ଉଦ୍ଧତା ହୁତ୍ୱା ଯନ୍ତି, ଗଙ୍ଗାଦିଭେଦା ପନ ମହାନଦିଯୋ ତୁଣ୍ହୀ ଯନ୍ତି, ଏୱଂ ''ମୋନେଯ୍ୟଂ ପୂରେମୀ''ତି ଉଦ୍ଧତୋ ହୋତି ଅମାମକୋ, ମାମକୋ ପନ ହିରିଞ୍ଚ ସଦ୍ଧଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ନୀଚଚିତ୍ତୋୱ ହୋତି।

୭୨୭-୯। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ – ଯଦୂନକଂ…ପେ… ପଣ୍ଡିତୋତି। ତତ୍ଥ ସିଯା – ସଚେ ଅଡ୍ଢକୁମ୍ଭୂପମୋ ବାଲୋ ସଣନ୍ତତାଯ, ରହଦୋ ପୂରୋୱ ପଣ୍ଡିତୋ ସନ୍ତତାଯ, ଅଥ କସ୍ମା ବୁଦ୍ଧସମଣୋ ଏୱଂ ଧମ୍ମଦେସନାବ୍ୟାୱଟୋ ହୁତ୍ୱା ବହୁଂ ଭାସତୀତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧେନ ''ଯଂ ସମଣୋ''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ

– ଯଂ ବୁଦ୍ଧସମଣୋ ବହୁଂ ଭାସତି ଉପେତଂ ଅତ୍ଥସଞ୍ହିତଂ, ଅତ୍ଥୁପେତଂ ଧମ୍ମୁପେତଞ୍ଚ ହିତେନ ଚ ସଂହିତଂ, ତଂ ନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ, ଅପିଚ ଖୋ ଜାନଂ ସୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଦିୱସମ୍ପି ଦେସେନ୍ତୋ ନିପ୍ପପଞ୍ଚୋୱ ହୁତ୍ୱା। ତସ୍ସ ହି ସବ୍ବଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି। ଏୱଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଚ ''ଇଦମସ୍ସ ହିତଂ ଇଦମସ୍ସ ହିତ''ନ୍ତି ନାନପ୍ପକାରତୋ ଜାନଂ ସୋ ବହୁ ଭାସତି, ନ କେୱଲଂ ବହୁଭାଣିତାଯ। ଅୱସାନଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ – ଏୱଂ ତାୱ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ବୁଦ୍ଧସମଣୋ ଜାନଂ ସୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ଜାନଂ ସୋ ବହୁ ଭାସତି। ତେନ ଦେସିତଂ ପନ ଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯେନେୱ ଞାଣେନ ଯୋ ଚ ଜାନଂ ସଂଯତତ୍ତୋ, ଜାନଂ ନ ବହୁ ଭାସତି, ସ ମୁନି ମୋନମରହତି, ସ ମୁନି ମୋନମଜ୍ଝଗାତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତଂ ଧମ୍ମଂ ଜାନନ୍ତୋ ସଂଯତତ୍ତୋ ଗୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଯଂ ଭାସିତଂ ସତ୍ତାନଂ ହିତସୁଖାୱହଂ ନ ହୋତି, ତଂ ଜାନଂ ନ ବହୁ ଭାସତି। ସୋ ଏୱଂୱିଧୋ ମୋନତ୍ଥଂ ପଟିପନ୍ନକୋ ମୁନି ମୋନେଯ୍ୟପଟିପଦାସଙ୍ଖାତଂ ମୋନଂ ଅରହତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଅରହତିଯେୱ, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ସ ମୁନି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣସଙ୍ଖାତଂ ମୋନଂ ଅଜ୍ଝଗା ଇଚ୍ଚେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି।

ତଂ ସୁତ୍ୱା ନାଲକତ୍ଥେରୋ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଅହୋସି ଦସ୍ସନେ ସୱନେ ପୁଚ୍ଛାଯାତି। ସୋ ହି ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ୱନଂ ପୱିଟ୍ଠୋ, ପୁନ ''ଅହୋ ୱତାହଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଲୋଲଭାୱଂ ନ ଜନେସି। ଅଯମସ୍ସ ଦସ୍ସନେ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା। ତଥା ''ଅହୋ ୱତାହଂ ପୁନ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁଣେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଲୋଲଭାୱଂ ନ ଜନେସି। ଅଯମସ୍ସ ସୱନେ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା। ତଥା ''ଅହୋ ୱତାହଂ ପୁନ ମୋନେଯ୍ୟପଟିପଦଂ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଲୋଲଭାୱଂ ନ ଜନେସି। ଅଯମସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାଯ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା।

ସୋ ଏୱଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ସମାନୋ ପବ୍ବତପାଦଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଏକୱନସଣ୍ଡେ ଦ୍ୱେ ଦିୱସାନି ନ ୱସି , ଏକରୁକ୍ଖମୂଲେ ଦ୍ୱେ ଦିୱସାନି ନ ନିସୀଦି, ଏକଗାମେ ଦ୍ୱେ ଦିୱସାନି ପିଣ୍ଡାଯ ନ ପାୱିସି। ଇତି ୱନତୋ ୱନଂ, ରୁକ୍ଖତୋ ରୁକ୍ଖଂ, ଗାମତୋ ଗାମଂ ଆହିଣ୍ଡନ୍ତୋ ଅନୁରୂପପଟିପଦଂ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସି। ଅଥ ଯସ୍ମା ମୋନେଯ୍ୟପଟିପଦଂ ଉକ୍କଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା ପୂରେନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ସତ୍ତେୱ ମାସାନି ଜୀୱତି, ମଜ୍ଝିମଂ କତ୍ୱା ପୂରେନ୍ତୋ ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି, ମନ୍ଦଂ କତ୍ୱା ପୂରେନ୍ତୋ ସୋଳସ ୱସ୍ସାନି। ଅଯଞ୍ଚ ଉକ୍କଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା ପୂରେସି, ତସ୍ମା ସତ୍ତ ମାସେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଆଯୁସଙ୍ଖାରପରିକ୍ଖଯଂ ଞତ୍ୱା ନ୍ହାଯିତ୍ୱା ନିୱାସେତ୍ୱା କାଯବନ୍ଧନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଦିଗୁଣଂ ସଙ୍ଘାଟିଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ଦସବଲାଭିମୁଖୋ ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା ହିଙ୍ଗୁଲକପବ୍ବତଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତକୋୱ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯି। ତସ୍ସ ପରିନିବ୍ବୁତଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ସଦ୍ଧିଂ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ସରୀରକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଧାତୁଯୋ ଗାହାପେତ୍ୱା ଚେତିଯଂ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଅଗମାସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ନାଲକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ଦ୍ୱଯତାନୁପସ୍ସନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂମେ ସୁତନ୍ତି ଦ୍ୱଯତାନୁପସ୍ସନାସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି। ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯେନ ହି ଭଗୱା ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ଦେସେସି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯମେୱ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ଏୱଂ ମେ ସୁତନ୍ତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ। ପୁବ୍ବାରାମେତି ସାୱତ୍ଥିନଗରସ୍ସ ପୁରତ୍ଥିମଦିସାଯଂ ଆରାମେ। ମିଗାରମାତୁ ପାସାଦେତି ଏତ୍ଥ ୱିସାଖା ଉପାସିକା ଅତ୍ତନୋ ସସୁରେନ ମିଗାରେନ ସେଟ୍ଠିନା ମାତୁଟ୍ଠାନେ ଠପିତତ୍ତା ''ମିଗାରମାତା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତାଯ ମିଗାରମାତୁଯା ନୱକୋଟିଅଗ୍ଘନକଂ ମହାଲତାପିଳନ୍ଧନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା କାରାପିତୋ ପାସାଦୋ ହେଟ୍ଠା ଚ ଉପରି ଚ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ଗବ୍ଭସତାନି କତ୍ୱା ସହସ୍ସକୂଟାଗାରଗବ୍ଭୋ, ସୋ ''ମିଗାରମାତୁପାସାଦୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମିଂ ମିଗାରମାତୁ ପାସାଦେ।

ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଭଗୱାତି ଯଂ ସମଯଂ ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିଂ ନିସ୍ସାଯ ପୁବ୍ବାରାମେ ମିଗାରମାତୁ ପାସାଦେ ୱିହରତି, ତେନ ସମଯେନ। ତଦହୁପୋସଥେତି ତସ୍ମିଂ ଅହୁ ଉପୋସଥେ, ଉପୋସଥଦିୱସେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପନ୍ନରସେତି ଇଦଂ ଉପୋସଥଗ୍ଗହଣେନ ସମ୍ପତ୍ତାୱସେସୁପୋସଥପଟିକ୍ଖେପୱଚନଂ। ପୁଣ୍ଣାଯ ପୁଣ୍ଣମାଯ ରତ୍ତିଯାତି ପନ୍ନରସଦିୱସତ୍ତା ଦିୱସଗଣନାଯ ଅବ୍ଭାଦିଉପକ୍କିଲେସୱିରହତ୍ତା ରତ୍ତିଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ପୁଣ୍ଣତ୍ତା ପୁଣ୍ଣାଯ, ପରିପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦତ୍ତା ପୁଣ୍ଣମାଯ ଚ ରତ୍ତିଯା। ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋତି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ପରିୱୁତୋ। ଅବ୍ଭୋକାସେ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତୀତି ମିଗାରମାତୁ ରତନପାସାଦପରିୱେଣେ ଅବ୍ଭୋକାସେ ଉପରି ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନେ ଓକାସେ ପଞ୍ଞତ୍ତୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି। ତୁଣ୍ହୀଭୂତଂ ତୁଣ୍ହୀଭୂତନ୍ତି ଅତୀୱ ତୁଣ୍ହୀଭୂତଂ, ଯତୋ ଯତୋ ୱା ଅନୁୱିଲୋକେତି , ତତୋ ତତୋ ତୁଣ୍ହୀଭୂତଂ, ତୁଣ୍ହୀଭୂତଂ ୱାଚାଯ, ପୁନ ତୁଣ୍ହୀଭୂତଂ କାଯେନ। ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଅନୁୱିଲୋକେତ୍ୱାତି ତଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନଂ ଅନେକସହସ୍ସଭିକ୍ଖୁପରିମାଣଂ ତୁଣ୍ହୀଭୂତଂ ତୁଣ୍ହୀଭୂତଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ''ଏତ୍ତକା ଏତ୍ଥ ସୋତାପନ୍ନା, ଏତ୍ତକା ସକଦାଗାମିନୋ, ଏତ୍ତକା ଅନାଗାମିନୋ ଏତ୍ତକା ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକା କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନା, ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ କୀଦିସୀ ଧମ୍ମଦେସନା

ସପ୍ପାୟା’’ତି ସପ୍ପାୟଧମ୍ମଦେସନାପରିଚ୍ଛେଦନତ୍ଥଂ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିଲୋକେତ୍ୱା।

ୟେ ତେ, ଭିକ୍ଖୱେ, କୁସଲା ଧମ୍ମାତି ୟେ ତେ ଆରୋଗ୍ୟଟ୍ଠେନ ଅନୱଜ୍ଜଟ୍ଠେନ ଇଟ୍ଠଫଲଟ୍ଠେନ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ ଚ କୁସଲା ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମା, ତଜ୍ଜୋତକା ୱା ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମା। ଅରିୟାନିୟ୍ୟାନିକା ସମ୍ବୋଧଗାମିନୋତି ଉପଗନ୍ତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଅରିୟା, ଲୋକତୋ ନିୟ୍ୟାନଟ୍ଠେନ ନିୟ୍ୟାନିକା, ସମ୍ବୋଧସଙ୍ଖାତଂ ଅରହତ୍ତଂ ଗମନଟ୍ଠେନ ସମ୍ବୋଧଗାମିନୋ। ତେସଂ ୱୋ ଭିକ୍ଖୱେ...ପେ... ସୱନାୟ, ତେସଂ ଭିକ୍ଖୱେ କୁସଲାନଂ...ପେ... ସମ୍ବୋଧଗାମୀନଂ କା ଉପନିସା, କିଂ କାରଣଂ, କିଂ ପୟୋଜନଂ ତୁମ୍ହାକଂ ସୱନାୟ, କିମତ୍ଥଂ ତୁମ୍ହେ ତେ ଧମ୍ମେ ସୁଣାଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୟାୱଦେୱ ଦ୍ୱୟତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୟଥାଭୂତଂ ଞାଣାୟାତି ଏତ୍ଥ ୟାୱଦେୱାତି ପରିଚ୍ଛେଦାୱଧାରଣୱଚନଂ। ଦ୍ୱେ ଅୱୟୱା ଏତେସନ୍ତି ଦ୍ୱୟା, ଦ୍ୱୟା ଏୱ ଦ୍ୱୟତା, ତେସଂ ଦ୍ୱୟତାନଂ। ‘‘ଦ୍ୱୟାନ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ୟଥାଭୂତଂ ଞାଣାୟାତି ଅୱିପରୀତଞାଣାୟ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ୟଦେତଂ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରାଦିଭେଦେନ ଦ୍ୱିଧା ୱୱତ୍ଥିତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତଂ ୟଥାଭୂତଞାଣଂ, ଏତଦତ୍ଥାୟ ନ ଇତୋ ଭିୟ୍ୟୋତି, ସୱନେନ ହି ଏତ୍ତକଂ ହୋତି, ତଦୁତ୍ତରି ୱିସେସାଧିଗମୋ ଭାୱନାୟାତି। କିଞ୍ଚ ଦ୍ୱୟତଂ ୱଦେଥାତି ଏତ୍ଥ ପନ ସଚେ, ୱୋ ଭିକ୍ଖୱେ, ସିୟା, କିଞ୍ଚ ତୁମ୍ହେ, ଭନ୍ତେ, ଦ୍ୱୟତଂ ୱଦେଥାତି ଅୟମଧିପ୍ପାୟୋ। ପଦତ୍ଥୋ ପନ ‘‘କିଞ୍ଚ ଦ୍ୱୟତାଭାୱଂ ୱଦେଥା’’ତି।

(୧) ତତୋ ଭଗୱା ଦ୍ୱୟତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱୟତାନଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମାନଂ ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅୟଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟୋ’’ତି ଏୱଂ ଲୋକିୟସ୍ସ ଏକସ୍ସ ଅୱୟୱସ୍ସ ସହେତୁକସ୍ସ ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଦସ୍ସନେନ ଅୟଂ ଏକାନୁପସ୍ସନା, ଇତରା ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ଦୁତିୟସ୍ସ ଅୱୟୱସ୍ସ ସୌପାୟସ୍ସ ୱା ନିରୋଧସ୍ସ ଦସ୍ସନେନ ଦୁତିୟାନୁପସ୍ସନା। ପଠମା ଚେତ୍ଥ ତତିୟଚତୁତ୍ଥୱିସୁଦ୍ଧୀହି ହୋତି, ଦୁତିୟା ପଞ୍ଚମୱିସୁଦ୍ଧିୟା। ଏୱଂ ସମ୍ମା ଦ୍ୱୟତାନୁପସ୍ସିନୋତି ଇମିନା ୱୁତ୍ତନୟେନ ସମ୍ମା ଦ୍ୱୟଧମ୍ମେ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ସତିୟା ଅୱିପ୍ପୱାସେନ ଅପ୍ପମତ୍ତସ୍ସ, କାୟିକଚେତସିକୱୀରିୟାତାପେନ ଆତାପିନୋ କାୟେ ଚ ଜୀୱିତେ ଚ ନିରପେକ୍ଖତ୍ତା , ପହିତତ୍ତସ୍ସ। ପାଟିକଙ୍ଖନ୍ତି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଅଞ୍ଞାତି ଅସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅରହତ୍ତଂ। ସତି ୱା ଉପାଦିସେସେ ଅନାଗାମିତାତି ‘‘ଉପାଦିସେସ’’ନ୍ତି ପୁନବ୍ଭୱୱସେନ ଉପାଦାତବ୍ବକ୍ଖନ୍ଧସେସଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମିଂ ୱା ସତି ଅନାଗାମିଭାୱୋ ପଟିକଙ୍ଖୋତି ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ହେଟ୍ଠିମଫଲାନିପି ଏୱଂ ଦ୍ୱୟତାନୁପସ୍ସିନୋୱ ହୋନ୍ତି, ଉପରିମଫଲେସୁ ପନ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେନ୍ତୋ ଏୱମାହ।

ଇଦମୱୋଚାତିଆଦି ସଙ୍ଗୀତିକାରାନଂ ୱଚନଂ। ତତ୍ଥ ଇଦନ୍ତି ‘‘ୟେ ତେ, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିୱୁତ୍ତନିଦସ୍ସନଂ। ଏତନ୍ତି ଇଦାନି ‘‘ୟେ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିୱତ୍ତବ୍ବଗାଥାବନ୍ଧନିଦସ୍ସନଂ। ଇମା ଚ ଗାଥା ଚତୁସଚ୍ଚଦୀପକତ୍ତା ୱୁତ୍ତତ୍ଥଦୀପିକା ଏୱ, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଗାଥାରୁଚିକାନଂ ପଚ୍ଛା ଆଗତାନଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ ଅସମତ୍ଥତାୟ ଅନୁଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଇଦାନି ୟଦି ୱଦେୟ୍ୟ ସୁନ୍ଦର’’ନ୍ତି ଆକଙ୍ଖନ୍ତାନଂ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତାନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥାୟ ୱୁତ୍ତା। ୱିସେସତ୍ଥଦୀପିକା ୱାତି ଅୱିପସ୍ସକେ ୱିପସ୍ସକେ ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତେସଂ ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟଦସ୍ସନତୋ, ତସ୍ମା ୱିସେସତ୍ଥଦସ୍ସନତ୍ଥମେୱ ୱୁତ୍ତା। ଏସ ନୟୋ ଇତୋ ପରମ୍ପି ଗାଥାୱଚନେସୁ।

୭୩୦। ତତ୍ଥ ୟତ୍ଥ ଚାତି ନିବ୍ବାନଂ ଦସ୍ସେତି। ନିବ୍ବାନେ ହି ଦୁକ୍ଖଂ ସବ୍ବସୋ ଉପରୁଜ୍ଝତି, ସବ୍ବପ୍ପକାରଂ ଉପରୁଜ୍ଝତି, ସହେତୁକଂ ଉପରୁଜ୍ଝତି, ଅସେସଞ୍ଚ ଉପରୁଜ୍ଝତି। ତଞ୍ଚ ମଗ୍ଗନ୍ତି ତଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ।

୭୩୧-୩।ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିହୀନା ତେ, ଅଥୋ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିୟାତି ଏତ୍ଥ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଅରହତ୍ତଫଲପଞ୍ଞା ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଣ୍ହାଚରିତେନ ୱା ଅପ୍ପନାଝାନବଲେନ କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ଅଧିଗତଂ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଦିଟ୍ଠିଚରିତେନ ଉପଚାରଜ୍ଝାନମତ୍ତଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା ଅଧିଗତଂ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି। ଅନାଗାମିଫଲଂ ୱା କାମରାଗଂ ସନ୍ଧାୟ ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଅରହତ୍ତଫଲଂ ସବ୍ବପ୍ପକାରତୋ ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୀତି। ଅନ୍ତକିରିୟାୟାତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତକରଣତ୍ଥାୟ । ଜାତିଜରୂପଗାତି ଜାତିଜରଂ ଉପଗତା, ଜାତିଜରାୟ ୱା ଉପଗତା, ନ ପରିମୁଚ୍ଚନ୍ତି ଜାତିଜରାୟାତି ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସମେତ୍ଥ ଆଦିତୋ ପଭୁତି ପାକଟମେୱ। ଗାଥାପରିୟୋସାନେ ଚ ସଟ୍ଠିମତ୍ତା ଭିକ୍ଖୂ ତଂ ଦେସନଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା ତସ୍ମିଂୟେୱ ଆସନେ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ୟଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ସବ୍ବୱାରେସୁ।

(୨) ଅତୋ ଏୱ ଭଗୱା ‘‘ସିୟା ଅଞ୍ଞେନପି ପରିୟାୟେନା’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଦ୍ୱୟତାନୁପସ୍ସନଂ ଆହ। ତତ୍ଥ ଦୁତିୟୱାରେ ଉପଧିପଚ୍ଚୟାତି ସାସୱକମ୍ମପଚ୍ଚୟା। ସାସୱକମ୍ମଞ୍ହି ଇଧ ‘‘ଉପଧୀ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧାତି ଅସେସଂ ୱିରାଗେନ ନିରୋଧା, ଅସେସୱିରାଗସଙ୍ଖାତା ୱା ନିରୋଧା।

୭୩୪।ଉପଧିନିଦାନାତି କମ୍ମପଚ୍ଚୟା। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଜାତିପ୍ପଭୱାନୁପସ୍ସୀତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଜାତିକାରଣଂ ‘‘ଉପଧୀ’’ତି ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ। ଏୱଂ ଅୟମ୍ପି ୱାରୋ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଦୀପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ୱୁତ୍ତୋ। ୟଥା ଚାୟଂ, ଏୱଂ ସବ୍ବୱାରା।

(୩) ତତ୍ଥ ତତିୟୱାରେ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟାତି ଭୱଗାମିକମ୍ମସମ୍ଭାରଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା। ଦୁକ୍ଖଂ ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖମେୱ।

୭୩୫।ଜାତିମରଣସଂସାରନ୍ତି ଖନ୍ଧନିବ୍ବତ୍ତିଂ ଜାତିଂ ଖନ୍ଧଭେଦଂ ମରଣଂ ଖନ୍ଧପଟିପାଟିଂ ସଂସାରଞ୍ଚ। ୱଜନ୍ତୀତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଉପେନ୍ତି। ଇତ୍ଥଭାୱଞ୍ଞଥାଭାୱନ୍ତି ଇମଂ ମନୁସ୍ସଭାୱଂ ଇତୋ ଅୱସେସଅଞ୍ଞନିକାୟଭାୱଞ୍ଚ। ଗତୀତି ପଚ୍ଚୟଭାୱୋ।

୭୩୬।ଅୱିଜ୍ଜା ହାୟନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜା ହି ଅୟଂ। ୱିଜ୍ଜାଗତା ଚ ଯେ ସତ୍ତାତି ଯେ ଚ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱିଜ୍ଜାୟ କିଲେସେ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଗତା ଖୀଣାସୱସତ୍ତା। ସେସମୁତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

(୪) ଚତୁତ୍ଥୱାରେ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟାତି ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞାନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା।

୭୩୮-୯।ଏତମାଦୀନୱଂ ଞତ୍ୱାତି ଯଦିଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା, ଏତଂ ଆଦୀନୱନ୍ତି ଞତ୍ୱା। ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥାତି ସବ୍ବେସଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ମଗ୍ଗଞାଣେନ ସମଥା, ଉପହତତାୟ ଫଲସମତ୍ଥତାୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସଞ୍ଞାନନ୍ତି କାମସଞ୍ଞାଦୀନଂ ମଗ୍ଗେନେୱ ଉପରୋଧନା। ଏତଂ ଞତ୍ୱା ଯଥାତଥନ୍ତି ଏତଂ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟଂ ଅୱିପରୀତଂ ଞତ୍ୱା। ସମ୍ମଦସାତି ସମ୍ମାଦସ୍ସନା। ସମ୍ମଦଞ୍ଞାୟାତି ସଙ୍ଖତଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ, ଅସଙ୍ଖତଞ୍ଚ ନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଞତ୍ୱା। ମାରସଂୟୋଗନ୍ତି ତେଭୂମକୱଟ୍ଟଂ। ସେସମୁତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

(୫) ପଞ୍ଚମୱାରେ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟାତି କମ୍ମସହଜାତଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟା।

୭୪୧।ନିଚ୍ଛାତୋତି ନିତ୍ତଣ୍ହୋ। ପରିନିବ୍ବୁତୋତି କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବୁତୋ ହୋତି। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

(୬) ଛଟ୍ଠୱାରେ ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟାତି ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତଫସ୍ସପଚ୍ଚୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଏତ୍ଥ ପଦପଟିପାଟିୟା ୱତ୍ତବ୍ବାନି ନାମରୂପସଳାୟତନାନି ଅୱତ୍ୱା ଫସ୍ସୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତାନି ହି ରୂପମିସ୍ସକତ୍ତା କମ୍ମସମ୍ପୟୁତ୍ତାନେୱ ନ ହୋନ୍ତି, ଇଦଞ୍ଚ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ କମ୍ମତୋ ୱା ସମ୍ଭୱେୟ୍ୟ କମ୍ମସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମତୋ ୱାତି।

୭୪୨-୩।ଭୱସୋତାନୁସାରିନନ୍ତି ତଣ୍ହାନୁସାରିନଂ। ପରିଞ୍ଞାୟାତି ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ପରିଜାନିତ୍ୱା। ଅଞ୍ଞାୟାତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗପଞ୍ଞାୟ ଞତ୍ୱା। ଉପସମେ ରତାତି ଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନ ନିବ୍ବାନେ ରତା। ଫସ୍ସାଭିସମୟାତି ଫସ୍ସନିରୋଧା। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

(୭) ସତ୍ତମୱାରେ ୱେଦନାପଚ୍ଚୟାତି କମ୍ମସମ୍ପୟୁତ୍ତୱେଦନାପଚ୍ଚୟା।

୭୪୪-୫।ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ସହାତି ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖେନ ସହ। ଏତଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଞତ୍ୱାନାତି ଏତଂ ସବ୍ବଂ ୱେଦୟିତଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖକାରଣ’’ନ୍ତି ଞତ୍ୱା, ୱିପରିଣାମଟ୍ଠିତିଅଞ୍ଞାଣଦୁକ୍ଖତାହି ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ଞତ୍ୱା। ମୋସଧମ୍ମନ୍ତି ନସ୍ସନଧମ୍ମଂ। ପଲୋକିନନ୍ତି ଜରାମରଣେହି ପଲୁଜ୍ଜନଧମ୍ମଂ। ଫୁସ୍ସ ଫୁସ୍ସାତି ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣେନ ଫୁସିତ୍ୱା ଫୁସିତ୍ୱା। ୱୟଂ ପସ୍ସନ୍ତି ଅନ୍ତେ ଭଙ୍ଗମେୱ ପସ୍ସନ୍ତୋ। ଏୱଂ ତତ୍ଥ ୱିଜାନତୀତି ଏୱଂ ତା ୱେଦନା ୱିଜାନାତି, ତତ୍ଥ ୱା ଦୁକ୍ଖଭାୱଂ ୱିଜାନାତି। ୱେଦନାନଂ ଖୟାତି ତତୋ ପରଂ ମଗ୍ଗଞାଣେନ କମ୍ମସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ୱେଦନାନଂ ଖୟା। ସେସମୁତ୍ତାନମେୱ।

(୮) ଅଟ୍ଠମୱାରେ ତଣ୍ହାପଚ୍ଚୟାତି କମ୍ମସମ୍ଭାରତଣ୍ହାପଚ୍ଚୟା ।

୭୪୭।ଏତମାଦୀନୱଂ ଞତ୍ୱା, ତଣ୍ହଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମ୍ଭୱନ୍ତି ଏତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମ୍ଭୱଂ ତଣ୍ହାୟ ଆଦୀନୱଂ ଞତ୍ୱା। ସେସମୁତ୍ତାନମେୱ।

(୯) ନୱମୱାରେ ଉପାଦାନପଚ୍ଚୟାତି କମ୍ମସମ୍ଭାରୌପାଦାନପଚ୍ଚୟା।

୭୪୮-୯।ଭୱୋତି ୱିପାକଭୱୋ ଖନ୍ଧପାତୁଭାୱୋ। ଭୂତୋ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଭୂତୋ ସମ୍ଭୂତୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ନିଗଚ୍ଛତି। ଜାତସ୍ସ ମରଣନ୍ତି ଯତ୍ରାପି ‘‘ଭୂତୋ ସୁଖଂ ନିଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ବାଲା ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତତ୍ରାପି ଦୁକ୍ଖମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଜାତସ୍ସ ମରଣଂ ହୋତୀ’’ତି। ଦୁତିୟଗାଥାୟ ଯୋଜନା – ଅନିଚ୍ଚାଦୀହି ସମ୍ମଦଞ୍ଞାୟ ପଣ୍ଡିତା ଉପାଦାନକ୍ଖୟା ଜାତିକ୍ଖୟଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାୟ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପୁନବ୍ଭୱନ୍ତି।

(୧୦) ଦସମୱାରେ ଆରମ୍ଭପଚ୍ଚୟାତି କମ୍ମସମ୍ପୟୁତ୍ତୱୀରିୟପଚ୍ଚୟା।

୭୫୧।ଅନାରମ୍ଭେ ୱିମୁତ୍ତିନୋତି ଅନାରମ୍ଭେ ନିବ୍ବାନେ ୱିମୁତ୍ତସ୍ସ। ସେସମୁତ୍ତାନମେୱ।

(୧୧) ଏକାଦସମୱାରେ ଆହାରପଚ୍ଚଯାତି କମ୍ମସମ୍ପଯୁତ୍ତାହାରପଚ୍ଚଯା। ଅପରୋ ନଯୋ – ଚତୁବ୍ବିଧା ସତ୍ତା ରୂପୂପଗା, ୱେଦନୂପଗା, ସଞ୍ଞୂପଗା, ସଙ୍ଖାରୂପଗାତି। ତତ୍ଥ ଏକାଦସୱିଧାଯ କାମଧାତୁଯା ସତ୍ତା ରୂପୂପଗା କବଳୀକାରାହାରସେୱନତୋ। ରୂପଧାତୁଯା ସତ୍ତା ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅସଞ୍ଞେହି ୱେଦନୂପଗା ଫସ୍ସାହାରସେୱନତୋ। ହେଟ୍ଠା ତିୱିଧାଯ ଅରୂପଧାତୁଯା ସତ୍ତା ସଞ୍ଞୂପଗା ସଞ୍ଞାଭିନିବ୍ବତ୍ତମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରସେୱନତୋ । ଭୱଗ୍ଗେ ସତ୍ତା ସଙ୍ଖାରୂପଗା ସଙ୍ଖାରାଭିନିବ୍ବତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣାହାରସେୱନତୋତି। ଏୱମ୍ପି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଦୁକ୍ଖଂ ସମ୍ଭୋତି, ସବ୍ବଂ ଆହାରପଚ୍ଚଯାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୭୫୫।ଆରୋଗ୍ଯନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ସଙ୍ଖାଯ ସେୱୀତି ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ସେୱମାନୋ, ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନି ଅଟ୍ଠାରସଧାତୁଯୋ’’ତି ଏୱଂ ୱା ଲୋକଂ ସଙ୍ଖାଯ ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା’’ତି ଞାଣେନ ସେୱମାନୋ। ଧମ୍ମଟ୍ଠୋତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ଠିତୋ। ସଙ୍ଖ୍ଯଂ ନୋପେତୀତି ‘‘ଦେୱୋ’’ତି ୱା ‘‘ମନୁସ୍ସୋ’’ତି ୱା ଆଦିକଂ ସଙ୍ଖ୍ଯଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ସେସମୁତ୍ତାନମେୱ।

(୧୨) ଦ୍ୱାଦସମୱାରେ ଇଞ୍ଜିତପଚ୍ଚଯାତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିକମ୍ମକିଲେସିଞ୍ଜିତେସୁ ଯତୋ କୁତୋଚି କମ୍ମସମ୍ପାରିଞ୍ଜିତପଚ୍ଚଯା।

୭୫୭।ଏଜଂ ୱୋସ୍ସଜ୍ଜାତି ତଣ୍ହଂ ଚଜିତ୍ୱା। ସଙ୍ଖାରେ ଉପରୁନ୍ଧିଯାତି କମ୍ମଂ କମ୍ମସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଚ ସଙ୍ଖାରେ ନିରୋଧେତ୍ୱା। ସେସମୁତ୍ତାନମେୱ।

(୧୩) ତେରସମୱାରେ ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତନ୍ତି ତଣ୍ହାଯ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମାନେହି ୱା ଖନ୍ଧେ ନିସ୍ସିତସ୍ସ ସୀହସୁତ୍ତେ (ସଂ। ନି। ୩।୭୮) ଦେୱାନଂ ୱିଯ ଭଯଚଲନଂ ହୋତି। ସେସମୁତ୍ତାନମେୱ।

(୧୪) ଚୁଦ୍ଦସମୱାରେ ରୂପେହୀତି ରୂପଭୱେହି ରୂପସମାପତ୍ତୀହି ୱା। ଅରୂପାତି ଅରୂପଭୱା ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ ୱା। ନିରୋଧୋତି ନିବ୍ବାନଂ।

୭୬୧।ମଚ୍ଚୁହାଯିନୋତି ମରଣମଚ୍ଚୁ କିଲେସମଚ୍ଚୁ ଦେୱପୁତ୍ତମଚ୍ଚୁହାଯିନୋ, ତିୱିଧମ୍ପି ତଂ ମଚ୍ଚୁଂ ହିତ୍ୱା ଗାମିନୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସମୁତ୍ତାନମେୱ।

(୧୫) ପନ୍ନରସମୱାରେ ଯନ୍ତି ନାମରୂପଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ତଞ୍ହି ଲୋକେନ ଧୁୱସୁଭସୁଖତ୍ତୱସେନ ‘‘ଇଦଂ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଉପନିଜ୍ଝାଯିତଂ ଦିଟ୍ଠମାଲୋକିତଂ। ତଦମରିଯାନନ୍ତି ଇଦଂ ଅରିଯାନଂ, ଅନୁନାସିକୈକାରଲୋପଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଏତଂ ମୁସାତି ଏତଂ ଧୁୱାଦିୱସେନ ଗହିତମ୍ପି ମୁସା, ନ ତାଦିସଂ ହୋତୀତି। ପୁନ ଯନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ତଞ୍ହି ଲୋକେନ ରୂପୱେଦନାଦୀନମଭାୱତୋ ‘‘ଇଦଂ ମୁସା ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀ’’ତି ଉପନିଜ୍ଝାଯିତଂ। ତଦମରିଯାନଂ ଏତଂ ସଚ୍ଚନ୍ତି ତଂ ଇଦଂ ଅରିଯାନଂ ଏତଂ ନିକ୍କିଲେସସଙ୍ଖାତା ସୁଭଭାୱା, ପୱତ୍ତିଦୁକ୍ଖପଟିପକ୍ଖସଙ୍ଖାତା ସୁଖଭାୱା, ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତିସଙ୍ଖାତା ନିଚ୍ଚଭାୱା ଚ ଅନପଗମନେନ ପରମତ୍ଥତୋ ‘‘ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ସୁଦିଟ୍ଠଂ।

୭୬୨-୩।ଅନତ୍ତନି ଅତ୍ତମାନିନ୍ତି ଅନତ୍ତନି ନାମରୂପେ ଅତ୍ତମାନିଂ। ଇଦଂ ସଚ୍ଚନ୍ତି ମଞ୍ଞତୀତି ଇଦଂ ନାମରୂପଂ ଧୁୱାଦିୱସେନ ‘‘ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ମଞ୍ଞତି। ଯେନ ଯେନ ହୀତି ଯେନ ଯେନ ରୂପେ ୱା ୱେଦନାଯ ୱା ‘‘ମମ ରୂପଂ, ମମ ୱେଦନା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ମଞ୍ଞନ୍ତି। ତତୋ ତନ୍ତି ତତୋ ମଞ୍ଞିତାକାରା ତଂ ନାମରୂପଂ ହୋତି ଅଞ୍ଞଥା। କିଂ କାରଣଂ? ତଞ୍ହି ତସ୍ସ ମୁସା ହୋତି, ଯସ୍ମା ତଂ ଯଥାମଞ୍ଞିତାକାରା ମୁସା ହୋତି, ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞଥା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ମା ପନ ମୁସା ହୋତୀତି? ମୋସଧମ୍ମଞ୍ହି ଇତ୍ତରଂ, ଯସ୍ମା ଯଂ ଇତ୍ତରଂ ପରିତ୍ତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ମୋସଧମ୍ମଂ ନସ୍ସନଧମ୍ମଂ ହୋତି, ତଥାରୂପଞ୍ଚ ନାମରୂପନ୍ତି। ସଚ୍ଚାଭିସମଯାତି ସଚ୍ଚାୱବୋଧା। ସେସମୁତ୍ତାନମେୱ।

(୧୬) ସୋଳସମୱାରେ ଯନ୍ତି ଛବ୍ବିଧମିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ତଞ୍ହି ଲୋକେନ ସଲଭମଚ୍ଛମକ୍କଟାଦୀହି ପଦୀପବଳିସଲେପାଦଯୋ ୱିଯ ‘‘ଇଦଂ ସୁଖ’’ନ୍ତି ଉପନିଜ୍ଝାଯିତଂ। ତଦମରିଯାନଂ ଏତଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ତଂ ଇଦଂ ଅରିଯାନଂ ‘‘କାମା ହି ଚିତ୍ରା ମଧୁରା ମନୋରମା, ୱିରୂପରୂପେନ ମଥେନ୍ତି ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ସୁ। ନି। ୫୦; ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୩୬) ନଯେନ ‘‘ଏତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ସୁଦିଟ୍ଠଂ। ପୁନ ଯନ୍ତି ନିବ୍ବାନମେୱ ସନ୍ଧାଯାହ। ତଞ୍ହି ଲୋକେନ କାମଗୁଣାଭାୱା ‘‘ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଉପନିଜ୍ଝାଯିତଂ। ତଦମରିଯାନନ୍ତି ତଂ ଇଦଂ ଅରିଯାନଂ ପରମତ୍ଥସୁଖତୋ ‘‘ଏତଂ ସୁଖ’’ନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ସୁଦିଟ୍ଠଂ।

୭୬୫-୬।କେୱଲାତି ଅନୱସେସା। ଇଟ୍ଠାତି ଇଚ୍ଛିତା ପତ୍ଥିତା। କନ୍ତାତି ପିଯା। ମନାପାତି ମନୱଡ୍ଢିକରା। ଯାୱତତ୍ଥୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଯାୱତା ଏତେ ଛ ଆରମ୍ମଣା ଅତ୍ଥୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ୱଚନବ୍ଯତ୍ତଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତେ ୱୋତି ଏତ୍ଥ ୱୋତି ନିପାତମତ୍ତଂ।

୭୬୭-୮ ।ସୁଖନ୍ତି ଦିଟ୍ଠମରିଯେହି, ସକ୍କାଯସ୍ସୁପରୋଧନନ୍ତି ''ସୁଖ''ମିତି ଅରିଯେହି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧନିରୋଧୋ ଦିଟ୍ଠୋ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଚ୍ଚନୀକମିଦଂ ହୋତୀତି ପଟିଲୋମମିଦଂ ଦସ୍ସନଂ ହୋତି। ପସ୍ସତନ୍ତି ପସ୍ସନ୍ତାନଂ, ପଣ୍ଡିତାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଂ ପରେତି ଏତ୍ଥ ଯନ୍ତି ୱତ୍ଥୁକାମେ ସନ୍ଧାଯାହ। ପୁନ ଯଂ ପରେତି ଏତ୍ଥ ନିବ୍ବାନଂ।

୭୬୯-୭୧ ।ପସ୍ସାତି ସୋତାରଂ ଆଲପତି। ଧମ୍ମନ୍ତି ନିବ୍ବାନଧମ୍ମଂ। ସମ୍ପମୂଳ୍ହେତ୍ଥୱିଦସୂତି ସମ୍ପମୂଳ୍ହା ଏତ୍ଥ ଅୱିଦ୍ଦସୂ ବାଲା। କିଂକାରଣଂ ସମ୍ପମୂଳ୍ହା? ନିୱୁତାନଂ ତମୋ ହୋତି, ଅନ୍ଧକାରୋ ଅପସ୍ସତଂ, ବାଲାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିୱୁତାନଂ ଓତ୍ଥଟାନଂ ଅନ୍ଧଭାୱକରଣୋ ତମୋ ହୋତି, ଯେନ ନିବ୍ବାନଧମ୍ମଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ସତଞ୍ଚ ୱିୱଟଂ ହୋତି, ଆଲୋକୋ ପସ୍ସତାମିୱାତି ସତଞ୍ଚ ସପ୍ପୁରିସାନଂ ପଞ୍ଞାଦସ୍ସନେନ ପସ୍ସତଂ ଆଲୋକୋୱ ୱିୱଟଂ ହୋତି ନିବ୍ବାନଂ। ସନ୍ତିକେ ନ ୱିଜାନନ୍ତି, ମଗା ଧମ୍ମସ୍ସକୋୱିଦାତି ଯଂ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରେ ତଚପଞ୍ଚକମତ୍ତଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନନ୍ତରମେୱ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତୋ, ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧାନଂ ୱା ନିରୋଧମତ୍ତତୋ ସନ୍ତିକେ ନିବ୍ବାନଂ, ତଂ ଏୱଂ ସନ୍ତିକେ ସନ୍ତମ୍ପି ନ ୱିଜାନନ୍ତି ମଗଭୂତା ଜନା ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଧମ୍ମସ୍ସ ସଚ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସ ୱା ଅକୋୱିଦା, ସବ୍ବଥା ଭୱରାଗ...ପେ... ସୁସମ୍ବୁଧୋ। ତତ୍ଥ ମାରଧେଯ୍ୟାନୁପନ୍ନେହୀତି ତେଭୂମକୱଟ୍ଟଂ ଅନୁପନ୍ନେହି।

୭୭୨। ପଚ୍ଛିମଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ''ଏୱଂ ଅସୁସମ୍ବୁଧଂ କୋ ନୁ ଅଞ୍ଞତ୍ର ମରିଯେହୀ''ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଠପେତ୍ୱା ଅରିଯେ କୋ ନୁ ଅଞ୍ଞୋ ନିବ୍ବାନପଦଂ ଜାନିତୁଂ ଅରହତି, ଯଂ ପଦଂ ଚତୁତ୍ଥେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ସମ୍ମଦଞ୍ଞାଯ ଅନନ୍ତରମେୱ ଅନାସୱା ହୁତ୍ୱା କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବନ୍ତି, ସମ୍ମଦଞ୍ଞାଯ ୱା ଅନାସୱା ହୁତ୍ୱା ଅନ୍ତେ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବନ୍ତୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି।

ଅତ୍ତମନାତି ତୁଟ୍ଠମନା। ଅଭିନନ୍ଦୁନ୍ତି ଅଭିନନ୍ଦିଂସୁ। ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ପନ ୱେଯ୍ୟାକରଣସ୍ମିନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ସୋଳସମେ ୱେଯ୍ୟାକରଣେ। ଭଞ୍ଞମାନେତି ଭଣିଯମାନେ। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ସବ୍ବେସୁପି ସୋଳସସୁ ୱେଯ୍ୟାକରଣେସୁ ସଟ୍ଠିମତ୍ତେ ସଟ୍ଠିମତ୍ତେ କତ୍ୱା ସଟ୍ଠିଅଧିକାନଂ ନୱନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୁସତାନଂ ଅନୁପାଦାଯ ଆସୱେହି ଚିତ୍ତାନି ୱିମୁଚ୍ଚିଂସୁ, ସୋଳସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରି କତ୍ୱା ଚତୁସଟ୍ଠି ସଚ୍ଚାନେତ୍ଥ ୱେନେଯ୍ୟୱସେନ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଦେସିତାନୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଦ୍ୱଯତାନୁପସ୍ସନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଚ ତତିଯୋ ୱଗ୍ଗୋ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାନଯତୋ, ନାମେନ

ମହାୱଗ୍ଗୋତି।

୪। ଅଟ୍ଠକୱଗ୍ଗୋ

୧। କାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୭୩।କାମଂକାମଯମାନସ୍ସାତି କାମସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗୱତି କିର ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରନ୍ତେ ଅଞ୍ଞତରୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସାୱତ୍ଥିଯା ଜେତୱନସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରେ ଅଚିରୱତୀନଦୀତୀରେ ‘‘ଯୱଂ ୱପିସ୍ସାମୀ’’ତି ଖେତ୍ତଂ କସତି। ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସନ୍ତୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଅଦ୍ଦସ – ‘‘ଅସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଯୱା ୱିନସ୍ସିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି, ପୁନ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଂ ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଚସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିଫଲସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯଂ ଅଦ୍ଦସ। ‘‘କଦା ପାପୁଣେଯ୍ଯା’’ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ‘‘ସସ୍ସେ ୱିନଟ୍ଠେ ସୋକାଭିଭୂତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା’’ତି ଅଦ୍ଦସ। ତତୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ସଚାହଂ ତଦା ଏୱ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଉପସଙ୍କମିସ୍ସାମି, ନ ମେ ୱଚନଂ ସୋତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞିସ୍ସତି। ନାନାରୁଚିକା ହି ବ୍ରାହ୍ମଣା, ହନ୍ଦ, ନଂ ଇତୋ ପଭୁତିଯେୱ ସଙ୍ଗଣ୍ହାମି, ଏୱଂ ମଯି ମୁଦୁଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ତଦା ୱଚନଂ ସୋସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଆହ – ‘‘କିଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, କରୋସୀ’’ତି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ‘‘ଏୱଂ ଉଚ୍ଚାକୁଲୀନୋ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ମଯା ସଦ୍ଧିଂ ପଟିସନ୍ଥାରଂ କରୋତୀ’’ତି ତାୱତକେନେୱ ଭଗୱତି ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ‘‘ଖେତ୍ତଂ, ଭୋ ଗୋତମ, କସାମି ଯୱଂ ୱପିସ୍ସାମୀ’’ତି ଆହ। ଅଥ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଭଗୱା ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଟିସନ୍ଥାରଂ ଅକାସି, ନ ଚ ଅହେତୁ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା ତଥାଗତା ଏୱଂ କରୋନ୍ତି, ହନ୍ଦାହମ୍ପି ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଟିସନ୍ଥାରଂ କରୋମୀ’’ତି ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତଥେୱ ପଟିସନ୍ଥାରମକାସି। ଏୱଂ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରୋ ସେସା ଚ ଅସୀତି ମହାସାୱକା। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅତୀୱ ଅତ୍ତମନୋ ଅହୋସି।

ଅଥ ଭଗୱା ସମ୍ପଜ୍ଜମାନେପି ସସ୍ସେ ଏକଦିୱସଂ କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚୋ ସାୱତ୍ଥିତୋ ଜେତୱନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ମଗ୍ଗା ଓକ୍କମ୍ମ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଆହ – ‘‘ସୁନ୍ଦରଂ ତେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଯୱକ୍ଖେତ୍ତ’’ନ୍ତି। ‘‘ଏୱଂ, ଭୋ ଗୋତମ, ସୁନ୍ଦରଂ, ସଚେ ସମ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ତୁମ୍ହାକମ୍ପି ସଂୱିଭାଗଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି। ଅଥସ୍ସ ଚତୁମାସଚ୍ଚଯେନ ଯୱା ନିପ୍ଫଜ୍ଜିଂସୁ। ତସ୍ସ ‘‘ଅଜ୍ଜ ୱା ସ୍ୱେ ୱା ଲାଯିସ୍ସାମୀ’’ତି ଉସ୍ସୁକ୍କଂ କୁରୁମାନସ୍ସେୱ ମହାମେଘୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ୱସ୍ସି। ଅଚିରୱତୀ ନଦୀ ପୂରା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଯୱଂ ୱହି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ଅନତ୍ତମନୋ ହୁତ୍ୱା ପଭାତେ ନଦୀତୀରଂ ଗତୋ ସବ୍ବଂ ସସ୍ସୱିପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ୱିନଟ୍ଠୋମ୍ହି, କଥଂ ଦାନି ଜୀୱିସ୍ସାମୀ’’ତି ବଲୱସୋକଂ ଉପ୍ପାଦେସି । ଭଗୱାପି ତମେୱ ରତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ ‘‘ଅଜ୍ଜ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନାକାଲୋ’’ତି ଞତ୍ୱା ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲେନ ସାୱତ୍ଥିଂ ପୱିସିତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଘରଦ୍ୱାରେ ଅଟ୍ଠାସି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ସୋକାଭିଭୂତଂ ମଂ ଅସ୍ସାସେତୁକାମୋ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଆଗତୋ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଆସନଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ନିସୀଦାପେସି। ଭଗୱା ଜାନନ୍ତୋୱ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘କିଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ୱିହରସୀ’’ତି? ଆମ, ଭୋ ଗୋତମ, ସବ୍ବଂ ମେ ଯୱକ୍ଖେତ୍ତଂ ଉଦକେନ ୱୂଳ୍ହନ୍ତି। ଅଥ ଭଗୱା ‘‘ନ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ୱିପନ୍ନେ ଦୋମନସ୍ସଂ, ସମ୍ପନ୍ନେ ଚ ସୋମନସ୍ସଂ କାତବ୍ବଂ। କାମା ହି ନାମ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତିପି ୱିପଜ୍ଜନ୍ତିପୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସପ୍ପାଯଂ ଞତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନାୱସେନ ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତୋ ପଦତ୍ଥସମ୍ବନ୍ଧମତ୍ତମେୱ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି। ୧) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ଚ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ, ଏୱଂ ଇତୋ ପରଂ ସବ୍ବସୁତ୍ତେସୁ।

ତତ୍ଥ କାମନ୍ତି ମନାପିଯରୂପାଦିତେଭୂମକଧମ୍ମସଙ୍ଖାତଂ ୱତ୍ଥୁକାମଂ, କାମଯମାନସ୍ସାତି ଇଚ୍ଛମାନସ୍ସ। ତସ୍ସ ଚେ ତଂ ସମିଜ୍ଝତୀତି ତସ୍ସ କାମଯମାନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ତଂ କାମସଙ୍ଖାତଂ ୱତ୍ଥୁ ସମିଜ୍ଝତି ଚେ, ସଚେ ସୋ ତଂ ଲଭତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଦ୍ଧା ପୀତିମନୋ ହୋତୀତି ଏକଂସଂ ତୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ହୋତି। ଲଦ୍ଧାତି ଲଭିତ୍ୱା। ମଚ୍ଚୋତି ସତ୍ତୋ। ଯଦିଚ୍ଛତୀତି ଯଂ ଇଚ୍ଛତି।

୭୭୪।ତସ୍ସ ଚେ କାମଯାନସ୍ସାତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କାମେ ଇଚ୍ଛମାନସ୍ସ, କାମେନ ୱା ଯାଯମାନସ୍ସ। ଛନ୍ଦଜାତସ୍ସାତି ଜାତତଣ୍ହସ୍ସ। ଜନ୍ତୁନୋତି ସତ୍ତସ୍ସ। ତେ କାମା ପରିହାଯନ୍ତୀତି ତେ କାମା ପରିହାଯନ୍ତି ଚେ। ସଲ୍ଲୱିଦ୍ଧୋୱ ରୁପ୍ପତୀତି ଅଥ ଅଯୋମଯାଦିନା ସଲ୍ଲେନ ୱିଦ୍ଧୋ ୱିଯ ପୀଳିଯତି।

୭୭୫। ତତିଯଗାଥାଯ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯୋ ପନ ଇମେ କାମେ ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ୱା ସମୁଚ୍ଛେଦେନ ୱା ଅତ୍ତନୋ ପାଦେନ ସପ୍ପସ୍ସ ସିରଂ ଇୱ ପରିୱଜ୍ଜେତି। ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ସବ୍ବଂ ଲୋକଂ ୱିସରିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ଲୋକେ ୱିସତ୍ତିକାସଙ୍ଖାତଂ ତଣ୍ହଂ ସତୋ ହୁତ୍ୱା ସମତିୱତ୍ତତୀତି।

୭୭୬-୮। ତତୋ ପରାସଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଗାଥାନଂ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯୋ ଏତଂ ସାଲିକ୍ଖେତ୍ତାଦିଂ ଖେତ୍ତଂ ୱା ଘରୱତ୍ଥାଦିଂ ୱତ୍ଥୁଂ ୱା କହାପଣସଙ୍ଖାତଂ ହିରଞ୍ଞଂ ୱା ଗୋଅସ୍ସଭେଦଂ ଗୱାସ୍ସଂ ୱା ଇତ୍ଥିସଞ୍ଞିତା ଥିଯୋ ୱା ଞାତିବନ୍ଧୱାଦୀ ବନ୍ଧୂ ୱା ଅଞ୍ଞେ ୱା ମନାପିଯରୂପାଦୀ ପୁଥୁ କାମେ ଅନୁଗିଜ୍ଝତି, ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅବଲସଙ୍ଖାତା କିଲେସା ବଲୀଯନ୍ତି ସହନ୍ତି ମଦ୍ଦନ୍ତି, ସଦ୍ଧାବଲାଦିୱିରହେନ ୱା ଅବଲଂ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅବଲା କିଲେସା ବଲୀଯନ୍ତି,

ଅବଲତ୍ତା ବଲୀୟନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ତଂ କାମଗିଦ୍ଧଂ କାମେ ରକ୍ଖନ୍ତଂ ପରିୟେସନ୍ତଞ୍ଚ ସୀହାଦୟୋ ଚ ପାକଟପରିସ୍ସୟା କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୟୋ ଚ ଅପାକଟପରିସ୍ସୟା ମଦ୍ଦନ୍ତି, ତତୋ ଅପାକଟପରିସ୍ସୟେହି ଅଭିଭୂତଂ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଜାତିଆଦିଦୁକ୍ଖଂ ଭିନ୍ନଂ ନାୱଂ ଉଦକଂ ୱିୟ ଅନ୍ୱେତି। ତସ୍ମା କାୟଗତାସତିଆଦିଭାୱନାୟ ଜନ୍ତୁ ସଦା ସତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ରୂପାଦୀସୁ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ ସବ୍ବପ୍ପକାରମ୍ପି କିଲେସକାମଂ ପରିୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ କାମାନି ପରିୱଜ୍ଜୟେ। ଏୱଂ ତେ କାମେ ପହାୟ ତପ୍ପହାନକରମଗ୍ଗେନେୱ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ତରେ ଓଘଂ ତରେୟ୍ୟ ତରିତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟ। ତତୋ ୟଥା ପୁରିସୋ ଉଦକଗରୁକଂ ନାୱଂ ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ଲହୁକାୟ ନାୱାୟ ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ପାରଗୂ ଭୱେୟ୍ୟ, ପାରଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ଏୱମେୱ ଅତ୍ତଭାୱନାୱଂ କିଲେସୂଦକଗରୁକଂ ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ଲହୁକେନ ଅତ୍ତଭାୱେନ ପାରଗୂ ଭୱେୟ୍ୟ, ସବ୍ବଧମ୍ମପାରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗତୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିୟା ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ଚ, ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରିନିବ୍ବାତୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଚ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହିଂସୂତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ କାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଗୁହଟ୍ଠକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୭୯।ସତ୍ତୋଗୁହାୟନ୍ତି ଗୁହଟ୍ଠକସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗୱତି କିର ସାୱତ୍ଥିୟଂ ୱିହରନ୍ତେ ଆୟସ୍ମା ପିଣ୍ଡୋଲଭାରଦ୍ୱାଜୋ କୋସମ୍ବିୟଂ ଗଂଙ୍ଗାତୀରେ ଆୱଟ୍ଟକଂ ନାମ ଉଦେନସ୍ସ ଉୟ୍ୟାନଂ, ତତ୍ଥ ଅଗମାସି ସୀତଲେ ପଦେସେ ଦିୱାୱିହାରଂ ନିସୀଦିତୁକାମୋ। ଅଞ୍ଞଦାପି ଚାୟଂ ଗଚ୍ଛତେୱ ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବାସେୱନେନ ୟଥା ଗୱମ୍ପତିତ୍ଥେରୋ ତାୱତିଂସଭୱନନ୍ତି ୱୁତ୍ତନୟମେତଂ ୱଙ୍ଗୀସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟଂ। ସୋ ତତ୍ଥ ଗଙ୍ଗାତୀରେ ସୀତଲେ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେତ୍ୱା ଦିୱାୱିହାରଂ ନିସୀଦି। ରାଜାପି ଖୋ ଉଦେନୋ ତଂ ଦିୱସଂୟେୱ ଉୟ୍ୟାନକୀଳିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ବହୁଦେୱ ଦିୱସଭାଗଂ ନଚ୍ଚଗୀତାଦୀହି ଉୟ୍ୟାନେ କୀଳିତ୍ୱା ପାନମଦମତ୍ତୋ ଏକିସ୍ସା ଇତ୍ଥିୟା ଅଙ୍କେ ସୀସଂ କତ୍ୱା ସୟି। ସେସିତ୍ଥିୟୋ ‘‘ସୁତ୍ତୋ ରାଜା’’ତି ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଉୟ୍ୟାନେ ପୁପ୍ଫଫଲାଦୀନି ଗଣ୍ହନ୍ତିୟୋ ଥେରଂ ଦିସ୍ୱା ହିରୋତ୍ତପ୍ପଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ‘‘ମା ସଦ୍ଦଂ ଅକତ୍ଥା’’ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିୱାରେତ୍ୱା ଅପ୍ପସଦ୍ଦା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଥେରଂ ସମ୍ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସୀଦିଂସୁ। ଥେରୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ତାସଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ତା ତୁଟ୍ଠା ‘‘ସାଧୁ ସାଧୂ’’ତି ୱତ୍ୱା ସୁଣନ୍ତି।

ରଞ୍ଞୋ ସୀସଂ ଅଙ୍କେନାଦାୟ ନିସିନ୍ନିତ୍ଥୀ ‘‘ଇମା ମଂ ଓହାୟ କୀଳଅନ୍ତୀ’’ତି ତାସୁ ଇସ୍ସାପକତା ଊରୁଂ ଚାଲେତ୍ୱା ରାଜାନଂ ପବୋଧେସି। ରାଜା ପଟିବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଇତ୍ଥାଗାରଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ‘‘କୁହିଂ ଇମା ୱସଲିୟୋ’’ତି ଆହ। ସା ଆହ – ‘‘ତୁମ୍ହେସୁ ଅବହୁକତା ‘ସମଣଂ ରମୟିସ୍ସାମା’ତି ଗତା’’ତି। ସୋ କୁଦ୍ଧୋ ଥେରାଭିମୁଖୋ ଅଗମାସି। ତା ଇତ୍ଥିୟୋ ରାଜାନଂ ଦିସ୍ୱା ଏକଚ୍ଚା ଉଟ୍ଠହିଂସୁ, ଏକଚ୍ଚା ‘‘ମହାରାଜ, ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁଣାମା’’ତି ନ ଉଟ୍ଠହିଂସୁ। ସୋ ତେନ ଭିୟ୍ୟୋସୋମତ୍ତାୟ କୁଦ୍ଧୋ ଥେରଂ ଅୱନ୍ଦିତ୍ୱାୱ ‘‘କିମତ୍ଥଂ ଆଗତୋସୀ’’ତି ଆହ। ‘‘ୱିୱେକତ୍ଥଂ ମହାରାଜା’’ତି। ସୋ ‘‘ୱିୱେକତ୍ଥାୟ ଆଗତା ଏୱଂ ଇତ୍ଥାଗାରପରିୱୁତା ନିସୀଦନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ତୱ ୱିୱେକଂ କଥେହୀ’’ତି ଆହ। ଥେରୋ ୱିସାରଦୋପି ୱିୱେକକଥାୟ ‘‘ନାୟଂ ଅଞ୍ଞାତୁକାମୋ ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସି। ରାଜା ‘‘ସଚେ ନ କଥେସି, ତମ୍ବକିପିଲ୍ଲିକେହି ତଂ ଖାଦାପେସ୍ସାମୀ’’ତି ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଅସୋକରୁକ୍ଖେ ତମ୍ବକିପିଲ୍ଲିକପୁଟଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋୱ ଉପରି ୱିକିରି। ସୋ ସରୀରଂ ପୁଞ୍ଛିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ପୁଟଂ ଗହେତ୍ୱା ଥେରାଭିମୁଖୋ ଅଗମାସି। ଥେରୋ ‘‘ସଚାୟଂ ରାଜା ମୟି ଅପରଜ୍ଝେୟ୍ୟ , ଅପାୟାଭିମୁଖୋ ଭୱେୟ୍ୟା’’ତି ତଂ ଅନୁକମ୍ପମାନୋ ଇଦ୍ଧିୟା ଆକାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଗତୋ।

ତତୋ ଇତ୍ଥିୟୋ ଆହଂସୁ – ‘‘ମହାରାଜ, ଅଞ୍ଞେ ରାଜାନୋ ଈଦିସଂ ପବ୍ବଜିତଂ ଦିସ୍ୱା ପୁପ୍ଫଗନ୍ଧାଦୀହି ପୂଜେନ୍ତି, ତ୍ୱଂ ତମ୍ବକିପିଲ୍ଲିକପୁଟେନ ଆସାଦେତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ ଅହୋସି, କୁଲୱଂସଂ ନାସେତୁଂ ଉଟ୍ଠିତୋ’’ତି। ସୋ ଅତ୍ତନୋ ଦୋସଂ ଞତ୍ୱା ତୁଣ୍ହୀ ହୁତ୍ୱା ଉୟ୍ୟାନପାଲଂ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଦିୱସଂ ଥେରୋ ଇଧାଗଚ୍ଛତୀ’’ତି? ‘‘ଆମ, ମହାରାଜା’’ତି। ତେନ ହି ୟଦା ଆଗଚ୍ଛତି, ତଦା ମେ ଆରୋଚେୟ୍ୟାସୀତି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ଥେରେ ଆଗତେ ଆରୋଚେସି। ରାଜାପି ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପାଣେହି ସରଣଂ ଗତୋ ଅହୋସି। ତମ୍ବକିପିଲ୍ଲିକପୁଟେନ ଆସାଦିତଦିୱସେ ପନ ଥେରୋ ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ପୁନ ପଥୱିୟଂ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଗନ୍ଧକୁଟିୟଂ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜି। ଭଗୱାପି ଖୋ ଦକ୍ଖିଣେନ ପସ୍ସେନ ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ସୀହସେୟ୍ୟଂ କପ୍ପୟମାନୋ ଥେରଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘କିଂ, ଭାରଦ୍ୱାଜ, ଅକାଲେ ଆଗତୋସୀ’’ତି ଆହ। ଥେରୋ ‘‘ଆମ ଭଗୱା’’ତି ୱତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆରୋଚେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଭଗୱା ‘‘କିଂ କରିସ୍ସତି ତସ୍ସ ୱିୱେକକଥା କାମଗୁଣଗିଦ୍ଧସ୍ସା’’ତି ୱତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣେନ ପସ୍ସେନ ନିପନ୍ନୋ ଏୱ ଥେରସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

ତତ୍ଥ ସତ୍ତୋତି ଲଗ୍ଗୋ। ଗୁହାୟନ୍ତି କାୟେ। କାୟୋ ହି ରାଗାଦୀନଂ ୱାଳଆନଂ ୱସନୋକାସତୋ ‘‘ଗୁହା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ବହୁନାଭିଛନ୍ନୋତି ବହୁନା

ରାଗାଦିକିଲେସଜାଲେନ ଅଭିଚ୍ଛନ୍ନୋ। ଏତେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବନ୍ଧନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତିଟ୍ଠନ୍ତି ରାଗାଦିୱସେନ ତିଟ୍ଠନ୍ତୋ। ନରୋତି ସତ୍ତୋ। ମୋହନସ୍ମିଂ ପଗାଳ୍ହୋତି ମୋହନଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମଗୁଣା। ଏତ୍ଥ ହି ଦେୱମନୁସ୍ସା ମୁଯ୍ହନ୍ତି, ତେସୁ ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୋ ହୁତ୍ୱା । ଏତେନ ବହିଦ୍ଧାବନ୍ଧନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୂରେ ୱିୱେକା ହି ତଥାୱିଧୋ ସୋତି ସୋ ତଥାରୂପୋ ନରୋ ତିୱିଧାପି କାଯୱିୱେକାଦିକା ୱିୱେକା ଦୂରେ ଅନାସନ୍ନେ। କିଂକାରଣା? କାମା ହି ଲୋକେ ନ ହି ସୁପ୍ପହାଯା, ଯସ୍ମା ଲୋକେ କାମା ସୁପ୍ପହାଯା ନ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୭୮୦। ଏୱଂ ପଠମଗାଥାଯ ‘‘ଦୂରେ ୱିୱେକା ତଥାୱିଧୋ’’ତି ସାଧେତ୍ୱା ପୁନ ତଥାୱିଧାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମତଂ ଆୱିକରୋନ୍ତୋ ‘‘ଇଚ୍ଛାନିଦାନା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଇଚ୍ଛାନିଦାନାତି ତଣ୍ହାହେତୁକା। ଭୱସାତବଦ୍ଧାତି ସୁଖୱେଦନାଦିମ୍ହି ଭୱସାତେ ବଦ୍ଧା। ତେ ଦୁପ୍ପମୁଞ୍ଚାତି ତେ ଭୱସାତୱତ୍ଥୁଭୂତା ଧମ୍ମା, ତେ ୱା ତତ୍ଥ ବଦ୍ଧା ଇଚ୍ଛାନିଦାନା ସତ୍ତା ଦୁପ୍ପମୋଚଯା। ନ ହି ଅଞ୍ଞମୋକ୍ଖାତି ଅଞ୍ଞେନ ଚ ମୋଚେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। କାରଣୱଚନଂ ୱା ଏତଂ, ତେ ସତ୍ତା ଦୁପ୍ପମୁଞ୍ଚା। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଅଞ୍ଞେନ ମୋଚେତବ୍ବା ନ ହୋନ୍ତି। ଯଦି ପନ ମୁଞ୍ଚେଯ୍ୟୁଂ, ସକେନ ଥାମେନ ମୁଞ୍ଚେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଅଯମସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଛା ପୁରେ ୱାପି ଅପେକ୍ଖମାନାତି ଅନାଗତେ ଅତୀତେ ୱା କାମେ ଅପେକ୍ଖମାନା। ଇମେୱ କାମେ ପୁରିମେୱ ଜପ୍ପନ୍ତି ଇମେ ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ କାମେ ପୁରିମେ ୱା ଦୁୱିଧେପି ଅତୀତାନାଗତେ ବଲୱତଣ୍ହାଯ ପତ୍ଥଯମାନା। ଇମେସଞ୍ଚ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଦାନଂ ‘‘ତେ ଦୁପ୍ପମୁଞ୍ଚା ନ ହି ଅଞ୍ଞମୋକ୍ଖା’’ତି ଇମିନା ସହ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଇତରଥା ‘‘ଅପେକ୍ଖମାନା ଜପ୍ପଂ କିଂ କରୋନ୍ତି କିଂ ୱା କତା’’ତି ନ ପଞ୍ଞାଯେଯ୍ୟୁଂ।

୭୮୧-୨। ଏୱଂ ପଠମଗାଥାଯ ‘‘ଦୂରେ ୱିୱେକା ତଥାୱିଧୋ’’ତି ସାଧେତ୍ୱା ଦୁତିଯଗାଥାଯ ଚ ତଥାୱିଧାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମତଂ ଆୱିକତ୍ୱା ଇଦାନି ନେସଂ ପାପକମ୍ମକରଣଂ ଆୱିକରୋନ୍ତୋ ‘‘କାମେସୁ ଗିଦ୍ଧା’’ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତେ ସତ୍ତା କାମେସୁ ପରିଭୋଗତଣ୍ହାଯ ଗିଦ୍ଧା ପରିଯେସନାଦିମନୁଯୁତ୍ତତ୍ତା ପସୁତା ସମ୍ମୋହମାପନ୍ନତ୍ତା ପମୂଳ୍ହା ଅୱଗମନତାଯ ମଚ୍ଛରିତାଯ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱଚନଂ ଅନାଦିଯନତାଯ ଚ ଅୱଦାନିଯା। କାଯୱିସମାଦିମ୍ହି ୱିସମେ ନିୱିଟ୍ଠା ଅନ୍ତକାଲେ ମରଣଦୁକ୍ଖୂପନୀତା ‘‘କିଂସୂ ଭୱିସ୍ସାମ ଇତୋ ଚୁତାସେ’’ତି ପରିଦେୱଯନ୍ତୀତି। ଯସ୍ମା ଏତଦେୱ, ତସ୍ମା ହି ସିକ୍ଖେଥ…ପେ… ମାହୁ ଧୀରାତି। ତତ୍ଥ ସିକ୍ଖେଥାତି ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଇଧେୱାତି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ସାସନେ। ସେସମୁତ୍ତାନମେୱ।

୭୮୩। ଇଦାନି ଯେ ତଥା ନ କରୋନ୍ତି, ତେସଂ ବ୍ୟସନପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପସ୍ସାମୀ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ପସ୍ସାମୀତି ମଂସଚକ୍ଖୁଆଦୀହି ପେକ୍ଖାମି। ଲୋକେତି ଅପାଯାଦିମ୍ହି। ପରିଫନ୍ଦମାନନ୍ତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଫନ୍ଦମାନଂ। ପଜଂ ଇମନ୍ତି ଇମଂ ସତ୍ତକାଯଂ। ତଣ୍ହଗତନ୍ତି ତଣ୍ହାଯ ଗତଂ ଅଭିଭୂତଂ, ନିପାତିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଭୱେସୂତି କାମଭୱାଦୀସୁ। ହୀନା ନରାତି ହୀନକମ୍ମନ୍ତା ନରା। ମଚ୍ଚୁମୁଖେ ଲପନ୍ତୀତି ଅନ୍ତକାଲେ ସମ୍ପତ୍ତେ ମରଣମୁଖେ ପରିଦେୱନ୍ତି। ଅୱୀତତଣ୍ହାସେତି ଅୱିଗତତଣ୍ହା। ଭୱାଭୱେସୂତି କାମଭୱାଦୀସୁ। ଅଥ ୱା ଭୱାଭୱେସୂତି ଭୱଭୱେସୁ, ପୁନପ୍ପୁନଭୱେସୂତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୭୮୪। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଅୱୀତତଣ୍ହା ଏୱଂ ଫନ୍ଦନ୍ତି ଚ ଲପନ୍ତି ଚ, ତସ୍ମା ତଣ୍ହାୱିନଯେ ସମାଦପେନ୍ତୋ ‘‘ମମାଯିତେ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ମମାଯିତେତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମମତ୍ତେହି ‘‘ମମ’’ନ୍ତି ପରିଗ୍ଗହିତେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ। ପସ୍ସଥାତି ସୋତାରେ ଆଲପନ୍ତୋ ଆହ। ଏତମ୍ପୀତି ଏତମ୍ପି ଆଦୀନୱଂ। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

୭୮୫। ଏୱମେତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯ ଅସ୍ସାଦଂ, ତତୋ ପରାହି ଚତୂହି ଆଦୀନୱଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସୌପାଯଂ ନିସ୍ସରଣଂ ନିସ୍ସରଣାନିସଂସଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ସବ୍ବାହି ୱା ଏତାହି କାମାନଂ ଆଦୀନୱଂ ୱକାରଂ ସଂକିଲେସଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଉଭୋସୁ ଅନ୍ତେସୂ’’ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ ଉଭୋସୁ ଅନ୍ତେସୂତି ଫସ୍ସଫସ୍ସସମୁଦଯାଦୀସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ପରିଚ୍ଛେଦେସୁ। ୱିନେଯ୍ୟ ଛନ୍ଦନ୍ତି ଛନ୍ଦରାଗଂ ୱିନେତ୍ୱା। ଫସ୍ସଂ ପରିଞ୍ଞାଯାତି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିଫସ୍ସଂ, ଫସ୍ସାନୁସାରେନ ୱା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ସବ୍ବେପି ଅରୂପଧମ୍ମେ, ତେସଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱସେନ ରୂପଧମ୍ମେ ଚାତି ସକଲମ୍ପି ନାମରୂପଂ ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ପରିଜାନିତ୍ୱା। ଅନାନୁଗିଦ୍ଧୋତି ରୂପାଦୀସୁ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଅଗିଦ୍ଧୋ। ଯଦତ୍ତଗରହୀ ତଦକୁବ୍ବମାନୋତି ଯଂ ଅତ୍ତନା ଗରହତି, ତଂ ଅକୁରୁମାନୋ। ନଲିପ୍ପତୀ ଦିଟ୍ଠସୁତେସୁ ଧୀରୋତି ସୋ ଏୱରୂପୋ ଧିତିସମ୍ପନ୍ନୋ ଧୀରୋ ଦିଟ୍ଠେସୁ ଚ ସୁତେସୁ ଚ ଧମ୍ମେସୁ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଲେପାନଂ ଏକେନପି ଲେପେନ ନ ଲିପ୍ପତି। ଆକାସମିୱ ନିରୁପଲିତ୍ତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱୋଦାନପ୍ପତ୍ତୋ ହୋତି।

୭୮୬।ସଞ୍ଞଂ ପରିଞ୍ଞାତି ଗାଥାଯ ପନ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଫସ୍ସମେୱ, ଅପିଚ ଖୋ ପନ କାମସଞ୍ଞାଦିଭେଦଂ ସଞ୍ଞମ୍ପି, ସଞ୍ଞାନୁସାରେନ ୱା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ନାମରୂପଂ ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ପରିଜାନିତ୍ୱା ଇମାଯ ପଟିପଦାଯ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ୱିତରେଯ୍ୟ ଓଘଂ, ତତୋ ସୋ ତିଣ୍ଣୋଘୋ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିପରିଗ୍ଗହେସୁ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଲେପପ୍ପହାନେନ ନୋପଲିତ୍ତୋ ଖୀଣାସୱମୁନି ରାଗାଦିସଲ୍ଲାନଂ ଅବ୍ବୂଳ୍ହତ୍ତା ଅବ୍ବୂଳ୍ହସଲ୍ଲୋ ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଚରଂ, ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଚରଂ ତେନ ଅପ୍ପମାଦଚାରେନ ଅବ୍ବୂଳ୍ହସଲ୍ଲୋ ହୁତ୍ୱା ସକପରତ୍ତଭାୱାଦିଭେଦଂ ନାସୀସତୀ ଲୋକମିମଂ ପରଞ୍ଚ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଚରିମଚିତ୍ତନିରୋଧା ନିରୁପାଦାନୋ ଜାତୱେଦୋୱ ପରିନିବ୍ବାତୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି ଧମ୍ମନେତ୍ତିଟ୍ଠପନମେୱ କରୋନ୍ତୋ, ନ ଉତ୍ତରିଂ ଇମାଯ ଦେସନାଯ ମଗ୍ଗଂ ୱା ଫଲଂ ୱା ଉପ୍ପାଦେସି ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଦେସିତତ୍ତାତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଗୁହଟ୍ଠକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଦୁଟ୍ଠଟ୍ଠକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୮୭।ୱଦନ୍ତିୱେ ଦୁଟ୍ଠମନାପୀତି ଦୁଟ୍ଠଟ୍ଠକସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଆଦିଗାଥାଯ ତାୱ ଉପ୍ପତ୍ତି – ମୁନିସୁତ୍ତନଯେନ ଭଗୱତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଲାଭସକ୍କାରଂ ଅସହମାନା ତିତ୍ଥିଯା ସୁନ୍ଦରିଂ ପରିବ୍ବାଜିକଂ ଉଯ୍ୟୋଜେସୁଂ। ସା କିର ଜନପଦକଲ୍ୟାଣୀ ସେତୱତ୍ଥପରିବ୍ବାଜିକାୱ ଅହୋସି। ସା ସୁନ୍ହାତା ସୁନିୱତ୍ଥା ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନୱିଭୂସିତା ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସାୱତ୍ଥିୱାସୀନଂ ଜେତୱନତୋ ନିକ୍ଖମନୱେଲାଯ ସାୱତ୍ଥିତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଜେତୱନାଭିମୁଖୀ ଗଚ୍ଛତି। ମନୁସ୍ସେହି ଚ ‘‘କୁହିଂ ଗଚ୍ଛସୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତା ‘‘ସମଣଂ ଗୋତମଂ ସାୱକେ ଚସ୍ସ ରମଯିତୁଂ ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଜେତୱନଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକେ ୱିଚରିତ୍ୱା ଜେତୱନଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକେ ପିଦହିତେ ନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପଭାତେ ପୁନ ଜେତୱନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଗନ୍ଧକୁଟିସମୀପେ ପୁପ୍ଫାନି ୱିଚିନନ୍ତୀ ୱିଯ ଚରତି । ବୁଦ୍ଧୁପଟ୍ଠାନଂ ଆଗତେହି ଚ ମନୁସ୍ସେହି ‘‘କିମତ୍ଥଂ ଆଗତାସୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତା ଯଂକିଞ୍ଚିଦେୱ ଭଣତି। ଏୱଂ ଅଦ୍ଧମାସମତ୍ତେ ୱୀତିକ୍କନ୍ତେ ତିତ୍ଥିଯା ତଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେତ୍ୱା ପରିଖାତଟେ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପଭାତେ ‘‘ସୁନ୍ଦରିଂ ନ ପସ୍ସାମା’’ତି କୋଲାହଲଂ କତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଚ ଆରୋଚେତ୍ୱା ତେନ ଅନୁଞ୍ଞାତା ଜେତୱନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ୱିଚିନନ୍ତା ୱିଯ ତଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତଟ୍ଠାନା ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ମଞ୍ଚକଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ନଗରଂ ଅଭିହରିତ୍ୱା ଉପକ୍କୋସଂ ଅକଂସୁ। ସବ୍ବଂ ପାଳିଯଂ (ଉଦା। ୩୮) ଆଗତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଭଗୱା ତଂ ଦିୱସଂ ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ ‘‘ତିତ୍ଥିଯା ଅଜ୍ଜ ଅଯସଂ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ‘‘ତେସଂ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ମାଦିସେ ଚିତ୍ତଂ ପକୋପେତ୍ୱା ମହାଜନୋ ଅପାଯାଭିମୁଖୋ ମା ଅହୋସୀ’’ତି ଗନ୍ଧକୁଟିଦ୍ୱାରଂ ପିଦହିତ୍ୱା ଅନ୍ତୋଗନ୍ଧକୁଟିଯଂଯେୱ ଅଚ୍ଛି, ନ ନଗରଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପାୱିସି। ଭିକ୍ଖୂ ପନ ଦ୍ୱାରଂ ପିଦହିତଂ ଦିସ୍ୱା ପୁବ୍ବସଦିସମେୱ ପୱିସିଂସୁ। ମନୁସ୍ସା ଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ନାନପ୍ପକାରେହି ଅକ୍କୋସିଂସୁ। ଅଥ ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ଭଗୱତୋ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆରୋଚେତ୍ୱା ‘‘ତିତ୍ଥିଯେହି, ଭନ୍ତେ, ମହାଅଯସୋ ଉପ୍ପାଦିତୋ, ନ ସକ୍କା ଇଧ ୱସିତୁଂ, ୱିପୁଲୋ ଜମ୍ବୁଦୀପୋ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗଚ୍ଛାମା’’ତି ଆହ। ତତ୍ରପି ଅଯସେ ଉଟ୍ଠିତେ କୁହିଂ ଗମିସ୍ସସି ଆନନ୍ଦାତି? ‘‘ଅଞ୍ଞଂ ନଗରଂ ଭଗୱା’’ତି। ଅଥ ଭଗୱା ‘‘ଆଗମେହି, ଆନନ୍ଦ, ସତ୍ତାହମେୱାଯଂ ସଦ୍ଦୋ ଭୱିସ୍ସତି, ସତ୍ତାହଚ୍ଚଯେନ ଯେହି ଅଯସୋ କତୋ, ତେସଂଯେୱ ଉପରି ପତିସ୍ସତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ‘‘ୱଦନ୍ତି ୱେ’’ତି ଇମଂ ଗାଥମଭାସି।

ତତ୍ଥ ୱଦନ୍ତୀତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଞ୍ଚ ଉପୱଦନ୍ତି। ଦୁଟ୍ଠମନାପି ଏକେ ଅଥୋପି ୱେ ସଚ୍ଚମନାତି ଏକଚ୍ଚେ ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତା, ଏକଚ୍ଚେ ତଥସଞ୍ଞିନୋପି ହୁତ୍ୱା, ତିତ୍ଥିଯା ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତା, ଯେ ତେସଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ସଦ୍ଦହିଂସୁ, ତେ ସଚ୍ଚମନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱାଦଞ୍ଚ ଜାତନ୍ତି ଏତଂ ଅକ୍କୋସୱାଦଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ମୁନି ନୋ ଉପେତୀତି ଅକାରକତାଯ ଚ ଅକୁପ୍ପନତାଯ ଚ ବୁଦ୍ଧମୁନି ନ ଉପେତି। ତସ୍ମା ମୁନୀ ନତ୍ଥି ଖିଲୋ କୁହିଞ୍ଚୀତି ତେନ କାରଣେନ ଅଯଂ ମୁନି ରାଗାଦିଖିଲେହି ନତ୍ଥି ଖିଲୋ କୁହିଞ୍ଚୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୭୮୮। ଇମଞ୍ଚ ଗାଥଂ ୱତ୍ୱା ଭଗୱା ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରଂ ପୁଚ୍ଛି, ‘‘ଏୱଂ ଖୁଂସେତ୍ୱା ୱମ୍ଭେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନା ଭିକ୍ଖୂ, ଆନନ୍ଦ, କିଂ ୱଦନ୍ତୀ’’ତି। ନ କିଞ୍ଚି ଭଗୱାତି। ‘‘ନ, ଆନନ୍ଦ, ‘ଅହଂ ସୀଲୱା’ତି ସବ୍ବତ୍ଥ ତୁଣ୍ହୀ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଲୋକେ ହି ନାଭାସମାନଂ ଜାନନ୍ତି ମିସ୍ସଂ ବାଲେହି ପଣ୍ଡିତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା, ‘‘ଭିକ୍ଖୂ, ଆନନ୍ଦ, ତେ ମନୁସ୍ସେ ଏୱଂ ପଟିଚୋଦେନ୍ତୂ’’ତି ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥାଯ ‘‘ଅଭୂତୱାଦୀ ନିରଯଂ ଉପେତୀ’’ତି ଇମଂ ଗାଥମଭାସି। ଥେରୋ ତଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ଆହ – ‘‘ମନୁସ୍ସା ତୁମ୍ହେହି ଇମାଯ ଗାଥାଯ ପଟିଚୋଦେତବ୍ବା’’ତି। ଭିକ୍ଖୂ ତଥା ଅକଂସୁ। ପଣ୍ଡିତମନୁସ୍ସା ତୁଣ୍ହୀ ଅହେସୁଂ। ରାଜାପି ରାଜପୁରିସେ ସବ୍ବତୋ ପେସେତ୍ୱା ଯେସଂ ଧୁତ୍ତାନଂ ଲଞ୍ଜଂ ଦତ୍ୱା ତିତ୍ଥିଯା ତଂ ମାରାପେସୁଂ, ତେ ଗହେତ୍ୱା ନିଗ୍ଗଯ୍ହ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱା ତିତ୍ଥିଯେ ପରିଭାସି। ମନୁସ୍ସାପି ତିତ୍ଥିଯେ ଦିସ୍ୱା ଲେଡ୍ଡୁନା ପହରନ୍ତି, ପଂସୁନା ଓକିରନ୍ତି ‘‘ଭଗୱତୋ ଅଯସଂ ଉପ୍ପାଦେସୁ’’ନ୍ତି। ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେସି, ଭଗୱା ଥେରସ୍ସ ଇମଂ ଗାଥମଭାସି ‘‘ସକଞ୍ହି ଦିଟ୍ଠିଂ…ପେ… ୱଦେଯ୍ୟା’’ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯାଯଂ ଦିଟ୍ଠି ତିତ୍ଥିଯଜନସ୍ସ ‘‘ସୁନ୍ଦରିଂ ମାରେତ୍ୱା ସମଣାନଂ ସକ୍ୟପୁତ୍ତିଯାନଂ ଅୱଣ୍ଣଂ ପକାସେତ୍ୱା ଏତେନୁପାଯେନ ଲଦ୍ଧଂ ସକ୍କାରଂ ସାଦିଯିସ୍ସାମା’’ତି, ସୋ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ କଥଂ ଅତିକ୍କମେଯ୍ୟ, ଅଥ ଖୋ ସୋ ଅଯସୋ ତମେୱ ତିତ୍ଥିଯଜନଂ ପଚ୍ଚାଗତୋ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ଅଚ୍ଚେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ। ଯୋ ୱା ସସ୍ସତାଦିୱାଦୀ, ସୋପି ସକଂ ଦିଟ୍ଠିଂ କଥଂ ଅଚ୍ଚଯେଯ୍ୟ ତେନ ଦିଟ୍ଠିଚ୍ଛନ୍ଦେନ ଅନୁନୀତୋ ତାଯ ଚ ଦିଟ୍ଠିରୁଚିଯା ନିୱିଟ୍ଠୋ, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ସଯଂ ସମତ୍ତାନିପକୁବ୍ବମାନୋ ଅତ୍ତନାୱ ପରିପୁଣ୍ଣାନି ତାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି କରୋନ୍ତୋ ଯଥା ଜାନେଯ୍ୟ, ତଥେୱ ୱଦେଯ୍ୟାତି।

୭୮୯। ଅଥ ରାଜା ସତ୍ତାହଚ୍ଚଯେନ ତଂ କୁଣପଂ ଛଡ୍ଡାପେତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯଂ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ଆହ – ''ନନୁ, ଭନ୍ତେ, ଈଦିସେ ଅଯସେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ମଯ୍ହମ୍ପି ଆରୋଚେତବ୍ବଂ ସିଯା''ତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଭଗୱା, ''ନ, ମହାରାଜ, 'ଅହଂ ସୀଲୱା ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ'ତି ପରେସଂ ଆରୋଚେତୁଂ ଅରିଯାନଂ ପତିରୂପ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ''ଯୋ ଅତ୍ତନୋ ସୀଲୱତାନୀ''ତି ଅୱସେସଗାଥାଯୋ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ସୀଲୱତାନୀତି ପାତିମୋକ୍ଖାଦୀନି ସୀଲାନି ଆରଞ୍ଞିକାଦୀନି ଧୁତଙ୍ଗୱତାନି ଚ। ଅନାନୁପୁଟ୍ଠୋତି ଅପୁଚ୍ଛିତୋ। ପାୱାତି ୱଦତି। ଅନରିଯଧମ୍ମଂ କୁସଲା ତମାହୁ, ଯୋ ଆତୁମାନଂ ସଯମେୱ ପାୱାତି ଯୋ ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ସଯମେୱ ୱଦତି, ତସ୍ସ ତଂ ୱାଦଂ ''ଅନରିଯଧମ୍ମୋ ଏସୋ''ତି କୁସଲା ଏୱଂ କଥେନ୍ତି।

୭୯୦।ସନ୍ତୋତି ରାଗାଦିକିଲେସୱୂପସମେନ ସନ୍ତୋ, ତଥା ଅଭିନିବ୍ବୁତତ୍ତୋ। ଇତିହନ୍ତି ସୀଲେସୁ ଅକତ୍ଥମାନୋତି ''ଅହମସ୍ମି ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଇତି ସୀଲେସୁ ଅକତ୍ଥମାନୋ, ସୀଲନିମିତ୍ତଂ ଅତ୍ତୁପନାଯିକଂ ୱାଚଂ ଅଭାସମାନୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତମରିଯଧମ୍ମଂ କୁସଲା ୱଦନ୍ତୀତି ତସ୍ସ ତଂ ଅକତ୍ଥନଂ ''ଅରିଯଧମ୍ମୋ ଏସୋ''ତି ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ଖନ୍ଧାଦିକୁସଲା ୱଦନ୍ତି। ଯସ୍ସୁସ୍ସଦା ନତ୍ଥି କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେତି ଯସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ରାଗାଦଯୋ ସତ୍ତ ଉସ୍ସଦା କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେ ନତ୍ଥି, ତସ୍ସ ତଂ ଅକତ୍ଥନଂ ''ଅରିଯଧମ୍ମୋ ଏସୋ''ତି ଏୱଂ କୁସଲା ୱଦନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୭୯୧। ଏୱଂ ଖୀଣାସୱପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ରଞ୍ଞୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ''ପକପ୍ପିତା ସଙ୍ଖତା''ତି। ତତ୍ଥ ପକପ୍ପିତାତି ପରିକପ୍ପିତା। ସଙ୍ଖତାତି ପଚ୍ଚଯାଭିସଙ୍ଖତା। ଯସ୍ସାତି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ। ଧମ୍ମାତି ଦିଟ୍ଠିଯୋ। ପୁରକ୍ଖତାତି ପୁରତୋ କତା। ସନ୍ତୀତି ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି। ଅୱୀୱଦାତାତି ଅୱୋଦାତା। ଯଦତ୍ତନି ପସ୍ସତି ଆନିସଂସଂ, ତଂ ନିସ୍ସିତୋ କୁପ୍ପପଟିଚ୍ଚସନ୍ତିନ୍ତି ଯସ୍ସେତେ ଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମା ପୁରକ୍ଖତା ଅୱୋଦାତା ସନ୍ତି, ସୋ ଏୱଂୱିଧୋ ଯସ୍ମା ଅତ୍ତନି ତସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯା ଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମିକଞ୍ଚ ସକ୍କାରାଦିଂ, ସମ୍ପରାଯିକଞ୍ଚ ଗତିୱିସେସାଦିଂ ଆନିସଂସଂ ପସ୍ସତି, ତସ୍ମା ତଞ୍ଚ ଆନିସଂସଂ, ତଞ୍ଚ କୁପ୍ପତାଯ ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନତାଯ ଚ ସମ୍ମୁତିସନ୍ତିତାଯ ଚ କୁପ୍ପପଟିଚ୍ଚସନ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ନିସ୍ସିତୋୱ ହୋତି, ସୋ ତନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ଅତ୍ତାନଂ ୱା ଉକ୍କଂସେଯ୍ୟ ପରେ ୱା ୱମ୍ଭେଯ୍ୟ ଅଭୂତେହିପି ଗୁଣଦୋସେହି।

୭୯୨। ଏୱଂ ନିସ୍ସିତେନ ଚ ଦିଟ୍ଠୀନିୱେସା…ପେ… ଆଦିଯତୀ ଚ ଧମ୍ମନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠୀନିୱେସୋତି ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସସଙ୍ଖାତାନି ଦିଟ୍ଠିନିୱେସନାନି। ନ ହି ସ୍ୱାତିୱତ୍ତାତି ସୁଖେନ ଅତିୱତ୍ତିତବ୍ବା ନ ହୋନ୍ତି। ଧମ୍ମେସୁ ନିଚ୍ଛେଯ୍ୟ ସମୁଗ୍ଗହୀତନ୍ତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମେସୁ ତଂ ତଂ ସମୁଗ୍ଗହିତଂ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠଂ ଧମ୍ମଂ ନିଚ୍ଛିନିତ୍ୱା ପୱତ୍ତତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିନିୱେସା ନ ହି ସ୍ୱାତିୱତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ନରୋ ତେସୁ ନିୱେସନେସୁ, ନିରସ୍ସତୀ ଆଦିଯତୀ ଚ ଧମ୍ମନ୍ତି ଯସ୍ମା ନ ହି ସ୍ୱାତିୱତ୍ତା , ତସ୍ମା ନରୋ ତେସ୍ୱେୱ ଦିଟ୍ଠିନିୱେସନେସୁ ଅଜସୀଲଗୋସୀଲକୁକ୍କୁରସୀଲପଞ୍ଚାତପମରୁପ୍ପପାତୌକ୍କୁଟିକପ୍ପଧାନକଣ୍ଟକାପସ୍ସଯାଦିଭେଦଂ ସତ୍ଥାରଧମ୍ମକ୍ଖାନଗଣାଦିଭେଦଞ୍ଚ ତଂ ତଂ ଧମ୍ମଂ ନିରସ୍ସତି ଚ ଆଦିଯତି ଚ ଜହତି ଚ ଗଣ୍ହାତି ଚ ୱନମକ୍କଟୋ ୱିଯ ତଂ ତଂ ସାଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ନିରସ୍ସନ୍ତୋ ଚ ଆଦିଯନ୍ତୋ ଚ ଅନୱଟ୍ଠିତଚିତ୍ତତ୍ତା ଅସନ୍ତେହିପି ଗୁଣଦୋସେହି ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରସ୍ସ ୱା ଯସାଯସଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟ।

୭୯୩। ଯୋ ପନାଯଂ ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିଗତାଦିଦୋସଧୁନନାଯ ପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଧୋନୋ, ତସ୍ସ ଧୋନସ୍ସ ହି…ପେ… ଅନୂପଯୋ ସୋ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଧୋନଧମ୍ମସମନ୍ନାଗମା ଧୋନସ୍ସ ଧୁତସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅରହତୋ କହଚି ଲୋକେ ତେସୁ ତେସୁ ଭୱେସୁ ପକପ୍ପିତା ଦିଟ୍ଠି ନତ୍ଥି, ସୋ ତସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯା ଅଭାୱେନ, ଯାଯ ଚ ଅତ୍ତନା କତଂ ପାପକମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତା ତିତ୍ଥିଯା ମାଯାଯ ମାନେନ ୱା ଏତଂ ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତମ୍ପି ମାଯଞ୍ଚ ମାନଞ୍ଚ ପହାଯ ଧୋନୋ ରାଗାଦୀନଂ ଦୋସାନଂ କେନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ସମ୍ପରାଯେ ୱା ନିରଯାଦୀସୁ ଗତିୱିସେସେସୁ କେନ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ଅନୂପଯୋ ସୋ, ସୋ ହି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଉପଯାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଭାୱେନ ଅନୂପଯୋତି।

୭୯୪। ଯୋ ପନ ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଭାୱେନ ଉପଯୋ ହୋତି, ସୋ ଉପଯୋ ହି…ପେ… ଦିଟ୍ଠିମିଧେୱ ସବ୍ବନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଉପଯୋତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସିତୋ। ଧମ୍ମେସୁ ଉପେତି ୱାଦନ୍ତି ''ରତ୍ତୋ''ତି ୱା ''ଦୁଟ୍ଠୋ''ତି ୱା ଏୱଂ ତେସୁ ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଉପେତି ୱାଦଂ। ଅନୂପଯଂ କେନ କଥଂ ୱଦେଯ୍ୟାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିପହାନେନ ଅନୂପଯଂ ଖୀଣାସୱଂ କେନ ରାଗେନ ୱା ଦୋସେନ ୱା କଥଂ ''ରତ୍ତୋ''ତି ୱା ''ଦୁଟ୍ଠୋ''ତି ୱା ୱଦେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ଅନୁପୱଜ୍ଜୋ ଚ ସୋ କିଂ ତିତ୍ଥିଯା ୱିଯ କତପଟିଚ୍ଛାଦକୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅତ୍ତା ନିରତ୍ତା ନ ହି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ତସ୍ସ ହି ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠି ୱା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ୱା ନତ୍ଥି, ଗହଣଂ ମୁଞ୍ଚନଂ ୱାପି ଅତ୍ତନିରତ୍ତସଞ୍ଞିତଂ ନତ୍ଥି। କିଂକାରଣା ନତ୍ଥୀତି ଚେ? ଅଧୋସି ସୋ ଦିଟ୍ଠିମିଧେୱ ସବ୍ବଂ, ଯସ୍ମା ସୋ ଇଧେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ଞାଣୱାତେନ ସବ୍ବଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଅଧୋସି, ପଜହି, ୱିନୋଦେସୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ରାଜା ଅତ୍ତମନୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ପକ୍କାମୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଦୁଟ୍ଠଟ୍ଠକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୯୫।ପସ୍ସାମିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଅତୀତେ କିର କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ବାରାଣସିୱାସୀ ଅଞ୍ଞତରୋ କୁଟୁମ୍ବିକୋ ପଞ୍ଚହି ସକଟସତେହି ପଚ୍ଚନ୍ତଜନପଦଂ ଅଗମାସି ଭଣ୍ଡଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ। ତତ୍ଥ ୱନଚରକେନ ସଦ୍ଧିଂ ମିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଣ୍ଣାକାରଂ ଦତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛି – ‘‘କଚ୍ଚି, ତେ ସମ୍ମ, ଚନ୍ଦନସାରଂ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବ’’ନ୍ତି? ‘‘ଆମ ସାମୀ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ତେନେୱ ସଦ୍ଧିଂ ଚନ୍ଦନୱନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସବ୍ବସକଟାନି ଚନ୍ଦନସାରସ୍ସ ପୂରେତ୍ୱା ତମ୍ପି ୱନଚରକଂ ‘‘ଯଦା, ସମ୍ମ, ବାରାଣସିଂ ଆଗଚ୍ଛସି, ତଦା ଚନ୍ଦନସାରଂ ଗହେତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟାସୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ବାରାଣସିଂଯେୱ ଅଗମାସି। ଅଥାପରେନ ସମଯେନ ସୋପି ୱନଚରକୋ ଚନ୍ଦନସାରଂ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଘରଂ ଅଗମାସି। ସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ସବ୍ବଂ ପଟିସନ୍ଥାରଂ କତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯେ ଚନ୍ଦନସାରଂ ପିସାପେତ୍ୱା ସମୁଗ୍ଗଂ ପୂରେତ୍ୱା ‘‘ଗଚ୍ଛ, ସମ୍ମ, ନ୍ହାଯିତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛା’’ତି ଅତ୍ତନୋ ପୁରିସେନ ସଦ୍ଧିଂ ନ୍ହାନତିତ୍ଥଂ ପେସେସି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ବାରାଣସିଯଂ ଉସ୍ସୱୋ ହୋତି। ଅଥ ବାରାଣସିୱାସିନୋ ପାତୋୱ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ସାଯଂ ସୁଦ୍ଧୱତ୍ଥନିୱତ୍ଥା ମାଲାଗନ୍ଧାଦୀନି ଗହେତ୍ୱା କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ମହାଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦିତୁଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସୋ ୱନଚରକୋ ତେ ଦିସ୍ୱା ‘‘ମହାଜନୋ କୁହିଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ୱିହାରଂ ଚେତିଯୱନ୍ଦନତ୍ଥାଯା’’ତି ଚ ସୁତ୍ୱା ସଯମ୍ପି ଅଗମାସି। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସେ ହରିତାଲମନୋସିଲାଦୀହି ନାନପ୍ପକାରେହି ଚେତିଯେ ପୂଜଂ କରୋନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା କିଞ୍ଚି ଚିତ୍ତଂ କାତୁଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ତଂ ଚନ୍ଦନଂ ଗହେତ୍ୱା ମହାଚେତିଯେ ସୁୱଣ୍ଣିଟ୍ଠକାନଂ। ଉପରି କଂସପାତିମତ୍ତଂ ମଣ୍ଡଲଂ ଅକାସି। ଅଥ ତତ୍ଥ ସୂରିଯୁଗ୍ଗମନୱେଲାଯଂ ସୂରିଯରସ୍ମିଯୋ ଉଟ୍ଠହିଂସୁ। ସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସୀଦି, ପତ୍ଥନଞ୍ଚ ଅକାସି ‘‘ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତାମି, ଈଦିସା ମେ ରସ୍ମିଯୋ ଉରେ ଉଟ୍ଠହନ୍ତୂ’’ତି। ସୋ କାଲଂ କତ୍ୱା ତାୱତିଂସେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତସ୍ସ ଉରେ ରସ୍ମିଯୋ ଉଟ୍ଠହିଂସୁ, ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲଂ ୱିଯସ୍ସ ଉରମଣ୍ଡଲଂ ୱିରୋଚତି, ‘‘ଚନ୍ଦାଭୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ’’ତ୍ୱେୱ ଚ ନଂ ସଞ୍ଜାନିଂସୁ।

ସୋ ତାଯ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ଛସୁ ଦେୱଲୋକେସୁ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ଖେପେତ୍ୱା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତି ଉପ୍ପନ୍ନେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ତଥେୱସ୍ସ ଉରେ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲସଦିସଂ ରସ୍ମିମଣ୍ଡଲଂ ଅହୋସି। ନାମକରଣଦିୱସେ ଚସ୍ସ ମଙ୍ଗଲଂ କତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ତଂ ମଣ୍ଡଲଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଧଞ୍ଞପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୋ ଅଯଂ କୁମାରୋ’’ତି ୱିମ୍ହିତା ‘‘ଚନ୍ଦାଭୋ’’ ତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ତଂ ୱଯପ୍ପତ୍ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣା ଗହେତ୍ୱା ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ରତ୍ତକଞ୍ଚୁକଂ ପାରୁପାପେତ୍ୱା ରଥେ ଆରୋପେତ୍ୱା ‘‘ମହାବ୍ରହ୍ମା ଅଯ’’ନ୍ତି ପୂଜେତ୍ୱା ‘‘ଯୋ ଚନ୍ଦାଭଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ଯସଧନାଦୀନି ଲଭତି, ସମ୍ପରାଯଞ୍ଚ ସଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ଉଗ୍ଘୋସେନ୍ତା ଗାମନିଗମରାଜଧାନୀସୁ ଆହିଣ୍ଡନ୍ତି। ଗତଗତଟ୍ଠାନେ ମନୁସ୍ସା ‘‘ଏସ କିର ଭୋ ଚନ୍ଦାଭୋ ନାମ, ଯୋ ଏତଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ଯସଧନସଗ୍ଗାଦୀନି ଲଭତୀ’’ତି ଉପରୂପରି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପୋ ଚଲି। ବ୍ରାହ୍ମଣା ତୁଚ୍ଛହତ୍ଥକାନଂ ଆଗତାନଂ ନ ଦସ୍ସେନ୍ତି, ସତଂ ୱା ସହସ୍ସଂ ୱା ଗହେତ୍ୱା ଆଗତାନମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତି। ଏୱଂ ଚନ୍ଦାଭଂ ଗହେତ୍ୱା ଅନୁୱିଚରନ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣା କମେନ ସାୱତ୍ଥିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତା।

ତେନ ଚ ସମଯେନ ଭଗୱା ପୱତ୍ତିତୱରଧମ୍ମଚକ୍କୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସାୱତ୍ଥିଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି ଜେତୱନେ ବହୁଜନହିତାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ। ଅଥ ଚନ୍ଦାଭୋ ସାୱତ୍ଥିଂ ପତ୍ୱା ସମୁଦ୍ଦପକ୍ଖନ୍ତକୁନ୍ନଦୀ ୱିଯ ଅପାକଟୋ ଅହୋସି, ଚନ୍ଦାଭୋତି ଭଣନ୍ତୋପି ନତ୍ଥି। ସୋ ସାଯନ୍ହସମଯେ ମହାଜନକାଯଂ ମାଲାଗନ୍ଧାଦୀନି ଆଦାଯ ଜେତୱନାଭିମୁଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘କୁହିଂ ଗଚ୍ଛଥା’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ସୋ ବହୁଜନହିତାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ତଂ ସୋତୁଂ ଜେତୱନଂ ଗଚ୍ଛାମା’’ତି ଚ ତେସଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ସୋପି ବ୍ରାହ୍ମଣଗଣପରିୱୁତୋ ତତ୍ଥେୱ ଅଗମାସି। ଭଗୱା ଚ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଧମ୍ମସଭାଯଂ ୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସିନ୍ନୋୱ ହୋତି। ଚନ୍ଦାଭୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମ୍ମ ମଧୁରପଟିସନ୍ଥାରଂ କତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି, ତାୱଦେୱ ଚସ୍ସ ସୋ ଆଲୋକୋ ଅନ୍ତରହିତୋ। ବୁଦ୍ଧାଲୋକସ୍ସ ହି ସମୀପେ ଅସୀତିହତ୍ଥବ୍ଭନ୍ତରେ ଅଞ୍ଞୋ ଆଲୋକୋ ନାଭିଭୋତି। ସୋ ‘‘ଆଲୋକୋ ମେ ନଟ୍ଠୋ’’ତି ନିସୀଦିତ୍ୱାୱ ଉଟ୍ଠାସି, ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଚ ଗନ୍ତୁମାରଦ୍ଧୋ। ଅଥ ନଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ପୁରିସୋ ଆହ – ‘‘କିଂ ଭୋ ଚନ୍ଦାଭ, ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ଭୀତୋ ଗଚ୍ଛସୀ’’ତି। ନାହଂ ଭୀତୋ ଗଚ୍ଛାମି, ଅପିଚ ମେ ଇମସ୍ସ ତେଜେନ ଆଲୋକୋ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ପୁନଦେୱ ଭଗୱତୋ ପୁରତୋ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପାଦତଲା ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ କେସଗ୍ଗା ରୂପରଂସିଲକ୍ଖଣାଦିସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ମହେସକ୍ଖୋ ସମଣୋ ଗୋତମୋ, ମମ ଉରେ ଅପ୍ପମତ୍ତକୋ ଆଲୋକୋ ଉଟ୍ଠିତୋ, ତାୱତକେନପି ମଂ ଗହେତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପଂ ୱିଚରନ୍ତି। ଏୱଂ ୱରଲକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତିସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ନେୱ ମାନୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ଅଦ୍ଧା ଅଯଂ ଅନୋମଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋ ଭୱିସ୍ସତି ସତ୍ଥା ଦେୱମନୁସ୍ସାନ’’ନ୍ତି ଅତିୱିଯ ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚି। ଭଗୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ଥେରଂ ଆଣାପେସି – ‘‘ପବ୍ବାଜେହି ନ’’ନ୍ତି। ସୋ ତଂ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ତଚପଞ୍ଚକକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଆଚିକ୍ଖି। ସୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ନ ଚିରେନେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ‘‘ଚନ୍ଦାଭତ୍ଥେରୋ’’ତି ୱିସ୍ସୁତୋ ଅହୋସି। ତଂ ଆରବ୍ଭ ଭିକ୍ଖୂ କଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସୁଂ ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଯେ ଚନ୍ଦାଭଂ ଅଦ୍ଦସଂସୁ। ତେ ଯସଂ ୱା ଧନଂ ୱା ଲଭିଂସୁ, ସଗ୍ଗଂ ୱା ଗଚ୍ଛିଂସୁ, ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ୱା ପାପୁଣିଂସୁ ତେନ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକରୂପଦସ୍ସନେନା’’ତି। ଭଗୱା ତସ୍ସଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯ ତାଓ୍ୱତ୍ଥୋ – ନ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ଏଓ୍ୱରୂପେନ ଦସ୍ସନେନ ସୁଦ୍ଧି ହୋତି। ଅପିଚ ଖୋ କିଲେସମଲିନତ୍ତା ଅସୁଦ୍ଧଂ, କିଲେସରୋଗାନଂ ଅଓ୍ୱିଗମା ସରୋଗମେଓ୍ୱ ଚନ୍ଦାଭଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଅଞ୍ଞଂ ଓ୍ୱା ଏଓ୍ୱରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ବାଲୋ ଅଭିଜାନାତି ''ପସ୍ସାମି ସୁଦ୍ଧଂ ପରମଂ ଅରୋଗଂ, ତେନ ଚ ଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତେନ ଦସ୍ସନେନ ସଂସୁଦ୍ଧି ନରସ୍ସ ହୋତୀ''ତି, ସୋ ଏଓ୍ୱଂ ଅଭିଜାନନ୍ତୋ ତଂ ଦସ୍ସନଂ ''ପରମ''ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଦସ୍ସନେ ସୁଦ୍ଧାନୁପସ୍ସୀ ସମାନୋ ତଂ ଦସ୍ସନଂ ''ମଗ୍ଗଞାଣ''ନ୍ତି ପଚ୍ଚେତି। ତଂ ପନ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ନ ହୋତି। ତେନାହ – ''ଦିଟ୍ଠେନ ଚେ ସୁଦ୍ଧୀ''ତି ଦୁତିଯଗାଥଂ।

୭୯୬। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତେନ ରୂପଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତେନ ଦିଟ୍ଠେନ ଯଦି କିଲେସସୁଦ୍ଧି ନରସ୍ସ ହୋତି। ତେନ ଓ୍ୱା ଞାଣେନ ସୋ ଯଦି ଜାତିଆଦିଦୁକ୍ଖଂ ପଜହାତି। ଏଓ୍ୱଂ ସନ୍ତେ ଅରିଯମଗ୍ଗତୋ ଅଞ୍ଞେନ ଅସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେନେଓ୍ୱ ସୋ ସୁଜ୍ଝତି, ରାଗାଦୀହି ଉପଧୀହି ସୌପଧିକୋ ଏଓ୍ୱ ସମାନୋ ସୁଜ୍ଝତୀତି ଆପନ୍ନଂ ହୋତି, ନ ଚ ଏଓ୍ୱଂଓ୍ୱିଧୋ ସୁଜ୍ଝତି। ତସ୍ମା ଦିଟ୍ଠୀ ହି ନଂ ପାଓ୍ୱ ତଥା ଓ୍ୱଦାନଂ, ସା ନଂ ଦିଟ୍ଠିଯେଓ୍ୱ ''ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୋ ଅଯ''ନ୍ତି କଥେତି ଦିଟ୍ଠିଅନୁରୂପଂ ''ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ତଥା ତଥା ଓ୍ୱଦନ୍ତି।

୭୯୭।ନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ତତିଯଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯୋ ପନ ବାହିତପାପତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୋତି, ସୋ ମଗ୍ଗେନ ଅଧିଗତାସଓ୍ୱକ୍ଖଯୋ ଖୀଣାସଓ୍ୱବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣତୋ ଅଞ୍ଞେନ ଅଭିମଙ୍ଗଲସମ୍ମତରୂପସଙ୍ଖାତେ ଦିଟ୍ଠେ ତଥାଓ୍ୱିଧସଦ୍ଦସଙ୍ଖାତେ ସୁତେ ଅଓ୍ୱୀତିକ୍କମସଙ୍ଖାତେ ସୀଲେ ହତ୍ଥିଓ୍ୱତାଦିଭେଦେ ଓ୍ୱତେ ପଥଓ୍ୱିଆଦିଭେଦେ ମୁତେ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନେନ ମିଚ୍ଛାଞାଣେନ ସୁଦ୍ଧିଂ ନ ଆହ। ସେସମସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଓ୍ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ହି ତେଧାତୁକପୁଞ୍ଞେ ସବ୍ବସ୍ମିଞ୍ଚ ପାପେ ଅନୂପଲିତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଯା ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଓ୍ୱା ଗହଣସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ଅତ୍ତଞ୍ଜହୋ, ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଅକରଣତୋ ନଯିଧ ପକୁବ୍ବମାନୋତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ନଂ ଏଓ୍ୱଂ ପସଂସନ୍ତୋ ଆହ। ସବ୍ବସ୍ସେଓ୍ୱ ଚସ୍ସ ପୁରିମପାଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ – ପୁଞ୍ଞେ ଚ ପାପେ ଚ ଅନୂପଲିତ୍ତୋ, ଅତ୍ତଞ୍ଜହୋ ନଯିଧ ପକୁବ୍ବମାନୋ, ନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅଞ୍ଞତୋ ସୁଦ୍ଧିମାହାତି।

୭୯୮। ଏଓ୍ୱଂ ନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅଞ୍ଞତୋ ସୁଦ୍ଧିମାହାତି ଓ୍ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ଯେ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ଅଞ୍ଞତୋ ସୁଦ୍ଧିଂ ବ୍ରୂଓ୍ୱନ୍ତି, ତେସଂ ତସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯା ଅନିବ୍ବାହକଭାଓ୍ୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପୁରିମଂ ପହାଯା''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତେ ହି ଅଞ୍ଞତୋ ସୁଦ୍ଧିଓ୍ୱାଦା ସମାନାପି ଯସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯା ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଗହଣମୁଞ୍ଚନଂ ହୋତି। ତାଯ ପୁରିମଂ ସତ୍ଥାରାଦିଂ ପହାଯ ଅପରଂ ନିସ୍ସିତା ଏଜାସଙ୍ଖାତାଯ ତଣ୍ହାଯ ଅନୁଗତା ଅଭିଭୂତା ରାଗାଦିଭେଦଂ ନ ତରନ୍ତି ସଙ୍ଗଂ, ତଞ୍ଚ ଅତରନ୍ତା ତଂ ତଂ ଧମ୍ମଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି ଚ ନିରସ୍ସଜନ୍ତି ଚ ମକ୍କଟୋଓ୍ୱ ସାଖନ୍ତି।

୭୯୯। ପଞ୍ଚମଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ – ଯୋ ଚ ସୋ ''ଦିଟ୍ଠୀ ହି ନଂ ପାଓ୍ୱ ତଥା ଓ୍ୱଦାନ''ନ୍ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ସଯଂ ସମାଦାଯାତି। ତତ୍ଥ ସଯନ୍ତି ସାମଂ। ସମାଦାଯାତି ଗହେତ୍ୱା। ଓ୍ୱତାନୀତି ହତ୍ଥିଓ୍ୱତାଦୀନି। ଉଚ୍ଚାଓ୍ୱଚନ୍ତି ଅପରାପରଂ ହୀନପଣୀତଂ ଓ୍ୱା ସତ୍ଥାରତୋ ସତ୍ଥାରାଦିଂ। ସଞ୍ଞସତ୍ତୋତି କାମସଞ୍ଞାଦୀସୁ ଲଗ୍ଗୋ। ଓ୍ୱିଦ୍ୱା ଚ ଓ୍ୱେଦେହି ସମେଚ୍ଚ ଧମ୍ମନ୍ତି ପରମତ୍ଥଓ୍ୱିଦ୍ୱା ଚ ଅରହା ଚତୂହି ମଗ୍ଗଞାଣଓ୍ୱେଦେହି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ଅଭିସମେଚ୍ଚାତି। ସେସଂ ପାକଟମେଓ୍ୱ।

୮୦୦।ସ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଓ୍ୱିସେନିଭୂତୋ, ଯଂକିଞ୍ଚି ଦିଟ୍ଠଂଓ୍ୱ ସୁତଂ ମୁତଂ ଓ୍ୱାତି ସୋଭୂରିପଞ୍ଞୋ ଖୀଣାସଓ୍ୱୋ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଦିଟ୍ଠଂ ଓ୍ୱା ସୁତଂ ଓ୍ୱା ମୁତଂ ଓ୍ୱା ତେସୁ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ମାରସେନଂ ଓ୍ୱିନାସେତ୍ୱା ଠିତଭାଓ୍ୱେନ ଓ୍ୱିସେନିଭୂତୋ। ତମେଓ୍ୱଦସ୍ସିନ୍ତି ତଂ ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱିସୁଦ୍ଧଦସ୍ସିଂ। ଓ୍ୱିଓ୍ୱଟଂ ଚରନ୍ତନ୍ତିତଣ୍ହଚ୍ଛଦନାଦିଓ୍ୱିଗମେନ ଓ୍ୱିଓ୍ୱଟଂ ହୁତ୍ୱା ଚରନ୍ତଂ। କେନୀଧ ଲୋକସ୍ମିଂ ଓ୍ୱିକପ୍ପଯେଯ୍ୟାତି କେନ ଇଧ ଲୋକେ ତଣ୍ହାକପ୍ପେନ ଓ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିକପ୍ପେନ ଓ୍ୱା କୋଚି ଓ୍ୱିକପ୍ପେଯ୍ୟ, ତେସଂ ଓ୍ୱା ପହୀନତ୍ତା ରାଗାଦିନା ପୁବ୍ବେ ଓ୍ୱୁତ୍ତେନାତି।

୮୦୧।ନ କପ୍ପଯନ୍ତୀତି ଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ଚ – କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ? ତେ ହି ତାଦିସା ସନ୍ତୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କପ୍ପାନଂ ପୁରେକ୍ଖାରାନଞ୍ଚ କେନଚି ନ କପ୍ପଯନ୍ତି ନ ପୁରେକ୍ଖରୋନ୍ତି, ପରମତ୍ଥଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଦ୍ଧିଅଧିଗତତ୍ତା ଅନଚ୍ଚନ୍ତସୁଦ୍ଧିଂଯେଓ୍ୱ ଅକିରିଯସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତ ସୁଦ୍ଧୀତି ନ ତେ ଓ୍ୱଦନ୍ତି। ଆଦାନଗନ୍ଥଂ ଗଥିତଂ ଓ୍ୱିସଜ୍ଜାତି ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ରୂପାଦୀନଂ ଆଦାଯକତ୍ତା ଆଦାନଗନ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ ଗଥିତଂ ବଦ୍ଧଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସତ୍ଥେନ ଓ୍ୱିସଜ୍ଜ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ସେସଂ ପାକଟମେଓ୍ୱ।

୮୦୨।ସୀମାତିଗୋତି ଗାଥା ଏକପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଦେସନାଯ ଓ୍ୱୁତ୍ତା। ପୁବ୍ବସଦିସୋ ଏଓ୍ୱ ପନସ୍ସା ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ସୋ ଏଓ୍ୱଂ ଅତ୍ଥଓ୍ୱଣ୍ଣନାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ – କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ ସୋ ଇଦିସୋ ଭୂରିପଞ୍ଞୋ ଚତୁନ୍ନଂ କିଲେସସୀମାନଂ ଅତୀତତ୍ତା ସୀମାତିଗୋ ବାହିତପାପତ୍ତା ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତସ୍ସ ଚ ତସ୍ସ ନତ୍ଥି ପରଚିତ୍ତପୁବ୍ବେନିଓ୍ୱାସଞାଣେହି ଞତ୍ୱା ଓ୍ୱା ମଂସଚକ୍ଖୁଦିବ୍ବଚକ୍ଖୂହି ଦିସ୍ୱା ଓ୍ୱା କିଞ୍ଚି ସମୁଗ୍ଗହୀତଂ, ଅଭିନିଓ୍ୱିଟ୍ଠନ୍ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୋ ଚ କାମରାଗାଭାଓ୍ୱତୋ ନ ରାଗରାଗୀ, ରୂପାରୂପରାଗାଭାଓ୍ୱତୋ ନ ଓ୍ୱିରାଗରତ୍ତୋ। ଯତୋ ଏଓ୍ୱଂଓ୍ୱିଧସ୍ସ ''ଇଦଂ ପର''ନ୍ତି କିଞ୍ଚି ଇଧ ଉଗ୍ଗହିତଂ ନତ୍ଥୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପରମଟ୍ଠକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୦୩।ପରମନ୍ତିଦିଟ୍ଠୀସୂତି ପରମଟ୍ଠକସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗୱତି କିର ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରନ୍ତେ ନାନାତିତ୍ଥିଯା ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠିଂ ଦୀପେନ୍ତା ''ଇଦଂ ପରମଂ, ଇଦଂ ପରମ''ନ୍ତି କଲହଂ କତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସୁଂ। ରାଜା ସମ୍ବହୁଲେ ଜଚ୍ଚନ୍ଧେ ସନ୍ନିପାତାପେତ୍ୱା ''ଇମେସଂ ହତ୍ଥିଂ ଦସ୍ସେଥା''ତି ଆଣାପେସି। ରାଜପୁରିସା ଅନ୍ଧେ ସନ୍ନିପାତାପେତ୍ୱା ହତ୍ଥିଂ ପୁରତୋ ସଯାପେତ୍ୱା ''ପସ୍ସଥା''ତି ଆହଂସୁ। ତେ ହତ୍ଥିସ୍ସ ଏକମେକଂ ଅଙ୍ଗଂ ପରାମସିଂସୁ। ତତୋ ରଞ୍ଞା ''କୀଦିସୋ, ଭଣେ, ହତ୍ଥୀ''ତି ପୁଟ୍ଠୋ ଯୋ ସୋଣ୍ଡଂ ପରାମସି, ସୋ ''ସେଯ୍ୟଥାପି, ମହାରାଜ, ନଙ୍ଗଲୀସା''ତି ଭଣି। ଯେ ଦନ୍ତାଦୀନି ପରାମସିଂସୁ, ତେ ଇତରଂ ''ମା ଭୋ ରଞ୍ଞୋ ପୁରତୋ ମୁସା ଭଣୀ''ତି ପରିଭାସିତ୍ୱା ''ସେଯ୍ୟଥାପି, ମହାରାଜ, ଭିତ୍ତିଖିଲୋ''ତିଆଦୀନି ଆହଂସୁ। ରାଜା ତଂ ସବ୍ବଂ ସୁତ୍ୱା ''ଈଦିସୋ ତୁମ୍ହାକଂ ସମଯୋ''ତି ତିତ୍ଥିଯେ ଉଯ୍ୟୋଜେସି। ଅଞ୍ଞତରୋ ପିଣ୍ଡଚାରିକୋ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେସି। ଭଗୱା ତସ୍ସଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ''ଯଥା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଜଚ୍ଚନ୍ଧା ହତ୍ଥିଂ ଅଜାନନ୍ତା ତଂ ତଂ ଅଙ୍ଗଂ ପରାମସିତ୍ୱା ୱିୱଦିଂସୁ, ଏୱଂ ତିତ୍ଥିଯା ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକଧମ୍ମଂ ଅଜାନନ୍ତା ତଂ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ପରାମସିତ୍ୱା ୱିୱଦନ୍ତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

ତତ୍ଥ ପରମନ୍ତି ଦିଟ୍ଠୀସୁ ପରିବ୍ବସାନୋତି ''ଇଦଂ ପରମ''ନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ସକାଯ ସକାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ୱସମାନୋ। ଯଦୁତ୍ତରି କୁରୁତେତି ଯଂ ଅତ୍ତନୋ ସତ୍ଥାରାଦିଂ ସେଟ୍ଠଂ କରୋତି। ହୀନାତି ଅଞ୍ଞେ ତତୋ ସବ୍ବମାହାତି ତଂ ଅତ୍ତନୋ ସତ୍ଥାରାଦିଂ ଠପେତ୍ୱା ତତୋ ଅଞ୍ଞେ ସବ୍ବେ ''ହୀନା ଇମେ''ତି ଆହ। ତସ୍ମା ୱିୱାଦାନି ଅୱୀତିୱତ୍ତୋତି ତେନ କାରଣେନ ସୋ ଦିଟ୍ଠିକଲହେ ଅୱୀତିୱତ୍ତୋୱ ହୋତି।

୮୦୪। ଦୁତିଯଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୋ – ଏୱଂ ଅୱୀତିୱତ୍ତୋ ଚ ଯଂ ଦିଟ୍ଠେ ସୁତେ ସୀଲୱତେ ମୁତେତି ଏତେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ଉପ୍ପନ୍ନଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ତନି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଆନିସଂସଂ ପସ୍ସତି। ତଦେୱ ସୋ ତତ୍ଥ ସକାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଆନିସଂସଂ ''ଇଦଂ ସେଟ୍ଠ''ନ୍ତି ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ସବ୍ବଂ ପରସତ୍ଥାରାଦିକଂ ନିହୀନତୋ ପସ୍ସତି।

୮୦୫। ତତିଯଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୋ – ଏୱଂ ପସ୍ସତୋ ଚସ୍ସ ଯଂ ଅତ୍ତନୋ ସତ୍ଥାରାଦିଂ ନିସ୍ସିତୋ ଅଞ୍ଞଂ ପରସତ୍ଥାରାଦିଂ ହୀନଂ ପସ୍ସତି ତଂ ପନ ଦସ୍ସନଂ ଗନ୍ଥମେୱ କୁସଲା ୱଦନ୍ତି, ବନ୍ଧନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି । ଯସ୍ମା ଏତଦେୱ, ତସ୍ମା ହି ଦିଟ୍ଠଂୱ ସୁତଂ ମୁତଂ ୱା ସୀଲବ୍ବତଂ ଭିକ୍ଖୁ ନ ନିସ୍ସଯେଯ୍ୟ, ନାଭିନିୱେସେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୮୦୬। ଚତୁତ୍ଥଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୋ – ନ କେୱଲଂ ଦିଟ୍ଠସୁତାଦିଂ ନ ନିସ୍ସଯେଯ୍ୟ, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ଅସଞ୍ଞାତଂ ଉପରୂପରି ଦିଟ୍ଠିମ୍ପି ଲୋକସ୍ମିଂ ନ କପ୍ପଯେଯ୍ୟ, ନ ଜନେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କୀଦିସଂ? ଞାଣେନ ୱା ସୀଲୱତେନ ୱାପି, ସମାପତ୍ତିଞାଣାଦିନା ଞାଣେନ ୱା ସୀଲୱତେନ ୱା ଯା କପ୍ପିଯତି, ଏତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ନ କପ୍ପେଯ୍ୟ। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠିଂ ନ କପ୍ପଯେଯ୍ୟ, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ମାନେନପି ଜାତିଆଦୀହି ୱତ୍ଥୂହି ସମୋତି ଅତ୍ତାନମନୂପନେଯ୍ୟ, ହୀନୋ ନ ମଞ୍ଞେଥ ୱିସେସି ୱାପୀତି।

୮୦୭। ପଞ୍ଚମଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୋ – ଏୱଞ୍ହି ଦିଟ୍ଠିଂ ଅକପ୍ପେନ୍ତୋ ଅମଞ୍ଞମାନୋ ଚ ଅତ୍ତଂ ପହାଯ ଅନୁପାଦିଯାନୋ ଇଧ ୱା ଯଂ ପୁବ୍ବେ ଗହିତଂ, ତଂ ପହାଯ ଅପରଂ ଅଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତସ୍ମିମ୍ପି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ଞାଣେ ଦୁୱିଧଂ ନିସ୍ସଯଂ ନୋ କରୋତି। ଅକରୋନ୍ତୋ ଚ ସ ୱେ ୱିଯତ୍ତେସୁ ନାନାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଭିନ୍ନେସୁ ସତ୍ତେସୁ ନ ୱଗ୍ଗସାରୀ ଛନ୍ଦାଦିୱସେନ ଅଗଚ୍ଛନଧମ୍ମୋ ହୁତ୍ୱା ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ଦିଟ୍ଠୀସୁ କିଞ୍ଚିପି ଦିଟ୍ଠିଂ ନ ପଚ୍ଚେତି, ନ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୮୦୮-୧୦। ଇଦାନି ଯୋ ସୋ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତୋ ଖୀଣାସୱୋ, ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥଂ ''ଯସ୍ସୂଭଯନ୍ତେ''ତିଆଦିକା ତିସ୍ସୋ ଗାଥାଯୋ ଆହ। ତତ୍ଥ ଉଭଯନ୍ତେତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଫସ୍ସାଦିଭେଦେ। ପଣିଧୀତି ତଣ୍ହା। ଭୱାଭୱାଯାତି ପୁନପ୍ପୁନଭୱାଯ। ଇଧ ୱା ହୁରଂ ୱାତି ସକତ୍ତଭାୱାଦିଭେଦେ ଇଧ ୱା ପରତ୍ତଭାୱାଦିଭେଦେ ପରତ୍ଥ ୱା। ଦିଟ୍ଠେ ୱାତି ଦିଟ୍ଠସୁଦ୍ଧିଯା ୱା। ଏସ ନଯୋ ସୁତାଦୀସୁ। ସଞ୍ଞାତି ସଞ୍ଞାସମୁଟ୍ଠାପିକା ଦିଟ୍ଠି। ଧମ୍ମାପିତେସଂ ନ ପଟିଚ୍ଛିତାସେତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତଧମ୍ମାପି ତେସଂ ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ''ନ୍ତି ଏୱଂ ନ ପଟିଚ୍ଛିତା। ପାରଙ୍ଗତୋ ନ ପଚ୍ଚେତି ତାଦୀତି ନିବ୍ବାନପାରଂ ଗତୋ ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ପହୀନେ କିଲେସେ ପୁନ ନାଗଚ୍ଛତି, ପଞ୍ଚହି ଚ ଆକାରେହି ତାଦୀ ହୋତୀତି। ସେସଂ ପାକଟମେୱାତି।

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ପରମଟ୍ଠକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଜରାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୧୧।ଅପ୍ପଂୱତ ଜୀୱିତନ୍ତି ଜରାସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱସ୍ସଂ ୱସିତ୍ୱା ଯାନି ତାନି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସରୀରାରୋଗ୍ଯସମ୍ପାଦନଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞାପନଂ ୱେନେଯ୍ଯଦମନଂ ତଥାରୂପାଯ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଜାତକାଦିକଥନନ୍ତିଆଦୀନି ଜନପଦଚାରିକାନିମିତ୍ତାନି, ତାନି ସମୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ଜନପଦଚାରିକଂ ପକ୍କାମି। ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ସାଯଂ ସାକେତଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ ଅଞ୍ଜନୱନଂ ପାୱିସି। ସାକେତୱାସିନୋ ସୁତ୍ୱା ''ଅକାଲୋ ଇଦାନି ଭଗୱନ୍ତଂ ଦସ୍ସନାଯା''ତି ୱିଭାତାଯ ରତ୍ତିଯା ମାଲାଗନ୍ଧାଦୀନି ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପୂଜନୱନ୍ଦନସମ୍ମୋଦନାଦୀନି କତ୍ୱା ପରିୱାରେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ ଯାୱ ଭଗୱତୋ ଗାମପ୍ପୱେସନୱେଲା, ଅଥ ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ପିଣ୍ଡାଯ ପାୱିସି। ତଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ସାକେତକୋ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲୋ ନଗରା ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ନଗରଦ୍ୱାରେ ଅଦ୍ଦସ। ଦିସ୍ୱା ପୁତ୍ତସିନେହଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ''ଚିରଦିଟ୍ଠୋସି, ପୁତ୍ତ, ମଯା''ତି ପରିଦେୱଯମାନୋ ଅଭିମୁଖୋ ଅଗମାସି। ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂ ସଞ୍ଞାପେସି – ''ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଯଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ କରୋତୁ, ନ ୱାରେତବ୍ବୋ''ତି।

ବ୍ରାହ୍ମଣୋପି ୱଚ୍ଛଗିଦ୍ଧିନୀୱ ଗାୱୀ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱତୋ କାଯଂ ପୁରତୋ ଚ ପଚ୍ଛତୋ ଚ ଦକ୍ଖିଣତୋ ଚ ୱାମତୋ ଚାତି ସମନ୍ତା ଆଲିଙ୍ଗି ''ଚିରଦିଟ୍ଠୋସି, ପୁତ୍ତ, ଚିରଂ ୱିନା ଅହୋସୀ''ତି ଭଣନ୍ତୋ। ଯଦି ପନ ସୋ ତଥା କାତୁଂ ନ ଲଭେଯ୍ଯ, ହଦଯଂ ଫାଲେତ୍ୱା ମରେଯ୍ଯ। ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅୱୋଚ – ''ଭଗୱା ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଧିଂ ଆଗତଭିକ୍ଖୂନଂ ଅହମେୱ ଭିକ୍ଖଂ ଦାତୁଂ ସମତ୍ଥୋ, ମମେୱ ଅନୁଗ୍ଗହଂ କରୋଥା''ତି। ଅଧିୱାସେସି ଭଗୱା ତୁଣ୍ହୀଭାୱେନ। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭଗୱତୋ ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣିଯା ପେସେସି – ''ପୁତ୍ତୋ ମେ ଆଗତୋ, ଆସନଂ ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବ''ନ୍ତି। ସା ତଥା କତ୍ୱା ଆଗମନଂ ପସ୍ସନ୍ତୀ ଠିତା ଭଗୱନ୍ତଂ ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂଯେୱ ଦିସ୍ୱା ପୁତ୍ତସିନେହଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ''ଚିରଦିଟ୍ଠୋସି, ପୁତ୍ତ, ମଯା''ତି ପାଦେସୁ ଗହେତ୍ୱା ରୋଦିତ୍ୱା ଘରଂ ଅତିନେତ୍ୱା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଭୋଜେସି। ଭୁତ୍ତାୱିନୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପତ୍ତଂ ଅପନାମେସି। ଭଗୱା ତେସଂ ସପ୍ପାଯଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଉଭୋପି ସୋତାପନ୍ନା ଅହେସୁଂ। ଅଥ ଭଗୱନ୍ତଂ ଯାଚିଂସୁ – ''ଯାୱ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା ଇମଂ ନଗରଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱିହରତି, ଅମ୍ହାକଂଯେୱ ଘରେ ଭିକ୍ଖା ଗହେତବ୍ବା''ତି। ଭଗୱା ''ନ ବୁଦ୍ଧା ଏୱଂ ଏକଂ ନିବଦ୍ଧଟ୍ଠାନଂଯେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି ପଟିକ୍ଖିପି। ତେ ଆହଂସୁ – ''ତେନ ହି, ଭନ୍ତେ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ସଦ୍ଧିଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱାପି ତୁମ୍ହେ ଇଧେୱ ଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ୱା ୱିହାରଂ ଗଚ୍ଛଥା''ତି। ଭଗୱା ତେସଂ ଅନୁଗ୍ଗହତ୍ଥାଯ ତଥା ଅକାସି। ମନୁସ୍ସା ବ୍ରାହ୍ମଣଞ୍ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣିଞ୍ଚ ''ବୁଦ୍ଧପିତା ବୁଦ୍ଧମାତା'' ତ୍ୱେୱ ୱୋହରିଂସୁ। ତମ୍ପି କୁଲଂ ''ବୁଦ୍ଧକୁଲ''ନ୍ତି ନାମଂ ଲଭି।

ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛି – ''ଅହଂ ଭଗୱତୋ ମାତାପିତରୋ ଜାନାମି, ଇମେ ପନ କସ୍ମା ୱଦନ୍ତି 'ଅହଂ ବୁଦ୍ଧମାତା ଅହଂ ବୁଦ୍ଧପିତା'''ତି। ଭଗୱା ଆହ – ''ନିରନ୍ତରଂ ମେ, ଆନନ୍ଦ, ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଚ ପଞ୍ଚ ଜାତିସତାନି ମାତାପିତରୋ ଅହେସୁଂ, ପଞ୍ଚ ଜାତିସତାନି ମାତାପିତୂନଂ ଜେଟ୍ଠକା, ପଞ୍ଚ ଜାତିସତାନି କନିଟ୍ଠକା। ତେ ପୁବ୍ବସିନେହେନେୱ କଥେନ୍ତୀ''ତି ଇମଞ୍ଚ ଗାଥମଭାସି –

''ପୁବ୍ବେୱ ସନ୍ନିୱାସେନ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନହିତେନ ୱା;

ଏୱଂ ତଂ ଜାଯତେ ପେମଂ, ଉପ୍ପଲଂୱ ଯଥୋଦକେ''ତି। (ଜା। ୧।୨।୧୭୪);

ତତୋ ଭଗୱା ସାକେତେ ଯଥାଭିରନ୍ତଂ ୱିହରିତ୍ୱା ପୁନ ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ସାୱତ୍ଥିମେୱ ଅଗମାସି। ସୋପି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଚ ଭିକ୍ଖୂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପତିରୂପଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ସେସମଗ୍ଗେ ପାପୁଣିତ୍ୱା ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯିଂସୁ। ନଗରେ ବ୍ରାହ୍ମଣା ସନ୍ନିପତିଂସୁ ''ଅମ୍ହାକଂ ଞାତକେ ସକ୍କରିସ୍ସାମା''ତି। ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିଅନାଗାମିନୋ ଉପାସକାପି ସନ୍ନିପତିଂସୁ ଉପାସିକାଯୋ ଚ ''ଅମ୍ହାକଂ ସହଧମ୍ମିକେ ସକ୍କରିସ୍ସାମା''ତି। ତେ ସବ୍ବେପି କମ୍ବଲକୂଟାଗାରଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ମାଲାଗନ୍ଧାଦୀହି ପୂଜେନ୍ତା ନଗରା ନିକ୍ଖାମେସୁଂ।

ଭଗୱାପି ତଂ ଦିୱସଂ ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ ତେସଂ ପରିନିବ୍ବାନଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ''ତତ୍ଥ ମଯି ଗତେ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ବହୁଜନସ୍ସ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଞତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ସାୱତ୍ଥିତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଆଳାହନମେୱ ପାୱିସି। ମନୁସ୍ସା ଦିସ୍ୱା ''ମାତାପିତୂନଂ ସରୀରକିଚ୍ଚଂ କାତୁକାମୋ ଭଗୱା ଆଗତୋ''ତି ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ନାଗରାପି କୂଟାଗାରଂ ପୂଜେନ୍ତା ଆଳାହନଂ ଆନେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ – ''ଗହଟ୍ଠଅରିଯସାୱକା କଥଂ ପୂଜେତବ୍ବା''ତି। ଭଗୱା ''ଯଥା ଅସେକ୍ଖା ପୂଜିଯନ୍ତି, ତଥା ପୂଜେତବ୍ବା ଇମେ''ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ତେସଂ ଅସେକ୍ଖମୁନିଭାୱଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଇମଂ ଗାଥମାହ –

''ଅହିଂସକା ଯେ ମୁନଯୋ, ନିଚ୍ଚଂ କାଯେନ ସଂୱୁତା;

ତେ ଯନ୍ତି ଅଚ୍ଚୁତଂ ଠାନଂ, ଯତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ନ ସୋଚରେ''ତି। (ଧ। ପ। ୨୨୫);

ତଞ୍ଚ ପରିସଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ତଙ୍ଖଣାନୁରୂପଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

ତତ୍ଥ ଅପ୍ପଂ ୱତ ଜୀୱିତଂ ଇଦନ୍ତି ''ଇଦଂ ୱତ ମନୁସ୍ସାନଂ ଜୀୱିତଂ ଅପ୍ପଂ ପରିତ୍ତଂ ଠିତିପରିତ୍ତତାଯ ସରସପରିତ୍ତତାଯା''ତି ସଲ୍ଲସୁତ୍ତେପି ୱୁତ୍ତନଯମେତଂ। ଓରଂ ୱସ୍ସସତାପି ମିଯ୍ୟତୀତି ୱସ୍ସସତା ଓରଂ କଲଲାଦିକାଲେପି ମିଯ୍ୟତି। ଅତିଚ୍ଚାତି ୱସ୍ସସତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା। ଜରସାପି ମିଯ୍ୟତୀତି ଜରାଯପି ମିଯ୍ୟତି।

୮୧୨-୬।ମମାଯିତେତି ମମାଯିତୱତ୍ଥୁକାରଣା। ୱିନାଭାୱସନ୍ତମେୱିଦନ୍ତି ସନ୍ତୱିନାଭାୱଂ ୱିଜ୍ଜମାନୱିନାଭାୱମେୱ ଇଦଂ, ନ ସକ୍କା ଅୱିନାଭାୱେନ ଭୱିତୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମାମକୋତି ମମ ଉପାସକୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱାତି ସଙ୍ଖଂ ଗତୋ, ବୁଦ୍ଧାଦୀନି ୱା ୱତ୍ଥୂନି ମମାଯମାନୋ। ସଙ୍ଗତନ୍ତି ସମାଗତଂ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବଂ ୱା। ପିଯାଯିତନ୍ତି ପିଯଂ କତଂ। ନାମଂଯେୱାୱସିସ୍ସତି ଅକ୍ଖେଯ୍ୟନ୍ତି ସବ୍ବଂ ରୂପାଦିଧମ୍ମଜାତଂ ପହୀଯତି, ନାମମତ୍ତମେୱ ତୁ ଅୱସିସ୍ସତି ''ବୁଦ୍ଧରକ୍ଖିତୋ, ଧମ୍ମରକ୍ଖିତୋ''ତି ଏୱଂ ସଙ୍ଖାତୁଂ କଥେତୁଂ। ମୁନଯୋତି ଖୀଣାସୱମୁନଯୋ। ଖେମଦସ୍ସିନୋତି ନିବ୍ବାନଦସ୍ସିନୋ।

୮୧୭। ସତ୍ତମଗାଥା ଏୱଂ ମରଣବ୍ଭାହତେ ଲୋକେ ଅନୁରୂପପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ପତିଲୀନଚରସ୍ସାତି ତତୋ ତତୋ ପତିଲୀନଂ ଚିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଚରନ୍ତସ୍ସ। ଭିକ୍ଖୁନୋତି କଲ୍ଯାଣପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ସେକ୍ଖସ୍ସ ୱା। ସାମଗ୍ଗିଯମାହୁ ତସ୍ସେତଂ,ଯୋ ଅତ୍ତାନଂ ଭୱନେ ନ ଦସ୍ସଯେତି ତସ୍ସେତଂ ପତିରୂପମାହୁ, ଯୋ ଏୱଂପଟିପନ୍ନୋ ନିରଯାଦିଭେଦେ ଭୱନେ ଅତ୍ତାନଂ ନ ଦସ୍ସେଯ୍ୟ। ଏୱଞ୍ହି ସୋ ଇମମ୍ହା ମରଣା ମୁଚ୍ଚେଯ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୮୧୮-୨୦। ଇଦାନି ଯୋ ''ଅତ୍ତାନଂ ଭୱନେ ନ ଦସ୍ସଯେ''ତି ଏୱଂ ଖୀଣାସୱୋ ୱିଭାୱିତୋ, ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥଂ ଇତୋ ପରା ତିସ୍ସୋ ଗାଥାଯୋ ଆହ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଦ୍ୱାଦସସୁ ଆଯତନେସୁ। ଯଦିଦଂ ଦିଟ୍ଠସୁତଂ ମୁତେସୁ ୱାତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯଦିଦଂ ଦିଟ୍ଠସୁତଂ, ଏତ୍ଥ ୱା ମୁତେସୁ ୱା ଧମ୍ମେସୁ ଏୱଂ ମୁନି ନ ଉପଲିମ୍ପତୀତି ଏୱଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଧୋନୋ ନ ହି ତେନ ମଞ୍ଞତି, ଯଦିଦଂ ଦିଟ୍ଠସୁତଂ ମୁତେସୁ ୱାତି ଅତ୍ରାପି ଯଦିଦଂ ଦିଟ୍ଠସୁତ୍ତଂ, ତେନ ୱତ୍ଥୁନା ନ ମଞ୍ଞତି, ମୁତେସୁ ୱା ଧମ୍ମେସୁ ନ ମଞ୍ଞତୀତି ଏୱମେୱ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନ ହି ସୋ ରଜ୍ଜତି ନୋ ୱିରଜ୍ଜତୀତି। ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱିଯ ନ ରଜ୍ଜତି, କଲ୍ଯାଣପୁଥୁଜ୍ଜନସେକ୍ଖା ୱିଯ ନ ୱିରଜ୍ଜତି, ରାଗସ୍ସ ପନ ଖୀଣତ୍ତା ''ୱିରାଗୋ''ତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱାତି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚତୁରାସୀତିଯା ପାଣସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଜରାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ତିସ୍ସମେତ୍ତେଯ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୨୧।ମେଥୁନମନୁଯୁତ୍ତସ୍ସାତି ତିସ୍ସମେତ୍ତେଯ୍ୟସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗୱତି କିର ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରନ୍ତେ ତିସ୍ସମେତ୍ତେଯ୍ୟା ନାମ ଦ୍ୱେ ସହାଯା ସାୱତ୍ଥିଂ ଅଗମଂସୁ। ତେ ସାଯନ୍ହସମଯଂ ମହାଜନଂ ଜେତୱନାଭିମୁଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ''କୁହିଂ ଗଚ୍ଛଥା''ତି ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ତତୋ ତେହି ''ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ବହୁଜନହିତାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ତଂ ସୋତୁଂ ଜେତୱନଂ ଗଚ୍ଛାମା''ତି ୱୁତ୍ତେ ''ମଯମ୍ପି ସୋସ୍ସାମା''ତି ଅଗମଂସୁ। ତେ ଅୱଞ୍ଚଧମ୍ମଦେସକସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପରିସନ୍ତରେ ନିସିନ୍ନାୱ ଚିନ୍ତେସୁଂ – ''ନ ସକ୍କା ଅଗାରମଜ୍ଝେ ଠିତେନାଯଂ ଧମ୍ମୋ ପରିପୂରେତୁ''ନ୍ତି। ଅଥ ପକ୍କନ୍ତେ ମହାଜନେ ଭଗୱନ୍ତଂ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚିଂସୁ। ଭଗୱା ''ଇମେ ପବ୍ବାଜେହୀ''ତି ଅଞ୍ଞତରଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଆଣାପେସି। ସୋ ତେ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ତଚପଞ୍ଚକକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଦତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞୱାସଂ ଗନ୍ତୁମାରଦ୍ଧୋ। ମେତ୍ତେଯ୍ୟୋ ତିସ୍ସଂ ଆହ – ''ଆୱୁସୋ, ଉପଜ୍ଝାଯୋ ଅରଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତି, ମଯମ୍ପି ଗଚ୍ଛାମା''ତି। ତିସ୍ସୋ ''ଅଲଂ ଆୱୁସୋ, ଭଗୱତୋ ଦସ୍ସନଂ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଞ୍ଚ ଅହଂ ପିହେମି, ଗଚ୍ଛ ତ୍ୱ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ନ ଅଗମାସି। ମେତ୍ତେଯ୍ୟୋ ଉପଜ୍ଝାଯେନ ସହ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି ସଦ୍ଧିଂ ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯେହି। ତିସ୍ସସ୍ସାପି ଜେଟ୍ଠଭାତା ବ୍ୟାଧିନା କାଲମକାସି। ସୋ ତଂ ସୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଗାମଂ ଅଗମାସି, ତତ୍ର ନଂ ଞାତକା ପଲୋଭେତ୍ୱା ଉପ୍ପବ୍ବାଜେସୁଂ। ମେତ୍ତେଯ୍ୟୋପି ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ସାୱତ୍ଥିଂ ଆଗତୋ। ଅଥ ଭଗୱା ୱୁତ୍ଥୱସ୍ସୋ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ତଂ ଗାମଂ ପାପୁଣି। ତତ୍ଥ ମେତ୍ତେଯ୍ୟୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ''ଇମସ୍ମିଂ, ଭନ୍ତେ, ଗାମେ

ମମ ଗିହିସହାୟୋ ଅହ୍ପି, ମୁହୁତ୍ତଂ ତାୱ ଆଗମେଥ ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାୟା’’ତି ୱତ୍ୱା ଗାମଂ ପୱିସିତ୍ୱା ତଂ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଆନେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଠିତୋ ତସ୍ସତ୍ଥାୟ ଆଦିଗାଥାୟ ଭଗୱନ୍ତଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି। ତସ୍ସ ଭଗୱା ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ଅୱସେସଗାଥାୟୋ ଅଭାସି। ଅୟମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି।

ତତ୍ଥ ମେଥୁନମନୁଯୁତ୍ତସ୍ସାତି ମେଥୁନଧମ୍ମସମାୟୁତ୍ତସ୍ସ। ଇତୀତି ଏୱମାହ। ଆୟସ୍ମାତି ପିୟୱଚନମେତଂ, ତିସ୍ସୋତି ନାମଂ ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ। ସୋ ହି ତିସ୍ସୋତି ନାମେନ। ମେତ୍ତେୟ୍ୟୋତି ଗୋତ୍ତଂ, ଗୋତ୍ତୱସେନେୱ ଚେସ ପାକଟୋ ଅହୋସି। ତସ୍ମା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତିସ୍ସମେତ୍ତେୟ୍ୟା ନାମ ଦ୍ୱେ ସହାୟା’’ତି। ୱିଘାତନ୍ତି ଉପଘାତଂ। ବ୍ରୂହୀତି ଆଚିକ୍ଖ। ମାରିସାତି ପିୟୱଚନମେତଂ, ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁତ୍ୱାନ ତୱ ସାସନନ୍ତି ତୱ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା। ୱିୱେକେ ସିକ୍ଖିସ୍ସାମସେତି ସହାୟଂ ଆରବ୍ଭ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଯାଚନ୍ତୋ ଭଣତି। ସୋ ପନ ସିକ୍ଖିତସିକ୍ଖୋୟେୱ।

୮୨୨।ମୁସ୍ସତେୱାପି ସାସନନ୍ତି ପରିୟତ୍ତିପଟିପତ୍ତିତୋ ଦୁୱିଧମ୍ପି ସାସନଂ ନସ୍ସତି। ୱାପୀତି ପଦପୂରଣମତ୍ତଂ। ଏତଂ ତସ୍ମିଂ ଅନାରିୟନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଏତଂ ଅନରିୟଂ, ୟଦିଦଂ ମିଚ୍ଛାପଟିପଦା।

୮୨୩।ଏକୋପୁବ୍ବେ ଚରିତ୍ୱାନାତି ପବ୍ବଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତେନ ୱା ଗଣୱୋସ୍ସଗ୍ଗଟ୍ଠେନ ୱା ପୁବ୍ବେ ଏକୋ ୱିହରିତ୍ୱା। ୟାନଂ ଭନ୍ତଂୱ ତଂ ଲୋକେ, ହୀନମାହୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନନ୍ତି ତଂ ୱିବ୍ଭନ୍ତକଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ୟଥା ହତ୍ଥିୟାନାଦିୟାନଂ ଅଦନ୍ତଂ ୱିସମଂ ଆରୋହତି, ଆରୋହକମ୍ପି ଭଞ୍ଜତି, ପପାତେପି ପପତତି। ଏୱଂ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦିୱିସମାରୋହନେନ ନରକାଦୀସୁ, ଅତ୍ତଭଞ୍ଜନେନ ଜାତିପପାତାଦୀସୁ ପପତନେନ ଚ ୟାନଂ ଭନ୍ତଂୱ ଆହୁ ହୀନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଞ୍ଚ ଆହୁତି।

୮୨୪-୫।ୟସୋ କିତ୍ତି ଚାତି ଲାଭସକ୍କାରୋ ପସଂସା ଚ। ପୁବ୍ବେତି ପବ୍ବଜିତଭାୱେ। ହାୟତେ ୱାପି ତସ୍ସ ସାତି ତସ୍ସ ୱିବ୍ଭନ୍ତକସ୍ସ ସତୋ ସୋ ଚ ୟସୋ ସା ଚ କିତ୍ତି ହାୟତି। ଏତମ୍ପି ଦିସ୍ୱାତି ଏତମ୍ପି ପୁବ୍ବେ ୟସକିତ୍ତୀନଂ ଭାୱଂ ପଚ୍ଛା ଚ ହାନିଂ ଦିସ୍ୱା। ସିକ୍ଖେଥ ମେଥୁନଂ ୱିପ୍ପହାତୱେତି ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖେଥ। କିଂ କାରଣଂ? ମେଥୁନଂ ୱିପ୍ପହାତୱେ, ମେଥୁନପ୍ପହାନତ୍ଥାୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୟୋ ହି ମେଥୁନଂ ନ ୱିପ୍ପଜହତି, ସଙ୍କପ୍ପେହି…ପେ… ତଥାୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ପରେତୋତି ସମନ୍ନାଗତୋ। ପରେସଂ ନିଗ୍ଘୋସନ୍ତି ଉପଜ୍ଝାୟାଦୀନଂ ନିନ୍ଦାୱଚନଂ। ମଙ୍କୁ ହୋତୀତି ଦୁମ୍ମନୋ ହୋତି।

୮୨୬। ଇତୋ ପରା ଗାଥା ପାକଟସମ୍ବନ୍ଧା ଏୱ। ତାସୁ ସତ୍ଥାନୀତି କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନି। ତାନି ହି ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ଛେଦନଟ୍ଠେନ ‘‘ସତ୍ଥାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେସୁ ଚାୟଂ ୱିସେସତୋ ଚୋଦିତୋ ମୁସାୱଚନସତ୍ଥାନେୱ କରୋତି – ‘‘ଇମିନା କାରଣେନାହଂ ୱିବ୍ଭନ୍ତୋ’’ତି ଭଣନ୍ତୋ। ତେନେୱାହ – ‘‘ଏସ ଖ୍ୱସ୍ସ ମହାଗେଧୋ, ମୋସୱଜ୍ଜଂ ପଗାହତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ଏସ ଖ୍ୱସ୍ସାତି ଏସ ଖୋ ଅସ୍ସ। ମହାଗେଧୋତି ମହାବନ୍ଧନଂ। କତମୋତି ଚେ? ୟଦିଦଂ ମୋସୱଜ୍ଜଂ ପଗାହତି, ସ୍ୱାସ୍ସ ମୁସାୱାଦଜ୍ଝୋଗାହୋ ମହାଗେଧୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୨୭।ମନ୍ଦୋୱ ପରିକିସ୍ସତୀତି ପାଣୱଧାଦୀନି କରୋନ୍ତୋ ତତୋନିଦାନଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖମନୁଭୋନ୍ତୋ ଭୋଗପରିୟେସନରକ୍ଖନାନି ଚ କରୋନ୍ତୋ ମୋମୂହୋ ୱିୟ ପରିକିଲିସ୍ସତି।

୮୨୮-୯।‘‘ଏତମାଦୀନୱଂ ଞତ୍ୱା, ମୁନି ପୁବ୍ବାପରେ ଇଧା’’ତି ଏତଂ ‘‘ୟସୋ କିତ୍ତି ଚ ୟା ପୁବ୍ବେ, ହାୟତେୱାପି ତସ୍ସ ସା’’ତି ଇତୋ ପଭୁତି ୱୁତ୍ତେ ପୁବ୍ବାପରେ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ପୁବ୍ବତୋ ଅପରେ ସମଣଭାୱତୋ ୱିବ୍ଭନ୍ତକଭାୱେ ଆଦୀନୱଂ ମୁନି ଞତ୍ୱା। ଏତଦରିୟାନମୁତ୍ତମନ୍ତି ୟଦିଦଂ ୱିୱେକଚରିୟା , ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅରିୟାନଂ ଉତ୍ତମଂ, ତସ୍ମା ୱିୱେକଞ୍ଞେୱ ସିକ୍ଖେଥାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନ ତେନ ସେଟ୍ଠୋ ମଞ୍ଞେଥାତି ତେନ ଚ ୱିୱେକେନ ନ ଅତ୍ତାନଂ ‘‘ସେଟ୍ଠୋ ଅହ’’ନ୍ତି ମଞ୍ଞେୟ୍ୟ, ତେନ ଥଦ୍ଧୋ ନ ଭୱେୟ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୮୩୦।ରିତ୍ତସ୍ସାତି ୱିୱିତ୍ତସ୍ସ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ୱିରହିତସ୍ସ। ଓଘତିଣ୍ଣସ୍ସ ପିହୟନ୍ତି, କାମେସୁ ଗଧିତା ପଜାତି ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ ଲଗ୍ଗା ସତ୍ତା ତସ୍ସ ଚତୁରୋଘତିଣ୍ଣସ୍ସ ପିହୟନ୍ତି ଇଣାୟିକା ୱିୟ ଆଣଣ୍ୟସ୍ସାତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ତିସ୍ସୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ପତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ ତିସ୍ସମେତ୍ତେୟ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ପସୂରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୩୧ ।ଇଧେଓସୁଦ୍ଧୀତି ପସୂରସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଭଗଵତି କିର ସାଵତ୍ଥିଯଂ ଵିହରନ୍ତେ ପସୂରୋ ନାମ ପରିବ୍ବାଜକୋ ମହାଵାଦୀ, ସୋ ‘‘ଅହମସ୍ମି ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ଵାଦେନ ଅଗ୍ଗୋ, ତସ୍ମା ଯଥା ଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସ ଜମ୍ବୁପଞ୍ଞାଣଂ, ଏଵଂ ମମାପି ଭଵିତୁଂ ଅରହତୀ’’ତି ଜମ୍ବୁସାଖଂ ଧଜଂ କତ୍ଵା ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ପଟିଵାଦଂ ଅନାସାଦେନ୍ତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସାଵତ୍ଥିଂ ଆଗନ୍ତ୍ଵା ନଗରଦ୍ଵାରେ ଵାଲିକଥଲଂ କତ୍ଵା ତତ୍ଥ ସାଖଂ ଉସ୍ସାପେତ୍ଵା ‘‘ଯୋ ମଯା ସଦ୍ଧିଂ ଵାଦଂ କାତୁଂ ସମତ୍ଥୋ, ସୋ ଇମଂ ସାଖଂ ଭଞ୍ଜତୂ’’ତି ଵତ୍ଵା ନଗରଂ ପାଵିସି। ତଂ ଠାନଂ ମହାଜନୋ ପରିଵାରେତ୍ଵା ଅଟ୍ଠାସି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ଆଯସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ ଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ କତ୍ଵା ସାଵତ୍ଥିତୋ ନିକ୍ଖମତି। ସୋ ତଂ ଦିସ୍ଵା ସମ୍ବହୁଲେ ଗାମଦାରକେ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘କିଂ ଏତଂ ଦାରକା’’ତି, ତେ ସବ୍ବଂ ଆଚିକ୍ଖିଂସୁ। ‘‘ତେନ ହି ନଂ ତୁମ୍ହେ ଉଦ୍ଧରିତ୍ଵା ପାଦେହି ଭଞ୍ଜଥ, ‘ଵାଦତ୍ଥିକୋ ଵିହାରଂ ଆଗଚ୍ଛତୂ’ତି ଚ ଭଣଥା’’ତି ଵତ୍ଵା ପକ୍କାମି।

ପରିବ୍ବାଜକୋ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ଵା କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚୋ ଆଗନ୍ତ୍ଵା ଉଦ୍ଧରିତ୍ଵା ଭଗ୍ଗଂ ସାଖଂ ଦିସ୍ଵା ‘‘କେନିଦଂ କାରିତ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ବୁଦ୍ଧସାଵକେନ ସାରିପୁତ୍ତେନା’’ତି ଚ ଵୁତ୍ତେ ପମୁଦିତୋ ହୁତ୍ଵା ‘‘ଅଜ୍ଜ ମମ ଜଯଂ ସମଣସ୍ସ ଚ ପରାଜଯଂ ପଣ୍ଡିତା ପସ୍ସନ୍ତୂ’’ତି ପଞ୍ଚୁଵୀମଂସକେ କାରଣିକେ ଆନେତୁଂ ସାଵତ୍ଥିଂ ପଵିସିତ୍ଵା ଵୀଥିସିଙ୍ଘାଟକଚଚ୍ଚରେସୁ ଵିଚରନ୍ତୋ ‘‘ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ଅଗ୍ଗସାଵକେନ ସହ ଵାଦେ ପଞ୍ଞାପଟିଭାନଂ ସୋତୁକାମା ଭୋନ୍ତୋ ନିକ୍ଖମନ୍ତୂ’’ତି ଉଗ୍ଘୋସେସି। ‘‘ପଣ୍ଡିତାନଂ ଵଚନଂ ସୋସ୍ସାମା’’ତି ସାସନେ ପସନ୍ନାପି ଅପ୍ପସନ୍ନାପି ବହୂ ମନୁସ୍ସା ନିକ୍ଖମିଂସୁ। ତତୋ ପସୂରୋ ମହାଜନପରିଵୁତୋ ‘‘ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେ ଏଵଂ ଭଣିସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦୀନି ଵିତକ୍କେନ୍ତୋ ଵିହାରଂ ଅଗମାସି। ଥେରୋ ‘‘ଵିହାରେ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦୋ ଜନସମ୍ବାଧୋ ମା ଅହୋସୀ’’ତି ଜେତଵନଦ୍ଵାରକୋଟ୍ଠକେ ଆସନଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ଵା ନିସୀଦି।

ପରିବ୍ବାଜକୋ ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ‘‘ତ୍ଵଂ, ଭୋ, ପବ୍ବଜିତ, ମଯ୍ହଂ ଜମ୍ବୁଧଜଂ ଭଞ୍ଜାପେସୀ’’ତି ଆହ। ‘‘ଆମ ପରିବ୍ବାଜକା’’ତି ଚ ଵୁତ୍ତେ ‘‘ହୋତୁ ନୋ, ଭୋ, କାଚି କଥାପଵତ୍ତୀ’’ତି ଆହ। ‘‘ହୋତୁ ପରିବ୍ବାଜକା’’ତି ଚ ଥେରେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତେ ‘‘ତ୍ଵଂ, ସମଣ, ପୁଚ୍ଛ, ଅହଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେସ୍ସାମୀ’’ତି ଆହ। ତତୋ ନଂ ଥେରୋ ଅଵଚ ‘‘କିଂ, ପରିବ୍ବାଜକ, ଦୁକ୍କରଂ ପୁଚ୍ଛା, ଉଦାହୁ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନ’’ନ୍ତି। ଵିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଭୋ, ପବ୍ବଜିତ, ପୁଚ୍ଛାଯ କିଂ ଦୁକ୍କରଂ। ତଂ ଯୋ ହି କୋଚି ଯଂକିଞ୍ଚି ପୁଚ୍ଛତୀତି। ‘‘ତେନ ହି, ପରିବ୍ବାଜକ, ତ୍ଵଂ ପୁଚ୍ଛ, ଅହଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେସ୍ସାମୀ’’ତି ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେ ପରିବ୍ବାଜକୋ ‘‘ସାଧୁରୂପୋ ଭିକ୍ଖୁ ଠାନେ ସାଖଂ ଭଞ୍ଜାପେସୀ’’ତି ଵିମ୍ହିତଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ଵା ଥେରଂ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘କୋ ପୁରିସସ୍ସ କାମୋ’’ତି। ‘‘ସଙ୍କପ୍ପରାଗୋ ପୁରିସସ୍ସ କାମୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୬।୬୩) ଥେରୋ ଆହ। ସୋ ତଂ ସୁତ୍ଵା ଥେରେ ଵିରୁଦ୍ଧସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ଵା ପରାଜଯଂ ଆରୋପେତୁକାମୋ ଆହ – ‘‘ଚିତ୍ରଵିଚିତ୍ରାରମ୍ମଣଂ ପନ ଭୋ, ପବ୍ବଜିତ, ପୁରିସସ୍ସ କାମଂ ନ ଵଦେସୀ’’ତି? ‘‘ଆମ, ପରିବ୍ବାଜକ, ନ ଵଦେମୀ’’ତି। ତତୋ ନଂ ପରିବ୍ବାଜକୋ ଯାଵ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଟିଞ୍ଞଂ କାରାପେତ୍ଵା ‘‘ସୁଣନ୍ତୁ ଭୋନ୍ତୋ ସମଣସ୍ସ ଵାଦେ ଦୋସ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଚୁଵୀମଂସକେ ଆଲପିତ୍ଵା ଆହ – ‘‘ଭୋ, ପବ୍ବଜିତ, ତୁମ୍ହାକଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ଅରଞ୍ଞେ ଵିହରନ୍ତୀ’’ତି? ‘‘ଆମ, ପରିବ୍ବାଜକ, ଵିହରନ୍ତୀ’’ତି। ‘‘ତେ ତତ୍ଥ ଵିହରନ୍ତା କାମଵିତକ୍କାଦଯୋ ଵିତକ୍କେ ଵିତକ୍କେନ୍ତୀ’’ତି? ‘‘ଆମ, ପରିବ୍ବାଜକ, ପୁଥୁଜ୍ଜନା ସହସା ଵିତକ୍କେନ୍ତୀ’’ତି। ‘‘ଯଦି ଏଵଂ ତେସଂ ସମଣଭାଵୋ କୁତୋ? ନନୁ ତେ ଅଗାରିକା କାମଭୋଗିନୋ ହୋନ୍ତୀ’’ତି ଏଵଞ୍ଚ ପନ ଵତ୍ଵା ଅଥାପରଂ ଏତଦଵୋଚ –

‘‘ନ ତେ ଵେ କାମା ଯାନି ଚିତ୍ରାନି ଲୋକେ,

ସଙ୍କପ୍ପରାଗଞ୍ଚ ଵଦେସି କାମଂ;

ସଙ୍କପ୍ପଯଂ ଅକୁସଲେ ଵିତକ୍କେ,

ଭିକ୍ଖୁପି ତେ ହେସ୍ସତି କାମଭୋଗୀ’’ତି। (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୩୪);

ଅଥ ଥେରୋ ପରିବ୍ବାଜକସ୍ସ ଵାଦେ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘କିଂ, ପରିବ୍ବାଜକ, ସଙ୍କପ୍ପରାଗଂ ପୁରିସସ୍ସ କାମଂ ନ ଵଦେସି, ଚିତ୍ରଵିଚିତ୍ରାରମ୍ମଣଂ ଵଦେସୀ’’ତି? ‘‘ଆମ, ଭୋ, ପବ୍ବଜିତା’’ତି। ତତୋ ନଂ ଥେରୋ ଯାଵ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଟିଞ୍ଞଂ କାରାପେତ୍ଵା ‘‘ସୁଣାଥ, ଆଵୁସୋ, ପରିବ୍ବାଜକସ୍ସ ଵାଦେ ଦୋସ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଚୁଵୀମଂସକେ ଆଲପିତ୍ଵା ଆହ – ‘‘ଆଵୁସୋ ପସୂର, ତଵ ସତ୍ଥା ଅତ୍ଥୀ’’ତି? ‘‘ଆମ, ପବ୍ବଜିତ, ଅତ୍ଥୀ’’ତି। ‘‘ସୋ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ପସ୍ସତି ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାଦୀନି ଵା ସେଵତୀ’’ତି? ‘‘ଆମ, ପବ୍ବଜିତ, ସେଵତୀ’’ତି। ‘‘ଯଦି ଏଵଂ ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁଭାଵୋ କୁତୋ, ନନୁ ସୋ ଅଗାରିକୋ କାମଭୋଗୀ ହୋତୀ’’ତି ଏଵଞ୍ଚ ପନ ଵତ୍ଵା ଅଥାପରଂ ଏତଦଵୋଚ –

‘‘ତେ ଵେ କାମା ଯାନି ଚିତ୍ରାନି ଲୋକେ,

ସଙ୍କପ୍ପରାଗଂ ନ ଵଦେସି କାମଂ;

ପସ୍ସନ୍ତୋ ରୂପାନି ମନୋରମାନି,

ସୁଣନ୍ତୋ ସଦ୍ଦାନି ମନୋରମାନି।

''ଘାଯନ୍ତୋ ଗନ୍ଧାନି ମନୋରମାନି,

ସାଯନ୍ତୋ ରସାନି ମନୋରମାନି;

ଫୁସନ୍ତୋ ଫସ୍ସାନି ମନୋରମାନି,

ସଦ୍ଧାପି ତେ ହେସ୍ସତି କାମଭୋଗୀ''ତି।

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ନିପ୍ପଟିଭାନୋ ପରିବ୍ବାଜକୋ ''ଅଯଂ ପଦ୍ଧଜିତୋ ମହାୱାଦୀ, ଇମସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପଦ୍ଧଜିତ୍ୱା ୱାଦସତ୍ଥଂ ସିକ୍ଖିସ୍ସାମୀ''ତି ସାୱତ୍ଥିଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପଡଚୀୱରଂ ପରିଯେସିତ୍ୱା ଜେତୱନଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ତତ୍ଥ ଲାଳୁଦାଯିଂ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ କାଯୂପପନ୍ନଂ ସରୀରାକାରାକପ୍ପେସୁ ସମନ୍ତପାସାଦିକଂ ଦିସ୍ୱା ''ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁ ମହାପଞ୍ଞୋ ମହାୱାଦୀ''ତି ମନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପଦ୍ଧଜିତ୍ୱା ତଂ ୱାଦେନ ନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସଲିଙ୍ଗେନ ତଂଯେୱ ତିତ୍ଥାଯତନଂ ପକ୍କମିତ୍ୱା ପୁନ ''ସମଣେନ ଗୋତମେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱାଦଂ କରିସ୍ସାମୀ''ତି ସାୱତ୍ଥିଯଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ଉଗ୍ଘୋସେତ୍ୱା ମହାଜନପରିୱୁତୋ ''ଏୱଂ ସମଣଂ ଗୋତମଂ ନିଗ୍ଗହେସ୍ସାମୀ''ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତୋ ଜେତୱନଂ ଅଗମାସି। ଜେତୱନଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ''ଅଯଂ ଅଭାଜନଭୂତୋ''ତି ମୁଖବନ୍ଧମସ୍ସ ଅକାସି। ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ମୂଗୋ ୱିଯ ନିସୀଦି। ମନୁସ୍ସା ''ଇଦାନି ପୁଚ୍ଛିସ୍ସତି, ଇଦାନି ପୁଚ୍ଛିସ୍ସତୀ''ତି ତସ୍ସ ମୁଖଂ ଉଲ୍ଲୋକେତ୍ୱା ''ୱଦେହି, ଭୋ ପସୂର, ୱଦେହି, ଭୋ ପସୂରା''ତି ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦା ଅହେସୁଂ। ଅଥ ଭଗୱା ''କିଂ ପସୂରୋ ୱଦିସ୍ସତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସମ୍ପତ୍ତପରିସାଯ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯ ତାୱ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପୋ – ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠିଂ ସନ୍ଧାଯ ଇଧେୱ ସୁଦ୍ଧୀ ଇତି ୱାଦଯନ୍ତି ନାଞ୍ଞେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ୱିସୁଦ୍ଧିମାହୁ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅତ୍ତନୋ ସତ୍ଥାରାଦୀନି ନିସ୍ସିତା ତତ୍ଥେୱ ''ଏସ ୱାଦୋ ସୁଭୋ''ତି ଏୱଂ ସୁଭଂ ୱଦାନା ହୁତ୍ୱା ପୁଥୂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ''ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ''ତିଆଦୀସୁ ପଚ୍ଚେକସଚ୍ଚେସୁ ନିୱିଟ୍ଠା।

୮୩୨। ଏୱଂ ନିୱିଟ୍ଠା ଚ – ତେ ୱାଦକାମାତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ବାଲଂ ଦହନ୍ତୀ ମିଥୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନ୍ତି ''ଅଯଂ ବାଲୋ ଅଯଂ ବାଲୋ''ତି ଏୱଂ ଦ୍ୱେପି ଜନା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ବାଲଂ ଦହନ୍ତି, ବାଲତୋ ପସ୍ସନ୍ତି। ୱଦନ୍ତି ତେ ଅଞ୍ଞସିତା କଥୋଜ୍ଜନ୍ତି ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସତ୍ଥାରାଦିଂ ନିସ୍ସିତା କଲହଂ ୱଦନ୍ତି। ପସଂସକାମା କୁସଲା ୱଦାନାତି ପସଂସତ୍ଥିକା ଉଭୋପି ''ମଯଂ କୁସଲୱାଦା ପଣ୍ଡିତୱାଦା''ତି ଏୱଂସଞ୍ଞିନୋ ହୁତ୍ୱା।

୮୩୩। ଏୱଂ ୱଦାନେସୁ ଚ ତେସୁ ଏକୋ ନିଯମତୋ ଏୱ – ଯୁତ୍ତୋ କଥାଯନ୍ତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଯୁତ୍ତୋ କଥାଯନ୍ତି ୱିୱାଦକଥାଯ ଉସ୍ସୁକ୍କୋ। ପସଂସମିଚ୍ଛଂ ୱିନିଘାତି ହୋତୀତି ଅତ୍ତନୋ ପସଂସଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ''କଥଂ ନୁ ଖୋ ନିଗ୍ଗହେସ୍ସାମୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୁବ୍ବେୱ ସଲ୍ଲାପା କଥଂକଥୀ ୱିନିଘାତୀ ହୋତି। ଅପାହତସ୍ମିନ୍ତି ପଞ୍ହୱୀମଂସକେହି ''ଅତ୍ଥାପଗତଂ ତେ ଭଣିତଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନାପଗତଂ ତେ ଭଣିତ''ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅପହାରିତେ ୱାଦେ। ନିନ୍ଦାଯ ସୋ କୁପ୍ପତୀତି ଏୱଂ ଅପାହତସ୍ମିଞ୍ଚ ୱାଦେ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ନିନ୍ଦାଯ ସୋ କୁପ୍ପତି। ରନ୍ଧମେସୀତି ପରସ୍ସ ରନ୍ଧମେୱ ଗୱେସନ୍ତୋ।

୮୩୪। ନ କେୱଲଞ୍ଚ କୁପ୍ପତି, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ଯମସ୍ସ ୱାଦନ୍ତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ପରିହୀନମାହୁ ଅପାହତନ୍ତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିତୋ ଅପାହତଂ ପରିହୀନଂ ୱଦନ୍ତି। ପରିଦେୱତୀତି ତତୋ ନିମିତ୍ତଂ ସୋ ''ଅଞ୍ଞଂ ମଯା ଆୱଜ୍ଜିତ''ନ୍ତିଆଦୀହି ୱିପ୍ପଲପତି। ସୋଚତୀତି ''ତସ୍ସ ଜଯୋ''ତିଆଦୀନି ଆରବ୍ଭ ସୋଚତି। ଉପଚ୍ଚଗା ମନ୍ତି ଅନୁତ୍ଥୁନାତୀତି ''ସୋ ମଂ ୱାଦେନ ୱାଦଂ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ୱିପ୍ପଲପତି।

୮୩୫।ଏତେ ୱିୱାଦା ସମଣେସୂତି ଏତ୍ଥ ପନ ସମଣା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ବାହିରପରିବ୍ବାଜକା। ଏତେସୁ ଉଗ୍ଘାତି ନିଘାତି ହୋତୀତି ଏତେସୁ ୱାଦେସୁ ଜଯପରାଜଯାଦିୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଘାତଂ ନିଘାତଞ୍ଚ ପାପୁଣନ୍ତୋ ଉଗ୍ଘାତୀ ନିଘାତୀ ଚ ହୋତି। ୱିରମେ କଥୋଜ୍ଜନ୍ତି ପଜହେଯ୍ୟ କଲହଂ। ନ ହଞ୍ଞଦତ୍ଥତ୍ଥି ପସଂସଲାଭାତି ନ ହି ଏତ୍ଥ ପସଂସଲାଭତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି।

୮୩୬-୭। ଛଟ୍ଠଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୋ – ଯସ୍ମା ଚ ନ ହଞ୍ଞଦତ୍ଥତ୍ଥି ପସଂସଲାଭା, ତସ୍ମା ପରମଂ ଲାଭଂ ଲଭନ୍ତୋପି ''ସୁନ୍ଦରୋ ଅଯ''ନ୍ତି ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିଯା

ପସଂସିତୋ ୱାପନ ହୋତି ତଂ ୱାଦଂ ପରିସାଯ ମଜ୍ଝେ ଦୀପେତ୍ୱା, ତତୋ ସୋ ତେନ ଜଯତ୍ଥେନ ତୁଟ୍ଠିଂ ୱା ଦନ୍ତୱିଦଂସକଂ ୱା ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋ ହସତି, ମାନେନ ଚ ଉଣ୍ଣମତି। କିଂ କାରଣଂ? ଯସ୍ମା ତଂ ଜଯତ୍ଥଂ ପସ୍ସୁନ୍ନ ଯଥାମାନୋ ଜାତୋ, ଏୱଂ ଉଣ୍ଣମତୋ ଚ ଯା ଉଣ୍ଣତୀତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ମାନାତିମାନଂ ୱଦତେ ପନେସୋତି ଏସୋ ପନ ତଂ ଉଣ୍ଣତିଂ ''ୱିଘାତଭୂମୀ''ତି ଅବୁଜ୍ଝମାନୋ ମାନଞ୍ଚ ଅତିମାନଞ୍ଚ ୱଦତିଯେୱ।

୮୩୮। ଏୱଂ ୱାଦେ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତସ୍ସ ୱାଦଂ ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ ''ସୂରୋ''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ରାଜଖାଦାଯାତି ରାଜଖାଦନୀଯେନ, ଭତ୍ତୱେତନେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଭିଗଜ୍ଜମେତି ପଟିସୂରମିଚ୍ଛନ୍ତି ଯଥା ସୋ ପଟିସୂରଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅଭିଗଜ୍ଜନ୍ତୋ ଏତି, ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ଦିଟ୍ଠିଗତିକନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଯେନେୱ ସୋ, ତେନ ପଲେହୀତି ଯେନ ସୋ ତୁଯ୍ହଂ ପଟିସୂରୋ, ତେନ ଗଚ୍ଛ। ପୁବ୍ବେୱନତ୍ଥି ଯଦିଦଂ ଯୁଧାଯାତି ଯଂ ପନ ଇଦଂ କିଲେସଜାତଂ ଯୁଦ୍ଧାଯ ସିଯା, ତଂ ଏତଂ ପୁବ୍ବେୱ ନତ୍ଥି, ବୋଧିମୂଲେଯେୱ ପହୀନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସେସଗାଥା ପାକଟସମ୍ବନ୍ଧାଯେୱ।

୮୩୯-୪୦। ତତ୍ଥ ୱିୱାଦଯନ୍ତୀତି ୱିୱଦନ୍ତି। ପଟିସେନିକତ୍ତାତି ପଟିଲୋମକାରକୋ। ୱିସେନିକତ୍ୱାତି କିଲେସସେନଂ ୱିନାସେତ୍ୱା। କିଂ ଲଭେଥୋତି ପଟିମଲ୍ଲଂ କିଂ ଲଭିସ୍ସସି। ପସୂରାତି ତଂ ପରିବ୍ବାଜକଂ ଆଲପତି। ଯେସୀଧ ନତ୍ଥୀତି ଯେସଂ ଇଧ ନତ୍ଥି।

୮୪୧।ପୱିତକ୍କନ୍ତି ''ଜଯୋ ନୁ ଖୋ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଆଦୀନି ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ। ଧୋନେନ ଯୁଗଂ ସମାଗମାତି ଧୁତକିଲେସେନ ବୁଦ୍ଧେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୁଗଗ୍ଗାହଂ ସମାପନ୍ନୋ। ନ ହି ତ୍ୱଂ ସକ୍ଖସି ସମ୍ପଯାତୱେତି କୋତ୍ଥୁକାଦଯୋ ୱିଯ ସୀହାଦୀହି, ଧୋନେନ ସହ ଯୁଗଂ ଗହେତ୍ୱା ଏକପଦମ୍ପି ସମ୍ପଯାତୁଂ ଯୁଗଗ୍ଗାହମେୱ ୱା ସମ୍ପାଦେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସସୀତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱାତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ପସୂରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ମାଗଣ୍ଡିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୪୨।ଦିସ୍ୱାନତଣ୍ହନ୍ତି ମାଗଣ୍ଡିଯସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରନ୍ତୋ ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ କୁରୂସୁ କମ୍ମାସଧମ୍ମନିଗମୱାସିନୋ ମାଗଣ୍ଡିଯସ୍ସ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସପଜାପତିକସ୍ସ ଅରହତ୍ତୂପନିସ୍ସଯଂ ଦିସ୍ୱା ତାୱଦେୱ ସାୱତ୍ଥିତୋ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା କମ୍ମାସଧମ୍ମସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ୱନସଣ୍ଡେ ନିସୀଦି ସୁୱଣ୍ଣୋଭାସଂ ମୁଞ୍ଚମାନୋ। ମାଗଣ୍ଡିଯୋପି ତଙ୍ଖଣଂ ତତ୍ଥ ମୁଖଧୋୱନତ୍ଥଂ ଗତୋ ସୁୱଣ୍ଣୋଭାସଂ ଦିସ୍ୱା ''କିଂ ଇଦ''ନ୍ତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପେକ୍ଖମାନୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଅତ୍ତମନୋ ଅହୋସି। ତସ୍ସ କିର ଧୀତା ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣା, ତଂ ବହୂ ଖତ୍ତିଯକୁମାରାଦଯୋ ୱାରଯନ୍ତା ନ ଲଭନ୍ତି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଏୱଂଲଦ୍ଧିକୋ ହୋତି ''ସମଣସ୍ସେୱ ନଂ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣସ୍ସ ଦସ୍ସାମୀ''ତି। ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଅଯଂ ମେ ଧୀତାଯ ସମାନୱଣ୍ଣୋ, ଇମସ୍ସ ନଂ ଦସ୍ସାମୀ''ତି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ତସ୍ମା ଦିସ୍ୱାୱ ଅତ୍ତମନୋ ଅହୋସି। ସୋ ୱେଗେନ ଘରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣିଂ ଆହ – ''ଭୋତି ଭୋତି ମଯା ଧୀତାଯ ସମାନୱଣ୍ଣୋ ପୁରିସୋ ଦିଟ୍ଠୋ, ଅଲଙ୍କରୋହି ଦାରିକଂ, ତସ୍ସ ନଂ ଦସ୍ସାମା''ତି। ବ୍ରାହ୍ମଣିଯା ଦାରିକଂ ଗନ୍ଧୋଦକେନ ନ୍ହାପେତ୍ୱା ୱତ୍ଥପୁପ୍ଫାଲଙ୍କାରାଦୀହି ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତିଯା ଏୱ ଭଗୱତୋ ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲା ସମ୍ପତ୍ତା। ଅଥ ଭଗୱା କମ୍ମାସଧମ୍ମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପାୱିସି।

ତେପି ଖୋ ଧୀତରଂ ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ନିସିନ୍ନୋକାସଂ ଅଗମଂସୁ। ତତ୍ଥ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଦିସ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିଲୋକେନ୍ତୀ ଭଗୱତୋ ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନଂ ତିଣସନ୍ଥାରକଂ ଅଦ୍ଦସ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ଅଧିଟ୍ଠାନବଲେନ ନିସିନ୍ନୋକାସୋ ପଦନିକ୍ଖେପୋ ଚ ଅବ୍ଯାକୁଲା ହୋନ୍ତି। ସା ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଆହ – ''ଏସ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତସ୍ସ ତିଣସନ୍ଥାରୋ''ତି? ''ଆମ, ଭୋତୀ''ତି। ''ତେନ ହି, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଅମ୍ହାକଂ ଆଗମନକମ୍ମଂ ନ ସମିଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି। ''କସ୍ମା ଭୋତୀ''ତି? ''ପସ୍ସ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଅବ୍ଯାକୁଲୋ ତିଣସନ୍ଥାରୋ, ନେସୋ କାମଭୋଗିନୋ ପରିଭୁତ୍ତୋ''ତି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ''ମା, ଭୋତି ମଙ୍ଗଲେ ପରିଯେସିଯମାନେ ଅୱମଙ୍ଗଲଂ ଅଭଣୀ''ତି ଆହ। ପୁନପି ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିଚରନ୍ତୀ ଭଗୱତୋ ପଦନିକ୍ଖେପଂ ଦିସ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଆହ ''ଅଯଂ ତସ୍ସ ପଦନିକ୍ଖେପୋ''ତି? ''ଆମ, ଭୋତୀ''ତି। ''ପସ୍ସ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ପଦନିକ୍ଖେପଂ, ନାଯଂ ସତ୍ତୋ କାମେସୁ ଗଧିତୋ''ତି। ''କଥଂ ତ୍ୱଂ ଭୋତି ଜାନାସୀ''ତି ଚ ୱୁତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଞାଣବଲଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୀ ଆହ –

''ରତ୍ତସ୍ସ ହି ଉକ୍କୁଟିକଂ ପଦଂ ଭୱେ,

ଦୁଟ୍ଠସ୍ସ ହୋତି ଅନୁକଡ୍ଢିତଂ ପଦଂ;

ମୂଢହସ୍ସ ହୋତି ସହସାନୁପୀଢଇତଂ,

ୱିୱଟଚ୍ଛଦସ୍ସ ଇଦମୀଦିସଂ ପଦ’’ନ୍ତି। (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୬୦-୨୬୧; ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨ ସାମାୱତୀୱତ୍ଥୁ; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୪୫);

ଅଯଞ୍ଚରହି ତେସଂ କଥା ୱିପ୍ପକତା, ଅଥ ଭଗୱା କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚୋ ତମେୱ ୱନସଣ୍ଡଂ ଆଗତୋ। ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଭଗୱତୋ ୱରଲକ୍ଖଣଖଚିତଂ ବ୍ୟାମପ୍ପଭାପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଆହ – ‘‘ଏସ ତଯା, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଦିଟ୍ଠୋ’’ତି? ‘‘ଆମ ଭୋତୀ’’ତି। ‘‘ଆଗତକମ୍ମଂ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତେୱ, ଏୱରୂପୋ ନାମ କାମେ ପରିଭୁଞ୍ଜିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି। ତେସଂ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତାନଞ୍ଞେୱ ଭଗୱା ତିଣସନ୍ଥାରକେ ନିସୀଦି। ଅଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଧୀତରଂ ୱାମେନ ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ୱା କମଣ୍ଡଲୁଂ ଦକ୍ଖିଣେନ ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ‘‘ଭୋ, ପବ୍ବଜିତ, ତ୍ୱଞ୍ଚ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ ଅଯଞ୍ଚ ଦାରିକା, ଅନୁଚ୍ଛୱିକା ଏସା ତୱ, ଇମାହଂ ଭୋତୋ ଭରିଯଂ ପୋସାୱନତ୍ଥାଯ ଦମ୍ମୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦାତୁକାମୋ ଅଟ୍ଠାସି। ଭଗୱା ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଅନାଲପିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଲ୍ଲପମାନୋ ୱିଯ ‘‘ଦିସ୍ୱାନ ତଣ୍ହ’’ନ୍ତି ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧମୂଲେ ନାନାରୂପାନି ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ଅଭିକାମମାଗତଂ ମାରଧୀତରଂ ଦିସ୍ୱାନ ତଣ୍ହଂ ଅରତିଂ ରଗଞ୍ଚ ଛନ୍ଦମତ୍ତମ୍ପି ମେ ମେଥୁନସ୍ମିଂ ନାହୋସି, କିମେୱିଦଂ ଇମିସ୍ସା ଦାରିକାଯ ମୁତ୍ତକରୀସପୁଣ୍ଣଂ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ଭୱିସ୍ସତି ସବ୍ବଥା ପାଦାପି ନଂ ସମ୍ଫୁସିତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛେ, କୁତୋନେନ ସଂୱସିତୁନ୍ତି।

୮୪୩। ତତୋ ମାଗଣ୍ଡିଯୋ ‘‘ପବ୍ବଜିତା ନାମ ମାନୁସକେ କାମେ ପହାଯ ଦିବ୍ବକାମତ୍ଥାଯ ପବ୍ବଜନ୍ତି, ଅଯଞ୍ଚ ଦିବ୍ବେପି କାମେ ନ ଇଚ୍ଛତି, ଇଦମ୍ପି ଇତ୍ଥିରତନଂ, କା ନୁ ଅସ୍ସ ଦିଟ୍ଠୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଦୁତିଯଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଏତାଦିସଂ ଚେ ରତନନ୍ତି ଦିବ୍ବିତ୍ଥିରତନଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଣତି, ନାରିନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଧୀତରଂ ସନ୍ଧାଯ। ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ସୀଲୱତଂ ନୁ ଜୀୱିତନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ସୀଲଞ୍ଚ ୱତଞ୍ଚ ଜୀୱିତଞ୍ଚ। ଭୱୂପପତ୍ତିଞ୍ଚ ୱଦେସି କୀଦିସନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଭୱୂପପତ୍ତିଞ୍ଚ କୀଦିସଂ ୱଦସୀତି।

୮୪୪। ଇତୋ ପରା ଦ୍ୱେ ଗାଥା ୱିସଜ୍ଜନପୁଚ୍ଛାନଯେନ ପୱତ୍ତା ପାକଟସମ୍ବନ୍ଧାଯେୱ। ତାସୁ ପଠମଗାଥାଯ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ତସ୍ସ ମଯ୍ହଂ, ମାଗଣ୍ଡିଯ, ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତଧମ୍ମେସୁ ନିଚ୍ଛିନିତ୍ୱା ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଇଦଂ ୱଦାମୀତି ସମୁଗ୍ଗହିତଂ ନ ହୋତି ନତ୍ଥି ନ ୱିଜ୍ଜତି। କିଂକାରଣା ? ଅହଞ୍ହି ପସ୍ସନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ଆଦୀନୱଂ କଞ୍ଚି ଦିଟ୍ଠିଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସଚ୍ଚାନି ପୱିଚିନନ୍ତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରାଗାଦୀନଂ ସନ୍ତିଭାୱେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନମେୱ ଅଦ୍ଦସନ୍ତି।

୮୪୫। ଦୁତିଯଗାଥାଯ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯାନିମାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ତେହି ତେହି ସତ୍ତେହି ୱିନିଚ୍ଛିନିତ୍ୱା ଗହିତତ୍ତା ୱିନିଚ୍ଛଯାତି ଚ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ଅଭିସଙ୍ଖତଭାୱାଦିନା ନଯେନ ପକପ୍ପିତାନି ଚାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେ ୱଂ ମୁନି ଦିଟ୍ଠିଗତଧମ୍ମେ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତୀତି ଯମେତମତ୍ଥଂ ବ୍ରୂସି, ଆଚିକ୍ଖ ମେ, କଥଂ ନୁ ଧୀରେହି ପୱେଦିତଂ କଥଂ ପକାସିତଂ ଧୀରେହି ତଂ ପଦନ୍ତି।

୮୪୬। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଯଥା ଯେନ ଉପାଯେନ ତଂ ପଦଂ ଧୀରେହି ପକାସିତଂ, ତଂ ଉପାଯଂ ସପଟିପକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ ଦିଟ୍ଠିଯା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ନ ଦିଟ୍ଠିଯା’’ତିଆଦୀହି ଦିଟ୍ଠିସୁତିଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଞ୍ଚାଣବାହିରସୀଲବ୍ବତାନି ପଟିକ୍ଖିପତି। ‘‘ସୁଦ୍ଧିମାହା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ଆହ-ସଦ୍ଦଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ନକାରେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ପୁରିସବ୍ୟତ୍ତଯଂ କତ୍ୱା ‘‘ଦିଟ୍ଠିଯା ସୁଦ୍ଧିଂ ନାହଂ କଥେମୀ’’ତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ଉତ୍ତରପଦେସୁପି। ତତ୍ଥ ଚ ଅଦିଟ୍ଠିଯା ନାହାତି ଦସୱତ୍ଥୁକଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ୱିନା ନ କଥେମି। ତଥା ଅସ୍ସୁତିଯାତି ନୱଙ୍ଗଂ ସୱନଂ ୱିନା। ଅଞ୍ଞାଣାତି କମ୍ମସ୍ସ କତସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଞ୍ଞାଣଂ ୱିନା। ଅସୀଲତାତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରଂ ୱିନା। ଅବ୍ବତାତି ଧୁତଙ୍ଗୱତଂ ୱିନା। ନୋପି ତେନାତି ତେସୁ ଏକମେକେନ ଦିଟ୍ଠିଆଦିମତ୍ତେନାପି ନୋ କଥେମୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତେ ଚ ନିସ୍ସଜ୍ଜ ଅନୁଗ୍ଗହାଯାତି ଏତେ ଚ ପୁରିମେ ଦିଟ୍ଠିଆଦିଭେଦେ କଣ୍ହପକ୍ଖିଯେ ଧମ୍ମେ ସମୁଗ୍ଘାତକରଣେନ ନିସ୍ସଜ୍ଜ, ପଚ୍ଛିମେ ଅଦିଟ୍ଠିଆଦିଭେଦେ ସୁକ୍କପକ୍ଖିଯେ ଅତମ୍ମଯତାପଜ୍ଜନେନ ଅନୁଗ୍ଗହାଯ। ସନ୍ତୋ ଅନିସ୍ସାଯ ଭୱଂ ନଜପ୍ପେତି ଇମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ରାଗାଦିୱୂପସମେନ ସନ୍ତୋ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ଅନିସ୍ସାଯ ଏକମ୍ପି ଭୱଂ ଅପିହେତୁଂ ଅପତ୍ଥେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ସିଯା, ଅଯମସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୮୪୭। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ୱଚନତ୍ଥଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ମାଗଣ୍ଡିଯୋ ‘‘ନୋ ଚେ କିରା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠାଦୀନି ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ। କଣ୍ହପକ୍ଖିଯାନିଯେୱ ପନ ସନ୍ଧାଯ ଉଭଯତ୍ରାପି ଆହ। ଆହ-ସଦ୍ଦଂ ପନ ନୋଚେକିର-ସଦ୍ଦେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ‘‘ନୋ ଚେ କିରାହ ନୋ ଚେ କିର କଥେସୀ’’ତି ଏୱଂ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ମୋମୁହନ୍ତି ଅତିମୂଢହଂ, ମୋହନଂ ୱା। ପଚ୍ଚେନ୍ତୀତି ଜାନନ୍ତି।

୮୪୮। ଅଥସ୍ସ ଭଗଵା ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ନିସ୍ସାଯ ପୁଚ୍ଛଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ''ଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ନିସ୍ସାଯା''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତ୍ଵଂ, ମାଗଣ୍ଡିଯ, ଦିଟ୍ଠିଂ ନିସ୍ସାଯ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୁଚ୍ଛମାନୋ ଯାନି ତେ ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ସମୁଗ୍ଗହିତାନି, ତେସ୍ଵେଵ ସମୁଗ୍ଗହୀତେସୁ ଏଵଂ ପମୋହଂ ଆଗତୋ, ଇତୋ ଚ ମଯା ଵୁତ୍ତଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତିତୋ ପଟିପତ୍ତିତୋ ଧମ୍ମଦେସନତୋ ଵା ଅଣୁମ୍ପି ଯୁତ୍ତସଞ୍ଞଂ ନ ପସ୍ସସି, ତେନ କାରଣେନ ତ୍ଵଂ ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ମୋମୁହତୋ ପସ୍ସସୀତି।

୮୪୯। ଏଵଂ ସମୁଗ୍ଗହିତେସୁ ପମୋହେନ ମାଗଣ୍ଡିଯସ୍ସ ଵିଵାଦାପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇଦାନି ତେସୁ ଅଞ୍ଞେସୁ ଚ ଧମ୍ମେସୁ ଵିଗତପ୍ପମୋହସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ନିବ୍ବିଵାଦତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସମୋ ଵିସେସୀ''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯୋ ଏଵଂ ତିଵିଧମାନେନ ଵା ଦିଟ୍ଠିଯା ଵା ମଞ୍ଞତି, ସୋ ତେନ ମାନେନ ତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ତେନ ଵା ପୁଗ୍ଗଲେନ ଵିଵଦେଯ୍ଯ। ଯୋ ପନ ଅମ୍ହାଦିସୋ ଇମାସୁ ତୀସୁ ଵିଧାସୁ ଅଵିକମ୍ପମାନୋ, ସମୋ ଵିସେସୀତି ନ ତସ୍ସ ହୋତି, ନ ଚ ହୀନୋତି ପାଠସେସୋ।

୮୫୦। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ଯୋ – ସଚ୍ଚନ୍ତି ସୋତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସୋ ଏଵରୂପୋ ପହୀନମାନଦିଟ୍ଠିକୋ ମାଦିସୋ ବାହିତପାପତ୍ତାଦିନା ନଯେନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ''ଇଦମେଵ ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି କିଂ ଵଦେଯ୍ଯ କିଂ ଵତ୍ଵା ଭଣେଯ୍ଯ, କେନ ଵା କାରଣେନ ଭଣେଯ୍ଯ, ''ମଯ୍ହଂ ସଚ୍ଚଂ, ତୁଯ୍ହଂ ମୁସା''ତି ଵା କେନ ମାନେନ ଦିଟ୍ଠିଯା ପୁଗ୍ଗଲେନ ଵା ଵିଵଦେଯ୍ଯ? ଯସ୍ମିଂ ମାଦିସେ ଖୀଣାସଵେ ''ସଦିସୋହମସ୍ମୀ''ତି ପଵତ୍ତିଯା ସମଂ ଵା, ଇତରଦ୍ଵଯଭାଵେନ ପଵତ୍ତିଯା ଵିସମଂ ଵା ମଞ୍ଞିତଂ ନତ୍ଥି, ସୋ ସମାନାଦୀସୁ କେନ ଵାଦଂ ପଟିସଂଯୁଜେଯ୍ଯ ପଟିପ୍ଫରେଯ୍ଯାତି। ନନୁ ଏକଂସେନେଵ ଏଵରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ – ଓକଂ ପହାଯାତି ଗାଥା?

୮୫୧। ତତ୍ଥ ଓକଂ ପହାଯାତି ରୂପଵତ୍ଥାଦିଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଓକାସଂ ତତ୍ର ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ଛଡ୍ଡେତ୍ଵା। ଅନିକେତସାରୀତି ରୂପନିମିତ୍ତନିକେତାଦୀନି ତଣ୍ହାଵସେନ ଅସରନ୍ତୋ। ଗାମେ ଅକୁବ୍ବଂ ମୁନି ସନ୍ଥଵାନୀତି ଗାମେ ଗିହିସନ୍ଥଵାନି ଅକରୋନ୍ତୋ। କାମେହି ରିତ୍ତୋତି କାମେସୁ ଛନ୍ଦରାଗାଭାଵେନ ସବ୍ବକାମେହି ପୁଥୁଭୂତୋ। ଅପୁରେକ୍ଖରାନୋତି ଆଯତିଂ ଅତ୍ତଭାଵଂ ଅନଭିନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋ। କଥଂ ନ ଵିଗ୍ଗଯ୍ହ ଜନେନ କଯିରାତି ଜନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଵିଗ୍ଗାହିକକଥଂ ନ କଥେଯ୍ଯ। ସୋ ଏଵରୂପୋ – ଯେହି ଵିଵିତ୍ତୋତି ଗାଥା।

୮୫୨। ତତ୍ଥ ଯେହୀତି ଯେହି ଦିଟ୍ଠିଗତେହି। ଵିଵିତ୍ତୋ ଵିଚରେଯ୍ଯାତି ରିତ୍ତୋ ଚରେଯ୍ଯ। ନ ତାନି ଉଗ୍ଗଯ୍ହ ଵଦେଯ୍ଯ ନାଗୋତି ''ଆଗୁଂ ନ କରୋତୀ''ତିଆଦିନା (ଚୂଳନି। ଭଦ୍ରାଵୁଧମାଣଵପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୭୦; ପାରାଯନାନୁଗୀତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୧୦୨) ନଯେନ ନାଗୋ ତାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ଉଗ୍ଗହେତ୍ଵା ନ ଵଦେଯ୍ଯ। ଜଲମ୍ବୁଜନ୍ତି ଜଲସଞ୍ଜାତେ ଅମ୍ବୁମ୍ହି ଜାତଂ କଣ୍ଟକନାଳଂ ଵାରିଜଂ, ପଦୁମନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥା ଜଲେନ ପଙ୍କେନ ଚ ନୂପଲିତ୍ତନ୍ତି ତଂ ପଦୁମଂ ଯଥା ଜଲେନ ଚ ପଙ୍କେନ ଚ ଅନୁପଲିତ୍ତଂ ହୋତି, ଏଵଂ ମୁନି ସନ୍ତିଵାଦୋ ଅଗିଦ୍ଧୋତି ଏଵଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତିଵାଦୋ ମୁନି ଗେଧାଭାଵେନ ଅଗିଦ୍ଧୋ। କାମେଚ ଲୋକେ ଚଅନୂପଲିତ୍ତୋତି ଦୁଵିଧେପି କାମେ ଅପାଯାଦିକେ ଚ ଲୋକେ ଦ୍ଵୀହିପି ଲେପେହି ଅନୁପଲିତ୍ତୋ ହୋତି।

୮୫୩। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ଯୋ – ନ ଵେଦଗୂତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ନ ଵେଦଗୂ ଦିଟ୍ଠିଯାଯକୋତି ଚତୁମଗ୍ଗଵେଦଗୂ ମାଦିସୋ ଦିଟ୍ଠିଯାଯକୋ ନ ହୋତି, ଦିଟ୍ଠିଯା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଵା, ତଂ ସାରତୋ ପଚ୍ଚେନ୍ତୋ ଵା ନ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଵଚନତ୍ଥୋ – ଯାଯତୀତି ଯାଯକୋ, କରଣଵଚନେନ ଦିଟ୍ଠିଯା ଯାତୀତି ଦିଟ୍ଠିଯାଯକୋ। ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିଵଚନେନ ଦିଟ୍ଠିଯା ଯାତୀତିପି ଦିଟ୍ଠିଯାଯକୋ। ନ ମୁତିଯା ସ ମାନମେତୀତି ମୁତରୂପାଦିଭେଦାଯ ମୁତିଯାପି ସୋ ମାନଂ ନ ଏତି। ନ ହି ତମ୍ମଯୋ ସୋତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଵସେନ ତମ୍ମଯୋ ହୋତି ତପ୍ପରାଯଣୋ, ଅଯଂ ପନ ନ ତାଦିସୋ। ନ କମ୍ମୁନା ନୋପି ସୁତେନ ନେଯ୍ଯୋତି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦିନା କମ୍ମୁନା ଵା ସୁତସୁଦ୍ଧିଆଦିନା ସୁତେନ ଵା ସୋ ନେତବ୍ବୋ ନ ହୋତି। ଅନୂପନୀତୋ ସ ନିଵେସନେସୂତି ସୋ ଦ୍ଵିନ୍ନମ୍ପି ଉପଯାନଂ ପହୀନତ୍ତା ସବ୍ବେସୁ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିନିଵେସନେସୁ ଅନୂପନୀତୋ। ତସ୍ସ ଚ ଏଵଂଵିଧସ୍ସ – ସଞ୍ଞାଵିରତ୍ତସ୍ସାତି ଗାଥା।

୮୫୪। ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞାଵିରତ୍ତସ୍ସାତି ନେକ୍ଖମ୍ମସଞ୍ଞାପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯ ଭାଵନାଯ ପହୀନକାମାଦିସଞ୍ଞସ୍ସ। ଇମିନା ପଦେନ ଉଭତୋଭାଗଵିମୁତ୍ତୋ ସମଥଯାନିକୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ପଞ୍ଞାଵିମୁତ୍ତସ୍ସାତି ଵିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯ ଭାଵନାଯ ସବ୍ବକିଲେସେହି ଵିମୁତ୍ତସ୍ସ। ଇମିନା ସୁକ୍ଖଵିପସ୍ସକୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ଯେ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ତେ ଘଟ୍ଟଯନ୍ତା ଵିଚରନ୍ତି ଲୋକେତି ଯେ କାମସଞ୍ଞାଦିକଂ ସଞ୍ଞଂ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ତେ ଵିସେସତୋ ଗହଟ୍ଠା କାମାଧିକରଣଂ, ଯେ ଚ ଦିଟ୍ଠିଂ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ତେ ଵିସେସତୋ ପବ୍ବଜିତା ଧମ୍ମାଧିକରଣଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଘଟ୍ଟେନ୍ତା ଵିଚରନ୍ତୀତି। ସେସମେତ୍ଥ ଯଂ ଅଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ଵୁତ୍ତାନୁସାରେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଚ ପବ୍ବଜିତ୍ଵା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୂତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ମାଗଣ୍ଡିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ପୁରାଭେଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୫୫।କଥଂଦସ୍ସୀତି ପୁରାଭେଦସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଇତୋ ପରେସଞ୍ଚ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ କଲହୱିୱାଦଚୂଳବ୍ୟୂହମହାବ୍ୟୂହତୁୱଟକଅତ୍ତଦଣ୍ଡସୁତ୍ତାନଂ ସମ୍ମାପରିବ୍ବାଜନୀଯସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସାମଞ୍ଞତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ୱିସେସତୋ ପନ ଯଥେୱ ତସ୍ମିଂ ମହାସମଯେ ରାଗଚରିତଦେୱତାନଂ ସପ୍ପାଯୱସେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁଂ ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ସମ୍ମାପରିବ୍ବାଜନୀଯସୁତ୍ତମଭାସି, ଏୱଂ ତସ୍ମିଂଯେୱ ମହାସମଯେ ''କିଂ ନୁ ଖୋ ପୁରା ସରୀରଭେଦା କତ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତାନଂ ଦେୱତାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଞତ୍ୱା ତାସଂ ଅନୁଗ୍ଗହତ୍ଥଂ ଅଡ୍ଢତେଳସଭିକ୍ଖୁସତପରିୱାରଂ ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧଂ ଆକାସେନ ଆନେତ୍ୱା ତେନ ଅତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛାଯ ତାୱ ସୋ ନିମ୍ମିତୋ କଥଂଦସ୍ସୀତି ଅଧିପଞ୍ଞଂ କଥଂସୀଲୋତି ଅଧିସୀଲଂ, ଉପସନ୍ତୋତି ଅଧିଚିତ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛତି। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

୮୫୬। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ପନ ଭଗୱା ସରୂପେନ ଅଧିପଞ୍ଞାଦୀନି ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ଅଧିପଞ୍ଞାଦିପ୍ପଭାୱେନ ଯେସଂ କିଲେସାନଂ ଉପସମା ''ଉପସନ୍ତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନାନାଦେୱତାନଂ ଆସଯାନୁଲୋମେନ ତେସଂ ଉପସମମେୱ ଦୀପେନ୍ତୋ ''ୱୀତତଣ୍ହୋ''ତିଆଦିକା ଗାଥାଯୋ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ଆଦିତୋ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଗାଥାନଂ ''ତଂ ବ୍ରୂମି ଉପସନ୍ତୋ''ତି ଇମାଯ ଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତୋ ପରାସଂ ''ସ ୱେ ସନ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଇମିନା ସବ୍ବପଚ୍ଛିମେନ ପଦେନ।

ଅନୁପଦୱଣ୍ଣନାନଯେନ ଚ – ୱୀତତଣ୍ହୋ ପୁରା ଭେଦାତି ଯୋ ସରୀରଭେଦା ପୁବ୍ବମେୱ ପହୀନତଣ୍ହୋ। ପୁବ୍ବମନ୍ତମନିସ୍ସିତୋତି ଅତୀତଦ୍ଧାଦିଭେଦଂ ପୁବ୍ବନ୍ତମନିସ୍ସିତୋ। ୱେମଜ୍ଝେନୁପସଙ୍ଖେଯ୍ୟୋତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେପି ଅଦ୍ଧନି ''ରତ୍ତୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ନ ଉପସଙ୍ଖାତବ୍ବୋ। ତସ୍ସ ନତ୍ଥି ପୁରକ୍ଖତନ୍ତି ତସ୍ସ ଅରହତୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁରେକ୍ଖାରାନଂ ଅଭାୱା ଅନାଗତେ ଅଦ୍ଧନି ପୁରକ୍ଖତମ୍ପି ନତ୍ଥି, ତଂ ବ୍ରୂମି ଉପସନ୍ତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। ଇତୋ ପରଂ ପନ ଯୋଜନଂ ଅଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତାନପଦୱଣ୍ଣନଂଯେୱ କରିସ୍ସାମ।

୮୫୭।ଅସନ୍ତାସୀତି ତେନ ତେନ ଅଲାଭକେନ ଅସନ୍ତସନ୍ତୋ। ଅୱିକତ୍ଥୀତି ସୀଲାଦୀହି ଅୱିକତ୍ଥନସୀଲୋ । ଅକୁକ୍କୁଚୋତି ହତ୍ଥକୁକ୍କୁଚାଦିୱିରହିତୋ । ମନ୍ତଭାଣୀତି ମନ୍ତାଯ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱାଚଂ ଭାସିତା। ଅନୁଦ୍ଧତୋତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱିରହିତୋ। ସ ୱେ ୱାଚାଯତୋତି ସୋ ୱାଚାଯ ଯତୋ ସଂଯତୋ ଚତୁଦୋସୱିରହିତଂ ୱାଚଂ ଭାସିତା ହୋତି।

୮୫୮।ନିରାସତ୍ତୀତି ନିତ୍ତଣ୍ହୋ। ୱିୱେକଦସ୍ସୀ ଫସ୍ସେସୂତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦୀସୁ ଅତ୍ତାଦିଭାୱୱିୱେକଂ ପସ୍ସତି। ଦିଟ୍ଠୀସୁ ଚ ନ ନୀଯତୀତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠୀସୁ କାଯଚି ଦିଟ୍ଠିଯା ନ ନୀଯତି।

୮୫୯।ପତିଲୀନୋତି ରାଗାଦୀନଂ ପହୀନତ୍ତା ତତୋ ଅପଗତୋ। ଅକୁହକୋତି ଅୱିମ୍ହାପକୋ ତୀହି କୁହନୱତ୍ଥୂହି। ଅପିହାଲୂତି ଅପିହନସୀଲୋ, ପତ୍ଥନାତଣ୍ହାଯ ରହିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅମଚ୍ଛରୀତି ପଞ୍ଚମଚ୍ଛେରୱିରହିତୋ। ଅପ୍ପଗବ୍ଭୋତି କାଯପାଗବ୍ଭିଯାଦିୱିରହିତୋ। ଅଜେଗୁଚ୍ଛୋତି ସମ୍ପନ୍ନସୀଲାଦିତାଯ ଅଜେଗୁଚ୍ଛନୀଯୋ ଅସେଚନକୋ ମନାପୋ। ପେସୁଣେଯ୍ୟେ ଚ ନୋ ଯୁତୋତି ଦ୍ୱୀହି ଆକାରେହି ଉପସଂହରିତବ୍ବେ ପିସୁଣକମ୍ମେ ଅଯୁତ୍ତୋ।

୮୬୦।ସାତିଯେସୁ ଅନସ୍ସାୱୀତି ସାତୱତ୍ଥୂସୁ କାମଗୁଣେସୁ ତଣ୍ହାସନ୍ଥୱୱିରହିତୋ। ସଣ୍ହୋତି ସଣ୍ହେହି କାଯକମ୍ମାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତୋ। ପଟିଭାନୱାତି ପରିଯତ୍ତିପରିପୁଚ୍ଛାଧିଗମପଟିଭାନେହି ସମନ୍ନାଗତୋ। ନ ସଦ୍ଧୋତି ସାମଂ ଅଧିଗତଧମ୍ମଂ ନ କସ୍ସଚି ସଦ୍ଦହତି। ନ ୱିରଜ୍ଜତୀତି ଖଯା ରାଗସ୍ସ ୱିରତ୍ତତ୍ତା ଇଦାନି ନ ୱିରଜ୍ଜତି।

୮୬୧।ଲାଭକମ୍ୟା ନ ସିକ୍ଖତୀତି ନ ଲାଭପତ୍ଥନାଯ ସୁତ୍ତନ୍ତାଦୀନି ସିକ୍ଖତି। ଅୱିରୁଦ୍ଧୋ ଚ ତଣ୍ହାଯ, ରସେସୁ ନାନୁଗିଜ୍ଝତୀତି ୱିରୋଧାଭାୱେନ ଚ ଅୱିରୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ତଣ୍ହାଯ ମୂଲରସାଦୀସୁ ଗେଧଂ ନାପଜ୍ଜତି।

୮୬୨।ଉପେକ୍ଖକୋତି ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ। ସତୋତି କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିସତିଯୁତ୍ତୋ।

୮୬୩।ନିସ୍ସଯନାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯା। ଞତ୍ୱା ଧମ୍ମନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚାଦୀହି ଆକାରେହି ଧମ୍ମଂ ଜାନିତ୍ୱା। ଅନିସ୍ସିତୋତି ଏୱଂ ତେହି ନିସ୍ସଯେହି ଅନିସ୍ସିତୋ। ତେନ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଧମ୍ମଞ୍ଞାଣା ନତ୍ଥି ନିସ୍ସଯାନଂ ଅଭାୱୋତି ଦୀପେତି ଭୱାଯ ୱିଭୱାଯ ୱାତି ସସ୍ସତାଯ ଉଚ୍ଛେଦାଯ ୱା।

୮୬୪।ତଂବ୍ରୂମି ଉପସନ୍ତୋତି ତଂ ଏୱରୂପଂ ଏକେକଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତଂ ଉପସନ୍ତୋତି କଥେମି। ଅତରୀ ସୋ ୱିସତ୍ତିକନ୍ତି ସୋ ଇମଂ ୱିସତାଦିଭାୱେନ ୱିସତ୍ତିକାସଙ୍ଖାତଂ ମହାତଣ୍ହଂ ଅତରି।

୮୬୫। ଇଦାନି ତମେୱ ଉପସନ୍ତଂ ପସଂସନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ନ ତସ୍ସ ପୁତ୍ତା’’ତି ଏୱମାଦି। ତତ୍ଥ ପୁତ୍ତା ଅତ୍ରଜାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁତ୍ତପରିଗ୍ଗହାଦଯୋ ପୁତ୍ତାଦିନାମେନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେ ହିସ୍ସ ନ ୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ତେସଂ ୱା ଅଭାୱେନ ପୁତ୍ତାଦଯୋ ନ ୱିଜ୍ଜନ୍ତୀତି।

୮୬୬।ଯେନ ନଂ ୱଜ୍ଜୁଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନା, ଅଥୋ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଯେନ ତଂ ରାଗାଦିନା ୱଜ୍ଜେନ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ସବ୍ବେପି ଦେୱମନୁସ୍ସା ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ ରତ୍ତୋ ୱା ଦୁଟ୍ଠୋ ୱାତି, ୱଦେଯ୍ଯୁଂ। ତଂ ତସ୍ସ ଅପୁରକ୍ଖତନ୍ତି ତଂ ରାଗାଦିୱଜ୍ଜଂ ତସ୍ସ ଅରହତୋ ଅପୁରକ୍ଖତଂ ତସ୍ମା ୱାଦେସୁ ନେଜତୀତି ତଂ କାରଣା ନିନ୍ଦାୱଚନେସୁ ନ କମ୍ପତି।

୮୬୭।ନ ଉସ୍ସେସୁ ୱଦତେତି ୱିସିଟ୍ଠେସୁ ଅତ୍ତାନଂ ଅନ୍ତୋକତ୍ୱା ‘‘ଅହଂ ୱିସିଟ୍ଠୋ’’ତି ଅତିମାନୱସେନ ନ ୱଦତି। ଏସ ନଯୋ ଇତରେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ। କପ୍ପଂ ନେତି ଅକପ୍ପିଯୋତି ସୋ ଏୱରୂପୋ ଦୁୱିଧମ୍ପି କପ୍ପଂ ନ ଏତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଅକପ୍ପିଯୋ, ପହୀନକପ୍ପୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୮୬୮।ସକନ୍ତି ମଯ୍ହନ୍ତି ପରିଗ୍ଗହିତଂ। ଅସତା ଚ ନ ସୋଚତୀତି ଅୱିଜ୍ଜମାନାଦିନା ଅସତା ଚ ନ ସୋଚତି। ଧମ୍ମେସୁ ଚ ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଛନ୍ଦାଦିୱସେନ ନ ଗଚ୍ଛତି। ସ ୱେ ସନ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସୋ ଏୱରୂପୋ ନରୁତ୍ତମୋ ‘‘ସନ୍ତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ କୋଟିସତସହସ୍ସଦେୱତାନଂ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତି ଅହୋସି, ସୋତାପନ୍ନାଦୀନଂ ଗଣନା ନତ୍ଥୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ପୁରାଭେଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। କଲହୱିୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୬୯।କୁତୋପହୂତା କଲହା ୱିୱାଦାତି କଲହୱିୱାଦସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଇଦମ୍ପି ତସ୍ମିଂଯେୱ ମହାସମଯେ ‘‘କୁତୋ ନୁ, ଖୋ, କଲହାଦଯୋ ଅଟ୍ଠ ଧମ୍ମା ପୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତାନଂ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଦେୱତାନଂ ତେ ଧମ୍ମେ ଆୱିକାତୁଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନକ୍କମେନ ଠିତତ୍ତା ସବ୍ବଗାଥା ପାକଟସମ୍ବନ୍ଧାଯେୱ।

ଅନୁତ୍ତାନପଦୱଣ୍ଣନା ପନେତାସଂ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – କୁତୋପହୂତା କଲହା ୱିୱାଦାତି କଲହୋ ଚ ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗୋ ୱିୱାଦୋ ଚାତି ଇମେ କୁତୋ ଜାତା। ପରିଦେୱସୋକା ସହମଚ୍ଛରା ଚାତି ପରିଦେୱସୋକା ଚ ମଚ୍ଛରା ଚ କୁତୋପହୂତା। ମାନାତିମାନା ସହପେସୁଣା ଚାତି ମାନା ଚ ଅତିମାନା ଚ ପେସୁଣା ଚ କୁତୋପହୂତା। ତେତି ତେ ସବ୍ବେପି ଅଟ୍ଠ କିଲେସଧମ୍ମା। ତଦିଙ୍ଘ ବ୍ରୂହୀତି ତଂ ମଯା ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ବ୍ରୂହି ଯାଚାମି ତଂ ଅହନ୍ତି। ଯାଚନତ୍ଥୋ ହି ଇଙ୍ଘାତି ନିପାତୋ।

୮୭୦।ପିଯପ୍ପହୂତାତି ପିଯୱତ୍ଥୁତୋ ଜାତା। ଯୁତ୍ତି ପନେତ୍ଥ ନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି। ୯୮) ୱୁତ୍ତା ଏୱ। ମଚ୍ଛେରଯୁତ୍ତା କଲହା ୱିୱାଦାତି ଇମିନା କଲହୱିୱାଦାଦୀନଂ ନ କେୱଲଂ ପିଯୱତ୍ଥୁମେୱ, ମଚ୍ଛରିଯମ୍ପି ପଚ୍ଚଯଂ ଦସ୍ସେତି। କଲହୱିୱାଦସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ସବ୍ବେପି ତେ ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ଚ ଏତେସଂ ମଚ୍ଛରିଯଂ, ତଥା ପେସୁଣାନଞ୍ଚ ୱିୱାଦଂ। ତେନାହ – ‘‘ୱିୱାଦଜାତେସୁ ଚ ପେସୁଣାନୀ’’ତି।

୮୭୧।ପିଯାସୁ ଲୋକସ୍ମିଂ କୁତୋନିଦାନା ଯେ ଚାପି ଲୋଭା ୱିଚରନ୍ତି ଲୋକେତି ‘‘ପିଯା ପହୂତା କଲହା’’ତି ଯେ ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତା। ତେ ପିଯା ଲୋକସ୍ମିଂ କୁତୋନିଦାନା, ନ କେୱଲଞ୍ଚ ପିଯା, ଯେ ଚାପି ଖତ୍ତିଯାଦଯୋ ଲୋଭା ୱିଚରନ୍ତି ଲୋଭହେତୁକା ଲୋଭେନାଭିଭୂତା ୱିଚରନ୍ତି, ତେସଂ ସୋ ଲୋଭୋ ଚ କୁତୋନିଦାନୋତି ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥେ ଏକାଯ ପୁଚ୍ଛାଯ ପୁଚ୍ଛତି। ଆସା ଚ ନିଟ୍ଠା ଚାତି ଆସା ଚ ତସ୍ସା ଆସାଯ ସମିଦ୍ଧି ଚ। ଯେ ସମ୍ପରାଯାଯ ନରସ୍ସ ହୋନ୍ତୀତି ଯେ ନରସ୍ସ ସମ୍ପରାଯାଯ ହୋନ୍ତି, ପରାଯନା ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏକା ଏୱାଯମ୍ପି ପୁଚ୍ଛା।

୮୭୨।ଛନ୍ଦାନିଦାନାନୀତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିଛନ୍ଦନିଦାନାନି। ଯେ ଚାପି ଲୋଭା ୱିଚରନ୍ତୀତି ଯେ ଚାପି ଖତ୍ତିଯାଦଯୋ ଲୋଭା ୱିଚରନ୍ତି ତେସଂ ଲୋଭୋପି ଛନ୍ଦନିଦାନୋତି ଦ୍ୱେପି ଅତ୍ଥେ ଏକତୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ଇତୋନିଦାନାତି ଛନ୍ଦନିଦାନା ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''କୁତୋନିଦାନା କୁତୋନିଦାନା''ତି (ସୁ॰ ନି॰ ୨୭୩) ଏତେସୁ ଚ ସବ୍ବସିଦ୍ଧି ସୂଚିଲୋମସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

୮୭୩।ୱିନିଚ୍ଛଯାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱିନିଚ୍ଛଯା। ଯେ ୱାପି ଧମ୍ମା ସମଣେନ ୱୁତ୍ତାତି ଯେ ଚ ଅଞ୍ଞେପି କୋଧାଦୀହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ତଥାରୂପା ୱା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ବୁଦ୍ଧସମଣେନ ୱୁତ୍ତା, ତେ କୁତୋପହୂତାତି।

୮୭୪।ତମୂପନିସ୍ସାଯ ପହୋତି ଛନ୍ଦୋତି ତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନଂ। ତଦୁଭଯୱତ୍ଥୁସଙ୍ଖାତଂ ସାତାସାତଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ସଂଯୋଗୱିଯୋଗପତ୍ଥନାୱସେନ ଛନ୍ଦୋ ପହୋତି। ଏତ୍ତାୱତା ''ଛନ୍ଦୋ ନୁ ଲୋକସ୍ମିଂ କୁତୋନିଦାନୋ''ତି ଅଯଂ ପଞ୍ହୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ହୋତି। ରୂପେସୁ ଦିସ୍ୱା ୱିଭୱଂ ଭୱଞ୍ଚାତି ରୂପେସୁ ୱଯଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା। ୱିନିଚ୍ଛଯଂ କୁବ୍ବତି ଜନ୍ତୁ ଲୋକେତି ଅପାଯାଦିକେ ଲୋକେ ଅଯଂ ଜନ୍ତୁ ଭୋଗାଧିଗମନତ୍ଥଂ ତଣ୍ହାୱିନିଚ୍ଛଯଂ ''ଅତ୍ତା ମେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଦିଟ୍ଠିୱିନିଚ୍ଛଯଞ୍ଚ କୁରୁତେ। ଯୁତ୍ତି ପନେତ୍ଥ ନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି॰ ୧୦୨) ୱୁତ୍ତା ଏୱ। ଏତ୍ତାୱତା ''ୱିନିଚ୍ଛଯା ଚାପି କୁତୋପହୂତା''ତି ଅଯଂ ପଞ୍ହୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ହୋତି।

୮୭୫।ଏତେପି ଧମ୍ମା ଦ୍ୱଯମେୱ ସନ୍ତେତି ଏତେପି କୋଧାଦଯୋ ଧମ୍ମା ସାତାସାତଦ୍ୱଯେ ସନ୍ତେ ଏୱ ପହୋନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଉପ୍ପତ୍ତି ଚ ନେସଂ ନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି॰ ୧୦୩) ୱୁତ୍ତାଯେୱ। ଏତ୍ତାୱତା ତତିଯପଞ୍ହୋପି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ହୋତି। ଇଦାନି ଯୋ ଏୱଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତେସୁ ଏତେସୁ ପଞ୍ହେସୁ କଥଂକଥୀ ଭୱେଯ୍ୟ, ତସ୍ସ କଥଂକଥାପହାନୂପାଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ''କଥଂକଥୀ ଞାଣପଥାଯ ସିକ୍ଖେ''ତି, ଞାଣଦସ୍ସନଞାଣାଧିଗମନତ୍ଥଂ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କିଂ କାରଣଂ? ଞତ୍ୱା ପୱୁତ୍ତା ସମଣେନ ଧମ୍ମା। ବୁଦ୍ଧସମଣେନ ହି ଞତ୍ୱାୱ ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା, ନତ୍ଥି ତସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ଅଞ୍ଞାଣଂ। ଅତ୍ତନୋ ପନ ଞାଣାଭାୱେନ ତେ ଅଜାନନ୍ତୋ ନ ଜାନେଯ୍ୟ, ନ ଦେସନା ଦୋସେନ, ତସ୍ମା କଥଂକଥୀ ଞାଣପଥାଯ ସିକ୍ଖେ, ଞତ୍ୱା ପୱୁତ୍ତା ସମଣେନ ଧମ୍ମାତି।

୮୭୬-୭।ସାତଂଅସାତଞ୍ଚ କୁତୋନିଦାନାତି ଏତ୍ଥ ସାତଂ ଅସାତନ୍ତି ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନା ଏୱ ଅଧିପ୍ପେତା। ନ ଭୱନ୍ତି ହେତେତି ନ ଭୱନ୍ତି ଏତେ। ୱିଭୱଂ ଭୱଞ୍ଚାପି ଯମେତମତ୍ଥଂ ଏତଂ ମେ ପବ୍ରୂହି ଯତୋନିଦାନନ୍ତି ସାତାସାତାନଂ ୱିଭୱଂ ଭୱଞ୍ଚ ଏତମ୍ପି ଯଂ ଅତ୍ଥଂ। ଲିଙ୍ଗବ୍ୟତ୍ତଯୋ ଏତ୍ଥ କତୋ। ଇଦଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ସାତାସାତାନଂ ୱିଭୱୋ ଭୱୋ ଚାତି ଯୋ ଏସ ଅତ୍ଥୋ, ଏୱଂ ମେ ପବ୍ରୂହି ଯତୋନିଦାନନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ସାତାସାତାନଂ ୱିଭୱଭୱୱତ୍ଥୁକା ୱିଭୱଭୱଦିଟ୍ଠିଯୋ ଏୱ ୱିଭୱଭୱାତି ଅଧିପ୍ପେତୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ହି ଇମସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନପକ୍ଖେ ''ଭୱଦିଟ୍ଠିପି ଫସ୍ସନିଦାନା, ୱିଭୱଦିଟ୍ଠିପି ଫସ୍ସନିଦାନା''ତି ନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି॰ ୧୦୫) ୱୁତ୍ତଂ। ଇତୋନିଦାନନ୍ତି ଫସ୍ସନିଦାନଂ।

୮୭୮।କିସ୍ମିଂ ୱିଭୂତେ ନ ଫୁସନ୍ତି ଫସ୍ସାତି କିସ୍ମିଂ ୱୀତିୱତ୍ତେ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ଫସ୍ସା ନ ଫୁସନ୍ତି।

୮୭୯।ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚାତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତକନାମଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣରୂପଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ। ରୂପେ ୱିଭୂତେ ନ ଫୁସନ୍ତି ଫସ୍ସାତି ରୂପେ ୱୀତିୱତ୍ତେ ପଞ୍ଚ ଫସ୍ସା ନ ଫୁସନ୍ତି।

୮୮୦।କଥଂ ସମେତସ୍ସାତି କଥଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ। ୱିଭୋତି ରୂପନ୍ତି ରୂପ ୱିଭୱତି, ନ ଭୱେଯ୍ୟ ୱା। ସୁଖଂ ଦୁଖଞ୍ଚାତି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଂ ରୂପମେୱ ପୁଚ୍ଛତି।

୮୮୧।ନ ସଞ୍ଞସଞ୍ଞୀତି ଯଥା ସମେତସ୍ସ ୱିଭୋତି ରୂପଂ, ସୋ ପକତିସଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଞୀପି ନ ହୋତି। ନ ୱିସଞ୍ଞସଞ୍ଞୀତି ୱିସଞ୍ଞାଯପି ୱିରୂପାଯ ସଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଞୀ ନ ହୋତି ଉମ୍ମତ୍ତକୋ ୱା ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ୱା। ନୋପି ଅସଞ୍ଞୀତି ସଞ୍ଞାୱିରହିତୋପି ନ ହୋତି ନିରୋଧସମାପନ୍ନୋ ୱା ଅସଞ୍ଞସତ୍ତୋ ୱା। ନ ୱିଭୂତସଞ୍ଞୀତି ''ସବ୍ବସୋ ରୂପସଞ୍ଞାନ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ॰ ସ॰ ୨୬୫; ୱିଭ॰ ୬୦୨) ନଯେନ ସମତିକ୍କନ୍ତସଞ୍ଞୀପି ନ ହୋତି ଅରୂପଜ୍ଝାନଲାଭୀ। ଏୱଂ ସମେତସ୍ସ ୱିଭୋତି ରୂପନ୍ତି ଏତସ୍ମିଂ ସଞ୍ଞସଞ୍ଞିତାଦିଭାୱେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ଯଦେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ… ପେ… ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସମାପତ୍ତିପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତୀ''ତି। ଏୱଂ ସମେତସ୍ସ ଅରୂପମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିନୋ ୱିଭୋତି ରୂପଂ। ସଞ୍ଞାନିଦାନା ହି ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାତି ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସାପି ଯା ସଞ୍ଞା, ତନ୍ନିଦାନା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିପପଞ୍ଚା ଅପ୍ପହୀନା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି।

୮୮୨-୩।ଏତ୍ତାୱତଗ୍ଗଂନୁ ୱଦନ୍ତି, ହେକେ ଯକ୍ଖସ୍ସ ସୁଦ୍ଧିଂ ଇଧ ପଣ୍ଡିତାସେ। ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ୱଦନ୍ତିଏତ୍ତୋତି ଏତ୍ତାୱତା ନୁ ଇଧ ପଣ୍ଡିତା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଅଗ୍ଗଂ ସୁଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତସ୍ସ ୱଦନ୍ତି, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଏତ୍ତୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତିତୋ ଅଧିକଂ ୱଦନ୍ତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଏତ୍ତାୱତଗ୍ଗମ୍ପି ୱଦନ୍ତି ହେକେତି ଏକେ ସସ୍ସତୱାଦା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ପଣ୍ଡିତମାନିନୋ ଏତ୍ତାୱତାପି ଅଗ୍ଗଂ ସୁଦ୍ଧିଂ ୱଦନ୍ତି। ତେସଂ ପନେକେ ସମଯଂ ୱଦନ୍ତୀତି ତେସଂଯେୱ ଏକେ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦା

ସମଯଂ ଉଚ୍ଛେଦଂ ୱଦନ୍ତି। ଅନୁପାଦିସେସେ କୁସଲା ୱଦାନାତି ଅନୁପାଦିସେସେ କୁସଲୱାଦା ସମାନା।

୮୮୪।ଏତେଚ ଞତ୍ୱା ଉପନିସ୍ସିତାତି ଏତେ ଚ ଦିଟ୍ଠିଗତିକେ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯୋ ନିସ୍ସିତାତି ଞତ୍ୱା। ଞତ୍ୱା ମୁନୀ ନିସ୍ସଯେ ସୋ ୱିମଂସୀତି ନିସ୍ସଯେ ଚ ଞତ୍ୱା ସୋ ୱୀମଂସୀ ପଣ୍ଡିତୋ ବୁଦ୍ଧମୁନି। ଞତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତୋତି ଦୁକ୍ଖାନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଧମ୍ମେ ଞତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତୋ। ଭୱାଭୱାଯ ନ ସମେତୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପପତ୍ତିଯା ନ ସମାଗଚ୍ଛତୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପୁରାଭେଦସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତସଦିସୋଯେୱାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ କଲହୱିୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ଚୂଳବ୍ୟୂହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୮୫-୬।ସକଂସକଂଦିଟ୍ଠିପରିବ୍ବସାନାତି ଚୂଳବ୍ୟୂହସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଇଦମ୍ପି ତସ୍ମିଂଯେୱ ମହାସମଯେ ‘‘ସବ୍ବେପି ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ‘ସାଧୁରୂପମ୍ହା’ତି ଭଣନ୍ତି, କିଂ ନୁ ଖୋ ସାଧୁରୂପାୱ ଇମେ ଅତ୍ତନୋଯେୱ ଦିଟ୍ଠିଯା ପତିଟ୍ଠହନ୍ତି, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତାନଂ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଦେୱତାନଂ ତମତ୍ଥଂ ପକାସେତୁଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଆଦିତୋ ଦ୍ୱେପି ଗାଥା ପୁଚ୍ଛାଗାଥାଯେୱ। ତାସୁ ସକଂସକଂଦିଟ୍ଠିପରିବ୍ବସାନାତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠିଯା ୱସମାନା। ୱିଗ୍ଗଯ୍ହ ନାନା କୁସଲା ୱଦନ୍ତୀତି ଦିଟ୍ଠିବଲଗ୍ଗାହଂ ଗହେତ୍ୱା, ତତ୍ଥ ‘‘କୁସଲାମ୍ହା’’ତି ପଟିଜାନମାନା ପୁଥୁ ପୁଥୁ ୱଦନ୍ତି ଏକଂ ନ ୱଦନ୍ତି। ଯୋ ଏୱଂ ଜାନାତି ସ ୱେଦି ଧମ୍ମଂ ଇଦଂ ପଟିକୋସମକେୱଲୀ ସୋତି ତଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠିଂ ସନ୍ଧାଯ ଯୋ ଏୱଂ ଜାନାତି, ସୋ ଧମ୍ମଂ ୱେଦି। ଇଦଂ ପନ ପଟିକ୍କୋସନ୍ତୋ ହୀନୋ ହୋତୀତି ୱଦନ୍ତି। ବାଲୋତି ହୀନୋ। ଅକ୍କୁସଲୋତି ଅୱିଦ୍ୱା।

୮୮୭-୮। ଇଦାନି ତିସ୍ସୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥା ହୋନ୍ତି। ତା ପୁରିମଦ୍ଧେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପଚ୍ଛିମଦ୍ଧେନ ପଟିବ୍ୟୂହିତ୍ୱା ଠିତା। ତେନ ବ୍ୟୂହେନ ଉତ୍ତରସୁତ୍ତତୋ ଚ ଅପ୍ପକତ୍ତା ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ‘‘ଚୂଳବ୍ୟୂହ’’ନ୍ତି ନାମଂ ଲଭତି। ତତ୍ଥ ପରସ୍ସ ଚେ ଧମ୍ମନ୍ତି ପରସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଂ। ସବ୍ବେୱ ବାଲାତି ଏୱଂ ସନ୍ତେ ସବ୍ବେୱ ଇମେ ବାଲା ହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କିଂ କାରଣଂ? ସବ୍ବେୱିମେ ଦିଟ୍ଠିପରିବ୍ବସାନାତି ସନ୍ଦିଟ୍ଠିଯା ଚେୱ ନ ୱୀୱଦାତା। ସଂସୁଦ୍ଧପଞ୍ଞା କୁସଲା ମୁତୀମାତି ସକାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ନ ୱିୱଦାତା ନ ୱୋଦାତା ସଂକିଲିଟ୍ଠାୱ ସମାନା ସଂସୁଦ୍ଧପଞ୍ଞା ଚ କୁସଲା ଚ ମୁତିମନ୍ତୋ ଚ ତେ ହୋନ୍ତି ଚେ। ଅଥ ୱା ‘‘ସନ୍ଦିଟ୍ଠିଯା ଚେ ପନ ୱୀୱଦାତା’’ ତିପି ପାଠୋ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସକାଯ ପନ ଦିଟ୍ଠିଯା ୱୋଦାତା ସଂସୁଦ୍ଧପଞ୍ଞା କୁସଲା ମୁତିମନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି ଚେ। ନ ତେସଂ କୋଚୀତି ଏୱଂ ସନ୍ତେ ତେସଂ ଏକୋପି ହୀନପଞ୍ଞୋ ନ ହୋତି। କିଂକାରଣା? ଦିଟ୍ଠୀ ହି ତେସମ୍ପି ତଥା ସମତ୍ତା, ଯଥା ଇତରେସନ୍ତି।

୮୮୯।ନ ୱାହମେତନ୍ତି ଗାଥାଯ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯଂ ତେ ମିଥୁ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଜନା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ‘‘ବାଲୋ’’ତି ଆହୁ, ଅହଂ ଏତଂ ତଥିଯଂ ତଚ୍ଛନ୍ତି ନେୱ ବ୍ରୂମି। କିଂକାରଣା? ଯସ୍ମା ସବ୍ବେ ତେ ସକଂ ସକଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଅକଂସୁ। ତେନ ଚ କାରଣେନ ପରଂ ‘‘ବାଲୋ’’ତି ଦହନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ତଥିଯ’’ନ୍ତି ‘‘କଥିୱ’’ନ୍ତି ଦ୍ୱେପି ପାଠା।

୮୯୦।ଯମାହୂତି ପୁଚ୍ଛାଗାଥାଯ ଯଂ ଦିଟ୍ଠିସଚ୍ଚଂ ତଥିଯନ୍ତି ଏକେ ଆହୁ।

୮୯୧।ଏକଞ୍ହି ସଚ୍ଚନ୍ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାଯ ଏକଂ ସଚ୍ଚଂ ନିରୋଧୋ ମଗ୍ଗୋ ୱା। ଯସ୍ମିଂ ପଜା ନୋ ୱିୱଦେ ପଜାନନ୍ତି ଯମ୍ହି ସଚ୍ଚେ ପଜାନନ୍ତୋ ପଜା ନୋ ୱିୱଦେଯ୍ୟ। ସଯଂ ଥୁନନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନା ୱଦନ୍ତି।

୮୯୨।କସ୍ମା ନୂତି ପୁଚ୍ଛାଗାଥାଯ ପୱାଦିଯାସେତି ୱାଦିନୋ। ଉଦାହୁ ତେ ତକ୍କମନୁସ୍ସରନ୍ତୀତି ତେ ୱାଦିନୋ ଉଦାହୁ ଅତ୍ତନୋ ତକ୍କମତ୍ତଂ ଅନୁଗଚ୍ଛନ୍ତି।

୮୯୩।ନହେୱାତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାଯ ଅଞ୍ଞତ୍ର ସଞ୍ଞାଯ ନିଚ୍ଚାନୀତି ଠପେତ୍ୱା ସଞ୍ଞାମତ୍ତେନ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଗହିତଗ୍ଗହଣାନି। ତକ୍କଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ପକପ୍ପଯିତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପମତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ଜନେତ୍ୱା। ଯସ୍ମା ପନ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ୱିତକ୍କଂ ଜନେନ୍ତା ଦିଟ୍ଠିଯୋପି ଜନେନ୍ତି, ତସ୍ମା ନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ଜନେନ୍ତି ସଞ୍ଜନେନ୍ତୀ’’ତିଆଦି (ମହାନି। ୧୨୧)।

୮୯୪-୫। ଇଦାନି ଏୱଂ ନାନାସଚ୍ଚେସୁ ଅସନ୍ତେସୁ ତକ୍କମତ୍ତମନୁସ୍ସରନ୍ତାନଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠେ ସୁତେ’’ତିଆଦିକା

ଗାଥାଯୋ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠେତି ଦିଟ୍ଠଂ, ଦିଟ୍ଠସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏସ ନଯୋ ସୁତାଦୀସୁ। ଏତେ ଚ ନିସ୍ସାଯ ୱିମାନଦସ୍ସୀତି ଏତେ ଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମେ ନିସ୍ସଯିତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧିଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ୱିମାନଂ ଅସମ୍ପାନଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି। ୱିନିଚ୍ଛଯେ ଠତ୍ୱା ପହସ୍ସମାନୋ, ବାଲୋ ପରୋ ଅକ୍କୁସଲୋତି ଚାହାତି ଏୱଂ ୱିମାନଦସ୍ସୀପି ତସ୍ମିଂ ଦିଟ୍ଠିୱିନିଚ୍ଛଯେ ଠତ୍ୱା ତୁଟ୍ଠିଜାତୋ ହାସଜାତୋ ହୁତ୍ୱା ''ପରୋ ହୀନୋ ଚ ଅୱିଦ୍ୱା ଚା''ତି ଏୱଂ ୱଦତିଯେୱ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଯେନେୱାତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ସଯମତ୍ତନାତି ସଯମେୱ ଅତ୍ତାନଂ। ୱିମାନେତୀତି ଗରହତି। ତଦେୱ ପାୱାତି ତଦେୱ ୱଚନଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ୱଦତି, ତଂ ୱା ପୁଗ୍ଗଲଂ।

୮୯୬।ଅତିସାରଦିଟ୍ଠିଯାତି ଗାଥାଯତ୍ଥୋ – ସୋ ଏୱଂ ତାଯ ଲକ୍ଖଣାତିସାରିନିଯା ଅତିସାରଦିଟ୍ଠିଯା ସମତ୍ତୋ ପୁଣ୍ଣୋ ଉଦ୍ଧୁମାତୋ, ତେନ ଚ ଦିଟ୍ଠିମାନେନ ମତ୍ତୋ ''ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଅହଂ କେୱଲୀ''ତି ଏୱଂ ପରିପୁଣ୍ଣମାନୀ ସଯମେୱ ଅତ୍ତାନଂ ମନସା ''ଅହଂ ପଣ୍ଡିତୋ''ତି ଅଭିସିଞ୍ଚତି। କିଂକାରଣା? ଦିଟ୍ଠୀ ହି ସା ତସ୍ସ ତଥା ସମତ୍ତାତି।

୮୯୭।ପରସ୍ସ ଚେତି ଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ଚ – କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ? ଯୋ ସୋ ୱିନିଚ୍ଛଯେ ଠତ୍ୱା ପହସ୍ସମାନୋ ''ବାଲୋ ପରୋ ଅକ୍କୁସଲୋ''ତି ଚାହ। ତସ୍ସ ପରସ୍ସ ଚେ ହି ୱଚସା ସୋ ତେନ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ନିହୀନୋ ହୋତି। ତୁମୋ ସହା ହୋତି ନିହୀନପଞ୍ଞୋ, ସୋପି ତେନେୱ ସହ ନିହୀନପଞ୍ଞୋ ହୋତି। ସୋପି ହି ନଂ ''ବାଲୋ''ତି ୱଦତି। ଅଥସ୍ସ ୱଚନଂ ଅପ୍ପମାଣଂ, ସୋ ପନ ସଯମେୱ ୱେଦଗୂ ଚ ଧୀରୋ ଚ ହୋତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ନ କୋଚି ବାଲୋ ସମଣେସୁ ଅତ୍ଥି। ସବ୍ବେପି ହି ତେ ଅତ୍ତନୋ ଇଚ୍ଛାଯ ପଣ୍ଡିତା।

୮୯୮।ଅଞ୍ଞଂଇତୋତି ଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ଚ – ''ଅଥ ଚେ ସଯଂ ୱେଦଗୂ ହୋତି ଧୀରୋ, ନ କୋଚି ବାଲୋ ସମଣେସୁ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଏୱଞ୍ହି ୱୁତ୍ତେପି ସିଯା କସ୍ସଚି ''କସ୍ମା''ତି। ତତ୍ଥ ୱୁଚ୍ଚତେ – ଯସ୍ମା ଅଞ୍ଞଂ ଇତୋ ଯାଭିୱଦନ୍ତି ଧମ୍ମଂ ଅପରଦ୍ଧା ସୁଦ୍ଧିମକେୱଲୀ ତେ, ଏୱମ୍ପି ତିତ୍ଥିଯା ପୁଥୁସୋ ୱଦନ୍ତି, ଯେ ଇତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ଅଭିୱଦନ୍ତି, ଯେ ଅପରଦ୍ଧା ୱିରଦ୍ଧା ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଂ, ଅକେୱଲିନୋ ଚ ତେତି ଏୱଂ ପୁଥୁତିତ୍ଥିଯା ଯସ୍ମା ୱଦନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କସ୍ମା ପନେୱଂ ୱଦନ୍ତୀତି ଚେ? ସନ୍ଦିଟ୍ଠିରାଗେନ ହି ତେ ଭିରତ୍ତା, ଯସ୍ମା ସକେନ ଦିଟ୍ଠିରାଗେନ ଅଭିରତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୮୯୯-୯୦୦। ଏୱଂ ଅଭିରତ୍ତା ଚ – ଇଧେୱ ସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ସକାଯନେତି ସକମଗ୍ଗେ ଦଳ୍ହଂ ୱଦାନାତି ଦଳ୍ହୱାଦା। ଏୱଞ୍ଚ ଦଳ୍ହୱାଦେସୁ ତେସୁ ଯୋ କୋଚି ତିତ୍ଥିଯୋ ସକାଯନେ ୱାପି ଦଳ୍ହଂ ୱଦାନୋ କମେତ୍ଥ ବାଲୋତି ପରଂ ଦହେଯ୍ଯ, ସଙ୍ଖେପତୋ ତତ୍ଥ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତେ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱା ନତ୍ଥିକିସ୍ସରକାରଣନିଯତାଦିଭେଦେ ସକେ ଆଯତନେ ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଦଳ୍ହଂ ୱଦାନୋ କଂ ପରଂ ଏତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିଗତେ ''ବାଲୋ''ତି ସହ ଧମ୍ମେନ ପସ୍ସେଯ୍ଯ, ନନୁ ସବ୍ବୋପି ତସ୍ସ ମତେନ ପଣ୍ଡିତୋ ଏୱ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଏୱ ଚା। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଚ ସଯମେୱ ସୋ ମେଧଗମାୱହେଯ୍ଯ ପରଂ ୱଦଂ ବାଲମସୁଦ୍ଧିଧମ୍ମଂ, ସୋପି ପରଂ ''ବାଲୋ ଚ ଅସୁଦ୍ଧିଧମ୍ମୋ ଚ ଅଯ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତୋ ଅତ୍ତନାୱ କଲହଂ ଆୱହେଯ୍ଯ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ସବ୍ବୋପି ତସ୍ସ ମତେନ ପଣ୍ଡିତୋ ଏୱ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଏୱ ଚା।

୯୦୧। ଏୱଂ ସବ୍ବଥାପି ୱିନିଚ୍ଛଯେ ଠତ୍ୱା ସଯଂ ପମାଯ ଉଦ୍ଧଂସ ଲୋକସ୍ମିଂ ୱିୱାଦମେତି, ଦିଟ୍ଠିଯଂ ଠତ୍ୱା ସଯଞ୍ଚ ସତ୍ଥାରାଦୀନି ମିନିତ୍ୱା ସୋ ଭିଯ୍ୟୋ ୱିୱାଦମେତୀତି। ଏୱଂ ପନ ୱିନିଚ୍ଛଯେସୁ ଆଦୀନୱଂ ଞତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ହିତ୍ୱାନ ସବ୍ବାନି ୱିନିଚ୍ଛଯାନି ନ ମେଧଗଂ କୁବ୍ବତି ଜନ୍ତୁ ଲୋକେତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପୁରାଭେଦସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତସଦିସୋ ଏୱାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଚୂଳବ୍ୟୂହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୩। ମହାବ୍ୟୂହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୦୨।ଯେକେଚିମେତି ମହାବ୍ୟୂହସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଇଦମ୍ପି ତସ୍ମିଂଯେୱ ମହାସମଯେ ''କିଂ ନୁ ଖୋ ଇମେ ଦିଟ୍ଠିପରିବ୍ବସାନା ୱିଞ୍ଞୂନଂ ସନ୍ତିକା ନିନ୍ଦମେୱ ଲଭନ୍ତି, ଉଦାହୁ ପସଂସମ୍ପୀ''ତି ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତାନଂ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଦେୱତାନଂ ତମତ୍ଥଂ ଆୱିକାତୁଂ ପୁରିମନଯେନ ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅନ୍ୱାନଯନ୍ତୀତି ଅନୁ ଆନଯନ୍ତି, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆହରନ୍ତି।

୯୦୩। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ତେ ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତା ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ୱାଦିନୋ କଦାଚି କତ୍ଥଚି ପସଂସମ୍ପି ଲଭନ୍ତି, ଯଂ ଏତଂ ପସଂସାସଙ୍ଖାତଂ ୱାଦଫଲଂ, ତଂ ଅପ୍ପଂ ରାଗାଦୀନଂ ସମାଯ ସମତ୍ଥଂ ନ ହୋତି, କୋ ପନ ୱାଦୋ ଦୁତିଯେ ନିନ୍ଦାଫଲେ, ତସ୍ମା ଏତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଇମଂ ତାୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥମାହ। ''ଅପ୍ପଞ୍ହି ଏତଂ ନ ଅଲଂ ସମାଯ, ଦୁୱେ ୱିୱାଦସ୍ସ ଫଲାନି ବ୍ରୂମୀ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଦୁୱେ ୱିୱାଦସ୍ସ ଫଲାନୀତି ନିନ୍ଦା ପସଂସା ଚ,

ଜୟପରାଜୟାଦୀନି ୱା ତଂସଭାଗାନି। ଏତମ୍ପି ଦିସ୍ୱାତି ‘‘ନିନ୍ଦା ଅନିଟ୍ଠା ଏୱ, ପସଂସା ନାଲଂ ସମାୟା’’ତି ଏତମ୍ପି ୱିୱାଦଫଲେ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା। ଖେମାଭିପସ୍ସଂ ଅୱିୱାଦଭୂମିନ୍ତି ଅୱିୱାଦଭୂମିଂ ନିବ୍ବାନଂ ‘‘ଖେମ’’ନ୍ତି ପସ୍ସମାନୋ।

୯୦୪। ଏୱଞ୍ଚ ଅୱିୱଦମାନୋ – ୟା କାଚିମାତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୁତିୟୋତି ଦିଟ୍ଠିୟୋ। ପୁଥୁଜ୍ଜାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନସମ୍ଭୱା। ସୋ ଉପୟଂ କିମେୟ୍ୟାତି ସୋ ଉପଗନ୍ତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଉପୟଂ ରୂପାଦୀସୁ ଏକମ୍ପି ଧମ୍ମଂ କିଂ ଉପେୟ୍ୟ, କେନ ୱା କାରଣେନ ଉପେୟ୍ୟ। ଦିଟ୍ଠେ ସୁତେ ଖନ୍ତିମକୁବ୍ବମାନୋତି ଦିଟ୍ଠସୁତସୁଦ୍ଧୀସୁ ପେମଂ ଅକରୋନ୍ତୋ।

୯୦୫। ଇତୋ ବାହିରା ପନ – ସୀଲୁତ୍ତମାତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସୀଲଂୟେୱ ‘‘ଉତ୍ତମ’’ନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନା ସୀଲୁତ୍ତମା ଏକେ ଭୋନ୍ତୋ ସଂୟମମତ୍ତେନ ସୁଦ୍ଧିଂ ୱଦନ୍ତି, ହତ୍ଥିୱତାଦିଞ୍ଚ ୱତଂ ସମାଦାୟ ଉପଟ୍ଠିତା, ଇଧେୱ ଦିଟ୍ଠିୟଂ ଅସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ଭୱୂପନୀତା ଭୱଲ୍ଲୋସିତା ସମାନା ୱଦନ୍ତି, ଅପିଚ ତେ କୁସଲା ୱଦାନା ‘‘କୁସଲା ମୟ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ୱାଦା।

୯୦୬। ଏୱଂ ସୀଲୁତ୍ତମେସୁ ଚ ତେସୁ ତଥା ପଟିପନ୍ନୋ ୟୋ କୋଚି – ସଚେ ଚୁତୋତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସଚେ ତତୋ ସୀଲୱତତୋ ପରୱିଚ୍ଛନ୍ଦନେନ ୱା ଅନଭିସମ୍ଭୁଣନ୍ତୋ ୱା ଚୁତୋ ହୋତି, ସୋ ତଂ ସୀଲବ୍ବତାଦିକମ୍ମଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦିକମ୍ମଂ ୱା ୱିରାଧୟିତ୍ୱା ପୱେଧତୀ। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ୱେଧତି, ଅପିଚ ଖୋ ତଂ ସୀଲବ୍ବତସୁଦ୍ଧିଂ ପଜପ୍ପତୀ ଚ ୱିପ୍ପଲପତି ପତ୍ଥୟତୀ ଚ। କିମିୱ? ସତ୍ଥାୱ ହୀନୋ ପୱସଂ ଘରମ୍ହା। ଘରମ୍ହା ପୱସନ୍ତୋ ସତ୍ଥତୋ ହୀନୋ ୟଥା ତଂ ଘରଂ ୱା ସତ୍ଥଂ ୱା ପତ୍ଥେୟ୍ୟାତି।

୯୦୭। ଏୱଂ ପନ ସୀଲୁତ୍ତମାନଂ ୱେଧକାରଣଂ ଅରିୟସାୱକୋ – ସୀଲବ୍ବତଂ ୱାପି ପହାୟ ସବ୍ବନ୍ତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ସାୱଜ୍ଜନୱଜ୍ଜନ୍ତି ସବ୍ବାକୁସଲଂ ଲୋକିୟକୁସଲଞ୍ଚ। ଏତଂ ସୁଦ୍ଧିଂ ଅସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ଅପତ୍ଥୟାନୋତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣାଦିଭେଦଂ ଏତଂ ସୁଦ୍ଧିଂ, ଅକୁସଲାଦିଭେଦଂ ଅସୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ଅପତ୍ଥୟମାନୋ। ୱିରତୋ ଚରେତି ସୁଦ୍ଧିୟା ଅସୁଦ୍ଧିୟା ଚ ୱିରତୋ ଚରେୟ୍ୟ। ସନ୍ତିମନୁଗ୍ଗହାୟାତି ଦିଟ୍ଠିଂ ଅଗହେତ୍ୱା।

୯୦୮। ଏୱଂ ଇତୋ ବାହିରକେ ସୀଲୁତ୍ତମେ ସଂୟମେନ ୱିସୁଦ୍ଧିୱାଦେ ତେସଂ ୱିଘାତଂ ସୀଲବ୍ବତପ୍ପହାୟିନୋ ଅରହତୋ ଚ ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଞ୍ଞଥାପି ସୁଦ୍ଧିୱାଦେ ବାହିରକେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତମୂପନିସ୍ସାୟା’’ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସନ୍ତଞ୍ଞେପି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା, ତେ ଜିଗୁଚ୍ଛିତଂ ଅମରନ୍ତପଂ ୱା ଦିଟ୍ଠସୁଦ୍ଧିଆଦୀସୁ ୱା ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ଅକିରିୟଦିଟ୍ଠିୟା ୱା ଉଦ୍ଧଂସରା ହୁତ୍ୱା ଭୱାଭୱେସୁ ଅୱୀତତଣ୍ହାସେସୁଦ୍ଧିମନୁତ୍ଥୁନନ୍ତି ୱଦନ୍ତି କଥେନ୍ତୀତି।

୯୦୯। ଏୱଂ ତେସଂ ଅୱୀତତଣ୍ହାନଂ ସୁଦ୍ଧିଂ ଅନୁତ୍ଥୁନନ୍ତାନଂ ୟୋପି ସୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତମେୱ ଅତ୍ତାନଂ ମଞ୍ଞେୟ୍ୟ, ତସ୍ସପି ଅୱୀତତଣ୍ହତ୍ତା ଭୱାଭୱେସୁ ତଂ ତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ପତ୍ଥୟମାନସ୍ସ ହି ଜପ୍ପିତାନି ପୁନପ୍ପୁନଂ ହୋନ୍ତିୟେୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତଣ୍ହା ହି ଆସେୱିତା ତଣ୍ହଂ ୱଡ୍ଢୟତେୱ। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଜପ୍ପିତାନି, ପୱେଧିତଂ ୱାପି ପକପ୍ପିତେସୁ, ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଚସ୍ସ ପକପ୍ପିତେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ପୱେଧିତମ୍ପି ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭୱାଭୱେସୁ ପନ ୱୀତତଣ୍ହତ୍ତା ଆୟତିଂ ଚୁତୂପପାତୋ ଇଧ ୟସ୍ସ ନତ୍ଥି, ସକେନ ୱେଧେୟ୍ୟ କୁହିଂୱ ଜପ୍ପେତି ଅୟମେତିସ୍ସା ଗାଥାୟ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସେସଂ ନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

୯୧୦-୧୧।ୟମାହୂତି ପୁଚ୍ଛାଗାଥା। ଇଦାନି ୟସ୍ମା ଏକୋପି ଏତ୍ଥ ୱାଦୋ ସଚ୍ଚୋ ନତ୍ଥି, କେୱଲଂ ଦିଟ୍ଠିମତ୍ତକେନ ହି ତେ ୱଦନ୍ତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସକଞ୍ହି’’ତି ଇମଂ ତାୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୁତିନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଂ।

୯୧୨। ଏୱମେତେସୁ ସକଂ ଧମ୍ମଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ବ୍ରୁୱନ୍ତେସୁ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପନ ଧମ୍ମଂ ‘‘ହୀନ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତେସୁ ୟସ୍ସ କସ୍ସଚି – ପରସ୍ସ ଚେ ୱମ୍ଭୟିତେନ ହୀନୋତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୟଦି ପରସ୍ସ ନିନ୍ଦିତକାରଣା ହୀନୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ନ କୋଚି ଧମ୍ମେସୁ ୱିସେସି ଅଗ୍ଗୋ ଭୱେୟ୍ୟ। କିଂ କାରଣଂ? ପୁଥୂ ହିଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱଦନ୍ତି ଧମ୍ମଂ, ନିହୀନତୋ ସବ୍ବେୱ ତେ ସମ୍ହି ଦଳ୍ହଂ ୱଦାନା ସକଧମ୍ମେ ଦଳ୍ହୱାଦା ଏୱ।

୯୧୩। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ – ସଦ୍ଧମ୍ମପୂଜାତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତେ ଚ ତିତ୍ଥିୟା ୟଥା ପସଂସନ୍ତି ସକାୟନାନି, ସଦ୍ଧମ୍ମପୂଜାପି ନେସଂ ତଥେୱ ୱତ୍ତତି। ତେ ହି ଅତିୱିୟ ସତ୍ଥାରାଦୀନି ସକ୍କରୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ୟଦି ତେ ପମାଣା ସିୟୁଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ସବ୍ବେୱ ୱାଦା ତଥିୟା ଭୱେୟ୍ୟୁଂ। କିଂ କାରଣଂ? ସୁଦ୍ଧୀ ହି ନେସଂ ପଚ୍ଚତ୍ତମେୱ, ନ ସା ଅଞ୍ଞତ୍ର ସିଜ୍ଝତି, ନାପି ପରମତ୍ଥତୋ। ଅତ୍ତନି ଦିଟ୍ଠିଗାହମତ୍ତମେୱ ହି ତଂ ତେସଂ ପରପଚ୍ଚୟନେୟ୍ୟବୁଦ୍ଧୀନଂ।

୯୧୪। ୟୋ ୱା ପନ ୱିପରୀତୋ ବାହିତପାପତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ତସ୍ସ – ନ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପରନେୟ୍ୟମତ୍ଥୀତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ହି ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ପ। ୨୭୭; ନେତ୍ତି। ୫) ନୟେନ ସୁଦିଟ୍ଠତ୍ତା ପରେନ ନେତବ୍ବଂ ଞାଣଂ ନତ୍ଥି, ଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମେସୁ ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି

ନିଚ୍ଛିନିତ୍ୱା ସମୁଗ୍ଗହୀତମ୍ପି ନତ୍ଥି। ତଂକାରଣା ସୋ ଦିଟ୍ଠିକଲହାନି ଅତୀତୋ, ନ ଚ ସୋ ସେଟ୍ଠତୋ ପସ୍ସତି ଧମ୍ମମଞ୍ଞଂ ଅଞ୍ଞତ୍ର ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀହି।

୯୧୫।ଜାନାମୀତି ଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ଚ – ଏୱଂ ତାୱ ପରମତ୍ଥବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନ ହି ସେଟ୍ଠତୋ ପସ୍ସତି ଧମ୍ମମଞ୍ଞଂ, ଅଞ୍ଞେ ପନ ତିତ୍ଥିଯା ପରଚିତ୍ତଞାଣାଦୀହି ଜାନନ୍ତା ପସ୍ସନ୍ତାପି ''ଜାନାମି ପସ୍ସାମି ତଥେୱ ଏତ''ନ୍ତି ଏୱଂ ୱଦନ୍ତାପି ଚ ଦିଟ୍ଠିଯା ସୁଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଚେନ୍ତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ତେସୁ ଏକୋପି ଅଦ୍ଦକ୍ଖି ଚେ ଅଦ୍ଦସ ଚେପି ତେନ ପରଚିତ୍ତଞାଣାଦିନା ଯଥାଭୂତଂ ଅତ୍ଥଂ, କିଞ୍ହି ତୁମସ୍ସ ତେନ ତସ୍ସ ତେନ ଦସ୍ସନେନ କିଂ କତଂ, କିଂ ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞା ସାଧିତା, ଉଦାହୁ ସମୁଦଯପହାନାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ, ଯତୋ ସବ୍ବଥାପି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ତେ ତିତ୍ଥିଯା ଅଞ୍ଞେନେୱ ୱଦନ୍ତି ସୁଦ୍ଧିଂ, ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱା ତେ ତିତ୍ଥିଯେ ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ଅଞ୍ଞେନେୱ ୱଦନ୍ତି ସୁଦ୍ଧିନ୍ତି।

୯୧୬।ପସ୍ସଂ ନରୋତି ଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ଚ। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ? ଯ୍ୱାଯଂ ପରଚିତ୍ତଞାଣାଦୀହି ଅଦ୍ଦକ୍ଖି, ସୋ ପସ୍ସଂ ନରୋ ଦକ୍ଖତି ନାମରୂପଂ, ନ ତତୋ ପରଂ ଦିସ୍ୱାନ ୱା ଞସ୍ସତି ତାନିମେୱ ନାମରୂପାନି ନିଚ୍ଚତୋ ସୁଖତୋ ୱା ନ ଅଞ୍ଞଥା। ସୋ ଏୱଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ କାମଂ ବହୁଂ ପସ୍ସତୁ ଅପ୍ପକଂ ୱା ନାମରୂପଂ ନିଚ୍ଚତୋ ସୁଖତୋ ଚ, ଅଥସ୍ସ ଏୱରୂପେନ ଦସ୍ସନେନ ନ ହି ତେନ ସୁଦ୍ଧିଂ କୁସଲା ୱଦନ୍ତୀତି।

୯୧୭।ନିୱିସ୍ସୱାଦୀତି ଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ଚ – ତେନ ଚ ଦସ୍ସନେନ ସୁଦ୍ଧିଯା ଅସତିଯାପି ଯୋ ''ଜାନାମି ପସ୍ସାମି ତଥେୱ ଏତ''ନ୍ତି ଏୱଂ ନିୱିସ୍ସୱାଦୀ, ଏତଂ ୱା ଦସ୍ସନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଦିଟ୍ଠିଯା ସୁଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଚେନ୍ତୋ ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଏୱଂ ନିୱିସ୍ସୱାଦୀ, ସୋ ସୁବିନଯୋ ନ ହୋତି ତଂ ତଥା ପକପ୍ପିତଂ ଅଭିସଙ୍ଖତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରେକ୍ଖରାନୋ। ସୋ ହି ଯଂ ସତ୍ଥାରାଦିଂ ନିସ୍ସିତୋ, ତତ୍ଥେୱ ସୁଭଂ ୱଦାନୋ ସୁଦ୍ଧିଂ ୱଦୋ, ''ପରିସୁଦ୍ଧୱାଦୋ ପରିସୁଦ୍ଧଦସ୍ସନୋ ୱା ଅହ''ନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ମଞ୍ଞମାନୋ ତତ୍ଥ ତଥଦ୍ଦସା ସୋ, ତତ୍ଥ ସକାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଅୱିପରୀତମେୱ ସୋ ଅଦ୍ଦସ। ଯଥା ସା ଦିଟ୍ଠି ପୱତ୍ତତି, ତଥେୱ ନଂ ଅଦ୍ଦସ, ନ ଅଞ୍ଞଥା ପସ୍ସିତୁଂ ଇଚ୍ଛତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୯୧୮। ଏୱଂ ପକପ୍ପିତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରେକ୍ଖରାନେସୁ ତିତ୍ଥିଯେସୁ – ନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ କପ୍ପମୁପେତି ସଙ୍ଖାତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାତି ସଙ୍ଖାଯ, ଜାନିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନପି ଞାଣବନ୍ଧୂତି ସମାପତ୍ତିଞାଣାଦିନା ଅକତତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିବନ୍ଧୁ। ତତ୍ଥ ୱିଗ୍ଗହୋ – ନାପି ଅସ୍ସ ଞାଣେନ କତୋ ବନ୍ଧୁ ଅତ୍ଥୀତି ନପି ଞାଣବନ୍ଧୁ। ସମ୍ମୁତିଯୋତି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ମୁତିଯୋ। ପୁଥୁଜାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନସମ୍ଭୱା। ଉଗ୍ଗହଣନ୍ତି ମଞ୍ଞେତି ଉଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଅଞ୍ଞେ, ଅଞ୍ଞେ ତା ସମ୍ମୁତିଯୋ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୯୧୯। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ୱିସ୍ସଜ୍ଜ ଗନ୍ଥାନୀତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଅନୁଗ୍ଗହୋତି ଉଗ୍ଗହଣୱିରହିତୋ, ସୋପି ନାସ୍ସ ଉଗ୍ଗହୋତି ଅନୁଗ୍ଗହୋ, ନ ୱା ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ଅନୁଗ୍ଗହୋ।

୯୨୦। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ସୋ ଏୱରୂପୋ – ପୁବ୍ବାସୱେତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବାସୱେତି ଅତୀତରୂପାଦୀନି ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଧମ୍ମେ କିଲେସେ। ନୱେତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନରୂପାଦୀନି ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଧମ୍ମେ। ନ ଛନ୍ଦଗୂତି ଛନ୍ଦାଦିୱସେନ ନ ଗଚ୍ଛତି। ଅନତ୍ତଗରହୀତି କତାକତୱସେନ ଅତ୍ତାନଂ ଅଗରହନ୍ତୋ।

୯୨୧। ଏୱଂ ଅନତ୍ତଗରହୀ ଚ – ସ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୂତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୂତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମେସୁ ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ଦିଟ୍ଠଂ ୱା''ତି ଏୱଂପଭେଦେସୁ। ପନ୍ନଭାରୋତି ପତିତଭାରୋ। ନ କପ୍ପେତୀତି ନ କପ୍ପିଯୋ, ଦୁୱିଧମ୍ପି କପ୍ପଂ ନ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନୂପରତୋତି ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକସେକ୍ଖା ୱିଯ ଉପରତିସମଙ୍ଗୀପି ନ ହୋତି। ନ ପତ୍ଥିଯୋତି ନିତ୍ତଣ୍ହୋ। ତଣ୍ହା ହି ପତ୍ଥିଯତୀତି ପତ୍ଥିଯା, ନାସ୍ସ ପତ୍ଥିଯାତି ନ ପତ୍ଥିଯୋତି। ସେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପାକଟମେୱାତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପୁରାଭେଦସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତସଦିସୋ ଏୱାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ମହାବ୍ୟୂହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ତୁୱଟକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୨୨।ପୁଚ୍ଛାମିତନ୍ତି ତୁୱଟକସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଇଦମ୍ପି ତସ୍ମିଂଯେୱ ମହାସମଯେ ''କା ନୁ ଖୋ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଯା ପଟିପତ୍ତୀ''ତି ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତାନଂ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଦେୱତାନଂ ତମତ୍ଥଂ ପକାସେତୁଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଆଦିଗାଥାଯ ତାୱ ପୁଚ୍ଛାମୀତି ଏତ୍ଥ ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାଦିୱସେନ ପୁଚ୍ଛା ୱିଭଜିତା। ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୂତି ଆଦିଚ୍ଚସ୍ସ ଗୋତ୍ତବନ୍ଧୁଂ। ୱିୱେକଂ ସନ୍ତିପଦଞ୍ଚାତି ୱିୱେକଞ୍ଚ ସନ୍ତିପଦଞ୍ଚ। କଥଂ ଦିସ୍ୱାତି କେନ କାରଣେନ ଦିସ୍ୱା, କଥଂ ପୱତ୍ତଦସ୍ସନୋ ହୁତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୯୨୩। ଅଥ ଭଗୱା ଯସ୍ମା ଯଥା ପସ୍ସନ୍ତୋ କିଲେସେ ଉପରୁନ୍ଧତି, ତଥା ପୱତ୍ତଦସ୍ସନୋ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଆୱିକରୋନ୍ତୋ ନାନପ୍ପକାରେନ ତଂ ଦେୱପରିସଂ କିଲେସପ୍ପହାନେ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ''ମୂଲଂ ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାଯା''ତି ଆରଭିତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ଗାଥା ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଆଦିଗାଥାଯ ତାୱ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ପପଞ୍ଚାତି ସଙ୍ଖାତତ୍ତା ପପଞ୍ଚା ଏୱ ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖା। ତସ୍ସା ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ କିଲେସା ମୂଲଂ, ତଂ ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାଯ ମୂଲଂ ଅସ୍ମୀତି ପୱତ୍ତମାନଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ମନ୍ତାଯ ଉପରୁନ୍ଧେ। ଯା କାଚି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ତଣ୍ହା ଉପଜ୍ଜେଯ୍ଯୁଂ, ତାସଂ ୱିନଯା ସଦା ସତୋ ସିକ୍ଖେ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତି ହୁତ୍ୱା ସିକ୍ଖେଯ୍ଯାତି।

୯୨୪। ଏୱଂ ତାୱ ପଠମଗାଥାଯ ଏୱ ତିସିକ୍ଖାଯୁତ୍ତଂ ଦେସନଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସେତ୍ୱା ପୁନ ମାନପ୍ପହାନୱସେନ ଦେସେତୁଂ ''ଯଂ କିଞ୍ଚୀ''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମମଭିଜଞ୍ଞା ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଉଚ୍ଚାକୁଲୀନତାଦିକଂ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣଂ ଜାନେଯ୍ଯ ଅଥ ୱାପି ବହିଦ୍ଧାତି ଅଥ ୱା ବହିଦ୍ଧାପି ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯାନଂ ୱା ଗୁଣଂ ଜାନେଯ୍ଯ। ନ ତେନ ଥାମଂ କୁବ୍ବେଥାତି ତେନ ଗୁଣେନ ଥାମଂ ନ କରେଯ୍ଯ।

୯୨୫। ଇଦାନିସ୍ସ ଅକରଣୱିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସେଯ୍ଯୋ ନ ତେନା''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତେନ ଚ ମାନେନ ''ସେଯ୍ଯୋହ''ନ୍ତି ୱା ''ନୀଚୋହ''ନ୍ତି ୱା ''ସରିକ୍ଖୋହ''ନ୍ତି ୱାପି ନ ମଞ୍ଞେଯ୍ଯ, ତେହି ଚ ଉଚ୍ଚାକୁଲୀନତାଦୀହି ଗୁଣେହି ଫୁଟ୍ଠୋ ଅନେକରୂପେହି ''ଅହଂ ଉଚ୍ଚାକୁଲା ପବ୍ବଜିତୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅତ୍ତାନଂ ୱିକପ୍ପେନ୍ତୋ ନ ତିଟ୍ଠେଯ୍ଯ।

୯୨୬। ଏୱଂ ମାନପ୍ପହାନୱସେନପି ଦେସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସବ୍ବକିଲେସୂପସମୱସେନପି ଦେସେତୁଂ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱା''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱୁପସମେତି ଅତ୍ତନି ଏୱ ରାଗାଦିସବ୍ବକିଲେସେ ଉପସମେଯ୍ଯ। ନ ଅଞ୍ଞତୋ ଭିକ୍ଖୁ ସନ୍ତିମେସେଯ୍ଯାତି ଠପେତ୍ୱା ଚ ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀନି ଅଞ୍ଞେନ ଉପାଯେନ ସନ୍ତିଂ ନ ପରିଯେସେଯ୍ଯ। କୁତୋ ନିରତ୍ତା ୱାତି ନିରତ୍ତା କୁତୋ ଏୱ।

୯୨୭। ଇଦାନି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଉପସନ୍ତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ତାଦିଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ମଜ୍ଝେ ଯଥା''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଥା ମହାସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ଉପରିମହେଟ୍ଠିମଭାଗାନଂ ୱେମଜ୍ଝସଙ୍ଖାତେ ଚତୁଯୋଜନସହସ୍ସପ୍ପମାଣେ ମଜ୍ଝେ ପବ୍ବତନ୍ତରେ ଠିତସ୍ସ ୱା ମଜ୍ଝେ ସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ଊମି ନ ଜାଯତି, ଠିତୋୱ ସୋ ହୋତି ଅୱିକମ୍ପମାନୋ, ଏୱଂ ଅନେଜୋ ଖୀଣାସୱୋ ଲାଭାଦୀସୁ ଠିତୋ ଅସ୍ସ ଅୱିକମ୍ପମାନୋ, ସୋ ତାଦିସୋ ରାଗାଦିଉସ୍ସଦଂ ଭିକ୍ଖୁ ନ କରେଯ୍ଯ କୁହିଞ୍ଚୀତି।

୯୨୮। ଇଦାନି ଏତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସିତଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଅବ୍ଭନୁମୋଦନ୍ତୋ ତସ୍ସ ଚ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ଆଦିପଟିପଦଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧୋ ''ଅକିତ୍ତଯୀ''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଅକିତ୍ତଯୀତି ଆଚିକ୍ଖି। ୱିୱଟଚକ୍ଖୂତି ୱିୱଟେହି ଅନାୱରଣେହି ପଞ୍ଚହି ଚକ୍ଖୂହି ସମନ୍ନାଗତୋ। ସକ୍ଖିଧମ୍ମନ୍ତି ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞାତଂ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଧମ୍ମଂ। ପରିସ୍ସଯୱିନଯନ୍ତି ପରିସ୍ସଯୱିନଯନଂ। ପଟିପଦଂ ୱଦେହୀତି ଇଦାନି ପଟିପତ୍ତିଂ ୱଦେହି। ଭଦ୍ଦନ୍ତେତି ''ଭଦ୍ଦଂ ତୱ ଅତ୍ଥୂ''ତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଆଲପନ୍ତୋ ଆହ। ଅଥ ୱା ଭଦ୍ଦଂ ସୁନ୍ଦରଂ ତୱ ପଟିପଦଂ ୱଦେହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଅଥ ୱାପି ସମାଧିନ୍ତି ତମେୱ ପଟିପଦଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛତି। ପଟିପଦନ୍ତି ଏତେନ ୱା ମଗ୍ଗଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରେହି ସୀଲଂ ସମାଧିଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛତି।

୯୨୯-୩୦। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଯସ୍ମା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ସୀଲସ୍ସ ରକ୍ଖା , ଯସ୍ମା ୱା ଇମିନା ଅନୁକ୍କମେନ ଦେସିଯମାନା ଅଯଂ ଦେସନା ତାସଂ ଦେୱତାନଂ ସପ୍ପାଯା, ତସ୍ମା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରତୋ ପଭୁତି ପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଚକ୍ଖୂହୀ''ତିଆଦିମାରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୂହି ନେୱ ଲୋଲସ୍ସାତି ଅଦିଟ୍ଠଦକ୍ଖିତବ୍ବାଦିୱସେନ ଚକ୍ଖୂହି ଲୋଲୋ ନେୱସ୍ସ। ଗାମକଥାଯ ଆୱରଯେ ସୋତନ୍ତି ତିରଚ୍ଛାନକଥାତୋ ସୋତଂ ଆୱରେଯ୍ଯ। ଫସ୍ସେନାତି ରୋଗଫସ୍ସେନ। ଭୱଞ୍ଚନାଭିଜପ୍ପେଯ୍ଯାତି ତସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ୱିନୋଦନତ୍ଥାଯ କାମଭୱାଦିଭୱଞ୍ଚ ନ ପତ୍ଥେଯ୍ଯ। ଭେରୱେସୁ ଚ ନ ସମ୍ପୱେଧେଯ୍ଯାତି ତସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତେସୁ ସୀହବ୍ଯଗ୍ଘାଦୀସୁ ଭେରୱେସୁ ଚ ନ ସମ୍ପୱେଧେଯ୍ଯ, ଅୱସେସେସୁ ୱା ଘାନିନ୍ଦ୍ରିଯମନିନ୍ଦ୍ରିଯୱିସଯେସୁ ନପ୍ପୱେଧେଯ୍ଯ। ଏୱଂ ପରିପୂରୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ପୁରିମେହି ୱା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇମିନା ''ଅରଞ୍ଞେ ୱସତା ଭେରୱଂ ଦିସ୍ୱା ୱା ସୁତ୍ୱା ୱା ନ ୱେଧିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

୯୩୧ ।ଲଦ୍ଧା ନ ସନ୍ନିଧିଂ କଯିରାତି ଏତେସଂ ଅନ୍ନାଦୀନଂ ଯଂକିଞ୍ଚି ଧମ୍ମେନ ଲଭିତ୍ୱା ''ଅରଞ୍ଞେ ଚ ସେନାସନେ ୱସତା ସଦା ଦୁଲ୍ଲଭ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସନ୍ନିଧିଂ ନ କରେଯ୍ଯ।

୯୩୨।ଝାଯୀନ ପାଦଲୋଲସ୍ସାତି ଝାନାଭିରତୋ ଚ ନ ପାଦଲୋଲୋ ଅସ୍ସ। ୱିରମେ କୁକ୍କୁଚ୍ଚା ନପ୍ପମଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ହତ୍ଥକୁକ୍କୁଚ୍ଚାଦିକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ୱିନୋଦେଯ୍ୟ। ସକ୍କଚ୍ଚକାରିତାଯ ଚେତ୍ଥ ନପ୍ପମଜ୍ଜେଯ୍ୟ।

୯୩୩।ତନ୍ଦିଂ ମାଯଂ ହସ୍ସଂ ଖିଡ୍ଡନ୍ତି ଆଲସିଯଞ୍ଚ ମାଯଞ୍ଚ ହସ୍ସଞ୍ଚ କାଯିକଚେତସିକଖିଡ୍ଡଞ୍ଚ। ସୱିଭୂସନ୍ତି ସହିଂ ୱିଭୂସାଯ।

୯୩୪-୭।ଆଥବ୍ବଣନ୍ତି ଆଥବ୍ବଣିକମନ୍ତପ୍ପଯୋଗଂ। ସୁପିନନ୍ତି ସୁପିନସତ୍ଥଂ। ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ମଣିଲକ୍ଖଣାଦିଂ। ନୋ ୱିଦହେତି ନପ୍ପଯୋଜେଯ୍ୟ। ୱିରୁତନ୍ତି ମିଗାଦୀନଂ ୱସ୍ସିତଂ। ପେସୁଣିଯନ୍ତି ପେସୁଞ୍ଞଂ। କଯୱିକ୍କଯେତି ପଞ୍ଚହି ସହଧମ୍ମିକେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱଞ୍ଚନାୱସେନ ୱା ଉଦଯପତ୍ଥନାୱସେନ ୱା ନ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ। ଉପୱାଦଂ ଭିକ୍ଖୁ ନ କରେଯ୍ୟାତି ଉପୱାଦକରେ କିଲେସେ ଅନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନି ପରେହି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେହି ଉପୱାଦଂ ନ ଜନେଯ୍ୟ। ଗାମେ ଚ ନାଭିସଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଗାମେ ଚ ଗିହିସଂସଗ୍ଗାଦୀହି ନାଭିସଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଲାଭକମ୍ୟା ଜନଂ ନ ଲପଯେଯ୍ୟାତି ଲାଭକାମତାଯ ଜନଂ ନାଲପଯେଯ୍ୟ। ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ଚୀୱରାଦୀହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ , ତଦତ୍ଥଂ ୱା ପଯୋଜିତଂ।

୯୩୮-୯।ମୋସୱଜ୍ଜେ ନ ନୀଯେଥାତି ମୁସାୱାଦେ ନ ନୀଯେଥ। ଜୀୱିତେନାତି ଜୀୱିକାଯ। ସୁତ୍ୱା ରୁସିତୋ ବହୁଂ ୱାଚଂ, ସମଣାନଂ ୱା ପୁଥୁଜନାନନ୍ତି ରୁସିତୋ ଘଟ୍ଟିତୋ ପରେହି ତେସ ସମଣାନଂ ୱା ଖତ୍ତିଯାଦିଭେଦାନଂ ୱା ଅଞ୍ଞେସଂ ପୁଥୁଜନାନଂ ବହୁମ୍ପି ଅନିଟ୍ଠୱାଚଂ ସୁତ୍ୱା। ନ ପଟିୱଜ୍ଜାତି ନ ପଟିୱଦେଯ୍ୟ। କିଂ କାରଣଂ? ନ ହି ସନ୍ତୋ ପଟିସେନିକରୋନ୍ତି।

୯୪୦।ଏତଞ୍ଚ ଧମ୍ମମଞ୍ଞାଯାତି ସବ୍ବମେତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ଞତ୍ୱା। ୱିଚିନନ୍ତି ୱିଚିନନ୍ତୋ। ସନ୍ତୀତି ନିବ୍ବୁତିଂ ଞତ୍ୱାତି ନିବ୍ବୁତିଂ ରାଗାଦୀନଂ ସନ୍ତୀତି ଞତ୍ୱା।

୯୪୧। କିଂକାରଣା ନପ୍ପମଜ୍ଜେଇତି ଚେ – ଅଭିଭୂ ହି ସୋତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଅଭିଭୂତି ରୂପାଦୀନଂ ଅଭିଭୱିତା। ଅନଭିଭୂତୋତି ତେହି ଅନଭିଭୂତୋ। ସକ୍ଖିଧମ୍ମମନୀତିହମଦସ୍ସୀତି ପଚ୍ଚକ୍ଖମେୱ ଅନୀତିହଂ ଧମ୍ମମଦକ୍ଖି। ସଦା ନମସ୍ସମନୁସିକ୍ଖେତି ସଦା ନମସ୍ସନ୍ତୋ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖାଯୋ ସିକ୍ଖେଯ୍ୟ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

କେୱଲଂ ପନ ଏତ୍ଥ ''ଚକ୍ଖୂହି ନେୱ ଲୋଲୋ''ତିଆଦୀହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ, ''ଅନ୍ନାନମଥୋ ପାନାନ''ନ୍ତିଆଦୀହି ସନ୍ନିଧିପଟିକ୍ଖେପମୁଖେନ ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନସୀଲଂ, ମେଥୁନମୋସୱଜ୍ଜପେସୁଣିଯାଦୀହି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲଂ, ''ଆଥବ୍ବଣଂ ସୁପିନଂ ଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତିଆଦୀହି ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ, ''ଝାଯୀ ଅସ୍ସା''ତି ଇମିନା ସମାଧି, ''ୱିଚିନଂ ଭିକ୍ଖୂ''ତି ଇମିନା ପଞ୍ଞା, ''ସଦା ସତୋ ସିକ୍ଖେ''ତି ଇମିନା ପୁନ ସଙ୍ଖେପତୋ ତିସ୍ସୋପି ସିକ୍ଖା, ''ଅଥ ଆସନେସୁ ସଯନେସୁ, ଅପ୍ପସଦ୍ଦେସୁ ଭିକ୍ଖୁ ୱିହରେଯ୍ୟ, ନିଦ୍ଦଂ ନ ବହୁଲୀକରେଯ୍ୟା''ତିଆଦୀହି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାନଂ ଉପକାରାପକାରସଙ୍ଗଣ୍ହନୱିନୋଦନାନି ୱୁତ୍ତାନୀତି। ଏୱଂ ଭଗୱା ନିମ୍ମିତସ୍ସ ପରିପୁଣ୍ଣପଟିପଦଂ ୱତ୍ୱା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପୁରାଭେଦସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତସଦିସୋୱେଯୱାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ତୁୱଟକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୫। ଅତ୍ତଦଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୪୨।ଅତ୍ତଦଣ୍ଡାଭଯଂ ଜାତନ୍ତି ଅତ୍ତଦଣ୍ଡସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଯୋ ସୋ ସମ୍ମାପରିବ୍ବାଜନୀଯସୁତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଯଂ ୱୁଚ୍ଚମାନାଯ ସାକିଯକୋଲିଯାନଂ ଉଦକଂ ପଟିଚ୍ଚ କଲହୋ ୱଣ୍ଣିତୋ, ତଂ ଞତ୍ୱା ଭଗୱା ''ଞାତକା କଲହଂ କରୋନ୍ତି, ହନ୍ଦ ନେ ୱାରେସ୍ସାମୀ''ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସେନାନଂ ମଜ୍ଝେ ଠତ୍ୱା ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯତ୍ଥୋ – ଯଂ ଲୋକସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ ୱା ସମ୍ପରାଯିକଂ ୱା ଭଯଂ ଜାତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅତ୍ତଦଣ୍ଡା ଭଯଂ ଜାତଂ ଅତ୍ତନୋ ଦୁଚ୍ଚରିତକାରଣା ଜାତଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଜନଂ ପସ୍ସଥ ମେଧଗଂ, ଇମଂ ସାକିଯାଦିଜନଂ ପସ୍ସଥ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ମେଧଗଂ ହିଂସକଂ ବାଧକନ୍ତି। ଏୱଂ ତଂ ପଟିୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନଂ ଜନଂ ପରିଭାସିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନେନ ତସ୍ସ ସଂୱେଗଂ ଜନେତୁଂ ଆହ ''ସଂୱେଗଂ କିତ୍ତଯିସ୍ସାମି, ଯଥା ସଂୱିଜିତଂ ମଯା''ତି, ପୁବ୍ବେ ବୋଧିସତ୍ତେନେୱ ସତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୯୪୩। ଇଦାନି ଯଥାନେନ ସଂୱିଜିତଂ, ତଂ ପକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଫନ୍ଦମାନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଫନ୍ଦମାନନ୍ତି ତଣ୍ହାଦୀହି କମ୍ପମାନଂ। ଅପ୍ପୋଦକେତି ଅପ୍ପୌଦକେ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି ବ୍ୟାରୁଦ୍ଧେ ଦିସ୍ୱାତି ନାନାସତ୍ତେ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱିରୁଦ୍ଧେ ଦିସ୍ୱା। ମଂ ଭୟମାୱିସୀତି ମଂ ଭୟଂ ପୱିଟ୍ଠଂ।

୯୪୪।ସମନ୍ତମସାରୋ ଲୋକୋତି ନିରୟଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସମନ୍ତତୋ ଲୋକୋ ଅସାରୋ ନିଚ୍ଚସାରାଦିରହିତୋ। ଦିସା ସବ୍ବା ସମେରିତାତି ସବ୍ବା ଦିସା ଅନିଚ୍ଚତାୟ କମ୍ପିତା। ଇଚ୍ଛଂ ଭୱନମତ୍ତନୋତି ଅତ୍ତନୋ ତାଣଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ। ନାଦ୍ଦସାସିଂ ଅନୋସିତନ୍ତି କିଞ୍ଚି ଠାନଂ ଜରାଦୀହି ଅନଜ୍ଝାୱୁତ୍ଥଂ ନାଦ୍ଦକ୍ଖିଂ।

୯୪୫।ଓସାନେତ୍ୱେୱ ବ୍ୟାରୁଦ୍ଧେ, ଦିସ୍ୱା ମେ ଅରତୀ ଅହୂତି ଯୋବ୍ବଞ୍ଞାଦୀନଂ ଓସାନେ ଏୱ ଅନ୍ତଗମକେ ଏୱ ୱିନାସକେ ଏୱ ଜରାଦୀହି ବ୍ୟାରୁଦ୍ଧେ ଆହତଚିତ୍ତେ ସତ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ଅରତି ମେ ଅହୋସି। ଅଥେତ୍ଥ ସଲ୍ଲନ୍ତି ଅଥ ଏତେସୁ ସତ୍ତେସୁ ରାଗାଦିସଲ୍ଲଂ। ହଦୟନିସ୍ସିତନ୍ତି ଚିତ୍ତନିସ୍ସିତଂ।

୯୪୬। ''କଥଂଆନୁଭାୱଂ ସଲ୍ଲ''ନ୍ତି ଚେ – ଯେନ ସଲ୍ଲେନ ଓତିଣ୍ଣୋତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଦିସା ସବ୍ବା ୱିଧାୱତୀତି ସବ୍ବା ଦୁଚ୍ଚରିତଦିସାପି ପୁରତ୍ଥିମାଦିଦିସାୱିଦିସାପି ଧାୱତି। ତମେୱ ସଲ୍ଲମବ୍ବୁୟ୍ହ, ନ ଧାୱତି ନ ସୀଦତୀତି ତମେୱ ସଲ୍ଲଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ତା ଚ ଦିସା ନ ଧାୱତି, ଚତୁରୋଘେ ଚ ନ ସୀଦତୀତି।

୯୪୭। ଏୱଂମହାନୁଭାୱେନ ସଲ୍ଲେନ ଓତିଣ୍ଣେସ୍ୱପି ଚ ସତ୍ତେସୁ – ତତ୍ଥ ସିକ୍ଖାନୁଗୀୟନ୍ତି, ଯାନି ଲୋକେ ଗଧିତାନୀତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯେ ଲୋକେ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ପଟିଲାଭାୟ ଗିଜ୍ଝନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ''ଗଧିତାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଚିରକାଲାସେୱିତତ୍ତା ୱା ''ଗଧିତାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତତ୍ଥ ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ହତ୍ଥିସିକ୍ଖାଦିକା ଅନେକା ସିକ୍ଖା କଥୀୟନ୍ତି ଉଗ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି ୱା। ପସ୍ସଥ ଯାୱ ପମତ୍ତୋ ୱାୟଂ ଲୋକୋ, ଯତୋ ପଣ୍ଡିତୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ତେସୁ ୱା ଗଧିତେସୁ ତାସୁ ୱା ସିକ୍ଖାସୁ ଅଧିମୁତ୍ତୋ ନ ସିୟା, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଅନିଚ୍ଚାଦିଦସ୍ସନେନ ନିବ୍ବିଜ୍ଝ ସବ୍ବସୋ କାମେ ଅତ୍ତନୋ ନିବ୍ବାନମେୱ ସିକ୍ଖେତି।

୯୪୮। ଇଦାନି ଯଥା ନିବ୍ବାନାୟ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସଚ୍ଚୋ ସିୟା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସଚ୍ଚୋତି ୱାଚାସଚ୍ଚେନ ଞାଣସଚ୍ଚେନ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚେନ ଚ ସମନ୍ନାଗତୋ। ରିତ୍ତପେସୁଣୋତି ପହୀନପେସୁଣୋ। ୱେୱିଚ୍ଛନ୍ତି ମଚ୍ଛରିୟଂ।

୯୪୯।ନିଦ୍ଦଂ ତନ୍ଦିଂ ସହେ ଥୀନନ୍ତି ପଚଲାୟିକଞ୍ଚ କାୟାଲସିୟଞ୍ଚ ଚିତ୍ତାଲସିୟଞ୍ଚାତି ଇମେ ତୟୋ ଧମ୍ମେ ଅଭିଭୱେୟ୍ୟ। ନିବ୍ବାନମନସୋତି ନିବ୍ବାନନିନ୍ନଚିତ୍ତୋ।

୯୫୦-୫୧।ସାହସାତି ରତ୍ତସ୍ସ ରାଗଚରିୟାଦିଭେଦା ସାହସକରଣା। ପୁରାଣଂ ନାଭିନନ୍ଦେୟ୍ୟାତି ଅତୀତରୂପାଦିଂ ନାଭିନନ୍ଦେୟ୍ୟ। ନୱେତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ। ହିୟ୍ୟମାନେତି ୱିନସ୍ସମାନେ। ଆକାସଂ ନ ସିତୋ ସିୟାତି ତଣ୍ହାନିସ୍ସିତୋ ନ ଭୱେୟ୍ୟ। ତଣ୍ହା ହି ରୂପାଦୀନଂ ଆକାସନତୋ ''ଆକାସୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୯୫୨। ''କିଂକାରଣା ଆକାସଂ ନ ସିତୋ ସିୟା''ତି ଚେ – ''ଗେଧଂ ବ୍ରୂମୀ''ତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅହଞ୍ହି ଇମଂ ଆକାସସଙ୍ଖାତଂ ତଣ୍ହଂ ରୂପାଦୀସୁ ଗିଜ୍ଝନତୋ ଗେଧଂ ବ୍ରୂମି ''ଗେଧୋ''ତି ୱଦାମି। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ – ଅୱହନନଟ୍ଠେନ ''ଓଘୋ''ତି ଚ ଆଜୱନଟ୍ଠେନ ''ଆଜୱ''ନ୍ତି ଚ ''ଇଦଂ ମୟ୍ହଂ, ଇଦଂ ମୟ୍ହ''ନ୍ତି ଜପ୍ପକାରଣତୋ ''ଜପ୍ପନ''ନ୍ତି ଚ ଦୁମ୍ମୁଞ୍ଚନଟ୍ଠେନ ''ଆରମ୍ମଣ''ନ୍ତି ଚ କମ୍ପକରଣେନ ''ପକମ୍ପନ''ନ୍ତି ଚ ବ୍ରୂମି, ଏସା ଚ ଲୋକସ୍ସ ପଲିବୋଧଟ୍ଠେନ ଦୁରତିକ୍କମନୀୟଟ୍ଠେନ ଚ କାମପଙ୍କୋ ଦୁରଚ୍ଚୟୋତି। ''ଆକାସଂ ନ ସିତୋ ସିୟା''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ୱା ''କିମେତଂ ଆକାସ''ନ୍ତି ଚେ? ଗେଧଂ ବ୍ରୂମୀତି। ଏୱମ୍ପି ତସ୍ସା ଗାଥାୟ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ପଦଯୋଜନା – ଆକାସନ୍ତି ଗେଧଂ ବ୍ରୂମୀତି। ତଥା ସ୍ୱାୟଂ ମହୋଘୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ବ୍ରୂମି, ଆଜୱଂ ବ୍ରୂମି, ଜପ୍ପନଂ ବ୍ରୂମି, ପକମ୍ପନଂ ବ୍ରୂମି, ସ୍ୱାୟଂ ସଦେୱକେ ଲୋକେ କାମପଙ୍କୋ ଦୁରଚ୍ଚୟୋ, ତଂ ବ୍ରୂମୀତି।

୯୫୩। ଏୱମେତଂ ଗେଧାଦିପରିୟାୟଂ ଆକାସଂ ଅନିସ୍ସିତୋ – ସଚ୍ଚା ଅୱୋକ୍କମ୍ମାତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତା ତିୱିଧାପି ସଚ୍ଚା ଅୱୋକ୍କମ୍ମ ମୋନେୟ୍ୟପ୍ପତ୍ତିୟା ମୁନୀତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତୋ ନିବ୍ବାନତ୍ଥଲେ ତିଟ୍ଠତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ସ ୱେ ଏୱରୂପୋ ସବ୍ବାନି ଆୟତନାନି ନିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ''ସନ୍ତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

୯୫୪। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ – ସ ୱେ ୱିଦ୍ୱାତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଞତ୍ୱା ଧମ୍ମନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚାଦିନୟେନ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମଂ ଞତ୍ୱା। ସମ୍ମା ସୋ ଲୋକେ ଇରିୟାନୋତି ଅସମ୍ମାଇରିୟନକରାନଂ କିଲେସାନଂ ପହାନା ସମ୍ମା ସୋ ଲୋକେ ଇରିୟମାନୋ।

୯୫୫। ଏୱଂ ଅପିହେନ୍ତୋ ଚ – ଯୋଧ କାମେତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗନ୍ତି ସତ୍ତୱିଧଂ ସଙ୍ଗଞ୍ଚ ଯୋ ଅଚ୍ଚତରି ନାଜ୍ଝେତୀତି ନାଭିଜ୍ଝାୟତି।

୯୫୬। ତସ୍ମା ତୁମ୍ହେସୁପି ଯୋ ଏୱରୂପୋ ହୋତୁମିଚ୍ଛତି, ତଂ ୱଦାମି – ଯଂ ପୁବ୍ବେତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଯଂ ପୁବ୍ବେତି ଅତୀତେ ସଙ୍ଖାରେ ଆରବ୍ଭ

ଉପ୍ପଜ୍ଜନଧମ୍ମଂ କିଲେସଜାତଂ ଅତୀତକମ୍ମଞ୍ଚ। ପଚ୍ଛା ତେ ମାହୁ କିଞ୍ଚନନ୍ତି ଅନାଗତେପି ସଙ୍ଖାରେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଧମ୍ମଂ ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନଂ ମାହୁ। ମଜ୍ଝେ ଚେ ନୋ ଗହେସ୍ସସୀତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ରୂପାଦିଧମ୍ମେପି ନ ଗହେସ୍ସସି ଚେ।

୯୫୭। ଏୱଂ ''ଉପସନ୍ତୋ ଚରିସ୍ସସୀ''ତି ଅରହତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅରହତୋ ଥୁତିୱସେନ ଇତୋ ପରା ଗାଥାଯୋ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବସୋତି ଗାଥାଯ ମମାଯିତନ୍ତି ମମତ୍ତକରଣଂ, ''ମମ ଇଦ''ନ୍ତି ଗହିତଂ ୱା ୱତ୍ଥୁ। ଅସତା ଚ ନ ସୋଚତୀତି ଅୱିଜ୍ଜମାନକାରଣା ଅସନ୍ତକାରଣା ନ ସୋଚତି। ନ ଜୀଯତୀତି ଜାନିମ୍ପି ନ ଗଚ୍ଛତି।

୯୫୮-୯। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ଯସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚନନ୍ତି କିଞ୍ଚି ରୂପାଦିଧମ୍ମଜାତଂ। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ଅନିଟ୍ଠୁରୀତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଅନିଟ୍ଠୁରୀତି ଅନିସ୍ସୁକୀ। ''ଅନିଦ୍ଧୁରୀ''ତିପି କେଚି ପଠନ୍ତି। ସବ୍ବଧୀ ସମୋତି ସବ୍ବତ୍ଥ ସମୋ, ଉପେକ୍ଖକୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯୋ ସୋ ''ନତ୍ଥି ମେ''ତି ନ ସୋଚତି, ତମହଂ ଅୱିକମ୍ପିନଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପୁଟ୍ଠୋ ସମାନୋ ଅନିଟ୍ଠୁରୀ ଅନନୁଗିଦ୍ଧୋ ଅନେଜୋ ସବ୍ବଧି ସମୋତି ଇମଂ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଚତୁବ୍ବିଧମାନିସଂସଂ ବ୍ରୂମୀତି।

୯୬୦। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ଅନେଜସ୍ସାତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ନିସଙ୍ଖତୀତି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀସୁ ଯୋ କୋଚି ସଙ୍ଖାରୋ। ସୋ ହି ଯସ୍ମା ନିସଙ୍ଖରିଯତି ନିସଙ୍ଖରୋତି ୱା, ତସ୍ମା ''ନିସଙ୍ଖତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିଯାରମ୍ଭାତି ୱିୱିଧା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦିକା ଆରମ୍ଭା। ଖେମଂ ପସ୍ସତି ସବ୍ବଧୀତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଅଭଯମେୱ ପସ୍ସତି।

୯୬୧। ଏୱଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ନ ସମେସୂତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ନ ୱଦତେତି ''ସଦିସୋହମସ୍ମୀ''ତିଆଦିନା ମାନୱସେନ ସମେସୁପି ଅତ୍ତାନଂ ନ ୱଦତି ଓମେସୁପି ଉସ୍ସେସୁପି। ନାଦେତି ନ ନିରସ୍ସତୀତି ରୂପାଦୀସୁ କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ନ ଗଣ୍ହାତି; ନ ନିସ୍ସଜ୍ଜତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ। ଏୱଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପଞ୍ଚସତା ସାକିଯକୁମାରା ଚ କୋଲିଯକୁମାରା ଚ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବଜିତା, ତେ ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱା ମହାୱନଂ ପାୱିସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଅତ୍ତଦଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬। ସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୬୨।ନମେ ଦିଟ୍ଠୋତି ସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତଂ, ''ଥେରପଞ୍ହସୁତ୍ତ''ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି – ରାଜଗହକସ୍ସ ସେଟ୍ଠିସ୍ସ ଚନ୍ଦନଘଟିକାଯ ପଟିଲାଭଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ତାଯ ଚନ୍ଦନଘଟିକାଯ କତସ୍ସ ପତ୍ତସ୍ସ ଆକାସେ ଉସ୍ସାପନଂ ଆଯସ୍ମତୋ ପିଣ୍ଡୋଲଭାରଦ୍ୱାଜସ୍ସ ଇଦ୍ଧିଯା ପତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ, ତସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସାୱକାନଂ ଇଦ୍ଧିପଟିକ୍ଖେପୋ, ତିତ୍ଥିଯାନଂ ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ପାଟିହାରିଯଂ କତ୍ତୁକାମତା, ପାଟିହାରିଯକରଣଂ, ଭଗୱତୋ ସାୱତ୍ଥିଗମନଂ, ତିତ୍ଥିଯାନୁବନ୍ଧନଂ, ସାୱତ୍ଥିଯଂ ପସେନଦିନୋ ବୁଦ୍ଧୂପଗମନଂ କଣ୍ଡମ୍ବପାତୁଭାୱୋ, ଚତୁନ୍ନଂ ପରିସାନଂ ତିତ୍ଥିଯଜଯତ୍ଥଂ ପାଟିହାରିଯକରଣୁସ୍ସୁକ୍କନିୱାରଣଂ, ଯମକପାଟିହାରିଯକରଣଂ, କତପାଟିହାରିଯସ୍ସ ଭଗୱତୋ ତାୱତିଂସଭୱନଗମନଂ, ତତ୍ଥ ତେମାସଂ ଧମ୍ମଦେସନା, ଆଯସ୍ମତା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରେନ ଯାଚିତସ୍ସ ଦେୱଲୋକତୋ ସଙ୍କସ୍ସନଗରେ ଓରୋହଣନ୍ତି ଇମାନି ୱତ୍ଥୂନି ଅନ୍ତରନ୍ତରେ ଚ ଜାତକାନି ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ଯାୱ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅଦେୱତାହି ପୂଜିଯମାନୋ ଭଗୱା ମଜ୍ଝେ ମଣିମଯେନ ସୋପାନେନ ସଙ୍କସ୍ସନଗରେ ଓରୁଯ୍ହ ସୋପାନକଳେୱରେ ଅଟ୍ଠାସି –

''ଯେ ଝାନପ୍ପସୁତା ଧୀରା, ନେକ୍ଖମ୍ମୂପସମେ ରତା;

ଦେୱାପି ତେସଂ ପିହଯନ୍ତି, ସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ସତୀମତ''ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୧୮୧) –

ଇମିସ୍ସା ଧମ୍ମପଦଗାଥାଯ ୱୁଚ୍ଚମାନାଯ ୱୁତ୍ତା। ସୋପାନକଳେୱରେ ଠିତଂ ପନ ଭଗୱନ୍ତଂ ସବ୍ବପଠମଂ ଆଯସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ ୱନ୍ଦି, ତତୋ ଉପ୍ପଲୱଣ୍ଣା ଭିକ୍ଖୁନୀ, ଅଥାପରୋ ଜନକାଯୋ। ତତ୍ର ଭଗୱା ଚିନ୍ତେସି – ''ଇମିସ୍ସଂ ପରିସତି ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ଇଦ୍ଧିଯା ଅଗ୍ଗୋତି ପାକଟୋ, ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା, ପୁଣ୍ଣୋ ଧମ୍ମକଥିକତ୍ତେନ, ସାରିପୁତ୍ତଂ ପନାଯଂ ପରିସା ନ କେନଚି ଗୁଣେନ ଏୱଂ ଅଗ୍ଗୋତି ଜାନାତି, ଯଂନୂନାହଂ ସାରିପୁତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାଗୁଣେନ ପକାସେଯ୍ୟ''ନ୍ତି। ଅଥ ଥେରଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି। ଥେରୋ ଭଗୱତା ପୁଚ୍ଛିତଂ ପୁଚ୍ଛିତଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନପଞ୍ହଂ, ସେକ୍ଖପଞ୍ହଂ, ଅସେକ୍ଖପଞ୍ହଞ୍ଚ, ସବ୍ବଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ତଦା

ନଂ ଜନୋ ‘‘ପଞ୍ଞାୟ ଅଗ୍ଗୋ’’ତି ଅଞ୍ଞାସି । ଅଥ ଭଗୱା ‘‘ସାରିପୁତ୍ତୋ ନ ଇଦାନେୱ ପଞ୍ଞାୟ ଅଗ୍ଗୋ, ଅତୀତେପି ପଞ୍ଞାୟ ଅଗ୍ଗୋ’’ତି ଜାତକଂ ଆନେସି।

ଅତୀତେ ପରୋସହସ୍ସା ଇସୟୋ ୱନମୂଲଫଲାହାରା ପବ୍ବତପାଦେ ୱସନ୍ତି। ତେସଂ ଆଚରିୟସ୍ସ ଆବାଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ଉପଟ୍ଠାନାନି ୱତ୍ତନ୍ତି। ଜେଟ୍ଠନ୍ତେୱାସୀ ‘‘ସପ୍ପାୟଭେସଜ୍ଜଂ ଆହରିସ୍ସାମି, ଆଚରିୟଂ ଅପ୍ପମତ୍ତା ଉପଟ୍ଠହଥା’’ତି ୱତ୍ୱା ମନୁସ୍ସପଥଂ ଅଗମାସି। ତସ୍ମିଂ ଅନାଗତେୟେୱ ଆଚରିୟୋ କାଲମକାସି। ତଂ ‘‘ଇଦାନି କାଲଂ କରିସ୍ସତୀ’’ତି ଅନ୍ତେୱାସିକା ସମାପତ୍ତିମାରବ୍ଭ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ସୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନସମାପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାୟାହ – ‘‘ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀ’’ତି, ଅନ୍ତେୱାସିନୋ ‘‘ନତ୍ଥି ଆଚରିୟସ୍ସ ଅଧିଗମୋ’’ତି ଅଗ୍ଗହେସୁଂ। ଅଥ ଜେଟ୍ଠନ୍ତେୱାସୀ ଭେସଜ୍ଜଂ ଆଦାୟ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ କାଲକତଂ ଦିସ୍ୱା ଆଚରିୟଂ ‘‘କିଞ୍ଚି ପୁଚ୍ଛିତ୍ଥା’’ତି ଆହ। ଆମ ପୁଚ୍ଛିମ୍ହା, ‘‘ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀ’’ତି ଆହ, ନ କିଞ୍ଚି ଆଚରିୟେନ ଅଧିଗତନ୍ତି। ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀତି ୱଦନ୍ତୋ ଆଚରିୟୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ ପୱେଦେସି, ସକ୍କାତବ୍ବୋ ଆଚରିୟୋତି।

‘‘ପରୋସହସ୍ସମ୍ପି ସମାଗତାନଂ,

କନ୍ଦେୟ୍ୟୁଂ ତେ ୱସ୍ସସତଂ ଅପଞ୍ଞା;

ଏକୋପି ସେୟ୍ୟୋ ପୁରିସୋ ସପଞ୍ଞୋ,

ୟୋ ଭାସିତସ୍ସ ୱିଜାନାତି ଅତ୍ଥ’’ନ୍ତି। (ଜା। ୧।୧।୯୯);

କଥିତେ ଚ ପନ ଭଗୱତା ଜାତକେ ଆୟସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ସଦ୍ଧିୱିହାରିକାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୁସତାନମତ୍ଥାୟ ସପ୍ପାୟସେନାସନଗୋଚରସୀଲୱତାଦୀନି ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ‘‘ନ ମେ ଦିଟ୍ଠୋ ଇତୋ ପୁବ୍ବେ’’ତି ଇମଂ ଥୁତିଗାଥଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ଗାଥାୟୋ ଅଭାସି। ତମତ୍ଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଭଗୱା ତତୋ ପରା ସେସଗାଥାତି।

ତତ୍ଥ ଇତୋ ପୁବ୍ବେତି ଇତୋ ସଙ୍କସ୍ସନଗରେ ଓତରଣତୋ ପୁବ୍ବେ। ୱଗ୍ଗୁୱଦୋତି ସୁନ୍ଦରୱଦୋ। ତୁସିତା ଗଣିମାଗତୋତି ତୁସିତକାୟା ଚୱିତ୍ୱା ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଆଗତତ୍ତା ତୁସିତା ଆଗତୋ, ଗଣାଚରିୟତ୍ତା ଗଣୀ। ସନ୍ତୁଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ୱା ତୁସିତସଙ୍ଖାତା ଦେୱଲୋକା ଗଣିଂ ଆଗତୋ ତୁସିତାନଂ ୱା ଅରହନ୍ତାନଂ ଗଣିଂ ଆଗତୋତି।

୯୬୩। ଦୁତିୟଗାଥାୟ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ୟଥା ଦିସ୍ସତୀତି ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ୱିୟ ମନୁସ୍ସାନମ୍ପି ଦିସ୍ସତି। ୟଥା ୱା ଦିସ୍ସତୀତି ତଚ୍ଛତୋ ଅୱିପରୀତତୋ ଦିସ୍ସତି ଚକ୍ଖୁମାତି ଉତ୍ତମଚକ୍ଖୁ। ଏକୋତି ପବ୍ବଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତାଦୀହି ଏକୋ। ରତିନ୍ତି ନେକ୍ଖମ୍ମରତିଆଦିଂ।

୯୬୪। ତତିୟଗାଥାୟ ବହୂନମିଧ ବଦ୍ଧାନନ୍ତି ଇଧ ବହୂନଂ ଖତ୍ତିୟାଦୀନଂ ସିସ୍ସାନଂ। ସିସ୍ସା ହି ଆଚରିୟେ ପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତ୍ତା ‘‘ବଦ୍ଧା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥି ପଞ୍ହେନ ଆଗମନ୍ତି ଅତ୍ଥିକୋ ପଞ୍ହେନ ଆଗତୋମ୍ହି, ଅତ୍ଥିକାନଂ ୱା ପଞ୍ହେନ ଆଗମନଂ, ପଞ୍ହେନ ଅତ୍ଥି ଆଗମନଂ ୱାତି।

୯୬୫। ଚତୁତ୍ଥଗାଥାୟ ୱିଜିଗୁଚ୍ଛତୋତି ଜାତିଆଦୀହି ଅଟ୍ଟୀୟତୋ ରିତ୍ତମାସନନ୍ତି ୱିୱିତ୍ତଂ ମଞ୍ଚପୀଠଂ। ପବ୍ବତାନଂ ଗୁହାସୁ ୱାତି ପବ୍ବତଗୁହାସୁ ୱା ରିତ୍ତମାସନଂ ଭଜତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ।

୯୬୬। ପଞ୍ଚମଗାଥାୟ ଉଚ୍ଚାୱଚେସୂତି ହୀନପଣୀତେସୁ। ସୟନେସୂତି ୱିହାରାଦୀସୁ ସେନାସନେସୁ। କୀୱନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଭେରୱାତି କିତ୍ତକା ତତ୍ଥ ଭୟକାରଣା। ‘‘କୁୱନ୍ତୋ’’ତିପି ପାଠୋ, କୂଜନ୍ତୋତି ଚସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ। ନ ପନ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ସନ୍ଧିୟତି।

୯୬୭। ଛଟ୍ଠଗାଥାୟ କତୀ ପରିସ୍ସୟାତି କିତ୍ତକା ଉପଦ୍ଦୱା। ଅଗତଂ ଦିସନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ତଞ୍ହି ଅଗତପୁବ୍ବତ୍ତା ଅଗତଂ ତଥା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବତୋ ଦିସା ଚାତି । ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଗତଂ ଦିସ’’ନ୍ତି। ଅଭିସମ୍ଭୱେତି ଅଭିଭୱେୟ୍ୟ। ପନ୍ତମ୍ହୀତି ପରିୟନ୍ତେ।

୯୬୮-୯। ସତ୍ତମଗାଥାୟ କ୍ୟାସ୍ସ ବ୍ୟପ୍ପଥୟୋ ଅସ୍ସୂତି କୀଦିସାନି ତସ୍ସ ୱଚନାନି ଅସ୍ସୁ। ଅଟ୍ଠମଗାଥାୟ ଏକୋଦି ନିପକୋତି ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ ପଣ୍ଡିତୋ।

୯୭୦। ଏୱଂ ଆୟସ୍ମତା ସାରିପୁତ୍ତେନ ତୀହି ଗାଥାହି ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୋମେତ୍ୱା ପଞ୍ଚହି ଗାଥାହି – ପଞ୍ଚସତାନଂ ସିସ୍ସାନମତ୍ଥାୟ

ସେନାସନଗୋଚରସୀଲୱତାଦୀନି ପୁଚ୍ଛିତୋ ଭଗୱା ତମତ୍ଥଂ ପକାସେନ୍ତୋ "ୱିଜିଗୁଚ୍ଛମାନସ୍ସା"ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନମାରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାୟ ତାୱତ୍ଥୋ – ଜାତିଆଦୀହି ୱିଜିଗୁଚ୍ଛମାନସ୍ସ ରିତ୍ତାସନଂ ସୟନଂ ସେୱତୋ ଚେ ସମ୍ବୋଧିକାମସ୍ସ ସାରିପୁତ୍ତ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ଯଦିଦଂ ଫାସୁ ଯୋ ଫାସୁୱିହାରୋ ଯଥାନୁଧମ୍ମଂ ଯୋ ଚ ଅନୁଧମ୍ମୋ, ତଂ ତେ ପୱକ୍ଖାମି ଯଥା ପଜାନଂ ଯଥା ପଜାନନ୍ତୋ ୱଦେୟ୍ୟ, ଏୱଂ ୱଦାମୀତି।

୯୭୧। ଦୁତିୟଗାଥାୟ ପରିୟନ୍ତଚାରୀତି ସୀଲାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ପରିୟନ୍ତେସୁ ଚରମାନୋ। ଡଂସାଧିପାତାନନ୍ତି ପିଙ୍ଗଲମକ୍ଖିକାନଞ୍ଚ ସେସମକ୍ଖିକାନଞ୍ଚ। ସେସମକ୍ଖିକା ହି ତତୋ ତତୋ ଅଧିପତିତ୍ୱା ଖାଦନ୍ତି, ତସ୍ମା "ଅଧିପାତା"ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ମନୁସ୍ସଫସ୍ସାନନ୍ତି ଚୋରାଦିଫସ୍ସାନଂ।

୯୭୨। ତତିୟଗାଥାୟ ପରଧମ୍ମିକା ନାମ ସତ୍ତ ସହଧମ୍ମିକୱଜ୍ଜା ସବ୍ବେପି ବାହିରକା। କୁସଲାନୁଏସୀତି କୁସଲଧମ୍ମେ ଅନ୍ୱେସମାନୋ।

୯୭୩। ଚତୁତ୍ଥଗାଥାୟ ଆତଙ୍କଫସ୍ସେନାତି ରୋଗଫସ୍ସେନ। ସୀତଂ ଅତୁଣ୍ହନ୍ତି ସୀତଞ୍ଚ ଉଣ୍ହଞ୍ଚ। ସୋ ତେହି ଫୁଟ୍ଠୋ ବହୁଧାତି ସୋ ତେହି ଆତଙ୍କାଦୀହି ଅନେକେହି ଆକାରେହି ଫୁଟ୍ଠୋ ସମାନୋପି। ଅନୋକୋତି ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅନୋକାସଭୂତୋ।

୯୭୪। ଏୱଂ "ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱିଜିଗୁଚ୍ଛତୋ"ତିଆଦୀହି ତୀହି ଗାଥାହି ପୁଟ୍ଠମତ୍ଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଇଦାନି "ଙ୍କାସ୍ସ ବ୍ବଥଯୋ"ତିଆଦିନା ନୟେନ ପୁଟ୍ଠଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ "ଥେୟ୍ୟଂ ନ କାରେ"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଫସ୍ସେତି ଫରେୟ୍ୟ । ଯଦାୱିଲତ୍ତଂ ମନସୋ ୱିଜଞ୍ଞାତି ଯଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆୱିଲତ୍ତଂ ୱିଜାନେୟ୍ୟ, ତଂ ସବ୍ବଂ "କଣ୍ହସ୍ସ ପକ୍ଖୋ"ତି ୱିନୋଦୟେୟ୍ୟ।

୯୭୫।ମୂଲମ୍ପି ତେସଂ ପଲିଖଞ୍ଞ ତିଟ୍ଠେତି ତେସଂ କୋଧାତିମାନାନଂ ଯଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକଂ ମୂଲଂ, ତମ୍ପି ପଲିଖଣିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ। ଅଦ୍ଧା ଭୱନ୍ତୋ ଅଭିସମ୍ଭୱେୟ୍ୟାତି ଏୱଂ ପିୟପ୍ପିୟଂ ଅଭିଭୱନ୍ତୋ ଏକଂସେନେୱ ଅଭିଭୱେୟ୍ୟ, ନ ତତ୍ର ସିଥିଲଂ ପରକ୍କମେୟ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୯୭୬।ପଞ୍ଞଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱାତି ପଞ୍ଞଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା। କଲ୍ୟାଣପୀତୀତି କଲ୍ୟାଣାୟ ପୀତିୟା ସମନ୍ନାଗତୋ। ଚତୁରୋ ସହେଥ ପରିଦେୱଧମ୍ମେତି ଅନନ୍ତରଗାଥାୟ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ପରିଦେୱନୀୟଧମ୍ମେ ସହେୟ୍ୟ।

୯୭୭।କିଂସୂ ଅସିସ୍ସାମୀତି କିଂ ଭୁଞ୍ଜିସ୍ସାମି। କୁୱଂ ୱା ଅସିସ୍ସନ୍ତି କୁହିଂ ୱା ଅସିସ୍ସାମି। ଦୁକ୍ଖଂ ୱତ ସେତ୍ଥ କ୍ୱଜ୍ଜ ସେସ୍ସନ୍ତି ଇମଂ ରତ୍ତିଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସୟିଂ, ଅଜ୍ଜ ଆଗମନରତ୍ତିଂ କତ୍ଥ ସୟିସ୍ସଂ। ଏତେ ୱିତକ୍କେତି ଏତେ ପିଣ୍ଡପାତନିସ୍ସିତେ ଦ୍ୱେ, ସେନାସନନିସ୍ସିତେ ଦ୍ୱେତି ଚତ୍ତାରୋ ୱିତକ୍କେ। ଅନିକେତଚାରୀତି ଅପଲିବୋଧଚାରୀ ନିତ୍ତଣ୍ହଚାରୀ।

୯୭୮।କାଲେତି ପିଣ୍ଡପାତକାଲେ ପିଣ୍ଡପାତସଙ୍ଖାତଂ ଅନ୍ନଂ ୱା ଚୀୱରକାଲେ ଚୀୱରସଙ୍ଖାତଂ ୱସନଂ ୱା ଲଦ୍ଧା ଧମ୍ମେନ ସମେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ମତ୍ତଂ ସୋ ଜଞ୍ଞାତି ପଟିଗ୍ଗହଣେ ଚ ପରିଭୋଗେ ଚ ସୋ ପମାଣଂ ଜାନେୟ୍ୟ। ଇଧାତି ସାସନେ, ନିପାତମତ୍ତମେୱ ୱା ଏତଂ। ତୋସନତ୍ଥନ୍ତି ସନ୍ତୋସତ୍ଥଂ, ଏତଦତ୍ଥଂ ମତ୍ତଂ ଜାନେୟ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୋ ତେସୁ ଗୁତ୍ତୋତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ତେସୁ ପଚ୍ଚୟେସୁ ଗୁତ୍ତୋ। ଯତଚାରୀତି ସଂଯତୱିହାରୋ , ରକ୍ଖିତିରିୟାପଥୋ ରକ୍ଖିତକାୟୱଚୀମନୋଦ୍ୱାରୋ ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। "ଯତିଚାରୀ"ତିପି ପାଠୋ, ସୋୟେୱତ୍ଥୋ। ରୁସିତୋତି ରୋସିତୋ, ଘଟ୍ଟିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୯୭୯।ଝାନାନୁୟୁତ୍ତୋତି ଅନୁପନ୍ନୁପ୍ପାଦନେନ ଉପ୍ପନ୍ନାସେୱନେନ ଚ ଝାନେ ଅନୁୟୁତ୍ତୋ। ଉପେକ୍ଖମାରବ୍ଭ ସମାହିତତ୍ତୋତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୁପେକ୍ଖଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ସମାହିତଚିତ୍ତୋ। ତକ୍କାସୟଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚିୟୂପଚ୍ଛିନ୍ଦେତି କାମୱିତକ୍କାଦିଂ ତକ୍କଞ୍ଚ , କାମସଞ୍ଞାଦିଂ ତସ୍ସ ତକ୍କସ୍ସ ଆସୟଞ୍ଚ, ହତ୍ଥକୁକ୍କୁଚ୍ଚାଦିଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚିୟଞ୍ଚ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦେୟ୍ୟ।

୯୮୦।ଚୁଦିତୋ ୱଚୀଭି ସତିମାଭିନନ୍ଦେତି ଉପଜ୍ଝାୟାଦୀହି ୱାଚାହି ଚୋଦିତୋ ସମାନୋ ସତିମା ହୁତ୍ୱା ତଂ ଚୋଦନଂ ଅଭିନନ୍ଦେୟ୍ୟ। ୱାଚଂ ପମୁଞ୍ଚେ କୁସଲନ୍ତି ଞାଣସମୁଟ୍ଠିତଂ ୱାଚଂ ପମୁଞ୍ଚେୟ୍ୟ। ନାତିୱେଲନ୍ତି ଅତିୱେଲଂ ପନ ୱାଚଂ କାଲୱେଲଞ୍ଚ ସୀଲୱେଲଞ୍ଚ ଅତିକ୍କନ୍ତଂ ନପ୍ପମୁଞ୍ଚେୟ୍ୟ। ଜନୱାଦଧମ୍ମାୟାତି ଜନୱାଦକଥାୟ। ନ ଚେତୟେୟ୍ୟାତି ଚେତନଂ ନ ଉପ୍ପାଦେୟ୍ୟ।

୯୮୧।ଅଥାପରନ୍ତି ଅଥ ଇଦାନି ଇତୋ ପରମ୍ପି। ପଞ୍ଚ ରଜାନୀତି ରୂପରାଗାଦୀନି ପଞ୍ଚ ରଜାନି। ୟେସଂ ସତୀମା ୱିନୟାୟ ସିକ୍ଖେତି ୟେସଂ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତି ହୁତ୍ୱା ୱିନୟନତ୍ଥଂ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖେୟ୍ୟ। ଏୱଂ ସିକ୍ଖନ୍ତୋ ହି ରୂପେସୁ...ପେ... ଫସ୍ସେସୁ ସହେଥ ରାଗଂ, ନ ଅଞ୍ଞେତି।

୯୮୨। ତତୋ ସୋ ତେସଂ ୱିନୟାୟ ସିକ୍ଖନ୍ତୋ ଅନୁକ୍କମେନ – ଏତେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଏତେସୂତି ରୂପାଦୀସୁ। କାଲେନ ସୋ ସମ୍ମା ଧମ୍ମଂ ପରିୱୀମଂସମାନୋତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଯ୍ୱାଯଂ ''ଉଦ୍ଧତେ ଚିତ୍ତେ ସମାଧିସ୍ସ କାଲୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ କାଲୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତେନ କାଲେନ ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିନଯେନ ପରିୱୀମଂସମାନୋ। ଏକୋଦିଭୂତୋ ୱିହନେ ତମଂ ସୋତି ସୋ ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ ସବ୍ବଂ ମୋହାଦିତମଂ ୱିହନେୟ୍ୟ। ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ସଂସଯୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପଞ୍ଚସତା ଭିକ୍ଖୂ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତା, ତିଂସକୋଟିସଙ୍ଖ୍ୟାନଞ୍ଚ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଚ ଚତୁତ୍ଥୋ ୱଗ୍ଗୋ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାନଯତୋ, ନାମେନ

ଅଟ୍ଠକୱଗ୍ଗୋତି।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ପାରାୟନୱଗ୍ଗୋ

ୱତ୍ଥୁଗାଥାୱଣ୍ଣନା

୯୮୩।କୋସଲାନଂପୁରା ରମ୍ମାତି ପାରାୟନୱଗ୍ଗସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଗାଥା। ତାସଂ ଉପ୍ପତ୍ତି – ଅତୀତେ କିର ବାରାଣସିୱାସୀ ଏକୋ ରୁକ୍ଖୱଡ୍ଢକୀ ସକେ ଆଚରିୟକେ ଅଦୁତିୟୋ, ତସ୍ସ ସୋଳସ ସିସ୍ସା, ଏକମେକସ୍ସ ସହସ୍ସଂ ଅନ୍ତେୱାସିକା। ଏୱଂ ତେ ସତ୍ତରସାଧିକସୋଳସସହସ୍ସା ଆଚରିୟନ୍ତେୱାସିନୋ ସବ୍ବେପି ବାରାଣସିଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତା ପବ୍ବତସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ରୁକ୍ଖେ ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନାନାପାସାଦୱିକତିୟୋ ନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା କୁଲ୍ଲଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଗଙ୍ଗାୟ ବାରାଣସିଂ ଆନେତ୍ୱା ସଚେ ରାଜା ଅତ୍ଥିକୋ ହୋତି, ରଞ୍ଞୋ, ଏକଭୂମିକଂ ୱା…ପେ… ସତ୍ତଭୂମିକଂ ୱା ପାସାଦଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ଦେନ୍ତି। ନୋ ଚେ, ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ୱିକିଣିତ୍ୱା ପୁତ୍ତଦାରଂ ପୋସେନ୍ତି। ଅଥ ନେସଂ ଏକଦିୱସଂ ଆଚରିୟୋ ‘‘ନ ସକ୍କା ୱଡ୍ଢକିକମ୍ମେନ ନିଚ୍ଚଂ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେତୁଂ, ଦୁକ୍କରଞ୍ହି ଜରାକାଲେ ଏତଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଅନ୍ତେୱାସିକେ ଆମନ୍ତେସି – ‘‘ତାତା, ଉଦୁମ୍ବରାଦୟୋ, ଅପ୍ପସାରରୁକ୍ଖେ ଆନେଥା’’ତି। ତେ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ୱା ଆନୟିଂସୁ। ସୋ ତେହି କଟ୍ଠସକୁଣଂ କତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ୟନ୍ତଂ ପୂରେସି। କଟ୍ଠସକୁଣୋ ସୁପଣ୍ଣରାଜା ୱିୟ ଆକାସଂ ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ୱନସ୍ସ ଉପରି ଚରିତ୍ୱା ଅନ୍ତେୱାସୀନଂ ପୁରତୋ ଓରୁହି। ଅଥ ଆଚରିୟୋ ସିସ୍ସେ ଆହ – ‘‘ତାତା, ଈଦିସାନି କଟ୍ଠୱାହନାନି କତ୍ୱା ସକ୍କା ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ରଜ୍ଜଂ ଗହେତୁଂ, ତୁମ୍ହେପି, ତାତା, ଏତାନି କରୋଥ, ରଜ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱା ଜୀୱିସ୍ସାମ, ଦୁକ୍ଖଂ ୱଡ୍ଢକିସିପ୍ପେନ ଜୀୱିତୁ’’ନ୍ତି। ତେ ତଥା କତ୍ୱା ଆଚରିୟସ୍ସ ପଟିୱେଦେସୁଂ। ତତୋ ନେ ଆଚରିୟୋ ଆହ – ‘‘କତମଂ, ତାତା, ରଜ୍ଜଂ ଗଣ୍ହାମା’’ତି? ‘‘ବାରାଣସିରଜ୍ଜଂ ଆଚରିୟା’’ତି। ‘‘ଅଲଂ, ତାତା, ମା ଏତଂ ରୁଚ୍ଚି, ମୟଞ୍ହି ତଂ ଗହେତ୍ୱାପି ‘ୱଡ୍ଢକିରାଜା ୱଡ୍ଢକିୟୁୱରାଜା’ତି ୱଡ୍ଢକିୱାଦା ନ ମୁଚ୍ଚିସ୍ସାମ, ମହନ୍ତୋ ଜମ୍ବୁଦୀପୋ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗଚ୍ଛାମା’’ତି।

ତତୋ ସପୁତ୍ତଦାରା କଟ୍ଠୱାହନାନି , ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ସଜ୍ଜାୱୁଧା ହୁତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତାଭିମୁଖା ଗନ୍ତ୍ୱା ହିମୱତି ଅଞ୍ଞତରଂ ନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ନିୱେସନେୟେୱ ପଚ୍ଚୁଟ୍ଠହଂସୁ। ତେ ତତ୍ଥ ରଜ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱା ଆଚରିୟଂ ରଜ୍ଜେ ଅଭିସିଞ୍ଚିଂସୁ। ସୋ ‘‘କଟ୍ଠୱାହନୋ ରାଜା’’ତି ପାକଟୋ ଅହୋସି। ତମ୍ପି ନଗରଂ ତେନ ଗହିତତ୍ତା ‘‘କଟ୍ଠୱାହନନଗର’’ନ୍ତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଲଭି, ତଥା ସକଲରଟ୍ଠମ୍ପି । କଟ୍ଠୱାହନୋ ରାଜା ଧମ୍ମିକୋ ଅହୋସି, ତଥା ୟୁୱରାଜା ଅମଚ୍ଚଟ୍ଠାନେସୁ ଚ ଠପିତା ସୋଳସ ସିସ୍ସା। ତଂ ରଟ୍ଠଂ ରଞ୍ଞା ଚତୂହି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହି ସଙ୍ଗୟ୍ହମାନଂ ଅତିୱିୟ ଇଦ୍ଧଂ ଫୀତଂ ନିରୁପଦ୍ଦୱଞ୍ଚ ଅହୋସି। ନାଗରା ଜାନପଦା ରାଜାନଞ୍ଚ ରାଜପରିସଞ୍ଚ ଅତିୱିୟ ମମାୟିଂସୁ ‘‘ଭଦ୍ଦକୋ ନୋ ରାଜା ଲଦ୍ଧୋ, ଭଦ୍ଦିକା ରାଜପରିସା’’ତି।

ଅଥେକଦିୱସଂ ମଜ୍ଝିମଦେସତୋ ୱାଣିଜା ଭଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା କଟ୍ଠୱାହନନଗରଂ ଆଗମଂସୁ ପଣ୍ଣାକାରଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ରାଜାନଂ ପସ୍ସିଂସୁ। ରାଜା ‘‘କୁତୋ ଆଗତତ୍ଥା’’ତି ସବ୍ବଂ ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ବାରାଣସିତୋ ଦେୱା’’ତି। ସୋ ତତ୍ଥ ସବ୍ବଂ ପୱତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା – ‘‘ତୁମ୍ହାକଂ ରଞ୍ଞା ସଦ୍ଧିଂ ମମ ମିତ୍ତଭାୱଂ କରୋଥା’’ତି ଆହ। ତେ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିଂସୁ। ସୋ ତେସଂ ପରିବ୍ବୟଂ ଦତ୍ୱା ଗମନକାଲେ ସମ୍ମତ୍ତେ ପୁନ ଆଦରେନ ୱତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ତେ ବାରାଣସିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସୁଂ। ରାଜା ‘‘କଟ୍ଠୱାହନରଟ୍ଠା ଆଗତାନଂ ୱାଣିଜକାନଂ ଅଜ୍ଜତଗ୍ଗେ ସୁଙ୍କଂ ମୁଞ୍ଚାମୀ’’ତି ଭେରିଂ ଚରାପେତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ଥୁ ମେ କଟ୍ଠୱାହନୋ ମିତ୍ତୋ’’ତି ଦ୍ୱେପି ଅଦିଟ୍ଠମିତ୍ତା ଅହେସୁଂ। କଟ୍ଠୱାହନୋପି ଚ ସକନଗରେ ଭେରିଂ ଚରାପେସି – ‘‘ଅଜ୍ଜତଗ୍ଗେ ବାରାଣସିତୋ ଆଗତାନଂ ୱାଣିଜକାନଂ ସୁଙ୍କଂ ମୁଞ୍ଚାମି, ପରିବ୍ବୟୋ ଚ ନେସଂ ଦାତବ୍ବୋ’’ତି। ତତୋ ବାରାଣସିରାଜା କଟ୍ଠୱାହନସ୍ସ ଲେଖଂ ପେସେସି ‘‘ସଚେ ତସ୍ମିଂ ଜନପଦେ ଦଟ୍ଠୁଂ ୱା ସୋତୁଂ ୱା ଅରହରୂପଂ କିଞ୍ଚି ଅଚ୍ଛରିୟଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅମ୍ହେପି ଦକ୍ଖାପେତୁ ଚ ସାୱେତୁ ଚା’’ତି। ସୋପିସ୍ସ ତଥେୱ ପଟିଲେଖଂ ପେସେସି। ଏୱଂ ତେସଂ କତିକଂ କତ୍ୱା ୱସନ୍ତାନଂ କଦାଚି କଟ୍ଠୱାହନସ୍ସ ଅତିମହଗ୍ଘା ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖୁମା କମ୍ବଲା ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ ବାଲସୂରିୟରସ୍ମିସଦିସା ୱଣ୍ଣେନ। ତେ ଦିସ୍ୱା ରାଜା ‘‘ମମ ସହାୟସ୍ସ ପେସେମୀ’’ତି ଦନ୍ତକାରେହି ଅଟ୍ଠ ଦନ୍ତକରଣ୍ଡକେ ଲିଖାପେତ୍ୱା ତେସୁ କରଣ୍ଡକେସୁ ତେ କମ୍ବଲେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଲାଖାଚରିୟେହି ବହି ଲାଖାଗୋଳକସଦିସେ କାରାପେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠପି ଲାଖାଗୋଳକେ ସମୁଗ୍ଗେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱତ୍ଥେନ ୱେଠେତ୍ୱା ରାଜମୁଦ୍ଦିକାୟ ଲଞ୍ଛେତ୍ୱା ‘‘ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ ଦେଥା’’ତି ଅମଚ୍ଚେ ପେସେସି। ଲେଖଞ୍ଚ ଅଦାସି ‘‘ଅୟଂ ପଣ୍ଣାକାରୋ ନଗରମଜ୍ଝେ ଅମଚ୍ଚପରିୱୁତେନ ପେକ୍ଖିତବ୍ବୋ’’ତି।

ତେ ଗନ୍ତ୍ୱା ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ ଅଦଂସୁ। ସୋ ଲେଖଂ ୱାଚେତ୍ୱା ଅମଚ୍ଚେ ସନ୍ନିପାତେତ୍ୱା ନଗରମଜ୍ଝେ ରାଜଙ୍ଗଣେ ଲଞ୍ଛନଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପଲିୱେଠନଂ ଅପନେତ୍ୱା ସମୁଗ୍ଗଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ଲାଖାଗୋଳକେ ଦିସ୍ୱା ‘‘ମମ ସହାୟୋ ଲାଖାଗୋଳକେହି କୀଳନକବାଲକାନଂ ୱିୟ ମୟ୍ହଂ ଲାଖାଗୋଳକେ ପେସେସୀ’’ତି ମଙ୍କୁ ହୁତ୍ୱା ଏକଂ ଲାଖାଗୋଳକଂ ଅତ୍ତନୋ ନିସିନ୍ନାସନେ ପହରି। ତାୱଦେୱ ଲାଖା ପରିପତି, ଦନ୍ତକରଣ୍ଡକୋ ୱିୱରଂ ଦତ୍ୱା ଦ୍ୱେଭାଗୋ ଅହୋସି। ସୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ କମ୍ବଲଂ ଦିସ୍ୱା ଇତରେପି ୱିୱରି ସବ୍ବତ୍ଥ ତଥେୱ ଅହୋସି। ଏକମେକୋ କମ୍ବଲୋ ଦୀଘତୋ

ସୋଳସସହସ୍ସୋ ୱିହାରତୋ ଅଟ୍ଠହତ୍ଥୋ। ପସାରିତେ କମ୍ବଲେ ରାଜଙ୍ଗଣଂ ସୂରିଯପ୍ପଭାଯ ଓଭାସିତମିୱ ଅହୋସି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ମହାଜନୋ ଅଙ୍ଗୁଲିଯୋ ୱିଧୁନି, ଚେଲୁକ୍ଖେପଞ୍ଚ ଅକାସି, ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ରଞ୍ଞୋ ଅଦିଟ୍ଠସହାଯୋ କଟ୍ଠୱାହନରାଜା ଏୱରୂପଂ ପଣ୍ଣାକାରଂ ପେସେସି, ଯୁତ୍ତଂ ଏୱରୂପଂ ମିତ୍ତଂ କାତୁ’’ନ୍ତି ଅତ୍ତମନୋ ଅହୋସି। ରାଜା ୱୋହାରିକେ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ଏକମେକଂ କମ୍ବଲଂ ଅଗ୍ଘାପେସି, ସବ୍ବେପି ଅନଗ୍ଘା ଅହେସୁଂ। ତତୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ପଚ୍ଛା ପେସେନ୍ତେନ ପଠମଂ ପେସିତପଣ୍ଣାକାରତୋ ଅତିରେକଂ ପେସେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ସହାଯେନ ଚ ମେ ଅନଗ୍ଘୋ ପଣ୍ଣାକାରୋ ପେସିତୋ, କିଂ ନୁ, ଖୋ, ଅହଂ ସହାଯସ୍ସ ପେସେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି? ତେନ ଚ ସମଯେନ କସ୍ସପୋ ଭଗୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ବାରାଣସିଯଂ ୱିହରତି। ଅଥ ରଞ୍ଞୋ ଏତଦହୋସି – ‘‘ୱତ୍ଥୁତ୍ତଯରତନତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଉତ୍ତମରତନଂ ନତ୍ଥି, ହନ୍ଦାହଂ ୱତ୍ଥୁତ୍ତଯରତନସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱଂ ସହାଯସ୍ସ ପେସେମୀ’’ତି। ସୋ –

‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ, ହିତାଯ ସବ୍ବପାଣିନଂ;

ଧମ୍ମୋ ଲୋକେ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ, ସୁଖାଯ ସବ୍ବପାଣିନଂ;

ସଙ୍ଘୋ ଲୋକେ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ, ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ଅନୁତ୍ତର’’ନ୍ତି। –

ଇମଂ ଗାଥଂ, ଯାୱ ଅରହତ୍ତଂ, ତାୱ ଏକଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିଞ୍ଚ ସୁୱଣ୍ଣପଟ୍ଟେ ଜାତିହିଙ୍ଗୁଲକେନ ଲିଖାପେତ୍ୱା ସତ୍ତରତନମଯେ ସମୁଗ୍ଗେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତଂ ସମୁଗ୍ଗଂ ମଣିମଯେ ସମୁଗ୍ଗେ, ମଣିମଯଂ ମସାରଗଲ୍ଲମଯେ, ମସାରଗଲ୍ଲମଯଂ ଲୋହିତଙ୍ଗମଯେ, ଲୋହିତଙ୍ଗମଯଂ, ସୁୱଣ୍ଣମଯେ, ସୁୱଣ୍ଣମଯଂ ରଜତମଯେ, ରଜତମଯଂ ଦନ୍ତମଯେ, ଦନ୍ତମଯଂ ସାରମଯେ, ସାରମଯଂ ସମୁଗ୍ଗଂ ପେଳାଯ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପେଳଂ ଦୁସ୍ସେନ ୱେଠେତ୍ୱା ଲଞ୍ଛେତ୍ୱା ମତ୍ତୱରୱାରଣଂ ସୋୱଣ୍ଣଦ୍ଧଜଂ ସୋୱଣ୍ଣାଲଙ୍କାର ହେମଜାଲସଞ୍ଛନ୍ନଂ କାରେତ୍ୱା ତସ୍ସୂପରି ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କେ ପେଳଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସେତଚ୍ଛତ୍ତେନ ଧାରିଯମାନେନ ସବ୍ବଗନ୍ଧପୁପ୍ଫାଦୀହି ପୂଜାଯ କରିଯମାନାଯ ସବ୍ବତାଳାୱଚରେହି ଥୁତିସତାନି ଗାଯମାନେହି ଯାୱ ଅତ୍ତନୋ ରଜ୍ଜସୀମା, ତାୱ ମଗ୍ଗଂ ଅଲଙ୍କାରାପେତ୍ୱା ସଯମେୱ ନେସି। ତତ୍ର ଚ ଠତ୍ୱା ସାମନ୍ତରାଜୂନଂ ପଣ୍ଣାକାରଂ ପେସେସି – ‘‘ଏୱଂ ସକ୍କରୋନ୍ତେହି ଅଯଂ ପଣ୍ଣାକାରୋ ପେସେତବ୍ବୋ’’ତି । ତଂ ସୁତ୍ୱା ତେ ତେ ରାଜାନୋ ପଟିମଗ୍ଗଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଯାୱ କଟ୍ଠୱାହନସ୍ସ ରଜ୍ଜସୀମା, ତାୱ ନଯିଂସୁ।

କଟ୍ଠୱାହନୋପି ସୁତ୍ୱା ପଟିମଗ୍ଗଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତଥେୱ ପୂଜେନ୍ତୋ ନଗରଂ ପୱେସେତ୍ୱା ଅମଚ୍ଚେ ଚ ନାଗରେ ଚ ସନ୍ନିପାତାପେତ୍ୱା ରାଜଙ୍ଗଣେ ପଲିୱେଠନଦୁସ୍ସଂ ଅପନେତ୍ୱା ପେଳଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ପେଳାଯ ସମୁଗ୍ଗଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସବ୍ବସମୁଗ୍ଗେ ୱିୱରିତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣପଟ୍ଟେ ଲେଖଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ‘‘କପ୍ପସତସହସ୍ସେହି ଅତିଦୁଲ୍ଲଭଂ ମମ ସହାଯୋ ପଣ୍ଣାକାରରତନଂ ପେସେସୀ’’ତି ଅତ୍ତମନୋ ହୁତ୍ୱା ‘‘ଅସୁତପୁବ୍ବଂ ୱତ ସୁଣିମ୍ହ ‘ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’ତି, ଯଂନୂନାହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଞ୍ଚ ପସ୍ସେଯ୍ୟଂ ଧମ୍ମଞ୍ଚ ସୁଣେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଅମଚ୍ଚେ ଆମନ୍ତେସି – ‘‘ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଘରତନାନି କିର ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନାନି, କିଂ କାତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞଥା’’ତି । ତେ ଆହଂସୁ – ‘‘ଇଧେୱ ତୁମ୍ହେ, ମହାରାଜ, ହୋଥ, ମଯଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପୱତ୍ତିଂ ଜାନିସ୍ସାମା’’ତି।

ତତୋ ସୋଳସସହସ୍ସପରିୱାରା ସୋଳସ ଅମଚ୍ଚା ରାଜାନଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ‘‘ଯଦି ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ପୁନ ଦସ୍ସନଂ ନତ୍ଥି, ଯଦି ନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ଆଗମିସ୍ସାମା’’ତି ନିଗ୍ଗତା। ରଞ୍ଞୋ ପନ ଭାଗିନେଯ୍ୟୋ ପଚ୍ଛା ରାଜାନଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘ଅହମ୍ପି ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ଆହ। ତାତ, ତ୍ୱଂ ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ ଞତ୍ୱା ପୁନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ମମ ଆରୋଚେହୀତି। ସୋ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଅଗମାସି। ତେ ସବ୍ବେପି ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକରତ୍ତିୱାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ବାରାଣସିଂ ପତ୍ତା। ଅସମ୍ପତ୍ତେସ୍ୱେୱ ଚ ତେସୁ ଭଗୱା ପରିନିବ୍ବାଯି। ତେ ‘‘କୋ ବୁଦ୍ଧୋ, କୁହିଂ ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ସକଲୱିହାରଂ ଆହିଣ୍ଡନ୍ତା ସମ୍ମୁଖସାୱକେ ଦିସ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ତେ ନେସଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋ’’ତି ଆଚିକ୍ଖିଂସୁ। ତେ ‘‘ଅହୋ ଦୂରଦ୍ଧାନଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଦସ୍ସନମତ୍ତମ୍ପି ନ ଲଭିମ୍ହା’’ତି ପରିଦେୱମାନା ‘‘କିଂ, ଭନ୍ତେ, କୋଚି ଭଗୱତା ଦିନ୍ନୱୋୱାଦୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ଆମ, ଉପାସକା ଅତ୍ଥି, ସରଣତ୍ତଯେ ପତିଟ୍ଠାତବ୍ବଂ, ପଞ୍ଚସୀଲାନି ସମାଦାତବ୍ବାନି, ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ ଉପୋସଥୋ ଉପୱସିତବ୍ବୋ, ଦାନଂ ଦାତବ୍ବଂ, ପବ୍ବଜିତବ୍ବନ୍ତି। ତେ ସୁତ୍ୱା ତଂ ଭାଗିନେଯ୍ୟଂ ଅମଚ୍ଚଂ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବେ ପବ୍ବଜିଂସୁ। ଭାଗିନେଯ୍ୟୋ ପରିଭୋଗଧାତୁଂ ଗହେତ୍ୱା କଟ୍ଠୱାହନରଟ୍ଠାଭିମୁଖୋ ପକ୍କାମି। ପରିଭୋଗଧାତୁ ନାମ ବୋଧିରୁକ୍ଖପତ୍ତଚୀୱରାଦୀନି। ଅଯଂ ପନ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମକରଣଂ ଧମ୍ମଧରଂ ୱିନଯଧରମେକଂ ଥେରଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ପକ୍କାମି, ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚ ନଗରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଚ ପରିନିବ୍ବୁତୋ ଚା’’ତି ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେତ୍ୱା ଭଗୱତା ଦିନ୍ନୋୱାଦଂ ଆଚିକ୍ଖି। ରାଜା ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ୱିହାରଂ କାରାପେତ୍ୱା ଚେତିଯଂ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ବୋଧିରୁକ୍ଖଂ ରୋପେତ୍ୱା ସରଣତ୍ତଯେ ପଞ୍ଚସୁ ଚ ନିଚ୍ଚସୀଲେସୁ ପତିଟ୍ଠାଯ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୁପେତଂ ଉପୋସଥଂ ଉପୱସନ୍ତୋ ଦାନାଦୀନି ଦେନ୍ତୋ ଯାୱତାଯୁକଂ ଠତ୍ୱା କାମାୱଚରଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତେପି ସୋଳସସହସ୍ସା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲକିରିଯଂ କତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ ରଞ୍ଞୋ ପରିୱାରା ସମ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ।

ତେ ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ଦେୱଲୋକେ ଖେପେତ୍ୱା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନେଯେୱ ଦେୱଲୋକତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଆଚରିଯୋ ପସେନଦିରଞ୍ଞୋ ପିତୁ

ପୁରୋହିତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ଜାତୋ ନାମେନ ‘‘ବାୱରୀ’’ତି, ତୀହି ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ, ପିତୁନୋ ଚ ଅଚ୍ଚୟେନ ପୁରୋହିତଟ୍ଠାନେ ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥସ୍ସେସୋପି ସୋଳସଅସାଧିକସୋଳସଅସସହସ୍ସା ତତ୍ଥେୱ ସାୱତ୍ଥିୟା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତା। ତେସୁ ସୋଳସଅସ ଜେଟ୍ଠନ୍ତେୱାସିନୋ ବାୱରିସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ସିପ୍ପଂ ଉଗ୍ଗହେସୁଂ, ଇତରେ ସୋଳସଅସସହସ୍ସା ତେସଂୟେୱ ସନ୍ତିକେତି ଏୱଂ ତେ ପୁନପି ସବ୍ବେ ସମାଗଚ୍ଛିଂସୁ। ମହାକୋସଲରାଜାପି କାଲମକାସି, ତତୋ ପସେନଦିଂ ରଜ୍ଜେ ଅଭିସିଞ୍ଚିଂସୁ। ବାୱରୀ ତସ୍ସାପି ପୁରୋହିତୋ ଅହୋସି। ରାଜା ପିତରା ଦିନ୍ନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭୋଗଂ ବାୱରିସ୍ସ ଅଦାସି। ସୋ ହି ଦହରକାଲେ ତସ୍ସେୱ ସନ୍ତିକେ ସିପ୍ପଂ ଉଗ୍ଗହେସି। ତତୋ ବାୱରୀ ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସି – ‘‘ପବ୍ବଜିସ୍ସାମହଂ, ମହାରାଜା’’ତି। ‘‘ଆଚରିୟ, ତୁମ୍ହେସୁ ଠିତେସୁ ମମ ପିତା ଠିତୋ ୱିୟ ହୋତି, ମା ପବ୍ବଜିତ୍ଥା’’ତି। ‘‘ଅଲଂ, ମହାରାଜ, ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ’’ତି। ରାଜା ୱାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ‘‘ସାୟଂ ପାତଂ ମମ ଦସ୍ସନଟ୍ଠାନେ ରାଜୁୟ୍ୟାନେ ପବ୍ବଜଥା’’ତି ଯାଚି। ଆଚରିୟୋ ସୋଳସଅସସହସ୍ସପରିୱାରେହି ସୋଳସଅସହି ସିସ୍ସେହି ସଦ୍ଧିଂ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ରାଜୁୟ୍ୟାନେ ୱସି, ରାଜା ଚତୂହି ପଚ୍ଚୟେହି ଉପଟ୍ଠହତି। ସାୟଂ ପାତଞ୍ଚସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି।

ଅଥେକଦିୱସଂ ଅନ୍ତେୱାସିନୋ ଆଚରିୟଂ ଆହଂସୁ – ‘‘ନଗରସମୀପେ ୱାସୋ ନାମ ମହାପଲିବୋଧୋ, ୱିଜନସମ୍ପାତଂ ଆଚରିୟ ଓକାସଂ ଗଚ୍ଛାମ, ପନ୍ତସେନାସନୱାସୋ ନାମ ବହୂପକାରୋ ପବ୍ବଜିତାନ’’ନ୍ତି। ଆଚରିୟୋ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସି। ରାଜା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱାରେତ୍ୱା ୱାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଦ୍ୱେସତସହସ୍ସାନି କହାପଣାନି ଦତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ଅମଚ୍ଚେ ଆଣାପେସି ‘‘ଯତ୍ଥ ଇସିଗଣୋ ୱାସଂ ଇଚ୍ଛତି, ତତ୍ଥ ଅସ୍ସମଂ କତ୍ୱା ଦେଥା’’ତି। ତତୋ ଆଚରିୟୋ ସୋଳସଅସାଧିକସୋଳସଅସସହସ୍ସଜଟିଲପରିୱୁତୋ ଅମଚ୍ଚେହି ଅନୁଗ୍ଗହମାନୋ ଉତ୍ତରଜନପଦା ଦକ୍ଖିଣଜନପଦାଭିମୁଖୋ ଅଗମାସି। ତମତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ଆୟସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ପାରାୟନୱଗ୍ଗସ୍ସ ନିଦାନଂ ଆରୋପେନ୍ତୋ ଇମା ଗାଥାୟୋ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ କୋସଲାନଂ ପୁରାତି କୋସଲରଟ୍ଠସ୍ସ ନଗରା, ସାୱତ୍ଥିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞନ୍ତି ଅକିଞ୍ଚନଭାୱଂ, ପରିଗ୍ଗହୂପକରଣୱିୱେକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୯୮୪।ସୋ ଅସ୍ସକସ୍ସ ୱିସୟେ, ଅଳଅକସ୍ସ ସମାସନେତି ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅସ୍ସକସ୍ସ ଚ ଅଳଅକସ୍ସ ଚାତି ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ରାଜୂନଂ ସମାସନ୍ନେ ୱିସୟେ ଆସନ୍ନେ ରଟ୍ଠେ, ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ରଟ୍ଠାନଂ ମଜ୍ଝେତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଗୋଧାୱରୀ କୂଲେତି ଗୋଧାୱରିୟା ନଦିୟା କୂଲେ। ଯତ୍ଥ ଗୋଧାୱରୀ ଦ୍ୱିଧା ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ତିୟୋଜନପ୍ପମାଣଂ ଅନ୍ତରଦୀପମକାସି ସବ୍ବଂ କପିଟ୍ଠୱନସଞ୍ଛନ୍ନଂ, ଯତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ସରଭଙ୍ଗାଦୟୋ ୱସିଂସୁ, ତସ୍ମିଂ ଦେସେତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସୋ କିର ତଂ ପଦେସଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅୟଂ ପୁବ୍ବସମଣାଲୟୋ ପବ୍ବଜିତସାରୁପ୍ପୋ’’ନ୍ତି ଅମଚ୍ଚାନଂ ନିୱେଦେସି। ଅମଚ୍ଚା ଭୂମିଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଅସ୍ସକରଞ୍ଞୋ ସତସହସ୍ସଂ, ଅଳଅକରଞ୍ଞୋ ସତସହସ୍ସଂ ଅଦଂସୁ। ତେ ତଞ୍ଚ ପଦେସଂ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ଦ୍ୱିୟୋଜନମତ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବମ୍ପି ପଞ୍ଚୟୋଜନମତ୍ତଂ ପଦେସଂ ଅଦଂସୁ। ତେସଂ କିର ରଜ୍ଜସୀମନ୍ତରେ ସୋ ପଦେସୋ ହୋତି। ଅମଚ୍ଚା ତତ୍ଥ ଅସ୍ସମଂ କାରେତ୍ୱା ସାୱତ୍ଥିତୋ ଚ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଧନଂ ଆହରାପେତ୍ୱା ଗୋଚରଗାମଂ ନିୱେସେତ୍ୱା ଅଗମଂସୁ। ଉଞ୍ଛେନ ଚ ଫଲେନ ଚାତି ଉଞ୍ଛାଚରିୟାୟ ଚ ୱନମୂଲଫଲେନ ଚ। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତସ୍ସେୱ ଉପନିସ୍ସାୟ, ଗାମୋ ଚ ୱିପୁଲୋ ଅହୂ’’ତି।

୯୮୫। ତତ୍ଥ ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ଗୋଧାୱରୀକୂଲସ୍ସ, ତସ୍ସ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ, ତଂ ଉପନିସ୍ସାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋ ଜାତେନ ଆୟେନ, ମହାୟଞ୍ଞମକପ୍ପୟୀତି ତସ୍ମିଂ ଗାମେ କସିକମ୍ମାଦିନା ସତସହସ୍ସଂ ଆୟୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ତଂ ଗହେତ୍ୱା କୁଟୁମ୍ବିକା ରଞ୍ଞୋ ଅସ୍ସକସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମଂସୁ ‘‘ସାଦିୟତୁ ଦେୱୋ ଆୟ’’ନ୍ତି। ସୋ ‘‘ନାହଂ ସାଦିୟାମି, ଆଚରିୟସ୍ସେୱ ଉପନେଥା’’ତି ଆହ। ଆଚରିୟୋପି ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଦାନୟଞ୍ଞଂ ଅକପ୍ପୟି। ଏୱଂ ସୋ ସଂୱଚ୍ଛରେ ସଂୱଚ୍ଛରେ ଦାନମଦାସି।

୯୮୬।ମହାୟଞ୍ଞନ୍ତି ଗାଥାୟତ୍ଥୋ – ସୋ ଏୱଂ ସଂୱଚ୍ଛରେ ସଂୱଚ୍ଛରେ ଦାନୟଞ୍ଞଂ ୟଜନ୍ତୋ ଏକସ୍ମିଂ ସଂୱଚ୍ଛରେ ତଂ ମହାୟଞ୍ଞଂ ୟଜିତ୍ୱା ତତୋ ଗାମା ନିକ୍ଖମ୍ମ ପୁନ ପାୱିସି ଅସ୍ସମଂ। ପୱିଟ୍ଠୋ ଚ ପଣ୍ଣସାଲଂ ପୱିସିତ୍ୱା ‘‘ସୁଟ୍ଠୁ ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତି ଦାନଂ ଅନୁମଜ୍ଜନ୍ତୋ ନିସୀଦି। ଏୱଂ ତସ୍ମିଂ ପଟିପୱିଟ୍ଠମ୍ହି ତରୁଣାୟ ବ୍ରାହ୍ମଣିୟା ଘରେ କମ୍ମଂ ଅକାତୁକାମାୟ ‘‘ଏସୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ବାୱରୀ ଗୋଧାୱରୀତୀରେ ଅନୁସଂୱଚ୍ଛରଂ ସତସହସ୍ସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଗଚ୍ଛ ତତୋ ପଞ୍ଚସତାନି ଯାଚିତ୍ୱା ଦାସିଂ ମେ ଆନେହୀ’’ତି ପେସିତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଆଗଞ୍ଛି ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି।

୯୮୭-୮।ଉଗ୍ଘଟ୍ଟପାଦୋତି ମଗ୍ଗଗମନେନ ଘଟ୍ଟପାଦତଲୋ, ପଙ୍କିକାୟ ୱା ପଙ୍କିକଂ, ଗୋପ୍ଫକେନ ୱା ଗୋପ୍ଫକଂ, ଜଣ୍ଣୁକେନ ୱା ଜଣ୍ଣୁକଂ ଆହଚ୍ଚ ଘଟ୍ଟପାଦୋ। ସୁଖଞ୍ଚ କୁସଲଂ ପୁଚ୍ଛୀତି ସୁଖଞ୍ଚ କୁସଲଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛି ‘‘କଚ୍ଚି ତେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ସୁଖଂ, କଚ୍ଚି କୁସଲ’’ନ୍ତି।

୯୮୯-୯୧।ଅନୁଜାନାହୀତି ଅନୁମଞ୍ଞାହି ସଦ୍ଦହାହି। ସତ୍ତଧାତି ସତ୍ତୱିଧେନ। ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱାତି ଗୋମୟଓନପୁପ୍ଫକୁସତିଣାଦୀନି ଆଦାୟ ସୀଘଂ ସୀଘଂ ବାୱରିସ୍ସ ଅସ୍ସମଦ୍ୱାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଗୋମୟେନ ଭୂମିଂ ଉପଲିମ୍ପିତ୍ୱା ପୁପ୍ଫାନି ୱିକିରିତ୍ୱା ତିଣାନି ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ୱାମପାଦଂ କମଣ୍ଡଲୂଦକେନ ଧୋୱିତ୍ୱା

ସଉପାଦମଭଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅଭନୋ ପାଦତଲେ ପରାମସନ୍ତୋ ଏୱରୂପଂ କୁହନଂ କତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭେରୱଂ ସୋ ଅକିତ୍ତଯୀତି ଭଯଜନକଂ ୱଚନଂ ଅକିତ୍ତଯି, ‘‘ସଚେ ମେ ଯାଚମାନସ୍ସା’’ତି ଇମଂ ଗାଥମଭାସୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦୁକ୍ଖିତୋତି ଦୋମନସ୍ସଜାତୋ।

୯୯୨-୪।ଉସ୍ସୁସ୍ସତୀତି ତସ୍ସ ତଂ ୱଚନଂ କଦାଚି ସଚ୍ଚଂ ଭୱେଯ୍ୟାତି ମଞ୍ଞମାନୋ ସୁସ୍ସତି । ଦେୱତାତି ଅସ୍ସମେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ଏୱ। ମୁଦ୍ଧନି ମୁଦ୍ଧପାତେ ୱାତି ମୁଦ୍ଧେ ୱା ମୁଦ୍ଧପାତେ ୱା।

୯୯୫-୬।ଭୋତୀ ଚରହି ଜାନାତୀତି ଭୋତୀ ଚେ ଜାନାତି। ମୁଦ୍ଧାଧିପାତଞ୍ଚାତି ମୁଦ୍ଧପାତଞ୍ଚ। ଞାଣମେତ୍ଥାତି ଞାଣଂ ମେ ଏତ୍ଥ।

୯୯୮।ପୁରାତି ଏକୂନତିଂସୱସ୍ସୱଯକାଲେ। ବାୱରିବ୍ରାହ୍ମଣେ ପନ ଗୋଧାୱରୀତୀରେ ୱସମାନେ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱସ୍ସାନଂ ଅଚ୍ଚଯେନ ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉଦପାଦି। ଅପଚ୍ଚୋତି ଅନୁୱଂସୋ।

୯୯୯।ସବ୍ବାଭିଞ୍ଞାବଲପ୍ପତ୍ତୋତି ସବ୍ବାଭିଞ୍ଞାଯ ବଲପ୍ପତ୍ତୋ, ସବ୍ବା ୱା ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ଚ ବଲାନି ଚ ପତ୍ତୋ। ୱିମୁତ୍ତୋତି ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିଯା ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ।

୧୦୦୧-୩।ସୋକସ୍ସାତି ସୋକୋ ଅସ୍ସ। ପହୂତପଞ୍ଞୋତି ମହାପଞ୍ଞୋ। ୱରଭୂରିମେଧସୋତି ଉତ୍ତମୱିପୁଲପଞ୍ଞୋ ଭୂତେ ଅଭିରତୱରପଞ୍ଞୋ ୱା। ୱିଧୁରୋତି ୱିଗତଧୁରୋ, ଅପ୍ପଟିମୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୧୦୦୪-୯।ମନ୍ତପାରଗେତି ୱେଦପାରଗେ। ପସ୍ସଥେତି ପସ୍ସଥ ଅଜାନତନ୍ତି ଅଜାନନ୍ତାନଂ। ଲକ୍ଖଣାତି ଲକ୍ଖଣାନି। ବ୍ୟାକ୍ଖାତାତି କଥିତାନି, ୱିତ୍ଥାରିତାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସମତ୍ତାତି ସମତ୍ତାନି, ପରିପୁଣ୍ଣାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଧମ୍ମେନ ମନୁସାସତୀତି ଧମ୍ମେନ ଅନୁସାସତି।

୧୦୧୧।ଜାତିଂ ଗୋତ୍ତଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ‘‘କୀୱ ଚିରଂ ଜାତୋ’’ତି ମମ ଜାତିଞ୍ଚ ଗୋତ୍ତଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ। ମନ୍ତେ ସିସ୍ସେତି ମଯା ପରିଚିତୱେଦେ ଚ ମମ ସିସ୍ସେ ଚ। ମନସାଯେୱ ପୁଚ୍ଛଥାତି ଇମେ ସତ୍ତ ପଞ୍ହେ ଚିତ୍ତେନେୱ ପୁଚ୍ଛଥ।

୧୦୧୩-୮।ତିସ୍ସମେତ୍ତେଯ୍ୟୋତି ଏକୋଯେୱ ଏସ ନାମଗୋତ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଦୁଭଯୋତି ଉଭୋ। ପଚ୍ଚେକଗଣିନୋତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଗଣୱନ୍ତୋ। ପୁବ୍ବୱାସନୱାସିତାତି ପୁବ୍ବେ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା। ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତପୂଞ୍ଞୱାସନାଯ ୱାସିତଚିତ୍ତା। ପୁରମାହିସ୍ସତିନ୍ତି ମାହିସ୍ସତିନାମିକଂ ପୁରଂ, ନଗରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଞ୍ଚ ନଗରଂ ପୱିସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ। ଗୋନଦ୍ଧନ୍ତି ଗୋଧପୁରସ୍ସ ନାମଂ। ୱନସୱ୍ହଯନ୍ତି ପୱନନଗରଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ‘‘ୱନସାୱତ୍ଥି’’ନ୍ତି ଏକେ। ଏୱଂ ୱନସାୱତ୍ଥିତୋ କୋସମ୍ବିଂ, କୋସମ୍ବିତୋ ଚ ସାକେତଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତାନଂ କିର ତେସଂ ସୋଳସନ୍ନଂ ଜଟିଲାନଂ ଛଯୋଜନମତ୍ତା ପରିସା ଅହୋସି।

୧୦୧୯। ଅଥ ଭଗୱା ‘‘ବାୱରିସ୍ସ ଜଟିଲା ମହାଜନଂ ସଂୱଡ୍ଢେନ୍ତା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଚ ତାୱ ନେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନାପି ଅଯଂ ଦେସୋ ସପ୍ପାଯୋ, ମଗଧଖେତ୍ତେ ପନ ତେସଂ ପାସାଣକଚେତିଯଂ ସପ୍ପାଯଂ। ତତ୍ର ହି ମଯି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତେ ମହାଜନସ୍ସ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଭୱିସ୍ସତି, ସବ୍ବନଗରାନି ଚ ପୱିସିତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ବହୁତରେନ ଜନେନ ଆଗମିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ସାୱତ୍ଥିତୋ ରାଜଗହାଭିମୁଖୋ ଅଗମାସି। ତେପି ଜଟିଲା ସାୱତ୍ଥିଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ‘‘କୋ ବୁଦ୍ଧୋ, କୁହିଂ ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ୱିଚିନନ୍ତା ଗନ୍ଧକୁଟିମୂଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ପଦନିକ୍ଖେପଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ରତ୍ତସ୍ସ ହି ଉକ୍କୁଟିକଂ ପଦଂ ଭୱେ...ପେ... ୱିୱଟଚ୍ଛଦସ୍ସ ଇଦମୀଦିସଂ ପଦ’’ନ୍ତି (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୬୦-୨୬୧; ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୦ ସାମାୱତୀୱତ୍ଥୁ; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୪୫) ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁ ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ନିଟ୍ଠଂ ଗତା। ଭଗୱାପି ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସେତବ୍ୟକପିଲୱତ୍ଥୁଆଦୀନି ନଗରାନି ପୱିସିତ୍ୱା ମହାଜନଂ ସଂୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ପାସାଣକଚେତିଯଂ ଗତୋ। ଜଟିଲାପି ତାୱଦେୱ ସାୱତ୍ଥିତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସବ୍ବାନି ତାନି ନଗରାନି ପୱିସିତ୍ୱା ପାସାଣକଚେତିଯମେୱ ଅଗମଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କୋସମ୍ବିଞ୍ଚାପି ସାକେତଂ, ସାୱତ୍ଥିଞ୍ଚ ପୁରୁତ୍ତମଂ। ସେତବ୍ୟଂ କପିଲୱତ୍ଥୁ’’ନ୍ତିଆଦି।

୧୦୨୦। ତତ୍ଥ ମାଗଧଂ ପୁରନ୍ତି ମଗଧପୁରଂ ରାଜଗହନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପାସାଣକଂ ଚେତିଯନ୍ତି ମହତୋ ପାସାଣସ୍ସ ଉପରି ପୁବ୍ବେ ଦେୱଟ୍ଠାନଂ ଅହୋସି। ଉପ୍ପନ୍ନେ ପନ ଭଗୱତି ୱିହାରୋ ଜାତୋ। ସୋ ତେନେୱ ପୁରିମୱୋହାରେନ ‘‘ପାସାଣକଂ ଚେତିଯ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୦୨୧।ତସିତୋୱୁଦକନ୍ତି ତେ ହି ଜଟିଲା ୱେଗସା ଭଗୱନ୍ତଂ ଅନୁବନ୍ଧମାନା ସାଯଂ ଗତମଗ୍ଗଂ ପାତୋ, ପାତୋ ଗତମଗ୍ଗଞ୍ଚ ସାଯଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ‘‘ଏତ୍ଥ ଭଗୱା’’ତି ସୁତ୍ୱା ଅତିୱିଯ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଜାତା ତଂ ଚେତିଯଂ ଅଭିରୁହିଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତୁରିତା ପବ୍ବତମାରୁହୁ’’ନ୍ତି।

୧୦୨୪।ଏକମନ୍ତଂ ଠିତୋ ହତ୍ଥୋତି ତସ୍ମିଂ ପାସାଣକେ ଚେତିଯେ ସବ୍ବେନ ମାପିତମହାମଣ୍ଡପେ ନିସିନ୍ନଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘କଚ୍ଚି ଇସଯୋ ଖମନୀଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଭଗୱତା ପଟିସମ୍ମୋଦନୀଯେ କତେ ‘‘ଖମନୀଯଂ ଭୋ ଗୋତମା’’ତିଆଦୀହି ସଯମ୍ପି ପଟିସନ୍ଥାରଂ କତ୍ୱା ଅଜିତୋ ଜେଟ୍ଠନ୍ତେୱାସୀ ଏକମନ୍ତଂ ଠିତୋ ହତ୍ଥଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ମନୋପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛି।

୧୦୨୫। ତତ୍ଥ ଆଦିସ୍ସାତି ‘‘କତିୱସ୍ସୋ’’ତି ଏୱଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ। ଜମ୍ମନନ୍ତି ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଆଚରିଯସ୍ସ ଜାତିଂ ବ୍ରୂହୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛତି। ପାରମିନ୍ତି ନିଟ୍ଠାଗମନଂ।

୧୦୨୬-୭।ୱୀସଂୱସ୍ସସତନ୍ତି ୱୀସତିୱସ୍ସାଧିକଂ ୱସ୍ସସତଂ। ଲକ୍ଖଣେତି ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣେ। ଏତସ୍ମିଂ ଇତୋ ପରେସୁ ଚ ଇତିହାସାଦୀସୁ ଅନୱଯୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ ପରପଦଂ ୱା ଆନେତ୍ୱା ତେସୁ ପାରମିଂ ଗତୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ପଞ୍ଚସତାନି ୱାଚେତୀତି ପକତିଅଲସଦୁମ୍ମେଧମାଣୱକାନଂ ପଞ୍ଚସତାନି ସଯଂ ମନ୍ତେ ୱାଚେତି। ସଧମ୍ମେତି ଏକେ ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମେ, ତେୱିଜ୍ଜକେ ପାୱଚନେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୧୦୨୮।ଲକ୍ଖଣାନଂ ପୱିଚଯନ୍ତି ଲକ୍ଖଣାନଂ ୱିତ୍ଥାରଂ, ‘‘କତମାନି ତାନିସ୍ସ ଗତ୍ତେ ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛତି।

୧୦୩୦-୩୧।ପୁଚ୍ଛଞ୍ହୀତି ପୁଚ୍ଛମାନଂ କମେତଂ ପଟିଭାସତୀତି ଦେୱାଦୀସୁ କଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଏତଂ ପଞ୍ହୱଚନଂ ପଟିଭାସତୀତି।

୧୦୩୨-୩୩। ଏୱଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପଞ୍ହାନଂ ୱେଯ୍ୟାକରଣଂ ସୁତ୍ୱା ଅୱସେସେ ଦ୍ୱେ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ମୁଦ୍ଧଂ ମୁଦ୍ଧାଧିପାତଞ୍ଚା’’ତି ଆହ। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତେ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜା ମୁଦ୍ଧା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଅଞ୍ଞାଣଭୂତା ଅୱିଜ୍ଜା ସଂସାରସ୍ସ ସୀସଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଅୱିଜ୍ଜା ମୁଦ୍ଧା’’ତି ଆହ। ଯସ୍ମା ଚ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱିଜ୍ଜା ଅତ୍ତନା ସହଜାତେହି ସଦ୍ଧାସତିସମାଧିକତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦୱୀରିଯେହି ସମନ୍ନାଗତା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଏକରସଟ୍ଠଭାୱମୁପଗତତ୍ତା ତଂ ମୁଦ୍ଧଂ ଅଧିପାତେତି, ତସ୍ମା ‘‘ୱିଜ୍ଜା ମୁଦ୍ଧାଧିପାତିନୀ’’ତିଆଦିମାହ।

୧୦୩୪-୮।ତତୋ ୱେଦେନ ମହତାତି ଅଥ ଇମଂ ପଞ୍ହୱେଯ୍ୟାକରଣଂ ସୁତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ମହାପୀତିଯା ସନ୍ଥମ୍ଭିତ୍ୱା ଅଲୀନଭାୱଂ, କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଉଦଗ୍ଗଂ ପତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପତିତ୍ୱା ଚ ‘‘ବାୱରୀ’’ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ। ଅଥ ନଂ ଅନୁକମ୍ପମାନୋ ଭଗୱା ‘‘ସୁଖିତୋ’’ତି ଗାଥମାହ। ୱତ୍ୱା ଚ ‘‘ବାୱରିସ୍ସ ଚା’’ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁପୱାରଣଂ ପୱାରେସି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବେସନ୍ତି ଅନୱସେସାନଂ ସୋଳସସହସ୍ସାନଂ। ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛି ତଥାଗତନ୍ତି ତତ୍ଥ ପାସାଣକେ ଚେତିଯେ, ତତ୍ଥ ୱା ପରିସାଯ, ତେସୁ ୱା ପୱାରିତେସୁ ଅଜିତୋ ପଠମଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛୀତି। ସେସଂ ସବ୍ବଗାଥାସୁ ପାକଟମେୱାତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ୱତ୍ଥୁଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧। ଅଜିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୩୯। ତସ୍ମିଂ ପନ ପଞ୍ହେ ନିୱୁତୋତି ପଟିଚ୍ଛାଦିତୋ। କିସ୍ସାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂସୀତି କିଂ ଅସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅଭିଲେପନଂ ୱଦେସି।

୧୦୪୦।ୱେୱିଚ୍ଛା ପମାଦା ନପ୍ପକାସତୀତି ମଚ୍ଛରିଯହେତୁ ଚ ପମାଦହେତୁ ଚ ନପ୍ପକାସତି। ମଚ୍ଛରିଯଂ ହିସ୍ସ ଦାନାଦିଗୁଣେହି ପକାସିତୁଂ ନ ଦେତି, ପମାଦୋ ସୀଲାଦୀହି। ଜପ୍ପାଭିଲେପନନ୍ତି ତଣ୍ହା ଅସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ମକ୍କଟଲେପୋ ୱିଯ ମକ୍କଟସ୍ସ ଅଭିଲେପନଂ। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଜାତିଆଦିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ।

୧୦୪୧।ସୱନ୍ତି ସବ୍ବଧି ସୋତାତି ସବ୍ବେସୁ ରୂପାଦିଆଯତନେସୁ ତଣ୍ହାଦିକା ସୋତା ସନ୍ଦନ୍ତି। କିଂ ନିୱାରଣନ୍ତି ତେସଂ କିଂ ଆୱରଣଂ କା ରକ୍ଖାତି? ସଂୱରଂ ବ୍ରୂହୀତି ତଂ ତେସଂ ନିୱାରଣସଙ୍ଖାତଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂହି। ଏତେନ ସାୱସେସପ୍ପହାନଂ ପୁଚ୍ଛତି। କେନ ସୋତା ପିଧୀଯ୍ୟରେତି କେନ ଧମ୍ମେନ ଏତେ ସୋତା ପିଧୀଯ୍ୟନ୍ତି ପଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି। ଏତେନ ଅନୱସେସପ୍ପହାନଂ ପୁଚ୍ଛତି।

୧୦୪୨।ସତି ତେସଂ ନିୱାରଣନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାଯୁତ୍ତା। କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଗତିଯୋ ସମନ୍ନେସମାନା ସତି ତେସଂ ସୋତାନଂ ନିୱାରଣଂ। ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂମୀତି ତମେୱାହଂ ସତିଂ ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂମୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଞ୍ଞାଯେତେ ପିଧୀଯ୍ୟରେତି ରୂପାଦୀସୁ ପନ ଅନିଚ୍ଚତାଦିପଟିୱେଧସାଧିକାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଏତେ ସୋତା ସବ୍ବସୋ ପିଧୀଯ୍ୟନ୍ତୀତି।

୧୦୪୩।ପଞ୍ଞା ଚେୱାତି ପଞ୍ହଗାଥାଯ, ଯା ଚାଯଂ ତଯା ୱୁତ୍ତା ପଞ୍ଞା ଯା ଚ ସତି, ଯଞ୍ଚ ତଦୱସେସଂ ନାମରୂପଂ, ଏତଂ ସବ୍ବମ୍ପି କତ୍ଥ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଏତଂ ମେ ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠୋ ବ୍ରୂହୀତି ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୦୪୪। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାଯ ପନସ୍ସ ଯସ୍ମା ପଞ୍ଞାସତିଯୋ ନାମେନେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ତା ୱିସୁଂ ନ ୱୁତ୍ତା। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯଂ ମଂ ତ୍ୱଂ, ଅଜିତ, ଏତଂ ପଞ୍ହଂ ଅପୁଚ୍ଛି ''କତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ''ତି, ତଂ ତେ ଯତ୍ଥ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ଅସେସଂ ଉପରୁଜ୍ଝତି, ତଂ ୱଦନ୍ତୋ ୱଦାମି, ତସ୍ସ, ତସ୍ସ ହି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ ସହେୱ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଏତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତି। ଏତ୍ଥେୱ ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧେ ନିରୁଜ୍ଝତି ଏତଂ, ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧା ତସ୍ସ ନିରୋଧୋ ହୋତି। ତଂ ନାତିୱତ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୧୦୪୫। ଏତ୍ତାୱତା ଚ ''ଦୁକ୍ଖମସ୍ସ ମହବ୍ଭଯ''ନ୍ତି ଇମିନା ପକାସିତଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ''ଯାନି ସୋତାନୀ''ତି ଇମିନା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ପଞ୍ଞାଯେତେ ପିଧିଯ୍ୟରେତି ଇମିନା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ, ''ଅସେସଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ଇମିନା ନିରୋଧସଚ୍ଚନ୍ତି ଏୱଂ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ସୁତ୍ୱାପି ଅରିଯଭୂମିଂ ଅନଧିଗତୋ ପୁନ ସେଖାସେଖପଟିପଦଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ''ଯେ ଚ ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମାସେ''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପରିୱୀମଂସିତଧମ୍ମା, ଅରହତଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସେଖାତି ସୀଲାଦୀନି ସିକ୍ଖମାନା ଅୱସେସା ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା। ପୁଥୂତି ବହୂ ସତ୍ତଜନା। ତେସଂ ମେ ନିପକୋ ଇରିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପବ୍ରୂହୀତି ତେସଂ ମେ ସେଖାସେଖାନଂ ନିପକୋ ପଣ୍ଡିତୋ ତ୍ୱଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପଟିପତ୍ତିଂ ବ୍ରୂହୀତି।

୧୦୪୬। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଯସ୍ମା ସେଖେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବକିଲେସା ପହାତବ୍ବା ଏୱ, ତସ୍ମା ''କାମେସୂ''ତି ଉପଡ୍ଢଗାଥାଯ ସେଖପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୱତ୍ଥୁ ''କାମେସୁ'' କିଲେସକାମେନ ନାଭିଗିଜ୍ଝେଯ୍ୟ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦଯୋ ଚ ମନସୋ ଆୱିଲଭାୱକରେ ଧମ୍ମେ ପଜହନ୍ତୋ ମନସା ନାୱିଲୋ ସିଯାତି। ଯସ୍ମା ପନ ଅସେଖୋ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପରିତୁଲିତତ୍ତା କୁସଲୋ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିଆଦୀହି ଚ ସତୋ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ଭିନ୍ନତ୍ତା ଭିକ୍ଖୁଭାୱଂ ପତ୍ତୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ସବ୍ବିରିଯାପଥେସୁ ପରିବ୍ବଜତି, ତସ୍ମା ''କୁସଲୋ''ତି ଉପଡ୍ଢଗାଥାଯ ଅସେଖପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଅଜିତୋ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସି ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତେୱାସିସହସ୍ସେନ, ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଅନେକସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି। ସହ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଆଯସ୍ମତୋ ଅଜିତସ୍ସ ଅନ୍ତେୱାସିସହସ୍ସସ୍ସ ଚ ଅଜିନଜଟାୱାକଚୀରାଦୀନି ଅନ୍ତରଧାଯିଂସୁ। ସବ୍ବେୱ ଇଦ୍ଧିମଯପତ୍ତଚୀୱରଧରା, ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲକେସା ଏହିଭିକ୍ଖୂ ହୁତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ନମସ୍ସମାନା ପଞ୍ଜଲିକା ନିସୀଦିଂସୂତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଅଜିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ତିସ୍ସମେତ୍ତେଯ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୪୭।କୋଧସନ୍ତୁସ୍ସିତୋତି ତିସ୍ସମେତ୍ତେଯ୍ୟସୁତ୍ତଂ। କା ଉପ୍ପତ୍ତି? ସବ୍ବସୁତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛାୱସିକା ଏୱ ଉପ୍ପତ୍ତି। ତେ ହି ବ୍ରାହ୍ମଣା ''କତାୱକାସା ପୁଚ୍ଛଥ୍ୱୋ''ତି ଭଗୱତା ପୱାରିତତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସଂସଯଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ପୁଟ୍ଠୋ ପୁଟ୍ଠୋ ଚ ତେସଂ ଭଗୱା ବ୍ୟାକାସି। ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛାୱସିକାନେୱେତାନି ସୁତ୍ତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ନିଟ୍ଠିତେ ପନ ଅଜିତପଞ୍ହେ ''କଥଂ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖନ୍ତଂ, ମଚ୍ଚୁରାଜା ନ ପସ୍ସତୀ''ତି (ସୁ। ନି। ୧୧୨୪; ଚୂଳନି। ପିଙ୍ଗିଯମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୧୪୪) ଏୱଂ ମୋଘରାଜା ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଆରଭି। ତଂ ''ନ ତାୱସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପରିପାକଂ ଗତାନୀ''ତି ଞତ୍ୱା ଭଗୱା ''ତିଟ୍ଠ ତ୍ୱଂ, ମୋଘରାଜ, ଅଞ୍ଞୋ ପୁଚ୍ଛତୂ''ତି ପଟିକ୍ଖିପି। ତତୋ ତିସ୍ସମେତ୍ତେଯ୍ୟୋ ଅତ୍ତନୋ ସଂସଯଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ''କୋଧା''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ କୋଧ ସନ୍ତୁସ୍ସିତୋତି କୋ ଇଧ ତୁଟ୍ଠୋ। ଇଞ୍ଜିତାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ଫନ୍ଦିତାନି। ଉଭନ୍ତମଭିଞ୍ଞାଯାତି ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅଭିଜାନିତ୍ୱା। ମନ୍ତା ନ ଲିପ୍ପତୀତି ପଞ୍ଞାଯ ନ ଲିପ୍ପତି।

୧୦୪୮-୯। ତସ୍ସେତମତ୍ଥଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ଭଗୱା ''କାମେସୂ''ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ କାମେସୁ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାତି କାମନିମିତ୍ତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱା, କାମେସୁ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତ୍ତାୱତା ସନ୍ତୁସିତଂ ଦସ୍ସେତି, ''ୱୀତତଣ୍ହୋ''ତିଆଦୀହି ଅନିଞ୍ଜିତଂ । ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାଯ ନିବ୍ବୁତୋତି ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଧମ୍ମେ ୱୀମଂସିତ୍ୱା ରାଗାଦିନିବ୍ବାନେନ ନିବ୍ବୁତୋ। ସେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇମମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ଅୟମ୍ପି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସି ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତେୱାସିସହସ୍ସେନ, ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଅନେକସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି। ସେସଂ ପୁବ୍ବସଦିସମେୱାତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ ତିସ୍ସମେତ୍ତେୟ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପୁଣ୍ଣକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୫୦।ଅନେଜନ୍ତି ପୁଣ୍ଣକସୁତ୍ତଂ। ଇମମ୍ପି ପୁରିମନୟେନେୱ ମୋଘରାଜାନଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ମୂଲଦସ୍ସାୱିନ୍ତି ଅକୁସଲମୂଲାଦିଦସ୍ସାୱିଂ। ଇସୟୋତି ଇସିନାମକା ଜଟିଲା। ୟଞ୍ଞନ୍ତି ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ। ଅକପ୍ପୟିଂସୂତି ପରିୟେସନ୍ତି।

୧୦୫୧।ଆସୀସମାନାତି ରୂପାଦୀନି ପତ୍ଥୟମାନା। ଇତ୍ଥତ୍ତନ୍ତି ଇତ୍ଥଭାୱଞ୍ଚ ପତ୍ଥୟମାନା, ମନୁସ୍ସାଦିଭାୱଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଜରଂ ସିତାତି ଜରଂ ନିସ୍ସିତା। ଜରାମୁଖେନ ଚେତ୍ଥ ସବ୍ବୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସିତା ତତୋ ଅପରିମୁଚ୍ଚମାନା ଏୱ କପ୍ପୟିଂସୂତି ଦୀପେତି।

୧୦୫୨।କଚ୍ଚିସ୍ସୁ ତେ ଭଗୱା ୟଞ୍ଞପଥେ ଅପ୍ପମତ୍ତା, ଅତାରୁଂ ଜାତିଞ୍ଚ ଜରଞ୍ଚ ମାରିସାତି ଏତ୍ଥ ୟଞ୍ଞୋୟେୱ ୟଞ୍ଞପଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – କଚ୍ଚି ତେ ୟଞ୍ଞେ ଅପ୍ପମତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ୟଞ୍ଞଂ କପ୍ପୟନ୍ତା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖମତରିଂସୂତି।

୧୦୫୩।ଆସୀସନ୍ତୀତି ରୂପପଟିଲାଭାଦୟୋ ପତ୍ଥେନ୍ତି। ଥୋମୟନ୍ତୀତି ''ସୁୟିଟ୍ଠଂ ସୁଚି ଦିନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ୟଞ୍ଞାଦୀନି ପସଂସନ୍ତି। ଅଭିଜପ୍ପନ୍ତୀତି ରୂପାଦିପଟିଲାଭାୟ ୱାଚଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତି। ଜୁହନ୍ତୀତି ଦେନ୍ତି। କାମାଭିଜପ୍ପନ୍ତି ପଟିଚ୍ଚ ଲାଭନ୍ତି ରୂପାଦିପଟିଲାଭଂ ପଟିଚ୍ଚ ପୁନପ୍ପୁନଂ କାମେ ଏୱ ଅଭିଜପ୍ପନ୍ତି, ''ଅହୋ ୱତ ଅମ୍ହାକଂ ସିୟୁ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଣ୍ହଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୟାଜୟୋଗାତି ୟାଗାଧିମୁତ୍ତା। ଭୱରାଗରତ୍ତାତି ଏୱମିମେହି ଆସୀସନାଦୀହି ଭୱରାଗେନେୱ ରତ୍ତା, ଭୱରାଗରତ୍ତା ୱା ହୁତ୍ୱା ଏତାନି ଆସୀସନାଦୀନି କରୋନ୍ତା ନାତରିଂସୁ ଜାତିଆଦିୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ନ ଉତ୍ତରିଂସୂତି।

୧୦୫୪-୫।ଅଥକୋଚରହୀତି ଅଥ ଇଦାନି କୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅତାରୀତି। ସଙ୍ଖାୟାତି ଞାଣେନ ୱୀମଂସିତ୍ୱା। ପରୋପରାନୀତି ପରାନି ଚ ଓରାନି ଚ, ପରତ୍ତଭାୱସକତ୍ତଭାୱାଦୀନି ପରାନି ଚ ଓରାନି ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିଧୂମୋତି କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଧୂମୱିରହିତୋ। ଅନୀଘୋତି ରାଗାଦିଈଘୱିରହିତୋ। ଅତାରି ସୋତି ସୋ ଏୱରୂପୋ ଅରହା ଜାତିଜରଂ ଅତାରି। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇମମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ଅୟମ୍ପି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସି ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତେୱାସିସହସ୍ସେନ, ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଅନେକସତାନଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱାତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ ପୁଣ୍ଣକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ମେତ୍ତଗୂସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୫୬।ପୁଚ୍ଛାମିତନ୍ତି ମେତ୍ତଗୁସୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ମଞ୍ଞାମି ତଂ ୱେଦଗୁଂ ଭାୱିତତ୍ତନ୍ତି ''ଅୟଂ ୱେଦଗୂ''ତି ଚ ''ଭାୱିତତ୍ତୋ''ତି ଚ ଏୱଂ ତଂ ମଞ୍ଞାମି।

୧୦୫୭।ଅପୁଚ୍ଛସୀତି ଏତ୍ଥ ଅ-ଇତି ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ନିପାତୋ, ପୁଚ୍ଛସିଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। ପୱକ୍ଖାମି ୟଥା ପଜାନନ୍ତି ୟଥା ପଜାନନ୍ତୋ ଆଚିକ୍ଖତି, ଏୱଂ ଆଚିକ୍ଖିସ୍ସାମି। ଉପଧିନିଦାନା ପଭୱନ୍ତି ଦୁକ୍ଖାତି ତଣ୍ହାଦିଉପଧିନିଦାନା ଜାତିଆଦିଦୁକ୍ଖୱିସେସା ପଭୱନ୍ତି।

୧୦୫୮। ଏୱଂ ଉପଧିନିଦାନତୋ ପଭୱନ୍ତେସୁ ଦୁକ୍ଖେସୁ – ୟୋ ୱେ ଅୱିଦ୍ୱାତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ପଜାନନ୍ତି ସଙ୍ଖାରେ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଜାନନ୍ତୋ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସଜାତିପ୍ପଭୱାନୁପସ୍ସୀତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଜାତିକାରଣଂ ''ଉପଧୀ''ତି ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ।

୧୦୫୯।ସୋକପରିଦ୍ଦୱଞ୍ଚାତି ସୋକଞ୍ଚ ପରିଦେୱଞ୍ଚ। ତଥା ହି ତେ ୱିଦିତୋ ଏସ ଧମ୍ମୋତି ଯଥା ଯଥା ସତ୍ତା ଜାନନ୍ତି, ତଥା ତଥା ପଞ୍ଞାପନୱସେନ ୱିଦିତୋ ଏସ ଧମ୍ମୋତି।

୧୦୬୦-୬୧।କିତ୍ତଯିସ୍ସାମି ତେ ଧମ୍ମନ୍ତି ନିବ୍ବାନଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବାନଗାମିନିପଟିପଦାଧମ୍ମଞ୍ଚ ତେ ଦେସଯିସ୍ସାମି। ଦିଟ୍ଠେ ଧମ୍ମେତି ଦିଟ୍ଠେ ଦୁକ୍ଖାଦିଧମ୍ମେ, ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ୱା ଅତ୍ତଭାୱେ। ଅନୀତିହନ୍ତି ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖଂ। ଯଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଯଂ ଧମ୍ମଂ ''ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ତଞ୍ଚାହଂ ଅଭିନନ୍ଦାମୀତି ତଂ ୱୁତ୍ତପକାରଧମ୍ମଜୋତକଂ ତୱ ୱଚନଂ ଅହଂ ପତ୍ଥଯାମି। ଧମ୍ମମୁତ୍ତମନ୍ତି ତଞ୍ଚ ଧମ୍ମମୁତ୍ତମଂ ଅଭିନନ୍ଦାମୀତି।

୧୦୬୨।ଉଦ୍ଧଂଅଧୋ ତିରିଯଞ୍ଚାପି ମଜ୍ଝେତି ଏତ୍ଥ ଉଦ୍ଧନ୍ତି ଅନାଗତଦ୍ଧା ୱୁଚ୍ଚତି, ଅଧୋତି ଅତୀତଦ୍ଧା, ତିରିଯଞ୍ଚାପି ମଜ୍ଝେତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଦ୍ଧା। ଏତେସୁ ନନ୍ଦିଞ୍ଚ ନିୱେସନଞ୍ଚ, ପନୁଜ୍ଜ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏତେସୁ ଉଦ୍ଧାଦୀସୁ ତଣ୍ହଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠିନିୱେସନଞ୍ଚ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ପନୁଦେହି, ପନୁଦିତ୍ୱା ଚ ଭୱେ ନ ତିଟ୍ଠେ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଦୁୱିଧେପି ଭୱେ ନ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟାସି। ଏୱଂ ତାୱ ପନୁଜ୍ଜସଦ୍ଦସ୍ସ ପନୁଦେହୀତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ପନୁଦିତ୍ୱାତି ଏତସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ଭୱେ ନ ତିଟ୍ଠେତି ଅଯମେୱ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏତାନି ନନ୍ଦିନିୱେସନୱିଞ୍ଞାଣାନି ପନୁଦିତ୍ୱା ଦୁୱିଧେପି ଭୱେ ନ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୧୦୬୩-୪। ଏତାନି ୱିନୋଦେତ୍ୱା ଭୱେ ଅତିଟ୍ଠନ୍ତୋ ଏସୋ – ଏୱଂୱିହାରୀତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଇଧେୱାତି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ସାସନେ, ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ୱା ଅତ୍ତଭାୱେ। ସୁକିତ୍ତିତଂ ଗୋତମନୂପଧୀକନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅନୁପଧିକନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆଲପନ୍ତୋ ଆହ – ''ସୁକିତ୍ତିତଂ ଗୋତମନୂପଧୀକ''ନ୍ତି।

୧୦୬୫। ନ କେୱଲଂ ଦୁକ୍ଖମେୱ ପହାସି – ତେ ଚାପୀତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠିତନ୍ତି ସକ୍କଚ୍ଚଂ, ସଦା ୱା। ତଂ ତଂ ନମସ୍ସାମୀତି ତସ୍ମା ତଂ ନମସ୍ସାମି। ସମେଚ୍ଚାତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା। ନାଗାତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଆଲପନ୍ତୋ ଆହ।

୧୦୬୬। ଇଦାନି ତଂ ଭଗୱା ''ଅଦ୍ଧା ହି ଭଗୱା ପହାସି ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ଏୱଂ ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ୱିଦିତୋପି ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁପନେତ୍ୱାୱ ପହୀନଦୁକ୍ଖେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ଓୱଦନ୍ତୋ ''ଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ''ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଂ ତ୍ୱଂ ଅଭିଜାନନ୍ତୋ ''ଅଯଂ ବାହିତପାପତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ୱେଦେହି ଗତତ୍ତା ୱେଦଗୂ, କିଞ୍ଚନାଭାୱେନ ଅକିଞ୍ଚନୋ, କାମେସୁ ଚ ଭୱେସୁ ଚ ଅସତ୍ତତ୍ତା କାମଭୱେ ଅସତ୍ତୋ''ତି ଜଞ୍ଞା ଜାନେଯ୍ୟାସି। ଅଦ୍ଧା ହି ସୋ ଇମଂ ଓଘଂ ଅତାରି, ତିଣ୍ଣୋ ଚ ପାରଂ ଅଖିଲୋ ଅକଙ୍ଖୋ।

୧୦୬୭। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ୱିଦ୍ୱା ଚ ଯୋତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ, ଅତ୍ତଭାୱେ ୱା। ୱିସଜ୍ଜାତି ୱୋସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇମମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ୱୁତ୍ତସଦିସୋ ଏୱ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ମେତ୍ତଗୂସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଧୋତକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୬୮-୯।ପୁଚ୍ଛାମିତନ୍ତି ଧୋତକସୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱାଚାଭିକଙ୍ଖାମୀତି ୱାଚଂ ଅଭିକଙ୍ଖାମି। ସିକ୍ଖେ ନିବ୍ବାନମତ୍ତନୋତି ଅତ୍ତନୋ ରାଗାଦୀନଂ ନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯ ଅଧିସୀଲାଦୀନି ସିକ୍ଖେଯ୍ୟ। ଇତୋତି ମମ ମୁଖତୋ।

୧୦୭୦। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଅତ୍ତମନୋ ଧୋତକୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱମାନୋ କଥଂକଥାପମୋକ୍ଖଂ ଯାଚନ୍ତୋ ''ପସ୍ସାମହ''ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ପସ୍ସାମହଂ ଦେୱମନୁସ୍ସଲୋକେତି ପସ୍ସାମି ଅହଂ ଦେୱମନୁସ୍ସଲୋକେ। ତଂ ତଂ ନମସ୍ସାମୀତି ତଂ ଏୱରୂପଂ ନମସ୍ସାମି। ପମୁଞ୍ଚାତି ପମୋଚେହି।

୧୦୭୧। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଅତ୍ତାଧୀନମେୱ କଥଂକଥାପମୋକ୍ଖଂ ଓଘତରଣମୁଖେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନାହ''ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ନାହଂ ସହିସ୍ସାମୀତି ଅହଂ ନ ସହିସ୍ସାମି ନ ସକ୍କିସ୍ସାମି, ନ ୱାଯମିସ୍ସାମୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପମୋଚନାଯାତି ପମାଚେତୁଂ। କଥଂକଥିନ୍ତି ସକଙ୍ଖଂ। ତରେସୀତି ତରେଯ୍ୟାସି।

୧୦୭୨-୫। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଅତ୍ତମନତରୋ ଧୋତକୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱମାନୋ ଅନୁସାସନିଂ ଯାଚନ୍ତୋ ‘‘ଅନୁସାସ ବ୍ରହ୍ମେ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମାତି ସେଟ୍ଠୱଚନମେତଂ। ତେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆମନ୍ତଯମାନୋ ଆହ – ‘‘ଅନୁସାସ ବ୍ରହ୍ମେ’’ତି । ୱିୱେକଧମ୍ମନ୍ତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୱିୱେକନିବ୍ବାନଧମ୍ମଂ। ଅବ୍ଯାପଜ୍ଜମାନୋତି ନାନପ୍ପକାରତଂ ଅନାପଜ୍ଜମାନୋ। ଇଧେୱ ସନ୍ତୋତି ଇଧେୱ ସମାନୋ। ଅସିତୋତି ଅନିସ୍ସିତୋ। ଇତୋ ପରା ଦ୍ୱେ ଗାଥା ମେତ୍ତଗୁସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯା ଏୱ। କେୱଲଞ୍ହି ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଂ, ଇଧ ସନ୍ତିନ୍ତି ଅଯଂ ୱିସେସୋ। ତତିଯଗାଥାଯପି ପୁବ୍ବଡ୍ଢଂ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ ଅପରଡ୍ଢେ ସଙ୍ଗୋତି ସଜ୍ଜନଟ୍ଠାନଂ, ଲଗ୍ଗନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇମମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ୱୁତ୍ତସଦିସୋ ଏୱ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଧୋତକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଉପସୀୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୭୬।ଏକୋଅହନ୍ତି ଉପସୀୱସୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ମହନ୍ତମୋଘନ୍ତି ମହନ୍ତଂ ଓଘଂ। ଅନିସ୍ସିତୋତି ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ୱା ଅନିସ୍ସିତୋ। ନୋ ୱିସହାମୀତି ନ ସକ୍କୋମି। ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ନିସ୍ସଯଂ। ଯଂ ନିସ୍ସିତୋତି ଯଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ୱା ନିସ୍ସିତୋ।

୧୦୭୭। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଲାଭୀ ତଞ୍ଚ ସନ୍ତମ୍ପି ନିସ୍ସଯଂ ନ ଜାନାତି, ତେନସ୍ସ ଭଗୱା ତଞ୍ଚ ନିସ୍ସଯଂ ଉତ୍ତରି ଚ ନିଯ୍ୟାନପଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ପେକ୍ଖମାନୋତି ତଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିଂ ସତୋ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଚ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପସ୍ସମାନୋ। ନତ୍ଥୀତି ନିସ୍ସାଯାତି ତଂ ‘‘ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀ’’ତି ପୱତ୍ତସମାପତ୍ତିଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା। ତରସ୍ସୁ ଓଘନ୍ତି ତତୋ ପଭୁତି ପୱତ୍ତାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ଯଥାନୁରୂପଂ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଓଘଂ ତରସ୍ସୁ। କଥାହୀତି କଥଂକଥାହି। ତଣ୍ହକ୍ଖଯଂ ନତ୍ତମହାଭିପସ୍ସାତି ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ନିବ୍ବାନଂ ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା ପସ୍ସ। ଏତେନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରଂ କଥେତି।

୧୦୭୮-୯। ଇଦାନି ‘‘କାମେ ପହାଯା’’ତି ସୁତ୍ୱା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ଅତ୍ତନା ପହୀନେ କାମେ ସମ୍ପସ୍ସମାନୋ ‘‘ସବ୍ବେସୂ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ହିତ୍ୱା ମଞ୍ଞନ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ ତତୋ ହେଟ୍ଠା ଛବ୍ବିଧମ୍ପି ସମାପତ୍ତିଂ ହିତ୍ୱା। ସଞ୍ଞାୱିମୋକ୍ଖେ ପରମେତି ସତ୍ତସୁ ସଞ୍ଞାୱିମୋକ୍ଖେସୁ ଉତ୍ତମେ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନେ। ତିଟ୍ଠେ ନୁସୋ ତତ୍ଥ ଅନାନୁଯାଯୀତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତତ୍ଥ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଅୱିଗଚ୍ଛମାନୋ ତିଟ୍ଠେଯ୍ଯ ନୁତି ପୁଚ୍ଛତି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ସଟ୍ଠିକପ୍ପସହସ୍ସମତ୍ତଂଯେୱ ଠାନଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ତତିଯଗାଥମାହ।

୧୦୮୦। ଏୱଂ ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ଠାନଂ ସୁତ୍ୱା ଇଦାନିସ୍ସ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଭାୱଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ତିଟ୍ଠେ ଚେ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ପୂଗମ୍ପି ୱସ୍ସାନନ୍ତି ଅନେକସଙ୍ଖ୍ୟମ୍ପି ୱସ୍ସାନଂ, ଗଣରାସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପୂଗମ୍ପି ୱସ୍ସାନୀ’’ତିପି ପାଠୋ, ତତ୍ଥ ୱିଭତ୍ତିବ୍ଯତ୍ତଯେନ ସାମିୱଚନସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ କତ୍ୱଞ୍ଚ, ପୂଗନ୍ତି ୱା ଏତସ୍ସ ବହୂନୀତି ଅତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ‘‘ପୂଗାନୀ’’ତି ୱାପି ପଠନ୍ତି, ପୁରିମପାଠୋଯେୱ ସବ୍ବସୁନ୍ଦରୋ। ତତ୍ଥେୱ ସୋ ସୀତି ସିଯା ୱିମୁତ୍ତୋତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତତ୍ଥେୱାକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନେ ନାନାଦୁକ୍ଖେହି ୱିମୁତ୍ତୋ ସୀତିଭାୱପ୍ପତ୍ତୋ ଭୱେଯ୍ଯ, ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତୋ ସସ୍ସତୋ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠେଯ୍ଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚୱେଥ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ତଥାୱିଧସ୍ସାତି ଉଦାହୁ ତଥାୱିଧସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନୁପାଦାଯ ପରିନିବ୍ବାଯେଯ୍ଯାତି ଉଚ୍ଛେଦଂ ପୁଚ୍ଛତି, ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ୱାପି ଭୱେଯ୍ଯାତି ପଟିସନ୍ଧିମ୍ପି ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛତି।

୧୦୮୧। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତଂ ଅନୁପଗମ୍ମ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ଅନୁପାଦାଯ ପରିନିବ୍ବାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଚ୍ଚୀ ଯଥା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥଂ ପଲେତୀତି ଅତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତି। ନ ଉପେତି ସଙ୍ଖନ୍ତି ‘‘ଅସୁକଂ ନାମ ଦିସଂ ଗତୋ’’ତି ୱୋହାରଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱଂ ମୁନୀ ନାମକାଯା ୱିମୁତ୍ତୋତି ଏୱଂ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ସେକ୍ଖମୁନି ପକତିଯା ପୁବ୍ବେୱ ରୂପକାଯା ୱିମୁତ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଧମ୍ମକାଯସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା ପୁନ ନାମକାଯାପି ୱିମୁତ୍ତୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ଖୀଣାସୱୋ ହୁତ୍ୱା ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ପଲେତି, ନ ଉପେତି ସଙ୍ଖଂ ‘‘ଖତ୍ତିଯୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା’’ତି ଏୱମାଦିକଂ।

୧୦୮୨। ଇଦାନି ‘‘ଅତ୍ଥଂ ପଲେତୀ’’ତି ସୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ଯୋନିସୋ ଅତ୍ଥଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ‘‘ଅତ୍ଥଙ୍ଗତୋ ସୋ’’ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସୋ

ଅତ୍ଥଙ୍ଗତୋ ଉଦାହୁ ନତ୍ଥି, ଉଦାହୁ ୱେ ସସ୍ସତିଯା ସସ୍ସତଭାୱେନ ଅରୋଗୋ ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମୋ ସୋତି ଏୱଂ ତଂ ମେ ମୁନୀ ସାଧୁ ୱିଯାକରୋହି। କିଂ କାରଣଂ? ତଥା ହି ତେ ୱିଦିତୋ ଏସ ଧମ୍ମୋତି।

୧୦୮୩। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତଥା ଅୱଉଦ୍ଧତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅତ୍ଥଙ୍ଗତସ୍ସା''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥଙ୍ଗତସ୍ସାତି ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବୁତସ୍ସ। ନ ପମାଣମତ୍ଥୀତି ରୂପାଦିପ୍ପମାଣଂ ନତ୍ଥି। ଯେନ ନଂ ୱଜ୍ଜନ୍ତି ଯେନ ରାଗାଦିନା ନଂ ୱଦେଯ୍ୟୁଂ। ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ସବ୍ବେସୁ ଖନ୍ଧାଦିଧମ୍ମେସୁ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ୱୁତ୍ତସଦିସୋ ଏୱ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଉପସୀୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ନନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୮୪-୫।ସନ୍ତିଲୋକେତି ନନ୍ଦସୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୋ – ଲୋକେ ଖତ୍ତିଯାଦଯୋ ଜନା ଆଜୀୱକନିଗଣ୍ଠାଦିକେ ସନ୍ଧାଯ ''ସନ୍ତି ମୁନଯୋ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଯିଦଂ କଥଂସୂତି କିଂ ନୁ ଖୋ ତେ ସମାପତ୍ତିଞାଣାଦିନା ଞାଣେନ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଞାଣୂପପନ୍ନଂ ନୋ ମୁନିଂ ୱଦନ୍ତି, ଏୱଂୱିଧଂ ନୁ ୱଦନ୍ତି, ଉଦାହୁ ୱେ ନାନପ୍ପକାରକେନ ଲୂଖଜୀୱିତସଙ୍ଖାତେନ ଜୀୱିତେନୂପପନ୍ନନ୍ତି ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତଦୁଭଯଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମୁନିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନ ଦିଟ୍ଠିଯା''ତି ଗାଥମାହ।

୧୦୮୬-୭। ଇଦାନି ''ଦିଟ୍ଠାଦୀହି ସୁଦ୍ଧୀ''ତି ୱଦନ୍ତାନଂ ୱାଦେ କଙ୍ଖାପହାନତ୍ଥଂ ''ଯେ କେଚିମେ''ତି ପୁଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ଅନେକରୂପେନାତି କୋତୂହଲମଙ୍ଗଲାଦିନା। ତତ୍ଥ ଯତା ଚରନ୍ତାତି ତତ୍ଥ ସକାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଗୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତା। ଅଥସ୍ସ ତଥା ସୁଦ୍ଧିଅଭାୱଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଭଗୱା ଦୁତିଯଂ ଗାଥମାହ।

୧୦୮୮-୯୦। ଏୱଂ ''ନାତରିଂସୂ''ତି ସୁତ୍ୱା ଇଦାନି ଯୋ ଅତରି, ତଂ ସୋତୁକାମୋ ''ଯେ କେଚିମେ''ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଓଘତିଣ୍ଣମୁଖେନ ଜାତିଜରାତିଣ୍ଣେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତତିଯଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ନିୱୁତାତି ଓୱୁଟା ପରିଯୋନଦ୍ଧା। ଯେସୀଧାତି ଯେସୁ ଇଧ। ଏତ୍ଥ ଚ ସୁ-ଇତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ତଣ୍ହଂ ପରିଞ୍ଞାଯାତି ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ତଣ୍ହଂ ପରିଜାନିତ୍ୱା। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପନ ନନ୍ଦୋ ଭଗୱତୋ ଭାସିତଂ ଅଭିନନ୍ଦମାନୋ ''ଏତାଭିନନ୍ଦାମୀ''ତି ଗାଥମାହ। ଇଧାପି ଚ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତସଦିସୋ ଏୱ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ନନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ହେମକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୯୧-୪।ଯେମେ ପୁବ୍ବେତି ହେମକସୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯେ ମେ ପୁବ୍ବେ ୱିଯାକଂସୂତି ଯେ ବାୱରିଆଦଯୋ ପୁବ୍ବେ ମଯ୍ହଂ ସକଂ ଲଦ୍ଧିଂ ୱିଯାକଂସୁ। ହୁରଂ ଗୋତମସାସନାତି ଗୋତମସାସନା ପୁବ୍ବତରଂ। ସବ୍ବଂ ତଂ ତକ୍କୱଡ୍ଢନନ୍ତି ସବ୍ବଂ ତଂ କାମୱିତକ୍କାଦିୱଡ୍ଢନଂ। ତଣ୍ହାନିଗ୍ଘାତନନ୍ତି ତଣ୍ହାୱିନାସନଂ। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତଂ ଧମ୍ମଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ''ଇଧା''ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ ଏତଦଞ୍ଞାଯ ଯେ ସତାତି ଏତଂ ନିବ୍ବାନପଦମଚ୍ଚୁତଂ ''ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱିପସ୍ସନ୍ତା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଜାନିତ୍ୱା ଯେ କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିଆଦୀହି ସତା। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମାଭିନିବ୍ବୁତାତି ୱିଦିତଧମ୍ମତ୍ତା, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମତ୍ତା, ରାଗାଦିନିବ୍ବାନେନ ଚ ଅଭିନିବ୍ବୁତା। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇମମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ପୁବ୍ବସଦିସୋ ଏୱ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ହେମକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ତୋଦେଯ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୯୫।ଯସ୍ମିଂକାମାତି ତୋଦେଯ୍ୟସୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱିମୋକ୍ଖୋ ତସ୍ସ କୀଦିସୋତି ତସ୍ସ କୀଦିସୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ପୁଚ୍ଛତି । ଇଦାନି ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞୱିମୋକ୍ଖାଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ଦୁତିଯଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ୱିମୋକ୍ଖୋ ତସ୍ସ ନାପରୋତି ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ ନତ୍ଥି।

୧୦୯୭-୮। ଏୱଂ ''ତଣ୍ହକ୍ଖଯୋ ଏୱ ୱିମୋକ୍ଖୋ''ତି ୱୁତ୍ତେପି ତମତ୍ଥଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ''ନିରାସସୋ ସୋ ଉଦ ଆସସାନୋ''ତି ପୁନ ପୁଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ଉଦ ପଞ୍ଞକପ୍ପୀତି ଉଦାହୁ ସମାପତ୍ତିଞାଣାଦିନା ଞାଣେନ ତଣ୍ହାକପ୍ପଂ ୱା ଦିଟ୍ଠିକପ୍ପଂ ୱା କପ୍ପଯତି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ଦୁତିଯଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ କାମଭୱେତି କାମେ ଚ ଭୱେ ଚ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇମମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ପୁବ୍ବସଦିସୋ ଏୱ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ତୋଦେଯ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। କପ୍ପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୯୯।ମଜ୍ଝେସରସ୍ମିନ୍ତି କପ୍ପସୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ମଜ୍ଝେ ସରସ୍ମିନ୍ତି ପୁରିମପଚ୍ଛିମକୋଟିପଞ୍ଞାଣାଭାୱତୋ ମଜ୍ଝଭୂତେ ସଂସାରେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତିଟ୍ଠତନ୍ତି ତିଟ୍ଠମାନାନଂ। ଯଥାଯିଦଂ ନାପରଂ ସିଯାତି ଯଥା ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପୁନ ନ ଭୱେଯ୍ୟ।

୧୧୦୧-୨। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତମତ୍ଥଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ତିସ୍ସୋ ଗାଥାଯୋ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ଅକିଞ୍ଚନନ୍ତି କିଞ୍ଚନପଟିପକ୍ଖଂ। ଅନାଦାନନ୍ତି ଆଦାନପଟିପକ୍ଖଂ, କିଞ୍ଚନାଦାନୱୂପସମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନାପରନ୍ତି ଅପରପଟିଭାଗଦୀପଓ୍ୱିରହିତଂ, ସେଟ୍ଠନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନ ତେ ମାରସ୍ସ ପଦ୍ଧଗୂତି ତେ ମାରସ୍ସ ପଦ୍ଧଚରା ପରିଚାରକା ସିସ୍ସା ନ ହୋନ୍ତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇମମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ପୁବ୍ବସଦିସୋ ଏୱ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ କପ୍ପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ଜତୁକଣ୍ଣିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୦୩-୪।ସୁତ୍ୱାନହନ୍ତି ଜତୁକଣ୍ଣିସୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୁତ୍ୱାନହଂ ୱୀରମକାମକାମିନ୍ତି ଅହଂ ''ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୀରଂ କାମାନଂ ଅକାମନତୋ ଅକାମକାମିଂ ବୁଦ୍ଧଂ ସୁତ୍ୱା। ଅକାମମାଗମନ୍ତି ନିକ୍କାମଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଆଗତୋମ୍ହି। ସହଜନେତ୍ତାତି ସହଜାତସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଚକ୍ଖୁ। ଯଥାତଚ୍ଛନ୍ତି ଯଥାତଥଂ। ବ୍ରୂହି ମେତି ପୁନ ଯାଚନ୍ତୋ ଭଣତି। ଯାଚନ୍ତୋ ହି ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁମ୍ପି ଭଣେଯ୍ୟ, କୋ ପନ ୱାଦୋ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ। ତେଜୀ ତେଜସାତି ତେଜେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ତେଜସା ଅଭିଭୁଯ୍ୟ। ଯମହଂ ୱିଜଞ୍ଞଂ ଜାତିଜରାଯ ଇଧ ୱିପ୍ପହାନନ୍ତି ଯମହଂ ଜାତିଜରାନଂ ପହାନଭୂତଂ ଧମ୍ମଂ ଇଧେୱ ଜାନେଯ୍ୟଂ।

୧୧୦୫-୭। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତଂ ଧମ୍ମମାଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ତିସ୍ସୋ ଗାଥାଯୋ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ଦଟ୍ଠୁ ଖେମତୋତି ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନଗାମିନିଞ୍ଚ ପଟିପଦଂ ''ଖେମ''ନ୍ତି ଦିସ୍ୱା। ଉଗ୍ଗହିତନ୍ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଗହିତଂ। ନିରତ୍ତଂ ୱାତି ନିରସ୍ସିତବ୍ବଂ ୱା, ମୁଞ୍ଚିତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମା ତେ ୱିଜ୍ଜିତ୍ଥାତି ମା ତେ ଅହୋସି। କିଞ୍ଚନନ୍ତି ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନଂ ୱାପି ତେ ମା ୱିଜ୍ଜିତ୍ଥ। ପୁବ୍ବେତି ଅତୀତେ ସଙ୍ଖାରେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସା। ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଭଗୱା ଜତୁକଣ୍ଣିଂ

ଆଲପତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେଵ।

ଏଵଂ ଭଗଵା ଇମମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେଵ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ଚ ପୁଚ୍ଛସଦିସୋ ଏଵ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଜତୁକଣ୍ଣିସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ଭଦ୍ରାଵୁଧସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୧୦୮-୯।ଓକଞ୍ଜହନ୍ତି ଭଦ୍ରାଵୁଧସୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଓକଞ୍ଜହନ୍ତି ଆଲୟଂ ଜହଂ। ତଣ୍ହଚ୍ଛିଦନ୍ତି ଛତଣ୍ହାକାୟଚ୍ଛିଦଂ। ଅନେଜନ୍ତି ଲୋକଧମ୍ମେସୁ ନିକ୍କମ୍ପଂ। ନନ୍ଦିଞ୍ଜହନ୍ତି ଅନାଗତରୂପାଦିପତ୍ଥନାଜହଂ। ଏକା ଏଵ ହି ତଣ୍ହା ଥୁତିଵସେନ ଇଧ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଵୁତ୍ତା। କପ୍ପଞ୍ଜହନ୍ତି ଦୁଵିଧକପ୍ପଜହଂ। ଅଭିୟାଚେତି ଅତିଵିୟ ୟାଚାମି। ସୁତ୍ଵାନ ନାଗସ୍ସ ଅପନମିସ୍ସନ୍ତି ଇତୋତି ନାଗସ୍ସ ତଵ ଭଗଵା ଵଚନଂ ସୁତ୍ଵା ଇତୋ ପାସାଣକଚେତିୟତୋ ବହୂ ଜନା ପକ୍କମିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଜନପଦେହି ସଙ୍ଗତାତି ଅଙ୍ଗାଦୀହି ଜନପଦେହି ଇଧ ସମାଗତା। ଵିୟାକରୋହୀତି ଧମ୍ମଂ ଦେସେହି।

୧୧୧୦। ଅଥସ୍ସ ଆସୟାନୁଲୋମେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଭଗଵା ଦ୍ଵେ ଗାଥାୟୋ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ଆଦାନତଣ୍ହନ୍ତି ରୂପାଦୀନଂ ଆଦାୟିକଂ ଗହଣତଣ୍ହଂ, ତଣ୍ହୁପାଦାନନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୟଂ ୟଞ୍ହି ଲୋକସ୍ମିମୁପାଦିୟନ୍ତୀତି ଏତେସୁ ଉଦ୍ଧାଦିଭେଦେସୁ ୟଂ ୟଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତେନେଵ ମାରୋ ଅନ୍ଵେତି ଜନ୍ତୁନ୍ତି ତେନେଵ ଉପାଦାନପଚ୍ଚୟନିବ୍ବତ୍ତକମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରନିବ୍ବତ୍ତଵସେନ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖନ୍ଧମାରୋ ତଂ ସତ୍ତଂ ଅନୁଗଚ୍ଛତି।

୧୧୧୧।ତସ୍ମା ପଜାନନ୍ତି ତସ୍ମା ଏତମାଦୀନଵଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିଵସେନ ଵା ସଙ୍ଖାରେ ଜାନନ୍ତୋ। ଆଦାନସତ୍ତେ ଇତି ପେକ୍ଖମାନୋ, ପଜଂ ଇମଂ ମଚ୍ଚୁଧେୟ୍ୟେ ଵିସତ୍ତନ୍ତି ଆଦାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଆଦାନେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ସତ୍ତେ ସବ୍ବଲୋକେ ଇମଂ ପଜଂ ମଚ୍ଚୁଧେୟ୍ୟେ ଲଗ୍ଗଂ ପେକ୍ଖମାନୋ। ଆଦାନସତ୍ତେ ଵା ଆଦାନାଭିନିଵିଟ୍ଠେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଆଦାନସଙ୍ଗହେତୁଞ୍ଚ ଇମଂ ପଜଂ ମଚ୍ଚୁଧେୟ୍ୟେ ଲଗ୍ଗଂ ତତୋ ଵୀତିକ୍କମିତୁଂ ଅସମତ୍ଥଂ ଇତି ପେକ୍ଖମାନୋ କିଞ୍ଚନଂ ସବ୍ବଲୋକେ ନ ଉପ୍ପାଦିୟେଥାତି ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେଵ।

ଏଵଂ ଭଗଵା ଇମମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେଵ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ଚ ପୁଚ୍ଛସଦିସୋ ଏଵ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଭଦ୍ରାଵୁଧସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୩। ଉଦୟସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୧୧୨-୩।ଝାୟିନ୍ତି ଉଦୟସୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞାଵିମୋକ୍ଖନ୍ତି ପଞ୍ଞାନୁଭାଵନିଜ୍ଝାତଂ ଵିମୋକ୍ଖଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଅଥ ଭଗଵା ୟସ୍ମା ଉଦୟୋ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଲାଭୀ, ତସ୍ମାସ୍ସ ପଟିଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନଵସେନ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଅଞ୍ଞାଵିମୋକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଗାଥାଦ୍ଵୟମାହ। ତତ୍ଥ ପହାନଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାନନ୍ତି ୟମିଦଂ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ କାମଚ୍ଛନ୍ଦପ୍ପହାନଂ, ତମ୍ପି ଅଞ୍ଞାଵିମୋକ୍ଖଂ ପବ୍ରୂମି। ଏଵଂ ସବ୍ବପଦାନି ୟୋଜେତବ୍ବାନି।

୧୧୧୪।ଉପେକ୍ଖାସତିସଂସୁଦ୍ଧନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୁପେକ୍ଖାସତୀହି ସଂସୁଦ୍ଧଂ। ଧମ୍ମତକ୍କପୁରେଜଵନ୍ତି ଇମିନା ତସ୍ମିଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଵିମୋକ୍ଖେ ଠତ୍ଵା ଝାନଙ୍ଗାନି ଵିପସ୍ସିତ୍ଵା ଅଧିଗତଂ ଅରହତ୍ତଵିମୋକ୍ଖଂ ଵଦତି। ଅରହତ୍ତଵିମୋକ୍ଖସ୍ସ ହି ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦିଭେଦୋ ଧମ୍ମତକ୍କୋ ପୁରେଜଵୋ ହୋତି। ତେନାହ – ‘‘ଧମ୍ମତକ୍କପୁରେଜଵ’’ନ୍ତି। ଅଵିଜ୍ଜାୟ ପଭେଦନନ୍ତି ଏତମେଵ ଚ ଅଞ୍ଞାଵିମୋକ୍ଖଂ ଅଵିଜ୍ଜାପଭେଦନସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ନିସ୍ସାୟ ଜାତତ୍ତା କାରଣୋପଚାରେନ ‘‘ଅଵିଜ୍ଜାୟ ପଭେଦନ’’ନ୍ତି ପବ୍ରୂମୀତି।

୧୧୧୫-୬। ଏଵଂ ଅଵିଜ୍ଜାପଭେଦନଵଚନେନ ଵୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ସୁତ୍ଵା ‘‘ତଂ କିସ୍ସ ଵିପ୍ପହାନେନ ଵୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘କିଂସୁ ସଂୟୋଜନୋ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ କିଂସୁ ସଂୟୋଜନୋତି କିଂ ସଂୟୋଜନୋ। ଵିଚାରଣନ୍ତି ଵିଚରଣକାରଣଂ। କିସ୍ସସ୍ସ ଵିପ୍ପହାନେନାତି କିଂ ନାମକସ୍ସ ଅସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଵିପ୍ପହାନେନ। ଅଥସ୍ସ ଭଗଵା ତମତ୍ଥଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ନନ୍ଦିସଂୟୋଜନୋ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଵିତକ୍କସ୍ସାତି କାମଵିତକ୍କାଦିକୋ ଵିତକ୍କୋ ଅସ୍ସ।

୧୧୧୭-୮। ଇଦାନି ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘କଥଂ ସତସ୍ସା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଅଥସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ କଥେନ୍ତୋ ଭଗୱା ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଏୱଂ ସତସ୍ସାତି ଏୱଂ ସତସ୍ସ ସମ୍ପଜାନସ୍ସ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇମମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ଚ ପୁବ୍ବସଦିସୋ ଏୱ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଉଦୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ପୋସାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୧୯-୨୦।ୟୋଅତୀତନ୍ତି ପୋସାଲସୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୟୋ ଅତୀତଂ ଆଦିସତୀତି ୟୋ ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରେସଞ୍ଚ ‘‘ଏକମ୍ପି ଜାତି’’ନ୍ତିଆଦିଭେଦଂ ଅତୀତଂ ଆଦିସତି। ୱିଭୂତରୂପସଞ୍ଞିସ୍ସାତି ସମତିକ୍କନ୍ତରୂପସଞ୍ଞିସ୍ସ। ସବ୍ବକାୟପ୍ପହାୟିନୋତି ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ସବ୍ବରୂପକାୟପ୍ପହାୟିନୋ, ପହୀନରୂପଭୱପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀତି ପସ୍ସତୋତି ୱିଞ୍ଞାଣାଭାୱୱିପସ୍ସନେନ ‘‘ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀ’’ତି ପସ୍ସତୋ, ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଲାଭିନୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଞାଣଂ ସକ୍କାନୁପୁଚ୍ଛାମୀତି ସକ୍କାତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଆଲପନ୍ତୋ ଆହ। ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଞାଣଂ ପୁଚ୍ଛାମି, କୀଦିସଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି। କଥଂ ନେୟ୍ୟୋତି କଥଂ ସୋ ନେତବ୍ବୋ, କଥମସ୍ସ ଉତ୍ତରିଞାଣଂ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବନ୍ତି।

୧୧୨୧। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତାଦିସେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅତ୍ତନୋ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣତଂ ପକାସେତ୍ୱା ତଂ ଞାଣଂ ବ୍ୟାକାତୁଂ ଗାଥାଦ୍ୱୟମାହ। ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୟୋ ସବ୍ବା, ଅଭିଜାନଂ ତଥାଗତୋତି ଅଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଚତସ୍ସୋ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ସତ୍ତାତି ଏୱଂ ସବ୍ବା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୟୋ ଅଭିଜାନନ୍ତୋ ତଥାଗତୋ। ତିଟ୍ଠନ୍ତମେନଂ ଜାନାତୀତି କମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ତିଟ୍ଠନ୍ତଂ ଏତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଜାନାତି ‘‘ଆୟତିଂ ଅୟଂ ଏୱଂଗତିକୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନାଦୀସୁ ଅଧିମୁତ୍ତଂ। ତପ୍ପରାୟଣନ୍ତି ତମ୍ମୟଂ।

୧୧୨୨।ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞସମ୍ଭୱଂ ଞତ୍ୱାତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଜନକଂ କମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ନନ୍ଦି ପଲିବୋଧୋ ଅୟ’’ନ୍ତି। ନନ୍ଦୀ ସଂୟୋଜନଂ ଇତୀତି ୟା ଚ ତତ୍ଥ ଅରୂପରାଗସଙ୍ଖାତା ନନ୍ଦୀ, ତଞ୍ଚ ସଂୟୋଜନଂ ଇତି ଞତ୍ୱା। ତତୋ ତତ୍ଥ ୱିପସ୍ସତୀତି ତତୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତଂ ସମାପତ୍ତିଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିପସ୍ସତି। ଏତଂ ଞାଣଂ ତଥଂ ତସ୍ସାତି ଏତଂ ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଏୱଂ ୱିପସ୍ସତୋ ଅନୁକ୍କମେନେୱ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅରହତ୍ତଞାଣଂ ଅୱିପରୀତଂ। ୱୁସୀମତୋତି ୱୁସିତୱନ୍ତସ୍ସ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇମମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ଚ ପୁବ୍ବସଦିସୋ ଏୱ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ ପୋସାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୫। ମୋଘରାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୨୩।ଦ୍ୱାହଂସକ୍କନ୍ତି ମୋଘରାଜସୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱାହନ୍ତି ଦ୍ୱେ ୱାରେ ଅହଂ। ସୋ ହି ପୁବ୍ବେ ଅଜିତସୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ତିସ୍ସମେତ୍ତେୟ୍ୟସୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅୱସାନେ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛି। ଭଗୱା ପନସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରିପାକଂ ଆଗମୟମାନୋ ନ ବ୍ୟାକାସି। ତେନାହ – ‘‘ଦ୍ୱାହଂ ସକ୍କଂ ଅପୁଚ୍ଛିସ୍ସ’’ନ୍ତି। ୟାୱତତିୟଞ୍ଚ ଦେୱୀସି, ବ୍ୟାକରୋତୀତି ମେ ସୁତନ୍ତି ୟାୱତତିୟଞ୍ଚ ସହଧମ୍ମିକଂ ପୁଟ୍ଠୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱଭୂତୋ ଇସି ଭଗୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ୟାକରୋତୀତି ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ। ଗୋଧାୱରୀତୀରେୟେୱ କିର ସୋ ଏୱମସ୍ସୋସି। ତେନାହ – ‘‘ବ୍ୟାକରୋତୀତି ମେ ସୁତ’’ନ୍ତି।

୧୧୨୪।ଅୟଂ ଲୋକୋତି ମନୁସ୍ସଲୋକୋ। ପରୋ ଲୋକୋତି ତଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସୋ। ସଦେୱକୋତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସୋ ଉପପତ୍ତିଦେୱସମ୍ମୁତିଦେୱୟୁତ୍ତୋ, ‘‘ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ ସଦେୱକୋ’’ତି ଏତଂ ୱା ‘‘ସଦେୱକେ ଲୋକେ’’ତିଆଦିନୟନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ତେନ ସବ୍ବୋପି ତଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ଲୋକୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୧୨୫। ଏୱଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତଦସ୍ସାୱିନ୍ତି ଏୱଂ ଅଗ୍ଗଦସ୍ସାୱିଂ, ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯାଧିମୁତ୍ତିଗତିପରାଯଣାଦୀନି ପସ୍ସିତୁଂ ସମତ୍ଥନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

୧୧୨୬।ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୁତି ଅୱସିଯପୱତ୍ତିସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ୱା ତୁଚ୍ଛସଙ୍ଖାରସମନୁପସ୍ସନାୱସେନ ୱାତି ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ପସ୍ସ। ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଂ ଊହଚ୍ଚାତି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇମମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ୱୁତ୍ତସଦିସୋ ଏୱ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ମୋଘରାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬। ପିଙ୍ଗିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୨୭।ଜିଣ୍ଣୋହମସ୍ମୀତି ପିଙ୍ଗିଯସୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଜିଣ୍ଣୋହମସ୍ମି ଅବଲୋ ୱୀତୱଣ୍ଣୋତି ସୋ କିର ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଜରାଭିଭୂତୋ ୱୀସୱସ୍ସସତିକୋ ଜାତିଯା, ଦୁବ୍ବଲୋ ଚ ‘‘ଇଧ ପଦଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଅଞ୍ଞତ୍ଥେୱ କରୋତି, ୱିନଟ୍ଠପୁରିମଚ୍ଛୱିୱଣ୍ଣୋ ଚ । ତେନାହ – ‘‘ଜିଣ୍ଣୋହମସ୍ମି ଅବଲୋ ୱୀତୱଣ୍ଣୋ’’ତି। ମାହଂ ନସ୍ସଂ ମୋମୁହୋ ଅନ୍ତରାୱାତି ମାହଂ ତୁଯ୍ହଂ ଧମ୍ମଂ ଅସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଅନ୍ତରାଯେୱ ଅୱିଜ୍ଜୋ ହୁତ୍ୱା ଅନସ୍ସିଂ। ଜାତିଜରାଯ ଇଧ ୱିପ୍ପହାନନ୍ତି ଇଧେୱ ତୱ ପାଦମୂଲେ ପାସାଣକେ ୱା ଚେତିଯ ଜାତିଜରାଯ ୱିପ୍ପହାନଂ ନିବ୍ବାନଧମ୍ମଂ ଯମହଂ ୱିଜଞ୍ଞଂ, ତଂ ମେ ଆଚିକ୍ଖ।

୧୧୨୮। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ପିଙ୍ଗିଯୋ କାଯେ ସାପେକ୍ଖତାଯ ‘‘ଜିଣ୍ଣୋହମସ୍ମୀ’’ତି ଗାଥମାହ ତେନସ୍ସ ଭଗୱା କାଯେ ସିନେହପ୍ପହାନତ୍ଥଂ ‘‘ଦିସ୍ୱାନରୂପେସୁ ୱିହଞ୍ଞମାନେ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ରୂପେସୂତି ରୂପହେତୁ ରୂପପଚ୍ଚଯା। ୱିହଞ୍ଞମାନେତି କମ୍ମକାରଣାଦୀହି ଉପହଞ୍ଞମାନେ। ରୁପ୍ପନ୍ତି ରୂପେସୂତି ଚକ୍ଖୁରୋଗାଦୀହି ଚ ରୂପହେତୁଯେୱ ଜନା ରୁପ୍ପନ୍ତି ବାଧୀଯନ୍ତି।

୧୧୨୯-୩୦। ଏୱଂ ଭଗୱତା ଯାୱ ଅରହତ୍ତଂ ତାୱ କଥିତଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱାପି ପିଙ୍ଗିଯୋ ଜରାଦୁବ୍ବଲତାଯ ୱିସେସଂ ଅନଧିଗନ୍ତ୍ୱାୱ ପୁନ ‘‘ଦିସା ଚତସ୍ସୋ’’ତି ଇମାଯ ଗାଥାଯ ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୋମେନ୍ତୋ ଦେସନଂ ଯାଚତି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ପୁନପି ଯାୱ ଅରହତ୍ତଂ, ତାୱ ପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତଣ୍ହାଧିପନ୍ନେ’’ତି ଗାଥମାହ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଇମମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଭଗୱା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ପିଙ୍ଗିଯୋ ଅନାଗାମିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସି। ସୋ କିର ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଏୱଂ ୱିଚିତ୍ରପଟିଭାନଂ ନାମ ଦେସନଂ ନ ଲଭି ମଯ୍ହଂ ମାତୁଲୋ ବାୱରୀ ସୱନାଯା’’ତି। ତେନ ସିନେହୱିକ୍ଖେପେନ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ଅନ୍ତେୱାସିନୋ ପନସ୍ସ ସହସ୍ସଜଟିଲା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ସବ୍ବେୱ ଇଦ୍ଧିମଯପତ୍ତଚୀୱରଧରା ଏହିଭିକ୍ଖୱୋ ଅହେସୁନ୍ତି।

ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ପିଙ୍ଗିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପାରାଯନତ୍ଥୁତିଗାଥାୱଣ୍ଣନା

ଇତୋ ପରଂ ସଙ୍ଗୀତିକାରା ଦେସନଂ ଥୋମେନ୍ତା ‘‘ଇଦମୱୋଚ ଭଗୱା’’ତିଆଦିମାହଂସୁ। ତତ୍ଥ ଇଦମୱୋଚାତି ଇଦଂ ପରାଯନଂ ଅୱୋଚ। ପରିଚାରକସୋଳସାନନ୍ତି ବାୱରିସ୍ସ ପରିଚାରକେନ ପିଙ୍ଗିଯେନ ସହ ସୋଳସନ୍ନଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱା ଭଗୱତୋ ପରିଚାରକାନଂ ସୋଳସନ୍ନନ୍ତି ପରିଚାରକସୋଳସନ୍ନଂ। ତେ ଏୱ ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣା। ତତ୍ଥ ସୋଳସପରିସା ପନ ପୁରତୋ ଚ ପଚ୍ଛତୋ ଚ ୱାମପସ୍ସତୋ ଚ ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସତୋ ଚ ଛ ଛ ଯୋଜନାନି ନିସିନ୍ନା ଉଜୁକେନ ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନିକା ଅହୋସି। ଅଜ୍ଝିଟ୍ଠୋତି ଯାଚିତୋ ଅତ୍ଥମଞ୍ଞାଯାତି ପାଳିଅତ୍ଥମଞ୍ଞାଯ। ଧମ୍ମମଞ୍ଞାଯାତି ପାଳିମଞ୍ଞାଯ। ପାରାଯନନ୍ତି ଏୱଂ ଇମସ୍ସ ଧମ୍ମପରିଯାଯସ୍ସ ଅଧିୱଚନଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ତେସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ନାମାନି କିତ୍ତଯନ୍ତା ‘‘ଅଜିତୋ ତିସ୍ସମେତ୍ତେଯ୍ୟୋ…ପେ… ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠଂ ଉପାଗମୁ’’ନ୍ତି ଆହଂସୁ।

୧୧୩୧-୭। ତତ୍ଥ ସମ୍ପନ୍ନଚରଣନ୍ତି ନିବ୍ବାନପଦଟ୍ଠାନଭୂତେନ ପାତିମୋକ୍ଖସୀଲାଦିନା ସମ୍ପନ୍ନଂ। ଇସିନ୍ତି ମହେସିଂ। ସେସଂ ପାକଟମେୱ। ତତୋ ପରଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟମଚରିଂସୂତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଅଚରିଂସୁ। ତସ୍ମା ପାରାୟନନ୍ତି ତସ୍ସ ପାରଭୂତସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅୟନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ପାରାୟନାନୁଗୀତିଗାଥାୱଣ୍ଣନା

୧୧୩୮।ପାରାୟନମନୁଗାୟିସ୍ସନ୍ତି ଅସ୍ସ ଅୟଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ – ଭଗୱତା ହି ପାରାୟନେ ଦେସିତେ ସୋଳସସହସ୍ସା ଜଟିଲା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ, ଅୱସେସାନଞ୍ଚ ଚୁଦ୍ଦସକୋଟିସଙ୍ଖାନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପୋରାଣେହି –

‘‘ତତୋ ପାସାଣକେ ରମ୍ମେ, ପାରାୟନସମାଗମେ;

ଅମତଂ ପାପୟୀ ବୁଦ୍ଧୋ, ଚୁଦ୍ଦସ ପାଣକୋଟିୟୋ’’ତି।

ନିଟ୍ଠିତାୟ ପନ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ତତୋ ତତୋ ଆଗତା ମନୁସ୍ସା ଭଗୱତୋ ଆନୁଭାୱେନ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଗାମନିଗମାଦୀସ୍ୱେୱ ପାତୁରହେସୁଂ। ଭଗୱାପି ସାୱତ୍ଥିମେୱ ଅଗମାସି ପରିଚାରକସୋଳସାଦୀହି ଅନେକେହି ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସେହି ପରିୱୁତୋ। ତତ୍ଥ ପିଙ୍ଗିୟୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଆହ – ‘‘ଗଚ୍ଛାମହଂ, ଭନ୍ତେ, ବାୱରିସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ ଆରୋଚେତୁଂ, ପଟିସ୍ସୁତଞ୍ହି ତସ୍ସ ମୟା’’ତି। ଅଥ ଭଗୱତା ଅନୁଞ୍ଞାତୋ ଞାଣଗମନେନେୱ ଗୋଧାୱରୀତୀରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପାଦଗମନେନ ଅସ୍ସମାଭିମୁଖୋ ଅଗମାସି। ତମେନଂ ବାୱରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ମଗ୍ଗଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ନିସିନ୍ନୋ ଦୂରତୋୱ ଖାରିଜଟାଦିୱିରହିତଂ ଭିକ୍ଖୁୱେସେନ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ନିଟ୍ଠଂ ଅଗମାସି। ସମ୍ପତ୍ତଞ୍ଚାପି ନଂ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘କିଂ, ପିଙ୍ଗିୟ, ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି। ‘‘ଆମ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ପାସାଣକେ ଚେତିୟେ ନିସିନ୍ନୋ ଅମ୍ହାକଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ତମହଂ ତୁୟ୍ହଂ ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତି। ତତୋ ବାୱରୀ ମହତା ସକ୍କାରେନ ସପରିସୋ ତଂ ପୂଜେତ୍ୱା ଆସନଂ ପଞ୍ଞାପେସି। ତତ୍ଥ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପିଙ୍ଗିୟୋ ‘‘ପାରାୟନମନୁଗାୟିସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଅନୁଗାୟିସ୍ସନ୍ତି ଭଗୱତା ଗୀତଂ ଅନୁଗାୟିସ୍ସଂ। ୟଥାଦ୍ଦକ୍ଖୀତି ୟଥା ସାମଂ ସଚ୍ଚାଭିସମ୍ବୋଧେନ ଅସାଧାରଣଞାଣେନ ଚ ଅଦ୍ଦକ୍ଖି। ନିକ୍କାମୋତି ପହୀନକାମୋ । ‘‘ନିକ୍କମୋ’’ତିପି ପାଠୋ, ୱୀରିୟୱାତି ଅତ୍ଥୋ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ୱା ଅକୁସଲପକ୍ଖା। ନିବ୍ବନୋତି କିଲେସୱନୱିରହିତୋ, ତଣ୍ହାୱିରହିତୋ ଏୱ ୱା। କିସ୍ସ ହେତୁ ମୁସା ଭଣେତି ୟେହି କିଲେସେହି ମୁସା ଭଣେୟ୍ୟ, ଏତେ ତସ୍ସ ପହୀନାତି ଦସ୍ସେତି। ଏତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସୱନେ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେତି।

୧୧୩୯-୪୧।ୱଣ୍ଣୂପସଞ୍ହିତନ୍ତି ଗୁଣୂପସଞ୍ହିତଂ। ସଚ୍ଚୱ୍ହୟୋତି ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ସଚ୍ଚେନେୱ ଅୱ୍ହାନେନ ନାମେନ ୟୁତ୍ତୋ। ବ୍ରହ୍ମେତି ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଆଲପତି। କୁବ୍ବନକନ୍ତି ପରିତ୍ତୱନଂ। ବହୁପ୍ଫଲଂ କାନନମାୱସେୟ୍ୟାତି ଅନେକଫଲାଦିୱିକତିଭରିତଂ କାନନଂ ଆଗମ୍ମ ୱସେୟ୍ୟ। ଅପ୍ପଦସ୍ସେତି ବାୱରିପଭୁତିକେ ପରିତ୍ତପଞ୍ଞେ। ମହୋଦଧିନ୍ତି ଅନୋତତ୍ତାଦିଂ ମହନ୍ତଂ ଉଦକରାସିଂ।

୧୧୪୨-୪।ୟେମେ ପୁବ୍ବେତି ୟେ ଇମେ ପୁବ୍ବେ। ତମନୁଦାସିନୋତି ତମୋନୁଦୋ ଆସିନୋ। ଭୂରିପଞ୍ଞାଣୋତି ଞାଣଧଜୋ। ଭୂରିମେଧସୋତି ୱିପୁଲପଞ୍ଞୋ। ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକମକାଲିକନ୍ତି ସାମଂ ପସ୍ସିତବ୍ବଫଲଂ, ନ ଚ କାଲନ୍ତରେ ପତ୍ତବ୍ବଫଲଂ। ଅନୀତିକନ୍ତି କିଲେସଈତିୱିରହିତଂ।

୧୧୪୫-୫୦। ଅଥ ନଂ ବାୱରୀ ଆହ ‘‘କିଂ ନୁ ତମ୍ହା’’ତି ଦ୍ୱେ ଗାଥା। ତତୋ ପିଙ୍ଗିୟୋ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକା ଅୱିପ୍ପୱାସମେୱ ଦୀପେନ୍ତୋ ‘‘ନାହଂ ତମ୍ହା’’ତିଆଦିମାହ। ପସ୍ସାମି ନଂ ମନସା ଚକ୍ଖୁନାୱାତି ତଂ ବୁଦ୍ଧଂ ଅହଂ ଚକ୍ଖୁନା ୱିୟ ମନସା ପସ୍ସାମି । ନମସ୍ସମାନୋ ୱିୱସେମି ରତ୍ତିନ୍ତି ନମସ୍ସମାନୋୱ ରତ୍ତିଂ ଅତିନାମେମି। ତେନ ତେନେୱ ନତୋତି ୟେନ ଦିସାଭାଗେନ ବୁଦ୍ଧୋ, ତେନ ତେନେୱାହମ୍ପି ନତୋ ତନ୍ନିନ୍ନୋ ତପ୍ପୋଣୋତି ଦସ୍ସେତି।

୧୧୫୧।ଦୁବ୍ବଲଥାମକସ୍ସାତି ଅପ୍ପଥାମକସ୍ସ, ଅଥ ୱା ଦୁବ୍ବଲସ୍ସ ଦୁତ୍ଥାମକସ୍ସ ଚ ବଲୱୀରିୟହୀନସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନେୱ କାୟୋ ନ ପଲେତୀତି ତେନେୱ ଦୁବ୍ବଲଥାମକତ୍ତେନ କାୟୋ ନ ଗଚ୍ଛତି, ୟେନ ୱା ବୁଦ୍ଧୋ, ତେନ ନ ଗଚ୍ଛତି। ‘‘ନ ପରେତୀ’’ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥାତି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସନ୍ତିକେ। ସଙ୍କପ୍ପୟନ୍ତାୟାତି ସଙ୍କପ୍ପଗମନେନ। ତେନ ୟୁତ୍ତୋତି ୟେନ ବୁଦ୍ଧୋ, ତେନ ୟୁତ୍ତୋ ପୟୁତ୍ତୋ ଅନୁୟୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି।

୧୧୫୨।ପଙ୍କେସୟାନୋତି କାମକଦ୍ଦମେ ସୟମାନୋ। ଦୀପା ଦୀପଂ ଉପପ୍ଲୱିନ୍ତି ସତ୍ଥାରାଦିତୋ ସତ୍ଥାରାଦିଂ ଅଭିଗଚ୍ଛିଂ। ଅଥଦ୍ଦସାସିଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ସୋହଂ ଏୱଂ ଦୁଦ୍ଦିଟ୍ଠିଂ ଗହେତ୍ୱା ଅନ୍ୱାହିଣ୍ଡନ୍ତୋ ଅଥ ପାସାଣକେ ଚେତିୟେ ବୁଦ୍ଧମଦ୍ଦକ୍ଖିଂ।

୧୧୫୩। ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଅୱସାନେ ପିଙ୍ଗିଯସ୍ସ ଚ ବାୱରିସ୍ସ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ଠିତୋଯେୱ ସୁୱଣ୍ଣୋଭାସଂ ମୁଞ୍ଚି। ପିଙ୍ଗିଯୋ ବାୱରିସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତୋ ନିସିନ୍ନୋ ଏୱ ତଂ ଓଭାସଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘କିଂ ଇଦ’’ନ୍ତି ୱିଲୋକେନ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ପୁରତୋ ଠିତଂ ୱିଯ ଦିସ୍ୱା ବାୱରିବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଆଗତୋ’’ତି ଆରୋଚେସି, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଉଟ୍ଠାଯାସନା ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଭଗୱାପି ଓଭାସଂ ଫରିତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ସପ୍ପାଯଂ ୱିଦିତ୍ୱା ପିଙ୍ଗିଯମେୱ ଆଲପମାନୋ ‘‘ଯଥା ଅହୂ ୱକ୍କଲୀ’’ତି ଇମଂ ଗାଥମଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଥା ୱକ୍କଲିତ୍ଥେରୋ ସଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତୋ ଅହୋସି, ସଦ୍ଧାଧୁରେନ ଚ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ଯଥା ଚ ସୋଳସନ୍ନଂ ଏକୋ ଭଦ୍ରାୱୁଧୋ ନାମ ଯଥା ଚ ଆଳୱି ଗୋତମୋ, ଏୱମେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ପମୁଞ୍ଚସ୍ସୁ ସଦ୍ଧଂ। ତତୋ ସଦ୍ଧାଯ ଅଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତୋ ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ମଚ୍ଚୁଧେଯ୍ୟସ୍ସ ପାରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗମିସ୍ସସୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପିଙ୍ଗିଯୋ ଅରହତ୍ତେ ବାୱରୀ ଅନାଗାମିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହି। ବାୱରିବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସିସ୍ସା ପନ ପଞ୍ଚସତା ସୋତାପନ୍ନା ଅହେସୁଂ।

୧୧୫୪-୫। ଇଦାନି ପିଙ୍ଗିଯୋ ଅତ୍ତନୋ ପସାଦଂ ପୱେଦେନ୍ତୋ ‘‘ଏସ ଭିୟ୍ୟୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଟିଭାନୱାତି ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦାଯ ଉପେତୋ। ଅଧିଦେୱେ ଅଭିଞ୍ଞାଯାତି ଅଧିଦେୱକରେ ଧମ୍ମେ ଞତ୍ୱା। ପରୋୱରନ୍ତି ହୀନପଣୀତଂ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରସ୍ସ ଚ ଅଧିଦେୱତ୍ତକରଂ ସବ୍ବଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ୱେଦୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କଙ୍ଖୀନଂ ପଟିଜାନତନ୍ତି କଙ୍ଖୀନଂଯେୱ ସତଂ ‘‘ନିକ୍କଙ୍ଖମ୍ହା’’ତି ପଟିଜାନନ୍ତାନଂ।

୧୧୫୬।ଅସଂହୀରନ୍ତି ରାଗାଦୀହି ଅସଂହାରିଯଂ। ଅସଂକୁପ୍ପନ୍ତି ଅକୁପ୍ପଂ ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମଂ। ଦ୍ୱୀହିପି ପଦେହି ନିବ୍ବାନଂ ଭଣତି। ଅଦ୍ଧା ଗମିସ୍ସାମୀତି ଏକଂସେନେୱ ତଂ ଅନୁପାଦିସେସଂ ନିବ୍ବାନଧାତୁଂ ଗମିସ୍ସାମି। ନ ମେତ୍ଥ କଙ୍ଖାତି ନତ୍ଥି ମେ ଏତ୍ଥ ନିବ୍ବାନେ କଙ୍ଖା। ଏୱଂ ମଂ ଧାରେହି ଅଧିମୁତ୍ତଚିତ୍ତନ୍ତି ପିଙ୍ଗିଯୋ ‘‘ଏୱମେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ପମୁଞ୍ଚସ୍ସୁ ସଦ୍ଧ’’ନ୍ତି। ଇମିନା ଭଗୱତୋ ୱୋୱାଦେନ ଅତ୍ତନି ସଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ସଦ୍ଧାଧୁରେନେୱ ଚ ୱିମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ତଂ ସଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତତଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆହ – ‘‘ଏୱଂ ମଂ ଧାରେହି ଅଧିମୁତ୍ତଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ‘‘ଯଥା ମଂ ତ୍ୱଂ ଅୱଚ, ଏୱମେୱ ଅଧିମୁତ୍ତଂ ଧାରେହୀ’’ତି।

ଇତି ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ସୋଳସବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଚ ପଞ୍ଚମୋ ୱଗ୍ଗୋ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାନଯତୋ, ନାମେନ

ପାରାଯନୱଗ୍ଗୋତି।

ନିଗମନକଥା

ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଉତ୍ତମଂ ୱନ୍ଦନେୟ୍ୟାନଂ, ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ରତନତ୍ତଯଂ;

ଯୋ ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯମ୍ହି, ଖୁଦ୍ଦାଚାରପ୍ପହାଯିନା।

‘‘ଦେସିତୋ ଲୋକନାଥେନ, ଲୋକନିତ୍ଥରଣେସିନା;

ତସ୍ସ ସୁତ୍ତନିପାତସ୍ସ, କରିସ୍ସାମତ୍ଥୱଣ୍ଣନ’’ନ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ଉରଗୱଗ୍ଗାଦିପଞ୍ଚୱଗ୍ଗସଙ୍ଗହିତସ୍ସ ଉରଗସୁତ୍ତାଦିସତ୍ତତିସୁତ୍ତପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସୁତ୍ତନିପାତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା କତା ହୋତି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଇମଂ ସୁତ୍ତନିପାତସ୍ସ, କରୋନ୍ତେନତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ;

ସଦ୍ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିକାମେନ, ଯଂ ପତ୍ତଂ କୁସଲଂ ମଯା।

''ତସ୍ସାନୁଭାୱତୋ ଖିପ୍ପଂ, ଧମ୍ମେ ଅରିଯପ୍ପୱେଦିତେ;

ୱୁଦ୍ଧିଂ ୱିରୂଳ୍ହିଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ, ପାପୁଣାତୁ ଅଯଂ ଜନୋ''ତି।

(ପରିଯତ୍ତିପ୍ପମାଣତୋ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସମତ୍ତା ଭାଣୱାରା।)

ପରମୱିସୁଦ୍ଧସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧିୱୀରିଯପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତେନ ସୀଲାଚାରଜ୍ଜୱମଦ୍ଦୱାଦିଗୁଣସମୁଦଯସମୁଦିତେନ ସକସମଯସମଯନ୍ତରଗହନଜ୍ଝୋଗାହଣସମତ୍ଥେନ ପଞ୍ଞାୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯସମନ୍ନାଗତେନ ତିପିଟକପରିଯତ୍ତିପ୍ପଭେଦେ ସାଟ୍ଠକଥେ ସତ୍ଥୁସାସନେ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣପ୍ପଭାୱେନ ମହାୱେଯ୍ୟାକରଣେନ କରଣସମ୍ପତ୍ତିଜନିତସୁଖୱିନିଗ୍ଗତମଧୁରୋଦାରୱଚନଲାୱଣ୍ଣଯୁତ୍ତେନ ଯୁତ୍ତମୁତ୍ତୱାଦିନା ୱାଦୀୱରେନ ମହାକୱିନା ଛଢଅଭିଞ୍ଞାପଟିସମ୍ଭିଦାଦିପ୍ପଭେଦଗୁଣପଟିମଣ୍ଡିତେ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତବୁଦ୍ଧୀନଂ ଥେରୱଂସପ୍ପଦୀପାନଂ ଥେରାନଂ ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ୱଂସାଲଙ୍କାରଭୂତେନ ୱିପୁଲୱିସୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧିନା ବୁଦ୍ଧଘୋସୋତି ଗରୂହି ଗହିତନାମଧେଯ୍ୟେନ ଥେରେନ କତା ଅଯଂ ପରମତ୍ଥଜୋତିକା ନାମ ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠକଥା –

ତାୱ ତିଟ୍ଠତୁ ଲୋକସ୍ମିଂ, ଲୋକନିତ୍ଥରଣେସିନଂ;

ଦସ୍ସେନ୍ତୀ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ, ନଯଂ ପଞ୍ଞାୱିସୁଦ୍ଧିଯା।

ଯାୱ ବୁଦ୍ଧୋତି ନାମମ୍ପି, ସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ଲୋକମ୍ହି ଲୋକଜେଟ୍ଠସ୍ସ, ପୱତ୍ତତି ମହେସିନୋତି।

ସୁତ୍ତନିପାତ-ଅଟ୍ଠୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।